Scaliger. Lib. VI ~~Art~~: ubi agit
Hor. 1 od. 4: et Vulcanus ardens u
rimas &c. ab Bentl. ad 88 t

Scaliger. Lib VI ubi agit de Hor. I od. 4: et Vulcanus ardens urit
cinas in Not. ab Bentl. ad Od Hor

IVLII CÆSARIS SCALIGERI

A BVRDEN,

VIRI CLARISSIMI,

Poetices libri septem.

I HISTORICVS

II HYLE,

III IDEA,

IV PARASCEVE,

V CRITICVS,

VI HYPERCRITICVS,

VII EPINOMIS.

Ad Syluium filium.

EDITIO QVINTA.

In Bibliopolio Commeliano.

cIↄ Iↄc XVII.

IVLII CÆSARIS SCALIGERI PRÆFATIO, IN LIBROS POETICES AD Syluium Filium.

POSTQVAM nostra cura, Sylui, factum est, vt ad prima rudimenta literarum lectissimis præceptionibus uterere: nunc reliquum est, vt ad consequentia studia non vulgari via per ducaris, tanto maiore opera, quo hæc sunt illis grauiora. Ac diligentia quidem prior illa nostra, propter & nouitates & difficultates, duorum ordinum, & (quod mirum esse decet) contrariorum passa est obtrectationem. Nam tametsi id ægre ferebant omnes, penes quos ad eam vsque diem literarum extitisset imperium, sese in ordinem ita cogi, vt quæ sibi didicissent, alios docuissent, sibi sic essent dediscenda, vt alios dedocere possent: tamen vulgus illud in duas factiones, id quod omnibus a veritate declinantibus fere solet euenire, dissipatum est. Quidã enim sic arbitrabantur operis tenuitatem non decere, eum, qui ex Hippocrate penderet, cùm Ga-

leno laudem, cum Platone lucem quæreret nominis sui: in Aristotelis fastu conquiesceret. Contra alij vehementer accusare animi turbidam elationem: qui rudia elementa rei literariæ miscuissem vestigationibus solidæ Philosophiæ. Id neque rei conuenire, quæ propter humiles aditus suos auersa esset a tam profundis recessibus illarum inquisitionum: neque vsui esse posse ætati illi tuæ, quæ vix primam designabat adolescentiam. Quibus ego ineptis, atque e triuio calumniis cum alias respondi epistola quadam, tum hic ita dicta velim pauca hæc. Vrere id eorum ignauiam atque supinitatem, quum ex naturæ penitissimis thesauris erutæ sunt causæ linguæ Latinæ, quæ omnibus antea sæculis ignotæ fuissent, non operam nostram, vel, vt illi premebant, abiectā, vel, vt hi ventilabāt, luxuriantem. Nam qui putarūt, nescio qua fatali leuitate sua, Varronem quoque illa molitum esse: sciant, neque illum, neque illius temporis vllum vel solos conatus ad talem operam præstare potuisse: Sed iis omissis, ac potius, vt meriti sunt, sibiipsis relictis, posterioribus istis respondeamus. Cuius orationis articulo momenta quoque prioris responsionis comprehenduntur: scripsimus adolescenti egresso e prima literatura, atque in aditu tū

oratoriæ tum dialecticæ constituto, scripsimus autem desumptis a Philosopho principiis pro confessis: quod in omni scientia fit inferiore. Philosophiæ vero sanctiones, quę vniuersæ naturæ sunt administrę, huic aptauimus arti, quæ sine illius legibus atq; præscriptionibus, ante nos quam parum fuerit vera ars, ex nostris disputationibus manifestum est. Et quæro de istis Palæmonibus, si definire audent, quo, cuius edicto, non audebimus nos mederi vomicis earum definitionum, quæ venenarunt animos adolescentum? Alexicaco Hercule fuit opus ad hos Antæos extinguendos: qui deiecti, vbi terram, cuius soboles sunt, tetigerunt, non robur pro victoria, sed pertinaciam resumũt pro factione. Quamobrem nostris cõplexibus arctatus, atq; interclusus spiritus dominos suos vt extingueret, mei solius nixib. effectum est. Viderint igitur illi quoq; alij, quantum abest a philosopho exercere in Grammaticorum plebem dictaturam sine prouocatione: quantum a Medico, non solum conseruare vitam, sed animam quoque dare mortuæ literaturæ. Quum igitur pro te omnia circũspiceremus, vt in omnibus, quantus est captus vtriusq; nostrum, scientiis quamplurimum tibi fieret, nostris tum auspiciis, tum exemplis, tum etiam præce-

ceptionibus: post cognitas Latinæ linguæ caussas consequens fuit, vt ad dialecticam atque oratoriam teipsum accingeres: ne absq; nitida mundaq; suppellectile teipsum inferres in sacrosancta templa Iurisprudentiæ, quæ vt ad humani generis coniunctionem atque æquabilitatem instituta fuit: ita neutiquam sita est in nudis opinionibus, aut in pertinacia potius, numeroue, quam in pondere solidateque sententiarũ, Profecto veræ philosophiæ diurna soboles absque orbe illo scientiarum abortiua est. At enimuero haudquaquam eum decet, qui bonos anteire vult, malos corrigere non sequi bonos, vt imitetur: abstinere a malis, ne ipse egeat correctione. Cæterum hoc non solum fit haustis præceptis ex eius philosophiæ fontib. cuius habenis ad beatitudinis cursum animi nostri temperãtur: verumetiam tum historiarum, tũ Poetarum lectione, quam qui damnarunt, agresti atq; aspero supercilio bruti homines, ne in hominum quidem censu reponendi sunt. Nam vt omittam omnium gentium consensum, regis Prophetæ cantiones, hymnũ in ore Seruatoris nostri: satis patet cũ ipsius naturæ primordiis cantum primum extitisse. Id adeo vt etiam floribus assignẽt odas Pythagorei, quibus Solem celebrent,

alias

alias quibus Lunam cæteraque sidera: tanto magis laudes meditentur opificis primi sui. Videmus omnes aues plurimũ, multas totum annum exercere cantillando. Quod si aptis illis inter se atque mutuo responso sonis æquantibus inæqualitatem suam vis addatur orationis: quid aliud est quam imago quædam illarum proportionum, quæ solis notę sunt sapientibus? Quippe cum ad commensum illorũ corporum atq; motuũ, qui cientur in cœlesti mole, cognoscimus additas ineffabiles æternarũ illarum mentium consensiones: facile intelligimus tam diuinæ rei specimen esse poesim, quæ materias ipsas animet numerosa cõcordia dissimilium momentorũ, quæ in leuissimæ dictionis flexibus continentur. Ne tam diuinam facultatem, quæ inceditur atq; perficitur afflatu numinum superiorum laudare potius instituas vulgaribus, vt alii fecerunt, argumentis hic apud nos, quam & in cœlis admirari tu, & alius ostendere maiorẽ quacunque humana prædicatione. Quocirca ne hac quoq; parte quicquam desiderares, quod te Deo quam simillimũ efficere posset, permagnum sane ac perdifficile opus aggressi sumus: in quo tametsi videbamur habere vel socios, qui laborem leuarent, vel duces, qui obiurgare possent, frustra nobis

tentatum quod ipsi perfecissent, tamen ad excitadum nos verius, quam ad iuuandum dixerim mihi fato comparatos. Nam & Horatius artem quum inscripsit, adeo sine vlla docet arte, vt Satyræ proprius totum opus illud esse videatur. Aristotelis Commentarij mutili sunt, ne quid liberius excidat nobis. Vida, prudens ille quidem multa bene monet, quibus cautior Poeta fiat, verum factum iam instruit vt perficiat. Nos per viam rectã ad omnia diuerticula sub ipsum vsque duximus finem. Vt qui rerum naturam solã in scenam primis adduxerit, non sinistris auspiciis fortasse, cæterum inchoatam modo rem tentarit. Qui vero aut eam nostræ huic diligentiæ, aut illi hanc adiunxerit, nõ dubitamus quin & multa sibi licere nolit, & repudiet quædam antea recepta, & admittat quæ non animaduerterat: deniq; caueat a multis; in aliquibus deponat metum: spem damnet; mutet omnino consilia. Ordinem vero, quem instituimus, ne hic in mora sim, per teipsum deprehendes. At eũ neglexit Aristoteles, Horatius vitiauit, accuratius Vida, sed vt optimus poeta in theatro, claudus Magister in schola. Reliquum est, vt & iam in hisce teipsum exerceas: & fratribus (vbi feret ætas) exemplo sis, quemadmodum nos fuimus tibi. Non enim sunt

audiendi, quì hiſce ſtudiis clamant abſu-
mi tempus importune, quod ſeuerioribus
ac primariis ſcientiis impendendum eſt.
His enim ſi adhibeas modum, tantum abeſt
vt fatigent animum, vt etiam alacriorem te
reddant ad exquiſitiores contemplationes.
Et memineris iſtas bonę famæ hirundines
ideo vociferari, vt ne quod eis deeſt adſit
nobis. At enimuero nobis tam non abeſt
quod eis adeſt, quam adeſt, quod non adeſt
illis. Quare porro danda eſt opera nobis, vt
dum illi ad aliam ætatem tranſmittunt, aut
inhiant auro, aut captant magiſtratus, aut
menſarum aſſeclæ de bellorum ſumma diſ-
putant inter patinas: nos neq; illorum vo-
luptates contempſiſſe, neque ambitiones
carpſiſſe, ſed ſtudiorum noſtrorum nobi-
litatem, animorum magnitudinem ſimul,
& ſimplicitatem, perſtringi noluiſſe vide-
amur.

FRANCISCI BERALTI.

Καλὰ γραμματικῆς περὶ βιβλία, νῆϊς ἀρούρης
    Νίκανδρος, γράψεν, καὶ πόλιος τρόφιμος.
Ἀπλανέας τ' ἐπέεσσιν καὶ ἀλήμονας ἀστέρας ᾖσε,
    Καὶ περ Ἄρατος ἐὼν οὐ σοφὸς ἀστρολόγος.
Οὐχ οὕτω τούτῳ ὅδε Καῖσαρ Γάλλιος, ἴδμεν
    Ποιητῶν τέχνης, ἐξεπόνησε βίβλον·
Πάντων μυστοπόλων γὰρ ἐδρέψατο κ' αὐτὸς ἄωτον·
    Ἄνθεσι Πιερίδων στέψατο καὶ πλοκάμους·
Οὔτε δίκην ἀκόνης ἀμβλεῖαν ἐὸν χαλκὸν ἀκμάζει,
    Ἥ τε τομῆς ἀΐδρας τὸ στόμ' ἄκικυς ἔχει·
Κριτὴς γοῦν ἄλλων μάλα δεξιός ἐστιν ἀοιδῶν,
    Τεχνίτης ἀγνὸς, καὶ χαρίτων πρόπολος.
Αὐτὰρ Κελεπίνῳ τῷ συνταξαμένῳ μεγίστη
    Καὶ χάρις, ἠμερίοις παννυχίοις τε πόνοις·
Δείδιθι δὲ Κελεπῖνε μόνους κηφῆνας ἀεργοὺς,
    Ἀλλοτρίων σίμβλων κηρία μαιομένους.

EORVM

EORVM QVÆ SINGVLIS LIBRIS PER CAPITA TRACTANTVR INDEX.

PRIMI LIBRI QVI ET Historicus inscribitur.

Capita LVII.

SECVNDI LIBRI, QVI & Hyle inscribitur,

Capita XLII.

TERTII LIBRI, QVI & Idea inscribitur, Capita CXXVI.

QVARTI LIBRI, QVI & Parasceue,

CAPITA XLIX.

QVINTI LIBRI, QVI *Criticus inscribitur,* *Capita XVII.*

SEXTI LIBRI, QVI *Hypercriticus inscribitur.* *Capita VII.*

SEPTIMI LIBRI, QVI *Epinomis inscribitur.*

Primae partis Capita VIII.

CAPITA

SECVNDAE PARTIS Capita III.

I. De negligentia aut inscitia professorum.
De Temporibus in pronunciando.
De pedibus Scenae conuenientibus.
Versuum quorundam dimensio ac restitutio.

II Quae particulatim sunt animaduersa.

III Quae ex Bembi codice Terentiano.

Habes, Lector, veluti in Tabella ob oculos positam eorum summam, quae hisce Poetices libris latius tractantur. Locos autem insigniores aut horum tam Graecorum, quam Latinorum, qui hic passim aut explicantur, aut emendantur, si quis enumerare velit, magnum eorum Indicem conficiet. Tu vero eo Indice pro omnibus fruere, qui ad calcem huius operis reiectus est.

A. S. D.

Musarum soboles alii: non segnius ipse
Scaliger, & multo forte priore prior.
At posthac erit (ecce nouos creat ille Poetas)
Musarum soboles qui fuit ante, pater.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ,

ΤΗ'Ν ΑΝΑΚΑ'ΜΠΤΟΥΣΑΝ ΓΕ'ΝΕΣΙΝ ΣΟΦΟ'Σ
ΕΞΑΠΟΡΕΥ'ΕΙ,
ΟΥ'Τ' Α'ΡΧΗ'Σ Α'ΡΧΗ'Ν ΣΥΝΤΕΛΕ'ΕΙΝ ΤΟ'
ΤΕ'ΛΟΣ.
ΣΚΑΛΑΝΟ'Σ Δ' Ο'ΓΕ ΜΟΥΣΟΓΕΝΗ'Σ, ΚΑΙ'
ΜΟΥΣΟΔΙ'ΔΑΚΤΟΣ,
ΗΔ' ΓΕΝΝΑ ΜΟΥ'ΣΑΣ, Η'Δ' ΕΔΙ'ΔΑΣΚΕ
ΠΑ'ΛΑΙΝ.

STE-

STEPHANI BOETII BVRDIGALÆ SENATORIS, DE IVLIO CÆSARE SCALIGERO carmen, ad Vidum Brassacum Præsidem.

O *VIDE, versu si queam superstite*
Fugacis æui prorogare lites,
Factisue laudem demereri posteram,
Hæc vna, Vide, cura iam restat mihi
Omnia parato ferre, dum vita breui
Memores nepotes aliquid addant gloriæ.
Quis nanq; certos mortis implacabilis
Tardare speret ictus? quando pharmacis
Fugitare morte primus Aesculapius
Vetat peremptus: nunc & alter Iulius
Extinctus alget, atq; acerbo funere
Victor fatetur artis impotentiam.
Non hunc fefellit vlla vis recondita
Salubris herbæ, saltibus seu quam auiis
Celat niuosus Caucasus, seu quam procul
Riphea duro contegit rupes gelu.
Hic iamq; spectantes ad Orcum non semel
Animas repressit victor, & membris suis
Hærere succis compulit felicibus,
Nigriq; auaras Ditis elusit manus.
Quid tandem? & ipse non minus videt modo
Visenda cunctis stagna liuida stygis:
Vnumq; restat, viuidum nomen viri,

Immune

Immune littus non Charontis sentiet,
Latrantis ora nec timebit Cerberi.
Hoc ille doctis prouidus mandauerat
Seruare chartis, quas in hos, fati memor,
Parauit vsus: spes nec hunc fallet sua.
Nam longa gratis Caesarem nepotibus
Sacrabit aetas: Caesarem teret legens
Mirator orbis: lector & dicet frequens,
Hoc incola felix Agennum claruit,
Verona ciue. At interim nos Brassace,
Quos Caesaris pertentat amissi dolor,
Extrema tristes exequemur munera.
Te, Vide, sacris deditum decet magis
Curare longi funeris solennia:
Me in veste pulla, frigidum iuuat pio
Rigare fletu Caesarem. non illum ego
Lugere viuus desinam, forsan meis
Et ipse mox luctum relicturus parem.
Aeuum omne flendo ducitur mortalibus:
Miserique luctu continenter mutuo
Lugemus, aut lugemur omnes in vicem.

IVLII

IVLII CAESARIS SCALIGERI POETICES LIBER PRIMVS, QVI ET HISTORICVS.

CAPVT I.

Orationis necessitas, ortus, vsus, finis, cultus.

RES OMNES nostrę aut necessarij aut vtilis, aut delectabilis genere comprehenduntur. Horum omnium natura quadam vel à principio constituta, vel procedente postea tempore vis orationis affecta est. neque enim potuit Homo, cuius perfectio penderet à disciplinis, eo carere instrumento, quod ipsum deberet efficere participem sapientiæ. Est sane portitor animi quasi quidam sermo noster, cuius communicatione ciuiles conuentus indicuntur, artes coluntur, sapientiæ necessitudines homini cum hominibus intercedunt. Necesse enim est ea petere ab aliis, quibus nos egeremus: iubere infecta fieri: prohibere, proponere, disponere, statuere, abolere. Hæc prima sermonis natura fuit. Mox amplificatus vsus atque commoditas, additis rudi atque inchoato corpori veluti dimensionibus, præscriptionibus, atq; delineamentis: vnde dicendi certa lex orta est. Postremo ornatus tanquam mundus, ac vestitus quispiam est adinuentus: quo iam & formata & animata splendesceret materia. Ut quemadmodum indefinito corpori apponit metiendi scientia latera, & angulos, & directiones: concentus vero magistri

etiam modulos adiungunt, quos Græci ῥυθμοὺς nominant: ita sermoni incondito primum lex eas addidit, quas Regulas appellant, qui de ipsis scripsere: Mox etiam flexus, depressiones, elationes, recessus, vmbras, lucem, melior atque elaboratior attribuit cura. Huius ergo naturæ cultus, aut quasi arma, texit militem pro necessitate: aut tanquam toga Senatorem pro vtilitate, aut ad voluptatem perinde atque amictus elegantior nitidiorem civem. Quare fines quoq; haud dissimiles sui habuit. quippe ob veritatem indagandam inter philosophos expressit necessitas orationem, propter vtilitatem vero ciuili prudentia exculta est, ad Theatra autem eam traxit delectatio. Atque illam quidem sapientum, circumscriptam argumentorum contracto ambitu, breuem esse decuit, ac naturę ipsius, quam explicat, parem: in foro autē, atq; inter milites esse licuit fusiorem, pro re, loco, tempore, personis, cuius ars Oratoria dicta fuit. Tertius modus genera duo haud multò diuersa continet, quæ communem materiam habent res communi forma enarrationis, idque multo cum ornatu. Differunt autem, quod alterius fides certa verum & profitetur & prodit, simpliciore filo texens orationem. altera aut addit ficta veris, aut fictis vera imitatur, maiore sane apparatu. At enimuero vtraque vti diximus, cum officio narrandi æque fungeretur: factum est tamen, vt illi soli nomen Historiæ fuerit attributum, quippe cui satis esset solus ille tractus dictionis ad explicandum quæ gesta essent. Hanc autem Poesim appellarunt, propterea quod non solum redderet vocibus res ipsas quæ essent, verū etiam quæ non essent, quasi essent, & quo modo esse vel possent vel deberēt, repræsentaret. Quamobrem tota in imitatione sita fuit. Hic enim finis est medius ad illum vltimum, qui est docēdi cum delectatione. Namque Poeta etiam docet, non solum delectat, vt quidam arbitrabantur. Quippe omni cōmune hoc est orationi, vt audientem scire faciat vel rem, vel animum loquentis. Ac primum quidem quod in cantu esset, oblectandi causa tantum videbatur institutum, suberat tamen illis modulis id, cuius gratia condimentum illud apparabatur. Postremo sapientiæ quoque accessio facta est ad rudem illam priscamque inuentionem. Adhæc vbi narrat Imperatorum consilia tum aperta, tum vafra, quæ Græci στρατηγήματα nominăt: præterea tempestates, bella, fugas, artes varias, æq; omnia ad eundem finē: idcirco imitatur, vt doceat: quemadmodū recte statuit Euripides apud Aristophanem in Ranis: interrogatus enim, quænam potissimum virtus excitare queat nos ad cuiuspiam Poetæ admirationem: Si non

sine

[illegible] dexteritate, inquit, ciues commonefacere sciat, vt fiant meliores. Itaque minus bene Plato negabat in Ione, Rhapsodum non posse recte de re militari, aut nauicularia differere: propterea quod artes hæ sint ab eo separatæ. Nihilo enim peius de his ille disputabit, quam de iisdem conscripserit poeta. Nam si, vt ibidem optime scribit, rerum est Poëta imitator, Rhapsodus autem actor imitationis: qua ratione ille effinxerit, eodem modo hic poterit exprimere. An vero omnibus his, Philosophicæ, Ciuili, Theatrali, vnus demum finis propositus sit? ita sane est. vnus enim idemque omnium finis persuasio. Quippe, sicuti dicebamus, docet omnis oratio, vel rem, vel animum dicentis. Doctrinæ autem finis, scientia. Scientia vero non vno modo. aut enim vere, ac simpliciter scientia est habitus animi ex conclusione pernecessaria, aut laxa notione: veluti cum dicimus, *Scio Elisam Æneæ abitu sibi mortem consciuisse.* Id tametsi falsum est: tamen pro vero acceptum eam admittit vulgo significationem. Est autem persuasio, animi coniunctio cum oratione. Forma persuasionis, veritas siue certa, siue ambigua. Finis, opus vel intellectionis, vel actionis. Veritas autem, orationis æquatio cum re. Ne sane quod iactatum est, admittendum censeas, oratoris finem esse, bene dicere, non persuadere. Non enim grammaticorum argumenta sana sunt. Certe si non persuadet, nequaquam fit id artis vitio: sed aut euentu, qui profecto extra oratorem est: quare non desinit esse orator: aut propter eius culpam, quæ duplex esse potest: vel in oratione, vel in causa, quam fouet malam. Itaque aut non erit orator, quippe non eloquens, aut erit non orator, id est vir non bonus. Bene dicere autem nullo modo potest esse finis. Nempe est instrumentum, aut instrumenti modus. Finis autem nō est, quod alterius causa fit: sed cuius gratia omnia fiunt. Bene dicit autem, vt persuadeat. Adhæc non tuo, sed iudicis arbitratu bene dicendum est: cui si non videare bene dicere: non solum nequicquam, sed etiam nequaquam bene dixeris. Igitur fine tuo frustratus abeas, etiam si fueris consequutus. Præterea non potest, & reus, & actor æque bene dicere: necesse enim est, vt alteruter vel cadat causa, vel cecidisse meritus sit: ergo non erit orator ille tuus, quem tu in benedicendo constituisti. Postremo in eo commentario, qui εἰσαγωγικοῦ titulo ascribitur Galeno, & in eo, qui Galeni esse minime dubitatur, de ratione artis Medicinæ quam rationem ipse vocat σύστασιν: duo esse artium genera colliguntur: quæ si Quintilianus legisset apud Platonem, à quo sumpserat Galenus, mutasset sententiam de fine Ora-

toris. Duo sunt igitur vnum, quod per seipsum consequi possit finem suum: cuiusmodi est Fabrica, Sutrina, atque aliæ tales. Alterum, quod non semper fine suo potiatur: qualis est, Oratoria, Medicina, Nauigatoria. Quas artes appellant illi στοχαστικὰς quasi coniectura non certa ratione, quemadmodum dicitur in Philebo, compleantur. Quanquam equidem aliter censeo. Medicina enim curabiles morbos semper curat: medicus non semper, quia multis eum impedimentis præueniri contingat. Quare non tunc agit qua medicus est. Non enim incurabilem aggrediatur ægritudinem, ne sit negligens, ne amens, ne auarus, ne præceps. Errores quoque euenire consueuerunt ægrotis ab ægrotis ipsis, à famulis, ab euentu: veluti aëre, sole, rore, ira, mœrore, metu, aliis. Hunc ad modũ ea sunt, quæ Hippocrates, atq; alij medici, vocãt τὰ ἔξωθεν. Nã profecto ne ipsa natura quidem verus artifex videretur: quippe suo impedita fine nonnunquam aberrat, veluti quum aut monstra componit, aut defecta edit corpora. Orator igitur in foro agit, vt bono bene, malo male sit: in concione & conciliis, vt rite respublica gubernetur: in laudationibus, vt bonorum imitatione à vitiis abstineamus: quod deinde honesti genere opponitur, sectemur, atque agamus. Ad quam classem reducuntur invectiuæ quædam. Tametsi aliæ ab iudiciariis pendent, cuiusmodi eæ, quæ dicuntur aduersus testes: aliæ à deliberatoriis, quales in Antonium & Catilinam, & quæ inscribuntur de prouinciis consulatibus. Omnium enim finis idem. Qui vero dixere in iudiciis finem esse iustitiam, in deliberationibus vtilitatem, in laudationibus honestatem, recte reprehenduntur à Quintiliano. Reprehensionis autem modus etiam acutius perscrutandus. Hi igitur cum minus bene, tum contra seipsos sentiunt. Vnum enim alibi faciunt vtile cum honesto. Præterea vtile, finis est omnium virtutum: quare etiam iustitiæ. Et iustitia cum sit virtus distribuens quantum cuique aut suum, aut satis: iccirco etiam in deliberationibus iustitia pro fine habebitur. Nam belli quoque ipsius finis iustitia est. Quæ igitur in bello (plurima vero ea sunt) deliberantur, ea omnia propter iustitiam fiunt. Postremo si finis hominis virtus est: honestas autem aut affectio, aut forma virtutis: cuiusque humani officij, actionis, cogitationis erit honestas finis. Consultius etiam, quam fecerit Quintilianus, partitionis huiusce causæ contemplandæ erunt. Ille enim vt hæc tria deducat genera, diuidit ad hunc modum. Quæ aguntur, aut sunt in iudicio, aut extra. Quæ causæ sunt extra iudicium, eæ aut præterita complectuntur, aut futura: illa ad laudatio-

laudationem, futura pertinere ad deliberationem. At enimvero quis non videt, etiam in iudiciis tractari præterita? Quare non potuit hæc differentia iudicialis constituere speciem ab iudiciali separatam. Potius conuertissem sic orationem, Res aut in præteritis est, aut in futuro. Hæc sola pars præscribit deliberationem: illa secabitur in iudicialem, & demonstratiuam. Quanquam acuto homini ac primæ alumno Philosophiæ videantur iudicialis partes, deliberatiua & demonstratiua. nunquam enim agitur aut defenditur reus sine laudatione ac vituperatione vel personæ, vel rei, vel facti, vel dicti, vel consilii, quemadmodum ne sine deliberatione quidem. Deliberatur enim de supplicio rei, aut absolutione. Quamobrem neutiquam esse poterunt species, aut genera causarum propterea quod nulla species alterius speciei pars esse quit. Postremo haud recte deliberatiui generis orationes suasoriæ à quibusdam sunt appellatæ. est enim finis omnium suasio. quid enim aliud oratio, quam fidem facit? hoc autem est suadere. Nihilo melius ἐπιδεικτικὸν vox à Quintiliano accepta pro ostentatione. quin fortasse hoc vocabulo carent Græci ad ostentationem significandam. Sane ab ea tantum abest, vt apud Philosophos pro simplicissima atque exactissima ostensione receptum sit. Animi etiam gratia id apponendum est, in deliberationibus & iudiciis oratorem pendere ab auditore. Fit enim auditoris arbitratu id, cuius gratia est oratio instituta. In genere demonstratiuo contrarius huic euentus est. siquidem pendet auditoris animus à dicente. est enim quasi iudex qui laudat, non autem sub iudice. Atque hæc quidem præter vulgatam Rhetorum sententiam, ex proposita quæstione, dicta sunt necessario: quemadmodum à nobis alia multa longe accuratius. veluti si dicamus, Translatitium statum ad Coniecturalem referri posse. In vtroque enim, quum de facto constet, de facti authore disputatur. Commune autem inter se id habent omnia genera orationum. Disceptat orator in foro, de vita, vitiis, virtutibus: atque ea examinat in statu qualitatis: & in eo, quo quæritur, Quid sit. Item in consiliis, quid sit eligendum. Quæ omnia eodem animo tractat Philosophus & Poeta: vterque vel ex sua, vel alterius persona: quemadmodum Socrates introducit vel Diotimam vel Aspasiam: & ipsum Socratem Plato. sic etiam orator interponit prosopopœias. Laudat orator quempiam: non potest sine enarratione vitæ, familiæ, nationis. Hoc cum Historico. is enim sæpenumero addit elogia: qualia legimus de Camillo, Scipione, Hannibale, Iugurtha, Cicerone: atque inter-

Suasio.

ponit quasi decreta sua. Sola poesis hæc omnia complexa est, tanto quam artes illæ excellentius, quod cæteræ (vt dicebamus) res ipsas, vti sunt, repræsentant, veluti aurium pictura quadam. at poeta & naturam alteram, & fortunas plures etiam ac demũ sese isthoc ipso perinde ac Deum alterum efficit. Nam quæ omnium opifex condidit, eorum reliquę scientiæ tanquam actores sunt. Poetica vero, quum & speciosius quæ sunt, & quæ non sunt, eorum speciem ponit: videtur sane res ipsas, non vt aliæ, quasi Histrio, narrare, sed velut alter deus condere: vnde cum eo commune nomen ipsi non à consensu hominum, sed à naturæ prouidentia inditum videatur. Quod nomen Græci sapientes vbi commodissime παρὰ τὸ ποιεῖν effinxissent: miror maiores nostros sibi tam iniquos fuisse: vt Factoris vocem, quæ illam exprimeret, maluerint oleariorum cancellis circumscribere. eum enim solum qui oleum facit, quum pro consuetudine caste, tum pro significatione stulte appellare licet.

Poetica.

Poeta nomen unde.

CAPVT SECVNDVM PROSEQVITVR POETÆ nomen, POESEOS originem, CAVSAS, Efficientem, Formam, Materiam.

POetæ igitur nomen non à fingendo, vt putarunt, quia fictis vteretur: sed initio à faciendo versu dictum est. simul enim cum ipsa natura humana extitit vis hæc numerosa, quibus versus clauduntur Nullum sane momentum vocis est, quod non habeat qualitatis modum, & quantitatis. Est in eo sita qualitas, quod acutum & grauem sonum appellamus. Est in temporis tractu quantitas, Tempus, mensura, motus. Vox autem, aër motus. Infans quoque prius canit, quam loquatur. videmus enim plerosque haud somnum aliter captare. Postea quum maiore spiritu res nouas veteribus inuentis addidissent, illi, qui hac gloria inferiores numero se meditarentur simplices narrationes, Versificatores tantum dicti sunt, hi autem Poetæ. quare soli sibi Musarum tutelam vindicant atque patrocinium, quarum spiritu, quæ alios lateant, ab ipsis inueniantur. Nam Musæ παρὰ τὸ μαίεσθαι à Platone deductæ sunt, quibus scilicet inuentio attribuatur. Alij ἀπὸ τοῦ μυεῖσθαι vnde Mystæ, & Mysteria, quo verbo iudicium designetur. Arcana enim selecta sunt, electio autem ab iudicio. nempe omnia quæ in opere posita sunt, ab intellectione, aut ab inuentione, aut ab iudicio proficiscuntur. Verum non quemadmodum Cicero censuit in Topicis, sed sicuti statuimus nos. non enim recte putauit Inuentionem pertinere ad Topicam tantum, Iudicium

Qualitas.
Quantitas.

Versificatores.
Poetæ.

Musæ vnde dicantur.

Cicero taxatur.

autem ad Dialecticen. nihilo enim secius quæritur in demonstratione terminus medius necessarius, quam in Topicis contingens. Et sane Dialecticæ scientia est communis omnibus generibus argumentandi. Inuestigantur igitur quæ dicenda sunt. Occurrunt autem vel bona, vel mala, vel necessaria, vel contingentia quapropter tum demum iudicato opus est. Icciroco duæ tantum Musæ per initia creditæ a priscis theologis, qui se earum discipulos cecinere, quarum altera dicta sit μελέτη, quæ quidem meditando inueniret: altera ποιητὴ quæ inuenta certo disponeret iudicio. propterea vero quod eruerent ex ipsis exordiis rerum ignota vulgo monumenta, tertiam quidam adiecere, quā ac memoria μνήμην nominarent. Iidem quoque eam, quam ποιητὴν alij nuncuparent, non a faciendo, sed a cantu, ἀοιδὴν appellare maluerunt, priores tamen plus placent. nam & absque cantu res ipsa poetica nihilominus stat. Caeterum qui diligentiores sibi visi essent, vt hoc probarunt, ita etiam in tria diuisere, quæ huius tertiæ essent officia. Triplicem namq; Musicam vetustiorē statuere, in Harmonia, quam sola voce constare dicebant, in aere, quæ proficiscerentur ab instrumentis, & in aqua, cuius Cresibium authorem tradit Vitruuius, atque Hydraulicam nominasse. Verum hi quoque minus pure tantum rem prouidere. quippe etiam vox in aeris ictu constat. Est enim aeris percussio, aut quod e percussione, aut ipse percussus aer. Præsertim quum in Tibia & fistula eadem, quæ & vocis materia sit: nempe flatus ipse. Quinetiam aqua nequiquam sonum edat vllum sine aere. Ad hæc Harmonia quum sit sonorum correspondens proportio, genus erit profecto ad omnia illa. Subtilius autem contemplanti mihi videtur Musarum numerus a canentium numero per initia constitutus. Itaq; eo crescente ad quartam personam vsque, additam a nonnullis & quartam Musam. Aucta deinde variis in organis arte concentionum, etiam septem proditæ. Postremo ad nouem vsque promota frequentia in eo stetit: idque non sine causa. Est enim perfectissimus numerus: super quo multi multa ex Musicorum pręceptionibus tradidere. Verum argutari sapientem virum minime decet. Nam quemadmodum tonis nouenarium accōmodabunt? octo enim tantum sunt τὰ διαστήματα, non nouem. Antiqui autem errarunt, qui a cœlorum numero eum numerum ductum voluerint. Nam octo tantum quum agnoscerent eo tempore, totidem faciebant Musas: nonam autem matrem potius, aut nutricem arbitrabantur: aut ad Apollinis referebant potestatem. quare Mimnermus non ma-

μελέτη.
ποιητὴ.
Musica triplex.
Harmonia quid.
Musarum numerus.
Nouenarius numerus.

Plutarchus taxatur. le Cœli filias cecinerit in Elegiis. Nihilo prudentius Plutarchus, vbi multas versauit ineptias elementorum, sequi veritus non est. ait enim tot esse Musas, quot in Matris nomine, Mnemosyne, recenserentur literæ. saltem Græculas nugas mendacio condiisset, atque ostendisset elementa illa capita esse nominum Musarum, quod quia non potuit, ne illud quidem decuit voluisse. Iouis autem filias iidem Theologi prodidere: propterea quod simul cum vitæ nostræ. (cuius ille author est) exordiis protinus extitit, vti dicebamus, Harmonia. Matrem vero Mnemosynem autumant eadem ratione, qua vetustiores illi vnam e tribus, quemadmodum supra dictum est, μνήμην. Id quod pudice ac verecunde, vt semper, doctissimus innuit poeta diuino illo versu,

Virgilius.

Et meministis enim diui, & memorare potestis.

Est autem e philosophia sumptum. siquidem ex actibus frequentioribus habitus fit: ex habitu memoria: ex memoriis propositiones: e propositionibus conclusiones. Itaq; artes per manus tradi dictæ sunt. Quod adeo declararunt Græci loquendi modo illo, quum dicere consueuerunt, ὤν ἰατρῶν. Neq; enim scripta edebantur, sed certo sacramento per successiones ἄγραφα quod & Pythagoreos fecisse aiũt, & Druidas est historiis obseruatum est. & Chaldæos scimus ex eo quod sonat Cabbalæ nomen. Non minore sane ratione illarum nutricem Euphemen professi sunt. Sapientum namque præmium bona fama. Sic Plato in suis Legibus, malam famam pro supplicio statuit multis. Quod autem dicit idem in Ione, Poetæ hoc ipsum quod ipsi sunt, alios quoque esse faciunt. Quare quibus artibus sese reddunt immortales, iisdem illos quoque, quos celebrant, consecrant immortalitati. Sic gloriatur Pindarus sic canit Theocritus: sic cæteri sunt secuti. Hactenus quæ ad veram philosophiam pertinerent. Nunc animi gratia etiam historiæ quædam de poetices vetustate sunt attingendæ. Ac more quidem suo nugantur Grammatici. nam quo argumento profiteantur poeticen soluta oratione antiquiorem, videamus. aiunt enim in donariis aliisque monumentis omnia scripta numerose sane. Num etiam quotidianam orationem illa preuenere? Pierus Macedo quod primus & poema fecisse, & filias instituisse dictus est: creditus quoque fuit ab aliquibus Musarum pater, quibus ipse Musarum nomina imposuisset. Idem malunt alij de Osiride Ægyptio: quem eundem & Apollinem quum faciunt, a Græcis non aberrant. A locis autem multa cognomina sunt eis attributa. Aut in quibus primum vel orta, vel culta

Cabbala.

Pierus Macedo.

Osiris.

el culta poemata: aut vbi venerarentur. Nam Thespiis primum Pierum cecinisse scribunt. In Helicone autem Musis Otum & Ephialtem primos A loco genitos rem diuinam fecisse. vnde & Thespiades,& Heliconides nuncupatæ. Camœnæ vero apud Opicos a cantionibus. Alatæ autem effinguntur ob ingeniorum præstantiam, atque exprom ptam mobilitatem. ait enim Aristoteles ἢ εὐφυοῦς ἡ ποίησις ἢ μανικοῦ. Quam ob causam Homerus quoque alata verba nominat. In fabulis autem memoriæ proditum est, Sirenas Iunonis suasu cum Musis cantu frustra cõtendisse: ab ipsis enim victis, illas pro supplicio euulsis alarum pennis coronas capitibus imposuisse. Gratiarum vero tum perpetuas socias, tum affines: propterea quod elegantioris lautiorisque vitæ authores esse videantur: non sine ea voluptate, quæ in lætitiæ temperatione sita est: hoc enim χάρις sonat, quod & χαίρειν, quæ vox ad secundam valetudinem in epistolis atque salutationibus locum inuenit communi loquendi vsu. Tametsi Plato mauult εὖ πράττειν. Est enim lætitia affectio animi in corpore sano. Causa affectionis est, quod vocant Philosophi, obiectum adæquatum voluntati. Per Poesin autem reflectitur anima in seipsam, atque promit e cœlesti suo penu quod diuinitati inest: quæ pars ne perpetuis quidem haustibus exhauriri potest. Quod autẽ & Charites,& lætitia,& Musæ,& bona valetudo affines sint, ex oraculi consilio colligi potest, quod Argiuę Telesillæ datum ait Plutarchus. Eam summo loco natum fuisse affectam morbo: qui vt puto, quum medicorum ope maior esset, a diis auxilium petere coactæ responsum est, ita demum sanitati restitutum iri, si Musas coleret. ad quas quum frequenti opera animum appulisset, statim conualuisse. neque solum valetudinem bonam, sed etiam robur, atque adeo imperatorium animum consecutam. vt musæ etiam arma ipsa non solum canant, sed etiam partem. Talem habes Tyrtæum quoque. Quin Phrynichum, quod in fabula saltasset apte Pyrrhicam, decem sibi creauere Athenienses. simul enim cum armatura numeri ipsi coniuncti sunt. Eodem fati vsa beneficio Telesilla victorem Cleomenem Lacedæmoniorum regem cum exercitu ad vrbem Argos deuentantem disposita in munimentis mulierum corona, multis interfectis summouit. Demaratum Regem alterum, qui intus iam erat, armorum vi expulit. Poetarum autem modi tres: secundum spiritum, secundum ætatem, secundum subiectum. Spiritu diuersos esse ait tum Plato, tum Aristoteles. Alios enim nasci tales, alios natos vel rudes, vel etiam feros atq; euer-

χάρις. χαίρειν.

Lætitia.

Argiua Telesilla.

Poetarum modi tres.

sos, furore rapi atque abstrahi a vulgari materia. deorum opera, qui dii ipsis tanquam ministris vtantur. Itaque idem Plato eos & ἑρμηνέας, & ὑπηρέτας deorum vocat in Ione. Quo fit vt minus valeat eius authoritas in libris politicis: qua authoritate barbari quidam atque hispidi abuti vel ut Poetas e republica exigendos. Qui si eorum libellos aliquot damnat, non propterea carendum nobis est cæteris partibus, quæ ab ipso quoq; ad suorum argumentorum confirmationem sæpenumero recitantur. Respiciat ipse sese, quot ineptas, quot spurcas fabellas inserat: quas Græcanicum seculus olentes sententias identidem inculcet. Certe Symposium, & Phædrum, atq; alia monstra operæpretium fuerit nunquam legisse. Iccirco igitur inuocāt Poetæ Musas, vt furore imbuti peragant quod opus est.

Platonis locus.

Ἐνθουσιασμῶν duo genera.

Horum autem ἐνθουσιασμῶν duo adhuc genera animaduerti, vnū, cui cælitus aduenit illa diuina vis, aut vltro nec opinanti, aut simpliciter inuocanti. Quo in numero seipsum ponit Hesiodus, Homerus autem ponitur ab omnibus. Alterum acuit meri exhalatio, educens animæ instrumenta, spiritus ipsos a partibus corporis materialibus. Talem ait Ennium Horatius: talem nos Horatium. de Alcæo atque Aristophane idem memoriæ proditum est. Nec Alcman caruit ea calumnia. Sophoclem quoq; Æschylo id obiecisse: Vinum, non ipsum, esse illius authorem Tragœdiarum. Ab ætate autem tria genera.

Ætates & classes Poetarum.

Vetus illud priscum, rude, incultum: quod sui tantum suspicionem sine nominis memoria reliquit, nisi in eo, tanquam principem, Apollinem censeamus. Alterum illud venerandum, a quo primum Theologia & Mysteria. inter quos Orpheus, Musæus, Linus: Olympum quoq; inter vetustos Plato nominat. Tertij seculi Homerus author & parens: Hesiodus quoque & alii. Quanquam si historiæ non extarent, putare potueris Musæum Homero iuniorem: adeo ille cultior & politior est. Orœbantium quoque Trœzenium, itemque Phrygium Dareta ante Homerum floruisse scribit Ælianus: suisque temporibus illius Iliadem in honore habitam. Ante Orpheum quoque & Musæum idem author est fuisse Syagrum poetam, qui Troianum bellum primus scripserit. Tertiæ classis Poetæ a professione, quod Græci ὑποκείμενον: Barbari nostri Philosophi Subiectum rectissime, Latini paulo supinius, Argumentum vocant. Horum tot sunt genera, quot res ipsæ, de quibus suo loco. Artis tamen gratia ad summa tria fastigia reducantur. Primum est Theologorum: cuiusmodi Orpheus & Amphion; quorum opera tam diuina fuerint, vt brutis rebus etiam men-

tem

tem addidisse credantur. Secundum genus Philosophorum: idque duplex, Naturale, quale Empedocles, Nicander, Aratus, Lucretius: Morale secundum suas partes, vt Politicum ab Solone & Tyrtæo: Oeconomicum ab Hesiodo: Commune à Phocilide, Theognide, Pythagora. Tertio loco ponentur ij, de quib omnibus mox. Quæ autem de nobis dicta sunt, si ad mulieres referātur, nihil mutant. Sua enim illis quoque laus. inter quas Sappho, Corinna Pindari magistra, Hedyle mater Hedylogi poetæ: siue ille Samius fuit, siue Atheniensis, mater eadem Moschyles, quæ item Iamborum cantu floruit, Megalostratā quoque, quam amauit Alcman & aliæ. Ad cuiusmodi vero genera sint referenda, Cn Martij & Sybillarum carmina, suum cuique iudicium relinquo. Mihi placet seiungi. non enim facta narrant, sed prędicunt euentura. Theologiæ pars hæc, non simplex cognoscendi di deos, sed tanquam diis cognita dicendi. Quod autem ad nostratia attinet: bello Punico secundo Poëticam cœpisse Romæ primum Gellius ex quorundam sententia scripsit, Versus, quia lepidi sunt, ascripsi.

Punico bello secundo Musa pinnato gradu
Intulit se bellicosam Romuli in gentem feram.

Cæterum constat Liuium Andronicum ante Fabulas dedisse, quam Næuium, qui suas ad populum dedit anno quingentesimo decimo nono. His propositis atque digestis, aliquot solui possunt quæstiones. Quare dubitat Horatius, Comœdia sitne Poema? an quia humile, à Poeseos nomine iccirco amouenda? sane judicium ineptum. Tantum enim abest, vt Comœdia Poema non sit: vt pene omnium & primum, & verum existimem. In eo enim ficta omnia, & materia quæsita tota. Altera: An Lucanus sit Poeta. Sane est. nugantur enim more suo Grammatici, quum obiiciunt, illum historiam conscripsisse. Principio, fac historiam meram: oportet eum à Liuio differre. differt autem versu. hoc vero Poetæ est. Deinde quis nescit omnibus Epicis Poetis historiam esse pro argumento? quam illi aut adumbratam, aut illustratam, certe alia facie quam ostendunt, ex historia conficiunt Poema. Nam quid aliud Homerus? Quid Tragicis ipsis faciemus? Sic multa Lucano ficta: Patriæ imago, quæ sese offerat Cæsari: excitam ab inferis animam, atque alia talia. Quin equidem Liuium potius Poetæ nomen meruisse, quam Lucanum amisisse censeo: Nam quemadmodum Tragici rem ipsam denarrant veram: personis actiones, ac dicta accommodant: sic Liuius & Thucydides interserunt conciones, quæ nunquam ab iis, quibus sūt attributæ,

Quæstiones aliquot.

attributæ, cognitæ fuerunt. Aristoteles quoque, qui hanc censuram acrius exercuit, vt versificatores à Poetæ nomine summoueret, inter loquendum aliter vsus est. ὡς ἐποίησεν, inquit, Ἐμπεδοκλῆς quare Empedoclem quoque, qui nihil fingit, appellat ποιητήν. Poesim, autem & Poema, quidam, inter quos etiam Plutarchus, ita distinxêre, vt Poesis iustum sit opus: Poema pusillum. Ilias Poesis, Margites poema: profectò male. Namque Poema est opus ipsum: materia, inquam, quę fit. Poesis autem, ratio ac forma poematis, vt habeas à tribus verbi personis totidem nomina. Poema ποίημα, Poesis ποίησις. Poeta ποιητής. Quemadmodum εὕρημα, εὕρεσις, εὑρετής. Est igitur Ilias, Poema: Homerus, Poeta: Ratio & Forma, qua Margites facta est, Poesis. Poetice vero scientia, id est, Habitus ex dispositione præceptionum, quibus docemur ad conformationem hanc, quam Poesin appellamus. Ita habes caussas tres Materiam, Formam, Efficientem: & in superiori commentario Finem, id est, Imitationem, siue vlteriorem finem, doctionem (nam quare non mihi liceat, si Cicero dixit Rectionem?) Differunt autem Poemata modis tribus. Hi sunt, quæ imitamur, quibus imitamur, & quomodo imitamur. Imitatur Medeam eandem Ouidius in Metamorphosi quam Seneca in Tragœdia. Res igitur eadem, at versus, quibus imitantur, diuersi. quippe aliter in scena per personas dramata, aliter in Epicomistum genus videtur. Iidem versus in Æneide & in Tityro: Res & Modus, alij. Idem modus in Tityro, & in Comœdiis. Res & versus non iidem.

Poesis & poema quid ferant.

POEMATVM PER MODOS diuisio, & eorum ordo.

CAPVT. III.

Modi igitur sic diuiduntur. Alius in narratione simplici consistit: quale est Lucretij Poema. Hoc Græci διηγηματικὸν. & ἐξηγηματικὸν, & ἀφηγηματικὸν. Alius est in colloquutionibus positus: cuiusmodi in Comœdiis: à Græcis διαλογικὸν, prima & summa ratione. nam vsu factum est, vt traheretur ad significandum disputationes. Quippe διάλεκτος nihil præter sermonem designat: sermo autem, vti dicebamus, ad animi communicationem. διὰ enim transmissionem notat, vt διαπρὸ, διαμπερές. Quare Dialogi appellatę sunt solutæ orationes, in quibus sermo plurimum non autem duorum tantum, (vt peruerse Grammatici) referretur. Diuerbia in Comœdiis vocat T. Liuius. Dialogi autem inuentor

videtur

videtur Alexamenes Teius, quemadmodum ait Aristoteles. Nobilitauit hoc dicendi genus & argumentis illustribus, & diuina oratione Plato. Distorsit ad Mimicam, atque etiam Momicam lasciuiam Lucianus. Ac quemadmodum eam solutam dictionem coluere, postea metris inclusam, quibus ederent fabulas: ita primus Crates Atheniensis illis exoluit vinculis: Fabulasque sine metro dedit. Hoc genus διαλογιστικὸν, etiam ab gestu, & actione δραματικὸν appellatum fuit. δρᾶν enim Dorica lingua significat agere. Neque illud obfuerit, quod sedendo partes quædam expediuntur: nam & à maiore parte nominandum fuit genus hoc dictionis. & in sessione quoque actio quædam est. Quare histrio, qui est imitator, cum dicatur δρῶν, Imitatiuum hoc item genus non sunt veriti quidam nominare: tametsi iidem vniuersæ poeseos finem agnouerint, imitationem. Mistum autem est, in quo & narrat Poeta, & introducit collocutiones. Græci μικτὸν, recte. κοινὸν minus rectè. Compositum enim è partibus est, at nemo dicat compositum esse partibus commune. Ipsæ nanque partes totum sunt. Alia quippe ratio, cum dicimus, genus esse commune speciebus. Sane genus pars est speciem: comprehendit enim eas prædicatione, non ambitu. Modos iccirco diximus non autem species. propterea quod ij & simul conueniunt, & miscentur: species autem nunquam. Dramatici autem genera complura: quæ mox suis locis digeremus. Antiquissimum, Pastorale. proximum, Comicum, è quo natum Tragicum: mistum autem Epicum, quod iccirco omnium est princeps: quia continet materias vniuersas. Horum vero tractandorum ratio duplex. aut enim nobilitatem respiciemus, aut tempora, quibus quicque exortum est. Ac nobilissimi quidem Hymni, & Pæanes. secundo loco Mele, & Odæ, & Scolia, quæ in virorum fortium laudibus versabantur. tertio loco Epica: in quibus & Heroes sunt, & alij minutiores. Quem ordinem consequetur etiam Tragœdia simul cum Comœdia. Comœdia tamen seorsum quartam sedem obtinebit. inde Satyræ, post Exodia, Lusus, Hymenæi, Elegia, Monodia, Cantiones, Epigrammata. Quod si tempora putemus ipsa: Antiquissimum idem, & mollissimum, & simplicissimum, & ineptissimum intelligemus. Præstat autem ab hoc auspicari naturam imitando, quæ ex simplicioribus cætera componit.

Dramatici genera.

PASTO-

PASTORALIA.

CAPVT IV.

VEtustissimum igitur Poematis genus ex antiquissimo viuendi more ductum esse par est. Tria vero sæculorum genera: pastoris, Venatoris, Aratoris. Ac venatores quidem quia sunt in motu, minus ad verba propensi existunt. Quin neutiquam faustum putamus in venatu loqui: nedum vt cantus aptus iudicetur. Reliqua duo genera cantiones suas meditata sunt. Et sane Pastores, quam Aratores antiqui magis: quemadmodum & Varro probat: & ex Thucydide colligi potest. Ad hæc Arator in opere: Pastor otiosus. Videtur autem modulatio in pastionibus inuenta primum, vel Naturæ impulsu, vel auicularum imitatione, vel arborum sibilis. otium enim voluptatis ac lasciuiæ pater. Natæ igitur duæ species Cantiuncularum. Altera cum singuli sub æstiuam reducti vmbram saturi canerent amores: Monoprosopos hæc. Altera cum aut forte, aut consilio conuenissent ij, quos inter vel amor vel odium excitatum fuisset: aut esset æmulatio obtrectatiove, propter vel cantum, vel gregem, vel amicam. Huius cantus duo modi. vnus quum sine numero certo, sine lege versus funderent: cui nõ est iccirco nomen impositum: quia vulgaris esset, ac liber, & naturalis, neque tam quæsitus arte, quam oblatus vltro. Alter in quo sententias æmulas, versus & similes & pari numero reponerent. Quod iccirco appellarunt ἀμοιβαῖον: id est per vices responsus Quod expressit Poeta,

Alternis dicetis, amant alterna Camœnæ.

Tametsi ἀμείβεσθαι verbum apud Homerũ non coërcet ea regula loquentem. vetus sane significatio fuerat, mutandi. quæ permutarentur, decuit esse æqualia. Hæc fuit causa vt ad fusiorem respondendi significatum admitteretur: quemadmodum in Originibus dictum est. Sicuti pecunia merci, & precium operæ par esse censetur. Propterea vero quod imitatione aliquid repræsentabant: à specie id est, imagine, εἰδύλλια παρὰ τὰ εἴδη, καὶ τῆς ἰδέας dixere diminutiuo flexu, vel propter breuitatem, vel ob modestiam ac rei humilitatem. Postea quum quędam (id quod sapientissimo cuique euenire solet) etiam suis authoribus displicuissent ex incondita turba eorum, quæ meditati non essent satis, quæq; subito calore excidissent, selecta quędam concinniora ea de causa ἐκλογὰς appellare placuit. Horum materia multiplex. vetustissima tamen videtur Amatoria fuisse: idque multis de causis. tum quia amoris vis à primordiis

Idyllia.

ipsis

ptis vltimis indita est omnibus animantibus a natura ob species perpetuãdas, quæ in materia essent variabili corruptibiles, tum quod promiscue pascebant vtriusque sexus mortales. Atque ij pecora quum viderent coeuntia, illorum exemplo facile inflammabantur. Id quod & Theocritus lusit lepidissimis versibus:

ὁ πόλος ὄκκ' ἐσορῇ τὼς μηκάδας οἷα βατεῦνται,
ἐκτάκεται ὀφθαλμὼς ὅτι οὐ τράγος αὐτὸς ἔγεντο.

Postremo gaudiorum atque amorum numen idem Venus. Gaudia autem cantui, quam cuiuis alij effectui, facilius atque commodius comparentur. Omitto lacte & carnibus saturam iuuentutem anni tempestate, locorum solitudine, mœroris metusque atque odii expertē, inuitatam, in veneris officia facillime illectam: præsertim quum nudi aut male tecti magna ex parte agerent. Nam & virgines ipsæ tametsi amiciebantur, tamen erat eis eiusmodi vestium vsus, quas a re ipsa φαινομηρίδας appellabant. Quales etiam nunc spectamus in picturis Nympharum, quibus brachia detecta, femora quoque apparent. Eius vestis originem inde ductam puto, quod per initia caprinas pelles ad lumbos vtrinque cinxerint, ab humeris nodatas corio crurum anteriorum, quem amictum in Satyris item suo loco expressimus. Quid igitur facerent curis soluti, saturi, robusto vegetoque corpore atque exercitato? Primum itaque omnium μελοποίημα τι Amatorium. Huic proximum Oaristyes, in quibus procus & puella de amore vel disputant mutuo, vel contendunt in æquali. Cuiusmodi est Idyllium mollissimum atque candidissimum Theocriti. Post hæc famæ ambitione, aut præmiorum cupiditate, aut obtrectatione exorta contentio impulit eorum cantilenas in colloquia. A genere autem pastionum sortita sunt nomina. ac quanquam ποιμὴν omnem comprehendit custodiam, παρὰ τὸ ἐν ποίᾳ μένειν: tamen Opilionibus solis attributum maluere, vnde & ποιμενικὰ, ij cantus, quibus illi sese atque alios oblectarent. αἰπόλια vero a capellis, quasi αἰγοπόλια συβώτια a suibus βουκολικὰ a bobus: quæ & nobilissima habita est. Libyes tamē, & Scythæ, Parthique, Mysi, item Persæ, Arabes, Numidæ armentarios equitij primaria laude dignos censuere. Horum in Græcia nomen nullum. quanquam & in Thessalia summus equis honos haberetur: & in ipsa Bucolici carminis parente Sicilia id armenti genus adeo studiose a natura datum, ab indigenis cultum est, vt aut nulli aut paucis nationibus secundum esse censeatur. Huius poeseos inuentum Persarum tempore metiuntur. Antiquius enim est. excultum

cultum tamen an tunc fuisse iudices; fabulam subnectam. Persæ bello Græciam quum premerent, Dianæ Caryatidis, quæ sacra à virginibus fieri consueuerant, sunt intermissa. Quocirca agrestium aliquot in fanum officii ergo sese intulerunt: & peculiaribus cantiunculis Dianæ laudes dixere. Quos cantus cum valde probari vel religio iussisset, vel numerorum lepos persuasisset: ex casu mos, deinde etiam lex facta est. Caryatidis autem cognomentum à Laconiæ vico, cui Caryæ nomen erat. Ex quo verbum quoque saltationis καρυατίζειν, quem modum edocti fuissent ab regionis illius principibus Castore ac Polluce. Nunc & modi & vici nomen interiit. Qui etiam Spartæ ac Lacedæmoniis vocabula ignota. Appellatur enim locus nunc a Turcis, *Misitra*. verum quemadmodum de tempore non conuenit: ita de loco disceptant iidem Græci. quippe nonnulli in terra Sicilia eius carminis natalia profitentur. Orestem a Scythica Taurorum gente Dianæ signum deferentem, oraculo monitum, elui debere septem fluuiorum, qui vno de fonte erumperent, aqua. Cuius rei gratia in Italiam quum venisset, prope Rhegium inuentis amnibus, lotum inde in Siciliam profectum in pago quem Tyndaridem etiam Strabo nominat, Deæ signum statuisse: numinisque laudes vna cum agrestibus, a quibus exceptus fuerat, non sine cantibus instituisse. Neque vero mirum a Græcis eo deductum Orestem, qui eum locum quoque apud Aritiam, qui fuit ad Appiæ viæ dextram, perpulere: vbi ritu Scythico solennem Tauricæ Dianæ morem faciendi consecrarit. Aliam præterea afferunt fabulam. Syracusis orta seditione mutuis vtrinq; cladibus exercitam occidionem. ab iis, qui reliqui bello fuissent, Dianæ placandæ consilium initum. ad quam ciuitatis calamitatem, tanquam autorem referebant. Itaq; agrestium frequentia Deæ templũ donis auctum, Numineque & his, & cantionibus pacato, initium factum anniuersariæ festiuitatis: ac propterea Dianam Lyam cognominatam. contrario sane vsu atque accepimus nos. Luem namque morbum dicimus, cuius vi corpora soluantur. Illi ita Deam nuncuparunt, propterea quod intestinam discordiam sustulisset. Alij cognomen hoc vt & fatentur, & attribuunt: ita rationem causamque assignant aliam. Ante Hieronis regnum graui morbo quum laboraret insula, ad auerruncandam numinis iram ludus passim per agros, in quos captandæ liberioris curæ gratia sese contulissent, institutos: Dianamque tum ea de caussa Luam, quæ morbum luisset, appellatam. Apud quosdam non Luæ, sed Phaselidis nomen inuenias. quod nomen Antiphemus

Diana Lya.

Phaselit.

tiphemus e Græcia in Siciliam importarit. namque huius frater Lacius Argiuus coloniam misit in montana Colophoniorum Mopso duce. Is ibi terram emit à Cylabra pastore indigena: in qua oppidum condidit nomine βαμηλίν. Antiphemus autem suis auspiciis cum sacris, & diis patriis in Siciliam coloniam duxit: vbi Gelam vrbem ædificauit, Dianæq; ludos celebravit: quam in Mopsi memoriam ita cognominauit. Quare & Mopsi nomen in pastorali carmine frequens est. Conuenit sane inter maiorum authorum partem, in Sicilia inuentum carmen eiusmodi, appellatumque βουκολισμὸν: cuius verbi deductiones aut fluxiones etiam apud Theocritum inuenias. Propositis vero præmiis certare consueuisse priscos. cæterum non vasis aut bacula, aut capro, aut eiusmodi. Hoc enim posterorum, vel luxuriæ, vel opulentiæ fuit: sed pane, in quo essent ferarum expressæ imagines: ipsi aut stantes, aut sedentes, aut ducentes gregem, cum pera erant omnium seminum referta genere, quod Græci πανσπερμίαν nominant. Habebant etiam vinum in vtre caprino: & ad manũ baculũ pastoralem, quod Latini Pedũ ab vsu consistendi atque adhærendi, Græci κολλάβρωπα; & a venatione λαγωβόλον vocant, etiam κορύνη dictum á claue specie, quam præ se fert crassitie capitata. Nodosus erat præterea, cuiusmodi descripsit Maro, & nos nunc quoq; videmus e spino arbore, aut corno; æneis circulis obeuntibus, atq; vmbilicis adornatum canebant autem coronati. Ceruorum quoque cornua proposita illis certaminibus legimus. Victi victor panem, peram, vtrem auferebat, atque ex eo libabat Musis. Victus abibat per suburbia ac viculos: neque enim ei vrbem ingredi licebat. Panem quoque rogare ad vescendum ex præscripta lege mos fuit: quippe qui suum iusto in certamine amisisset. Victor vrbem adibat Syracusarum, in qua manendi, quoad ei liberet, ius fuit. Tantum vero aberat vt panem rogando victi conditione vteretur, vt vltro ciuium limina tum frugibus, tum vino aspergeret, porriciens libamenta cum cantu hoc:

> δέξαι τὰν ἀγαθὰν τύχαν, δέξαι ὑγίειαν,
> τὰν φέρομες παρὰ τᾶς θεοῦ, τὰν ἐκαλέσσατο τήνα.

E quibus percipiamus carminis lususque originem a pestilentiæ sedatione: quum in iis sanitatem quasi verbis conceptis profitebantur. Transiit deinde in artem lusus. atque etiam in quæstum abiit. Circumire igitur prouincias, & certare in Italia, qui se βουκολιαστὰς prædicarent, atq; alio nomine λυδιαστάς; vnde & Ludionum vox perpetua mansit Latinitati. Inter quos ea tempestate præstitit Daphnis, adeo vt heroum ritu, a pastori-

Mopsus. Ludiones. Daphnis.

bus certatim eius interitus fuerit celebratus. Sane fratris quoque tumulum sub eius nomine auxit diuinis carminib. Poeta. Fuit ille Mercurij & Nymphæ filius, cui nomen dedere natalia: in laureto enim editum ferunt. Vaccarum armentum habuit eodem e semine, cuius illæ quoque, quas Homerus Soli sacras esse canit in Sicilia. adamatum a Nympha perditissime: quæ ei cæcitatis prædixit calamitatem, si amorem suum alterius pollueret consuetudine. Aliquanto post tempore filia Regis, eum, quod esset omnium pulcherrimus, quum deperiret, neque alio commento potiundi spes esset, vino affectum corrupit. inde bucolicæ cantiones ex eius infelicitate. Aiunt a Stesichoro poeta Imeræo eiusmodi argumentũ tractatum primum.

Fistula. Vtebantur autem musico instrumento: quam Græci a sibilo σύριγξα, Latini ab hiatu Fistulam nominant: materia arundinaria, aut a circutis petita. Singulares primum tubuli, mox bini cohærentes lino & cera. Setas quoq; (vt ad manum essent, quam linum, magis præsto) pro lino in vsu fuisse arbitror. Postremo ad septenos vsque, magnitudine omnes inter se impares, sed proportione certa ad alæ figuram. in summo, qua inflabantur, æquales, inæquales qua exit spiritus. Descripsit & materiam, & modum, & numerum Poeta illo versu:

Est mihi disparibus septem compacta circutis, Fistula.

Dispar enim hic non ad numerum: numerũ enim designat proxima voce, *septem*: sed ad quantitatem continuam. Materia autem declaratur a cicuta. Neque enim verum est, quod ait Seruius, cicutam esse internodia & calamorum.

Cicuta. Sed frutex omnibus notus caule aut vacuo, aut ea medulla, vt facile exenterari queat. Ita Poeta noster modeste contentus fuit veteri numero. Græcus audaciam exercuit: vides enim apud Theocritum (Theocritusne illa sit, an alius, alibi declaratum est) ingentem numerum. Eam vero pinxerunt Romæ recentiores admodum inepte, tanquam in vtrem cannas omnes iniicientes: propterea quod ignorabant id, quod mihi quoque haud satis constat, qua ratione, quave celeritate possent distantia tubulorum ora percurrere non inepte, quæ nunc Organa vulgo vocant & referunt priscam Syringa re ipsa, & artificio ac suauitate superant. Fistulæ inuentorem Poeta deum Pana cecinit:

Tityri. cuius comites congeneres Satyri, cum etiam Tityri dicerentur, iccirco, qua canerent, arundinem etiam Tityrinum Dores nominarunt. Tityros Ælianus (aliique Liberi patris expeditionem & comites & socios scribit: atque ita docet appellatos, ἐκ τῶν τερετισμάτων, quibus id genus biforme gaudeat. Galli

& accolæ

Caroli insulani ex calamis fistulam fecerunt olim, quum alij ex auena compegissent. Afri autem Nomades non fistula, sed tibia canebant in equarum pascuis. Ea erat è lauro delibrata, atque emedullata, stridore peracuto, atque hinnitum maxime referente. Fuere autem agrestium carminum genera complura. namque aliter pro frugibus, pro vindemiis alia meditabantur. Diuersi quoque aut moduli, aut materiæ, quum starent, quum sederent, quum gregem (sicuti dicebamus) agerent. Sic legimus apud Theocritum ὁδοιπόροις: quod carmen προβατικὸν appellabant, quo gregem aut in pastum, aut ad stabula redeuntem prosequerentur. In eo pecora alloquebantur, canibus animos addebant, à luporum insidiis vti cauerent. Gregis principem arietem monebant: pollicebantur sequentis diei pascua lætiora, eaque omnia condiebant vel iocis, vel hilaritatibus. admiscebant interdum amorum narrationes vel suorum, vel sociorum, vel riualium Huius προβατικοῦ inuentum aiunt Diomi fuisse poetæ Siculi, cuius Epicharmus meminerit in fabula Halcyone, & in Vlysse naufrago Tale carmen illud nostrum est:

Ite mea procul ista ficus prærupta capella
Ad virides cytisos, & potum vere salictum, &c.

Huius generis illud extitit poema, quod composuit Eriphanis poetria Menalcæ venatoris amore capta. per varios enim sequuta saltus, canens semper atque sæuitiam obiiciens. νόμιον inscripsit. Eius paucula illa extant verba, --μακραὶ δρύες ἄγρι φραλκα. Quum vero æstiua in vmbra otiose agerent, aut hyberno solo apricarentur, narrabant anni tempestates. tum autem pericula noxiosque euentus deprecabantur. Exhortabantur ad initum mares, fœminas ad fœturam. amores suos vel votis, vel precibus, vel conquestionibus, vel assentionib. designabant. victorem in pugna taurum aut arietem collaudabant. Inter se certabant aut amici virtute, aut inimici odio, aut æmuli obtrectatione. Materia prorsus communis, laudes, vituperationes, conuicia, criminum obiectiones. Haud dissimile προβατικὸν Hippolyti carmen apud Senecam in Tragœdia, quo canes hortatur ille suos. cæterum dedit hoc poeta scenæ. Nam quemadmodum diximus, nos in venatu tanquam cœlitus demissam legem, silentium veneramur, Theocritus etiam pompas descripsit: etiam alia alij. hymnos, Hercullilum, & similia. Virgilius præter vulgaria argumenta Silenum pinxit vniuersa pene natura, ac serie fatorum. quod ne quis vituperet e Criticis qui paucula de recentioribus discunt, de priscis multa iudicant,

Virgilius.

temere: ponam hic rationem, quam ex quindecim Commentariis nullus inuentus est qui agnouerit. Sane veterum monumentorum, præter cęteros mortales, scientissimum vbiq; diuinum illum virum prædicauimus, atque ita verum est. Quo enim quis doctior est, eo maiorem in eius scriptis deprehendit eruditionem. Itaque etiam in alia Ecloga;

Sylua.

Si canimus syluas, syluæ sint consule digna.

Nam etiam syluarum curam fuisse inter officia Consulis memoriæ proditum est: quemadmodum apud Tranquillum in Cæsare legimus id quod quum ab Senatu ad occupandam extorti consulatus authoritatem decretum esset: post syluarum mentionem ait, *Syluæ sint consule digna*, vt quantum depressisse Consulis dignitatem Senatus ad syluarum vsque humilitatem, tantum suis versibus, nouaque materiæ dignitate extollat ipse syluas ad fastigium consulatus. De Sileni quoque cantu sic scriptum est apud Ælianum ex Theopompi historiis. Apud Midam Phrygiæ regem multa ac præclara ex antiquorum opinionibus atque placitis enarrata. Alterum ab hoc mundo mundum existere: inque eo varia, quæ inde petenda sint. Ea vero quum essent ἄβατα homini ciuili, emolliuit Poeta fatali sua illa dexteritate. Neque vero ex Theopompo solum agnoscas Sileni numen naturæ fatique peritum: sed ex Atheniensium quoque, atque aliorum Græcorum persuasione. quemadmodum candidissime docet nos in suo symposio Plato. In vindemiis autem Bacchum venerabantur: ἐπιλήνια vocabant, tanquam ad torcularia festū celebrantes. Extat elegantiss. poematium Tibulli carmine elegiaco. In messe autem Cererem & Liberam plurimum in ore habebant. Quod argumentum idem poeta paribus numeris simili expressit candore simul ac cultu. quod genus carminis nominabant ἴουλον. Extant verba concepta quædam, πλεῖστον οὖλον ἵει οὖλον ἵει. Spicam enim veteres sic nominabant ab aceris tenuitate atque aristularū. quare Lanam quoque eadem voce ob filiorum frequentiam. Atque iccirco lanificarum bene ominantium cantiones hoc item ipso vocabulo dictas memoriæ prodidere. Messorum autem cantus λυτιέρσης fuit, quemadmodum apud Theocritum scriptum est. Ferunt Midæ Phrygis Lytiersam Celænas habitasse. Eum, agrorum cultui quum præter modum studeret, viatores ad conuiuia inuitatos cogere solitum, vt secum essent in opere messorio. pigriores etiam verberibus afficere. Alij addunt defatigatione sopitos etiam obtruncare. eorumque capitibus abiectis, tum inter manipulos conditis cadaueribus, canere. Nonnulli aiunt in messe

Sileni cantus.

Spica.

Lana.

Lytiersa.

in messe nimio studio captum atque delassatum labore interiisse. Quidam ab Hercule prætereunte, atque de more inuitato victum interfectumque, ac in Mæandrum fluuium proiectum. Redarguitur hoc temporum supputatione. Non enim Midæ atque Herculis sæcula conueniunt. Quocunque fato vsus sit, illud constat, colonos ad patris solatium lugubrem cantum condidisse, quem posteri anniuersario cultu ad aras messorias celebrarent. Hæc apud Phrygas. Maryandini autem, qui populi sunt finitimi Bithynis, simili more, alia fabula, eadem anni tempestate facere consueuere. Borcon, (alij Borimon scribunt) puerum à messoribus aquatum missum nusquam comparuisse. Id quod verisimilius est, si à messoribus memoria repetitur, quam quod aliqui tradunt, ætatis tempore in venatione periisse. Pro his tamen facere videtur, quod Vpij regis filius esset, qui Iollæ quoque & Maryandini pater fuit. Quare mendacio propius existimetur, eum messoribus lixæ officium præstitisse. Nam quod obiici possit in historia superiore de Lytiersa, qui Midam regem patrem habuerit, id ita defenderim. spurium enim illum prodidere. Cæterum vetustissimam tenuisse consuetudinem palam est, qua priscorum Regem liberi armentorum custodiis apponerentur, sicuti de Paride atque Ganymede scriptum est. Is cantus Borimos, seu Borcos magis placet, à pueri nomine dicebatur. Haud sane huic absimilis, quem Adonisma, & Adonismon, & Adoniacden vocabãt apud Ægyptios in Adonidis memoriam. cuius fabula nota est, & consuetudo, tum ex Theocriti poematis, tum ex aliorum monumentis. Sicuti cantus ille genti eiusdem Maneros dictus ab eo, qui ipsis agriculturæ author extitisset: quem etiam musarum discipulum autumant. ἠμανέρως in Pausaniæ codice scriptum est. In Sicilia vero poema Persephate dicebatur, quod quotannis caneretur Cereri Liberam quæritanti. Tale apud Theocritum Herculis in Hylæ desiderio. Fuit & in vsu illud, quod in Horarum gratiam concinebatur: cuius authorem aiunt Theodorum Colophonium. Eæ autem Horæ, sintne quibus dimetimur diem, an ὧραι, quæ distinguunt anni tempestates: non est laborandum. Hæc origo, genera causæ agrestium cantionum: quæ suis locis quemadmodum sint conficiendæ, satis declaratum est. Hic enim historias tractamus tantum.

Mariandini. *Borcon.* *Adonyma.* *Maneros.*

Cap. V. Comoedia et Tragoedia.

Ab his orta postea Comœdia est. Quare Theocritus communi verbo vsus est & pastorali, & scenicæ actioni. κω-

μέρσδω ποιὲ, τῶν ἀμαργυλίδων Ac quemadmodum Siculi Bucolicum sibi vindicarunt: ita etiam se gerunt pro Comœdię authoribus. Quippe iactant se Magarensium colonos, suumque ciuem Epicharmum profitentur, qui ante Chonnidam & Magneten vixit: vt falso his attribuantur initia Comœdiæ. Neque vero solum asserunt natalia, verumetiam & cultum, & nobilitatem: siquidem eius Poematis laus, atque gloria penes Phormin & Epicharmon stetit, qui primi rudem ab antiquis acceptā dicacitatem fabulis insertis, ei quasi animam addidere. Aliud afferunt argumentum. Nam quod Attici πράττειν dicunt, Dores δρᾶν: vnde Dramata. Quod illi δήμους, Dores κώμας vnde κωμάζειν, quod est per vicos vagari animi gratia. Id à cœna faciebant, vt remitterent animum post negocia diurna. Ientatione enim præparca ac minima contenti (á quo etiam Ientare verbum, ἐκ δεῖ ἰέναι, & vt Dores loquuntur ἰεν) haud multo largius merendabant: quod ab hora mediæ diei, in qua cum cibum caperent, appellarunt. Prandium autem, quia iterum ad opus parati essent illico: qua ratione à Græcis δεῖπνον dictum est, ἐκ δεῖ πονεῖν. suo igitur quisque in opere reficiebat eo cibo vires. quo perfecto in sero diei lautius largiusve sese accipiebant, tum vberiore epularum apparatum, tum familiarium atque affinium societate. Iccirco cœna dicta, quia κοινῇ vescerentur; non priuato demenso diurno. Græci δόρπον παρὰ τὸ δόρυ παύειν: militaris sane vox: non enim curarent corpora, neque arma deponerent, nisi opera absoluta. Iuuentus ergo vacui temporis otio, atque licentia noctis abusa, secura imperiorum vel heri, vel patroni, vel parentum per pagos (nondum enim in vrbes conuenerant) discurrere. Qui mos cum ipso nomine simul ad nos deductus est. Legimus enim apud Liuium comessationes. Inde ii lusus, quos vicatim exercerent, παρὰ τὴν ᾠδὴν καὶ τὰς κώμας, apte Comœdiam dixere: quoniam non in pascuis, aut in aruis, aut ad tumulos, aut ad aras cauerent. Habes autem huius significationis vestigia in mutilis versibus qui extant, Epichar. Ἐκ μὲν θυσίας θοίνης πόσις: ἐκ πόσιος κῶμος, ἐκ κώμου θυανία: ἐκ θυανίας δίκη: ἐκ καταδίκης πέδαι τε, καὶ σφάκελος, καὶ ζημία, vbi κῶμον è potu, ex Como insaniam ortam scribit Theopompi quoque verba subnectam ex lib. IV. historiarum, de Philippi Macedonis intempestiua incontinentia. καὶ πιὼν δὲ τὴν νύκτα πίνων καὶ μεθυσθεὶς ἡ ἤδη περὶ ἡμέραν ἐκώμαζεν. vt fuerit sub lucem vsque comessatio, tanquam Acerræ illius, quem facete descripsit Martialis. Lucianus quoque

que in Discategorumeno, Lunam ait splendere τοῖς κωμάζουσι. Ἐπικωμάζειν autem verbũ est, sicut apud Hippocratem, ἐπιγαμεῖν: cum repetitur Comessatio, alia sane res a Repotiis: quemadmodum in Originibus declaratum est. Eius vocis notionem expressere per aliud verbum, βαλλίζειν: quod rarius quidem est. Fortasse & lenones Balliones inde. Eo verbo & Alexis, & Sophron, & Epicharmus vsi sunt in suis comœdiis. Quemadmodum vero in cæteris quoque, ita vsu venit, vt tempus artium fit & lima, & lex: politioribus deinde seculis in artem redacta, certisque præscripta limitibus Itemque constituta loca ac tempora, in quibus ageretur. Nam quod aiunt Apollini Nomio, id est, pastorali per compita & vicos cantatum carmen, a quibus appellata sit Comœdia: id postea contigisse arbitrandum est: neque tam tunc originem extitisse, quam ortę rei cultum quendam. Ne erremus cum Idomeneo: qui ausus est affirmare, Pisistratidarum inuentum esse θαλίας & κώμους: id est, hilaritates, & facetias. veteri enim licentia ab aliis inuentas & inchoatas acceperunt, atque excoluerunt Par Varronis lapsus. neque enim, vt arbitratur, icirco dictam putes, quia iuuenes quæstus gratia vicos circumire soliti essent, in quibus fabulas recitarent. In vicis enim prius nota fuit, quam circumlata. Et profecto lusus quoque, quam quæstus, prior. Quemadmodum ne id quidem verum, ab Epicharmo inditum nomen hoc, quum exul in Co insula scriberet id genus Poematis. Ab aliis enim cum re simul nomen acceperat: quam ingenio suo fecit ille cultiorem. Tragœdiam vero esse rem antiquam constat ex historia. Ad Thesei namque sepulchrum certasse Tragicos legimus. Non tamen, quod tradunt, Tragœdiam comœdia vetustiorem. Nam & res lætæ in cantionibus quæsitæ prius: & prius nuptiæ, quam interitus: & potationes, quam sobrietates: & communis sermo, quam ampullatus: & pastoralis vita, quam regia. Probatio quoque falsa. Aiunt enim Iliadem priorem Odyssea. Iliadem Tragœdiæ modulum, Comœdiæ Odysseam. Nam vt taceam, quod possit disceptari, vtra sit scripta prior: legendum prius Odysseam censeo. Est enim remissiore stylo. Adhæc, non omnia ad Homerum referenda, tanquam ad normam, censeo: sed & ipsum ad normam. Præterea quis nescit Odysseam esse verissimam Tragœdiam? In Iliade autem nullum Tragœdiæ filum: si totam simul consideres. vno enim tenore perpetuæ mortes. Iam incipit a peste: quæ plus hominum absumpsit, quam vniuersum bellum. Ea desinit in vnius tantum morte: a cuius

nomine nulla inscriptio. Et quum sit inscriptum opus Ilias, non interit ea Ilium, sed in Odyssea. Contra in Odysseæ tractu vnus tantum moritur Elpenor, isque ebrius. Nam cæterorum sociorum interitus vnico pene verbo inuoluitur siue affectu vllo propemodum. Iam est imago nuptiarum, conuiuia, cantus, saltationes. In fine autem & proci interficiuntur. & interuenit θεὸς ἀπὸ μηχανῆς: quod Tragœdiæ proprium est. Postremo irridet eos Aristoteles, qui vnum corpus vtramuis esse putent, tanquam fabulam vnam. Sed multas ex vtraque fabulas confieri posse censet: propterea quod & multæ partes, & multa ἐπεισόδια. Iccirco veteres excerpta toto ex corpore quasi quædam membra recitabant. Pugnam ad naues: Catalogum: Animarum euocationem: Quæ apud Circen acta sunt: Arma Achillis: Procorum cædes, atque eiusmodi: quæ sunt in Rhapsodia a nobis declarata. verum nihil non audent iudicare Grammatici: postquam arti suæ tertiam partem κριτικὴν adiecere. Non enim tanquam Grammaticis iudicium illud esse potest attributum: sed existimandum est primi Philosophi officium: penes quem vnum ius est omnium scientiarum. Quare stultissime nobis Grammatici nomen imponunt ex libro nostro De causis linguæ Latinæ. Omnia enim illa ad libellam Philosophiæ appensa sunt. Nam quemadmodum probare potest artifex principia sua? Atqui probamus ibi nos, quæcunque a Grammaticis pro notis accipiuntur. verum ita meruere Aristotelis obtrectatores vt nihil nisi loquantur. Neque vero Homerus ipse tā docuit vel Comœdiam vel Tragœdiam, quam est edoctus ab agrestibus atq; aniculis in Ithaca, & Chio, & alibi, fabellas, quas operibus intertextas accommodaret. Argumento Hesiodus est, qui & illo maior natu fuit, & in agro uixit, & in vicis cecinit. Itaque Aristoteles non dixit prius inuentam Tragœdiam, sed prius excultam. Sero enim Comœdiam expolitam. Tragœdiæ vero & Comœdiæ genus vnum commune, commune vnum nomen, Fabula. Certe hæc haud longe abest ab ea sententia, quam introduxit tantum, non etiam definiuit Plato in Symposio. De Comœdia illa quoque falsa Grammatici docuere: quia esset poema positum in imitatione, totum in gestu consistere atque pronunciatione. Profecto nihilominus Comœdia est, etiam quum legitur vel tacitis oculis. Quin gestus recitantium solus est: non omnes vero qui legunt, recitant. Præterea nimis iam sæpe dictum est, imitationem vniuersæ poeseos finem esse. Comœdiam igitur sic definiamus nos, poema dramaticum, negotiosum, exitu lætum,

ximum, stylo populari. Errarunt enim, qui Latinis sic definiue-re, priuatarum personarum, ciuilium negotiorum compre-hensio, sine periculo. Principio aliis quoque fabulis conuenit non dramaticis, quæ simplici narratione recitari possunt. Deinde in Comœdia semper est periculum, alioquin exitus essent frigidissimi. Quid enim est aliud periculum, quam imminentis mali aditio siue tentatio? Præterea non solum pericula, sed etiam damna leonibus, riualibus, & seruis, & heris. quemadmodum in Asinaria, & in Mostellaria, ipsi quoque heri male mulctantur. Adhæc Prætextatas comœdiæ nomine appellare nequeant ex ea definitione. non enim sunt priuatæ personæ. Postremo & Mimis est cōmunis definitio, & Satyræ dramaticę. Primus Crates Athenis dempto metro Comœdiam in soluta ostendit oratione. Quum igitur vnum sint Comœdia, & Tragœdia, quod ad modum attinet: de Tragœdia quoque hoc in loco scribendum est communi narratione: quoad suas cuique personas atque actiones postea assignemus.

CAPVT VI.

TRAGOEDIA.

Tragœdia, sicut & Comœdia in exemplis humanæ vitæ confirmata, tribus ab illa differt, Personarum cōditione, fortunarum negotiorumque qualitate, exitu. quare stylo quoque differat necesse est. In illa e pagis sumpti Chremetes, Daui, Thaides loco humili: Initia turbatiuscula: fines læti. Sermo de medio sumtus. In Tragœdia Reges, Principes, ex vrbibus, arcibus, castris. Principia sedatiora: exitus horribiles. Oratio grauis, culta, a vulgi dictione auersa, tota facies anxia, metus, minæ, exilia, mortes. Memoriæ proditum est, Euripidem ab Archelao rege Macedoniæ, cuius in fide, ac clientela esset, rogatum, vt de se Tragœdiam scriberet. Ne, inquit ille, Iupiter, ne tantum mali. Nomen traxit ab hirco nullam aliam ob causam, nisi quia in eius numinis honorem ageretur eiusmodi fabula, cuius victima esset hircus. Ego igitur victores donati rem illi diuinam facere. Primum sane acœptam vindemiarum tempore scriptum est. vnde occasio data Grammaticis, vti παρὰ τὸ τρύγημα nomen ducerent, quasi τρυγῳδίαν. quam vocem integram etiam apud Aristophanem habes, ἀπὸ τρυγῳδός. Qui eam primus dederit, haud ita pro comperto habetur. Satis constat illud, a Thespi poeta factam nitidiorem, qui primus pensiles scenas in plaustris circūegit, addiditque nudis oribus fæcem pro persona. a quibus

fæcibus vinaceis alij Tragœdiæ nomen deductum maluere: id enim significat τρὺξ, quemadmodum τρύγημα vindemiam. Falluntur tamen hi quoque, quum ipso Thespi nomen hoc fuerit antiquius. Disceptant hic Grammatici, vtrius fuerit fæx, vini ne, an olei, & addunt fatali more suo nugas, fæcem esse aquaticum humorem vini. Sane in vino nihil longius ab aquæ natura distat, quam fæx, vsque adeo vt etiam lapidescat. Tartarum nostrates dicunt medici. Arabes quoque vini, & aceti, atque eiusmodi liquidiorum, Durdi vocant: olei vero sicut nos, amurcam, ita illi Thesal. Hoc nomen, hæc origo. Definitio autem apud Aristotelem hæc, μίμησις πράξεως σπουδαίας, καὶ τελείας, μέγεθος ἐχούσης, ἡδυσμένῳ λόγῳ χωρὶς ἑκάστου τῶν εἰδῶν ἐν τοῖς μορίοις δρώντων, οὐ δι' ἐπαγγελίας, ἀλλὰ δι' ἐλέους, καὶ φόβου περαίνουσα τῶν τοιούτων παθημάτων κάθαρσιν. Quam nolo hic impugnare aliter, quam nostram subnectendo. Imitatio per actiones illustris fortunæ, exitu infelici, oratione graui metrica. Nam quod harmoniam & melos addunt, non sunt ea, vt philosophi loquuntur, de essentia Tragœdiæ. etenim Tragœdia in scena tantum esset, extra scenam non esset. Quod autem dixit, μέγεθος ἐχούσης: positum est, ad differentiam Epopœiæ, quæ aliquando prolixa est. Non tamen semper. cuiusmodi vides apud Musæum. Præterea κάθαρσις vox neutiquam cuiuis materiæ seruit. sicut μέγεθος mediocritatem significat hic. Paucis enim versibus nequit satisfieri populi expectationi: qui eo conuenit, vt multorum dierum fastidia, cum aliquot horarum hilaritate commutet. Quemadmodum inepta quoque est prolixitas: adeo vt facere dicas illud Plautinum,

Thesal.

Harmonia Melos.

Lumb sedendo, oculi spectando dolent.

Capvt VII.

Comœdiæ Species.

HÆ sunt origines tum Comœdiæ, tum Tragœdiæ. Deinceps vtriusque & species, & partes videamus. A Comœdia vero incipiendum est. Eius ergo differentiæ aut a temporibus, aut ab argumentis. Itaque tres Comœdiæ narrantur ætates, vna vetus, quo tempore summum imperium penes populum fuit. Iccirco licuit illius sæculi Poetis risum aucupari ex quocunque genere iocorum, siue ij sale, siue acerbitate aspersi essent. non enim æquo solum, sed etiam libenti animo audiebat populus quæ in iudiciũ iniquitates, prętorum mala vel facinora, vel euęta, prauorum ciuiũ corruptos mores dicta iacerentur

Ætates Comœdiæ.

cerentur. Id tum impune fuit maledicis poetis: quasi malæ famæ metu deterriti componerent animos auios à virtutibus, atque appellarent ad frugem bonam. Grassabatur ergo ea licentia in omnes ordines, ætates, sexus, conditiones impune: idque non in transcursu tantùm, sed integro fabularum tractu, ac primario studio. Quod in Ranis, & in Nubibus constat Aristophanis. Vexatio autem illa tametsi sparsim, atque vt sese res daret, exercebatur, ipsi tamen choro potissimum est attributa. Habuit autem hæc quoque vetus ætates duas. Quippe sub Sannyrione, cuius nomen primum inter priscos celebratur, inconditæ partes, ac personarum introductiones. atque lex erat earum numero posita. Primum ferunt Cratinum & partes distinxisse, & actus disposuisse, & ad tres tãtum personas numerum astrinxisse, neque tamen ab eo tam exacte hanc operam positam, quam studiose susceperat: perfectam postea ab Aristophane. At si quis accuratius huius quoque operam perpendat, inueniet partes dissitas, neque dispositas per actus ad eum modum, quem successores instituerunt. Quin alia quoque ratione inuenta est sibi dissimilis, scilicet pro cuiusque ingenio poetarum: quæ ad trium tantum iudicia digesta sunt Cratini, Aristophanis, Eupolidis. Omnium enim vnus cum esset scopus, taxandi nimirum atque irridendi, non vno modo sunt prosecuti. Cratinus acer, & aperto nudoque telo. Eupolis grauis, & confictarum nouitate personarum sustinens acerbitatis suæ venustatem. Aristophanes cum risu mordax, nihil sine facetiis impingens. vt & hinc discant Iuuenalis obtrectatores, non esse, quod iactant, verum. Aiunt enim illius affectatione illatam labem Satyricæ venustati. Quam lenem, ac placide fluentem videas in Horatio, in Iuuenali asperam, ac temerariam. Non enim reprehensorem, aut obiurgatorem esse Satyrum, sed subsannatorem, & irrisorem. haud ita est, quemadmodum suo loco diximus. Videmus enim hic, veterum & vsum & iudicium, quod ex veteri comœdia in Latinis Satyris pro lege habendum est. tales enim fuere & Eupolis & Cratinus. Aristophani vero proprior Horatius. Attritis deinde populi opibus, reductaque illius insana & licentia & inconstantia ad tyrannicam paucorum libidinem, continuit poetas metus potentiorum in officio benedicendi. Quocirca sublatus chorus fuit: cuius illę videbantur esse pręcipuæ partes, vt potissimum, quos liberes, læderent. Quare cum cætera nihil mutata essent: mansit species quidem prisca, parte tantum desiderata. Vnde mediæ nomen ortum est:

Cratinus, Eupolis. Aristophan.

Chorus.

est:non tunc quidem, sed posteaquam nouæ Comœdiæ appellatio fuit instituta:inter quam,& veterem illam quæ intercederet, μέση fuit nominata. Intercessit autem & tempore, & forma: quando neque huius, neque illius faciem repræsentaret.tempore quoque posterior fuit superiore,& postrema prior. Quippe noua sub Alexandro florere cœpit.Cuius ætas oligarchiam subsecuta est. Chori autem loco παράβασεις quædam fiebant, in quibus aliorum poetarum dicta, scriptaque sine maleficij crimine, aut pœnæ suspicione irridebantur. Cratinus itaque vnam fecit eiusmodi, quam ὀδυσσεῖς inscripsit,speciosa sane titulo plurium Vlyssium. In ea aiunt Homeri Vlysseam vexatam maledicentissimis censuris. Talem quoque prodiderunt αἰολοσίκωνα Aristophanis. Etiam in eiusdem Pluto Chori desiderantur, quod & alibi monebamus: ita tamen, vt non omissus, sed exemptus videatur. Illud constat: Cratinum, ad pristinam licentiam cum esset ausus reuerti, βάπτας fabulam edidisse : vnde illi contigit interitus. Ab illis enim, in quos fuerat inuectus, captum, ac vinctum, atque in mare proiectum, ea mersione imitatum esse nomen suæ fabulæ. Floruerunt in antiqua præter eos, quos supra memorauimus, Phrynichus, Theopompus, Archippus, Plato, Teleclides, Pherecrates, Stratis, Crates, alij. In media vero Philippides, Strates, Anaxilas, Mnesimachus, Epicrates, Ambraciota, Nicostratus, Sotades, non illud monstrum nobile impuritate sua,sed alius, cuius extant versiculi de fabula, quæ inscribebatur ἐγκλειόμεναι. In hoc Comœdiæ genere Alexis perillustris fuit. Quod Horatius ait: ab Accio versus Ennij rideri: an proxime accedit ad huiusmodi modum παραβάσεως, quam Comœdiæ huius mediæ propriam dicebamus? Nullus enim Grammaticorum quid illud rei sit, nos docet ibi. Differt autem à veteri noua multis modis: potissimum vero compositione. Astrictior enim certis legibus tam ad argumenta, quam ad dictionem. non enim ridicula dramata in noua,vt ex qualibet materia risum captet. Quinque partitionibus secta, tibicinem interserit. Vocabula noua non fabricat ad risum,aut ad cauillum. Et populari sermoni de medio sumpto propior noua fuit apud Græcos. Neque excurrit noua ad alios versus, solis iambicis, aut trochaicis contenta. In veteri multas carminum species videmus. Ortam tamen ex antiqua nouam satis apparet ex iis, quæ veteres memoriæ prodidere. Aiunt enim Aristophanem scripsisse fabulam Cocalum, cuius filum fuerit amussis & regula Menandro, atque Phile-

moni

nomi ad nouam Comœdiam comminiſcendam. Hoc vnum genus noſtri quanquam amplexi, atque imitati ſunt: tamen ſecundum ætates Comœdiæ quoque modos à temporibus notauere: quæ eis differentias non à ſpecie, ſed à ſtylo conſtituerēt. Itaque veteres fabulas Liuij Andronici dicimus, Pacuuij medias, Terentij nouas, quia hic poſtremo ſeculo, ille priſco, Pacuuius medio natus eſſet. Andronicus enim primus dedit fabulam, quam Græcorum more docuit hiſtriones; ita vt eſſet in Scena ipſe, atque eos caſtigaret. Quod per initia ſuorum ſtudiorum quum Ariſtophanes non eſſet auſus facere, ludiones habuit duos, quorum opera pro ſe ad populum vteretur, Calliſtratum, & Philonidam. Caſtigatus tamen conuitiis Ariſtonymi & Amipſiæ depoſuit timorem, ipſeque in ſcenam prodiit. Chorum vero an introduxerit Liuius, nondum legi. At Plinius Cæcilius veterem Comœdiam ſuo tempore Latinam recitatam ſcribit, non tamen actam. nec abſtinuit tamen noua Romanorum à cenſura atque animaduerſione vitiorum vt eſt ſæpe apud Plautum. ſemel Terentius, nec palam. Ancilla enim in Eunucho ait, Chæream eſſe in eo, vt patiatur, quod mœchis fieri ſolet: Quod, inquit, nunquam vidi fieri, neque velim. Suſtinet hic ſuam perſonam, quæ meretricio quæſtui daret operam, nolebat male eſſe mœchis. Tectis verbis deinde oppugnat Romanorum negligentiam in vlciſcendis mœchis, quum ait, Se nunquam vidiſſe factum perinde ac ſi dicat, non conſueſſe fieri. At Plautus tametſi ex Diphilo Menādro, Epicharmo, Philemone, Apollodoro accipiebat, tamen addidit aliquando priſcæ acerbitatem: neque in tranſcurſu ſolum, ſed multis interdum verſibus. In Gurgulione hæc:

Terentij locus.

Tum iſti Græci palliati, capite operto qui ambulant,
Qui incedunt ſuffarcinati cum libris, cum ſportulis,
Conſtant, conferunt ſermones inter ſe tanquam drapetæ:
Obſtant, obſiſtunt, incedunt cum ſuis ſententiis.
Quos ſemper bibentes videas eſſe in œnopolio:
Vbi quid ſurripuere, operto capitulo caldum bibunt:
Triſtes atque ebrioli incedunt.

Item multis aliis locis notat ſua tempora, & nationes: neque ſolum communes mores, ſed etiam nominatim Pellionis ineptias hiſtrionis, in Bacchidibus. Quinetiam interpoſuit *maledicam παρέκβασιν* in eadem: quod & ſuo monuimus loco. in his Græca veſtigia: poſtea Romanus auſus eſt mollire opicam ſeueritatem: ac nomina ſimul cum moribus inferre

inferre in scenam è Latio, & deducere in festos ludos. Itaque Marcellus, & Brutus, & alij nobiles viri non solum in cuneis spectarunt, sed etiam in scena spectati sunt. Vnde orta fuere genera fabularum, ab ornatu vestituve, quem gererent nominata. Nam quemadmodum Græcas Palliatas, à gentis veste vocabant: ita à Romana toga Togatæ dictæ sunt. Latinarum igitur species hæ: Nobiliores, quæ à personis primariis Prætextatæ appellabantur. erat enim prætexta Magistratuum toga, cui purpura prætexebatur, à Græcis iccirco περιπόρφυρος. C. Melissus, qui fuit ab Augusto præfectus bibliothecæ in porticu Octauiæ, edidit nouum genus Togatarum, quas Trabeatas appellauit: quemadmodum legimus in libello De claris Grammaticis. Minus nobiles, in quibus Senatores priuati cum togis introducebantur. Vltimum genus capiebat humilem fortunam popularium negotiorum cum tunicis tantum: quæ tamen haud quaquam Tunicatæ eadem ratione, sed ab habitaculis nomen adeptæ sunt. igitur Tabernariæ, quod cum tabernis scenæ disponebantur. Fuit autem ab his diuersum genus Atellanę, ab Atella Oscorum oppido natura omnium maxime & iocosa, & dicaci. Quare cum facetias suas in Theatra municipij intulissent, id gratiæ sunt assequuti, vt in vrbem quoque transferrentur. Nihil enim præter risum aucupabantur etiam in ipsa verborum acerbitate. Cuiusmodi fuit in versu illo, quem recitat Suetonius in Tiberio: cui olido hirsutoque seni oris obscœnitas esset exprobrata, versus fuit:

Prætexta. *Tabernaria.*

Hircum vetulum capris naturam ligurire.

Quibus verbis fortasse subest etiam stimulus, vt capras nominaret: quod ille in insula Capreis agebat. Romani igitur inter serias Reipublicæ tractationes, ad animorum refectionem minime turpe putarunt in vicinorum abire mores. Adeo vero placuerunt, vt tametsi omnia obscœna erant, persona, res, oratio: tamen occœptæ sint sententiæ dicaces à ciuibus agi per ioca versibus inconditis iactata. Quod genus poematis, quia ei deerat multum ad iustam Atellanę magnitudinem, tanquam pars toti conueniens insertum fuit postea in Atellanas atque ex eo facta exordia. quæ causa fuit, vt ij, qui agerent Atellanas, neque histrionum numero ascriberentur, neque tribu amouerentur: quinetiam ius retinerent nomina dandi ad militiam. An vero hanc, aut vnam è superioribus, veteres Italicam appellarint, haud satis constat: neque sane ita magni refert. In nono libro Dipnosophistæ

sophistæ meminere Sciræ cuiusdam poetæ natione Tarentini, qui Italicæ comœdiæ author fuerit. Donatus his quare addiderit Rhyntonicas, reddit rationem. quippe ab actore. Verum actor comœdiæ genus mutare aut constituere qui possit, non video. Athenæus in tertio Rhyntonis meminit tanquam poetæ, non quasi actoris, atque eius fabulam Amphitryonem. Idem Donatus, quemadmodum & nos, Togatas a Tabernariis specie distinguit, alij non: quos quidem errare puto. Atque hæc quidem sunt separata genera ex Personis: quas tamen Pacuuium miscuisse produnt, ita vt Prætextatæ argumentum Palliatæ nomine circunferret. Siquidem inscripsit Orestem atque Agamemnonem. Adeo placet nouitas rerum, etiam deprauatarum. Festiue (vt solet) Plautus Amphitruonem suam Tragicomœdiam appellauit: in qua personarum dignitas atque magnitudo Comœdiæ humilitati admistæ essent. Ab argumentis etiam possumus agnoscere differentias. Amatoriæ totæ, vt Andria, Calumniatoriæ, vt Nubes, Ranæ. Ciuilis fortunæ & morum, vt Thesaurus, Captiui, Aulularia. Euenta, vt Phasma, Arcturus. Fallaciosæ, vt Miles, Pseudolus. Alia quoque ratione: Turbulentas, negotiosas agnoscimus, qualis Adelphi. Has motorias dixere. Alias sedatiores: statarias iccirco vocant; in quibus non ita discurritur. Talis Hecyra, Asinaria. Aliæ hilares, & conuiuiales, cuiusmodi Bacchides. Nunc ad Tragœdiarum species transeamus.

Rynthon.

Motoria.

Stataria.

TRAGOEDIARVM SPECIES.

CAPVT VIII.

Tragœdiarum species a loco duæ, Græca & Latina, quæ fuit prætextata: qualis extat Nero Senecæ. Ab argumentorum vero generibus diuersæ sunt. Nam Callias Atheniensis, qui maior natu, quam Stratis, fuit, Tragœdiam fecit, quam Grammaticam nominauit: propterea quod e literis & sonum ducebat, & argumentum. Nam Chorus nihil aliud quam saltatio fuit ex nominibus, & sonis, & temporibus, & rythmis elementorum. Quod qui exactius nosse volet, ex Athenæo petat. Haud enim multum facit ad rem: & Latinis est prorsus inutilis, quanquam eius numeros adeo sunt veteres admirati, vt memoriæ proditum sit, eorum imitatione compositos esse versus aliquot in Medea Euripidæ, & Oedipo Sophoclis. Alia species continet Satyros mistos Heroibus, ita vt etiam seueris hilariora misceantur, cuiusmodi Polyphemus

Polyphemus extat Euripidæ. Menedemus Philosophus hoc in genere poematis primas tribuit Sophocli & Achæo. Erant autem quatuor festiuitates, in quibus tragœdiæ agebantur. Proinde τετραλογία σατυρικὴ dicta fuit. In tribus tragœdiæ serie dabantur: Dionysiis, Lenæis, Panathenæis. Quarta satyricæ tragœdiæ, scilicet Chytris.

COMOEDIÆ ET TRAGOEDIÆ PARTES.

CAPVT IX.

PArs non vno modo intelligitur. Est enim quam Philosophi appellant Essentialem. Ea duplex est, aut in re, aut in intellectu. In re, materia & forma: ab intellectu materiam referens genus: & differentia formam in definitione. Aliæ dicuntur partes vniuersales, sicuti species generis. Genus enim suas species, tanquam partes, continet. Ac de his quidem iam diximus Sunt præterea partes quantitatis, aut quasi quantitatis. nihil enim diuisibile, nisi quantum. Cubitus igitur est pars tricubiti. Quasi quantitatis pars est, quum dicimus ignoitatem, quæ in flamma existit, partem esse eius, quæ in maiore flamma sit. non enim est per se diuisibilis, sed ratione illius quantitatis, quæ ei substat. Has nunc partes in fabulis considerabimus. Sunt autem enarratæ sub cōmuni fabulæ appellatione genera illa, Tragœdia, & Comœdia. Comœdiarū species aliquot. Comœdiæ igitur partes aliæ primariæ, aliæ accessoriæ, aliæ attinentes. Veræ & primariæ sunt quatuor, protasis, epitasis, catastasis, catastrophe. Scio a nonnullis tres tantum enumeratas, nos autem ad subtiliora semper animum appulimus. Harum partium communes portiones maiores, Actus dicuntur. verum non penitus, neque semper. *Actus.* Actus enim quintus interdum non est pars catastrophes, sed æqualis ei, simul cum ea sortitur & initium & finem. Eodem modo & protasis actum primum tam totum comprehendit, quam ab eo tota complectitur. Præterea protasis non semper in primo. in secundo enim actu est apud Plautum in Milite glorioso. Actuum autem portiones minores sunt, quas Scenas vocant. Par ratio & in Tragœdiis. Hæ veræ & primariæ, & legitimæ. Accessoriæ autem, Argumentum, prologus, chorus, mimus. Attinentes vero, quas Philosophi circunstantes nominant, Titulus, modi, cantus, thymele, siue saltatio, apparatus. Tragœdia neque argumentum habet, neque prologum separatum, sed in persona aliqua ad

qua ad fabulam pertinente. Nam prologi comici persona, quam lubet, extra Fabulam tota est: non quia semel quum recitauit, nusquam prætereà comparet: hoc enim etiam ad fabulam pertinens persona interdum patitur. quemadmodum Sosia in Andria: atque idcirco προτατικὴ, vel ut alii, προτακτικὴ dicitur: verum prologi personæ cum fabula nihil cõmune: nihilo magis, inquam, cum fabulæ coniuncta negotiis, quam choragi, quum inter actus ad epirrhemata introducitur, qualis in Gurgulione Plauti. Habet autem Tragœdia chorum, quem nunquam amisit; & loco Mimi, Satyrum. Cantum quoque communem cum Comœdia partem habet, & Titulum cum saltatione & apparatu. Has igitur omnes sigillatim recenseamus.

Partes legitimæ sunt, sine quibus nequit Fabula constare, quibusque contentam esse oportet. Protasis est, in qua proponitur & narratur summa rei sine declaratione exitus. ita enim argutior est, animum semper auditoris suspensum habens ad expectationem. Si enim prædicitur exitus, frigidiuscula fit. Tametsi ex Argumento omnem rem tenes, tamen adeo expedita ac breuis est indicatio, vt non tam saturet animum, quam incendat. Epitasis, in qua turbæ aut excitantur, aut intenduntur. Catastasis, est vigor, ac status Fabulæ, in qua res miscetur in ea fortunæ tempestate, in quam subducta est. Hanc partem multi non animaduertere. necessaria tamen est. Catastrophe, conuersio negotij exagitati in tranquillitatem non expectatam. His partibus additus, vti dicebamus, Prologus: quem Latinis solis attribuunt quidam. Pars hæc monoprosopos est, quæ non potest explicari definitione, nisi colligantur ex diuisionibus. Vnus enim argumentum narrat. alius Poetæ consilia in Fabulis, vt in Adelphis. Illum vocant ὑποθετικὸν: quia sit idem ὑπόθεσις, ὑποκείμενον, ἀρχή. talis in Aulularia. Mirum vero, si Prologus tota res Latina est, quomodo inuenit nomen Græcum. Alterum genus commendatitium. Quare συστατικὸν nominant: quia exoret auditores pro Authore, & Fabula. quoniam stare dicitur, aut stetisse Fabula, quum perageretur: quasi igitur confirmaret animos spectatorum. Huiusmodi habes in Hecyra. Tertium genus, quum refelluntur obiectiones aduersariorum: vt in Andria. Aut etiam regeruntur crimina: cuiusmodi versus ille,

Idem ille phasma nuper nunc dedit.

Quod propterea dixere ἀντιφορικόν. Alij sunt misti, vt in Casina. Trinummo autem διαλογικὸν fecit Plautus Prologum,

Protasis.

Epitasis.

Catastasis.

Catastrophe.

Prologus.

quem sane queas ἠθικὸν appellare, accommodatis ad nequitiam adolescentis personis Luxuriæ, atque Inopiæ, quemadmodum in Rudente Arcturi, in Aulularia Laris familiaris. pro quibus fiebant machinæ, quarum impulsione repente apparerent. Arcturum enim e sublimiori deuectum, par est: quemadmodum ipse quoque ibi profitetur: sicut Tragœdiarum fine, & in fine Amphitruonis, earundem genere machinarum opus fuit ad producenda Numina, quorum ope summa pericula, summæ desperationes in meliorem spem reducerentur: quales exitus in Sophoclis Philoctcta, & apud Euripidem legimus. Quod autem supra diximus, Prologi personam ad fabulam non pertinere, id sane verum fuit. At suo more Plautus nouas res molitus, Mercurium in Amphitruone fecit agere Prologum: qui tamen magnam deinde Fabulæ partem expedit.

Argumentum autem noua sane res, neque necessaria, nisi iis in Fabulis, quarum Prologiis aliud agit, neque in protasi continetur. Profecto neque in Prologo, neque in Protasi Andriæ ostenditur Fabulæ argumentum. Ita neque in Eunucho, neque aliis quibusdam. Donatus Argumentationem vocat, male. Est in Originibus nostris declaratum ex Ciceronis, atque aliorum, obseruatione; Argumentationem nunquam capi pro eo, quod est ὑπόθεσις, sed aut pro inuento quopiam ad faciendam fidem: aut, quod frequentiore in vsu inuenitur, pro inuenti illius expolitione. Id quod etiam in Topicis Seuerinus Boetius declarauit.

Titulus est inscriptio nominis, non a tutando, vt aiebat Varro: sed παρὰ τὸ τίειν. Honor enim & Titulus, idem nomen dico tam authoris, quam Fabulæ: quod non pronuntiabatur tantum ab eo, qui modos faciebat: sed etiam proponebatur in proscenio. Aiunt, si esset vetus Græca fabula authoris noui opera edite Latine, Fabulæ nomen proponi solitum. Sin esset aliter, authoris nomini Fabulæ nomen postponi, quo attentior esset populus ad audientiam ex vetere opinione. Argumentum autem ipsum sub titulo etiam proponi solitum descriptum grandibus literis arbitror. Quare illud quoque argumenti genus excogitarunt, ex cuius versuum capitibus Fabulæ nomen legeretur.

Actus. Actus est dictus ab actionibus communibus: quia totum genus δραματικὸν est enim pars fabulæ continens diuersas actiones pro diuersitate, quas diximus, partium. Denominati autem sunt ab ordine, qui numero quinario complectitur.

neque

rus enim plures pauciores'sve quinis esse bouuenit. Distinguebantur autem interuentu cuiuspiam personæ nouæ olim. Postea vero sæpe aliter factum inuenias. Personam eandem negat Donatus plus quinquies exire in proscenium, falso. vel statim ipsa in Andria Dauus ostendit haud ita esse. tum alibi sæpe.

Scena est actus pars, in qua duæ pluresve personæ colloquūtur, eius initium est aliquando ab omnium ingressu, aliquando ab vnius tantum, qui deinde alium quempiam inuenit è Scena superiore: finitur autem abitu interdum omnium, nonnunquam vnius tantum. Adeo vt si tres fuerint, duo reliqui sequentem constituant scenam. aliquando vnus solus relinquitur ad futuram scenam. Nomen inuenit ex eo, quod alia atque alia facies subinde apparet ex ædiculis, quæ olim quum è ramis ac frondibus conficerentur, ita sunt ab vmbris & tabernaculis appellatæ. Ea sane verbum militare σκηνοῦν. Et apud Timæum Locrum σκᾶνος haud longe abest ab ea significatione.

Chorus est pars inter actum & actum. In fine tamen fabularum etiam Choros videmus. Quare tutior erit definitio, quæ dicat: post actum, introducta cum concentu. Is tractus non fuit vniusmodi. Sane aliquando totus cum cantu, & motu, & gestu, & saltationibus ad tibias. Miscebatur aliquando & versuum, & tractuum varietate: nonnunquam etiam singularibus personis. Choro autem de Comœdia noua sublato, explebat officium Tibicen. Id quod in Pseudolo Plauti satis patet. Erant autem cum Choro ij, qui saltabant in Orchestra: vnde nomen λόγιον etiam dictum scribunt Grammatici quidam, male. Erat enim λογεῖον Orchestræ pars. Cum quibus illi quoque aderant, qui modos faciebant, at quorum leges voces temperarent. Aiunt primos Choros ab Arcadibus institutos ex Dionysiacis tibicinibus Timothei, ac Philoxeni legibus. Nobis tamen pro comperto est Philoxeno Choros longe fuisse vetustiores. At iidem Arcadibus etiam totius Musices attribuunt primordia. Chorus sane res adeo vetusta fuit, vt olim actio Satyrica in Tragœdiis solo Choro constiterit. Primus autem Philammon Delphicus ad aram patriam Choros disposuit in Apollinis honorem. Romæ vero, sicuti à Polybio in XXX. scriptum est, L. Anilius deuicto ac triumphato Gentio Rege Illyriorum, in Circo Scenam extemporaneam excitandam curauit, Ludosque edidit cum Thymelicis tum primum, quos in Orchestra constituit, in Proscenio autem Tibicines cum Choro. Primus

Chorus.

Archontes in Scenam duxit comicum Chorum. Fuit autem per initia monoprosopos Chorus in fabulis. Vnus enim quispiam prodibat ciuium vitia recensens, idque sine cantu. Talis est apud Plautum Choragus in Gurgulione. Deinde alter additus, vt interrogationibus, atque responsionibus explerent animos varietate. Summa enim laus in Poetica, nouitas. Postea quaterni fuere, ita vt partirentur Chorum in paria duo, quæ icci̇rco Græci vocauere ζυγά. Qua in re ita euenit, quemadmodum in tribubus Romanis. nam Romulus vniuersum populum tres in partes quum diuisisset. vnde & Tribus appellatæ, tametsi maior deinde numerus additus est. mansit tamen nomen. Sic τοῦ ζυγοῦ vox non est mutata; quanquam aucto numero. In Comicis enim Chori vicini quaterni distincti erant in certa paria. Igitur ζυγὸν ex quaternis constitutum, nomine retento, pristinam fefellit significationem. Alia quoque fuit partitio, siue complexio, in versus, siue ordines. στίχους Græci vocant: quorum singuli senis constabant. Ad eum modum disponebantur in Orchestra quum staret Chorus: sicuti fit in acie. Id appellabatur χοροστασία. Idem ordo quum rectà ambularet, vel exiens, vel ingrediens, hi dicebantur quadrati Chori. Quum accedebant, πάροδος vel παροδία vocabatur: quo tempore canebant προσόδιον: quum ingrediebantur εἰσόδιον, causam dicebant cur adessent. Tum aut stantes canebant, quod & στάσιμον nominarunt, & συνῴδιον tum narrabant rei euentum: aut statim reuertebantur & exibant: quæ erat μετάστασις. Quod si rursus ingrediebantur, ἐπιπάροδος: in qua si saltarent prolixius, erat κόρδαξ: si præcisius, κομμάτιον. ibi lugebant. Quum vero abibant postremo, ἄφοδος, & ξυνέξοδος. ibi canebatur ἐξόδιον. Vtebantur Græci vnica tibia in cæteris, in synodio tantum geminis. Timæus memoriæ prodidit Choros Laconicos tetragonos fuisse, Athenienses orbiculatos, quos & διονυσιακοὺς appellarint illi, Siculi autem ἰαμβίστας. Multum frequentemque eorum vsum vidimus in Illyrio, Græcia, Macedonia, Thracia: paucis locis olim in Italia, nunc in Galliis plurimum. Veteres autem non semper consertis manibus, sed aliquando solutis quoque in orbem disponebantur. Concinentes mouebantur in læuam primum, quo motu aiebant sese primum cælorum orbem imitari. De hoc scriptum satis est in exotericis. Sane etiam nunc qui tripudiare sese dicunt, læuum pedem primum mouent, quasi artem profitentes à natura separatam. Quippe natura dextrum mouet primum. Daci, vt iactant sese in aliis quoque multis ab

ζυγά.

Tribus vnde dictæ.

στίχοι.

opinione

opinione consuetudineque cæterorum diuersos, non sinistrum, sed dextrum promouent. Chorus igitur motum illum læuorsum στροφὴν nominabant. quam quum explerant, totidem numeris eadem vestigia paribus temporibus relegebant. qua reuersione subterlabentium aduersum motum Planetarum referri profitebantur. ἀντίστροφος hæc. Eo spatio absoluto stantes Terræ quietem repræsentabant. Quo in statu quum diuersa à superioribus accinerent, ἐπῳδὸν nominarunt. Nunc vulgares Chori nostri progressiones concisas, & regressiones minutas conficiunt, vt ego ridere soleo, quasi in Epicyclis. Hæ Chori partes tum à materia, tum à forma. Mutatas tamen leges inuenias aliter alibi. nam στροφὴν solam in Tragicis sæpe videmus. Alij suo arbitratu sic disposuere. στροφὴν ἐπῳδὸν, ἀντίστροφον, ἐπῳδὸν: vt essent membra quatuor. Alij ab Epodo incipere maluerunt. Ita quinque facta sunt tribus Epodis, Strophe, Antistrophe. Nomine sunt abusi: namque ἐπᾴδειν est accinere. Illis autem erat προᾴδειν. Quare nonnulli hæc, quæ præcinerentur, προῳδικὰ, sicuti quæ interea concinerent, μεσῳδικὰ, quæ recinerent παλινῳδικά. vbi verò à proposita materia diuertebantur, stantes αὐτοπροσωπεὶ alloquebantur spectatores. Ea παράβασις dicebatur: eratque Comicarum propria, damnato à Criticis Euripide, qui hoc frequentius: Sophocle non item, qui rarius. Habebat autem παράβασις partes septem: κομμάτιον, quæ erat constitutio breuioris partis; vnde & nomen à præcisione. Altera pars dicebatur Anapæstica: quia olim ex solis anapæstis conficiebatur: postea suppositis alijs pedibus nihilo secius nomen retinebat. Tertium vocarunt μακρὸν, non propter tractum productiorem. erat enim breuissima: sed quia vnico impetu sine respiratione absoluendum esset: Luserunt in nomine Ludiones ad laborem potius respicientes. Post eam erat Strophe, cui Antistrophos respondebat. huic Epodos succedebat, aut Epirrhema: cui antepirrhema respondebat: quod XVI. non amplius versibus constare, lex fuit. Aristophanes numerum auxit. Partiebantur autem vtrumq; in Semichorum: interdum versu anapæstico, siue commatio & strophe: veluti in Ranis apud Aristophanem. Aliquãdo παράβασις quartæ personæ attribuebatur, quod tũc παραχορήγημα dicebatur: propterea quod esset diuersio à materia scenica. erat enim illa persona scenica. Quod si non è scena, sed è choro vnus loquebatur, παρασκήνιον hoc: quia extra chori & propositum & numerũ id fieret, quemadmodũ fecit Æschylus in Agamẽnone. Ita apud antiquos legi: quum tamẽ è choro παραχορήγημα è scena

στροφή. ἀντίστροφος. ἐπῳδός. παράβασις.

παραχορηγήματα esse ego & antea putarem, & nunc etiam censeo. Nomina enim ipsa hoc produnt. Semichorum voco, quod Græci ἡμιχόριον, alterum chori dimidium. nam totus chorus ita dimidiatus διχορία dicebatur. Quare chori responsus appellatus est ἀντιχορία. Componebantur autem tunc pari habitu aduersi alteris alteri. Primus Tyrtæus τριχορίαν constituit; verum extra scenam, ex impuberibus, viris, senibus, Partiendi autem chori à locorum proportione alia fuit ratio. Qui ad dextram collocaretur, δεξιοστάτης: à læua, ἀριστεροστάτης: ab latere, λαυροστάτης: qui post hunc, τριτοστάτης. Fortasse λαυρόγραμμος eadem ratione ea sit, quam Galenus ἐν ἐγκοιλογράμμῳ lateralem ὠμὸν. Conficiebat chorus ex quauis ætate, officio, statu sexu: pueris, puellis, viris, senibus, fœminis, aniculis, ciuibus, peregrinis, militibus, agrestibus, seruis, liberis, captiuis. Nubes quoq;, & ranæ, & vespæ, & alia, quæ volueris, quemadmodum nos olim lusimus in comœdia nostra Vidulo: cuius chorus constabat Alliis, & Cepis, & Vlpicis, & Ascaloniis, & Bulbis. Etiam duplicem fecit Aristophanes in eadem fabula: vnum ex Ranis, alterum ex initiatis. Anteibat chorum dux: qui inde nomen inuenit χορηγὸς. Choragi apparatus χορήγιον. vnde χορηγεῖν suppeditare. Ille enim & omnia curabat facienda, & seruabat ornamenta; & producebat, & reducebat. Itaque Plautus quærenti vestem, iubet à chorago vtendam sumi. Chori princeps κορυφαῖος etiam apud Aristotelem. Actus dedita opera confusos ait Donatus interdum, vt ne liceret fastidioso spectatori exurgere, atque abire antequam tollerentur aulæa.

Choragus.

CAPVT X.

MIMVS.

SVblato choro, quemadmodum dicebamus, introducti qui modos facerent. Aliquando etiam actores extra argumentum, quorum vrbanitate adhuc magis animi laxarentur. quam introductionem etiam ἐπεισόδιον nominarunt, non solum in choris. Hoc idem in Atellana dicebatur exodion: quia penitus extra fabulam esset. Introducti igitur quod omnia gesticulatione imitarentur, Mimi nominati: atque alij plenius παντόμιμοι. Tantum potuit apertior, atque expressior actio vt generis nomen, quod esset poeseωs vniuersæ, ipsi soli sibi vindicarent. Sic mortalis pro homine tantum, quum omnia nata intereant. Ita ποιμὴν (vti diximus) opilio: quum tamen ποία omnib. pascuis communis haberetur Et ποιητὴς, qui carmina faceret: non cuiusque rei author. & sicut ostendimus, apud Latinos Factor,

Poeta.

Factor, olei tantum. Hoc in lusu quum postea quædam impensius populo placuissent, ausi sunt seorsum suis auspiciis, quam commouerant, expectationem sustinere, atque in eo laudem quærere, & artificiis prętęrea nomen vindicare. Hos Latini Mimos vocant ex Publio & Laberio, qui in eo genere excelluere, & Planipedes ob eam causam, quod cothurno Tragici, socco autem Comœdi pedes induebant. ipsi autem nudis pedibus agebant. Huius definitio proportionem habet cum Comœdia, quæ ipsius parens extitit. Hoc enim est mimus ex Comœdia, quod Fescenina carmina ex Atellana. Cui (sicuti dicebamus) inter actus apponi quum essent solita; ex ea extracta atque asserta seruitute, iustum se sibi poema fecere. Sic Satyra prodiit ex Tragœdia. sic e Rhapsodia, Parodia, de quibus suis est dictum locis. Est igitur Mimus, poema quoduis genus actionis imitans ita, vt ridiculum faciat. Cicero tamen Ethologos quum vocat amoribus, quos exprimerent, ridiculi rationem non admiscuit. Sunto igitur duo genera, quæ etiam vicatim & oppidatim per vniuersam Galliam mirificis artificibus circumferuntur, *Morale*, *& ridiculum*. Falluntur, qui Planipedes dictos autumant: quia sine ędificiis humi agerent. Nā æque in proscenio recitabant. Quinetiam Philadelphū & Antiochum reges saltasse mimos author est Athenæus. Lucianus in libro περὶ ὀρχήσεως, ὀρχηστὴν, inquit, Itali Pantomimum vocant. Sane de gestu, non de sermone, loquutus est. Translata in Italiam argumenta adeo salib. ac dicacitate aucta sunt, vt vnus Publius vniuersam Græciam ea laude spoliarit. Laberius autem elegantia & sermonis puritate etiam omne Latium prouocarit. Tametsi Gellius aliquot vocabula vt sordida notat: Horatius autē negat esse pulchra poemata. nā & veri Mimi propriū est quædā sordida vt affectet: Et vt ex vngue leonem metimur, legātur carmina, quæ recitat Macrob. Iis enim meliores nō sunt Horatij versus illi, quibus ipsum nō vult mirari. Profecto & acriore iudicio, & puriore eloquētia Diuus Iulius, quam Horatius, adeò probauit illius dictionem, vt & equestri donarit dignitate: & auditor eius fuerit, ac vero lubens: & ei præ cæteris cupide cum studuerit, tum etiam fauerit: denique iusserit iam equitem in scena prodire, actu[illegible]um quæ scripsisset. Illos adeo versus, qui a Macrobio rec[illegible]ntur, semel atque iterum legendos censeo: vt eorum suau[illegible]tas, atque puritas de authore suo iudicet, non maleuoli. Erat autem apud Lacedæmonios Mimorum argumentum varium ac ridiculum, veluti imitatio furantium poma quædam. In alio medici peregri-

Planipedes.

Mimus.

ni. Actores appellabantur δεικηλισαὶ apud Plutarchum. In apophthegmate Agesilai δεικηλιστὰ scriptum est sono Dorico. Id verbum designat figulos, & imitatores. Alii vocabant eos αὐτοκαβδάλους. vetus Græcia in Italia φλύακας, etiam σοφισαὶ a quibusdam dicti. Thebani ἐθελοντὰς, Latini volones. Sicyonij φαλλοφόρους ab imitatione pompæ, quæ Priapo fiebat. φαλλὸς enim palum significat. vnde & Latine phalanges ligna teretia, quæ subducendis nauibus, deducendisque subdebantur. Osiridis quoque pompæ his erant similes. itaque φαλλοφόροι Mimi non erant personati, sed fuligine obliti, & agninis amicti pellibus, quæ Pescia dicta legimus in carmine saliari: vnde pascua & pascere, non a pecore, vt putarunt, deduximus in originibus. Ibant autem cum canistris, & herbis, Serpyllo, Acantho, Violis, Hedera, Corollis: saltabantque in numerum; atque in honorem Bacchi, cuius more victores hedera coronabantur, quemadmodum Semus Delius author est, ita concinebant:

Pascua vnde.

Τοὶ Βάκχε τὶν δὲ μοῦσαν ἀγλαΐζομεν,
Α'πλοῦν ῥυθμὸν χέοντες αἰόλῳ μέλει,
Καινὰν ἀπαρθένευτον. οὔ τι ταῖς πάρος
Κεχρημέναν ᾠδαῖσιν. ἀλλ' ἀκήρατον
Κατάρχομεν τὸν ὕμνον.

Inde procurrentes obuium quemque subsannabant. Hoc enim differebant ab Ityphallis. eundo enim canebant. Ityphalli stantes pronuntiabant, ebriorum persona, & coronati. Hoc enim ebriorum fuit, vt est tum alibi, tum in Menæchmis, & Symposio Platonis, & in vita Xenocratis, de Polemone. Manuum quoque tegumenta gerebant ex floribus confecta, & tunicas albo ad medium distinctas a cinctura, quam cogebat velum Tarentinum, ad talos demissas. Silentio per ostium ingressi, vbi ad orchestræ medium euaserant, conuertebant sese ad theatrum, ac dicebant,

Α'νάγετε: εὐρυχωρίαν ποιεῖτε τῷ θεῷ. ἐθέλει
Γὰρ ὁ θεὸς ὀρθὸς ἐσφυρωμένος διὰ μέσου
Βαδίζειν. &c.

Baccho vero dicatum poema est simul & celebritas: propterea quod ex oppido Bœotiæ, cui nomen erat Ἐλευθεραὶ, Pegasus quidam mysteria detulit Athenas vna cum Liberi patris signo. quod populus cum segnius accepisset; eius cõtemptionis pœnas dedit. Correptæ namque sunt morbo pudoris partes. Multis ergo frustra tentatis remediis, ex oraculo φαλλοὺς, hoc est, perticas, atque in earum fastigio coriaceum genitale tum publice,

publice, tum priuatis in ædibus erexerunt. Simile quiddam legimus in historia Palæstinorum. Habes cantionem apud Aristophanem ἀχαρνιδῶν. sed de his plus satis. Aristoteles ait τὰ φαλλικὰ esse Comœdiæ sobolem: puto quia Mimorum simillima sint. Hæ sunt Comœdiæ partes, de quibus hic agendum fuit. Modi autem & cantus, & saltationes, & apparatus declarabuntur post, quam de Tragœdiæ partibus dictum fuerit communes enim vtrique sunt.

TRAGOEDIÆ PARTES.

De choro iterum. CAPVT XI.

Tragœdiæ quoq; distinguuntur per eadem pene membra, quibus & Comœdia. Protasin dico, & alias item actus ac scenas. Protasis autem & Catastrophe non differunt genere, sed modo. Vtraq; enim negotiosa. Catastrophe illis turbis addidit mortes aut exilia. Vtrique tamen commune, interdum exitum commistum habere mœrore ac lætitia. Nam in Asinaria, & Phormione, & Casina, & Persa, lætos simul ac mœstos inuenias. Quin ipsum militem male mulctatum: de quo tamen Comœdia est inscripta. Nam si Comœdiæ est lætus exitus, & Comœdia est miles: Miles exitum lætum habeat, oportet. Sic in Antigona interficitur Mater & Adulter: at exultant gaudio virgines. Sic & apud Euripidem solius Eurysthei mors lætitia multorum explet animos. In ea vero non semper actus noui a noua persona constituuntur: quemadmodum in multis videre est. Vnum Calliam Atheniensem aiunt Tragœdiæ prologum addidisse. idem Grammatici, qui Prologum rem totam Latinam esse scribunt. Sane Euripides cum protasi prologum fere miscet eodem in multis filo: propter quod & a Criticis damnatus est. Aristoteles aliter partes digerit. sex enim statuit, Fabulam, mores, dictionem, sententiam, apparatum, melodiam. Principio non est æqua diuisio. Namque Fabula totum ipsum est. Mores, qualitas fabulæ. Dictio, ornatus, aut imitatio rei, aut species. Sententia, pars dictionis. MELODIA, extra rem penitus. Tanto longius etiam apparatus. Sane cætera ad aures: apparatus ad oculos. Ille tamen quasi partem Tragœdiæ necessariam numerauit τὸν τῆς ὄψεως κόσμον. At enimvero ad Choragum pertinet id, non ad Poetam. igitur cum quinq; sint personæ, Poeta, Histrio, Saltator, Modulator, Choragus: Huius erit apparatus, Modulatoris sonus, Saltatoris gesticulatio, interdum cum cantu: Histrionis actio: Poetæ autem, inuentio materiæ, formæ, ornatus dictionis. Inuentionem dico rei:

formam, modum repræsentandi: ornatum, versus ipsos cum suis figuris. Inuentio autem multiplex, de qua suo loco. ad ornatum aut ad formam pertinet digestio: quæ pro re variatur. exornatio quoque duplex, in re & oratione: vnde Schemata & Tropi. In re sunt ἤθη, & πάθη, & διάνοιαι: id est, mores, affectus, sententiæ. verum hæc ad inuentionem atque exornationem potius pertinent. ibi igitur de his amplius. nam hic, quantum esset satis ad partes cognoscendas, positum est. Partes igitur Tragœdiæ ad hunc modum. Membra statuit aliter Aristoteles: Prologum, Episodium, Exodium, Choricum: cuius duas partes facit: alteram mobilem, alteram stabilem. Prologum ante Chori ingressum definit. Alio igitur modo atque in magna parte nostratium Comœdiarum. idem enim est, vti supra dicebamus, cum Protasi. Ἐπεισόδιον, Tragœdiæ iusta pars inter Choricos perpetuos cantus. Exodus iusta pars, postquam nullus deinceps est chori cantus. Chori ingressus, chori integri primus sermo. Stabilis est sine Anapæsto, & Trochæo, κομμὸς autem siue planctus, & luctus chori communis cum iis, qui in scena sunt. Sic Aristoteles. De choro autem accuratius hæc. vetustiorum chorum ex quinquagenis constitisse. ac postea quam Æschylus Eumenides fabulam dedit, turba illa ad quindenos reducta est: ita vt essent paria, id est, ζυγὰ quina, externis versibus. vnde qui cantum incipiebat, κορυφαῖος, proximus παραστάτης, tertius τριτοστάτης dicebatur. Legimus apud Laertium; eum, qui cantum inciperet, altiore sono vocis vsum, quo cæteri mediocri exciperent tono, atque subsequerentur. Cum fiebat πάροδος, id est, accessio per paria, terni introducebantur: si autem fieret per versus, quini sese inferebant. Aliquando, sicuti in Comœdia dicebamus, euenit, vt singulatim fieret ingressus. Aliter quoque, quam Aristoteles de versibus. suos enim quæque pars cum haberet modos, in Parodis post decem anapæstica acatalecta, catalecticum apponi solitum. Tametsi quidam citius, quidam serius, quidam nusquam interseruere eiuscemodi ἀσφαλιστικὰς: sic enim appellant. Veluti Sapphicis nullo certo numero Adonium: Anapæsticis vero vel illum, vel Iambicum. Talis vsus ea quoque sunt, quæ ἐφύμνια vocitarunt: qualia sunt ἰήϊε παιάν: & ὦ διθύραμβε, & Hymen o Hymenæe. Ponebatur autem id post Strophen. Si autem Strophe insereretur, μεσύμνιον dicebatur. Similia ἐφυμνίοις ἐπιφθεγματικά. vt ἰώ μοί μοι, & Nefas. & Heu. Aiunt tamen Critici Epiphthegmatica esse superuacua: ἐφύμνια, vel μεσύμνια non. Hæc de Tragœdiæ veris partibus.

Non

Non vera pars fuit ea, quæ ad eluendas allati mœroris maculas introducebatur cum risu & iocis & petulātia. Ac sicuti diximus de Fescenninis in Atellana: de Mimo in Comœdia ad augendam varietatem lusus: sic in Tragœdiam Satyri inducti ad atrocitatem leniendam. De quibus iam dicendum est.

CAPVT. XII.

SATYRA.

SAtyri dicti sunt Bacchi comites, & Tityri, & Sileni. Satyros Ælianus ἀπὸ τῶν σεσηρέναι, quia essent dicacissimi: sicuti σιληνὶς παρὰ τὸ σιλλαίνειν, σίλλον enim ψόγον interpretantur μετὰ παιδιᾶς δυσχερῆ contumeliam cum ioci acerbitate. Satyrorū id Etymon confutauimus in libris Originum. σάθην salacitatem dixere veteres. Nihil capra salacius. Capripedes Satyri: quos item Tityros dictos aiunt. Tityrus autem capellam significauit priscis Æolensibus Icirco in Liberi patris festis, quibus Tragœdiæ recitarentur, nimirum numinis illius socij ac ministri cęteris ludis adiungebantur. Icirco falluntur, qui putant Satyram esse Latinam totam. A Græcis enim & inchoata, & perfecta primum, à Latinis deinde accepta, atque extra scenam exculta. Quamobrem non à Satyra vel lege, vel lance dicta est, vt frustra ac temere satagunt Grammatici. Quin has à Satyris dictas puto. cum lancibus enim prodibant, & canistellis pomorum omni genere plenis, quibus Nymphas allicerent. Tribus modis Satyrarum species agnoscuntur. A generibus carminum, à characteribus, à ratione poematis. Nam cum essent asperitatis tragicę diuerticula, tragicorum quoque versuum leges obtinuerunt. Icirco Nicolaus in vicesimo septimo libro Historiarum ait, à Sylla Romano sermone Satyricas fuisse comœdias scriptas. Sic & Lucilium aliquot confecisse patet ex illis versibus Satyræ XXVII.

Salutem fictis versibus Lucilius
Quibus potest, impertit studiose, & sedulo.

Varronis quoque Satyræ illæ Menippeæ constabant Iambicis. Ex multis ergo ponam hos ex ea, quæ ab illo fuerat inscripta Hercules tuam fidem.

Nostri Annibalis quum fugaui exercitum,
Tutanus hoc, Tutanus Romæ nuncupor.
Hac propter omnes, qui laborant, inuocant.

Item ex eiusdem Marcipore.

Ventique ab axe frigido se eruperant
Phrenetici Septentrionis filij,
Secum ferentes tegulas, ramos, syros,

Hoc

Hos Lucilius numeros cum senariis dactylicis catalecticis primus dicitur commutasse:quo Latina tota, excepto nomine, facta est. Hæ à carminibus species. A ratione poematis tres sunt. simplex διηγηματικὸν, & δραματικὸν, & μικτόν. Narratio simplex ex persona authoris, vt prima Iuuenalis. Actiua ex personis constituta duplex. aut enim personæ sunt sine nomine, vt prima Persij: aut nominatæ, vt Catij & Damasippi Mistæ vero sunt, vt illa pulcherrima, ac plenissima munditiarum, *Ibā forte via sacra*. A characterib. vero, vt alibi diximus, species duæ. Altera sedatior, qualis Horatiana, ac sermoni propior. Altera concitatior, quæ magis placuit Iuuenali & Persio. Hi strictam habēt cuspidem: illi veluti fronde contectum gerunt Thyrsum Satyrorum more, quo feriant imprudentes. Hedera namque obductus contus incautos vulnerabat. hederam, quam contemnerent, non metuebant: cuspide, quā non viderent, transfigebantur. Est autē poema liberum, simileque satyricæ naturę: omnia susque deque habēs, modo aliquid dicat. Itaque nec procemium instituit, nec init epilogi rationem. Iccirco iambus aptior. Hoc enim fuit ἰαμβίζειν, quod nos maledicere: sicut ait Aristoteles, & repetit Strabo. inde nostrum Iacere, παρὰ τὸ ἰεῖν ἄχος. vnde Iacere maledicta apud Liuium, iacere contumeliam, atque etiam iniuriam apud Ciceronem. ex quo ad eandem notionem Obiicio compositum est.

Thyrsus.

ἰαμβίζειν.
Iacere.

CAPVT XIII.

COMICÆ PERSONÆ.

HActenus partes cuiusque: nunc apparatum videamus. Is duplex est, aut in personis, aut in loco. Personæ tres, Agens, Saltans, Modulans. Locus est Theatrum. Atq; Agens quidem potior, quam Saltans: est enim vice Poetæ scribentis loquens. Saltans est quasi tacita locutio: quippe effictio rerum per corporis motus, status, figuras. Postrema persona, Modulās: nec sane persona: cum sonus aliunde quoq; quam ab ore, proficisci queat: vt in Hydraulis olim, & nunc in iis, quæ dicuntur organa. Est autem hæc canentis norma Propterea vero quod qui canit, verba canit: iccirco Agens duplex erit: loquens cum cantu, & sine cantu. De agentibus ergo primum dicendum est.

Persona nōn vno modo definita est: verum ad hunc locum haud magis pertinet, quam ad librum de inuentione. Impræsentia satis sic sit: Persona est res animata ficta in scena, veræ imitatrix. Veram suo loco descripsimus. Qualitas hominis posita

Persona.

iecta in moribus & fortuna. Ita complectimur affectum, affectusque rationem omnium sexuum & conditionem. Imitatur autem nomine, corpore, moribus, dictis, factis, affectibus, habitu. Dico rem animatam, vt à locis fictis distinguatur: qui vera loca nihilominus imitantur. Rem inquam animatam, voce vniuersali: vt etiam Ranas comprehendam. personæ enim init rationem. Sic Nubes, Aues, Vespæ, alia. quare enim pro personis non accipiantur, quibus sermones, disputationes, consilia sint attributa? Idola tamen, siue formæ defunctorum pro ipsis corporibus introductæ sunt ab Euripide Polydori, ab Æschylo Darei. an Idola hæc alia sint ab animabus, videndum in Græcis nugis, & apud Luciani Diogenem, & in Platonis Phædone. Personarum distinctiones in Comœdia sunt à conditione, à professione, ab officio, ab ætate, à sexu. Conditionem appello statum cuiusque fortunæ. est enim quasi quædam fabrica. faber autem Fortuna. Seruus, Libertus, Liber. Pater aut Filiusfamilias: Virgo, Cælebs, Maritus. Professio est habitudo, qua quis præ se fert aliquid actionis ad viuendi rationem. Miles, Cacula, Agricola, Leno, Trapezita, Meretrix, Mercator, Nauta. Officium in Comœdia haud parum distat ab officio Philosophorum. Nam illi officium ab honesto non disiungunt: in Comœdia suum se officium facere clamat Leno cum iuuentutem perdit. Ad eundem modum scriptum est ab authore Rhetoricorum ad Herennium: Canes fungi officio Luporum. Est igitur officium hic, ius actionis ad quemcunque statum pertinens. Ætas est dimensio vitæ variata secundum concretionis mutationem. Infantia, pueritia pubertas, iuuentus, stata ætas, quam Græci ἀκμὴν vocant. ambitiosi Medici recentiores reformidarunt Statum dicere, cum Latinum verbum scitissimum sit: ac propterea quod ij, quos vocant Barbaros, vsi fuerant, reiecere. Sequitur hanc Senectus: post hanc Senium, siue decrepita ætas, quam comici Capularem vocant. His nomen varium accommodatum, ex agris, aut ex oppidis sumptum. Dauus, Syrus, Sosia, serui communes: Cursores, Dromo. Delitiosum nomen, Storax, Pægnium. Lorariorum, Sparax. Coqui, Anthrax, Congrio, Machærio. Lenonis, Chrysophagus, Lycus. Trapezitæ, Chrysotocos. Meretricis, Thais, Lais, Glycerium, Philænis. Sunt dein Chremetes, Simones, Critones, Pamphili, Charini, & alij. Corpus aliud militi, aliud colono, cursori, vmbratili, parasito. Corpus nunc intelligo non solum corpulentiam & molem, sed etiam faciem, figuram, colorem. Mores, dicta, facta

Status aut stata ætas.

facta plurimum pendent à nationibus & professionibus. Habitus est corporis tegumentum. Differentia in materia: panni linei, lanei, serici: à forma, Arma, Clypeus, Machæra, Causia, Toga, Chlamys. Instrumenta, Corbes, Trullæ, Penniculus, Cantharus, & eiusmodi. neque laboro, si quis clypeum & machæram inter instrumenta, an instrumenta inter habitus appendices connumerarit. Sunt præterea ab euentu, Sarcinæ, Cunæ, Cistellæ, Situlæ, Tabellæ, & eiusmodi. Duplex autem est tegumentum: aut cum ornatu: vt Spinther, Armilla, Annulus, Mitella, Stalagmus, Strophium, Capitium, Zona, Baltheus, Pinnulæ: aut simplex, quales Bardocuculli, Chlamydes, Pallia, Pilei. Quare non immerito Persona dictus est habitus is fictus, qui veram imitaretur. Non quemadmodum refert Gellius, à personando: quia cætera tectiora tantum aperta essent, vnde vox exaudiretur: sed quod erat περὶ σῶμα. Primus autem, sicuti dictum est, Thespis, quasi colorem inducit quendam ore fæcibus peruncto. Puto ego pastores pellibus opertos, personas induisse. Nihilo secius herbarum folia grandiora ob faciem obtenta: vnde à nobis Personata, quia à Græcis προσωπεῖον, & προσωπίς. Mæsonem Megarensem aiunt primum personam excogitasse. quare Festus videtur in aliqua Comœdia legisse etiam aliquam personā eo nomine designatam. sic enim ait in XI. Mæson persona coqui aut nautæ, à Mæsone Comœdo inuentore. traditque eiusce rei authorem Aristophanem Grammaticum. idem Athenæus in quartodecimo. Apud Latinos excultam maximè personam ab Roscio Gallo histrione. Alij malunt Gincium & Faliscum longè illo antiquiores, personatos primos egisse Comœdiam. Tragœdiam vero, Minutium & Prothonium. Additi postea Galericuli tum candidi, tum nigri: item virgæ in manus. non (vt aiunt) ex Homericis Poematibus, sed à baculis pastorum: à quibus vniuersam poesim effluxisse ostendimus. Consultum hominem grauioris habitus amictu tegebant Seruum tunicula angusta, curta, expeditior vt esset. non, vti putarunt, ob paupertatem. nam diuitum quoque serui ad eundem modum adornabantur. Nuncium, aut viatorem cum penula. Nautam causia. Militem sago, aut chlamyde, eaque fere purpurea, & macheta. Populus tunicatus, pullatus Parasito pallium obuolutum. Sane parasitari & adulari, Græca res. Itaque Græcum nomen cum Latina voce nulla commutari potuit. Talem & amictum esse decuit. Sed & tunica Pulla, aut nigra, aut alba à Latinis est introducta: alba sane, si eius

Gellius notatus.

suasu

[illegible] aut technis nuptiæ tractabantur. Strigilem, & ampullam dat Plautus in Sticho. color ater ex Athenæo & Ciceroni Lenoni versicolorem attribuere. Adolescentibus pro euentu & statu: lætis candidam, mœstis obsoletam, diuiti purpuream, pauperi puniceam. eo namque colore tinctas tunicas seruitiis Gallicis e vaccinio ait Plinius. Afro tunicam manicatam, demissam: eidem inaures. Phrygibus mitellam, vittam cum redimiculis. Tunica huic, qualis & Afro. Quibusdam Exomides datæ, quibus vnica tantum erat manica. Seruis interdum albæ. Exomides, vel tunicula, quam Græci ἱμάτιδιον, & ἐγκόμβωμα, aut ἐπίβλημα. Pictæ florenti adolescentiæ: atræ senibus. interdum puniceæ genus quoddam, quam καμπύλην vocabant a flexu. Priscis senibus candidæ, de more antiquitatis. Coqui vestis duplex & rudis. rudem dico fulloniæ operæ expertem. Eunuchi vestem non posuere, sed variam intelligas ex fabula Terentiana. Differentiam faciunt inter μαστροπούς [illegible] προαγωγοὺς, illo nomine designari scortorum matres: προαγωγοὺς esse conciliatores. Ego Lenones hac posteriore voce dictos scio. quid enim aliud est scortum alere? Fœminas ornant vitta purpurea circum caput. Lenonibus Græcis versicolor, vt diximus, tunica & amiculum pictum desuper, non sine baculo, quem ἄρεσκον vocarunt. περιβόηχυς vestis muliebris: cuius manicæ ad cubitum vsque. Altera Talaris. quam dicebant σύρμαιον, cuius ima ora erat ἁλουργής. species hæc purpuræ, qua esset prætexta, non autem cæruleo colore, sicut putarunt recentiores. μήλινον colorem sæpe cõmemorãt in vestibus. *Festucinum* vocãt Veneti viridiusculũ paleatẽ, cũ venulis dabant, & cæsium, id est, cinereũ. Puellis autem habitus fere peregrinus, propterea quod tametsi erant aliquando ciues: maxima tamen ex parte pro exteris introductæ sunt vsq; ad catastrophen. color illis byssinus, aut cãdidus. Meretrici luteus. auro enim, cuius maxime cupiẽs est, similis hic. Sacerdotib. albus: item iuueni hæredi, sed additæ fimbriæ. Donatus author est, Vlyssem palliatum semper introductum. addit causam, propterea quod, inquit, *Pallium* sit Locrorum, & Ithacensium proprium. duo errores. commune enim fuit Græcis omnibus. quare Græcis Comœdiis nomen Palliatarum, & Vlysses alio habitu sæpe fuit: cum exercet mercaturam in Scyro: cum interuenit sagittis Philoctetam: cum insaniam simulat. Armatum quoque in Aiace fuisse par est, aut saltem Chlamydatum. Regibus & diadema & sceptrum: Regum filiis diadema sine sceptro. Erat *Diadema*, vitta capiti obuoluta. Sceptrum, virga ære ornata.

μαστροποὶ προαγωγοί.

Vestium colores.

Diadema.

Muliebris

Muliebris vestis Tragica Syrma, a cauda & tractu. item Peplum. inuenias etiam virorum amictum peplum apud alios, quam apud Euripidem: quam ob causam male reprehensum a Criticis videmus. Parasitum, sicuti dicebamus, cum strigili, aut, quod alii malunt, pectine: vel cum olei vasculo: sicut agrestes cum pera, pedo, & pellibus. Calciamenta quoque vestitus veniunt appellatione: eius genera duo. Cothurnus in Tragœdiis, qui vtriuis pedi æque accommodari poterat. crassum aiunt adeo, vt eius accessione Heroum magnitudinē æquatam prodant. Heroas enim omnes mira fuisse proceritate apud Philostratum quoque legimus. Vnum Tydeum excipiunt. Si talis fuerit cothurnus, quo modo venatricem eo calciat Virgilius, quam decet esse expeditissimam? Soccus humilis est. Italas mulieres altissimis vsas vidimus: quamuis diminutiua dicant voce *Soccolos*. Patris mei perfacetum dictum memini. Eiusmodi vxorum dimidio tātum in lectis frui maritos, altero dimidio cum soccis deposito. Ἐμβάδας cothurnos appellatos, soccos autem ἐμβάτας. Nauticum vestitum pinxit Plautus in Milite his versibus; *causiam habeas ferrugineam, palliolum ferrugineum. Nam hic color thalassicus.* Idem & cum nexu in humero læuo expapillato brachio, Præcinctus. Ludiorum nomen in Pastoralibus & Græcum & peruetustum fuisse ostendimus. Quare autem dicti sint Histriones, nondum constat. non enim a gente barbara: quam equidem & domi & foris penè ad omnia exactiora munera ineptam scio. Picardos & Francos excellere præter cæteros arbitror. Athenis in Theatro saltare, aut agere fabulam peregrinis neutiquam licuit. qui contra fecisset, ei mille nummum dicta multa fuit. Si anicula diuina virum eloquentia Theophrastum & agnouit & appellauit peregrinum, qua spe ageret Thrax Athen s, aut Romæ Illyricus?

Hæc personarum insignia. Agebant autem neque omnes, neque eædem vna semper lege. nam in scena cum actione temperata: in diuerbiis actuosæ, sine saltatione tamen. id enim erat Satyrorum, ac Mimorum. In canticis autem cum ijs, qui modos faciebant. Diuidebantur agendi munera pro captu & viribus. Qui plurima recitabat πρωταγωνιστὴς: qui proximi laboris munere fungebatur, δευτεραγωνιστής. Illi primæ partes attribui dicebantur: hic vocabatur secundarius, sicuti panis secundarius. similis denominatio, sed alia ratione illa, de qua supra. Protactica, siue protastica, cum quæpiam persona introducitur primo actu, neq; amplius vsquam comparet,

Protactica persona.

pum, qualis Sosia in Andria. nam quod aiunt a Terentio ... ge, a Plauto nunquam factum: hoc quidem verum, illa me... a calumnia. Alia sunt praeterea genera personarum, quasi ... una cera. Puella enim cum parit, non prodit, sed intus clamat,

Iuno Lucina fer opem, serua me obsecro.

Alia, quae neque apparet, neque loquitur: qualis Storax seruulus in Adelphis. exiens enim Mitio non exeuntem alloquitur. Sunt & quae apparent, sed nihil loquuntur: cuiusmodi satellites in Milite, & baiuli in Andria. atque alibi. Lorarii quoque raro. In captiuis tamen eis attribuit orationem Plautus. In mutam personam ambigue lusit Martialis:

κωφὸν Paula πρόσωπον amat.

PERSONÆ CERTÆ.

CAPVT XIIII.

HÆ personae in communi appellatione, & earum officia, actiones, ornatus, quemadmodum ab antiquis obseruatae sunt. Creuit autem postea licentia: vt acceptas e variorum libidine Grammatici pro legibus statuerint: quas recitabimus non tam vt probemus, quam ne quid omissum esse videatur. neque enim conueniunt Comoediae, qua Comoedia est, omnes: sed vt quasque introducendas suadet res. Ac veteris quidem Comoediae personae tales erant, quales ij, qui incessebantur: sicuti etiam in Tragoediis. In noua autem & media, ad hunc plereque modum. Senum genera multa. primum & secundum dixere πάππους. Prior, vt pro auo haberi posset, fingebatur raso capite, leni supercilio, decora barba, maxillis modicis, subtristis, colore candido, facie nitida. Talis fortasse Crito Terentianus. Alter non absimilis, verum habitudine meliore, obtutu intentiore, tristis, suppallidus, barba composita, rufus, auribus flaccidis. Tertium quare appellarint ἡγεμόνα, non declarant: eum putassem adolescentum moderatorem, nisi ridicula facie finxissent, quippe sparsa coma, naso aquilino, dextro elato supercilio, capillo in coronae modum. Quarto, promissa barba ac densa: quam etiam menti agitatione succutiat. Capillorum habitus idem, supercilia immota, facies vieta. hunc πρεσβύτην nominarunt. Hermonium quoque cur aliam personam vocent, non scripsere. videtur fuisse Arrilator, quem postea Coctionem appellarunt, Galli *Machmonem*, quasi Machinatorem. eius enim interuentu & tractatu merces distrahuntur. Italia quibusdam

locis *Sensalem*. Eius facies ad hunc erat modum: obtutus acer, protensa supercilia, barbatus, recaluaster. Aliter eiusdem operæ, diuersa facie, tonsus, cuneata barba, sic enim σφηνοπώγων. At Galenus per σφήνωσιν vbique significat partium cohæsionem atque infarctionem. In terræ angustiis coactum spiritum. Aristoteles secundo Meteororū designauit hoc verbo πιλησθῆναι: Plutarchus id declarans, τὴν σφήνωσιν dixit. Nona notio vocis apud Euthydemum Atheniensem, in libro de salsamentis: Mugilum genus, quod esset, τετράγωνον, σφηνία vocat: quippe qui non esset passus, vt passer, sed coactus in quadratum: cuius latitudo altitudinem æquaret. Quod vero nomen fecere alij personæ, Lycomedius, a cura & astu videtur ductum. multa enim attingit, quorum satagit negotia. huic barba crispa, mentum oblongum, alterum supercilium protensum. Haud absimilem fecere huius faciem lenoniam. diduxere tamen buccas, atque etiam distorsere, contraxere præterea supercilia: ademere capillum, ita vt aut caluus, aut recaluaster esset.

Adolescentum species.

Alia ætas Adolescentum: quorum species item multæ, primo loco frugi ponendus est: qualis in Trinummo. sic enim interpretor παγχρηστον: corpore exercitato. colore viuidiore. quippe non in vmbra, sed in aperto plurimum agitat: ac rebus agendis præest. Itaque & rugas aliquot fronti addidere, quod indicium Physiognomones optimi animi statuunt. nam distenta in fronte cutis remissæ vitæ ac vecordis frequens indicium est. intenta quoque supercilia consideratum hominē designabant: quemadmodum corrugata diiudicantem. huic quoque cæsaries in orbem composita. Erat alter iunior, atque atrior, demissis superciliis, corpore nihilominus exercito, & sciens literarum. Tertius crispus, capillorum cirris eleganti dispositione, rubore diluto, elatis superciliis, frontis tractus vnica distinctus ruga. Quarta facies, adolescentis mollioris, omnium natu minimi: coma, qualis Frugi. Candor vitam vmbratilem indicabat. quos Galenus vocat σκιατροφίας: hoc differunt a Gymnasticis educationis indulgentiam arguit: cuiusmodi Æschynum in Adelphis potes intelligere.

Hæc ab ætatibus, nunc ab officio. Personis agrestibus, vtpote insolatis, ater color attributus, effecti in his Labeones. recte sane. at Simi, non recte. nasutiores enim fere sunt. Attonsa in orbem coma. sic enim interpretor στεφάνην τριχῶν. non pro corona (qualis ridicula est in monachis) sed pro figura capillamenti. Duo præterea militum genera, vtrique cæsaries, quam in incessu quateret, vnde & ἐπισεῖσται nominati. sic enim sonat

vox

ut Græca potius, quam si dicas, Effusam ventis comam, vt aliis placuit. Priori nigra, qui & asperior & gloriosior: alteri flaua, qui iunior. Totidem ad hæc hominum monstra introduxere Græci: alterum κόλακα, adulatorem: alterum Parasitum, qui certa Latina appellatione. Nos in Comœdia Ceparum posuimus nomen nouum Cœnaturionis: in qua Centurionem gloriosum & gulosum irridebamus. Mensarum asseclam legimus ad eam significationem in oratione contra Salustium: quæ an sit Ciceronis dubitaui diu. vtrunque tamen personam in vna inuenias: ita vt Parasitus idem sit Colax. Artes sane, ac plusquam artes: non enim solum docent agere, sed etiam pati. Parasitica sine assentatione profecto nulla. Gnathones quoque dicti à maxillarum officio. Atrum colorem dant, atque in Palæstris exercitant. sane vero. Adolescentum enim cœnas cum captarent, eos sectabantur, non senes: quibus omnem operam præstarent in ludo, in palæstra, in balnea, ad venandum. quo non? offa enim, vt ille ait, monet. Itaque discursio opus erat, ad portum, in arcem, ad lenam, ad templa, in theatrum, vnde colorem adipiscerentur: cuiusmodi & Alexis scribit, nitidum tamen illum, tum ob lautitiam ciborum, tum ob exercitationem. Cum autem aduncum designant nasum: minus bene faciunt. illustris enim mimi est. Ita sentio, si ἐπίγρυπος id significat: nam alij incuruum malunt. duo tamen genera docet Aristoteles: alterum coruo, alterum aquilæ similem: illum sane ignobilem, qui statim à fronte curuatur. Addunt autem συμπαθεῖς, id est, affectuosos. Aures vero scitissime pendulas fecere: non ab ætate, aut inedia, aut morboso corporis habitu eas productas decuit: sed insolentia dominorum, quos etiam suos appellabant Reges. horum enim manibus sæpe sunt conuulsi. Supercilia quoque aptissime intendunt. sunt enim omnium rerum, omnium orationum, omnium momentorum admiratores. Sermo, gestus, vultus, animus in aliorum vultu atque animo sita sunt. Horum genera tria animaduertimus, vnum commune, pro arbitratu Comœdodidascalorum: alia duo distincta, quorum primum appellarunt εἰκονικὸν, alterum autem Siculum: quem arbitror nulla re alia à cæteris differre, quam vestitu. nam εἰκονικὸς quoque erat peregrinus. Is sine barba erat, rasus, amictu nitido. Malas quoque ei pertusas faciebant. fuit autem nomen hoc, vt ait Polybius, apud veteres Gallos in honore, suos enim Poetas sic appellasse scribit, quemadmodum συσσίτους & σύσσιτα voces sunt minime contumeliosæ. Prisci vero Græci cum ita vocabant, cui sa-

Parasitus.

Gnathones.

crarum epularum eligendarum cura publice mandata erat. Quin ipsum quoque nomen sacrum fuisse ait Polemo Samius, & τῷ συνθοίνῳ simile. Quod si ita est, esto: quemadmodum apud Romanos collegium Epulonum. Sicut colligi potest ex columna quæ sita erat in Herculis fano, quod fuit in Cynosarge. In ea enim hæc legebantur, τὰ δ᾽ ἐπιμήνια θυέτω ὁ ἱερεὺς μετὰ τῶν παρασίτων & in Pallenidæ donariis: ἄρχοντες καὶ παράσιτοι ἀνέθεσαν. Locum item in quem sacrarum frugum primitias componendas curabant, Parasition appellatum. Aristoteles in Methonensium republica, Principibus, inquit, bini erant Parasiti, ductoribus autem singuli. Illud quoque annotatum est: eos exigere solitos tum certas à quibusdam aliis portiones, tum à piscatoribus opsonium. Primum ferunt Epicharmum tam nobile nomen ad hoc opprobrium Comicum transtulisse: quem secutus est Alexis. Homerus autem vocat εἰλαπιναστάς. Parasitorum genera duo quam festiue describat Alexis ἐν κυβερνήτῃ, videre operæprecium arbitror. ludens enim vera dicit.

Parasition.

> Δύ᾽ ἐστὶ Ναυσίνικε παρασίτων γένη.
> Ἓν μὲν τὸ κοινὸν καὶ κεκωμῳδημένον,
> Οἱ μέλανες ἡμεῖς. θάτερον ζητῶ γένος,
> Σατράπας παρασίτους, καὶ στρατηγοὺς ἐπιφανεῖς,
> Σεμνὸν, παρασίτων ἐκ μέσου κηλήθρον.

Et subdit elegantissime.

> Τούτου δ᾽ ἑκατέρου τῶν γενοῖν ἡ μὲν τέχνη
> Τῆς ἐργασίας εἷς ἐστὶ κολακείας ἀγών.

Serui.

Seruorum autem personæ septem. Vnus per canitiem referebat diuturna seruitute ac frugalitate sese adeptum libertatem. talis Terentianus Sosia. Hunc quoque πάππον appellabant, sicut alterum item ἡγεμόνα, quemadmodum & senes. eius officium arbitror fuisse, deducendorum ac reducendorum herilium liberorum in palæstrã, in ludum, ad sacra. qualis fuit ille in Phormione Geta. Rufos huiuscemodi pædagogos fingebant Græci capillis in coronæ modum attonsis. Rufũ tamen ibi Poeta Dauum facit, non Getã, qui erat pædagogus. Facetè quoq; protensis dabant superciliis, nihil enim ineptius aut fucatius pædagogo. Huius natura ingenio senis ducis, de quo supra dictum est, respondet. Huic similem faciebant eum, quem ἐπίσειστον cognominabant, nisi quod huic erat cæsaries iusta & plena. Tertiũ vocant, κάτω τριχίαν, siue κάτω τετριχωμένον quod aut nolo, aut nescio Latine dicere, rufo capillo, recaluaster, elatis superciliis. Quartus capillo, & cute rufus item, sed crispus, qua caluitiũ nõ occupat, & strabo. Addunt vnũ, quẽ μέσον vocabãt, caluum itẽ

ac rufum

æ rufum. Acceperunt etiam ex alicuius Poetæ fabula, quem εἰκαῖον nominarunt, id est cicadam, nigrum, peruersis oculis: eiusque in caluitio duo tresue capillorum tractus diduxere. Ad mentum barbæ ratio par. Puerum fortasse in Comœdiis fecere Græci aduersitorem. quemadmodum vero eum appellarint, non prodidere.

Fœminarũ persona. Fœminearum personæ ad XIV. explent ordines. Duo matronarum genera. Primam dictam aiunt λεκτικὴν, ab eloquentia opinor, ne dicam ab ipsa loquacitate. nequaquam enim tales sunt fœminæ. Coma ei circunfusa, non discriminata, leniter applanata ac pexa: supercilia, color candidus. Cui fecere alterã similem, præterquam capillo, qui esset crispus. Totidem puellarum species, discriminata coma, recta supercilia, nigra, candor subpallidus. Eã, quæ non esset virgo, sed pro virgine sese gereret, ψευδοκόρην appellarũt. hæc summo in vertice nectebat comam: qualem modum, nodũq;, in Leda marmorea, Atauorũ nostrorũ domi meminimus pueri. Faciem mulieris semel nuptæ affingunt. Altera similis, sine nodo comata, atq; discriminata. Duo *Meretrices.* genera meretricum, ab ætate, ab ornatu. ab ætate duæ: Anus & iuuenculæ. Anus duæ inter se similes: altera natu grãdior, & ad quæstũ iam inepta declarabatur ex capillo canitie asperso: vnde & γραῦς πεπαλαιωμένη nominata: cui etiã eloquẽdi rationẽ attribuebant. alteram vocabant παλλακήν, pleniore coma circunfusa. Iuniorũ quæ maior erat, τέλειον icciřco ἑταιρικὸν dicta, rubicundior fuit quã altera, quam ψευδοκόρην appellabant, à cuius auribus pendebant cincinni. Scortillum vero iuuẽculum minus comptum est. tæniola tantum astringit caput. hę ab ætate. Ab ornatu autem tres. Prima διάχρυσος, quæ multo luceret auro. Secunda διάμιτρος quoniã varia mitella redimeret caput. Tertia λαμπάδιον à plexis crinibus in metæ, aut faculæ, modũ Tria *Lena.* lenarum genera, aniculæ omnes. vnam Lycænion à Lupa vocãt. procerius cula. rugæ tenues, frequentes, candida, subpallida, straba. Altera pinguis, crassis rugis. vitta crines cohibens. Tertia do- *Ancilla.* mestica, exuctis malis, vtrinque binos dentes aperit. Ancillularum personæ duæ. maturior ætate ἄβρα dicta, tunicula cãdida succincta. Qui hunc locum sunt interpretati, αὖραν Auram Latine fecerunt, at Græcis famulã significat. Itẽ ἄβραν virginem: quasi περὶ τὴν κόρην agentẽ. non reprehendo. Cæterum ἀβρωνητὴν emptitiam dixere. Hoc autẽ idẽ est, quod attonsam: vt etiã ἄβρα nomẽ inde fortasse. Alteri ancillulæ discriminata coma: nasus simulis, tunicula coccina succincta, vt præsto esse queat meretriculis. παρέψηφος à calculis, quasi παρα-

ψήφισμα transtulere. magis placet mensa. ψῆφος enim abacum significat. sic ad abacum, & ad cyathum stare pueros dicimus. Obstetricem vero nutricemve nullam finxerunt isti spicileguli Graeculi. Illam esse decet amictu vulgari anum, vegetam, rubicundam, bibulam, tecto capite linteolo, suffarcinatam maniculis ad cubitum reductis, aut sine manicis. Nutricem pinguem, rubicundam, hilarem, loquacem, iurgiosam, ætate integra. Matronarum nutrices iam emeritas, anus esse oportet: loquacissimas, quæque vel herarum interpellent orationes: exploratrices, suspiciosas, capite & pectore, & brachiis tectis.

MIMICÆ PERSONÆ.
CAPVT XV.

MImicæ personæ è foro, & tabernis & angiportis, facies atque habitus afferunt, Cauponis, Coqui, Productoris, Sycophantæ, Militis, Meretriculæ, Conciliatricis, Cursoris, Ebrij, Stolidi, Insani, Pictoris, Pædagogi, Surdi, Cæci, Fartoris, Circulatoris, Impostoris, Arrilatoris, & eiusmodi. Nunc Galli monachos adulteros aut clatorum desertores tanta venere ostentant, vt merito existiment omnes eis cedere nationes. In libro De inuentione, materias aliquot posuimus, vt ex earum filo aliæ quoque texi possint.

TRAGICÆ PERSONÆ
CAPVT. XVI.

TRagicas autem regum, Ducum, Militum, Nunciorũ haud alia forma esse par est, quam à veris sustinentur. Ponunt tamen aliquas Græci adeo longe à tragica grauitate, vt ridiculæ videantur. verum ne quid desideretur, ne has quidem omittendas duxi. Communis omnibus grauitas & proceritas. Priuatim autem ab ætate, senes sex. Primus rasa barba: iccirco ξυρίας. Omnium natu maximus, canicie candida, capillos adiacentes habet summo frontis tumori, quem Græci ὄγκον vocant, figura trianguli sine basi longis maxillis. Alter candidus canicie vniuersali cincinni circum caput: Barba impexa, atque iccirco cõpacta: propendulo supercilio, albido colore, breui frontis tumore. Tertius σπαρτοπόλιος, vt supra dictum est. pallore fusco. Quartus ater color, crispa barba & coma, aspectu aspero, frontis prominentia magna. Quintus coma flaua cincinnata, minore frontis tumore, colore nitido. Sextus flauior priore, sed pallore ægrotos repræsentante.

Adolescentium personæ octo. Frugi primus natu maxi-

mus

Adolescentes. mus, imberbis, nitido colore, subfuscus, denso capillo & nigro. Secundus flauus, fastuosus, capilli summum ad frontē astricti. Supercilia passa, facies torua. Subcrispus huic similis, sed natu minor. Quartus mollis, flauis cincinnis, candida cute, hilaris: cuiusmodi facies deceat alicuius dei personam. Cui similis alter iunior, sed macilentior. Deinde recensent duos: vnum pallidum, alterum subpallidum. Prioris formam attribuebant spectro in scenam introducto: aut ei, qui e vulnere laboraret. cutis iccirco arida, color ægroti, coma subflaua. Subpallidus autem eadem, qua Frugi, forma: sed ad effingendum amantem, aut ægrotum.

Serui. Seruorum personæ tres. διφθερίας primus quare dictus sit, non ponunt. pellibus accinctos in scenis egisse certum est. vnde & hoc nomen. Huius frons plana, sine tumore, vitta aut mitella pexos crines candidos arcet. Facies pallorum albo dilutum ostendit. Nasus animi præ se fert asperitatem. subelatis superciliis oculorum tetricus obtutus. barba ætatem grandiorem ostendit. Duo præterea, quibus Nuncios exprimebant. *Nuncij.* vnus dictus, vt in Comicis, σφηνοπώγων, vegeta ætate, frontis summitate lata & tumida, ambitu depresso, flauus, asper, ruber. Alter resimus, fronte tumida, flauus. e medio vertice passi crines, imberbis, subruber.

Mulieres. Mulierum personæ vndecim. Prima, in qua maxima dignitas & ætas grandissima, cana coma, frontis tumor modicus, subpallida. itaque παρήχεμος dicebatur. Secundum hanc anicula libera, qua calamitosam exprimebant. cutis subruta, subflaua canicies, frons modice extans, crines passi ad claiculas vsque pectoris. Post hanc famula anicula, quo loco cæteræ frontis tumorem expressum habent, ex agninis pellibus vittam gerit. cutis rigosa fuit. Altera famula μεσόκουρος, quia in medio rasa erat. Frontis summitas tumore castigato, candor subpallidus, mediocris canicies. Hac iunior est ea, quam διφθερῖτιν vocant. frons tumore vacua. Duæ præterea, capillorum forma diuersa. Comatam κατάκομον nominant, coma nigra, pallidam, mœsto vultu. Altera, quæ non esset coma pleniore, sed μεσόκουρος. Similis tonsura ei, quam dicunt κούριμον: quidam recens violatam, alij recens tonsam malunt. nonnulli iuuenculam admodum intelligunt: sicuti mox ἀσύνωπον νεαρὸν. ab hoc significatu esset nitida, succi plena. νεαρὸν autem ἀσύνωπον est in primo flore, qualis Danae fuit repræsentata. Duæ adhuc: quarum vtraque κούρειμος virgo dicitur, caret ea frontis exporrectione, quam toties in aliis

expressimus. Sed eius loco capillũ applanatũ, bipertitũ, modice circũ attonsum, & cincinnatũ, vnde & nomen quidã attributũ arbitrantur: namque alii κούριμον potius iuuenculam interpretantur. color subpallidus. Altera eodem nomine & facie. Cæterum in capillo neque discrimatio, neq; cincinnus.

Reges Latini. *Imperatores Romani.* *Reginæ.*

Hæ personæ cõmunes. seorsum autem pro statu cuique ac fortuna. Reges Latini cum trabea & lituo, Romani Imperatores paludati, cũ purpura, & laurea, & stipatoribus, & igni, qui præferebatur. Reginæ cum palla, & croceo velo. Pallæ facies tractitia: vnde & Syrmata, & συρτὸς a Græcis, & πέπλοι, & ποδήρεις. omnes demissæ: cuiusmodi Iberas vti solitas scribunt. Nunc tota Asia & Europa vniuersa. Purpureus bis fuit color: albo ad cubitũ distinctus lætis: infelicibus atra palla. Tametsi exules quoq; aliquando prodibant albati: quibus tamen certa Poetarum lege fuscæ vestes, & atræ, & subuirides, & cæruleæ erant attributæ. Præter velum etiã Palliolum gerebant: quale etiam nunc Romaniscæ, *Sberniam* nonnulli vocant. Breuissimum est, cum fenestella, per quam brachium exerunt. Gallicis matronis nunciatum, atq; ad talos vsque demissum. Græci ἐπίβλημα dicunt. Multa vero nomina ἐπιβλημάτων, ξυστὶς, βυσσαχὶς, χλανὶς, χλαμὺς, διάχρυσος χρυσόπαστος, φοινικίς. Fuit & κόλπωμα laxior amictus sinuatus, quo Reges vtebantur. Hoc quoq; pictũ erat, sicut & alia pleraque. Militare autem indumentum puniceum, aut purpureum: quod ad manũ aduoluebant tum bellatores, tum venatores. ἐφαπτὶς dicebatur. Capitis ornamenta regia Diadema, & Diara, & Galericuli. Diadema erat fascia: qualis & nunc Ægyptiis & Mauris. non, quod vulgus somniat, vmbraculum. Muliebria, καλύπτρας, κεκρύφαλον. concisum vocabulum & transposita elementa: fuit enim κρυπτοκέφαλον. Faciem autem, quo tegerent, παρακαλύπτρα. Penelopes verũ ad eũ vsum κρήδεμνον vocat Homerus. Gerebant etiam mitellas cum redimiculis. Haud multum absimilis ornatus nunc fœminis Vasatentibus. Priuatus amictus ἀγρηνόν. Reticulum erat intexum a lana, quo totum corpus suum obtegebat Tiresia. Monachorum cohors quædam tale quid superinduit. Philoctetes & Telephus pannosi. Primus Æschylus, non (vt putant) Euripides, in scenam tragicam ebriorum intulit spectaculum. in Cabiris enim introducit Iasonis comites ebrios: ipse fortasse haud multo minus, cum illa scriberet. Liber pater cum thyrso, & veste crocotula. ita Plautus κροκωτόν. & cum μασχαλιστῆρι picto. Erat hoc, quod Latini Capitium in virginibus, quia

Capitium.

pectus

pfiss caperet: non capitis tegmen, vt scribunt recentiores. Eo verbo Philippides comicus in fabula ἀδωνιαζούσαις vsus est. Eodem nomine περιχαλινῖρ, equi ornamētum aut munimentum, quod ab armis penderet. Veteres ornatus traiici, pelles hinnulorum, leonū, caprarum, pantherarum. Gladij, lanceæ, corytí, pharetræ, sceptra, currus, clauæ, caducei, armaturæ.

Hæ personæ certæ, pro libidine Poetarum, quæ vt noui quippiam afferat, semper mutat, vertit, inuertit. Attributæ sunt personæ etiam mutis rebus. Sic in Phaethone loquitur Terra & Eridanus. in Argonautis, Nauis, in Prometheo, Vultur & Mons. & Mare in Ariadna. Et nos in Græca nostra, quam Delum inscripseramus, insulam ipsam cum Latona colloquentem. Mors olim in Chitone & Hercule. in Oedipo, Erynnyes. in Hecuba, Rabies. in Athamante, insania. in Oreste, Panor. in Io, Oestrus. Præterea Bellona, Contumelia, Obtrectatio, Eloquentia, Tempus, Occasio, Fraus, Fides, Ignauia, Liuor, Fas, Nefas, Pax, Iustitia. Quorum alia propria huius generis fabularum: alia cuius communia Galli in Mimis vtuntur non raro: & appellant *Moralia*.

SATYRICÆ PERSONÆ.

CAPVT XVII.

In Satyra Græca veteri Satyricæ personæ, Satyrus canus, Satyrus barbatus, Satyriscus imberbis, Silenus, Pappus & ex vtroque compositus, tanquam mulus, Papposilenus fero aspectu ac terribili. Eorum nomina, Autolycus, Burris, actus obsceni, facies ridicula. Satyricus ornatus, hinnuli pellis, quam iccirco ἰξαλῆν nominabant: quia sine rugis tota assidebat corpori, atque adhærescebat. Pellis item capræ, quam propterea αἰγῆν & τραγῆν appellabant. Comtiores pantheram induebant. Apud Verrium Flaccum scriptum fuit, veteres πέκη pelles appellasse. Lucilij versum in libris Originum recitauimus, in quo Pescia significat tergus pecuinum, quo pro amico vsi essent. Eam vocem posuimus in Satyris nostris. idem enim est, quod αἰγῆ. pecus enim nostrum inde, & pasco, vnde & Græcis πόκος, lana. Quin aliquibus Italiæ locis, *pecam*, vocant lanæ certæ pondus. Satyri, quia putabantur cum contis & thyrsis in Liberi patris exercitu præliasse, eius generis venabula gerebant. Iccirco θυρσοὶ διονυσιακὰ dicta sunt a Græcis. Eos quidem eadem de causa militari sago tectos introduxere. alii tunicula puniсea. Sileno crassa tunica fœno contexta, & ἀμφίμαλλοι χιτῶνες vtrinque villosæ.

Satyrus.

d v

SALTATIO. CAPVT XVIII.

Modos facientes. *Orcheſtra.*

CVm choro erant in Orcheſtra & Thymelici, id eſt, cantores: quique modos faciebant, & ſaltationes. Inter quæ Saltatio primum hiſtoriæ locum debuit obtinere. Eſt enim vetuſtior ſermone motus. Præterea ab his tantum Orcheſtra nomen inuenit. otioſi cantus, mollis, inertis. Saltatio vegeti, acris, exercitati. maximo quoque in honore fuit, propterea quod etiam ad militarem exercitationem plurimum facere videretur. Quapropter, quemadmodum ſupra diximus, Phrynicum, quod in fabula Pyrrhicham apte ſaltaſſet, Imperatorem ſibi delegere Athenienſes. ὄρχησιν Græci dixere Saltationem, παρὰ τὴν ὁρμὴν, καὶ τὸ ἔχειν, detracta aſpiratione, aut ἀπὸ τοῦ ὀρνύειν. Eſt autem motus compoſitus, numeroſus, cum geſtu effingens rem, aut perſonam vel quam canit, vel quam tacet. Ita habes definitionem cum diuiſione & vocalis, & tacitæ ſaltationis. Latini non habuere propriam vocem, ſed communem huius legibus aſtrinxere. Nam ſalire eſt moueri in ſublime, vel tanquam medium, vel tanquam metam. eius frequentatiuum ſalitare. vnde conciſum ſaltare. Græca origo verbi ἄλλεσθαι. Eum notum rudem inter paſtores primum fuiſſe credere par eſt. quem cum certis legibus & variaſſent & compoſuiſſent, ὄρχησιν priuato nomine vocauere. Latini rudem illum veterem, Saltum, Saltationem cum appellaſſent: non habuere verbum ſeparatum, ſicut Græci, ὀρχεῖσθαι. ab eo quod fuerat ἄλλεσθαι. Quare apud Salluſtium audiens, Pſallere & ſaltare quam neceſſe eſt probæ mulieri: nequeas tam diſtincte intelligere, atque ſi Græce dicas ὀρχεῖσθαι. Saltationis meminere Plato, Homerus, Xenophon, Strabo, Herodotus, Plutarchus, Galenus, alij innumeri. Quidam vero etiam eius genera deſcripſere: Lucianus, Pylades, Pollux, Athenæus.

Ὄρχησις.

Salire.

Prima atque antiquiſſima videtur in pedibus fuiſſe. Namque agreſtes priſci multum erant in venationibus. Itaque amabant pedum exercitia. Et ſane ingreſſus communior motus, quam manuum eſt. Quippe manus vni homini data eſt a natura, pedes etiam aliis. quanquam manuum vſus nobis, quam pedum, prior: quia facilior. Neque enim pedes ad motum tantum, ſed etiam ad onus: manus autem non ita: & geſtantur a pedibus: ipſæ nihil geſtant corporis. Proxima fuit manuum motio, quam χειρονομίαν appellabant. Habes hanc vocem etiam apud Iuuenalem. Poſtea pro vitæ genere ac modo, acceſſiones multæ, Calathi, Abaci, Rotæ, Gladij, Haſtæ, Thyrſi,

Pilæ

ra,atque eiusmodi. Nam & apud Homerum duo genera sunt obseruata, κυβιστητήρων, quod erat simplex: alterum ἐν σφαίρας, quod erat cum pila. Cuius inuentum Nausicaæ Alcinoi filiæ attribuit Agallis Corcyrensis fœmina, quæ etiam Grammaticam olim docuit, hoc suæ genti gratificata. At Dicæarchus Sicyoniis Hippasus Lacedæmonios primos authores fuisse autumat. Ac de simplici quidem primum ita vt motus describamus communes pene: posterius, certa in genera partiamur. Motum in animali Aristoteles confieri ὤσεως, & ἕλξεως, diuinitus, vt omnia, docuit nos. neque enim ieiuna nobis, Grammaticorum more historia texenda est: sed doctis apponenda quædam, quasi ἐμβάμματα. Impulsu igitur, & tractu mouemur. Hæ sunt summæ differentiæ. minores autem, flexus, procursus, saltus, conquiniscentia, diuaricatio, claudicatio, ingeniculatio, manuum connixio, consertio, compectinatio, agitatio, commutatio, complosio, elatio, iactatio: pedum permutatio, alternatio, supplosio, atque alia talia, quorum non pauca nomine carere arbitror. quis enim dicat, compernatio? atqui decuit, sicuti diuaricatio. Aliquot meminit Galenus in secundo de conseruanda sanitate, ὀρχηστῶν αἱ κινήσεις, ἐν αἷς ἅλλονται μέγιστα, καὶ περιδινοῦνται στροφόμενοι ἄχιστα, καὶ ὀκλάσαντες ἐξανίστανται καὶ προσύρουσι, καὶ διαβαίνουσιν ἐπὶ πλεῖστον τὰ σκέλη appellabant hosce modos corporis, σχηματισμούς: in quibus non soli motus, sed & quietes numerabantur, stantis, dormientis, cogitantis, sedentis, fessi, ignaui metuentis, admirantis. etiam à partibus quibusdam corporis. Nutus, nictus, oscitatio, risus, fletus, digitorum concrepatio. quæ omnia apud Græcos & Mauros etiam nunc vidimus: itemque eorum soboles Hispanos. Vascones crurum tantum iactationem retinuerunt. cum tintinabulis & crepitu digitorum. Italia saltum, procursum, recursum, & versationem. Primum aiunt ab Æschylo σχηματισμοὺς in choros Tragicos translatos: veteribusque modis nouos additos à Teleste illius saltatore, Chamæleo author est. Alios ab aliis nominaque indita è re ipsa. ξιφισμὸς cum ense καλαθισμὸς cum canistro. Quæ figura fuerit, quam καλλαβίδας vocant, non posuere. ita sunt puri ac miseri recitatores nudique: quorum princeps Pollux. Neque sane multum laboro. haud enim magni refert. σκώψ fuit facies speculatoris in digitos erecti summam manum ad vmbellæ vsum superciliis admouentis eius meminit Æschylus in Theoris. Fuit & θερμαύστρις: quasi vellet voci-

καλλαβίδες

let vociferari ore aperto, elatis superciliis, ceruicibus inflatis. Et θαυμασμὸς, admirantis, contracto ore, & ceruice inflexa, passis manibus. Et μηδικὸς ποδισμὸς pedum motus Medorum instituto. Et χεὶρ καθυπτρηνὴς χειρὸς, cum manui substernebatur manus. Et ξύλου παράληψις, cum tollere quippiam volebant. Et στρόβιλος, cũ in modum turbinis versarentur quod etiã nunc faciũt. Et ἐπικωχευτισμὸς, quasi dicas, incubitatio: cogitabundi fuit. Et ἐγγόνασις ingeniculatio. Firmicus Ingeniculum ἐγγόνασιν signum vocauit. Sic in historiis monstri, non Imperatoris, quem nolo nominare honoris causa. Et τραχηλισμὸς. Ceruicatio. Ceruicis iactatio. Ita & simplex, & compositæ, aliquot dictæ sunt.

Assa vox. Genera vero sic vestiganda. Assam vocem veteres dixisse cantum sine tibia, aut cithara, aut lyra, Varro author est. Ita saltatio quædam sine cantu fuit, atque vetustissima. Deinde cantus additus, quem postea χορείαν appellarunt: τὴν μετ' ᾠδῆς ὄρχησιν. Ita Chorus apud Aristophanem agebat, cum canebat, τῷ βούλομαι χορεῦσαι. saltabat enim tunc, τὸν κύκλωπα μιμούμενος. Postremo adiuncta instrumenta. Saltationis autem differentiæ summæ duæ, stataria & motoria, pro argumentis Fabularum. non quod non vtraq; moueatur, sed quod hæc magis. A quibus species illę deductæ: Contentæ, remissæ, seriæ, molles, ridiculæ. Alia vero nomina vel ab regionibus, ἰωνικὸν: vel ab inuentoribus, πυρρίχη: vel à modo motionis, μηδικὸς ποδισμὸς: vel ab imitatione, γέρανος: vel ab instrumentis, πινακίδες: ab habitu, ἐνόπλιον: γυμνικὴ, cum Thyrso calatho, Hasta, Aratro, Abaco, olla. Summa autem genera ab vsu & loco, duo. vulgaris quæ coniugiis ac sacrificiis adhibebatur: & Theatralis: Huius species tres pro modo, numero, genere Fabularum. Vna in Tragœdia, quam vocarunt ἐμμέλειαν: grauis ea & composita: quemadmodum vox ipsa quoq; declarat. Altera in Comœdia, solutiore licentia, κόρδαξ dicta. Tertia lasciua, inconstans. in Satyris appellata σικίννις, cuius etiam meminit Euripides. Emmelia igitur grauis & modulata, oratorũ gestu propior. Vnde Agamẽnonem agens Hylas, cũ sese fecisset grandiorem: correptus est à Pylade præceptore: ἀλλὰ σὺ μὲν, inquit, μακρὸν οὐ μέγαν ποιεῖς. Tum ipse expressit meditantem. Huius simile, quod de Caphesia tibicine memoriæ proditum est. Is enim discipulum cecidit, qui contentus inflasset tibias: addiditque elogium sane diuinum οὐκ ἐν τῷ μεγάλῳ τὸ εὖ, ἀλλ' ἐν τῷ εὖ τὸ μέγα. Tragicæ autem saltationis figuras nominibus fere veteres prodidere. Quarum multas præter nomen eos equidem suspicor ignorasse. Ea vero sunt,

σιμὴ,

[illegible], tametsi supra scriptum [illegible], [illegible]. Et quibus hanc & [illegible] magnum ac laboriosum motum in manibus pręsentasse scribunt. Quippe [illegible] alia ab superiore, inter furiosas recensebantur: simul cum duabus aliis Cernophoro, & Mongasin illa [illegible] ferebant, quę interpretantur [illegible] hoc loculos. quia [illegible] erat poculi quoque genus. Cordax Comica, sicuti dicebamus lasciua: vnde [illegible] de licentiosa saltatione. Species eius [illegible] & [illegible], iucundæ ambæ, vnde & nomina [illegible], quæ erat Cretensium propria, plena lusus. Ex Cordace Bathyllus Alexandreus confecit saltationem quam Italicam nominauit. non enim frustra Iuuenalis posuit nomen hoc illo versu, *Chironomon Ledam molli saltante Bathyllo.*

Quidam etiam Emmeliam huius Inuentum arbitrantur. Sicinnis autem dicta, vt aliqui voluere, à Sicinnio quodam Barbaro, alij Cretensem non barbarum, prodidere. ea erat maxime motoria, gesticulatione creberrima & celerrima, potissimum Satyrorum quare Scamon dictam putabat [illegible]. adde τὸ [illegible]. Icciro Satyros saltantes dixit diuinus poeta. *Saltantes Satyros imitabitur Alphesiboeus.* Apud Gellium in Latinis monumentis, Sicinnistarum nomen legis eorum, qui ad tumulos modos facerent Galenus [illegible] vocat.

Theatrales hæ. extra Theatrum haud absimiles multæ: Belli simulacra, Pax, Luctus, Nuptiæ, Vindemiæ, Messes. Acres & fortes, atque contentæ multæ: aliæ molles, vti dicebamus. Armatas [illegible] dicebant. Variatus habitus pro more nationum. Pilum, Phalanx, Gesa, Sarissa, Acinaces, Pelta, Parma, Scutum, &c. Armata fuit illa, quam vocabant Pyrrhicham: non à Pyrrho Achillis filio: tametsi ab eo saltatum aiunt victo Eurypylo filio Telephi. quippe eius pater Achilles ante ipsum dicitur ab Aristotele ad Patrocli rogum eam saltasse, Itaque [illegible]: à Cypriis autem [illegible]. Alij faciunt eius authores Castorem & Pollucem: quibus saltantibus Pallada fecisse modos scripsit Epicharmus Atq; inde à Lacedęmoniis ad bellum cum tibia exire coeptum. Nõnulli originem quidem agnoscunt in eodem loco, sed inuentum aiunt Pyrrhichi Spartani fuisse: cuius sententiæ dicunt Aristoxenum extitisse. eaque saltationem apud cæteras olim nationes vna cum reliquis belli artibus desitam, solis Lacedæmoniis perpetuatã fuisse. Adeo namque laboriosa erat, vt spem gloriæ labor extingueret.

Pyrrhica.

Icciro

Iccirco posteri aliis rationibus mitiorem fecere. quippe pro lanceis Thyrsos, pro iaculis ferulas, atque etiam lampadas gerebant. quamobrem Dionysiacam quoque appellarunt, in qua liberi patris apud Indos gesta saltabant. Accinebant simul & pulcherrima carmina: necnon ex tibiis ὄρθιον νόμον. In pirsica illa seuera atque aspera etiam puelli Lacones sese exercebant, tecti perfecta, integraque armatura, quam propterea πανοπλίαν alij, ipsi παννυχίαν nominabant. Hanc nos & sæpe & diu coram Diuo Maximiliano iussu Bonifacij patrui, non sine stupore totius Germaniæ repræsentauimus. Quo tempore aliquando vox illa Imperatoris, Hic puer aut Thoracem pro pelle, aut pro cunis habuit. Huius similem aliam ab inuentore Telesiadem dictam, memoriæ prodidere. Κῶμος vero, vt in Comœdiis iocosa, atque hilaris; ita extra Theatrum cum pugna & ictibus. ξιφισμὸς cum gladio. Talis est nostra Sciamachia. Et ποδισμὸς à pedum motu. πτερύκωμος militaris, Herculi sacra. Sicuti Phallica Baccho: atque Ithymbi Sic & Baryllica ab inuentore in Appollinis honorem ac Dianæ. à viris saltabatur & mulieribus simul mistis. Καλλίνικος quoque Herculi sacra fuit, hoc enim Herculis cognomen ex Pindaro & Euripide. Tetracomon, autem Atheniensibus peculiarem putant, ab eorum vicis, qui per initia quatuor numero iuncti sunt. Eorum nomina, Piræenses, Phalerenses, Xypeteones, Thymœtadæ. Thraces quoque & Cares armati saltabant: eumque modum κολαβρισμὸν nominabant. Apud Lacones vero etiam ἐμβατήρια μέλη erant ἐνόπλια: quemadmodum prisci Lacedæmonij Tyrtæi carmina concinuerant. Primos Curetas ἐνόπλιον saltasse antumant, vt eo strepitu Iouis obtegerent vagitum: Curetes autem iidem, qui & Corybantes. Eos Hesiodus non Cretenses, sed Phrygas agnoscit, neque abest ab ea sententia Callimachus. Alij Bactrianos affirmant, atque in Idam Phrygiæ eius officij ergo accitos. Nonnulli è Colcho euocatos Armatæ similis ὄκλασμα Persarum propria cum magna contentione. Iccirco à motionis crebritate & flexu corporis ὑγρὸν vocabant. Talis etiam μόθων, admodum laboriosa & nautica. Eiusdemmodi Laconicæ pleræque acres, aut terribiles. Inter quas, quæ dicebatur Leo, aspectu & impetu fero. Erat & διποδία, in qua iunctis pedibus, labore plurimo, & conatu Picas imitabantur. Præter cęteras immanis erat illa quã κόσμου ἐκπύρωσιν appellabant. Nero potuit κόσμου ἐκπύρωσιν saltare: dignus cuius ἐκπύρωσιν saltaret mundus. Huius item generis & illa, quã Theseum instituisse

tasse aiunt deuicto Minotauro, ad Labyrinthi imitationẽ. Ac de Labyrintho quidem nulla fabula. extat enim etiam nunc in Creta, & visitur. Eam Saltationem Theseus cum socijs redux in patria lusit circum aram Deliam. Plures erant simul, verum certis ordinibus: vtrinque a capitibus lecti duces versus certos inter se subeuntes implicabant. Qualem ludum Troiam diuinus descripsit Poeta, non sine summa eruditione apposita Labyrinthi comparatione. Allusit enim ad hanc Thesei saltationem, fatali illo pudore, sine fuco atque ostentatione. Pueri olim vidimus hanc saltari cum Thyrsis fornicatis non sine arte atque venustate. Eam Theseus γέρανον appellauit, tum ob aciem, tum propter commutationem certis legibus seruatam. Neque enim satis sapiunt, qui stoliditatem Gruibus attribuunt prouerbio communi. Est sane animal hilaritate ciuili, prudentia atque animo militari. Nam & seruat castra, & cauet pericula, & disponit aciem, & pugnat. Sine armis vero etiam aliquot e grauibus. Quin ipsam quoque ἐμμέλειαν exarmarunt. retinebat tamen prælij simulacrum. Nam tametsi nudi puelli, vnde γυμνοπαιδικὴ dicta fuit, sese numerosis moribus inferebant: tamen corporis flexionibus, brachiorumque iactationibus Palæstræ facies erat. Eiusdem rationis duæ quoque in Liberi patris honorem, ἰθυφαλλικὸς & βακχικός. Emmelia igitur caput quasi quoddam ac matrix. Proxima ei γυμνοπαιδικὴ: per quam ait Aristoxenus, contra quam supra scriptum est, veteres sibi gradum ad Pyrricham fecisse. vtriusque autem comes ἀνάπαλη. Emmeliæ similis, quam Arcades Cidarin nominabant. similis & apud Sicyonios ἀλητήρ. Quo nomine vnam exercebant Ithacenses: quam non sine Vlyssis fortuna, atque ærumnis constituisse arbitror. ἀλητὴρ enim mendicum significat, & erronem ex Homeri versibus Hippocratis vsu, atque Galeni interpretatione.

Diuersa hisce genera leuium, & mollium, & muliebrium, & fractarum, & ridicularum, & fœdarum. Muliebris erat ἐκλάκτισμα. In ea oportebat calce humerum superare: vnde & nomen. Ego ὑπερκλάκτισμα dixissem. Huic similis apud Laconas βίβασις: in qua cum pueris, tum virginibus præmia proponebantur. Saltu opus erat, sed eo, vt attingerent calce nates. Saltuum numerus recensebatur. Quare inscriptum aiunt in quadam saltatione: χίλια πέντε βιβάσεις. Mollium vna βαυκισμός, ab authore: mollis valde, & corporis inclinationibus multis varia. Hanc quoq; κῶμον nominarunt. Nõ fuisse has fœdas argumẽto est, quod τὸ ἰωνικὸν Dianæ virgini saltabãt Siculi.

Et

Et Syracusani priuatim Dianæ χιτωνέαν propriam ad tibiam, Item κρεγυάνδας, de quibus supra in Buccolicis. Anthema quoque molliuscula, à floribus dicta, quos hisce numeris accinebant. ποῦ μοι τὰ ῥόδα, ποῦ μοι τὰ ἴα, ποῦ μοι τὰ καλὰ σέλινα. Ridiculæ autem Mimis, & Satyris peculiares. quarum nomina Igdis, Mactrismus. In hac cum alueolo prodibant, & libis, ac polentis. interdum etiam farinam effundebant, & dicebatur ἀλφίτων ἔκχυσις. Sic in alia cum Abaco, in quo carnes concidebant, κρεῶν ἀποκοπή. Mactrismi autem duæ habebantur, noua, & vetus. veterem ἀπόκινον vocabãt. eius meminerat Cratinus. Hanc multas fœminas exercuisse, quas Martypias cognominarunt. Erat etiam Sobas ab impetu dicta. hoc enim σοβεῖν. Item μορφασμὸς cum plurimis subinde figuris Protei mutationes referebat· quamobrem στοιχεῖα vocarunt. tanta sane solertia, vt etiam componerent dictiones. Morphasmi species fuit, σκὼψ; alia ab ea, quam supra describebamus: quæ etiam σκωπίας dicta est. At hic auis est σκὼψ. quem Asionem Latini: ridicula & mirabunda circumactu capitis, & colli flexu. Imitabantur autem in hac etiam ætates. itaque senes exprimebant cum scipionibus. ij tũ saltatores ὑπογύπωνες nominabantur. Siquidem γύπωνες significarunt ligna teretia. quo nomine dicebantur ij, qui in grallatoriis phalis saltabant amicti pellucida Tarentina veste. Similis σκωπὶ est γλαῦξ, quemadmodum asioni noctua. Leonem quoque inter has connumerant. Cæterum aliam esse oportet hanc ab ea, quam inter graues recensebant. sicut & Pyrrichicham inter ridiculas impudenter nimis transtulerunt.

Ex fœdis erat ῥίκνωμα. nam ῥικνοῦσθαι est lumbis & femoribus fluctuare. Crissare Latini dicunt. Apud Hispanos adhuc exercetur abominando spectaculo. Eiusdẽ modi Bactriasmus a regione. & ἀπόκινος a motu: quod nomen, vt dicebamus, erat etiam veteris Mactrismi. ἀπόσεισις a quassatione ac vibratione στρόβιλος a versatione. Nihilo pudicius κνισμός. par aut maior impudicitia in ea, quam λαμπαδέτηρα vocabant. nudi enim cum fœdo ac spurco cantu prodibant. Talia Fescennina tripudia apud Romanos: & Lupercalia proxima fœditate.

Locorum autem vel temporum natione aliæ atque aliæ extitere. Loca appello vt ad nuptias in Hymenæis, ad cyathum in Triclinis: quæ erat species Ionicarum, & παροίνιον dicebatur: cuius modus quidam fuit illa, quam nominabant Angelicam. Erat ea extra triclinia, quæ nuncium agebant, prospectãtes primum, tum autem suspenso gradu circunspectãtes.

In

In funeribus autem Gingra, quam edebant ad cognominem tibiam, de qua suo loco. Ad tibias namq; saltasse supra diximus aliquot: Sicut & πινακίδας & aliam nomine κιλλόβιον, & περπασίαν. quæ componebantur numeris dithyrambicis. Tempora vero alias alia exigebant: in messe, vindemiis, ad focos noctes hybernas cum excubarent. item festis diebus, vt non vnam cantionem, ita diuersas agitabant saltationes, quas arbitratu suo nominabant.

A regionibus non paucæ. Italicam supra memorauimus, & Tetracomon Atheniensium, & Embateriam Laconum. Legimus præterea Persicas, Lydias, Ponticas, Thracias, Bactrias, Molossicas, Thessalicas, Arcadicas. Quarum quæ in manibus plurimum exercerent motum, ab Aristoxono musico cæteris antelatæ. Laconicæ, Trœzeniæ, Ionicæ, Cretenses, Mantiniacæ, Epizephyriæ. Memphis autem, cuius (si diis placet) etiam Socratem studiosum fuisse autumant, an fuerit a cognomine vrbe dicta, non scribunt. erant Cretensium ὑπορχήματα, & αἰκυβιστήσεις propriæ. ὑπορχηματικὴ multum conueniebat Choris concinentibus. Numerant duo præterea Cretensium genera: Orsiten & Epicredion. Laconicarum meminit etiam Pindarus, in qua erant hæc verba: λάκαινα μὲν παρθένων ἀγέλα. Virginum enim fuit ea primum. postea viri quoque additi. Canebant in ea Liberum patrem, & Venerem, & Pæanas: verum frugalissimis modis, qui ex eo παρθένιοι appellati sunt. Distinguebantur in duos, προσωδικοὺς, καὶ ἀποστολικούς. Thessalæ autem mulieres nudæ saltabant, verenda modo tectæ, quæ subligacula διαζώστρας nominabant. Quo miror apud Euripidem Peleus qua ratione potuerit Lacænarum virginū nudationes obiicere. Mira dexteritas Arcadum. quippe inermes prodibant ita salientes, vt mox in numerum sumptis armis perficerent saltationem. Macedones armati eam, quam supra diximus, Telesiaden, a cognomine inuentore. Tota hæc fuit militaris. eam Ptolemæi milites saltantes Alexandrum Philippi fratrem interfecere: quemadmodum memoriæ proditum est a Marsya. Omnium corruptissima Gaditana, vt hinc etiam intelligas epigramma Valerij Martialis. Eius modos produnt tres. Chironomiam a manuum agitatione: Halma a saltu: Lactisma a calcitratione. Nunc quoque Hispani calce occiput aliasque contingunt partes. item vestigio terram feriunt: id quod appellant *Calceationem*. manus complodunt: earum alterutra aut vtraq; in soni numerum pectus, femora, frontem, calcem, os, terram pulsant: digitorum

crepitu, tibiarum, aut tympanorum momenta assequuntur. Xenophon in conuiuio Seuthæ Thracis multa huiuscemodi genera explicat. Thraces, inquit, ad tibiam saltabant armati: & in sublime facili ac leui saltu corpora subiiciebant, ac gladiis ita vtebantur, vt alterum alter iceret. Nemo erat, quin verum putaret vulnus, adeo composite is, qui percussus fuerat, cecidit. Tum clamor ab omnibus sublatus est. Ille igitur lectis spoliis egressus est canens Sitalcan. Is est illis cantus, qui Græcis παιάν. Iacentem comites defuncti modo extulerunt. Post hos, inquit, Æneianes, & Magnetes eam saltarunt armati saltationem, quam καρπαίαν vocant. Argumentum tale: Quidam positis armis arat, & serit, crebro respectans metuentis modo. Superuenit latro, quo viso raptim resumptis armis pugnat pro bobus: idque in numerum & ad tibiam. Latro aratore victo vinctoque boues abigit. Interdum latronem arator vincit. Persicum autem saltationis genus, cum increpuissent peltis, conquiescebant per vices, perque vices surgebant, æque vero numerose.

Quinetiam præter hæc tot tamque varia, ad pilam saltabant: quemadmodum Corcyræi. vnum pilæ genus Harpastum, ludum ipsum Phæninda dixere maxime laboriosum. eam Antiphanes sic descripsit:

—σφαῖραν λαβὼν
τῷ μὲν διδοὺς ἔχαιρε, τὸν δ' ἔφευγ' ἅμα,
τοῦ δ' ἐξέκρουσε, τὸν δ' ἀνέστησεν πάλιν
κλαγκταῖσι φωναῖς.

φαινίνδα dixere ab inuentore Phænestio, vt scribit Iuba itaque idem Antiphanes sic:

φαινίνδα παίζων ἦν Φαινεστίου.

Non enim ludebant incondite, vt nunc: sed numerose ac compositis interuallis: quemadmodum scripsit Demoxenus de quodam adolescente,

ὃ, τ' ἦθος, ἥ τε πρᾶξις ὡς ἦν θεῶν, ὅσα
ἢ τοῦ λέγειν τι, ἢ σφαίριζειν ἐφαίνετο.

Non enim deducunt Grāmatici παρὰ τὸ φαίνομαι verbū, sed ab ea elegātia & efficacia illius saltationis. Aristonicus Carystius lusit optime Sphæricam, id est, pilarem saltationem. fuit enim Alexandri Magni συσφαιριστὴρ: id est, a pila, qua sese Rex ille exercebat.

Hæ sunt origines, genera, modi saltationum. Non vulgare studium, non obscœnum: quippe quod a sua dignitate neutiquam alienum Heroes arbitrati sunt. sane saltarunt, vt diximus, & Theseus, & Achilles, & Pyrrhus, & Socrates ipse.

Quinetiam

Quinetiam Duris Samius in septimo historiarum scriptum reliquit: Persarum regem semel in anno saltare consueuisse, idq; temulentum: quo die sacra deo suo, quem Mithram vocabant, faceret. Recte sane & saltatio & ebrietas conueniebat Regi illi, eo potissimum die. Vascones enim nostri *Mitrum* asinum appellant. Ea die tota præterea Asia nulli omnium idem facere fas erat.

MODI ET TIBIÆ.

CAPVT. XIX.

SEquitur, vt Thymelicam aggrediamur, cuius est forma & materia quasi namq; materia tibia est. Nam tametsi & nomen & naturam obtinet instrumenti: tamen cum gerit modos ipsos atque sustinet, pro materia capi potest nam vera materia aer est. De tibia igitur postea, de modis nunc. Duæ fuere Græciæ primariæ nationes. Græcum nomen adeo priscum est, vt etiam Græcis ipsis iam desitum sit. Apud Aristotelem & Lycophonem & Athenæum, atque alios, extat Recentior vox ἕλλην ab Hellene: cuius fuere liberi duo ἴων, & δῶρος. Accepto hi à patre imperio, suam vterque partem ac nationem ab sese denominauit. Æolenses inde Doriensium coloni, quemadmodum diximus in rebus Græcis: Ionum autem Attici. Cęterum Athenienses Ionum appellationem abiecere: siue ob rerum gestarum gloriam, siue quod Iones qui in Asiam migrarant, atque ibi Panionium instituerant, in barbaros mores abiissent. At Æolenses in Siciliam atque Italiam delati, ita sunt à Doriensibus segregati, vt nihil de veterum morum grauitate remitterent. Integerrimi Doriensium Lacones, Æolensium Thessali. namque à Doriensibus, Æoli auspiciis & ducti & dicti sunt. inde vt ingeniorum & morum, ita vestium, & festiuitatum, & exercitiorum, & artiũ non vnus modus. Quare per initia tibiarum ac modorum duplex ratio: Dorica & Ionica. Dorica vetus, magnifica, sublimis, grauis, contenta nihil habuit fusum, nihil solutum, nihil hilare, nihil molle: sed plenum, vehemens, paucis modicisq; flexibus, bellicis conueniens numeris & motibus. Pannonum, & Getarum, Schytharumq; nostris etiã tẽporib. talẽ audiuimus in Dalmatia ac Transsyluania & Mysia superiore. Exultationẽ addiderũt Æoles, tumidamq; fecerunt atq; audacem: quanquam veterem simplicitatem retinuere, neq; fregere, sicut Iones. Talis est Germanorum, & bello apta, nec inepta conuiuiis, neq; ab amoribus aliena. Itaque Lasus poeta vocauit eam ἀμφιβαρύβρομον,

crepitu, tibiarum, aut tympanor
Xenophon in conuiuio Seuthæ T
genera explicat. Thraces, inquit,
& in sublime facili ac leui saltu cor
ita vtebantur, vt alterum alter icere
putaret vulnus, adeo composite is,
Tum clamor ab omnibus sublatu
egressus est canens Sitalcan. Is est il
Iacentem comites defuncti modo
Æneianes, & Magnetes eam sal
quam καρπαίαν vocant. Argumen
mis arat, & serit, crebro respectan
latro, quo viso raptim resumptis a
in numerum & ad tibiam. Latro
ues abigit. Interdum latronem a
saltationis genus, cum increpuisse
vices, perque vices surgebant, æqu

Quinetiam præter hæc tot t
bant: quemadmodum Corcy
stum, ludum ipsum Phæninda
eam Antiphanes sic descripsit:

—Σφαῖραν λαβὼν
τῷ μὲν διδοὺς ἔχαιρε, τὸν
τοῦ δ' ἐξέκρουσε, τὸν δ'
κλαγκταῖσι φωναῖς.

φαινίνδα dixere ab inuentor
que idem Antiphanes sic:

φαινίνδα παίζων ἦες φα

Non enim ludebant inco
compositis interuallis: qu
de quodam adolescente,

Τό, τ' ἦθος, ἥτε πρᾶξ
ἐν τῷ λέγειν τι, ἢ σ

Non enim deducunt C
ab ea elegãtia & efficacia
lusit optime Sphæricam,
Alexandri Magni συσ
exercebat.

Hæ sunt origin
studium, non
tiquam alie
diximus

...um à Phrygia distans. mi-
...xcitabatur impetus ad in-
...phus docet in octauo Politi-
...βακχευτέρας, ἐ συνιστηκότας
... συνιστηκότας. ἡ δὲ Φρυγιστὶ
...rum Hippocratis & Platonis
...hilosophi, Damon, inquit,
...isset, quæ Phrygiis modis ad-
...d furorem vsque incenderat:
...mittere: quo illi demulsi quie-
...rsus super harmonia Phrygia

...λῶν ἐν αὐλοῖς
...ρείας

... ψαλμοῖς

...ponendis. iccirco idem Philoso-
... docendos esse τὴν δωριστί, quia
... Æolica exultationibus: Ioni-
... Phrygia & Lydia proximæ, vtra-
...hibebant. Primum ferunt Olym-
...picedia. alij id ascribunt Melanip-
... accommodauit Lydios modos
... primum institutum, sed aliorum

... omnibus modis communes hæ,
...trissyllabis. διποδία in bissyllabis τελ-
...rum. συζυγία tam in his, quam in po-
...us. Nam qui aliter tradidere, vsum ra-
...unt. συζυγία namque, & διποδία rei-
... pedibus διποδία non dicitur. breues e-
...metro comprehenduntur. συζυγία au-
...d vtranque coniunctionem & longo-
... autem θέσις soni demissio. ἄρσις elatio.
...em tenore procedens. Quare pæonibus &
...bebatur. Ex quibus satis patet Thymeli-
...ccentuum sequutos rationem, neque e-
...λόγος, tametsi & bissyllaba & δίσημος, id
...ntum, quemadmodum in causis linguæ
... tertio Rhetoricorum Aristoteles ap-
...bari præludium in tibiis.

vtriusque affinis, & quasi media effićta ab ambitiosis, dićtaque iccirco ὑποδώριος: quam falso quidam cum Æolica eandem existimarunt. Iones autem suis moribus similem effecere, mollem fluxamque numerorum creberrimis concisiunculis. Iones intelligo posteriores; qui mollissime, atque, vt iocemur, nepotissime vixerunt. Nam veteris Ioniæ mores haurias ex illis verbis, τῶν σωμάτων εὐεξίαις βρενθυόμενοι, θυμοῦ δὲ πλήρεις, δυσκατάλλακτοι, φιλόνεικοι, οὐδὲν φιλάνθρωπον οὐδὲν ἱλαρὸν ἐνδιδόντες, ἀστοργίαν ἐν τοῖς ἤθεσι καὶ σκληρότητα ἐμφανίζοντες. Aiunt Pithermum Ionicæ in genere harmoniæ inuenisse σκαιὰ μέλη. vt & hinc vestiges sinistrarum tibiarum appellationem, quarum Ionica sit harmonia: quia Ionicus inuentor. Quartum genus extra Græciam, Phrygum, cuius meminit in Bacchis Euripides. Et sanè hi, quum dicantur tibiarum authores primi, rem ipsam quoque instituisse videntur. Aiunt tamen Σειρίτην è Libia tibiis canendi primum authorum extitisse. Quare frustrà simul ac temere Græca garrulitas, atque superbia eam laudem sibi arrogat. quippe Heraclides, tametsi ille Ponticus, haud Græcus fuit, in tertio de Musica negauit harmoniam vllam vel Phrygiam, vel Lydiam debere appellari, cum tamen etiam ὑποφρύγιον, etiam μιξολύδιον, & ὑπερμιξολύδιον inueniamus. Mixolydion tragœdiæ profitentur aptiorem: affećtus enim plurimum mouere solitam. Dorica grauitas & incitatio simul in ea erat, quam admiscuisse primam Sappho, Aristoxenus author est. alij Pithoclidem malunt. Damon Atheniensis eius offensus grauitate, flexit adeo, vt illi contrariam fecerit: quam iccirco Lydiam remissam dici voluit. Tanto vero attentius historia ipsa consideranda est: cum Dores ipsi Lydorum fuerint coloni. E Phrygia nanque Pelopis socij in eam, quæ postea Peloponnesus appellata est, transtulere. E Sipylo enim Lydiæ Lydi Phrygem Pelopem sunt sequuti. Itaque tum alibi in Peloponneso, tum Lacedæmonio in agro extabant sepulchra sociorum Pelopis, quos magnos tumulos nominabant. Lydum vero fuisse Pelopem etiam Pindarus docuit. tametsi Paphlagonem putauit Istrus. Autesion autem etiam nugatur, cum scribere ausus est, eum Olenium fuisse. Olenus enim Achaiæ oppidum. Aiunt Lydios modos à Cario Lydo inuentos, qui Iouis habitus est filius & Torebiæ. Quare Torebum quoq; legas horum modorum authorem. quanquam alij ad Anthippum referunt. Carium igitur illum, siue Torebum, nactum puellas quasdam prope paludē, quam de matris nomine dixit postea, ab illis cantionum modos didicisse, quos & coleret & doceret. Quinta

igitur

igitur hæc erit harmonia, haud multum à Phrygia distans. minus enim incitata. Nam in Phrygiis excitabatur impetus ad insaniam vsque. Quod etiam Philosophus docet in octauo Politicorum, τὴν μιξολυδιστὶ afficere ὀδυρτικωτέρως, καὶ συνεστηκότως μᾶλλον. τὴν δὲ δωριστὶ μέσως μάλιστα καὶ συνεστηκότως. ἡ δὲ φρυγιστὶ ἐνθουσιαστικούς. In quinto sententiarum Hippocratis & Platonis scripsit Galenus verba Possidonij philosophi, Damon, inquit, Milesius cum ad tibicinam accessisset, quæ Phrygiis modis adolescentes quosdam temulentos ad furorem vsque incenderat: iussit ad Doricas leges tonum demittere: quo illi demulsi quieuere. Extant Telestæ Selinuntij versus super harmonia Phrygia lepidissimi, quos iccirco adscripsi:

πρῶτοι παρὰ κρατῆρας ἑλλάνων ἐν αὐλοῖς
συνοπαδοὶ πέλοπος ματρὸς ὀρείας
φρύγιον ἄεισαν νόμον.
τοὶ δ' ὀξυφώνοις πηκτίδων ψαλμοῖς
κρέκον λύδιον ὕμνον.

Erat igitur Dorica animis componendis. iccirco idem Philosophus in eodem ita sancit. Pueros docendos esse τὴν δωριστὶ, quia media, καὶ πρὸς τὴν ἀνδρίαν μᾶλλον. Æolica exultationibus: Ionica vetus aspera, noua mollis. Phrygia & Lydia proximæ, vtraque acuta. iccirco luctibus adhibebant. Primum ferunt Olympum cecinisse Lydiis modis Epicedia. alij id ascribunt Melanippidæ. Contra Niobes nuptiis accommodauit Lydios modos Pindarus, negantque ab eo id primum institutum, sed aliorum more factum.

Sunt autem Legum partes omnibus modis communes hæ, θέσις in bissyllabis, ἄρσις in trissyllabis. διποδία in bissyllabis τρισήμοις. id est, trium temporum. συζυγία tam in his, quam in polysyllabis. βάσις in pæonibus. Nam qui aliter tradidere, vsum rationemque simul ignorarunt. συζυγία namque, & διποδία reipsa idem. Sed in longis pedibus διποδία non dicitur. breues enim bini vnico tantum metro comprehenduntur. συζυγία autem commune nomen ad vtranque coniunctionem & longorum & breuiorum. Erat autem θέσις soni demissio. ἄρσις elatio. βάσις æquabilitas eodem tenore procedens. Quare pæonibus & proceleumatibus adhibebatur. Ex quibus satis patet Thymelicos neutiquam fuisse accentuum sequutos rationem, neque enim caret ἄρσει vox hæc λόγος, tametsi & bissyllaba & δίσημος, id est, duum temporum tantum, quemadmodum in causis linguæ Latinæ declaratum est. In tertio Rhetoricorum Aristoteles appellat προαύλιον, quod barbari præludium in tibiis.

TIBIÆ.

CAPVT XX.

ANtiquiſſima tibia eſt : ac ſtatim poſt fiſtulam inter paſtores : non autem cithara , vt aiunt. Quippe Apollinis inuentum tibia. alij malunt Palladis, à qua ille ſit edoctus. Maiores hi natu , quam Mercurius , qui citharam primus commentus eſt ex teſtudine. Quin alij putant Hyagnidem ante Apollinem tibia cecinisse : deinde eius filium Marſyan : tertium Olympum. Olympi & famulus & diſcipulus Hierax. qui etiam ab ſeſe leges & dederit & nominarit. Poſt hos Terpander. à quo Clonas , hunc Tegeatem Arcades , Thebani ſuum prædicabant. Poſt illum Archilochus, alij præponunt Ardalum Trœzenium Clonæ. Qui haſce temperent diſcordias , dixerint Olympum in tibiis primum leges inſtituiſſe , idque in Apollinis honorem. quam legem à numerorum frequentia nominauit πολύφαλον. alij Crateti eius diſcipulo aſcribunt hoc. Olympi autem eam extitiſſe legem, quam dixit ἁρμάτιον. vnde & alia κραδίας νόμος nominata , frequens Steſichoro Himeræo. Alij primum aiunt Pronomum Thebanum tibia ad harmoniam ceciniſſe. Omnino vero in Phrygia primas tibias agnoſcunt. Adducunt pro ſe Myſorum gentem , quæ fuerit tibiæ peritiſſima. & Alcmana poetam , qui tibicines barbaro , nec alio nomine deſignarit. Sambas , Adon, Telus. Item Hipponactem , apud quem nomina eiuſdem notæ, Cion , Codalus , Babys. vnde prouerbium, Χεῖρον, ἢ Βάβυς αὐλεῖ.

Tibiarum genera multa ab inuentoribus , à ſono, à regionibus, à materia, à numero , à figura , ab vſu. Inuentores iam diximus. nomina vero ab illis nulla. ſolus Sirites quidam , qui in Libya primus, vt ſupra dicebamus, tibicen fuit , Libyn cognomen fecit tibiæ. Neſcio an Palladis ea fuerit , quam ἀθηνᾶν vocabant. certe nomen conuenit. Illa vſum ſcribunt Nicophelan.

A regionibus hiſtoria locupletior eſt. Syriacas audaciam atque impetum ſpirare prodiderunt, quare ſi vſum ſpectes, ad leges Entheas & Orthias referantur. Syris ſimiles Bombyces, & aptæ ὀρθίοις νόμοις. Lacones, ſicut & ſaltationes , ἐμβατη-

ρίας

tias appellabant suas, quibus ad pugnas vtebantur. Sonum autem illum Castorium a Castore Ledæ filio. Gingras, siue Gingris, Gingros etiam dicitur, Phœnicum inuentum: Phrygiæ similis, qua & Cares vsos prodidere, imprimis apta funeribus. Nam Phœnices Adonim vocabant Gingram: in cuius luctu illam ad cantum accommodabant: sicut affini voce apud affines Ægyptios Ginglarus habita est, pusilla tibiola sono acuto, ad monodias. Eosdem quoque Cares lugubrem illam, quam Phryges inuenerant, funeribus adhibuisse. Tyrrheni non vno genere contenti. Singulari quidem canebant in sacris, eaque ænea, tanto apud eos in honore: vt quemadmodum scripsit Aristoteles, non solum ad eius sonum pugiles certarent: verumetiam quum in nexos flagris animaduerteretur, tibiæ sonum adiungerent. Quinetiam, quod mirere magis, coqui ipsi ad eius sonum epulas appararent. Altera fuit non singularis, sed composita ex duobus tubulis: quasi inuersa syrinx. Namque inferne tubus minor inflabatur bucca: vnde spiritus in maiorem subibat, mouebatque aquam, quæ intus erat: atque ex ea multisonam edebat harmoniam. Id quod de Ctesibii quoque Hydraulo coniicere possumus. Cornu tamen pro tibia Tyrrhenos vsos, & Cretas legimus. Etiam Romani olim ad prælia: etiam Heluetii. Nunc Germani cornua e buxo effícta multis foraminibus inflant magno spiritu, non sine gratia ac decore, præsertim nocturnis festiuitatibus. vocem namque humanam imprimis imitantur, eamque vehementer contentam. Ad prælia vero tibias cum tympanis. Scythæ anthropophagi & Melanchlæni, item Arimaspi ex Aquilarum ac vulturum ossibus. Eburneas memorat Trypho, & Cicero, atque Virgilius. Ex asininis ossibus Theatrales, atque argento. Arundineas ex Theophrasto & Plinio. Internodium radici proximum excidebant ad læuam tibiam: quod subesset cacumini, ad dextram. Quo læuarum sonum grauem agnoscas, dextrarum acutum. Sic apud veteres scriptum est. at Latini aiunt sinistras acutiores aptasque rebus ludicris: item Serranas: quibus aiunt foramina fuisse æqualia, veluti Spondiacis. Non igitur constant sibi. Spondiacæ enim rerum grauium affines fuere. Hac de causa Phrygiis foramina erant inæqualia, sicuti dactylicis, quæ ludicris adhibebantur. Dextras autem apud Romanos funeribus dicatas, quia essent graues, quum tamen in funeribus Barbari

acutissimis vterentur. Dextras autem, & sinistras appellarunt ab lateribus, vnde inflarentur. Antiquissima e sambuco emedullata. Mox e crurum ossibus hinnuleorum & capreolorum. author est Iubas: vnde & tibiæ nomẽ apud Latinos. Hoc inuẽtũ Thebanis assignant quidam, quam θηρεῖον αὐλὸν dixerint a ferarum ossibus, atq; ære texerint. Alij Palladis agnoscunt: inter quos & Callimachus: alij Pana ferunt authorem. E buxo primi Phryges excauarunt eã, quæ Berecynthia cognominata fuit: quum antea Elymos diceretur. Alexandrini e loto exenterata, cuius meminit Euripides tum alibi tum in Bacchis,

> ἐν φρυγίαις βοαῖς ἐνοπαῖσί τε
> λωτὸς ὅταν εὐκέλαδος
> ἱερὸς ἱερὰ
> παίγματα βρέμῃ.

Hanc illi patria voce φώτιγγα nominarunt. Græci, vt est natio sibi arrogans omnia, non Alexandrinis, sed Thebanis attribuunt. Afri Scenitæ ex lauro, soni acutissimi in pascuis, vti diximus, equarum, Osiridem excogitasse tibiam ex hederaceis internodiis multiforem, quum ante id temporis quaterna tantum haberet foramina. Nonnulli cætera a Diodoro Thebano addita prodidere. Hæ omnes ab summo inflabantur directo flatu. Afri primi inuenerunt eam cui Plagion, & Plagiaulon fecere nomen, non quod esset curua, vt quidam sunt arbitrati: sed quia ab latere inflabatur, quemadmodum & Germanica. Alij aiunt in Phrygia a Mida primum excogitatam. Sic habes eius discrimina ex gentibus. Item materias. Numerum quoque. Geminas enim diximus apud Tyrrhenos: quem numerum a Marsya institutum prodidere, quum antea essent singulares. Quare Monaulon cur Mercurii quidam, alij Ægyptiorum inuentum fuisse dixerint, videndum est. Monaulos enim singularis tibia. Singulares autem dictæ sunt impares: geminæ autem pares. Habes & figuram in magnitudine. nam Marsyæ tibias æquales fuisse puto. in Tyrrhenis altera maior, præterea vtre addito Ascaulon factam longe diuersa figura. apud Mysos ac Pannonas tanta acritate, vt pene tubam superet. apud Gallos plenior, raucior, grauior, mollior, adeo vt in cubiculis quoque sine aurium offensione audiatur.

Monaulos.

Tibia dextra ac sinistra.

A sonis quoque vidimus differentias, dextrarum, sinistrarum, & aliarum. sicut & eius, quæ Magadis appellabatur, quanquam nomen hoc alius quoque sit tabella instrumenti. Palæomagadis autem eodem foramine tum grauem, tum acutum sonum edere poterat. tales etiam nostrates sunt. Sic

Dactylicæ

Dactylicæ dictæ, quibus vtebantur ad ὑπορχήματα: Spondaicis vero ad hymnos deorum His æquidistantia erant foramina, vt supra diximus. Dactylicis autem inæqualia interualla: qualia sunt in temporibus pedis dactyli. Scythalia vero pusilla fuit tibia, & exigui surculi similis, sono prætenui, ac rei ipsi respondenti. Iduthum autem nomine tenus, vt pleraque alia sine vlla declaratione inter tibiarum species recensuere.

Scythalia.

Tibiarum vsus multiplex, atque ab eo nomina. Choricæ in choros, quorum gratia hęc omnia sunt a nobis enarrata. Primus Sacadas Argiuus docuit choros canere tribus modis, Dorio, Phrygio, Lydio, ita vt ne miscerentur. Iccirco ea lex τριμερής, siue τριμελὴς dicta. alij Clonæ attribuunt inuentum hoc. Dicebantur autem leges, quia nefas esset aliter facere. Horum tonorum quilibet habebat communes tonos veteres. διάτονον & χρωματικόν. quibus Olympus addidit ἐναρμόνιον. Ab ætatibus & sexib. tres. Virginales, quibus virgines pueriles quibus pueri: ὑπερτέλειοι, quibus perfectæ ætatis viri canerent Qui modos faceret, Choraulus: cuietiã fabularũ artifices succinuisse legimus: A seculis sic partiuntur Apud Lacedæmonios primũ sub Terpandro factos modos in choris: in quibus saltata fuit Γυμνοπαιδία. Alterum seculum sub Thaleta Gortyneo, quo tẽpore duos floruisse, Polymnestum Colophonium, & Sacadam Argiuum, qui ad Terpandri æmulationẽ, non nudi, sed induti. sub Thaleta Pæanas, sub Polymnesto Orthia, sub Sacada Elegias exercebant. Aliæ dictæ Nuptiales. has monaulos fuisse scribunt: ad quas canerent Hymenæos. alij binas aiunt, iunctas, impares: ac placet omen coniugij specie. Attulere ad Monodias Græci eas, quas παρθενίους dicebant, acutũ & infractũ spirantes. Erant Funerales: erant Conuiuiales. Quinetiam quasdam ad citharam quas compararent, excogitarunt: atque iccirco κιθαριστηρίους cognominarunt Conuiuiales erant pares & æquales, eæque pusillæ, ad significandum æqualitatem cõuiuiorum. Iccirco rotunda olim mensa, ne quem sibi prælatum quispiam conquereretur. Ita δαῖς ἴση ab Homero a partiendo. Et Ceres iccirco non solum specifera, sed etiam legifera appellata, cui ob eam rem agerent θεσμοφόρια: vt eadem sit & ciborũ, & iustitiæ inuentrix. Has epulonum tibias παροινίους appellabant, propterea quod vinum esset anima conuiuiorum. Philoxenus autẽ in tibiis certos constituit modos primus: quos Legem Locricam nominauit, a nouo Harmoniæ genere, quod receptum Pindari, ac Simonidæ tempore legimus inter leges Lyricorum. Idque dicebatur agi λοκριστί. cecinerunt autem

Choraulus.

Tibicines etiam in Elegiaca, quemadmodum supra diximus. Fuit enim vna ex legibus ea, quam Elegon appellabant, sicuti ἀπόθετος, quæ remitteret. Sunt & alia nomina, κωμάρχιος, ὀξεῖος, χοινίων, κηπίων ab anthoribus modorum vetustiorum addita posterius, quæ πολυμνέσια dicebantur. In castris quoque Romanis tibiarum vsus, vel cum ad concionem vocarent, vel cum silentium indicerent. Argolici æstiuo tempore in Anthesinophoriis faciebant tibiis eum modum, quem vocarunt Ἱεράκιον. Suum habuere Pastores βουκολιασμόν: in Bacchanalibus ἐπίφαλλον: in choris χορεῖον: in Panibus κωμαλίτικον: in Orthiis πολεμικὸν: in dicacitatibus & lusibus ἡδύκωμον: in ridiculis σκινναπτύδην. Amatores ante ostium moram cum deprecarentur, θυροκοπικόν. hic Elegiis conueniebat. Idem concitatior, quum desperata omnia: tum fores inuadebant, & κρουσίθυρος nominabatur.

THEATRVM. CAPVT XXI.

Restat locus & apparatus, sine quibus multa, quæ in fabularum narratione sunt, intelligi nequeunt. Maiores nostri facere, quam dicere, præclarius semper existimarunt. Quare operum gestarumque rerum exercitationes prælatæ generibus meditationum. Icciro roboris atque celeritatis quum ederent spectacula, locum, in quo ea fierent. Theatrum potius a spectando, quam ἀκροατήριον ab audiendo, nominarunt. Olim in diem ac locum indictum conuenientes, qui specimen firmitatis, aut dexteritatis, aut pernicitatis edituri essent, in medio datis nominibus profitebantur. Circunfusa turba cum iudicibus ad spectandum, mox alia item affluente commode spectare non poterant: quod aliis alij obiectu corporum conspectum adimebant. Icciro aggestis cespitibus editiorem locum sibi puluillis auctis faciebant. Eam ob causam medius locus depressior fuit, ac propterea Cauea dictus. Habes hoc ex diuino Poeta, *Proximus vt viridante toro consederat herba*. igitur per initia stantes spectabant. Postea subsellia sibi quisque quum ferret, his etiam pro telo, dum pugnant de loco, rem agebant. M. Messala atque Casio Coss. id primum videtur creuisse. Mox P. Scipione Nasica Censore sublatus est apparatus, & mox S.C. cautum, ne cui in vrbe propiusve mille passuum subsellia posuisse, sedentive ludos spectare licitum esset. Primus omnium Thespis tanquam ambulatorium Theatrum commentus est. Tectis enim vehiculis in ædicularum modum, in iis fabulas egit, atque agendas circumuexit.

circumuerit. Postea est Athenis structum è lapide, quum antea sublicium fuisset: quo tempore inter eos quoque pro loco ad manus ventum est. Quare lex lata scitaque, vt de publico ærario viritim binos acciperent obolos, quibus locum sibi quisque compararet. Primum descripta cauea, circunque designati consessus per simplices gradus. Postea Poetarum delitiæ quum sese insinuassent, tam commoda & species separatarum partium, & proiectorum, & recessuum, aut vmbraculorum aut ambulacrorum excogitata sunt. Itaque commentorum suorum imagines exhibuerunt architectis Poetæ, vt illi quid esset faciendum docerent, hi quo esset modo fabricandum expedirent. Romæ M. Scaurus Ædilis M. Scauri, qui princeps Senatus fuit, & Metellæ, quæ postea Syllæ nupsit, filius, augustissimum Theatrum faciendum curauit, scena triplici alij alia imminente. Columnarum numerus CCCLX. Scenæ pars è marmore vitro medio transflucens. Signa ænea in intercolumniis MMM. Cauea cepit hominum millia octoginta. Theatri figura fuit semicirculi in cornua producti. Pompeij iussu & cura emphitheatrum, cuius vacuum expleretur hominum quadraginta millibus. C. Curio, is qui Cæsaris partes fouit, ligneum amphitheatrum excitauit: quod subditis rotis pensile ex iisdem cardinibus diduceretur medium: atque vitandi Solis causa etiam auerteretur: coiretque rursus in circulum, vbi res posceret. Habes Amphitheatri laudes apud Martialem, quod ab Augusto destinatum Vespasianus extruxit, Titus filius dedicauit. Duo in vrbe nostra: quorum alterum admirabile. vnum Polæ vidimus non contemnendum. Nemausi vnum structura & mole nulli secundum. Theatri partes veteres, vti dicebamus, cauea, & sedilia. Mox additis aliis sedilibus altioribus, scalarum quoque vsus quæsitus, & additus. Inter sedilia ad apicem scalarum, additum ad sedentium pedes spatium in quo inambularent locum capturi. Sedilium ordines cunei à figura. Cum enim excurrerent ab angusto spatio ad ambitum extimum: strictiores erant necessario quo propius accederent ad caueam. Porticus, per quas essent inambulationes ad cuneorum aditus. Hę partes necessariæ. Nam ornamenta & multa & varia, pro locis Actorum & Thymelicorum excitata sunt per initia, vmbracula pro casis, Scenas Gręci, quemadmodum supra dictum est, vocant. Mansit nihilosecius nomen postea marmoreis quoque. Hæc erant personarum habitacula. Locus ante scenam, proscenium: in quo erant agentium discursiones. Pulpita dicta, quia fuerant

Proscenium.

ab imo

ab imo solo primum cespitibus elatiora. Ita puluilli in hortis, & pulpita in castris. Orchestra, sicuti diximus, saltantium chori, Thymelicorum. Nunc in Gallia ita agunt fabulas, vt omnia in conspectu sint. vniuersus apparatus dispositis sublimibus sedibus. Personæ ipsæ nunquam discedunt. qui silent, pro absentibus habentur. At enimuero perridiculum ibi spectatorem videre te audire, & te videre teipsum non audire, quæ alius coram te de te loquatur: quasi ibi non sis, vbi es: cum tamen maxima Poetæ vis sit, suspendere animos, atque eos facere semper expectantes. At hic tibi nouum fit nihil: vt prius satietas subrepat, quam obrepat fames. Itaque recte obiecit Æschylo Euripides apud Aristophanem in Ranis: quod Niobem & Achillem in scenam introduxisset capite coperto: neque vnquam vllum verbum qui sint loquuti. Quatuordecim primi ordines erant scenæ propiores: vnde clarius, atque expressius actores exaudiebantur. In primo ordine sedes erant Judicum. is locus προεδρία fuit appellatus: in qua qui sederat primus eum appellauit Epicrates antiquus Comicus πρωτόβαθρον. In omnibus sedilibus sedendi Spartanis æquale ius fuit. Solis Regibus certa loca spectaculis proxima, & commodissima: secundum ea Ephoris. Athenis principi ciuitatis qui annuus erat Magistratus, eodem modo præcipua sedes Cæteri sine discrimine spectarunt diu, quoad senatoribus suus est attributus locus: quem βουλευτικὸν appellarunt. Sic alia pars, quæ adolescentibus designabatur, ἐφηβικόν. Romæ quoque edicto cautum ab Augusto, vt prætextatis, & pædagogis certorum cuneorum vsus esset. seuerius Massilienses, qui vniuersæ iuuentuti suæ theatro interdixere, ne eorum animi otiosis auditionibus remollescerent. Primum igitur Ædiles curules, qui indignum plebi æquale cum melioribus esse ius sedium arbitrarentur, ludis Romanis P. Corn. Scipione, T. Sempronio Longo Coss. eam à Senatoribus separarunt. Cæterum pristina siue libertas, siue licentia, plus valuit. Abolito nouo imperio nihilo secius confusi spectare. Quam pertinaciam Sex. Ælius Petus, quem catum Ennius poeta dicit, & L. Cornelius Cethegus, quem idem cecinit eloquentissimum, Censores castigare instituerunt, veteri edicto instaurato. Paulatim vero per negligentiam magistratuum, ac plebis pertinaciam in veterem consuetudinem cum rediissent: Attilius Seranus, & L. Scribonius Libo Ædiles Curules ludis Scenicis, & Romanis fecere, diuisa vt essent loca. Hoc quoque plebis insolentia, & indulgentia patrum corruptum integrauit lex

Iulia

lex Theatralis, & Roscia. Primique ordines XIIII. Senatoribus, atque Equitibus restituti. C. autem Graccus etiam theatris exercuit potentiam. quem ; cum obseruasset contra morem maiorum temere patritiis, ac plebeiis sedes occupari, acciris fabris eas demolitum esse memoriæ prodiderunt. Nec minus S. llæ dominatu populari superbia confusis per loca sexibus, ordinibus, ætatibus, renouata etiam Tribunitia potestate, sedendi ratio pro censu ac dignitate ; reperita. verum sub C. Cæsare alia sedendi fortuna fuit. Nam quum ille non tam ex opibus, aut natalibus, quam ex virtute, ac meritis, & in Senatum, & in equestrem ordinem multos legisset, tantum multitudinis nequiuit XIIII. ordinibus capi. Contra Otho Trib. pleb. potiorem censum, quam virtutem duxit. pro censu enim loca ciuibus designauit : non honori, non dignitati, non ordini quicquam tribuit. exclusit namque a primis XIIII. ordinibus eum, cui ipsi, patrique auoque quadringenta sestertia non fuissent. Item qui artem ludicram exercuisset. Ridiculum sane, si quibus in scena esse licuisset, propius scenam esse non liceret, & qui alios fecisset spectatores, esse spectator non posset ipse. Certa quoque loca Tribunitiis attribuit Viatoribus : certa iis, qui non sua culpa decoxissent. Voluntarios decoctores, qui ganea, quive alea aut scorto, aut luxu rem fecissent deteriorem, quique sese ære obligassent, Atheniensium sequutus morem ; toto Theatro abstinere iussit. Idque vt seruaretur, per cuneos dispos uit, quos præfectos ordinum appellabat, qui excitarent de sede, quam quis contra legem occupasset, quemadmodum ad seditiones atque rixas cohibendas statio cohortis erat in Theatro à principibus posita, quam Nero ad speciem libertatis sustulit. Ante principum imperia, ei muneri præpositi fuerant Lictores atque viatores : quos in eodem officio apud Græcos ῥαβδούχους nominatos legimus. Locus inter senatores sociarum gentium legatis datus. quo more Germanorum Legati cum arcessiti non essent, vltro sese ad Senatorias sedes contulere, atque recepti consedere. Barbari fuit non arcessere : Germanum vti etiam inferiorum gentium prærogatiua : Romanum agnoscere, quod & suum esset, & aliorum quoque esse vellent. Augustus vero etiam milites à plebe discretos habuit Othonis lege temperata. Qui bello ciuili attrito patrimonio equestrem censum amisissent, si eum à parentibus accepissent : vti ij XIIII. ordinum ius ne amitterent, Alexandri exemplo : qui emeritis veteranis primas sedes assignauit : easque vt spectarent coronati, licere voluit.

Idem

Idem Augustus etiam fœminas segregauit: quibus superiora loca sunt designata omnibus in ludis, atque spectaculis præter Athletica certamina. Vestalibus contra Prætoris tribunal locum dedit. verum ea paruo quoque tum tempore seruata est: ita vt Claudius princeps illam restituere coactus sit. Etiam à Nerone plebi Equites antepositi: sed eo euentu, vt pari cura Domitianus intermissum edictum illud renouarit. Tanti fuere populi illius spiritus, vt æquali cum patribus animo, quam maiore vel labore, vel periculo peperissent, libertatem vindicarent. Quæ plebs secessionem facere non auderet in montem sacrum, in theatro communi, atque æquali iure ciuitatis, non successione sed coitione per honestam atque ciuilem vim frueretur. Post Cæsaris dictaturam, podium Imperatori & Coss. proscenia, & pulpitum oratoribus prouinciarum atque sociorum. Quibus in locis principes interdum cum illis, quam è podio spectare maluerunt. Neronem etiam in proscenio sedisse legimus: Legatos in Orchestra aliquando. Quem morem sustulit Augustus, quum eum locum à Libertini generis hominibus occupatum deprehendisset. Atque hæc quidem loca (vt solebat Plato & Aristoteles dicere) ὡς τύπῳ ad hunc modum enumerata sunt. Exactius vero etiam sic persequamur. Scenarum modus priscus sane atque etiam militaris: quemadmodum est apud Xenophontem & Thucydidem, atque in oratione Demosthenis contra Midiam ex casæ dictæ sunt olim in Romano exercitu: vnde castra: non quemadmodum nugantur Grammatici, sed sicut à nobis dictum fuit in Originibus. Additæ postea partes aliquæ: eæque aut ab officio, aut à figura nominatæ. πυλὶς fuit ostiolum, per quod quasi è longinquo repente apparerent peregrini. Fuit & locus, quam ψαλίδα vocarunt. Verum is cuiusmodi essent, neutiquam describunt. more suo sane. Sic alia pars κερκίδες & alia à præcisione certi spacij κατατομή. Cæterum hæc omnia potius vt ne nesciamus, quam vt necessaria sciamus. & puto non omnibus argumentis conuenisse, sicuti ne Aram quidem illam, quæ appellaretur ἀγυιεὺς: nam propriæ ac veræ aræ, Dextra Baccho in Tragœdia, Apollini in Comœdia: Sinistra ei vel deo, vel diuo, vel heroi, vel ciui, cui fiebant ludi, aut iusta, aut parentalia. Vnde etiam Κωμαίου Apollinis faciunt mentionem, quem celebrabant Panegyri Naucratæ omnes Prytaneum ingredientes candidis induti vestibus, quas iccirco Prytanicas appellabant. In iis aris verbenæ imponebantur Apollini, vt est in

Andr.

ādr. Terentiana, Baccho hederæ. Apud Græcos etiam πυγμῶνα, etiam θυμέλην nominant a sacrificiis: alii θυμέλην legunt. ea erat in Proscenij postremo cornu. Ludis funebribus ara illa ita inscribebatur D.M. Abaci quoque cuiusdam faciunt mentionem. ἐλεὸν appellabant. quem in locum ascendens e choro aliquis respondebat: vbi canebatur ᾠδεῖον. Ea vox apud Ciceronem & in historiis frequens: in Odeo Attici theatri Ægyptiorum regum statuas fuisse, Pausanias scripsit. Extra theatrum quoque loca dicata Musis eodem dicta nomine. Quale Athenis a Pericle destinatum Musicis certaminibus. Alexis quoque, & Plutarchus, Demosthenes, & Aristoteles in quarto diuinæ Philosophiæ ᾠδεῖον faciunt mentionem. Pausanias in Achaicis memoriæ prodidit, Herodæ Attici iussu atque impensis constructum pulcherrimum ᾠδεῖον defunctæ vxoris monumentum. ᾠδείου columnarum mentio fit in libro De formis dicendi, qui Theophrasto attribuitur. Scenarum quoque facies auctæ. nam cum priscæ e ramis ac frondibus constitutæ fuissent cum racemis & corymbis, ac postea casæ cum cellis, postremo ad magnificentiam auctæ sunt proiectis & mœnianis in Comœdia, in Tragœdia vero etiam prætoria, & palatia, regiæ, turres. In Regiis διστεγίαι, & θύρας δωματίων: quanquam priuatis quoque in ædibus inuenimus διστεγίας: e quibus πορνοβοσκοὶ & aniculæ mulieres prospectabant captantes negotiorum suorum occasiones. In Satyrica scena fontes, speluncæ, ambulacra, viridaria, syluæ, recessus, topiaria. C. Antonius & Murena scenam argenteam fecere. Scenæ partes aliis aliæ. In comœdia tres. Media potentiorum ædes insigniores. In Satyra medius locus erat speluncæ. In media scena habebat ὁ πρωταγωνιστής. In dextro diuersorio ὁ δευτεραγωνιστής. Sinistra humillimam quamque personam capiebat, aut fanum desertum aut omnino vacua. In Tragœdia dextra porta peregrinum aut hospitem emittebat: in sinistra Carcer: media Regia. Factũ vero aliquando fuit, vt in Comœdia Græci tentorium quoque ponerent. κλισίον appellabant. Ibi nonnulli Poetæ iumentorum stationem designarunt. iccirco aditus ostio latiore quæ ostia propterea dicta κλισιάδες, per ea transmittebant carros & iumenta. alij eiusmodi partem ad officinæ vsum transtulere: sicut Antipho in Acestriis. Media vtrinque habebat alias interdum portas, quarum postibus essent affixæ machinæ. Eæ, quia pro re ac tempore circumagebatur, ἐκκυκλήματα sunt appellatæ. nam personarum aspectus quum esset tectus a spectatoribus, repete

ex occasione

ex occasione comparebant nuncii, & peregrini, aut ciues peregre, exulesve postliminio reuertentes. Itaque dextra machina afferebantur ea, quæ extra vrbem acta factave essent, aut agenda intus forent ex præscripto propter iura suburbiorum, oppidorum, ciuitatum, municipiorum, coloniarum, sociatarum, peregrinarum, pacatarum, hosticarum. A læua machina reddebantur, quæ in vrbe iussu permissuve populi, aut Principum: cove, iisve inuitis, gesta, acta, transacta fuissent, aut ex consilio futura viderentur. Id quod factum est ab Euripide in Oreste. Atque inter hæc eodem iure censebantur, si qua e portu afferrentur. cuiusmodi est in Plautina Amphitryone, in Mercatore, in Hecyra. Prisci Tragici etiam deos aquaticos per eam introduxere, Acheloum, Thetin, Proteum, Arethusam. Si quæ personæ machinis non circumagebantur. sed pedibus accedebant, per alteram introducebantur. Duo hæc machinarum genera. Tertium ἐγκύκλημα nominabant: alij ἐξώστρα. Erat hæc sedes sublicis elata, strata longuriis, super quibus sella. Destinabatur locus is ad ea recitanda, quæ secreto patrata essent in ædibus, qualia in Oedipode Sophoclis, Plauti Amphitryone, & Casina, & aliis. Quartum genus, quod in summa trepidatione remedia arcessebat humanis maiora. Demissa namque deos ostendebat ex improuiso. id quod etiam ad prouerbium rerum desperatarum traxere, θεὸς ἀπὸ μηχανῆς. plurima exempla Tragicis omnibus, & in Plauti Amphitryone. Alterum eiusdem machinæ officium, quum veheret per aerem Heroas: veluti Tlepolemum Medeam, Perseum, Bellerophontem. Idem officium in Comœdia, nomen diuersum. κράδη enim dicebatur. qualis Cantharus siue Scarabæus Aristophanis. Est præterea machinæ genus quintum, quo rapiebantur personæ, γέρανος dictum. Hoc in fabulis Aurora Memnonem rapuit. Boreas Orithyam. Restes, quibus per aerem ferebantur, αἰῶραι. Proxima huic alia versatilis, vnde nomen στροφεῖον: cuius opera Heroes in deos transformabantur. Eius vsus in Hercule Oetæo, & in ea, quam olim feceramus, Indigete. Fuit & alia circunductilis, quam κεραυνοσκοπεῖον vocabant Græci. Ea valde celsa post scenam, in qua vtres calculorum pleni cum æneis vasis, vnde fulgura exibant, tonitrus exaudiebantur, fulmina mittebantur, vt in Aiace Oilei. Quare etiam βροντεῖον dicta. Machinæ similis, quæ non esset machina, Charoniæ scalæ, vnde simulachra emittebantur. quemadmodum in Hecuba Euripidis. Priuatim, quibus e locis exiliebant Erinnyes, ἀναβαθμοί, gradus inæquales

quales in Oedipo, & Oreste, & Athamante, & Amata nostra. In scena speculæ quoque de turri aut de muro affingebatur: nec absimili specie locus, quem φρυκτώριον nominabant: ex quo facibus dabatur signum præsidiis, vt aduentantibus hostibus expedirent arma: vnde & nomen cum alibi, tum in Rheso. Propterea vero quod multarum facies regionum explicabantur, neque locus aptus erat ad capiendum, disponebant vela quædam cum abacis & picturis, non sine nominibus, quæ certis pensilia machinis statuebantur. In iis montium, marium, fluminum, oppidorum species, natura, situs, status efficta erant. Si quod numen introducebatur, erat locus extraordinarius, quem θεολογεῖον nominabant: qualis in Aiace Sophoclis, & in Hippolyto Euripidis. erat autem sublimis fine machina. Ante scenam quibusdam in Theatris ambitiosioribus additæ porticus ornatus gratia cum columnis, & peristyliis ac fastigiis. Ante quas proscenium apertum videbatur, in quo agebant (vti diximus) e scena egressi. Item in magnificis Theatris sub proscenio, hyposcenion aliquanto depressius. id quod per gradus descendebant. Sic Græci. nostri vero Podium inter pulpitum & proscenium, depressius proscenio, altius pulpito. Erat autem pulpitum altũ ad pedes quinque. Vitruuius ædes vocat Hospitalia, præter Regiam. At enim non omnes, præter familiam regiam, hospites sunt. Orchestræ partes erant tres: planities, in qua chorus caneret ac saltaret: pulpitum, in quo nihil aliud, quam canebant aut pronuntiabant. Hemicyclium non in omnibus fabulis, sed in quibus ad eum locum agebantur enantes e mari: vt in Rudente Plautina. Tametsi ibidem quoque fingebatur vrbs longinqua pro rei argumento. Sic paruo momento traduxit exercitum Atheniensium Theseus sub vrbem Thebas: quæ sane ibi in conspectu statuebantur. Id quam recte, scriptum est in sexto. Græca orchestra fuit amplior: & scenarum recessus profundiores. Pulpitum vero haud ita latũ, quod appellabant λογεῖον, propterea quod in eo ῥήματα, & alia actuum interualla recitabantur. Eum locum ab Odeo distinguit Vitruuius, vt sit pulpiti pars, in qua canerēt, ᾠδεῖον: altera autem, in qua aut risum mouerent, aut censuram exercerent, aut vitæ nostræ putarent rationes. Theatri partes præterea nullæ: nisi cellas connumeres subterraneas, in quibus vasa ænea disponebantur ad reddendum acceptas voces pleniores. De iudicum sedibus dictum est. hæc tamen animi gratia apponentur. Histriones, qui exciderant, aut inepte agerent, aut perperam pronuntiarent, a populo non expectata iudicum

Pulpitum.

Orchestræ partes.

ſententia exibilabantur. Hoc quoq; eſt legere de Æſchine apud Demoſthenem. bene agentibus manuum plauſu fauebant. Olim quum eſſet ligneum Theatrum, calcibus pluteos tundebant: a qua pedum ſupploſione, explodere noſtrum, Græci πτερνοκοπεῖν. Idē ſignificatus alio verbo κλώζειν. item συρίττειν. quod ſibilum notat. Alterum verbum a Gracculorum voce deductum eſt. Qui recte agebant, dicti ſunt δοκιμασθέντες qui male, ἀποδοκιμασθέντες.

Partes autem acceſſoriæ, atque extra ordinem, hæ: Parapetaſmata, quæ a Latinis vela, ea carbaſina poſuit Q. Catulus: byſſina Lentulus Spinther: Nero ſtellata. Hic luxus. Primum excogitata defendendi æſtus cauſa. Quod officium auxit Pompeius etiā aqua deducta per ſedilia. Aulæis quoque ornauerunt. Græcum inuentum puto, quia vox item Græca eſt. ea vtitur Hyperides in oratione contra Patroclum. Præterea ſtatuebantur ſigna, & tabulæ in funeribus, & imagines. Primus Clodius Pulcher ſcenam ſignis ac tabulis ornauit, auro Trebatius, ebore Pompeius, arenā auri ſcobe ſparſit Nero. Pegmata autem erant cōpacta ædificia editiora ad aliquid oſtendendum. C. Princeps in ſcenam produxit pegma ex argento. Claudius obiecit beſtiis aliquot, qui parum diligenter pegma in ſcenam produxiſſent. Etiam extra Theatrum excitabantur, vt eſt apud Valerium Martialem. A Palis *Paleos* Italia clauſtra, & pegmatā: nunc *Catafalcos*, addita aſpiratione: ſicuti ſinum maris *Golfo* pro κόλπῳ. Theatri amphitheatrique facies atque ichnographias ſubieciſſem: verum eas petes ab optimo ciue noſtro Saraina, & Vitruuij codicibus.

LVDI. CAPVT XXII.

HActenus fabularum ortus, genera, partus, apparatus. Ludi autem ipſi, tametſi videntur ab illis ſeparati, tamen ad apparatum ipſum maxime pertinent. Sane Ludi ſunt tacitæ fabulæ: fabulæ vero Ludi loquentes. Omnino ludorum pars fabula eſt. quare ipſi quoque actores Ludiones dicti. De Ludis igitur quam breuiſſime fieri poterit, dicendum eſt. Ludi nomen a Græcis priſcis, & Ludionum ſupra ductum docuimus. Multa Ludorum genera ad ſumma duo reducuntur. Vtrunque poſitum eſt in motu naturali addita poſtea arte. verum alterum ſimplex eſt, alterum cum æmulatione. Nam per initia vbi coiſſent temere paſtores, aliquid agebant ſaltu, aut curſu. Tandem vero rediit res ad obtrectationem, atque inde ad certamen, quum alius alij præſtare videretur. Vetuſtiſſimi Ludi apud Romanos Conſualia in honorem Neptuni: quem Conſum vocabant,

ſane

fane minus considerate. Quis enim putet Neptunum esse numen consiliorum? Festus author est in Consualibus Quirites sese cernuos iactasse. fuit & ille peruetus, quum per vtres vncti saliebant. Haud parua quæstio poterit oriri: quodnam primum inter pastores fuerit certamen. Quinque enim sunt, cursus, lucta, saltus, iactus, pugilatus, in eo versu:

ἅλμα, ποδωκείην, δίσκον ἄκοντα, πάλην.

Ac pro motus quidem ratione statuendum est. Itaque luctam puto fuisse postremum omnium inuentum. est enim compositus: quippe situs in duobus, motus. Composita vero simplicibus posteriora. cursum autem primum: mox saltum. Pedum initia iactum arbitror, mox lapidem crassum ac grauem. Qui motus fit quasi introrsum. contrarius autem huic iactus extrorsum, quem in disco iaciendo exercebant. Nam ad iaculi aut pili missionem brachium pandimus, mox prorsum impellimus. contra fit in disco, manu ad pectus adducta atque extrorsum disclusa. Pugillatus ratio eadem, quæ in lucta. non enim sine antagonista fieri quit. videtur autem subtilius contemplanti proportio quædam inter hæc quatuor. Nam cursus motus est aliquo modo continuus: saltus discretus. Sic lucta motus quasi continuus. cohærescunt enim. pugillatus autem discretus: sunt enim inter ictus ipsos interualla. Vter igitur vetustior, lucta an pugillatus? pugnis prius, quam complexu, certasse par est. Is enim primus congressus solutus. Mox lucta iunctis compositisque, atque etiam insertis brachiis ac manibus mutuo. Ex temeraria aut hostili contentione redacta est ad exercitationem atque æmulationem. Sic ergo digerenda sunt. Certamen, tametsi est plurium, tamen aliquod videtur quodammodo vnius corporis, vt cursus: aliquod duorum, vt lucta. Ratio est, propterea quod currere solus quis potest, pugnare non potest. Vtrunque erat aut nudorum, aut tectorum. A nudis dicta Gymnasia. quod nomen haudquaquam conuenit literariis ludis. nusquam enim minus, quam in tam sanctis sodalitatibus, nudos agere conuenit. Ita certarunt Athletæ, oleo vncti, & puluere, aut arena conspersi. Quapropter Augustus vetuit eiusmodi spectaculis fœminas interesse. Thucydides in primo historiarum Athletas olim fibulatis campestribus certasse memoriæ prodidit: nudos autem sua tempestate. Quo tamen tempore a barbaris in Asia veterem modestiam seruatam scribit. Tecti vero aut veste (vt est apud Hippocratem) vel etiam armis, quemadmodum docebamus in saltationibus. vnde ὁπλίτης δρόμος, quum in

Gymnasia

armis currerent. Aucta etiam exercitatio adiuncto instrumento, eoque multiplici pręter discum ac iaculum, de quibus supra, etiam equo, aut curru, aut cestu: illis quasi sociis, hoc quasi telo. Nam pugnis nudis primũ factum est: itaq; πὺξ Græci, & πύκτης pugil: nostra pugna inde, atque etiam pugnus: quoniam manus, quæ erat antea passa, & μανὴ, vnde vox nostra; contracta clausis digitis effecta est πυκνὴ, densa: quemadmodum in Originibus dictum fuit. Pugnis addita lora ad munimentum: propterea quod nudi quum ferirent, sæpe plus damni acciperent, quam facerent. Ea lora Græco vocabulo Cestus dicti, κεστὸν enim cingulum. breua initio: mox ne excussa exuerentur in ictibus, cum cubito tum humero alligabantur. Postremo ferrum plumbumq; assutum est sæuissimo spectaculo. Cerebrum enim ac guttur facillime elidebant. Iccirco aurium munimenta induebant, ἀμφωτίδας. Tota ars ictum vitare non fuga, sed corporis inclinationibus & flexionibus. Tum autem excipere ictum ictu, si sit fortior. Postremo ne inferret ictum frustra: concidebant enim plumbi onere præcipites acti, si impensius niterentur verberare. Id quod Cataphracticis præceptis docebamur iuuenes, cum claua ferrea pugnandum esset. Me puero Grammatici nugabantur, Cestus lora ligno tereti alligata fuisse, quorum in summo appensæ essent pilæ plumbeæ. Cestu Erycem Siculum excelluisse, atque ab Hercule victum. Præter cæteros artem calluisse Pollucem, qua fortissimum virum Amycum superauit: Bebrycum Amycum, vt ait Theocritus & Argonautæ, atq; innuit doctissimus Poeta in quinto diuini operis. Luctam autem Græci ςπάλην a concussione, Latini a motu, vnde luxare. Haud vno modo luctamur: aliquando amplexu mutuo ab illis & humeris, interdum cõsertis brachiis manu apprehensis. In pugna solis pugnis pugili vti licebat: in lucta impulsu tantum, & tractu, & pressione, & supplantatione, vt non cæderetur concertator, sed prosterneretur. Pugilatiui proprior παγκρατιαςής: nã pugnorum & omnium aliorũ membrorum vi expetiebantur: etiam calcibus, etiam genubus, etiam dentibus abutebantur. Hinc nomen, quod & a Propertio positum est. Cursus a quantitate variatus. Minimus fuit stadij vnius, quod CCXXV. passus capiebat. Duplex stadium erat in longum δολιχὸς: id quod vox ipsa declarat. Quum vero decursum relegerent stadium sine intermissione recurrendo, δίαυλον nominabant. Apud Platonem in octauo de Legibus δολιχὸν maioris esse laboris, quam δίαυλον scriptum est. Quum igitur præter quinque

certamina

certamina supradicta, esset Cestus, esset Pancrantium, tamen utroque tantum illis constabat πένταθλον: quod qui vicissent, à Latinis sunt Quinquertiones appellati: quoniam vox hæc Ars prima sua origine robur ac fortitudinem designauit. Græca enim omnia, ἄρης, ἀρετή, ἀνάρετος. Sic Virtus à viribus apud maiores nostros pro fortitudine tantum accipiebatur. Aristoteles in primo Rhetoricorum ita disponit. Quæ corporis virtus attributa est certaminibus, constat magnitudine robore, celeritate. Qui iactare certo modo crura, porroq; mouere potest, cursor est, quippe celeritate valens. Qui tum premere, tum continere, is est luctator. qui percutiendo pellère, pugil, qui horũ vtroq; modo, pancratio idoneus qui ad hæc cũcta aptus, quinquertio.

Hæc per se viri certamina agitabant. Opibus deinde obtinuit luxus vt etiam equos alerent cursores. Qui priuis equis currerent, κέλητες vocati: vnde & priscum Celeris nomen. Sic enim Equites sub Romulo dicti: qui postea Trossuli ab oppidi nomine, quod sua ipsi opera sine peditatu expugnassent. Romę nunc & in patria olim nostra etiam asellorum certamen cõmittitur, non sine risu. Iuncti deinde etiam bini ad currum, & biiugij dicti: quaterni, quadrigæ. ne fallantur adolescentes à priscis præceptoribus nostris: qui nobis dicere soliti erant, quadrigas & currum esse idem. à Græcis illi, δίωροι: hi τετρώοροι, & τεθρίπποι. Iunctæ etiam multæ carrucis, quas ἀπήνας Græci nominant.

Erant præter has priuatæ quædam aliæ exercitationes in publicis Gymnasiis: inter quas aliquot recenset Galenus in secundo ὑγιεινῶν. Harum nomina ἐλπίζειν ἄρσεις: de quibus & Aristoteles, & Martialis: ἀκροχειρίζειν, πυπλίζειν. vnde πυλλισμα apud Iuuenalem exclusis iactabundis nugis. Est autem ἀκροχειρίζειν luctæ pars, cum primoribus tantum digitis insertis roboris faciunt periculum.

LVDI GRÆCI PYTHIA.

CAPVT XXIII.

Lvdi igitur alij celebres, & quasi Panegyrici, ad quos pene vniuersum nomen Græcum confluebat. Alij certorum oppidorum quasi priuati. celeberrimi quatuor veteres censuerunt eos omnes funebres. sane Olympici in Iouis honorem ob mortem Pelopis. Nemei Neptuno propter Archemorum. Eidem Isthmia in honorem Melicertæ. Satis recte hactenus forsasse. non enim Pelops moritur, sed Oenomaus vincitur: vincit Pelops, qui statuit ludos. Etiam miror hos[illegible] Olympicos Ioui, non Neptuno à Pelope nuncupatos fu[illegible]

quem victorem fecissent equi Neptuni, non Iouis. Præterea Pythia Apollini dicata, quis dicat in honorem cæsi Draconis? profecto scelerato Draconi cum eius interfectore, eoque deo nobilissimo communem gloriam facere nefas arbitror. Ac tametsi Olympia præferebantur, propterea quod supremo deorum numini essent attributa: Pythia tamen vetustate anteibant. quippe ab Hercule Olympia instituta. Alij verius tradunt: Pelopem, à quo Oenomaus curru victus fuerit, anniuersarios ludos indixisse: eosque intermissos, postea ab Hercule instauratos Augea male mulctato. Hercule igitur & Pelope quum fuerit antiquior Apollo, quos ipse ludos dicant, illorum æque Ludis vetustiores arbitrari par est. nam Nemea & Isthmia longo post tempore inchoata: quare à Pythiis incipiendum eorum originem ad hunc modum prodidit Clearchus Solensis Aristotelis discipulus in primo libro Prouerbiorum. Latona ex Eubœæ Chalcide Apollinem Dianamque reportabat Delphos. Ad Pythonis speluncam admotis vestigiis, ab eo improuiso pene oppressi, nisi puello mater animos addidisset, vt sagittis quas habebat, pestem illam occuparet. Acclamatio fuit, ἰὲ παῖ, ἰὲ παῖ. vnde nomen ei factum aiunt certis syllabis additis, παιὰν, παιὼν, παιήων. Narrant etiam lapidem à Latona intentatum: alij dicunt Apollini porrectum antequam animaduertisset illum cum telis esse. Eum postea lapidem in Delphis repositum sub ænei Latonæ signi pedibus. Strabo ex Ephori historia Pythonem latronem fuisse tetrum ac cruentum, qui insessis itineribus infestam faceret prouinciam. quapropter Draconis cognomen inditum à maleficio. Tanta peste soluti Delphi pro recepta libertate ludos quasi beneficiarios celebrandos curauere. Quos ludos auctis postea rebus, auctos ab Amphictyonibus sub Eurylocho, addito equestri simul, atque gymnico certamine, victori præmium corona. Introducti quoque tibicines cum citharœdis. item citharistæ sine cantu: quorum modos appellarunt πυθικὸν νόμον. Argumentorum ratio ac tractus totus in Apollinis pugna quinque partibus constabat. In prima fuit ἀνάκρουσις. erat hoc prooemium. Secunda ἄμπειρα, in qua certaminis periculum Apollo faciebat, expediens ad prælium sese. attentans telorum aciem, suspenso gradu circumspectans, captansq; pugnæ locum. In tertia seipsum ad prælium hortabatur. quare pars illa dicta κατακελευσμός. postrema erat δάκτυλος, à temporum numero appellata: quam ab imitatione sibilantis inter moriendum serpentis Syringa cognominarunt. hæc ab Cithara. At vero seor-

sum

sim saltatio haud illi absimilis edebatur,in totidem actus æque distributa. Primus erat πεῖρα: in qua deus cati militis præ se fert prudentiam omnia tum circumspiciens, tum designans. In secundo κατακελευσμὸς,quum hostem prouocat. Tertius est iambicus in pugna. longe id sane commodius, quam apud Citharœdum. Iambus enim præliator pes est ac sanguinarius, quemadmodum alibi dictum est. Eo in actu tibia saltandi numeros edit bellicæ tubæ: & dentibus frendentem Pythona,qui sagitta iam ictus est, exprimit. Quartus σπονδεῖος capiebat victoriæ celebrationem. quippe victis hostibus victimas cædebant, ac diis libabant. hoc autem est λείβειν, & σπένδειν. Postremus exultantis Dei,in quo tripudij certis legibus terram quatiebat: iccirco dictus καταχόρευσις. Quoniam vero Græca tractamus,hoc est,mendacia,& poetica,id est fabulas,festiuitatis huius origo ex aliorum quoque authorum fide narranda est. In faciem versus cothurnicis Iupiter Latonæ vitium obtulit in ea terræ Atticæ parte quam ζωστῆρα nominabant. Parturiens Latona vndique ab Iunone exacta in Delum insulam recepta est,quam prisci Ortygiam vocabant. Ibi editis gemellis, Apolline ac Diana, substitit mater: Diana in Cretam transmisit, Dictynnumq; montem coluit. In Lyciam sese contulit Apollo.Inde a Pane diuinationem quum didicisset, in eum oraculi ingressus est locum, vbi Nox olim,deinde Themis responsa dederant.Quo tẽpore occiso Pythone tripodis custode,oraculum suum fecit. Cuius corio obductus eiusdẽ opera tripos inde etiã Cortina fuit appellatus. de hoc tripode quam ægre nobis satisfaciat Diodorus Siculus,alibi scripsimus.Ex eo certamen septimo quoq; die constitutũ, ille Pythicum appellauit.Mirum sane quum rem sagittis confecisset, non & sagittandi certamen, sed Cithara canẽdi posuisse. Quanquã nõ eodẽ modo ab omnibus describitur. sic enim alij digessere.Vt primum vocent πεῖραν, in quo tentet pugnã. Secundus ἴαμβος, cõuicio eliciens serpentẽ: ἰαμβίζειν enim λοιδορεῖν. Tertius δάκτυλος in honorẽ Bacchi, cui pes ille sacer sit, quiq; eo in loco ante Apollinem responsa dedisse ferebatur.Quartus Creticus ab Iouis incunabulis,cuius ipse erat filius.Nomen eadem ratione,qua Dactylus.pede enim Amphimacro cõficiebatur. Quintũ appellarunt μητρῷον:quoniã Telluris auiæ suæ ius oraculi priscum fuit. Sextus σύριγμα. hæc certaminis causa,atq; instituta. haud paruo post tẽpore ad viarũ angustias,quæ in Delphos agunt, Crissæi quum infestum iter facerent iis, qui oraculum peterent: sociorum copiis adiuti Amphictyones Crissam aggressi expugnarunt: alterumque

certamen addiderunt, in quo tibicines canerent. Crissæorum exitus quominus facinora sequerentur, neutiquam deterruit Cirrhæos. neque enim minora latrocinia exercuere. Quare victi ab Eurylocho Thessalo, qui ob roboris præstantiam nouus Achilles dictus fuit, ad montem, qui Cirphis nomine contra Parnasum iacet, confugere. Eurylochus ad belli reliquias persequendas, relicta exercitus ibi parte sub prætore Hippia, abiit ipse, constituitq; Gymnica certamina. Hoc factum est Athenis præturam agente Simone, Delphis autem Gylida. Victori pecunia præmium. Annis autem sex postea debellatis reliquis Cirrhæorum prætore Athenis Damasio, Delphis Diodoro, redintegratis ludis coronam victori tum primum propositam quidam prodidere. verum equidem alios, ab Apolline datam coronam, melius sentire arbitror, eamque e lauro, cuius ille vel termites, vel taleas e Thessalia tulisset. Etenim e Creta ad Tempe sese contulerat, quo de Draconis cæde a Chrysotomide expiaretur. Neque vero iis assentior, qui coronæ vsum apud veteres nullum fuisse autumant, imbecilli sane argumento: propterea quod, inquiunt, eius nullam mentionem fecerit Homerus: cui ne στέφανος quidem vox nota fuerit. At enimvero a Promethei vsque temporibus coronæ vsum deducunt doctiores: quippe ab Ioue solutum vinclis, quem ille imminenti ex Thetidis concubitu periculo soluisset, supplicij tamen vestigiis manere iussis. quippe ad pristinæ catenæ memoriam annulum ferreum gestare, in quo lapis impactus rupem illam Caucasi repræsentaret. At illum tam triste monumentum non solum sapientia temperasse, verum etiam corona capiti imposita hilarasse. vnde simul & coronarum & annulorum origo ducta videatur. Ego vero etiam ante Prometheum puto eos, qui exstiterint mortales ad æstiua vmbracula coronas excogitasse: victoque certaminibus ablatas, atque impositas victori, vt ea ignominia cœli incommoda pateretur. De celebrationis quoque tempore minus conuenit: minus enim per initia frequentatos legimus: quippe nono quoque anno. Argonautarum tempestate vicit stadium Castor: pugilatu Pollux: Calais dolichon: armatum cursum Zetus, discum Peleus, luctam Telamon, Hercules pancratium, laurea corona victori data.

OLYMPIA. CAPVT XXIIII.

PRoxima Olympiorum origo, si Pelopis tempora putes. Is Hippodamiæ Oenomai filiæ fama & amore captus, in

Elide

Eide apud patrem ausus est proci nomen profiteri. Oraculo monitus ille exitum suum pendere ex filiæ nuptiis, quibus artibus interitũ effugere, quærit, sibi molitus est. Virginem petentibus proposuit in bigarum certamine victori filiæ nuptias, victo mortem. Qua lege tredecim iuuenes interfecit: quemadmodum canit Pindarus, cuius interpres etiam eorum nomina recensuere. Pelops a Neptuno impetratis equis victum Oenomaum in mare præcipitauit. Hippodamiam vxorẽ duxit: certamen victoriæ monumentum instituit. Hæc ita gesta sunt ad Pisam Elidis: quæ a cognomine Endymionis filia sic fuit appellata. Victor Cotino quæ est agrestis olea, coronabatur. Hercules intermissum in Olympij Iouis honorem, victo Augea Elidis principe, de præda atque manubiis instaurauit. Is enim sterquilinia immania quum haberet, neque haberet quo pacto inire purgandi rationem, cum Hercule de certa mercede egit, eiusmodi commodum pollicente. At postea mira sapientia fluminis appulsu fimum facile deductum vbi vidisset, preciumque maius opera illa ratus negasset, exutus est vita simul cum imperio. hæc sane vulgatiora. Pausanias autem longe diligentius. Nam & duos tradit Herculis appellatione, & altius repetit, & post Pelopem recenset alios. Saturno aurei seculi mortales deorum tum principij erexisse fanum. Editum Iouem ab Rhea alendum datum viris, quos e Creta accitos Idæos Dactylos, alij Curetas nominarunt. Eorum nomina, Hercules, Pæoneus, Epimedes, Iasius, Idas. Herculem natu maximum commisisse fratres ad cursus certamen, victoremque oleastro coronasse, cuius ibi sylua frequens adeo, vt & virentes frondes substernerent ad somnum capiendum. Ramum ex Hyperboreis allatum ab eodem Hercule ad eam magnitudinem multitudinemque [illegible] adoleuisse. Adeo more suo malæ fidei author est Græculus. Nam quo tempore Hercules Idæus ad Hyperboreos sese contulit, qui e Creta tum primũ in Elidem nauigauit? Aut vbi gentium inuenias oleastri arborem Hyperborei gelu patientem? Primum igitur hunc Idæum Herculem Olympia posuisse, quinto quoque anno celebranda: quot ipsi fratres extitissent. Quin Iouem tum adolescentem lucta certasse cum Saturno de imperio, atque vicisse. Cursu ab Apolline victum Mercurium, Martem vero pugilatu. Quinquagesimo autem post Deucalionis diluuium anno, Clymenum Cardis filium, vnum ex Herculis Idæi nepotibus e Creta venisse, atque Olympicum certamen quasi familiæ suæ prærogatiua instaurasse: aramque tum Curetibus; tum suæ gentis authori Herculi

statuisse, quem πυρετεύτην cognominari iussit. Hunc postea Clymenum Æthlio satus Endymion exactum regno priuauit, liberisque suis in cursus certamine regnum proposuit victori. Altero ab hoc seculo Pelopem quam magnificentissimo apparatu eos ludos illustrasse. Pelopis filiis ex Elide per vniuersam dispersis Peloponnesum, Amythaon Cretheo genitus, nepos Endymionis Olympia indixit. Post eum Pelias, & Neleus communi tum gloria tum authoritate. Postea Hercules Amphitryonis capta Elide. Iolaus curru vicit: Iasius Arcas κέλητι, id est equo solo: Castor cursu: Pollux pugnis: Hercules lucta & pancratio. Secundum hosce Oxylus, qui in Elide regnum obtinuit, renouauit. Intermissum deinde vsque ad Iphiti tempora. Sub quo certaminum inita ratione, multa omissa fuisse propter inscitiam atque obliuionem. Cuius rei argumentum afferunt, quod tum primum solius cursus præmia posita fuerint: aiuntque victorem Eliacum Corœbum. Aliquot annis post in mentem venisse δίαυλον: itaque additum pristino cursui. quem vicit Hypenus Pisæus. sequenti Olympiade Acanthus. Anno inde quintodecimo Pentathli, ac luctæ memoriam renouatam. Illo Lampidem, hac Eurybatum victores declaratos. Quinta post eam Olympiade, quæ tertia & vicesima numerabatur, pugilatus redditus. quo vicit Onomastus Smyrnæus. Quinta & vicesima equorum cursus additus. Pagondas Thebanus curru cæteros anteiuit. Octaua ab hinc Olympiade, excitatum deintegro pancratium, & equus singularis. Hoc polluit Crauxidas Cranonius, illo Syracusanus Lygdamis: cuius corporis magnitudinem Herculeæ parem memoriæ prodidere. quare & celebratum est eius sepulchrum ad Latomias. Neque vero solum viris, sed pueris quoque certamina indicta sunt. Cursus quidem ac luctæ septima ac tricesima Olympiade. Lucta vicit Hipposthenes Lacedæmonius: Polynices Elæus cursu. Pugilatum prima & quadragesima. Superauit Philetas Sybaritanus. Quinta & sexagesima, cursus in armis cœptus simul cum scutis. Excelluit Demaratus Heræensis. Tertia & nonagesima bigis: quibus Eleus Euagoras victor fuit, idque equis perfectis: nam etiam pullos introducebant, quemadmodum vndecentesima Olympiade: quibus coronam tulit Sybariades Lacedæmonius. atque ibi quidem vnicus pullus currum trahebat. Postea vero etiam iuncti bini. Item ductus vnus sine curru κέλης. Bigis palmam tulit mulier e Macedonia Belistiche nomine: singulari equo Lycius Tlepolemus. Centesima quadragesima

quinta

quoca pueris constituto pancratio, victor fuit Phædimus Æolensis ex vrbe Troade Quinetiam quibusdam aliquando institutis alio tempore abstinuere. Tricesima enim octaua pueris Pentathlum propositum, postea desitum est: qua tempestate Eutelidas Lacedæmonius precium operæ tulit. Quemadmodum ἀπήνης & κάλπης cursum illum septuagesima, hunc sequenti Olympiade institutos abrogauerunt quintodecimo post anno Victor ἀπήνη Thersius Thessalus fuit, κάλπη Achæus Dymensis Erat autem ἀπήνη, quemadmodum diximus, iunctis mulabus. Equa vero Calpe fuit, de qua successor sub ipsas metas desiliens apprehensis frænis simul cum illa decurrebat. Quemadmodum qui ἀναβάται dicebantur à Græcis, qui à Calpe hoc differebant, quod equo masculo, non fœmina, vtebantur. Alio more quam desultores nostri, qui equo insidentes alterum ad manum habent, in quem è priore insiliunt. κάλπης etiam Plutarchus meminit: quod simul cum gladiatorio antiquitatum scribit. Qui certamina ipsa ponerent, ἀγωνοθέται dicti. Ac primū quidem vnus erat author Hercules, Iphitus, Oxylus. Verum quinquagesima Olympiade duobus ex Elide ciuibus datus sortito is fuit magistratus. Iudices autem electi nouem Olympiade quinta & vicesima, quos ἑλλανοδίκας nominarunt. Tres equorum curabant cursum. totidem curæ erat Pentathlum. Reliquis certaminibus præerant reliqui. Altera deinde Olympiade additus & decimus. Quum autem essent Eleensibus tribus duodecim, centesima tertia è singulis tribubus singuli Iudices electi sunt. Ab Arcadibus deinde bello petiti victi. agrorum parte mulctati quatuor ex eo numero detraxerunt. tot enim tribus in hostium venerant potestatem quarta supra centesimam Olympiade. vicesimo tandem post anno ad decem res rediit. Hi vero Iudices etiam ἀθλοθέται, etiam αἰσυμνῆται. A nonnullis vero ῥαβδούχους quoque dictos inuenias.

NEMEA.

CAPVT XXV.

Argiuorum Nemea regio est, à cognomine Iouis & Lunæ filiæ Nympha. Alij à pascuis armentorum agri, quæ Iunoni sacra essent. Nonnulli à Danai liberis. Ea in terra, Thebas Argiui quum peterent, siti fatigatus exercitus Hypsipylen habuit obuiam Lemni reginam gestantem Ophelten puellum Eurydice & Lycurgo satum, qui flamen Dialis erat. quanquam Ophelten alij Creusæ & Eupheti, prodidere. Hypsipyles ductu, atque indicio inuentis aquis-

dum

dum soluunt ad fontem sitim, relictum ab ea in pratis infãtem, Draco necat. Illi reuersi beluam interficiunt: & certamen indicunt funebre triennale. Primum soli certarunt milites; deinde etiam populus admissus. Quidam falsò negarunt vel curru, vel equo singulari celebratos eos ludos: curru inquam δίφρῳ. nam altero currus genere, quod appellant ἅρμα, non negant: in illo sella erat, in hoc non erat. Pindarus meminit in Nemeis etiam pancratij, & luctæ, & quinquertij, & stadij, & ἅρματος. Ophelten autem fatali nomine appellauit Archemoron vates Amphiaraus, concepto ac desinato tam infelicibus auspiciis exitio futuro. Alij euenisse hoc Talao Adrasti regis, qui exercitum ductabat, fratri prodidere. Æschylus putauit Archemorum fuisse Nemeæ filium, qui hunc ad modum vita functus sit. Certamenque illud Thebano bello fuisse longe vetustius. Certamini præsidebant Corinthij, Argiui, & Cleonæi. Alij non Cleonæos, sed Deceleonæos primos præfuisse scribunt: atque post illos, Corinthios. Per initia ex olea coronam factam, datamque ad Medici belli vsque tempora. Deinde oleam cum apio commutatam: quem fruticem infelicem putarent funeribus conuenire. Iccirco Iudices pullati sedebant. Postremo Hercules Nemeo Leone debellato & instaurauit, & correxit, Iouique Nemeo dicauit.

ISTHMIA. CAPVT XXVI.

INo & Athamas duos liberos habuere, Learchum ac Melicertam. Learchum Athamas Iunonis opera in furorem actus interfecit. Quem, eadem authore, pari morbo affecta mater in lebetem feruentis aquæ plenum immersit. Tam atroci exemplo monitus Melicerta cum per Geranæam Megaræ montem regionis aufugiens ad rupem, quæ Moluris dicebatur, peruenisset: de ea sese in mare præcipitem dedit. quem secuta mater simili fato perfuncta est. Alij tradunt matrem surrepto ex illo periculo Melicerta, cum eo sese præcipitasse. Exceptos Nereides matrem fecere Diuam, Leucotheam Græci, Latini Metutam vocante: Melicertam diuum, Palæmonem illi, nos Portumnum. Eædem Nereides Sisyphum monuere, vt in honorem Melicertæ ludi statuerentur. Alij etiam fabulosius a Delphino delatum cadauer aiunt: atque ab Sisypho, qui tum Corinthi regnum obtinebat, inuentum, tum propter affinitatem datum sepulturæ. quippe Sisyphus, & Athamas Æolo geniti. Cæterum vero propiora tradunt, qui Melicertæ cadauer fluctibus appulsum, scribunt ad Isthmi locum, cui ab iuncis no-

cis no-

cui nomen erat χρυσοσανδάλια. Peste ex eo correptam Corinthum, oraculo monitam haud prius cessaturum malũ, quam Melicertæ iusta persoluerentur: ac præterea ludi fierent. Igitur Amphimachi, & Donacini opera cadauere translato cum celebritatis initium & pestilentiæ fuisset finis, paucis autem festiuitate celebrata ac desita: rursus ab numine cessationis postulati, ac pestilentia oppressi, ex oraculi præceptis morem intermissum redintegrarunt. Pinu autem Isthmionicas fuisse narrant coronatos, propterea quod Melicertæ cadauer pineis obuolutum surculis inuentum est. Alij dicunt Neptuno sacram pinum: vnde Phytalmij cognomen attributum autumant iccirco, quia pinus, picea, abies maritimæ rei plurimum conueniant. Timæus scriptum reliquit: Apio antea coronari solitos victores: idque Corinthiorum iudicio. Eadem historiæ ratio ex Procle, Callimacho, Euphorione.

LVDI ALII MINVS NOBILES.

CAPVT XXVII.

ALios quoq; ludos minus illustres in Græcia factos legas: in quibus lebetes erant præmia, in aliis Arnacides, id est, agninæ pelles. Certorum quoq; populorum festiuitates, vt Panionia & Panathenaica: in quibus vtriusq: sexus flos per mutua nexis manibus saltabant Pyrrhichicam. Quædam vero præter hos, potius festiuitates & sacra, siue ludis, cum pompa: qualia Adonia Atheniensibus, & Thesmophoria, atque alia, quæ inter gentium ritus à nobis narrata sunt.

LVDI ROMANI.

CAPVT XXVIII.

LVdi Romæ qui fierent, haud continuo Romani omnes vocabantur. quemadmodum ne sacra quidem. Eorum quidam ante vrbem conditam in Latium, atque inde postea Romam aduecti: vt Troia, & Compitalitij: partim post: inter quos antiquissimi Consualia, de quibus supra. Genera diuersa à fine. quippe alij in honorem deorum: nonnulli exercitationis gratia, quibus belli simulacra cierentur: vt Troia, & Castrenses. Quidam funebres. Aliqui votiui, vel pro victoriis, vel pro bona valetudine. Quare euenit, vt summæ esset eorum differentiæ duæ: Statorum, & non Statorum: quemadmodum de feriis quoque legimus. Nam Compitalia, & Paganalia non erant statæ: sed conceptis verbis indicebantur. Iccirco tametsi erant omnes publici, non tamen ære omnes publico fiebant,

sed

sed quidam priuata pecunia. Ex voto quoque publicæ personæ aliquando sua pecunia edidere: quemadmodum de M. Anilio proditum est. Aliqui etiam iussu librorum Sibyllinorum aut responsis Aruspicum, vatumve monitis. cuiusmodi versus Cn. Martij fuere. in quibus numerati sunt ij, qui expiationis ergo indicebantur. Hi comprehendebantur illorum classe qui diis essent attributi, veluti Theatrales quoque. Nam licet animi gratia conuenirent: nequaquam tamen sine deorum titulo fiebant. Nomina igitur interdum à diis: alia aliunde: vt Iuuenales, Seculares. Ante vrbem designatam, à vicorum compitis, in quibus agitabant agrestes, ludi & facti & dicti Compitalitij. intermissi deinde ad Seruium vsque Regem, ac per vicorum magistros instaurati, quemadmodum à L. Pisone iterum curatum est, vt per eosdem magistros, qui tum præfecti nominati sunt, restituerentur. Tandem sublatis collegiis ipsi pariter aboliti. Troia vero quo primum edita tempore, habes ex Virgilio in quinto diuini operis. Ex quo Tranquilli errorem animaduertas, qui Troiam ait Pyrrhichicam fuisse saltationem. Designata vero vrbe Consualia Romulus indixit: quo tempore Sabinæ raptæ sunt. Inuenimus in vetustis monumentis inter cætera ludicra Consualibus pastores inuerso ac vibrato corpore cernuos salire solitos, quemadmodum alibi dictum est. Coronatos quoque ea die ferunt equos. Neptuno enim sacrum id animal, quem Consum, vti supra diximus nominabant. Referri ad maris mobilitatem equi naturam. vnde ἵππος oculi ægritudo cum sese continere nequit, apud Hippocratem. Alij etiam à sellis eundem honorem habitum scribunt. Aliis quoque diis hi, Megalenses, Apollinares, Circenses, Saturnalia. diis inferis, Cereales, Liberalia Martiales, Quirinales, qui & Romani dicti, sicut & alij sub Regibus editi, qui nihil haberent peregrini. Item Augustales à Tiberio instituti. Hæc omnia a diis, & diuis. Alia à locis in quibus numina colerentur, quales Capitolini in honorem Iouis, Iunonis Reginæ, ac Mineruæ. Postea priuis nominibus priui ludi, sicut & sacra separata, ne, si quid erroris accidisset, cui deo expiandum foret, ignorarent. Quibusdam tamen fiebant simul, vt Cereri & Liberæ. Item geminis fratribus Græco ritu. Quos ædiles darent, in iis non licebat vti vel tuba, vel fistula, vel cantu, sed tibia tantum. Videntur autem funebres ab ipsis solis edi solitos: sicut & Circenses, & Apollinares. Nam Megalenses quoque edebant, sed non soli. præerant enim Prætores prætextati: vnde purpura Megalensis. Prætor mappam

candidam

candidam mittebat in eum, qui aurigaret. In ludis primariæ partes quatuor. Pompa cum thensis pro deo cui fierent. certamina curruum, fabulæ, pugnæ in arena. Naumachia quoque aliquando edita. Bestiarum genera multa ad spectacula tantum nonnulla, vt Camelopardalis, & Phœnix: alia etiam ad pugnandum, Elephanti, Pantheræ, Leones, Vrsi, Rhinocerotes. Scæuola primus leonum pugnas dedit. Pompeius CCCV. diuus Iulius CCCC. Cautum S. C. ne Africanos in vrbem portarent. Contra quod S. Consultum Cn. Aufidius fecit Circensium apparatu. Augustus tigrem dedit. Cn. Domitius centum vrsos Numidicos cum totidem venatoribus ex Æthiopia. Alij negant vllum vrsum in Numidia.

MEGALENSES.

CAPVT XXIX.

Megalenses magnæ matri deum M. Iunius Brutus dicauit. vnde & Græca vox Romano flexu. Ei ex Pessinunte aduectæ is honos habitus. Iuuenibus datum, vt ætatum atque ordinum omnium mores gestu atque oratione effingerent. Ab vmbraculis, in quibus hæc agerentur, Scenicorum nomen communicatum. Nam certo nomine Scenici Libero patri peculiares erant. Ante deæ signum matronis spectatæ pudicitiæ psallere mos fuit. Seruis interesse nefas. quippe pro publica libertate, Roma exuta Regum seruitio, primum instituti. Præsidebant, vti diximus, Prætores. Institutæ etiam, quas Idææ matris vocabant familias: quibus stipem cogere mos fuit. Id quod Prætoris edicto constabat his verbis: Idææ matrisfamilias, easque iustis diebus. nequis præterea stipem cogito. Neq; verum est, quod ait Cato apud Ciceronem: Sodalitates ab se inuentas primum. peruetus enim res fuit; quum in Megalensibus per sodalitates conuiuia sunt agitata.

APOLLINARES, LIBERALES, SCENICI.

CAPVT XXX.

Apollinares autem, & Liberales, qui vere Scenici dicti sunt a fabulis, quæ in frondeis tabernaculis edebantur, cuiusmodi fuerint, Prætoris verba docent: Ludis publicis, quod sine curriculo, & sine corporis certamine fiat, popularem lætitiam cantu, & fidibus, & tibiis moderanto. eaque cum diuino honore iunguntö. Hos actos a nudis Ludionibus aliquando

aliquando constat. Quare & Martialis iocus de fibula, & aluta; & subligaribus. Itaque P. Nasica Censor Ludiones amouit tribu propter sordidioris operæ contemptum. Fortasse hoc rectè factum sit, ne censeantur esse ciues Martij, qui famuli essent auræ gesticulatoriæ. At ærarios eosdem ab illo item factos; potentiæ fuit, non prudentiæ. Exigenda enim ex vrbe ars fuerat, cuius artifices damnaret. Ærarium faceret vniuersum Popul. Romanum, cuius cum assensu, tum iussu, atque etiam fauore id amittebatur. Author potius quam actor improbandus. verum belluæ multorum capitum id semper fuit peculiare, vt caput haberet nullum. Fuere autem primum editi T. Sulpitio Pœno, C. Licinio Coss. accitis ex Hetruria Ludionibus, qui ad tibiæ sonos motus ederent compositos. Hos imitati e Romanis quidam Histriones Thusco vocabulo dicti sunt. Sic enim appellabant, quos Æolenses Ludiastas. nos supra diximus Ludiones. Ludias quoque fœminas legimus. Addita deinde carmina Satyrica, quæ Liuius Andronicus primus comico argumento interpolata, non solum excoluerit, verumetiam recitarit ipse. Quem morem Græcorum fuisse ait Aristoteles in III. Rhetoricorum. Postremo oblæsa frequentioribus operis voce, puerum, qui ad tibiam caneret, præ se statuisse aiunt. Hi quum fuissent per incuriam intermissi, ac graui cœlo ciuitas laboraret, ex Sibyllinis versibus Punico bello secundo redintegrati cum iocis, & salutationibus, ac missilibus. Olei quoque congios singulos vicatim distributos prodidere. Peculiarem suffitu Styracem incensum hisce ludis memorant. Quærebamus nos inter hæc, iidemne essent Scenici, & Theatrales. Ac sane differunt: quod tametsi Græcorum imitatione, qui Athenis Dionysia celebrarunt, in honorem Liberi patris sicut & scenici, conditi sunt: alius tamen erat habitus, alia facies. Propterea priuatis sumptibus fiebant in populi gratiam ab iis, qui illius fauore Magistratum adepti essent. In his fabulæ nullæ: sed lusus tantum Heroum, ac Nympharum habitu ad tibiæ modulos. Saltantes Mænadas, & Sillones, Satyrosque ac Tityros effingebant, cum vanno, vino, ouo, & bellariis discurrentes more Lupercalium, ferulis obuium quemque incessentes.

CIRCENSES. CAPVT XXXI.

Circenses autem cum curriculis in Circo, & equis ad certandum: vnde Prasini, & Veneti à colore viridi & cæruleo. Edebantur præterea venationes. quemadmodum & castrensibus ludis in castris Prætoriis. Sicut quietiora omnia

Saturno.

Saturno. quippe pro venabulis,& apris,cercoli,missilia,placentæ,crustula,& alia.

CEREALES. CAPVT XXXII.

Cereales cum Circensibus quidam temere confudere Nam tametsi fiebant in Circo: tamen hi Cereri, illi Neptuno designabantur. Ex Eleusione ducto a Græcis more,vt est apud Theocritum. Pompa producebatur cum deorum signis,& ouo. Isidis quoque sacra nocturnis vigiliis imitabantur, expressa Cereris peregrinatione Liberam cum face quæritantis. Nocturni vero ignis vsus multis in ludis extitit quippe in Vulcanalibus ob ignis numen. In Prometheis ob surreptum ignem. A solis matronis fiebant Cereales candidatis,qui color vetus in luctu matronis fuit quemadmodum alibi diximus. Ante noctem in sacris epulari nefas: propterea quod, vt ait Callimachus, extrema affectam fame, ac nihilo secius pertinacius ieiunium perpetuantem, solus vesper flexit, persuasitque vti cibum caperet. Quum Thensa procederet, si auriga equi lorum læua manu apprehendisset, pro pollutis ceremoniæ habebantur. Fuit autem,vt ait Seruius,Thensa currus,quo deorum simulachra portabantur,ἀπὸ τῶν θεῶν. Ad eundem vsum Thensarum meminit Cicero.

TAVRII. CAPVT XXXIII.

Diis inferis consecrati Taurij nominati sunt sub Tarquinio Superbo haud multo ante Megalenses. Cognominis causam referunt ad taurinæ carnis esum: quo grauidas morbis affectas,ac ludis factis liberatas aiunt.In his nihilo secius, atque in Circensibus, obibant cursu metas.

CAPITOLINI. CAPVT XXXIIII.

Domitianus Ioui Capitolino triplex ludicrum posuit:musicum, equestre, gymnicum. Item in Albano Mineruæ, in quo certabant hymnis. In eo Papinius Statius ter victor. Falso igitur produnt Publium Mimographum in eo certasse. quippe sub Cæsare dictatore iam grandis natu floruerat æmulus Laberij. At L. Mummius, deuicta Corintho, eidem Ioui Capitolino quinquennales à Græcia ludos portauerat. quos omissos restituit Nero. Horum similes Caligula Lugduni, quos Miscellos nominauit. Victus victoris laudes scribere cogebatur. sunt qui addant: coactum eum scripta sua delere lingua.

FVNEBRES. CAPVT XXXV.

PRoxima deorum honoribus, funerum atque exequiarum cum ludis celebritas. Funebrium origo longe vetustissima: quippe Æneas ad Pallantis, Achilles ante eum ad Patrocli rogum mactat inferias cum ludis. vnde etiam gladiatorum morem ortum iudicamus. Nam quum primum captos ex hostibus iugularent, vitantes fœdi spectabuli crudelitatem, captiuos inter se commiserunt: vt penes eosdem esset; & facinus & supplicium. Quibusque sors & virtus dedisset, superessent: alij placarent manes puris manibus parentantium. Scio gladiatorum originem a fratribus Hispanis, de quibus Liuius, sub Scipione, alios duxisse: verum sane apud Græcos longe vetustiorem esse comperimus. quippe retiarium & mirmillonem Pittaci Mitylenæi tradunt inuentum: quod petes ex historiis. Mirum igitur, si gladiatoria res Græca est, quare nomen Græcum signatum non habeat. Quid enim est μονόμαχος? Nam μονομαχία est inter Romulum & Cossum, inter Hectorem & Achillem: gladiatoria nequaquam. Primus Romanorum Iunius Brutus dicitur in defuncti patris honorem dedisse Romæ gladiatores. Alij Appium Claudium, & M. Fuluium Coss An id verum sit ambigo. Tunc enim primum fuere sontes obiecti feris in Arenam tanta immanitate, vt ab eo horrore matronæ publico edicto summotæ sint. Contra, Cretenses gladiatorum muneri spectando primarias fœminas interesse voluere. Dabantur & a publicis magistratibus, & a priuatis personis, & cum certaminibus, & cum tabulis. In patrij funeris apparatu arenam inspersisse aiunt C. Cæsarem quum ædilis esset: qui postea dictator fuit. Claudius princeps ex arbitrariis statos fecit ludos funebres, quos ædiles ederent, ex pecunia publica de Quæstoribus, quos Gladiatorios appellauit. Verum postea illorum pertæsus immanitatem, sustulit. Priuatis tamen consuetudinis mansit ius. Cæterum cum ea profusione ad inopiam multi redacti essent: iam antea sub Tiberio S. C. factum fuerat, vt nemini id liceret qui minus quadringentis millibus in censu haberet. nam & emptis opus erat, & educatis. productis quoque in arenam alii cadebant, alij petente populo manumittebantur. Gladiatorum quoque magistri non sine magno precio, qui docerent eos, conducebantur. hos Lanistas appellabant. Tandem a Theodorico Gotthorum rege vniuersus vsus sublatus est. Quid enim immanius, quam vitam dare hominibus, vt eam ipsi mutuis cædibus ab sese auferant? Nefas erat

Gladiatorij ludi.

eum

tum gemitu vulnus accipere: iussos ferrum iugulo non accipere. sanguinem suum eodem, quo hostilem, animo inspectare. Proposita paria Lanista indicabat quanti iugulatorum precia accipiebat. Cum hastis ac rudibus prodibant. Erat Rudis baculus gladiatorius, quo prima pugnæ rudimenta meditabantur vnde & nomen. Ea manumissi propter fortitudinem simul cum libertate donabantur: propterea quod sine cruore deinceps essent acturi vitam. Certaminis initio, postquam inter se rudibus batuissent, ferro nudi trāsigebant. Fessis aut victis alia manus substituebatur: vt intelligas locum apud Quintilianum. declarat hoc Martialis eo versu, *Hermes suppositicius sibi ipsi* Cum indefessus esset, atque inuictus, sibi ipse succedat. Ludibrium infelicitatis humanæ Nero CCCC. Senatores, DC Equites ad eam operam exhibuit. Alterum orbis monstrum Domitianus etiam feminarum pugnas noctu edidit. Qui funebres curarent ludos, Designatores dictos autumant. Apud Horatium pro eo, qui præest funeri, interpretantur.

Rudis gladiatorius.

Designatores.

VOTIVI

CAPVT XXXVI.

VOtiui aut Sybillinis, quemadmodum dicebamus, versibus aut Augurum præceptionibus, aut promissis Imperatorū, introducebantur, vel ante bellum, vel confecto bello, atque hostibus deuictis. Ex iis illi fuere, quos magnos cognominarunt. M. Acilius in apparatu aduersus Antiochum eos celebrauit, diebus x. missis muneribus per puluinaria. Non tunc tamen primum votos; sed postquam ad Thrasymenum pugnatum est. Facti sunt æris CCCXXXIII. millibus bobus albis quadringentis, aliisque hostiis multis procurari. Sic etiam bello Sannitico debellato eos populum spectasse coronatum M. Crassus sua ædilitate coronas frondeas aureis bracteolis imitatus populo dono dedit. Ludis magnis Græco ritu victoribus palmæ datæ: itemque populo epulum ab ædilibus.

SCENICI PLEBEII.

CAPVT XXXVII.

HIs similes Scenici, de quibus diximus, pro bona populi valetudine, Sibyllæ iussu instaurati. Item Plebeij conditi post secessionem factam in montem Sacrum, redintegrata cum Patribus concordia. eos intermissos L. Sylla deuictis hostibus restituit. In his quoque Ædiles epulum populo dabant.

SECVLARES.
CAPVT XXXVIII.

SEculares quoq; pro incolumitate populi Romani à P. Valerio Publicola primùm constitut. Trinoctio bobus atris Plutoni,& Liberę indicta lectisternia,peruigilia,supplicationes Fiebant enim ad instar Cereris initiorum,cum carmine & hymnis à pueris puellisque patrimis,& matrimis in Apollinis ac Dianæ laudem qualis extat hymnus Horatianus: & ille Catulli longe lepidissimus,Centesimo quoq; anno edebantur:quod temporis spatium seculi nomine comprehendebatur:quo etiam hominis vitam constare putabant. Horatius centum decem annorum circuitum attribuit. Augustus arbitratu suo,non suo tempore edidit.Claudius princeps non tam ludos ab Augusti temporib. quam Augusti errorem iterauit neq; enim amplius LXIII. annos interfuisse constat Quare præconis vocem irrisam Tranquillus scribit,inuitantis populum ad eos ludos,quos nemo vidisset,neq; visurus esset.quum multi adhuc viuerent eorum,qui priores spectarant aliquot etiam Histriones,qui in illis egerant, in his producerentur Domitianus inita melius temporis ratione,seculum,quod erat ab Vrbe condita septimum , celebrauit. Philippus Imperator suum seculum ludis magnificẽtissimis adornauit.Elephantos xxx.dedit,leones,tigres.alces,hyænas: gladiatorum paria mille:hippopotamum,& rhinocerotem.

IVVENALES.
CAPVT XXXIX.

NEq; solum huiusmodi votis amissæ valetudinis habita ratio:verumetiam præuentæ morborum causæ. Quippe Iuuenales caste pudiceq; sub moderatorum custodia quum haberentur:datum est eis petentibus,vt per lusum ac iocum liceret animum recreare Postea natu grandiores admissi,etiam vtriusq; sexus.Mansit tamen nomen à priorum ætate,Iuuenales.Neque enim verum est,quod aiunt,eosdem hosce fuisse cum iis, quos Troiam superius appellabamus.

SATYRA LATINA.
CAPVT XL.

HActenus fabularum origines.genera,vsus.apparatus.Nũc quod reliquum est extra Scenam expediamus.Ac Satyrę quidẽ Latinæ locus hic esse videbatur: propterea quod desumpta esset à Græca Satyra, quæ Tragœdiæ soboles erat. Cęterum de ea quum sit satis dictum supra,ad alia transeamus.

RHAPSO-

RAPSODIA. EPOS.
CAPVT XLI.

RHapsodia officij nomen fuit, atque operæ. Epos autem carminis Nam quemadmodum oratio tametsi competit omni hominum dictioni, tamen vni eloquentiæ attributa est; cuius author solus Orator appelletur: ita dictio, quanquam est communis omnium loquutioni quia est εἰπεῖν, & ἔπος, tamen solis dactylicis senariis magniloquis attributa fuit. Vnde ab Horatio dictum est forte Epos, & Epicus poeta nobilissimus Varius, illis versibus:

Diceris Vario fortis, & hostium
Victor Mæonij carminis alite.
Quam rem cunque ferox nauibus, aut equis
Miles te duce gesserit.

Epicorum materia declaratur, dux miles, classis, equus, victoria. Verbum signatissimum, *Diceris*, quo ipsum ἔπος exprimunt. idem alibi:

Prima dicte mihi, summa dicende camœna. & Virgilius *Cui non dictus Hylas?* etiam ad alia genera carminum. At Homerus Ἄνδρα μοι ἔννεπε μοῦσα: &. ἔσπετε νῦν μοι μοῦσαι. Rhapsodiæ autem cognomentum Pisistrati opera inuentum putant: qui quum Homeri carmina sparsa ac diuulsa offendisset, atque digessisset à cantu & sutura fecit vt ῥαψῳδία diceretur. Verum si ante Pisistrati tempora & nomen hoc extitit, & opera diuersa fuit: neque illud ille inuenit: neque hoc aut primum, aut solum significauit. Hesiodi profecto carmen extat:

Μέλπομεν ἐν νεαροῖς ὕμνοις ῥάψαντες ἀοιδήν.

Quo aperte videmus ῥαψῳδεῖν esse versuum ipsam commentationem. Atque ita & Philochorus est interpretatus: & Nicocles ait primum omnium Hesiodum etiam ante Homerum ῥαψῳδῆσαι. Ælianus in XIII. variæ historiæ Homeri carmina diffita ac pene descripta fuisse scribit: quæ particulatim canerent prisci. Pugnam ad naues δολωνείαν, vbi Vlysses & Diomedes abeunt speculatum. ex qua Rhesi tragœdiam fecit Euripides, siue, vt ego puto, Sophocles. ἀριστείαν Diomedis. Nauium catalogum. πατροκλείαν, in qua Patrocli gloria, & mors. λύτρα, quæ Priamus redimit Hectoris cadauer Parentalia ad Patrocli tumulum. Fœderis icti violationem quam ὁρκίων ἀφανισμὸν vocant. Hæc in Iliade Illa in Odyssea τὰ ἐν πύλῳ, id est, Telemachi peregrinatio: sicut τὰ ἐν λακεδαίμονι. κύκλωπος antrum. Vlyssis nauigatio in rate. Alcinoi

δυίλογοι, κυκλωπεία. νεκυῖα. κίρκης νίπτρα. Procorum cædes. τὰ ἐν ἀγρῷ: & alia, vt supra diximus. Lycurgum Lacedæmonium vniuersa Homeri opera ex Ionia primum omnium in Græciam portasse. Quæ in duo corpora Iliadem atque Vlysseam composuerit Pisistratus. Hæc Ælianus in eo, quod diximus libro, sui sane oblitus. quippe in octauo iam scripserat non Pisistratum, sed Pisistrati filium Hipparchum primum Homeri versus Athenas importasse: & Rhapsodos Panathenaicis festiuitatibus eos canere instituisse. Sane virum illum equidem arbitror optimum, atque sapientissimum fuisse Atheniensium. ita de eo Plato & bene sentit, & magnifice scribit. Quare libentius accedam huic historiæ: præsertim quum lego illum Anacreonti πεντηκόντορον misisse, qua & arcesseretur, & veheretur, Simonidem vero apud se maximo in honore habuisse. Quod vero pertinet ad sententiam superiorem, satis constat. non solum eos, qui Homericos versus, verumetiam qui & Sophoclis, & aliorum, recitarent, nominatos ῥαψῳδούς. At illi neque dispersi fuerant, neque dissiti, quos consuerent. Quare Homeri carmina ob excellentiam poetæ ita esse dicta existimaui: propterea quod & aliis præferrentur, & frequentius recitarentur ab iis, qui sunt ὁμηρίδαι appellati, siue ab officio, siue, vt aliqui voluere, quod ex eius familia illius cantum, tanquam hæredes, circumferrent. Cinæthum vero appellatum produnt eum, qui primus Homeri carmina publicis conuentibus recitauit. Neque enim verum est, quod aiunt, Demetrium Phalereum primum dedisse eos, quos Homeridas cognominarunt. Nam Homeridarum appellationem etiam apud Pindarum legimus. Plato in Ione ῥαψῳδοὺς non solos cantores, aut recitatores τῶν ἐπῶν, sed & interpretes agnoscit. Hinc habes & illum Grammaticorum errorem, qui ἔπος senarium Iambicum in Epigrammate Martialis interpretantur. Eosdem vero non modo ῥαψῳδοὺς, sed ῥαβδούχους quoque dictos legere est: itemque ῥαβδωροὺς, & ῥαβδῳδούς: quippe cum scipionibus prodibant rubris, qui Iliadem profitebantur. Signum illud cædium & cruoris. Croceis, qui Vlysseam: quod eiusmodi colore exules designarentur. Nam Menæchmi sententia ne digna quidem est, quæ refellatur: quum ait ῥαβδῳδοὺς icirco dictos, quia versus ipsi à quibusdam ῥάβδοι sint appellati. Illustrium autem Rhapsodorum nomina hæc, Mnasion, Cleomenes, Hegesias, Hermophātus: quorum aliqui non Homeri solius sed Hesiodi quoque, atque Empedoclis pronuntiarent. Neque heroica tantum, sed & Simonidæ,

ῥαβδοῦχοι. Rubri baculi. Crocei.

dæ, & Archilochi. Illud quoque memoria dignum, quod ex vndecimo libro Valerij Martialis colligi potest, Heroicos poetas Romæ quernea corona dari solitos. Eos baculos fuisse e lauro factos memoriæ prodidere.

PARODIA. CAPVT XLII.

QVemadmodum Satyra ex Tragœdia, Mimus e Comœdia: sic Parodia de Rhapsodia nata est. Quum enim Rhapsodi intermitterent recitationem, lusus gratia prodibāt, ad animi remissionem omnia illa priora inuerterent. Hos iccirco παρῳδοὺς nominarunt: quia præter rem seriam propositam alia ridicula subinferrent. Est igitur Parodia Rhapsodia inuersa mutatis vocibus ad ridicula sensum retrahens. Erat enim veluti Epirrhema, aut Parabasis, quasi auctarium actus: vt sit παρὰ τὴν γνησίαν ᾠδήν, & παράδειγμα, ipsa πάρεργος. Sic Alexander Ætolus & sensit & scripsit:

> ἔγραφε δ' ἱερὸς
> ἐν παρ' ὁμηρείων ἀγλαΐην ἐπέων.

Suidas autem more suo, id est, triuialiter (vt aiunt) interpretatur. Parodia, inquit, quum ex Tragœdia exit cantus in Comœdiam. At hoc expressit certo verbo Plautus in Pseudolo: *vt paratragœdiat carnifex.* Matron poeta Græcus multa millia Homericorum versuum ad culinam & macellum inuertit iusto poemate. Euboeus quoque Parius quatuor edidit libros Parodiarum, qui floruit sub Philippo. Primus autem Hegemon apud Athenienses certauit hoc genere carminis, & vicit tum aliis, tum eo, quod vocauit Gingātomachiam. Aristoteles Hegemonem Thasium primum Parodias scripsisse prodidit. Alij Hipponactem inuentorem autumant: cuius reliquias, quas inueni, apponam:

> μοῦσά μοι Εὐρυμεδοντιάδεω τὴν ποντοχάρυβδιν
> τὴν ἐγγαστριμάχαιραν, ὅ, τ' ἐσθίει οὐ κατὰ κόσμον
> ἔννεφ' ὅπως ψηφῖδι κακῇ κακὸν οἶτον ὄληται
> βουλῇ δημοσίῃ παρὰ θῖν' ἁλὸς ἀτρυγέτοιο.

Vbi vides quemadmodum Homerica omnia ad hostis insectationem detorta: sicut & ille Euboei in pugna balneorum:

> βάλλον τ' ἀλλήλους χαλκήρεσιν ἐγχείοισι.

Qui & pari filo, atque arte designauit tonsorem conuitia figulo facientem propter vxorem.

> μηδὲ σὺ τόνδ' ἀγαθός περ ἐὼν ἀποαίρεο κούρην
> μηδὲ σὺ πηλείδη.

Quia perpauci sunt, qui hosce agnoscant sales, accipias inter-

pretationem. Nam κούρη apud Homerum pro Briseide posita est: at hic tonsorem describit. Et Πηλείδης Homero Achilles est: at hic figulus πηγνὺς τὸν πηλόν. Sic etiam ex Vlyssea Cratinus in Eunoidis: quæ, quia nimis multa sunt, non descripsi. Talem fecimus olim nos inter sodales nostros Carnahum diebus, ex diuinitate Maroniana,

Prata merumque cano; Creta quod nectar ab oris
Italiam cyathis profugum, potoria venit
Littora & quæ sequuntur.

Similis est & illa Virgilij inuerso Catulli Epigrammate contra Aufidium Ballium:

Sabinus ille, quem videtis, hospites,
Ait fuisse Mulio celeberrimus, &c. Catullianum enim illud:

Phaselus ille, quem videtis, hospites,
Ait fuisse nauium celerrimus.

Cuius æmulatione nostrum quoque extat, tanto difficilius, quod neque Catulli ἐκλογεῖον, neque Virgilij deprompta mihi ponere licuit: sed alia longe diuersa, quæ tamen ad rem facerent, quærenda.

Boletus ille, quem necauit hospites,
Ait fuisse carnifex sacerrimus.
Neque ullius furentis impetum manus
Nequisse præterire: siue fiscula
Opus foret necare, siue linteo.
Et hoc negat minacior Druentia
Negare ripa, vel pigre tumens Arar.
Vel vrbs negotiosa, vel lutosa, vel
Petita liberalis aula principis,
Vbi iste fur Boletus antea fuit.
Rapaxque leno. Nam Genabio in iugo
Silente nocte sibilum edidit suis.
Tolosa diues, & superba Fuxia,
Tibi hæc fuisse, & esse perditissima
Ait Boletus impia ex origine.
Tuo stetisse dicit in statumine:
Tuum excacasse clamat ille carcerem.
Et inde tot per insequentium manus
Se hero abdidisse: læua, siue dextera
Fugaret aura: siue vtrunque carnifex
Simul se inanis nec dedisset in pedem.
Neque vlla vota carceralibus deis

Sibi

Sibi esse facta, quum veniret ad mare.
Tolsa abusque: nam nihil putat deos.
Sed hæc prius fuere: nunc recondita
Bibit quiete: sicque deuouet tibi
Megara Alastor & Megara Alastoris.

Fuisse autem Parodiam in honore apud Siculos, coniici potest ex eiusdem Alexandri Ætoli elegiaco eodem:

Τοῖα Συρηκοσίοισιν ἔχων χάριν. ὡς δὲ Βοιωτὸς
ἔκλυεν, Εὐβοίῳ τέρπετοι ἂν ὀλίγον.

Personæ in Parodiis amantes fœminæ aut temulentæ. Item Ganeones, qui bona sua abligurierunt. Patres eorundem Nepotum & Gurgitum Alcumistarum imposturæ. Lusus in malos poetas ex persona cauponis, aut pistoris. Irrisio mali medici ex recitatione podagrici. Omne genus Bacelorum, & Baucio-rum, & Batalorum, quos Galli *Badinos*, Itali *Balullos* vocant. introducuntur hi cum magistris, qui præeunt, aut prælegunt versum aliquem serium: at illi detorquent ridicule ad cuiuspiam ignominiam. verum hæc postea exactius.

CENTONES. CAPVT XLIII.

Haud absimiles Parodis, quos Centones vocant. Deducitur enim sensus alius ab sensu pristino versuum: hoc parodiam refert. quorum versuum membra hinc inde collecta quum assuantur, Rapsodiæ nomen repræsentant. atque iccirco Centones appellati sunt a centonibus, quibus fiunt stragula. *Centones.* Tale apud Ausonium poema valde ingeniosum, & lepidum ex frustis Vergilianis coagmentatum. Tale etiam Probæ poetriæ Christianæ: cui ab opere Centone cognomen factum est.

LYRICA. CAPVT XLIV.

Proxima Heroicæ maiestati Lyrica nobilitas. vt illa a cantu Rapsodia, & Epos: ita hæc Ode, & μέλος, & μελῳδή. Neque enim ea sine cantu atque Lyra pronuntiabant. vnde & Lyricorum appellatio. Odas quoque a canendo titulum suorum librorum fecit Horatius. *Oda.* Grammatici Pindaricas inscripsere cantiones, μέλη. alij vero maluerunt εἴδη. *Εἴδη.* vnde diminutiuum Idyllion. *Idyllion.* quia poemata essent rerum quasi species quædam. Meliambos citat in vita Diogenis Cynici Laertius, qui sint a Cercida Megalopolita scripti. Quinque ibi leguntur versiculi, in quibus ne vnus quidem iambicus. Quanquam autem μέλος Lyricorum tantum fuit: Melodia ta- *Melodia.*

men est omnibus cantionum sonis attributa. Sic Chamelæon in libro, quem de Stesichoro scripsit, μελῳδηθῆναι non solum ait Lyrica, verumetiam & Archiochi, & Hesiodi, & Mimnermi, & Phocylidæ, & Homeri. Quare harmoniam etiam inuenias Melodiam appellatam. Lyricorum genera multa. Melos, siue Ode, quibus curas amatorias decantant. Primũ hoc excogitasse Alcmana tradunt: primumque aiunt dedisse μέτρον ἀκόλαστον, id est, lasciuum. Alij dicunt Ametorem Eleuthereum primũ apud suos ciues amatorias cecinisse cantilenas: cuius propterea posteri Ametores item dicti sunt. In hoc genere plurima fuit Sappho. Anacreon autem non solum dedit hæc μέλη, sed etiã in ipsis mella. Alia genera in laudibus Heróum, locorum laudationibus, rerum gestarum narrationib. Hilaritates, conuiuia. His numeris etiam pæanes solis diis dicti: & hymni eodem argumento, sed stilo demissiore. Item ea, quæ σκολιὰ μέλη vocata sunt: in quibus virorum fortium laudationes continebantur, nihil a pæanibus differentia, nisi materia siue argumento. Canebantur Scolia in conuiuiis, sicut alibi diximus, in quibus poculum circumlatum ᾠδὸς appellabatur. quod nõ liceret absque cantu vel propinare vel excipere. eius meminit Tryphon grammaticus ἐν ὀνομαστικοῖς. Præterea Dithyrambica in Cybelem, Bacchum, Silenum, Pæana, Faunum, Priapum: quale est Catulli venustissimum. Epipompeutica, quæ in pompis accinebantur. cuiusmodi singulare carmen Horatianum, & Epicinia, haud absimilia Pæanibus. A membris quoque variata. nam quædam erant simplicia μονόκωλα icciico dicta. & μονόστροφα, aut στάσιμα. quippe in choris Bacchicis circularibus aut semper ad eundem modum conuertebantur, neque reuertebantur. hæc erant μονόστροφα. Aut stabant immobiles. ea στάσιμα. talis prima Ode Horatiana. in aliis erant duo membra, aut tria, aut plura. Habes apud Pindarum δυωδεκάκωλον, quæ etiam δυωδεκάς dicebatur. Quinetiam in Scoliis, Pæanibus, Dithyrambicis, numerus incertus pro libidine authoris. quamobrem eos lege solutos vocat Horatius. nulla enim fiebat conuersio. Quemadmodum Adonio post tres Sapphicos posito, ad Sapphicos reditur. de quibus conuersionibus satis in Choris dictũ est. Memoriæ quoque proditum fuit. Alcmanem, quum quatuordecim stropharum canticum fecisset, harum septem certo metro composuisse: alteras alio. Sine discrimine vero & ᾠδὴν, & ᾠδὸν aliquando scriptum inuenias. ᾠδὸν vero pro eo, quod est ἀοιδόν. neque solum pro Poeta, sed etiam pro vate. sicuti vsus fuit Dino in Persarum historia: cuius verba fuerunt hæc:

Scolia.

Epipompeutica.

ᾔδε μετὰ γυμνοῦ κύρου τὴν πρὸς ... ἀνδρείαν, καὶ τὸν μέλλοντα πόλεμον ἔσεσθαι πρὸς Ἀστυάγην ... ᾔδοντο οἱ ᾠδοί. Erant hi Persis peculiares. sic & subdit, ἀναχωροῦντος οὖν Ἀστυάγην μετὰ τῶν φίλων, τότε ἐγγένεις ὄνομα ... τὸν δ' ἐκ τῶν ᾠδῶν ὁ ἐνδοξότατος ᾔδεν. Heraclides quoque scribit apud Lacedæmonios Lesbium ᾠδὸν in honore habitum: ipsosque ab oraculo iussos vt eum audirent. Ad Cleomenis quoque statuam eius, qui Thebanus poeta fuit, ita scriptum legebatur: atq; pro ἀοιδὸς ab historicis interpretatum. Horatianæ autem Odæ omnes sunt sine Epodo. Neque vero verum est, quod Grammatici profitentur quoties carmini carmen accinitur Epodon esse. sic enim Elegia Epodos esset. item Dicola omnia. quod tamen ridiculum est. Neque minus falsum illud, quum altero versu finitur sententia, Epodon appellari. Ouidiana enim poemata pleraque Epodica essent. Quid, quod in Horatianis Epodis id minime obseruatur? in his enim patet illorum error:

> *Nox erat, & cœlo fulgebat Luna sereno*
> *Inter minora sidera:*
> *Quum tu magnorum numen læsura deorum,*
> *In verba iurabas mea*
> *Arctius, &c.*

Neque dissimilia propterea dicerentur alia Dicola, vt illa:

> *Non ebur, neque aureum*
> *Mea renidet in domo lacunar,* & alia multa.

Ac de Epodi ratione in Choris satis dictum est. de Horatij autem inscriptione haud satis constat. Nanque duo postrema poematica de Canidia monocola sunt: quibus accinitur nihil. Quare animi gratia nobis aliquid est commentandum. Post cantiones aliquas ad aras deorum expletas, accedebat aliquis sacra certis versiculis clausurus. Hunc appellarunt Epodon: propterea quod post alias cantiones & Hymnos pronuntiabant. Id ita scriptum est in decimo septimo libro De officio partium humanarum apud Galenum. Itaque Horatius quum Odas scripsisset: quem illis librum addidit, recte Epodon inscripsit. quemadmodum Plato quoque eum, quem post leges statuebat ἐπινομίδα. Cuius exemplum secuti, hisce in Commentariis nos quoque fecimus. Nanque in secundo libro simplici narratione quædam quasi designata, in illo accuratiore opera, exactiore iudicio ita perpendimus, vt etiam causas afferamus. Quare librum illum vltimum Epinomidem quoque inscribi placuit. Epinicia erant quæ in certaminibus victori canebantur. Pæanes, quibus gratulabantur

diis immortalibus pro victoria in præliis non in certaminibus. Hymni, qui ad aras diis dicebantur. Quamobrem omnia Pindarica, quæ extant, Epinicia sunt. id quod etiam tituli declarant, Olympionicæ, Nemeonicæ, Pythionicæ, Epipompeutica ad pompas, cuiusmodi carmen seculare. Non differebant Pæanes à Scoliis, nisi acclamatione, quæ Pæanibus erat peculiaris: ἰὴ παιάν, quod Græci Epiphthegma vocabant, & ἐπίρρημα. tametsi hoc quoque postea desitum est. Quo miror duo. primũ quod Athenienses iudicio persecuti sunt Aristotelem: quoniam in Herniam, qui esset mortalis tanquam in deum, Pæana condidisset: quum tamen etiam viris fortibus daretur id. Deinde quod defendunt Aristotelem: quia non fuerit Pæan. quippe in eo acclamationem nullam: sed potius σκόλιον μέλος. At profecto in Pæanibus plerisq; & confessis & acceptis, nullam inueniamus acclamationem. Ponam igitur Ariphronis Sicyonij Pæana, quem fecit in honorem bonæ valetudinis, iucundissimum & plenissimum gratiarum;

Ὑγίεια πρεσβύστα μακάρων
μετὰ σεῦ ναίοιμι
τὸ λειπόμενον βιοτᾶς.
σὺ δέ μοι πρόφρων σύνοικος εἴης.
εἰ γάρ τις ἢ πλούτου χάρις ἢ τεκέων
τᾶς ἰσοδαίμονος τ' ἀνθρώποις
βασιληΐδος ἀρχᾶς, ἢ πόθων,
οὓς κρυφίοις Ἀφροδίτης ἄρκυσι θηρεύομεν:
ἢ εἴ τις ἄλλα θεόθεν ἀνθρώποισι τέρψις,
ἢ πόνων ἀμπνοὰ πέφανται,
μετὰ σεῖο μάκαιρα ὑγίεια
τέθηλε πάντα, καὶ λάμπει χαρίτων ἔαρ.
σέθεν δὲ χωρὶς οὔτις εὐδαίμων.

Vbi vides Pæana sine acclamatione. Tum autem duum generum agnoscas. Alterum, quo in victoriis gratulabantur cum acclamatione: alterum, quo laudes celebrabant sine acclamatione. cuiusmodi & hic, & ille Aristotelis in Hermian Atarnensem.

Ἀρετὰ πολύμοχθε
γένει βροτείῳ:
θήραμα κάλλιστον βίῳ
σᾶς πέρι παρθένε μορφᾶς
καὶ θανεῖν ζηλωτὸς ἐν Ἑλλάδι πότμος;
καὶ πόνους τλῆναι μαλερούς

ἀκάμαντας

ἀκάμαντας. τοῖον
ἐπὶ φρένα βάλλεις
καρπὸν τ' ἀθάνατον
χρυσοῦ τε κρείσσω, καὶ γονέων
μαλακαυγῆ, τοῦδ' ὕπνους.
σοῦ δ' ἕνεκεν ὁ Διὸς Ἡρακλῆς
Λήδας τε κοῦροι πόλλ' ἀνέτλασαν
ἔργοις σὰν ἀγρεύοντες δύναμιν.
σοῖς δὲ πόθοις Ἀχιλλεὺς,
αἴας τ' ἀίδας δόμους ἦλθον.
σᾶς δ' ἕνεκεν φιλίου μορφᾶς
καὶ Ἀταρνέος ἔντροφος
ἀελίου χήρωσεν αὐγάς.
τοὶ γὰρ ἀοίδιμον ἔργοις
ἀθάνατόν τε μὶν αὐξοῦσι μοῦσαι
μνημοσύνης θυγατέρες
Διὸς ξενίου σέβας αὔξουσαι
φιλίας τε γέρας βεβαίου.

Vt etiam perpendas quantus vir ille fuerit in poesi: neque ipso Pindaro minor. Scripsit autem & in Lysandrum Lacedęmonium vnum: qui ob dignitatem in Samo olim publice canebatur. quemadmodum Delphis Pæan alter in Craterum Macedonem, admodulante Lyra puello impubere. Scolion autem etiam aliis adaptabatur argumentis. Quo genere carminis qui vicissent, poculo donabantur: quod poculum ob eam causam à cantu illo ᾠδὴς, vt supra scripsimus, dicebatur. quum cæteris in certaminibus acciperent Lyrici iuuencam; quam & immolabant: & hircum Tragici, quemadmodum supra dicebamus. taurum Epici. Bucolici vel vini vel lactis libatione contenti erant: idque Apollini, Musis, Baccho, Iunoni & Gratiis. nam cætera præmia à victo auferebant, non ea ab iudice donabantur: sicuti suo loco scriptum est. De Scolij nomine inter Grammaticos non conuenit. nugantur de Scolio pede sic enim cognominant Amphimacrum; quem tamen nihilo frequentius inuenias. Confessum enim est, quod dicebamus: neutiquam pedibus, aut numeris à Pæane differre. Alij ab obliquis tibiis. de quibus tamen apud idoneos authores nulla mentio. Nonnulli putarunt carmen esse conuiuiale, quod à primo cœptum, nequaquam à proximo; sed ordine flexuoso vltro citroque exciperetur. Neque hoc displicet. conuenit enim cum poculo, quod canenti præmium propositum dicebamus. Nam qui κατ' ἀντίφασιν nominatum aiunt, ludunt

Scolij nomen unde.

dunt nos. In nuptiis cani solitum à discumbentibus lauro aut myrto coronatis, nemo dubitat. Quinetiam Timocreon Rhodius Scolium scripsit in vituperationem Pluti.

> ὤφελές σ' ὦ τυφλὲ πλοῦτε
> μήτ' ἐν γῇ, μήτ' ἐν θαλάττῃ, μήτ' ἐν ἠπείρῳ
> φανήμεναι,
> ἀλλὰ τάρταρόν τε ναίειν κἀχέροντα.
> διὰ σὲ γὰρ πάντ' ἐν ἀνθρώποις κακά.

Erat ergo Scoliorum recitatio in conuiuiis. tres enim modi: vnus, quum plures concinebant, vt in choris & nuptiis: alter, quum in conuiuiis aut festis sodalitatibus singuli per ordinem canebant: tertius, quum in conuiuiis non succedebant seriatim, sed vt cuique visum fuisset, à cantu mirthi lauriue ramus dabatur ei, qui magis idoneus iudicaretur. Alij malunt à primo lecto cœptum, altrinsecus primo lecto datum ramum simul cum cātionis iure inde ab illo ei, qui secundus erat in aduerso lecto: ab hoc ei, qui ex aduerso in altero secundo discumbebat. ita erat σκολιὸν, sicuti reptatio serpentum, & quasi serræ dentes. Carminis vero materia nō solum erat in laudibus virorum fortium, vt putarunt quidam: sed etiam in communibus sententiis, & adagiis, & quocunque genere adhortationis ad bene beateque viuendum. quare præter illud Timocreontis, alia quædam adscribemus. In Vespis Aristophaneis vnius initium est,

> χρήματα καὶ βίαν κλειταγόρᾳ τε κἀμοί.

Plato in Gorgia scribit Scolio cani solitum: ὑγιαίνειν μὲν ἄριστον, τὸ δὲ δεύτερον, καλὸν φυὴν γενέσθαι, τρίτον δὲ, τὸ πλουτεῖν ἀδόλως quam sententiam & expressit alia ratione Phocylides, & Aristoteles retulit è Delphico templo in Ethicorum suorum propylæa. Illud autem est de Aiacis virtute:

> παῖ τελαμῶνος αἶαν αἰχμητὰ,
> λέγουσί σ' εἰς τροίαν ἄριστον
> ἐλθεῖν ἀχαιῶν, μετ' ἀχιλλέα.

Aliud de Admeto.

> ἀδμήτου λόγον ὦ ἑταῖρε μαθὼν,
> τοὺς ἀγαθοὺς φίλει.
> τῶν δειλῶν δ' ἀπέχου.
> δειλῶν ὀλίγα χάρις.

Etiam ab Eustathio refertur vnum super Iliados quarto, relatum ad eorum fortitudinem, qui in oppidi Lipsydrij fuerant obsidione.

> αἲ αἲ λειψύδριον προδωσέταιρον.

οἵως ἄνδρας ἀπώλεσας,

μάχεσθαί τε ἀγαθοὺς, καὶ εὐπατρίδας.

οἳ ποτ᾽ ἔδειξαν, οἵων πατέρων ἦσαν.

Quod autem alia quoque argumenta detexta sint eo poematij genere, satis patet ex illo, quod recitatur a Plutarcho in Amatorio. id quoniam Græcas olet fœditates, indignum putam tam puris Commentariis. Lyricorum tamen vsus plurimus in Amoribus, & Lusibus, & Potationibus: in quibus exercuit sese imprimis Sappho. Quin Pindarus quoque scripsit ἐρωτικά. Anacreon vero excelluit adeo, vt eius dictio quouis Indicæ arundinis succo dulcior mihi videatur. Alcman autem amatoriarum cantionum inuentor creditus est, quemadmodum supra memorauimus. cuius perpauxillæ reliquiæ hic ponentur, quouis nectare suauiores:

ἔρως ἐμὲ δ᾽ αὖτε Κύπριδος μέλιτι γλυκὺς

κατείβων καρδίαν ἰαίνει.

Idcirco Architus, vt Chamelæon scribit, appellauit eum Principem ἐρωτικῶν μελῶν. Habes suauissimum apud Horatium illud, *Donec gratus eram tib*, & alia. Erat & Odæ species apud Laconas, qua si quis in flagitio deprehensus fuisset, aram quandam obiens, canebat probra sua. Aliæ fuere, quas λοκρικὰς ᾠδὰς nominabant: quæ nihil aliud quam adulteria & stupra continerent.

HYMNI. CAPVT XLV.

Hymni Pæanibus simillimi: tametsi etiam alio carminis genere confici consueuerint. quales ab Orpheo, Musæo, Theocrito, Homero. Nos quoque non parum laborauimus, vt penes Latinos ea gloria minus obscura esset. Quidam negarunt Iambico versu confieri licere. Primus Anthes Anthedonius dicitur Hymnos condidisse. quod si ita esset, oporteret eum Orpheo fuisse antiquiorem. Extat memoria tituli tantum a Telesilla facto poemate in Apollinem: quod inter Hymnos referre par est. Φιληλιὰς inscriptum fuisse aiunt.

DITHYRAMBI. CAPVT XLVI.

Dithyramborum quoque facies eadem, modi tantum diuersi. In Liberi patris honorem Dithyrambum factitati solitum: quippe bis natus, bis exiuit e naturæ principiis, tanquam binas fores transmiserit. δὶς θύρας ἀμείβων. aut ἄῤῥα ἰών. Quare Archilochus sic:

Διωνύσοιο ἄνακτος καλὸν ἔξαρξαι μέλος

διθύραμβον οἶνῳ συγκεραυνωθεὶς φρένας.

Vbi

Vbi etiam ἐξάρξαι verbum notes animaduersum a veteribus apud Homerũ, & alios in versibus & cantionibus: quemadmodum amplius in Originibus scriptum est. Idem Archilochus alibi Dithyrambum Liberi patris famulum vocat. Alij curiosius a Nymphis excogitatam acclamationem parturienti coxæ Iouis, λῦθι ῥάμμα: mutata scilicet liquida, sicut μελετᾶν, meditari. Erat stilus tumidus; atque, vt ille ait, plenus deo, plenus numerorum, plenus compositarum vocum: quas ampullas & sesquipedalia Satyri nostri appellarunt. Horatius iccirco Dithyrambos audaces vocat. Libet ponere Epigramma, quod scripsit in octauo Commentariorum Hegesander, refertum iocis & licentia aduersus non tam veteres suos Philosophos, quam nostros nouos Philasophos:

ὀφρυανασπασίδαι, ῥινεγκαταπηξιγένειοι,
　　σακκογενειοτρόφοι, καὶ λοπαδαρπαγίδαι,
ἱματιωνπερίβαλλοι, νηλιποκαμβλεπίλαιοι,
　　νυκτιλαθραιοφάγοι, νυκτιαπατητιπλάγιοι,
μειρακιεξαπάται καὶ συλλαβοπευσιλαβῆται,
　　δοξοματαιόσοφοι, ζηταρετησιάδαι.

Iccirco Æschylus appellauit μιξοβόαν Dithyrambum eo versu:

μιξοβόαν πρέπει διθύραμβον ὁμαρτεῖν
σύγκοινον Διονύσῳ.

Exultans igitur, & inconstans, tumidum: atque vt vno verbo absoluam, totus Bacchus. Multum operæ in hoc genere poematis posuit Ion Chius: cuius nomine scripsit dialogum Plato. Eius versus vt ambitiosos lancinat Aristophanes, inter quos illos, ἀοῖον ἀεροφοίταν ἀστέρα. &, ἀελίου λευκοπτέρυγα πρόδρομον, quemadmodum & Philoxeni irridet στρεπταίγλαν. Σωΐθιλα.

HYPORCHEMATA.

CAPVT XLVII.

AFfinia his poematum genera duo, vnum, cuius author fuit Andreas Lindius Cleobuli necessarius. (apud alios Antheas scriptum est) Dicebatur hoc poema διὰ συνθέτων ὀνομάτων: iccirco Dithyrambo proximum. quod imitatum aiunt postea Asopodorum Phliasium. Alterum fuit Hyporchema. laxius hoc, atque remissius: gestuosum tamen, affectuum plenum. Vnum ponam Pratinæ poetæ Phliasij pyrrhichiis refertum ob celeritatem:

τίς ὁ θόρυβος ὅδε;
τίνα τάδε τὰ χορεύ—

ματα: τίς ὕβρις ἔμολεν
ἐπὶ διονυσιάδα
πολυπάταγα θυμέλαν;
ἐμὸς ἐμὸς ὁ βρόμιος. ἐμὲ δεῖ
κελαδεῖν:
ἐμὲ δεῖ
παταγεῖν.
ἀν' ὄρεα ἐσύμενον
μετὰ ναϊάδων:
οἷα τε κύκνον ἄγοντα
ποικιλόπτερον μέλος
τὰν ἀοιδὰν
κατ' αὐλὸς ὕστερον χορευέτω.
καὶ γὰρ ἐσθ' ὑπηρέτης κώμων μόνων.
πυγμαμάχοις τε πυγμαχίαισι
παρνέων ἔμμεναι στρατηλάτης.
παῖε τὸν φρυνεοῦ ποικίλου πνοὰν ἔχοντα.
φλέγε τὸν ὀλεσισιαλοκάλαμον
λαλοβαρύοπα παραμελορυθμοβάταν,
θυπατρυπανοδέμας πεπλασμένον νλωθῦνα.
Σὺ δὲ δεξιοπόλι
θριαμβοδιθύραμβε κισσοχαῖτ' ἄναξ
ἄκουε τὰν ἐμὰν δώριον χορείαν.

LYRICORVM HARMONIÆ & instrumenta.

CAPVT XLVIII.

ERant autem suæ quoque Lyricis saltationes atque harmoniæ, numero tres. Pyrrhichica cum pyrrhichiis & trochæis Satyricæ similis, velox, mobilis, gestuosa. cuiusmodi Melos nostrum in Cybelen & Silenum, totum solis pyrrhichiis constans. cuius initium,

Modo citus ego pede celere magis ago numeros:
Absque Venere duce super alia loca volans.

Altera harmonia Gymnopædica dicta, Emmeliæ propior, plus habens Spondæorum & Anapæstorum, cum interpositis choriambis: qualis Ode prima Horatij. Tertia Hyporchematica, mista ex vtraque: veluti in superiore cantione, quam non sine thyrso aut face saltatam puto. Canebantur autem & ad Lyram, & ad Citharam, & ad Barbiton: vnde Pindaro dicti *ἀναξιφόρμιγγες ὕμνοι*. Lyræ inuentum Mercurio attribuunt: quum ad aridam testudinem offendisset pedem. Animaduerso

enim, quem ex intentis neruis ediderat, sono lineas chordas intendisse, deinde quum fratris Apollinis furto boues abegisset iram atque supplicium nouo Chelys inuento redemisse: vicissimque ab Apolline caduceum accepisse. Acceptam Apolline Lyram ad fistulæ, cuius esset author Pan, modulos lineis exemptis chordis, atque nerueis intentis adaptasse. Neruos septénumero esse instituit: quot ipse menses in vtero fuisset genitricis. Quam ob causam ἑπτάτονον vocat Lyram Pindarus eius interpres ἑπτάφθογγον. Nam eadem chorda septem alioqui sonos edimus. Argiui mulctam dixere iis qui pluribus septenis vterentur. Additam octauam scribit Aristoteles. neque propterea tamen eam, quæ media vocabatur ante, nomen amisisse. Alij ab Apolline nouichordam Lyram scribunt editã, a Musarum numero, vt ait interpres Arati. Tametsi cum decachordo etiam pingebatur: quippe qui cum Musis esset ipse decimus. Nonnulli vt Lyram Mercurio attribuunt inuentori, ita citharam Apollini. Quod si ita est; quærendum præterea quare Apollinis signum arcum dextra, læua Charitas habuerit: quarum vna lyram gereret, non citharam: altera tibias: tertia fistulam ori admoueret. Citharæ figura fuit apud Græcos primum concinnata Cepionis tẽpore, qui Terpandri fuit discipulus: & appellata Asias, propterea quod a Lesbiis fuisset importata. Modos certos ante Archilochum primus Terpander instituit, & leges, quas ab se, & a discipulo vocauit κηπίωνα & τερπάνδριον. A regionibus Doricis duos βοιώτιον & αἰόλιον. idcirco quia in Bœotia extitisse creditus est primus citharœdus Amphion, Iouis & Antiopes filius. A temporum autẽ celeritate duos τροχαῖον & ὀξὺν, qui multis constabat pyrrhichiis. & septimum τετράδιον, qui erat ex horum quatuor compositus, Æolio, Terpandrio, Cepione, Bœotio Idem Terpander primus adiecit ad Heroicos versus Lyricos modulos, Proxima his generibus instrumentorũ alia. σκινδαψὸς, qui erat τετράχορδος, numerus Lyra inferior: vsus idem. vnde epithetum additum a Theopompo: σκινδαψὸν λυρόεντα μέγαν χείρεσσι τινάσσων. Apud Laertium pro vilissimo instrumento. ἑλικὼν alterum instrumentum a Musarum monte nomen ducens, chordarum numerum a numero earundem: quemadmodũ scriptũ reliquit Ptolemæus in libro de Musica. Barbitos tribus tẽdebatur chordis: quo est vsa multũ Sappho & Alcæus: quapropter Lesboum appellat Horatius. Grauis ei sonus extitit, & aptus Doriis: quocirca Pollux etiam βαρύμιτον dictum prodit. Erat & πηκτὶς duobus tantum neruis. Pulsabant autem radiolo altera manu, quod

quod plectrum à percussione appellarunt: altera premebant neruos certis interuallis. Primus Demopœetus Sicyonius plectri officium ad solam manum transtulit. Sic vnguibus & digitorum summitate etiam nunc citharæ neruos temperant. Cuius autem chordæ ferreæ, aut ex orichalco sunt, penna modulatur. Etiam digitalia argentea induerunt, quarum extrema pennarũ cuspidibus muniantur. Lyram non plectri percussione, sed setarum intentarum attritu tangunt. Auctus & chordarum numerus, pro cuiusque libidine. Nam citharæ Timotheus Milesius addidit. Alexander quoque Citherius Psalterium refersit chordis. Aristoteles trigoni Psalterij meminit, cuius chordæ essent æquetentæ omnes. Epigonus autem, quem Ambraciotam produnt à Sicyoniis donatum ciuitate, construxit instrumentũ, in quo essent chordæ quadraginta: quod Epigoneum ab ie appellauit. Ab hoc quidem scribunt omissum plectri vsum, non à Demopœeto, sicuti dicebamus. Fuit & Simi commentum illud, quod ab eo Simicum appellatum, quinq; & triginta constabat chordis: à quibus eorum origo, quos nunc monochordos vulgus vocat, in quibus ordine digesta plectra subsilientia reddunt sonos. Additæ deinde plectris coruinarum pennarum cuspides: ex æreis filis expressiorem eliciunt harmoniam. Me puero Clauicymbalum & Harpichordum, nunc ab illis mucronibus *Spinetam* nominant. Vetus Monochordos vnico neruo contentus erat: Arabum inuentum. Trichordos autem Assyriorum, quod Panduran appellabant. Pentachordos Scytharum fuit. ex cruda pelle bubula confectas chordas pulsabant plectro, quod ex vngula caprina optimum habebatur. Durat etiam nunc plectri vsus in Hispania, & Psalterij: cuius sonum miscent cum sono tibiæ, loco tympani: quod iccireo Tympanum chordatum vocãt Itali me puero *Tamassum*. Fuit & aliud ad psallendum instrumentum, quod πῆλυξ dicebatur.

CHORI.

CAPVT XLIX.

Qvemadmodum è Tragœdia Satyram, è Comœdia Mimum, è Rapsodia Parodiam enatas, atq; eductas ostendimus: ita nũc tã è iustis fabulis exceptos Choros dicamus, ac seorsum apparatos, quã è festiuitatibus trãslatos, atq; inde in fabularũ interstiros interuallis. vetustissimũ nãq; poema fuit ad aras deorũ, simul cũ ipsa natũ religione. vbi cõsertis manib. saturi victimarũ carnib., sacros obibãt focos, precati numẽ, vt sibi litare liceret. cuiusmodi in Θεσμοφοριαζούσαις Aristophanis. Itaq; aliis

quoque seculis instituti chori sine fabulis. veluti qui dicere Hymenæos, qui carmen seculare; qui ob reditum Principum vota soluerent. Et in ipsis Romanis supplicationibus frequente ἀπόδιον igitur eodem modo ac lege, qua in theatro. genus carminis iusto poemate, quo ibant obuiam Imperatoribus aut Regibus ingredientibus vel oppida, vel castra. Cuiusmodi Duris Samius scripsit in vicesimo secundo historiarum dictum fuisse Demetrio ab Atheniensibus è Corcyra & Leucade reuertenti.

THRENI, ET HYMENÆI, & Elegiæ, alia.

CAPVT I.

Threni duo diuersa genera, & Hymenei. quippe Hymenæa carmina nuptialia. ea quo dicerentur versu, nihil referebat. Duos habes apud Catullum: alterum: senariis dactylicis statariis: alterum pentastrophis choriambicis: tanta suauitate & puritate, vt quantum alliciat ad legendum tantum deterreat ab imitandum. Totidem apud Claudianum æque diuerso genere carminum. Ausonius pulcherrimum atque operosissimum, ex portiunculis Virgilianis. Est Hymen in natura mulieri membranula, quæ scinditur virginibus primo quoque veneris tentamento atque aditu. Inde factum nomen numini ab stultis Græcis. Latini Talassum siue Talassionem quare vocent, in ambiguo est. Illud constat in raptu Sabinarum nomen inuentum. Hersiliam forma præstantissimam quum Romulo regi ferret vnus è pastoribus, ne ab obuiis interciperetur, interpellantibus respōdisse dicitur eam sese ferre Talassioni. Alij militem sic vocatū, qui primus rapere inceperit. eumq;, vbi seipsum acclamasset, alios eadē quasi tessera sequutos. vnde mos deinceps ductus fuerit in nuptiarum festiuitatibus. Peruulgatū hoc, ne quid deesset, noluimus omissum. Modus Hymenæi, vt fiat acclamatio carmine intercalari, quod sæpenumero eo solo constat nomine. tametsi alia quoque interponuntur: cuiusmodi illa, *Concubina nuces da.* &, *Currite ducentes sub tegmina, currite fusi.* Duo Hymenæorum genera: alterum purius, alterum cum Fescenina licentia, impudicis vocibus insertis. Threni autem sonant Latine luctus. qualis ille in libris diuinis, quo deflet vates sanctam ciuitatem. Aiunt primum Linum poetam Threnos fecisse. alij vero propius accedere videntur, eum Herculi succensentem quod esset ineptior ad discendum, ab irato ingratoque discipulo interemptum: ab reliquis

Hymen.

discipuli

discipulis defletum carmine, quod ab eius nomine & nota eiulationis Ælinum appellarunt. cuius vocis etiam in luctu meminit Theocritus. Nos quoque virum tam fortem, quam infelicem, patrem nostrum in agrestibus poematis Ælinum appellauimus, ab eo Threno, quem diuinæ genitrici nostræ fecimus. Primum & postremum omnium Euripidem aiunt abusum Lino. a tristibus enim ad læta transtulisse, tum sine vlla imitatione, tum sine vllo imitatore. Idem carmen etiam νηνίατον vocarunt, id est, extremum & νηνίατον eadem ratione. Quare non recte per diphthongum scribunt pene omnes: quemadmodum in Originibus animaduersum est. Sic tibiam, quæ in funeribus adhibebatur, vocauit Pratinas Phliasius νηνιδίαν. vt supra vidimus. Iouianus Pontanus Neniæ vocem traduxit ad Nutricias cantilenas: propterea quod vulgus nostras *Bellas*, aliis locis in Italia nutrices *Nenas* dicunt: vt opinor, à cantiunculis, quæ sint similes cantibus præficarum. Cuius carminis angustiis diuinus ille vir ita clausit lasciuiam immensi sui ingenij, vt aliorum excluserit audaciam. At veteres nutricum cantiones καταβαυκαλήσεις nominarunt. Paucis enim nomen in re futili. Neniam vero inuentum aiunt Phrygum: cuius rei meminerit Hipponax. Olophyrmum quoque numerant inter poemata, quæ a lugentibus aut alia qua fortuna mœstis canerentur. Quæ ad rogum dicerentur, erant Neniæ: quæ ad tumulum, Epitaphia, quæ in exequiis, quum iusta persoluerentur, Epicedia. κήδεσθαι enim fuit curare inferias. Etiam Monodia dictus cantus lugubris, vsu potius, quam ratione. Namque vox sane latius patere debuit. In Monodiis solum affectum posuere, ἐξαγγελίαν vero nullam, prosopopœiam nullam. Elegiam quoque in funeribus primum dictam par est. id quod innuit Ouidius in funere Tibulli. Eius inuentorem nescire sese confessus est Horatius. Theoclem tamen quendam, siue Naxius ille, siue Eretriensis fuerit, tradunt furentem effudisse primum Elegos: Neutiquam igitur quasi εὐλογίαν, παρὰ τὸ εὖ λέγειν τοὺς τεθνεῶτας, vt ridicule autumant Grammatici: sed a miseratione: ἐλεὸν λέγειν. Iccirco miserabiles appellauit Elegos Horatius. ἐλεὸς quoque ea est nocturna auis apud Aristotelem, quam nos Vlulam dicimus. Simplicius quoque etymon, ἒ ἒ λέγειν. Idem enim quod αἲ αἲ in Ælino. nam vtraque interiectio frequens omnibus Tragicis. Didymus definiuit Elegiam θρῆνον ἀδόμενον πρὸς αὐλόν: esse enim tibiam lugubre instrumentum. ἐλεὸν etiam aliud significare ostendimus in Originibus, ex Equitibus Aristophanis. Translatus vsus postea ad

longe diuersissima: scilicet ad amores, non tamen sine ratione. Nam & frequens conquestio in amoribus & verissima mors, quæ à nobis amentissimis amentissimo atq; ingratissimo sexui viuitur. Diffusa deinde significatio ad eum quoq;, qui potitus esset. veluti apud Ouidium,

Ite triumphales circum mea tempora lauri, &c.

Funebrium autem carminum rationes atq; inscriptiones simul cũ argumentis eductę fuerunt ex historiis ac fabulis, ab Adoni, Daphni, Lino, Hyla. Trypho poeta carmen fecit, quod Erigonem vocauit à virgine, quæ se ipsa suspenderat. Quo in poemate restis frequens mentio. Ita Ialemos lugubre, item Idyllion ab Ialemi Calliopes filij infelicitate. Tale & Calica Stesichori, à puella, quæ Euathlum deperibat adolescentem: pro cuius coniugio vota facit Veneri. tandem despecta de Leucadia rupe pręcipitem sese dat. Virginis oratio pudica. nuptias optat, si liceat: si non liceat, mortem.

POEMATA IONICA.

CAPVT LI.

SVnt & alia poemata minus seuera: quædam etiam impudica, vt Ionica & Sotadica, & quæ Fescenina dicebamus, socia Hymenæorum. Ionicus cantus in poemate quidam turpis, omnes molles. iccirco ille etiam Cinædicus appellatus à nefanda turpitudine: & Sotadicus, propterea quod Sotades Maronites in eo plurimum excelluit: mox etiam eius filius Apollonius. Verum ante eos Alexander Ætolus, & Pyres Milesius, & Alexis. Apud Latinos Terentianus felicissime vsus est. Sotadæ illud est in Ptolemæum Philadelphum, cui impiis auspiciis incesta nupserat soror.

εἰς ὐχ ὁσίην τρυμαλιὴν τὸ κέντρον ὠθεῖς.

Quare iratum atq; ab sorore irritatum Regem fugit. Fugientem in Canno insula Patroclus Ptolemæi Prętor deprehensum, atque in vas plumbeum conclusum, mari submersit. Sunt & illa Sotadæ ridicula eodem genere carminis:

ὁ δ' ἀποστεγάσας πρῶμα τῆς ὄπισθε λαύρης
ἐκ δενδροφόρου φάραγγος ἐξέωσε βροντήν,
ἠλίκα τον, ὁκοίην ἀροτὴρ γέρων χαλαίπους.

Extat de poematibus Ionicis vetus verbum χοινίζειν, quod interpretantur πάντα ποιεῖν ἐξοχόρμου, agebant enim adulteros, meretrices, productores lenones, ebrios: ac de his quidem scribere suppedebat. Cæterum verecundiam vicit operis authoritas: nequid enim quod in me esset, desideraretur, cautio fuit.

HILA-

HILARODI. CAPVT LII.

MInus his fœdi Hilarodi. Inter quos Simus quum fuisset præstantissimus, Simodi sunt postea cognominati. Prodibant in veste candida, virili, auro coronati. Calceis primum vsi, deinde crepidis. Similes his Aulodi, Magodi, Lysiodi. Erat Aulodus Hilarodo per omnia similis & par. Sed Hilarodus puero puellave psallente canebat: Aulodus tibicine modos faciente. Aulodo & Hilarodo præmium corona: tibicini & psaltæ nulla. Ac quemadmodum hi duo similes: ita Magodo & Lysiodo argumentum idem, modus diuersus. Ille muliebribus personis virilia negotia: Lysiodus muliebria virilibus agere. Ille ad tympanum: hic ad cymbalum. Introducta hæc quoque inter fabulas a quibusdam, sicut & Mimi & Satyri, Hilarodus a Tragœdo. Magodus a Comico. Aiunt Magodos dictos ab argumento, quod primum propositum fuit, Mago producto. Mutata postea materia, nihilo secius mansit nomen.

DIRÆ. CAPVT LIII.

LOnge his diuersum carmen, quod inscripserunt Diras. Latini veteres Erinnyas ita appellabant. tametsi Erinnyas Græci tres, geminas faciunt Latini Diras. Eæ putabantur vltrices duæ: quarum numina precibus euocabantur in hostium perniciem. Hac de causa quod poematis genus imprecationes explicaret, eo nomine nuncupatum est. Itali vocant *Disperatum carmen*. cuiusmodi permulta grauia legimus atque illustria. Tale apud Virgilium ad Battarum. cuius votum omne in malis, monstris, morbis, suppliciis, exiliis, interitu. Duum generum est aut quum nobis, aut quum aliis imprecamur. Exornantur sententiis non vulgaribus, & inexpectatis: accumulatis fabulis atque historiis qualia scripsit Ouidius in Ibin. In Horatij Epodo aliquid imaginis est. Expressior apud Catullum in Ariadnæ conquestione. etiam in quarto Æneidos. & quæ fundit Statianus Oedipus sumpta de Græcis Tragicis. Item Senecæ Theseus ex Euripide. Hypsiphyle Iasoni in Medeam.

PALINODIA, Ἐγκωμιαστικὰ, Ψεκτικὰ, Iambi, Silli.

CAPVT LIV.

VBi fieret conuicium sine imprecationibus cum vituperatione, attinebat ad Iambica, de quibus supra di-

ximus.quod quis quum scripsisset, atque eum scriptionis pœnituisset, recantabat, appellatum id nomine Palinodiæ. Certum poema, atque aliud à Choris. Argumentum totum in laude pro congestis probris. Eius ferunt Stesichorum inuentorem: qui quum Helenam versibus lacerasset, captus idcirco oculis, reuocauit sententiam, editis contrario carmine laudibus. quapropter oculorum vsum ei aiunt restitutum. Negat in eo poematio verum esse quod & ipse & alij scripserint: Helenam cum Paride Troiam adnauigasse. Talis Horatiana Ode, *O matre pulchra filia pulchrior*. Reducuntur ad genus τῶν ἐγκωμίων, sub quo etiã Hymni recensentur, & Pæanes, & Scholia. cuiusmodi est Heroicum Tibulli ad Messalam Ouidij ad Pisonem & nostra Sidera, tam per me clara, quam per se ingrata. Laudatoria poemata nõ solis Græcis nota fuere nanque Possidonius in XXIII. memoriæ prodidit, Gallos olim summo in honore secum habuisse Poetas conuictores, à quibus laudarentur: quorum poemata *Bardos* appellata scribit, atque ab illis cum cantu pronunciata, vt ex Lucani versu. Contra, prisci Opici vocabant eos *Grassatores*: vt ex Catonis libro de Moribus. Sub eodem genere vituperationes, vt Silli Timonis. Varium ad id genus carminum: sed Iambicum potissimum, vt alibi diximus ἰαμβίζειν: impetere: παρὰ τὸ ἰέναι, & ἀναβαίνειν, quum insurgimus iaculationi. Non autem ab Iambe muliercula, à qua versus vsum sibi sumpserit Hipponax, & nominarit: vt ait Hephæstio: quia lauanti lanam sibi quum facesseret negotium, Poeta illo cum versiculo amouerit, quo postea delectatus est. αὐθρωπ' ἀπλήθητλω σκάφlω ἀνατρέπεις. nã ab Apollinis vsque cum Pythone pugna deduximus Iambum alibi. Contra, mulier illa fortasse à mordacitate dicta: & quod facile funderet versus eiusmodi.

ἰαμβίζειν.

CANTIONES.

CAPVT LV.

FVere præterea multæ cantiones, aliæ aliis artibus, temporibus, nationibus. Nam pistores habebant quod canerent ad molam. ἱμαῖον vocabant. vt est apud Aristophanem in Atticis, & Callimachum in Hecale nam ἱμαλὸς Doriensibus fuit mensuræ genus ἱμᾶν quoque significabat trahere, & haurire apud Athenæum & Aristotelem. in Æliani septimo de varia historia scriptum est, Pittacum admodum laudasse Μύλlω. addidit & rationem. Propterea quod, inquit, paruo in loco diuersis esset potestas ad exercitandum. Laertius in eius vita scribit, ipsum ad molas sese exercere solitum: nec mirum. sordidus

ἱμαῖον.

dius enim fuit. Inde & Cantilena, ἱπιμύλιος. Nautæ quoque habebant suas Itaq; in Commẽtariis Aristophaniorum Acharnensium νιγλαρον legimus esse μέλος quoddam musicum & nauticum παρακελευστικόν. In Thesmophoriis quoq; eiusdem est, quod fœminæ, quum pinserent, cãtillarent. Alia texentium telas cantilena, αἴλινος a lino, vt arbitror, appellata. ἴουλος autem ad lanificia, communi nomine cum messorum cantu. nanque ἴουλος quum tenuem ac frequentem rem significet, tum spicam, tum lanam potuit designare: quemadmodum ad barbam quoq;, & ad centipedam eadem significandi proportione accommodari potuit. Ἀμάλας igitur hordeaceos manipulos áuulsos, collectos autem Ἰούλους nominabant. Itaque Cereris quoque cognomentum fuit, in segete viridi Χλοὴ, in matura Ἰουλώ. Teleclides etiam in Amphictionibus ponit poematium, quo laborem canendo fallerent mercenariæ operæ in agro, quũ opus facerent. Balneariis suum item erat; vt prodidit Crates in Tolmis. Quemadmodum nunc etiam *Dulciarij. Crustularij.* Præterea fullones, & lignatores. Præficis quoque peculiare fuisse carmen commune omnibus funeribus, quod priuatum facerent mutatis nominibus defunctorum atque familiarum. id tamen inter Threnos conuenit numerare. Festus in lib. xi. In vindemia, cum primum mustum gustabant, ita canere mos fuit:

Cantilena Dulciariorum apud Gallos.

Omnis gratia vetus, nouum vinum bibo,

Veteri nouo morbo medeor. vnde & Meditrina dea, cui libarent tunc, & Meditrinalia sacra, à medendo. Horum naturę proxima, quæ à Scoliorum vsu, non loco aut tempore diuersa erant in conuiuiis enim canebantur. Iccirco à Græcis παρῴνια, id est ad cyathum. poema integrum ex his à Praxilla Sicyonia: cuius extant versiculi duo.

οὐκ ἔστιν ἀλωπεκίζειν:
οὐδ' ἀμφοτέροις γίνεσθαι φίλον.

MANIPVLVS POEMATVM.

CAPVT LVI.

Alia quoque multa extitere olim, & postea exorta sunt genera poematum. Epigrammatis nomen valde amplum ad quamuis inscriptionem, vnde & Lemmata dicta scilicet indicaturę. Elogia in his. quoties adderetur laudatio, aut vituperatio, aut vtriusuis ratio apponeretur. Præterea Triumphalia, & alia votiua, quæ Græci εὐχαὶ. Et in festiuitatibus,

Daphnophorica, Canephorica, Tripodiphoria, Parthenia. Item Procemia pro Musicis aut Poetis. sicut & προοίμια. In quibus plurimus fuit Claudianus, separato carmine a iusto poemate. Diuinus autem Poeta vnum corpus fecit. Illa enim fuerant Procemium, *Ille ego qui quondam*, & cætera, vt pessima temeritate prætulerint arbitrium suum ij qui exemerunt ea de iudicio tanti viri. Et nagacissimi literatores designant rixari super eo Scazonte, qui prælegitur Satyris Persianis. quasi Persij non sit. Tales sunt operum clausiones, quos Epilogos Græci nominant. vt apud Horatium,

Exegi monumentum are perennius.

Et Ouidium.

Iamque opus exegi.

quæ sunt ab iusto opere separati. At non separauit idem Virgilius a Georgicis:

Illo Virgilium me tempore dulcis alebat
Parthenope.

Nuda nomina præterea multa donam fasceatim. nihilo enim clarius ab authoribus tradita sunt. Quorum plurima catenus tantum nota illis fuisse puto. In Dianam ἰουλίον: sitte, vt alibi legitur, ἱμαῖον. Item ἰμαῖος ad hęc ὠχοφόρια & βάκχοι, & ὄρμηλα generis appellatione. Phrynichus quoque vnum vocat πτίσσιον, vt Nycophron πτισμόν. opinor, erat pistorum. Aliaque etiam ignobiliora. quæ nullum operæpretium faciunt.

ÆNI, GRIPHI, ÆNIGMATA, APOLOGI.

CAPVT LVII.

Epigrammatum species multæ. Summa genera digesta sunt certis præceptionibus in tertio. Inter ea sunt Æni, quos aliqui Fabulas nominant, propter fictiones. nempe quasi picturæ quædam sunt atque imagines rerum. Itaque recte quidam nominarunt Allegorias: aliud enim aperte dicunt. aliud ex eo innuunt ac profitentur. Ergo etiam Apologos appellare nonnulli ausi sunt: quasi ἀπὸ λόγου λόγος. Antiquissimus omnium Hesiodus αἶνον vocauit: Æsopus, μῦθον. habes apud Horatium, & Liuium, & Diodorum horum duæ species: vna simplex, sumpta a rebus naturalibus, quasi ab historiis. introducunt enim perinde atque in Scenam non animalia solum, sed muta quoque, veluti gladios, limas, serras, malleos, incudes loquentes. Altera species operosior. quippe operti sen-

Apologus vnde.

sis apertis notis Harum duæ materiæ circumferuntur. partim enim in vocibus nudis versatur: quemadmodum quum excogitamus in eodem nomine multa significata: siue illud retro legimus, siue dissipamus in syllabas, siue alio quo modo interpolamus. Ex his libellum factum inscripsimus Logogriphi: propterea quod ambages eæ Griphi dictæ sunt ab antiquis Alia materia est in rebus, Ænigmatis appellatione, ab innuendo. Multa refert Athenæus, plurima fecimus nos. In quinto Conuiuialium Plutarchus vnum ponit: quod videndum est Scolionne appellatum sit ab obliquitate sententiarum, an quod inter epusas vicem gesserit veri Scolij, de quo supra satis.

Scolion ab obliquitate.

PRIMI LIBRI, QVI HISTORICVS, INSCRIBITVR,

FINIS.

IVLII

IVLII CAESARIS SCALIGERI POETICES

LIBER SECVNDVS, QVI ET HYLE.

MATERIA POESEOS.

CAPVT I.

HACTENVS Poeseos origo, genera, modi: quæ ex antiquis eruta narrationibus, in ordinem redacta, ad iudicium reuocata sunt. Nunc quum Poesis duabus constet partibus substantialibus, materia & forma: de vtraque nobis dicendum est. Igitur quod ab omnibus vulgo iactatum est, fortasse verum videatur: Rem ipsam, quæ scribitur, Poematis ipsius esse materiam. Sic enim argumenta, & περιοχὰς, & ὑποθέσεις, & materias vocant, neque sine causa. quippe etiam ὑποκείμενα à Græcis dicta sunt. cæterum à veritate longe absunt. nam quemadmodum statua Cæsaris, & Cæsaris imago: ita & poema quod ipsum describet: at statuæ materia æs est, aut marmor, non autem Cæsar. Cæsar autem obiectum, vt vocant Philosophi, & finis. Quin potius, si Platonem sequamur, è contrario iudicemus. Plato enim rerum ordinem ita digessit. Ideam incorruptibilem separatam. Rem ab ea depromptam corruptibilem, quæ ipsius Ideæ imago existat. tertio loco picturam aut orationem: eodem enim modo referuntur: & sunt imagines specierum. Quare sicuti Idea erit forma rei nostratis, ita res debuerit haberi pro forma picturæ, & statuæ, & orationis. à qua sententia neutiquam discedendum censeo. Est enim cōsentanea eo ipso Aristotelicę demōstrationi qua intelligi-

intelligimus balnei speciem esse in animo architecti, antequam balneum ædificet, vbi idem sit & forma & finis. Forma enim introducta in materiam cessat apud naturam motus generationis: apud artificem motus fabricationis. Iccirco non recte materiam dedisse nobis aiebant præceptores propositis rebus, quæ à nobis essent poemate designandæ. Erunt igitur res ipsæ finis noster: quatenus earum species imponuntur in materiã Poeticæ orationis. Orationis autem materia quid aliud sit quam litera, syllaba & dictio? id est aer, aut membrana, aut mens, in quibus ea sint tanquam in subiecto. Quare in Cæsaris statua æs erit materia: in Poesi, dictio. In statua forma exprimens vigorem, aut motum, aut statum, aut sessionem aut eiusmodi: in Poesi eadem omnia in lineamentis ac dispositionibus dictionum. In statua, toga aut arma pro ornamentis atq; accessionibus: in Poesi rhythmi, siue numeri, figuræ, pigmenta dictionum. Quocirca de Poeseos materia in hoc libro scribendum erit, in tertio de forma, in quarto de ornamentis. Ac quanquam à Grammaticis partes illæ sunt tractatæ, haud tamen exacte, quod ad nostram operam pertinere possit. nam syllabarum quidem quantitates & obseruare & docere decuit: pedes vero, & numeros, & versuum genera quum tractant, egressi fines suos professionis mutare nomen debuere. Nos igitur de his exactius.

DE PEDE, METRO, RHYTHMO.

CAPVT II.

PEs officij nomen est, dictioni attributum, non tamen omni. non enim monosyllabæ. quippe syllaba pedis articulus: articulus pedis pars, vt totius. Pars vero & totum nusquam idem. igitur officium pedis motus est, vt laxe dicam. Nam videtur vox in dictione quadam celerius absolui, in alia tardius. quare ab Horatio quoque tum *sententiã*, tum *versum currere* dictum est. Ac quemadmodum non cuiuis voci competit, ita non cuiuis toti. Sunt enim voces quædam excedentes pedum præscriptiones, vt Iureconsultissimus. Quinetiam tametsi non excedit. tamen non semper totus pes ex tota fit voce, sed ex parte. scinduntur enim plerumque voces ad pedes conficiendos. quare non recte definiere pedem per dictionem, tanquam per genus, cum neque omni, neque toti neque semper competat. Sic autem definietur: Pes syllabarum dispositio certo numero numerosa. Cogimur enim æquiuocis verbis vti, quæ à veteribus accepimus: ne aut monstra fingere, aut

cepta

Numerus. recepta repudiare temere videamur. Sane numeri nomen de Mathematicis ita sumptum est: vt ab Arithmeticis quantitatem significet: & à Musicis earundem quantitatem mutuum responsum ex proportione. Opulentius Græci, qui Arithmeticum ἀριθμὸν, Musicum, ῥυθμὸν nominant. Est autem Rhythmus duplex; tum in syllabis, tanquam in partibus propter pedes: tum in pedibus propter versus. Quem sic definio: Commensus pedum inter se pro rei designatæ modo. alia namque symmetria est, si ita sit: *Musa mihi causas memora*: & alia, si ita: *Musa mihi memora causas*: sic in pedibus, alius aliis est responsus syllabarum vt in exemplis, pecus, pecu. Icirco nonnullis visum est idem esse Metrum, & Rhythmum. verum equidem aliter censeo: Metron enim sine mensura laxior est: quippe est quantitatis in materia. Rhythmus autem compositior & astrictior: nempe qualitatis in dispositione. translatis enim verbis, mensura versus non mutata, Rhythmus mutabitur. Itaque nobis Latine Rhythmum concinnitatem appellare cum venia liceat: quam non à Cinno, vt vulgo omnes vtuntur: sed à concinendo. Quare quemadmodum Varro audiendus sit, perspiciendum est: qui μέτρον & ῥυθμὸν hoc distare scripsit: quo regulam & materiam. Neutrum enim materia est, sed in materia & μέτρον quidem regula est: ῥυθμὸς autem etiam modus regulæ. Sicuti apud Geometram regula rectam lineam ducemus: at eam sumptam architectus præponet, apponet, transponet, eriget, deprimet, circulo, semicirculo., ouali accommodabit. Erigit igitur. Mensura præscriptio tractus. Rhythmus autem præscriptionis temperamentum Verbi gratia, Spondei quatuor in re graui leni, eodem sunt tractu circunscripti, quo alteri totidem in re graui aspera. Rhythmi autem, id est præscriptionis, temperamenta diuersa: veluti si dicas, *Lenes adducentes leges*: mollis est versus. at ille, *Vltrices leges crudelis*: asperior. de vtroque igitur numero, scilicet quantitate & dispositione, quæ in pedibus est, impræsentia dicemus. De altero, qui est in versu, exactissime scriptum est in quarto libro. Secamus ergo dictionem interdum, vt posterior pars succedentis pedis initium sit: prior autem antecedentis finis. Ea iccirco Cæsura

Cæsura. quasi sectio dicitur. cui addidere cognomina secundum loca. vt si post duos pedes integros secaretur dictio, diceretur quintus semipes: sane recte pro eo quod quilibet pes duos semipedes continet. Itaque eo versu, *Arma virumque cano*: cæsuram agnoscimus in posteriore verbi syllaba. est enim ibi semipes spondæus: Græci non ἡμιποδίαν, sed, ἡμιμερὴν dixere, atq;

à loco

loco πενθημιμερὶν. Eadem lege si post tres pedes esset ἑφθημιμερὶν. quia septimus semipes voce clauderetur: vt eo versu. *Italiam fato profugus.* Erit igitur Penthimimeris quasi sestertium. continet enim duos pedes, & præterea tertio loco semipedem. quare auté non introduxerint obseruationem τριθημιμερὶνος, considerandum est. quippe nihilo secius eodem versu secatur post duos semipedes secunda dictio. *Arma virum.* Quam quæstionem etiam deducas ad eam cæsuram, quæ in nono quoque semipede statuetur. At quamobrem hæc per semipedes metiti sunt: non autem per integros pedes? Quia sane si pedibus singulis singulę claudantur dictiones nulla structura peior esse videatur. verum de his suo loco. In quarto namque causas reddidimus.

Penthimimeris.

PEDVM GENERA. CAPVT III.

RES igitur cum sit syllabarum dispositio, pro syllabarum numero pedes erunt. quos hic tractaturis alia via ac ratione agendum fuit, quam quemadmodum Grammatici consueuere. Ratio enim a nobis rebus ipsis nudis addenda fuit. quamobrem igitur syllabas aliis atque aliis temporibus habemus? quid enim coegit nos non omnes eadem mensura pronunciare? huiusce inæqualitatis quænam extitit causa? Sane in aliquibus haud ita obscura causa est. res enim ipsæ suapte natura in syllabarum quantitatem nos induxerunt. veluti quum dico, Celer, Citus: breuitate ac celeritate nos vti par est. At enimuero iidem quare lenta voce fuit significatum? quippe Velox neutiquam currit, sed bis tot temporibus subsistit. Profecto tandem eo confugiendum fuerit, quo sese recepit Aristotelis diuinum iudicium aduersus Platonem: Loquentis arbitratu facta pleraque: multa etiam temere orta. Alia quoque ratio adduci potest: Animi notæ voces sunt. igitur iratus quum primum erupit in verba, inæqualiter pronuntiauit. Impetus enim non semper impellit: sed hoc ipso quod vrget, remoratur interdum linguam. Præterea quis nescit a pueris sermonem ortum, sui vsum agrestibus præbuisse? quam ad eum modum acceptũ in alias distorquere leges etiam sapientibus religio fuit. Quare his ita positis, ad pedum naturã & genera accedendum est Concurrunt syllabæ aut duæ aut plures, A minore numero incipiẽdum Duæ aut breues, aut longæ, aut altera breuis, altera longa: idque vel prior vel posterior. Breues ambæ, vt Deus. hunc Pyrrhichium vocant: vt ego arbitror, ab ignea celeritate quanquam aliter postea scriptum sit aucto elementorum numero.

Inæqualitatis causa in pedibus.

Pyrrhichius.

Ambæ

Ambæ longæ, cui Spondeo nomen est, vt aiunt, a sacrificiis, in quibus canentes eo pede vtebantur. σπένδειν enim est porricere libamenta. Ac ille quidem hoc esse videtur prior natura. simplicior namque. Itaque is etiam cuius prima syllaba breuis, altera longa, prior extitit, quam qui e contrario primam longam breuem habet subeuntem. Ille dicitur Iambus: de cuius nomine satis superiore libro dictum est. Exemplum, Ferox. Alter Trochæus a volubilitate appellatur: quem icirco Rotatilem aliquando nominauimus: vt, Cæsar. Exemplum Spondei, Velox. Quæro præterea, Quum in vtroque tam Iambo, quam Trochęo eadem sit quantitas temporum, quamobrem solum Trochæum volubilem agnouerunt. æque enim cito euadit e faucibus Iambus. Id euenit e syllabarum dispositione. Iambus enim initio celer impetum capit, mox subsistit. contra stat primum Trochæus, deinde vrget hoc ipso quasi pondere syllabæ syllabam, in quam incumbit. atque ea videtur subterlabi sua celeritate. Itaque est rotæ motus compositus ex violenta & naturali. nanque vbi primo quoque impulsu semel mota est, ab se ipsa motus tenorem perpetuat, propterea quod semper partem inferiorem superioris orbis moles premit. Is etiam Choreus dicitur, quod esset in choris frequens. Sic bisyllabi quatuor. Trisyllabi autem octo eadem ratione nam aut omnes breues, aut omnes longæ, aut duæ breues vna longa, aut vna longa duæ breues, aut vna breuis duæ longæ, aut duæ longæ vna breuis, aut vna longa inter duas breues, aut vna breuis inter duas longas. Collectio est ita, vt a præpositionibus dependeat: inter, cum, ante, post. Vbi sunt omnes breues, appellatur Tribrachys: quod nomen præ se fert pedis simplicissimam quantitatem. Pyrrhichium continet ac præterea semissem, vt *Tabula*. Qui omnes longas continet. Molossum nominarunt, a natione quæ eo oblectabatur: non quidem, vt reor, solo, sed inter alios frequenti alioqui iterato Spondeo idem ius debebatur. Exemplum, *Venatrix*. Is est, qui sesquipondæus. Verum breuem duas longas qui obtinet. Bacchius Dactylo contrarius, qui vnam longam duas breues. quibus enim in sedibus vnus longam, alter breuem habet. quibus illæ breues, hic longas. Exemplum Bacchij, *Renidens*: Dactyli, *Scaliger*. Alio modo Anapæstus Dactylo contrarius, quippe situ syllabarum. Duas enim breues longa sequitur: vt *Pietas*. Cui contrarius natura Antibacchius siue Palimbacchius: sicuti erat Dactylo Bacchius. quippe duas longas vna breuis subit. vt *Saturnus*. Reliqui sunt duo inter se eodem modo

Iambus. *Trochæus.* *Tribrachys.* *Molossus.* *Bacchius.*

modo contrarij. vnus, in quo breuis vtrinque a duobus longis obsidetur, vt *Diuites*. Is Amphimacrus dicitur, & Creticus. Alter, in quo media longa, prima & vltima breues. iccirco Amphibrachys, vt *Corinna*. Ratio nominum vulgaris. Dactyli ab articulis digitorum. primus enim maximus. quanquam cæteri duo non respondent. neque enim æquales sunt in digito: sicut dactyli syllabæ. Anapæstus παρὰ τὸ παίειν. quia contra, quam in Dactylo, pede terram feriebant. Igitur nomina aut a quantitatibus, vt Tribrachys. Aut ab vsu, vt Spondeus: aut a motu, vt Trochæus: aut a natura, vt Iambus: a situ, Amphimacrus. a regione, Molossus, Creticus: a similitudine, Dactylus: a gestu, Anapæstus. Bacchius quoque ab vsu: quia in Bacchi saltationibus. & Chorius a choris, in quibus eius esset vsus multus:

Amphimacrus.

Anapæstus:

AN ALII SINT PEDES:

CAPVT IIII:

AN vero præter hosce alii sint Pedes? Rerum naturam si spectes, sane neges. Nulla quippe dictio inueniri potest, quæ non horum coniunctione aut mistione comprehẽdatur. Quare igitur quadrisyllabas pedes commenti sunt? quia nonnulla verba ex cõtrariis constant pedibus: veluti Choriambus ex Trochæo & Iambo. iccirco ne hinc inde mendicaremus, sub vnius nomine naturam illam concipere libuit. Quam hunc ad modũ vestigabimus, quo & superiores. Omnes syllabæ breues. omnes longæ. tres breues vna longa, duæ breues, duæ longæ, vna breuis, tres longæ. vna longa tres breues. duæ longæ duæ breues. tres longæ. vna breuis. duæ longæ in medio duarum breuium. duæ breues in medio duarum longarum. alternatim breues duæ, & longæ duæ. alternatim longæ duæ breues duæ. Ergo non tanquam diuersæ res a superioribus bisyllabis recensendi, sed tanquam recensiti non omittendi. Duo igitur Pyrrhichij conficiunt Proceleumaticum. qui ab hortatu dictus est, siue militari, siue nautico: vt *Pelagius*. Duplex Spondeus, icciirco a Græcis Dispondeus: *Venatores*. Duo Trochæi eadem ratione Ditrochæus, & Dichoreus: *Imperator* duo Iambi, *Caniculas*. icciirco Græci ταυτόποδιαν nominarunt: id est iteratos pedes: ἰαμβικὴν, τροχαϊκὴν. sic potes & Pyrrhichicam & Spondaicam dicere. Pyrrhichius & Spondeus Ionicum a minori faciunt: *Metuentes*. a minori namque incipit, id est a breuibus. Pyrrhichius & Trochæus idem est, quod Pæon tertius, *Sceleratus*. Pyrrhichius & Iambus, quod Pæon quartus, *Celeritas*. E contrario Spondeus & Pyrrhichius, quod

Choriambus.

Proceleumaticum.

Ionicus a maiori, *Ventricus*. Trochæus & Pyrrhichius, Pæon primus, *Continuus*. Iambus & Pyrrhichius, Pæon secundus, *Iuvencu us*. Alij hosce ab ordine digessere, non quemadmodum nos a natura. Ionicus a maiore. quum duas breues totidē antecedunt longæ. a minore, quum longæ subsequuntur. Ad hæc quatuor Pæonas, quorū vnusquisq; a sede vnius longæ syllabæ sortitur appellationē, cū qua tres breues totū corpus cōficiunt. Primus, in quo prima longa: secundus, in quo secunda. Atque eodem modo alij duo, tertius & quartus. His contrarij sunt natura Epitriti. quippe vnam breuem, tres longas habent: appellantur ab illius breuis sede, sicut illi a longæ. Epitritus primus ex Iambo & Spondeo. *Senatores*. secundus ex Trochæo & Spondeo. *Conditores* Qui cognominatus est a Caria regione. Caricus: tametsi βαρβαρόφωνυς eos Homerus vocat. Tertius ex Spondeo & Iambo, *Prudentia* hunc Rhodium etiam appellarunt. Quartus ex Spondeo & Trochæo, *Oratoris*. is a quibusdam dictus μονογενής. Quare vero Epitriti sint vocati. dicendū est. Si vocem hanc *Senat res* in sua tempora partiaris, septem inuenientur, quorum duabus syllabis prioribus tria quum attribueris, in duabus sequentibus præter tria item vnum reperietur. Est enim proportio Spondei ad Jambum Epitritos. Causa autem proportionis est syllaba breuis, quæ deficitur vno tempore. Icc rco ab eius sede cognomen, a proportione nomeñ nacti sunt. Eadem ratio Trochæi & Spondei. quare etiam secundo Epitrito eadem conuenit appellatio. At vero de tertio & quarto quid dicemus? In quibus priores syllabæ duæ superant duas posteriores, non ab ipsis superantur. Itaque non erunt ἐπίτριτοι: sed πρότριτοι. Antecedit enim proportio, non subsequitur. Veteres autem nihil tale veriti, sequuti sunt temere vniuersitatis rationem. propterea quod æque conueniret omnibus idem modus syllabarū. Quod autem Epitriti ea, quæ diximus, de causa nomen hoc adepti fuerint, ex alio quoq; cognomine manifestum est. Quippe a nonnullis ἐπισήμοι dicti, quasi ἐπίσημοι. quoniam tempus in Musicis esset, quod apud Geometras σημεῖον, & Arithmeticis Vnitas. Duæ præterea supersunt coniugationes Jambi & Trochæi: ac Trochæi cum Jambo. Priore constituitur ille, qui Antispastus vocatur, Amphibracho similis situ, non numero. Iccirco quia breues duæ in medio duarum longarum obsessæ sunt: vt, Senatoris. Ratio nominis, quum a breui ad longam processit, retrahitur inde per longam ad breuē. Altera huic contraria coniugatio nobilissimū constituit pedem Choriambicum. Exemplum, Scaligeri.

Paones quatuor.

Epitritus.

Ex his,

Ex his quæ supra diximus, satis constat superflua Grammaticorum satagentia: qui sex, atque etiam octo syllabarum pedes cumulauere. quum ipsi quoque quadrisyllabi nihil aliud sint, quam bisyllaborum iuga. ac quemadmodum ostendebamus, nulla dictio dari queat, quæ bisyllabis, aut trisyllabis, vel solis iunctis expleri nequeat.

VERSVS.

CAPVT V.

VErsus primum nomen declarandum est: deinde definitio, tum genera: quarto loco generum enumeratio: quinto leges communes: sexto leges propriæ: postremo vitia. De nomine igitur sic: Verrere est idem quod sulcare aut scalpere: tollere aliquid è superficie, ita vt depressio relinquatur. In ceris igitur stilo quum ducerent notas, frequentatiuo vsi sunt, sicut & agricolæ. Versunt enim terram, quia quod subtus erat supra vt sit faciunt. sic Cicero dicit, Literas exarare. Ad eum modum Versus dicti sunt literæ illæ, siue sulci, quibus verba scribebātur: quemadmodum in Originibus exactius dictum est. Itaq; in omni scriptura tractus singuli orationis Versus sunt appellati. Postea, quum redegissent cantum ad numerum castigatiorem, antiquum Versus nomen sibi fecere peculiare. Ex his colligitur definitio: Versus est dispositorum pedum certo numero castigata connexio. Grammatici nugacius: Versus est partium legitima dispositio, & pedum culta copulatio consonanti specie metricam exhibens regulam. Principio vox hæc, Partiū, superflua est. satis fuerat dicere, Pedum. Item illa verba, Culta Copulatio, cōprehenduntur illis Legitima dispositio. neq; enim lex sine cultu, neq; cultus sine lege. Quæ si non sint idem, ergo Enniani versus neutiquam versus sint, qui sunt inculti. Nihilo meliora illa, Consonanti specie. Ridicula vero illa, Metricam exhibens regulam. non enim regulam versus exhibet, sed versum regula: neq; mensuram dat versus, sed mensura versum.

VERSVVM GENERA.

CAPVT VI.

VErsus à numero, aut pedum, vt Senarij: aut mensurarum, vt Dimetri: qui tamen quaternos habent pedes, sed sub binis mensuris: aut syllabarum, vt Hendecasyllabi: aut à pedibus, vt Dactylici Iambici: aut à quantitate continua, vt Longi: aut à qualitate, vt Quadrati: aut ab authore, vt Sapphici: aut à gente, vt Ionici: aut ab vsu, vt Elegiaci: aut à societate vt Lyrici. Sic habes quatuor causas: A fine Elegiaci: finis

enim conquestio. Ab efficiente, Asclepiadæi. A materia Iambici. A forma non deducas, nisi quæ cognoscatur in situ ac dispositione pedum, & in quantitate continua, aut discreta. Dispositio pedum deprehenditur in Mistis, de quibus mox. Nomen est in quantitate continua, quod dicebamus Longi. In discreta, Senarij. Sunt enim hæc quasi formæ, sicut in quantitatis modo, ac quasi relatione, Dimetri. Et in qualitate eadem formæ proportio, Quadrati. Est autem Mensura, quod μέτρον Græci vocant. Hanc certa legẽ sic præscripsere, vt μέτρον ne minus esset quatuor temporibus. Breuiores pedes, vt Iambus Trocheus, Tribrachys, pro semimetris haberentur. tanto aptior huic calumniæ Pyrrhichius. Itaque motum vnum ex duobus breuibus pedibus statuere, atque διποδίαν appellauere: eumque versum Monometron dixere: quæ quaternis constarent, dimetra quæ senis, trimetra: tetrametra ex octonis. Quare coacti fuere comminisci certas appellationes quibus signarẽt harum variationem quantitatum. Etenim dimetrum Iambicum sit hoc: *Iactatio fortis, nihil.* quia deest verbum, si addas sic: *Iactatio fortis nihil sit*: extat è natura Dimetri. Eodem modo si altera adhuc addatur syllaba: vt, *Iactatio fortis nihil mihi.* Item si tertia sic *Iactatio fortis nihil mihi sit.* Desit enim syllaba, quo minus exeat in trimetrum. Iccirco quatuor excogitarunt appellationes: vnam, quę integrum præscriberet carmen: quam vocarunt ἀκατάληκτον. quia nihil adiaceret. Cui vna deesset, καταλήκτον. haud satis signate. Cum duæ desiderarẽtur, βραχυκατάληκτον. vbi vna superesset, ὑπερκατάληκτον. Has autem nominarunt Græci λήξεις, id est, depositiones, siue terminationes. Quod autem abusi sint vocibus, videamus. omnis enim finitus tractus καταλήγει. nullus igitur ἀκατάληκτος. Veteres autem ὑπερκατάληκτον etiam ὑπέρμετρον dixere. Illud sane tueri nequeam. nam quod excedit perfectum non ὑπερκατάληκτον sed ὑπερακατάληκτον dictum oportuit. Est enim τὸ ἀκατάληκτον τὸ αὐτοτελές. hoc illud vna superat syllaba. Latine Acatalectum, perfectũ dicas: Hypercatalectũ, exuberans. Brachycatalectũ mutilũ: Catalectum, semimutilum. Prisci autem nostri simplicissime atque commodissime, Binarium, ternarium, quaternarium, quinarium, senarium, septenarium, octonarium. Quibus designationibus Brachycatalecti appellationem sustulere. Quod si vna syllaba deesset, idem putarunt, atque si alteri superesset. Exempli gratia: Si senarium carmen vna syllaba deficeret: quinarium hypermetrum agnouerunt.

Dispositio pedum.

Monometer Dimeter Tetrameter.

Hæc à partibus differentia specierum, quæ illarum numero consta-

constarent. Alia partitio est à partium genere. versus enim aut puri sunt, aut misti. Puri, qui suum tantum admittunt pedem. Misti autem non vno modo. Etenim vel similem recipiunt siue parem: vel dissimilem. Similem vti supra dicebamus, intelligo vel situ, vel quantitate. Similis est, siue par temporum quantitate spondeus dactylo. iccirco eum recipit dactylicus. An vero admittat dactylum spondaicus? & puto non admittere. Segregatum enim arbitror id genus carminis ad diuina ministeria. Anapæstus non solum temporibus, sed etiam syllabis dactylo par est, situ vero contrarius. nihilominus tamen dactylus in Anapæsticos subit. An vero in dactylicos Anapæstus? Raro quidem: vt apud Homerum, *Βορέης τε ζέφυρός τε.* & diuinum Poetam, *Fluuiorum Rex Eridanus*: & Ennium, de quo citat M. Tullius, *Animum præpetibus sese pulchrisque locis dant.* Neque sane ius esse videtur; vt contraria contrariorum in sedem admittantur. Iccirco in Iambicum trochæus nunquam surrepit: neque in hunc ille. Tametsi Choriambus pes ex vtroque conflatus sit. verum hoc ad mistorum naturam reducitur. In quibus non solum diuersi, verumetiam aduersi pedes committuntur. Grammatici simplices versus, *ἀπεριγράφους*, mistos *ἀπεριγράφους*, quasi imprœscriptos nominarunt: item simplices *καθαρούς*, quasi constantes: quorum partes legitimæ neutiquam spuriis cederent: neque ciues peregrinis. Hos bifariam veteres agnouere. Primarios, qui vere puri essent, veluti Iambici, Dactylici, Trochaici, & alij. Alteros appellant deriuatos, *παραγωγούς*: quale Pherecratium: in quo tametsi non omnes dactyli, tamen haud multo diuersus ab iis spondeus. Quum enim dactylicus sit, vnico tamen dactylo constat singulis vtrinq; spondeis obsesso. Quum igitur nequaquam vere puri sint, Græci eam compositionem mollissima voce temperarunt: *μονοειδεῖς* enim vocauere: alij *κατ' ἀλληλουχίαν μῖξιν*. Compositos iidem *ἐσχηματισμένους* nominant: quasi fuerint prius *μονογράμμους*, postea vero figuram quampiam aliis additis lineis adepti sint. Horum quoque ratio duplex. In quibusdam enim certa est proportio, quos vocant *συζυγοῦντας*, quasi coniugatos: qualis societas est in Ithyphallicis. Horum duo genera. vnum quoties cuiuscunque modi pedes concurrunt: quibus receptis nullam versus obtinet faciem, cui nomen vnum attribuatur. veluti in Melicis. Dithyrambicis, Hyporchematibus. Scoliis, Pæanibus, Modo enim respondeant Strophis Antistrophi, nihil prætera curant. Hos iccirco appellarunt *συνεχοῦντας*. Aliud genus: vbi versus partes versibus diuersis partibus annectuntur:

A genere partium.

quemadmodum ternarium Trochaicum, vbi assuitur quaternario dactylico Exemplum ex Horatio:

Vitæ summa breuis spem nos vetat inchoare longam.

ἀσυναρτήτους vocant. Scio à Grammaticis imprudenter multa: inter quæ & illud, vbi digesta sunt ab ipsis versuum genera pro poematum ratione ac nomine Neq; enim Comicum à Tragico distat carmen. neq; à Satyrico Heroicum. vtrobiq; enim mensuræ eædem. Aggrediamur deinceps singulas species: quibus animi atque exercitationis gratia tam Latina, quam Græca apponemus exempla de nostris.

GENERVM ENVMERATIO, Pyrrhichici.

CAPVT. VII.

PYrrhichius pes, quũ sit simplicissimus, primo loco est à nobis positus Quare qui ex solo puri constarent versus, ante alios fuere statuendi. Verum tametsi in hyporchematib. aliquot versiculi inserti leguntur: tamen rei difficultate olim deterriti absistere maluere ac siquid, vti dicebamus, in scoliis, atque eiusmodi, molirentur, perpusillum fuit id: ac versus ipsi minuti, curtique vt postremæ syllabæ indifferenti quantitate liceret eis laxare leges tot breuium syllabarum Nos primi ausi sumus longissimis versibus, quippe nouenariis, canere Silenum: cuius poematij initium posuimus superiore libro Hic etiam animi gratia descripsimus epigramma iisdem factum legibus:

Animula vagula misera loca subige fuga.
Quid aliud aue? ô lacryma pia vocat.
Periit & abiit animus: vt is ibat ibi,
Latet vbi lapide gelida mea Rosa.

Laertius in vita Diogenis Cynici recitat distichon eiusmodi:

Διόγενες ἄγε λέγε τίς ἔλαβέ σε μόρος,
Ἐς ἀΐδος ἔλαβέ με κυνὸς ἄγριος ὀδάξ.

IAMBICI. CAPVT VIII.

QVemadmodum in cæteris, sic in Iambicis minimum fuit Monometron Brachycalecticum: vt ἰώ. Mox catalecticum vt ἰώ μοι. Tertium Acatalecticum, vt ἰοὺ, ἰού. Quartum Hypercatalecticum cognomento Aristophaneum. Io Triumphe. Dubitabimus, quonam modo dabitur ille primus pro versu, ἰώ. Idem erit pars & totum; si vnica vox versum integrum comprehendet. Sane haud quaquam versus est: sed quia inter veros versus inseritur, nefas fuit aliter appellare. Itaque Demetrius Phalereus in libro de Phrasi vocauit ἡμίμετρον.

τερον. Etiam syllaba eadem licentia vsa est, φιῦ. Ponemus deinde species quasi per gradus.

Euripideum dimetrum brachycatalecticum. ὦ ζεῦ θεῶν πατὴρ. Da nobis opes.

Anacreonticum dimetrum catalecticum. ἐν βότρυσι κυθήρη. Vino Venus calescit.

Archilochium. φυγὴ καρκῖνοι καὶ φόβος. Malū metus, tremor, fuga.

Alcaicum, siue, vt alij, Alcmanium. ὦ παῖ, πίνε, πώμασιν οἶνον. Refunde cymbis falerna.

Alcmanium alterum. ὦ χρυσοκαρίνων παρθένω χρόα. O virgo, da quid non petit datum.

Hipponacteum. κάκιστα φεῦγε, καὶ κάκιστα πίπτει. Cruenta vatum nemo dicta vitat.

Archilochium alterum. κακοῖς ἰαμβοῖς μόριον, θυμὸν καλοῖς. Ma os iambus enecat, beat bonos.

Hipponacteum alterum. ἄρχε σὺ οἴνω φλογερὸς, σὺ λόγοις ἐριστής. Lesi Megara lingua peior est poeta.

Aristophanium alterum. γέλως πονοῦντι φάρμακον μέγιστον ἐν βίῳ. Pauci sciunt quid mane, quid vesper veniat sibi.

Anacreonticum. τῇ χρυσοπέπλῳ μοῖσα χρυσοῦν ὕμνον ᾆδε κούρα. Amor medullis insitus sub ispera scit acer.

Aristophanium tertium. ἔλεγχε μηδὲν λοιδορῶν. τί γάρ πλέον λοιδορῆς; Audi, & vicissim dic. relinque sordidis conuitia.

Anacreonticum alterum. ἔρως ἰαίνει μαργαλίζων στλεγγίσμα, δ᾽ ἔχων χαλκῶν. Lenus procacis peruicax in me manus quatit Cupido.

Is poeta ausus est etiam excedere modum octonarij. Verum neque priscis, neque nobis placuit. Quare de his satis. E quibus intelligas ab inuentoribus, aut ab iis, qui frequentius vterentur, a Grammaticis attributa nomina. Anacreon catalecto dimetro quum sæpe scripsisset, hoc est consequutus, vt ab ipso cognomen adipisceretur. Extant apud Gellium suauissima, & sparsa per aliorum libros quædam plenissima melitæ simplicitatis:

ἐρῶ θέλων μαχέσθαι,
(πάρεστι γὰρ) μαχέσθω. Et acatalecta non minoris venustatis:
ἐρῶ τε δηὖτε, κοὐκ ἐρῶ.
καὶ μαίνομαι, κοὐ μαίνομαι.

Trimetrum autem Archilochus reddidit illustrem. Cuius extat ille tam suauis, quam operosus, quadratus:

δέξαι με κωμάζοντα δέξαι, λίσσομαί σε λίσσομαι.

Hipponactis autem vna syllaba minor: qui frequens est Comicis nostris. qualis apud Terentium:

Si quippiam remiserint Philumena dolores.

Hipponactis vero,

εἴ μοι γένοιτο παρθένος καλή τε καὶ τέρεινα. Nihil enim concinnius hoc genere carminis.

IAMBICI SCAZONTES. CAP. IX.

Atque hi quidem Iambi recti: qui scilicet suis sedibus pares atque æquales habent pedes. Primus Hipponax senarium, addito vno tempore sexto pedi, claudum fecit. Spondeo namq; pro Iambo posito, productiorem dedit, atque Scazonta nominauit. Iccirco de Hipponacte diximus in nostra Nemesi:

Qui claudicante fortius currit pede.

Alij eadem ratione χωλίαμβον appellant. Nonnulli Ananiæ inuentum aiunt, non Hipponactis. In his illud animaduertendum: Quosdam relicta quintæ sedi Spondei pristina libertate, lentiorem atque adhærescentem reddidisse versum. Nos id nobis neutiquam licere voluimus. quemadmodum neque Catullus, neque Martialis. at Boetius admisit. In quo viro diuino illud miratus sæpe sum. quum enim plus posset, minus voluit. Contra Catullus in aliis laxissimæ licentiæ. Boetij illa:

Quisquis profunda mente vestigat verum,
In se reuoluat intimi lucem visus.

Nec magis diligens Theocritus, qui in Hipponactis ipsius epitaphio sic scripsit:

ὁ μουσοποιὸς ἐνθάδ' Ἱππώναξ κεῖται
εἰ μὲν πονηρὸς, μὴ ποτ' ἔρχευ τῷ τάφῳ.

Nos qui plus tria millia dedimus, experti sumus quid in his fieri possit. Nullum enim carminis genus, quod facilius expeditiusque sese quærenti offerret, inuenimus.

TROCHAICA. CAPVT X.

Similis modus & ratio Trochaicorum. Minimus eorum versus fuit apud antiquos monometrum hypercatalecticum. quod Pancratium nominarunt, φεῦγε λοιδορῶν. *Nulla tam fides.* Syllabatim cæteri crescunt ad hunc modum:

Ithyphallicum, βάκχε, βάκχε βάκχε, *Huc ades Lyæe.*

Euripidium. σὺν τύχῃ πάντων κρατεῖς. *Fors dat, & tollit datum.*

Alcmanium. οἱ κακῶν βίοι βίβαιοι. *Impius spernit parentes.*

Bacchylidium. οἱ κακῶν βίοι κακόβιοι. *Vita non est vita, si mala est.*

Saphicum.

Saphicum. λεσβίδες κώμαι δέχεσθε μελπαίν. *Tende Barbiton pulla Lesbu.*

Sottadicum. πάντ' ὄρνιθες καλά βούλομαι κύπρι. *Nil mihi cum impudica nil Venus.*

Archilochium. σὺν ἴαμβον, ἀλλὰ σὴ τεόχεῦ ἄγειν. *Ira fortissima telum mens quieta.*

Sapphicum. ἥλιος φλέγει πόαν, ἔρως δὲ καρδίαν. *Vrit astus prata: cor Cupido laminat.*

Sotadicum. οὐχ' ἄλις πονηρίας ἦν: σύν θεοῖς αὖ παντὸν *Dira concitata fata literas trucidant.*

Archilochium. δυστυχοῦσιν οἱ σοφοὶ πονοῦντες. δυστυχεῖς κακοί. *Nulla fortuna fides solet fouere pessimos.*

Hipponactium, πῶς μέλει μοι τῶν καλῶν. οἱ κακοὶ ἔχουσιν οἱ κάκιστοι. *Esse prauum praestat. hic boni locis fame necantur.*

Anacreonticum. σὺν γέλωτι, σὺν τ' ἔρωτι γῆρας ὄλβον ἄξον αὐτίκα. *Vltimos dies venustulis Cupido condiat iocis.*

Quemadmodum igitur in Iambicis, ita in Trochaicis quoque authores sibi placuerunt. Quare dimetrum catalecticum Euripidium cognominatum est. Alij ληκύθιον appellarunt. Euripidae illud est:

νῦν δέ μοι τὸ τείχεσιν τι θέλει μελάν ἄρης.

Ab Archilocho autem trimetrum catalecticum. cuius illud est:

Ζεῦ πάτερ γάμον μὲν σὺν ἐδαισάμην.

Tetrametron integrum Anacreon nobilitauit. extat eius illud nectareum:

κλῦθι μοι γέροντος εὐέθειρα χρυσόπεπλε κούρη.

Callimacho autem familiare tetrametrum hypercatalecticum. quale illud eiusdem:

ἔρχεται πολὺς μὲν αἰγαῖον διατμήξας ἀπ' οἰνηρῆς χίου.

Dimetrum vero catalecticum, quod supra Euripidium dicebamus, etiam Glyconium nonnulli appellarunt. Cuiusmodi Horatianum illud:

Non ebur, neque aureum.

SPONDAICA, MOLOSSICA, Dactylica.

CAPVT XI.

Spondaicis, quemadmodum supra memoratum est, ad aras vtebantur. Quia tamen aequabili suo adhaerescunt, habiti sunt tum insuaues, tum rudes, atque sine artificio. non igitur admissi fuere ad poemata, quasi principes versuũ, sed quasi

substituti aut Iābis, aut Trochæis, aut Dactylis, aut Anapæstis. Itaq; versus ille, tametsi a Diomede recēsitus est pro puro spō-

Et leuis ocreas lento ducunt argento. [d]iaco:

Tamen loco dactylici positus est. Eadem quoque ratio fuerit Molossicorum. Restat igitur, vt Dactylica videamus. Ac primum quidem, idemque minimum, iam demensi sumus in Trochaicis. Quippe Dimeter catalecticus Dactylum constituit. In Lysistrata Aristophanis.

Alterum monometrum hypercatalecticum: vt οὐ θέλω οἴ. *Viu, vile*, totus Choriambo constans vnico. quæ est vltima pars Pentametri Elegiaci.

Sequitur vsitatius dimetrum catalecticum, Adonium cognominatum. ὄλωλεν οὐδείς. *Heu fuge lites.*

Post hunc Hymenaicum. κεμμιόνδετο νύξ. *Alme Talassio.*

Hunc Archilochiū. πάξον ἱεμένος ἔχει *Omnia victor habet.*

Alcmanium. ἄμπελα νικῶσα ἄζων. *Vina aiunt Veneris vim.*

Simonidium. ζῶα μεγαλοπρεπῆ ἀδελφῷ. *Ira tyrannica fulmen est.*

Alcmanium alterum. ἦλθε πλοῦτος ἀχίας δόρατης. *Nequitiam meditantur opes.*

Archilochium alterum. ζεῖ δ' ἐπὶ πῦρ σοῖς ὄμμασι μαινόμενος; *Virgo tuis oculis furit ignis.*

Alcmanium tertium. θνητοῖς παρθένος χρῆσις ἐλιδὼν βίου. *Nulla quies hominis sapientia.*

Alcmanium quartum. ὄμμασιν μή με φύγῃς προφέροις φίλα. *Ex oculis animus dabit inducium.*

Stesichorium. χεῖρα, τύχη, μέρος, αὐθέμενον βασιλείας; *Parce pius scelerare manus fate diuis.*

Simonidium alterum. πάντοθεν ἐκ νεφέλης χείμαρρος βίος. *Fide Deo sapiens bone, non tibi: tu nihil.*

Simonidium tertium. χαῖρε πάτερ βιότοιο χρόνου πάντας ὑπὸ θρόνῳ. *Cuncta procax temere male numina tura amans.* Quod genus est suauissimum. habet enim exitum Elegiacum.

Heroicum. οὐκ ἐγὼ αἴτιός εἰμι, πρὸς γὰρ μοι αἴτιός ἐστι. Quem quare pyrrhichicū appellarint, equidē nescio. nulla enim subest ratio. *Non tua vita mihi, tibi sed mea vita parata est.*

Ibycium. ὅτι θέλων θανεῖν σοφὸς ἔσσεαι ὅτι θέλων βιῶν. *Aspice quam miseros homines male sanus Amor quatit.*

Alcmaniū quintū. φείδεο τῷ χαρίτων ἄπερ αἰδὼς ἐρχομένου γλυκερῆς. *Nulla decet rigidos reuerentia, nulla truces preces.*

Stesichorium alterum. μήτε ἐμοὶ μέλι, μήτε μέλισσα· βαρὺς βίος.

ἐρεθίζ..., ὡς θυματιδης. *Prælia dira placent, stolidis, quibus efferame: s stimulos dat.*

Ibycium alterum. μοῖρα διὸς θυγάτηρ κηκοπεάγμονος αὐδρὸς ὑπέρβιος ἄπτεται. *Parca ferox Iouis imperiis homini malesplu ma condidit.*

Ibycium tertium. μελπομένη χαρίεσσα δέχου ῥυθμὸν ἄφθιτον ὕμνων μελέων. *Nullus honor trepidis gelui sque paces polus auibus ingentis.*

ANAPÆSTICA. CAPVT XII.

QVi metiuntur Anapęstica, sicut Iambica per μονομετρίαν binos pedes comprehendendo, vehementer falluntur errarunt enim errorem non ferendum. Idem nanque modus, qui & in Dactylo.

Stesichorium primum faciunt monometron hypercatalecticum: vt, Anapæstus.

Hunc sequitur Simonidium dimetro catalectico, σοφὸς εὐτυχεῖ. *Sapiens, bonus.*

Post eum Itimium, quem vocant, statuunt cuius duo pedes integri. βίος ἐστὶ σκιά. *..des alma salus.*

Choricum huic vnam addit syllabam θεὸς αὐδρὸς αὐάγκας, *Pu as ma le h betur,*

Aristophaniũ σέβε τοῦ χαλὲ παιδίαν. *Quate stultitiam ioco.*

Aristophanium alterum. ἄγει δ' ὕδρο θεὰ σομέλη. *Domat omnia sors rigida.* [sonus.

Pindaricũ. πότνια χαλλιόπη φέρ ἀοιδάν. *Animus cupidus male-*

Alcmanium κακὸν κίνδυνα πόντος ἴχε κακός. *Stolidos quatit ar b is.*

Archilochium. ὁ σοφὸς βιότου κάλ' ἀεὶ μελετᾷ. *Venerem & pelagus fuge, b: lla fuge.*

Partheniacum αὐτὸς διὸς αἰθερίη φίλε χαῖρε. *Periit bona gloria seal: gerorum.* Hoc & à quibusdam σιμμίειον appellatum à Simmia Rhodio poeta.

Pindaricum alterum. θυμῷ βοτρυόεντι διόνυσον ἄδομεν. *Hedera redimite virente veni Pater.*

Alcmanium alterum. γλυκερὸς δ' ἡμεῖς τῷ τρυφὸς ὄλβος ἄνθρωπος. *Nequit inter atrocia crimina stare fides.*

Stesichorium alterum. ἀνάκτωσε χορῶν τίχος ἔλβεσθε κτύπον ᾠδῶν. *Cytherea parens venit: adde modos: resonspiret.*

Simonidem. δότε πιερίδες λιγυρῶν μελέων μελιηρὸν ψόφον. *Lyra inauiloquentibus ede sonos teneros modis.*

Alcmanicum tertium: πελαγεῖτε πόδις: λυγεῖοσα λάλει διὸς θυγάτηρ. *Maris inducta, teneris malacia veris adest.*

Aristo-

Aristophanium alterum, quo ille plurimum vsus est ob commoditatem. Nos item multa lusimus. πολύμοχθ' ὑγίεια φίλα ἀπαλοθεῖς ἄμπιχε γήρας. *Veneranda, hilarisq; nec orba veneris viridisq; senectus.*

CHORIAMBICA, ET PÆONICA. CAPVT XIII.

CHoriambica pura perquam pauca inueni. iccirco inter cōposita reposui, sicut & Pæonica. Antispasticorum quoque ratio illis non adsimilis Lusimus tamen nos puris Antispaticis quædam non sine sale & aceto.

IONICA A MAIORI. CAPVT XIV.

IOnicum à maiori monometrum hypercatalecticum primo loco à veteribus recensitum est. ζωὴ ἀρετή. *Virtus mea lux.*

Hipponactium dimetrum brachycatalecticum. Κατὸν θεὸς ἄκρον. *O respice finem.*

Post hunc dimetrum catalecticum. τίρει σοφίαν καλή. *Virtus melior regno.*

Sequitur illud dimetrum acatalecticum. καλὸς βασιλεὺς εὐτυχεῖ. *Miles quate telum ferox.*

Hinc hypercatalecticum. ὑψιβρεμέτης ζεὺς ὀλοός. *Regina fouet me pietas.*

Trimetrum brachycatalecticum. ἄδης θανάτου τρυφηρὸν ἄπεδος. *Frustra est fuga, si fata trahunt te.*

Hoc Praxilleum etiam vocat Seruius.

Trimetrum catalecticum. πολλοί μὲν πόλιας θρεψάντες τοι. *Anthor generis Brenne vetus salue.*

Trimetrum acatalecticum. ὅτις στεφανοῖ τινὰ δοῦλον φυγῆς. *Quaenam timidus præmia, si ille hac fugit?*

Trimetrum hypercatalecticum. μήτηρ τερίνων χαῖρε μελαινῶν, καλλίον. *Fortuna tyrannus adimit, quod dederat.*

Sotadeum hoc vna syllaba maius. ὁ σκληρὸς αὖος σκοπιᾷ τοῦ δύσμορφος ἀνήρ, *Tuto maris iras videt è litore Nauta.*

Tetrametrum catalecticum. πῶς φεύγω τῶς δῶρα βίαζεὺς ἰδίδω λάβρα. *O conditor alti Ætheris, atq; incola placare.*

Tetrametrum acatalecticum. ζημία μόρφ τῶν ἀχαλίνων στομάτων ἀκριβῶς. *Fecit satis, agram rabiem qui domuit fœmina.*

IONICA A MINORI. CAPVV XV.

MOnometrum hypercatalecticum. ἔρατω δεῦρο. *Ades o Clio.*

Dime-

Dimetrum brachycatalecticum. *μέλος οἶνυ πίνον. Tibi ridet risa.*

Quod hoc vna superat syllaba, Timocratium vocant. *γλυ-κερὰ λάλη θρεπτῆς. Caue Musis mihique.*

Anacreontium. *ὄχλος ἄκρον κρανὸν ὄζει. Timor addit pedibus vim.*

Dimetrum hypercatalecticum. *θανάτου σὺ ἀναμνήσθητι. Memor esto benefactorum.*

Trimetrum brachycatalecticum. *κύπρι μᾶτερ μελιρῶν φρο-ίδων. Penitus me trahe te cum Venus:*

Trimetrum catalecticum, quod & Anacreonticum. *χίε μοι νίκταρ αὖνδρον μελίχρον. Aganippes soboles Virgilius,*

Trimetrum acatalecticum quod & Sapphicum. *γλυκυφέρ-μησις ἥμενοι λεσβίδος αὔρας: Miserorum est mala vita dare lude.*

Trimetron hypercatalecticum. *παφία φείδει δ᾽ἄπτοιχα γεργο-πίῳ. Venus abiecta jacet decrepito vati.*

Tetrametrum brachycatalecticum. *ἃ λέγεις θυμὲ ἴσω γ᾽ ἐσύ-μι ἄλιτρον θεός. Lachesis cruda mea parce triumphis lyra.*

Tetrametrum catalecticum, quod & Phalecium vocarunt, *θρεπτὸν ψυχὰς αὐλαί, ψυχάς ἐςὶ δεκάκις Mala mens magnanimos odit, & horret dominos.*

Alcmanium tetrametrum acatalecticum. *κρανοδαίμων, κρανο-δράγμων, κρανοπράγμων, κρανοπισμῶν. Sator auguste deorum flatum pater auge.*

COMPOSITA ÆOLICA.

CAPVT. XVI.

HActenus de puris. nunc Composita aggrediamur. Ac primum quidem intelligendum est, quemadmodum à Cōpositorum appellatione, monometrorum nomen excludatur. quippe *μέτρον* vnum tantum comprehendit vel dactylum vel spondeum, vel choriambum, vel alios eiusmodi. Iambos vero binos, aut trochæos, aut pyrrhichios. quare si vnus Iambus coniungatur cum dactylo, aut choriambo, aut eiusmodi, non erit Monometria, nisi inter se illi coeant ita, vt Iambus cum Trochæo aut Pyrrhichio. Qua in re parum considerate Grammatici loquuti sunt. Incipiamus igitur ab iis, quæ Æolica dicta inuenio fortasse à varietate. tametsi alibi scriptum est Eulogica. Dactylum vnum, pluresve in medio collocant, vtrinq; statuunt è bisyllabis vnum pro arbitrio. Taleq; habes Pherecratium, in quo dactylus vnus duobus spondeis obsidetur.

Mentem

Mentem spes alit aegram.

Sic etiam plures interpones si velis, circumpositis pyrrhichio, trochæove, aut Iambo, aut etiam spondeo. quorum exempla in his.

Phœbum constituentem mihi carmina
Musa docta canet dulcisonis Calliope modis.
Nec est, qui valeat doctà quum scandere verticem,
Nisi illi faueat deus.

Item trochæum, aut alium ante duos dactylos, aut vnum dactylum, & vnum spondeum.

Hymen, ô Hymenæe, Hymen
Hymen, ô Hymenæe.

Suauissimum Sapphicum, in quo dactylus vnus singulis vtrinque dipodiis trochaicis clauditur. quemadmodum vsus est Catullus:

Seu Sacas sagittiferosque Parthos.

Quam qui licentiam vocarunt, Grammatici, paucæ fuerunt aut memoriæ, aut lectionis. Nam vetustus Sapphicus talis fuit, non autem è spondeo secunda sede. sic etiam vsus est Seneca: *Antirax virij lapidis Carystos* neq; enim dactylus est, sed trochæus duæ namq; vocales in vnam coaluere. Sic priscum illud:

καὶ πιν⊗ θεοὶ ἶν⊗ ἀνδρὸς ἴσων;

Eam celeritatem spondei mora castigarunt. quemadmodum pene omnes vtuntur.

Iam satis terris niuis, atque diræ
Grandinis misit pater, &c.

Perquam concinnum & illud: quum antecedit duos dactylos Iambus, aut trochæus, aut spondeus, aut pyrrhichius. latæ enim licentiæ est.

κάπρ⊗ ἦν ἰχ' ὁ μεγαθόλης
ὀδὶν πεσυλακτίνω
κυνηγέτ⊗ ἤλ⊗ ὤλισεν.

Sappho vero etiam plures. cuius illo extat versus:

ἠράμαν μὲν ἐγὼ σέθεν ἄτθι πάλαι ποτά

Scio aliter ab aliis secari per diuersos pedes. Verum hoc tibi præ oculis habeas facillimum quemque pedem proponendum, vt promptior sese offerat oratio. Icciro etiam cæsuræ inuentæ sunt, vt dactylis contenti essemus: neque cogeremur abire ad choriambos. Pedes enim quadrisyllabi lentius subeunt animum scribentis. Itaque Asclepiadeum illud,

Mæcenas atauis edite Regibus. nequaquam in secunda sede metiti sunt choriambo: sed dactylo & cæsurà. Tum autem duobus

duobus dactylis: non autem choriambo, & iambo. Quare & versum illum priscum, quem adducunt,

καὶ κνίος ἡ λινὰ θυμιάσεις.

Illi secarunt per epitritum, iambos, & cæsuram: quæ dimensio quum sit disformis, neque hæret memoriæ, neque facile sese dat meditanti. Nihil autem infelicius, quam quum animus poetæ distrahitur a sententiis numerorum difficultate. Quare nos commodissime cum versum meriti sumus, spondeo, dactylo, dipodia trochaica.

ΛΟΓΑΟΙΔΙΚΑ' DACTYLICA, & Anapæstica.

CAPVT XVII.

HAud dissimilia hisce ea, quæ λογαοιδικὰ nominarunt, in quibus post dactylos aliquot, aliquot item statuunt trochæos. Binis vtrisque Alcaicum constat, quo frequentissime vsus est Horatius:

Prome salis sapidos Thalia.

Maius est vno dactylo illud, quod Praxilleum vocant a Praxilla poetria: cuius habemus versus illos:

ὦ διὰ τῶν θυρίδων καλὸν ἐμβλέποισα
παρθένε τὰν κεφαλὰν τὰ δ' ἔνερθε νύμφα.

Quo genere aiunt vsum fuisse plurimum Anacreontem. Nos duos ex nostris satis operosos ponamus.

Pande sinus Cytherea, venit Cupido.
Pande Cupido sinus, Cytherea venit.

Cæsuram autem interposuit Alcæus longe lepidissimis numeris. cuius hi versus:

ἦρ' ἐκ Δαιναφόροις τῷ πορέντος
τ' ἄρθμια λαμπρὰ κίαν' ἐν μυχοῖς.

Quem modum ἐγκωμιολογικὸν nominarunt, potes & aliter secare. Post duos dactylos, spondeo, & bacchio: vel dactylo choriambo, dipodia trochaica.

Anacreonticum autem illud ita inuerterunt, vt secti partes transponerent pusilla mutatione. atque elambelegum appellarunt sic:

Tempus docebit quæ facienda tibi.

Plato autem comicus non vnam, vt Alcæus, sed plures interposuit cæsuras: duas dactylicas primam, & postremam: iambicamque vnam in medio.

χαῖρε παλαιογόνων ἀνδρῶν θεατῶν σύλλογε παντοσόφων. Qui sane numerus valde est aptus auribus, & facetus.

Sine

Sine cæsuris vero etiam post quatuor dactylos tres trochæos. vt,

Threicius quondam vates fide creditur canora.

Quo in versu recentiores barbari quidam in quarta sede spondeum posuere mala fide: nihilo sane meliore, quam quum Iambicos suos carcinomatum plenos edidere. Ponam vnum versum Archilochi, propterea quod vetustissimum est:

οὐκέθ' ὁμῶς θάλλεις ἁπαλὸν χρόα. κάρφεται γὰρ ἤδη.

Alij pro dactylis quatuor, iambos sex posuere.

Fortuna flatu ventilat fortem truci Syluij parentem.

Eadem proportio & in illo Boetij:

Si quis arcturi syder a nescit:

Anapæsticorum autem λογαοιδικῶν ratio penitus eadem; si, vbi erant dactyli, anapæsti supponantur. Inter quæ etiam illud numerarunt, quod Archebulcum dictum fuit a Thebano cognomine poeta. Cuius postremus pes esset brachius. ἀχέτω θεός. οὐ γὰρ ἔχω δίχα τῶν δ' ἀείδειν. Archebuleum etiam Asclepiadem illud, de quo supra diximus, cognominarunt. Aiunt autem Alcmanem in medio spondeum immiscuisse.

Elegiacum quoque hisce iisdem legibus metiuntur. vt spondaicam trimetriam sequatur dimetria anapæstica: quam expressimus hic totidem vocibus, quo res esset magis perspicua.

scribas pure versus, numeris subeant.

Elegiacum enim integrum est. iccirca accuratiores Grammatici me puero negabant cæsuram elegiacam esse posse breuem. quia sit prior spondei syllaba. Verum omnis cæsura indifferens est: neque caret ratione. sistitur enim in ea dimensio. Et in saltationibus ad cæsuras pede terram feriebant.

COMPOSITA CHORIAMBICA.

CAPVT XVIII.

Choriambica bacchio clauduntur suauissime: vt,

ἀ μάνια τυράννων. Ira necat superbos. Aristophanium dixerunt hoc. quod si duos ponas choriambos, Anacreonticum efficies.

Μυσογύνης μισόπτερος Ὅμηρος. *Si thalamum virgo fugis, senesces.* Et post tres, sic:

Οὐρανίαι σπεῦδε μέλος κυκνεῖον ἐπαγγέλλειν.

Plaude meos Parca dies dulcisona quiete.

Et post quatuor: quod vocant Callimachium.

τετράμετρος μ' εὗρε πόδας καλλιμάχου διογενοῦς πρῶτος.

Omnipotens fulminis author pietatis genitum tuere.

Dactylus

Dactylus vero etiam Bacchij loco elegantissime ponitur.

φοῖνι πάτερ χαῖρε δίδου ἀγλαόφωνον βίον.

Flos Cytherea nitida lumina spirat rosa.

Martianus capella iambicam dipodiam addidit, sic:

Celsus equo Phœnicea veste nitens ibat Ar as.

Idem post dichoriambiam statuit trochaicam dipodiam catalecticam. Id quod nos quoque fecimus in lusibus nostris.

Sidera quæ noctis magis vertit is polum rotis.

Anacreon autem & tribrachym dedit primo loco, & iambum secundo, bacchium vltimo, interpositis duobus choriambis. Cuius ille versus, quem Horatius imitatus, vbi sese ait in Olorem transformatum.

ἀναπέτομαι δὴ πρὸς ὄλυμπον πτερύγεσσι κούφαις.

Asclepiadeo autem, quod supra posuimus, Martianus in prima sede attribuit dactylum: sapit autem Heroicum, veluti sic dicas,

Si tibi pro meritis sunt bona, bene est.

Nam sane facile efficias Elegiacum, sic:

Si tibi pro meritis sint bona, diues eris.

In Glyconico vnicus tantum est choriambus: quod etiam Anacreonticum appellarunt quidam:

Acris maclat hyems rosam.

Quod si tres interpositos capiat choriambos, Archilochium nominant:

Fronti nulla fides, nulla fides sceptrigero lupo.

Omnium autem suauissimum Anacreonticum alterum. Ex choriambo, duobus iambis, altero choriambo, & bacchio.

ἐκ ποταμοῦ 'πανέρχομαι πάντα φέρουσα λαμπρά.

Quo Claudianus condiuit suum epithalamium, siue iambis interpositis, sed eorum loco choriambo.

Et Padus electriferis admoduletur alnis. Addas iābos sic,

Scaligerorum inanium fata ruent superba.

Alii vero ab iambo cæpere, aut trochæo, aut spondæo, & choriambos continuarunt:

Ades fatidico Dia viro Calliope.

Callimachus autem integrum poema conscripsit eo versu, quo Claudianus epithalamium, ipsumque poema Bacchum inscripsit: ex quo versus ille:

δαίμονες ὦ σεμνότατοι φοῖβέ τε καὶ ζεῦ διδύμων γενάρχαι.

At Philicus Corcyrensis sexto loco posuit bacchium: cuius ille versus,

τῇ χθονίῃ μυστικὰ δὴ μητρὶ τε περσεφόνῃ τε Κλυμένῳ τὰ δῶρα.

Quem morem tanquam & nouum: & suum iactat illo versu,

κινογραφῦς συμβίωσι τῆς φιλίκω γραμματικοῦ δῶρον φέρω πρὸς ὑμᾶς.

Tametsi aiunt Simmiam Rhodium poetam ante illum suis in poematis vsum esse. quippe ita obseruarunt in eo, quod inscripsit πέλεκυν: & in altero, quod dixit πτέρυγας. Neque enim Theocriti esse patet eo versu,

ἆυξε ῥοδῦ γελαως πουλυτρόπω μαιῶδ᾽ ἐπτα μολπῆς.

ANTISPASTICA. Cap. XIX.

Iisdem legibus poteris tibi condere genera, & totidem, & plura in Antispasticis. Quemadmodum erat eadem proportio in Anapæsticis & Dactylicis. Ac veluti trochaicos demta syllaba poteris efficere iambicos, & contra ita antispasticos choriambis metiri. Multo vero pauciores inuenias puros antispasticos, quam puros choriambos. Miscentur autem tum iambis, tum trochæis, tum cæsuris. sicut in eo, quod Dochmaicum vocant, cæsura est in medio. & in fine Extat autem Phocylide vnus versus,

κλύειν μᾶλλον τὸν ἐγχέλειν.

Quem tamen longe facilius metiare, iambo & dactylo iteratis. ne ambages ambiamus. talis erit Latine, si voles,

Peregrine · itere, atque abstine.

Constituunt Pæanicum Epitrito quarto. Antispasto, & iābos

Arcum tende citus: spicula da.

Quem tamen commodius metiare spondeo, & duobus choriambis. sic Græcum fecimus: παιὰν παιὰν ἰὴ ἰὲ παιών.

Ad eundem quoque modum secabitur Pherecratium eo in exemplo, quod veteres adduxere. spondeis, & dactylis, & anapæstis. neque differt a dactylo nouenario:

ἄνδρες πρόσχετε τὸν νοῦν ἐξευρήματι καινῷ συμπηκτοις ἀναπαίστοις.

Miris etiam modis partiuntur Asclepiadeum choriambicū, quale dicebamus. statuunt enim geminas dipodias: in principio trochaicā: in fine Iambicam: in medio antispastum vnum:

ἦλθες ἐκ περάτων γᾶς ἐλεφαντίναν.

λαβὰν τῶ ξίφεος χρυσοδέταν ἔχων.

Horatius autem Epitritum quartum primo loco maluit. Quod si ex primo trochæo facias iambum, fient duo antispasti primi, vt pro eo quod est:

Sublimi feriam vertice sidera: facias sic:

Acu o feriam vertice sidera.

Sic Phalæcium ex Antispasto fuit primum, non ex Epitrito

tio quarto. Nō igitur abusus est Catullus, vt nugantur Grammatici: sed antiquam seruauit legem, quum dixit,

Meas esse aliquid putare nugas.

Alcaicum autem post spondeum Antispastos habet duos, sic:

ἀλλὰ γυναῖκας ἀμφέπων φίλα φέρει. [partly illegible]

Viuunt bono lilia sub Rege.

Fuit idem poeta aliis quoq; modis vsus Antispasto. Claudit tum iambo, qui est semiantispastus, antispastos tres. Ita fit tetrametrum brachycatalecticum.

φέρω διογένεσιν [illegible] φίλαν.

Fero dulcisonam Scaligero Phœbi lyram.

In quo, si iambum transferas vltimum ad primam sedem, coniungas antispasti partes duas secti, sequentes erunt choriambi.

Catalecticum autem bacchio claudetur: cuius exemplum posuere:

πέθνακεν κυθέρει' ἁβρὸς ἄδωνις, τί κε θεῖμεν; Nostrum sic:

Humi fusus Adonis veneris corda fatigat.

Hoc autem multis modis variarunt. Priapeum nanque constituerunt alij aliter. Agnoscunt autem pro vero illud, in quo post Epitritum quartum, aut Antispastum, duo ponuntur iambi loco vnius antispasti. Postea antispastum integrum. Vltimo loco antispastum mutilum, qui est bacchus. qua lege fit catalecticus, Heroicæ caudæ speciem præ se ferens. Quare aliter sic metiare, iambo, choriambo, duobus iambis, dactylo, spondeo.

[illegible]

Virentis decus hortuli fone poma Priape.

Catullus aliter formauit, trochæo, choriambo, antispasto, dactylo, spondeo:

O colonia quæ cupis ponte ludere longo.

Non defuere, qui angelicum cognominarint à nunciorum celeritate. Facilius partiare ad hunc modum: trochæo, dactylo, altero trochæo, & cæsura. post quam eandem penitus repetas mensuram sine cæsura. vel dipodia trochaica, dipodia iambica, trochæo, dactylo, spondeo.

Euphorion Cherrhonesius dactyli sedem etiam trochæo impleuit eo versu:

[illegible]. Item aliis aliter idem poeta.

[illegible]

[illegible]

Alij ex Glyconio, & Pherecratio: ita tamen, vt etiam spondeum recipere liceat in primam sedem. Quale nostrum,

Lata fronde tegat tibi tenta tela Priape.

Sapphus autem recitant duo carmina huius generis, alia tamen forma. habent enim duos iambos, antispastum, iambos duos, bacchium:

γλυκεῖα μᾶτερ οὔτοι δύναμαι κρέκειν τὸν ἱστὸν

πόθῳ δαμεῖσα παιδὸς βραδινὰν δι' ἀφροδίταν.

Ab eadem poetria modum alterum valde nobilitatum integro poemate Alcæo quoque multum in vsu fuisse, cuius structura sit ex tribus antispastis: verum ita, vt solita licentia pro primo esse queat Epitritus quartus, & quarto loco ἰαμβοποιΐα iambica:

μῶσαι, ταὶ χαρίτεσσι μελίαν χρύσιαν ἀκμάν.

O *Musa innumerum quæ choreas ducitis canentes.*

Eiusdem fabricæ alterius modi, quo vsus fuit Alcman, Anapæstico simillimum, admisso ad primam sedem Epitrito quarto,

ἀλκμᾶνος γλυκίον μοῖσα μέλος βάπτε δρόσοισιν.

Si me fata trahunt, quo retraham? velle malum, vi sit.

Huic etiam syllabam additam à Simmia: ab Alcæo vero vsque ad quinq; productum pedes. Cæterum insuauia sunt hæc, potiusq; recitanda, quam imitanda.

IONICA A MAIORI.

CAPVT XX.

IOnica à maiori trochæo apposito miscuere. Cuiusmodi Telesilla vsa est cum cæsura.

ἁ δ' ἄρτεμις, ὦ κόραι,

φεύγοισα τὸν ἀλφειόν.

Sunt & pares attributi loci mollossis, atq; choriambis in eo, quod Cleonarchium nominarunt: quorum vnum recitant.

εἰς τὴν ὑδρίαν ὑμᾶν ἐψόφησ' ; ἐγὼ πίνων.

Et, quæ dicta sunt Praxillea, post vnum Ionicum capiunt trochæos ternos:

πλήρεις μὲν ἐφαίνοθ' ἁ σελάνα.

Acalensium quoque modi duo. vnus duobus ionicis, & totidem trochæis,

Ensem date: da mi clypeum furenti.

Alter modus, cum quaternos apponunt trochæos vnico ionico:

Vrge, rue, pelle, cade, tunde, funde.

Et quo Sotades vsus fuit ex ionicis tribus, & trochæo.

Quemad-

Quemadmodum tribus ionicis trochaicam coniugationem id est trochæos duos: quod Æolicum item nominarunt: propterea quod Sappho id valde frequentauit:

Interitus euincam animi robore pertinaces:

Quibus tamen licentia allatum vitium aiunt prima syllaba correpta. Quemadmodum è contrario Ionicos trochaicis subdidere:

O triumphe lauro viridi tempora circumdate:

Sapphus afferunt versus: in quibus coniugatio trochaica sequitur ionicum vnum. cuius tamen primę demit vnum tempus, vbi libet.

Δέδυκε μὲν ἁ σελάνα
καὶ πληϊάδες, μέσαι δὲ
νύκτες παρὰ δ' ἔρχεθ' ὥρα.
ἐγὼ δὲ μόνα καθεύδω.

IONICA A MINORI MISTA.
CAPVT XXI.

VIdentur iure cōsanguinitatis trochæi misceri potuisse cum ionicis à maiori. quippe eadem vtrisq; proportio; vt semissem posteriorem duplicet anterior. Ionicis autem à minore admiscuerunt & Pæonem, & Molossum sedibus imparibus, ac prętera Epitritum, cum trochaicis coniugationibus. Puris tamen Ionicis eiusmodi à Sappho & Alcmane produnt integra poemata scripta. Horatius semel tantum ausus. neque enim satis est numeros, aut sententias fundere. iucunda sint oportet. Non solum igitur semel ille, sed etiam præparce. Phrynichi ferunt tetrametrum catalecticum.

τοῦγε μὲν ξείνια δ' οὖσαις λόγος, ὥσπερ λέγεται.

Et alter Phrynichus comicus, cuius etiam meminit Aristophanes:

ἃ δ' αὐάγχεθ' ἱερεῦσιν καθαρεύειν, φράζομεν.

Inuenerunt autem subditis aliis pedibus multis, atq; Galliambicum appellarunt: propterea quod Gallis Cybeles sacerdotibus multa scripserint eo versu posteri inter quos Catullus pulcherrimum edidit, ita vt & castigandi, & imitandi sustulerit occasionem. cuius initium est,

Super alta vectus Atys celeritate maria.

Quod carmen stulti Choliambicum Grammatici è triuio quidam, alij nihilo consultius Choriambicum somniarunt. Veteres autem & μητρῳακὸν à matre deum, & ἀνακλώμενον à recitantis gestuositate, & Gallos imitantis appellarunt. Pe-

des autem, quos ingessere, fuerunt Pæones, & Palimbacchius. Statuunt enim in prima sede, tertia, & quarta pæonem tertium, in secunda Epitritum secundum. Recitant autem prisci aliam Ideam iucundam admodum:

χάλκεος μὲν τρεῖς ὀρειᾶς φιλοθήροισι δορκάσιν,
αἷς ἔντεα παραγνεῖται, καὶ χάλκεια κρόταλα.

Anacreon integras cantiunculas hoc construxit. cuius extãt vestigia in brachycatalecticis, quod circumfertur:

Μεγάλῳ δ' αὖτε μ' ἔρως ἔκοψεν, ὥστε χαλκεὺς, πελέκει.

Trimetri autem acatalectici exemplum est apud Sappho.

Προσπλεξάμην ὄναρ Κυπρογένεια.

Apud Anacreontem aliter formatum est, numeris longe omnium suauissimis.

λῷον μοι θανεῖν γένοιτ' οὐ γὰρ αὖ ἄλλη
λύσις ἐκ πόνων γένοιτ', οὐδ' ἄμμι τῶνδε. Vbi solus Ionicus vltima in sede: cætera, vt voles..

Alias quoque non tam leges, quam licentias, inueniamus. Veluti quum trimetrum catalecticum vocant illud,

Διονύσου αὖραι βασσαρίδες.

Et apud Anacreontem alterius ionico & anapæsto, non sine fatali viro illi venustate:

Σικελὸς κομψὸς ἀνὴρ ποτὶ τὰν ματέρ' ἔφα.

PÆONICI MISTI.
CAPVT XXII.

PÆonica miris modis mista sunt. In ipsis enim Pæonem tarum inuenias: sed Bacchium, Palimbacchium, Creticum, Secundum quos pedes varia genera fecere. Atque ea quidem, quæ è duobus constarent prioribus, nonnulli à lyricis legibus amouere Mihi non placet eorum consilium. quippe prisci Pæonicos modos, etiam Rhythmicos appellarunt. præterea subest ratio. nam si ea, quæ construuntur è Cretico, in Lyricorum censum relata sunt: etiam quæ construuntur è Cretico, in Lyricorum censum relata sunt: etiam quæ Bacchio componuntur, eandem rationem consequi decet. quippe Creticis dispositis, necessario Palimbacchium deprehendas: veluti hoc exemplo,

O Cretici frater acris lyram redde Bacchie.

Creticorum autem exempla petes è Cratini fabula, quam Trophonium inscripsit: vbi iambos exhortatur ad excitandos Creticos.

ἔγειρε δὴ νῦν μοῦσα κρητικὸν μέλος. ita subdit.
χαῖρε μοῦσα: χορεία μὲν, ἥκεις ὅμως.

Per

Per initia tamen Pœonica qui scriberent, Pæonas omnium sedum fecere possessores, præter quam vltimæ; cui Creticum peculiarem assignarunt. vsus fuit eo genere Aristophanes sæpe. Tetrametrum afferunt e fabula, quam dedit nomine γεωργοί:

ὦ πόλι φίλη κίκροπος αὐτοφυὲς ἀττική,

χαῖρε λιπαρὸν δάπεδον, οὖθαρ ἀγαθῆς χθονός.

Tametsi quartum Pæonem primi loco positum animaduertis ab eodem in eadem comœdia, non tamen sine primis totidem, altero catalectico:

ἐν ἀγρῷ δὲ πλάζεσθαι ἐν ἀμφιφυτεύσασθαι,

& *ἐν πετρίναις θερμοφορεῖν ἁμάξαις*, Creticum posuit in prima sede,

μήτε μαγύδας ἀναγαλλῖν ἑλικοστρόφους. Mox autem in secunda,

μήτε χόριλλον βοᾶν ἐς χορὸν ὀλυμπίας.

Alii vero etiam tres Pœonas continuarunt, & in quarta sede semipæonem. vt sit tetrametrum brachycatalecticum.

θυμελικαὶ ἴθι μάκαρ φιλόφρονας ἔραν.

Pentametrum vero catalecticum edidit Theopompus comicus: quem iccirco Grammatici putarunt habere Creticũ in vltima. Is versus Theopompus ab eo dictus, quorum vnus ille,

Πάντ' ἀγαθὰ δὴ γέγονεν ἀνδράσιν ἡμᾶς ἀπὸ συνουσίας.

Alemana vero aiunt Grammatici hexametrum fecisse e solis Creticis, quod iccirco fuerit catalecticum necessario: ne, inquiunt, excederet tempora triginta. Hoc adducunt,

Ἀφροδίτα μὲν οὐκ ἔστι, μάργος δ' ἔρως οἷα παῖς παίσδει.

Vbi quem errorem primum castigem, nescio. Principio non est verum, quod aiunt XXX temporibus cohiberi longissimi versus tractum. Iam enim tum alios, tum Pherecratium supra recitauimus, qui numerum illum multis excedit temporibus: *ἄνδρες πρόσχετε τὸν νοῦν ἐξευρήματι καινῷ συμπτύκτοις ἀναπαίστοις.* Deinde nego hexametrum Creticum acatalecticum excedere tricena tempora. Quina enim singulis si attribuas, eum numerum præcise expleas. Tum autem quis non videt esse pentametrum hypermetrum: non autem hexametrum catalecticum? Bacchylidæ quoque vnum afferunt, sed nihil ad augendum eruditionem.

Nostrum est Pæonicum tetrametrum ex duobus Pæonibus quartis in prima sede, ac tertia, totidem subeuntibus alternis bacchiis, adeo compositum ad saltationem, vt nihil suauius. Eo sane multum vsi sumus. Duo ponam,

Rigida quid minaris muliebres furores?

μυχαγεῖν σοφίας ποθινὸν ἐς αὐτόν.

Nostrum quoque inuentum ex tribus Pæonibus, & choriambo.

Misericorditer agenda capitis causa rei.

Item ex tribus trochæis & cæsura, pæone quarto, dipodia iambica.

Bacche, Bacche, Bacche, mi deus eris modo bibam.

Præterea ex pæone primo, iambo, pæone quarto, hypermetrum,

Lumina Venus ignea coruscat.

EPICHORIAMBICVM, ET EPIOnicum, & alia. CAPVT XXIII.

ITa vides confusas mistiones. neque hanc ab ea, quam vocant ἀντιπάθειαν, adeo aduersam esse: quin inter Ionicos pæonem quoque insertum videamus. Quare hic contra Grammaticorum superstitionem, alia continuabimus potius tanquam similia, quam addemus quasi diuersa.

Repetenda quædam accuratius. Inter quæ Sapphicum Hendecasyllabum, bina dipodia trochaica obsesso vtrinq; dactylo; quemadmodum a Catullo factum dicebamus,

Otium Catulle tibi molestum est.

Quod non licentia, sed eruditione factum videmus exemplo inuentricis. Sapphus enim ille,

ποικιλόθρον' ἀθάνατ' Ἀφροδίτα.

Quinetiam doctiores aiunt ab Eupolide vitiatum supposito spondeo, verum falluntur hi. Authorem namque habemus eandem Sappho multis in locis. Qui autem choriambicum ipsum vocant. ita metiuntur: vt addant tertij trochæi syllabam priorem dactylo præcedenti. & dant ἐπὶ præpositionem: quia bacchius additus sit præter leges choriambi. vt sit Epichoriambicum, sicut Epionicum.

Est autem Epionicum Ionico a maiore constitutum, cui additus sit dactylus, tanquam impositus, sicuti bacchius choriambo in Sapphico. præcedunt autem ionicum cum duo iambi sic:

Io triumphum duc age Scaliger.

Is est versus ille, quo tam frequenter vsus est Horatius ab Alcæo mutuatus: a quo etiam cognominatum est. Secare etiam potes aliter, post penthemimerim iambicam si statuas choriambum & iambum mox: aut duos dactylos. Ideirco nõnulli πολυσχημάτιστον appellarunt. admisit enim varios pedes, & cæsuras Eupolidis arbitratu: cuius illum adducunt:

ἡμιλίσῃ πόλι παισῶν ἴσαις κλίων ἐφορᾷ.

Mihi non videtur cum hoc nostro conuenire, vehementerque deceptos esse eos, qui eundem putarunt.

Fuit & Alcaicum alterum, quod in vltima sede habet coniugationem trochæorum. Exemplum ab Horatio habes nullum, neque apud Boetium, neque Serenum, neque Terentianum. vnum e nostris ponam,

Polum obsequendo frange puer superbum.

Primam vero syllabam in hisce productam dare potes. veluti si ponas *Fatum* vbi *Polum* dicebas.

Efficies autem Alcmanicum, si loco maioris ionici statuas minorem: & serues iambis sedes suas. Exempli gratia,

Io triumphe veni: da te mihi. quod est plenum venustatis.

Sappho autem more suo promiscuum dedit, pro iambis duobus ionicum statuens à maiore. Tum autem pæonas, & epitritos adiunxit. Illius versus hi,

ἔχει μὲν ἀνδρομέδα καλὰν ἀμοιβὰν,

σαπφοῖ, τὰν πολύολβον ἀφροδίταν.

Euripides ex iambicis & trochaicis, vt aiunt. Reclamat tamen *πανήγυρις,*

δίμναπς αἰνῆς καὶ κόρας τὴν πανήγυριν σέβων.

Et alterum vna syllaba minus.

ἰῶος ἦν ἵππο ὅταν ἐξέλαμψεν αὐήρ.

Nostrum autem inuersum. Antecedunt trochæi tres quatuor iambos.

Nox micat serena, sublustris Æthra fulgida.

Sic Alcmanis habes suauissima carmina, quemadmodum & nostrum.

ἔστι μοι καλὰ παῖς χρυσίοισιν ἀνθέμοισιν

ἐμφερῆ ἔχοισα μορφὰν κλεῖς ἀγαπατά,

ἀντὶ τᾶς ἐγὼ οὐ λυδίαν πᾶσαν, οὐδ' ἐρατὰν

κυαξίαν λαβοίμαν νᾶσον καλῆς ἰδ κυθήρης.

Quorum primi tres mutili circumferebantur: nos quartum edidimus. Anacreon autem iambicis coniugationibus addidit bacchium: vt aiunt Grammatici.

Ὦ λυσιπαιδὸν ἔραμαι σεμνὴν ἡ ὄχομαι.

Mihi videtur iambicus simplex septenarius hypermeter. Cratinus autem choriambum, quale illud nostrum,

Placat tyrannos ciuium fusus humi cæde cruor.

ALIA. CAPVT XXIIII.

QVod inter Anapæstica recensuimus Elegiacum, rectius nobis, quam a Grammaticis factum est, qui post Epionica posuere. Ne quid prætereamus, quod faciat ad eruditionem, illud monebimus, præter ea, quæ supra dicta sunt: Elegiacum veteres non cæsura semper, sed perpetuo tractu duxisse ad anapæstos. Ita apud Catullum habes vnum, & alterum:

Troia virum, & virtutum omnium acerba cinis.

Quam modo qui me vnum atq; vnicum amicũ habuit.

Et nos in Heroibus, quum Fabricium loquentem faceremus, imitati sumus oratione hispida antiquitatem,

His dominarier ausim auri etiam nominis.

Talem apud Callimachum,

ἱερὴ τοῦ Διοσκουρίδεω γενεή.

Ityphallicum alterum mistum ex dactylis quatuor & iambo: quemadmodum lusimus nos in horis Ingratæ ex tempore inter sodales. quorum vnum illud,

Carmina Terpsichore male casta fugiet.

Fecimus tunc & SATVRNIVM. sic enim vocant: ex dimetro iambico, & Ityphallico,

Matuta quum vehis diem, tum stupescis agmen.

Cuiusmodi in Vespis Aristophanis. Sed & subiratæ tunc Amicæ ludens simul & scribens alterum poematium effudi simili genere carminis vno minus trochæo: cuius vltimus versus fuit,

Si Iupiter fastidiat, restat Orcus. haud diuersum est ab Alcmanico, de quo iam. Archilochus huic pro iambico posuit, quod Partheniacum nominant. Ad hunc modum tu poteris,

Quare tympana tenta Cybeles are tinniente.

ÆNITTOLOGIVM appellant, quod capit dactylos duos, trochæos tres,

Prælia dura placent truci iuuenta.

Illud quoq; nostrum dactylus, trochæus, dactylus, bacchius.

Si potes, in sinu dea quiescam.

Suauissimum & Alcæi illud, penthemimeri dactylica, & trochaica coniugatione,

Sæua puer Veneris conde tela.

Archilochus maluit iambicas coniugationes: veluti si dicas,

Astra micant facibus: sed me sopor liquit fugax.

Tale illud Horatij,

Scribere versiculos amore percussum graui.

Inuersum

Inuersum autem sic facies: vt iambos dactyli sequantur,

Tranquilla blanditur quies, sidera dum vigilant.

Sic Horatius,

Nimesq; deducunt Iouem. nunc mare, nunc sylua.

Est & illud ab Archilocho, Dactylus choriambos duos antecedens, sequentibus trochaicis coniugationibus ad hunc modum,

Scaliger accipe versus Lyricos mistione molliores.

Quod inter Antispastica etiam connumerare potuisti.

Est & alter Saturnius, quem & μείουρον vocarunt, quo vsus fuit Liuius Andronicus in Hymno Dianæ, solo iambo distans ab Heroico, qui in sexta sede spondeum habet Tale nostrum poematium, cuius initium:

Proditor, atq; rebellis arat sabulum Anglomedulus:

Vixq; umbram metit, atq; famem spuit ore rabido.

quanquam Saturnium Pedianus vocat senarium hypercatalecticum, qualis ille,

Malum dabunt Metelli Nævio Poetæ. etiam fatidico ex eo genere Faunos fuisse scribit Festus, atque Saturnium versum dictum à numinis vetustate. formam non explicat.

Et illud ex Epitrito quarto, choriambis duobus, bacchio:

Te deos oro Sybarin cur properes amando.

Quem versum si acrius consideres, inuenias eundem cum sapphico, quem Epichoriambum dicebamus, grandiorem tamen interposito altero choriambo. sic enim facias.

Te deos oro Sybarin amando, exempto altero choriambo.

Haud absimilis apud Boethium. loco enim choriambi ponit ionicum à maiori.

Si quis Arcturi sidera nescit.

Eiusdem Archilochi alia quoq; ponunt, anapæstica cæsura, & troachica coniugatione sesquialtera. Quem tamen adducũt, is Iambum initio habet ἐρέω πολὺ φίλτατ' ... [illegible]

Dramatica igitur licentia factum est acephalum: vbi pro anapæsto iambus positus est. Quale nostrum olim sine cæsura suauissimum.

Comes tenera Veneris non tener Cupido.

Alij non cæsuram, sed integrum spondeum interposuere: inter quos Cratinus, & nostrum illud:

Relinque tubæ strepitum: vates sic iubet Lyaeus.

Alcmanicum Dactylica vel spondiaca indifferens cæsura, & dimeter dactylicus catalecticus. Qualis apud Boetium.

Heu quam præcipiti mersa profundo.

Quem

Quem potes demetiri etiam spondeo primo & vltimo, inter quos duo sint choriambi. variatur autem ita, vt etiam pro choriambo Molossus ponatur apud eundem, & pro spondeo dactylus:

Tendit in externas ire tenebras.

Venustissimus apud eundem Seuerinum, vbi tribus dactylis subditur iambus:

Falce rubos, filicemque resecat.

Iambico etiam quanto quanto libuerit, præpones Anapæstum. vt apud eundem,

Ferit icta corda morsu.

Nec minoris suauitatis idem author fecit carmen ex trochæo, dactylis duobus,

Et nihil manet integrum.

Quod etiam vides ex aduersis constare dipodiis.

Aliæ quoque plurimæ non solum sunt, verum etiam possunt esse, connexiones: quas vbi moliri ausus fueris, attende imprimis concinnitatem. Sic Terentianus vir sane doctus, cum inter se versuum membra committit, ponit operam paulo accuratiorem. Simplicitas autem latissima, planissimaque est disciplinarum via.

COMPOSITA PER COHORTES.
CAPVT XXV.

VLtimus compositionis modus erat versuum diuersorum copulatio. Sunt autem diuersi aut genere, aut quantitate. Genere, quemadmodum in Elegia dactylico assuitur anapæsticus. Quantitate, veluti quum dimeter tetrametro subditur generis eiusdem. Nulla vero certa lex est. Tuo arbitratu poesin opulentiorem potes efficere hoc scribendi modo, iudicio tamen adhibito, nec venere neglecta: quibus artibus temperamenta non vulgaria quæsiuere & Horatius, & Seuerinus. Hic etiam multo plura cooptauit. Audendum tibi quoq; est, quemadmodum nos quoq; fecimus: qui integro Ithyphallico elegiaco ithyphallicum nostrum subdidimus:

O calumnia turbidis expetita tyrannis,
Cur seruilia barbari pectoris arma rogas?

Sic Capella solo Elegiaco monocolo quum sit vsus: contra Virgilius vnico dactylo senario subdidit Elegiacos quatuor, diuino illo commento:

Hos ego versiculos feci, tulit alter honores.
Sic vos non vobis mellificatis apes:
Sic vos non vobis vellera fertis oues:

Sic vos

Sic vos non vobis nidificatis aues:
Sic vos non vobis fertis aratra boues.

Quæ vero subduntur, non vniusmodi sunt. nam aut eadem multa, aut non multa: aut diuersa inter se. Horatius nunquam subdidit plura tribus. Catullus etiam quatuor. vides & apud Claudianum Seuerinus non nisi vnum. Pindarus immanem numerum. De his in choris satis diximus primo libro. Nunc etiam sic possumus.

Recurrunt aut per certa interualla: vnde Distropha, Tristropha, Tetrastropha, Polystropha, aut per incerta. Quibus certa interualla præscripta sunt, ea dicta sunt ἀντίστροφα: & κατ' ἀντιπάλληλον. quæ sunt liberiora, vocarunt κατ' [illegible]. quemadmodum Sapphicis multis cum subnectitur Adonium, aut iambicis anapæstis ve Sapphicum. quem ordinis contemptum præ se tulit Plautus per initia suæ Amphitruonis. Quæ vero penitus non recurrunt, ἀπολελυμένα, ab aliis ἄτακτα dicta sunt. Cuiusmodi aiunt ab Homero factam Margiten: in qua miscuerit iambicis Heroica. Vbi vero diuisio per æqualia fieret, communi voce ἰσόστροφα appellata. Cum vero in plura scinderentur, ἀλλοιόστροφα. Grammaticis etiam suo more satagere licuit. Monocola enim vocarunt κατὰ στίχον. quæ vero è diuersis constarent, συστηματικά, qua ex hisce mista essent, κατὰ μίξιν. comprehendunt enim genus κατὰ στίχον, & addunt varietatem. iccirco etiam capiunt τὸ συστηματικόν. quæ diximus ἀπολελυμένα tum μονόστροφα, tum etiam ἄστροφα vocata coniunxit.

> ἴσθμια δὶς, νέμεα δὶς, ὀλύμπια ἐστεφανώθη
> οὐ πλάτεϊ νικῶν σώματος, ἀλλὰ τέχνῃ
> ἀριστόδημος θρασύς ἀλεῖος πάλᾳ.

Theocritus autem etiam cum reuersione.

> Ἀρχίλοχον καὶ στᾶθι καὶ εἴσιδε τὸν πάλαι ποιητὰν
> τὸν τῶν ἰάμβων, οὗ τὸ μυρίον κλέος
> διῆλθε κἠπὶ νύκτα, καὶ πρὸς ἀῶ.
> ἦρά μιν αἱ μοῦσαι καὶ ὁ δάλιος ἠγάπευν ἀπόλλων,
> ὡς ἐμμελής τ' ἔγεντο, κἀπιδέξιος,
> ἔπεά τε ποιεῖν, πρὸς λύραν τ' ἀείδειν

Neque vero cogeris ad primum redire versum, aut sequentibus, si nolis respondere. Nam Simmias Rhodius in Securi, secundo versu primum retulit, quarto tertium, sexto quintum, semper mutata rhythmi ratione. In Alis autem etiam aliter instituit. quippe primo vltimum consonare fecit, secundo penultimum, tertio tertium à fine: ac sic alios deinceps.

Quum

Ouum quoque eiusdem memorant poema. Quod quia non extabat, nos duo dedimus animi gratia: alterum minusculum, quasi Philomelæ: alterum grandius, vt sit Cycni.

OVVM

pusillum.

σι-
μίας
ῥόδιος
μ' ἐποίη-
σεν οὕ-
τως.

OVVM

grandius.

οὐρανὸν
παντοδόκον
πλησιόμορφος
ἀργυρέην ὕδωρ
ἐγκρατέχων μεσσόπυρ
φοιτήτωρ δεχόμενος
ἰδέ τε ἄρχων δὲ φύσις
ἧς τὸ πάλαι σημμίας
νησογενεῖ κῦδος
δῶκε. ὃ δ' αὖ νῦν
σκαλοφόρῳ
παιδρασεῖ.

Hoc igitur genus scribendi à vetustioribus αὐτοτελικὸν dictum fuit quo modo integram cantionem certis interuallis iuuenes edidimus Thusco sermone. Ac quanquam ad agnoscendas carminum, & Stropharum, & Epodon, & Epirrhematum, & παρα-βάσεων, περικοπῶν distinctiones antiqui Græci multas excogitarunt notas: tamen Grammaticis suas tritiales superstitiones relinquamus. quas si quis auidius appetat, ex Aristophanicis fabulis consequi poterit. Vnum id in more positum apud Latinos fuit: vt in Strophis apices versuum plus marginis occuparent. Quæ accinerentur, aut succinerentur, subductione linea coercerentur. Exempli gratia:

Ibis Liburnis inter alta nauium
Amice propugnacula. Et,
Vides, vt alta stet niue candidum
Soracte: nec iam sustineant onus
Syluæ laborantes: geluque
Flumina constiterint acuto?

Quare audaculi recentiores, pauci iudicij homines, in prima Horatij ode carmina ita pinxere, vt alia extarent, alia non: secundum apparatum sententiarum. Id in Heroicis, & Satyris, & Iambicis licet: in Lyricis non licebit.

PRÆ-

PRÆCEPTORVM QVORVNDAM recognitio.

CAPVT XVI.

EOrum, quæ dicta sunt, partim non sine rationibus præscribebantur: partim dum sequeremur antiquorum vestigia, æqui bonique consuluimus. Antequam igitur accedimus ad ea, quæ reliqua sunt, quod supra leuiter attigimus, paulo accuratius retractemus. Quærebamus quare ἡμιμερὲς dixerint potius, quam ἡμιπόδιον. Nunc vero venit in mentem alterius quæstionis. An vere sit, vt appellant, ἡμιμερὲς. Nam syllaba, quæ duobus superest dactylis, vna est: quodammodo fuerit semidactylus? Ternarius quippe numerus secari nequit. Quod si dicas bina tempora illa syllaba contineri, quibus possit esse per duabus breuibus: acquiescam. At iambica penthemimeris qua ratione totidem tempora continebit? Quare non iisdem legibus ἡμιμερὲς erit cæsura iambica, quibus dactylica. Præterea considerandum; secundi pedis simul cum cæsura tractus, si priori pedi comparetur; an dici mereatur ea proportio sesqui altera. Continet enim sic secundus pes quantum primus, ac præterea cæsuram, quod est dimidium. Nam si numerum spectes syllabarum; verum sit in iambis, falsum in dactylis, si tempora perpendas; verum sit in dactylis, in iambis falsum. Ac viri quidem docti, quid esset, Sesqui, diligentissime declarauerunt: vnde esset, non dixere. Nobis in Originibus ita visum fuit. Sesqui, fuisse per initia, semis æquum. Idem enim est, quod ἡμιόλιον, Semis totum. Postea vsu extorquente coaluisse ad breuitatem. Inde Terentianus nouam posuit vocem, Sesquata. Quam vocem, Augustinus in libro de Musica male fuit interpretatus. Quasi, inquit, se absq;. Veluti dicas: præter se, id est suam quantitatem; etiam dimidio superat. Quod autem aiunt, recte dici sesquitertium, quia Cicero ita loquutus sit: authoritate pugnant illi quidem: at eos ratio expugnat. Loquar equidem cum Cicerone, quemadmodum ille cum populo est loquutus: At cum illo sentiam, sicut ipsi sibi (sic enim dicit) recte sentiendi rationem reseruauit. Quis enim dicat ἐπίτριτον idem esse, & ἡμιολιόντριτον. Atqui sesquitertium, istud ipsum monstrum est, personatum vsus authoritate apud Latinos, cuius faciem apertam deprehendis in Græca voce. Si est, Sesqui, idem, quod ἡμίσιον semis supra æquum: quonam erit loco tertium?

AFFECTVS VERSVVM COMMVNES.

CAPVT XXVII.

HÆ sunt leges versuum, in quibus etiam affectus nonnũquam designauimus. Veluti cum dicebamus, admitti pedes peregrinos. Vel vbi Acephalos quoque notauimus. Quare deinceps tum hosce, tum alios prosequamur. Sunt autem affectus partim vitia, partim virtutes, iique aut probati lege, aut permissi vsu, aut vsurpati licentia. Sunt vero vel communes, vel proprij. Constituuntque aut in partibus, aut in qualitatibus, aut in ordine, siue dispositione. In partibus, vel tanquam in dictionibus, vel tanquam in pedibus. Non enim semper æquales sunt pedibus dictiones. Itaque in quantitate versabitur res, vel continua, veluti cum dictiones tractu metimur, vel discreta, veluti cum eas numeramus. In qualitatibus contemplabimur rhythmum, siue concinnitatem. In ordine, cum disponentur aliter, atque aliter vel dictiones, vel pedes. Quæ a Grammaticis confuse omnia, multa curiose potius, quam docte, quędam etiam superstitiose tradita sunt. Appositæ falsæ definitiones. Nomina inepta indita. Quæ essent multis communia, facta quibusdam propria. Quibus pro ferula sæpe Philosophiæ regulam adhibuimus.

AFFECTVS QVANTITATE.

CAPVT XXVIII.

A Virtutibus incipiendum. Rectum enim est sui iudex, & obliqui. Perfectum igitur versum dixere Græci τέλειον, cui nihil deesset, neque oratio, neque concinnitas. qui non sit coactus, & numerosus tamen. sunt autem rarissimi cæteris, vni Maroni familiares: inter quos ille absolutissimus,

Infandum Regina iubes renouare dolorem.

Inepte garruli Grammatici illibatos vocant Quin exemplum non bonum afferunt,

Depresso incipiat iam tum mihi taurus aratro.

Principio, nón claudit sententiam. Item patitur collisionem. Tum duo pedes totidem verba terminant. Præterea si qualitatem, aut ordinem intueare Bucolicum reperies. cuius rhythmus non ita conuenit perfectioni heroicæ. Atque illi nominare hunc ausi sunt illibatum: quum tamen ita definiant: Illibatus, qui nulla aucta, aut minuta, aut amputata syllaba formatur. Et vox ipsa Illibati, hoc loco sane triuialis est. Nihilo vero felicius, qui perfectum putarunt eum, quo omnes

partes orationis comprehenderentur. nam & ineptum esse oportet versum eiusmodi, & inutilem. Multas quoque Epistolas diuinas M. Tullij legimus, in quibus non omnes sunt partes orationis: non enim Interiectio quas qui dixerit imperfectas, vere erit Grammaticus. Eiusmodi versui nomen nos posuimus, ἰσομερής. Exemplum hoc habe,

ὡς δέ με τὸν δύστηνον ἐπ φρονέοντ' ἐλίαμε:

Ad me continuo, licet abstra verte pr. e intem.

Simili fastidio affecere nos & altero, quod vocant παγγράμματον: quippe omnes literas tanquam tomentum inculcarunt. etiam nos ineptiuimus:

Vix Phlegethon Zephiri quaeres modo flabra Myrtillo.

Extremam vero dementiam professi sunt, quum etiam ad Dialecticam accedere ausi sunt. ἰμπερίδαδος, inquiunt, versus ille est, qui vnum aut plura continet prædicamenta. Quisnam versus integrum comprehendit prædicamentum? aut quis non continet vnum? Quidnam dicas, non versu sed verbo vnico, quod non intelligo: nisi si tanquam sepem quampiam, aut balteum prædicamentis circundare voluerunt.

Quare etiam πεντημερεῖς quosdam prodidere? neque enim potest aliquis versus capere pedes quinos, nisi quinarius. Sed fortasse fuerit is, qui vocibus quinis pedes suos explet: sex in Heroico, in aliis alium numerum. Plurium exempla hic animi gratia posita sunt: Pentimeris.

Iuppiter omnipotens votis flectendus auaris?

Parcebat eius nutibus Fatum pius

Mentem aegram spes falsa serenat:

Ad partes id quoque pertinet: quum ab vna crescunt syllabatim voces. Homeri exemplum in promptu est:

ὦ μάκαρ ἀτρείδη μοιρηγενὲς ὀλβιόδαιμον.

Tale Virgilianum illud esse carmen potuisset, ad hunc modum:

Ex quibus insignis pulcherrima Deiopeia.

Hosce κλιμακίας, quasi scalares appellarunt: quod per gradus ascenderent. Alij συριγγώδεις, hoc est fistulares, a pastorali musico instrumento: de quo satis supra. Ita enim a minima canna ad maximam vsque subibat. Non desunt, qui Euryalicum ei nomen fecerint.

Eiusdem rationis erit, si recurrent quantitates: vt quinque syllabis desinat in vnam. quos Tibicines nominarunt,

Vectigalibus armenta referre sibi Rex.

Tibicinem alij versum illum vocauere, in quo aliquid pone-

tetur ad solam metri sustentationem;

Aspectans syluam immensam: & sic forte profatur.

Nam *forte* est pro tibicine in versu, non autem ipse versus Tibicen. verum hoc inter vitia, quæ consistunt in quantitate.

AFFECTVS A QVALITATE.

CAPVT XXIX.

QValitatis virtutes sunt, simplicitas, æquabilitas, maiestas, sonus, & eiusmodi.

Simplices ἀπλόους appellamus. quo nomine etiam perfectos aliqui agnouere. Cæterum perfectionis pars est simplicitas, quam ita hic definio: tractus dictionis & Rhythmi sine anxio delectu aut dispositione. Est enim delectus in verbis anxius, veluti illud notarunt Critici Virgilianum:

Summaq; ieiuna sanie infuscatur arena.

Ita habes etiam nimium figuratos. In dispositione etiam, quum malim anteponere Dactylum Spondeo, quam Spondeum Dactylo in Dactylico versu. quum tamen simplicitas orationis aliud postulet. Exempli gratia,

Consilij tortis neruos Fortuna retundit.

Sic enim simplicius agas:

Fortis consilij. Sunt igitur ἀπλολόγοι, quorum dictio, & dimensio, & concinnitas simplex, ac inelaboratæ similis. Iccirco ἀπλοσχήμονες etiam a nonnullis. Afferunt autem exemplum non malum.

Vrbe fuit media Laurentis regia Pici.

Simplicior tamen ille Ouidianus,

Regia Solis erat sublimibus alta columnis.

Incipit enim a recto casu. Permulta vero inuenias eiusmodi. vt & illud;

Dic mihi Damœta, cuium pecus? an Mælibæi?

Hanc simplicitatem etiamsi æquabilitatem appelles, non errabis. Videtur tamen æquabilitas in sono tantum. igitur erit pars simplicitatis. Non defuere qui simplices hosce nominarunt πολιτικούς. Si a ciuilitate duxerunt, minus recte. nam & pastoralia carmina, cuiusmodi vnum posui, talia esse queunt. Ad hæc, Politica, siue Ciuilia decet ornamentum, interdũ etiam Pompa: quæ longe absunt a simplicitate. At si politos, non politicos, intelligunt, ne id quidem semper cõuenit simplicitati: quippe si anxius versus sit, vocibus ac numeris nimiũ cõpositis, aut dispositis, aut disquisitis poliendus erit, vt subsidant tumida, & reducatur ad illam æquabilitatem. sane & politus fuerit,

& erit

est simplex. at enim vero simplicitas illa, quæ prima quaque inuestigatione sese offert nobis, nullo pacto polienda erit. Natiua enim est, neque torno indiget. hoc enim est Polire, quod το-λεῖν. Itaque Horatius Græcorum os rotundum dixit: &, *male tornatos incudi reddere versus*. Quare eam speciem, quam κυ-κλοτερῆ dicunt, putem potius eandem cum politis. Exempla infinita apud poeseos patrem inuenias. Lege totum tractum pestilentiæ in tertio Georgicon. Amplius vero errarunt Grammatici, male nanq; definiuerunt. Politi, inquiunt, qui cohærentem continuant orationem. hæc enim definitio omnibus conuenit illis, qui sunt contrarij ἀσυνδέτοις. Cohærens ergo rudis esse poterit. idem Politus esse qui possit? Exemplum Cohærentis, siue subeuntis, impoliti tamen:

Prætextam in cista mures rosere Camilli.

Hosce κυκλοτερεῖς, teretes qui vocabit, non pessime faciet. sunt autem contrarij inæqualibus: cuiusmodi sunt permulti Luciliani, & apud Lucretium non pauci impoliti. De Ennianis tantundem. neque Horatius in Senariis dactylicis felicior. Hos ego voco familiares. Modo enim Latine & pure dicat, parum prospicit, quid numeris futurum sit. Oratio pura, tractus scrupei,

Qui fit, Mæcenas, vt nemo quam sibi sortem.

Neque melius multo qui strepepast teretes, atque confragosis contrarios arbitrati sunt. Aduersantur enim streperis molles, quos μαλακοειδεῖς Græci. Exemplum ponitur à Quintiliano, & aliis,

Mollia luteola pingens vaccinia calta.

Et nostrum, *Luteola in viola caltula pallidula.*

Quo loco etiam male adducunt exemplum illud,

Torua Mimalloneis inflatur tibia bombis.

Neque enim teres est, sed vitiosus, atque relatus ad censum tumidorum, sicut & illud Horatij,

Nec circumtonuit gaudens Bellona cruentis

Præterea versus ille, quem adducunt, non respondet definitioni: Neutiquam enim cohærent dictiones: sed simul cum quarto pede finitur tertia vox: simul cum voce quarta pes quintus. Alij vero Politicos, non vt illi, sed qui affectus includerent, appellarunt. At hæc differentia pertinet ad sensum, non ad dictionem, aut numerum. Sicut & ille, (ἀπαρτιζόμενον vocant) qui cōprehendit integram sententiam, neq; enim versus affectio erit, sed orationis. Apud quosdam ἀπηρτημένον scriptum inuenio, id est suspensum: quia sequentem non requirit, in hoc ipso sui est.

Haud procul ab horum natura, quos μονοσχημάτιστους Græci, nos æquiformes non eosdem, cum iis, in quibus æquabilitatem agnoscebamus. Hi enim sunt etiam alio nomine ἰσόσχημοι. Hoc autem pertinet ad qualitatem. non quod tantis, aut tot pedibus, constent, ne quis decipiatur: sed quod similibus. idem nanque omnibus sedibus pes. quare sequitur τὸ ἴδιον, vt omnes sint ἀκατάληκτοι. mutaretur nanque figura dempta syllaba. Rari admodum hoc genere apud authores.

Suis & ipsa Roma viribus ruit.

Nam ille Virgilianus, tametsi pro Spondiaco ponitur à Diomede,

Et leueis ocreas ducunt argento,

Tamen tertius pes, vt sit spondeus, passus ad primam syllabam Synalœphen. Extat & ille Ennianus,

Olli respondit Rex Albai longai.

Itaque nonnullis placuit eos etiam καθαρούς appellare. Puri nanque sunt: neque quicquam admittunt peregrini.

Maiestas in carmine comparatur extra sententiam sono quodam non fluido, sed sibi ipsi constante. ἐπιεικῆ Græce dicam: Maiestatem vero Græci quo vocent, non habent. Absint oportet à vulgari sono: neque tamen tollantur in tumorem. qualis pene omnia diuini Maronis.

It nigrum campis agmen.
Sub mœnibus vrbis aquantur.
Et quorum pars magna fui.
Quis talia fando
Myrmidonum Dolopumve, aut duri miles Vlyssi
Temperet à lacrymis?

Sonori sunt itaque hi: sed cum grauitate illa ἐπιεικεῖ, non turgida: sonori nanque sine maiestate multi: neque tamen vitiosi. Cum maiestate illi:

Postquam res Asiæ Priamique euertere gentem
Immeritam visum est superis, & alia diuina:

Sine maiestate vero.

Ecce supercilio cliuosi tramitis vndam
Elicit. illa cadens raucum per læuia murmur
Saxa ciet, scatebrisque arentia temperat arua.

Quare minus commodo Grammatici definiuerunt: qui crepitant fragosam pronuntiationem. tales enim sunt fragosi inter vitia connumerati. sonori autem pertinent ad magniloquentiam, quorum proprium est, implere aures sine offensa. Hæc nonnulli ausi sunt ἠχικὰ nominare: minus apte. Est enim

ἠχικὰ

ἠχὼ apud Aristotelem affectus vocis repercussæ. Quare hi ersit. τι quidam maluerunt ἠχῶδες ἤχημοι autem, in quibus arte id elaborarunt, vt esset extremæ vocis responsio ac repetitio. Apud Græcos hoc tentatum primum. verum frigide sane, vt in Epigrammatibus, & apud Aristophanem θεσμοφοριαζούσαις. Iccirco dixit Martialis, Echo sibi Græculam non recantare. Acutius Latini, quum ponerent orationem, ab eius extremo eliciebant partem, quæ præter spem malum bonumve significaret. veluti si dicas,

Fœmina dira viri nex est, & terribilis lis.

Aristophanes in Equitibus, ex μοιχώσεται, χώσεται. Itaque etiam præcedentia cola per interrogationem struxerunt ita, vt Echo ipsa acutissime responderet. quemadmodum eo Epigrammate, quod laboratum multo ingenio, multa arte, multo lepore, nullo pudore. Iccirco non posui:

Quisnam clamor? amor. quisnam furor? error.

& quæ sequuntur.

Quod autem aiunt Grammatici vnam syllabam repræsentari, parum circunspecte loquuti sunt. quanto nanq; plures tanto acutius, *Faue, Aue, Magnus, Agnus. Plaustrum, Austrum. Fœmina, Mina.* & alia innumera. Quidam dixerunt esse vitiosa: quia in monosyllabam desinant. Is primus error. non enim omnia. illud enim nostrum inter lusus in mensa:

Quidnam significat Scaliger? Aliger
Alatum podagra mancipium est? pium est:

Præterea quot necessitas concinnitatis deduxit ad monosyllabum?

Moribunda procumbit humi bos. &,
Inuenta sub ilicibus sus.

Sed de his in quarto.

In ea percussione, vt esset locus accommodatior ampliori orationi, producta interdum est syllaba: alias correpta. Nonnunquam addita aspiratio aut dempta. Aliquando mutatus sonus simul cum temporibus in diphthongo etiam affines consonantes suppositæ, vt *Clamor, Amor. Maximus, Imus. Sospes, Hospes. Hamo, Amo. Æris, Eris. Echo, Æquo.* Hi igitur arte quæsiti atque facti nequaquam erunt vitiosi. quod si subeat casu, aut incuria relinquatur, fortasse à Criticis damnabitur: vt illud Horatij.

Esse pares res. Aut Ausonij,

Exercet mentes fraternas grata malis lis,

arte factum.

Leonini. Similis his æque vitiosus Leoninus. Nominis causam ignoro. nam tametsi Leoni cauda est, tamen ea ventri non est, vel par vel similis. id quod talibus euenit versibus. nam quemadmodum in Echicis cauda caudæ respondet: ita in Leoninis cauda ventri. Quamobrem æquiuocos quidam appellauere. Exempla,

Æquiuoci.

Vir, precor, vxoris, frater succurre sorori.

Semipriscis adeo probati, vt sine illis quicquid scriberent, ineptum putaretur. Recentiores illud commenti sunt. puto esse Monachi cuiuspiam,

Hic iacet Erasmus. fuerat qui ridiculus mus.

Sonoris proximi sunt Vocales: iidem cum illis, nisi sonus esset remissior. φωνητικοὺς Græci.

Quaque lacus late liquidos, quaque horrida dumis
Rura tenent, &c.

AFFECTVS A DISPOSITIONE.

CAPVT XXX.

ORdo, siue dispositio pedum alia alij antefertur. De quibus in quarto accuratius scriptum est. Pudet autem exempla ponere. Vnus enim quisque sibi deligere potest: veluti quum primæ sedi vna aut plures respondeant eodem pede. Eos Græci inepte ποδομερεῖς. nos ἀναλογομερεῖς, aut ἰσομερεῖς, aut τῶν ὁ ποδῶν æquipedes.

Alia ratione disponuntur ἰσάλογοι. neque enim tam pedes respondent, quam numerus syllabarum. vt inter affectus quantitatis etiam numerare queas. Æquidicos Latini: nos Bipartitos. nam æquidici etiam tripartiti esse possint: vt,

Multa quoque & bello passus dum conderet Vrbem.

Quindecim enim syllabis constitutum, in tres partes secare licet. bipartiti autem exemplum non bonum ponit Plutarchus ex Homero.

αἴδεσσαν μὲν ἀνήνασθ, δεῖσαν δ' ὑποδέχθαι.

Redundant enim in priore commate syllabæ duæ, si cum sequenti comparetur. Illud potius afferendum,

φθῖσι τε χαῖρι μεγαίρειν, φθῖσι τε θνητοῖσι ἀνθρώπων.

Grammatici

Grammatici falso definiuere a sententiis, quoties per antitheta comparantur, veluti illo exemplo:

Alba ligustra cadunt, vaccinia nigra leguntur.

In hoc enim est orationis affectus, non dimensionis.

Tantum autem valuit ordo, vt certo modo partibus dispositis, retro legendo alij euadant, qui dicuntur Reciproci. idque aut eodem genere carminis, aut diuerso. Ac de diuerso quidem facilius. quare e senario dactylico catalectico Sotadeum fieri animaduertere. id quod irrisit eo versu Martialis,

Nec retro lego Sotaden Cinædum.

Exemplum autem habebis ex hoc,

Fata sib. Medulus fabricans est perfidus hostis.

Eodem modo Elegiacum effici, de quo recurrat Iambicus.

Altera regressu metra recursa meant.

Quorundam tamen ingenio factum est, vt relegendo eadem species referretur: idque aut eodem sensu, aut etiam contrario. Idem sensus,

Præcipiti modo quod decurrit tramite flumen,
Tempore consumptum iam cito deficiet.

Contrarius ex his,

Laus tua, non tua fraus: virtus, non copia rerum
Scandere te fecit hoc decus Omnipotens.

Quemadmodum circunferuntur & illa tam operosa: vt per eadem elementa fiat recursus, quem διάυλον suo loco appellauimus.

Signa te signa temere me tangis & angis.
Roma tibi subito motibus ibit amor. & illud,
Si bene te tua laus taxat, sua laute tenebis.

Nos versum vnum commenti sumus, quem Protheum nominauimus: cuius verba toties sedes commutare queunt: vt innumeras pene facies ostendant:

Perfide sperasti diuos te fallere Protea.

Illorum quoque natura pendet ab ordine, qui Correlatiui a Grammaticis dicti sunt. verum ad pedes, aut ad rhythmos nihil. verba ipsa modo regunt, vbi inter se respondent.

Pastor, Arator, Eques, Paui, Colui, Superaui
Capras, Rus, Hostes, Fronde, Ligone, Manu.

Quam speciem recentiores insuaui exemplo affectauere:

Instruit, inducit, iacit, admouet, extimet, vrget,
Classica, tela, faces, tormenta, tonitrua, classes.

Insuaui, inquam. nam & Leoninus versus est secundus, & verba aliquot respondentibus nominibus sua quibusque sede, minus proprio vsu ea appellant.

Est & apud eosdem species altera sana plebeia. Concordantes vocant, in quibus voces quædam ita sunt communes duobus versibus, vt seruiant contrariis.

Et canis } *in syluis* } *venatur* } *& omnia* } *seruat*
Et lupus } } *nutritur* } } *vastat*

Addiderunt huic classi etiam SERPENTINVM, quum reuoluitur finis eodem, vnde venerat. Ex Martiali & Ouidio,

Rumpitur inuidia quidam charissime Iuli:
Quod me Roma legit, rumpitur inuidia.
Militat omnis amans, & habet sua castra Cupido:
Attice crede mihi, militat omnis amans.

Verum partium dispositio pro toto efficit hoc. in quibusdam vero affectum cognoscas, tanquam totius ad totum: id est non tanquam pedum ad versus, sed tanquam versuum ad poematium. veluti quum repetitur versus in fine Epigrammatis, qui initio fuerat constitutus. vt apud Martialem: & Catullum, & nos:

Calue pessime, Calue pessimorum.

Intercalares.

Cuius naturæ atque instituti sunt ij, quos Intercalares dicimus. Apud Virgilium,

Incipe Mænalios mecum mea tibia versus.

Apud Ouidium,

Impia quid dubitas Deianira mori?

Apud Catullum,

Concubine nuces da.

Est autem species eorum, qui dicuntur interpositi. sic enim hos definiunt: qui saluo sensu tolli possunt: cuiusmodi sunt omnia ἐπιφωνήματα, & προσφωνήματα, Græci παρεμβεβλημένους. quo nomine etiam Spurios recenset Cicero in Epistolis. Sic enim appellat Ausonius quos expunxit, quasi non γνησίους, id est genuinos, siue germanos, siue suos. eo versu.

Quique notas spuriis versibus apposuit.

Mutantur igitur dictionū translatione, aut recursu. quemadmodum dicebamus. Non minus vero etiam temporum trāspositione. namque Iambicum aiunt primum fuisse versum senarium ex ore Latronæ, sicuti supra dicebamus.

in

ἰὴ παιὰν ἰὴ παιάν, ἰὴ παιάν.

In quo transpositis temporibus Trochaicum efficias: ad quem modum legimus apud Strabonem,

ἰε παιὰν; ἰε παιὰν, ἰε παιάν.

Quem exceptum id sacris ad aras pro libamentis Spondiacum fecerunt, addito transposito tempore.

VITIA A QVANTITATE.

CAPVT XXXI.

QVæ supra memorabamus aut pro virtutibus, aut pro simplicibus affectibus, quæ euenta quasi quædam atque ἐνδεχόμενα sunt, misceri necesse fuit etiā vitiorum animaduersionibus: propterea quod Grammaticorum errores identidem fuerunt castigandi. quamobrem & ἠχώδεις, & Leoninos descripsimus, qui huc fuerant differendi. Nunc suo loco designabimus qui reliqui sint. A quantitate igitur, quod & supra fecimus, incipiendum: quam proxima namque substantiæ dici potest. nam vera substantia in carmine est ipsa dictio: in dictione quantitas. Est igitur vitium quantitatis aut in partibus principalibus, aut in partium partibus. In principalibus, veluti quum dictiones nimis longas, aut nimis curtas infercimus. Illos vocarunt μακροσκελεῖς:

Cillachrymabantur Constantinopolitani
Innumerabilibus sollicitudinibus.

Alios non animaduertere. iccirco ne nomen quidem imposuere. Exemplum ponam,

Si mis lis nex est, vax quid sit sub id, aut quo?

Est igitur in illis excessus, in his defectus. quemadmodum & in partium partibus: veluti quum desit, aut abundat syllaba, vel syllabæ. Id quod fit in principio versus. ἀκεφάλους vocāt Græci, nos Mutilos. sic enim Horatius eum cui cornu videbatur ob cicatricem a fronte euulsum. Aut in fine. μειούρους Græci, quasi excaudatos, aut cauda minutos. sicut illi erant capite minuti. Aut in medio: κολοβοὺς Græci, & κολούρους. alij etiam λαγαροὺς quasi inanes, aut laxos. etiam stringosos possis dicere.

Ἀκέφαλοι quare dicti? quippe caput carminis vna nequit esse syllaba. Capiti igitur pars deest, non caput carmini. Adducunt exemplum,

Fluuiorum Rex Eridanus. & ex Homero, *βορέης καὶ ζέφυρος.*

Quam vero breue, videndum est. Pes enim pedem repræsentat, Anapæstus dactylum. Hoc dixere Græci αἰποδίαν

& αὐτοπάθειαν. & Terentianus, vir summo iudicio & eruditione, ita censuit poni posse in Ionicis diuersos pedes. Quod enim vnus amittit, inquit, acquiret alius. non igitur est ἀκεφαλία. sed αὐτομεσία in Rhythmo. Iccirco ἀμφιμάκρον quoque pro Dactylo poni videmus. Neque solum illum, de quo alibi, quippe vocalis merito fit commodior, vt *Genua, Ariete*. fit enim quasi consonans secunda vocalis in vtroque: quemadmodũ etiam Spondeum facias ex illa voce, *Fluuiorum*. sed etiam manifestum: veluti apud Ennium.

Capitibus nutantes platanos, rectasque cupressos. Βορέας quoque alibi βοῤῥᾶς & βοῤῥῆς scribitur. Ἀκεφαλώτερος ille apud Ciceronem, nisi sit mendum. Recitat autem e suo Mario in primo De diuinatione,

Arboris e trunco serpentis saucia morsu
Subiit ipsa feris transfigens vnguibus anguem.

Ex vero syllabæ defectu sequitur carminis mutatio: Iambicus ex Trochaico,

Tu dabis malum Metelle Næuio poetæ.
Dabis malum Metelle Næuio poetæ.

In medio autem strigosi illi deficiuntur syllaba: aut syllabæ parte, id est tempore. nam illi Maroniani, & ventre & cauda carent, casu non consilio: *Quem tibi iam Troia.* Aonius tamen poeta consulto quosdam tales fecit, id quod an laudem, suo loco dicam. A Callimacho namque commissum aiunt: cuius inter Senarios illud incertum circumfertur:

τὴν οἱ φασὶ τεκόντες.

Multa exempla habes syllabarum aut temporum.

Omnia vincit amor: & nos cedamus Amori.

Vere illud in medio,

Liminaque laurusque Dei.

Hoc ad principium carminis: versus finem ibi Ennius:

Hic vbi Gasa fere sunt millia militum octo.

Est enim in quinta sede trochæus, si legem seruemus. Ex Homero multa petere queas. fuit enim negligentissimus. In fine autem non penitus. Vltima namque syllaba nullum carminis corrupit genus, neque longa trochæum, aut dactylum: neque breuis iambum, aut anapæstum. sed in vltima dictionis syllaba penultima: vt apud Homerum,

Τρῶες δ' ἐῤῥίγησαν, ὅπως ἴδον αἰόλον ὄφιν.
Me quam amo virgo ferox fugit auia, nulla redamans.

Contraria ratione Hypermetra Miuris. iccirco appellata πλεονάζοντα κατὰ πλεονασμόν. quare autem ἀκεφάλους hosce appella-

appellarunt, quorum affectus esset in cauda? sane malim eos ita dictos, quorum initia vna syllaba abundarent. Nam si coniunctio cogatur à versu poni in fine, nihil est impedimento, quin sequentis versus principio apponatur prælata orationis dignitate. Hoc fit sæpe à Comicis: velut,

Meum gnatum, si comparatum ita videro,
Vt malit quæ volo, quam, quæ nolo, velit; feram.

Hoc inquam fit ad hunc modum, vt vides, nulla necessitate cogente, vt ea syllaba transferatur ad præcedentis finem, quia mutilus sit. nanque alibi est causa, qua transferamus: quo supplementum fiat in locum syllabæ deficientis: vt apud Horatium ex Adonio auferimus ad integrandum Sapphicum antecedentem:

Grosphe non gemmis neque purpura—
Venale nec auro.

Ad priorem modum, alio loco idem.

Labitur ripa Ioue non probante—
Vxorius amnis.

Contra Hypermetris est quod demas atque induas insequentis syllabam per concretionem. Apud diuinum Poetam non semel,

Et dulcem musti Vulcano decoquit humorem,
Vinaque sulphura.
Tecta Latinorum.

Quare δολιχούρους libenter appellarim, & ἐπιούρους: vt illud, *Et naufragum Scyllacaum.* nisi Creticum mauis, *Naufragum Scyllacaum.* Concrescunt tamen interdum duæ in vnam. Ponam exempla principij, medij, & finis:

Eosdem habuit secum, quibus est elata capillos:
Et leueis ocreas lento ducunt argento.
Atque hinc bullato spoliauit Amazona baltheo.

Contrarij ieiunis illis & strigosis dicuntur προκοίλιοι & προγάστορες, ventriosi superiori exemplo, & illo,

Inter se coiisse viros & decernere ferro: si ita legas. Sed alij quoque sunt.

QVALITATIS VITIA.

CAPVT XXXII.

QValitatis vitia in sono, aut figura. Soni vitia duritas, quam in nomine fragosi, & streperi collocarunt. Ac fragosi quidem sunt asperi hærentes; ab aquis sumpta metaphora, quæ obiectu scopulorum aut rupium, quum detinentur, frangun-

franguntur atque sonum edunt. Græce τραχεῖς, quale illud Homeri,

τριχθά τε, τετραχθά τε διατρυφὲν ἔκπεσε χειρός.

Illud potes apponere,

Fraternas strages, perstrictaque strata cruore.

Streperos agnoscas in simili sono molliores: quos Rauolos à raucitate scitissima voce Latini dixere. Rauim namq; τὸν βράγχον Plautus. Græci hosce μινυροὺς, quasi querulos aut querqueros. *At tuba terribilis sonitu procul ære canoro Increpuit.*

Contrarij sunt his hiulci. Græci λαγαροὺς, nos inanes & laxos. Catulli illud,

Ebriosa acina ebriosioris. &,

Vno in lectulo erudituli ambo. &,

Insula Ionio in magno.

Hosce Græci κακοφώνους, ego potius εὐφώνους & πολυφώνους. nam κακόφωνοι sunt ridiculi, aut incompositi, aut insuaues: velut illi,

Numerum cum nauibus æquat,

Et Troica castra. Et qui est apud Ennium:

O Tite tute Tati tibi tanta Tyranne tulisti.

Atq; hos quidem neutiquam definias per repetitionem eiusdem consonantis: quemadmodum minus consulto fecere Grammatici. Non sunt enim semper vitiosi. quin etiam pro virtute quæsitum id aliquando: sicut in quarto dictum est,

Sale saxa sonabant.

Quæque lacus late liquidos.

Quare genus summum appellabo αὐτόφωνον, aut αὐτοσύμφωνον. Speciem vero vitiosam: veluti in superioribus & in his,

Glauco, & Panopeæ, & Inoo Melicertæ,

Iactari quos cernis in Ionio immenso.

Quos tamen constat ab ipsis Poetis affectatos: tantum abest vt pro vitiosis admiserint, quos quæsitos videmus. Verum in quarto exactius. Illud nunc dispiciamus: vitiosum hiulcum, & eum hiulcum, quem poetæ probum atque etiam expetendum iudicarunt: an sub eodem genere, quod ταυτοσύμφωνον diximus, statuere ius sit? Atq; hoc pertinet ad Metaphysicum primo, deinde ad Moralem. nam large dare, est pro genere tum prodigis tum liberalibus differentiæ vero additæ vel bonæ vel non bonæ, conficient species probas aut prauas.

Tumiditas quoq; in sono est. vitium illud quidem, quod est contrarium sonoris. In id vitium assurgunt, qui plus nimio conantur. à quo fortasse non abest Papinij,

Magnanimum

Magnanimum Æacidem, formidatamque Tonanti, Exhausit enim spiritum.

Contrarij hærentibus & fragosis, æque nihilominus vitiosi, Fluidi. Sunt autem Fluxi, qui non consistunt, dum pronunciantur: sed dilabuntur, atq; sese subtrahunt, quasi inertes operi. Hoc seculo vitium peculiare. ne moribus Epicureorum & solutorũ animorum essent carmina dissimilia. Hi cecidere ab ea virtute, quam in Teretibus agnoscebamus:

Qui modo Nasonis fueramus quinque libelli,
Tres sumus: Hoc illi prætulit author opus.

Figuræ vitium est in orationis modo, duplex: aut quum nimis sunt figurati, quasi cincinnati, & calamistrati, & spleniati. & stibiati: horum multos taxat Æschyli & Euripidæ Aristophanes. Alij contra adeo plebej, vt aliquando sordidi sint. illos κομψοὺς hos βδελυροὺς appellato. Illud vitium tolerabilius. rapit enim ac tenet auditorem, dum iudicat. Hoc pessimum. aspellit enim ab sese auditorem, dum nihil quærit, nihil recipit noui. λογοειδεῖς appellatos inuenio: quasi similes solutæ orationi. Sæpe Catullus: vt in illis,

Troia nefas commune sepulchrum Asiæ atque Europæ:
Troia virum & virtutum omnium acerba cinis.

Quod genus Horatius in sermonibus consecutus, habuit imitatores multos: Iuuenalem non habuit. Addidit enim facilitatem & amœnum sonum sermonis puritati. Cæterum in quarto commodius & exactius de hoc.

Ἀσυνδέτους vero quonam ponemus loco? nam partibus videtur defectus. Sunt enim quorum voces singulæ singulis pedibus inchoantur ac terminantur. Quare quemadmodum oratio ἀσύνδετος est, cuius dictiones nulla copulatione coniunguntur: ita versus, quorum pedes nullam vicini syllabam subeundo finiuntur. Aliis placuit ponere inter qualitates. Sane est qualitatis vitium ex partium carentia. Exemplum Homeri,

Τ' ἔβρειθ' εἴνεκα πόδι, σὺ δ' ἴσχιο, πεῖθεο δ' ἡμῖν.
Nobis dulcia carmina, nobis dulcia vina.

An verò possit esse vitium dispositionis? Non enim videtur. Transpositis enim, vti libitum fuerit, dictionibus, idem modus numeri. Euenire tamen queat, si monosyllaba intercedant. Exempli gratia,

Nobis Rex sit talis, qualis is iam fuit ante.

Si enim commutentur verba, subibunt inter se pedes. Grammatici more suo turbas dant. afferunt enim exemplum disiuncta-

iunctarum dictionum, non pedum. Hoc autem est orationis non versus.

Tectum augustum, ingens, centum sublime columnis.

Id quod nequaquam vitium est: sed figura laudabilis. quum enim multa habemus, fit quasi ἀσύνδετον, vbi copula non additur. Sed de his in quarto.

Hanc speciem ὑπόρρυθμον quare appellarint, subobscurum est. videtur enim potius ἄρρυθμον. Haud tamen verum est, esse ἄρρυθμον, neque vero εὔρυθμον, quare ὑπόρρυθμον: quasi quum dicimus, subsalsum.

LEGES COMMVNES.

CAPVT XXXIIII.

HActenus communes affectus. Nunc si quæ leges ad virtutes adducunt nos, aut à vitiis amouent; tanquam affectuum causæ, more nostro subnectendæ. Est igitur prima lex ab antiquis sancita atque recepta: Versus à monosyllabo, qua scilicet ratione supra docebamus, ad tricesimum vsque temporum tractum deduci posse. Iccirco maximum versum τριακοντάσημον vocauere. Et Demetrius Phalereus metri concinnitatem suo stomacho præscripsit. Consistere nanque potissimum intra Hexametrum: idque addito elogio non infaceto. γελοῖον γὰρ inquit, τὸ μὴ ποιεῖν ἄμετρον εἶναι.

Postremæ syllabæ nulla ratio habetur. quare neque longa purum Trochaicum, neque breuis purum Iambicum vitiabit.

Vt Hypermetrorum vitentur incommoda, nulla pars à sequenti accipiatur aut ab illo excipiatur. Hoc tamen Lyricis, & Choris Græcis nequaquam obseruatum esse, vulgare iam est. supra posuimus aliquot exempla. Catullus non solum in Epithalamio, sed etiam in Hendecasyllabis, licentia vsus est:

Quænam te mala mens, miselle Rauidi,
Agit præcipitem in meos iambos?

Aut quum id, quod in priore superarat, tanquam legitima pars inchoabit posteriorem: vt in illo de quo diximus, Horatij,

Grosphe non gemmis neque purpura Venale nec auro.

Sic habes apud Simonidem in epigrammate,

ἢ μὲν ἀθληταῖσι φίλως γλῶσσ' ἧκεν ἀειρα-
νίκων ἵππων ὄχων κηῦνε ἁρμόδι[illegible]

& Nicomachus in Elegis,

ἦρξε δ' ἄρ τοι ὁ κλεινὸς ἀν' Ἑλλάδα πᾶσαν Ἀπολλό-
 δωρος. γιγνώσκεις ὄνομα τοῦτο κλύων.

Atque in his quidem pudor ac venia ob nomina. At Theocritus,

οὐκ εἶχεν ἀρχεμβρότους, ὦ πότνια, κηδεμόνας ἀ-
 π' ἀθανάτων αὐτοὶ πλεῖον ἔχουσι βροτοί.

Mediocrior Cratini audacia βάπταις.

ἀλλ' οὐχὶ δυνατόν ἐστιν. οὐ γὰρ ἄλλο πο-
 βυλιμαῖος τρίζουσι.

Aristophanes quoque Α'χαρνεῦσι,

ἀλλὰ νῦν λέγ' ἅ σοι δοκεῖ, τὸ δὲ Λακε-
 δαιμόνιον αὐτὸν, οὐκ ἐν τῷ τρόπῳ ζῆν τί φίλον.

Ouidius autem in quarto de Ponto, dum non vult aures lancinare fœditate, lacessiuit versuum tractu,

Lex pedis officio, fortunaq; nominis obstat:
 Quaq; meos adeas, est via nulla, modos.
Nam pudet in geminos ita nomen scindere versus:
 Desinat vt prior hoc, incipiatque minor.

Deinde ab his lasciue lusit in nomine Tuticani, quæ ibi leges. Critias quoque quum scriberet Elegiacum, neque Alcibiadæ, quem celebrabat, nomẽ dactylicis caperetur, iambicum intrusit. Ponam igitur exempli gratia potius quam concinnitatis: est enim duriusculus:

Καὶ νῦν Κλεινίου υἱὸν Ἀθηναῖον στεφανώσω
 Ἀλκιβιάδην νέοισιν ὑμνήσας τρόποις.
Οὐ γάρ πως ἦν τοὔνομ' ἐφαρμόζειν ἐλεγείῳ:
 Νῦν δ' ἐν ἰαμβείῳ κείσεται οὐκ ἀμέτρως.

Illud item multi curiose seruatum voluere: vt sententiæ simul cum strophis absoluerentur. sic etiam in Elegis. Verum non ignobiles Poetæ id suo arbitratu neglexere. Etiam Ouidius ipse, qui legum istarum fuit obseruantissimus. Horatius quoque solutus ea cura fuit. Catullus vnicam periodum multis explicat Elegis, secutus Græcorum licentiam.

E Grammaticorum minutis præceptionibus sero euadere possumus. στίχον esse voluere partem μέτρου: quæ tamen pars neque minor trinis coniugationibus, neque maior quaternis. Quod autem minus esset tribus, si plenum erat, neque vlla syllaba deficiebatur, appellarunt Membrum, κῶλον, quod deficeretur, κόμμα. id est præcisionem, siue melius, præcisum. Verum hæc, atque eiusmodi, vt quisque volet.

AFFECTVS PROPRII IAMBICI. CAPVT XXXIV.

IAmbicorum sedes puræ & propriæ fuere per initia, sicut & aliorum, verum quum Poesis sit imitatio naturæ, natura vero ipsa raro simplicia commentetur, atque ad compositiones potius perfectorum: icciрco hæc vt exactius explicarentur, admissi necessario sunt alij pedes, quorum notis res ipsæ, quæ essent variæ, designari possent. Insertus igitur spondeus sedibus imparibus. Eius siue consilij siue consuetudinis ratio declarata est a nobis in septimo horum librorum. Anapæstus quoque ingessit sese, non sine magno decore. est enim pes admodum nobilis: isque non solum sedibus peregrinis, id est, imparibus, sed etiam legitimis. Id quod apud omnes Græcos videre est. De dactylo quid dicendum? nam si spondeus interponitur, quare non & dactylus? fortasse quia trochæo similior: a longa namque incipit. anapæstus iambi naturam imitatur, a breui enim capit initium. Nos tamen in Nemesi numeris ita consuluimus, vt metrum, & fugam, de qua loquebamur, exprimeremus. Quum itaque posset sic, vel luculento carmine,

Illiberali excussa sunt metu omnia.

Maluimus ad hunc modum,

Illiberali excussa sunt omnia metu.

Verum hæc potius ad quartum librum spectant. Apud omnes passim in iambicis dactylus inuehitur. In septimo horum librorum posuimus exempla, quibus in vltima sede sit tribrachys. Illis etiam hunc addes ex Alexidis Hippisco fabula,

ἰῶ, οἶδα κἀγὼ τινὰ πολίτην ἡμέτερον.

Scazontes. De Scazontibus alibi diximus. Tum Græci, tum e Latinis Boethius in quinta sede spondeum statuere (is enim in iambico recto ibi quoque collocatur) non dubitauit. Nos puriorum authoritatem sequuti negamus id ita factum oportere, aut decere: sed iambum semper ei loco deberi: ne versus tractu ipso tam moroso languescat.

TROCHAICI. CAPVT XXXV.

TRochaici ad Iambicorum leges quam proxime accedunt. admittunt enim spondeum, dactylum, anapæstum tribrachym, proceleumaticon. Eo differunt quod sedes impares seruantur intactæ: idque multo diligentius, quam in Iambicis pares.

Comici tamen nostri tam hosce, quam Iambicos, adeo contaminarunt, vt omnibus locis hos omnes, atque etiam ipsum

Creticum

Creticum indiderint: quemadmodum fusius in Epinomide scriptum est.

ANAPÆSTICI. CAPVT XXXVI.

ANapæstici longe laxiores, omnes enim sibi pares admittunt pedes, dactylum, spondeum, proceleumaticum, nulla sibi propria seruata sede: adeo vt toto in versu, Anapæstico sæpe anapæstus nullus inueniatur. Atque ex Anapæstico Dactylicus plerunque fieri queat, quemadmodum noster ille:

Nulla fouet pietas pietatem.

Pietatem nulla fouet pietas.

Quinetiam fabularum authores Anapæsticum iambo contaminarunt: vt apud Archilochum eo versu,

Ἐρασμονίδη χαρίλαε.

Nam quod aiunt etiam a Cratino factum, fortasse verum sit: neutiquam tamen eo versu, quem adducunt ex eius fabula Vlysse,

Νίφος ὑγρόν τοῦδ' ἐρῶμαι.

Est enim trimetrum hypercatalecticum, quod ob quædam prouerbia, Prouerbiale cognominatum est.

Πέπεδ' ἄρτεμις σοὶ ἰχέρδοι,

Καὶ πόρχεργος ἐν λαχανίοισι.

Etsi multa prouerbia aliis versibus, multi versus eiusmodi sine prouerbiis. Dactylus tamen contra leges videtur admissus. Nã tametsi est ἰσοῤῥοπία id est æquipollentia: tamen est ἀντίθεσις, contraria dispositio. Itaque in Trochaico iambus nullus, neque in iambico trochæus vllus. Spondeus autem non iniuria mistus fuit. Est enim par συλλήψει: id est temporum comprehensione. Quod si verum est, non est verum, quod dixere, versum illum esse catalecticum,

ὅτ' ἐγὼ ὦ Δέκεια λέγων λῦθον.

Etenim in longa penultima duarum breuium comprehensio est. Eiusmodi tetrametra Archilochia supra vocabamus. alij malunt Aristophania. quod nomen non quit deduci, tanquam ab inuentore, ab vsu. Nam Cratinus ante hunc, & ante illum, Epicharmus eo versus genere vsi sunt. atque Epicharmum quidem eiusmodi mensura duas aiunt scripsisse fabulas. Quinetiam apud Aristoxenum Selinuntium; cuius ipse quoque meminerit Epicharmus, talem versum inueniri. Fuerunt autem huic similia carmina, quæ vocarunt Laconica, in spondeum, non in anapæstum desinentia: e quibus illum circumferunt.

ἄγετ' ὦ σπάρξας ἵνα παλαιὸν χορεύσῃ.

Nihilo deteriore lege conditur proceleumatico. est enim ἰσό-χρονος. quo vsus est Aristophanes:

τίς ὀρεὰ βαθύκομα λάσι' ἐπίουρ' ὀρεῶν;

Vt non immerito nonnulli πυῤῥιχιακὸν appellarint, & sane sapit hyporchemata: de quibus libro superiore satis.

DACTYLICI. CAPVT XXXVII.

DActylicis castigatiores spondeum tantum interponunt, raro proceleumaticum. Si quis alius interuenit pes, licentia est. Namque & iambum & anapæstum videmus apud Virgilium. Etiam Creticum putarunt Grammatici illum:

Insula Ionio in magno.

Ego nihil minus. nam Græcorum exemplo diphthongi amittunt tempus vnum sequente vocali. Proceleumaticus autem, quemadmodum alibi quoque diximus, aut expressus est, vt *Ca[illegible]tiuus*: aut non, vt *Ariete*, in hac enim voce quasi trisyllabum sonum audis, vbi voles, facta tertia litera ex vocali consonante: sic & in illa, *Genua labant*. Potes enim audire, *Genua* tanquam dissyllabum. Eadem ratio apud Horatium in nomine, *Nasidieni*: & in voce *Pituita*. sed de his alibi quoque, vt dicebamus.

Nobilissimus dactylicorum Senarius catalecticus, multas inuenit pro re appellationes. Heroicus dictus, qui bella caneret. Orpheus, Linus, Musæus, Homerus, & alij ad Hymnos transtulere. Idem Musæus etiam ad amores, verum tragicos. Hesiodus, Nicander, Aratus, Oppianus ad narrationes, ac præceptiones, neutiquam tamen nomen illud illustre propterea mutauere. Dictus Heroicus etiam Pythius, quia inuentum Apollinis prædicarent. Tradunt enim Phæmonoen primam extitisse, quæ eo carminis genere Delphis fuerit vaticinata.

Ab ipsis dimensionibus etiam consequutus est alias atque alias appellationes. κατενόπλιον nominarunt, cum binis dactylis singulos apponis spondeos. insurgit enim cum dactylo ad pugnam, & pedem figit in spondeo, vt manum conserat: deinde duobus dactylis præliatur: tum quiescit in victoria cum spondeo. Ratum carmen:

Eruerint Danai, quæque ipse miserrima vidi.

Periodicum vero est alternis, incipiens a dactylo:

Italiam fato profugus Lauinaque venit.

Bucolium, vt quintæ vocis & dactyli idem sit finis: vel dactyli, inquam, vel spondei, multis exemplis,

Tityre, tu patula recubans sub tegmine fagi.

Sapphicum dactylos quatuor duobus claudit spondeis:

Claudere dactylicos actus geminis spondeis.

Spondiacum integrũ tatũ inuenias. Lucretij ille est in sexto.

An cœlum nobis natura introcorruptam.

In trimetris autem dactylicis, vt spondeus primo sit loco: qualis apud Boetium.

Cum Phœbi radiis graue.

Inter quos alios eiusmodi & quæras, & iudicabis.

HENDECASYLLABI.

CAPVT XXXVIII.

TAm Phalæcij, quam Sapphici Hendecasyllabi temporum variationes passi sunt. Diximus enim Sapphicum genuinum obsidere dactylum binis vtrinque trochæis,

Seu Sacas, sagittiferosque Parthos.

Quem postea fecerunt stabiliorem, secundo trochæo in spõdeum mutato. Phalæcium autem verum iisdem tantum constare pedibus, trochæis & dactylo. quare primum esse trochæum oportere. quem quum in spondeum mutatum viderat Catullus, ausus est etiam iambum, alij etiam Pyrrichium substituere: neque id inepte. Lasciui enim maxime omnium sunt. Quibus igitur omnia canere liceret, omnibus quoque modis & posse & decere iudicarunt.

IONICA A MAIORI.

CAPVT XXXIX.

IOnicis à maiore non minor iniuria, quam anapæsticis facta est. Ita enim profitetur Terentianus, vsum sequutus, non rationem, pedes diuersos inseri posse: modo constent tempora, neque sedibus, neq; coniugationibus vllis seruatis. Quare eorum quempiam quum legis aliquando, nihil minus agnoscas, atque Ionicum à maiore. Eo ille carmine & frequens est, & feliciter vtitur. quare qui volet, inde petat. Summa tamen hęc est: Quum tres Ionicos à maiore pedes posueris, semipedem subdis, id est duas longas. Quare quum longas omnes in breues queas resoluere, colliges duas & viginti syllabas breues: quæ proceleumaticos quinq; ac semissem conficiunt. Exemplum non posuit Terentianus, sed curtum illud,

Perit, abit auipedis animula leporis.

Nos tamen, quemadmodum dicebamus, & longissimos, & multos dedimus. Quod si primam tantum syllabam longam corripias, fiet primus pes anapæstus. exempli gratia, pono versum hunc integrum, non corruptum.

Hic integer & purus erit versus amœnus.

Sic mutato.

Hic & integer.

Quod si manente prima longa, secunda dissoluatur in duas breues, fiet dactylus, sic:

Hic oberrans & impurus erit versus, &c.

Atque ita aliis quoque locis eueniet. quare post duos Ionicos, aut eorum totidem vicarias syllabas, tres trochæos inuenias: vt in illo,

Post Ionicum bis positum dabis trochæos.

In tertio tomo de Sapientia & Beatitudine, ex septem trochæis dedimus, & cum cauda Elegiaca, ad varietatem.

ELEGI. CAPVT XL.

Elegi inter dactylicos, aut anapæsticos erant statuendi. Cæterum ob varietatem distraximus. Negant quidem præcisionem siue cæsuram Elegiacam esse breuem posse. Addunt rationem, propterea quod si anapæstis metiare, nequeat consistere. necesse enim est tertium pedem esse spondeum. Quod si penthemimeris illa sit breuis, iambus fiat. Nos in nostris poematiis eam legem nequaquam seruauimus, maximorum exemplo virorum. Catulli illud est,

Perspecta exigitur vnica amicitia.

Illud Propertij.

Vinceris aut vincis. hæc in amore rota est.

& illes,

Aut pudor ingenuus, aut retinendus amor.

Illud Tibulli.

Lacteus & mistus obriguisse liquor.

Hic Ouidij in quarto de Ponto.

Indignus effectus omnibus ipse magis.

Præterea apud Simonidem in disticho, quem modo posuimus, id neglectum est. Horatius quoque in alio versus genere æque cæsuram illam breuem admisit. Quinetiam Virgilius toties, non in ea syllaba, quæ sola relicta pene ignoratur qualis sit vbi non cohæreat: sed etiam in ea, quæ subit, facitque pedis initium.

Omnia vincit Amor, & nos cedamus Amori.

Poterat enim,

Sic nos cedamus.

Verum Poetæ authoritas sese tuetur iudicio. ita vt temporis iacturam in syllaba numerorum elegantia redimat. Sed de his supra quoque.

Nec

Nec quemadmodum dicebamus, verum est, quod aiebant: Ergo semper finiri sententiam. nanque ab Elegiacorum nullo id seruatum inuenias.

GALLIAMBI
CAPVT. XLI.

GAlliambicus facetissimus ac venustatis plenissimus versus. In prima sede anapæstum recipit: quem mutat in spondeum aliquando. Præterea etiam Creticum & proceleumaticum. In secunda iambum: pro quo tamen etiam anapæstus ponitur interdum. & meliore iure tribrachys. Eadem vero licentia spondeus, qua & anapæstus. quare dactylus quoque sese ingessit. Tertiam sedem haud alius fere subit pes quam iambus. Quartæ & quintæ dactylus debetur: sed ita, vt à quinta nunquam dimoueatur, de quarta cedat, quod mirum est, etiam iambo. Sextus & vltimus locus semper habet anapæstum.

ALII AFFECTVS.
CAPVT XLII.

EST & ille affectus, quo versus in versum mutatur. Nam & hoc in natura fieri & apud Theophrastum legimus De plãtis, & apud Aristotelem De animalibus, vt aliqua ex quibusdam fiant. Terentianus multum operæ posuit, vt hæc doceret, additis aut interpositis verbis aliquot. Sed & supra scripsimus quædam de recurrentibus, quos Anguineos aliqui vocarunt eam quidem ob causam, quia reflectuntur. Verum vox minus ex analogia: tametsi reperitur apud Poetas. Et hic addemus exemplum vnum de transpositione. fit enim permutatis sedibus, non vocibus, vt ex trochaico iambicus effici possit, atque è contrario.

Optimum ius, lex amica, vox diserta.
Diserta vox, amica lex, ius optimum.

Verum iam modus esto. neque enim grammatici sumus, sed Poetam creare instituimus.

LIBRI, SECVNDI QVI ET HYLE INSCRIPTVS,

FINIS.

IVLII CAESARIS SCALIGERI POETICES

Liber Tertius, qvi et Idea.

RERVM DIVISIO.

Capvt I.

Qvvm igitur Poema, quemadmodũ dictum est, imitatio quędam sit: quatuor quęrẽda fuere: primum, quo imitemur: alterum, quare imitemur: tertium, quo imitemur: quartũ quomodo imitemur. Sic enim etiã acutius, quam Aristoteles Atq; in primo quidẽ libro Poetices vsũ ostendimus; atq; eius originem simul & finem; quare imitaremur: vt scilicet humana vita cõpositior fiat. Quomodo autem imitemur, dicemus libro sequenti. Nam in superiore digesta sunt versuũ genera, ac rationes, quibus imitaremur. Nunc quid imitandum nobis sit, videamus. Igitur vniuersum negotium nostrũ in Res & Verba quum diuidatur, verba ipsa, & partes sunt, & materia orationis, quæ iã à nobis explicata est: verborum autem dispositio atq; apparatus, quasi forma quædam, de qua postea dicemus. Res autem ipsæ finis sunt orationis quarum verba notæ sunt. Quamobrem ab ipsis reb. formam illam accipiunt, qua hoc ipsum sunt, quod sunt. Iccirco liber hic Idea est à nobis inscriptus. non iccirco, quia cum Platonicis eo verser in errore, vt putem à rebus ipsis verba natura sua concreta esse: sed quia res ipsæ, quales, quantæque sunt, talem tantamque non illæ, sed nos, efficimus orationem. Sicut igitur est Idea picturæ Socrates, sic Troia Homericæ Iliados. Quare iam propositum persequamur. Res omnis aut est persona, aut extra personam. Personam describimus, aut qua substantia est, aut quatenus afficitur accidentibus. Substantiam aut totam

um designamus, exempli gratia, quum in bello quis occiditur. Neque enim aut anima aut corpus deletur morte, sed Mezentius. Anima æterna manet. Corporis vero moles an eadem sit, quæ prius, hoc alibi declaratum est. Sic igitur tota substantia cadere solet in materiam Poeseos. vix enim aliter. quippe Æneam, aut Achillem, aut Cæsarem quum referam, eorum potius virtutes, aut vitia, aut fortunam explicabo. Partes autem pene eodem modo considerantur. veluti quum animæ abitum describimus,

Vitaque cum gemitu fugit indignata sub umbras.

&, *Purpuream vomit ille animam.* &,

Atque in ventos vita recessit.

De corpore quoque haud dissimilia.

Truncumque reliquit arena. &,

Iacet ingens littore truncus.

Accidentia vero, a Philosophis disputatum est, essentne animæ, an compositi, puta Herculis, vel Cæsaris. Nam Stoicorum vanitas ridicula, qui qualitates ipsas corpora esse profitebantur. Ac sane quæ corporis esse dicuntur, ea sine controuersia illius sunt: veluti proceritas, crassities, atque eiusmodi: quæ constituta sunt in quantitate, qualitate, situ, ac dispositione partium, & habitu. Quantitas est continua & discreta. discreta, veluti quum vnum vni obiicimus in prælio. quum ducis vnius nutu rem agi declaramus; interdum plurium. Continua est in ea, quæ magnitudo appellatur:

Præstanti corpore Turnus

Vertitur arma tenens, ac toto vertice supra est.

Tum ea, quæ de Pandaro & Bitia: quæ de Tydeo apud Homerum, ac de aliis scripta sunt. Qualitatum species multæ. verum maxima ex parte a figura & colore pingimus personas. quemadmodum Nireum & Thersitem Homerus. &

Excepto Laurentis corpore Turni.

Partium vero situm ac dispositionem in eodem genere constituimus: veluti quum capitis verticem fastigiatum declaramus, deorsum gibberum, aut strumam in pectore. Etiam quæ ab euentu sicuti quum dixit,

Moribundum extendit arena,

Italiam metire iacens.

Et cernuus, & in caput, & supinus, & pronus, quemadmodum vbi dictum est,

Terram semel ore momordit. &

Semianimesque micant digiti, ferrumque retractant.

De ætate quæri possit, quod ad genus referenda sit. Nam temporis tractus in quantitate situs est. Signa vero ipsius, siue mauis dicere designationes atque accidentia, sub qualitate sunt. Velox, vegetum, tardum, languidum, marcidum, canum, impube, quanquam hoc ad habitum potius. Sunt enim sub eo multa, quæ tum corpori, tum ipsi toti debeantur. Corpori, quale quod dicebamus, pubes, aut barba, aut coma, aut dentes. Toti, cuiusmodi vestis, equus, currus, arma, tuba, remus, aratrum, lorum, flagellum, calcaria, patera, & eiusdem rationis alia. atque etiam horum priuatio, quemadmodum vbi nudum quempiam fingimus.

Atque hæc quidem corpori: alia vero cuinam sunt attribuenda? Nam Hippocrates, & alij prisci Philosophi animi morbos professi sunt, adeo vt ille delirium eius vitium putarit, cæterorum multi auaritiam, iracundiam: ac contra, virtutes, prudentiam, magnanimitatem, & alia. Cæterum huius rei iudicium ad seueriorem philosophiæ partem spectat. Hic autem pro negotij præsentis captu sic digeramus. Animi potestates duæ: Intellectus, voluntas. Intellectus affectiones tres; nobilissima omnium, Sapientia: cuius finis, Beatitudo. Huius habitus priuatio nullum habet nomen, si nominis vsum cum ratione compares. Insipiens enim dicitur is vulgo, qui & stultus, quique temere rapitur ad actiones. tollit enim vniuersum hoc quod cadere potest in animum consideratū. Erit igitur ille qui nullam sapiētiæ partem possidet. At enim vero qui possidet partē quampiā, non est iccirco sapiens appellatus: quū tamen in aliis loquendi modis aliter res sese habeat. quippe ἀγράμματος est, qui nullā nouit literam. Grammaticæ tamen summā omnē qui non tenet, haud continuo ἀγράμματος. Est enim alius alio γραμματικώτερος: alius autem alio sapientior, qui vere dici possit, inuenies neminem. Est enim sapientia omnium rerum cognitio ad summum bonum, id est ad fruitionem vltimi primique qui est Deus, relatarum. Quarum sane rerum notione qui caret, neque sapiens erit, neque insipiens agnosci debet. Proximus huic affectus nobilitate est is, quem primarium cognatamque nobis Rationem sub Intellectus vocabulo nominant Philosophi. Minor, quam ille prior, ambitu & comprehensione nobilium notionum: maior tamen vi ipsa quadam, quæ hominis animo debetur ineunti rationem omnium considerationum. Nobiscum enim simul nascuntur cognitiones quædam, quæ omnibus æque eædem, ab omnibus æque item probantur. Cuiusmodi sunt propositiones illæ, quæ

Animi potestates.

sunt

sunt quasi principia quædam contemplationum. quarum e numero ea, quæ cum ipso sensu coniungunt intellectum, ac tanquam vnum efficiunt. qualis: De quacunque re alterutrum vere dici potest: Est, non est. & illa: Omne totum est maius sua parte. Horum Intellectuum finis est, Scientiam cõstituere. Contrarium autem in homine, qua homo est, nullum habet: sed extra hominem in iis, quæ non apprehendunt. Tertius habitus est scientia, quemadmodum dicebamus, ab Intellectibus ortum ducens ad minores propositiones necessarias, a quibus constituitur. Eius finis est apparare Intellectum materialem ad superiores intellectiones, atque per illas ei quasi gradum facere ad sui coniunctionem, atque vnionem cum Intellectu agente. Huius contrarium non vniusmodi. namque priuatio dici potest ignorantia, vel ignoratio, vel ignaritas: verum non vna ratione. Sane aut tota penitus abest cognitio. quam ignorantiam priuationis vocabat Philosophus: aut cognitionis quædam inest facies, sed neutiquam suis picta coloribus. A Peripateticis ἄγνοια κακῆς διαθέσεως dicta est. idque duobus euenire modis potest. vno, quod sit falsa conclusio non solum e falsis, sed etiam e veris. veluti si dicas, Quadratura circuli non est in Natura: falsa est hæc. omne enim spacium definitum, alicui definito æquale esse oportet. adde rationem: Quia nescitur ab hominibus. Hæc ratio vera est: quæ tamen ex seipsa falsam peperit scientiam, Altero modo, quum vera sit aut e falsis, aut non necessariis. non enim est scientia. sed opinio. neque ille, qui eo habitu præditus sit dicere queat, Scio: sed, Ita mihi videtur. Quapropter ex Critone minus recte Platonici quidam sunt arbitrati δόξαν, siue opinionem, esse contrariam scientiæ. Namque opinio quoque ipsa vera esse potest, atque ex veris. At verum vero contrarium nullum. verum, quod illi & nesciunt, & irrident stulte, contrariæ sunt forma quadam: scilicet quatenus necessarius & non necessarius habitus contrarij sunt. Hæc sub intellectu tantum, communi omnia fine contemplationis. Sub voluntate vero duo sunt habitus item: quorum principia in animo, & ab animo diriguntur ad finem, qui tam extra hominem, quam in homine, esse quit. vnus est agendi, alter faciendi. Agendi habitus morales dicimus, veris atque vniuocis speciebus. Faciendi habitus duo continent genera non vniuoca: quippe Prudentiam & Artem. Nam qui prudentiam inter morales nominarunt, mali fuere Metaphysici. Aristotelis enim libri De moribus populares sunt. quinetiam potius supra vtrumque modum genusque

summum habituum statuendam arbitror. Namque & iustitiæ & fortitudinis futuræ præuisas temperat actiones: & totas omnium artiũ dispositiones & digerit, & collocat. Est enim Habitus præuidendi quo quicquẽ tempore, quoque modo agendum sit, vel faciendum. Et quum morales habitus nos bonos efficiant: neutiquam sola prudentia dicemur boni. neque vero quod præuisio quædam prudentia sit, iccirco sub notione tantũ: ac propterea inter intellectus habitus statuetur. Non enim hoc distinguuntur Morales & Contemplantes. vtrisque enim communis est cognitio. sed contemplantibus in seipsa stat: moralibus ad actum exit. Ita & prudentia. Præuidet enim quæ agat. Hæc iccirco dixi, quia philosophus lata satis diuisione intellectus habitus diuisit in hæc quinque. Neq; enim eodẽ modo aut ratione intellectus nostri habitus est sapientia & prudentia. Sed de his satis. Quod superest, eliciamus necessaria diuisione duos habitus morales, iustitiam & fortitudinem. Omnes enim res aut bonæ, aut malæ. nam indifferentes semper in alterutrum vergunt. Bona igitur & appetuntur & parantur, & seruantur, & communicantur. Hoc est opus iustitię nam & sibi, & aliis habet quibus fruatur, & quibus alij vt fruantur, facit. Administrans aut socias fouet, industriam, parsimoniam, liberalitatem. Mala e contrario euitanda, fugienda, & repellenda tam ab se, quod habet proportionem cum eo, quod est seruare bona: quam ab aliis, quod est simile ei iustitiæ parti, quæ communicat. Hæc sunt officia Fortitudinis: cuius duas fecere partes: pati, quemadmodum de Achille scribit Homerus: aut non pati, sicuti de Aiace proditum est. Comitem aut sobolem habet magnanimitatem. Atque hęc hunc ad modũ. De Temperantia vero quid dicemus? Sane ea nullis rationibus a quapiã distincta est: sed & mater & norma cæterarũ omniũ Nam si virtus est medius habitus inter extrema; nulla potest esse virtus sine Tẽperantia. Quinetiam ipsis in contemplationibus si quis, quemadmodum oportet, statuat modũ, non sine temperantia efficere possit. Hoc ipso est liberalitas id, quod est, ne sit prodigalitas: Fortitudo; ne sit temeritas: Iustitia ne sit rigiditas. Vitia vero his erunt contraria. ac sane scio ab aliis aliter de his proditum esse: verum si quis cõtra sentiat, non laboro: magis ei laborandum sit, ne in ipso sapientia & iudicium requiratur. Ad faciendum autem artes comparatæ sunt, eęque duplices. Namque aut materiale quippiam conficiunt, aut construunt immateriale. Immateriale nobilissima, quæ fabricat instrumentum rationi: ea est Dialectica, artifex Syllogismi. Huic proxima oratoria,

Temperantia.

Artium diuisio.

namque

tanquam illa necessaria hæc vtilis. Duæ præterea, quæ voluptatem cum vtilitate coniunxere. Materialium artium illustrissima Medicina, cuius pedissequæ omnes, quę ad vitam, victumq; paratæ sunt. etiam Fabricæ genera omnia. nam quod aramus quod ædificamus, ea omnia ad vitæ finem diriguntur: cuius magister est Medicus. Non igitur, quemadmodum dicebat Plato, sola coquinaria medicinæ serua est, sed & agricultura, & architectura, & alia omnia, quæcunque seruant id, quod semper corporis, sæpe etiam animi est in nobis. Iurisprudentia ex matrona facta est meretrix, ex regina tyranna, ex matre nouerca. Mercatura certis locis necessaria est, in quibus non nisi ex commercio viuere queunt. Militaris, beluæ est quum infers bellum: quum tueris fines tuos, hominis. Reducuntur autem omnia hęc artium genera ad summa duo. Quædam enim eiusmodi sunt, vt id, quod faciunt, tantisper, dum faciũt, sit: postquam factum est, non sit amplius. qualis est cantio, saltatio, luctatio. Aliæ è contrario, id, quod faciunt, dum faciunt, non est, sed fit. postquam vero factum est, est. veluti Fabrica. Ædes nanque, dum fiunt, nondum sunt: sed postquam factæ sunt, sunt. Quare in his quoque id est considerandum, quod quædam faciunt, quędam factis vtuntur, vt sint artes ex artibus. Exempli gratia, Nauim fabricat nauicularius, nauta vero facta vtitur. Orationem fecit Isocrates, vsus ea est Archidamus. Fecit fabulam Terentius, egit histrio. Instituit Terpander modos, nos his vtimur. Has vero cunctas ita distribuas, vt ad duos diducas fines. ad vsum communem, aut priuatum. Communem intelligo, vt vico, oppido, vrbi. Politicum vocant. Priuatum vnius, aut sub vno paucorum Oeconomicum appellamus. Nam ista nostra monstra, quæ Monasticum addidere, non intelligunt Hominem esse animal sociale: Solitarium vero, quem Aristoteles μονώτην & μονήρη vocat, aut deum aut bestiam. Apud veteres vnicũ exemplũ habes, sed coacti ac deportati Philoctetæ. quem tamen ex ea quoq; vita cõmunẽ ad vtilitatem reduxere. Chirõ etiã, qui secretã à reliquis mortalibus vitã ageret, non tamen sine illis esse voluit, siue ipsi sese socios, siue etiã discipulos esse vellent. Hoc autẽ vniuersum viuẽdi genus ad veterem diuisionem accommodare poteris, vrbanũ, rusticũ, militarẽ: in quibus omniũ personarũ statum atque conditionem & agnoscere & describere conueniat.

Iurisprudentia.

Militaris.

Extra personam habes cætera omnia; Corpora, vt ensem, equum, librum: non corpora, vt orationem, prælium, sacrificiũ. Locum, in coelo, terra, aqua aere, igni. Tempus, & temporis partes, atque occasiones Euentus. Hæc autem aut sine

persona

persona sunt, vt ventus, fluuius: aut à persona proficiscuntur, pugna, pax: aut personæ sunt, vt clypeus: aut cum persona, tempestas, serenum, fulmen, pluuia.

A duobus autem principiis manare atq; pendere cuncta intelligendum est. Alterum est Natura, alterum Fatum. Natura est quo quicq; constat. Fatum, quo quicq; fit. Itaq; omnibus in rebus per Naturam est, τὸ εἶναι Priuatim autem in personis est τὸ ἦθος, καὶ ἡ βουλή. Nam qui voluntatem nostram Fati seruam aiunt, vehementer errant. In fato autem est id, quod Fortunam, & quod Casum vocant. Est autem ἦθος qualiscunq; affectio, a qua ἦθος id est mos pendet est enim ἦθος iracundia, consuetudo autem irascendi ἦθος. quare neque in anima, neq; arbores, tametsi sunt animantes, habent ἦθος, sed πάθος; quemadmodum etiam docuit Theophrastus differt autem ἦθος, & πάθος non solum gradibus, vt aiunt, ita vt πάθος sit ἦθος vehemens: sed quia ἦθος est principium agendi, πάθος autem patiendi. Itaq; qui perturbatur, πάθος habet: vt inuidus. qui perturbat, ἦθος: vt iracundus Ac quanquam in omnibus est perturbatio, tam iis qui perturbant alios, quam iis, qui ab aliis perturbantur: tamen qui proprie loquentur, ita dicent: vt ἦθος exeat ad actionem: πάθος comparet ad receptionem, & sit πάθος τοῦ ἤθους fundamentum. Cum video miserum, patior. Ea est quidem misericordia, quæ creat munificentiam. erit hæc ἦθος. Sic patior accepta iniuria. Hoc parit fortitudinem ad depulsionem. ἦθος est fortitudo. Illud quoq; animaduertendum est, χίσιν & ἕξιν idem esse, quod ἦθος. ἦθος tamen esse à natura, χίσιν autem à consuetudine potius. χίσιν quoq; non differre ab eo, quod est ἕξις, nisi quod ἕξις est iam confirmata habitudo. χίσις autem & parabilis, & delebilis. Ac fuere quidem nonnulli ex antiquis, quibus neque Fortuna, neque Casus quicquam essent præter Fatum. omnia enim ex causarum pendere connexione. Alij maluere talia esse quædam: quędam vero sine causa necessaria euenire: quæ si esse possent in consultatione posita, Fortunam fecerunt authorem: sin temere atque ab inanimis proficiscerentur, exempli gratia, Montis ruina: Casum nominarunt.

EXPRESSIO PERSONARVM CVM EXEMPLIS.

CAPVT II.

HÆc, quæ natura ita constant, in Naturæ sinu inuestiganda, atque inde eruta sub oculis hominum subiicienda erunt.

Sunt id quod vt quam commodissime faciamus, petenda sunt exempla ab eo, qui solus Poetæ nomine dignus est. Virgilium intelligo: è cuius diuino Poemate statuemus varia genera personarum. Constituuntur autem vel ex necessario, vel ex verisimili: in quibus eodem tenore seruandum quodcunque propositum fuerit ab initio. Est autem necessitas aut simpliciter, aut ex aliis pendens. Simplex necessitas rara est in rebus humanis. Proportionem tamen habet quandam in vitæ tuitione. Próxima huic, qua dignitatem vindicamus. Quæ vero aliunde pendet, est veluti cum Æneas profugus à solo patrio nihil non molitur, vt alieno potiatur. Cæterum qui sit iustus, pius, fortis, nobilis, neutiquam malis artibus affectet id, sed iure aliquo consequetur. ita regni particeps, Charthagini: in Italia; quia inde Dardanus; & Latini gener. A verisimili nemo quæ deducenda sunt, ignorat. Natura in his ante oculos habenda est. Sunt igitur aut simpliciter pictæ, aut cum iis, quæ ad eas pertinent: qualia sunt, genus, patria, conditio, fortunæ, animus gesta ars habitus, & alia eiusmodi, quæ nonnulli Græcorum περιστάσεις. nostri barbari icciro circunstantias appellarunt, Aristoteles τὰ κύκλῳ. Narratio simplex,

Regina ad templum forma pulcherrima Dido
Incessit.

Adduntur, vt dicebam, mores, sexus, ætas, officium:

Huic coniunx Sichæus erat ditissimus agri
Phœnicum.— Statum à coniugio habes, Fortunam à diuitiis, Genus à Phœnicia. addit affectum:

— & magno misera dilectus amore. Tum autem fortuna & habitus vitiosi:

— Sed regna Tyri germanus habebat
Pygmalion, scelere ante alios immanior omnes.

Contra alibi virtutem cum fortunis, & euentu. *— cadit & Ripheus ditissimus agri. Qui fuit in Teucris, & seruantissimus æqui.* In VII. lib. autem status fortunæ, ætas cum facto viri studiosi, & euentu:

— seniorque Galesus,
Dum paci medium se offert: iustissimus vnus
Qui fuit, Ausoniique olim ditissimus aruis.

Item officium, & affectum consanguinitatis, atque pietatis:

Panthus Othryades Phœb. Tritimaque sacerdos,
Sacra manu, victosque deos, paruumque nepotem
Ipse trahit.— Neque enim suorum oblitus, neque sacrorum

rum vir pius. namq; & deos fert, qui ambulare nequibant: & nepotem trahit, qui aui passus æquare non posset. summo in vitæ discrimine, sui & consilij & operæ participes alios fecit.

Personam vero cum habitu multis in locis habes; venatricis:

Namque humeris de more habilem suspenderat arcum
Venatrix: dederatque comam diffundere ventis.

Militaris vero in Mezentio, Turno, Ænea: atque aliter in Camilla, & Penthesilea. & in clypeo,

Virgatis lucent sagulis — & in XI.
— procul Ornithus armis
Ignotis, & equo venator Iapyge fertur:
Cui pellis latos humeros erepta iuuenco
Pugnatori operit: caput ingens oris hiatus
Et malæ texere lupi cum dentibus albis.

Chlorei quoque habitum sic:

Aureus ex humeris sonat arcus, & aurea vati
Cassida. tum croceam chlamydemque, sinusq; crepantes
Carbaseos fuluo in nodum collegerat auro,
Pictus acu tunicas, & barbara tegmina crurum.

Sic multa quoq; ad eundem modum describuntur in Clypei historiis; quemadmodum contra, nudos quosdam, vt in pugillatu Et de Herminio.

— nudo cui vertice fulua
Cæsaries, nudique humeri. —.

& habitus ipsius corporis,

Aurea cæsaries ollis, atque aurea vestis. &,
— olli ingens barba reluxit. &
— magna ossa lacertosq; Exuit — & de Pandaro,
— impubesq; immani vulnere malas. &,
Ipse caput niuei fultum Pallantis & ora,
— ora modis pallentia miris. & Æneas,
Os humerosque deo similis. Namq; ipsa decoram
Cæsariem nato Genitrix, lumenq; iuuentæ
Purpureum, & lætos oculis afflarat honores; & de Cupidine,
Fragrantesq; dei vultus, simulataq; verba.

Animi vero habitus, & ab eo manans actus, vt de Cyclope,

Visceribus miserorum, & sanguine vescitur atro.

& de Mezentio,

Mortua quin etiam iungebat corpora viuis, &c.

Ita aliter agrestes describuntur, vt in octauo diuinitus,

Gensque

Gensq; virum truncis & duro robore nata,
Queis neq; mos, neque cultus erat. nec iungere tauros,
Aut componere opes norant, aut parcere parto:
Sed rami, atq; asper victu venatus alebat.

Contra vmbratilem personam, & domi factiosam facito, ac sui confidentem, atque alienæ gloriæ obtrectatricem. Qualia de Drance scribit,

Largus opum, & lingua melior; sed frigida bello
Dextera, Consiliis habitus non futilis author:
Seditione potens.—

Interdum vero non descriptione personæ, sed apposito facto eam declarabis, quemadmodum in primo cuiusmodi esset Bitias ex illo cognosces,

—ille impiger hausit
Spumantem pateram, & pleno se proluit auro.

Sic Iopam intelligis bonum poetam, bonumque philosophum, ex iis, quæ ibi describuntur.

Hic canit errantem lunam, solisque labores, &c.

Maxime vero confert ad poematis condimentum, quod de genere, & patre, ac patria poni solet. Quorum exempla erues e catalogo vtriusque exercitus tam Turni, quam Æneæ. Sic Caci Vulcanum patrem facit, sic Cæculi. Drancis genus condiuit varietate:

—Genus huic materna superbum
Nobilitas dabat, incertum de patre ferebat.

Sic de Auentino.

Addimus autem quasdam quasi causas interdum, quare aut tales sint, aut sic faciant. vtque aut habituum, aut facti sint causæ. Itaque cum Daretis personam audacem, ac militarem, & pugilem describeret,

—Continuo vastus cum viribus effert
Ora Dares, magnoque virum cum murmure tollit.

Addit igitur causam & susceptæ prouinciæ, & murmurantis vulgi. sic enim prædicabant,

Solus qui Paridem solitus contendere contra.

Deinde repetiuit primordia pugilatus: cuius gloriam Amycus, magnis eo in genere pugnæ rebus gestis sibi attribuerat. Itaque addidit, & gentem, & nomen,

Victorem Buten, immani corpore qui se
Bebrycia veniens Amyci de gente ferebat,
Perculit, & fulua moribundum extendit arena.

Quin etiam fatum apponimus aliquando, vel audis epithetis,

tis, vel longiore oratione. Epitheta nuda. *pius Æneas*: *miserrima Dido*: *pulcher Iulus*. oratio fusior de Messapo:

Quem neque fas igni cuiquam nec sternere ferro.

Et de Vmbrone, qui serpentum tollebat noxas,

At non Dardaniæ medicari cuspidis ictum Eualuit.—

Euentum quoque post fatum adiungere solemus,

Te nemus Angitiæ, vitrea te Fucinus vnda,

Te liquidi fleuere lacus.—

Ætatem vero sic distingues: vt tametsi cuius hominum statui eandem ascribis, non continuo tamen eiusdem modi statuas. Itaque agrestem duriorem, ac firmiorem dabis auditori senem: quique non tam in opere senuerit, quam cum opere consenuerit. Cuiusmodi Charon pingitur. Quos versus subieci necessario, propterea quod in his & ætas, & habitus, & habitudo, & officium, & instrumenta continebantur,

—*cui plurima mento*

Canities—addidit, *inculta*: & *iacet*: scilicet neglecta. *Stant lumina flammæ*; id est, rigida. σκληροφθαλμον enim delineauit. Cuiusmodi homines vel crudeles, vel pertinaces, vel impudentes iudicamus.

Sordidus ex humeris nodo dependet amictus.

non fibula: sicuti de Chloreo illo sacerdote supra dicebamus. Deinde attribuit ex officio instrumenta,

Ipse ratem conto subigit, velisque ministrat,

Et ferruginea subuectat corpora cymba. vt ne remum quidem dederit in crassa ac lenta palude nauiganti. Ætatem quoque peculiarem—*sed cruda deo, viridisq; senectus.* Quales a veteribus Græcis dicti sunt ὠμογέροντες.

Quod si ascribes officium quodpiam rarum, atq; inusitatũ, licebit tibi subtilius atque accuratius scribere. Sin erit commune, ac vulgatum, simplicissima, ac breuissima narratione contentus eris. Itaque Magæ personam Poeta cum vellet introducere, & artis tetigit capita, & ex historia vetere ortum repetiuit summa sane prudentia: quo rem faceret credibiliorẽ: Quinetiam vbi Magæ narrat scientiam, ipse nullam asserit: sed spem affert ex pollicitis personæ magna atque præclara de se ipsa prædicantis: qui mos horum est impostorum.

Hinc mihi Massylæ gentis monstrata sacerdos

Hesperidum templi custos, epulasque draconi

Quæ dabat, & sacros seruabat in arbore ramos,

Spargens humida mella, soporiferumque papauer.

Hæc se carminibus promittit soluere mentes.

Quas

Quas velit: ast alij duras inducere curas:
Sistere aquam fluuiis: & vertere sidera retro:
Nocturnosque ciet manes, mugire videbis
Sub pedibus terram, & descendere montibus ornos.

At eiusmodi miracula quum agnoscit in Mercurio, quia deus est, simpliciore signauit oratione. Sic & minoris operæ functionem in augure longe adhuc simplicius:

Rex idem, ac Regi Turno gratissimus augur:
Sed non augurio potuit depellere pestem.

Humilem quoque personam, atque eius officium non sine Ethopœia, & Oeconomia. Sic enim de fœmina paupere, & industria, in octauo.

—ceu fœmina primum,
Cui tolerare colo vitam, tenuique Mineruæ
Impositum cinerem, & sopitos suscitat ignes,
Noctem addens operi, famulosque ad lumina longo
Exercet penso: castum vt seruare cubile
Coniugis, & possit paruos educere natos.

Aliunde quoque alias excipies, quarum exemplo comparare tibi possis aliorum expressionem. Nunc alia aggrediamur.

QVASI PERSONÆ. CAPVT XII.

De personis igitur hæc. Sunt autem præterea quędam quasi personæ, vt personæ fictæ. Qualis apud Maronem Fama: apud Ouidium Fames: operosæ æque descriptæ ab vtroque. verum Virgilius in quinto simplicissime somnum descripsit,

Quum leuis æthereis delapsus somnus ab oris. & de Iride,
Mille trahens varios aduerso sole colores.

Ouidius autem somnum ambitiosissime. Item quæ ad personarum naturam propius accedunt. cuiusmodi Alecto. Lepidissime vero diuinus Poeta, quum haud ignoraret Atlantem esse montem altissimum: eiusdemque nominis virum, qui ibi regnarit: vtrunque simul descripsit in vno: ita vt dum montem depingit, apponat humani corporis appellationes quasdam quibusdam partibus attributas. Nam latera ardua communi significato vel de viro, vel de monte dicere licuit. sicut & verticem, atque etiam caput, quanquam duriuscule. At vbi ait,

Nix humeros infusa tegit: tum flumina mento
Præcipitant — & — glacie riget horrida barba.

Ea vocabula nominauit, quæ hominis interessent. Itaque senem audacter etiam Senem appellare potuerit. His similia sunt, Siren

nes, Harpyiæ, Diræ. Sed & in fabulis aliæ. apud Plautum Inopia, Luxuria, Lar, Arcturus. apud Æschylum, Vis, Necessitas. apud Aristophanem, Fas, Nefasque. paulo remotiora, Cerberus, Equi Turni & Achilli. Ceruus in septimo, Equus Elisæ, Ascanij, Serpentes Laocoontis. In quibus enarrandis animaduertes plus, minusve operæ positum. Nam Elisæ,

Stat sonipes, ac frena ferox spumantia mandit.

At Ascanij Acrem equum vocat, non ferocem ex farragine, & hordeo, vt ille Elisæ: qui tametsi fræna mandit, & spumas edit, tamen eodem in vestigio stat. Descriptio autem illa ex arte & recognitione.

—quem Thracius albis
Portat equus bicolor maculis, vestigia primi
Alba pedis, frontemque ostentans arduus albam.

Intellige enim frontem stella candida spectabilem, non autem totam albam. deteriores enim sunt. Maiore affectu, quam cura, designauit equum Mezentij:

—hoc decus illi:
Hoc solamen erat: hoc bellis victor abibat Omnibus.—

vt & felicem faceret equum, non solum fortem. quem etiam fidelem agnouit, quum moerentem dixit. Sic etiam Pallantis equum flentem. Turni vero equi describuntur, non sine hyperbole:

Pilumno quos ipsa decus dedit Orithyia,
Qui candore niues anteirent, cursibus auras.

At Æneæ equi attribuuntur etiam supra omnium naturam.

—geminosque iugales
Semine ab æthereo spirantes naribus ignem
Illorum de gente, patri quos dædala Circe
Supposita de matre nothos furata creauit.

RERVM DIVISIO.

CAPVT IIII.

Res, tametsi omne quod est, dici potest: ita etiam sub ea personæ comprehendantur. tamen disciplinæ causa, non solum a personis, sed etiam a factis & ab operibus ipsis in præsentia separabimus. Facta igitur seu opera, sicuti dicebamus, aut sunt, dum fiunt: aut postquam facta sunt. Habent vero causam efficientem duplicem, naturam, & artem. Naturæ opus, quod est, dum fluit: generatio, corruptio, motus, augmentatio, diminutio, alteratio, dispositio. Alterius generis sunt, id, quod iam generatum, aut corruptum, aut dispositum

tum

tum. Exempli gratia, homo genitus, homo corruptus, ex quo cadauer factum est. Lapis arbor, aqua, arena. Id tamen hic est considerandum. Natura enim laxa nunc accipitur significatione etiam pro natura prima, id est Deo. Iccirco & quæ ille fecit, effecitque vti sint immutabilia: & quæ ordine naturæ sunt, vtraq; pro factis accipienda sunt. Quæ tamen libentius & frequentius, & vulgatius rerum nominē appellantur: quia posteaquam facta sunt, videntur à vulgo: dum fiunt, ignorantur. Quare & cœlum, & elementa, & animæ in eum censum venient. Apertius autem quæcunque ab arte efficiuntur puta, vel nauis, vel nauigatio. Igitur de his omnibus scribendum est

Quæ naturæ sunt, ita describenda erunt: vt nihil non verisimile videatur. Quæ vero arte fiunt, etiam cultus plurimus iis adhiberi potest. vt

Pictus acu tunicas —

Quæ autem supra fidem describuntur, ea cuipiam deo sunt attribuenda. qualis Turni galea. Vulcani igitur esto opus. Sic Equi Æneæ de genere eorum, qui Solis vehunt currum quippe Circes opera. Quod neutiquam sapienter Critici reprehendūt. Nam eadem ratione potuit Circe suffurari semen equorum, qua Solis esse filia. Illud quoq; Callimachi damnant iidem quod Ceruæ cornua attribuerit. Cur enim non? cui etiam credas cantanti aurea fuisse illa: præterquam quod in Gallia Cerua item cum cornibus nostris temporibus & visa, & capta est, cuius etiam nunc seruatur caput. Sic quum loquitur Achillis equus; à Pallade datum sermonem: Quum mutantur in Nymphas naues, à Cybele opus fuit.

Naturæ factum Tempestas illa in primo, quæ adeo luculenta est, vt ne à natura quidem illustrius committi queat. Pestilentia in 3. Æneidos, & in 3. Georgicon. alterum genus operis naturalis est, Mons, Fluuius, Portus: cuiusmodi in primo, quo in loco tametsi nullus vnquam extitit. tamen satis est talem esse potuisse. Nam etiam nunc cum aquis dulcibus aliquot videmus.

Artis autem opera multa sunt, Ædes, Ara, Vrbs, Templum, Ensis, Iaculum, Aratrum, Nauis, & eiusmodi. vt agger, alueus, fossæ, pinnæ, propugnacula. Alterius generis ædificatio, nauigatio, prælium, fœdus, altercatio, iudicia, mercaturæ, sacrificia, vota. Hæc omnia, quæ imiteris, habes apud alteram naturam, id est, Virgilium. In primo vrbem ædificat, in secundo diruit: in tertio naues molitur, in primo destruit: in

octauo arma fabricat, in multis locis discindit. In septimo procurat munitiones: quas haud multo post oppugnat. Actiones quoque & negotia, vel ciuilia, vel sacra, vel militaria item multis in locis. Nauigationem, venationem, obsidionem, oppugnationem, exilium, fugam, impressionem, amores, ludos, vaticinia, sacrificia: auspicia vrbis in octauo. Concilium inter coelites, alterum inter mortales, legationem, societates militares, funeris pompam: foedus ictum, foedus turbatum. Mortes autem, quas frequentes necesse erat describere, nunquam eiusdem modi. Fato suo fungitur Anchises. Misenus ab aemulo Tritone ob inuidiam & temeritatem: Palinurus ob fidem. Lausus ob pietatem Mezentius ob vltionem: Pallas ob audaciam: Aruns ob perfidiam: Camillam ob fortitudinem: Turnus ob auaritiam, & gloriam spoliis detractis. Videbis quoque in ipsis praeliis tot diuersos modos, quot intereunt viri Praeterea aliter caedem ab insidiis, quum Sichaeus obtruncatur in primo, & in tertio Pyrrhus Hi igitur incauti, & ante aras nec opinantes. at longe aliter in septimo:

Hic iuuenis primam ante aciem stridente sagitta
Sternitur.—

Est enim in prima acie, & iuuenis, id est, audax. Addimus autem interdum causas nominatim. Sunt enim tempestatis effectores.

Vna Eurusque Notusq; ruunt, creberq; procellis Africus.—

Item causam finalem.

Hoc metuens arcebat longe Latio.

Interdum rem ipsam praecise ponimus sine causa, vt in illis,

Olli caeruleus supra caput astitit imber
Noctem hyememque ferens.—

Illud vero cum causa, vbi Aeolus ventos immittit. etiam causa ipsa prima. Iuno enim mouit Aeolum. Quia & ipsa mota est tum ab iniuriis ibi enumeratis, tum ab officio, quod praestare volebat Carthagini. Interdum vero etiam τὸ αἰτιῶδες. Nam in tertio Georgicon pestilentiam sine causa posuit, in tertio Aeneidos non tacuit:

—tum steriles exurere Sirius agros.

Atq; haec quidem ita scribuntur, vt sunt: ea vero, quae oculis subiici nequeunt, arte quadam occupantur. Hectoris enim raptationem non poterat pingere pictor in primo Aeneidos. nanque ter eum raptauit Achilles, itaq; per tempus declarauit,

Ter circum Iliacos raptauerat Hectora muros.

Est etiam facti οἰκονομίας, ordo: quem interdum peruertimus

gnus ad tollendam satietatem. Nam quantum ineptiarum effudisset in aures auditorum, si, dum fabricaret Æneas naues, interposuisset Cybeles concilium? At eius rei fabulam eousque distulit, vbi naues ipse vrendæ essent. Sic & Camilla quum adducit turmas suas, eius natalia non descripsit, quemadmodum Cęculi, & aliorum in Catalogo, sed ex Dianæ narratione: quam apte, non est disputandum. Nam Critici hoc damnantes nihil aliud quam Grammatici sunt. Simul historiam texit: simul addit causam, propter quam velit de Arunte sumi supplicium. Aliquando autem seruatur ordo diligentissime: quem velim contemplere in quarto Dido primum per se tentat Æneam auertere à sententia, vbi non procedit, per Annam hæc preces. quas frustra esse quum videt, ad minas se quam conuertit tum sperat flectere. vbi desperat mortem orat: quam quum haud impetrat, decernit a seipsa. Tempus eligit, & modum. postremo peragit. Quo in dramate habes omnia, personam, consilium, factum, causas, tempus, locum, modum, affectum, instrumentum, euentum.

LOCVS. CAPVT V.

LOci descriptio erit aut simplex, aut cum superficie. Est autem superficies non illa mathematicorum, id est extremitas lata corporis: sed quod à Iurisconsultis vsurpatum est, murus, nemus, ara, meta. Interdum etiam adiungimus vsum, & commoda, atque incommoda. Locus simplex:

Portus ab accessu ventorum immotus & ingens.

In eodem operosius.

Portus ab Eoo fluctu curuatur in arcum.

Adhuc autem nitidius, in primo,

Est in secessu longo locus. insula portum Efficit— & quæ sequuntur: cum superficie.

Lucus in vrbe fuit media. Vsus autem & conditio, in quinto:

Est procul in pelago saxum spumantia contra
Littora, quod tumidis submersum tunditur olim
Fluctibus, hyberni condunt vbi sidera Cauri.
Tranquillo silet, immotaque attollitur vnda
Campus, & apricis statio gratissima mergis.

Interdum additur nomen,

Est in conspectu Tenedos notissima fama
Diues opum—Admiscuit fortunam,
—*Priami dum regna manebant.*

Nunc tantum sinus, & statio mala fida carinis.

Sic Italiam describit, in primo: & nominis mutationem narrat. Sic Thraciam, in tertio & nomen ponit non directa oratione. neq; enim ait, Trachia dicitur, sed *Thraces arant*. Vsum quoque in secundo,

Limen erat, caecaq; fores, & peruius vsus:
Tectorum inter se, — & quae sequuntur. Sic in XII locus vbi Turnus educit copias:

Est curuo anfractu vallis, accommoda fraudi,
Armorumq; dolis: quam densis frondibus atrum
Vrget vtrinq; latus: tenuis qua semita ducit,
Angustaque ferunt fauces, aditusque maligni.
Hanc super in speculis, summoq; in vertice montis
Planicies ignota iacet, tutiq; receptus:
Seu dextra, laeuaq; velis occurrere pugnae;
Siue instare iugis, & grandia voluere saxa.

Ætna quoq; mons, & castra, & Carthago, & alia loca poterunt tibi esse exemplo: quo diuinitatem illius viri queas imitari quemadmodum ex illis,

Est locus Italiae in medio sub montibus altis
Nobilis, & fama multis memoratus in oris,
Amsancti valles: densis hunc frondibus atrum
Vrget vtrinq; latus nemoris, medioque fragosus
Dat sonitum saxis, & torto vertice torrens.
Hic specus horrendum, & saeui spiracula Ditis
Monstrantur, ruptoq; ingens Acheronte vorago
Pestiferas aperit fauces. —

TEMPVS. CAPVT VI.

Temporum autem sic inibis rationem. Modo enim annorum seriem dispones: modo anni partes: alias habitudines, quas καταστάσεις Graeci vocant. Quemadmodum in tertio & pestilentem, & sterilem pingit annum. Aliquando temporis articulos vel in die, vel in nocte. Idq; aut simpliciter, aut cum ἀφηγήσει serenitatis, nubili, Lunae, stellarũ, tempestatum. Vsum quoque, & commoda, aut incommoda. veluti diem operi, serum quieti: noctẽ somno, consiliis, insidiis, furtis, somniis: Auroram laetam hilaris: moestis importunam. Quo tempore etiam euenta noua comminisceris. Miscebis etiam, aut peruertes naturas. Exempli gratia, quum dabis vigilias nocti: quippe rebus perturbatis. aut attribues diei cessationem: idem quod desidibus, an festis designãdum erit. Annorum series simplicissime in primo:

Hic

Hic iam tercentum totos dominabitur annos. Sic,
Tertia dum latio regnantem viderit æstas,
Ternaque transierint Rutulis hyberna subactis.

Anni vero partes fusius. sic hyemem cum anno scripsit ille in quarto:

Anni partes.

Interea magnum Sol circumuoluitur annum:
Et glacialis hyems Aquilonibus asperat vndas.

Et in primo Georgicon,

Vere nouo gelidis canens cum montibus humor
Soluitur, & putris Zephyro se gleba resoluit.

Noctis autem vsum pauperioribus etiam ad opus: vt in octauo:

Noctis vsus.

Inde vbi prima quies medio iam noctis abacta
Curriculo expulerat somnum: cum fœmina primum,
Cui tolerare colo vitam, tenuique Minerua,
Impositum cinerem, & sopitos suscitat ignes,
Noctem addens operi: famulasque ad lumina longo
Exercet penso: castum vt seruare cubile
Coniugis, & possit paruos educere natos.

Alius finis in tertio Georgicon,

Hic noctem ludo ducunt: & pocula læti
Fermento, atque acidis imitantur vitea sorbis

At Elisæ Curas affert nox, quæ aliis somnum:

Nox erat, & placidum carpebant fessa soporem
Corpora.—
At non infelix animi Phœnissa nec vnquam
Soluitur in somnos, oculisue, aut pectore noctem
Accipit— Consiliis vero atque insidiis in nono:
Cætera per terras omnes animalia somno
Leniba nt curas, & corda oblita laborum:
Ductores Teucrum primi, & delecta iuuentus
Consilium summis Regni de rebus habebant.

Postea emittũt Nisum, & Euryalum. Somniis autem in secũdo.

Tempus erat, quo prima quies mortalibus ægris
Incipit, & dono diuum gratissima serpit.
In somnis ecce ante oculos mœstissimus Hector.

Mane autem euentis, vt in tertio:

Matutinũ tempus.

Postea iamque dies primo surgebat Eoo:
Humentemque Aurora polo dimouerat vmbram.
Ignoti noua forma viri.—Et in eodem:
Iamque rubescebat stellis Aurora fugatis:
Quum procul obscuros colles, humilemque videmus

Italiam. —& in quarto,

Et iam prima nouo spargebat lumine terras
Tithoni croceum linquens Aurora cubile.
Regina e speculis vt primum albescere lucem
Vidit, & aequatis classem procedere velis.

Serum diei. Serum autem diei receptui, & quieti, vt in tertio,

Sol ruit interea, & montes vmbrantur opaci.
Sternimur optatae gremio telluris ad vndam
Sortiti remos: passimque in littore sicco
Corpora curamus: fessos sopor occupat artus:

Temporis autem qualitates multũ afferunt decoris: quemadmodum vbi lucidam, aut obscuram, aut sublustrem noctem canimus: vt in tertio,

Nam neq; erant astrorum ignes, nec lucidus aethra
Siderea polus: obscuro sed nubila caelo. &,
—manifesto lumine, qua se
Clara per insertas fundebat Luna fenestras. &,
Et Lunam in nimbo nox intempesta tenebat.

Habes etiam temporis effectus quosdam, non solum affectus; vt in sexto,

Quum multa glomerantur aues, quas frigidus annus
Trans Pontum fugat, & terris immittit apricis.

INSTRVMENTVM. CAP. VII.

INstrumentum inter causas numerat Plato: cuius sententiam non temere sequi debemus. Sub efficiente enim continetur. neque pura causa est: non enim mouet, nisi moueatur. Habent quoque ordinem inter se. Nam quaedam sunt naturalia, atque iccirco anteponuntur artificialibus. Exempli gratia, quum Indi lapide expoliunt, atque etiam faciunt sagittas. Arte etiam facta alia aliis priora; veluti Malleus antecedit Ensem. Diuiduntur etiam hoc, quod quaedam sunt instrumenta ad agendum, vt fistula, nauis, currus: quaedam ad faciendum, vt malleus, incus. Item aliqua ratione. aliqua enim sunt ad perfectionem comparata, veluti acus, malleus: aliqua ad destruendum, sicut ensis, & alia telorum genera. Faciunt tamen aliquid haec quoque, puta ex homine cadauer. Sunt & alia tanquam instrumenta, vt equus. quae omnia aliter atque aliter tibi enarranda erunt. Habes instrumentum naturale illa descriptione, ex duodecimo.

—saxum circumspicit ingens:
Saxum antiquum ingens, campo qui forte iacebat

Limes

Limes agro positus, litem discerneret aruis.

Vides enim quibus gratiis adornauit instrumentum, quod simplex, ac rude ab aliis commodis ciuilibus, seu potius rusticis, ad vsum belli transferret. Quare addidit & illa,

Vix illud lecti bis sex ceruice subirent,
Qualia nunc hominum producit corpora tellus.
Ille manu raptum trepida torquebat in hostem.

Ast longe aliter arte factum,

Iamque diu dum terga dabant palantia Teucri,
Sufficit. Postquam arma dei ad Vulcania ventum est,
Mortalis mucro, glacies ceu futilis, ictu
Dissiluit. fulua resplendent fragmina arena. Sic de hasta,
Actoris Aurunci spolium quassatq; trementem.

Habes vero multa arma Æneæ, clypeum: Turni galeam: ensem Dauni: talaria Mercurij, virgam, sceptrum, lituum: & Miseni *remumque tubamque*, & multa alia: inter quæ etiam *fatalis ramus*, in sexto suum obtinet locum.

CAVSÆ. CAPVT VIII.

QVum res omnes causam habeant quampiam, adeo vt ne ipsæ quidem causæ careant causis. omnium enim rerum naturæ ad vnum Deum referuntur causarum quoque genera & inspicienda, & digerenda erunt. Prima causa esse finis dicitur. Fine enim moueri efficientẽ ad opus ipsum. Nobilissimam esse itaque secundo loco efficientem, tertio formam, postremam censeri materiam. Ac finis quidem atque forma idem aliquando sunt. Natura enim quum molitur hominem, pro fine habere dicitur formam ipsam. est sane forma finis generationis. Finis igitur Æneæ nauigationis Italia. Habuit tamen principium ruinam Troiæ. Forma autem nauigandi potius intellectione comprehenditur, quam extet re. Est enim nauigatio actio. Actionis autem vera forma nulla: quemadmodũ ne materia quidem. sunt autem formæ aliæ naturales, aliæ artificiales. Naturales illæ, *—geminiq; minantur in cœlum scopuli.* Artificiales illæ, *Instar montis equum—Treis imbris torti radios*—Materia naturalis, *—viuoque sedilia saxo.* Artificiales, *—sectaque intexunt abiete costas.* Finis, *Votum pro reditu.*—Efficiens, *—& ipse doli fabricator Epeus.*

MODVS. CAPVT IX.

MOdus interdum significat, quod Græci μέτρον, id est mediocritatem. Sic enim dicimus, modice, citra modum,

supra modum, intra modum. Aliquando latior ac fusior vis: quæ haud facile definiri potest. Est enim in omnibus pene prædicamentis. Nam dicimus aliquo modo differre Circulum ab Hecatontagono. quippe angulis. Et dicimus alio modo currere Leporem, alio Equum, alio Cancrum. Alio modo esse filium Cæsaris Augustum, & alio Cæsarionem, alio modo crescere spongiam in aquis antequam auellatur, alio in mensa post compressionem. Sic igitur intelligimus modi notionem præscriptionem cuiusque rei, siue suam, veluti quum lapis sua natura tantus, & talis figuræ, talis situs, hoc in loco: siue ab alio impositam, veluti quum ex eo lapide factum est sigillum Mercurij, bipedale, pictũ minio, stans in tẽplo. Ea præscriptio tam animæ in moribus, quam corporis accidentibus. in rebus inanimis, in tẽpore, loco, factis, dictis, & aliis, si qua sunt. Igitur quum ira sit animi perturbatio, modo alio plebeius, alio nobilis irascetur. aliter e vulgo quispiam, aliter sapiens. Itaq; Æneas in secundo,

Exarsere ignes animo: subit ira cadentem
Vlcisci patriam. Aliter idem irascitur ob amici atque hospitis mortem, in XII.

—furiis accensus, & ira
Terribilis— Aliter furit Turnus:

Talibus exarsit dictis violentia Turni. Alia est Iunonia ira in primo: alia in septimo, postquam Troes potiuntur *Tibridis alueo*: alia in decimo, Veneris oratione stimulata. alia Elisæ, quum abitum Æneæ aut timet futurum, aut factum dolet. Quibus e locis id assequimur, modum esse in accidentibus, quod differentiam in substantiis. Quare quo est Æneas alius a Turno, differentiam dicimus. est enim alia substantia. Hoc vero, quo ille differt a seipso, quum ei nauiganti *soluuntur frigore membra*, & quum *furiis accensus & ira*. Turnum interficit: id modum dicemus. cuius rei exempla facile sumes. Iam quod primo quoque loco sese offeret, prosequemur. De varietate suo loco dictum est: quæ vniuersa constituitur modis: neq; solum id, quod est totum, a toto altero diuersum constituitur: sed etiam partes. quemadmodũ videmus Æneæ nauigationem, in primo, turbulentam, in aliis secundam. Semper autem id vnum expetere, vt naues incolumes cursum teneant, & in tuta se recipiant. At longe diuersus animus Tarchontis: quippe in solis armis spem ac gloriam ponere: interitum nauium, si aliter euenire nequeat, simul cum salute sociorum coniungere. at enim vir fortis,

Frangere nec puppim tali statione recuso.

Varietas.

Differre

Differre vero partes satis patet: quum naues quædam præter pauorem nihil mali passæ sunt: nonnullæ arenæ aggeribus circumseptæ etiam desperabant. alias *vicit hyems*. vnam fluctibus in mediis obrutam videre. sic cætera considerabis. Dido enim deducitur in venationem ab Iunone, & Venere ob coniugium. iccirco neque ferarum interitus, neque venationis exitus describitur. At vero Ascanius, cum in Latio venatur, ceruum sauciat. ex eo enim belli primi motus excitati sunt. Alia ratio in primo, vbi dandum erat aliquid Teucris quod ederent. sine canibus, aut conatibus, septem confecit commodi atque vtilitatis, non voluptatis causa. Iam vero quot orationum genera? Ilionei in primo habes luculentam. Habes & Venuli, quæ mera narratio est. habes in concilio deorum, in concilio Latini deliberatiuas. Sunt & apud Latinum & apud Euandrum à Teucris: quas omnes inter se conferes, vt earum modos, quibus differunt, obseruatos habeas tibi pro exemplis ad diuinitatem illius viri consequendam. Quum vero tota illa pars, quæ sextum sequitur librum, in cædibus posita sit: videamus quibus condimentis eiusdem cibi leuarit fastidium. Omitto quæ in excidio Troiani dicuntur. videamus cætera. Almon sic interficitur sagitta,

—sub gutture vulnus, & vda Vocis iter—

At Rhamnes dormiens. Ex duobus vero æquali in fortuna constitutis, alter fortior in hostes ruit *moriturus Helenor*: alter melior pedibus *fuga salutem Quæsiuit Lycus*. Lucretium saxo. Ilioneus: at aliter Latagum, *—saxo atque ingentis fragmine montis Occupat os—* Alter,

Præcipitem scopulo, atque ingentis turbine saxi
Excutit, effunditque solo. Hunc lora, & iuga subter
Prouoluere rota. crebro super vngula pulsu
Incita, nec domini memorum proculcat equorum.

Remulum Ascanius sagitta interficit: at Bitiam neque sagitta neque iaculo ob corporis immanitatem, sed phalarica. Ense autem Pandarum, sed à Turno:

Mediam ferro gemina inter tempora frontem
Diuidit— Haud dissimile quam dissimili modo,
—ille securi
Aduersi frontem mediam, mentumque reducta
Disiicit, & sparso late rigat arma cruore.

Lynceo caput abscindit Turnus cum galea. nec minus ibi,

—curruque

—curruque abscissa duorum

Suspendit capita, & rorantia sanguine portat.

Thoantis ossa dispergit *cerebro permista cruento*, & alibi,

Tum validam perque arma viro, perque ossa securim.

Altior insurgens. Oranti, & multa precanti

Congeminat vulnus. calido rigat ora cerebro. Illaque similia dissimili modo,

Sistit equos biiugos, & curru desilit, atque

Semianimi, lapsoque superuenit: & pede collo

Impresso, dextra mucronem extorquet, & alto

Fulgentem tinxit iugulo. Sic:

—lapsumque superstans

Immolat, ingentique umbra tegit. Arma Serestus

Lecta refert humeris, tibi rex Gradiue trophaeum,

Tum super abiectum posito pede nexus, & hasta.

Item illa similia:

Hastam intorsit equo: ferrumque sub aure reliquit.

Quo sonipes ictu furit arduus: altaque iactat

Vulneris impatiens arrecto pectore crura,

Voluitur ille excussus humi. Parem casum aliis ambiuit modis:

—Iam tandem erumpit, & inter

Bellatoris equi caua tempora conicit hastam.

Tollit se arrectum quadrupes, & calcibus auras

Verberat: effusumque equitem super ipse sequutus

Implicat, eiectoque incumbit cernuus armo.

Addidit alia ornamenta iis, quę dicebamus: quum faceret victorem victo imminere, & genu aut pede premere:

—venienti Ebuso, plagamque ferenti

Occupat os flammis: illi ingens barba reluxit,

Nidoremque ambusta dedit. super at ipsa sequutus

Caesariem laeua turbati corripit hostis,

Impressoque genu nitens terrae applicat ipsum.

Sic rigido latus ense ferit— Haud ita multum abest.

—galeam laeua tenet, atque reflexa Ceruice orantis capulo tenus abdidit ensem. Ab hastis quoque vulnera,

Olli per galeam fixo stetit hasta cerebro.

—latos huic hasta per armos

Acta tremit: duplicatque virum transfixa dolorem.

Sic *Hasta sub exertam donec perlata papillam*

Haesit, virgineumque alte bibit acta cruorem. Nec minus illa:

—Buten

—Buten aduersum cuspide fixit
Loricam, galeamque inter: qua colla sedentis
Lucent, & laeuo dependet parma lacerto.

Item alia genera:

—Anxuris ense sinistram,
Et totum clypei ferro deiecerat orbem. sicut illa,
Excipit in latus. &—qua fata celerrima, crudo
Transadigit costas, & crates pectoris, ense.

Atque hæc quidem ipso prælio quasi æquali vel sorte, vel animo. vbi vero noui quippiam superuenit: aliter pugnant, aut ad pugnandum mouentur. Quemadmodum fusis Volscis, interfecta Camilla, Turnus præceps fertur in prælium, nisi nox dirimat acies. Sic mouetur Mezentius filio interempto. Sic ruit Æneas audita Pallantis cæde. Itaque diuinus Poeta, neque metitur, neque ponderat plagas: sed præsenti operâ,

Proxima quaque metit ferro.—ac tanto terrore complet, vt ei vacet etiam octo iuuenes viuos capere ad Pallantis inferias. Quemadmodum vero nobis laborandum sit ad varietatem, docuit ipse illis versibus;

Treis quoque Threicios Boreæ de gente suprema,
Et tres quos Idas pater, & patria Ismara misit
Per varios sternit casus.— Non enim vno modo strauit eos.

Mortis quoque ipsius varij modi sunt animaduertendi. Nã quum mors sit vitæ priuatio, ea fit per separationem animæ à corpore. neque enim verum est, quod aiunt Platonici: separationem esse duplicem. vnam, quam dicunt esse animæ à corpore: aliam, quæ sit corporis ab anima. à corpore animam separari per ecstasin. corpus ab anima per mortem. Verũ hæ meræ picturæ sunt garrientium. æque enim alterum ab altero separari dicitur. non enim fit, quemadmodum quum abstrahimus intellectu accidentia à substantia. aut substantias ab eo, quod appellant philosophi Hic, & Nunc. Sed corpus vbi semel sine anima est, fit cadauer. Ecstasis autem fit potestatis tantum, non autem essentiæ. Hæc scripsi, vt intelligeremus mortem esse vnius tãtum modi: accessiones autem non vnius. Itaque & quæ adduximus ostendunt, & quæ adducemus:

Olli dura quies oculos, ac ferreus vrget
Somnus, in æternam clauduntur lumina noctem.

&—*terram semel ore momordit.* &,

Purpuream vomit ille animam. &,
Cadit semianimis.—Rutilorum calcibus arua. &,

Vna

Vna eademq; via sanguisq; animusq; sequuntur. &.
—calcibus atram
Tundit humum expirans, infractaq; tela cruentat. &.
iuguloq; haud inscius accipit ensem,
Vndantiq; animam diffundit in arma cruore. &.
Sanguinis ille vomens riuos cadit, atq; cruentam
Mandit humum, moriensq; suo se in sanguine versat. &.
—tum frigida toto
Paulatim exoluit se corpore: lentaq; colla,
Et captum letho posuit caput, arma relinquens:
Vitaq; cum gemitu fugit indignata sub vmbras.

Aliarum quoq; tum rerum, tum actionum modos obseruare nequaquam difficile est. Sed de his satis. Nam de varietate quum loquemur, & hæc designabimus leuiter, & alia erunt declaranda.

EVENTVS. CAPVT X.

Est autem, quemadmodum dicebamus, præter ipsas res, præterq; actiones hasce, quæ à nobis proficiscuntur, tertium quiddam, quod Fatum appellarunt: seriem quandam connexionemq; causarum, quibus tum res tum actiones, & initium, & exitum sortiuntur. Hunc exitum, Euentum veteres nominarunt quem vel fortuna, vel casu perfici voluere. Quare si res ipsas putes, & veteris exitum, & initium nouæ Troiæ inuenies. Dardani quoq; peregrinationem eiusmodi fuisse, vt eius nepotes easdem repeterent terras, quas ille reliquisset. Maximè vero nobis studendum est, vt rerum exitus aliter cadat, quam res ipsæ interea pollicentur: aut si necesse est, ita futurum, quemadmodum à principio visum fuerit, efficiundum, vt media ipsa tẽpora, spes, cogitationes, in summas adducãtur difficultates. Habes prioris formæ exempla multa Nam & classis seruatur à tẽpestate, quam tamen deum Regina concitarat. & eripitur ex incendio atque excidio Ilij Æneas, quum tamen & pugnasset, & reuersus esset. & Elisæ nuptiæ funere finiuntur. & amittit Pallãtem Æneas, cuius armis & societatibus, ac consiliis potuit vincere Latinos. nanq; & suos Euander dedit & arma Hethrusca conciliauit. Alterius fortunæ exemplum est; quum mensas deuorarunt Quantum metum quam facilis exitus dissoluit. & illud, quum Æneas Italicarum rerum esset potiturus. potitus ille quidem est: at quanta iactura, quibus ærumnis, quot cladibus? omnia denique sint exquisita: nihil vulgare.

QVEM-

QVEMADMODVM EXACTIVS omnia contemplemur.

CAPVT XI.

HActenus eorum omnium, quæ in vita humana aut esse, aut euenire possunt, naturam contemplati sumus: cæterum filio paulo crassiore. deducti namque sumus per summam rerum, quarum exempla ex diuino illo viro peteremus. Nunc vero quoniam perfectum Poetam instituimus, magnopere nobis conandum est, vt exactius omnia cognoscamus. Id quod vt commodius fiat, paulo altius nobis ordiendũ puto. Est in omni rerum genere vnum primum ac rectum, ad cuius tũ normam, tum rationem cætera dirigenda sunt. Quare quo melius alia videamus, principis personæ mens, dicta, facta, sors contemplanda erunt: cuius dimensionibus reliquarum proportiones metiamur. Quum igitur facere Æneam instituerit perfectissimum: hominisque perfectio consummetur contemplatione, atque actione: ipsaque actio sit aut in se, vt abstinentia, aut etiam foras sese det, vt aliæ virtutes: vtriusque autem tam contemplationis, quam actionis, siue finis, siue materia, siue (vt vocant) obiectum sit societas: eaque existat aut pars, vt œconomia, aut totum, vt politia: huiusque partes exerceantur vel in pace, vel in bello: atque in vtroque semper diuinam rem pro duce habeamus: ostendam tibi omnia hæc vno in Ænea cognita fuisse. neque id temere. dictus enim est fuisse omnium sui temporis sapientissimus. Quare & bellum dissuasit, vt iustus: & in bello pugnauit, vt fortis: & superstes fuit satis patriæ, vt felix: & reposuit patriam, vt gratus: & perpetuauit sacra, vt pius. Non est igitur Homerus audiendus, qui a Venere Æneam quasi αἶνον tristiore auspicio scribit appellatum: sed quod ab omni, vt inquit ille, parte laudandus erat. hoc enim est αἰνεῖν. Quod autem eum principem & agnoscat, & faciat; satis patet tum ex aliis, tum ex illis,

Rex erat Æneas nobis, quo iustior alter
Nec pietate fuit, nec bello maior & armis. &,
Æneadasque meo nomen de nomine fingo.

Quare & ei attribuit auspicia.

Aspice bis senos lætantes agmine Cygnos.

Boni præterea Principis totam curam pro republica esse oportet: quasi ille vnus e populo sit, non tanquam ei onus impositum, vt tyrannus: sed perinde quasi caput, non sarcina. Itaque appellat ipsos Socios. Ergo & scopulum conscendit ipsemet,

ipſemet, quo ſit laboris particeps, & ſuis oculis quæ ſit fortuna rebus ſpeculatur. Quamobrem etiam in decimo, quum claſſem ducit, tũ pernox & vigilat, & clauo aſſidet. Sic enim ait,

Ipſe ſedens clauumque regit, velisque miniſtrat.

Id quod amiſſo quoque Palinuro facit. Solus enim ſenſit ſpoliatam magiſtro nauem fluitare. Sedentem autem maluit: quia ſedendo euadit anima ſapientior. Quinetiam felicem adeo, atque cordatum deſignat, vt nunquam coactus ſit de quoquam ſumere ſupplicium, ſicut Vlyſſes, qui e ſuis habuit a quo caſtigaretur. Sapientis enim ſimul ac felicis principis eſt, prohibere maleficia quam patrata potius punire. Quod ſi memineris, quam ex æquo & bono fert iudicium in ludis, admirabere profecto diuini viri dexteritatem. Nam qui aduerſa fortuna impediti non vicere, eos nihilominus afficit donis. vt maximus Poeta maximum virum etiam fortunæ dominum oſtentet, aut ſaltem moderatorem. Quinetiam quum in certaminibus laborent omnes, non videtur decere id ſine præmio effici debere. Nam victoria vnius tantum eſt, labor omnium. Ergo pręmium victori eſto, victis ſolatium. Quapropter & illa verba dixit magnanima, ac deo digna:

Nemo ex hoc numero mihi non donatus abibit.

Et victum Dareta luculentiore auget dono, quam victorem: vt oſtendat virtutem ſibiipſam & pretium, & præmium eſſe. Iccirco in legibus propoſita ſunt criminibus ſupplicia: virtutibus nihil datur. Congruit etiam cum exemplis hiſtoriarum regis Æneæ ſapientia. Cannenſi clade quum Paulus ſeipſum interfeciſſet, Senatus Varroni, qui alter erat conſul reuerſo gratias egit, quod de Republica non deſperaſſet. Ita Æneas Sergeſto præmium dat, non tanquam victori, ſed ob ſeruatam, reductamque triremem.

Hactenus inſpiciendam tibi perſonam propoſui, quæ ciuilibus actionibus ſeipſam præſtare potuit accommodam. Altera tamen erat hæc pars felicitatis atque perfectionis. Prior autem illa, quæ in contemplatione erat conſtituta, quam non poteſt Poeta ſine ineptiis declarare ſi velit quaſi in ſcholis oſtentare ſophiſtam de rerum natura diſputantem. Cæterum quoad fieri decuit, parce ac ſobrie ſuo more attigit. Nam & naturam Ænec notam fuiſſe apud Virgilium declarabimus, & deum. Ac dei quidem vis atque imperium nequaquam ei potuit ignotum eſſe, qui & ſacra procuraret, & religionem transferret etiam in terram hoſticam: cuius cultum vel patriis doceret ceremoniis volentes, vel etiam inuitos armis cogeret ad capeſſendum.

Rerum

Rerum autem naturam calluisse, id vero non iam vno ex loco plane constat. veluti in tertio quum diducit animum ad vtramque partem contemplationis. de Angue enim sic,

Incertus genium ne loci, famulumne parentis.

Sed & crinitus ille Iopas quamnam suis e carminibus attulisset Æneæ voluptatem, nisi illa calleret, *Errantem Lunam: Solis labores. Vnde hominum genus, & pecudes*, & reliqua. Præterea quum viderent Harpyias, atque vna ex ipsis sese dicere maximam furiarum, summa modestia parique scientia dixit,

Siue deæ, seu sint diræ, obscœnaque volucres.

De Ætna vero, tantorumque causis incendiorum quum permulta sint a philosophis disputata, remque ipsam graphice designasset, addidit,

Fama est Enceladi semustum fulmine corpus

Vrgeri mole hac: — & quæ sequuntur. Apertius vero fluuiorum originem, quum ait,

Nympha, Laurentes Nymphæ, genus amnibus vnde est.

Sed & quis non videt difficillimam omnium materiam ac maxime controuersiam fuisse Æneæ liquidissimam? quippe de anima cum tot tantique philosophi multa quæsierint: ille neque pauciora, neque obscuriora sciuit, quam quæ ab Ægyptiis, Chaldæis, Indis sapientibus prodita sunt. In sexto enim, quæ hic ignorabat. ita didicit, vt ea postea docere potuerit. Quare nulli esse dubium oportet, quin vtramque perfectionis partem ad summam sapientiæ contulerit Æneas. Reliquas igitur deinceps videamus.

Habes igitur politicam Principis personam. Nunc eiusdem ratio reddenda est tăquam ciuis. In quo aliæ virtutes esse quum debent, tum pietas & fortitudo primas sibi partes vendicare solent. Est autem pietas vox ambigua. nam erga deos bene affectus, dicitur pius: quibus diis bene neque velle, neque facere possumus. Hoc quoque non vno loco damnauit Plato, quod quispiam Deum putet nostri nostrorumve indigentem esse. Erga homines autem pietas est affectus, quo bene illis vel a nobis, vel nostra opera votoue sit. Icci rco temere a multis eius definitio allata est. Existit autem pietas aut in affectu, aut in officio: ac distribuitur humanis animis aut erga deos, aut erga patriam, aut erga parentes, vxorem, liberos, affines, amicos. Ac quanquam nullum commune genus est sacris, & profanis, atque icci rco alia est propensio nostra ad benefaciendum hominibus, alia ad colendum Deum: tamen si acrius intueare, quandam inuenias latentem proportionem. Ita enim thus Deo

Pietas.

damus, non quasi egeat, sed quasi si cuius indigeret rei, quæ penes nos est, eius nos illi copiam facturi simus. Ita laudes canimus, non perinde atque ipsarum egens sit, aut quibus possit augescere: sed vt ex eius cognitione meliores interea ac denique felices euadamus. Itaque pietas sui-ipsius modulus quidam ac norma est. Nam & quam homini benefacimus, quippe homines ipsimet tanquam nobisipsis facimus: quum erga Deum eodem modo animati sumus, in nos ipsos, beneficium illud ab infinito modo remeans ad authorem, redundat. Verum hæc fortasse, more nostro subtilius. Planiore vero Minerua sic agamus. Pietas interdum misericordiam quandam significat: interdum propensionem certi cultus. cultus igitur diuinus erit suo modo. Necessitudinum autem obseruantia erit pietas per proportionem ad priorem. Hæc tria genera exequutus est Poeta in Heroe suo. Misericorditer, in primo, quum

Amissos socios vario sermone requirunt,

Præcipue prius Æneas—vt & *pius* sit, quia *præcipue*: & *præcipue*, quia *pius*. Idem Hectoris cadauer pictum, & Regem suum supplicem vbi vidit, dat ei gemitum, non solum commouetur. Magnum vero affectum, qui etiam impediat orationem. Ad lamenta namque Andromaches præ pietate vix respondet. Ait enim,

—vix pauca furenti

Subiicio, & raris turbatus vocibus hisco. Pertinet & illud ad pietatem debitam necessitudinibus. Neque enim solum iusta facit patri, sed etiam nutricem sepelit, eiusque tumulum oppido illustri auget. Præterea Miseni sepulchrum constituit. Pallanta etiam luget. de vxore vero,

Ausus quinetiam voces iactare per umbram

Impleui clamore vias.—Vt profecto me horror capiat, atque etiam quatiat, vbi videre atque audire videar, in nocte, inter hostes, fortem simul atque pium virum etiam clamore charissimam vxorem quærere. Talis ille suis. Quinetiam hostibus fuit, & placidus, & lenis, & clemens, & pius. namque & Lausum miseratur interemptum, & oratoribus sepulturæ veniam petentibus, etiam pacem offert viuis, cœlestibus illis versibus,

Pacémne exanimis, & martis sorte peremptis

Oratis? Equidem & viuis concedere vellem.

Diuinus igitur Poeta commotum facit illum miseriis alienis. is est primus limes pietatis. Addit etiam quasi gradus quosdam affectus: quum dicit, *Turbatus*. Præterea *gemitum*, sed

sed *ab imo pectore*. postremo etiam *lacrymas* multis in locis. Flet enim & Palinurum, & Pallantem. & quum discedens è Sicilia ciues suos ibi relinquit. At idem siccis oculis Elisam flentem audit Neque enim consuetudine stupri moueri decuit pium virum. Vbi vero apud inferos sui causa extinctam resciuit, lacrymas fundit, additis illis verbis,

Funeris heu tibi causa fui.

Quinetiam abeunt. atque auersante, non solum lacrymatur, sed & prosequitur eam longe, & miseratur. Erga patrem vero qualis? nanque Priamum cæsum vbi vidit, —*subiit chari genitoris imago*. Inde actutum eo: at vero Anchise pertinace ad manendum, mauult mori. omnia enim illius causa posthabuisse: *Rursus in arma feror*—Illam vero pietatem cuiusmodi? patrem enim filio prætulit. Sunt in nobis insita zopyra quædam, id est, semina æternitatis: quam quum haud possimus per nos comparare, generis propagatione assequimur. Hæc est causa, propter quam chariores nobis sunt liberi, quam parentes. in patre enim desinit, quod incipit in filio. At pius Æneas, qui à patre accepit vitam, patris vitam præfert vitæ filij: cui nihil debet, & satis dedit. Quapropter humeris impositum patrem gerit: filium, vix qui sequi possit, *pone trahit* verius, quam *ducit*. de quo tamen alibi,

Omnis in Ascanio chari stat cura parentis.

Et cuius gratia certum sibi paratumque regnum Carthaginis relinquit, vt incertum quærat armis. Itaque de illo, non de se in fœdere,

Cedet Iulus agris--Et in summis periculis præcepta fundit:

Disce puer virtutem ex me, verumq; laborem,
Fortunam ex aliis.---

In deorum autem cultu quantus fuerit, multis locis patet:

Sum pius Æneas, raptos qui ex hoste penates
Classe veho mecum--- &,
Sacra suosq; tibi commendat Troia penates.

Et è cæde recenti.

Attrectare nefas, donec me flumine viuo
Abluero, &,
Sic fatus meritos aris mactauit honores:
Taurum Neptuno, &c. & in quinto.
Hæc memorans cinerem, & sopitos suscitat ignes,
Pergameumq; larem, & canæ penetralia Vestæ,
Farre pio, & plena supplex veneratur acerra.

Quum autem sapientiæ duæ sint partes, facere, & docere:

non solum fecit Æneas, quæ ad pietatem pertinebat, sed etiam & docuit, & professus est. Omnia enim euenta, & casus deo attribuit. Nam quum Italiam peteret, atque in Siciliam delatus esset, nullam passus perturbationem, ait,

Haud equidem sine mente reor, sine numine diuum. & illa monita,

Non vos his aras, conuersoque numina sentis?

Cede deo— Quibus verbis ne Socrates quidem vnquam protulit meliora.

Hi igitur sunt affectus. Officia vero, siue ministeria, quæ ad deorum immortalium cultum pertinent, deinceps cognoscemus. Pontifex enim simul ostenditur, atque augur. ait enim,

Auguriis agimur diuum. --Capit etiam ab Harpyia augurium in tertio: & à fulmine tam in primo, quam in octauo. & à flamma Ascanij itaque etiam vaticinatus est:

--*Heu quantæ clades Laurentibus instant:*

Quas pœnas mihi Turne dabis! -

In primo quoque coniecturam facit, atque ex pictura quasi omen capit:

Solue metus, feret hæc aliquam tibi fama salutem.

Sic etiam tertio prędicit imperium Romanum in Epiro, tum colonias ac municipia legibus communicatis. Ait enim,

--*Vnam faciemus vtramque.*

Pontificatus autem multis describitur locis: tum iis, quos supra diximus, tum aliis:

Hos cape fatorum comites,— & in duodecimo inter fœderis conuentiones, *Sacra deosque dabo*.-- Itaque ipsemet sacra facit, Phœbo & Neptuno, & Iunoni ipsi mactat suem. & bellum facturus litat illis versibus,.

Et primum Herculeis sopitas ignibus aras

Excitat, hesternumque larem, paruosque penates.

Et in Italia quum primum posuit pedem, alia alij exequuntur, ac curāt quæ ad œconomiam spectant: ipse Apollinis templum, ac Dianæ lucum adit. Quamobrem antiqua eruditione, more suo, modeste dissimulata, diuinus Poeta ad eum loquentem facit Cymodoceam certis verbis, quibus mos erat Vestali affari Regem sacrorum, *Vigilasne Rex? vigila*. Ita apud Poetam,

Vigilasne deum gens Ænea? vigila—

Neque vero ita pontificis officio fungebatur; quemadmodum nostri nunc faciunt, qui aut ignorant diuinas præceptiones, aut, si notas habent, sese eas ignorare volunt, sed & recte

ac rite

-cerae quæ opus sunt, facit: & præ se fert illam integritatem, quę tantæ dignitati debeatur, veluti illis versibus, quorum aliquot recitabimus,

Tu genitor cape sacra manu, patriosque penates,
Me bello è tanto digressum, & cæde recenti
Attrectare nefas, donec me flumine viuo
Abluero,—Modum quoq; sacrorum indicit in quinto,
Ore fauete omnes, & cingite tempora ramis.

Quare non est mirum si etiam attribuit ei Poeta diuinitatem, quippe qui & dea natus esset, & à Nympha appellaretur, *Gens deorum*: & esset dictus, *certissima proles Iouis*: & futurum Indigetem fata pollicerentur. Atque hæc omnia aperte sub eruditione autem, quum etiam à diis ei somnia mittuntur. Sic enim in somniis apparet Hector: sic pater Anchises: sic ipsi dij in tertio penates Id quod Xenophon non nisi diuinis viris cœlitus euenire scriptum reliquit.

Fortitudo autem, quum sit animi constantia in aduersis, duobus, quemadmodum dicebamus, contingere potest modis: aut contemnendo, & durando: aut obuiam eundo, & expugnando. Ita fortis Achilles quum pertulit Agamemnonis iniuriam: fortis Aiax, qui non est passus iudicij iniquitatem. vterque enim superat: maiorq; est ipso incommodo vtranque exhausit Æneas, qui etiam doceat alios:

Durate. & —*superanda omnis fortuna ferendo est.*

Etiam vt se, vel parem obiiciat fortunæ, vel constituat superiorem Quemadmodum vero & subeat pericula, & obeat quoque, multis locis luculentissime scriptum est. Siue in locorum sint difficultatibus. Quid enim teterius Tartaro? & tamen adiit. At quo animo? ducem Sibyllam —*non timidis vadentem passibus æquat.* siue immineat à personis: idque vtroque sane modo: vel iusto bello, vel certamine singulari. Et iubet, & ostendit, & facit.

Iamque adeo exierat portis equitatus apertis:
Æneas inter primos.—

Neque enim, vt Pyrrhus, ipse sibi cauit loco: quemadmodum ocatur Terentius. Intelligas vero eiusmodi fortitudinem, interdum simplicem, & rectam, interdum mistam cum iustitia, aliquando cum pietate, molliorem quoque factam secundiore fortuna. quippe in quarto paulo delicatiorem ostendit. Nam tametsi vt Rex, nouabat tecta; vt Imperator, fundabat arces, tamen non erat aspernatus nitidiorem cultum: cui & ensis esset fulua stellatus iaspide, & chlamyde pur-

purea fulgeret. At vbi puluis, & campus vocat, disciplinę militaris reuocato rigore humi cubat, humi cibum capit: pomis agrestibus, ac simplici victu contentus est. Quinetiam media in tempestate detestatus ignobile mortis genus, mortem optat, nedum vt pertimescat. Ita non horret mortem, sed ignominiam adeo, vt etiam exactæ vitæ partem cum morte iam commutatam esse constanter exoptet. In re item dubia, ac pene desperata videbis quantum gerat animi. In duodecimo enim cum sagitta ictus esset, neque euelli posset cuspis,

Sæuit, & infracta luctatur arundine telum
Eripere.—Ipsemet sibi scilicet. & addit,
—auxilioq; viam, qua proxima, poscit.
& illud magnanimum,
Ense secent lato vulnus, telique latebras
Rescindant penitus.—

Hoc esse poterat, vt pro se tantum faceret, non quo aliis consuleret. At enim vero longe alia ratio. ait enim,
—sesq; in bella remittant.

Quo tempore ne sedit quidem ad quiescendum. ait enim,
Stabat acerba fremens, ingentem nixus in hastam.
Idemque &,
Concursu iuuenum, & multum mærentis Iuli
—lacrymis immobilis.

Sui igitur contemptor, gloriæ dominus, ciuium seruator fæuit hic. At idem, quum datur occasio, eadem fortitudine lenis & clemens, non factionibus, sed virtute victor. rupto enim fœdere dextram tendebat, eamq; inermem, & nudato capite, atque suos clamore vocabat, O *cohibite iras.*—Sic vniuersæ rei bellicę vera vnicaq; gloria C. Iulius Cæsar in prælio Pharsalico nuda manu & capite clamabat, Parcite ciuibus. Acuit eam fortitudinem in summa rerum trepidatione, atque desperatione ita, vt etiam exeat in audaciam,
Arma amens capio, nec sat rationis in armis.

Quippe solus. quo? quibus? neque dux, neque sub duce. Sperat tamen, proponitque sibi factum viri fortis: sed *glomerare manum*, id est, ciues cogere: apponit consilium; *Et concurrere in arcem.* adiungit ferociam, quasi stimulum virorum fortium, *Furor iraque mentem Præcipitant.* Itaque concludit, *Pulchrumque mori succurrit in armis.* Præterea quum stratagema sit, vafrum commentum Imperatoris, vis belluarū, consilium hominis: ita admisit Corœbi sententiam de clypeis mutandis, vt præsenti vtilitate non contaminaret perpetuam

forti-

fortitudinem. Itaque magnanimitas prohibuit eum quominus esset illius consilij author: rerum experientia persuasit, vt fortunæ melioris arriperet occasionem. In aduersa igitur firmus: in secunda nunquam temerarius. sed ne illa quidem oblata continuo confidens animi. Euandro enim auxilia pollicente nequaquam soluitur a curis: sed & ipse Achates,

—multa suo tristi cum corde putabant,

Ni signum cælo Cytherea dedisset aperto.

Pietate vero tum condiuit fortitudinem: quum Lauso, quia patrem texerat, noluit afferre mortem. sed & monuit ipsum, atque etiam increpuit, *Quo moriture ruis?—*

Fallit te incautum pietas tua.—

Tandem vero non nisi irritatus eum morte affecit, & coactus, & inuitus. Dementi enim & insultanti iuueni quid faceret? *—sæuæ iamque altius iræ,*

Dardanio surgunt ductori.— paulatim scilicet, non temere. Quapropter redit ad clementiam suam simul, atque moderationem,

At vero vt vultum vidit morientis, & ora,

Ingemuit.—& addit, miserans grauiter:—*dextramque tetendit.* Quin & mox eum ipse terra subleuat: non solum donat cadauer patri, sed simul etiam cum armis.

Est autem fortitudinis vel species, vel perfectio magnanimitas. Ea est virtus, quæ nihil sordidi vel probat, vel patitur. Magnum sane factum illud, quum pene iam expugnatam vrbem, ipsamque victoriam e manibus amittit, vt cum fortissimo hoste ancipiti sane prælio congrediatur,

At pater Æneas audito nomine Turni,

Deserit & muros, & summas deserit arces.

Audito tantum nomine, etiam ipsas arces, quas pene in manibus habebat, omittit: anteponitque certam virtutem nõ minus certæ fortunæ. Quare neque deprecantem Turnum interficit, donec alteram fortitudinis partem potiorem ducat: vltionem scilicet necessitudinem. Itaque ne se quidem authorem vult facere, vt alibi: *Æneæ magni dextra cadis.—* Sed reiecit in necessitatem, pulcherrima, nempe figura etiam a Rutilio descripta:

—Pallas te hoc vulnere Pallas, Immolat, —tanquam inferias illi pro victima, non tanquam hostem, qui bellum intulerit: non riualem, qui vxorem petat: non fortunarum depopulatorem, qui regno fatali arceat.

Hæ sunt certæ personæ virtutes, militis, imperatoris, pon-

tificis. Quæ vero etiam cuiuis ciuium communes essent, nulla caruit; temperantia, prudentia, industria, solertia. Quid enim modestius, quam ea, quæ Græci λύτρα, & ἄποινα, vulgus Italicum *Talionem*, Gallia paulo corruptiore vocabulo *redemptionem*, negligere? Nam & iure belli redemptitiam pecuniam accipere possumus: & Æneas noluit. haud dissimilis Pyrrhus, cuius vox illa regia.

Rancon.

Non cauponantes bellum, sed belligerantes,

Iccirco & Lausum dono dedit sine precio: & hoc, & cæteris omnibus virtutibus fero Achille maior, qui filium patri auro vendidit: & auri atque argenti talenta pollicenti, ait,

Auri atque argenti memoras quæ multa talenta,
Gnatis parce tuis.—

Cæterum diuitiarum contemptus etiam in multis fuit: quorum animum haud facile perspectum habeas. quippe aliis id persuasit sapientia: nonnullis stultitia. sunt & quos ignauia cohibet ab industria. Sic enim diuinus Poeta,

—alitur vitium, viuitque tegendo,
Dum medicus adhibere manus ad vulnera pastor
Abnegat; & meliora deos sedet omnia poscens.

Mentis tamen altitudinem fuisse in Ænea ad eam perfectionem consequendam ostendunt cæteræ actiones. Quotus enim quisque sibi de gloria, aut victoriæ opinione demat? atqui ille, quum de se, ac Turno, verba facit,

Si bellum finire manu, si pellere Teucros
Apparat, his mecum decuit concurrere telis.

Non addit, ego illum interfecissem: sed modestissime,

Vixit, cui vitam Deus, & Fortuna dedisset.

Cuiusmodi animi temperationem & retinet & præ se fert in legibus fœderis. Nam si sum victus, inquit, cedam: si vincam, haud peto, vt cedant victi. neque volo imperare non cedentibus, id quod etiam minus est: crescit igitur semper modestia: sed socij vt sint, volo. Imo, ait, *socer arma Latinus habeto: Imperium solenne socer.—* Neque iubeo vt laborent Latini: id quod Drances pollicebatur: *saxaque subuectare humeris iuuabit.* sed, *mihi*, inquit, *mœnia Teucri Constituent.* Neque gloriam mihi posco ex nominis impositione: sed id quoque ipsis concedo victis: *—Vrbique dabit Lauinia nomen.* Gratissimo quoque animo fuisse ostenditur, quum tam luculentis verbis, in primo, gratias agit Reginæ ob clementer auditam legationem, atque socios receptos, & quum in quarto, *—ego te, quæ plurima fando,*

Enumerare

Enumerare vales, nunquam Regina negabo
Promeritam.—

Pollicetur etiam æternam apud se memoriam beneficij:
Dum memor ipse mei, dum spiritus hos reget artus.

Ne vero crudelem aut ingratum putes, vbi dicitur, —*sed nullis ille mouetur Fletibus.*—Reiectus enim est & effectus, & causa in deos, illis versibus:
Fata obstant, placidasque viri deus obstruit aures.

Ita placidæ suapte natura erant aures, Fato autem factæ duræ.

Industriam vero homo vnquam nullus maiorem præ se tulit: siue œconomiam intuearis, tum in primo tum in octauo: siue artes alias. Nam & nauium structuræ præfuit, & vrbem condidit, & nauigandi calluit rationem Facundiam vero quis non miretur? quippe in omni genere orationis excelluit. Nam & demonstratiuo vtitur, in primo, ad Reginam, & suasorio multis in locis, & forensi, quum Reginæ refellit obiectiones.

Neque vero sunt audiendi Stoici, siue plumbeos, siue illi ferreos sibi fingant homines. Nam si eorum Sapiens immobilis est animo, etiam corpore caudex erit. Neque enim quicquam officij a me proficisci potest, nisi moueat. Si pater excidit in voraginem, dabo manum. Quare? Si excindatur patria, non propugnabo. quomodo ero iustus, aut liberalis? Sed illorum nugæ satis patent: qui, quum peccata paria facerent omnia, pares quoque virtutes efficiant necesse est. paria igitur offic a. Quonam igitur consilio dirimunt species officiorum, vt alia sint mediocria, alia summa? Hæc propterea scribo, ne obstrepant Æneæ aduersus Helenam irascenti. Nam & ipse ibi disputat; & ita mouetur, vt vincat melior sententia: quam diuinus Poeta merito ascribit deæ. Neque enim aliud ratio est in mente humana, qua superantur affectus, quam radius quidam, vt ita dicam, primæ illius Lucis, sine qua omnia sane merito & dicuntur tenebræ, & existunt. Disputationem ecce qualem:

Stoici.

—namque etsi nullum memorabile nomen
Fœminea in pœna est, neque habet victoria laudem.

Non quærit igitur aut nomen, aut laudem, sed iustitiam, vt suorum deleat ignominiam. Quis enim patiatur affines suas fœminas primarias premi seruitio impudicæ mulieris? Igitur recte interpretatur factum suum sic: *Extinxisse nefas.* Nullius enim non interest nefas tollere. vir enim iustus nullum malum

supereſſe pati debet. Quare Grammaticuli, qui hoſce lucuIentiſſimos operoſiſſimoſque verſus ſublatos voluere, vulgaribus moti affectibus ignoratis rationibus, iuſtitiam de Sapiente ſuo abſtulere.

Habemus igitur vno in Ænea tanquam ideam illam Socraticam cuiuſcunque perſonæ: cuius perfectio naturam ipſam in genere æmulari, in ſingularibus priuiſque indiuiduis etiam ſuperare videatur. Verum quia & ſexu aliæ differunt, & ſtatu nonnullæ, cuiuſmodi eas item deſcribere poſſis, videamus.

PERSONÆ ALIÆ. CAPVT XII.

Agreſtis. ORdiamur a multitudine, quam in agreſtem, vrbanam, militarem diſtingues. Agreſtem ſtupidam, credulam, timidam, pertinacem, indocilem, ſui confidentem, contemptus ſuſpicacem ſimul atque deteſtatricem. *Vrbana.* Vrbanam ſupinam, pauidam, tumidam, mollem, ignauam, verbis quam factis promptiorem, luxu atque otio feram, ſuperbam non reſiſtentibus, demiſſam inſtantibus, crocodili natura. *Militaris.* Militarem maleficam, intentam motibus, exprobratricem operum ſuorum, glorioſam, vanam: otium quærat, quæſitum rumpat. In vniuerſum vero, multitudinem omnem inſidam, inuidam, indulgentem genio rebus ſecundis, fractam in aduerſis, ſubitæ pœnitentiæ, ducis appetentem, appetiti recuſantem. facit vt non faciat. ſatagit, vt nihil agat. ſeruit, vt ne pareat. Eſt enim δημοκρατία tyrannis multorum capitum. Agreſtis exempla excipies duræ, inconditæ, facile excitabilis: in ſeptimo;

Improuiſi adſunt: hic torre armatus obuſto.
Stipitis hic grauidi nodis,—

Aduerte deinde aſperitatem, eamque præcipitem, *Rimanti telum ita facit, quod* ſcilicet *cuique repertum eſt,* & quæ ſequuntur. Vrbanam autem vides ibi tumultuantem:

Ac veluti magno in populo quum ſæpe coorta eſt
Seditio, ſæuitque animis ignobile vulgus,
Iamque faces & ſaxa volant, furor arma miniſtrat.

Inconſideratam vero, & corporis affectibus obnoxiam, in eodem.

Illi ſe prædæ accingunt, dapibuſq; futuris.

Neque prius amiſſorum ſociorum cura ſubit atque cogitatio, quam

Poſtquam exempta fames epulis, menſæq; remotæ.

Improuiſo autem euentu perterrentur, atque animum deſpondent, vt in tertio ad Harpyiæ vocem,

At-

At sociis subita gelidus formidine sanguis
Diriguit, cecidere animi. nec iam amplius armis,
Sed votis precibusq; iubent exposcere pacem.

Adeoque deiecto animo sunt, vt *Siue deæ*, recte hactenus ac pie: sed quid sequitur? *Seu sint diræ obscœnaue volucres.*

Factiosam vero ibi:

Scinditur incertum studia in contraria vulgus.

& in duodecimo,

Exoritur trepidos inter discordia ciues.
Vrbem alij reserare iubent, & pandere portas
Dardanidis: ipsumq; trahunt in mœnia Regem.
Arma ferunt alij, & pergunt defendere muros.

Inconstantem autem in tertio.

Ipsa iam matres, ipsi, quibus aspera quondam
Visa maris facies, & non tolerabile numen,
Ire volunt, omnemq; fugæ perferre laborem.

Militarem quoque inconstantiam in XII.

Ipsi Laurentes mutati, ipsiq; Latini:
Qui sibi iam requiem pugnæ, rebusq; salutem
Sperabant: nunc arma volunt, fœdusq; precantur
Infectum: & Turni sortem miserantur iniquam.

Vide pœnitentiam. nanque in vndecimo,

Hic matres, miseræq; nurus, hic chara nepotum
Pectora mœrentum, puerique parentibus orbi
Dirum execrantur bellum, Turniq; hymenæos.
Ipsum armis, ipsumq; iubent decernere ferro:
Qui regnum Italiæ, & primos sibi poscat honores.

A SEXV. CAPVT XIII.

PRoxima huic naturæ fœmina est. infida, suspicax, inconstãs, insidiosa, simulatrix, superstitiosa: cui si potentia adiuncta est, si intolerabilis. Aspice Iunonem in primo seipsam commendantem,

Ast ego, quæ diuum incedo Regina, Iouisq;
Et soror & coniunx.

Et in septimo.

—stetit acri fixa dolore.

Talem etiam obseruabis Amatam, quæ postulabat sua vt consilia obuiam irent etiam Fatis ipsis. Itaque eædem audent omnia, non fortitudine, atque animi præsentia, sed insania, atque væcordia, atque iudicij peruersitate. Quare etiam sese illa suspendit, serua facta mortis potius ignominiosæ, quam

quam vt præter libidinem suam aucti imperij florentes videret res. Vult autem fœmina semper, si queat, suo nutu res ferri. itaque sic describit eius amentiam:

Quam super aduentu Æneæ, Turnique hymenæis
Ardentem curæque iræque coquebant.

Et Iuno,

—Haud equidem [illegible] implorare quod vsquam est:
Flectere si nequeo superos, Acheronta mouebo.

Adeo vt etiam demittat se supplicem deterioribus, Æolo, & Furiæ. Quin quum extremus supremusque omnium affectuum in fœmina sit zelotypia, cæca Iuno ad Teucrorum odium acuitur obliuione pellicis. vt enim Æneæ noceat, cum Iuturna fœdus init.

Superstitiosam agnosces ex octauo,

Vota metu duplicant matres.—

Affectum vero exuberantem in eodem:

Stant pauidæ in muris matres, oculisque sequuntur
Puluream nubem.—

Pœnitentiam vero in quinto, exusta classe:

At illæ diuersæ metu per littora passim
Diffugiunt—

& addit, *Piget incœpti*: & quod maius est, *lucis.*

Omnino autem nihil mediocre in hoc sexu. Semper enim, vt est in nostro prouerbio, aut minus, quam canem, aut plus quam sermonem iacit. Ergo non solum gemitus & lacrymæ, sed etiam planctus, & vestium scissio & vlulatus attribuuntur. Ostentator sexus ille cuiuscunque fortunæ affectibus maxime vehementissimeque expressis:

Amplexæque tenent postes, atque oscula figunt.

Sic etiam Andromache, vbi Æneam vidit, *Impleuit clamore locum.*—non enim mediocris vox, clamor: nec mediocris clamor qui locum implet.

Quod autem ad earum virtutes pertinet, duplicem modum designare possis. quippe aut virilem, aut suauem ac lenem. Propria fœminæ virtus pudicitia est & pudor. Pudor est metus reprehensionis. Pudicitia, est constans abstinentia à venere prohibita. nam castitas est constans abstinentia à quacunque venere. Pudorem cognosces in Lauinia:

Accepit vocem lacrymis Lauinia matris,
Flagrantes perfusa genas: cui plurimus ignem
Subiecit rubor, & calefacta per ora cucurrit & alibi.
Causa mali tanti oculos deiecta decoros.

Pudicam vero finget ex Andromachæ specie, quam quum Æneas appellasset, ita vt Hectoris memoriam excitaret. addidisset que noui coniugij mentionem, sic:

Hectoris Andromache, Pyrrhin' connubia seruas?

Statim intelligis, *Deiecit vultum*: *& voce* quidem *loquuta est*, sed *demissa*. Quæ tamen antea clamore complesset locum. Luculentum exemplum tibi præbet Dido. quæ vt à castitatis proposito auelleretur, opus fuit deo, sed ipsomet Cupidine, sed præsente, sed virus per oscula inspirante. Iccirco etiam Iuno, Venusque conuenere ad illum animum expugnandum. Speluncam quoque obscuram, loco solo ac deserto, & cū signis Iunonis ac Nympharum vlulatu. Quin vocat coniugium. Sic scriptum oportuit de ea, quæ Sichæi memoriam Hiarbæ regno putarat potiorem. Quibus modis extorta est illius voluntas. neque enim satis erat, quod natus dea, quod *Os humerosque deo similis*.— Quare nunquam aliter loquitur de Ænea, atque de marito.

Ne cui me vellem vinclo sociare iugali. &

— agnosco veteris vestigia flammæ.

vt aut in Ænea Sichæum amet, aut Æneam in Sichæo. Postremo concludit non facturam. neque sane fecisset: verum non solum Anna, sed etiam Astra ipsa impulerunt.

In ædibus autem assignabis diligentiam, & sedulitatem, & curam anxiam. & parsimoniam attribues. in operibus vero solertiam. vt in Euryali matre, atque Elisa, &,

Ibatdumq; labor vestes.—

&, *Fert picturatas auri subtemine vestes.*

&, — *Phrygiam Ascanio chlamydem.*

&, *Textilibus onerat donis.—*

Sedulitas ac frugalitas, in octauo: vbi comparat Vulcanum fœminæ diligenti & parcæ. qualem etiam habes in Andria & Heautonimorumeno Terentianis.

Viriles porro artes virtutesque. & affectus atq; officia dabis mulieribus. aut ex institutione: quem in modum extruxit Metabus Camillam: aut ex natura: qua freta elusit Pygmalionem Dido factaque est princeps populi. aut ex desperatione, qualis Euryali mater:

—muros amens atque agmina cursu

Prima petit.—

Neque enim ætas impediebat quominus curreret, etiam in primam aciem,

—non illa virum, non illa pericli,

Tela-

Telorumq; memor.—Non igitur ob fortitudinem. nanq; vir fortis & periculum agnoscit, & capessit. at imbellis audet, quia aut ignarus, aut immemor periculi. Ita in vndecimo,

Ipsa de muris summo certamine matres
Tela manu iaciunt:—sed trepidæ, vt intelligas naturam pugnare cum necessitate: qua adductæ,

—primaque mori pro mœnibus ardent:

Sexus muliebris.

Præcipites vero in fletum atque conquestionem fœminę. Sic enim τὸ θῆλυ appellat Aristoteles μεμψίμοιρον: insatiabilis enim ęst sexus ille rerum omnium: vt neq; appetens pacari, neq; plenus expleri possit. Nunquam sane sorti suæ acquiescit. Hos tamen affectus temperabimus loco, tempore, casibus. aliter nanque flebit mater amisso filio, vt Euryali mater: aliter amisso amante Dido. Aliter ea, cui ex præsenti re amissæ rei memoria renouatur. semper enim comparationes facit muliebre genus. velut Andromache.

O mihi sola mei super Astyanactis imago,
Sic oculos, sic ille manus, sic ora ferebat.

Est nanq; & fœmina & mater. Nec minus ipsa Venus, tanquam mater, narrante Ænea miserias suas,

ignotus, egens Lybiæ deserta peragro,
Europa atque Asia pulsus:—commota,
—nec plura querentem
Passa,—medio sic interfata dolore est.

Quod autem de fœmineis affectibus dicimus, id in viris quoq; considerabis. Affinitatis enim & odij, aut amicitiæ affectus aliã quasi faciem imponunt dignitatibus personarum: quemadmodum etiam casus, si qui sunt atrociores. Quamobrem in classis incendio scidit Æneas vestem. In extremo etiam periculo —*it scissa veste Latinus*: quod alioqui indecorum est. Fuit tamen veterum mos ille, quemadmodum etiam in sacris libris legere est. Par affectus Euandro quem in funere filij —*potis est vis nulla tenere*: sed & procumbit super, & procubans hæret: neq; auelli vult: & lacrymans ac gemens vix fari potuit.

ÆTAS. CAPVT XIV.

Ab ætate diuersa etues exempla. Nam prima pueritia lusibus intenta est. Quam pudenter describes, ne ineptias. Pauci nanque probant Homerum: nemo potest defendere, quum Phœnix exprobrat infantiam Achilli:

Πολλάκι μοι κατέδευσας ἐπὶ στήθεσσι χιτῶνα
οἴνου ἀποβλύζων ἐν νηπιέῃ ἀλεγεινῇ.

Parum

Parum enim differt ab iis, quæ Aristophanes in Nubibus βρῶ, μαμμᾶν, κακᾶν. Verum sane nobis coluntur, vt ait Martialis, *Musa seueriores*. Parcissime Poeta in quarto, —*si quis mihi paruulus aula Luderet Æneas*,—At ætas adultior in studia cuiuscunque generis impensius incumbit. soluta tamen studia illa esse oportet, & animi gratia potius, quam seueriore quæsita cultu:

At puer Ascanius mediis in vallibus acri
Gaudet equo: iamque hos cursu iam præterit illos,
Spumantemque dari pecora inter inertia votis
Optat aprum, aut fuluum descendere monte leonem.

Maturior autem factus etiam venatur. Tum iam grandior Numanum interficit. postea etiam eum educit e castris Poeta:

Adolescentiæ perpauca exempla habes ex Poeta nostro, vt lacrymas Euryali: at effinges ex præceptis his: Fertur atque etiam impellitur ætas prima hæc tum facile, tum vehementer, ad ea, quæ concupiscit. Concupiscit autem & statim, & multa potita contemnit. ad alia animum appellit. Præceps potius animus, quam magna voluens. Iram atque animum ipsum in fronte atque ore gerunt. Anteuertit impetus deliberationi, facta verbis, pœnitentia perfectioni. Honoris atque prælationis exactores importuni potius, quam seduli vindicatores. Contemptus vltores: ipsi contemptores diuersorum a suis studiorum. Laudatoribus suis fauent: odere monitores. Potentiæ studiosi, opum negligentes. spe enim aiunt fiduciam sui. Liberalitatem exercent, ignari fortunæ deterioris. Omnino simplicitatem & a se profitentur, & ab aliis exigunt. Parum suspicaces: creduli multum. Honesta vtilibus anteponunt. nondum enim acuit eos rerum experientia, Sibiipsis lex sunt. Sodalitatum atque societatum studiosi, sibi ita viuunt, vt credi velint aliis quoque viuere. Denique nihil mediocre. Alienarum miseriarum pij obseruationes, suarum securi. In iocos soluti. Verecundiæ obnoxij in erroribus: clari in benefactis.

Iuuenis autem frequentissime ferox, atque etiam violentus. Ferox Turnus etiam Furiæ exprobrat senectutem, deinde ad arma vniuersum concitat Latium. Itaque eum ardentem appellat Poeta, & in duodecimo,

Ardentes oculorum orbes ad mœnia torsit.

Sic audax Lausus, atque etiam Æneæ insultans. Pallas vero nihil Turni vim metuit: cuius animum describit,

—*audax*

—audax quos rumpere Pallas

Sacra vetat: raptoque volat telo obuius ipse.

Cupidum quoque laudis, vbi Turni petit spolia. Euryalus quoque seipsum offert periculo: tantum abest vt pertimescat. Raro igitur modum statuit appetentiæ suæ iuuenis. Euander id de se ipso,

—mihi mens iuuenili ardebat amore

Compellare virum, & dextra coniungere dextram:

Accessi.—

Facilis iræ: prompta vltio, ac parata. Gyas in quinto,

Tum vero exarsit iuueni dolor ossibus ingens:

Ira hactenus. vide quid sequatur,

Nec lachrymis caruere genæ:—

Indignatione enim citius, quam pietate iuueni excidunt lacrymæ. Addit illico factum & vltionem,

Oblitus decorisque sui, sociumque salutis,

In mare præcipitem puppi deturbat ab alta.

Omnino autem iuuenis natura inter adolescentiæ ac senectutis tempora vt media est, ita & particeps tum vitiorum, tum virtutum: scilicet affectuum atque propensionum. Itaque Euryalus ita adolescens, vt iam esset ætate firmiore, aliter afficitur ac lacrymatur, quum in metu est, ne sibi victoriæ præmium præripiatur Aliter Iulus in Euryali luctu. Ætatis autem huius pene cognatum ac perpetuum vitium, inconsideratio. item præceps temerariaq; occupatio iudiciorum. Id quod notat in Polo Quintilianus. Pudentius, in nono: Ascanius, vbi Niso atque Euryalo præmia polliceretur Alethes, vt bene institutus tacuit: tametsi & Regius filius, is, penes quem esset arbitrium dandorum præmiorum. Excepit itaque mox orationem: verum non sine nota spei iuuenilis,

Ille, vides, quo Turnus equo, quibus ibat in armis?

Senilis ætas maxima ex parte moribus est contraria adolescentiæ. Ergo quod diu vixerint, parum sperant, pauca moliuntur: præteritis gaudent, quæ sola probant præ iis, quæ præsentia sunt, quibus non acquiescunt. Nouarum rerum obtrectatores, semper habent quod obiiciant. Soliciti officiorum exactores. Ad rem attenti. Lenti ac difficiles ad persuasiones. Cauti, atque etiam suspiciosi. multa enim indigne aut se, aut alios perpessos meminere. Ac quemadmodum adolescentes spe, ita senes memoria metiuntur omnia. Raro affirmant ea, quorum non habeant exemplum in memoria. rarius deiiciuntur de sententia, rarissime sibi alias anteferri patiuntur ætates.

Meticulosi,

Meticulosi, pertinaci vlterioris vitæ expectatione, queruli. Odia hostiliter exercent, atque etiam conuicia. Garruli, tristes, importuni interpellatores, semper etiam quippiam imminentis mali minitantur. Quamobrem exercet frequentissimas comparationes. sic Priamus,

At non ille, satum quo te mentiris, Achilles
Talis in hoste fuit Priamo.—

Entellus de cestibus,

His magnum Alcidem contra stetit.—

Statim de seipso,

—his ego suetus,
Dum melior vires sanguis dabat.

Euander,

O mihi præteritos referat si Iuppiter annos, &c.

Consilium quoque attribuas & sapientiam iuuenilium furorum temperatricem, vt in Latino,

O præstans animi iuuenis, quantum ipse feroci
Virtute exuperas: tanto me impensius æquum est
Consulere.—

Obseruabis & fortis viri excusationem a militiæ muneribus propter ætatem. sic Entellus,

—non laudis amor, neque gloria cessit
Pulsa metu: sed enim gelidus tardante senecta
Sanguis hebet.—

Quin præmio non adduceretur, si esset iuuenis, sed laudis amore:

Haud equidem pretio inductus, pulchroque iuuenco
Venissem. & addit *—nec dona moror.*

Contra Latinus in signum fœderis atque amicitiæ: *Munera nec sperno.* Satagunt etiam senes in præsagiis, & prudentiæ artes colũt. Sic Anchises interpretatur ex oraculo profectionem in Cretam. postea redintegrato consilio, ait,

Seque nouo veterum deceptum errore locorum.

Sic sæpe faciunt senes: vt ineptam orationem noua corrigant.

OFFICIA. CAP. XV.

AB officiis autem & institutis aliam ineas rationem, quippe ciuis vmbratilis Drances eloquio non contemnendus, eo solo vtebatur, & aduersus Turnum & erga Æneam. Qua de re tametsi diximus aliquid in personarum tractatione, tamen quia multum oportet esse attentum Poetam ad decorum, hic quoque aliquid considerabimus. Militiæ igitur of-

ficium tametsi vnum habet finem, patriam tuendi: tamen tot secum affert tum vitia, tum incommoda, vix vt vno capite possint explicari. Mirum, quod Virgilius vnum tantum Mezentium deorum contemptorem facit. Nunc enim qui quam maxime abest a cultu diuino, tam proxime vult videri accessisse ad viri fortis opinionem. Innatus sane contemptus & legum & rationis. Suarum consuetudinum, morum, stultitiarum commendatores, aliena iudicia pro ridiculis habent. Omnium rerum obliuiosi, præterquam contumeliæ dicendæ, iniuriæ faciendæ, rapinæ exercendæ, debitum negando, depositum abiurando, rem minis atque etiam plagis soluendo. Virtutes autem illæ, animi præsentia, motus initio mediocris, qui simul cum ærumna crescat atque incendatur. Nunquam decoris suis immemor: gloriam suam præ oculis, Ducis imperium, Reipublicæ commoda ante oculos habeat. Superetur, non vincatur: victus non fateatur. neque enim tam placet Turnus illis

—vicisti, & victum tendere palmas
Ausonij videre—

& illud, *—tua est Lauinia coniux*: quam Troilus, qui & puer & *—impar magno congressus Achilli*: & deiectus de curru, *Lora* tamen *tenet* adhuc. Iactabundus tamen semper miles, spe euentum præcipit fiducia sui. Dares

Ostentat latos humeros, alternaque iactat
Brachia—

Itaq; alacer non tam adepta, quam præcepta opinione victoria.

Ergo alacris, cunctosque putans excedere pugna
Æneæ stetit ante pedes—

Item impatiens: *—nec plura moratus.* iam quasi victor *Laua cornu tenet*. &, *Ducere dona iub.*—Solicitus vero in aduersa fortuna, quales in obsidione Troiani: solutus in secunda, vt Rutuli:

—fusique per herbam
Indulgent vino, & vertunt crateras ahenos.

&, *—noctem custodia ducit*
Insomnem ludo—Moxautem *Lumina rara micant.*—
Tandem, *—somno vinoque sepulti*
Procubuere,—itaque—*Silent late loca*—

Hostilis autem frequens exprobratio: laudis diminutio aut contemptio: & probri attributio,

O vere Phrygiæ: neque enim Phryges—

Quare non solum milites, sed etiam alio quouis modo inimici

hinici & sentiunt, & loquuntur. Hac consuetudine Amata prędonem vocat Æneam: Teucris obiicit exilium. Latronem Æneam matres Laurentes. eundem Semiuirum Turnus. Adiungitur vero affectus acrior interdum adeo, vt audito solo nomine hostis, execremur. Horatius id ostendit, quum ait,

Parentibusq; abominatus Annibal.

Sic & patriam & gentem odio habemus, quemadmodum in tertio est apud Poetam,

Et terram altricem dici execramur Vlyssis.

Peculiaris militi ea exprobratio, quæ fit hoste interempto: de qua inter figuras. Sarcasmon enim Græci vocant. Ea nihilominus ante cæde fieri solet. frequens, vt suo loco. Neoptolemus,

---refers ergo hæc, & nuncius ibis
Pelidæ genitori illi mea tristitia facta,
Degeneremq; Neoptolemum narrare memento.

& post cædem Æneas,

Istic nunc metuende iace, non te optima mater
Condet humo.———

Idem Lucago, Camilla Liguri, Et Turnus,

---quam bello Troiano petisti,
Italiam metire iacens---

Magna illusione atque acerba. quippe Italiæ possessionem dat ei. Haud tamen semper conuenit, vel propter personarum rationem, vel propter varietatem. quare Æneas ibi nihil amplius quam

--- Pallas te hoc vulnere Pallas Immolat.---

& Turnus occiso Pallante quasi Epicedium canit,

---qualem meruit, Pallanta remitto.

Remissus & Lausus eodem modo:

Arma quibus lætatus, habe.---

At Turni quæ sequuntur, paulo acerbiora, sed tamen sine Sarcasmo, contra quam Grammatici existimarunt:

---Haud illi stabunt Æneia paruo Hospitia.---

Priuatum vero, qui exercitus curam gerunt, aut classis, aut vrbis, plus tribuunt consilio, diligentiæ, prudentiæ. Arte, non impetu volunt vincere. quemadmodum Turnus in summa ciuium trepidatione, neque se deserit, & alios confirmat. tum omnia prouidet, omnia disponit. nam & in campos equitatum effundit aptissime: & Catili Coræque fratris ductu firmat vrbis aditum. In muris coronam propugnatorum disponit. ipse cũ robore exercitus capit locum ad signa inferẽda.

Tum astu imperatorio, quod Stratagema vocant, fauces occupat, ad insidias ipso in saltu considens, vnde Æneam iuga summa superantem excipiat incautum.

Eiusdem imperatoris officium est, summa in desperatione animos addere, ac facere iacturam vilioris rei ad victoriam consequendam. Quare Tarchontem fortissimum Thuscorum ducem ita describit præfectum classi: vt & moneat socios, quo impetu litus occupent, & subdat.

Frangere nec tali puppim statione recuso.

Alius animus classis gubernatori. Maturum consilium dabis ei: & ipsum fortunæ obsequentem facies: quo cedendo vincat. Propterea, in quinto Palinurus, quum Italiam capere non potest, in Siciliam cursum tenet. Vigilem quoq; oportet esse, & anxium vel à tempore, vel ab arte. Ideoq; in tertio,

Nec dum orbem medium nox horis acta subibat:
Haud segnis strato surgit Palinurus, & omnes
Explorat ventos: atque auribus aera captat.

Mira diligentia, quum dicit *omnes*: quum *explorat*, solertia quum *aerem*, omnibus communem sibi proprium ascribit praeceptorem, ars: quum notat *sidera*, peritia: quum addit *cuncta*, perfectio. vt intelligas non immerito Poetarum regem à nobis vbique Maronem prædicari. Artis autem explicationem petes ex quinto.

Virgilius poetarum rex.

Colligere arma iubet, validisq; incumbere remis:
Obliquatq; sinus.—

Illud in nautis peculiare. duros vt facias, sæpe etiam pertinaces. Memineris Menœtem & appellatum & monitum à suo Principe parere noluisse. haud iccirco facit iussa: sed *ca. a saxa timens, proram pelagi detorquet ad vndas.* Pessimum omnium genus hominum experti sumus in ipsa nauigatione. Deum ipsum pro ludo in tranquillo cursu, in aduerso pro hoste aut pro pecude habent. Quas non audiuimus contumelias? quæ non execrabilia verba? haud multum abest illud Palinuri,

Nautarum blasphemæ voces.

— Non si mihi Iuppiter author.
Spondeat, hoc sperem Italiam contingere cælo.

Itaque imperiosam personam nauticam in Charonte quoque notabis,

Quisquis es armatus, qui nostra ad limina tendis,
Fare age, quid venias.—Satis erat. addidit.
Iamq; isthinc: & amplius *Et comprime gressum.*

Nihil sane præterea potuit: nisi diceret, *Abi.*

Sunt & alia ciuilia officia. Iudex, Sacerdos, Orator, Medicus, Faber de quibus omnibus nõnihil dicendum, exẽplaq; ponẽda.

Iudicem efficies taciturnum, patientem auscultationum, moderatorem rerum propositarum. Talem legis Iouem in consilio deorum: talem Latinum in consilio Eius virtus iustitia: æquitas quam Græci ἐπιείκειαν vocant rerum scientia: calliditas ad cautiones. Vitia, præceps responsio, impatientia, auaritia, factio, fautor. dilatio, & ampliatio in re liquida.

Sacerdotis nomen amplum ad Pontifices, Flamines, & eos, qui Reges appellabantur: sub qua specie Vates, Auguresq; neutiquam comprehenduntur. Tamen quum videamus Augures ipsos sacra facere plerunque, hic compendij gratia Sacerdotibus adiungemus. Eorum ritus aliis alius tam in sacrificiis, quam in victimis, in vestibus quoque non vnus modus. Exemplum vnum habes, in duodecimo,

—puraque in veste sacerdos
Setigeræ fœtum suis, intonsamq; bidentem
Attulit, admouitq; pecus flagrantibus aris.
Illi ad surgentem conuersi lumina solem
Dant fruges manibus salsas: & tempora ferro
Summa notant pecudum, paterisq; altaria libant.

Vates atque Augures.

Vatis autem obseruationes continentur Auspiciis Auguriis, Ominibus, Extispiciis, Astris, Punctis, Ignibus, Animarum euocationibus: de quibus in libris magicis multa præclare, aliqua superstitiose, non pauca ridicule scripta sunt. Multi etiam somnia addiderunt. quidam solo Enthusiasmo implentur deo, futuraque prædicunt. Tales Sibyllæ, quarum & numeros & carmina prodidit Lactantius. Eo in numero Cassandra, Helenus, Bacis, Martius apud Latinos; præterea Phœbades omnes, quarum nomina, responsa, modos, eorumque causas excipies ex Herodoto, Plutarcho, Cicerone, & aliis Heleni vaticinium pacatius, Sibyllæ operosius. Ille enim nullo actus furore futura explicat Æneæ at Sibillæ

—non vultus, non color vnus,
Non comptæ mansere comæ: sed pectus anhelum.
Et rabie fera corda tument, maiorq; videri
Nec mortale sonans.—

Auspicia.

Videtur autem omnium antiquissimum Auspicium. facillimum enim & simplicissimum Auium genera, numerum, volatum notare. Eius faciem habes, in primo,

Aspice bissenos lætantes agmine cygnos, & quę sequuntur. Item in duodecimo,

Namque volans rubra fuluus Iouis ales in Æthra
Littoreas agitabat aues, turbamque sonantem
Agminis aligeri: subitò quum lapsus ad vndas
Cygnum excellentem pedibus rapit improbus vncis, &c.

Supersunt etiam Enniani versus de Romuli Remique auspicio in condenda Vrbe: quos recitat M. Tullius. Miscentur autem simul, vt in auspicio sit etiam Augurium: quemadmodum in primo: neque enim solum obseruat alarum sonitum, sed etiam cantum. notabis etiam *cœtum*, non dispersos: & volandi modum, *cinxere*:

Vt reduces illi ludunt stridentibus alis:
Et cœtu cinxere polum, cantusque dedere.

Omen. Omen autem est, quod ab hominis ore excipitur. Eiusmodi legis in septimo,

Heu, mensas etiam consumimus, inquit Iulus.

Tum Æneas, qui esset pontifex & sciens auguriorum,

— ea vox audita laborum
Prima tulit finem: primamque loquentis ab ore.
Eripuit pater.

Eripuit auiditatem notat imponendi finem tot expectationib. nam Græci lenius, ἐδεξάμην τὸ ῥηθὲν. Extispicinam, in quarto,

Aut ante ora deum pingues spatiatur ad aras:
Instauratque diem donis, pecudumque reclusis
Pectoribus inhians, spirantia consulit exta.

Astrologos vero si inducas, nequaquam explicabis status, aut progressiones, aut regressiones, aut coniunctiones, aut obiectiones siderum. id enim est ostentatoris & inepti. Sed si quid attigeris, id sane parce. Rem vero ipsam obtines quasi coloribus viuidioribus: veluti si sic dicas. Iouem nolle aut velle: Venerem infensam aut propitiam. Induces vero caussas, cuiusmodi apparent in tota Æneide acrius contemplanti. Iouis Æneas nepos. eum sane fautorem habet. Iam matrem Venerem. cuius suasu ac ductu it Carthaginem, comiter excipitur, opibus iuuatur, Regina etiam fruitur, consors imperij fit. iccirco ait illum, non Elisam, vrbem condere —*pulchramque vxorius vrbem Extruis.*— Propterea quod in medio cœli coniuncta fuit cum Ioue Venus: quæ erat partium principalium in eius genitura domina. A fœmina igitur regnum: quemadmodum & à Lauinia. Iuno vero ea est, quam Astrologi partem fortunæ vocant: ac propterea Iuno hera dicta fuit ab Hethruscis disciplinis. & simplici appellatione vocat heram, Fortunam Ennius, in oratione Pyrrhi ad Romanos

nos legatos, *Vos ne velit, an me regnare Hera* — Ex parte Fortunæ comprehenditur etiam regni sors. Itaque in genitura Æneæ, quum esset a Marte infestata, & serus fuit euentus, & diu profugus quæsiuit terras alienas, propterea quod in nona constituta esset; malo etiam exitu. Tandem enim Æneas in Aniene fluuio periit. Haud dissimile fatum Romulo, & Cæsari, & Alexandro, & Annibali, & Scipioni, & Iugurthæ, & Mithridati, atque aliis innumeris. perquam enim pauci viri ex iis, qui clari atque illustres tum virtutibus tum fortuna habiti sunt; quos non infelix exitus, tanquam pro exemplo. Fors ostentauerit posteritati. Quin pene omnes aut extra solum patrium, aut violenta morte periere. hæc tu igitur tum narrabis parce, tum dispones apte: omnia vero suauiter condies. Nudæ namque res διδασκαλίαι, id est, artium præceptiones potius olent, apparatus potius Poetæ est.

Est præterea quiddam, quod neque auspiciis, neque superiorum generum vllo alio statim continetur. sed, vt Philosophi dicunt, quasi per analogiam. quale est in primo, inuentum caput equi in arce condita Carthaginis. & in tertio, quum Italia sese ostendisset, equi primi conspecti sunt: id quod interpretatus est Anchises pro futuro bello, sed ad futurum nihilominus imperium.

Ne somniorum quidem omisit ille partem. sed Latinus Rex oracula Fauni consulit, pellibus instratis incubans.

Vmbrarum vero euocationem Homerus exequutus est, & Lucanus. His longe melius vir diuinus, qui Æneam ad inferos duxit & reduxit. neque enim si Orpheo id contigit, non etiam Æneæ potuit euenire: vt Herculem taceam, & Theseum, ac Pirithoum. Non tamen hanc ignorauit artem Poeta. nam & Mercurij potentiæ id attribuit, —*hac animas ille euocat Orco.* haud sine magna rerum scientia. sunt enim eiusmodi homines omnes Mercurij discipuli, non tamen absque Saturni ministerio. eiusdem quoque artis professionem assignat sagæ illi, de qua Dido apud Annam verba facit.

Sequitur Orator, de quo adeo multa veteres tum Græci tum Latini, vt hic nobis pauca dicenda sint. Duplicem tamen intelligas Oratorem: alterum virum bonum, prudentem, sapientem: cuius consilio atque oratione vniuersus reipublicæ status temperetur. Talem intellexit diuinus Vates;

Tum pietate grauem ac meritis si forte virum quem
Conspexere, silent, arrectisque auribus astant.

Tales celebrauit Ennius Lælium, Cethegum, & Ælium Sextum.

tribus diuersis locis. Cethegum enim appellauit Medullam persuasionis. de Lælio, *Mitis sapientia Læli.* de Ælio mira illa: *Egregie cordatus homo catus Ælius Sextus.* Duos sibi finxit maximus Poeta, Ilioneum & Venulum: quorum sapientiam atque facundiam ex vtriusque orationibus intelligere poteris.

Alterum genus Oratoris, nomine tantum, non re, neque enim dignus est, qui cum illo commune quicquam habere videatur, sed fori tintinnabula potius. Alienarum fortunarum, atque etiam capitis mercatores, ac potius mangones. Quæ monstra generis humani apud nos alit natura, vt inter superos ostentat diram speciem Tartari inferni. Vulturij, Harpyiæq; crumenimulgæ: qui ne sanguine quidem miserorum exaturari queant. Nam quonam pacto viri boni erunt duo, quorum alter, Est, alter, Non de eadem re vociferatur? Ac Scholasticis quidem ea verba frequentia: verum sine cuiusquam dispendio. At in foro, non nisi sine pernicie disputatur, eoque res adductæ sunt, vt qui vincit, ei longinquitatis tædio victoria sit insuauis: & impensarum onus opprimat rei controuersæ vtilitatem. Hosce in Comœdias introducere poteris: quemadmodum & impurorum alia hominum genera: quos Chrysalos: Chrysophagos, Labraces nomina, quales sunt, ostendunt.

Post Oratorem Medicus. Quorum vter vtri præferendus sit, ambigunt, verum iudicij modus ex rationibus accipiendus est. Necessarius enim magis Medicus. Nam sane Orator sibi quisque esse potest. actiones enim, quæ legibus temperantur, a voluntate nostra pendent. at valetudo nequaquam. Præterea in ciuitate regenda, morali tantum philosophia opus est. in qua moderator ille populi, vt rempublicam sapienter tractet, exercitatum esse satis est. In Medico vero nulla esse potest perfectio sine illa encyclopædia, quæ homini viam munit ad felicitatem. Medicum effinges doctum, probum, lenem, diligentem, maturum, fortunatum, Deo fretum, non sua vel scientia, vel opera, vel successu tumidum, non cuiusmodi vulgo turbam videmus a primis literarum rudimentis continuo seipsam eo nomine venditantem, inuidam, maledicam, obtrectatricem, nouam speciem Cynicorum, auaram, temulentam, supinam, ignauam simul atque ignaram. Virgilianus Iapis ideam boni viri præ se fert:

Pæonium in morem senior succinctus amictu,
Multa manu medica, Phœbique potentibus herbis
Nequicquam trepidat.—

Namque

Namque receptum ac probatum agnoscit: quum ei Pæonium tribuit amictum. neque enim omnibus licebat: & seniorem dicit, vt longa rerum experientia munitum declararet. Herbas quoque potentes, easque non temere quæsitas, sed quas Phœbus commendarit. Trepidatio autem illa diligentiæ signum est. De fortuna quoque subdit;

Nulla viam fortuna regit, nihil author Apollo
Subuenit.— Dei enim opus est: opera autem nostra. Quare perfecta re & gratias agit diis, & eorum potestati beneficium ascribit;

Non hac humanis opibus, non arte magistra
Proueniunt: neque te, Ænea, mea dextera seruat:
Maior agit deus.—

Fabros autẽ cuiuscunq; generis præstabis sedulos in re sedata: in vrgente diligentes. Vulcani officinã consules, in octauo: vbi etiã vigilandi morem inuenies. Laborem arti miscebis, materiam aptã dabis, opus materiæ impones. Aliter instaurant classem, in quarto: infabricata fugæ studio: aliter fabricauerant ad Antandrũm. ad hæc exempla tuam operam accommodabis.

NATIO, SIVE GENS.
CAPVT XVI.

Speciosissima pars restat: de qua pauca, sed quæ maxime signata sint. Vides hasce faculas cœlestes, quæ astra, ac sidera, stellasq; appellamus? in iis non tam luminis vis, aut rotationum indefessæ statæque vertigines admirationem in nobis facere debent, quam temeraria illa quasi dispersio. Nam quum in rebus priuis ita natura comparatum sit, vt ordine quodam certo collocatarum partium prudens dispositio esse videatur, quare non idem in opere tum omnium pulcherrimo, tum cæterorum omnium operum authore? Cœlum dico, cuius partes illæ splendidæ neq; paribus molibus, neque paribus interuallis inter se distant. Vt si quis locus fortuitæ occupationi Epicureorum detur in natura: hac maxime in parte totum hoc sibi vindicare posse appareat. At in cæteris rebus animaduertere est tũ natura tũ arte constitutis iustas quasdam dimensiones, spatiorum responsus, partium loca ac magnitudines operibus debitas, atque obseruatas. Nam quod nasus solus esset, in medio fuit constitutus: oculos, quod gemini, item aures, vtrinq; designatis distantium tractuum terminis, collocatos. Idem cõtemplere in curru, in naui, in ædibus scite fabricatis. Quid igitur in causa? quum sapiens opifex terram cæteraq; elementa animantiũ generi destinasset; noluit omnia similia facere, propterea

quod vnum omnia fuissent. iccirco non summa solum fastigia naturarum, quæ genera appellamus, dissimilia ac diuersa fuxit: sed species quoque imas ipsas, atque etiam in illis ea, quæ indiuidua nominatur. Quare quum substantiam, quæ vniuersæ cuipiam speciei vna esset, variare vellet; apposuit ea, quæ Philosophi vocant Accidentia: quibus eidem materiæ, quæ subesset: eidem formæ, per quam illa hoc quod est, esset: aliam atque aliam imponere faciem. Quod ad opus moliendum, loca ipsa, in quibus illa existerent: sic apparauit: vt a secundis causis penderent omnia, suo vnius iussu tamen. quibus rationibus dissita illa spatiis, diuersa magnitudinibus lumina, diuersos quoque locorum efficeret Genios: quibus animantes formis eædem, variis ac diuersis item differrent accidentibus. Quamobrem fluuio aut monte distinctos populos adeo dissimiles inuenias, vt quantum addere debeat vicinia ad charitatem; tantum sidera distrahant ad perniciem. Gentium itaque ac populorum ingenia tum ex historiis, tum ex prouerbiis, atque ex ore vulgi excipienda censeo. Ne tamen tibi tantum negotij exhibeat conquisitio, pauca subnectam. Asianorum luxus, Africanorum perfidia, Europæorum (hoc enim volo mihi dari) acritas. Hæ primæ maximæque diuisiones. Aliæ proximæ sic: Montani asperi: Campestres molliores, desides. Maritimi prædones, mistis tamen moribus. eadem ratione Insulani quoque. Deinde hæ: Indi mobiles, ingeniosi, magicæ studiosi, numero fidentes. Assyrij, Syri, superstitiosi. Persæ, Medi, Bactriani, Parthi, Scythæ, sibi: Phryges, Cares, Cappadoces, Armeni, Pamphilij, mercenarij atque aliis bellicosi. Ægyptij, ignaui, molles, stolidi, pauidi. Afri, acres, infidi, inquieti. Æthiopes, animosi, pertinaces, vitæ mortisq; iuxta contemptores. Thraces, Mysi, Arabes, Moschouitæ, Pæones, Hungari, prædones. Illyrij, Liburni, Dalmatæ, iactabundi. Germani, fortes, simplices, animarum prodigi, veri amici, verique hostes. Suetij, Noruegij, Gruntlandij, Gotti, beluæ. Scoti non minus. Angli, perfidi, inflati, feri, contemptores, stolidi, amentes, inertes, inhospitales, immanes. Itali, cunctatores, irrisores, factiosi, alieni sibiipsis, bellicosi coacti, serui vt ne seruiant, Dei contemptores. Galli ad rem attenti, mobiles, leues, humani, hospitales, prodigi, lauti, bellicosi, hostium contemptores, atque iccirco sui negligentes, imparati, audaces, cedentes labori, equites omnium longe optimi. Hispanis victus asper domi, alienis mensis largi, alacres, bibaces, loquaces, iactabundi, fastus tartareus, supercilium cerbereum.

Nationum diuersi mores.

berum, auaritia immanis, paupertate fores, fidei firmitas ex precio, omnibus nationibus & inuidentes & inuisi. Vna natio illos superat animi prauitate, magnitudine vincitur, Ligures.

FACTA. CAPVT XVII.

POlitiam vero ipsam, vel quæ fit, vel in qua iam facta sit aliquid: ita instrues. In condendis vrbibus aut classibus, apparabis sacra, auspicia, ludos, ouationes, bene ominantium vota, spes bonas, studium, diligentiam, operam, artem:

Instant ardentes Tyrij, pars ducere muros,
Moliriq́ arcem, & manibus subuoluere saxa:
Pars aptare locum tecto, & concludere sulco.

Hactenus corpus ciuitatis: nunc ipsum quasi animum addit.

Iura magistratusq́ legunt, sanctumq́ senatum.

Tum addit ornamenta, theatrum, & columnas, & scenas. Ita complexus est diuinus ille vir, Vtile muris ac domibus. Necessarium, sine quo societas humana, quam Ciuitatis complectimur appellatione, stare non potest; legibus. Decorem ac delectabile ludis. Eandem faciem pingit, in quinto, *Sortiturq́ domos.* — Vbi etiam æquitatem vides. Sorte enim quod cuiq; obtigit, leuat inuidia Principis animum. Secundo loco,

Indicitq́ forum, & patribus dat iura vocatis.

Neq; vero quum in partes ac plebem partitus vrbem fueris, quã comprehendes sub profano; alteram partem meliorem Ciuitatis omiseris. Habes enim exemplum,

Hic templum Iunoni ingens Sidonia Dido
Condebat donis opulentum, & numine diuæ.
Ærea cui gradibus surgebant limina. —

Quo loco tria quoq; illa complexus est: Materia est, æs, cementa, marmor, cum figura liminis, trabium, cardinum, valuarum, testudinis: hoc est corpus. Anima templi quid erit? Numen ipsum: iccirco dixit *opulentum numine.* Dona vero ad decorem: vt & hinc scias, quam leuiter Virgilium Grammatici excurrant. Haud dissimilis in quinto,

Tum vicina astris Erycino in vertice sedes
Fundatur Veneri Idaliæ — Et quum alteram pietatis partem absoluit, alteram exhaurit,

— tumuloq́ sacerdos,
Et lucus late sacer additur Anchisæo.

Neque vero idem modus aut vbique aut semper. Illæ nanque vrbes per otium condebantur, atque in pace Carthago in solo empto: Acesta in consanguineos vtraque in sua terra. At in Italia, bello imminente, in gente ignota, etiam hostili, satis habuit

habuit deponere deos penates in tentoriorum penetralibus, idq; per Aposiopesin intelligas potius, quam audias. Quod autem acrius vrgebat, mature peragit.

—ipse humili designat mœnia fossa:
Moliturq; locum, primasq; in littore sedes
Castrorum in morem pinnis atque aggere cingit.

In vrbe autem iam constituta, potissimum statues consilium. Sic & in nono in consilio sunt. & in vndecimo, Latinus de summa rerum consulit. & in decimo, de pace atque concordia Cœlitum agit Iupiter. Ad idem genus disceptatio Turni atq; Drancis refertur. Secundo loco, vt apparatus sit militaris cum munimentis est enim bellum pacis pater. Quare disciplina atque exercitatione opus est. Idcirco Principem vbique audis: Iouem in cœlo. Laurenti Latinum, in castris Æneam, eo absente Iulum, sed cum mandatis & consiliariis propter ætatem. Nusquam autem populi temeritatem Maro quam δημοκρατίαν Græci, nos δημοκρατίαν dicimus. Eo solo differunt à tyrannide: quod tyrannus vnus. Exercitationes autem in nono, in oratione Numani. Quæ quoniam necessaria est bene institutæ ciuitati, indicaui: quia esset prolixior, non posui. Veteris disciplinæ vestigia apud Germanos pene solos mansit in Occidente. Mysi quoq; & Scythæ eodem modo degunt. nostratibus nihil præter luxum, & iactantiam, ludum & Dei contemptum, reliqui factum est.

Bella vero quemadmodum indicantur aut fiant, toto pene opere deprehendes. In septimo,

Mos erat Hesperio in Latio, quem protinus Vrbes
Albanæ coluere sacrum, nunc maxima rerum
Roma colit, cum prima mouent in prælia Martem,
Siue Getis inferre manu lacrymabile bellum,
Hyrcanisue, Arabisue parant, seu tendere in Indos
Auroramq; sequi, Parthosue reposcere signa.
Sunt geminæ belli portæ, sic nomine dicunt,
Relligione sacræ, & sæui formidine Martis.
Centum ærei claudunt vectes, æternaq; ferri
Robora: nec custos absistit limine Ianus.
Has, vbi certa sedet patribus sententia pugnæ,
Ipse Quirinali trabea cinctuque Gabino
Insignis reserat stridentia limina Consul.
Ipse vocat pugnas: sequitur tum cætera pubes:
Æreaq; assensu conspirant cornua rauco.

Modum præterea bellum indicendi, res repetendi, accipies

ex

ex historia T. Liuij. In ipso autem bello instrumenta cuiuscunque modi, apparatus, commeatus, consilia. astus Imperatorum, fors, virtusq; simul mistę. Tum ex antiquis narrationibus, tum ex nouis annalibus aliis nominibus paululum deflexis modis, moribus, institutis, euentis ad ea, quæ proposueris, adducentur.

OECONOMIA.

CAPVT XVIII.

OEconomia, vt pars est politiæ, sicut domus, vrbis: ita antiquior, vt pars toto. Non differt à politia, nisi magnitudine, atque negotiorum proportione. Humiliore igitur opera eam transfiges. Atque, vt eius nescius ne sis modi, apponam loca aliquot. Ex primo,

Ac primum silicis scintillam excudit Achates,
Suscepitq; ignem foliis, atque arida circum
Nutrimenta dedit, rapuitq; in fomite flammam.

Quæ Aristoteles vocat: ὑπεκκαύματα.

Tum cererem corruptam vndis, cerealiaq; arma
Expediunt fessi rerum, frugesq; receptas
Et torrere parant flammis, & frangere saxo.

Neque putes, quod fecere Grammatici, ordinem inuersum ibi. Cererem enim corruptam vndis prius siccatam oportuit, quam molitam. Quæ fuit causa, vt opus incœperit ab igni excudendo. Officia vero, ac ministeria partiere. Æneas ceruos dedit: sic penum paterfamilias familia vero operas.

Tergora diripiunt costis.— Pars in frusta secant.—

Ad eundem modum & apud Elisam,

Dant famuli manibus lymphas.— Cererem expediunt, ferunt mantilia: penum struunt: ignem procurant: dapes ferunt: dant vina: Iopas canit: Dido libat: sancit fœdus: Bitias se proluit. Ibi vides Nautas, hic luxum regium, At in septimo parsimonia militaris,

Corpora sub ramis deponunt arboris altæ,
Instituuntq; dapes, & adorea liba per herbam
Subijciunt epulis,———
Et cereale solum pomis agrestibus augent.

Otium autem vtique tolles. neq; enim decet bene moratam familiam otiari. Non matronæ ipsæ operis sunt immunes. Andromachæ vestes legis picturatas. Circe *arguto tenues percurrit pectine telas*. Dido sua manu factas chlamydes dat. Euryali mater excubat in opere. & in octauo, fœmina vitam colo tolerat, atq; alit familiam.

Est autem œconomiæ pars agricultura, & venatio: quarum vtraq; mollissime describi debet. Illa modice attingi: venatio fusius dici, nisi tempus aut res aliæ sint impedimento. Agriculturam itaq; perstrinxit in tertio. *& victum seges ægra negabat*. Inepte enim deduxisset in agrum ciues cum aratro. Venationes tres considerabis tribus diuersis admodum modis explicatas. In primo fortuita est. sagittis simplicissime peragitur res. Neque enim decuit naufragum amissis nauibus ac socius maiore animo, quam spe, aliter venari. In quarto consulto, & cum apparatu nulla tamen præda describitur. nusquam enim ineptientem vidimus Maronem, solum omnium poetarum. Sane ad Elisæ, non ad ferarum, capturam instructa fuit illa venatio ab Iunone & Venere. In septimo vero ex necessitate egrediuntur in syluas. carebant enim commeatu, quibus ex locis maximam præstantissimamque scribendi rationem ex illius diuini viri prudentia mutuabere.

MORES. CAPVT XIX.

QVanquam de virtutibus, vt mihi videbatur, satis est dictũ: tamen quo perfectionem illam assequamur, etiam mores ipsos contemplemur. Mores sunt affectus animalibus cõnati ἕξεις, & ἤθη dices. At ἤθη à natura, videntur esse τῶν ἕξεων fundamenta. ἕξεις enim ex frequentatis actionibus. Affectus sunt qualitates, quæ proficiscuntur à moribus, & antecedunt actiones: ita vt sint actus primi interiores. sic enim in libris de anima vocantur. Iracundia ἦθος est. Irascentia affectus, aut actus interior. Cædes autem, actus exterior. sunt autem duplices: à virtute, & à vitio. Sic autem digeres.

Primum motum aut emendabis à virtute veluti Æneas, qui de Helenæ interitu cogitat, absistit dei consilio. Aut lenies: sicuti Pallas quum nimiam præ se tulit audaciam: telo enim rapto solus obuiam multis exiit, audita tantum hospitum oratione sũma ciuilitate, *egredere*, inquit, & *o quicunq; es*, magna sane humanitate ignotum. Summam vero modestiam bene nato, bene instituto q; adolescenti attribuit: qui patri respondendi munus reliquit. ait enim, *coramq; parentem Alloquere*. Nihil simplicius. vbi vero procedit oratio, etiam Hospitem vocat. Quia se vltro obtulerat, atq; etiam nobilissimo animo dextram dedit. Nullis profecto Philosophorum præceptis aut melior aut ciuilior euadere potes, quam ex Virgiliana lectione.

Ciui optimo eiusmodi animum dabis, vt pro patria mori velit. Quapropter Anchises excisa Troia negat se velle esse super-

...periculum. Habes & illa verba maximi momenti: *—pulchrumque mori succurrit in armis.* Laocoontis verba audies, qui nihilo minus inflammatus esse videbatur. & mulieres Laurentes *—primaeq; mori pro moenibus ardent.* Iisdem legibus hero seruus, seruo heros prouisum curat. Rex pro populo, pro Rege populus. Vide extrema Palinurus,

Non vllum pro me tantum cepisse timorem,
Quam tua ne spoliata armis, excussa magistro
Deficeret nauis, tantis surgentibus vndis.

Palinurus, inquam. at quo in loco? qui ipse mediis in fluctibus obiectus imminenti morte nulla spe euasionis tenebatur. Est igitur summa ac prima coniunctio necessitudinis inter Patriam & Ciues. huic proxima cognationum. Idcirco liberos aeque metuentes facies parentum rebus: saepius vero, & impensius parentes liberis: quemadmodum supra declaratum est. Miscebis etiam affectus. aliter enim astat Ascanius Lucio patri, summum in discrimen adductis rebus. sic pingitur a Poeta vir fortis. *— & multum moerentis Iuli.* nam neque eiulatum intelligis, sed moerorem tantum. Aliter Lauinia flentem matrem audit in XII.

Accepit vocem lacrymis Lauinia matris,
Flagrantes perfusa genas. cui plurimus ignem
Subiecit rubor — Aliter Ascanio sperat Aeneas,
Omnis in Ascanio chari stat cura parentis.

Aliter Amata Turno timet, quasi filio. eam enim appellat Matrem,

At Regina noua pugnae conterrita sorte
Flebat,—

Priamus in Politae caede omnia obliuiscitur, praeter filium, Regiam dignitatem, vitam. Idem pro filij cadauere castra hostium transmittit securus periculi, inermis, supplex, ad hostis pedes abiectus, prostratus. Laocoon manifesto in discrimine auxilium natis fert, contemnens potius mortem certam, quam sperans victoriam. Mezentius nato interfecto mori vult. Ecce quot exempla patrum. Nam vnum habes filij. Protexit enim Lausus patrem, quemadmodum & nos nostrum, quanquam alio & fato & facto. Amicitiae igitur ius, aut inter aequales, aut inter inaequales. & aut simplex, vt inter ignotos: aut deductum, vt inter cognatos, affines, ciues. Simplex inter notos sine affinitate, qualis Nisi, & Euryali. Ille neque in periculo deseruit adolescentem: & deprecatus est sibi illius mortem. Talia

exempla

exempla Pyladæ, & eius, qui pro amico vadatus fuerat; nisi ille rediisset. Haud absimilem imaginem eliciamus ex congressu Heleni, atque Æneæ simul, & Andromaches. neque enim auelli quibant:

Iamque dies alterque dies processit: & auræ
Vela vocant.—

Inde tot congerunt dona discedenti: tot interueniunt orationes. neque enim expleri possunt. Idem modus in populo, qui vltro sese nouæ vrbi ascribendum curarat: abeuntibus suis abire vult simul. Supra posuimus hoc pro inconstantia, recte: nunc pro inconstantiæ causa.

Paulo diuersior ab hac amicitiæ simplicitate Amor ille, qui Veneris causa coniungit nos. quum tamen Amicitiæ veræ imaginem quampiam repræsentet: hic apponamus præceptiones. Principio sine ratione fit. oculis, aut auribus insinuat sese. Hi sunt aditus furoris huius, capimur enim aut visu, aut fama. hæc postea illius ministra est. suspicio comes, & metus amittendi. ζηλοτυπίαν Græci vocant. Cicero interpretatur obtrectationem, minus plene. nam ζηλοτυπία est imago æmulationis: id est metus riualitatis. Obtrectatio autem lata vox est. Iccirco Poeta doctissimus duas simul iunxit voces, ἀλλήλαις ἀσυμπαθοῦσαι. *Omnia tuta timens* — Non enim id significat; vt timeat omnia, ne minus tuta sint: sed illud, Etiam quæ tuta sunt, timens, imo vero omnia. Omnia igitur timere facies, omnia sperare, addictum cuicunque generi superstitionis. Quamobrem illa dixerat Poeta —*Quis fallere possit amantem?* &, *At Regina dolos præsensit*— &, —*motusque excepit prima futuros.* Iccirco vt excutiant metum hunc, certant frequentia obsequiorum: quibus sibi amatam deuinciant. Nihil autem mediocre. Namque & rem, & affectum, & conatum vel præ se ferunt, vel etiam ostentant. Vnde Dido,

ζηλοτυπία.

Nunc media Æneam secum per mœnia ducit:
Sidoniasque ostentat opes, vrbemque paratam.

Conuenit enim Æneam inopem ac profugum, & opibus & regno detineri. Ipse de se sane dixerat: *Ipse ignotus, egens, Libyæ deserta peragro.* &, —*rerum omnium egenos; Vrbe, domo socias.*—Item quærenti nouas terras; nouam vrbem condituro, vrbem ostentat paratam. Iam enim ille dixerat, O *fortunati quorum iam mœnia surgunt.* & in tertio,

Viuite felices, quibus est fortuna peracta Iam sua—

& Iuno Veneri.

—Cau-

—Caussasque innectit morandi.

Superstitionem vero:

Aut ante ora deum pingues spatiatur ad aras. &,
Instaurat que diem donis, pecudumque reclusis
Pectoribus inhians spirantia consulit exta.

Affectum autem contemplandi,

—pendetque iterum narrantis ab ore.

Quapropter aut similium aspectu capiuntur, aut seruant pignora: annulos, vestes, epistolas, etiam ensem Dido. Similitudo autem: *—saltem mihi paruulus aula Luderet Æneas, qui te tantum ore referret. &,*

Aut gremio Ascanium, genitoris imagine capta,
Detinet: infandum si fallere possit amorem.

Quinetiam si desint ea, fingimus ante oculos amatam rem, cuius species semper versetur intus. quod & ibi reperies:

Sola domo mæret vacua, stratisq; relictis
Incubat, illum absens absentem auditque videtque.

Mirificus vero affectus ille,

Incipit effari, mediaq; in voce resistit. Adeo enim perturbato sunt animo, vt etiam suiipsius obliuiscantur. Itaque etiam in amentiam quandam incidunt, qui morbus a Medicis ἔρως dicitur. Oritur ergo negligentia rerum maxima,

Non cœpta assurgunt turres, non arma iuuentus
Exercet, portusve aut propugnacula bello
Tuta parant.—Hi sunt affectus primi: sequitur is, quo tentant amoris finem: aut quum primum potiti, deinde exclusi sunt,

Ire iterum in lacrymas, iterum tentare precando
Cogitur — Mirum verbum. Liber enim nullus amans est: neque suus, sed sibi alienus. Iccirco addit odiosum verbum, *supplex.* Item quod minime decet hominem sui compotem, *Animum summittere amori*: id est videre & commodum & decorum, vtrunque agnoscere, vtrunque negligere.

Tertio loco, aut victoria, aut desperatio. In victoria exultant primo, mox languent. Hispanus tyrannidem exercet: Gallus contemnit, atque etiam vulgo iactat, non solum obiicit: Italus amens fit. Desperatis rebus quidam agunt quod Dido,

Mortem orant, tædet cœli conuexa tueri.

Tandem vero fiunt audaces,

Ergo vbi concepit furias, euicta dolore
Decreuitque mori.— Ut amor dolorem pariat, qui sit maior, quam mortis metus. tandem nonnulli sibi manus vio-

lentas attulere. id quod in Elisa legis: & de multis narrantur in fabulis Ouidianis.

De fortitudine quæ sentirem, in persona Æneæ declaraui. Nunc modos quosdam in aliorum moribus videamus. nam tametsi metus abest aliquando. tamen ex immanitate rerum stupor occupat. id quod euenit Turno, in XII. Sed quo oris habitu aut quibus motibus obseruandum est.

Obstupuit varia confusus imagine rerum
Turnus, & obtutu tacito stetit. æstuat ingens
Imo in corde pudor, mistoque insania luctu.
Et furiis agitatus amor, & conscia virtus.

Primus hic motus, qualis in illo prouerbio, Furor fit læsa sæpius patientia. Attende hinc consilium viri fortis,

—Vt primum discussæ vmbræ, & lux reddita menti est:
Ardentes oculorum orbes ad mœnia torsit
Turbidus.—

Non deiecit animum rei difficultas, sed inflammauit. Est enim viri fortis proprium, nullum vel fatum vel fortunam detrectare, etiam deteriorem. Icirco idem Turnus,

Quo deus, & quo dura vocat fortuna, sequamur.

Quin etiam duram vult vltro sequi, non ab ea inuitus trahi.

Stat conferre manum Æneæ, stat quicquid acerbi est,
Morte pati.—

At quomodo *pati*? Morte, inquit. vt profecto quoties ea lego, horror animum occupet: deinde impellat ad idem agendum, neque etiam quasi in ipsa statuat actione:

—nec me indecorem germana videbis
Amplius.—

Talia verba Affonso Ferrariæ duci in cladis Rauennatis procinctu quum essemus, frater meus, vir fortissimus atque multis præliis clarissimus, semperque victor, Titus Scaliger, sese cohortanti atque patris Benedicti gesta in memoriam reuocanti, dixit, se aut morte maiorum suorum illustrem gloriam instauraturum, aut vita fortunam superaturum. Eodem animi apparatu deserit & mœstam Turnus, & sororem: idque rapido cursu. non fessus tot ærumnis, non cunctabundus in discrimine, non metuens in re deteriore, etiam *media Agmina rumpit.*

Coniunges etiam in aliquo cum fortitudine modestiam, cuius forma componitur in Mnesthæo Virgiliano. Is enim quum secundum Æneam sit in prima fortitudinis commendatione, vult vincere nauali certamine. Hic est fortitudinis finis.

fuis petit tamen id à sociis hoc modesti est. Vox illa magni & cordati viri, *Extremos rediisse pudet*, & illis attribuit, *Hoc vincite.* nec defuit hisce virtutibus pietas: quum spem omnem in numine ponit: —*Sed superent quibus hoc Neptune dedisti.* Eadem ratione statues eandem fortitudinem cum bona fortuna, cum aduersa cum necessitate, opibus, inopia, gratia, inuidia, statu hominum: verbi gratia in Principe, aut sub Principe, indigena, inquilino, profugo. Item cum vitiis animi nonnunquam. Superbia nanque sæpenumero fortem comitatur: præterea pertinacia peruicacia contumacia, contemptus. Sæpe egreditur è laudato illo medio, atque inficitur temeritate. quemadmodum Poeta Misenum quum Heroem fortissimum appellasset, superbum tamen agnoscit, ac dementem vocat. Ita Mezentium non minus fortem virum facta ostendunt: immanem tamen atque impium notat. Messapum fortem simpliciter, & Tarchontem. Temperari quoq; potest virtus hæc, non alterius virtutis aut vitij mistione, sed tanquam gradu quodam: veluti audentia, acritate, maturitate, cunctatione. Qua ratione vocat Audacem Rutulum Turnum, quia non accederet ad Æneæ fortitudinem. & Asilam Mnestheumq; acres. Dementiam vero sine fortitudine, sed inani gloriæ adiunctam in Salmoneo. Quid enim stultius, aut insanius eo, qui

—nimbos, & non imitabile fulmen,
Ære & cornipedum cursu simularat equorum.
·idemque—*sibi diuum poscebat honores.*

Tales belluas irrideas sub corio Alexandri, Domitiani, Cambysæ, aliorum. Obtunditur ergo eius fortitudinis habitus interdum multis de causis. quarum aliquot exempli gratia narratæ sunt: aliquot hinc etiam recenseamus. Sunt igitur cognata nobis semina quædam immortalitatis. cuius adeo appetẽtes sumus, vt & sepulturæ prospiciamus, & nolimus cadauer nostrũ male haberi, nõ quemadmodũ væcordes quidã, quorũ sententia illa stulta; animã nostrã à corpore solutam interire: atque iccirco nos esse solicitos eiusçemodi diuturnitatis. Sane harũ pecudũ animi tã insipidi nũquã vixerunt ipsi cũ suis sentẽtiis. Humanũ vero ingeniũ, quod animæ nostræ vis est, quũ se sciat immortale, optat illud quoq;, vt corpus ipsũ quoq; & comes, & domiciliũ suũ, quoad fieri possit, eadẽ felicitate perfruatur. Ædificat iccirco pyramides, eiq; ita cõdito imponit, vt si non vniuersã tẽporũ spatia æquare possit, aliqua tamen quã maxime longinqua superet. Mezentius itaque id procurat orans, qui mortem

non deprecatur: *Nullum*, inquit, *in cæde nefas.* id supplex, *Vnum oro,*

> *Corpus humo patiare tegi: scio acerba meorum*
> *Circumstare odia: hunc, oro, defende furorem:*
> *Et me consortem nati concede sepulchro.*

Dicent hic Philosophi non omnes, sed naturæ oblatratores. Quid tum postea? iam cadauer neq; sentit; neque tuum est amplius. At fuit. At nunc sensus est mihi viuenti earum incommoditatum, quas passurum sit cadauer meum. Idcirco veri ac sani Poetæ suas personas pingunt, cuiusmodi expositæ sunt à natura: non quales ferrei quidam fingunt. Neq; enim scio, an verum sit, quod tu ita iudicas: quum cõtrarium videam in naturæ ipsius penetralibus. Ergo ne Turnum quidem tanto robore, tali genere, tot rebus gestis clarum exemit Poeta ex eiusdem matris affectibus, id est, naturæ. Tametsi enim fuit vir fortissimus, tamen ipso in aditu mortis homo visus est. verum enimuero nequaquàm se posternit ad Æneæ genua, quemadmodum Magus in decimo: sed negauit se deprecari : quinetiam non pro se, quippe magnanimus: sed pro patre, vt sit pius. At sane sapiens fortitudo: quæ victoriam non in morte, sed in facto ponit. Ideo dicit, *Vicisti* : & *tua est Lauinia,* neq; solum tua, sed *coniunx.* Quid aliud vis? quid tibi ex interitu meo emolumenti euenire possit? hæc enim est belli causa: hic pugnæ nostræ finis: non autem mea mors. Addit etiam quod dicebamus, —*seu corpus spoliatum lumine mauis, Redde meis.*— hoc enim meritus erat esse, quod ipse erga Pallantem fuisset. Patri enim corpus remiserat etiam cum armis. Dignus profecto, qui aut vinceret, aut diuinis tantum armis, neque aliis, vinceretur.

Proximum temeritatis vitium, Iracundia. Hoc enim vterque commune habent, sui compotes vt ne sint, Deos iuxta, atq; homines contemptui habeãt. Cuiusmodi barbarus Hiarbas etiam cum exprobratione:

> *Iuppiter omnipotens, cui nunc Maurusia pictis*
> *Gens epulata toris Lenæum libat honorem,*
> *Aspicis hæc?* —& addit contemptum,
> Non timeris, inquit, *cum fulmina torques.*

Exprobratio autem frequens in amore est. sic Dido de Ænea. —*eiectum littore, egentem Excepi.*--- Animum enim ira impedit, vt non solum non sentiat, sed etiam vt non loquatur. Sic Æneam Dido ex sententia non respondentem,

Talia

Talia dicentem iampridem auersa tuetur
Huc illuc voluens oculos, totumq; pererrat
Luminibus tacitis:—donec collecti spiritus, atque adeo infracti erumpant. Describes vero irati vultum, & colorem aut pallidum, aut igneum, celerem oculorum motum, aut contra intentos, fluctuantem animum, incertum consilij, certum vltionis. Etiam furorem admiscebis nonnunquam: sequerisque vestigia diuini Poetæ, qui Turni ferociam sic descripsit:

His agitur furiis; totoq; ardentis ab ore
Scintillæ absistunt, oculis micat acribus ignis.

At versutiam, dolumq; mutuabere ex animo minus forti. Equidem comparare solitus sum Versutum artifici; Fortem naturæ. Aperte namque agunt hi: Ars autem quæsitis argumentis. Mirifice vero Poeta, cum & Achillis fortitudinem, & Vlyssis prudentiam in vno Ænea exprimere conaretur: ac præterea augeret pietate: illius temeritatem ademit, huius sustulit versutiam in Sinonem: vtrumq; aut Græcum, aut Græcia oriundum. Vafriciem autem sic designabis;

—qui se ignotum venientibus vltro
Obtulerat, fidens animi, atq; in vtrumq; paratus,
Seu versare dolos, seu certæ occumbere morti.

Vbi intelliges hoc hominum genere nihil esse formidolosius, si aperta virtute agendum sit, nihil audacius, cum sperent fraudibus suis sibi è sententia processurum. Igitur eum quoq; qui esset futilis, ne mors quidem deterruit. Orationem illis attribues fictam quidem, sed veris mistam, quorum luce mendaciorum tenebræ colorentur. Palamedis igitur historiam prætexit vniuersam Troianis ipsis; vt inde & odia cum Vlysse queat exercere; & ab ipso vicissim accipere iniuriam. Is est orationis succus. Modus autem, quem ductum quidam rhetores vocant; cum & miserationem mouet, & negat sibi apud Græcos vllum esse relictũ locum, vel cum interrumpit orationem ita, vt expectatione suspensum iugulet auditorem. Post hæc exutus vinculis tanquam beneficio magno gratiam relaturus, pandit Græcorum consilia quasi solutus sacramento: propterea quod iam dixerat Priamus *Noster eris*. Illud etiam animaduertes in mendaciis: fere enim prætexunt obtestationes. Vt cum Deum fefellerint primum, tutius deinde sperent sese homines decepturos.

De Auaritia quoque aliquid est dicendum: quare est habendi cupido sine modo. Versus ille est quouis auro preciosior: *Auaritia.*

Auaro tam deest quod habet, quam quod non habet. Eius imaginem nullo ex authore commodius eliceere potest, quam ex Plautino Euclione. temperatius tamen tu. seruiuit enim ille scenæ, summa eorum ingeniorum, vt attentiores sint ad rem, quam ad valetudinem, opes in oculis, in animo, in verbis. impietas inde sequitur, & furor, & væcordia. Impius Pygmalion, qui & affinitatis ius contempserit, *securus amorum Germanæ*, & incautum, atq; etiam ante aras interfecerit. Mendacium quoque attribues. Sic enim ille:

—factumq; diu celauit, & ægram
Multa malus simulans falsa spe lusit amantem.

Perfidia. Perfidia. Polymnestor accisis rebus Troianis fas omne abrumpit, & hospitem necat, vt auro potiatur. Omnium exitus infelix. Pygmalion amisit & thesaurum, & sororem, & classem, & meliorem partem ciuitatis. Polymnestor ab Hecuba effossis oculis male mulctatus est.

Ambitio. Neque tacenda ambitio. Honor enim, tanquam beatitudo, à multis existimatus: cuius cupiditate nimia qui capiuntur, dicti sunt Ambitiosi: propterea quod nihil relinquunt intentatum, mouent omnia, non solum omnem lapidem, quemadmodum in prouerbio est, vt cæteris antecellant. Hoc vitium est: cuius contrarium multis vocibus declarari, nulla signata appellatione circunscribi potest. Nam socordia & ignauia, & inertia, & illud comprehendit, & cum illo alia. Humilitas quoque non respondet. Sic ne virtus ea quidem, quæ in medio est, vllo certo nomine, quod equidem sciam, concipitur à Latinis. Appetitus honoris moderatus. Sic superstitio satisfacit ad notandum eum habitum, quo metuimus aut Deum sine ratione, aut ei opera attribuimus ad nostrum incommodum, quæ opera ne cogitauit quidem vnquam ille. Exempla vtriusque insaniæ apponam. Deum formido ad hunc modum, colo sacris, oro precibus, vt ne ante centesimum annum moriar. Hoc est exemplum primi. Alterius hoc. vereor ne iubeat terræ, vt hiatu me absorbeat. Eius vitij contrarium fortasse sit impietas; contēptus Dei. Non tamen per omnia respondet superstitioni. Græci ἄθεον dicunt & ἀθεότητα, non male penitus, non penitus recte. nam ἄθεος sit is, qui deum negat esse: quod Latini vnico vocabulo exprimere nequeunt. At qui tum credit, tum profitetur, sed ita, vt nostra curare neget; is neutiquam ἄθεος dici meretur, sed malesanus. virtus vero in horum medio constituta lectissimo nomine describitur in concreto, Religiosus. nam religiositas

Superstitio. *Ἀθεότης.*

paulo

paulo duriusculum. Ambitionem in Numano animaduertes: superstitionem in Heleno: haud eam quidem quæ Dei cultum excedit; sed illam, qua patriam nimis veneramur. velut ille in tertio, quum Troiam & Xanti riuum, quanquam arentem effinxerit. qui affectus nec ab ipsa ambitione admodum distat. Est enim affectus immoderatus, quantus in iis quoque qui defunctorum amicorum atque auorum circumferunt imagines. Religiosus.

CASVS. CAP. XX.

SVbitis casibus illico adnectenda consternatio pusillanimis: stupor magnanimis; ex admiratione, non ex perculsione, qualis in Ænea: *obstupui steteruntque comæ* —— videbat enim sanguinem e stipite manare. Aliter Pallas obstupescit audito nomine Troianorum. Repentino Æneæ aspectu obstupuit Elisa. At Æneas intellecta Polymnestoris immanitate etiam expauescit: *postquam*, inquit, *pauor ossa reliquit*: Suis enim timebat in terra barbara atque impia. Euryali mater longe vehementius percellitur: quippe mater, fœmina, anus.

Excussi manibus radij, reuolutaque pensa.

Non deposuit: sed, excussi: neque reposuit, sed, reuoluta.

FORTVNA. CAPVT XXI.

AB vtraque fortuna rerum personarumque perduces exitum. Qua ratione profugus ita describetur, vt multas capessat prouincias; nihil recuset laboris; speret, desperet, metuat, confidat, circunferat in animo. atque in oratione præteritæ fortunæ imaginem; futuræ spem sibi fingat consilio, artibus, votis. Cuiusmodi videmus Æneam, Euandrum, Mezentium, Diomedem, vario animo, ac fortuna, eodem fine. Quietem namque turba emunt; & vitam obiiciunt periculis, vt sine periculo viuant. Nam Mezentius bello persequitur ciues. Æneas illatum vlciscitur Euandro supplex Græco: Græcus exul cum profugo Ænea Troiano socia arma iungit. Diomedes parta terra potiri satis habet, nihil vltra petit, semel expertus fortunam. Affectus infœlici exitui ordinem dandi sunt, vt Cassandræ:

Ad cœlum tendens ardentia lumina frustra:
Lumina: nam teneras arcebant vincula palmas.

Quos versus, vtpote diuinos, a seipso e sua Ciri poeta mutuatus est.

BONA CORPORIS ET HABITVS.

CAPVT XXII.

EX his licet explicare multa variaque, sed illustria omnia exempla, vel virtutum, vel vitiorum, vel fortunæ. Quibus adiunges bona corporis, & habitus vestium, aut armorum, quemadmodum in Ænea diximus, ita & ex aliis:

—namque ipsa decoram
Cæsariem, & lætos oculis afflarat honores. &:
—quo pulchrior alter
Non fuit, excepto Laurentis corpore Turni. &,
Ipse inter primos præstanti corpore Turnus
Vertitur arma tenens, & toto vertice supra est.

Et cum affectibus ab ætate,

Tutatur fauor Euryalum, lacrymæq; decora.

Ita vestitus ornatusque alij alius. simplex Camillæ venatrici. in Venere venatrice paulo accuratior. Incomptior, atque agrestior Acestæ. Occurrit enim Æneæ,

Horridus in iaculis, & pelle Lybistidis vrsæ.

Nautæ seni, eidemque apud inferos,

Sordidus ex humeris nodo dependet amictus.

Pro loco autem Achæmenidis mirus amictus: *Consertum tegmen spinis.*—Respondent enim inter se omnia hæc:—*dira illuuies promissaque barba.* Tum victus ex baccis agrestibus, & cornis lapidosis. Nitidior Gallis,

Virgatis lucent sagulis.— &,
—scutis protecti corpora longis. Alia quoque in catalogis: quæ in præceptionibus varietatis recensita sunt. Sacerdotis autem habitus insignis ille,

Nec procul Æmonides Phœbi, Triuiæq; sacerdos,
Infula cui sacra redimibat tempora vitta,
Totus collucens veste, atq; insignibus armis.

Maiore apparatu Chloreus Cybeles, quippe Phryx. Cuius descriptionem accipies ex XI. pulcherrimam, atque luculentissimam.

ORATIO. CAPVT XXIII.

AFfinis maxime personæ oratio est: quippe homini necessaria, qui sit animal sociale. Ea duplex est: vna quotidiana, quæ est animi interpres, & color quasi quidam morum: altera elaborata, ac picta, quæ non sequitur naturam dicentis: sed pro re dirigitur arbitrio vario, ac sæpe contrario ei, qui

ei, qui loquitur. Hæc ab oratoribus petenda est. Venit tamen in poema sæpe, quemadmodum & altera: habetque easdem differentias, quas persona; a statu, moribus, nationibus, casibus, fortuna. Quæ fuit causa vt, cum hæc digereremus supra, nonnihil orationis interdum intersertum sit. Qualis igitur persona, talis ei debetur oratio. Princeps pro suis, se non neglecto. In secundis elatos castigabit: errantes corriget: peccantes supplicio afficiet, si sint pertinaces: postquam ignouerit, dolos detestabitur: in aduersis consolabitur: prostratos eriget: abiectos æquabit sibi, *O socij*: sic enim eos appellat Æneas, itaque & participes futuri boni. Popularis populi cōmoda sibi anteponet: vt Tarchon, Paulus, Valerius, Cocles, Curtius, Scæuola. Tyrannus contra, aut non alloquetur, aut minabitur, aut perterrefaciet: sua tollet: populum pro sordibus habebit, iratus minabitur, obiurgabit, indignabitur, exprobrabit, homines accusabit, deos incusabit. Fœmina lamentabitur, conqueretur se destitutam: petet auxilium: implorabit omnia, ad deos sua vota referet, vlciscendi consilium etiam nefarium inibit. Miles contemnet alios: sese extollet: & sibi & aliis pollicebitur. Perturbatus trepidabit: sibi contradicet: repetet, repudiabit. Amans sperabit, desperabit, dissipabit cogitationes, nouas inducet, transmittet, peruertet, euertet: concludet prius, quam proponat. In iis autem orationibus, quæ sedato animo efferuntur; nisi res instent (tunc enim sunt simpliciores) statues propositionem: addes causam: idque cum procemio, aut insinuatione: quæ ex oratorum præceptis comparabis. Narrationem appones simplicissimam: nisi res, quasi in foro, disceptetur. Vt in armorum iudicio apud Ouidium. diuinæ enim sunt orationes illæ duæ. Et in X Æneidos inter Iunonem ac Venerem. Et in XI inter Drancem ac Turnum. vbi & probationes, & elusiones, & refutationes, & conclusiones cum affectibus indignantis, vel desperantis, vel contemnentis, vel miserantis, vel conquerentis disponentur. Quæ vt subtilius cognoscantur, paucis exemplis opus est.

Indignatur Iuno sine procemio, in primo; sed ex abrupto, vt aiunt; idque per Interrogationem: nihil proponit, sed supponit,

—mene incœpto desistere victam?

At non proposuit incœptum illud; tum quia irata est, tum quia secum loquitur. Mox tamen aliquid explicat, vt auditori satisfaciat,

Nec posse Italia Teucrorum auertere Regem.

Confirmat propositum per detractionem obiectionis. *Nam fata obst.bant.* At exemplo apposito demonstrat alias id factitatum, idque a minore numine, præterea minore in re, minore merito, fortioribus instrumentis. Iccirco dixit, *Pallas*, & subdit de se, per collationem efficientis,

Ast ego, quæ Diuum incedo Regina, Iouisque
Et soror & coniunx.—

Factum quoque exacerbat supplicij immanitate. Duo enim extrema sunt, exurere igni, & aqua necare. immane enim est, Elementa purissima fieri noxia. At ipsa huic aut eiusmodi crudelitati ostendit sese non studere: satis sibi futurum fuisse, si auertere posset Teucrum non Italum ab Italia, non a Troia. Dixit autem Regem Teucrorum, non Teucros, vt vnius personæ appellatione rem ostenderet faciliorem. Præterea æquum videtur, vt si Teucrorum Rex est, extra Teucrorum gentem ne quærat regnum. Posuit etiam classem Argiuorum, scilicet victorum. At Teucri victi. Adhæc totam gentem perdidit ob vnius noxam tantum, eiusque non sui compotis, sed furiosi. minus enim supplicii meretur. Et populus nihil pro rege. Adde quod Aiax iste non fuit magnus ille Telamonius, sed ψιλὸς, Oilei, vt nequaquam populi interitus debuerit interuenire. Amplificat deinde factum Palladis: quæ fulmen non suum, sed Iouis iaculata sit: idque e nubibus, quæ in regno ac potestate Iunonis sunt. Addit etiam tempus. Namque illico de Aiace supplicium sumpsit:

Ast ego—tot annos bella gero. &,
—vna cum gente.

Conclusio autem est per indignationem.

—& quisquam numen Iunonis adoret?

Ad hanc formam orationis dirigendus erit animus irati. Talis eiusdem numinis in septimo quoque maiore in euentu acerbior, atque adeo atrocior oratio. Quippe in superiore pectus tantum incensum habuit: &,

—æternum seruat sub pectore vulnus.

Hic vero, *—stetit acri fixa dolore.*

Tum, *quassans caput.* vt & iter inceptum intermiserit, ac steterit.: & dolorem acceperit, sed ab eo fixa, & acri, & caput quassarit. Exacerbationis autem causam diuinus poeta posuit. Sane Æneam incolumen a tempestatibus, præterea lætum statuit. Quin molitur tecta: & classem, quam desiciendam curauerat. in tuto videt. Quin eam a Troianis haud amplius tanti fieri: sed ipsos

—si lero

—sidere terra.

Non igitur ab incœpto,vt supra:

Mene incœpto:neq; molliter agit,vt auertat Italia : sed à persona rei,per contemptum atque exprobrationem:

Heu stirpem inuisam.—

Ostendit autem facinoris indignitatem;cum Troiani etiam naturam ipsam superarint. Incensi sunt:non tamen cremati. Capti:non potuere capi. Neque ignis,neque aqua retinuit. Vires omnes terræ,ac cœli minores ipsis. Exemplum ponit Dianæ vt in superiore Palladis. Tandem animi iniquitatem in conclusione,

—non rumpam fata? at differam. &,

Sanguine Troiano,ac Rutulo dotabere virgo.

Elisæ autem oratio amantis quidem,sed tam varia,quam varius Amoris circuitus non enim dicam,status, in quo nihil ne momento quidem stabile est. In principio apud Annam init animi sui,motusq; rationem. Sic enim desuetæ personæ motus primus. Deinde obiurgantis,tum exprobrantis. Postrema desperantis. Hæc in irata. Vbi igitur obiurgat, ab ipso statim facto incipit:idq; per interrogationem:

Dissimulare etiam sperasti perfide tantum
Posse nefas?—

Vbi & suam prudentiam,siue attentionem designat: & obiicit dissimulationem Et appellat,

nefas.& addit,*tantum*. *Perfidum* etiam appellat, & confidentem,eo verbo:*Sperasti*.& ingratum,cum dixit:*Tacitus*. quasi sit fuga,non discessio. Omnia illa augent. Terra mea,non tua. Post hæc probat proposita. primum perfidiam.

—nec te data dextera quondam.

Deinde nefas , *Noster amor*. Noster,inquit, ergo mutuus: quem ego non opprimo,nec tu debes opprimere. Tum ingratum , Omnia posthabui tibi. Moderatior tamen efficienda eiusmodi oratio est tantisper, dum amantem adhuc spes tenet persuasionis. In sequenti vero sublata spe,acerbior,& acrior, & amarulentior. Itaque hic annumerat merita parce , & cum modo,

Te propter Lybicæ gentes odere.—

Magnum illud Libycæ in Libya habitanti , nouæ cum paucis, & numero plurali , *Gentes*, & *propter te*, vnum scilicet. Qui si me odere, tu amare debes. Si instant periculis, tu defendere. quippe illis tu me ipse obiecisti. Addit etiam Numidas,& quidem tyrannos , odiosum nomen, & cuius cum

potestate

potestate coniunctum sit (vt ita dicam) ius maleficij, sed quod maximum: Tyrij ipsi infensi: quorum ceruicibus te dominum imposui. Pudicitiam vero vltimo posuit loco; tum vt cresceret oratio: tum quia faucibus hærebat; pudebatque edere. Omnis autem suasoria cum nitatur vtili, facili, honesto, ac propterea multæ intersint pollicitationes: in hac nihil pollicetur, quia exprobrat data. Honestum vero prætendit, cum ait: *connubia*, & *Hymenaeos*. At facile factu, quod orat, ostendit: qui in regno sit, ei non esse quærendum regnum. vtile: quia tuto teneret, quod habebat: non tuto quæreret, quod aberat. Partem etiam rerum petimus interdum, vbi totum ferre non possumus. Igitur hoc agit; ne saltem aduersis Aquilonibus nauiget. expectet, dum cessent. veluti cum per Annam sororem orat,

Tempus inane peto.—

Expectet facilemq; fugam.—

Nam sane ex Africa in Italiam flante Aquilone cursus teneri nequit. Illud quoque ad petitionis portionem pertinet:

Saltem si qua mihi de te suscepta fuisset

Ante fugam soboles.—vbi id etiam notabis. semper enim appellat *fugam*, non abitum. Multa vero sunt loca, in quibus orantis sermo sedem capere valeat. Inter quæ, beneficiorum commemoratio, excitatio spei ad futura. Omnium autem princeps obtestatio. Igitur per lacrymas suas; sicut & Amata Turnũ. Conuenit etiam vt, cum orat, vti sese tueatur, per dextram obtestetur. nam nihil, inquit, mihi à me superest, præter lacrymas, nihil præsidij à prouincia, præter tuam dextram. Comparationem deinde meritorum facit: sed per conditionalem, vt modestiæ consulat;

Si bene quid de te merui.—

Hoc dum vult persuadere (nam in altera oratione exprobat) admiscet etiam amantis & verba, & affectum.

—*fuit aut tibi quicquam*

Dulce meum.— Talis oratio Pelopis ad Neptunum apud Pindarum. Postea ponit explicationem petitionis: *Miserere domus*: non pro se orat, sed pro domo: cuius ipsum non solum participem, sed etiam principem fecerat. Addit causam miserandi, *Libentis*. Acuit deinde orationem; cum mortem suam ob eius discessum prædicit. Mirificam vero (vt semper) artem. primo nanque loco dicit *moritura*. hoc futurum est. Mox *moribundam*. Hoc & amplius, & præsentius, & iam in oculis. Sicut prius *decedere terra*. Tum autem: *deseris*. Obiicit enim

enim desertoris nomen, à quo vehementer abhorret animus militaris. sic desertorem Asiæ vocat eum Turnus signato verbo. Item dixit *hospes*. quoniam scilicet non amplius es maritus. Ego enim te feci ex hospite maritum: tu te ex marito hospitem. simile illud in Tragœdiis, vbi Iuno sese Tonantis sororem appellat: quod nomen solum sibi reliqui factum sit: quia coniugis titulum pellices subripuerint. Quibus verbis & crudelitas, & perfidia exprobratur. simul vbi exoptat ex eo sobolem, quæ ore tantum referat; non etiam animo similis sit. Nam deserta quidem sic quoque essem: sed tamen non videret.

Perpendamus alteram orationem longe concitatiorem. Negat enim illum Dea natum, imo vero ne Dardano quidem. Id quod facilius esse potuit, nec tamen est. Verum ob duritiam, è cautibus ortum ait. Ob sæuitiam, nutrices agnoscit tigres. Exprobrat vero dissimiles affectus. Num ingemuit? at ego flebam. Quod superest, desperantium more iram omnem effundit in Deos, à quibus negat æquis oculis aspici mortalia. Exprobrationis semina communibus in locis posita sunt. *eiectum*: non satis. Addit *littore*, vnde nihil subsidij sperare poterat. Quemadmodum est in exemplis rhetorum Græcorum: τὸ περὶ [illegible] φεβρός, ἐρημίας ὁδοῦ. Auget: *egentem excepi*. non expuli, exceptum non dimisi, sed *locaui*. Vbi? *in parte regni*, contra omnem humanum morem. regnum enim duos nunquam cepit; ac ne fratres quidem. Ac propterea quod Æneas non erat priuata persona, non solum obiectat priuata beneficia, sed etiam ciuilia commoda, & suis communia:

--*socios*, inquit, *à morte reduxi*.

pro quorum salute reponi oportuit abs te gratiam mihi. eorum enim Rex es. Id quod tibi semper laborandum est, mea vnius opera defunctum est. excitat autem memoriam acerbissima recordatione. Amissam, inquit, refeci classem. Hic Ouidius, aut alius quis, laxasset habenas ingenio, ac dixisset, Classem refeci, qua me desereres. Parcius diuinus poeta. maluit enim hoc relinquere cogitandum, quia dolor supprimebat. Quare etiam verbum subticuit. Post hæc vtitur Ironia per reiectionem. vt apud Terentium, *Id populus curat scilicet*. Sic irridet, quasi falsum, quod pro se adduxerat Æneas; qui profectionis crimen in deos reiiciebat. Postremo quod reliquum est, desperat, contemnit, abiicit. Neque te teneo, abi. --*Neque dicta refello*: quia non merentur. Tandem vero minatur: & sibi ex

sibi ex hoc mortem, & ex ipsa illi Diras, quæ nequeunt vlla victima expiari:

Omnibus umbra locis adero, dabis improbe pœnas.

Abrumpit tandem in minis orationem. Quare nequit Æneas respondere, sicut ante fecerat: cuius tota oratio consistebat in dilutione exprobrationis, & translatione criminis in Fata. Interpretatur enim res ipsas subtilissime. Is nanq; est causæ status relatus ad qualitatem. Itaq; etiam cum insinuatione ingreditur: & appellat *Reginam*, non coniugem: & memorem se pollicetur beneficiorum, vt aliusmodi relaturus sit olim gratiam , quam nunc faceret manendo. hoc satis esse debet inter bene institutos ciues. Non enim datur beneficium spe tantundem recipiendi, sed simplici animo, non opera venali. Iccirco Gratiæ & nudæ sunt, & tres. vt qui beneficio prior certat, vbi quippiam vicissim recipit, de integro itidem refundat , Ea de causa prisci Latini strenam, quasi trenam sunt interpretati, à tertia officij repræsẽtatione. Diluit autem nomen coniugis & coniugij: vt subtrahat se crimini impietatis. Quis enim coniugem sine impietate possit deserere? & appellat fœdus: quod tamen negando tollit. Dum hæc dicit, temperata vtitur oratione primum: quam deinde excitat argumentis, atq; interrogatiunculis. A maiori, si non fuit fas in pristina terra, quæ auita fuit mihi, vel regnum reparare, vel saltem consistere: magnum quiddam esse oportet , quod mihi certam destinet; eamq; aliam à Carthagine immobilibus fatis designatam. Obserua vero efficacissimam collocationem. Etenim tu, si non petis Italiam , sed fato tibi attributæ Carthagini acquiescis: quare vis nos deserere sortem nostram? verbis autem inuidioribus animat sententiam:

Quæ tandem Ausonia Teucros considere terra
Inuidia est?—

Non quasi hic nos velis: sed quasi ibi illos nolis. Renouat postremo abeundi necessitatem non iam per Fata : nam & incerta sunt aliquando nobis, & obscura ob vetustatem; & communia nimis : sed Iouem illico authorem præsentem facit, atque Anchisem. Quodque maius sit horum nihil pro sese studere : Ascanio hæc omnia laborari. quibus ambitionem à se aufert; quam nefas erat amicitia esse potiorem. Consensu verborum adauget sententiam, cum appellat puerum. & adiungit affectum:

— capitisque iniuria chari.

Extruendi vero iisdem legibus , atque rationibus gradus illi

illi quasi quidam, & animorum & orationum. Vides primam suasoriam, secundam exprobratoriam, tertiam tumultuantem in deliberatione ab animo spe spoliato, interceptæ sententiæ, concisæ, contortæ. Fertur, refertur, rapitur. Crebræ interrogationes, consiliorum mutationes, petitio, repetitio, correctio. Incipit autem miserorum more per interrogationem: Quid agam? an sic manendum? non potest. Instant enim gentes Lybicæ. An illæ suppliciter adeundæ? Qui fiet? Contempti a me, fastus mei memores flecti nolent. An cum Troianis abeundum? At frustra tentabitur. ingrati enim sunt, obliti veterum beneficiorum, quum me inuitam relinquunt. Me in regno meo contemptui habuere. ergo in suo quid facient? Quin non recipient. Icciрco dixit superbas rates, & se irrisam: eosque Laomedontiades: periuros scilicet. An extrema audenda mihi, ipsique bello persequendi? At hoc quid est consilij? Equidem ciues hosce vix e Sidonia reuelli. verbum odiosum. non dixit auexi: sed e Tyranni manibus reuelli. quonam igitur animo obiectem rursus eos, vel belli, vel pelagi periculis? Igitur concluditur, *Morere*. Induxit colorem desperationi, *vt merita es*. Causam vero a se reiicit in Annam sororem. Quippe suapte natura casta fœmina alienum crimen in se sua morte tolli vult: vbi artem viri incomparabilis præterire mihi religio est. Castæ namque huiusce viraginis oratio etiam de amantis fuga conquerens nihilo secius in Sichæi mariti memoriam desinit: cuius manibus deuoueat corpus: quod morte luat supplicium fidei temeratæ. Non minor in illis ars. cum mortem nominasset, multa verba interposuit, antequam causam redderet: tum ob mortis nomen quod est natura sua animantiũ generi formidabile: tũ quia memoria amissæ pudicitiæ vehemẽter obstabat. Postea vero quam abeuntẽ videt classem, tũ vero tota fluctuat oratio, quã simul cũ cæteris ex nostra diligentia metiri poteris. neq; enim hic omnia persequi vel volumus, vel licet. id enim interpretis est: sed formula quasi quædã perpẽdẽdę Virgilianæ diuinitatis ad hũc sane modũ prę scripta sit studiosis, q̃ a nullo ante nos explicata fuit.

Longe alia & mens, & ratio, & oratio irati Hiarbæ. perturbata sane. quippe prius ostendit rem, quam declaret. quum dixit: *Aspicis hæc?* Et post duos versus narrat. Iratus enim omnia in oculis, atque in ore habet:

Fœmina quæ nostris, &c.

Incipit autem ab exprobratione officiorum. quasi ingratum bonis accuset Iouem:

—cui nunc Maurusia pictis
Gens epulata toris Lenaeum libat honorem.

Sequitur altera exprobratio negligentiæ, aut impotentiæ *—cum fulmina torques. Nequicquam horremus.*—Extenuat autem meritum personæ aduersarij, a sexu, *fœmina*: a fortuna, *errans*. Deinde cum posuit vrbem; extenuauit factum, quippe, *exiguam*: &, *precio*: &, *accepit*: &, *littus*: &, *arandum*. Non enim nisi summa inopia ad id cogimur. Item accepit loci leges: quo nihil plus sapit seruilem animum, aut infelicem. Suam vero personam commendat *in nostris finibus*. Auget inuidiam a rei indignitate, Connubia nostra repulit: quid? Maritum indigenam noluit: dominum recepit peregrinum. recepit vero regni & fortuiti & precarij dominum. At ego illam in regnum stabile, patrium, & auitum sociam elegeram. Ego illam augebam, illa se attenuauit. Contemptus præterea personæ alterius aduersarii, a natione. Iratus itaque pendentem reliquit orationem, nihil enim conclusit, sed exprobrando dixit: nos tibi frustra munera ferimus. Diuersa ab hac Æneæ ira aduersus Helenam: alia Turni aduersus Drãcem. Est autem oratio illa Æneæ deliberatiua. Ponit igitur suasiones ad cædem, quam meditabatur: atque eas magnas sane, *Occiderit Priamus.* Magnum est carere principe. Addit, *ferro*. Quid patriæ excidium? Quid Dardanium toties sudasse littus sanguine? quid mirum si vna pereat: propter quam tot interiere? Et cum illis duo rerum omnium maxima: pudor, ac libertas. Matronæ, inquit, nostræ seruæ erunt? Hæc earum erit domina? Rationes in contrarium. Fœminæ mors non decet virum fortem. Solutio obiectionum. *Extinxisse nefas*: non fœminam, sed crimen: pertinet ad virum iustum, & supplicium sumere de facinoroso, & pro suis, & pro patria, ad virum fortem. Hic sileant Grammatici.

Turni autem oratio tota est in recriminatione. Magna autem in eo ars. Cum enim obiecta a Drance nequiret inficiari; tot eius causa cæsa millia ciuium, bello, bellique meritis, ac naturæ id attribuit. Est igitur translatio criminis. Duo ergo agit, vnum, vt rem leniat per indignitatem personæ obiicientis. Cum enim ostendit eum imbellem, non mirum, si miratur is quempiam in bello mori. Alterum est, cum declarat idem quoque Troianis euenisse. Quare non onerat Turnum is euentus: qui etiam hostibus communis fuit. Totus autem ductus. sic enim vocant rhetores modum & colorem orationis. est & iracundi, & superbi. partim namque contemnit,

partim

partim irridet ἐξελεγμὸς vero est viri fortis ad imbellem, virtutis pro fortuna exprobratorem. Iccirco illa alti animi; Nunquam animam istam talem amittes: non sine gestu, cum dixit, *dextra hac*. Item illud abnuentis. *—Absiste moueri*, Contemptus vero tanquam rei nihili,

—habitet tecum & sit pectore in isto.

Scilicet futilis in imbelli.

Aliter Venus & Iuno inter se irascuntur. Altercationi sane illa propior causa est. Tales namque iræ fœmineæ, & obtrectationes.

Sedati autem animi, ac maturi petendum exemplum ex oratione Latini cum affectibus ciuilibus & prudentibus.

O præstans animi iuuenis, quantum ipse feroci
Virtute exuperas: tanto me impensius æquum est
Consulere, atque omnes metuentem expendere casus.

At ferox ille respondet animo & militis, & iuuenis. nihil enim dici potest confidentius,

Quam pro me curam geris, hanc, pater optime, pro me
Deponas: letumque sinas pro laude pacisci.
Et nos tela, pater, ferrumque haud debile dextra
Spargimus.—Non solum gerimus. Et addit mira figura,
—& nostro sequitur de vulnere sanguis.

Par animus Æneam per nuntium prouocantis.

Nuntius hæc idem Phrygio mea dicta Tyranno, & addit, *haud placitura*. Sarcasmi quoque, de quibus supra diximus, huiusce generis sunt.

Eorum vero, qui in extremis periculis vel animum desponderunt, vel spe deposita mortem aut orant, aut optant, aut quærunt, aut contemnunt, videbis varios affectus. Ecce in milite, eoque forti, ac bono, tamen accisis rebus,

—dolus an virtus quid in hoste requirat?

Et illud,

—pulchrumque mori succurrit in armis.

Alio modo desperat Anchises euersa patria. Tota eius oratio est in contemptu mortis. Alio Mezentius. *Hostis amare quid increpitas?*—Alia oratio Mnesthei trepidãtis pro victoria. Elisæ vero suprema oratio & amantis, & infelicis plena affectuum, & miserationis, quouis arundinis Indicæ succo suauior.

Dulces exuuiæ, dum fata, deusque sinebant
Accipite hanc animam, meque his exoluite curis.

Vixi, Et quæ sequuntur omni nectare, omnique ambrosia potiora.

Precatoriæ autem orationes non omnes sub eodem genere censentur. nam preces aut ad hominem, aut ad Deum diriguntur. Finis igitur diuersis formis. quare & ipsæ species. est enim motus principium, & finis, & medium, generis eiusdem. At Deus precibus meis non mouetur, sed ab æterno, vt loquuntur, sciebat me precaturum. omnia illi semper præsentia. Reducuntur tamen hæ orationes ad illas per Analogiam, quemadmodum vsus imperatiui modi, cum refertur ad eundem Deum. Suasoria igitur est verum genus ad petitoriam. ad precatorias autem non vna ratione. Habes diuinas precationes, earumque genera in sacris, in fœderibus, in votis: afferuntque plurimum luminis poemati. In fœdere hospitij inter Elisam, & Æneam, in primo. in secundo Anchises in portento Iouem precatur:

Iuppiter omnipotens, precibus si flecteris vllis;
Aspice nos.—

Vt propter preces aspiceret benignus. Sed apposuit ea, quibus ob pietatem consequi mereretur. In tertio ad Apollinem Exulis oratio sedem quærentis, & errandi finem. In quinto ad Iouem pro incensa classe. Peregrini autem in tertio.

Dij maris & terræ, tempestatumque potentes
Ferte viam vento facilem, & spirate secundi.

In sexto vero Italia potitus gratias commemoratis beneficiis: atque exposcit pacem futuris rebus. At in metu illa ex vndecimo.

Armipotens belli præses Tritonia virgo
Frange manu Phrygij telum prædonis, & illum
Pronum sterne solo.— Animaduertes etiā orationes Pallantis, & aliorum in præliis, item regum, in duodecimo, ad quarum modum componendi sunt animi: vt efficacem reddamus orationem, quæ in aliis poetis aut friget, aut exultat. Maroniani flores igitur nobis delibandi sunt, si cœlestia mella conficere volumus. sed de orationibus, quæ aut personarum statibus, aut affectibus seruiunt, hæc exempla sint satis. namque omnia exequi genera, rhetoris potius est officium. Nunc ad alia transeamus.

DE QVATVOR VIRTVTIBVS POETÆ.

CAPVT XXIIII.

HActenus rerum ideæ quemadmodum ex ipsa natura exciperentur, Virgilianis ostendimus exemplis. Ita enim

tis poesi euenisse censeo, sicut & picturis. Nam plastæ, & ij, qui coloribus vtuntur, ex ipsis rebus capessunt notiones quibus lineamenta, lucem, vmbram, recessus imitentur. Quod in quibusque præstantissimum inueniunt, è multis in vnum opus suum transferunt: ita vt non à natura didicisse, sed cum ea certasse, aut potius illi dare leges potuisse videantur. Quis enim putet vllam vnquam talem fuisse fœminæ cuiuspiam pulchritudinem in qua aliquid non desideraretur ab iudice non vulgari? Nam tametsi in ipsis naturæ normis, atque dimensionibus vniuersa perfectio est: tamen vtriusq; parentis mistio, tempus, cœlum, locus multa afferunt impedimenta. Itaque non ex ipsius naturæ opere vno potuimus exempla capere, quæ ex vna Virgiliana idea mutuati sumus. Nunc reliquum est, vt tam diuinas opes scite atq; sapienter disponere conemur. Quod vt efficere possimus, inde nobis initium sumendum est.

Cum prisci oratores id agerent modo, vt mouerent: inconditè nanque suadebant. Poetæ vero vt oblectarent tantum: cantiunculis enim solis otium transigebant. vtrique ab alteris postea id, quo carebant, mutuati sunt. Numeros enim primus addidisse Isocrates inconditæ orationi dictus est. Quanquam qui accuratius rem ipsam ex literarum monumentis eruerunt, eam laudem attribuunt Thrasymacho; cuius diligentia aucta sit à Gorgia: postremo ab eo, quem dicebamus, Isocrate perfecta. Poetarum autem numeris, ac sonis addita fuit anima postea, cum ex agris in vrbem translati essent, appositis fabellis pro exemplo, sententiis pro præceptione. Id quod Horatius rectissime expressit eo versu:

Omne tulit punctum, qui miscuit vtile dulci:

vt tota Poeseos vis duobus capitibus absoluatur, docendo & delectando: Quorum vtrunque consecuti sunt ij, qui & res vero propiores, ac sibiipsis semper conuenientes exequuti fuerint, & operam dederint, vt omnia varietate condiantur. Nihil enim infelicius, quam saturare auditorem ante, quam expleatur. Quæ enim epulæ, quibus fastidium pro voluptate pariatur? Tertia res ea est, quam ego Efficaciam, Græci quo designent nomine, suo loco dictum est. Eam paucis in Poetis reperies. Est autem vis quædam tum rerum; tum verborum quæ etiam nolentem propellit ad audiendum. Quarta est suauitas, quæ efficaciæ illius vim vegetam deducit ex asperitate, cui sæpenumero est affinis, ad certam temperationem. Hæ igitur esto summa sic Poetæ virtutes, prudẽtia, varietas, efficacia, suauitas.

Efficacia.

PRVDENTIA. CAPVT XXV.

PRudentia philosophis habitus est, quo futura ex factis prospicimus. verum eius vocis significatio amplificata fuit: vt eum quoq; comprehenderet habitum, qui deduceret omnia sua facta ac dicta è rationibus ad fines suos sine offensione. Dicimus enim prudenter factum ab Imperatore, vbi recte exercitus partes disposuerit: tametsi similes ordines acierum nunquam antea notos habuerit. Est igitur prudentiæ pars, qua futuræ victoriæ consultum curat ex disciplina militari, non ex antegressis actionibus. Quare is habitus omnibus artibus communis sit, necesse est. Primus enim sutor calceatius non solum tegmen imposuit pedi, verum etiam substrauit soleam, quam antea nunquam viderat, vt ab incommoditatibus illum faceret tutum. Hac ratione prudentem poetam esse volumus, cuius festiuitas, lasciuia, seueritas, humilitas, ciuilitas, magniloquentia, vel in re, vel in verbis, suo loco, tempore, modo dispositę sint. Quod igitur monebamus, id imprimis animaduertendum est: vt imitatio rem sequatur: constantia imitationem comitetur. nisi cum inconstantem quempiam finxeris: veluti Ligurem, aut fœminam: Illi enim polypi sunt: hæ chamæleontes. Tunc enim licet abscedere ab hisce legibus. Quod tametsi ita fiet; nihilominus tamen manet constantia tua in illorum inconstantia semper describenda. Hæc igitur prudentia ad tria potissimum capita reducenda est. rerum enim naturam cum explicamus, Physiologia dicitur: cum Fati, Astrologia: cum Dei, Theologia. Natura ergo tam lata est, vt etiam cœlorum ipsorum motus comprehendat. tum tempora, loca, & quæ in eis vel mouentur, vel quiescunt: de quibus cum sese obtulerit aliquid, sine ostentatione breuiter, ac parce attinges: quemadmodum fecit deus ille poetarum:

Principio cœlum & terras camposq; liquentes
Lucentemq; globum Lunæ Titaniaq; astra
Spiritus intus alit: totamq; infusa per artus
Mens agitat molem, & magno se corpore miscet.

Et illa diuina,

Haud equidem credo, quia sit diuinitus illis
Ingenium, & rerum fato prudentia maior. quæ antea ab Epicuro. Deinde,

Verum vbi tempestas & cœli mobilis humor
Dervertat, cum densa modo, & quæ densa, relaxat:
Mutantur species animorum: & corpora motus
Nunc alios, alios, dum nubila ventus agebat,

Concipiunt

Concipiunt. Hinc ille auium concentus in agris,
Et lætæ pecudes, & ouantes gutture corui. & illa,
Vere magis, quia vere calor redit ossibus.—

Item quæ de anima disputat, & scite discuntur ex Platonicis, & apte ibi collocata sunt. Nam & Æneę interroganti, deque re difficillima, atque etiam nunc vel ignota, vel maxime controuersa dubitanti, & inter animas, & in loco animis attributo, & ab vna animarum differuntur. Anni quoq; partes, ac tempora, & cognoscenda, & describenda. Mane, serum, creperum, concubium, intempestum, conticinium, diluculum, meridies: eorumq; tum naturæ, tum effectiones. Nec minus eæ, quas ὥρας Græci vocant, propterea quod annum partiuntur, eiusque partibus fines statuunt. Ver (dico) hyems, æstas, autumnus. Ventorum quoque numerum, nomina, naturas, loca, non tam describere, quam attingere, ne cum Hesiodo reprehendi merearis, qui aut tres tantum nouisse videtur ventos, aut non recte disposuisse. In quibus omnibus illud in primis cauendum est, ne inepte discurras, nisi libros componas eam ad rem destinatos: quemadmodum Ouidius fecit in libris Transformationum; & Lucanus. Præter hæc particulares naturæ omnium, quod fieri potest, rerum sunt cognoscendæ. Nam & in equo lethale vulnus agnouit, quod fit in temporibus, Maro: & Dictamum describit. Et leoni attribuit magnanimitatem: Lupo animum prædatorem. Delphinorum lasciuum canit lusum: Harpyiam fœdam dicit: vagam Hirundinem: Equum alacrem. Humanam vitam nemo melius, ac prudentius. verum pauci eam artem declararunt. Grammatici enim in cymbis quidem sunt, marisque transmittunt superficiem Maroniani: nihil tamen expiscantur. Solus Donatus meritus est qui poetarum anima diceretur. Loca igitur ipsa aliquot, vt quæque in mentem venerint, adducemus. Principio Æneæ clypeum maiore opera describit, quàm Turni: propterea quod maior Heros secutus imaginem Pythagoricæ disciplinæ, quæ minoris hominis minorem quoque Genium esse censet. Quod perpetuus illi diuini viri pudor, modus, castitas orationis; nonne summa prudentia est? Qualis & in secundo:

Tunc etiam fatis aperit Cassandra futuris
Ora, Dei iussu, non vnquam credita Teucris.

Hic Lucanus dedisset declamationem, quemadmodum de temporibus Syllanis. nam tametsi & senex ibi narrat, & licet poetæ coniungere tempora cum temporibus: tamen longius

est, & tædij pater. Etiam cum vera fictis tegimus, aut adumbramus, aut illustramus. Amissa in tumultu, atque insolentia militari Creusa, fingit eam à Cybele retentam illis mirificis versibus. Quin necesse erat eum, qui recipiendus esset à fœmina, quasi ab vxore, priorem amittere vxorem. Deinde propterea quod alteris nuptiis nouum imperium erat comparandum. Præterea ex sanguine altera saltem ex parte Italo, instituenda erat series regum Italorum. Ad hæc qui Sibyllæ adibant locum, atque ex Auerno responsa petebant, iis humana anima orcho litandum erat. Idcirco Misenum ab orcho raptum, à Tritone, eoque, tanquam artis eiusdem æmulo, exceptum dicit. Verum est ex historiis à Turno exustam classem. Id adumbrauit transformatione. Cum vellet Camillam fortissimam, atque congressu inuictam ostendere, nunquam obiicit Æneæ: & ex insidiis telo petitam missili cadere facit. Eadem prudentia noluit Pallantem Lausumque committere, ne cui detraheretur, sed vtrumque à fortissimo hoste interfici. Turnum quoque nonnisi Vulcani præsidio, & immissis diris, & fatali priuatum ense, Æneæ manu interire. ita classi periculum solum ab igne in Sicilia, Ea enim adhuc egebat: in Italia non egebat. non periculum modo ibi, sed etiam pernicies. Neque vero temere bellum auspicatur Æneas, sed quasi Herculis auspiciis, idque non sine ratione. Principio Hercules peregrinus: ideoque ei templa extra vrbem dicantur. In Italia Hercules indigenam furem mactauit. ita Æneas Turnum tanquam prædonem. Respondere autem omnia inter se cum alibi, tum illis locis. Camillæ cursu ait ne segetes quidem lædi: ergo Ligurem in equo sedentem præuertit pedes ipsa: eique se opposuit, ac deinde morte affecit. Æneas vbique pius: Turnus vbique ferox Tarchon fortis: Messapus acer: Mnestheus audax: Achates fidus. Illa vero cuiusmodi? nullis Æneas mouetur Elisæ fletibus, in quarto: ita vicissim in sexto, illo lacrymante atque etiam orante, nihilo melius mouetur ipsa. quare & Æneam quercui, & Didonem silici comparauit. Æneæ quoque Vlyssis prudentiam cum ascribat, animum tamen longe feliciorem dat. Ille apud Circem desidet sub adulterio, hic sub coniugio. Achillis item personam cum attribuat, potuisset fugientem Turnum cursu apprehendere. at fecit non posse, quia vulnere tardior. Ne Turno quidem eam ademit gloriam. neque enim potuit dignosci. Illud maxime circunspectum: Æneam vulnerari permisit. vix enim credi potest à bono milite militem bonum tot in congressibus tot è

prælius

pressis sine vulnere abire. Condiuit tamen primum, non comminus: deinde incerto authore, quasi eã quoque gloriam formidaret hostis: nedum aut occuparet alienam, aut iactaret suam. Ita patitur fortunam præliorum vir fortis: & salua est personæ dignitas. Nequeo & id satis laudare. absentem enim & Turnum, & Æneam facit in XI, vt & Tarchontis & Camillæ ostentet facinora. Sic & absente Ænea Turnum castra inuadere, atque intra ipsa tam fortiter facere. eo quoque & illud pertinet: cum aptat historias sui temporis imagini veterum historiarum. Venulum ex equo detractum scribit a Tarchonte, atque cursu ablatum. Idem sibi euenisse ait Cæsar in Ephemeride, quemadmodum Seruius memoriæ prodidit. Æneas dextra nuda iubet a cæde abstinere: idem Cæsar Pharsalico in conflictu, atque illis verbis: *parcite ciuibus*. sic & mores cum repræsentat: veluti ad Fauni oracula: & bellis indicendis, *vina coronant. Nautæ puppibus imposuere coronas*. Dido in conuiuio libat hospiti Ioui. libat, non bibit: mos Romanarum fœminarum. Mos operiendi caput in sacris: Aras tenendi, sacrificandi Herculi extra muros: quia fuit pene semper peregrinus. Helenus vittas resoluit sacrati capitis, vaticinaturus. Præterea eruditio non affectata. Tacitæ Amyclæ. Camerina. Bebrycia gens incestu. Aclides. Saguli. Sparus. Pero. Vrbium origines, Petiliæ, Salentinorum. & aliorum: & quemadmodum Cocles in Tyberim se immittit; sic & Turnus. Nudato capite Ascanius. sic aliquando in acie Cæsar. Deciorum personæ in Turno. *Turnus ego demonstro*, &c. Summa & illa prudentia: cum docere quippiam vult auditorem; neque licet per contextum argumenti, introducit aliquem alteri narrantem: tametsi hoc idem ille alter non ignoret. Ita Neptunus Æneam sibi fuisse curæ bello Troiano: atque ab sese letho subtractum narrat Veneri. Id quod paulo morosiores si vitium putent; sane temere audeant. Fit enim tanquam per commemorationem. vbique vero aliquid iacit seminum ad futuram messem; vt auditorem, quasi prægustatione alliciat ad epulas. sic, *Forsitan & Priami fuerint quæ fata, requiras*. quia iam dixerat. *Multa super Priamo rogitans*: —similis præparatio in primo. Cum enim recipiẽdus esset Æneas proponit hoc intelligendũ ex pictura. in ea namque ipse quoq; pictus erat. Et de fortuna Elisæ, *Ille dies primus lethi, primusq; malorũ Causa fuit*: —prædicit enim de Beltheo in x: *Quo nũc Turnus ouat spolio*— Palinurũ quoq; inuenio tacite prædicentẽ mortẽ suã quasi vaticinio: —*non si mihi Iuppiter author Spondeat, hoc sperem Italiam contingere cœlo*. Itaq; ne contigit

quidem, aut manibus tantum contigit, & cadauere. Est hæc προσχηματικὸς apparatus futuri argumenti: quem nonnisi diuini animi vel comminiscuntur, vel intelligunt. Quasi igitur argumentum obtenditur tôti fabulæ in Heleni vaticinio. In sexto, apud Anchisem, futuri quoque imperij tanquam imago quædam fuit. Romani enim dominatus species in Ænea Romæ fundatore, cum est Carthaginis dominus, & cum dixit: *Nam capta assurgunt turres:*—— simulachrum futuri excidij. Æneæ namque Genius vrbis illius Genio contrarius erat. Et conuersum imperij fatum in Græciam: cuius figuram ponit in Heleno. Nam & Troianus regnat in Græcia: & a fratre nominat Chaoniam. Tum autem concordia, consensioque historiarum in portentis Iuli, Lauiniæ, Tulli Hostilij, L. Martij de flamma. Item responsus, seriesque fatorum. Quippe vt ad Troiam Græci, ac Troiani pro fœmina, quam Græci repetunt raptam: ita ad Laurentum promissam repetit Æneas Troianus, ac tanquam a Turno raptam. Turnus Græcus defendit: vincit Troianus. Omen quoque futurorum triumphorum egressos in Italiam, Palladis templum excipit primum. Ita neq; otiose, neque temere dixit, *ouantes*, equos frenari solitos, ac iungi sub concordia, signum esse populi bellicosi. & δημαγωγίας sub legibus. Morituri quoque vaticinantur sicut Dido, *Littora littoribus contraria.*——Orodes Mezentio.

Astrologia. *Theologia.* Hæc de Physiologia. Astrologia vero, atque Theologia sunt affines adeo, vt pro vna & capi & tractari mereantur. Igitur Astrorum cursus aperte ponere, aut inepti est, aut Astrologiam profitentis vt Arati, & aliorum. At eo in opere, quod primarium argumentum aliud habet, fabulis condire oportet. Siderum igitur cum haberet notam potestatem, eorum coniunctiones, situs, stationes, aspectiones tam pudenter scripsit, vt nemo melius. Quemadmodum igitur alibi demonstrauimus, hic quoque intelligas Iouem summum numen, beneficum: sed ita, vt Marti partes delegatas ne tollat. ergo permittit, vt Lausus intereat in prælio. Habet autem Iupiter intellectionem, voluntatem, potestatem. Intellectio est Pallas. eius enim e cerebro natam autumant. Quamobrem sola deorũ fulmina iaculatur, sicut & pater. Id quod habes ex Poeta, in primo, ex Callimacho, in hymno, & aliis. Voluntas est Iuno, eadem (vti dicebamus) quæ & Fortuna, coniunx, & soror summi numinis. Quod si fingitur aliquando aliter vel agere, vel sentire, vel velle, quam ab illo vel factum, vel iussum, vel præscriptum sit: hoc fit propterea, non quod inter se dissident

(ab se

a se ipso enim nequit abscedere Iupiter in sententiis: quippe dicit: —— *nec me sententia vertit*) sed quia rerum euenta nequaquam ab illo solo dependent, sunt enim sidera duo, quę infortunia dicuntur ab Astrologis. Horum asperitate corroboratur Fati vis ad impedimenta virtutum. huius Fati administra ea est, quam sub Iunonis nomine Fortunam nuncupamus: Astrologi vero partem Fortunæ vocant. Ac Martis quidem personam in bella non deduxit Poeta noster. noluit enim in hoc Homerum imitari: sed e cœlo vim tantum immittit. Non minoris dexteritatis, cum in conquestionibus, ac maleficiis nominat Saturnum;

Aut Saturnius hæc oculis pater aspicit æquis. &, *Saturnia Iuno*, cum aliquid incommodi, aut per se aut per Iridem molitur. est enim Saturnus maior fortuna mala. Lunæ quoque potestatem non solum in cultu, & sacrificiis, sed etiam in ipsa vi sub Dianæ nomine celebrauit. Luna enim in septima & octaua domo interficit. ita Aruns occisus est. Habent autem hæc tria sidera suum quodque nuncium, Iupiter Mercurium, Iuno Irim, Luna Opin. Atque illorum hæ sunt potestates. Neque enim par est, descendere e cœlo sidera: sed quod aiunt Astrologi, influere. Intermiscebis autem non nisi magnis negotiis, summisque necessitatibus. neque enim oportet sic tenere pati viros fortes, aut morte affici vulgari. Æneæ igitur Genium quoque ascripsit, quem Achatem vocat. est enim ἄχος ἄτης. Non quo vir tantus mœreat: sed quod inter tot ærumnas ad summam virtutem perpetuandam excitetur. Legimus autem in libris Pythagoreorum, quos Platonici (vt de Roma Augustus) e lateritiis aureos fecerunt: duos assistere nobis Genios, alterum bonum, alterum malum. Boni ductu atq; consiliis boni viri ac lecti coniungunt sese deo, a quo illum ministrum, atque sequestrum acceperunt. Is Heroibus quibusdam sese ostendit. Aliis nunquam visus, sed auditus est. Id quod non vno in loco apud Platonem de suo Socrates profitetur: quibusdam diuinis ingeniis, neque videtur, neq; auditur, sed seipsum ita offert, atque ingerit, vt sua luce retegat intellectiones rerum arcanarum, quas describant. Quapropter euenit sæpenumero; vt cum deferbuerit calor ille cœlestis in nobis, nosmetipsi nostra illa vel admiremur, vel non agnoscamus: aliqua etiam non intelligamus ad eam rationem, ad quam directa dictataque sunt ab illo. Neque aliter puto contigisse Platoni, cuius scriptis additum sit lumen ab interpretibus multo maius, quam quantum plebeiis iudiciis debeatur. Ego vero,

qui ne cum minimis quidem me conferendum censeo, si quid vnquam nobis excidit imprudentibus, tantundem postea non sperem a me præstari posse. Quæ causa est, vt ad scriptionem, aut commentationem nunquam accingamur, nisi ab ipso Genio inuitati, qui nobiscum intus loquitur, neque auditur, ostendens diuinitatis late patentes campos in animis nostris, quos ab officiis corporis suspensos atque abstractos aliis distinet functionibus: vt non penitus temere dixerit, qui Aristotelis intellectum agentem eundem cum Platonico Genio existimauit. Vtriusque habemus exemplum in historiis. namque malus Bruto apparuit, eique infelicem prædixit exitum. Philippis, inquit, me videbis. Bonus Cæsari, cum traiecit Rubiconem, viam ei ostendens ad id, in quo summam statuerat beatitudinis. Eum descripsit Nisus illis verbis: *An sua cuique deus fit dira cupido?* malus Genius fuit Dira missa Turno in auis faciem mutata. Veneris autem filius Æneas dictus, propterea quod eius Horoscopi erat domina, idque cum Ioue: siue vterque cum Marte domini partium Solis, & Lunæ, & Horoscopi, quem Arabes sua lingua, Potentem vocant. Iccirco saluus abiit a Troia ex bello propter fœminam conflato. Itaque iam tum primum fœmina non nocuit eius vitæ. Veneris beneficio eripitur e manibus Diomedis: quia eo anno erat Venus in octaua. Venus infortunata in excidio eripit quidem a morte, sed in patria nequit retinere. Postea meliore fato in Africa recipitur a fœmina. Sequenti anno Venus minus bene collocata non potest, quin amittat classem Æneas & fœminæ auspiciis, & fœminarum manu. Meliori numine conciliato in Italia regno potitur ob fœminam. Ita etiam Venus cum Ioue in medio cœli coniuncta eripuit eum e naufragio. Tum ex Pœnorum perfidia Mercurij interuentu: qui punicæ genti præest. Iccirco rectissimè illud,

—ponuntque ferocia Pœni Corda, volente deo.—

EFFICACIA. CAP. XXVI.

Efficaciam Græci ἐνέργειαν vocant. Ea est vis orationis repræsentantis rem excellenti modo. Intelligo nunc non verborum virtutem, sed Idearum, quæ rerum species sunt. Nam tametsi in verbis esse videtur: tamen in rebus ipsis est primo. Exempli gratia, facies, exterritæ, stupidæ, furibundæ simul matris Euryali. Eius vitia duo extrema. Alterum κακοζηλία, quam affectationem voco. Est autem affectatio conatus supra vires, & supra rem. Alterum, languor. Græce dicam ἀργίαν. Quam vocem intelligit, qui in philosophia est exercitatus.

κακοζηλία.

ἀργίαν.

Est enim contraria vegeto, ficut ἀτονία. In cacozelia igitur necesse est nos ineptire. Aut enim turgebimus, vt Statius: aut obscurabimus, vt Lucanus: aut atteremus, vt Silius. Arrosit enim hic carmina sua, non limauit. Exultat autem Lucanus neque scit absistere. Contra, languida poesis, & fluxa ea est, quam nunc hoc seculo instituere. elabitur enim ex auribus, neque sui vestigium relinquit vllum. nusquam hæret palato: sine aceto, & sale tota. Media est, quam selegit Maro ex horrida vetustate, tanquam auri nitellas ex arena: quas ita composuit, vt si quid addas, aut mutes, id sane arena sit. si demas, destruas. Lucani oratio superba, & minax, auditorem inuitum, atque alibi animo hærentem vbi vult tenere, aut trahere, abigit: Tyranno haud absimilis, qui mauult metui, quam amari. Verum de his in quinto & sexto. De efficacia vero, cum supra posuerimus in quarto loco, hic potius scribere volumus, quia cum prudentia plus habet necessitudinis, quam varietas. supra autem in diuisione varietatem anteponebamus ei, propterea quod varietas omni generi poematum est necessaria: efficacia nonnisi operosioribus. Efficacia est aut in facto, aut in dicto, aut in animo. Factum sicuti supra, voco qualemcunque rem. Itaque & πρᾶγμα & χρῆμα Græci dicunt. In Re est veluti: *Tectum augustum, ingens, centum sublime columnis.* &, *Monstrum horrendum, informe, ingens, cui lumen ademptum.*

Famæ species. Caducei potestas. Inferorum loca. Sagitta Acestæ ignita. Turnus inclusus in castris Troianorum. Ætnæ incendia. Euasio Æneæ. Flamma circum Ascanij tempora. Turni galea. Ensis eius fractus Imber ad nauium incendia. Manifestior autem atque illustrior in factis, *Succedoq; oneri.*— Equidem videor patrem meum virum fortissimum gestare.—*dextra se paruus Iulus Implicuit, sequiturq; patrem non passibus æquis:* Hic autem videor trahi. Nam quid est *Implicuit*, Certe me misertet. Ibi vero totus horreo: *Ausus quinetiam voces iactare per vmbram Impleuit clamore vias.*— Quid in illis?—*operumq; laborem Partibus æquabat iustis*——*neq; enim patrius consistere mentem Passus amor.*— *Hic lacrymis vitam damus, & miserescimus vltro.* Iam qui est pater, illum versum quanti faciat videbit. Qui scit Sinonem excidium Troiæ allaturum, doleat malis benefieri, sicut & nos hoc tempore. Quis non animo Æneam ibi comitetur? *Vadimus haud dubiam in mortem per tela per hostes.* Quis non mouetur illis; *Vrbs antiqua ruit multos dominata per annos:*

Plurima

Plurima perq; vias sternuntur inertia passim
Corpora, perq; domos, & relligiosa deorum
Limina.—Certe & illa rapiunt me, ac torquent,
At trepida, & cœptis immanibus effera Dido,
Sanguineam voluens aciem, maculisq; trementes
Interfusa genas, & pallida morte futura
Interiora domus irrumpit limina, & altos
Conscendit furibunda rogos, ensemq; recludit
Dardanium, non hos quæsitum munus in usus.
Hic postquam Iliacas vestes, notumq; cubile
Conspexit, paulum lacrymis & mente morata
Incubuitq; toro, dixitq; nouissima verba.

Satis profecto sola hæc ad excitandum animum poetarum, vt nihil vulgare sonent. *trepidat*, quia cœpta immania sunt. *effera*, quia audet. *acies sanguinea* homicidæ proprium. *tremunt genæ* ex sanguinis discursu. *maculæ* sunt, non continuus rubor. quia contrarium naturæ est, vt idem sibi noceat: idem sit agens & patiens. Iccirco in pugna animi pugna humorum. Pallor tamen validior ob mortem. *irrumpit. furibunda, ensem*, fœmina. *munus* vero illud? *Iliacæ vestes*, & notæ voluptates, neq; illico lacrymatur, fluctuat enim animus amentia. *incubuit*, iam illa mihi nunc ante oculos est. Cum vero non satis habent ignem iniicere classi, in qua & stuppa est, & pix; sed spoliant aras, frondem, ac virgulta, facesque etiam addunt: nonne augetur factum vatis ingenio? Hoc igitur est efficacia. Aspice mihi iuuenem, & fortem, & religiosum, & acrem:—*audax quos rumpere Pallas Sacra vetat, raptoq; volat telo obuius ipse: vetat sacra rumpere. rapit telum*, non sumit. *volat*, ipse, non alius eius iussu. Adsum etiam Niso. Quis enim recuset esse tali cum viro?

At Nisus ruit in medios, solumque per omnes
Volscentem petit. in solo Volscente moratur.
Quem circum glomerati hostes hinc comminus, atq; hinc
Proturbant, instat non segnius, ac rotat ensem
Fulmineum, donec Rutuli clamantis in ore
Condidit aduerso, & moriens animam abstulit hosti. &

animaduertes morientem interficere. In quibus pro se quisque rerum efficaciam contempletur. neque enim sumus interpretes: sed ostendisse loca, satis sit. Etiam cum Venulum inter brachia Tarchontis audio, video quoque,—*volat igneus æquore Tarchon Arma virumque ferens.*— Expectes etiam Æneæ mortem inde:

Emicat

Emicat hic impune putans, & corpore toto
Alte sublatum consurgit Turnus in ensem:
Et ferit, exclamant Troes trepidiq; Latini,
Arrectæq; amborum acies.—Antequam dicat ensem fractum, audis, *consurgit*, sed *alte*, *& corpore toto.* & audis plagam, *& ferit*, interrumpit narrationem clamor vtriusque exercitus. & tu pendes, solus Maro verus poeta est. Illa in viro forti. —*non vlla iniecta mouebant Tela*: in viro pio., *Nunc omnes terrent auræ*,—& addit,—*sonus excitat omnis.* satis erat: hoc addit, *suspensum.* Apponit causam aliam à se *comitique onerique timentem*: & id, —*collectis omnibus vna Defuit.*—vides. *omnibus*, vides, *vna*: & *collectis*: &, *defuit*: Tum quæ sequuntur. *quem non incusaui* ponit, *hominum*, ponit, *deorum*, adiungit, *amens.* postremo nihil acerbius sibi vidisset ait: *Aut quid in euersa vidi crudelius vrbe?* nihil marito funestius, quam vxorem amittere: nihil turpius viro forti, quam prodere hostibus: quare: *Stat casus renouare omnes.*—Hæc in facto: in verbis autem, & sententiis, & extra sententias. Maximam vero efficaciam præ se ferunt epiphonemata, aut Prosphonemata: *Tantæ molis erat Romanam condere gentem.* in supplici cum pollicitis.—*argenti aurique talenta.* Cum cessione victoriæ: *vicisti tua est Lauinia coniunx.* Cum miseratione: —*fuit & tibi talis Anchises genitor.*—Cum perturbatione, an consilio? nam talem dicimus, cum eum proposuimus, cuius similem dicere volumus. At ipse post ponit: —*Dauni miserere senectæ*: estne igitur trepidatio: an consulto Anchisem priorem nominauit patrem, quam Daunum hostis patrem? profecto cum Virgilio nullus arte, aut iudicio comparandus. Superbi, *Hostis amare quid increpitas?*— Labefactati animi: *Solus hic inflexit sensus.*—Resipiscentis: *Sed mihi vel tellus optem prius ima dehiscat, Ante pudor, quam te violem*:— Explorantis extremum fatum: *Iuppiter omnipotens, precibus si flecteris vllis, Aspice nos.*—hoc tantum. *Iuppiter omnipotens, si non exosus ad vnum es Teucros.* —Moderati: —*&, si pietate meremur, Da deinde auxilium.*—addita etiam illa voce *Pater*, suæ dignitatis memor. *Ipse manu mortem inuemam.*—Pij filij: *Natum ante ora patris, patrem qui obtruncat ad aras*, & patri narrat, & filium ante patris ora cæsum. In sententiis autem, *Vsque adeone mori miserum est?* —&, *Vna salus victus nullam sperare salutem*, video enim coram desperatæ vitæ viros fortes esse animæ prodigos, vt animam ne amittant. Illud quoq; quasi sententia, *Non obtusa adeo gestamus pectora Pœni.* Excitatur vero etiam in

apparatu

apparatu epithetorum id, quod nos Græce volumus epithesin appellari. qui volet vtetur. Afferet enim tempus vel authoritatem, vel gratiam, vel veniam. Iam est ante nos animaduersum epitheta aut distinguere, aut addere aut minuere. verum ij falluntur, qui ad eloquutionem tantum pertinere arbitrati sunt. Est enim in re, cum dico, pium, iustum. In elocutione autem, si flexum addam, aut mutem, aut circunloquar: vt vir miræ fortitudinis potius, quam fortem. Distinguit igitur epithetum ambigua: vt apud Poetam, *nigra* hirundo, ad differentiam Ripariarum, quæ species est hirundinis non nigræ, neque ædibus assuetæ. Neque enim Grammatici recte locum illum interpretantur. Auget, vt *pius Æneas*. Minuit, *Frigidaq; bello dextera*. Interdum est æqualis, vt Homo risiuus. ad solum enim hominem ea pertinet natura. hanc quoque partem ignorauere Grammatici. Accipiuntur autem ab euentu non solum præterito: id enim parum efficax est: sed etiam à futuro, quod rem ponit ob oculos, *miserrima Dido*. A spe: Turnus enim, quod volebat, Tolumnium felicem vocat, qui tamen haud multo post interfectus est. successum enim virtuti & moribus sperabat. Adiuuatur vero multum figuris, præsertim Hyperbole, & Translatione: vt ferreum pectus. Interdum mediocribus appellationibus, vt placida pax.: habet enim pax commoda longe maiora. talia —*periura mœnia Troia*, per indignationem. Per contemptum, *semiuirum Æneam*. Sunt autem epithetorum modi duo. vnus hic, quem diximus, vulgaris: alter proprius quorundam, vt *Phœbus Apollo*. est enim Phœbi epithetum Apollo, cum est Vædens, & Pæan cum est bonum numen: illud à perdendo, hoc a sanando. Aliquando autem est simplex. vt in superioribus: aliquando in oratione per appositionem: vt apud Horatium:

—*herba Lapathi prata amantis*,

Est & alius modus, quasi epithetum. vt *pater Æneas*. Item aliud in obliqua oratione:

Ipse inter primos præstanti corpore Turnus,

ergo primus. Hoc enim attributum aliis refertur ad ipsum. verum hæc coniungemus cum figuris dictionis, quibus hæc quoque addes: Ex vsu contraria significante: *horrentia Martis Arma*: imo horribilia. *penetrabile frigus*: imo penetrans. Possumus etiam ex epithetis antitheta constituere: quæ item pertinent ad sententiam, non ad elocutionem: nisi sint ἰσόκωλα, & ὁμοιόπτωτα, aut ὁμοιοτελεύτα. tunc enim sunt dictionis. Ad hanc rationẽ, cum dixit —*gracili modulatus auena*, opposuit illi: *cano*. est enim hoc verbum longe illo præstãtius, idcirco Musarum

[illegible] Calliope regina: quia ceteræ modulantur; Illa venit: tametsi in Georgicis, *Tityre te patulae cani* &c. passim horum ornamentum exēpla carpes. neq; enim omnia nobis describenda sunt quibus satis esse debent artis capita, atque preceptiones. verum vno aut altero excitatus, in aliis teipsum exerceto, veluti illo, *primus ab oris Troiæ*: nouam igitur rem narrat. quare consequitur attentionem. Sic *profugus* non merito, sed *fato*: est *enim insignis pietate vir*, Saeui dolores. Flammatum cor irati. Placidum vt pacati. Quin etiam *ἀσυνδέτως*: Regina Deum, Nate dea, Satus Anchisa, Troes, Laomedontiadæ, Dardanidæ, Æneadæ, nunquam temere, sed ex moribus & affectibus. Non vt Homerus, qui etiam coquinā procurantem Achillem vocat celerem. Sed Æneam aliquando pium audimus, aliquando patrē itē fortē, & Mauortium. Sunt autē & alia quædam epitheta quæ ab eruditione ducuntur. Ea multum luminis afferunt orationi. Vina Aruisia. Cautes Marpesia. Vates Amphrysia. Non est verum, quod aiunt Grammatici, epitheton excludi in voce, intelligi in significato illo exemplo:

—molemque & montes insuper altos Imposuit—

id est (aiunt) molestos montes. nugæ enim sunt somniaque delirantium, sed est expositio: *molem*, quam molem? *montes altos*, id est molem altorum montium. sic *Italiam venit*, qua parte? *Lauina litora*. Epithetorum naturam etiam sic considerabis. Quædam enim sunt necessaria: vt pater patratus. quædam vsu tantum: vt Iupiter Opt. Max. Alia ad nitorem modo, vt *tempestatesq; sonoras*. simile necessario illud, quod afferre causam, aut rationem videtur, *—sæuæ memorem Iunonis ob iram*.
nisi meminisset, non irasceretur. Idcirco —

—manet alta mente repostum: & nisi fuisset *sæua*, tametsi memor, tamen non irasceretur. Illud in primis aduertendū est: epitheta, quæ in oratione soluta creant *κακοζηλίαν* sæpe, sæpe illustrant poetæ splendorē, perinde atq; fimbriæ vestem militarem. Si cui datū fuerit a natura, vti noua excogitet, is surripuerit gloriam priscis, gloriæ causam posteris præripuerit. verecunda tamen sunto, atque apta simul: & quę, vbi pepererint admirationē, etiam grata sint. Est & in Apostrophe, & in interrogatione tanta efficacia, vt subsilire faciat animum auditoris. quæ vbi coniunctæ sunt, nihil deest ad summā vim. Cum enim lego illa ex secundo, cęteras omnes mihi excuti sēt cogitationes, *Hoc erat alma parens, quod me per tela per ignes, Eripis?*
Apostrophe similis, *Hic me pater optime, fessum Deseris* —Interrogatio simplex, *Quid primum deserta querar?* —Per admirationem,

Quum

Quem primum, quem postremum, aspera virgo,
Deÿcis? —Per dubitationem plus mouet.
Quid faceret? quo bis rapta se coniuge ferret? De Niso, *Quid faciat? qua vi iuuenem; quibus audeat armis Eripere?* Acclamationes, vt diximus, & exclamationes simplices. *Latonæ tacitum pertentant gaudia pectus.*— *O terque, quaterque beati. O fortunati, quorum iam mœnia surgunt,* ex persona poetæ. *O fortunati nimium, sua si bona norint, Agricolæ.*—Cum indignatione *O nunquam dolituri.*—Cum contemptu, *O vera Phrygiæ, neque enim Phryges.*—Cum voto, *O si nunc nobis ille aureus arbore ramus Ostendat nemore in tanto.*—Cum admiratione —*tantæne animis cœlestibus iræ!* Succlamatio: *Ne mihi tum liceat sub dio carpere somnos?* Et cum sententia.—*Quid non mortalia pectora cogis, Auri sacra fames?* Cum Elogio, *Fortunati ambo: si quid mea carmina possunt.* Efficacia ex attrectatione, *Vidi egomet magna me voce vocantem Numanum.* Et Achemenides in tertio, de Cyclope. & ex persona Poetæ de seminibus, in primo Georgicorum, *Vidi ego lecta diu,* &c. Directio quoque orationis ad res brutas mirum quantum afficiat: *Phœbe diu, res si qua diu mortalibus ulla est.* Et ad inanimas maiore motu, —*O nunquam frustrata vocatus Hasta meos.*— Et in duodecimo. *tuque optima ferrum Terra tene.*— Sed illa cui ferreo lacrymas non excitent? *Dulces exuuiæ dum fata deusque sinebant.* Ab hisce igitur duci poterit efficacia in re, in facto, in oratione. At in cogitatione, aut vultu, aut gestu, aut opinione eodem modo: Latinus cogitabundus, —*defixa obtutu tenet ora Latinus.* Sibyllæ. —*non vultus, non color vnus, Non comptæ mansere comæ.*—Pudor in Deiphobo,—*pauitantem ac dira tegentem Supplicia.*—Ira in Turno—*totoque loquentis ab ore Scintillæ absistunt; oculis micat acribus ignis.* Cuiusmodi faciem describes, aut pinges ibi. *Collectam exilio pubem, & miserabile vulgus.* His adiunges scissam vestem vel Latini vel Æneæ: tum autem comas, genasve laniatas, suspiria, gemitus, lacrymas, clamores, obtestationes, vlulatus.

VARIETAS. CAPVT XXXVII.

SEquitur, vt de varietate dicamus: cuius vsus atque præceptiones tam difficiles sunt, quam non facile fit, vt res eadē variis intellectionibus comprehendatur. Cæterum & scite, & acute quoad fieri potest, ineunda est nobis ratio tractationis. Qua in parte eundem nobis eligemus ducem, qui tametsi aut suus, aut æque omnium est, tamen nos eum toties meditando, ad-

mirando, transcribendo, nostrum faciemus. quemadmodum ausus fuit olim Chrysippus dicere, se Euripidæ Medeam fecisse suam. Igitur quum semper sit ille sublimi spiritu, & generosa oratione: nusquam tamen est sui similis. Librorum quidem exitus omnes Tragici sunt, præter primum. Tam diuersa tamen rerum compositione, vt in animis ingeniisque diuinis mirificam excitet admirationem. tanta tamque diuersa varietas est. In secundo Creusa eripitur, vt inter deas sit. In tertio, vulgari morte Anchises. In quarto, seipsam Dido interficit. In quinto, Palinurus in mare deturbatur. In sexto, Marcello, tanquam mortuo, canit epicedium. In septimo, eorum catalogus, qui ad interitum eunt. In octauo, ad clypei picturam, multas mortes, Cleopatræ exitium, & gentes victas. In nono, Troianorum stragem in suis castris. In decimo, Mezentius ab Ænea interficitur. In vndecimo, delentur Volscorum acies, Camillæ mors. In duodecimo, Turnus ab Ænea morte afficitur. Ubi tot casuum facies, nulla alij similis, nisi Turni ac Mezentij interitus: verum ipsius mortis modus non idem: pugna vero tam diuersa, vix vt eundem exitum expectandum putes. Quin posteriores libri quum præter prælia ac cędes vix contineant aliud: tanta eorum tamen est dissimilitudo, vt aliud argumentum esse videatur. Castra oppugnata, vrbs obsessa, prælia rustica, militaria, equitum, peditum auxilia, præsidia. Duo cæsorum epicedia. verum illud Euryali tam breue, quam hoc Pallantis exornatum. Vulnera nusquam eadem: sed & tam variis instrumentis, vt mirum sit: saxo, torre, claua. bipenni, sude, cratere, conto, sparo, iaculo, sagitta, phalarica, hasta, lancea, ense: iugulum, caput, femur, pectus, poples, manus, genu: aduersi, auersi, ab latere, stantis, iacentis, currentis, fugientis, congressi, dormientis, latitantis, taciti, clamantis, iactantis, precantis, deprecantis, exprobrantis, minantis, timidi, audacis, vlciscentis: in equo, in curru, in muro, in campo, in tentoriis, in sacris, in vigiliis, die, noctu. Leuia prælia, iusta prælia, insidiæ: ex acie, ex turmis, singulari certamine. Tantum nauale prælium nullum posuit. nunquam enim naues habuit Latinus. Captiuos quoque nullos voluit, præterquam quos ad Pallantis rapit inferias. Vnum Venulum habes, quem viuum aufert Tarchon: cuius rei exitum quum haud ponit, nonne vir est incomparabilis? Hæc est varietas, quę hiscentem perducit auditorem ad finem vsque. Præterea quum alius a Poeta, quam ab historiis, ordo instituatur, id omnino propter varietatem factum est. Etenim Homerus annos illos

decem si esset exequutus, nihil aliud quam prælijs prælia, aliis alia accumulasset. quare in decimo omnia eiusmodi gesta complectitur. Quod si quid anteá euenit, repetitur per narrationē. Sic diuinus Poeta per picturam primo quasi παρεμβολὴν eorū, quæ iam facta essent: quæ autem futura, in clypeo, & in sexto. item quum Actios ludos celebrat. & quæ Veneri Iupiter pollicetur. Ita discerpta neque afferunt fastidium, & suspensum tenent auditorem, si enim partem nunc audio, quod reliquum est aueo intelligere. Sed mirificum afferunt ornamentum inexpectatæ varietates, & elusiones portentorum. nam Helenus. Auxilium, *Quod minime reris, Graia pandetur ab vrbe.* & Harpiæ minæ. quid enim dirum magis, quam eo adduci, vt cogamur aridis lignis vesci? Ergo quis crederet Euandrū Græcum afferre auxilium Troiano? quemadmodum Diomedes Græcus negat aduersus Troianum: Itali aduersus Italos pro peregrino. Nam tametsi Thusci tunc non erant in Italia, tenuioribus tamen terminis dissepiuntur, quam vt inter se alieno animo esse debeant. Verum hoc fatale fuit semper miserrimæ amentissimæque nationi nostræ, vt perpetuo mallemus dominos peregrinos.

Portentum vero & placido & faceto euentu aut elusum aut solutum est, quod crustæ aut farinaceæ placentæ pro mensis subiectæ fuissent. Illud quoque ad varietatem: Quum Romanos ita Pœnus excipit, vt etiam reficiat classem. At nauali prælio Duillij auspiciis primum sunt accisæ res Carthaginensium. Præterea Lausus cum patre in Prælio. Pallas sine patre, sub Ænea pro patre. Pallas cum Lauso non congreditur, ne alter alteri præferatur: sed maioris heróis manu cadat vterque, sicuti dicebamus. Quid amœnius illa varietate, quum exclusere castris suos Troiani, Turnum autem inclusere? Rutuli quoque Euryalum occidunt: Nisus vult mori: victorem interficit moriturus: spolia receperunt Rutuli, quæ illi Messapo & Rhamneti abstulerant. Hanc tantam in Poesi virtutem consequi vt possimus, fugienda est eiusdem rei facies iterata, quoad fieri potest hoc primum caput est. Si enim res sunt diuersæ, ipsa quoque narratio non vna erit. Igitur pestilentiam, tempestatem, obsidionem, altercationem, legationem, ludos, singulare certamen: fœderis ceremoniæ: conuiuium, concilium, funus, Funebrem orationem, trophæum semel descripsit. Pugnas vero multas quum diurna narratione suscepisset explicandas, quantum vel vnquam euenit, vel ab homine excogitari possit, quod modo cum decore atque maiestate canendum sit, suo quodque

loco.

loco,tempore,modo,deniq; natura disposuit. Quæ nolo hic recitare,propterea quod in superioribus omnia recensita sunt: ad quæ varietatis præcepta dirigenda erunt. Cæterum pars operosissima,quæ reliqua est, nunc sese pertractandam nobis offert, natura scilicet figurarum sine quibus neq; efficax,neq; varium, neq; suaue potest esse quicquam. Ac tametsi videtur hæc cognitio atq; vsus figurarum,tum prudentiam,tum efficaciam,tū suauitatem vel commendare vel vehementer, vel etiam maxima ex parte conficere: atq; iccirco post omnes describenda videbatur: ea tamen est eius cum varietate necessitudo, vt figuræ pene essentia varietas sit. Sic enim laxiore notione describi potest: Figura est varietas in re aut oratione,à communi vsu deflexa. verum vt acutius atq; elegantius intelligamus,sic nobis incipiendum est.

FIGVRA. CAPVT XXVIII.

QVum re & verbo omnis constet oratio,& figura in vtroq; reperiatur: ab vniuersali definitione iacienda fundamenta primum,vt eius essentiam agnoscamus. Deinde quibus artibus figurarum sit vsus. sic enim in summa ac prima genera partiemur. Tertio loco minora genera distinguemus. Quarto quæ ad Poesin pertinent, in suas ac certas species diuidemus. Quarum partes postremo suis nominibus ac finitionibus notas,luculentis exemplis notiores faciemus.

FIGVRÆ DEFINITIO: ET QVÆ QVIBVS ARTIBVS GENERA VSVI SINT. CAPVT XXIX.

FIgura est notionum,quæ in mente sunt,tolerabilis delineatio,alia ab vsu communi. Notiones voco rerum species externarum,quæ per sensus delatæ in animo repræsentantur. Harum specierum lineamenta communia sunt, qualia in rebus ipsis. Igitur oculi cuiuspiam iracundi quum sint sanguinei, accipiam eos in meam cogitationem, atq; à similitudine flammæ dicam Inflammatos,& ignem ab ipsis micare. Ecce alia lineamenta,quam quæ vulgo conspicimus. Intelligo autem lineamenta eadem licentia,qua & figuræ vox recepta est. nanque in corporibus naturalibus est quantitas,quam gerit substantia. Ea quantitas est finita. is finis eiusq; modus atq; præscriptio figura est. Quum igitur dico delineationem,non intelligo lineam nudam,sed eius quoq; sobolem circunscriptam superficiem.

Notiones.

Delineatio.

Præterea quum colores aliud sint à superficie: tamen quum superficiem per colores videamus, delineationem hanc & ad eos, & ad alia accidentia referemus. Quinetiam quum substantia, qua substantia est non habeat à superficie circunscriptionem: hoc enim est proprium quantitatis solius: tamen quia æque atque res omnes aliæ, præter Deum, finita est: necessario admittit aliquam præscriptionem. Cuius terminus si non est linea, aut à linea: at est aliquid vel illi simile, vel cui similis illa sit: cuius nomen quia nondum est excogitatum, patiamur appellari delineationem: per quandam quasi analogiam. Sane illæ mentes æternæ atque immateriales, à quibus indefessis rotationibus cœlestes voluuntur orbes; si neque insunt illis, neque vel per se, vel per accidens mouentur: sed assistunt nusquam mistæ: finitæ per se sunt, non per orbium molem, quemadmodum arboris anima ad eius materiei finem finitur Ergo aliquid & superficiei & figuræ simile sit necesse est. Quare animam quoque nostram, quę ex illarum ordine ac censu item est, vbi cogitatione apprehendam, si aliis delineationibus, quam quæ vulgo concipiuntur, sese insinuet figurate à me dicetur contemplari Et qnoniam tam docte hæc scribimus, ne quis mihi obiiciat illa verba, quum diximus notiones à nobis intelligi, quæ in animum ministerio ac delatione sensuum deferuntur: atque iccirco obiiciant, neque animam nostram, neque mentes illas iis viis subire in nos: respondemus; paulo laxius esse loquutos: ne rem per se difficilem obscuraremus. Species enim aut ipsæ absque medio imprimuntur: aut per discursum postea illa etiam quæ extra omnem sensum sum existunt, veluti vniuersalia: sed de his satis. Ergo figura in corporibus considerata, communicauit nomen suum in notionibus, sicut & naturam. Notiones autem quum sint & partes & causę scientiarum (formant enim conclusionem propositiones) quot erunt scientiæ, tot erunt genera summa figurarum. Scientias nunc eas hic dico, quæ vtuntur notionibus ad enuntiationes: quarum princeps Dialectica figuras suas habet: quæ sunt dispositiones medij termini. Sic enim appellauit Aristoteles: quod nunc irrident quidam amentes. Grammatica suas agnoscit seorsum, quæ sunt Grammaticalium legum deflexiones ad necessariam abusionem. & inter hasce duas, vna summa scientia tertia, cui nomen inditum nondum est, suis vtuntur figuris Sub qua scientia tres istæ notæ comprehenduntur: oratoria, historica. poetica. in quarum ambitu communi, communium quoque figurarum, tanquam publicæ suppellectilis, vsus continetur. Sic habes definitionem, & genera summa.

FIGV-

FIGVRARVM MINORA GENERA.

CAPVT XXX.

SEcunda ac minora genera sunt, quæ apud omnes existunt authores. Aliæ nanq; sunt figuræ rerum, aliæ vero verborum. exempli gratia: Senex libidinosus, aliter accipitur senex, quam communi opinione hæc figura est in re. In verbo autem, si quis dicat, Magnanimus Cæsar. est enim figura compositionis. Potest autem aliqua esse vtrique generi communis; vt Emphasis. est enim in re si dicam, Pater orbus flet. In verbo, Ille ego sum Cæsar. in vtroq; Ille ego omnipotens Deus An vero vna sit figura communis & rei, & verbis? si sunt vera hæc genera, figura scientiæ, figura dictionis; non potest vna esse. & sane puto duas. Rei enim res est verborum autem affectus ab rebus alij. Græci illas σχήματα διανοίας, hasce σχήματα λέξεως. alij illas simplici nomine σχήματα, has æque simplici τρόπους. Non igitur recte factum sit à Quintiliano: qui in octauo τρόπους, quum per species recensuit; in nono docet, quomodo species sunt figuræ. nam & à Græcis, qui harum rerum inuentores extitere, dissentit: & in octauo, quid esset figura describere debuit: ibique diuidere in Tropum & Schema. quanquam quid rei sit hoc? si σχήματος facit speciem τρόπον, quomodo tropum à schemate distinguet? vt idem sit genus & species suiipsius. Alexander quoque Rhetor eadem negligentia vtitur. nam vtrunque appellat σχῆμα τὸ τῆς διανοίας, καὶ τὸ τῆς λέξεως. & tamen quum definit σχῆμα διανοίας ἐξάλλαξις. inquit, οὐδὲ τρόπον. Quod autem sic definit, ἐξάλλαξις εἰς τὸ κρεῖττον, nequaquam verum est. non enim conuenit omnibus tropis. Haud sane melior est oratio ἀσυνδετος, quam coniuncta, neque figuris διανοίας omnibus. non enim melius est alloqui rem mutam, quam silere. imo amentis est. sed αὐτὸς τὸ ἦδε dictum oportuit. Ratio autem quare id addiderit, est: quia Solœcismum & Barbarismum ait itidem esse ἐξαλλάξεις, mutationes: verùm nequaquam εἰς τὸ κρεῖττον, illum quidem orationis; Barbarismum autem singulorum verborum. Ergo illud quoque ab eo animaduertendum est. namque ea figura, quę in re est, non habet necessariam illam distinctionem. neque enim in re potest fieri vel Barbarismus vel Solœcismus Nos, vt omnibus generibus figurarum communem afferremus definitionem, diximus tolerabilem delineationem, id est inoffensam. quam vocem, si plus placet, pro illa substituas. etiam probam ponere poteramus nec pœnitet. Nihilo felicius aut consultius Trapezuntius: qui

in libro quinto, quum de eloquutione doceret, figuras sensus ad miscuit: quarum tamen natura tota in re est, atq; ad inuentioné pertinent. M quoq; Gallio male disposuit. In quarto nanque ad ad Herennium, priore tractatu, figuras eloquutionis recensuit: eas, quæ essent sententiæ, posteriore. Sunt enim res verbis, quæque in rebus sunt, iis, quæ verbis insunt, omnia priora natura, tempore, cognitione, vsu. Nam & figuratæ exprimunt muti intellectiones suas sine vllis verbis. Quid ipsæ saltationes quas sine verbis vllis saltant Hispani? adeo enim figuris, vt Poetam, aut Historicum loqui putes. Per initia studiorum meorum multi dati sunt nobis præceptorns à diuo Maximiliano Cæsare, quem honoris caussa nomino, viri sancti, sed impolitioribus nati seculis. ij nos docebant rhetoricos colores, eosdem esse, quos etiam figuras vocarent. Idq; Trapezuntius quoq; ait in quinto Colores vulgo exornationes dici. verum in tertio aliud intelligit χρῶμα ad caussam, & statum coniecturalem, quem sine illo consistere posse negat. Quintilianus in quarto Colorem vocat conatum Oratoris, quo turpe factum tegit, aut tollit sic & Iuuenalis. aliter Cicero, Orationis colorem & succum dicit in libro de Orat. & in libro de claris Oratoribus, Colorem venustatis Nitorem enim hic intelligit & splendorem, totumq; apparatum orationis. At Dionysius Halicarnasseus iudicialis orationis genera tria esse dicit, quæ σχήματα nominat. recentiores, ductus: vnum rectum, quum dicimus id, quod sentimus: alterum obliquum, vbi dicimus aliter, atque sentimus: tertium contrarium, quo contra dicimus, quam sentiamus. Tertij generis exemplum habes apud Homerum quum Agamemnon suadet fugam. secundi, à Sinone Virgiliano. Primi frequens ac vulgatus vsus. eiusmodi orationem rectam vocat ille ἀπροσώπητον, quasi facie liberali. aitq; à Rhetoribus χρῶμα appellatam: cæterum quam ob caussam, negat se sane scire. Memineris etiam ab eodem Gallione characteres figuræ nomine appellari. Sed de hoc in sequenti lib. Nunc ad species transeamus.

SPECIES. CAPVT XXXI.

Figuras quidem ante nos ad certas species nemo deduxit, sed vt quæque sese offerebat, ita explicarunt. quippe ignari Philosophiæ vsum tantum accepere, earum caussas ignotas habuere. Nos igitur, quæ ad Poesim nostram faciunt, in species certas redigamus, redactasque digeramus. ad quas cæteras quoque suas Oratores ipsi reducere poterunt. Significatur

tur aut id quod est, aut contrarium. Si id quod est, aut æque, aut plus, aut minus, aut aliter. quippe aut vnam rem pluribus verbis, aut plures vno. Contrarium significatur, vt per Antiphrasin. Æque significatur, vt per Tractationem. Plus, vt per Hyperbolem. Minus, vt per Detractionem. Aliter, vt per Allegoriam. Vnam rem pluribus, vt Periphrasi. Plures vno verbo, vt Collectione: eques pro equitatu. Cæteræ omnes ad has reducentur.

SIGNIFICATIO, ÆQVALIS TRACTATIO.

CAPVT XXXII.

IN quibus æquatur significatio rei significatæ, sunt, Tractatio, Imago, Similitudo, Comparatio, & aliæ huiusmodi, quæ aut cum his ad genus, aut ad has sub genere referētur. De quibus consequenter dicemus post has. Tractationem videtur Cicero appellare, quam Græci διατύπωσιν & ὑποτύπωσιν, si tenuior sit. Ad verbum potes dicere, Deformationem: ad hunc namque significandi modum etiam Quintilianus vtitur. Est autem Tractatio, quum rem sub oculis ponimus, luculenta narratione prosequentes eas partes, quæ ἠθολογίαν maxime comprehendunt in personis: in locis autem notabiles quasdam dispositiones. τύπος enim faciem & formulam quandam significat: & id, quod architecti modulum, vulgus Italicum adhuc magis diminutiua voce dicunt, *Modellum*. ad cuius lineaturas atque dimensiones totius operis ratio dirigitur. M. Gallio διατύπωσιν personæ accuratam admodum ac festiuam posuit in quarto, quam appellauit Notationem. Cæterum vox hæc Notatio, & Nota, in deteriorem partem frequentius, vt notæ Criticorum: *Quiq; notas spuriis versibus apposuit*, de Aristarcho Ausonius. & Notas censorias legimus, & Notatos ciues. Quare non recte fecerunt Medici recentiores, qui quum in veteribus translationibus barbaris Signi vocem legerent, minus idoneam existimauerunt: ac pro ea Notam appellare maluerunt, quum tamen omnes Rhetores ad argumenti indiciique significatum passim vtantur illa. Alij etiam ἀπόδειξιν, id est, demonstrationem, nominare maluerunt. Est autem minutior, dilutior, ac simplicior ὑποτύπωσις, vt,

Notatio.

ὑποτύπωσις.

> *Olli caeruleus supra caput astitit imber,*
> *Noctem hyememq; ferens, & inh[illegible]*

Subdelineationem potes dicere [illegible] διατυπ[illegible]
persequitur enim omnia, lecta tamen in [illegible]

cendi; in imo omnia penitus, vt in Hymno Cereris Callimachus. Virgilius tempestatem in primo per διατύπωσιν repræsentat. Icciroco dicta etiam a Græcis est ἀκρίβεια: quum exactior atque expressior est oratio. Itaque eam χαφικῆς deductam iidem quoque aiunt. & designauit Plautus hoc verbo, quod hominem ad vnguem factum Horatius, Est enim ἀκριβὴς, τὸ ἐπὶ τὰ ἄκρα βεβηκὸς. Exactum Latini dicunt, id est absolutum. sicuti Terentius, Defunctum, quod opera nostra amplius non eget, sed est ei suprema manus imposita. ἀκριβῆ febrem tertianam puram nostri barbari rectissime appellabant. Recentes nouatores ea voce purissima repudiata, Exquisitam dicere maluerunt, vocabulo satis infelici. equidem puto neminem tam fatuum, vt febrem exquirat. Est & illa ὑποτυπώσεως valde simplex.

Ἀκριβής.

Constitit in digitos extemplo arrectus vterque.

Illa autem διατυπώσεως, vbi anguium amplexu morsuque necatur Laocoon, ipse, & liberi eius. Præterea, in quinto raptus Ganymedis: *Longæui palmas nequicquam ad sidera tollunt Custodes*—Vides ἦθος: quia & senum interest amissa requirere, & custodum sarcire damna. & πάθος, *Tollunt palmas*: item amplius, *Nequicquam*. Illud vero exactissimum—*sæuitque canum latratus ad auras*. vbi & Physiologia est, a fide canis: & expressio eius miro carmine, quis enim ex picturæ visu percipiat latratum? Illa quoque ἀκριβολογία illustris, vbi & loricæ grauitatem circunscribit, & Demolei fortitudinem:

Vix illam famuli Phegeus, Sagarisque ferebant
Multiplicem connixi humeris. Indutus at olim
Demoleos cursu palantes Troas agebat. Vnde & illo te conferas; Si Demoleo victor detraxit, quãtum putes Æneam? Duces autem figuram hanc per mores, ætates, affectus, iis legibus, quas præscripsimus in personarum ratione. fortunas, euentus, consilia. sicuti in duodecimo, de Turno,

Poscit equos, gaudetque tuens ante ora frementes.

Hac eadem figura explicantur danturque in lucem quædam, quæ ex contextu intelligi nequeunt. vt, *At ramum hunc, aperit ramum qui veste latebat.* seipsum in Ciri imitatus, vt & alias. Ita quia mos esset in sacris aras tenere, neque id explicuerat narratione, apponit per ὑποτύπωσιν ex persona Latini *Tango aras*. Tale & illud (*Sceptrum nam forte gerebat.*) neque enim id intellexisses apud Virgilium, sicut apud Homerum. Sceptrum enim semper gerunt concionantes, Reges, & ductores.

DE-

DEMONSTRATIO, DESCRIPTIO, Effictio. CAPVT XXXIII.

IN persona igitur vbi consistit, Tractationem dicere maluerunt. Quæ vero in re versaretur, Demonstrationem. veluti quum loca describimus ambitiosius, ita vt sub oculis subiiciantur. Diuersam quoque ab hisce specie, genere autem eandem dixere Descriptionem. quam M. Gallio definit perspicuam rei expositionem. Quæ vero minutius circa personam versaretur, Effictionem: non quod sit ficta, id est falsa: sed quasi effigiationem. Effictio enim est pars fictionis in prosopopœia. Effigiatio est in Thersite, & in Lauso, & Turno, & Darete.

SERMOCINATIO. CAPVT XXXIIII.

HVic adiuncta est Sermocinatio, quum certus attribuitur sermo personæ: qualis Numano,

Non pudet obsidione iterum valloque teneri,
Bis capti Phryges, & morti prætendere muros?
En qui nostra sibi bello connubia poscunt!

Quia nuper Turni germanam thalamo sociatus habebat. Orationes enim quodam modo picturæ sunt animorum. & qualis quisque est, ita loquitur. & in obliquo,

Murranum: hic atauos & auorum antiqua sonantem
Nomina.—

ATTEMPERATIO. CAPVT XXXV.

TRactationis pars est Attemperatio: quæ fit quum ei, quod dictum est, modus statuitur. Circunscriptionem quoque nonnunquam nos eam appellauimus. apponitur enim sententiæ linea ac meta aut ex persona introducta, aut ex persona Poetæ. Et accedit, si spectes collocationem, ad vim Parenthesis. Sic Palinurus in quinto, quum sententiam suam delinearet, *Nec littora longe Fida fraterna Erycis*: interposuit, *reor.* Sic Iupiter in primo, *Fatebor*: Venus in eodem, *Haud credo.* & Dido, *Credo equidem, nec vana fides.*— Ex persona Poetæ, *vt perhibent.* &, *fama est*: &, *mirabile visu*: &, *si credere dignum est.* Transferimus etiam in narrationes, eisque miscemus. veluti fecit Poeta de Cæculo, *Vulcano genitum, pecora inter agrestia Regem. Inuentumque focis omnis quem credidit ætas.* Nec abhorret ab hac natura illa, *Ei quæ? an sileam?* &—*Quem primum, quem postremum aspera virgo, Deiicis?*— non enim attemperat quod dictum est, sed quod dici potest.

MODERATIO ET CORRECTIO.

CAPVT XXXVI.

SIc aut eædem cum superiori Moderatio & Correctio : aut eius modi quasi quidam sunt. Græcus μετάνοιαν, quasi poenitentiam vocat. Corrigimus autem quod dictum est: —*sed vel prius ima dehiscat Terra mihi, quam te pudor & colem*— aut repetimus, vt corrigamus: Parthus siue Cydon per subdisiunctionem. Simplex autem illa Sinonis, *Sed quid ego*? Hanc etiam προδιόρθωσιν recte nominant. nam Aquila Rhetor male posuit pro hac exemplum ἀξιοπιστίας.

ASSEVERATIO. CAP. XXXVII.

HAud longe abest ab Attemperatione Asseueratio, sed ita: Attemperatio moderatur: at non abscedit tamen a proposito & prima significatione. Asseueratio autem eodem modo hæret: sed non mutat quicquam. In illo similis, in hoc cõtraria. Huius generis est, *Namque potes*. Sic enim Æneas ad Sibyllam. Palinurus Æneæ: Horatius ad Canidiam, hanc etiam Obtestationem dicere possumus. In qua interuenit iurandi modus: non idem omnibus, sed pro arte, sexu, statu, ætate. Sic nauta Palinurus, —*maria aspera iuro*. At Ascanius bene institutus patrem imitatur, quippe etiamnum adolescens,

Per caput hoc iuro, per quod pater ante solebat.

Æneas autem pontifex maximus de Ioue & Mercurio, *Testor vtrumque caput*.— Amans autem Dido, & Amata regina genero metuens. *Per has Lacrymas*. Interdum a persona, ad quam sermo dirigitur; ad virum fortem, Per dextram tuam te oramus. Per musas, per virtutes genus, &c.

CONDITIO. CAP. XXXVIII.

COrrectioni similior ea est, quam Conditionem voco. *Si nunc se nobis ille aureus arbore ramus*. Subticet positionem ex conditione. Alibi autem subiungit, *Heu miserande puer, si qua fata aspera rumpas, Tu Marcellus eris*.—

EXCLAMATIO, ACCLAMATIO, Iudicatio, Elogium.

CAPVT XXXIX.

AFfinis huic adeo est Exclamatio, vt cum ipsa sæpius ad hunc eundem finem coniungatur. *O mihi præteritos referat si Iuppiter annos*. par enim erat dolentia nota in superiori,

riori, *Heu miserande puer. Hei mihi, qualis erat quantum mutatus ab illo Hectore*—& sine nota exclamationis, *Fortunate senex, Ergo tua rura manebunt.* Est enim quasi Acclamatio: quũ post rem aut factum, subditur sententia cum admiratione: vt, *Tanta molis erat Romanam condere gentem.* Et sine admiratione, Expressio rei occultæ: *Latonæ tacitum pertentant gaudia pectus.* Sunt sane exclamationes in παθολογίᾳ. Acclamationes autem per ἠθολογίαν,—*Dij talia Graiis Instaurate*— Interdum ex persona Poetæ. *Dij meliora piis: erroremque hostibus illum*, ... Græcis. Coniuncta huic Iudicatio, quum Poetæ iudicium apponitur. *Heu vatum ignaræ mentes*—&c. *Nec mihi tum libeat sub dio carpere somnos.* Et cum sententia inclusa. *Non ignara mali miseris succurrere disco.* Est & illud iudicium,

Vix illud lecti bis sex ceruice subirent,
Qualia nunc hominum producit corpora tellus.

Cum exclamatione, — *Quid non mortalia pectora cogis, Auri sacra fames?* -- Et cum admiratione,— *At tu dictis Albane maneres.* Elogium autem nomine Latino caret. neque enim solum laudem, sed etiam vituperationem potest continere: quæ ex opinione ac iudicio Poetæ proficiscitur. De Niso & Euryalo,

Fortunati ambo, si quid mea carmina possunt,
Nulla dies vnquam memori vos eximet æuo:
Dum domus Æneæ Capitoli immobile saxum
Accolet: imperiumq; pater Romanus habebit.

Est autem quasi epicedium, non solum elogium sicut & illud,

Te nemus Angitiæ, vitrea te Fucinus vnda,
Te liquidi fleuere lacus--- Inueniemus etiam elogium extra personam Poetæ, implicitum aliis orationibus: vt in verbis Turni,---*Qualem meruit Pallanta remitto.* In malam vero partem, ac per vituperationem,

———*nequeunt expleri corda tuendo*
Terribiles oculos, vultum, villosaq; setis
Pectora semiferi, atq; extinctos faucibus ignes.

Mistum ex vtroque,

Filius huic iuxta Lausus, quo pulchrior alter
Non fuit, excepto Laurentis corpore Turni:
Lausus equum domitor, debellatorq; ferarum.

Mox---*dignus patriis qui lætior esset*
Imperiis, & cui pater haud Mezentius esset.

Indiffe-

Indifferens autem elogium super Priamo interempto,

—hic exitus illum
Sorte tulit, Troiam incensam, & prolapsa videntem
Pergama, tot quondam populis terrisq; superbum
Regnatorem Asiæ. Iacet ingens littore truncus,
Auulsumq; humeris caput, & sine nomine corpus.

REPETITIO. CAPVT XL.

FIt igitur Deformatio interdum simplex, aliquando cum superioribus, nonnunquam cum repetitione, aut anticipatione. Est autem Repetitio, eiusdem rei geminatio: quæ interdum iisdem, sæpe etiam aliis iterum ponitur, sæpe etiam & tertio. Maxima ea efficacia & quæ auditorum aures expugnet. Atque illa quidem vulgaris: *Me, me, adsum qui feci.* Quæ vero aliis fit verbis, inepte nimis à Seneca irridetur. Is enim Montanum, Ouidium oratorum vocabat, propterea quod sententias repetitas inculcaret. Nemo tamen est vel Oratorum, vel Poetarum, quin id committat. Quid iustius iudicio Virgiliano? is tamen non semel,

Me pater Anchises, quoties humentibus vmbris
Nox operit terras, quoties astra ignea surgunt. &,
Quantum in connubio nata, thalamoq; moratur.
&, *—quum Iuppiter horridus Austris*
Torquet aquosam hyemem, & cælo caua nubila rūpit. &,
Iam grauis æquabat luctus, & mutua Mauors
Funera. cadebant pariter, pariterque ruebant.

& alibi multa eiusmodi. Fit etiam repetitio per consequentiam: vt in septimo. *—Iam fidere terræ. Deseruisse rates.*—Qui terræ fidit, nauium parum curæ gerit Etiam per contraria fit illud consequens nonnunquam: vt in secundo Georgicon,

—qua parte calores
Austro nos tulerit, qua terga obuerterit axi. Nam si Austrum altera spectat parte, altera Septentrionibus obuertere necesse est. Repetimus etiam per proportionem. Est autem Proportio, responsus rei ad rem in simili dissimilitudine. Qualia enim sunt. Quatuor & Decem, talia Duo & Quinque. Respondent igitur inter se Binarius & Quinarius: in quorum dissimilitudine est similitudo : quia ille Quaternarij dimidium est, hic Denarij. Hoc quoque reperietur in illa repetitione,

—en ipse capellas
Protinus æger ago, hanc etiam vix Tityre duco.

à maiori minorem infert. nam dixerat *capellas*: subdit *hanc*. respondet etiam aduerbium *vix*: in quo repetitur sensus illius, *ager*. Maiorem à minori ibi, *Ille meas errare boues, vt cernis*: satis erat. repetit animi securitatem maiore sensu:

—*& ipsum*

Ludere quæ vellem calamo permisit agresti.

FREQVENTATIO.

CAPVT XLI.

FRequentatio autem est multiplicata repetitio, quæ maxime datur iratis Gallio mauult significare eorum collectionem, quæ sparsim dicta sunt. Ego persto in priore sententia. Neq; displiceat, si quis πύκνωσιν apud Græcos appellarit. quid enim sit πυκνὸν & ἀραιὸν, ex Philosophis alibi: at est in Equitibus Aristophanis, πυκνίτης & πνύξ.

Me duce Dardanius Spartam expugnauit adulter?

Aut ego tela dedi, fouive cupidine bella?

ACERVATIO. CAPVT XLII.

EAdem sit fortasse Aceruatio. sic enim interpretamur συναθροισμὸν, & quam iidem dicunt πολυσυνδετον, minus signata voce:

Vrbem Troianam primum, dulcesq; meorum

Relliquias colerem: & Priami tecta alta manerent:

Et recidiua manu posuissem pergama Teucris.

Non est autem eadem, quæ πολυσύνδετον. ea enim est λέξεως. Quod si mauis ab hac diuersam esse συναθροισμὸν interpretabor πολυσυνδετον coaceruationem: συναθροισμὸν autem, coagmentationem,

Amissam classem, socios à morte reduxi. & alia, quæ ibi dicuntur. Differet igitur ab Aceruatione: quia illa sedatior & humilioris argumenti. Coagmentatio incitatior: sicut in duodecimo,

Verte omnes te te in facies, & contrahe quicquid

Siue animis, siue arte vales. opta ardua pennis

Astra sequi clausumq; caua te condere terra,

Aceruatio quoque non semper ordinem præscribit, & σωρὸς dicitur à quibusdam. vnde σωρείτης aceruus Chrysippi dicitur à Persio. σύναψιν coagmentationem nonnullis placuit appellare.

σωρείτης.

CELERITAS. CAPVT XLIII.

HViusmodi faciem præ se fert quam Græci προτρόπαια, nos expeditionem & Celeritatem, & præcipitationem diximus aliquando. Commodissime vero Impressionem. ἐπιτροχασμὸν nonnulli, id est procursionem. Fit autem tam cum copulatiuis, quam sine copula.

--fuit Ilium, & ingens
Gloria Dardaniæ. ferus omnia Iuppiter Argos
Transtulit. incensa Danai dominantur in vrbe.

Cum copula cædes illa ab vno,

Alcandrumq;, Haliumq;, Noemonaq;, Prytanimq;.

Effusa ibi,

Non arma expedient? totaq; ex vrbe sequentur?
Diripientq; rates alij naualibus? ite,
Ferte citi flammas, date tela, impellite remos.

& mox,

Quem metui moritura? faces in castra tulissem,
Implessemq; foros flammis, natumq; patremq;
Cum genere extinxem, memet super ipsa dedissem.

Mira in decimo, ac diuina.

At Pallas magnis emittit viribus hastam,
Vaginaq; caua fulgentem diripit ensem:
Illa volat.--- Tanta præcipitatio, vt illico hasta emissa gladium distrinxerit.

EVASIO. CAPVT XLIV.

HVic similis ea est, quam simul cum aliis non paucis primi nos & agnouimus, & nominauimus Euasionem. Fit autem quum delibamus res, neq; insistimus, *Vtere sorte tua.*--- Noluit insistere in illa permissione suæ cædis. sed subaceruauit,

---fuit & tibi talis Anchises genitor.---

COMMORATIO. AMPLIFICATIO, Exaggeratio, Accumulatio.

CAPVT XLV.

MIrum, quum Gorgoteta adiunximus repetitionibus, quo consilio audeamus dicere eius similem Euasionem. contraria enim videtur. Nam γοργότης multa quasi fasceatim: Euasio vnum vix, atque abit. Acutius tamen contemplanti videbitur eadem in vi quidem, non in verbis. Multa enim compre-

comprehendit Euasio, quæ non explicat. Coaceruationis autem comes, aut affinis Commoratio. A qua non longe abest Amplificatio, quæ & Exaggeratio, & accumulatio est. sed Accumulatio humilior, & similis Aceruationi. Exaggeratio & Amplificatio pleniores. Est autem Commoratio, quum eandem materiam aut alia facie ostendimus, aut per partes discurrimus. Vbi potest animaduerti harum omnium Tractationem quandam quasi matrem esse: cuius exemplum habes,

Vipereo generi, & grauiter spirantibus Hydris,
Spargere qui somnos cantuque manuque solebat:
Mulcebatque iras & morsus arte leuabat.

Neque enim recte putat Gallio Commorationem figuram non esse, neque ab vlla causæ parte separari: sed tanquam sanguinem perfusum per totum corpus. Nam tametsi causæ quædam id postulent, vt a materia nunquam auellamur: tamen sunt partes quædam, in quibus si fueris commoratus, aurem animumque iudicis auertas. Idem Commorationis speciem dixit Expolitionem. quod nihilo melius probamus. Namque expolitio ad Characterem pertinet: neque figura est, neque ductus orationis, sed loquutionis facies, ac cutis quædam. Idem eiusdem error, quum scripsit Breuitatem esse figuram. Est enim eodem modo atque ratione Character, siue forma, siue modus dicendi. nam sane Amplificatio, quæ figura est, neutiquam opponitur breuitati. Sed breuis stilus est contrarius τῷ ἁδρῷ, id est pleno & opulento. Amplificatio autem aduersam sibi habet Perstrictionem. quæ aut soror est Euasionis aut comes, omnino cognata. nam breuitas siue figura est, Troia euersa. Euasio autem, siue Perstrictio, est breuitas figurata, *Et campos, vbi Troia fuit.* — Versus diuinus, in tertio: quem adeo probauit, vt seipsum in decimo sit imitatus. *Atque solum, quo Troia fuit.* — Amplificatio autem fit, quum id, quod pro toto positum est, aggestis partibus maiore mole ostentamus: aut quum posita parte, aliis appositis effundimus in amplitudinem. Quinetiam alio modo componitur, quum facto aut re posita, addimus causas, consilia, euenta. Denique simplicitati maxime opposita est. Ecce simplicitatem,

Multa tibi ante aras nostra cadet hostia dextra.

Ecce parem materiam amplificatam,

Te quoque magna manent regnis penetralia nostris.
Hic ego namque tuas sortes arcanaque fata.

Dicta

Dictamea genti ponam, lectosque sacrabo

Alma viros.— Etiam exempla factorum quum subduntur, fit Amplificatio,

Si potuit manes arcessere coniugis Orpheus

Threicia fretus cithara fidibusque canoris,

Si fratrem Pollux alterna morte redemit,

Itq; reditq; viam toties. quid Thesea magnum,

Aut memorem Alciden? — παραύξησις a quibusdam dicta fuit. verum ἐπαύξησις plus placet. nam παραυξητικὴ diminutionem notat.

Exaggerationis autem finis & vsus pro affectibus. In laudem,

—heu quibus ille

Iactatus fatis, quæ bella exhausta canebat.

In inuidiam.

Amissam classem; socios a morte reduxi.

Indignatio,

Ferte citi flammas,

Multæ enim figuræ simul coniungi possunt: sicut in lamentatione matris Euryali: Metus,

Me, me, adsum qui feci, in me conuertite tela,

O Rutuli, mea fraus omnis. nihil iste nec ausus,

Nec potuit. cœlum hoc, & sidera conscia, testor:

Tantum infelicem nimium dilexit amicum.

CONIVNCTIO. CAPVT XLVI.

NEc longe ab hisce diuersa Coniunctio diuersarum rerum, quæ a Græcis συγχύσεις duro vocabulo, Commistio, Confusio: molliuscule, Cinnus. Aliquando cum distributione & oppositione contrariorum: veluti si dicas, Deprecatur timidus, vt lædat: precatur fortis, vt iuuet. Poeta pictius loquutus est, in vndecimo,

—solum Æneas vocat, & vocet oro.

Nec Drances potius, siue est hæc ira deorum,

Morte luat: siue est virtus, vel gloria, tollat.

Quibus carminibus nihil simplicius simul atque elaboratius. Nata quidem talia videntur, sed non sine fabrica naturæ. Attribuit Dranci imbelli, & sibi forti vel fortunam ad moriendum, quam ille explere nequeat, vel virtutem ad superandum, quæ cum illo nihil habeat necessitudinis. Ita duabus personis simul iunctis atque confusis, adhibet diuersos euentus ex distributione. Ibi autem simplicior & manifestior,

Hic

Hic manum ob patriam pugnando vulnera passi,
Quiq; sacerdotes casti, dum vita manebat,
Quiq; pij vates, & Phœbo digna loquuti,
Quique sui memores alios fecere merendo.

Et in contrariam sententiam quæ dicuntur ibidem de sceleratis.

ATTRIBVTIO, PROSOPOPOEIA.

CAPVT XLVII.

DEformationis, siue διατυπώσεως pars Attributio quoque est. & fit quoties Rei aut Personæ attribuimus rem, aut personam; aut modum, aut orationem. Rei res; vt anno sterilitas, aeri tempestas, nocti silentium, saxo asperitas: idque non solis nudisve epithetis: sed denarratione. Exempli gratia, non dicam nox obscura, sed

Nam neq; erant astrorum ignes, neq; lucidus æthra
Siderea polus:——
Sed lunam in nimbo nox intempesta tenebat.

Persona personæ

Rex erat Æneas nobis, quo iustior alter
Nec pietate fuit, nec bello maior & armis.

Persona rei, vt loco, aut tempori, aut alij,

Regina ad templum forma pulcherrima Dido
Incessit; magna iuuenum stipante caterua.

Personæ res,

——hic illius arma,
Hic currus fuit, hoc regnum dea gentibus esse,
Si qua fata sinant; iam tum tenditque fouetque.

Sermo quoque attribuitur personæ tam nominatæ, quam non nominatæ,

Hic Dolopum manus, hic sæuus tendebat Vlysses,

Est enim sermo vulgo attributus: atque hic quidem in recto, in obliquo vero ibi,

Venisse Æneam Troiano a sanguine cretum,
Cui se pulchra viro dignetur iungere Dido.

Vbi Poetæ obseruanda est dexteritas. Si enim recta esset oratio, oportet famam introducere, quæ Hiarbam alloqueretur.

Prosopopœia vero duplex est. Primus modus, vbi ficta persona introducitur, vt Fama a Virgilio, & Fames ab Ouidio. Hæc non est figura, sed pars argumenti poetici. hanc fictionem appellat Quintilianus ἰδέαν: vt Dirarum, & Iræ, & Furoris, quales multæ in Scenis a nobis in fine huius libri de-

claratæ sunt. Alterum genus Prosopopœiæ, vbi non persona fingitur eo modo, sed orationis attributione. quæ adeo pertinet ad διατύπωσιν, vt supra eius partem fecerimus Sermocinationem. Duæ tamen species agnoscendæ. namque si attribuam Æneæ orationem, erit sermocinatio: propterea quod vera persona est. quod si extra argumentum introducatur: veluti quum Æneas ait sese a patre per somnium obiurgari: sane est Prosopopœia. introducit enim aliam personam, præter suam & Elisæ. præsertim si rei mutæ sermo attribuatur: vt Demosthenes ait. Negotium ipsum φωνὴν ἀφιέναι. Sic terra loquitur in II Metamorphoseon. Est & alius modus, quo non oratio, sed sensus rei brutæ assignatur. ex re enim, quæ non est persona, fit persona: vt

Te nemus Angitiæ, vitrea te Fucinus unda.
Te liquidi fleuere lacus.—

Cui modo cohæret ille quoque, quando alloquimur brutam rem, quæ non intelligit, quasi intelligat. veluti Mezentius equum, Turnus hastam. Quo loco illud acutius contemplandum. Primum enim membrum summæ diuisionis figurarum est, quum dicitur quantum in re est, ita vt æquet rem oratio. Nos tamen attributionis partem hanc, quæ plus dicit, quam in re sit, hic admiscuimus: quod nobis fraudi esse non debet apud æquos rerũ æstimatores. Huc enim traxit vis & natura διατυπώσεως, neque permisit tractationem hanc differre, ne res distraherentur. Quare studiosi intererit hanc partem ita hic legere, vt si malit esse alibi, cogitatione aptet sua. Quintilianus scribit, oportere eius personæ, cui attribuitur oratio, habitum describi: alioqui non esse Prosopopœiam, sed διαλογισμόν. Mihi videtur omnis oratio esse διαλογισμός: Personæ vero habitum nequaquam pingi debere, sed orationem per se satis posse ad personam illam declarandam. Cicero tamen pro M. Cælio ita pingit Appium censorem, vt ibi ille apparere videatur. quare si cui Quintiliani sententia magis placeat, ne mihi quidem displicet. Similis illis superioribus attributionibus sunt alloquutiones, quæ ad absentes diriguntur, qualis Æneæ ad Palinurum iam non exaudientem, & Apostrophæ quædam. Cuius figuræ modi duo. vnus, in quo cohæret oratio: vt, *—tuus o clarissime frater, Pandare.—* Connexus enim hic sensus est. Alter non cohærens & durius: qualis ille in laudibus Italiæ, *Hinc albi Clitumne greges.*—dicendum enim fuerat, *Atque tui Clitumne greges.*— verum hæc etiam cum figura loquutionis conuenit.

ANTICIPATIO. CAPVT XLVIII.

SVpra diximus διατύπωσιν fieri per Anticipationem: quę nũc est declaranda. Triplex eius species: vna Grammaticorum, de qua in libris de caussis satis. Altera Oratorum, quum præripimus id, quod ab aduersario adduci potest. vnde appellata à nobis Præuentio. Tertia, quæ impræsentia explicanda est. omnes à Græcis προλήψεις dicuntur. Fit autem à Poeta, quoties suę personæ circunstantias attribuit ei personæ aut loco, cui per se non competit. Circunstantia personæ multiplex est: atque inter cæteras tempus, & ea, quæ ad seculum cuiusque pertinent. Iccirco si dicam expugnatum oppidum bombardis tempore Æneæ; πρόληψις erit, siue præsumptio: propterea quod quæ tormenta bellica sic vocant, tunc non erant: nunc sunt. Vtuntur autem ea figura duobus modis. vnus est mollior, quum Poeta loquitur: *Italiam fato profugus, Lauinaq; venit Littora.* — etenim illo quum appulit Æneas, nondum Lauina littora dicebantur. hoc tamen tolerabile est. subintelligas enim, quæ postea Lauina dicta sunt. Alter modus duriusculus, vbi Poeta personæ attribuit orationem, quæ mentionem faciat cuiuspiam rei tunc non existentis: aut si erat, nequaquam eo nomine vocabatur, quo illam appellare facit. Exempli gratia: Palinurus Æneam rogat, vt suum corpus afficiat sepultura: designat locum, *Portus*, inquit, *require Velinos*. portus quidem erant, nomen autem aliud. Est igitur Anticipatio, quia Virgilij tempore sic nominabantur. Durior tamen, vt dicebamus, est: quippe loquitur Palinurus, cui oratio è reipsa, quæ suæ tempestati conueniret, attribui necesse est.

ASSIMILATIO, EXEMPLVM, IMAGO, TRANSLATIO, COLLATIO, Comparatio.

CAPVT XLIX.

NOmen quatuor speciebus commune veteres non posuere. nos Assimilationem vocamus: quæ continet Exemplum, Imaginem, Collationem, Comparationem. Ac quanquam multis videtur Exemplum non esse figura, est tamen acrius intuenti. Nihilo sane minus, quam ipsa ὑποτύπωσις. Quare à Græcis παράδειγμα quoq; dictum fuit, propterea quod rem ipsam positam etiamnum sua specie indicaret:

Antenor potuit medius elapsus Achiuis,
Regna Liburnorum & fontem superare Timaui.

&c. — *Pallasne exurere classem*

Argiuum, atq; ipsos potuit summergere ponto?
&, *—Mars perdere gentem*
Immanem Lapithum valuit.—

Hæc enim sunt exempla, quoties historiæ aut fabulæ argumento simili declaramus materiam, aut iam positam, aut quæ iam ponetur. Sane omnium illud commune est, vt componatur aut res rei, aut persona personæ: aut persona rei, aut personæ res. Ergo facta factis, loca locis, tempora temporibus. Interdum vero simul omnia miscentur. Fit autem eiusmodi relatio aut per æqualitatem, aut per excessum. Æqualitas, Talis, Qualis, Tantus Quantus, Vt, Qualiter, Ceu, Sic, atque eiusmodi. Per excessum autem vt in V.

Non sic præcipites biiugo certamine campum Corripuere.—
Quod est in Collatione & in Imagine. *—praeruptus aqua mons.* Est enim Imago posita in Translatione. Hanc Græci μεταφορὰν, illam εἰκόνα vocant. Est autem Translatio, quoties è re in rem transferimus id, quod est, vt, *Instar montis equum.* & in II. Georg. *vnda salutantum.* Simplicior vero sine translatione, *Os, humerosq; deo similis.—* &, *O mihi sola mei super Astyanactis imago.* Talia sunt illa loca, quæ per ὁμοιοπάθειαν in affectus flexa sunt: *—Fuit & tibi talis Anchises genitor.—* Item, *—Subiit chari genitoris imago* &, *—patriæ strinxit pietatis imago* &, *Non ignara mali miseris succurrere disco.* & in XII. de Turni equis: *Qui candore niues anteirent, cursibus auras.* Illud quoq; ex imagine. *At medias inter cædes exultat Amazon.* & illud, *Et nunc ille Paris.—* & illud, *Mitis vt in morem stagni placidæq; paludis Sterneret æquor aquis, remo vt luctamen abesset.* Est & quidam modus Imaginis in contrariis; *Qui Bauium non odit, amet tua carmina Mæui.* Differt autem ab Exemplo; propterea quod exemplum ponitur, vt aliquid tale fiat. Imago autem nullum talem finem habet: sed vt duæ res sub vna atque æquali intellectione comprehendantur propter assimilationem, quæ dicitur ὁμοίωσις.

Collatio vero & Comparatio, vtraque ponit duas res separatas, alteram vnde, alteram quo. Illa vocatur à Græcis συμβολή, Comparatio σύγκρισις. Cæterum vox συμβολῆς duriuscula est, & coniectionem significat. Nos eiusmodi impetum molliore vocabulo reduximus ad æquabilitatē: sed illi vendibilem fecere vocem illam, παραβολή, συμβολή, ὑπερβολή. mihi nunquam placuit. Σύγκρισις autem aptius atque acrius: non enim comparatur tantum, sed etiam comparata iudicantur. Differunt autem inter se. quia Comparatio statuit rem notam,

cui

cui comparetur id, quo de sermo est: isq; transitus appellatur à Græcis ἐφάρμοσις, id est, Adaptatio: vt, *Qualis in Eurotæ ripis, aut per iuga Cynthi Exercet Diana choros.* — Postea reddit, *Talis erat Dido.* — Collatio vero è contrario, rem ponit priore loco, quam conferat sequenti, quæ connexio dicitur ἀνταπόδοσις. Neq; enim se comparat Iuno Mineruæ, sed Mineruam sibi. Itaque quum de Minerua dixit, de se subdit, *Ast ego quæ diuum incedo Regina.* — Habent vero aliam quoque differentiam Cõparatio semper habet similitudinem, Collatio etiam dissimilitudinem, ut ibi; maiorem enim sese prædicat Iuno, quam Minerua sit. Ita cum Aiace confert Æneam ibi. Venus autem se cum Diomede, in decimo, *Mortalia demorer arma.* &, *Mortalin' decuit violari vulnere Diuam?* Simplicior in Miseno, Hectoris & Æneæ. *—non inferiora sequutus.* & in vndecimo, quum Diomedes Hectori confert Æneam,

Hectoris Æneæq; manu victoria Graium
Hæsit. — Est & illa Mezentij cum Orode,
—haud furto melior, sed fortibus armis. & illa in XII.
Indignum est Italos Troiam circundare flammis
Nascentem; & patria Turnum consistere terra.

Est enim collatio ab honesto sicut illa ab vtili,

Si Turno extincto socios sum accire paratus.
Cur non incolumi potius certamina tollo?

Collatio loci,

Hic segetes, illic veniunt felicius vuæ,

Temporis, *Luce palam certum est.* — Græcorum noctem in excidio Troiæ confert Turnus cum diurna sua oppugnatione. Euentus,

Longe illi dea mater erit. — Nanq; semota Veneris potentia, haud sic abiturum esse Æneæ: vt seruetur. Totaq; pars illa confert & personas, & merita, & facta;

Cui Pilumnus auus, cui diua Venilia mater. &,
Quid face Troianos atra vim ferre Latinis,
Arua aliena iugo premere, atq; auertere prædas.

Illa personarum,

Nec vero Alcides tantum telluris obiuit,
Fixerit æripedem ceruam licet. — Sicut illa;
Excudent alij spirantia mollius æra. Est & collationis modus in auguriis, quemadmodum in primo. non enim est comparatio:

Aspice bis senos lætantes agmine cygnos.

& in augurio Aquilæ, quam Tolumnius obseruabat. refe-

tur enim aquila ad Æneam: peregrina sane auis, & alienis imminens fortunis. serpens Turno, quippe terrigena serpens est: Turnus item opicus. Tale est insomnium Penelopes. Ita in his obscurior, in cygnis autem apertior. est enim ἀνταπόδοσις. *Aspice bissenos*—est prior pars: altera pars, quæ ἀνταπόδοσις, *Haud aliter puppesq; tuæ.* —Maxime vero pertinet ad Oratores Collationis modus is, qui fit per antitheta, qualem & supra diximus, & videmus in quarto,

—si te Carthaginis arces,
Phœnissam, Libycaq; aspectus detinet vrbis,
Quæ tandem Ausonia Teucros considere terra
Inuidia est? — Respondent enim partes inter se summa cum efficacia: vt sit, Phœnissam in Libya retineri atq; delectari: cui respondet Teucros in Ausonia. Iccirco concludit,

— & nos fas extera quærere regna.

RETRIBVTIO, CONCESSIO, Comparatio repetita, CAPVT L.

Collationis speciem ἀνταναγωγὴν dixere Græci. nos Retributionem interpretati sumus. alij maluerunt compensationem. quippe est enarratio criminis, aut alterius facti altero crimine, aut facto aduersariorum, quoties nostrum diluere non possumus. Ita enim demum euadimus, vt opponamus tantundem,

Non ego te vidi Damonis, pessime, caprum
Excipere insidijs?—Quia dixerat aduersarius,
—quum tu Daphnidis arcum Fregisti.—

Huius figuræ pars ea est, quam aliqui Permissionem, alij Concessionem vocant. Concedimus enim manifeste quæ sine pudoris dispendio negari nequeunt: tum meritis alterius causæ obtuimus peccatum, vt Turnus non semel,

Sin & Troianis cum multo gloria venit
Sanguine.— &,
Non erit auxilio nobis Ætolus & Arpi:
At Messapus erit, felixq; Tolumnius.—

Habet etiam occultam Antithesim, & adornatur extenuatione. Gloria enim non est potior vita aut sanguine, præsertim quum dicit *multo*: & addit, *venit.* labor enim in motu. & agnouit Ætolum, non Italum. Quid mirum, si nolit aduena mittere auxilia? & auxit ex altera parte, quum Tolumnium Felicem appellauit. Quæ & euiusmodi cum magno ingenio, summa arte à diuino viro elaborata, ne à Donato quidem, omnium interpretum diligentissimo, significata sint: magnum

gnum operæprecium futurum spero, si quis hæc nostra præcepta conferat ad suas lucubrationes.

Comparatio vero aut simplex est, aut partes habet. Simplex est illa,

Qualis mugitus, fugit quum saucius aram
Taurus, & incertam excussit ceruice securim.

Interdum constat duabus partibus, Protasi, & Antapodosi: vt, Qualis ad Eurotam Diana, talis Dido Carthagini. Fit autem & per affirmationem & per negationem. illa vulgaris: huius exemplum, —*haud alia est Turni venientis imago.* Est igitur tota hęc orationis pars Antapodosis, quasi compensatio. Alij dicere maluerunt ἐφαρμογὴν: quemadmodum supra monuimus, id est Adaptationem. Videtur tamen acutius contemplanti ἀνταπόδοσις non ipsa pars, sed ratio, quæ docet partem ipsam adaptare. vt Antapodosis sit corpus ipsum orationis additum corpori priori: Epharmosis autem opera ipsa, qua coniungimus Retributionem Propositioni. Aliquando autem tertiam quoque partem habet, quam vocamus Epiphonema, quasi Acclamationem: cuius naturam alibi etiam diximus, idque suo loco. Non enim Comparationis propria pars est, sed tanquam figura figuræ addita: vt Comparatio cum Epiphonemate sit figura figurata. talis in I,

Latonæ tacitum pertentant gaudia pectus.

Non necesse tamen est Epiphonema omni ex parte conuenire comparatæ rei: quemadmodum videmus in decimo, *Ille sedens victor flammas despectat ouantes.* Hic enim sedenti pastori nō sedentem Pallantem comparauit. Quemadmodum vero supra diximus, hic quoque de comparatione agendum est. Personarum, Dido Dianæ, in primo: in quarto, Pentheo atque Orestæ. Eadem quasi personæ, vt ceruæ. In quarto, Æneas quercui immobili atque ventis inuictæ. alibi Latinus scopulo: Bitias pilæ saxeæ: comparantur personæ rebus. Res rei, Troiæ ruina orni ruinæ. Factum facto, Pacatio maris a Neptuno sedationi tumultus popularis ab Oratore. Tempus tempori, de Vulcano & foemina sedula: *Hoc tunc ignipotens.*— Locus loco, aliquando cum persona, aliquando sine. Cum persona, Tyburis colles cum Homole atque Othry montibus: e quibus illinc Catillus & Coras descendunt: *Hinc duo nubigenæ Centauri.*—Sine persona rara fit locorum inter se comparatio. Loci tamen cum facto, in quinto, quum implicatam Troiæ decursionem comparat cum Labyrintho. Sæpe omnia mista sunt. Persona, res, virtus, factum, euentus, tempus, locus, vt in X.

Ac veluti optato ventis æstate coortis,
Dispersa immittit syluis incendia pastor.
Correptis subito mediis extenditur vna
Horrida per latos acies Vulcania campos.

Omnium hic fit mentio. *Pastor* est persona: res, ignis: virtus, venti: factum, incendij: euentus, *correptus subito*: tempus, æstatis: locus, syluæ, ac præter hæc omnia, fortuna: *optato*. Sic optabant auxilium Arcades: persona & virtus, Pallantis: factum, cædes, res, arma: euentus, timor, fuga hostium: tempus prælij: locus campi.

Atque hæc sane Comparationis natura est: cuius vsus e iudicio ita pendere debet, vt modo æqualia, modo inæqualia comparentur. Æqualitatem nunc accipio laxo significatu, etiam in qualitate, etiam in substantia. sic & inæqualitatem. Sic Turnum Marti: Troianos formicis. Sic habes Apes, Mergum, Ceruam, Taurum, Delphinos. hæc omnia pro iis affectibus, quos homini cum cæteris animantibus natura communes fecit. Etiam rebus aliis, quæ affectu careant: certis tamen præditæ sint qualitatibus, cuiusmodi mare est. Et a priuatione. Elisam enim nihil respondentem comparat saxo, Latini pertinaciam scopulo, quæ motu & sensu carent. Quum autem sermonis castitas, & lux omnibus Poematum locis debeatur, tum est maxime obseruanda procurandaque in comparationibus: idque sine affectatione. Itaque aut puræ sunt, aut plenæ, aut mediæ. Pura illa in primo,

Quale manus addunt ebori, aut vbi flauo
Argentum, Pariusue lapis circundatur auro.

& illa in duodecimo,

Indum sanguineo veluti violauerit ostro
Siquis ebur: aut mista rubent vbi lilia multa
Alba rosa—

Plenæ vero ac magniloquæ, vt illa ex decimo,

Ac velut ille canum morsu de montibus altis
Actus aper, multos Vesulus quem pinifer annos
Defendit, multosque palus Laurentia sylua
Pastus arundinea, postquam inter retia ventum est
Substitit, infremuitque ferox, & inhorruit armos.
Nec quicquam irasci, propiusue accedere virtus.
Sed iaculis, tutisque procul clamoribus instant.

Mediæ ac temperatæ exemplum est in primo, de Elisa & Diana. quare Lupum, Leonem, Aquilam nominabimus. Mergum nequaquam, ne candor ille castitasque defœdetur. Adeo enim plebeia

plebeia vox est, vt qui hirundinem, apes, formicas suis vocabulis appellarit, illam refugerit, rem non sit aspernatus, quam verborum ambitu expresserit in quarto: cui Mercurium similem dicebat, in comparatione scilicet. nam seorsum in quinto nominauit. Quod vero de comparatione præcipio, idē quoque sentio de Imagine & aliis, si qua sunt, generibus Assimilationis. Sunt enim adeo propinquæ, vt ambiguum multorum fecerint iudicium. adeo vt illi, —*inde lupi ceu Raptores atra in nebula.*— & quæ sequuntur: si Plutarchum consulas, accipienda sit tibi pro imagine. verum nos, vt opinor, aptius ac subtilius. Translationibus igitur, & attributionibus, & circumloquutionibus vtendum, ne sordescat oratio in re vili: a qua etiam consultius, quam Homerus, vt fere semper, abstinuit noster: qui neque muscam nominauit, neque asinum, sicut ille: neque earum sordium colluuiem dignam putauit sua maiestate. Maxime vero studendum est, vt aliquid proprij ac certi, sed neque vulgaris, neque tamen affectati aut abstrusi apponamus. Sic enim Raptores lupos vocat deus iste Poetarum, eosque atra in nebula. tunc enim ad prædas potissimum incitantur. Sic de leone, *Suadet enim vesana fames, manditque trahitque.* De apro, —*& inhorruit armos.* & illud, —*caudamq; remulcens. Subiecit pauitantem vtero, sylvasq; petiuit.* Nihil enim lupo formidolosius, vbi libera fuga, potest effugere vltores maleficiorum. Et in superiore, *quos improba ventris Exegit cæcos rabies:*— neque enim saturi venantur. contra, feles generosi, si famelici sint, languent, atque ad prædam sunt ignauiores. nitidiores, animi gratia venantur. Sic canes leporarij nobiles dominis, non sibi, capiunt feras. In affectibus autem comparationes esse decet molles atque suaues, qualis illa diuino in quarto Georg.

Qualis populea mœrens Philomela sub vmbra
Amissos queritur fœtus.—

Et illa ex vndecimo, quouis nectare dulcior,

Qualem virgineo demessum pollice florem.

& illa ex nono,

Purpureus veluti quum flos succisus aratro
Languescit moriens, lassoue papavera collo,
Demisere caput, pluuia quum forte grauantur. & illa,
Seu mollis viola, seu languentis hyacinthi, & illa,
Argentum Pariusue lapis circundatur auro.

& in sexto,

Quam multa in sylvis Autumni frigore primo,

Lapsa cadunt folia, aut ad terram gurgite ab alto
Quam multæ glomerantur aues, quas frigidus annus
Trans pontum fugat, & terris immittit apricis.

Multæ quoque simul ponuntur aliquando. verum rarius Comparationes. Imagines aptiores sunt ob breuitatem: veluti in II. Georg. duæ,

Quem qui scire velit, Libyci velit æquoris idem
Discere, quam multæ Zephyro turbantur arenæ:
Aut vbi nauigiis violentior incidit Eurus;
Nosse, quot Ionij veniant ad littora fluctus.

Sicuti comparationes, siue collationes tres, in quarto Georg.

Frigidus vt quondam syluis immurmurat Auster:
Vt mare sollicitum stridet refluentibus vndis:
Æstuat vt clausis rapidus fornacibus ignis.

Ergo, quemadmodum dicebamus, si pictiores magis placeant, temperentur ita, vt ne luxurient: ac necessaria, non addita videantur: cuiusmodi sunt ea, quæ de equo canit diuinus Poeta.

Qualis vbi abruptis fugit præsepia vinclis
Tandem liber equus.—

Quod enim sequitur, ex Physiologia ductum est,

Aut ille in pastus, armentaque tendit equarum:
Aut assuetus aqua perfundi flumine noto,
Emicat.— Deinde exultantis illa, —*arrectisque fremit ceruicibus alte Luxurians.*— Tum autem delectatio, —*luduntq. iuba per colla per armos.* Turno igitur equum hic: equum vero Aquiloni in tertio Georg. tanta tanque accurata venustate, vt nihil supra:

Qualis Hyperboreis Aquilo quum densus ab oris
Incubuit, Scythiæq. hyemes atque arida differt
Nubila: tum segetes altæ campique natantes
Lenibus horrescunt flabris, summæq. sonorem
Dant syluæ, longique vrgent ad littora fluctus.
Ille volat, simul arua fuga, simul æquora verrens.

Vbi videatur ineptis fortasse tractus aliquis otiosus. Cæterum nullo non loco natura ipsa loquitur. Principio dixit eum *densum*: non quasi nubilum, vt ibi interpretantur triuiales. Boreas enim sudus est, iccirco, ex natura ipsa ducta verba illa. —*atque arida differt Nubila.*— Seruius quoque dissimulauit. Mancinellus recitando alienas inscitias, suam prodit: qui Hyperboreos populos dictos ait, qui humanæ vitæ excedant modum. Sed *densus* appellatur a Poeta mirabili ratione. quum enim est furibundus, inæqualiter flat: vbi vero *lenis*, æquabiliter

biliter adeo, vt in se totus coactus atq; condensatus excurrat. Mirificam vero rem præteriere Critici. Omitto nugas veterum, qui montes Hyperboreos finxere supra Scythiam: quibus tamē partibus nihil planius. Totos tractus paludes passim occupant, vnde Tanais & Borysthenes erumpunt. Cæterum Aquilo, qui Boreas est, quomodo ab Hyperboreis spirat oris? neq; enim ex iis locis flare potest, quæ supra ipsum esse dicuntur. Eadem negligentia, longos fluctus vnus dissimulauit: alter omisit reddere rationem: tertius ineptiuit. In longum, inquit, tracti. At nullus non fluctus in longum trahitur. sed ita illud erutum è Physicis est. Qui ab Aquilone sæuiente fluctus excitantur, curuescunt, ac breues sunt: quos vero lenis Boreas impellit, vertuntur, vt & hic dicit, atque longo tractu raduntur.

Epiphonematum quoq; cohæsio fit, non quasi affixio: vt ex ipsa comparatione enata videantur. Quia Diana pulchra est, Latona lætatur. Quia equus currit, ludunt iubæ per colla. Quia leo vorauit ceruum, *—lauit improba teter Ora cruor.*—In secundo autem, in excessu est Epiphonema. vbi dicit, *lupi* ceu raptores adiunxit, *—catuliq; relicti Faucibus expectant siccis.*—Rei quidem pars est, verum obscurius cohæret. Voluit intelligi luparū sæuitiam augeri ob catulorum charitatem, quos sciant expectatione macerari. Non omnia tamen Epiphonemata ad rem comparatam vtique referuntur. nanq; Latonæ pectus tentant gaudia propter Dianam: cuius pectus gaudeat ob Elisam, nullum vides.

SVBSTITVTIO. CAPVT LI.

QVo nomine alio, quam Substitutionis, appellarem Græcorum παραβολὴν, nesciebam. Est autem quasi facies quædam vel Comparationis, vel Collationis. Fit enim per ἀνταπόδοσιν, quoties propositis certis rebus vel coniunctis, vel disiunctis, apponimus totidem vel coniuncta vel disiuncta, sed diuersa aut contraria: vt,

Pro molli viola, pro purpureo Narcisso,
Infelix lolium, & steriles dominantur auenæ.

ALLEGORIA PARABOLA.

CAPVT LII.

DIuisionis hoc primum erat membrum, sub quo figuræ illæ continebantur: quarum significatio esset æqualis rei significatæ. Nunc vero quum videamus eam figuram, quæ Allegoria dicitur à Græcis, eandem esse, quam παραβολὴν

Parabo-

Parabolam vero eandem item cum Comparatione: (hoc enim nomen ipsum quoq; sonat) quonam modo fiat, vt Allegoria sit figura, qua aliud dicimus, aliud intelligimus? id quod sub alio membro diuisionis recensebatur. Sane ita accipiendũ est: Comparationis, quemadmodum dicebamus, esse partes duas puta quæ de Mezentio dicuntur, & quæ de leone. huic ille comparatur. Quod si hæc sola ponitur, prior autem nulla, Allegoria est, ita vt Allegoriam alteram Comparationis partem dicamus: non quæ ipsam componit Comparationem, sed quæ per seipsam posita alio modo rem digerit. Exemplum declarabit, Si Mezentium non describam, eiusque tum robur tum animos indicare velim: ad hunc potissimum dicam modum per Allegoriam. Leo impastus inter armenta sæuit, omnia prosternit, totus fit cruentus suadente fame. Hæc figura non continetur sub hoc genere, quod nunc tractamus aliud enim dicit, quam Mezentium, quem tamen designat. Ambigue igitur accipietur Allegoriæ nomen pro hac figura, & pro Comparationis parte. Eam figuram Latini nondum nominarunt. nos ausi sumus dicere prætextum. prætexit enim alij aliud. Continet autem μῦθον, siue fabulam, & χρείαν: de quibus Græci rhetores, vt habes apud M. Menenium in Liuij historiis exemplum. Concipiuntur etiam sub Allegoria quædam genera Prouerbiorum: ea sane, quæ ex vna significatione multis sententiis adaptantur. Exempli gratia, Frons est occipitio prior. id significatur his verbis, quod aperte cognoscitur in capitibus animalium. quo ex loco educuntur quasi lineæ quædam à puncto circuli medio ad ambitum multarum sententiarum. veluti si petas penulam meam pluuio tempore, obiiciam eam paroemiam ita, vt ego sim quasi frons, tu quasi occiput Ad eundem modum, si roges vtrum prius sit, cultus diuinus, an diuitiæ & alia talia, quæ suis locis & ab aliis, quãquam loquacissimis, ieiune, & à nobis plene declarata sunt.

PRÆSCRIPTIO, INTERPRETATIO,

CAPVT LIII.

TOt inter species, quæ ad διαγνώμην referebantur, Præscriptio quoq; est connumerãda. Eam si quis adiunxerit Moderationi, mea quidem sententia non errabit. eiusdem enim generis est & cum illa & cum Emendatione. Quippe positis multis quædam secludit, alia admittit. Iccirco Græci ὁρισμὸν, Quintilianus Finitionẽ vocat. *Non erit auxilio nobis Ætolus, & Arpi:*

At

At Messapus erit.—Ita præscribit fortunam suam viris fortibus & felicibus, & delectis. ait enim: —*felix Tolumnius.* — & mox—*delectos Latio & Laurentibus aruis.* Atq; Excludit Ætolos cum Diomede: quasi ad rem nihil pertineant, sed temerario consilio sint implorati. Interdum vero non multa ponit, quæ discernat: sed aliquid præsupponit, aut ab alio dictum interpretatur Quemadmodum vbi Dido coniugium dixit: *Coniugiumq; vocat:* ait Æneas: —*nec coniugis vnquam Prætendi tædas.*—Quam orationem cum explicamus, dicitur Interpretatio. veluti Turnus nauium conuersionem:

Troianos hæc monstra petunt, his Iuppiter ipsis.

Auxilium eripuit.—Id quod appositu aut lucidiorum vocabulorum, aut quæ totum certis partibus præscribant, fit. Sicut ibi: *Italiã fato profugus:*—explicat:—*Lauinaq; venit Littora.*—&,—*molemq; & montes insuper altos Imposuit.*—

DEFINITIO ETYMOLOGIA.

CAPVT LIV.

Arctior etiamnum Definitio est: quippe rem ipsam vel nudam, vel cum apparatu designat. ad quam diluendam vtimur in contrarium interpretatione. Nam filiam Æneæ Latinus per oratores in septimo cum obtulisset, generi nomen detulit simul cum definitione hac:

Est mihi nata, viro gentis quam iungere nostra
Non patrio ex adyto sortes, non plurima cælo
Monstra sinunt,—Nuptiæ enim sunt hoc, quod ait, *Natam viro iungere.* vir igitur gener. Quam ad diluendam, vtitur Amatata interpretatione:

Exulibus ne datur ducenda Lauinia Teucris? non enim coniunx, sed

Perfidus alta petens ab lucta virgine prædo.

Cum igitur definitio sit duplex, χρήματος καὶ ὀνόματος, rei definitio ea, quam diximus. Nominis autem definitio est quam Etymologiam vocant. Hanc ego nominis rationem vbique sum interpretatus. Nam Veriloquium quodammodo dicas? Veritas enim vnica in voce non consistit, sed integra, & perfecta oratione. Nisi intelligas, quemadmodum in prima philosophia declaratum est; verum, & vnum idem esse. Cæterum neque notant hoc Grammatici, neque ad id aspexere: sed quod nominis significatum responderet suis principiis, à quibus originem duxisset: verum esse non inepte sunt arbitrati. Exempli gratia. Princeps quod esset primum caput: verum

rum nomen officij dixere, pro certo & apto. Hac figura Virgilius sæpenumero vsus est: vt in quinto, vbi deducit nomina familiarum à Menestheo, Sergesto, Cloantho. Item de Carthagine, quare Byrsam nominarint. &,

Iulius à magno demissum nomen Iulo. &,

Latinum,—his quoniam latuisset in oris, &, *Aornon:* quod interuentu Æolicæ consonantis, Auernum postea dixere.

Associatur vero Præscriptio interdum sententiæ: veluti cum Iupiter humanam vitam ex Fato circumscribit.

Stat sua cuiq; dies breue & irreparabile tempus.

Aliquando iuncta παῤῥησία. vt in XI. *Dicam equidem, licet ille mihi mortemque minetur.* Hac enim loquendi libertate Turni animum, atq; violentiam interpretatur. Quæ figura videtur à M. Tullio Effrænatio appellari, dura tamen sane voce, atque indigna viro vel sapienti, vel etiam ciuili à quo neutiquam auferas παῤῥησίαν, sat poeta interpretatur: *Det,* inquit, *libertatem fandi.*

AGNOMINATIO, PARONOMASIA, ALLVSIO,

CAPVT LV.

AD Præscriptionem, Interpretationem, Emendationem, siue seorsum positas, siue mistas pertinet Paronomasia, quā vocamus nos Agnominationem. Quæ tametsi est in re, tamen haud scio an sine figura dictionis statui possit. quippe est allusio rei à re deducta cum præscriptione, mutatis aut additis, aut detractis elementis. ea raro conuenit grauioribus poematibus. Epigrammati, & Satyræ, & Comœdiæ maior necessitudo. Mutamus elemēta, vt nō est Gallus, sed Callus, de homine duro. Galli enim leues ac faciles sunt. Additis. vt Dyspari, Demptis, vt Scaliger, Aliger. Deductionibus etiam vtimur. quemadmodum apud Martialem: *Non vitiosus homo es Zoile, sed vitium.* Nam apud eundem illa est interpretatio, siue paronomasia: *Non es bonus, sed optimus malorum.* Quæ vero est simplex allusio, inter figuras dictionis frequentius ponitur: tametsi ne ab hoc quidem rerum ordine diuelli queat: quale illud Ciceronis: Res inuisæ, visæ sunt nobis Brute: Et apud Poetam: —*Lybicis teris otia terris.* Frequentes in ea prisci. Et Plautus interdum immodicus. Bisquæsitum vulgus Italicum corrupta voce dicit *Beschirzo.* sic enim pronunciant, quod Galli scriberent, Bisquisitio: propterea quod quasi idem bis repetitur.

CONCESSIO, EPITROPE.

CAPVT LVI.

PRæscriptionis affinis est ea, quam Græci ἐπιτροπὴν, nobis placet Concessionem nominare: non vt verbum verbo, sed vt rem explicemus. fit, cum quippiam petimus quod si non possumus interpretari, partem concedimus, vt reliquum feramus. Eius exemplum petendum in deorum concilio. Iupiter iudex. Venus agit causam Troianorum. petit imperium fatale. Iuno impedit. sic igitur imperium cedit, vt Ascanij salutem petat:

Nil super imperio moueor. Sperauimus ista.
Si nulla est regio Teucris, quam det tua coniunx:
—liceat dimittere ab armis
Incolumem Ascanium: liceat superesse nepotem.

neque solum in iudiciis cum versamur, sed etiam in aliis vitæ officiis. Sic in quarto, vbi non potest impetrare Dido, vt maneat Æneas, abitum concedit ei, *tempus*, inquit, *inane peto.*

CONFESSIO. CAPVT LVII.

AC concessio quidem partem. Confessio vero totum dat. Hanc Græci συγγνωμολογίαν vocant: idque non fit sine interpretatione Ad hunc modum Iuno fatetur Troianos obsessos. Diluit: quia fuerint prædones in terra aliena. Nec quærit verum, aut quid: sed quale. Sic Ligarium Cicero fuisse in Africa contra Cæsarem. Diluit hoc alius quoque a Cæsare ignotum.

ANTITHETON. CAPVT LVIII.

ANtitheton quoque tollit alia re contraria posita. Quamobrem ad Præscriptionem quoque reduci potest. Eam figuram Latine quo dicas nomine, nondum compertum habeo: nisi non displicet Contrapositio. talis in x.

Pacem orare manu præfigere puppibus arma.

ASSEVERATIO. CAP. LIX.

SVpra præscripsimus, interpretati sumus, dedimus vt feramus. similes omnium facies: perstamus enim certis locis. Nunc offert sese harum naturæ persimilis Asseueratio, nec absimilis aliqua ratione Etymologiæ. Namque proposito nomine, aut re, addimus aut causam, aut explicationem. Sic in asseueratione continuamus sententiam argumento euidentiore, vt:

Et quorum pars magna fui.—& illud,
Et meministis enim Diuæ, & memorare potestis.

& addit

& addit maiorem Asseuerationem:

Ad nos vix tenuis rerum perlabitur aura.

Græci, ἐπιφορὰν καταπληκτικὴν vocant.

EXCITATIO, ADMONITIO, DEtrectatio, Exclusio. CAP. LX.

PAr huic Excitatio, quam ἔγερσιν dicunt Græci: quoties languentem auditoris animum, aut tædio affectum excitamus. Hoc fit tum per Epiphonemata, de quibus suo loco dictum est: tum per nouas inuocationes: *Nunc age qui reges Erato*—&, *Pandite nunc Helicona Deæ*—&,

Non mihi si linguæ centum sint, oraque centum
Ferrea vox— etiam admonitionibus.
—*fuge torua citus, fuge murmura pastor.* &,
Ne mihi tum libeat sub dio carpere somnos.

Quæ figura seorsum a Græcis παραίνεσις dicitur: sed ita, si affirmatiua sit: sin autem negans, aut prohibens, appellatur a quibusdam Detrectatio: quoties ademptum curamus nobis aliquid incommodi, aut inutilis, aut inhonesti: vt illa, quam ponebamus, *Ne mihi tum libeat sub dio carpere somnos.* quod si non a nobis malum, sed ab aduersariis bonum ablatum volumus; eiuscemodi ademptionem Exclusionem nominarunt. cuiusmodi est in vndecimo.

Nec Drances potius, siue est hæc ira deorum,
Morte luat: siue est virtus & gloria, tollat.

PERCVLSIO. CAPVT LXI.

AD eundem finem pertinet, quam Græci κατάπληξιν, nos Perculsionem, alij Comminationem, paulo languidius. Cicero Iudicibus comminatur, cum ait in sermone populi rumorem versari de iudiciorum corruptione. Percellit vero Catilinam. Iamdudum iussum oportuit te in carcerem duci. Et apud poetam in x,

Adueniet iustum pugnæ, ne accersite, tempus,
Cum fera Carthago Romis arcibus olim
Exitium magnum, atque Alpes immittet apertas.

& mox idem,

Quæ cuique est fortuna hodie, quam quisque secat spem
Tros, Rutulusue fuat, nullo discrimine habebo.

& in primo. *Quos ego*— &,

Flectere si nequeo superos, Acheronta mouebo.

PROMISSIO. CAPVT LXII.

HVic similis genere, contraria differentiis. Promissio. Ea duplex est. Altera in colore orationis: vt *Connubio iun-*

gam

iam stabili, propriamque dicabo. Hic figura nulla. Altera est pars propositionum, ac mista dilationi: vt mox dicam. & apud poetam in Sileno, *Huic aliud mercedis erit.*— Aliquando simplex, vt,

> *—nobis animam hanc socerisque Latino*
> *Turnus ego haud ulli veterum virtute secundus*
> *Deuoueo.*—

DIALLAGE, INSTANTIA.

CAPVT LXIII.

GRæci adiunxere Exaggerationi eam, quam διαλλαγὴν vocant. Atque ita describunt: quando multa argumenta ad vnum finem tendunt. verum neque nomen conuenit (significat enim Conciliationem: vt est frequens historicis; & apud Demosthenem in oratione contra Neæram) neque est figura, sed tractus integer orationis: qualis est Elisæ ad Æneam, Quã ego tractum appellare solitus sum Græce ἔνστασιν. sic enim ἐνστατικὸν virum operosi iudicij vocat Aristoteles, & Latine, si pateris, Instantiam.

METASTASIS, TRANSLATIO, transmutatio.

CAPVT LXIIII.

AD Exclusionem adiungi, atque aptari potest Metastasis. Quæ cum sit duplex, vnam oratoribus relinquimus: altera vtuntur etiam poetæ. Est enim Metastasis nostra imago status eius, quam Translationem vocant Rhetores. Differt autem a statu illo, quatenus totius causæ is est fundamentum. Metastasis autem partis tantum modus. Iunoni dat poeta per interrogationem:

> *Æneam hominum quisquam diuumque subegit*
> *Bella sequi?*— & —*nũ linquere castra Hortati sumus?*—

Transmutationem interpretati sunt paulo duriuscule. quanquam transmouere verbum apposite id assequatur: vt apud Terentium; transmouere gloriam. Transmotio tamen minus arridet. neque Transmissio admodum ineptum.

NECESSITAS. CAP. LXV.

HVius figuræ motus consistit in eã, quam Græci pro figura agnouere, atque ἀνάγκην nominarunt, cum reiicimus factum in suas causas: Fatum, Naturam, Mores, Leges, Tẽpus, Locum, Ætatem, Conditionem. Habet enim maximam vim a-

apud plerosque, præsertim Platonicos, qui eam Deam deorum, aut potius Tyrannam sibi finxere. Ea vtitur poeta multis in locis: *Stat sua cuique dies*—&, —*sic voluere parentes*, &, *Fata viã inuenient.*—&, Æneas abeundi voluntatem in Iouis imperiũ. A natura: —*varium & mutabile semper Fœmina.*—ergo abeundum. A moribus. —*pulchramque mori succurrit in armis.* Igitur mors appetenda viro forti. pulchra enim expetuntur. A legibus, —*At tu dictis Albane maneres.* non igitur iniustus, aut crudelis Romanus rex. Ab ætate, Pallas, —*Aut ego iam spoliis laudabor opimis, Aut letho insignis.*— A loco, *In regnis hoc ausa tuis.*— Necessario igitur debuit resistere. A tempore: Necessario manendum in Africa Æneæ ostendit Dido flantibus Aquilonibus aduersis. Hæc pro figura ab antiquis agnita est. Mihi ea sententia non probatur. nullus enim color ibi, nulla mutatio orationis. δεινότης potius, siue magis placet, δείνωσις. Argumenta enim sunt arma orationis, & nerui. Est autem eius vsus duplex. alter ab accusatore, quam icciico dixere Græci κατηγορίαν. Accusationem: quemadmodum Iupiter in primo Vlysseæ, humanarum rerum euentus ait ab hominum animis proficisci. Alter est ab eo, qui defendit. Græci κατανάγκην, nos Excusationem vocare possumus, cuius exempla vides suprà.

DICÆOLOGIA, RATIONABILITAS.

CAPVT LXVI.

Est autem huic cognata δικαιολογία: eam enim sæpe consequitur. Fit autem cum rem ipsam vel confessam, vel nõ controuersam petimus. Sequitur enim factum hoc, aut quod fieri debet, necessitatem, sic,

Si sine pace tua, atque inuito numine Troes
Italiam petiere, luant peccata, neque illos
Iuueris auxilio. Sin tot responsa sequuti,
Quæ superi manesque dabant, cur nunc tua quisquam
Flectere iussa potest?—

Vbi ex contrariis sententiis positis altera destructa, alteram iure ipso stare necesse est. Icciico δίκαιον λόγον Græci, nos interpretati sumus Rationabilitatem. Verum equidem ne hanc quidem figuram puto: sed modum orationis ductum e statu qualitatis. Ac quanquam est moderatio quædam atque mediocritas τῆς παρρησίας, quam figuram confessi sumus: tamen vt res plenius intelligatur, ad hunc modum distinguenda est. παρρησία duplex. vna Libertas, quam præ se fert orator tota oratione. Ea nulla figura est. Altera, est ostentatio huiusce libertatis, &

tatis & color ipsius, atq; hæc est figura. Consistit autem in aperta personæ simplicitate, vel vera, vel simulata, & causę bonitate, aut iudicis clementia. Quamobrem vocauit eam Cornificius Licentiam, non libertatem, laxe nimis tamen. non enim vniusmodi semper est. Aliquando enim valde prudens est, ac circunspecta. veluti cum cuipiam euenturam noxam ostendimus ex eius virtutibus. Tibi mortem afferet ista tua clementia, Cæsar, & iis, quos amas, exitio erit. Cuius exemplum ex iis versibus, quos supra posuimus:

—cur nunc tua quisquam Vertere iussa potest?—

Videtur enim ibi iam non Æneæ, aut Troianorum, sed Iouis agere causam, cuius potentia ab alia maiore minoris dei potentia subuertatur.

REIECTIO, DETRECTATIO, communicatio.

CAPVT LXVII.

PVlchre cum Metastasi conuenit Reiectio, Detrectatio, atque Communicatio: Ea duplex est, vbi non possumus aut infitiari, aut transferre. Quare, ne grauemur, participem facimus aut consilij, aut facti eiusdem aduersarium. Sic Tuberonē onerat M. Tullius. Quinetiam in eadem oratione cum Iudice communicauit crimen item diuinitus. Quid aliud voluimus nos, quam quod tu voluisti Cæsar? Sic apud Poetam. Fatali iussu Iouis Æneas pugnat. Non igitur premi potest ab Iunone inuidia, nisi Iuno damnet Iouem quoque. Communicatio autem cum aduersario, Iuno, quæ incendit bellum, communicat cum Venere accusante, quæ belli causam dedit. Aliud est genus Cōmunicationis, quoties consilium nostrum cum auditoribus ita facimus commune, vt id ab ipsis quasi petamus: vt ibi, *Quid facerem? neq; ego Alcippen, neq; Phyllida habebam.*

EXECRATIO DETESTATIO.

CAPVT LXVIII.

AB Reiectione haud longe abest execratio, ac Detestatio, adeo inter se similes, vt vel altera pro altera, vel vtraq; pro vna capi posse videatur. Nam quemadmodum improbatur, quod reiicitur: ita id, à quo abhorremus, vel execramur, vel detestamur. sic

—Dij talem terris auertite pestem, &c,

Dij meliora piis, erroremq; hostibus illum.

Pro execrationibus accipere licet. Illud autem,

—quod dij prius omen in ipsum Conuertant:— Reiectio est cum detestatione.

DIGESTIO. DISSIPATIO.

CAPVT LXIX.

TOt habuit aut species, aut modos, aut affinitates, aut assecclas, διατύπωσις, quæ suis terminis continerentur. Quod si posita descriptio tota primum, deinde resumitur, ita vt non fiat repetitio, de qua dictum est: sed vt eius partes aut acutius, aut fusius exequamur, aut in ordinem redigamus, ea à Græcis ἀνάδοσις, & διάδοσις dicitur, à nobis Digestio. Sin autem ordo absit, & confuse, vt quidq; sese obtulit, effundimus, Dissipatio vocatur à Latinis, à Græcis potest διασπορά, vel διασκόρπισις. Est igitur Digestio distributio. nisi mauis Digestionem esse totam orationem figuratam sic: pius, fortis, sapiens Benedictus Scaliger pater. Deum enim coluit: Patriam tutatus est: vtramq; fortunã magnanimitate temperauit. Distributionem autem alteram tãtum partem: Deum coluit, &c. Distribuit enim facta titulis. Cuius figuræ modus est, vt crescat semper oratio.

ARGVMENTATIO, EPICHIREMA, ENTHYMEMA, EXEMPLVM, INDVCTIO.

CAPVT LXX.

ESt igitur, vt videmus, Distributio quasi facies quædam argumentationis eius, quod vocant Enthymema. sic enim fit. Pius, fortis, sapiens, Deum coluit: hostes contudit, fortunam vtramq; superauit. Idem est, atq; si dicas, Deum coluit, ergo pius. Hostes fregit, ergo fortis. Fortunam vicit, ergo sapiens. Hoc plane Enthymema est. Quippe Syllogismus est oratio ex trib. propositionibus. colligit enim ex maiore, & minore conclusionem. Enthymema vero syllogismus mutilus, cum altera ex duabus prioribus propositionibus in animo suppressa, altera cum conclusione enunciatur. Contra Epichirema, cum probationes tam maioris, quam minoris apponuntur: quod maximè pertinet ad efficaciã orationis. nos Latine Aggressionem nominare ausi sumus. Atq; ita scribimus, vt in nostris Originibus docuimus: non quemadmodum vulgo circunfertur etiam à doctis nã ea diphthongus, sequente vocali, pronunciatur, sicut est in Καλλιόπεια Calliopea, σπονδεῖος Spondeus, sequente consonante vero, sicut est in Τυδείδης Tydides. sic ἐπιχείρημα. Has aũt figuras esse multi negauere. quorum error ex eo deprehenditur, quod ita definitur figura: delineatio proba orationis à vulgato vsu aliena. Quid

autem

autem magis remotum à familiari popularitate, quam vniuersa species argumentationis? Est enim argumentum corpus ipsum orationis. argumentatio autem forma ac vis, qua construitur argumentum. Quemadmodum Fundatio, & Fundamentum: & Excretio, & Excrementum. Qui aliter accipiunt, abutuntur. pauci enim Latina pure loquũtur. An satisfecerit hac in re Boethius videbis in Commentariis Topicorum. Argumentationis autem species omnes adeo figuræ sunt, vt à Philosophis ipsis classes illæ, in quibus quæq; censerentur, figuræ sint appellatæ. Sunt autem, Syllogismus, Epichirema, Enthymena, Inductio, Exemplum. Ac de Exemplo quidem in comparationibus satis dictum esto. Est enim, cum ex ampla materia (inde enim videtur nomen ductum) addimus in vnum duo similia. Inductio vero, cum ad aliquid probandum plura superinducuntur: veluti Turnus facit: vbi victoriam se de Troianis relaturum prædicat, postquam dicit eos bis victos. Sic Æneas Alcidem, & Theseum descendisse ad inferos: se quoque eodem iure posse. quanquam hic exempla cum inductione. Exemplo vtitur Venus.

Argumentum. Argumentatio.

Antenor potuit mediis elapsus Achiuis. &c. Enthymema in illis habes Iunonis verbis, *Diuum Regina, Iouis coniunx*, non possum debellare Troianos. ergo Numen meum non est adorandum. Subticuit maiorem propositionem, Numen sine potestate, quæ ei attribuitur, non est adorandum. syllogismum ibi. Pius est Æneas: Dij curant pios: ergo non fuit Æneas adigendus ad tot labores adeundos. Epichirema Pallantis pulcherrimum.

Quo fugitis socij? per vos & fortia facta,
Per ducis Euandri nomen, deuictaq; bella,
Spemq; meam, patriæ quæ nunc subit æmula laudis:
Fidite ne pedibus, ferro rumpenda per hostes
Est via, qua globus ille virum densissimus vrget.
Hac vos, & Pallanta ducem patria alta reposcit.
Numina nulla premunt, mortali vrgemur ab hoste.
Mortales totidem nobis animæq; manusq;.

Sic igitur explicandum. Conclusio hæc: non fugiendum, illis verbis: *Fidite ne pedibus.*—maior propositio: Nullus vir generosus fugit. ideo dixit: —*rumpenda per hostes Est via:*— minor: vos generosi. Iccirco ait, —*per vos & fortia facta.* Probatio maioris: —*mortali vrgemur ab hoste.* Si enim essent numina inuicta, fugiendum fortasse fuerit. At, *Mortales totidem nobis tum animæ, tum manus.* probatio minoris,

—vos patria alta reposcet. Syllogismi autem species neutiquam poesim ingrediuntur, nisi fortasse sit topicus. verum parcius hoc agitandum. sobriam enim decet esse scientiam, eiusque præcepta. nimium nanque acumen cum admirationem, tum odium parit. Illud animaduertendum est, consequentem ab oratoribus eam vocari orationem in argumento, quam nostrates vel minorem propositionem, vel assumptum nominant. Eam vero, quę hanc antecedit primo loco, & maior à Dialecticis dicitur, sub propositionis vocabulo agnoscere: quippe quæ ante alias, quasi pro aliis, ponatur. Recte sane hactenus. at vero eorum quidam, cum figuram putant esse Consequentem illam, non recte sentiunt. Est enim figuræ totius pars non figura. Falluntur item, qui existimarunt Enthymema propositionem esse cum adiuncta probatione. nulla conclusione apposita, sed in animo seruata: vnde nomen Enthymematis ascribendum sit. Cæterum hæc est potius reticentia: de qua suo loco. cuiusmodi est in oratione Hiarbæ. conuenit enim affectibus. Nam proponit iniuriam sibi ab Elisa factam: quam & probat à rei notitia. Hęc apud aras conqueritur Iouem alloquens. nihil tamen concludit. Nihil sane Iouem orat.

PROECTHESIS, PRÆEXPOSITIO. CAPVT LXXI.

IN luce ac vi Enthymematis versatur ea figura, quæ à Græcis προέκθεσις appellatur. quippe primo loco exposito eo quod fieri, vel non fieri debuit. Secundo loco quod contra vel factũ sit, vel extiterit subinferimus. Habet enim naturam conclusionis à contrario. vt pater fuit, & occidit: sic

Pacem orare manu, præfigere puppibus arma.

Nam illatio recta fuerit, *pacem orare manu*, oblatam pacem, admittere: quia qui petit pacem, appetit.

ADNARRATIO. CAPVT LXXII.

PRæ se fert adnarratio nonnihil consanguinitatis cum Proecthesi. differt autem, quia ab eodem fit Præexpositio, & eius contrarium inducitur. At in Adnarratione non ab eodem. sed cum ab aduersario narratum est, subtexitur à reo alia narratio, cuius facies priorem aut oppugnet, aut detorqueat, aut interpretetur, aut obscuret, aut adumbret. Gręci plenissime παραδιήγησιν, vt & substituta narratio indicetur. & contraria Nobis non licet tot vno verbo, neque si liceat, velim. Non enim semper contraria est, sed, vti dicebamus, aliis coloribus picta.

cta. Cuiusmodi apponit Iuno priori Veneris narrationi, in x.

ALTERVM GENVS FIGVRARVM, QVÆ PLVS DICVNT, QVAM IN RE sit. Hyperbole.

CAPVT LXXIII.

HActenus primum figurarum genus expeditum sit: quod eas comprehendit, quæ quantum in re est, significant. Nunc alteram partem videamus earum, quibus plus, quã in re sit, designatur. ὑπερβολὴν Aristoteles in Quæstionibus accepit pro vtroque excessu: quiue ad exuberantiam, quiue ad defectum tendat. quippe vtroque excedit medium, siue mediocritatem. Nos eum tantum excessum dicimus, qui redundantiam denotat. Id figuræ nomen est, quoties rem rerum ambitu, aut maiore natura extollimus. Cicero superlata, Græci superiacta maiore vi vocis. Et multum consistit in attributione: *it clamor cælo.*—&, *ferit aurea sidera clamor*, &, —*præruptus aquæ mons*, sane maior natura attribuitur. rerum vero ambitu sic excedimus rem, quemadmodum de equis:

Qui candore niues anteirent, cursibus auras.

Manifestius adhuc de Camilla,

Illa vel intactæ segetis per summa volaret
Gramina: nec teneras cursu læsisset aristas:
Vel mare per medium cursu suspensa tumenti
Ferret iter, celeres nec tingeret æquore plantas.

EXCVRSIO, EGRESSIO, Ecbasis. CAP. LXXIIII.

ATque vnius quidem rei natura cum augescit præter modum: Hyperbole est: cum vero additur aliquid præter propositum, ita vt excedamus ab instituta oratione, Ecbasis dicitur a Græcis, Latine Digressio, siue Egressio. Nonnulli Excursionem dicere maluere. Multus in ea Herodotus. Multus Homerus insertis alienis ab re narrationis. Noster adeo parcus, vt semel tantum: quippe vbi Diana Camillæ narrat ortum, atque vitam.

METABASIS, TRANSITIO, TRAiectio. CAPVT LXXV.

HAud penitus cohæret huic naturæ Metabasis, haud penitus abhorret ab ea. Nam tametsi neque addit plus,

quam par sit; neque a proposito excedit: tamen præter ea, quæ dicta sunt, dicit alia ita, vt ab illis digressa in alia transeat, quæ addat prioribus. itaque licet non dicat plus, quam in re est: tamen dicit præter rem propositam, aliud. Adeo vero frequens est, vix vt egeat exemplis: *Atque ea diuersa penitus dum parte geruntur.* Connectit enim quæ sequuntur cum superioribus. & illud:

Iunonem interea compellat Iuppiter vltro.

Sunt & inuocationes, quas supra memoraui, generis, æque vsus eiusdem. *Pandite nunc Helicona deæ.* —*Nunc age qui reges Erato.*—Traiectionem ponit Cicero in III. de Oratore. verum quid sit, nō declarat: Quintilianus ne nominat quidem. Trapezuntius putat esse Hyperbati speciem, cum verbis verba interponuntur. Si ita sit, tropus erit, non hæc, quæ hic Transitio a nobis, Transitus dicitur a Fabio: cuius modum, præter superiorem, illum dicit, quoties quasi nos ipsos excitamus ad aliquid inserendum, vt, —*& quis fuit alter, Descripsit radio totum qui gentibus orbem?* verum inepte vel ab eo, vel ab aliis schema negatur esse. Nihil enim magis figuratam, quam simulatio, aut dissimulatio: præsertim cum id, quod plane dici potest, delineatur per interrogationem.

TERTIVM GENVS FIGVRARVM, QVÆ MINVS DICVNT QVAM PRO re, Eclipsis.

CAPVT LXXVI.

TErtium sequitur figurarum genus, quæ minus dicunt, quam pro re: quarum princeps est Eclipsis apud Græcos. Defectum nos dicimus, vt, *Quos ego.* & in V. *Quanquam o.* Seruit igitur maxime affectibus, in priore exemplo, iræ: in altero, ambitioni: in illo autem, *Nouimus & qui te*; pudori. eandem vocare queas Suppressionem, vel eius facere speciem. Hic enim est verbi Suppressio: defectus autem rei totius est: veluti cum Æneæ concubitus cum Elisa non refertur. Et alibi sæpe, quæ dicitur ἀνωνύμοις. Nam quicunque in præliis obeunt, neque in catalogo recensiti sunt, per ἀνωνύμους numerati intelliguntur. & e contrario, qui in catalogo nominati, omnes in præliis fuisse creduntur, tametsi non omnium mentio facta est: vt garrire desinant Grammatici, qui super hoc litigant, & pro vitio obiiciunt diuino Poetæ, poeseως ipsius decori, vt patet, ignari. Sic & adueniunt Carthaginem

thaginem socij post naufragium. & Turni reuersio ex Ardea, postquam eo naui delatus fuisset. Aliquando igitur simplex est omissio: interdum ab ipso poeta recitatur: quemadmodum in sexto: —*ni iam præmissus Achates afforet.*— Neque enim dixerat præmissum: & nunc dicit *postquam venit.* Hæc autem qui voluerit acutius interpretari, distinguet Reticentiam a Subticentia. vt vbi nihil dicitur, Reticentia sit: quam ostendebamus in iis, qui in catalogo positi, in pugnis non nominantur. Subticentia vero, quale est, quod de Achate præmisso monet poeta. ad id enim loci subticuerat. Sunt autem eodem modo species, Abscissio, & Suspensio, & Præcisio. Abscissio: vt

Reticentia. *Subticentia.*

—quem das finem Rex magne laborum?

Non enim addit, quod potuit: Nihil amplius sperandum, nisi iam constet quemadmodum animatus sis. Sic etiam Hiarbæ obtestatio abscissa est, vti supra dicebamus. Suspensio autem est in oratione Sinonis,

—Sed quid ego hæc nequicquam ingrata reuolvo.
Quidve moror, si omnes vno ordine habetis Achiuos?

Suspendit enim, quam resumeret postea, orationem. Præcisio autem est decurtatio. Sic enim loquitur Cicero. præcise, id est breuiter. Decurtata sane oratio est, quales sine verbo supra adduximus. Cæterum per conceptionem quoque fit, quam Græci dicunt σύλληψιν: quoties vel numerus singularis multitudinem significat, vel vnum genus etiam alterum comprehendit, quarum duarum vno verbo exempla ex Græcis historiis subnecti queunt. ponunt enim τὴν ἵππον, pro eo quod est, καὶ τοὺς καὶ τὰς ἵππους: neque solos equos, sed equitem quoque. Sic a poeta sæpenumero ponitur hostis pro hostibus, etiam ille modus alius est, cum verbum ambiguum damus, quo plures vna res declarantur. Aliter namque ab aliis exponitur versus ille, —*transuersa tuentibus hirquis.* Ad hoc, committitur eadem multilatio per aliam speciem, cui nomen fecimus nos Consequentiam: cum certis verbis positis, & illud quod ea significant, & aliud, quod consequitur, significatur. Verbi gratia, si quæras de quopiam, estne vir bonus, respondebo, Ligur est. significat enim patriam, quam designationem statim nequitia, atque perfidia consequitur. Sic Turnus,

—& nostro sequitur de vulnere sanguis.

Vult præterea intelligi Æneam ab se quoque vinci posse. Addiderunt etiam superioribus speciebus Interruptionem, quam

a Græcis vocatam aiunt παρασιώπησιν, cum interrupta oratione aliquid subditur,

O fortunati, quorum iam mœnia surgunt.

Non continuauit, quæ dictabat animus, quippe alibi, *requies a parta laborum.* &, —*quibus est fortuna peracta Iam sua.*—

Vobis parta quies, nullum maris æquor arandum.

Ad suspensionem quoque illud referemus, cum incertus relinquitur auditor, an Æneas simul cum aliis clypeum mutauerit, in secundo. postremo est illa species, quam παράλειψιν Græci, non Omissionem appellamus, cum res omittitur, quæ adeo necessaria est, vt etiam non relata intelligatur. Neque enim Æneas reficit naues, nisi in Africa post naufragium, & in Sicilia post incendium. At per annos decem quot partes, quot armamenta restituenda sunt? Sic non semper legimus quoties cibum capiant, aliaque naturæ necessaria expediant. Id quod sane figura est. nam plebeia oratio nihil omitteret.

PERIPHRASIS, CIRCVMLOCVTIO. CAPVT LXXVII.

EST & alia ratio subiicendi, verum quia eius nomen contrario significato etiam commune esse potest, seiunximus. sane Periphrasis duobus modis contrariis fit. Est enim Circumlocutio, qua multis verbis ambimus rem designatam, cæterum aliquando vt obumbremus, ita tamen vt cerni atque intelligi possit: aliquando vt magis perspicuam faciamus. Atq; hic quidem posterior modus ad Hyperbolem potius spectat. Nam tametsi non nisi quod in re est, describitur: tamen additur aliquid ei, quod simpliciter intelligi potest. Etenim *Nate dea*: & *atque Anchisa*: &, *Tros Anchisiade*, periphrastice dicitur de eo, quod simpliciter, Æneas, intelligitur. Ita nescio quid maius concipi videtur. Tamen quia non penitus excessus statuitur, e capite de Hyperbole, cui non conueniebat, transtulimus ad hunc locum, vbi sub ambiguo nomine comprehenderentur. Quod si cui plus placet, vt ibi sit, non laboramus. Maximas enim passi sumus difficultates: vt primi omnium certisque quelimitibus genera comprehẽderemus. Prior autem modus Circumloquutionis mera reticentia est. Quemadmodum Dido cum dicere vellet, *amo*; multa verba facit, sed omnia minora, quam quantum illud est apud pudicã mulierem *Solus hic inflexit sensus.*— Nondum *animum*. Mox a sensibus, —*animumque labantem Impulit.*—Non autem deiecit at euertit. euerterat tamen.

EM-

EMPHASIS. CAPVT LXXVIII.

POnitur à M. Tullio figura quædam neq; nominatur: Cum, inquit, plus intelligitur, quã dicatur. Quintilianus Emphasin interpretatur. Cęterum Emphasis non vniusmodi est. Interdum nanq; talis est, vt, *quos ego*. Emphasis est in pronomine: cuius significatio angusta in Ostensione est. Sic enim Latine Gręca illa vox dabitur nobis. Ex his porro angustiis effusum erit significatum ad illa, Ego Neptunus maris deus; cuius potentia tãta est, vt etiam ventos castigare possim; pręsertim ex Thaletis sententia, qui aquam omnium rerum, nedum ventorum, elementum profitebatur. Et sane Ventus si vapor, aut à vapore est, & vapor, siue exhalatio inter aquam, & aerem affinis vtriq; natura quædam, non temere aquarum numen explicat vim suam sub ostensione suæ personæ per pronomen, ego. Nonnunquam vero fit multis appositis verbis ad efficaciam. Quid enim aliud est *Hectorei socij*, nisi vt, quemadmodum hortatur, insurgant remis: id est, fortissimi. nec minoris est in III. persona, tanquam de alio, apposito nomine, non pronomine. vt in V.

—quæ munera Niso, Digna dabis, primam merui qui laude coronã.

INNVITIO. CAPVT LXXIX.

PRæter veterum diligentiam non pauca nos aut inuestigauimus, aut commenti sumus, inter quæ etiam illum Reticentiæ modum, qui non tam defectu, quam veluti ex quadam circuitione, excitat vlteriorem pleniorẽq; intellectionem. Quam figuram propterea nouo nomine diximus Innuitionem. Talis in IV. Dido. Quanquam enim coniugij pœnitebat eam, tamen vt aliquo modo contexeret excusationem cum accusatione, sic loquuta est: *Non licuit thalami expertem sine crimine vitam Degere more feræ?*— Quid enim aptius ad excusandum, quam ostendere vitam illam, quam optabat, esse ferarum: ac brutorũ vitam, hanc autem hominum; ac propterea non damnandam? *Ὑπόνοιαν* Gręce fortasse possis.

EXTENVATIO. CAPVT LXXX.

QVin etiam cũ detrahimus, vel odio vel inuidia, vel fastidio, vel cõtẽptu, pingitur eiusdem figurę facies, appellaturq; Extenuatio. Fitque duobus modis. Aliquando enim vera dicuntur: atque rei æqualis est significatio. sed pro re, loco, aut tempore minor est oratio, quam proposito conueniat. Verum sane erat Troianos bis victos fuisse. Ergo gentem bis victam cum vocat eos Turnus, nihil de re detrahit. Cæterum importuna obiectio efficit, vt de præsenti laude bellica eis multum adimatur. Alio modo fit, cum ex natione, aut familia integra

tegta colligitur vnius aut plurium crimen, quod ad alterum e-iusdem vel familiæ, vel nationis pro probo adducatur. Sic Lao-medontiadas vocat Troianos Dido à periurio Laomedontis Æneam similis insimulans criminis. & Semiuiri Phrygis, propter Cybeles Gallos. Fit etiam tertio modo; veluti Hiarbas: *—cui litus arandum.* non dixit terram aut agrum, aut aruum. sic Latronem, non regem, vocant Laurentes matres Æneam. Ratio ac lex huius est, vt quod in genere, aut specie vltimum, ac deterrimum est, attribuamus superiori, aut meliori. Nam quod pessimum & ineptissimum arationi est, litus est. Hæc igitur simplex Composita vero interdum est per Collationem: *Non Diomedis equos, non currus cernis Achilli.* Ibi enim maiora atque atrociora ille polliceri. & Turnus: *nec equi caca condemur in aluo.* Pingitur etiam hæc eadem figura per expositionem: vt ibi, *—dū Troia tentat Arma fugæ fidens, & cœlum territat armis.* Rem enim ipsa iactantia maiorē ostendit. Ac sane terrere cœlum armis, permagnum quiddam est. Cæterum quia vanus animi tumor ille: quod declaratur illis verbis *fuga fidens*; minora sane omnia in oratione, quam in euentu belli. Similis Extenuatio est in Elisæ oratione, vbi profectionis Æneæ causas eleuat: *Scilicet is superis labor est: ea cura quietos Sollicitat.* — Illā quoq; extenuationē aiunt esse apud eandē: *Saltē si qua mihi de te suscepta fuisset Ante fugam soboles, qua te tantum ore referret.* Mihi vero nō videtur. quippe nihil extenuat. An vero cum hæc coniunctio, saltem ponetur, erit Extenuatio? nequaquam. neque enim minus dicit, quam in re fit, neque in ea parte; *—qui te tantum ore referret.* nihilo nanq; verius Extenuatio est, quam si quis tibi debeat talentum à quo exigas drachmam duntaxat. verum hæc est natura precationis, vt, totum ferre si nequeamus, rogemus partem. Nescio an sit hæc figura, quam Optationem legimus apud M. Tullium. Talem habes in Pallante cum Turno congressuro. similis & Elisæ, *Felix heu nimium felix, si littora tantum Nunquam Dardaniæ tetigissent nostra carinæ.* Idem enim repræsentat, quod ei fuerat optandum.

AVERSIO, CASTIGATIO.

CAPVT LXXXI.

NOn est igitur Attenuatio rei: sed attentatæ rei repræsentatio. Quemadmodum fit in alia figura, quam aliqui Auersionem nos Amotionem appellamus, cum reiicimus aliquid, vt aut simile meliore causa, aut contrarium reponamus: *Non*

Non ego cum Danais Troianam excindere gentem Aulide iuraui.--Amouet enim hoc, quod negat, vt superinductorum meritorum præmia petat, à cuius vi, atque natura non abhorret illa cui nondum nomen indidere, quam ego Auersionem potius appellarim. Cuiusmodi in vi. *Ne, pueri, ne tanta animis assuescite bella.* etiam si Castigationem velis dicere, haud displicet. Apertius alibi:

—O quæ satis ima dehiscat Terra mihi?—&
Sed pater omnipotens adigat me fulmine ad umbras
Pallentes umbras Erebi, noctemq; profundam:
Ante pudor quam te violem, aut tua iura resoluam.

Et in oratione Turni ad Drancem:

Nunquam animam dextra hac: absiste moueri:
Amittes, habitet tecum, & sit corpore in isto.

PROHIBITIO, APAGOREVSIS.

CAPVT LXXXII.

Eiusdem fili ἀπαγόρευσις, id est Prohibitio. Multis ea modis fit. interdum aperta:

Nec Drances potius, siue hac est ira deorum,
Morte luat: siue est virtus & gloria, tollat.

Aliquando per excusationem:

—Quis talia fando Myrmidonum, Dolopumue, aut duri miles Vlyssi,
Temperet à lachrymis? — Vt excusaret se à memoria veterum calamitatum. Interdum per deprecationem, etiam cum obsecratione, aut obtestatione. vt in oratione Elisæ ad Æneam & Turni morituri. Nonnunquam cum voto.--*Dij talem terris auertite pestem.* Etiam per Interrogationem:---*cur indecores in limine primo Deficimus?*--Idem enim atque si dixisset, Ne deficiamus.

QVARTVM FIGVRARVM GENVS, QVÆ ALITER DICVNT, QVAM RES SIT, Allegoria, Allusio.

CAPVT LXXXIII.

IDem exemplum scio à nobis positum pluribus figuris: quod euenit propter specierum necessitudinem, quemadmodum in Lycisca & Lupi & Canis species duæ diuersæ factæ sub vna. sic eadem figura diuersis in generibus inuenitur, propterea quod non veræ sunt differentiæ in omnibus, sed in plerisque

que modi tantum. Hac ratione tractata est à nobis Allegoria in capite de Comparatione, cuius illa tunc erat pars: neque aliud intelligi volebat, præter id, quod diceretur. Etenim de equo, aut leone, aut quercu, aut scopulo cum scribimus, Equum, Leonem, Quercum, Scopulum accipi volumus. Iccirco res ipsa est eadem, quæ in Allegoria: modus alius. At hic vera est Allegoria. & cuius nomen cum definitione congruit. Figura aliud dicens, aliud intelligens simile: quam Allusionem Latine libet appellare Eius species sunt, ἀπόλογος, αἶνος, μῦθος, παροιμία. Videtur autem Apologus esse genus ad αἶνον & μῦθον. Est autem Apologus narratio ficta de re quapiam cum attributione πάθους αὐτῆς. vel cum oratione, vel sine: vt ex ea aliquid ad humana commoda designetur. neque longa est definitione: quia includit in se diuisiones, atque differentias παθους ἤθους, cum oratione, & sine. Quatuor igitur sunt communia tum Æno, tum Mytho. Sunt autem eæ species duæ, quas ita Grammatici definiere, atque inter se distinctas voluere. Mythos, oratio falsa repræsentans veritatem. eumque etiam Aphthonius sic defiuit, εἰκονίζων τὴν ἀλήθειαν, cum imagine veritatis. nostri Fabulam vocant: atque describunt orationem falsam vero similem. Ab hac Ænon distinguunt iidem, quod Ænos non ad pueros, sed ad viros dirigatur: neque solum habeat ψυχαγωγίαν id est persuasionem: sed etiam παραίνεσιν id est exhortationem, vnde nomen sit assecutus. Nos more nostro omnia discutiamus. ἀπολογεῖν est vero primoque significatu, refellere. vnde defensiones, ἀπολογίαι dictæ, non quod id designet verbum: sed quia non potest defensio consistere sine refutatione. Non est igitur ἀπολογία sola, quæ etiam philosophorum competit disceptationibus, quoties contradicitur. Factum tamen est alio vsu, vti ἀπόλογος diceretur ea oratio, à qua primus & verus sensus alij sentētiæ accommodaretur. Quod ergo ab illo in hanc proficisceretur, iccirco ἀπὸ & λέγειν simul coniunxerē. Supra rei rationem, quæ est definitio, dedimus. nunc nominis rationem subdidimus, quæ est Etymologia. Fabulæ autem definitio falsa est. nam si μῦθος est, cum Lupus Agnusque ineunt societatem, atque putant suæ vterque vitæ rationes: quonammodo aut verisimilis est, aut τὴν ἀλήθειαν εἰκονίζει? præterea quis est adeo tardus, vt Ænon à Mytho separet, propterea quod μῦθος tantū pueris sit præscriptus? Postremo cum quid Ænos sit, à nobis declaratum fuerit, satis constabit non esse verum, præter ψυχαγωγίαν, afferre etiam παραίνεσιν. Est sane αἶνος ignota multis vox, & à maxima au-

thorum

[illegible] parte præterita, ac pro laude quidem vulgatissima est: ac pro eo, quod hic statuimus, rara. Significauit igitur dictum non qualecunque, sed id tantum, quod propter obscuritatem solis sapientibus notum esset. vnde apertius, ac vulgatius vocabulum ænigma, a verbo inde ducto αἰνίζειν, siue αἰνίττειν. Iccirco αἶνον quoque graue significauit. Et aiunt autē idem esse aliquando αἶνον, quod αἴνιγμα. Quare si ita est, neutiquam vel ψυχαγωγίαν, vel παραίνεσιν semper habebit. Quæ si aliquando non habeat, non erit differentia, qua a Mytho distinguatur. Idem vero esse, quod Ænigma, illo exemplo patet apud eundem authorem Suidam: Vir non vir, percussit auem non auem, lapide non lapide, sedentem super ligno non ligno. id est, Eunuchus, vespertilionem, pumice, super ferula. Ego puto idem esse Ænon, & Mython, sed hāc vocem esse tritam magis: illam antiquiorem. Etenim apud Hesiodum primū legimus: apud alios, qui illum secuti sunt, rarius. Est autem Ænigma, oratio obscura, rem notam, quam significat, ambagibus tegens. Idem etiam Gryphus dictus est, translatione sumpta a scirpeis piscatorum labyrinthis. distinxere tamen Grammatici. Pollux enim ait Ænigma esse vel ridiculum, vel iocosum. Gryphum autem non sine eruditione. hoc enim est σπουδαῖόν τι. Circunferri ea consueuisse in priscorum conuiuiis: proposita qui soluisset, donatum carnium certa portione. qui ignorasset poculum muriæ haurire cogi solitum. Athenæus atq; iocularem Gryphum agnoscit. Hoc enim est παίζειν. Igitur istorū definitio cū sit haud proba, sic potius est. Narratio ficta relata ad veritatē erit Fabula. Est autē nomen ambiguum. Nā & hoc, quod dicimus hic, significat: & eas narrationes, quæ sunt mera priscorum figmenta: qualia apud Hesiodum, & Ouidium, & Callimachum, & Lycophronem, & Homerum, atque etiā Herodotū scripta sunt. Veritatis namq; Græcis cura nulla. In eorū autem quibusdam quasi inuolucris contectę sunt res aliquando naturales. de quibus & Palæphatus, & alij. Nec multū ab hisce absunt Hieroglypō nugę, & quę apud Orsi veteres sunt cōmenti. Fabulæ genera ab inuētoribus, aut ab vsu frequēti nationū, a Cilicia, a Cypro, Æsopea: a materia, λογικὸς μῦθος, Rationalis: ἠθικός, ab affectu: μικτός, mista ex vtroq; : vt Rationalis personas introducat. Ethica committat animalia. mista vtrumque. verum sane non probatur nobis ea diuisio. namque etiam cum homines introducuntur, assignantur affectus: & cum animalia, ascribitur & ratio, & oratio. Et præter animalia etiam arbores, etiam ollæ, etiam lima ab Æsopo adducitur. Olla fictilis aeneam lebetem alloquitur. Quercus & fungus

Ænigma
Gryphus

colloquuntur: Item Abies, & Arundo. Etiam dij, vt Iupiter, & Ranæ, & Sol, & Luna, & mare, & terra. Partes autem tres. prima προμύθιον. postrema ἐπιμύθιον, quæ vna sunt: neque differunt nisi loco, sicut Lucifer & Noctifer. Est autem oratio, in qua fabulæ vtilitas declaratur. Sunt igitur duæ tantum partes, μῦθος, & προμύθιον. sic enim libet appellare τοῦ μύθου explicationem, quæ vel ante, vel post, solita est poni. Parœmia vero est, quod Latini prouerbium: quare Grammatici, id est Donatus; & is Gracculus, qui Donati adducit definitionem, æque ineptiunt. Parœmia, inquit, est accommodatum rebus, temporibusque prouerbium. quæ tam belli cõposita sunt, atque si quis dicat ἄνθρωπος est ratione vtens homo. Hi sunt, qui sine alis in cœlum euolarunt: qui irrident studia philosophorum, ignaui latratores omnium scientiarum, quas tamen professi esse videri volunt. quorum errores multis in locis numerum versuum pene superant. Cæterum ignauis ac supinis hominibus vaporarij isti cõpilatores relinquendi sunt. quare vero non addiderunt etiam, Locis? nam si rebus & temporibus debet Prouerbium accommodari: cur omissa sunt loca? an quia rerum nomine comprehendebantur? Quid tempora? nonne item res sunt? nihilo felicius cum suo Diomede. Parœmia est prouerbij vulgaris vsurpatio: vt iam non sit idem parœmia, quod Prouerbium: sed Parœmia vsurpatio prouerbij: sicut ἱππεία non sit equus, sed equi vsurpatio. Præterea quomodo vulgaris? Sunt enim quædam Parœmiæ adeo abstrusæ eruditionis, vt a nemine sint declaratæ, vsus tantum quasi promulgatus. Qualis de Delio natatore. tum aliæ multæ. Si igitur non omnibus competit, cuiusmodi ea fuerit definitio? An vero Græcas admittemus? Quibus ille, quemadmodum in omnibus suis scriptis solet, quasi alienæ fabulæ histrio, satagens coaceruator nullo apposito iudicio fœdauit animos eorum, qui sese eius fidei suaque studia committebant: λόγος ὠφέλιμος ἐν τῷ βίῳ ἐπικρύψει μετρίᾳ πολὺ ἔχων ὠφέλιμον ἐν αὑτῷ. Quis nescit, si est vtilis, vtilitatem continere? Æque prudenter, ac si diceret, Homo est animal rationale, rationem habens. Præterea, non est verum, omnia prouerbia multam habere vtilitatem. Quæ enim vtilitas in illo, χαῖρε φίλον φῶς. Ad hæc non omnia regunt sententiã mediocriter: sed quædam, vti dicebamus, adeo recondite, vt etiam ab illis ipsis, qui ea prodiderunt, ignorentur. quædam perinde controuersia. Alia difficillimæ cognitionis: vt ἀμφοῖν τὴν ἀκτῖνα μετῆλθεν. & alia innumera. Nonnulla vero tam aperta indicatione, vt neque

Parœmia.

que interprete, ac ne designatore quidem vllo egeant. vt, Camelus saltat. Accedamus ad alteram: λόγος ἐπικαλύπτων τὸ σαφὲς ἀσαφείᾳ, iam hoc Ænigmatis proprium est, non autem omnibus Prouerbiis. Ab his cum abscessit, apponit suam: Celebre dictum scita quapiam nouitate insigne. Primum hæc definitio æque conuenit cuiuis sententiæ propter celebritatem. At quomodo nouum sit, quod idem tritum esse oportet? sic enim mox interpretatur παρὰ τὸν οἶμον, τουτέστιν ὁδόν: ὥσπερ τρίμμα. Præterea Parœmia desinet esse hoc quod est, cum exuerit tempore nouitatem. Sed & illud imprimis prodit hominis miram philosophiam: cum suæ definitionis recensens partes, ita explicat, vt, Dictum, generis: Celebre, differentiæ: Scita quapiã nouitate insigne, proprij vicem obtineat. quasi vero proprium definitionis pars sit. Sed de hoc satis. Nostra autem talis esto definitio. Prouerbiũ est oratio vulgata allegorica. Sin mauis omnia Latine, pro allegorica, ponetur alludens, aut innuens. Neque enim verum est eas, quas sententias vocant, quarum significatio simplex atque aperta est, esse prouerbia. vt, Simile a simili appetitur. Alioqui omnes sententiæ perinde erunt parœmiæ: ita vt satis sit ad eam definitionem hoc tantum Sententia celebris: vt ab aliis sententiis, quæ minus vsitatæ sint, absoluatur. Verum ita esse potius, vti dicebamus ex ipsis nominibus manifestũ est. Namque Adagium a Varrone dictum ex vsu veterum interpretemur: quod e sua prima, ac propria significatione agatur ad aliud iudicandum. Non autem quasi circumagium, vtpote in ore hominum circunferatur: quemadmodum scripsere. sic & Prouerbium: quod ipsum verbum ex se sit, ac præterea pro alio verbo, id est, sensu supponatur. Nam neq; παροιμιάζω a via deduco: vt sit quasi παροδικόν, id est, tritum, & vulgare: neque οἶμος ibi viam dicit, sed id quod Latini interpretati sunt, Verbum. Ita vt verbo verbũ. id est sententia sententiæ sit apposita posterior ex priore. vt primo loco significet id, quod præ se fert. secundo innuat id, cui applicari potest. hoc est, παρὰ τὸν οἶμον. præter primum verbum, & ab eius sensu, alterum & verbum & sensum. Sic προοίμιον, qui viam interpretantur, praui sunt iudicij. Nã quemadmodum Procœmium quod est oratio, erit ante orationem? si oratio via est, erit ante viam via, quo nihil ineptius excogitari potest. Quis enim ambulat ante, quam ambulet? Sed est, vt alij prudentius profitentur, a citharœdis translatum prius enim, quam cantiones instituant. modos quosdam faciunt, quibus introducant auditores. Hoc & Aristoteles docuit nos, sicut, inquit, προαύλιον τὸ πρὸ τῆς αὐλήσεως, vt alibi dicebamus. fit autem

Allegoria per similitudines ac translationes: *ἄλλο τὸ ἀγορεύειν ἄλλο δὲ νοεῖ*. Quemadmodum apud Poetam: *argutos inter strepere anser olores*. Olor enim Cygnum dicit: Cinnam autem & Varium intelligit. anser autem strepera significat: designat autem Poetam nominis eiusdem sic & illud, *Atque idem iungat vulpes, et mulgeat hircos* id est audeat facere, quod nequeat. Quod ad prouerbij naturam quam proxime accedit. cuiusmodi illud est, *Laterem lauare*.

VLTIMVM FIGVRARVM GENVS QVÆ CONTRARIVM DICVNT REI. IRONIA.

CAPVT LXXXIV.

Reliquum est, eas figuras percensere, quarum verbis sensus contrarius est. Quod longe alienum videtur a veritate. Verba enim notionum notæ sunt Notio est apprehensio rei per speciem. Et accipitur non pro actu apprehendendi, sed pro specie ipsa apprehensa. Quonam igitur modo verbum quippiam ponetur, cuius significationi contraria significatio concipiatur? Sane oportet e nota falsam intelligere orationem. Sic Dauum pessimum, ac nequissimum cum appellat herus, virum bonum: illico sentit auditor ad irrisionem dictum illud enunciatum. Quod si res nota non sit, & tamen hac vtatur figura quispiam, gestu oportet eius vim aperiri. Huius species Antiphrasin posuere, & Ironiam. Ironia vero a Græcis ita appellata fuit, quia nihil significet eius, quod dicit: sed solum ipsum dictum sit absque significatione, quæ debetur ei *εἰρωνεία*. Hoc igitur habet cum Allegoria commune: vt aliud dicat, aliud significet vtraque. Differunt vero; quia non sentit Allegoria contrarium, sed simile: cuius propterea vis sita est in coniunctione. Ironia contrarium indicat: & constituta est in disiunctione. Non enim cohærent cum sensu verba. Est autem simplex interdum, nonnunquam picta, atque exornata. simplex illa ad Drancem, —*quando tot stragis aceruos Teucrorum tua dextra dedit*.— Pictæ autem illæ sunt, & artificiosæ, quas nos Dissimulationes, atq; illusiones vocamus. Dissimulat enim Æneas ciues Laurentes ab se interfectos: idque petentibus inducias eorum legatis. Qui locus miro artificio & coniunctus est cum trãslatione causæ, & exornatus interpretatione. Appellat siquidem inducias, quas petebant: Pacem, quam ipse exoptabat, *Pacemne exanimis & Martis sorte peremptis*: non a me, sed a bello: *Oratis? equidem & viuis concedere vellem*. Non igitur ego belli author. Idcirco addit,

Nec bellum cum gente gero.—Sed cum Latino. neque ego, sed ille mecum:—*Rex nostra reliquit Hospitia.*— Sic & oratores dissimulatione; *parceret hospitibus*:— qui tamen hostes erant. Atque hæc pars pöeseωs adeo est admirabilis nobis, vt centies lecta relegatur. pene enim singula verba aut figuram prætexũt, aut artem produnt doctis tantum sine ostentatione. Vel quo animi impetu, atque acritate composita est illa communicatio? *Æquius huic Turno fuerat se opponere morti.* nam porro quid maius illi euenire potest, quam mors? At instat atq; aggrauat etiam magis. *Æquius*, inquit, peius quam mors illi continget: quippe dedecus. vt etiam sibiipsi iniquum ostendat Turnum. non dixit, vtilius, aut commodius: sed æquius. Æquiorem fortunam in manifesta ac præsenti morte inuenisset. Et quantum valet apud eam, cui spiritus poeticus est, vox illa: *huic*, presertim apposito nomine poterat dicere, *illi*. Cæterum ardorem indignationis cum contemptu mistæ designant illa verba. Sed non est is locus. Certæ enim vigiliæ debentur Maronianæ diuinitati explicandæ, cuius monumenti studiosis fundamenta, vt quisq; sese offert locus, passim iacimus.

Illusio vero ad inuidiam apud eundem Drancem aduersus Turnum: *Primus ego, en supplex venio: miserere tuorum.* nihil enim minus, quam supplex erat. Neque sane tam supplex viro forti erat, quam videri volebat, ne ille vir fortis videretur. Alias tamen, εἰρωνείαν latine quod dicerem, cum haud haberem, Illusionem, non speciem solam, vt nunc, sed vniuersum genus appellare ausus sum. cui placebit, admittet: aut meliorem dabit. An vero, quod aliqui sensisse visi sunt, Simulatio dici possit? Quippe Socrates, qui εἴρων dictus est, simulat vbique sese imperitum, ac fuit tempus, cum sub præceptoribus non putarem εἰρωνείαν esse simulationem. Si non enim oratione ficta, atque simulata vtitur. Nulla tamen Ironia ibi. Impræsentia tamen aliter videtur mihi. Namque Sinonis oratio tota est in eo ductu, quam Fictionem ac Fallaciam appellabimus. Drances vero cum metum simulat oratione, pectore fiduciam tegit: figura vtitur, quæ neque Ironia est tota, neque ab illa procul, atque in quibusdam verbis aperta, veluti cum supplicem se profitetur In aliis paulo pudentius tegitur. An vero differt simulatio à dissimulatione ita, vt vnum esse nequeant? nam dissimulamus quod est, id quod penitus Ironiam vocamus: simulamus quod non est. Quonã igitur modo hæc quoq; erit Ironia? videtur enim contraria, sicut contrarię orationes est, non est. Dissimulo me esse Germanum, simulo me non esse Germanum:

sane duæ naturæ sunt diuersæ, sicut manifestum est. sed non ita tamen, vt vtriusq; originem negemus esse vna. nam in dissimulatione est negatio rei quæ est. in simulatione affirmatio, rei quæ non est. itaque idem erit modus, si dicam, bonum virum Catilinam, & non bonum Aristidem.

Dissimulatio.

IRRISIO, Sarcasmi species.

CAPVT LXXXV.

ORitur igitur ex hisce Irrisio, quam fere comitatur translatio criminis ea, quam nos Oppressionem appellare soliti sumus, cum certissimæ dignitatis atq; integritatis viris attribuimus falso crimen, quod publice ac sine dubio agnoscitur in aduersario: *Me duce Dardanius Spartam expugnauit adulter.* Duce enim Venere, atq; authore aggressus est Paris adulterium committere. Haud absimilis est ea quam veteres Sarcasmon vocatunt: *Istic nunc metuende iace.*—*Metuendum* vocauit Et nõ multo diuersum—*quam bello Troiane petisti Italiam metire iacens*—quia terram non emimus, nisi prius metiamur. Est enim Sarcasmos, hostilis irrisio super mortuo: inter Elogia quidem enumerãda, si spectes accommodationem: Sin autem vim ipsam consideres orationis, frequentius ad Ironiam accedit, sine qua etiam sæpe fit, vt à Mezentio, *Nunc morere: ast de me Diuum pater atque hominum Rex Viderit.*—Non est igitur verum, quod aiunt Grammatici, Sarcasmum esse Ironiam. non enim semper. Nominis autem Etymologia aliter vexauit litteratores. Nonnulli, qui cum risu amaro orationem definiuere, aiunt à labiorum diductione, quæ in risu carnis illius motus est, Sarcasmum dictum, παρὰ τὸ σεσυρέναι τὰς σάρκας. quo nihil mihi videtur γραμματικώτερον, id est ineptius. quinetiam σύρκες ab Æolensibus dici σάρκας: propterea quod detracta cute, ὑποσεσυρμένου δέρματος. caro extet Sane eruditionem nõ contemnimus: item negamus ipsam. Nos in Originibus ita commenti sumus: Carnis vocabulum vix, & raro in viuente, nisi apud Philosophos. At vulgus cadaueris carnem dicebat, quæ iam careret vita. Itaque Carnifex à Latinis dictus est qui carnem facit ex viuente. Igitur cum Sarcasmos nonnisi in hostem victum legatur, eumq; vel iã mortuum, vel mox certo moriturũ ab ea causa nomen accepisse crediderim. Post cædẽ frequentior: antè cædem ibi à Camilla:

Caro.

Carnifex.

Vane Ligur, frustraq; animis elate superbis,
Ne quicquam patrias tentasti perfidus artes,

Nec frano te incolumem fallaci perferet Auno. & ab Ænea ad Lausum,

Quo moriture ruis?—Fallit te incautum pietas tua— & ab Opi:—*Cur diuersus abis? huc dirige gressum:*

Huc periture veni:—addit Ironiam,—*capias vt digna Camilla Præmia.*—Inde indignatio cum contemptu:—*tune etiam telis moriere Dianæ?* cum ira,

—*tune hinc spoliis indute meorum Eripiare mihi?* cum risu sine Ironia, *Ad quem subridens mista Mezentius ira, Nunc morere.*—sine risu & Ironia Ascanius. pertinet enim ad eius ætatem, atque nobilitatem simplicitas;—*i, verbis virtutem illude superbis:*

Bis capti Phryges hæc Rutulis responsa remittunt. Cum irrisione,—*Morere: & fratrem ne desere frater.* Sarcasmos temperatus à viro magnanimo:—*Æneæ magni dextra cadis.*—Irrisio cum insultatione a fœmina: *Syluis te Tyrrhene feras agitare putasti.* Quippe ipsa quoque venatrix, obiicit propter animi impotentiam. tale muliebre ingenium est. Alia insolentia aggrauat: *Aduenit, qui vestra dies muliebribus armis Verba redargueret.*—Adiungit iactantiam:—*nomen tamen haud leue patrum Manibus hoc referes, telo cecidisse Camillæ.*

VEXATIO. CAPVT LXXXVI.

SArcasmi modus quidem potius, quam species, Διασυρμὸς, quam nos Vexationem interpretati sumus. Per omnia Sarcasmo similis est sed extra cædem. Eludit, irridet, obiicit, insultat, omnia facit, vt eleuet aduersarij authoritatem. Turnus ad Drancem:

> *Larga quidem semper Drance tibi copia fandi*
> *Tunc, cum bella manus poscunt patribusque vocatis*
> *Primus ades, sed non replenda est curia verbis:*
> *Quæ tuto tibi magna volant, dum distinet hostem*
> *Agger murorum: nec inundant sanguine fossæ:*

Cum facto opus est: loqueris: in Curia, non in campo. *Poscunt res manus:* tu lingua abuteris. Curia defendenda, *non replenda verbis. tuto,* vt confidentem dicat. *magna,* vt tumidum, gloriosum. *volant,* inconsulto sine meditatione. *Agger hostem distinet,* non tu.

APOLOGIA.

CAPVT LXXXVII.

EX his patet non recte sensisse Quintilianum, cum Simulationem putauit χλεύην. Dissimulationem τρόπον. Neque

enim verba quicquam efficiunt aut sono, aut situ, aut numero sed significatione, *Scilicet is superis labor est.*—Nam figura manebit, etiam si dicas, *Hic est deorum labor.* Et exempla, quæ de Cicerone sumit in Catilinam, contra eum faciunt. Vbi enim Metellum vocat virum optimum: in sensu vis est, non in verbis mutatio ab vsu communi. Si igitur non mutatio verborum, non est in verbis figura. Quemadmodum ne illi quidem audiendi, qui Ironiæ speciem putarunt Allegoriam. Nam quo conuenirent, atque dissiderent, supra diximus Sed pro Ironiæ specie accipienda est ea, quam Græci vocant Apologiam. non illa, de qua supra diximus, quamq; appellauimus Refutationem: sed hæc, quam cum Translationis vi oppressionem vocabamus, & cum interrogatione vrget actius: *Me duce Dardanius Spartam expugnauit adulter?* nec sublata interrogatione mutatur.

APOPHASIS. CAPVT LXXXVIII.

CVius naturam maxime Apophasis æmulatur. Nam ad interrogationem illam responsio est: Non. In negatione igitur posita est hæc: quasi si Venus suasura Paridi adulterium dixisset non suadebo tibi. vt pulcherrimæ fœminæ dominus sis. Est autem eadem, quæ Occupatio, aut cum ea mista, aut ab ea orta, aut eius parens. etenim non dicendo dicimus. Sic Dido:

—neque te teneo, neq; dicta refello.

ANTIPHRASIS, ANTIPHASIS. CAPVT LXXXIX.

ANtiphasis est forma deducendæ vocis, sicut & Analogia. nanq; Etymologia est vocis ratio, id est vis, qua vox à voce generatur Fit igitur aut à recta, aut à contraria. à recta, veluti quum locum παρὰ τὸν λόχον dicimus: quia proportio est inter locum & locatum. λόχος insidiæ dicuntur. quia veteres Græci locum prisca, & abolita voce sic appellabant. Loquor non à loco, vt ait Varro, sed παρὰ τὸν λόγον. Quare? quia proportio est inter mediam & tenuem mutam. Locus autem cum sermone nullam habet affinitatem proportionis quam Analogiam Græci vocant. Deducta volunt Grammatici quędam à contrario, vt libitinam, quæ nemini libeat. Quidam irridere visi sunt hoc consilium Grammaticorum. Nos tamen neque probamus rationes, quibus ad id sentiendũ adducti sunt quippe Lucum aiunt, quod non luceat. nos, quia sacrificiorum frequentia luceat. Bellum, quod minime sit bellum. nos, quia fuit initio Duellum à duobus. nam licet multi sint milites, duę tamen

Loquor unde.

Libitina.

Lucus.

tamen partes sunt, & inter duos tantum primum bellum fuit. Ac quemadmodum δὶς bis. duonum, donum, bonum; sic duellum bellum. Parcæ, quod nemini parcant. Nos, quia parcant. vna enim tantum dicitur filum incidere. duæ vero, altera vitam dare, altera vitæ tractum continuare. A pluribus igitur fit nominatio. quin illa quoque parcit. sustinet enim aliarum opus, quoad fatorum iussibus pareat. Neque Libitinam primam dictam suspicor, sed Labitinam, quæ omnes mortales caperet tandem. a qua origine alia quoque, Labor, Labrum. Vespillones autem rem duram ex officio suo meliore vocabulo fecisse molliorem. Hæc igitur, in quibus dissentio. Antiphrasim autem veram esse fateri cogimur ex cognomento Furiarum, quas Græci Erinnyas cum appellassent primum, postea bene ominata voce εὐμενίδας nominare maluerunt. Ita habes eorum quoque errores, qui bellum a belluis ducebant. imo belluæ a bello, cum bestiæ prius dicerentur. Qui parcas a partu. vna enim parca esset, non tres. Qui lucum a luce numinis, sane arcessitum nimis. Qui montem a monendo, non a mouendo: quemadmodum illi, quibus contradicunt sentiebant, quid enim moneat mons? sed a manendo μένω, μεμένηκα, vnde μόνος, qui solus mansisset, neque abiisset. Hæc est Antiphrasis in voce vna, non figura in oratione. Proinde quibus de causis Rhetores recentiores apud Quintilianum, qui Antiphrasin figuram inter Ironias enumerarent, hoc genus Antiphrasis, quę facit verbi priui deductionem, adduxerint ad suos Commentarios, sane nescio. Antiphrasis igitur figura est, quæ adeo meretur cum Ironia coniungi, vt eius quasi norma, aut anima sit. Ac si nomen ipsum cōsideres, longe prior, quam Ironia, esse videatur. Quemadmodum enim ἀπόφασις erat negatio quædam cum permissione: vt —*neque te teneo, neque dicta refello*: sic Antiphrasis cum expressione affirmationis, aut imperij: *I, sequere Italiam ventis*,— &, *I sere nunc Melibœe pyros*.— Ac sicuti erat in apologia Occupatio, qua crimen aduersarij nobis ipsis attribueremus: ita e contrario in Antiphrasi, cum laudes nostras ascribimus aduersario. qualis in oratione Turni aduersus Drancem: —*quando tot stragis aceruos Teucrorum tua dextra dedit*.— In vtraque est occulta Collatio. Nonnunquam manifesta est magna cum eleuatione ac despectione, *Scilicet is superis labor est*.— Nec fortasse absurdū fuerit, si Antiphrasin dicens cō-sistit enim in affirmatione, sicut ἀπόφασις in negatione. [illegible] sane φάσις esse etiam quit in negatione. Itaque [illegible] vo[illegible]

Duellum.

Parcæ.

Furiæ.

Mons vnde.

propius contemplere, Antiphasis significat contrariam locutionem, quod non tam distinguit hanc ab aliis figuram, quam ostendit esse omnium istarum genus. *ἀντίφασις* autem non nisi species hæc affirmatiua esse potest.

Huiusce figuræ modos tres docet Quintilianus. Vnum appellat Confessionem: vt pro Ligario, Habes igitur Tubero, &c. Hoc tamen verum non est. Nihil enim simulat ibi Cicero, sed vera narrat. Tubero enim in Africa fuerat contra Cęsarem. neque sentit contrarium Cicero. Est enim maxime optanda accusatori criminis confessio. Alterum genus Concessionem vocat. Virgarum metum Nauarchus precio redemit. humanum enim est. Tertium nominat Consensionem, cum crimen aduersarij laudamus, vt grauius premamus. Is modus est illi contrarius, quem dicebamus per Eleuationem. Nam hic est per exaggerationem. Totus ille locus decimi Æneid. pro exemplo sit, si sine interrogatione legatur. —*num linquere castra Hortatus sum, aut vitam committere ventis?* Facit enim Venerem authorem, tametsi de se loquitur.

Est præter figuram modus quidam orationis, de quo supra dictum est ex Demetrio Phalerensi, quoties suademus aliquid ita, vt dissuasionis finem consequamur: aut ita laudamus, vt velimus vituperari. Talis oratio Iunonis ad Venerem. Suadet enim Veneri Æneæ commoda in Africa, vt ab Italię commodis maxime auertat: quod Poeta interpretatus est —*simulata mente locutam, Quo regnum Italiæ Libycas auerteret oras.* Hæc, vt dixi, figura non est, sed id, quod ex recentioribus totius orationis ductum appellauimus: quem Trapezuntius agnoscit in procemio M. T. pro Ligario: tametsi a Fabio pro figura Ironia designatur. Trapezuntium recentiores cum reprehendere voluerunt, nihil aliud argumenti afferre curarunt, nisi illud: Græcus homo Latinæ linguæ elegantiam non apprehendit. recte sane. iudicium peracutum. At causa statuenda est, qua illius correctio corrigatur. Quæ profecto fuerit hæc: Orationis ductus simulatus est, cum dicimus quod est, sed ad contrarium finem trahimus: vt, vera dicebat Iuno, sed vt auerteret. Ironia vero est oratio falsa, atque ita falsa, vt ab omnibus pro falsa accipiatur. ergo est Ironia in illo Procemio, Nouum crimen, C. Cæsar, atque ante hunc diem inauditum. Nam & vetus erat, & quotidie iactatum; pene infinitos contra Cæsarem in acie stetisse.

INTER-

INTERPELLATIO, REMINISCENTIA, Memoratio, Admonitio.

CAPVT XC.

SVi ipsius Interpellatio pertinet ad dissimulationem: vt illa, —*& quis fuit alter Descripsit radio totum qui gentibus orbem?* Fortasse pastor nesciebat quare non ex illius, sed ex Poetæ, persona erit dissimulatio. cui persimilis est ἀνάμνησις, quam Memorationem malo dicere, quam Reminiscentiam. Est enim Memoratio, quum aut petimus ab aduocato vel a reo quippiã, quod nihilominus est notum nobis. sed iccirco facimus, vt videamur imparatiores: qua ex simplicitate ficta exuamus Iudici suspicionem doli aut vafriciæ. Fit etiam sine interrogatione nostra, quum instructus aliquis nostrum suggerit. Ita habes exemplum huius posterioris. Bene mones. Prioris vero multa, eaque vulgata. Poetæ non nisi in Dramatibus necessaria: vt in Hecyra, *Noli fodere la'ui. Iussi*. Reminiscentia vero est, quum per ambages similes deducimur in memoriam rei, quæ nobis exciderat. Talis apud Plautinum sycophantam in reminiscendo Charmidæ nomine, in ea fabula, quam Trinummum inscripsit Nec absimilis Memorationi Admonitio, vel sui, vel Iudicis, vel Aduersarij: quæ in Dramatibus solis ponitur a Poetis: quum id, quod sciunt, quasi nesciant, studiose repræsentamus. Sic Dauos illudentes senibus introducemus. Talis Syrus in Adelphis.

ERRORIS INDVCTIO.

CAPVT XCI.

ERroris inductionem inter figuras posuit M. Tullius, neque est interpretatus. Ego ne apud alios quidem inueni. Videtur autem spectare ad Ironiam: quasi fingamus nos ad id vsque temporis hoc latuisse. Id quod & in figuræ ratione, & in ductu orationis potest consistere: vt quum fatorum sese ignaram fingit Venus, deceptamque opinione suasisse Æneæ, vt peteret Italiam. Errasse hoc apud Iouem operta ratione profitetur.

QVÆ NON SVNT FIGVRÆ, Ad hilaritatem impulsio, Conciliatio.

CAPVT XCII.

EST inter figuras commemorata a Rhetoribus, Ad hilaritatem impulsio. id quod equidem reor potius figuris in-

cosis fieri, quam esse figuram. Quippe existimo ductum orationis, sicut & impulsio ad iram & indignationem. Neque ioci, qua ioci sunt, videntur figuræ mihi. Sane idem iocus aut simpliciter enuntiatur, aut figuris pingitur. quippe figuratus ille ex Allegoria, a sacerdote malefactum, qui Verrem non interfecisset.

Qua ratione videatur, ne Conciliatio quidem inter figuras enumeranda: figurari posse tamen. Etenim M. Aquiliũ quum laudat Cicero, ac primum nominat, figurate facit. verum medulla Conciliationis nulla figura est. Profecto si esset figura, semper esset. nuda tamen plerunque videtur, veluti si dicam, O Cæsar, tuus me pater moriens testamento commendauit tibi, simplex est. Figurate sic, Quis tibi magis hæreat in memoria, quam fortissimus pater tuus? quid eius facta ac dicta? At enimuero quid viuens de me fieri voluit, quum etiam mortuus loquitur in testamento, quo me apud te esse voluit in prima commendatione. ecquid hoc tibi excidit, qui nihil, nisi iniurias, soles obliuisci? Est Conciliatio igitur cum figura, non autem ipsa figura.

PVRGATIO, SENTENTIA.

CAPVT XCIII.

PVrgatio quoque a veteribus inter figuras numerata, a nobis videtur esse constitutionis pars, aut modus: id quod etiam de Metastasi dicebamus. Etenim si dicam, Non feci, non hoc, non sic, non tunc: coactus, nesciens. quænam hæc tandem figura fuerit? qua ratione Sententia debet a figuris excludi. nihil sane figuræ sit, si dicam, Mori miserum non est. Figuram tamen admittit, sicut & cæteræ species orationum: puta, per interrogationem, *Vsque adeone mori miserum est?* — hoc quoque contra veterum opinionem.

EPILOGVS. CAP. XCIIII.

MVltæ aliæ fortasse aut sunt, aut esse existimantur figuræ, præter has, quæ hic posse desiderari videantur. Verũ si ita contigerit, vt a nobis positæ non sint, id adeo propterea factum iudicetur, quod aut Poetis inutiles, aut eædem cum hisce nostris existãt. Quod autem figurarum genera, definitiones, præcepta, exempla describere aggressi sumus, quæ a nonnullis putabantur ex Oratorum libris peti debere: multæ magnæque caussæ intercesserunt. Principio non omnes figuræ oratoriæ sunt. Quædam enim solis sunt Poetis peculiares, vt Prolepsis

species.

species illa,—*portusq; Velinos.* & Suspensio ex narrationum intermissione,& aliæ,quæ quum sint iis affines, quibus vtuntur Oratores,necesse nobis fuit illas quoq; attingere. Deinde Poesi quæ essent adhibendæ,eruendæ item ex Poetis erant:vt ea similitudine facilior esset aditus ad inuentionem. Præterea qui eas tractauere non omnes persequuti sunt. Quidam nominibus tantum positis,rem non docuere. Definitiones atq; naturas earum multi peruerso iudicio deprauarunt. deniq; confusas illi atq; omnes quidem,indigestasq; dissipauere. Nos primi,quemadmodum alia multa,non sine magno discrimine iudicij ad certa capita reduximus.

PRÆCEPTA IN VNOQVOQVE genere Poematum. Heroica.

CAPVT XCV.

DIcebamus supra,omni in re vnum quippiam esse rectum ac primum,quod aliorum norma sit,ita vt ad id cætera omnia referantur. Tota igitur in Poesi Epica ratio illa, qua Heroũ genus,vita gesta describuntur,princeps esse videtur:ad cuius rationem reliquæ Poeseos partes dirigantur. Quæ partes,propterea quod variæ,vt in primo libro indicauimus, existant:ita superiora præcepta vniuersalia ex Epica maiestate mutuabimur, vt secundum cuiusq; aliarum idearum naturas aptentur argumẽta rerum. Post igitur communes leges, priuilegia specierum instituamus,ab ipsis Heroicis sumpto initio. Inuentis ergo rebus & personis,quas temporibus locisq; accommodes,è quibus euenta deducas reliqua est dispositio,cuius ratio sane peruulgata est Nequaquam ab ouo,vt monet Horatius,incipiendũ. hoc primum præceptum esto id est,sumendum principium ab illustri re,eaq; tum cognata,tum proxima. Quod à Lucano obseruatum fuit:qui bellum ciuile scripturus,statim apponit Cæsarẽ ad Rubiconis transitum:vnde hostis à Senatu iudicatus bellum facere coactus fuerit. Altera lex: Non recto tramite ducendam narrationem,ne tædium pariatur. Res enim eadem sæpe iteranda,sæpe etiam inculcanda est necessario, id quod communibus præceptionibus,quæ supra positæ sũt,maxime aduersatur. Hoc ipsum igitur quod pro principio sumes, ne statuas in principio. ita enim auditoris animus est suspensus. quærit enim quod nõdum extat. Ea sane vel vnica,vel præcipua virtus,auditorẽ quasi captiuum detinere. Quare summus Poeta ad eum modum digessit,vt Æneæ narrationis finis,fuerit operis initium,

Hinc

Hinc me digressum vestris deus appulit oris.

Reliquus tractus æquabilis , sed interruptus rerum nouitate: quæ tamen aut partes sint argumenti, aut ad ipsum pertineant. Inserta enim historia de Camilla eo spectat, vt eius mors Aruntis luatur morte. Quo item loco non obseruata à Criticis varietas admirabilis est nanq; in catalogo, quum multorum patriã, parentes, genus, natalia scripsisset, pauca de celeritate Camillæ aspersit cuius integram vitam ex narratione Dianæ declaraturus esset pari sane cum priori lege ratione. Hanc disponendi rationem splendidissimam habes in Æthiopica historia Heliodori. Quem librum epico Poetæ censeo accuratissime legendũ, ac quasi pro optimo exemplari sibi proponendum Diuides autem vniuersum librum in libellos, naturæ imitatione: quæ partium partes facit , quibus constat totius corporis constitutio. Verum quod nemo, præter diuinum Maronem , seruauit, ita certas coniicias in materias, vt libri ipsi illos sibi terminos quæsisse videantur. Id quod in Æneide si contempleris, facile inuenias. Nam in Georgicis res ipsæ sane vel imprudentem coegissent. Totum vero argumentum petitur è vita ciuili. Partes tamen potiores inter personas dantur Regibus atque Heroibus. Dij miscentur, vt supra docuimus. Inter negotia, præliis agitur. Cætera attexuntur ad varietatem. Ambitiose igitur fecisse videtur Sallustius quibusdam, quod Poetarum more quum dicere orsus esset de Catilina, omissa ea narratione, repetit historiam ab ipsis vltimis Romæ rudimentis. Nos virum suo in genere præstantem atq; incomparabilem cum recte, tum necessario fecisse iudicamus: vt ostenderet corruptam ciuitatem , cuius & pars esset Catilina nequam ipse, & participes habere posset multos sceleris ac nequitiæ suæ. Neque Musæus in Leandri historia lepidissima damnandus est, quod eiusmodi legem non seruauit. Est enim illa quasi Tragœdia, vt rei & principium & finis suo vtrunque loco recte sit.

Æthiopica Heliodori.

TRAGOEDIA, COMOEDIA, mimus.

CAPVT XCVI.

Tragœdia, quanquam huic Epicæ similis est, eo tamen differt, quod raro admittit personas viliores: cuiusmodi sunt nuncij, mercatores, nautæ, & eiusmodi. Contra, in Comœdia nunquam Reges, nisi in paucis : quemadodum lusit Plautus in Amphitryone. De palliatis loquor. nam Togatarum & Trabeatarum dignitates pro suo arbitrio Romani confinxere. Satyrarum

tyrarum personæ ludicræ, bibaces, iocosæ, hilares dicaces. Mimi, fullones, calcearij lanij fartores, salsamentarij, olitores, quos ne vetus quidem Comœdia excludit. Neque enim longe à Mimi idea abest Comœdiæ veteris argumentum. Actuum tantum diuisione, & Chori interpositione auctior. Tragœdiæ ac Comœdiæ idem modus repræsentandi, sed diuersæ res & ordo. Res Tragicæ grandes, atroces, iussa Regum, cædes, desperationes, suspendia, exilia, orbitates, parricidia, incestus, incendia, pugnæ, occæcationes, fletus, vlulatus, conquestiones, funera, epitaphia, epicedia. In Comœdia, lusus, comessationes, nuptiæ, repotia, seruorum astus, ebrietates, senes decepti, emuncti argento Satyrarum materia, saltationes conuiuia potationes, dicacitates. Mimorum mercaturæ plebeiæ, ignobiles, doli, astus rustici, productiones, lenocinia ioci, lusus, imposturæ. Tam exitus, quam initium Satyrarum, procaces, instabiles, incerti, varij, non cohærentes Mimorum abrupti: adeo vt persona vna abeunte, cæteræ discedant re plerunque infecta. Fugæ, insectationes, ignauiæ, væcordiæ. Parodiæ, quibus seria imitantur, imitando subuertunt sententiæ inexpectatæ. Exempli gratia, Iusiurandũ si violandum est bibendi causa cæteris rebus πιεῖν colas, ex Euripide, cuius verba Cicero : *Regnandi causa*. &, *pietatem colas*. Allusit enim simul & subuertit ex pietate πιεῖν. Tragœdia vero tota grauis, ea sane, quæ vera Tragœdia est. nam quædã fuerunt Satyricæ, in quibus præter quarundam personarum grauitatem, parum differunt à Comœdiis qualis est Cyclops Euripidæ. tota enim vinum est, tota ioci. exitus tam lætus, vt omnes Vlyssis socij liberentur: solus Cyclops oculum amittat. Neque absimiles Mimorum exitus. quippe tota Scena Vlyssis abitu deserta fuit: solus Gigas cum saxo relictus. nam & Comœdiæ multæ infelices quibusdam fines habent, Sic Miles, Plauti, & Asinaria, & Persa, & aliæ. Nec minus lætæ Tragœdiæ non paucæ. In Electra enim præter Ægisthi cædem lætitia multis apud Euripidem. In Ione felix exitus & in Helena. Æschyli quoque Eumenides, res quidem continet Tragicas: quippe cædes ac furias. ordo tamen Comœdiæ similior. Initia læta φύλακι: Clytemnestræ turbida, ob mariti aduentum. inde cædes. læta Electra & Orestes, finis omnibus lætus, Apollini, Orestæ, populo, Palladi, Eumenidibus. vt nequaquam sit quod hactenus professi sunt, Tragœdiæ proprium, exitus infelix: modo intus sint res atroces. Quum igitur ex historiis argumenta petant, curandum est, ne multum ab ea deflectantur. At priscis nequaquam ea cura fuit. Æschylus enim Prome-

theum

theum affixit rupi ex historia Græca, fulmine tamen absumptum fingit, vt ex hoc perficeret Tragœdiam. Nihil enim dictum in fine esset: sed in principio tantum, vbi affigitur Caucaso. Tradunt tamen ab Hercule aquilam depulsam, alij etiam interfectam sagittis: eumque ab Ioue solutum, pro eo quod monuisset ne cum Thetide concumberet. Fore namque vt pareret illa patre puerum præstantiorem. Etiam Euripides de Helena ea finxit, quæ vulgatæ historiæ maxime aduersentur. Obiecerunt autem Euripidæ, quod scelestas atque impuras fœminas adduxerit in Scenam. Quid enim fœdius Phædra, & Iocasta, & Canace, & Pasiphae, quarum turpitudine populus fieret deterior? Ille contra, ab sese non fictas: sed quales quales fuerint ostendisse. quin historias ipsas quoque abolendas esse, si nequitiæ nullæ sint audiendæ. qua de causa etiam Comœdiæ in precio sint, quarum cognitione damnentur vitia, quæ in eis recitantur: præsertim quum impurarum mulierum vitam mors infelix sit sequuta. Quum autem sententiarum duo sint modi, vtrisque tota Tragœdia est fulcienda. Sunt enim quasi columnæ, aut pilæ quædam vniuersæ fabricæ illius. Sane sententia simplex ac præcisa est, vt illa, Mors bonos beat. Alterum vero genus pictum ac fusum: veluti sic eandem si dicas, Nolite existimare bonos interire, quorum animus per se immortalis, ad eas sedes, vnde profectus fuerat, euolat ex his miseriis. Minus etiam aperte in persona: veluti quum loquitur Socrates in Apologia, & in Phædone. Res autem ipsæ ita deducendæ disponendæque sunt, vt quam proxime accedant ad veritatem. neque enim eo tantum spectandum est, vt spectatores vel admirentur, vel percellantur: id quod Æschylum factitasse aiunt Critici: sed & docendi & mouendi, & delectandi Delectamur autem vel iocis, quod est Comœdiæ: vel rebus seriis, si vero sint propiores. nam mendacia maxima pars hominum odit. Itaque nec prælia illa, aut oppugnationes, quæ ad Thebas duabus horis conficiuntur, placent mihi: nec prudentis Poetæ est, efficere, vt Delphis Athenas, aut Athenis Thebas, momento temporis quispiam proficiscatur. Sic apud Æschylum interficitur Agamemnon, ac repente tumulatur: adeoque cito, vix vt actor respirandi tempus habeat. Neque probatur illud, si Licham in mare iaciat Hercules. non enim sine veritatis flagitio repræsentari potest. Argumentum ergo breuissimum accipiendum est: idque maxime varium multiplexque faciundum. Exempli gratia, Hecuba in Thracia, prohibente reditum

Sententiarum duo modi.

tum Achille, Polydorus iam interfectus est. Cædes Polyxenæ. Exoculatio Polymnestoris. Quoniam vero mortui quidam non possunt introduci, eorum phasmata, siue idola, siue spectra subueniunt: vt Polydori, vt Darij apud Æschylum, quod & supra dicebamus. Sic Ceyx apud Ouidium apparet Halcyone. Ex qua fabula si Tragœdiam contexes: neutiquam a digressu Ceycis incipito. Quum enim Scenicum negotium totum sex octoue horis peragatur, haud verisimile est, & ortam tempestatem, & obrutam nauem eo in maris tractu, vnde terræ conspectus nullus. Primus actus esto conquestio. hinc Chorus detestans nauigationes. Secundus actus, Sacerdos cum votis, colloquens cum Halcyone & nutrice: aræ, ignis, piæ sententiæ. hinc Chorus vota approbans. Tertius actus, Nuncius de orta tempestate cum rumoribus. hinc Chorus exempla adducens naufragiorum: multa apostrophe ad Neptunum. Quartus actus, turbulentus, vera iam fama: Naufragia ex nautis, mercatoribus. hinc Chorus rem, quasi defunctum sit, deplorans. Quintus actus, Halcyone anxia mare spectans cadauer procul videt hinc mutatio vtriusque, quum ipsa sibi manus consciscere vellet. Quæ exempli gratia pro formula posita, augebis aliis personis. Illud vero maxime inspiciendum est: Cuiusmodi vtaris inscriptione. namque ab eo facto, aut ab ea persona, quæ est celeberrima dignitate & infelicitate, aut quæ plurimum versatur in toto argumento, titulus est imponendus. Quare Hecuba dicitur illa Euripidæ, quia ab initio ad calcem, vbique est. Verum quum Tragœdiæ sit infelix exitus, & Tragœdia sit Hecuba, oportuit Hecubam in fine, quam in principio, mœstiorem. Id autem nequaquam fit. vltione enim paulo minus tristis. Non igitur recte Troas inscribitur apud Senecam. Nihil enim de Troia. sic neque a Choris bene inscribuntur. Quid enim Phœnissæ in tanta clade Thebanorum? præsertim tam longe repetita appellatione. Iam enim Thebanæ erant, non Phœnissæ. Sic neque Trachiniæ. quid enim a mulieribus rogus Herculis? nam Trachiniarum malus casus nullus. Melius igitur Euripides; quam Sophocles, Hercules Oetæus. Melius quam Euripides, Æschylus ἑπτὰ ἐπὶ Θήβαις. sed neque Æschylus recte Eumenides. nihil enim patiuntur. melius Euripides, Orestes. vt videantur certatim eidem argumento alia indidisse nomina. Cæterum omnes artes rudiores primum, tractu deinde temporis excoluntur. Quare primum Thespin egisse puto simplicissime. Laertius ait solo Choro

Inscriptio & titulus qualis.

primum

primum actas Tragœdias. Post Thespin Phrynichus, cuius personas μορμὼ vocat Aristophanes. Post hunc Æschylus tumorem addidit: sed argumenta minime varia. nihil aut parum aut raro noui. vnus modus, tenor, tractus. At ea Tragœdia, quæ spectatorem explere ac saturum dimittere potest, vnum, aut plures euentus habeat. περιπέτειας vocat Aristoteles. eæ positæ sunt in fortuna aut hominum consiliis. Ita sæpe ignotæ vel personæ vel loca agnoscuntur fortuito, aut signis, aut ominibus, vt fatale crustum Virgilij, aut oraculis. Itaque totum corpus fatale dicitur ab eo σύστασις. Turbatio negotiorum, δέσις: multa enim connectuntur. Exitus, λύσις. Articulus ille, quo coniungitur vtrunque παρέκβασις. Est autem euentus aut infelix, aut cum infortunio coniunctus. Malorum lætitia in luctum. Bonorum mœror in lætitiam, sed cum periculo aut damno exili, iudicij, cædis, vltionis.

Chori quoque rationem ac modum si animaduertas, facile deprehendes non in quinque, vt nunc, actus diuisas fuisse fabulas. Siquidem verum est, quod aiunt, inter actus Choros insertos pro tibicine: quemadmodum in primo libro satis demonstratum est. Sane in Æschyli Prometheo Chorus bis terve inseri videtur. nisi Io & Oceanum pro Choro quoque accipias. Quamobrem quinquies ibi Chorus adduceretur, sicut in Agamemnone eiusdem, & in Hecuba Euripidæ, & in Sophoclis Philoctete, Electra, Oedipo, in Colono, & in Senecæ Oedipo. Igitur si quinque sunt Chori, sex erunt partes. suam enim quisque sequitur. & post quintum adhuc sexta pars in ipsa Catastrophe. Non enim numeratur pro iusto Choro is, qui fabulam claudit, qui semper apud Græcos, apud Senecam semel: sicut ille in tota Thebaide nullum: in aliis sex fabulis quater tantum, vt vere in iis sint actus quinque. Is autem, quo clauditur fabula, semper quasi iudex ostendit quid factum sit, cum sententia. In Sophoclis Philocteta suauis admodum, ac potius Comœdiæ seruiens. totus enim exhortatorius est ad abitionem. Sophocles in Trachiniis sex posuit Choros, in Aiace quatuor tantum iusti sunt. Euripides vero in Hippolyto coronato, Choros octo videtur adduxisse, atque eos adeo inæquales, vt primus ex nouem versiculis, secundus ex octo, tertius ex multis, cum Phædræ oratione mistis: quartus ex multis sine interpellatione: quintus paucis: sextus multis: septimus non multis: octauus multis. Totidem in Alcesti, neque valde ab illis dissimilibus. In Iphigenia in Tauris, sex manifesti. in Troadibus haud facile distingues. Est autem modus Choris apponendus.

apponendus. Primus Chorus Iphigeniæ in Aulide plus centum quinquaginta versibus constat. In Æschyli Agamemnone supra ducentos legas. Neque id negligendum, vt Chori materia semper ducatur ex idea argumenti, vel totius fabulæ, vel præsentis fortunæ, loci, personæ, & eiusmodi. id quod optime ab Euripide seruatum, a Sophocle neglectum est. Non semper canit Chorus: sed omnes interdum loquũtur, aliquando vnus. Videmus ergo & Iambicis loqui, & inter diuerbia versari. Sicuti contra, personas colloqui & cum Choro & inter se eo genere versiculorum, quod Choris attribui consueuit. Constare autem potest quouis carminum genere. Sophocles anapæsticorum obseruantior. In iis enim, quæ extant, rariorem trochaicum inuenias, vt in Oedipo tyranno, quibus claudit fabulam: quibus crebrius vtitur & Euripides & Æschylus. Vsus Chori præter eum, quem dicebamus, ille quoque est: vt post longam cuiuspiam orationem, bini Iambici ab eo apponantur. In fabulæ fine frequentius anapæstici tetrametri acatalectici, quorũ vltimus trimeter hypercatalecticus magna ex parte. non enim semper: vt in Iphigenia in Aulide. In fine tamen Ionis trochaici sunt. Festiuus ille profecto, qui multas suas clausit eadem sententia iisdem versiculis,

Τῶν δ' ἀδοκήτων πόρον εὗρε θεός.
Τοιόνδ' ἀπέβη τόδε πρᾶγμα.

Quippe Alcestin, Andromachen, Bacchas, Helenam. Erat autem multiplex officium Chori. Interdum consolatur: aliquando luget simul: reprehendit, præsagit, admiratur, iudicat, admonet, discit vt doceat, eligit, sperat, dubitat. Denique Chori omnino est ἠθοποιΐα & πάθος. Negat Aristoteles ἀντιστρόφους habuisse Choros tragicos, quia non in narratione simplici, sed in imitatione versarentur. Itaque etiam leges illas, quas νόμους dicebamus, ab eis sustulit: permisit cantiones. neque hanc ob causam harmonias illas duas admisisse, τὴν ὑποδωριστὶ, καὶ τὴν ὑποφρυγιστί. Quia, inquit, eiusmodi harmoniæ non constant cantionum formulis, quæ dicuntur μέλη, quæ potissimum pertinent ad Choros. Sed propterea quod Chori sint in primis, vti dicebamus, ἠθικοὶ, illam quæ vocabatur φρυγιστὶ, eis maxime competere. ea namq; actiones aptissime repræsentari. Abolet etiam ab vsu Chori τὴν ὑποδωριστί: quod hæc, vt suo loco monebamus, magnifica esset ac stataria: quorum neutrum conueniat Choris: sed præter cæteras eam citharœdi sibi vindicarint. Scenicis igitur negotiis aptari hypodorion, quoniam ea intersint Regum atque Heroum. Phrygium de-

cere personas humiliores e quibus Chori constent, quæ fuit causa vt eorum animi demitterentur ad lamentabiles conquestiones in canticis, quæ a turbulentis abhorrerent. Contra Hypophrygion ad Bacchanales commotiones atque perculsiones. Quum igitur Chorus sit otiosus curator rerum atque euentorum, quæ in fabulis exciperentur (sic enim illius interpretor κηδεύτης ἀπρακτος) non ei competebat harmonia πρακτική, qualis hypodorion & hypophrygion, id est negotiosa: siue, vt opici solebant, exitiosa. Chorus namque profitetur affectus solos beneuolentiæ erga illos, quorum esset assecla. Ipsam enim cantionem, quæ suapte natura mollis sit ac lenis, ne faceremus asperam atque motibus concitatam, cautio fuit.

Quod autem de Prologo scriptum est in primo, nequaquam pro ea parte recipitur in Tragœdias, quæ est apud Comicos separata: sed pro ea, quæ Protasis dicitur, qualis est in Andria Terentiana. Cuius quidem propositionis atque argumenti narrandi studiosum fuisse dicunt Euripidem. Frequens enim apud illum. In Rheso (si tamen eius poetæ Rhesus est) nullus Prologus. Hæ rationes igitur ac partes, earumque modi Tragœdiis, quas neque, sicuti dicebamus, simplices oportet esse, neque vero monstrosas. cuiusmodi reprehendunt apud Æschylum: qui in scena sedere fecit Achillem, Niobem vero etiam opertam: quorum neutri vllam attribuerit orationem. Id quod eo consilio commentum ferunt æmuli, quo spectatores animi penderent, atque expectarent, quorsum tandem, aut qualem in orationem eorum erumperet silentium: tum interea staret fabula, etiam si minus placeret. Sed hic occurret aliquis, Positam esse in Poeseως definitione delectationem. at in Tragœdia mœror, luctus, planctus, miseriæ, qui possint oblectare? Qua enim non in lætitia sola iucunditas sita est, sed ex quacunque disciplinæ adeptione capi potest. Discit autem spectator, quemadmodum picturarum quoque facies horribiles nihilo secius spectantur & iuuant.

Comœdiæ autem ratio non vna fuit. Quidam enim modo risum captarent, nihil cætera curabant: qualis fortasse fuit Epicharmus. eius enim ad exemplum properare Plautum scribit Horatius. Quod si Apollodorus, ait Menander eiusmodi existunt, qualis eorum Terentius imitatur, sane sunt languidiores. vt non temere scriptum sit, a Philemone Menandrum sæpenumero populi iudicio separatum. Erant enim Iudices, quorum sententia palma deferebatur victori: quum in ludis

Epicharmus.

Menander.

publicis

publicis plures Poetæ certarent Ita se declarat Hesiodus vicisse. ita sæpe optat in Parabasi aut Epirthemate victoriam Aristophanes. cuius Commentarij ea in fabula, quæ Pax inscribitur, aiunt illos ῥαβδούχους appellatos: quos etiam αἰσυμνήτας alibi diximus in certaminibus. Tametsi verius esse, quod alij dicunt, existimo: ῥαβδούχους fuisse magistratum similem Ædilibus, aut Ædilium apparitores: qui darent operam, ne quid noui fieret inter spectatores; vtque suo quisque sederet loco. inter quos Oceanum nominat Martialis. Ac veteris quidem Comœdiæ argumenta falsa, festiua, mordacia, maledica: vt quocunque verbo pronuntiato, illico capiatur occasio ad aliquid subsannandum. Quid alij ea in parte valuerint, qui a nihil extet, parum constat. Quantus fuerit Aristophanes, satis ex eius scriptis patet. Nihil fere à quoquam dicitur, quod non ad alicuius perniciem accommodetur. Omnia oportet esse aut noua, aut repentina. Quid enim nouum magis, quam vrbis ædificatæ respublica in aere? exitus omnis ad illius, aduersus quem scripta est fabula, probrum atque vituperationem, aut irrisionem. Qui risus ex incendio Phrontisterij in Nubibus? Qualis fortunæ commutatio in iuuene & anu à lepidissimo Pluto? Cuiusmodi traductio Cleonis & Lamachi? Quanta expectatio in iudicio Liberi de eligendo tragico Poeta? multi enim ex spectatoribus Euripidæ, alij Æschylo fauebant. Quæ Poetæ prudentia, ne quem è populo offenderet, apud quem sine controuersia Sophocles plurimi fieret? Sententiæ vero ipsæ ancipites semper, quas, ob risum deinde aliquis in deteriorem vertat partem: aut in meliorem propter admirationem. Dixit Æschylus cum Euripide simul mortuam Tragœdiam. quam id est ambiguum: potest sane intelligi post Euripidem nullum relictum tragicum Poetam. at aliter sese habet res. Sciuerat populus Atheniensis, vt solius Æschyli fabulæ post eius mortem referrentur. quare eius poemata etiamnum viuebant. Risus autem frequens etiam ex parodia, quum serium versum deflectunt in ridiculum. Exempli gratia vnum ponam ex Acharnensibus. In armorum iudicio apud Æschylum ille fuit,

> Δίοσοιτα πεντήκοντα νηρέιδων χορῷ.

Ad anguillam à Thetide transtulit Poeta,

> Πρέσβειρα πεντήκοντα κωπαΐδων κορῶν.

Similis modus, vbi Lamachus petit arma à puero: Dicæopolis, qui bellica & irrideret propter incommoda,

& detestaretur propter atrocitatem, pacemque idcirco & procuraret & suaderet, contra totidem versibus ac pene verbis petit instrumenta culinaria. Illud vero festiuissimum, quum detracturus è lancea thecam, jubet puero, vt altrinsecus teneat, quoad educat ij se. Verum Dicæopolis imperat puero vt teneat, quo ipse turdos eximat. Vides enim facti similitudinem ad vnguem: rerum tantam dissimilitudinem; quanta videtur inter curam viuendi, & ambitionem moriendi. Cætera per se quisque aut ex illo petat ad imitationem, aut noua inueniat. quæ alij quant imitari: qualem fabulam scripseramus nos, cui Senio nomen fecimus: in qua Batauo tintinnabulo sonum sustulimus. tanta rerum nouarum inuentione, vt septem Erasmis non vni potuerit esse satis. Ex hac veteri potissimum Mimi orti sunt. Perpauxillum nanque differunt. Omne personarum genus introducere licet. Quatuor etiam in eadem Scena loqui, nulla religio est. Vel animaduertas, quum excitat in Ranis Aristophenes cadauer, & facit loqui. Quot personæ subindè in fine Pluti? quot in Auibus? etiam Mercurius ipse. item in aliis. Quin non sola Parabasis, aut Epirrhema, aut Antirrhema ad populum verba facit: sed etiam personæ ipsæ in diuerbiis. Quum igitur noua Comœdia castigatior sit, nihilo tamen secius & in Mercatore, & in aliis, Plautinæ personæ cum spectatoribus sermonem serunt, nulla sane populi offensione. quippe non ad discendam sermonis puritatem eo confluebant, sed ad animum risu ac iocis relaxandum. Quo factum est, vt & lectissimam orationem, & artem summam Terentij multorum Comicorum facetiis postponerent. Nam qui Terentij studiosi aduersus Volcatium Sedigitum, eum anteponunt iis, quos ipse illi prætulisset, non pessime faciunt. non recte tamen sentiunt. Quid enim mea, si Attilius vt aiunt, ex Ciceronis iudicio, ferrum aut lapides loquatur? Sane puto vnumquenque ipsorum suis temporibus, quod ad loquendi rationem pertinet satis fecisse. At res putentur ipsæ. profecto languidiores erunt Terentianæ. Cur igitur nos pluris hunc, quam Plautum, facimus? Propterea quo summum nobis nunc studium est bene loquendi: rerum plurimarum non solum notitia scientiam, verum etiam nobis inuentio gloriam attulit. Quamobrem M. quoque Tullius in prima est hodie commendatione: Seneca à paucis probatur: quum tamen pauxillũ sapientiæ vel summa optimaque dicendi ratione longe sit præstantius. In noua igitur Nuptiæ & Amores maxima ex parte: Riualitates multæ: Virgines emptæ à lenonibus, quæ fine

liberæ

liberæ, quæq; liberæ inueniantur, aut annulo, aut crepundiis, aut nutricibus, à patre, à matre, ab amatore, à fratre semper cum lenonum infortunio Cæterum vel ex Authoribus vel ipsius vitæ nostræ exemplis sibi quisq; quantum volet, sumet. Differt autem à Tragœdia in eo quoque. Illa enim accipit ex historia & rem & nomina primaria: vt Agamemnonis, Herculis, Hecubæ: aliqua affingit: at Comœdia fingit omnia, atque personis, maxima ex parte, pro re imponit nomina. ἐπεισόδια vero ne putes esse Tragœdiæ aut Comœdiæ tantum. Quodcunque enim introducitur, præter propositum argumentum, eo nomine ab Aristotele significatur. Sic ergo vestis Ariadnæ apud Catullum, & apud Virgilium Camillæ natalia, clypei cælatura, apud Sophoclem recensio procerum in Philocteta. Io in Æschili Prometheo. Fabula. Europæ & Hypermestræ apud Horatium.

Chori autem ratio ita est nobis ineunda. ac partes quidem ipsius in primo libro exactius sunt declaratæ. nunc earum vsum certis præscriptionibus instituamus. In Pluto Chorum introducit Aristophanes paucula concinentem. Mox cum personis vnum aut alterum versum edit, duobus quoque versibus idem fabulam claudit. Reliqua in fabula nullus. Satis tamen constat aut exemptum, aut nunquam interpositum: vt iam tum eius sit vsus interdictus. Nanque Aristophani dies est dicta, quod coram legatis lacerasset mores ciuitatis. Interstitia sane chori sine choro à Criticis notata sunt. In Commatio igitur alloquitur chorus aliquam è personis. Subditur Parabasis, in qua mouetur chorus è loco, vbi erat: & ad populũ conuersus, aut ex sua, aut ex Poetæ persona dicit aliquid de se, de suis studiis, de furtis ineptiisue aliorum Poetarum Taxat, tollit, deprimit pro arbitratu suo, vel ex fama, rumoreue aliquem è ciuibus, aut vniuersæ mores ciuitatis, aut aliud tale quid agit. Idque tum Trochaicis, tum Anapæsticis, etiam Senariis dactylicis, vt apud Cratinum obseruatum est. Sequitur tertio loco ᾠδὴ, quæ interdum canitur cum conuersione, id est cum strophe: interdum sine motu: idque quocunque genere versiculorum solutorum: quales apud Melicos Poetas metimur, aliquando tetrametris Anapæsticis. Finita Strophe consistunt ad spectatores conuersi denuo: ibique aliquid profitentur noui Trochaicis, aut Anapæsticis longis, aut etiam Dactylicis. hoc dicitur Epirrhema. Post Epirrhema relegunt vestigia Strophes motu contrario, totidem versiculis atq; numeris, quot qualesue fuerant in Strophe. quare appellatur An-

tistrophe à motu, ἀντῳδὴ à cantu cantui respondente. Qua expleta consistunt, vt respondeant Epirrhemati, tum quietis similitudine, tum numeris. Igitur hæc inter se respondent, Commation vero & Parabasis nulli. Quin ipsam Parabasin post longos versus multos claudunt aliquando versiculis aliquot. Plato vero comicus Strophen & Parabasin ita miscuit, vt vertendo loqueretur in qua esset tum versio Strophes, tum sermo Parabasis, in fabula παιδαρίῳ: cuius verba idcirco.

> Εἰ μὴ μὴ λίαν ἄνδρες
> ἠναγκαζόμην στρέψαι δεῦρο,

οὐκ ἂν παρέβην εἰς λέξιν τοιάνδ' ἐγώ: sunt, στρέψαι ob strophὴν, & παρέβην propter παράβασιν. Nonnunquam introducta chori Strophe pauculis versibus, postea interponunt personam cum prolixa oratione: post quam Strophen respondet chorus per Antistrophen. Interdum canit Strophe cum versiculis, postquam consistit. quare σύστημα vocatur. Tertio loco dant Antistrophen: quarto alterum σύστημα priori respondens. Habere videtur ergo σύστημα naturam τῆς ἐπῳδοῦ Lyricorum. Ne tamen putes eundem esse ἐπῳδὸν, & ἐπῳδήν. Nam quemadmodum alibi dictum est, προῳδὴ erat ex aliquot versibus longis magna ex parte. Deinde Strophe. tertio loco μεσῳδὴ respondens τῇ προῳδῇ. quarto Antistrophe, respondens Strophæ. postremo ἐπῳδὴ par duabus odis superioribus. ἐπῳδὴν tamen etiam ἐπῳδὸν dictam lego, sicut & προῳδὴν, προῳδόν: sed eam tantum, cui non responderet alia ode, neq; in medio, neq; in fine: cui subdebatur Strophe cum Antistrophe: atq; his in fine loco ἐπῳδοῦ σύστημα. Aliquando Strophe ex versiculis aliquot, quibus subduntur longi versus. post quos Antistrophe per omnia par. Est etiã modus alius longe diuersus. ponunt enim χοροῦ μέλος, in quo loquitur de re ipsa & personis: deinde Strophas alias super alias, vel sine systemate, vel systemate interposito. Quin etiam post Strophen statim προῳδήν. Sunt igitur omnes hi Chori compositi: sæpe tamen etiam simplices inuenias: vbi sine motu, sine Parabasi, aut Epirrhemate canit. Sophocles in Philoctete multos posuit versus ex personis Neoptolemi ac Philoctetæ, inter duos Choros; quorum variis vterque numeris constituitur, nusquam similibus inter se: at ipsi integri aliter alteri respondet. Atque hæc quidem præceptionis causa: nam si quis aliter nunc fecerit, puto ei licere posse, quemadmodum sibi licuisse voluerunt illi. Illud nequaquam negligendum est, propterea quod fabulæ scribuntur non solum vt agantur, verum etiam vt legantur

tur: multa ponuntur a Poeta, facilius a lectoribus vt intelliguntur. Exempli gratia quod est in Amphitruone Plauti: vbi Iupiter, & Amphitruo cicatricem detegit. Etenim cum in Scena essent: satis erat si detegerent, scriptum est tamen, *Deteximus: vide.* Eadem arte Mercurius Vulcano narrat se peruenisse in Scythiæ deserta, vt id intelligerent & tũc spectatores & postea lectores apud Æschylum. neq; enim id erat Vulcano ignotum, qui esset deus, quique ab Ioue iussionem illam acceperat. De Mimo satis dictum puta, quum de veteri diximus Comœdia. Nunc Satyræ præcepta aggrediamur.

SATYRA. CAPVT XCVII.

Satyram non esse Latinam rem, quemadmodũ professi sunt, suo loco monuimus. Impræsentia ponamus pręcepta invẽtionum. Principio id est edicendum, ne quod fecit Persius, abstrusam ostẽtes eruditionem. Quum enim id vnum studeamus, vt meliores fiant boni, mali a nequitia deterreantur: quonam consilio eam instituam orationem, quæ ab auditore non intelligatur? Alterum est non minoris precij præceptum: vt ne, dum vitia insectamur, eas ponamus voces, e quibus qui legũt, euadant deteriores. nam sane fœditates nemo bonus nominare debet, nedum vt literis mandet. Quid enim cogitaret adolescens, qui certarum ignarus obscœnitatum, audiat verba aut vocabula tam nefanda, quam monstroso sunt ingenio ij, qui ea scriptis suis audent inserere? Malo igitur non reprehendere vitia detestanda, quam in execranda oratione mereri reprehensionem. Siquis igitur aliena peccata insectatur, ea modestia vtatur, ne suum librum efficiat eo nequiorem de quo verba facit. Quid enim tetrius quibusdam versibus Iuuenalis, propter quorũ insolentiã vel iussem vel optarim toto opere abstinere virum bonũ. Sunt tamẽ inculpata argumenta quędã, in quib hoc Poematis genere oblectare possis etiã casta ingenia. Quod si aggrediare, intelligẽdũ tibi, quot, quæque sint huiusce modi scriptiõis species. Vnũ genus est, quod diuiditur per Ideas. qppe graues personæ tractãtur, grauesq; res aliquãdo, aliquãdo vero tenues. Sic aut atroces aut ridiculæ. Atrox est res veneficiũ, tenuis Nasidieni cœna. Personę varietas in Vlysse Dauo, Messo, Sarmẽto. Alterũ genus, quod diuiditur per modos. Narratio simplex in prima Iuuenalis. Dramatica, id est per diuerbia in Horatianis quibusdã, sine Poetę persona. Et tertia [illegible] venustissima: [illegible] *magna me* [illegible] Tertium genus, q diuiditur per Charactẽres. Nam [illegible] stat aperte, iugulat. Persius insultat. [illegible]

y [illegible]

illi Satyras inscripsere: hic Sermonis titulo contentus fuit. Surrepit enim atque insinuat sese in eius gremium, quem mordere vult. Hoc differunt, commune autem est omnibus profiteri sese omnium pene hostem; paucissimorum parcissimum laudatorem. se quoque vulnerare, vt alios interficere liceat. nam ne amicis quidem parcunt. Ingratus Horatius, atque animo barbaro, atque seruili: qui ne a Mœcenate quidem abstinere potuit: siquidem quod aiunt, verum est, Malchinum ab eo appellatum, cuius demissas notaret tunicas. Ager enim Sabinus. quo canicula illa a diuino viro donata fuerat, tantus tantique erat, vt obiectu suo posset malefici oculi visum intercipere, quo minus tunicarum demissione offenderetur. Partes in Satyra nullæ: quarum legibus ad certum numerum, certamue dispositionem deducaris. Nullum procemium si non vis. abrupta omnia, non tamen non cohærentia. namque aut eiusdem vitij multos damnas aut multorum vnum: aut misces. Verba vulgaria aut sordida intercum, eque macello petita, Latina tamen, aut Græca, aut ei genti familiaria, quam incessis: quemadmodum Mastrucatos latrunculos vocat Cicero. Tanto magis Satyro licebit. An vero liceat Græca Latinis interserere? sane hoc irridet Horatius. Interposuit tamen Iuuenalis semel atque iterum. verum semel, vbi referebat amantium lenocinia: qui putidula ac Græcula vterentur oratione. ζωὴ καὶ ψυχή. Iterum autem prudentissime. nam recte Ausonius. Dicere enim Latine flagitia neutiquam decet. Stilus quoque tametsi pro re altior, aut depressior, aut lasciuior: tenuis tamen atque humilis, atque de medio sumptus, longe tamen melius arridet, si cum Romana puritate iuncturæ sint molliusculæ. quales Iuuenalis felicissime est consequutus. Duriusculus Persius, Horatius modo sententiæ lacertos expressos ostendat sermone vulgato, sed lecto tamen, parum curat numeros. verum hoc in sequenti libro aptius atque opportunius.

PASTORALIA. CAPVT XCVIII.

Pastoralia continent, vti suo loco dictum est, Bucolica, Arationes, Messes, Fœnisecia, Lignatoria, Viatoria, Capraria, Ouilia, Holitoria: quibus magnus vir Sanazarus ex Theocrito etiam addidit Piscatoria: nos etiam Villica. Quorum omnium argumenta inter se sunt varia. Commune autem illud habent, vt cuiuscunq; generis negotium semper retrahant ad agrorum naturam. Iccirco præter nemora & agros, siquid ex vrbe oblatum canant; ita tractent, vt quasi in agro ortum,

aut

aut inuentum, aut actum dicant. Ergo Altercationes Gaudia, Gratulationes, Amores, Preces, Conquestiones, Cantus amatorij, Monodiæ, Vota, Euentorum recitationes, Pompæ rusticæ, Laudationes, Oaristyes, Proci, & puellæ disputationes. Quemadmodum vero dicebamus, quodcũque processerit, sub agresti persona comparandum est. quare diuinus Poeta quum ad Pollionem Saloninum seculi vellet deducere tranquillitatem a libris vsque ipsis Sybillinis, hæc omnia Silenum canentem finxit: haud sane temere: tametsi a Grammaticis commẽtariis nihil sit animaduersum. Est enim, vt videmus in Platonis conuiuio, Silenus reconditæ atque compositæ sapientiæ deus. Ex Æliani quoque historia satis est de eius narratione ad Midam regem a nobis proditum in primo libro. Ita prudens Poeta neque syluas egressus est, & magna potuit in syluis loqui ex ore dei syluatici quidem, sed mystici. Paulo grandiuscula Bubulcis attribuuntur: minora Opilionibus & Caprariis: tenuior stilus Holitoribus. Frondator, Vindemiator, Messor, Lignator, Fœnisecca nunquam in opere loquũtur, ne Arator quidem Viatores aut colloquuntur, aut concinunt. Per Hyemem vero ad focum finximus nos nouo modo Aniculas, & puellas, quę Villica inscripsimus. verum quum minus essent placita, merito abdicata sunt.

SYLVÆ. CAP. XCIX.

MAteriam dixerunt ὕλην Græci, inde sylua nobis: innumeris enim pene vel operibus vel officiis suppeditatur a lignis materia. Grammatici recentiores, quod inuenissent in libris vetustioribus alia vocali, quam Græca, scriptum, a silendo deductum maluere. sane ridicule. Nusquam enim minus, quam in syluis, silentium. minima namque aura maximi strepitus excitantur. Poëmatia ergo quædam, vt docet Quintilianus, subito excussa calore syluas nominarunt veteres, vel a multiplici materia, vel a frequentia rerum inculcatarum vel ab ipsis rudimentis. Rudia namque Poemata, & sane effusa, postea castigabant. Quum igitur cuiuscunque rei argumento accepto afflari possis ad meditandam atque illico pronunciandam syluam: operęprecium erit nos hic ponere sua cuiusque loci præcepta, quorum delineationibus tot tamque diuersæ facies figuras proprias adipiscantur.

Sylua.

EPITHALAMION. CAPVT C.

LAudationum præcepta cuipiam fortasse videbuntur disponenda, propterea quod cuiuis syluarum materiæ con-

gruant, siue locum celebres, siue personam, siue factum, siue fortunam. Item in consolationibus late patet locus laudibus. verum a dicendi magistris atque ex eorum libris eiusmodi institutiones petendæ sunt. Vna tantum lex esto, cuius obseruatione numeros omnes explere possis vniuersæ laudationis. necessitas, vtilitas, delectatio. hæc capita conspicienda, atq; aut ex vero afferenda, aut ex verisimili confingenda. Eligendum vero quod maxime sit illustre. nam si quæ sunt proxima, minus nobilia videntur: longinqua petenda sunt. cætera aut adumbranda, aut silentio inuoluenda.] Denique pro Poematis argumentique dignitate caput hoc exequendum, siue Epitalamio accommodes, siue Genethliaco, siue aggrediare Propempticon, siue ineas consolandi rationem.[Epithalamium carmen igitur est, quo nuptiæ celebrantur: a Thalamo dictum.] Est autem θάλαμος cubiculum nuptiale primo suo significatu, παρὰ τὸ θάλλειν ἅμα, quod est simul genialem vitam agere. Hoc Poematis genus a Græcis est etiam γαμήλιον appellatum. Dicas enim γάμον, nuptias, παρὰ τὸ γαίνοιν ἅμα. Idem igitur sonat, quod & illud: nisi mauis παρὰ τὸ γονεύειν.] Eius carminis argumentum consistit e sponsi sponsæque desideriis. Verum illius aperte dices studia, curas, celebritates cantionum, ludorum, armorum: virginis gratia facta omnia. Huius autem animum tectis indiciis, conditis suspicionibus innues potius, quã profiteberis. Expugnatum castissimum pectus pietate erga iuuenem tabescentem: cuius virtutes commemorando excitabis excusationem. Aliquando finges a Venere, aut Cupidine vi coactam, quæ pridem eorum regnum contemptui habuisset. Secundo loco explicabuntur laudes vtriusque, a Patria, Genere, animi studiis, corporis præstantia. Tertius bene ominabatur quarti lasciuia lususque est totius, alterutrum aut vtrunque blande appellando: modestius virginem, haud modestissime tamen obiiciendo quædam: puta prælij futuri metum, victoriam, e lacrymis risum, e spe lætitiam certam. Quinto loco sobolem pollicetur, vota facit, vaticinatur. Postrema pars exhortationem continet ad somnum: ac somnum quidem aliis, illis vero vigiliam.] Thalamus ipse interea laudatur, aut sine laude pingitur, aut nuptæ vestis aut παστὸς id est velũ tori maritalis, cuius obtentu sacra illa pudentius peraguntur. Intermiscentur vero etiã ioci petulantiores; quæ ab antiquis Fescenina carmina dicebantur. Nominis morisq; origo a Campaniæ oppido Fescenio vel, vt alij malunt, Sabinorũ. Sic deducit Festus. Nã quod addit a Fascino quoq; dicta credi posse, minus probãt ver-

bã

ba ipsa, quæ non lasciua solum, sed subturpicula quoq; sæpe audiuntur. In illis enim aliud quã fascinum, subintelligas: nisi iocari mauis, atq; non βάσκανον, sed Horatianũ agnoscere fascinum. Cæterum hoc fascinũ in nuptiis & admittitur, & vltro arcessitur. necessariũ nanq; est. Fascinũ autẽ illud cantibus, votis, medicamentis arcetur. Quare mariti ædes eius ergo ita muniebant, vt postes vittis laneis adornati, oleo, aut adipe suillo lupinoue inungerentur. Quod si in ipsa adhortatione laudare velis nuptias tum exẽplis ages ab historiis tũ naturalium rerũ principia poteris aspergere Ergo Pelei ac Thetidis felicẽ canes coniunctionẽ, quam pręsentia sua dij omnes dignati sint: cuius celebritatẽ Parcę ipsę suo cantu fecerint auctiorẽ: è qua omnium mortalium fortissimus Achilles ortus sit Liberi patris atq; Ariadnæ torum Satyrorum Silenorũq; lasciuia illustrẽ in medium afferes Herculis, atq; Hebes cõiugium licebit memorare: cui nihilo secius astiterit vniuersus deorũ cœtus. In quo Pyrrhicam saltauerit Mars: Mercurius palęstricos ediderit motus. Apollo cecinerit Hymenæũ: Venus pronuba fuerit: Gratiæ tulerint tędas Musæ modos fecerint: Sol fuerit œconomus: Diana struxerit Entibus etiã nuptiarũ, laudibus aliquid addi poterit. Etenim Flamẽ Dialis apud Romanos mortua vxore, sacerdotio se abdicabat. De rerum vero natura educes Amorẽ atq; amicitiã à primordiis ipsis atq; rudimẽtis mũdi. qua tẽpestate post digestum Chaos, Cœli terræq; sũt nuptię celebratę: quorũ cõiũctione & tunc species omnes productę sunt, & ad eorũ imitationẽ generando propagatæ: vt, quod materia prohibebat, formarũ ordinata successio adipisceretur immortalitatem. Amoris præterea multa laus peti potest è Platonis Symposio: sed ita, vt & quæ dicuntur, ibi, & quæ à nobis hic allata sunt, à prudenti Poeta dissimulẽtur. Quid enim, si hinc hæc sibi quisq; depromat pręcepta? vnũ atq; idẽ omnes sane dicẽt. Alloquemur etiã per Epiphonemata Hymenęũ, quẽ tanquã nuptiarum deum per intercalares versus inuocãt aliquãdo: nonnunquam in ipso statim carminis aditu addimus eius laudes, miscemus ioca. Ab ea pellicula, quæ in virginũ natura obtẽditur, eius ducũt appellationẽ. Latinis Talassio dictus est Causã afferũt è raptu Sabinarũ. quę historia est etiã à Plutarcho scripta. ambigit tamẽ inde ne, an à lanificio ducta sit ea vox. τοὺς ταλάρους n. etiã ταλάσιους vocatos ait, in quibus lana cõtineretur vnde & ταλασιουργοὶ lanarij opifices. haud sane inepte. Nouę enim nuptę pellẽ cũ vellere substerni, lana, quemadmodũ dicebamus, postes obnubi colũ in pompa, vti mox dicemus ferri quasi vero ad opus faciendũ, nõ ad deponendã virginitatem.

ginitatem

ginitatem deducerentur: aut sane quod eiusmodi argumentis sedulitas futuræ matrisfamilias designaretur: sicut apud Græcos etiam cribrum præferebatur, & ante thalamum pistillum alligabatur. Non id Romæ. Facta enim de raptu cum Sabinis pace. inter eos conuenit, ne eorum vxores molerent, neue coquinam facerent. A lana igitur sic Talassionem deducunt. Illud tamen secretioris fortasse fuerit eruditionis. ταλιν τὴν μελλόνυμφον, id est desponsatam virginem dicebant veteres. Quare eadem vocis vestigia cum Talassione maximam habere videntur affinitatem. Sed de hoc amplius in Originibus. Ea voce vsus est Sophocles in Antigona. Atque hæc quidem ad hunc modum. Cæterum, vt multis è locis argumenti varietas excipi queat, rem ipsam, quemadmodum apud Romanos, apudque cæteros fieret, indicabimus. Nuptiarum dies erant legitimi tres. Primus à Græcis dicebatur προαύλια. non pessime Latine à nobis Desponsalia. in eo enim despondebatur virgo. Alter dies appellabatur ἀπαύλια, in quo nuptiæ fiebant. Latine potes, Decubationem. Sic enim erat in legibus flaminis Dialis. De lecto suo trinoctium ne decubato. In soceri nanque ædes transibat sponsus vbi fiebant nuptiæ. qui eum illo deducebat, dicebatur Paranymphus. Diem tertium ἐπαύλια, Latini Repotia. In quo sponsi affines de suo faciebant conuiuium. ita vero demum in soceri sponso thalamus adornabatur. vbi fierent nuptiæ, si sponsa esset virgo. Quæ viro tunc dona dabat, idcirco eadem voce dicta ἐπαύλια. inter quę dona vestis etiam eadem appellatione, ἐπαυλιστήρια. Si autem vidua esset, ad sponsum ducebatur. Qui ducebat, Nymphagogus nominabatur. Apud Rhodios mos erat per præconem sponsas arcessiri. Sponsus domi sedens aduenientem excipiebat. In prima vero die, vbi desponsatio futura esset, nobiliores familiæ non nisi auspicato conueniebant. Optima auguria à turture & cornice: ita vero demum, si par integrum apparuisset. Singulares autem vidisse, pro pessimo habebatur. Iccirco in ritibus antiquis, ait Orus Apollo, tenuisse consuetudinem, hæc vt verba in nuptiis accinerentur, ἐκκόρει κόρει κορώνην, quibus ex felici domo cornix singularis, id est vidua, vt exigeretur, ancillæ imperabatur. quamobrem in commentariis Pindaricis non recte scriptum est in plurali κορώνας. coniunctio enim auspicatissima. Sane vtrunque animal adeo sui coniugis studiosum, vt eo morte affecto, superstes nullius appetat prætere a coniunctionem. Cornix vero adeo casta. vt nullam coitus persequi fœditatem, ore concipere credita sit. tametsi opinio hæc in III. De generatione animalium

προαύλια.

ἀπαύλια.

ἐπαύλια.

nimalium reprehensa sit. Non parum gratiæ ex hisce auibus Poemati adiungetur. Post auspicia, sacra faciebant, porcumque Iunoni immolabant: quam τελείαν fas erat nuncupare. Præterque eam inuocabant Iouem τέλειον, Venerem, Diana Cinxiam Suadelam. ac διὰ quidem τέλειον, & ἥραν τελείαν vnus & alter Iouem adultum & Iunonem adultam sunt interpretati minus sane bene. Vt quid? an quia non nisi adultis nubere, atque vxorem ducere licet? Alij τὸ προτέλειν, quod verbum attribuit Pollux sponsalibus sacrificiis, initiari Latine dixerũt. τελέται enim sic dicebantur. Verum haud ita est. τέλος veteres aiunt idem fuisse, quod & γάμος: propterea quod humanæ vitę perpetuatio nuptiarum merito perficeretur. iccirco τέλειον nuptiale sacrificium & nuptiarum diem æque dixerunt. atque etiam tum à nuptiis, tum ab earum numine idem sacrificium ἥρα τελεία vt ait idem Pollux. προτέλεια vero sacrificium pridianum. Quam vocem etiam apud Lucianum habes ἐν τῷ περὶ τῶν μισθῷ συνόντων. Igitur profecto erit ζεὺς τέλειος Iupiter nuptialis. quibus diis deabusque comæ partem virginis, tanquam primitias, offerebant. Hostiæ vero exemptum fel circum aram proiici solitum, cæterę autem partes adoleri: quod expectationem faceret futuræ inter coniuges tranquillitatis. Absoluto sacrificio diei nuptialis, in soceri ædes deducebatur sponsus ab eo, quem Græci παράνυμφον, quasi eius assedam, nominarunt. aliqui etiam νυμφοδότην; alij πάροχον vocabant. quemadmodum mulier, quæ sponsæ aderat. προμνήστρια dicebatur illis, nobis Pronuba. Ad quos etiam carmen diuertere tuum poterit. Quum autem festiuitas sub vesperum, aut noctu potissimum celebraretur, de illius temporis commoditate nonnihil dicere soliti sunt Poetæ. De mora noctis segniotis, ad sidera, ad Luciferum, ad Lunam conuertetur oratio. quumque prisci putarent Aquam rerum omnium elementum esse, Ignem vero formam: vtrunque in limine positum ab vtroque manu tangebatur: ipsaque nupta eiusdem aquæ aspersione lustrabatur. Tum ex eo igni faces accedebantur ab ædilibus quinque numero, quot & illos fuisse Varro autumat, vt scribit Plutarchus quas faces Cereos appellarent. Sane vnius tantum cerei mentionem facit Plautus: Eas faces alias gentes ex picea pinea aut teda cædere, Romanos pastores, raptis Sabinis, ex spina arbore temere inuenta confecisse: quam materiam posteri quoque expetiuerint. Alij malunt facularum numerum à numero deorum coniugalium. Ædiles enim tres tantũ fuisse, non quinque. Accendes igitur hinc tuum spiritum ad Poesews venusta

venustatem. Spinæ arboris naturam attinges, eius ignem neutiquam esse olidum fumiferumque, vt ex teda. quanquam miseram admodum flammam è spina elici posse scio. Iam inde adornabatur, atque comebatur virgo: cuius comam hastæ cuspide discriminabant. Plutarchus causas assig nat. tum vero operiebatur virgini caput atque facies: vnde à b obnubendo nuptiæ dictæ sunt. Id velum à Græcis ἑανὸς & καλύπτρα, à Latinis Flammeum, propterea quod lutei coloris esset: vt ne pudor virginis proderetur: aut siquid animaduerteretur in facie ruboris, is è velo color, non è generis emicare putaretur. Ferreum ibi annullum sine gemma dabat ei vir. Gemma aberat, vt rei describeret simplicitatem. Materia ad constantiam spectabat. Forma annuli ad perpetuam vinctionem. contra sponsa ex tribus assibus, quorum vnum in manu, alterum in pede, tertium in sacciperio ferebat, primum sponso dabat, quasi eum sibi illo precio coemptum esset habitura: alterum in focodiis Laribus deponebatque & igni luculento, & corollis sua manu (namq; alia non licebat) plexis, vt ait Plautus, augebat. Tertium in vicino compito fodiebat. Far quoq; tostum præferebant, tametsi non omnibus in nuptiis, sed in iis duntaxat, in quibus viro virgo dabatur vsui tantum, non autē mancipio: atque iccirco appellabatur ius eiusmodi nuptiarum, Confarreatio. Alius vero modus, quū sine farre dabatur à Pronuba virgo in manum viri. Ea hoc iure transibat in mariti familiā. atq; matrisfamiliæ nomē consequebatur Non enim vsui solum, sed etiam mancipio dabatur. quos ritus & Lucretius innuit illo versu, *Vitaq; mancipio nulli datur, omnibus vsu.* Is nubendi modus, Coemptio vocata est: de qua modo dicebamus, Reliquum erat, vt conuiuij ratio iniretur. Parata ergo cœna nuptiali ex Hethrusca disciplina porcū mactabant, qui etiam ad acuēdam venerem bulbos, pineos, nucleos, erucas, piper, præter cæteras epulas, apponebant. ab Hethruria hæc: alij alia, vt dicemus. Inde dicebatur Hymenæus cū choreis: ita vt vnus quispiam caneret, quoad Epiphonema subinferret. quo pronunciato vniuersa chorea Hymenæū totidē numeris recinebat. Interea tot, quot diximus cum facibus Patrimi, & Matrimi astabant. vbi satis & cantus, & saltationum, iam pronuba manu apprehensa sponsæ ad Genialem ducebat lectum. Sic enim appellabatur. Sic à Catullo dictum puluinar est, vt reor à generando. à Græcis παστὸς ille torus, propterea quod velo esset obtectus: de quo supra dicebamus. Eū lectū duabus culcitris adornauerat iā fœmina, quā & νυμφοδότριαν, & θαλαμηπόλον Græci vocitarūt. Ad eū perducta à spōso detegebatur: à quo etiam

Confarreatio.

Coemptio.

Vitiam eius detectionis causa dona accipiebat, quæ & icciirco ἀνακαλυπτήρια, &, quia tunc ab eo quasi primum videretur, ὀπτήρια, quoque: & quod eam alloqueretur, προσφθεγκτήρια etiam dicta sunt. Nam sane ὀπτήρια apud Callimachum dona sunt affinium & parentum, cum primum infantes vident. sicuti μαίωτρα, quæ darentur obstetricibus. & σῶστρα seruatoribus, & λύτρα, siue ἄποινα liberatoribus. & δίδακτρα præceptoribus. Antecedebant autem sponsam ad lectum vsque δᾳδοφόροι, illi, siue faciferi: duoque præterea, qui colum, vt dicebamus, cum lana, & fusum ferrent cũ stamine, tãquam operis in quo futura esset, auspicia. De cribro quoq; ac pistillo Græco ritu supra satis dictũ est. Ad hæc alij mundũ muliebrẽ, aurũ, spintheres, stalagmia: præterea pelues, pectines, speculũ, sandalia, atq; id genus alia, quæ præter dotẽ dicuntur ab iureconsultis parapherna. Eam luxuriã ad trium tantum vestiũ modũ, ac modici precij vasa aliquot a Solone reductã memoriæ proditũ est. Ibi pronuba accepta vna ex facibus Lucernam coniugalẽ peruigilẽ, pernoctemque futuram accendebat: atq; illico faces extinguere mos erat. Eas vero ne sub lecto conderent, neue seruatas ad rogũ struendum deferrent, pro auspicatissima lege habebatur. Cunctabũdæ virgini pronnestria duobus digitis cingulũ soluit, quod Dianæ ob eam causam λυσιζώνη a Latinis Cinxię cognominatæ dicabat. erat autem cingulum illud ex ouilla contextum lana, eoque nexum nodo, qui Herculaneus vocabatur: propterea quod Heros ille fœcundissimus ab antiquis creditus sit: quippe cui septuaginta liberi superstites fuissent: quique septem diebus quinquaginta Thestiæ filias e virginibus mulieres fecisset. De virginum cinctu ambigitur. Quidam enim dixere, cingi solitam virginem in ipso sponsalium apparatu. quæ tamen sententia Catulli authoritate deletur. Quippe in Hendecasyllabis Atalantam virginem non in ipsis nuptiis a pronuba aut alio cinctam innuit: sed tanquam mos is fuerit virginibus, nunquam discinctam processisse: versus autem indicij ille est, *Quæ zonam soluit diu legatam.* Vbi omnes discessissent, sponsus clausa ianua disponebat custodes foris, quorum opera mulierclarum importuna vel pietas, vel simulatio a foribus arceretur: si qua commoueretur virginis clamore, quum intus vim pateretur. Interea iuuentus cum nucibus, quas cum strepitu, fremitu, cantu spargerent, quarum mentionem habes & apud Virgilium, & in Epithalamio Catulli. Causam aliter alij cognoscunt: vel quia (inquiunt) quasi tripudium faciant iactæ nuces: vel propterea quod illæ putamine, cute, testa,

Nuces in nuptiis.

testa, corio medullam tegunt: vti pari monumento a coniugibus protegantur fœtus. Alij existimarunt earum strepitu virginis gemitus in illa vi obrui posse: atque iccirco id veteres commentos esse. Nostra tamen sententia minus vulgaris Nucibus olim priscos lusisse, tum nos quoque in pueritia nostra, certum est. Proinde Persius per illa verba, —*nucibus facimus quæcunque relictis*, ostendit e primori ætate egressionem. Spargi nuces igitur: id est omittendas animi laxationes, nouaque œconomiæ studia auspicanda. Posterum diem, qui a nobis ἐπαύλια, quasi nuptiarum appendix Græca voce dicebatur, a nouis atque iteratis epulis Latine Repotia nominarunt. In eo namque sponsi affines conuiuium instaurabant. Is dies nouæ nuptiæ initium erat iuris, quod in familiam esset habitura. quā ob causam clauis dabatur illi, ad dominium potius atque possessionem, quam ad designandam, vt aiunt, partus facilitatem. Quidam putarunt, id quod etiam vero similius est, non quum in thalamum, sed Repotiorum die, quo e patris ædibus in sponsi domum deduceretur, pompam illam, de qua supra diximus, explicari consueuisse. Cum donis enim tunc procedere solitam par est: quæ dona ipsa marito ferret. Ea sane φερνὴν vocabant Græci: quæ vero ei rependeret maritus, ἕδνα. Quinetiam simul cum illis vas quoque a socero, opertum illud atque oppletum minuta supellectili: in quo etiam virginis essent crepundia. Vasi nomen Camillus. ita enim ministros appellabant prisci. Posteaquam vero in mariti iam esset, ecce a patre dona iterum, quæ ἐπαύλια δῶρα nominarunt. Iam illud nunc quoque aliquot Italiæ locis seruari vidimus, vt egrediens paterna domo nupta pedem tollat, neve attingat limen. Ei rei diuersas causas assignarunt. mihi illa propior vero videtur, ne Magicis pharmacis lædi posset, quæ sub limine ad destruendam coniugum vel concordiam vel vim genitalem, defodi solēt a veneficis. Hic vides quot quātaque loca tibi tuoque carmini suppeditentur. Varia namque nec contemnenda eruditione poteris aspergere, nunc simplici narratione, nunc per Apostrophen modo ad hoc, modo ad illud numeros tuos aptans etiam de tempore aliquid apponere. Maior enim mense Plutarchus non nupsisse priscas prodidit: Ouidius malas tantum eo mense nubere solitas. atque ex eo etiam prouerbium iactatum scribit. Illud quoque fuisse in more positum, vti viduæ festis publicis diebus nuberent, virgines non, propterea quod populi publica celebritate occupati nihil intererat viduarū matrimonia spectare. at quia virginibus adesse opus erat; non fuit æquum aliis maioribus

Repotia.

Cur limen non tangat sponsa.

maioribus festiuitatibus distineri. Male ominatis etiam diebus connubia interdicebantur: postridie Calendarum, Nonarum, Iduum, præterea quo die occiso Remo parentabant, quod festũ ab eo Remuria primum, postea Lemuria dictum fuit. Cæterum ex aliis antiquorum ritibus, qui apud diuersas nationes obseruarentur, multum luminis poemati affeFetur. quorum aliquot illustriores hic explicandos curauimus. Persarum matrimonia non nisi vere ineunte legitima erant. Græcis, Macedonibus, Thracibus, Tribalis, Pæonibus mos fuit ipsa in conuentione sponsum spõsamque panis gladio diuisi gustare particulam. Græci non pueris, sed sponsi sponsæque matribus gestandas tradebant faces. Galatæ non ex pane sumere, sed ex eodem poculo potare soliti, quum in manum conuenirent. Apud Lacedæmonios pronuba sponsam in veste virili, raso capite in cubiculo solãm sponso offerebat: atque ei sine vllis facibus rem peragendam permittebat. contra, in Coo insula sponsus veste muliebri. Quin eorundem Lacedæmoniorum consuetudo longe maioris licentiæ. quippe liberi adolescentes cum totidem virginibus in perobscuro inclusi loco, quam quisque nactus esset, eam in matrimonium, atque indotatam quidem, sibi adducebat domum. quod vel consilium vel fortunam nemini vel culpare vel mutare licitum fuit. nullus enim pœnitentiæ locus relinquebatur. Quamobrem Lysandro quoque mulctam dixerunt Ephori, propterea quod cum ea, quæ obtigisset, diuortium faceret, vt haberet pulchriorem. Carthaginensium tenuit consuetudo, ne prius matrimonio iungerentur, quam Thynni concisa gustassent frusta. In cœna Atheniensibus e Solonis prẹscripto malum Cydonium esitandum apponebatur. Odores quoque addebantur a Babyloniis. Persæ mala cum medulla Camelina. Scribit Athenæus in IIII. popularibus suis Naucratitis lege cautum, ne in cœna nuptiali aut ouum, aut μελίπηκτον quippiã, id est e melle bellarium inferretur. Athenis ingredienti sponso in caput ex editiore loco, ficus, palmulæ, legumina spargebantur. nunc quibusdam locis etiam triticum demittunt. Lacedæmoniorum virgines nullo vtebantur flammeo. Viduæ, quæ nuberent, facie velata, capite operto prodibant. Illud imprimis ad Coniugij faciet commendationem. quippe apud eosdem festo die quodam Cẹlibes a mulieribus circum Aram tracti, cædebantur flagris: qua ex ignominia ad dandam liberis operam excitarentur. Cecropis quoque meminisse conueniet: qui primus Athenis vagam atque incertam venerem ad vnius cum vna coniunctionem re-

ductam castigauit. Nam quod aiunt de Socrate, duas illi vxores fuisse, Xantippen & Myrto, falsum esse cum alij tum Rhodius prodidit Panætius. Sunt Lapones populi Septentrionales ad Sueciam: ij (vt olim Romani) ignem præferunt in nuptiis, ac præterea silicem. De igni constat. nihil enim magis necessarium illi regioni. quare ad eius quoque reparationem puto silicem comparari. In Bœotia sponsas aiunt asparago coronatas. quo deposita feritate, ad alterius voluntatem mansuescere discerēt. quippe ex cotruda asparagus altilis atque esculentus fit. Nihil etiam te prohibebit quam mollissimo carmine duos Atticos fontes appellare, Gallirrhoen & Enneacrunon, e quibus hauriebatur aqua. vnde fierent virgini lauacra antequam in lectum reclinaretur. Neque prætereundum, quod Græcorum sponsæ nobiliores rheda vehebantur ad sponsum (si qua pedibus incederet, χαμαίπους appellabatur) cuius rhedæ axis pro foribus combureretur, argumento constantiæ atque moderationis: ne coniunctionis alienæ, neve noui coniugij fluctuantem animum occuparet cogitatio. neue hac illac euagandi: quod vitium maxime est fœminis familiare, caperet impetus. Postridie nuptiarum, in oppido Lepti mos fuit, vt ad socrum sponsa mitteret ollam petitum. roganti responderent familiares: neque habere sese: & si haberent, non daturos. Quo iam inde ferendis socrus (difficiles enim magna ex parte sunt) moribus assuesceret. Sed de his satis.

Lapones.

Duo fontes Attici.

Est autem carmen multiplex: nam ipso in conuiuio Scolia canebantur: de quibus inter Pæanes iam dictum est. Post cœnam Epithalamium, quum in cubiculum deducebatur. Tertium genus apud Poetas, quo res ipsa describitur: cuiusmodi est apud Musæum de Leandro. Apud Ouidium in nuptiis Orphei. apud Statium Stellæ. Tale fecit Claudianus de Honorio & Maria. Tale est operosum illud Ausonij. Postremum genus mistū est, & ex narratione, & ex cantione. quale pulcherrimum illud Catulli, quod male inscripsit Argonautica. Est enim Pelei Epithalamium mistum. Quin extat & Claudiani Epithalamium suauissimum eius generis, quod canebatur. Quare, vt iam te expediam, exempla aliquot ponam ex Catullo: quorum in vestigiis ita pedem ponere possis, vt gloriȩ illius metā facilius contingere liceat. Tria diuersa initia. Ad Hymenæum statim:

Carmen multiplex in nuptiis.

Collis o Heliconij
Cultor, Vraniæ genus,
Qui rapis teneram ad virum
Virginem, o Hymenæe: Alterum autem initium a tempore, ad iuuenes,

Vesper

Vesper adest, iuuenes consurgite, vesper Olimpo
Expectata diu vix tandem lumina tollit.

Tertium ad ipsum Peleum,

O decus eximium, & magnis virtutibus augens
Æmathiæ columen Peleu.— Flammei mentionem illis verbis, *Flammeum cape.* Claudianus, quia Heroico pedi hoc numero seruire non poterat, dixit alio,

Flammea virgineis accommodat ipsa capillis.

De curru, quæ diximus supra, idem quoque ita scripsit,

—*pilentaq; sacra Præradiant ductura Nurum,*——verum tamen ibi in fortuna Imperatoria Catullus tedam Hymenæo attribuit: vnam quidem, quia vnus:

—*manu pineam quate tedam*: non tamen solam ait enim,

—*Viden' vt faces Splendidas quatiunt comas?* Carmen autem Amœbæum, non solum cum Hymenæi nomine, sed etiam aliud, vt

Currite ducentes subtemina, currite fusi. Neq; vero vnum sed diuersa in eodem Poëmate: vt apud eundem,

—*Quis huic deo Comparier ausit?* &,

—*Abit dies. Prodeas noua nupta.* &,

Concubine nuces da. Quos versus virgines à cantore auditos retinebant. Ait enim,

Vos item simul integræ
Virgines, quibus aduenit
Par dies, agite in modum
Dicite, ô Hymenæe Hymen,
Hymen, ô Hymenæe. & in altero Epitalamio,

Aspicite innuptæ secum vt meditata requirunt.

&, *Dicere iam incipient, iam respondere decebit,*

Hymen ô Hymenæe, Hymen ades ô Hymenæe.

Verbum quoque ἀπωλίζειν, quod supra posuimus, atque in libris Pontificiis priscis, decubare interpretabamur: ipse secubare,

A tuis teneris volet
Secubare papillis. Fescenninæ autem licentiæ imaginem quandam expressit, quam vt cognoscas, apposui: non vt imittere,

Ne diu taceat procax.

Fescennina loquutio, & quæ sequuntur, malo nanque abstineas me præceptore, aut condias pudore liberali. Magno enim in periculo tum famæ, tum vitæ versantur, qui impudice loquitur, vtque cuiusmodi est oratio, talis quoque mens esse

videatur. Decoro quoque, quod recitabamus, ne nupta pede limen attingeret,

Transfer omine cum bono

Limen aureolos pedes. Vbi non videtur in paterna domo transigi: si verum est quod aiunt, transmitti à noua nupta limen: vt quasi iniquitam à patriis ædibus eam discedere appareat. Vota autem pro liberis,

Torquatus, volo, paruulus

Matris è gremio sua

Porrigens teneras manus

Dulce rideat ad patrem.

In Argonautico autem pene totum carmen pro ea materia est. Claudianus quoque,

—Sic natus in ostro

Paruus Honoriades genibus considat auitis.

Aristophanes autem fabulam, quam inscripsit Pax, clausit choro: cui præter vota quædam, atque precationes, attribuit ludicrum quendam Hymenæum quemadmodum & in alia, cui nomen fecit Aues. Catulli vero carmen Glyconium dicolon est ex Glyconiis quatuor & quinto Pherecratio, pentastrophon. Quod autem aliquando, Throchæi loco Spondeum ponit in prima, id veterum facit exemplo: quemadmodum & in secunda sede pro Dactylo, velut in illo, *Nutriunt humore.* Similem namque oden habes apud Aristophanem in fabula Equitibus. In qua etiam maiorem licentiam animaduertas. Etenim pro dactylo amphibrachyn posuit in illo τοῖς ἀφικνουμένοισι. Nec minus in alio amphimacrum, ὡς εἰ μὲν ἐπῄνουν ἐτ... & ibi.

—ἐλῶν σκευὴν ἀναχρησίμην.

OARISTYS, GENETHLIACVM.

CAPVT CI.

AEquum fuit post Nuptias primo quoque tempore tractare natalia liberorum: nisi cuipiam plus libeat effingere confabulationes, quæ inter virum, atque vxorem fieri consueuere: quas oaristyas veteres appellarunt. Cuiusmodi habes apud Homerum Hectoris & Andromaches, verum id vnum exemplum memini, idque in opere iusto, non autem in Poematio separato. Quod si quis ea perstet in sententia, vt is ei locus debeatur, non laboro. Verum idem sciat, æquali ratione præponendas Epithalamio susurrationes inter procum & puellam. Quale genus poematis habes apud Theocritum. Nos quoque aliquid composuimus

sumus in Nymphis nostris indigenis. vtriusque præcepta adeo varia sunt, vt pene omni ex vita duci possint. Argumentum ac materia pene eadem. vita, quemadmodum suo loco descripturus in personarum tractatione, aut ciuilis, aut militaris, aut rustica. pro quibus tibi in diuersa opera standum est. Genethliaci vero natura, atque ratio & multorum habet imitationes, & vias pene innumeras, vnde ducantur. Duo tamen primaria capita: alterū à maioribus: alterum à spe ipsius infantis. Multæ vtriusque ... Neque enim stemmata, aut res gestæ sine locis: in quibus amœnissima Poeseos diuerticula sæpe reperiuntur. neque spes sine comparatione virtutum præteritarum cum futuris. Sic enim potuissent prisci poetæ canere Genethliacum Q. F. Maximi. Sic potuit Statius Lucanum celebrare. Etiam ab oraculis, & auguriis, & somniis parentum. Etiam si hæc non adsint argumentis nostris: tamen aliqua attingere, atque adducere ad exornationem. Ad hanc considerationem pertinent Cyri, ac Romuli natalia: quorum vterque expositus à feris nutritus, maximorum regnorum iecerunt fundamenta. Diuinus poeta eruit è Sibyllinis vaticinationibus laudes Salonini. Communes loci: dies, tempus, temporis partes. Diem intelligo, vt festa aliquot, Saturnalia, Liberalia, Floralia, qua die Mecœnas nisi fallor. Licet Auroram, Solem, Noctem, Astra alloqui, Temporis partes, Ver genitale, Hyemem genialem, Æstatem opulentam, Autumnum fructiferum: cuius numen Pomona afferet versibus iucunditatem. Plurima in ore Lucina, & Parcæ in carmine heroico. Si lyricum pangis ad amœniuscula potes te demittere: atque etiam ad inferiora, si Hendecasyllabos canis. Ex Varrone, & Gellio educere potes minora numina: qualis Morta, Edusa, Potina. Omnino vero Genium celebrabis: quippe nascentibus nobis suus cuique datur. Vnde & dies Natalitius idem & Genialis dicitur. Vocabis eum igitur ad sacrificium, cui offeres & merum, & corollas. Neque enim hostiam licet cædere: vt quid enim? Qui tum vitam primum adeptus es, alij suam adimas? Ideirco ad aram Deliam vllam cędere hostiam nefas erat; propterea quod nuncupata erat Apollini Genitori. Prisca quoque monumenta ab illo repetes. cuius natalia ex Callimachi hymno in Delum excipere poteris. A quo non minus Iouis incunabula cum Rhea & Corybantibus, ac Dactylis Idæis. Quinetiam si reconditæ studes eruditionis præter Amaltheam capellam, cuius lacte imbutum illum prædicant, habes etiam suem, cuius grunnitu produnt Cretenses infantis vagitum occultatū. Quāobrem Præsiis eius insulæ populatibus animal illud non solum

Mecœnas Floralibus festis natus.

summa in veneratione, verumetiam diuino cultu obseruatum. Et enim ab illis solennia sacra facta Athenæus author est. De Liberi vero patris natalib. quid dicam tibi? quot inde illecebras ad permulcendos auditorum animos mutuare licebit tibi? Adsunt Nymphæ, Bacchæ, Sileni, Satyri, Pantheræ, Currus etiam Cupido exhibere quit carminibus tuis sui ortus initia: quo tempore cum è Chao exiluit primus, omnia comparibus suis cohæserunt. Generatio parit immortalitatem, accepta parentum semina perficit in quibus illos suapte natura deficientes, rediuiuos repræsentat. Quod quotidiana indiuidua possent dependunt Fato, in aliorum subeuntium instauratione specie restituit. Quid aliud est æternitas, quam continuata generatio? quodcunq; mutat, generat. Augmentatio quantitatis alteratio qualitatis, generatio est. nihilo secius loci mutatio. Sermo verborum, cogitatio notionum, prudentia consiliorum, bellum pacis, diligentia opulentiæ, virtus beatitudinis genitrix est. Quid quod Deo cũ deesset nihil, ipse sibi esset omnia, ex nihilo voluit esse aliqua, quæ hoc ipsum, quod ipse est, & essent, & non essent. idq; per generationem. Quanquam ambigue dicitur γένεσις apud Platonem de mundo, cum à Deo ille ait genitum: & de iis, quę in mũdo à nobis dicuntur generari. In hęc rapuit me calor poeticus, vt quemadmodum cætera omnia, quæ nostris commentationib. continentur, ita hæc quoq; pars quam maxime à vulgo abhorreret. Quare iam sit satis.

Προπεμπτικὸν. Ἀπευκτικὸν. Soteria.

CAPVT CII.

NAtum hominem multa variaq; sequuntur euenta. conditio, status, negotia, valetudo, mors. Quæ omnia Syluarum materia esse solent. Itaq; laudantur Consulatus, victoriæ, triumphi, statuæ, festa, ludi, togæ puræ, bullæ, prætextæ, prædia, naues. laudantur inquam, pro conditione, statuue personarum. In negotiis sunt Exhortationes, prosecutiones, consolationes, votorum susceptiones. Quare & in bellum profecturos prosequimur beneominata oratione: neque eos solos, sed etiam quomodocunque peregre futuros. Pro quibus vota quoq; suscipere ius fasque est. Quemadmodum pro ægrotis. quod carmen suis Lyricis inseruit Horatius. Aliis titulos fecere Propempticon, Protrepticon, Paramytheticon huic εὐκτικὸν, Latine Votiuum. Nauiganti idem Horatius: *Sic te diua potens Cypri.* ad bellum euunti Messallæ,

Ibis Liburnis inter alta nauium

Amice propugnacula. Ægrotanti, Mecœnati,
Quid me querelis exanimas tuis?

Et pro seipso Tibullus. Recepto vero duce atque exercitu incolumi sacrificabant Soteria: sicut & amico aut patre aut filio, aut marito restituta sanitate. cuiusmodi cecinit Statius. quod ab Orpheo primum factum memoriæ prodidere. Est autem in genere τῶν εὐχαριστικῶν, id est eorum, quibus agimus gratias, scilicet Diis immortalibus. Proseuctico autem cognatum ἀπευκτικόν. idem namque filum orationis, idem modus, tenor: finis diuersus. Nam Proseuctico petimus aliquid fieri, aut esse. Apeuctico aliquid non fieri, aut non esse. Sunt igitur congeneres orationes. vtraque petit sane fieri quod non est: sed Proseuctica fieri bonum simpliciter: Apeuctica fieri bonum sublato malo. Prioris modi multa diximus: illud Virgilij est:

Armipotens belli præses Tritonia virgo
Frange manu Phrygij telum prædonis.—

Alterius generis apud Catullum de re præterita:

Iuppiter omnipotens, vtinam ne tempore primo
Gnosia Cecropiæ tetigissent littora puppes.

Et illud in VI Æneidos simile, differt enim sola breuitate,

—ne sæui magna sacerdos.

Et apertius: in tertio,

Dij prohibete minas. Dij talem auertite casum
Et placidi seruate pios.—

Vocantur autem etiam ἀποτρόπαια carmina, quæ ad auertendam auerruncandam ve infensorum numinum iram comparantur. Supplex est Proseucticon. petit enim. omnis autem, qui petit, eget. Minor igitur est hoc ipso, quam is, a quo petit. Suauis igitur oratio petitioni accommodanda. Ipsa argumenta condita humilitate, ne videaris velle vim facere, atque extorquere. Insinuatione opus est, & occulta surreptione. Decet etiam Poetam profiteri se esse beneficiarium illius, quem appellat. Vita, dignitas, opes tria sunt primaria, horum vnum aut omnia ei abs te deberi. In Apeuctico assurgere licet altius, atque instare. Miseratio namque maior mouetur in periculis, aut alia qua re atroci. In Soteriis liber animus a malo, aut metu, seruus eius, cuius opera tam bene affectus est. exultans lætitia: narrans commoda: omnia studiose amplificans, figuris comptis, acribus, frequentibus.

PROPEMPTICON, APOPEMPTICON, HODOEPORICON.

CAPVT CIII.

PRopempticon quoque in genere Prosecutici continetur. Est enim Poema, quo prosequimur abeuntes, vel votis, vel bonis ominibus. Sumemus autem argumentum a tempore, loco, officio, comitatu. Suppeditabitur enim a tempore canendi materia: etiam initia poematis aliquando, quibus affamur ventos, diem, noctem, ver & alia. hyemis incõmoda deprecabimur. Loci ratio duplex, quo, & qua. Exemplum tibi ad carmen tuum variis pingendum coloribus ex Æschyli Prometheo sumes, a quo Io vaticinium audit fugæ suæ. Iisdem vestigiis deduces argumentum. veluti si discedens Roma Veronam petat. Huiusce vrbis dignitatem collaudabis, situm incomparabilem Athesis amœnitatem, Vetera monumenta, Aquæductus, Pontes, Theatra. Alterius loci ratio, qua illi est iter faciundum. Apenninus, quem tot fluuiorum patrem appellare poteris, imprimis sese offeret. Deinde Florentia omnium pene vrbium elegantissima, Tum Padus fluuiorum rex: postremo Feraria, qua nihil mundius, nihil illustrius videt Sol. vniuersa quoque natura locorum alias, atque alias admittunt dicendi occasiones. Etenim ei si est nauigandum, quot quanta e mari? votum aduersus pericula: sacrificia tempestatibus. Neptunus, Nereides, Delphin, Pompilus, Aquilones, Cauri, Auræ tibi præsto sunt. ab officio, veluti si Legatus, si cum imperio, aut exercitu: si pro pace. ilico sese tibi dabunt Viri laudes: electum e multis genus, virtus, fortuna. Diuertes deinde ad socios, comites, collegas: quorum e virtutibus illius agnosces commoda. Est igitur laudandi occasio cum ea parte coniuncta. Nam qui propemptici speciem fecere vnam, ἐγκωμιαστικόν. nihilo melius iudicarunt, quam ij, qui nobis eloquentiæ candidatis affirmabant orationem pro lege Manilia esse in genere demõstratiuo. Quid? admittemusne illam quoque diuisionem? Partiuntur enim προπεμπτικὸν in duo: in ἐρωτικὸν, & συμβουλευτικόν. Aiunt Amatorium Propempticũ esse, cum amicus amico dat hoc, vt eiusmodi carmine eius celebret abitionem. Quod si maior prosequitur minorem abeuntem: illud esse συμβουλευτικὸν: propterea quod ad præstantioris dignitatem pertineat dare consilium inferiori. quam Sophistarum superstitionem vides omnino carere iudicio. Si enim ita sit, minime dubium est, quin etiam a quocunque vitæ vel genere, vel officio, ducendæ pene innumeratæ sit species. Sũma poematis huius est εὐφημία. cui vel ἤθη, vel πάθη possint

ad hærere

adhærere tum multa tum varia. Si enim amicum abeuntẽ appelles, qui paruulos relinquat liberos, etiam consolatione vtendum fuerit, etiam promissis eius expectatio de tua fide oneranda. si amicam propemptico alloquere: quales tibi affectus vel mouendi vel declarandi? Quas attinges tum fabulas, tum historias? Qui flores ex intima rerum natura delibandi? Ab animalibus, a plantis, ab elementis ipsis: quorum conditio vniuersa spectat ad vnionem. Quare tibi illum dederit Fatum, vt auferret? Quid amplius tibi sperandum; quo viuendum modo? qui sine teipso sis futurus? Esto igitur hoc ἐρωτικόν. Quid si in exilium misso amico, vel filio, vel patri eiuscemodi pares Poema? nonne merito hæc item pars speciei certæ nomen sibi vindicabit? Quis igitur dicat προπεμπτικὸν φυγαδικόν: Acutius agnoscas ab hoc genere genus illud diuersum, quod non ei, qui manet, attribuitur, tanquam προπέμποντι τὸν ἀπερχόμενον: sed ei, qui abit: qui amicos, quos relinquit, alloquitur Eiusmodi felicissimum simul atque miserrimum Ouidij fecit ingenium. Abiens enim in exilium, cuius erat is dignior, qui illum relegabat: diuina illa excussit, quorum initium est:

Cum subit illius tristissima noctis imago.

Etenim hanc elegiam si cum superiore, in qua describitur nobilis illa tempestas, quispiam coniungat: ex vtraque abeuntis Nasonis condet αὐτοπροπεμπτικὸν singulare. Quod hunc ad modum nominare libuit nobis, quia vicissim Propemptico respondet. E Statio multa poteris contemplari, nec tua facere minora. Apopempticon non est nisi nomine diuersum: res eadem.

Συμβουλευτικόν, Προτρεπτικόν, Παραινετικόν, Νουθετικόν, Παραμυθητικόν. CAPVT CIV.

CUm omne genus orationis ad deliberatiuum reduxerimus (finis enim iudicij est Iustitia, Iustitia ab electione, Electio a deliberatione: item Laudationis finis, imitatio) tum superiora, tum hæc ipsa quæ deinceps recensebimus, sub deliberandi genere continebuntur. Quippe nuptiale carmen facile sub illo collocatur. Non minus Geniale. Est enim sub Eucharistico. Gratias Deo Opt. Max. cuius beneficio liberis aucti sumus. Tanto magis προτρεπτικόν, quod Adhortatiuum Latini. sub quo statuetur παραινετικόν, νουθετικόν, παραμυθητικόν. Est enim Parzneticon, quod præcepta continet Sapientiæ. Nutheticum, quod cuiuscunque modi complectitur admonitiones. Paramytheticon, quo aliquem consolamur. Adhortamur enim ad animi compositionem, atque tranquillitatem.

Neque differt Adhortatio a Dehortatione, nisi quemadmodum Suasio, & Dissuasio. Hæc vero ita sunt diuersa, vt affirmatio a negatione. Nam qui negat, hoc ipso, quo negat, affirmat negationem. Et qui dissuadet, suadet non esse faciẽdum. Omnibus autem his tum laus, tum vituperatio adiunctæ sunt. quæ sunt quasi calcaria quædam ad electionem. Id quod in Parenetico tam perspicue patet, vt etiam in ipsa voce laudis vocabulũ constituatur. Protrepticon igitur tot modos, aut species continet, quot habet fines. Iam vero a nobis sæpe declaratum est, vnum esse finem nostrum extra nos, Deum: vnum in nobis vltimum, Beatitudinem, quæ appetiti boni fruitio est. Sunt autem bona, Animi, Corporis, Fortunæ: ad quæ cum animum appulerimus, inchoatæ cuiusdam beatitudinis affectio est. Ad quam consequendam mouemur aut ea, quæ in mente nostra est, ratione: aut extrinsecus aliorum impulsu. Is vero dicitur Hortatio, quia Græci sic loquuti sunt. Est enim ὁρμὴ impetus. Aut igitur est adhortatio ad rem, vel actionem quampiam sine comparatione atque deliberatione electionis. Eiusmodi Ideæ est τὸ προτρεπτικόν. Exempli gratia; Si tibi dem consilium, vt ineas militandi rationem ita, vt neque cum otio, neque cum studiis literarum, neque cum questu mercaturæ comparem. Aut est admonitio simplex, qua instruaris ad aliquam prouinciam capessendam: cuiusmodi est oratio Q. Fratris ad M. Tullium de petitione consulatus. hoc est τὸ τεχνικόν. aut est cum præceptionibus. Hoc est τὸ παραινετικὸν siue παραγγελματικόν. qualis est Isocratis ad Demonicum; & Plutarchi παραγγέλματα. Cum igitur bellum suscipiẽdum est, dubitaturq; faciendum ne sit: ea oratio est plane deliberatiua, a Græcis συμβουλευτική: cuiusmodi in XI. Agit enim Latinus de consilio belli continuandi: quod idem est, atque in suscipiendo:

Ante quidem summa de re statuisse, Latini,
Et vellem, & fuerat melius, non tempore tali
Cogere concilium, cum muros obsidet hostis.

Hoc Poematis genus non cadit in syluas. Conflato autem bello, protrepticis carminibus locus est. Neque enim amplius est electio, sed iter ad finem. Hoc carmine syluam componere licebit. quo vel Imperator, vel vniuersus exercitus ad victoriam excitetur. Gerit autem quendam, vt ita dicam, vultum Propemptici. Simul addit impetum sumptis argumentis a patriæ charitate, focis, aris, Penatibus, rebus gestis, periculis impendentibus, seruitii, ignominiæ. proposita spe quietis, opulentiæ, honoris. Bene ominata verba huic conueniunt.

Votis

Votis quoque claudere poteris, cum appellatione numinum, quorum in tutela gens est. Excutienda loca suasoriarum, à necessario, vtili, honesto. Hoc est Protrepticon. νουθετικὸν vero, si addas ad Proptrepticon, rationes aggrediendi hostes, cauendi ab illis, debellandi. παραινετικὸν autem, si adiungas Nuthetico praeceptiones. Est autem Protrepticon generis nomen ad multas actiones. neque propterea nomen mutauit nisi in re maritima. Id enim ἐπικέλευσιν Graecis libuit appellare. Talis apud Poetam in v.

—nunc nunc insurgite remis
Hectorei socij, Troiae quos sorte suprema
Delegi comites: nunc illas promite vires,
Nunc animos, quibus in Getulis Syrtibus vsi,
Ionioq; mari, Maleaque sequacibus undis.
Non iam prima peto Mnestheus, neq; vincere certo.
Quanquam ô! Sed superent, quibus hoc Neptune dedisti.
Extremos pudeat rediisse: Hoc vincite ciues,
Et prohibete nefas.—

EPIBATERION. CAPVT CV.

CVm quis longam post peregrinationem, aut diuturno postliminio in patriam reuersus esset, certa die ciuibus cõuocatis aut habebat orationem, aut canebat carmen. de illustrib. viris dico. Id poematis genus ἐπιβατήριον dicebatur, ἀπὸ ἐπιβαίνειν εἰς τὴν πατρίδα. Ea in ciuitate aut erat princeps, aut Praefect⁹ à principe impositus, aut Respublica. Ergo & principem, & praefectũ celebrabant: sane post laetum procemium, quodq; ostẽderet omnium desideriorũ finem. Is enim est huius Poematis modus, vt diis agat gratias, quorũ beneficio bis natus sibi videatur is, qui illa canit Epibateriã: & ciues benigne appellet: quorum animos ex frequẽtia, ex vultu, ex plausib. deprehẽdat, atq; agnoscat. Quod si postliminio reuersus hoc agere aggrediatur, maiores addet affectus. Patrios primum lares salutabit, quorũ ante aras focosq; primũ hauserit coelum: eumq; diem quasi natalẽ suum colet. Tũ vero cõuersus ad ciuitatem, ordietur laudes tãquam parentis, tanquã altricis. Ab ipso conditore sumet initiũ. à matrice vrbe, si colonia sit. A beneficio & magnitudine vrbis Imperatorię, praetoriaeue, si sit municipium. Cum autem hominum cõuentus propterea sint instituti, vt & tutius, & cõmodius viuerẽt, à situ maximũ capiet argumentum. Situs vero etiã loci naturam demonstrat. Locum intelligo Regionem, sitũ regionis partem.

partem. Regio commendatur à se ipsa ob fertilitatem: & si non sit fertilis, ab iis commoditatibus, quibus vtimur ad ea, quæ sunt necessaria importanda. vt à mari, fluminibus, camporum planitie. Altera commendationis ratio ab asperitate, quia inuia, atq; inaccessa tutiores incolas faciat. Hæc à seipsa habet. Cæterum & à vicinis, siquidem boni sint, sic laudis patet aditus. Sin mali, illorum vituperatione magis etiamnum laudatur ipsa, quorum nequitiæ neutiquam particeps sit. Vrbis autem situs tribus potissimum probatur caussis: sanitate, munimento, voluptate. Sana vrbs creditur alia aliis. Illud sine controuersia, in aere perflabili. Id sane disputant: editane loca, an late patentes campi aptiores existant ad tuendam sanitatem. Suas vtriq; afferunt rationes. Quod si in plano sita cedat aeris præstantia ei, quæ in monte posita est, at enimuero facilitate commoditateq; commeatuum, atq; subuectionũ superior esse videbitur. Quod ad munitiones attinet, id vel in natura, vel in opere positum est. Priscis celsa loca munita ostendit natura, quibus ars adderet pauca. In planis constitutæ fossis atq; muris suam debent securitatem. Nunc hæ probantur magis in re militari. Quæ sunt in collibus, difficilius emittunt milites ad obsidiones impediendas: facilius è superiore loco detectos hostes petunt missilibus. Quæ in planis, faciliores habent exitus, minus commode tectos aggeribus inimicos incessere queunt. Ita in vtramq; partem diducere poteris orationem. Quinetiam si muris cinctus non sit vicus natalis tuus (nam ex iis maximi quoq; viri prodiere) & sanitatem laudabis, quæ à murorum claustris male sæpe afficitur. & libertatem celebrabis, quæ non cohibeatur, tanquam pecora præsepibus. Aurea ætate sic habitasse mortales. Ad eum modum & vixisse, & regnasse Lacedæmonios. Apud Scythas nihil commendari magis, quam carere mœnibus. In fide, audacia, robore ciuium perpetuum esse imperium. Intra murum delitescere, fugæ perquam esse simillimum. A voluptate locus dabitur argumentis, si vicinæ sint syluæ, colles, frugiferi fontes, prata rigua, horti. Templa, ædes, portus, porticus, magnifice structa omnia. Igitur vetustatis finis Nobilitas. Nouitatis necessitas. Neque enim sine maxima prudentia, maxima vsus spe, adduci potuisse accolas, vt relictis suis certis sedibus eo commigrarent. Sanitatis finis, vita. Munitionis Libertas, Imperium. Ornatus atque magnificentiæ, Voluptas: sine qua nullius rei possessio vera dicitur. Est enim voluptas fruitio boni experiti: quam qui damnarunt, nesciuere quid esset rerum finis. Hæc igitur ab ipsa quasi materia vrbis. Forma vero ipsius ipsi ciues existunt: à quorum corporibus,

Voluptas.

ribus, animis, fortunis excitabis ad laudes auditores. Si corpore delicati sunt, venustas hic habebit partes primas. Sin asperiores fuerint, robur prædicabitur. Si absit à fœminis pulchritudo, ea prætermissa ad animorum laudationem aduolabis, sedulitatem sobrietatem, castitatem. Pæonum fœminæ ex Herodoto in memoria habendæ: ex aliis Patauinæ, Romanæ, Spartanæ, Cimbræ. Præterea virorum studia in armis, in literis, in artibus, in mercaturis. Leges, mores, consuetudines, res gestæ, si quæ sunt illustriores, ac maxime dignæ memoratu. Parce omnia, ac breuiter, ne in πανήγυριν excrescat oratio. Quinque imprimis commemoranda sunt: erga Deum pietas, inter ciues concordia, peregrinis hospitalitas, subditis humanitas, contra hostes fortitudo. In fine Poematis, benepreçari patriæ, sese illi deuouere.

APOBATERION.

CAPVT CVI.

Contra, Apobaterion carmen erit, quo discedentes vtuntur. Discedimus autem aut à patria, aut ab aliena. Si à patria, aut officij, aut peregrinationis, aut exilij causa. Si ab aliena, aut ad alienam, aut ad patriam, atque ita vt ea in terra aut sedem fixerimus, aut non, sed quasi in diem vixerimus. Varia sane materia, varioque tractanda modo: verum cuius summa sit affectus omnibus sane communis. ita tamen, vt in quibusdam sit verus, in aliis fictus. Nam qui à patria discedit, sane habet multa, quæ eum commoueant. Qui redit in patriam, quid ei potest tunc vlla in terra relinqui, quod præsenti voluptate desiderij faces queat extinguere? Cætera, quæ inter hæc sunt, vt media natura eorum est, ita partem capere debent eius tractationis, in quam magis vergunt. Exempli gratia: Si apud Gallos, quæ gens est & opulentissima & humanissima, legatum agens Romam sit rediturus, non eodem afficietur modo, quo nos in Vasconia profugi, si fortunæ Imperio in veterem patriam reuocemur. Huius generis est Æneæ oratio ad Helenum, atque Andromachē. Qui iturus est in exilium, commiseratione interdum etiam lapides ipsos mouet. Qui ab senatu, aut rege vel legatus, vel cum exercitu mittitur, temperatiore vtitur oratione. Hęc à syluis & cantu musico valde sunt aliena. Verū si grande poema pangis, ad hunc maxime modū introducendæ sunt personæ. Quod si quis Poeta & sit, & à patria habeatur, ei sane carminib. pro oratione vti licet. Proponitur populi fides, clemētia, pietas quib. familia, vxor, liberi commendentur. Oratio, quę Ciceroni à scripta est, ad

Equites

Equites priusquam iret in exiliū, tametsi illius non est, tamen est talē censeo, ex qua multū fructus ad tuū Apobaterion capere possis. Decedens, aliena terra, in qua diu vixeris, eam patriæ nomine appellabis, salutabis. Beneficiorum memoriam æternam fore polliceberis. quanquam veterem veramq; petas patriam, tamen te bis natum existimare. Hic meliora natalia iam adulto, atq; intelligenti: ibi vulgatoria. Hic te semper futurum, vbi inueneris id, quod vbi fueras denegabatur: Cœlum ipsum, inquam, quod ibi ablatum, hic recuperaui. Claudes poema bene ominatis verbis, faustisq; precationibus. Genus hoc poematis, siue orationis, quare à Græcis dicendi magistris ἐκπεμπτικὸν sit appellatum, sane nescio. quid enim in hoc potius, quam in aliis mihi sit componendum? Nobis ita libuit ἀποβατήρια vocare, quomodo ἐπιβατήριον id, quo reditus in patriam celebratur.

Παιδευτήρια.

Capvt cvii.

INter εὐχαριστικὰ nihil prius nihil sanctius eo poemate, quod à nobis Græce dicitur παιδευτήριον, quo præceptoribus nostris gratias agimus, deq; cœlesti ac diuina semente ab illis facta vberem messem grati reddimus. Quid enim optabilius à Deo opt. max. huic brutæ atque incompositæ materiæ tribui potest, quā forma illa, quam sui similem fecit ipse, vt nos eius similes euaderemus? Quid ergo cōducibilius homo homini pręstare queat, quam illum ipsum animum qui nos aptos facit atq; procliues ad beatitudinem, ita colere, vt eam & cognoscere, & expetere, & consequi valeamus? Hoc igitur quod esse debemus, Dei benignitati: hoc, quod sumus, pręceptorum nostrorum beneficio acceptum ferre oportet. Ergo cum tyrociniorum nostrorum tam in armis, quam studiis literarum tot tantaque rudimenta multis viris tum sanctis, tum fortibus debeamus, primis adolescentiæ nostræ auspiciis commemoratis, in laudes continuo institutorum abeundum est, quorum & fides, & probitas, & solertia, & sapientia, & æquanimitas & sedulitas frequentes illustresque sententias suppeditabunt. Imprimis vero liberalitas, qualis Socratis erga discipulos suos, quorum opibus ne nummo quidem ditior factus fuit: nō quemadmodum Gorgias, aut Hippias, aut Protagoras. Chironem quoq; adduces, & Phœnicem, Achillis vtrumq; moderatorem, Aristotelem Alexādri, aliorū alios. Neq; solum artifices, sed & artes ipsæ locos tibi communes dabunt: quarum laudibus multum refert si addas inuentores, quicun-

tue vel ex Plinio vel ex aliorum narrationibus erui poterunt. Eorum namque splendore multum sæpenumero lucis adducitur Poemati. Cæterum propterea quod pene in omnibus cum cætero argumento laudationum quoque rationes coniunctæ sunt, videamus tandem, quibus legibus Panegyricum Poema confici consueuerit.

PANEGYRICON. CAPVT CVIII.

VEteres Græcos tenuit consuetudo certis vt celebritatibus vnum in locum vniuersi conuenirent, vt eorum animi vel præceptionibus sapientum, vel fortium æmulatione, componerentur, atque colerentur, vel ludorum festiuitatibus laxarentur. Namque tum Poetæ, tum oratores, tum Aretalogi, tum historici suas recitabant lucubrationes. Legimus enim suas musas proprio ore Herodotum pronuntiasse. Hesiodus vero etiam se victorem fuisse prædicat. Præterea cursus, athletæ, equi, cæteraque id genus, quæ in primo libro nobis narrata sunt. Adhæc fabulæ multæ dabantur, vel a Tragicis, vel a Comicis: quorum locis, & præteritorum laborum lassitudo, & præsentis moræ tædium tolleretur. Nomen igitur generis πανήγυρις, ὅτι πάντας ἀγείρει, id est, omnes congregabat. Eiusdem enim originis est, ἀγυρις, ἀγείρειν, ἀγορά. Fuit autem mos Græcis addere vocem illam πᾶν multis verbis vbi vniuersitatem consignificare vellent: quemadmodum fusius in Originibus dictum est. Sic παμβασιλεὺς, πανδίκης, παμπόνηρος, πανάλωτος, quo vocabulo vsum esse Archilochum author est Strabo in octauo. Itaque & Athenienses cum ex omnibus vicis ad ludos conuenirent, παναθήναια celebrabant & ad Heliconium Neptunum Iones Panionia: sicut idem prodidit. Ab ipso igitur Deo eiusq; potentia tibi carmen auspicari licet: parce tamen, vulgata namque res est admodum, nisi ex abdita quapiam eruditione aliquid erutum promas, verum sine ostentatione, atque arrogantia, itidemq; ne anxios habeas auditorum animos in ipsa historiæ quæstione. quod vitium quorundam poetarum vel maximum existit; qui dum malum admirationi esse, quam intelligi, pro attentione, quam captant, odium consequuntur. Deinde ad Gentis laudes, quarum leges in superiore commentatione positæ sunt. Hic res gestas mos est oratoribus liberius explicare, non solum quod ea res faciat ad laudationem, sed etiam vt incitentur animi ciuium ad similes & exercitationes & glorias. quo loco non historias

modo

modo veras, sed fabellas quoque inserere plurimum confert aurium voluptati. Atque ex his excitari potest modus comparationum. Plurimum sane splendoris affert rebus nostris alienæ lux laudis. Tertius locus continet celebritatis ipsius commendationem, quam pro cuiusque rei studio deduces in tuos numeros. Sunt enim Gymnica certamina ad robur augendum exercitationibus. Sunt Musica ad robur redintegrandum ex remissione. Sunt incondita quędam alia quæ simul cum seriis ludum connectunt: cuiusmodi legimus Consualia, in quibus cernui pastores saliebant. Et illa, quæ a Varrone tradita, a poetis repetita: —*vnctos salıere per vtres.* Et quæ nostris temporibus fiunt; cum quis in scrobe, aut circulo ponit vnum pedem, alterum suspensum habet. Collustator vno item stans pede, atque eo saliens aggreditur expectantem. Vter eo, qui suspensus est, pede terram attigerit. pro victo habetur. Si aggressor, abit: alius succedit. ille adhuc manet. Si is, qui in circulo stat, vincatur, abit, qui eum aggressus est, in eam subit stationem. vetus profecto exercitandi genus & quod legimus de Milone Crotoniata. Stans enim in pelle vncta oleo, aggredientes propulsabat. Ipse de vestigio ne tantillum quidem. Alia quoque leges apud Pollucem, quæ in conuentibus festis fieri consueuerant. Eorum iucunditate carmina tua poteris aspergere. Adde iis post hæc certatorum præmia Præconis voce declarationes primum, quibus, tum Athleta, tum patria, atque parentes beati pronunciabantur. Dona deinde alij alia, Lebetes, pelles, coronæ: quemadmodum e Pindaro colligi potest. Coronarum materia varia. E quercu. Eius laus multa. Victus priscus, Olea non minore prædicatione. Ex ea enim veteres Trophæa erigere soliti. Ea sese coronauit Pallas Neptuno superato. Quid? sterilis arbor est, vnde coronæ fiant. veluti Picea, Apium, Cypressus. ex his enim nullus vsus ad vescendum nobis. Tum vero vis orationis, quo se intendat, habet. Pro se satis præstare virtutem sibi. Non esse precium coronam, sed præmium quin ne præmium quidem, si ab emendo dicatur: sed indicium tantum, ac testimonium. Secundum hæc præsidem certaminis atque celebritatis appellabis: siue is sit Rex, siue præfectus, siue plures, vt apud Græcos olim ἀγωνιμεῖται; tum alij, tum Amphictyones. Legimus etiam multos priuatos viros, edidisse ludos publicos, vel ad augendam nominis magnificentiam, vel ad eluendam auaritiæ maculam: quemadmodum iis facere mos fuit, qui Decumam Herculi polluceebant. Neque enim epulum fine aliquo ludorum genere dabatur. Tum autem qui parentibus

aut patro-

aut patronis ludos funebres faciendos curabant. Postrema Poemacis pars in votis, atque exhortationibus sita est. Discedant bonis omnibus, memores tam felicis diei cuius tractum breuem longinquæ vitæ incerti anteponendum putent. Si quid spectarint gloriosi, ad idem sese comparent: sin quippiam sese obtulerit, cuius offensione sit animus alienatus, eo relicto tanto acrius ad virtutem accingantur. Panegyricus igitur est oratio laudatoria, quæ dici consueuit apud multitudinem congregatam. Differtque ab aliis orationibus demonstratiuis: propterea quod multæ scribi possunt de cuiuspiam laudibus, quæ nunquam recitatæ, sola lectione contentæ sunt, quales Euagoras Isocratis, & de laudibus Helenæ, atque Busiridis. Quinetiam si pronuncientur apud aliquot auditores, ne tum quidem Panegyrici nomen obtinebunt. Plinius quoque Traianum laudaturus, illustri titulo auxit orationem suam. Neque enim vniuerso populo conuocato, sed Patribus tantum conscriptis in Senatu dixit de principis laudibus. Præsertim cum totius argumenti vis posita sit in genere τῶν εὐχαριστικῶν. Eum enim finem spectat, vt pro Consulatu gratias agat Traiano, ac propterea in laudes eius adducatur. Quod vt melius intelligatur, de generibus laudatoriarum aliis agendum est.

LAVS, LAVDATIO.
CAPVT CIX.

Ἔπαινον igitur aliud dicunt Græci, aliud ἐγκώμιον. Falluntur enim, qui idem putant. Quod vt clarius pateat, à Nominis ratione, rationem rei, quod vocat Aristoteles τὸ τί ἦν εἶναι, venerari oportet. Est igitur αἶνος, quemadmodum supra dicebamus, idem quod μῦθος. Μῦθος autem idem, quod dictum, aut sermo: vt veteres loquebantur. Nam postea vtriusq; significatio ad fabellarum angustias redacta est. Ergo cum de re quapiam αἶνος esset propositus, auditorum consensus expressius oratione ἔπαινος appellabatur, quasi prioris narrationis additamentum. Nullum enim pulchrius auctarium orationis, quam comprobatio dictorum. Inde tractum est, vt hoc testimonium vel bonæ rei, vel bene cuiuspiã facti, dictiue ἔπαινος vocaretur. Satis igitur erat & breuitas orationis, & paucitas cõprobantium. comprehendebat autem veritatem, atque ab ea comprehendebatur. Hoc à Latinis laus dicta fuit vetere voce Æolica: cuius composita durant adhuc, ἀπολαύω. fuit enim λαύω fruor. Nullus sane maior fructus ex virtute, aut

ἔπαινος.

actione illius, quam laus. Sic itaque definiere: ἔπαινος μαρτυρία πρὸς αὐτὴν ἀρετῆς: atque eodem filo alij. λόγος ἐμφανίζων μέγεθος ἀρετῆς. quanquam mihi videtur vox illa, μέγεθος, esse superuacanea. Satis enim est vt sit, vel testimonium, vel indicium virtutis. Nam virtutis magnitudo, siue alius quis modus, nequaquam ingreditur definitionem. Sed magnæ virtutis magna quoque laus esse potest. Erit igitur laus & simplicis rei, & simplici nudaque oratione, & semper vera, vt volunt. Tametsi nobis aliter iudicatur. Euenit enim, vt etiam testes mentiantur: aut fallantur saltem ij, qui vel amici, vel possessionis suæ laudem proferunt. Sed mea quidem sententia, tum vera, tum falsa oratio de cuiuspiam perfectione: modo sit sine ornatu, simplex ac breuis, ἔπαινος erit. Dico autem perfectionem, non virtutem, vt illi, propterea quod etiam ab arte quapiam, quæ à virtutis natura alia est, laus proficisci potest. Quemadmodum ne iis quidem assentior, qui vnius tantum virtutis ἔπαινον esse autumant. Quippe si quis hunc αἶνον mihi narret: Benedictus Scaliger cum Matthia Coruino Rege Turcarum exercitus multos fudit: Equitem è suis nullum stipendiis, vt alij faciebant, defraudauit: Dei Opt. Max. cultum, præter morem militarem, prima summaque habuit in commendatione: subditorum multis, quos Bonifacius frater supplicio dignos iudicabat, ignouit: hunc ego ἔπαινον appendam. Benedictus igitur Scaliger fortis, Iustus, Pius, Clemẽs fuit. Sane hæc laus & de multis tamen. At ἐγκώμιον pusilla quædam quasi πανήγυρις est. Quippe ἐν ταῖς κώμαις tribulibus audientibus cum laudes alicuius ita recensebantur, vt longiuscule procederet oratio: ἐγκώμιον appellarunt, quæ neque breuis, neque simplex esset: sed figuris ac numeris ornata, certis diuisa partibus, locis digesta suis esset: Quare eadem sane res: modus non idem. Omnisque ἐγκωμιάζων ἐπαινεῖ non autem è conuerso. Ac sane ἔπαινος videtur ἐγκωμίου pars, & ἐγκωμίου multi ἔπαινοι. atque ἔπαινος quidem persuadere potest. non quærit tamen. ἐγκώμιον semper vult. affert enim rationes, quibus credas ita esse, vti dicitur. quare vel exercitationis, vel officij causa multa ἐγκώμια scripta sunt, quibus ἄτοπα, id est, res damnati argumenti, quæque nullum artis admitterent locum etiam nefaria quædam commendarentur: huiusmodi est oratio de Busiride, de febre quartana, de pestilentia. Quædam etiam ridiculæ, de caluitio, de ventris crepitu, de musca, de culice, de ansere. Ex officio vero: vt si filius Phalarim, aut legatus laudet. Aristoteles ἔπαινον virtutum esse ait, ἐγκώμιον vero factorum

Laus.

ἐγκώμιον.

ctorum. μακαρισμὸν hominum beatorum, id est, diuitum, εὐδαιμονισμὸν deorum. Facit etiam in Ethicis τὸ τιμητὸν pluris, quam τὸ ἐπαινετόν. Quemadmodum vero Latine dicas ἐγκώμιον, haud sane in mentem venit, nisi sit, Laudatio; Inscribuntur tamen sæpius de laudibus. Quæ igitur vel ἔπαινον vel ἐγκώμιον consequantur, Græci κλέος & δόξαν, si à virtute proficiscantur: si ab alia causa, puta à pulchritudine, à cursura, à cantu, à fabrica, & eiusmodi, ἐπίσημον appellarunt. κλέος sane esse, τὴν ἀπ' ἀρετῆς ἐπιφάνειαν, καὶ ἡ παρ' ὀλίγοις. δόξαν autem τὴν παρὰ πολλοῖς. Quare κλέος gloriam potes dicere: δόξαν dignitatem, vnde ἄδοξοι & ἔνδοξοι, de quibus etiam apud Gellium ex Enniano carmine. ἐπίσημον autem nobilitatem ad amussim designat. Ita dicimus nobilem citharœdum. Nobilitas ex laude, laus ex artis perfectione. Fecerunt autem εὐλογίαν speciem ἐπαίνου, quam nos aptissime prædicationem appellamus. Sic n. vtitur Cicero. Nam verbo benedicendi barbari in sacris libris sæpe sunt abusi. Quinetiam cum quis de seipso prædicaret, aliud finxere verbum felicissimum περιαυτολογεῖν, quod eidem suum consulatum toties ventilanti maxime potuit conuenire. Ex his patet non esse verum, quod aiunt, ἔπαινον esse περὶ τὸ μέγεθος τῆς ἀρετῆς. ἐγκώμιον autem τῶν πράξεων τῶν εὐδαίμων. Nam actionum sua simplex, breuisq; laus est. Et rerum legimus Laudationes, vt Herculis, Helenes, Romæ. Illud præterea, quam isti, diligentius. Nanque cum τῷ ἐπαίνῳ aliud, quã τῷ ἐγκωμίῳ, contrarium agnoscerent, vna tamen voce vtrunq; appellarunt, ψόγον. Nos vero ψόγον τῷ ἐπαίνῳ, & τῷ ἐγκωμίῳ τὴν κατηγορίαν. Qua voce vtitur ad hunc sensum in Phœdro Plato. Aristoteles autem τὸ ψέγειν, etiam κακολογεῖν, & τὸ ἐπαινεῖν etiam εὐλογεῖν. Hæc igitur de laudationibus. Nunc earum genera secundum rerum partitiones explicanda sunt.

κλέος. δόξα.

ἐπίσημον.

QVÆ quisque laudare possit. CAP. CX.

QVæcunque sunt, Dei Opt. Max. beneficio sunt: Cœlum, Elementa, quæque ab iis, quæque ex iis, quæque in iis existunt. A cœli nanque vi vis hæc inferior vniuersa pendet, à motu motus, à quiete quies. Ab elementorum formis per certas qualitates multæ sunt actiones calefactio, infrigidatio, humectatio, desiccatio, elatio, depressio. Ex Cœlo nihil fit, ex elementis omnia materialia. In Cœlo astra sunt: Cœlum ipsum diuinum animal continet & globum hunc, quem videmus, & Mentem illam, qua rotatur gyris sempiternis. In elementis omnibus aliquid inest Animalium, plantarum,

gemmarum, lapidum, metallorum. Cætera omnia vulgo etiam nota. In igne vero animantes aliquas viuere tum ex aliorum historiis; tum ex Aristotelis fide persuasum est. Ac quemadmodum elementorum actiones agnoscebamus, ita etiam eorum, quæ ex elementis facta ab ipso Cœlo diuina principia ad agendum consequuta sunt. Neque enim formæ vllæ vel à materia sunt, quemadmodum quidam Philosophi existimarunt, vel ab elementorum mistione. Si enim auri forma ab elementorum mistione esset, nihil esset aliud aurum, quam elementa. Igitur homo quoque nihil sane aliud. Quod si fateri coguntur in homine formam esse præter elementa: ad eandem rationem in auro quoque. Formæ igitur omnes ab eodem opifice, à quo & materia. Quare animantium actiones nihilo secius celebrabuntur: Equi vigor, Canis fides, Psittaci cantus, Passeris nequitia, Cicurati leonis lenitas atque mansuetudo. Præcipue vero hominis opera, officia, consilia, actiones. De quibus omnibus via ac ratio præscribenda est.

HYMNI. CAP. CXI.

AC Dei quidem laus semper in toto animo, vniuersaque cogitatione nostra versari debet. Quicquid sine eius communione facias, id vero factum ne putes. Quanto magis appellendus animus ad eas modulationes, quæ quantum illius complectuntur, tantum eius concipiunt diuinitatis, fiuntque illorum affines concentuum, qui cœlestibus anfractibus atque rotationibus sunt ab opifice attributi? Dicitur autem Dei laudatio à Græcis ὕμνος, à Latinis celebratio. Vnus igitur ille cum sit, idemque trinus, vel vt solum canere, vel personas seorsim celebrare ius est homini Christiano, additis verecunde proprietatibus, non vt disputatores morosi: sed vt pii Poetæ facere consueuere. Id quod post alios multos nos quoque conati sumus. Nanque in Deum patrem Hymnum cum scriberemus, tanquam rerum omnium conditorem ab orbis ipsius creatione, ad nos nostraque vsque duximus. Deum vero filium Dominum nostrum Iesum Christum tanquam humani generis Seruatorem. In quo abduximus animum nostrum à corporis carne ad liberos campos contemplationis, quæ me in illum trāsformaret. Tum autem sanctissimi Spiritus ineffabilis vigor ille tanto ardore celebratus est, vt cum lenissimis numeris esset inchoatus hymnus, repentino diuini ignis impetu conflagrarit. In Deo quicquid est, ipsemet est Deus: cognitionis autem nostræ imbecillitate, horum inferiorum exemplo atq; imagine

ὕμνον

quasi

gine quasi multa distinguuntur. Intellectus, à quo voluntas, post quam potentia. verum neque ante, neque post quicquam. Sed non solum simul, veum etiam vnum. A quo duo duxerunt veteres maxima rerum actionumque omnium principia: Naturam & Fortunam. Natura enim est, Potentia Dei: Fortuna vero voluntas.

Veteres igitur Theologi Orpheus, Linus, Musæus, non solum hæc, quæ maxima, & prima sunt, sed etiam alias minutiores potestates ita diuisere, vt varia ac diuersa numina, quos item deos appellarent, constituerent. Quare Iouem summum deum cum agnoscerent, cæterorum finxerunt patrem: è quo scilicet omnia profecta essent. Ita Palladem, Martem, Vulcanum, Proserpinam, Venerem, Bacchum pro iis officiis, quæ vnum in vno sunt à nobis cognita. Quamobrem nequaquam mirum videatur, si Hymnorum naturam varia in genera sunt partiti. in κλητικοὺς, ἀποπεμπτικοὺς, φυσικοὺς, μυθικοὺς, γενεαλογικοὺς, πεπλασμένους, εὐκτικοὺς, ἀπευκτικοὺς, μικτούς. Ad quæ genera si παιᾶνες & προσόδια non reducuntur, diuersarum rationum species cum illis connumerabuntur. Didymus enim author est hymnos cum Cithara, προσόδια cum tibia ad aras ab Atheniensibus cani solitos.

EVOCATORII, SIVE INVOCATORII. CAPVT CXII.

EVocatorii, siue κλητικοὶ, dicuntur à Græcis ii, quib. deos vel inuocamus, vel etiam euocamus. Non quemadmodum prisci Romani cum eorum oppidorum, vrbiumque, quas obsiderent, numina euocabant. sed quo modo Orpheus in Hippan Liberi patris nutricem, vbi non vnius loci facit mentionem:

> Κλῦθί μου εὐχομένου χθονία μῆτερ βασίλεια,
> Εἴτε σύγ' ἐν Φρυγίᾳ κατέχεις Ἴδης ὄρος ἁγνόν,
> Εἴ σε Τμῶλος τέρπει, καλὸν Λυδοῖσι θόασμα
> Ἔρχεο πρὸς τελετάς: —

Sunt autem omnes Euocatorii votiui: quemadmodum primus statim, in quo idem omnes deos suos inuocat. Apponunt enim preces in fine. Tales omnes Procli hymni. In principio igitur: κικλήσκω, κλῦθι, ἐπικέκλημαι, κλῄζω. Clauduntur autem petitione, τιμήεντα? τελεταῖς ὁσίαις. sicut ad Lucinam, ἀλλ' ὦ γονὸς: καὶ σῶζε. Sic cum dixit ἐπικεκλήμενος?, concludit, — φαῖνε γαληνὸς εἰς τελετὴν ἱερὴν — &c, — ἥδιον δὲ βίον μύσταισι προσφαίνοις, & — ἀγαθὴν ὄλβον τε πλουτεῖν? & εὔφρονα θυμὸν τε καὶ ἀγγελίαις λιμένιον.

'Αποπεμπτικοί. CAP. CXIII.

Latine satis commode dici nequit τὸ ἀποπεμπτικόν amittere, emittere, allegare, amandare verba satis id significant: vocis flexus insuauis est. Proinde veteres Poetę ne ἀποπεμπτικοί quidem Latine potius, quàm Græcè dicere voluerunt. Rarissimus horum hymnorum vsus: Quippe ex Homeri in hymno in Apollinem multas inuenias eius dei peregrinationes. Quamobrem cum ex iis locis abiret in quæ venisset, ἀποπεμπτικοῖς ὕμνοις eum populi persequebantur. Præterea certi dies fasti apud Priscos fuere, in quibus quidam dii, quasi antea aduenissent, compositis carminibus ad suam quisque patriam, dimittebantur. Cum n. multorum locorum patrocinium suscepissent; partiri tempora æquum fuit: vt alibi alia præessent sedibus suis. Itaque apud Delios, & Milesios Apollinis, apud Argiuos Dianæ festa quædam celebrata sunt, quæ ἐπιδημίαι celebrantur, quasi eo potissimum tempore inter eos numina illa versarentur. Igitur postremo festorum die, quasi abeuntes deos suos ad aras certis hymnos prosequebantur, qui ea de causa dicti sunt ἀποπεμπτικοί quemadmodum supra diximus discedentibus amicis, ἀποπεμπτικούς. Aiunt à Bacchylide Lyrico Poeta huiusce generis hymnos esse conscriptos. Statuunt autem differentiam inter κλητικούς, & ἀποπεμπτικούς, quod illos breues esse conueniat, hos autem prolixiores: quasi mora desiderium abeuntis condiat. Cum enim inuocamus, volumus quam celerrime eos aduenire: cum decedent, tardissime amoueri.

Φυσικοί, Μυθικοί, Γενεαλογικοί, Πεπλασμένοι.

CAPVT CXIV.

QVemadmodum ἐυκτικοὶ sunt partes τῶν κλητικῶν, (neque enim, vti dicebamus, inuocantur dii, nisi vt opem ferant) ita φυσικῶν partes sunt οἱ πεπλασμένοι. Ficti namque sunt quemadmodum, Dies, Nox, Tempestas, Iustitia, Lex, Virtus, Honor, Fama. Orpheus autem mortem quoque celebrat pro numine. Hæc itaque omnia naturalia sunt. Sic & Marullus Cœlum, Elementaque Hymnis canit. sic Apollinem Solem dicit: Dianam Lunam: Iunonem aerem: Iouem ætherem: Saturnum tempus: Venerem calorem genitalem: Martem sanguinis efferuescentiam: Mercurium ingenii dexteritatem. Horum duo genera. Alterum, quod celebrat tantum, neque exponit. Alterum, quod rei naturam explicat, vt illud Poetæ.

—vos o clarissima mundi
Sidera, labentem Cœlo quæ ducitis annum,
Liber & alma Ceres. —Hactenus inuocatio. Nunc expositio. *—vestro si munere tellus*
Chaoniam pingui glandem mutauit arista.
Poculaque inuentis Acheloia miscuit vuis.

Qui Sol & Luna ducunt annum, formantque fata sua vi. Lucretius quoque multa interpretatur. Hoc genus complectitur & μυθικοὺς, & γενεθλιακούς. Ex Genealogicis educitur aut origo, aut causa cuiusque potestatis. Exempli gratia Bacchi ortus, Iouis filius, qui Iupiter æther est. Semele assit. Vtrumque vim igneam vini ostendit. Præterea immaturum fœtum, nisi succo abundet. Vritur enim vitis sine humore. Iccirco exemptum, in coxa insutum perficit Iupiter. Iupiter, inquam, aut, quemadmodum mauult Orpheus, Saturni filius Sabazius. Sic enim scribit,

Κλῦθι πάτερ κρόνου υἱὲ Σαβάζιε, κύδιμε δαῖμον,
Ὃς Βάκχον Διόνυσον ἐρίβρομον, εἰραφιώτην
Μηρῷ ἐγκατέραψας, ὅπως τετελεσμένος ἔλθῃ
Τμῶλον ἐς ἠγάθεον παρ' ἵππαν καλλιπάρηον.

Eodem modo etiam μυθικοὶ, siue, vt ego solitus sum appellare, μυστικοί. Officia nanque & opera numinibus attributa multa regunt arcana manifestis inuolucris. Pugna deorum aduersus Titanas. Sunt enim Titanes exhalationes, vapores, fumi: quas, quosque discutiunt astra. Coniugium Iouis, & Iunonis: id est, ætheris, & aeris. Discordiæ inter eos, ob alterius humiditatem, alterius siccitatem. & alia talia. In quibus raræ fiunt petitiones. Cognomina vero multa quot apud Orpheum videre est. Sunt itaque γενεαλογικοὶ fabulosorum, siue historicorum partes. Non enim semper fabula cum natalibus: natalia vero cum fabula semper. Fictorum vero numinum ratio mollis sit, non coacta, non insuauis. Neque enim delectat me fictio illa, cum Iouis caput scindit securi Vulcanus, vt pariat Palladem, ac ne antiquis illud quidem probatum, apud quos damnatur in primis illa, quam ὑπερεργίαν vocant. Nam αὐτοῦργον, quod pro opere est: πάρεργον, quod extra opus: ὑπέρεργον quod supra opus. Prohibent igitur ineptam affectationem. Quemadmodum aiunt à quibusdam factum esse, qui Zelotypiæ numen cum fingerent, velum ei attribuerunt. Inuidiam, pro cingulo autem litem. Sunt autem duo genera eiusmodi numinum. Iterum, quod cum diis habet coniunctionem: alterum, quod ad naturam nostram maxime pertinet. Primæ classis sunt venti,

honæ, tempestates, fortuna, & eiusmodi. In his & res, & stilos grauiores esse oportet. Secundi modi sunt, somnus, vigilia, paupertas, sanitas, rumor, obtrectatio, luxuria, quibus humiliores tum fictiones, tum numeri sunt attribuendi. Qui vero ἀπευκτικοὶ, vel προσευκτικοὶ dicti sunt Hymni, eorum præcepta tum in δεικτικοῖς, tum in superioribus sylųis posita sunt. Misti autem cuiusmodi sint, satis patet ex his. Inuocant enim, narrant natalia, gesta, ams, vota concipiunt: qualis Callimachi in Delum, in Cererem inuocatio, & preces post fabulam. Homeri hymni nulli inuocant. partim narrant natalia & gesta, vt Apollinis: partim gesta tantum, vt Bacchi. Alij solum laudant etiam sine inuocatione: vt maxima eorundem pars. quare hæc quoque species separata à cæteris statuenda est. in qua illud solum verbum ἀείδω, aut κλῄζω. Theocritus vero verbo vsus est in Castoris, & Pollucis, ὑμνεῖν.

HEROICI, PÆANES, SCOLIA. CAPVT CXV.

A Modo igitur eæ species diuersæ circa materiam vnam tantum, quippe deos. A materia vero alia species, qua Heroes celebrantur. Quemadmodum Hercules, Cabiri, Corybantes, siue Dactyli Idæi, Semele, Helena: quam Stesichorus cum ode quadam vituperasset, atque, vt mentiuntur more suo Græci, oculis propterea captus esset, recantauit carmen, quod icciro inscripsit Palinodiam: cuius initium est apud Platonem in Phædro:

> οὐκ ἔσ' ἔτυμος ὁ λόγος οὗτος.
> οὐδ' ἔβας ἐν νηυσὶν εὐσέλμοις:
> οὐδ' ἵκεο πέργαμα Τροίας.

Est autem Latine παλινῳδία, Recantatio, veluti ex Horatiana ode colligi potest. In sua nanque Palinodia dicit:

> *Fias recantatis amica Opprobriis.*—

In Heroicis hymnis eadem ratio Genealogiæ. Qualis in Theocriti Heraclisco. Frequentior tamen gestorum narratio, vt in Hesiodi aspide. & in Hercule Leonicida. Ex facto etiam Hippam celebrat Orpheus. Igitur cum Heroes ab antiquis ἡμίθεοι καὶ ἡμιθνῆτες crediti sint, sane iocandum nobis est, vt non vere hymnos dicamus eorum celebrationes, sed ἡμιύμνους. Quibus autem modis Pæanes, quibusque Scolia canerentur, suo loco dictum est. Nam quod ad materiam attinet, ab hymnis differunt nihil.

DITHYRAMBI.

CAPVT CXVI.

AB his haud longe absunt Dithyrambi. Eorum argumenta duxerunt originem à Baccho. Ideo Philosophus in VIII. Politicorum, ὁ διθύραμβος ὁμολογουμένως εἶναι δοκεῖ φρύγιον, & frustra Philoxenum tentasse τῇ δωριστὶ harmoniæ aptare dithyrambum, raptumque ab eius natura in φρυγιστί. itaq; ταύτην τὴν ἁρμονίαν ἐν φρυγιστὶ μέλεσι λαμβάνειν τὸ πρέπον. In vndeuigesima sectione, negat suo tempore διθυράμβους habuisse ἀντιστρόφους, sed olim habuisse: quo tempore οἱ ἐλεύθεροι ἐχόρευον αὐτοί, καὶ ἐν ἁρμονίᾳ μέλη ᾖδον vt postea videantur conductitias operas ad chorum serui præstitisse. Rationem reddit, quare desita sit ἀντίστροφος, quia facti essent μιμητικοί. Quoniam in choris essent ἀντίστροφα, ἐν τοῖς ἀπὸ σκηνῆς non essent, id est, in diuerbiis, & allocutionibus. Itaque Tragica non habere ἀντίστροφα: neque eis aptam esse τὴν ὑποδωριστί, neque τὴν ὑποφρυγιστί.

LAVDATIONES.

CAPVT CXVII.

HVnc igitur admodum & dij, & Semidei celebrantur. Cæteræ commendationes orationibus comprehensæ dicuntur laudationes, quarum naturam communem supra declarauimus. Nunc materiarum modos sic diuidamus. Quæ laudantur, sunt aut ἔνδοξα, aut ἄδοξα, aut ἀμφίδοξα, aut παράδοξα. Endoxa voco Latine nobilia. id est, quorum laus nota est. ἄδοξα autem ignobilia. Illaudatum Busiridem ἄδοξον dixit Virgilius. Ennius ex Hecuba Euripidæ. τὸν ἀδοξοῦντα ignobilem, opulentum τὸν δοκοῦντα transtulit. Id reprehendit Gellius. Negat enim omnes ignobiles ἀδοξεῖν, & omnes opulentos ἐνδοξεῖν. Sane dimidio eius sententiæ accedo. Non enim omnes opulenti εὐδοξοῦσι. Sunt enim multi opibus differti ignobiles. At vero ἄδοξον, siue ἀδοξοῦντα sane ignobilem interpretor. Sunt igitur ἄδοξα argumenta quædam, quæ nullam admittunt laudationem. ἔνδοξα igitur, cum per se clara, atque nobilia sunt, quare laudantur? quippe dij immortales nullius egent nostræ laudis. Non enim Sol aut Luna, cæteraue sidera maiora, auctiora, notiorave euadunt nostris laudationibus. tanto minus verus ille vnus Deus. Sane non omnibus omnino omnia nota sunt. Ille sane non eget, auditores eius indigent cognitionis, qua illius similes fiant. quin ille ipsemet, qui condit, componitque illas Dei laudes, eundem capit, quem auditor, fructum. Neque enim ex animo quicquam in orationem exire potest,

quod ipsius mentis prius non extiterit forma quasi quædam tametsi accidentalis. ἄδοξα igitur sunt, & suapte natura ignobilia, & quæ ab arte prædicationis cultum quam difficillime queunt accipere. Cuiusmodi genus causarum in duas partimur species. Vna est vilis & ἀγεννὴς. puta si ventris crepitum, aut ructum, stercusue laudare institueris. Altera est, quam ἀσύστατον Rhetores; idem Gellius parum consistentem causam videtur interpretari, quam Græce ἄπορον vocat, id est, vt ipse dicit, inexplicabilem. Verum tertiam adhuc speciem intelligemus Est enim hæc secunda in duas diuisa. Altera est ἄπορος vera, id est quæ nulla subministrat argumenta. Inopem appellare potes. Exempli gratia, Parricidium Quod tamen, si per verecundiam liceret, nefaria illa quidem, non inepta tamen oratione laudarem, nedum defenderem. Altera est ἀπερίσκεπτος, id est, vt ille ait, inextricabilis. Exempli gratia illa, quam ipse affert. Septem iudices de homicidio cognoscant. Rata sententia esto, quæ à pluribus. Duo censent pecunia, duo exilio mulctandum, tres morte afficiendum. Difficultas est: quia accusator dicat tres simul hic esse, in aliis sententiis binos. Reus contra, quatuor à morte absoluere, tres tantum mortis damnare. ἀμφίδοξα autem, quæ dubitationem, & disceptationem vtrinque capiunt. Veluti Monarchiæ laudatio, belli, nauigationis. παράδοξα vero, quæ præter vulgi opinionem. vt mortem siquis laudet, & paupertatem anteferat Tyrannidi. Cæterum oratori tribus hisce postremis relictis ἔνδοξα tantum, hoc est laude digna, in Syluis nostris excepta poeticis numeris ornanda sunt. Sunt autem hæc: Persona, actio, locus, tempus. Sub persona comprehenditur etiam quasi persona, equus, canis, leo, turdus, psittacus, laurus, platanus, rosa. Actionis autem non solum fluxus ille, vt cursus, scriptio: sed etiam finis ipsius, id est opus. vt statua, pictura, ensis, currus, & eiusmodi.

PERSONA CAP. CXVIII.

AC personæ quidē laus tametsi ab iis, quæ supra dicta sunt, argumentis duci potest: tamen breuissimis, maximeq; necessariis locis hic eam constituemus. Natura, Fortuna, Institutio, Actiones, Circunstantiæ. Natura comprehendit genus, corpus, animum. Fortuna opes. Institutio & fidem facit naturæ, & addit. Actiones naturam perficiunt, & institutionem. Circunstantiæ continentur loco, tempore, modo causa. Quæ & si scio à Rhetorib. aliter explicata, mihi tamen nostra potius acute prodere, quam aliena supine sequi, semper in animo fuit. Genus intelligo

telligo, parentes, auos, affines. Corporis bona quatuor, Sanitas, Robur, Agilitas, Pulchritudo. Animum commendant habitus duo, perfecta contemplatio, cuius finis cognitio: & perfecta voluntas, cuius finis actio. Opes sunt aut cum imperio, aut priuatæ. Imperium aut singulare, aut cum aliis commune. Singulare aut iustum, vt regnum: aut violentum, vt Tyrannis. Commue aut cum optimatibus, vt in Aristocratia: aut cum omnib9, vt in popularitate, quæ à Græcis dicitur Democratia. Institutio naturæ bona auget: vt Chiron, & Phœnix. Actiones aut publicæ, aut priuatæ, vt bellum, legatio, agricultura, nauigatio, quæ omnia laudantur à fine. Priuatarum actionum quarundam manet finis, aliarum aboletur. Manere nunc dicimus eum qui sensui subiectus est, quales sunt fines artium multarum, quæ opera dicuntur, vt naues, ædificia, statuæ. Circumstantiæ sunt, quibus laus, aut vituperatio augetur. Quarũm numerum non recte scripserunt antiqui. Sex enim recenset cum aliis Hermogenes, locum, tempus, modum, personam, causam, rem. Quem numerum etiam Trapezuntius est sequutus. Sic enim περίστασιν nouo nomine interpretatur, recte sane. Nam quo iure dicimus constantiam, eodem etiam circumstantiam. Quintilianus in tertio Negotinm Latine appellat περίστασιν: verum laxa voce nimis M. Gallio verbo vsus est in participio, nomine abstinuit. dixit enim res circumstantes. Fabius multo plures commemorat circumstantias. Contrà subtilius Trapezuntius omnes ad duas reducit. Rem, Personam. Cæterum cum Hermogenes dicat περίστασιν esse τὸ πᾶν ἐν ἡμῖν, καὶ λόγοις, καὶ πράγμασι, καὶ δίκαις, καὶ ὑποθέσεσι, καὶ βίῳ, profecto & multa confundit, & à seipso alienus est. Nam quomodo distinguit τὸν βίον ἀπὸ τῶν λόγων, καὶ πράξεων? quid enim aliud est in vita nostra, quam facta & dicta? Præterea si circumstantia est in rebus; quomodo erit circumstantia? Quod vero alii quoque, vt idem ait, Materiã addunt; sane sub re continetur. Sane actionis cuiuspiam circũstantiá res est, id est, materia, puta instrumentum, vt ensis in vulneratione. Ad hæc circumstãtia, factum est. Nam quemadmodum detrahetur testi fides, nisi ex aliis falsis testificationibus? sic loci quoque sunt circumstantiæ, frequentia, solitudo. Quare circunstantiæ circunstantia erit. Porro frequentiæ quoque ipsi9 erit circumstantia. Puta nobilium personarum, aut ignobilium, ciuium, aut peregrinorum. Postremo vel illustrem quandam circunstantiam videntur omisisse τὸ αἰτιολογικόν. vt non solum actionis causam inuestigemus, sed illud etiam: an ipsa actio melioris, aut atrocioris rei causa fuerit. Quare Latine

Euentum

Euentum appellabo. Exempli gratia. Sic & Milonis cede melius, deteriusue fuerit Reipub. Sic Cæsarem laudaturus, non ab iis, quæ fecit solum, sed ab illis quoque vtilitatibus, quæ eius res gestas sunt consequutæ. vt extinctio Tribunitiorũ tumultuum, & si qua sunt alia. Erit igitur περίστασις cohæsio, siue cohærentia causarum ad faciendam fidem. Quæ causæ cum sint quatuor, efficiens personam comprehendet, materia instrumentum, finis animum personæ, in quo & coniectura esse poterit, & status qualitatis, & interpretatio scripti ac sententiæ. veluti cum Milo in rheda est, ostendit animum suum aliorsum inclinatum, atque ad cædem faciendam. Forma vero complectetur modum aperte, locum autem & tempus consequenter. A loco igitur accepta laus ostendit patriam, quæ maxima affert momenta ad commendationem. Patriæ autem ius duplex. Altera est natale solum: altera, vnde oriundi sumus. addere quoque tertiam licebit: quippe vbi bene accepti commode viuimus. Tales sunt coloniæ, vel iure deductæ, vel vi occupatæ. Talia loca vacua, quorum in possessionem ventum fuerit. A tempore quoque si instituatur laudatio, seculorum fient comparationes. Ex otio & pace, opulentiam, securitatem, seculum illud aureum proferemus. A studiis populorum, religione, armis, literis, agricultura, mercatura. Vegetum Romuli, religiosum Pompilii, reformatum sub Tarquinio, iustum sub consulibus, fortunatum sub Cæsare, opulentum sub Augusto. Modus autem nequaquam personæ circumstantia est: vt hac quoque parte Rhetorum incuria animaduertatur. sicuti ne causa quidem. Neque enim personæ vlla causa est, sed effectionem tantum. Quare si iudicium de persona fiat, nulla ipsius erit causa pro circumstantia, veluti pro Archia Cicero dicit.

LOCVS CAP. CXIX.

CVm igitur à loco sumantur argumenta laudationum tum propter hoc, tum etiam quia locorum laudes per se frequenter celebrantur, videamus quid ad Poesim nostram conferri queat. Superius loci situm, naturamque eandem negabamus aduersus Græcorum sententiam, quæ id asserebat. Natura enim est loci vis ad procreandum, alendum, tuendum. Hæc vero omnia ab situ pendent. Situs est locus, non quilibet, sed certis affectus conditionibus. Conditio duplex, Cœli, Terræ. Cœli partes appellamus segmenta, & inclinationes: Græci parallelos, & climata. Segmenta sunt præscriptiones æquales inter se facta à circulis æque distantibus: quorum punctum medium est in

Segmenta.

est in vtroque vertice, quem Græci Polum vocant. πολεῖν enim vertere est. Inclinationes sunt segmentorum certi tractus à vertice ad medium circulum: ita appellatæ, quia medio circulo subiecti populi rectum cœlum supra se habere dicuntur; propterea quod linea ab eo circulo ad axis medium punctum demissa, qui axis à vertice ad verticem ducta linea, rectum vtrunque angulum constituit. Cæteræ, quæ ab aliis descendunt segmentis, ad idem punctum axis medium non item. His itaque omnibus inclinatum esse cœlum par est. Est & alia ratio, qua Cælum veteres sapientes partiti sunt. Quippe medium circulum cum in tot secuissent spatia, quot fecerant segmenta, à vertice ad verticem ducta linea per illa puncta, quibus spatia distinguuntur, circulos constituerunt omnes inter se in verticum puncto consecantes. Eos circulos non inepte recentiores meridianos appellarunt: propterea quod per solos meridianos dignouerunt in terris locorum interualla ea, quæ non à vertice ad verticem, sed per aliam directo diuersam lineam sita essent: quam differentiam qui ita designarunt, vt alia aliam regionem Orienti Occidentiue dicerent propiorem; non meminerant, nusquam esse vel Orientem, vel Occidentem, vel Meridiem. Alteram quidem altera citius à Sole illustrari verum est. Orienti autem esse propinquiorem, non est verum. Vbique enim oriens est Sol, & semper idemque ibidem occidens. Qui enim certis populis oritur, idem eodem tum loco, tum tempore aliis occidit. Quinetiam acrius more nostro, intuenti patebit illud: Nullam altera prius vnquam videre Solem. Nam si Cataio prius apparet Sol, quam Olyssiponæ in diei principio, qui dies Cataio illuxit: subeunte nocte Cataiensibus, Olyssipona prius accipiet diem, quam Cataium. Cæterum vt ciuilius agamus & lenius, ita instituamus: Quæ regiones putantur prius excipere Solem, inde laudabuntur, quod videantur lucis habere vel auspicia, vel etiam semina. Quæ autem posterius, recenti munere ditari, quod aliis marcescat. Quæ Arcto propiores, abesse ab æstibus. Æthiopas maledicere orienti Soli, id quod apud Herodotum legere est. Nam quod aiunt quidam, terræ partem, quæ Vrsæ subdita est, esse cæteris terris altiorem, atque iccirco laudari pro eo possit, quod arx quasi quædam terrarum sit: sane & puerile & falsum est. Nanq; à Lunæ montibus & Nilus ad nos, & in Antarticum oceanum indidem. aut è proximis alia flumina, quæ ab Hispanis nominata sunt. Præterea quod fluuii in Arcticum oceanum euadunt? Inter quos Pezcera nobilissimus, & maximus, ac sane immanis. Par illorum error, qui

cum

cum Septemtriones nominarunt regiones eas, quæ ab illis recedunt æquatorem versus, Meridionales vocant. At enimuero eiusdem ad modum meridiani sunt Lubeca, Roma, Tripolis. Quare alio modo loquendum est. Quæ igitur ad æquatorem propius pertinent, carere its incommodis, quæ vitalium instrumentorum hostis frigus affert. Hæ sunt Cœli dispositiones. Terræ autem natura suam quemque laudem ex Poetæ ingenio parabit sibi. Nihil enim poeticis afflatibus difficile. Montana igitur à celsitudine, ab aliis puritate, quod Cœlo sit affinis: quod salubriores, vt aiunt, herbas ferat. Nanque hæc sententia suo loco à nobis explosa est. Campi faciles, plani, peruii, & quasi humani. Hæc à partium constitutione. Pinguis vero, aut tenuis, fertilis, aut sterilis ab officio, & quasi forma quadam. Illarum quidem laudes communes: tenuis vero & sterilis, quænam excogitari poterit? Salubritas aeris, vt quod de cibo demat, de vita cibi minus egente addat. Strenui, seduli, gnaui incolæ tantum ab se ponant operæ ad opes, quantum à natura denegatum sit. Ipsi sibi natura sunt. Addes alias circunstantias. Si mari vicina, opes ex commoditate. Si procul à mari, procul à periculis, procul à vitiis. Raro enim fit, quin propter conuenarum colluuiem boni mores emporiorum deprauentur. Tum autem laudis partem sibi vindicent fontes, lacus, flumina, portus. Quemadmodum hæc vel describi, vel laudari queant, videndum est. Fontes ex rupibus puriores aquas habent, è sabulo commodiores, atque faciliores. Qui in Austrum decurrunt, salubriores. Qui è paludibus, pinguiores. Illæ ad potandum, hæ ad rigandum. Flumina eodem modo turbida, quales apud nos riui, quos *Gregnos* vocant, multum aduehunt in arua commeatum. Itaque quod è supernis detergunt, reponunt subiacentibus. Vbi nudi campi, mox & prata & salicta. Brixianus mella, & alii eiusdem Praturæ, maximo sunt emolumento. Talia quoque plurima fluenta in Taurinis neutiquam Nilo inferiora, si glebæ vber, quod inuehunt, spectes; Grana, & Duria, & alii. Profunda flumina ad subuehendum idonea. Vadosa aucupiis apta, & facillimus apparatus piscatoribus. Pontibus, quæ nonnisi immani precio poni queunt, indigent. Non pilis, non molibus, non aggeribus. Vbi portus sit naturalis, naturæ gratias ages: vbi manufactus, quos Cothonas ait Seruius appellatos, arte commendabis. Lacus vero vel initium te rapient ad suas laudes.

Fontes.

Flumina.

VRBS,

VRBS. CAP. CXX.

VRbis encomion & ex iis, quæ diximus, explebis, & paucis, quæ exempli gratia dabimus. Veronam matrem si contemplatus fueris, non solum laudabilem, sed etiam admirabilem fatearis. Regno delectabilis, vtilis, Italiæ clauis. Situs qualis toto terrarum orbe alij nulli. Quem amnem inuenias, qui cum Athesi comparatus tantam vrbem mediam diuidat? Pontes cum Romanis pontibus comparentur. In planicie est, in monte est: sed ita vt montis domina, non mons dominus sit. Arces tres. Si ciuitatellam adnumeres, quatuor. Fontes intus aquæductibus antiquis, Theatrum, Amphiteatrum, Arcus, alia nobilissima monumenta. Quid ciues? Genuensiumne sordes atque imposturas, quæstus gratia deuota Orco pectora, cum literatissimis bellicosissimis, omnibus in artibus solertissimis Veronensium ingeniis conferenda putes? Quod de Ligure dico de aliis quoque eiusmodi volo intelligi. Ita aliarum loca excuties. A conditore etiam non parua argumenta. Si Princeps, si colonia, si Heros, si is, qui olim pro deo habitus, aut in deos relatus est. A tempore, vt à vetustate, σπαρτοὶ Thebani, Arcades προσέληνοι, Athenienses αὐτόχθονες. Iactant enim se simul cum Sole ortos. & aliæ Græcæ nugæ. Disputant etiam Scythæne antiquiores fuerint, an Ægyptij. mihi vtrique insanire videntur. Rationes in libris De semine genitali deductæ sunt. Si noua vrbs fuit, aut ex aliarum condita ruinis, vt Venetiæ ac vicinæ insulæ: quibus ea debetur laus, quæ proxime accedit ad immortalitatem sic. Roma & Patauia cum Troianis parem nobilitatem, fortunam meliorem. Aut cæteris stantibus, tanquam vel intersita vel inserta. qualis Roma florentibus eo tempore Volscis, Æquis, Veiis, Sannitibus, Thuscis. siue illis inuitis & posita fuerit & creuerit, maxima profecto laus: siue volentibus, non minor quippe sese haud satis futuros ad Regionis gloriam obtinendã existimarint, quibus deesset nouũ robur, noua auspicia, noua fata. Ibi quoq; extant indicia laudũ. Si eodẽ semper loco fuit, & virtuti, & felicitati attribuendum. Si mutata sedes, vt Salapiæ, vt Patauij, quis dubitet optioni datum & à natura & à fortuna locũ? Mansit locus, corpus ipsum euersum, iisdẽ aut maiorib. finibus denuo restitutum. ibi vero satis patet optimam illam fuisse sedem, quam cum alia nulla mutare voluerint. Atque hæc quidem rei mutatio est. Nominum vero mutationes raro ad laudẽ, sæpius ad delectandũ pertinẽt auditorẽ. Pascitur enim animus

occulta eruditione: ac tandiu attentus est, quandiu discit. Veluti si dicas vel vrbem, vel regionem, non Athenas solum & Atticam; id quod sane vulgare est; sed & Cecropiam, & Erechthida, & Actin, & Carthmiam appellatam. Quas nominationes si ad laudem conferre libuerit, ita deducas, vt qui postremum indiderint, virtute & fortuna prioribus fuerint superiores. Itaque Francos laudaturus, ab ea quasi nuncupatione augeas gloriam, quod fortissimæ gentis domitores, sedem occuparint, leges ac nomen dederint simul. Quod si de Latinis verba facies, tanto magis commendes, quod Troianis agro dato, nomen retinuerint. Fit & alio modo mutatio aut imperij, aut pomœriorum. quæ si sunt promota, exhibebunt argumenta multa: sin angustiora, silentio prætereunda. A causa etiam, propter quam conditæ sunt. Aiunt enim de Rhodo: quum lateret ea insula sub aquis, emersisse, enatamque Solis & vi & iussu, qui eam sibi terram elegerit, quum illo absente atque aurigante, vniuersum orbem inter se essent omnes partiti dij. Hanc habes fabulam apud Pindarum. Ex Callimacho nihilo minora mendacia: Delum è Cœlo cecidisse, quum Iouis fugeret nuptias: ac propterea Asterien olim appellatam, quod labentis more sideris sese demisisset. Inter causas, oracula, exilia, victoriæ, casus. Oraculo, vt Thera à Batto. Exilio, vt Massilia. Victoria vt Nicæa. Casu, vt Venetiæ. Augurato quoque capta loca, vt Roma. A memoria defunctorum, Caieta, Bucephala. Reducuntur autem causarum capita aut ad necessitatem, aut ad animi libidinem, aut ad casum. Necessitas complectitur oracula, exilia, crementa ciuium, famem, sterilitates, incursiones, ignes, terræmotus, hostiles euersiones, mundationes. Voluptatem comitatur electio. A ciuibus vero, quippe aut frequentia, aut excellentia, quæ constituitur studiis, factis, operibus. Studia sunt, scientiæ & artes. Facta diuina, humana. Domi, foris. Publica, priuata. Opera, templa, ædes, muri, porticus, pontes, gymnasia, thermæ, theatra, viæ, aquæductus, turres, arces, statuæ. Reguntur autem regno, optimatibus, popularitate. Regni imago falsa, tyrannis. Illud βασιλεία. Hæc eadem voce Græcis, à quibus nostra. Optimarum status ἀριστοκρατία. huius vmbra ὀλιγαρχία. Popularitas Græce δημοκρατία, quum vniuersi ciues æqua inter se ratione ius partiti sunt commune. Huius facies quasi quædam λαοκρατία, quum plebs plus potest. Latinum nomen non habet. Extitere tamen gentes quædam, penes quas hæc omnia simul fuere: vt veteres Lacones, & Romani sub Imperatoribus. Ibi Rex, Ephori, Populus, hic

Francí. *Latini.* *Rhodus.* *Delus.* *Asteria.* *Politiarum species.*

lus, hic Imperator, Senatus, Plebs. Appellata est autem ὀλιγαρχία etiam πολιαρχία quibusdam. Reducuntur autem ad capita duo, μοναρχίαν, & πολυαρχίαν quorum vtrunque sub πολιτείας nomine continetur: quod nomen Latine Rempublicam dicere nequeas. est enim idem publicum quod populi. at hæc species est, non genus. Quanquam populi appellatio apud Romanos interdum pro vniuersis ciuibus, alias pro plebe capi cõsueuit. Est enim in carminibus tam Fecialium, quam iis, quibus sese deuouebant Imperatores, Populi nomine Ciuitas vniuersa. Alibi vero pro plebe tantum. quippe quum dicebant, Senatus Populusque Romanus.

EPITAPHIVM, EPICEDIVM, MONOdia, inferiæ, Parentalia, Threni, Næniæ.

CAPVT CXXI.

QVemadmodum defunctorum imagines domi, in foro atque alibi statuæ habebantur, quibus non solum virorum fœminarumq; erga patriam beneficia sempiterna memoria celebrarentur: sed etiam vt ad æqualia facinora ciuium animi incenderentur. ita quorum facta nulla possent arte exprimi, publica oratione declarabantur: quæ quod ad tumulos eorum, quos celebrabant, haberetur, ἐπιτάφιος λόγος dicebatur. Etiam ἐπιτύμβιον dicere poterant. verum vsus non admisit. quẽadmodum ἐπιτυμβία. Venus: cuius signum colebatur apud Delphos, vt ait Plutarchus. Est igitur ἐπιτάφιος idem, quod ἐπικήδειος. Solus Seruius docuit nos differentiam. Epicedium enim dici corpori nondum effecto sepultura, Epitaphium ad tumulum ipsum. Epicedium est Pallantis, & Euryali. Funebris oratio Latine dicitur, quę ipso in funere habetur. Quare Epitaphium etiam Elogium ipsum dictum est, quod tumulo inscribitur. de quo inter Epigrammata. Itaque recte Epitaphium vel oratio, vel carmen, quod ad Mausoli viri sepulchrum quotannis Artemisia recitari instituit. In historiis antiquis nomen Tragœdiæ positum est Mausolus, qua Theodecten vicisse illo in certamine prodidere. Epicedium igitur semel tantum dicitur. Epitaphia etiam anniuersaria esse possunt, quemadmodum Athenis. nam & Pericles dixit, extat apud Thucydidem. Plato quoque idem effecit. Item Aristidæ tres scripti sunt. Inferiarum carmen idem, & Parentalia. Threni autem laxiore vsu, atque ampliore. In ciuitatum nanque euersionibus, is luctus, quem lugerent θρῆνος dictus est. Monodia vero longe aliter, quam ab eruditis accipitur, intelligenda. neque enim est idem,

quemadmodum existimarunt. Fuit enim quoties è Choro prodibat vnus, qui defuncti memoriam lugubri carmine celebraret. Ad tibiam fiebat id Lydiis modis. Quod primum fecisse Pythoni tibicinem Olympum scripsit Aristoxenus. Est igitur Epitaphium, aut recens, aut anniuersarium. In recenti partes hæ: Laudes, Iacturæ demonstratio, Luctus, Consolatio, Exhortatio. In Anniuersario hæc eadem omnia, præter luctum. Nemo enim iam annum bienniumue defunctum deflet. Multo vero minus si tantum temporis exactum sit, vt neque patres, neque liberi illius illorumue sint superstites. Materia quoque diuersa: pro Imperatore, pro exercitu, pro vrbano Magistratu, pro priuato, viro, fœmina, adulto, puero: quorum vnumquodque peculiari ratione tractandum est. Poematis ingressus interdum cum procemio eoque leni, & mœstis, atq; etiam attonitus conuenienti. aliquando ab exclamatione aut interrogatione, ita vt nosmetipsos interrogemus, quasi putantes narrationes consilii nostri, quomodo nobis dicendum simul & silendum. Hoc dolor, illud officium, vtrunque defuncti virtus persuadet. Explicatio personæ vel nostræ, vel iubẽtis nobis, quod excusari non potuit. Laudes non solum mortui, sed etiam mortis. quemadmodum fecimus nos in eorum Epitaphio, qui ad Viennam bello Turcico occubuere. Iactura demonstratur suaui primum, mox incitatiore narratione, in qua immoratio & amplificatio auget amissæ rei desiderium. à qua parte statim luctus. Illa enim propter hoc: vt nos in Epicedio regio.

Quid mihi mentis erit, tam desolata videnti
Regna tua lacrymosa abitu, felicia quondam
Auspiciis seruata tuis, & reddita nobis?

Amisso nanque tam gloriæ claro pignore, nihil aliud, quam lugendum. Post hoc est Consolatio aggredienda. Tam graue damnum sarciri posse, puta amisso Rege, successoris virtutibus. Cuius laudes acerrima, sed breui explicatione excitabis. Amissis militibus, commilitonum superstitum felicitate. ad quos si habeatur oratio, tanto impensius prolixiusque laudanda. Claudendum Poema exhortationibus: tantum abesse, vt illi sint lugendi, vt eorum præsens felicitas, quæ superstitibus obtigit, non contemnenda: illorum virtus, animus, exitus sit exoptandus. Ita enim viuendum in bello, vt vitam nostram virtute comparemus: aliorum vitam, si opus sit, morte nostra tueamur.

CON-

CONSOLATIO. CAP. CXXII.

Consolatio, est oratio reducens mœrentis animum ad tranquillitatē. Nequit autem proficisci, nisi ab amico. Quamobrem veterum præceptum fuit: Consolatori quoque dolorem præ se ferendum, augendamque rei atrocitatem. atque huius quidem rei nullum afferunt rationem. Credo, apud Oratorem quempiam factum legerant: consilium ignorabant, causam equidem illam existimarim. Melius auditori persuaderi posse, acquiescendum sibi esse, si videat nos item æquo animo ferre, quum ex eo doloris quoque participes intelligat, qui rem ipsam tanti faciamus. Sane detestatur amans eorum sermones, qui amissam rem personamue paruipendere videantur. Cæterum vt hoc vehementer placet, ita non semper ad hunc modum agendum censeo. Meliore igitur iudicio sic exequamur. Consolator aut ē est maior, aut minor, aut æqualis. Magnitudinem intelligo aut imperio, aut dignitate, aut opibus, aut sapientia, aut ætate. Aliter enim consolabitur Nasonem Liuia, aliter Liuiam Naso. Hoc spectat ad imperium. Dignitas autem etiam sine imperio esse potest. Veluti si pater filium, Ciceronem Pompeius. Opibus, vt si è plebe quempiam clientem suum Crassus. Sapientia, quemadmodum Polybium, aut matrem Seneca. De Ætate non opus est exemplis. Maior interponet authoritatem, etiam obiurgabit. Sapiens apponet etiam disputationem. Sententiæ huic crebriores. Minor ostendet affectum: sese à sapientibus accepisse. Æqualis testabitur amicitiam: ius commune beneuolentiæ. Hæc à personis. A reipsa quoque diuersa excipienda sunt argumenta: parente, liberos, amicos, patriam, imperium, libertatem, Regem, alia possumus amittere, quorum varietate varia quoque Poematis genera exoriuntur. Affectus ergo aliquando intendendi, aliquando tollendi. Vulgi imprimis opiniones, metus, spes, superstitio, extirpanda. Eaque non solum exaggerationibus augenda, vt volebant: verum etiam diminutionibus atterenda erunt interdum. Atque hęc quidem est consolatio ob amissa. Quod si cuiuspiam rei amittendę in metu sis, velut is, qui apud Tyrannum venit in suspicionem coniurationis; duas in partes erit Poema diuidendum. In prima pones spem, qua vel opinio deleri, vel ira placari possit: in secunda addes animos, euentum contemnes, carissima quæq; ostendes esse vilissima. Denique à Philosophis mundi vitæque contemptoribus omnia mutuanda. Quæ si vulgata sint præcepta, sententię, prouerbia, aliis omnino verbis, numeris, figuris, exprimenda sunt. Nihil n. minus mouet, quam familiaria nota,

atque quotidiana. Sin à vulgo opinionibus vſuque maxime abhorrent, ac propterea ægre animum ſubire valent: tum vero non tam rationibus, atque argumentis fides extorquenda, quã exemplorum frequentia perſuaſio inſinuanda. Atque hæc quidem habui, quæ in Syluas conferrem noſtras. Nunc aliorum Poematum inuentiones exequamur.

LYRICA. CAPVT CXXIII.

LYricorum materiam plane demonſtrauit Horatius. Mihi ita videtur, quæcunque in breue Poema cadere poſſunt, ea Lyricis numeris colligere ius eſſe. laudes: amores, iurgia, inſectationes, comeſſatoria, obiurgatoria, vota, ad indulgendũ genio exhortationes. contra, Sobrietatis commendationes, geſtorum ſummarias explicationes, deſideria, conqueſtiones, locorum, temporum explicationes, noua conſilia, deliberationes, negotiorum ſuſceptiones, ſuſceptorum repudiationes, inuitationes, repulſiones, dehortationes, deteſtationes, & alia, ſi qua ſunt. Amat autem poema hoc animi libertatem nihilominus, quam vel Satyræ, vel epigrammata. Poſcit vero frequentiam ſententiarum. quas eſſe duorum generum habes à Rhetoribus. vnum eſt apertum, vt illud,

Nec generant aquilæ columbas.

Alterum tectum circuitu verborum, quale,

Tu ne quæſieris, ſcire nefas, quem mihi, quem tibi
Finem dii dederint.—

Aperta enim ac ſimplex eſſet ſic: Ne ſciſcitare mortis diem. Tota quoque prima Ode talis eſt. & illud,

Terruit gentes, graue ne rediret
Seculum Pyrrhæ.—

Plana enim ſententia ad hunc potiſſimum eſſet modum: Deus magni terroris ſupplicio afficit minutiora ſcelera, vt deterreat à maioribus. Breuitate delectatus eſt Horatius. quod conſilium nos quoque maxime probamus. Nihil enim ſuauius, quam poſſe plures epulas deguſtare. Atq; hoc præceptum in aliis quoque multis puto eſſe obſeruãdum. Qualia ſunt quæ in coronis, conuiuiis, in foro, inter deambulandum vel canuntur, vel recitantur. Quæ vero conuocatis ciuib. in eorum conuentu pronunciantur, ea neque longa eſſe opus eſt, ne tædio afficiantur: & ſunt fortaſſe, qui habeant negotia, neque breuia: vt quaſi aſparagi, aut apuæ vix nunc admiſſos conuiuas, illico dimittant. Comœdias ac Tragœdias otioſis damus. Nemo enim in theatrum venit, qui non libens velit id temporis admittere.

ELE-

ELEGIA. CAPVT CXXIV.

QVid esset Elegia, suo loco dictum est. Eius materiam primum aiunt fuisse lugubrem, quod & diximus in primo. Nobis non placet, sed ab amantium commiserationib. dictam puto. Vox est Tragica ἐλελεῦ: qua ad amicarum fores vsos fuisse priscos arbitror. Voti deinde compotes, quasi eiusmodi carmini gratiam referrent, etiam secundiorem illam fortunam celebrarunt. Est autem carmen aptum conquestionibus. In tres enim syllabas abit, duas breues: tertiam, quæ nullo in versu efficere potest, vt sui ratio habeatur. Subditur ergo constanti Heroico fluxus pentameter. Quanquam Pythiam scribit Athenæus inuerso ordine respondisse Charithoni & Melanippo,

> Εὐδαίμων χαρίτων, καὶ μελάνιππος ἔφυ,
> θείας ἀγητῆρες ἐφημερίοις φιλότητος.

Eius authorem incertum scribit Horatius. Quidam ad Theoclem Naxium referunt. Candidam oportet esse, mollem, tersam, perspicuam, atque, vt ita dicam, ingenuam, affectibus anxiam, non sententiis exquisitis non conquisitis fabulis offuscatam. Cultus nitidus potius quam pexus. Argumenta: commemoratio diei, à quo initium amandi factum fuit. Eiusdem laudatio aut execratio. Querela, Expostulatio. Preces, Vota, Gratulatio, Exultatio, Furti narratio, Fletus, Conuitium, Vitii aut flagitii obiectio, Recantatio, Propriæ vitæ explicatio. Sui cum riuali comparatio, Comminatio, Amicæ alterius propositio. Ianuæ, janitori, Ancillæ, Matri, Marito, Tempestatibus, Cœlo ipsi conuitium. Conuitium Cupidini, Veneri, sibiipsi. Mortis exoptatio, exilii. Amicæ absentis detestatio. Præterea desperatio cum imprecationibus: cuiusmodi sint in Ibin, etsi alia causa. Epicedia quoque, & Epitaphia, & epistolæ hoc genere Poematis recte conficiuntur.

EPIGRAMMATA. CAPVT CXXV.

CVm omnium non solum Poematum, sed etiam librorum extent inscriptiones, quam ob causam Epigrammatis vox breuibus tantum Poematis propria facta est? An propter ipsam breuitatem, quasi nihil esset, præter ipsam inscriptionem? An quæ statuis, trophæis, imaginibus, pro elogiis inscribebantur, ea primo veroque significatu Epigrammata sunt appellata? ac sane ita est, vt ipsum Poema sit statuæ inscriptio. Vbi vero in librum transfertur, è contrario fit. Ipsa enim statua inscriptio est Epigrammatis. Haud sane statua ipsa, sed statuæ siue imaginis imago. Quænam ea est? inquis. Titulus, quem Lemma

vocat Martialis. Exempli gratia, Rufi rhetoris statuæ inscripsit lepidum illud poematium Ausonius. Hic ipsum poematium inscriptum, Epigramma est. quum vero illud in libro scripsit, statuæ imaginem, id est, Rufi nomen inscripsit sic: In Rufi statuam. verum hæc ingeniis emunctioribus. Epigramma igitur est poema breue cum simplici cuiuspiam rei, vel personæ, vel facti indicatione, aut ex propositis aliquid deducens. Quæ definitio simul complectitur etiam diuisionem, ne quis damnet prolixitatem. Est simplex indicatio rei, vt anathematis. Donaria nanque non sine inscriptione. Multa extant apud Pausaniam. Sic illud,

Æneas hæc de Danais victoribus arma. sic locus,

ταῦτ' ἔστι Πελοπόννησος, οὐκ Ἰωνία. sic signi,

ῥώμη παμβασίλεια τεὸν κλέος οὔποτ' ὀλεῖται:

νίκη γὰρ σε φυγεῖν ἄπτερος οὐ δύναται.

sic dicti, καὶ τόδε Δημοδόκου. Alia vero composita sunt, quæ deducunt ex propositis aliud quiddam: idque aut maius, aut minus, aut æquale, aut diuersum, aut contrarium. Breuitas proprium quiddam est. Argutia, anima, ac quasi forma. Quare non est verum, Epigramma esse maioris Poematis partem. Breuitatem vero intelligemus, non definitam. Nam & monostichon est apud Martialem, & aliquot satis longa, si alia spectes. Recipit autem omne genus Poeseωs, διαλογικὸν, siue δραματικὸν, & διηγηματικὸν, & μικτόν. Epigrammatum autem genera tot sunt, quot rerum. Tot versuum generibus explicantur, quot sunt versuum genera. Tot verbis generumque generibus, speciebus, formis, figuris, modis cõponuntur, quot sunt in quocunque linguæ, nationis, populi, gentis ambitu, genera, species, formæ, figuræ, modi verborum. Quinetiam non solum noua licet fingere, verum etiam Solœcismos aliquando, aut Barbarismos admittere. Nouitas illa vel inoffensa, vel interdum distorta excitat vel risum, vel admirationem. Talia apud argutissimum Poetam: Domicœnium. *Non vitiosus homo es, Zoile, sed vitium.* Neque enim abstractum prædicatur. Est hic in Dialectica & Metaphysica Solœcismus. Quid argutius simul, atque distortius in lingua Latina? *Non es bonus sed optimus malorum.* Sic nos multa, inter quæ verbum vnum mirificum, Deprecatus: pro eo, quod vulgo depeculatus. Quod verbum impressor nostrorum Hendecasyllaborum, quum argutiam non comprehenderet, putauit mendosum, substituitq; vulgatũ depeculatus, flagitiũ ratus in scriptura. Sic eius temeritas, aut ignauia, aut notularum nostrarum ignorantia plerisque

locis

locis aliis vitium attulit. Epigrammatis virtutes peculiares, breuitas, & argutia. Hanc Catullus non semper est assecutus. Martialis nusquam amisit. Argutia non vno modo comparatur; inexpectata aut contraria expectationi conclusione. Epigrammatum tot sunt genera, quot causarum. Iudicialis speciem præ se fert Apologeticum. vt illud Catulli,

Lesbia mi semper dicit male.— & illud,

Irascere iterum meis Iambis.

suasoria sunt in secundo genere: in quo Amatoria, & quibus aliquid petimus. vt illud,

Viuamus mea Lesbia, atque amemus. & quæ sequuntur tribus versibus diuinis,

Soles occidere & redire possunt:

Nobis quum semel occidit breuis lux,

Nox est perpetua vna dormienda,

Est n. Epichirema, qualia & apud illum & apud Martialē plurima. Tertium genus est laudis, & vituperationis in genere demōstratiuo: sub quo continentur Epithaphia & Elogia. Ac taxandi quidem morē illiberalis animi semper existimaui. Iccirco in Amatoriis eo vsq; exercitati sumus, vt nouorum Epigrammatum inscriptione gloriari fortasse licuerit. Hæc esse decet cādida, culta, tersa, mollia, affectuum plena, interdum arguta in fine, interdum deficientia & mutila. Maxima n. amantis sapientia, amētia est: quam depictam dabis in defectib. sententiarum, aut in repetitionibus. Multa desiderii, multa cogitationum expressio. Cauebis omnino à languidis & insulsis. cuiusmodi recētiorum vides multa. nam quæ vel vmbram solam præ se ferunt obscœnitatis, neq; abs te scribi, neq; ab aliis scripta legi iubeo. Quid n. sis aliud, quam id, cuius lectione delectaris? Stolidi quidam triuiales ad nominum allusionem infelicissimos numeros contulerunt. Nihil ineptius ad laudationem. Verbi gratia, si Minutum Munitum dicas. Habes n. illustrissimas corporis animiq; virtutes Gabrielis filii, quibus integros explere queas libros. Ad vituperandum tamen aliquando non inepte vti poteris. veluti si Doletum Oletum interpreteris: aut à dolo deducas: sicuti fecisse legimus Ouidium: cuius extat ille versiculus,

At cur non dicam Furia te Furiam?

Est & facetum genus illud, quod frigide Græci, Latini acutius exercuere: de quo alibi diximus. Echo enim in fine versuum ponunt, non sine magna auditorum attentione. Verum vt res aliæ ex aliis suboriuntur, hilariora fiunt omnia vbi literæ syllabæve mutantur quemadmodum nos,

Non tenuere antiquas mutas Vasconiae voces?
Cui nihil est aliud viuere quam bibere.

Sic in Echo mutare poteris: vt quum auditor similem verbi caudam expectet, ludas diuersa. Non enim post ἰσάκοπος dices κόπος: vulgatum nanque iam est nimis. sed πόκος. Significat enim vellus pecuinum, vnde pecus quoque dictum, non autem à pascendo, vt dixere. ideo non tam ea ratione, vt Echo imiteris, quam vt epigramma concludas. Verum inuentori nouitas afferre possit aliquam ingenii laudem, imitatoribus rariorem.

APPENDIX PRO EPIGRAMMATE.

Vt speramus haud ingratam futuram sedulitatem nostram addidimus iis, quæ iam præscripta sunt, hæc quoque, peria de atque embamma quodpiam. Non enim decuit argutissimi poematis pręcepta sine argutia tradere. Genera igitur Epigrammatum indefinita, proprias materiæ diuersitates, tentauimus ad pauca reducere: vt præter altiloquum, humile, medium, haberet etiam proprias Ideas. Quædam igitur sunt mollia, tenera, laxa, affectus in se amatorios continentia. quorum efficacia est, non esse efficacia, sed nequam. Igitur totus tractus sese in languiorem dat. Huiusce modi pleraque sunt Catulliana. In hoc genere, vrbane vt loquamur, mel statuimus. Alia contra, virida, vegeta, acria, qualia Martialis. horum Ideæ quatuor. Vna, in qua fœditas est. hanc non solum à republica Platonis, sed toto orbe terrarum, & ipsam, & eius authores, exulare iubeo. Vna in qua fel. Amarulenta species hæc, obiurgatoria, obtrectatrix, maledica, virus olens: quam tamen exercere licet bono viro, modo fiat sine opprobriis, & conuicia sint ciuilia; ad malos mores detestandos. Vna, in qua est acetum. Mordax genus hoc carpit sine maledictis: vt illud: *Quem Gracia & Pontus in Liguria genuere, his bonus esse potest?* Vna, in qua est sal. Ex iis captatur risus sine vlla recuperatione, atque haud multa mordacitate. vt fecit Martialis, quærens per omne vitæ genus quid faceret Canius, nihil aliud agentem expressit tandem, quam ridere. Præter hæc est forma quædam, quam sibi instantem appellare consueuimus conscertam, densam, multiplicem. Quoties singulis quibusque momentis tam acute consistit, vt ibi sisti queat illa sententia. At illa semper crescit. hoc nonnisi multæ artis, multique ingenii. Est etiam species quędam nobilis ac generosa, scita quadam æquabilitate plena;

plena: quam apud paucos, ac rarum inuenias, vt sit venustas cum grauitate, & acumen cum lenitate: numerus quasi natus ibi non illatus aliunde, aut affectatus ambitiose: suspensus animus vsque ad extremum: qua recepta sententia satur sit, nec audeat in eo quicquam praeterea quaerere. Ad hanc formulam spectauimus nos in iis, quae noua inscripsimus Epigrammata, & in Thaumantia. Sunt & in Heroibus, & in Heroinis non pauca: vbi exquisitae argutiae numeroso dicendi genere conditae compositaeque sunt. Exemplum illius differti hoc vnum esto, in quo continentur quatuor Epigrammata,

Heu vtrum eligimus: Si non nisi dente podagra,
Dente famis dira dis rupta perit.
Ah nequeam; nisi sic, finire dolore dolorem?
Atque ferum finem tollere fine truci?
Heu macie informi, laruata heu tabe furorem,
Et funus plusquam funere praeueniens.
O vitam inuitam, ô incommoda commoda. lux nox.
Si, ne aliquid sim, cogeris esse nihil.

Quoniam vero signorum, statuarum, trophaeorum, donariorum inscriptiones (vti dicebamus) antiquissimae fuere, in iis omnino vetustatis leges, quae in historiis explicantur, obseruandae sunt. Earum summa est, vt quam simplicissimo filo deducatur rei gestae, victoriae, dedicantium nominum, familiae, patriae, narratio: quale est elogium super imagine Ennij poetae,

Aspicite, o ciues, senis Ennij imagines formam,
Hic vestrum panxit maxima facta patrum.

Vbi etiam vides professionis circumloquutionem. Ea explicatius in Graecis inuenias. Quamobrem id quoque ex eorũ historiis obseruauimus, quum Aeschylus, ac Symonides inter se certassent pro eorum elogio, qui ceciderant ad Marathonem. victum fuisse Aeschylum elegiaca illius tenuitate.

INSCRIPTIO. CAP. CXXVI.

HActenus de inuentione. Haud sine maximis laboribus, multisque difficultatibus à nobis ea praecepta conscripta sunt, quae aut à nullo ante nos explicabantur, aut sine arte dispersa, indigestaque iacebant penitus, aut etiam vel inepta, vel inepte prodita. Multa quoque falsa plus interdum faciebant negotii, quam commoditatis afferebant. Reliquum est, vt qua quidque inscriptione indicetur poema, videamus. Inscriptio est vno, aut non multo pluribus verbis comprehensio eius

partis operis, cuius partis gratia cæteræ partes omnes veniunt ad totius constitutionem. Quæ definitio paulo ampliore circumscriptione à nobis tradita est, vt minore negotio perciperetur. Est igitur comprehensio, quemadmodum id, quod Græci περιοχὴν, Latini argumentum vocant. Nam quod quidam Grammaticorum etiam ὑπόθεσιν appellarunt; id contra, quam verbi ratio monet, ausi sunt. Ab Oratoribus enim, siue declamatoribus, sumpta est vox illa: qui propositis argumentis, tanquam super subiecto fundamento, futuram orationem superædificabant. Itaque θέσιν nominabant materiæ propositionem sine persona. ὑπόθεσιν cum persona: non quod id adderet præpositio, sed quod primi illi garrulitatis huius inuentores, tanquam leges discipulis posuere. Ergo Poeta, fusum opus qui angustiore ambitu comprehenderet, hanc ipsam comprehendentem orationem vel prosa vel numeris nequaquam ὑπόθεσιν dicere potuit: quæ postea facta esset. Communem igitur habet inscriptio cum Periocha comprehensionem. Differunt autem inter se, quia vnico verbo perficitur inscriptio, aut non multo pluribus. Exempli gratia, Historia, De historia, De scribenda historia. Periocha multis. in quibus etiam narratio quædam est. vt quanquam singularibus versibus paucisque verbis Iliados libri, quid quisque contineat, indicatur: tamen est in omnibus, vti dixi, narratio breuis; quemadmodum ipso in opere, explicata. Præterea totum ipsum semper comprehẽdit Periocha: veluti si dicam, Libri posteriorum resolutoriorum docent quid sit Demonstratio, quot genera Demonstrationis, quibus partibus constet, quem ad vsum comparetur. Inscriptio autem satis habet si dicat, De demonstratione. quippe eam operis partem quæ totius obtinet rationem, ita vt ad ipsam cæteræ omnes reducantur. Ita multis in locis de Ilio nihil in Iliade, ad Iliũ tamen omnia. Est etiam ab Iureconsultis aliisque Tituli appellatione dicta inscriptio: quemadmodum legis cuiuspiam Periocha, Summa: Latinis vtrunque vocibus. Cæterum non quemadmodum Varroni placuit, Titulus à tutando sed antiqui moris ratio est. Etenim quum quid proscriberetur, quanti, indicabant. Is erat Titulus, παρὰ τὸ τίειν, καὶ τὴν τιμήν. Cuius significatio ad alias postea inscriptiones translata est. Iidem Græci consultius ὑποκείμενον. Quum enim Inscriptio sit dictio indicans materiam, recte ea materia à recentioribus subiectum dicta fuit. Differt etiam ab Elencho, propterea quod Elenchus est quasi multi Tituli. siquidem nuda sint rerum vocabula: cuiusmodi eæ sunt, quas Tabulas appellat vulgus.

Elenchus.

Si

Si autem sententias breues contineant, qualis est Plinii Elenchus: id potius vel Periocha, vel Summa nominabatur. Indicem Elenchum nudum Latini vocant. Nam is, qui sententias comprehendit, sane idem est quod Argumentum. Rubricam vero à colore Barbari. Hæc est igitur Inscriptionis natura, atque, vt vocant, essentia. Reliquum est, vt inde, & quo modo fiat, videamus. Multis in locis ab Aristotele dictum à nobis repetitum est: Omnis in natura vnum existere primarium, ad quod cætera omnia reducantur. Totæ enim ædes tecti causa fiunt. Ita etiam in Poematis. Id igitur, cuius ergo reliqua omnia scribentur, erit hoc, quod quærimus: super quo partes aliæ construentur ad totius constitutionem: à quo vniuersum opus inscribetur. Ergo ab Vlysse, Vlyssea: ab Achille, Statii Achilles: Homerica vero non, sed Ilias. propter Ilium enim Achilles, non propter Achillem Ilium. Neque enim recte fecit Lucanus; cui Pharsaliæ titulus adeo placuit. Nam neque ibi omnia gesta, neque maior pars, neque propter illam. quippe rerum gestarum Pharsalia neutra modo finis fuit. Est enim duplex finis. Alter, qui postremus terminus rerum est, vt Mors: Alter, propter quem fit id, quod fit. Proinde argumentum, quum sit complexio rei gestæ, vel quasi gestæ; & in eo quinque inueniantur, persona, res, actio, locus, tempus: ab his appellationem institui oportet. A persona, Vlyssea, Æneis, Agamemnon, Amphitruo, Olympionicæ. A re, Phænomena, Meteora, Thesaurus. Ab actione, Bucolica, Theriaca, ἔργα, Halieutica. Fasti quoque ad hanc partem pertinebunt, nisi eos ad sese retrahat Tempus: non enim valde laboro. Metamorphosis quoque voce ipsa testatur actionem. Sic enim dixit. —*nam vos mutastis & illas* (*Formas.*) Sic de Testibus. Fletum enim profitetur. Sic Amores, Lacrymæ, Lusus, ioci, basia sunt sane actionum effectus. A loco, Ilias, Thebais, Andria, Pharsalia, de Ponto. A tempore, quemadmodum de Fastis dicebamus. Dies nanque sunt cum actionibus. Explicatius Hesiodus, ἔργα καὶ ἡμέραι. Hæc igitur ab argumento. Est & alterum genus Inscriptionis à genere Poematum: Epigrammata, Lyrica, Galliambi, Dithyrambica: & à modo eorum, Cantus, Ode, Melos: & ab Inuentoribus aut iis, qui eo genere carminis excelluerunt, Anacreontica nostra, Hipponactes nostri, Archilochus noster, Manes Catulliani nostri. Nam Pindarica non ausi sumus scribere: sed humilitatem nostram professi. Excessus inscripsimus: propterea quod

quod & vires nostras, & Latinitatis facultates superarent. Atque hic habes secundum caput, vnde inscribendi ratio sumenda sit. Tertio loco quærebamus, qualis fieri deberet. Est enim non vno modo. quippe aut vno verbo, ac multis. Multa sunt illa, ἔργα καὶ ἡμέραι. ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας. Plura etiam apud Iurisconsultos, idque non vno modo. Etenim quum sumpsissent partem aliquam legis interpretandam, suis eam libris præfixere: Vti possidetis. Interdum vero vt fusius explicarent: De iis, qui ante sententiam mortem sibi consciuerunt, aut accusatores corruperunt. Contra, multa vno verbo: De tigno iniuncto. Aliam enim materiam tigni appellatione interpretati sunt, vt calcem & arenam. Similis modus quum verbo quopiam posito, id quod ad illud pertinet, simul intelligimus. Fasti scilicet dies, Metamorphosis; quippe corporum μεταμορφώσεις; sane orbis. Phœnomena: id est Astra. alia enim corpora item φαίνεται. Is igitur modus est in quantitate vocis. in qualitate vero valde varius. In recto, Hecuba. In obliquo duobus flexibus. Placuit enim quibusdam sic, Fastorum libri duodecim. & Lectionum antiquarum. & , ἀπομνημονευμάτων. &, Locati &, Furti, Rerum amotarum. Verum hæc eadem ratio est cum priore. Appositio nanque vel numeri, vel ordinis librorum deflexit rectum in secundum casum. Frequens sextus casus cum præpositione. De plantis. De fortitudine. De edendo. De natura. Nam quemadmodum materia vera est in manibus fabri, vt imponat ei formam: sic quasi materia in animo Poetæ, vt imponat ei quasi formam. Nempe Vlyssis nauigatio talis est, qualem effecit Poeta. Ergo sicut dixit Ouidius. —— *de duro est vltima ferro*: hoc est ætas ferrea. ita De natura, id est naturalia. Neque vero caret vsus ratione. De, enim locum significat, τὸ ὅθεν. quare eodem iure dicemus. De plebe hominem, de auro annulum (sic enim etiam Cato loquitur) quo, de terra saxum tollere: neque enim totum aurum in annulo est, sed de auro aliquid, sicuti de ima plebe homo. Cæterum hæc aliaque præclara monumenta, quibus causæ necessitudinesque Latinarum eloquutionum explicantur, acutius ac fusius in libris Originum scripta sunt. Hæc quum ita sint, animaduertenda est varia desumptio appellationis. Aliquando enim sic narratur res, quasi repræsentetur, non quasi de ea agatur. Quo tempore in recto facienda est denominatio: vt Andria, Adelphi. dantur siquidem spectatoribus contemplanda. Interdum rem narramus ita, vt circa ipsam versari videamur: atque ibi per sextum casum cum præpositione enunciamus. Sic dicimus

mus De rerum natura, De vi, De legatis. Docemus enim quid sit, & quale, & vnde, & quem ad finem. Qua ex præceptione haud paucos errores à multis animaduertas. Neque enim recte scribat Plinius De naturali historia: quoniam non docet quemadmodum de natura texenda historia sit. Sed in recto sic: Historia de natura, siue naturalis: id est narratio rerum naturalium. Quippe non est narratio materia, sed natura: narratio autem, modus materiam ipsam referendi. Iccirco non bene Ouidius, De tristibus. Nẽpe non definit tristia: non apponit affectus à definitione, sed agit ipsa tristia. Sic nos Lacrymæ: & Symonides θρῆνοι. Neque multo commodius, De Ponto: sed à vel in Ponto, aut Ponticæ Elegiæ, aut exilium. Illud obseruandum: Didascalica Poemata declarari aptius per sextum casum: vt De animalibus, potius quam Animalia. De plantis, De agricultura. De re militari. Hanc igitur rationem subtilius interpretamur. Nanque aut res ipsa aut ars de re docetur. Res, vt Natura animalium tunc sextus commodior. Ars de re. tunc vtrunque conuenit. Æque enim & Vitruuius De architectura, & Vitruuii Architectura. Sic ἀναλυτικὰ idem, quod περὶ τῶν ἀναλύσεων. Is ergo vocis flexus vno capite. Alterum flexus caput est in numero: nanque vbi subauditur vox hæc, Præcepta, aut Opera; in plurali posuere, vt Georgica, Theriaca. nam Phænomena ab siderum frequentia suum sibi numerum necessarium secum attulere, sicut etiam κατηγορίαι. Qui vero putarunt non recte dici potuisse περὶ κατηγοριῶν, longe falluntur. Cæterum vt omnia, ita huius quoque consilii rationem ex Aristotele potes discere. Iis nanque commentariis, quibus multarum ciuitatum status ac mores declarauit, hanc apposuit inscriptionem, πολιτεῖαι. potuit etiam περὶ πολιτειῶν. Libros vero, in quibus illa suo iudicio constituit, inscripsit πολιτικὰ. præcepta scilicet πολιτείας. Quare longe melius dixisset Cicero, De officio, quam De officiis. at sequi maluit Possidonium, qui περὶ καθηκόντων. Est tamen vnum, quodcunque tractatur: quia vnum item, quodcunque est. quippe non est ibi narratio simplex multorum officiorum in exemplis, sed officii natura in definitione ac diuisione. Itaque Aristoteles quoque si definiuisset κατηγορίαν in Prædicamentorum libro, neutiquam recte inscripsisset, κατηγορίαι, aut περὶ κατηγοριῶν. sed in singulari. Qui aliter sentiunt, vt Ciceronem defendant, factiosi Rhetores esse malunt, quam sinceri Philosophi. Sic dicimus περὶ τοῦ ὄντος καὶ ἑνός: non autem ὄντων καὶ ἑνῶν. Plauti quoque licentia tibi notanda est. Neque enim

Plinii inscriptio.

Ouidii libri tristium.

Sextus casus.

illé

ille quicquam veritus est, modo auditorem excitaret vel risu vel nouitate tum rerum, tum verborum. Nam sane quid est Rudens in tota fabula? profecto pene nihil. pene enim nusquam. Tanto minus, aut non multo plus Trinummos. Recte Philemon, Thesaurus. & vero Thesaurus. Truculentus quoq; sonum tantum crepat. Rusticus enim ibi, non truculentus est. Reliqua ad hanc normam omnia examinabis. Tertium flectendæ voci caput est, Denominatio. Nam quidam primigenia voce vtuntur: vt Smyrna, Orestes, Oedippus. alii denominatiuo, vt Vlyssea, Æneis. Duo igitur primaria genera inscriptionis, à re, à vocis flexu triplici. Tertium quoque genus est, quod aliunde titulum capit, quippe à circumstantiis. videlicet loco, tempore, & eiusmodi. Festiuiores sane multi Dies geniales Alexandri, Gellii noctes Atticæ. M. Tullii Tusculanæ. Sic habes Centurias à numero. etiam à similitudine materiarum, Philippicæ, Academicæ. Omnium doctissimus præceptor noster, Antiquarum lectionum, Verrii exemplo. Præterea ab alia similitudine, quippe rerum naturalium: Epiphyllides, Racemationes, Nugæ, Farrago. Item ab opere: Annotationes, Glossemata, Commentarii, Lucubrationes. Plato semper duplicem inscriptionem: vnam à Materia, de Iusto, de pulchro, de Ente: alteram à persona, quemadmodum in Comœdiis (idem enim genus est, dramaticum) Protagoras, Alcibiades, Theætetus Phædrus. Habes quæ de inscribendo sentiam, pauca quidem ex pleniore nostro commentario, sed ad Poetica præcepta, vt opinor, satis.

Cælius Rodiginus. Præceptor Scaligeri.

LIBRI TERTII, QVI ET
IDEA INSCRIPTVS,
FINIS.

IVLII

IVLII CAESARIS SCALIGERI POETICES

LIBER QVARTVS, QVI ET PARASCEVE.

CHARACTER.

CAPVT I.

Ornatus Verborum duplex.

RES quidem ad hunc se habent modum. Verba vero duplicem consequuntur ornatum: vnum ex figuris, alterum à numeris. quorum ex vtroq; Character constituitur. Est autem Character, dictio similis eius rei, cuius nota est, substantia, quantitate, qualitate. Est in Fama substantia sua, *Monstrum*: est quantitas, *ingens*: est qualitas, *Horrendum*. Rei dictio similis. Nanque in voce hac, *Monstrum*, asperitas est. In hac, *Ingens*, magnitudo. In hac, *Horrendum*, sane horror. Quare aptissime Græci Characterem appellarunt. Etenim quo modo ceræ, luto, metallo, par similisque imprimitur facies eius rei, cuius nota esse debet, id quod illi χαράσσειν dicunt, oratio tanquam cera plumbumue: facies character: res pro eo habebitur, quem cuneum ad metalla, aut annuli gemmam dicunt adsignandam ceram. Latine qua voce notaretur, multi quæsiuere. Cicero in Oratore & Formam, & Genus dicendi vocat: propterea quod etiam Ideam Græci nominarunt. Sic enim Plutarchus ἡ τῆς φράσεως ἰδέα. Sic & Hermogenes, & alij. Atque hoc quidem ad verbum. Forma vero non ad verbum. nanq; Idea Genus dici potest, speciem quum significet. Est enim species, quasi facies quædam orationis. Genus autem; quia sub se species minutiores habet. Itaque Idea sane etiam Forma dicitur. At χαρακτὴρ non id sonat: sed figuram potius, aut notam. quæ voces, quia essent ambiguæ, ad hunc priuatum significatum minus aptæ visæ sunt. An vero quum stilum Ciceronis, aut Sallustii dicimus vel Plinii stilo, vel Curtii grandiorem, Characterem intelligamus? Sane vero id nemo negare possit. Neque enim idem reor esse Stilum atque

Phrasin: sed Phrasin eloquutionem, puta mundam, elegantem, Atticam: vel contra, peregrinam, impuram, lutulentam. Dicendi ergo genera, siue formas tres esse dixere Græci, ἁδρὸν, ἰσχνὸν, μέσον. Gellius ἁδρὸν vber, alii magniloquum, vel magnificum, vel altiloquum: alii magnum: nonnulli plenum. ego etiam generosum voco. ἰσχνὸν Gellius gracile, subtile: alii tenue. μέσον Gellius medium. sic autem definit Plutarchus: ἁδρὸν ἐστὶ λέξιον ἢ τοιαῦτην πολλαπλῆν μεγάλας ἔχον ἐμφάσεις. Icirco in eo esse τὸ σφοδρὸν καὶ κατάφορον dixit Hermogenes, id est vehementiam, & incitationem. Gellius dignitatem atque amplitudinem. quare amplum quoque & summum à nonnullis appellatum est. ἰσχνὸν Plutarchus τῇ ὕλῃ τῶν πραγμάτων μικρὸν, καὶ τῇ λέξει κατισχνόμενον. propterea Gellius attribuit ei subtilitatem. & Hermogenes appellat εὐτελὲς, καὶ εὔζωνον haud semel: atq; ait, τὸ λεπτὸν οὐκ ἔχει διάρμα, οὐδὲ μέγεθος. εὔζωνον igitur leue atque expeditum. quod tamen aliud est ab eo, quod succinctum dicitur. εὐτελὲς autem, non quod perfectum finē sit consequutum: sed quemadmodum Aristoteles εὐβίοτα animalia, non quę bene viuerent: sed quę facili ac parabili victu æuū transigerent, ita εὐτελὲς, quod paruo negotio finem suum adipisceretur: qui modus ambiguitatis in altera quoq; voce illa explicandus est: διάρμα dico, quod veteres Grammatici κούφισμα interpretantur. Igitur si genus humile dicendi est cōtrarium alto, quod & graue quibusdā dicitur: erit profecto humile etiam leue, quare habebit διάρμα. Dubitationis solutio sita est in vi interpretationis. Nam leue quidem est τὸ εὐτελὲς: quia tenuia corpora leuia quoque sunt. At enimuero quod ad precium attinet atque existimationem, graue nunc & leue accipitur. Quare vir grauis habetur, cuius sententia valida est. at is alta semper sapit. διάρμα igitur elationem, & illam, quam sublimitatem dicunt Philosophi, μετεώρισιν significat: quam alia quoque voce διάρσιν appellarunt. Polybius διάρμα pro transmissione non semel in Nauigationibus vsus est, non sine ratione. Tolli nanque vectores à nautis dicuntur. μέσον autem τὸ μεταξὺ τούτων. Mediocre, inquit Gellius, & vtriusq; particeps. Verum idem cum certis personis suum cuique attribueret, alias quoq; attribuit appellationes non sine designatione τῶν ἰδίων. ἁδρὸν igitur quum agnoscit in Vlysse & Pacuuio, magnificum vocat, atque eadem ratione Carneadę orationem rapidam, violentam. quasi hæc sint illius propria. ἰσχνὸν Menelao, & Lucilio, subtile dicit. Icciro scitam ac teretem Critolai loquutionem. μέσον Nestori & Terentio, cohibitum nominat, & mistū, & mo-

& moderatum. Propterea Diogenis sermonem modestum ac sobrium. Plutarchus ἁδρὸν Thucydidæ, ἰσχνὸν Lysiæ, μέσον Demostheni assignat. Ex aduersum vero vitia totidem. Pro elato ac magnifico, sufflatum ac tumidum Gellius substituit. pro subtili, squalidum ac ieiunum. pro mediocri, incertum & ambiguum.

Atque hæc quidem sunt, quæ ad hunc ordinem digessimus: vt non contemnenda, ita acutius examinanda. Principio quod ait Plutarchus, τὸ ἁδρὸν λέξεων καὶ νοημάτων χαρακτηριστικὸν μεγάλας ἴχνη ἐμφάσεις, non vsquequaque probatur illi. Idem enim eodem loco quum dicat χαρακτῆρας εἶναι τῶν λόγων ἢ καλλίφρα πλάσματα, non potuit νοήματα, hoc est sententias, id est res subiectas, coniungere cum effigie orationis. Si χαρακτὴρ est πλάσμα λόγου, id est effigies orationis, quomodo νοήματα sub hac effigie comprehendentur? Neque enim de Deo si velim dicere, nequeam & alta, & humili, & media oratione vti: contra de formicis, *It nigrum campis agmen.*— Quid formica humilius? quid verbis hisce sublimius? quare vt illa definitio vera sit, quæ περὶ ἁδροῦ ab illo adducitur, hæc, quæ est περὶ χαρακτῆρος, nequaquam cum illa conuenire poterit. Ego igitur ita censeo: Quod ad Characteris attinet naturam, non necesse esse res ipsas in magno magnas, in tenui tenues esse. sed ipsum satis habere, si verbis lectis, sonoris, pictis; verborumque compositione numerosa. Sublimis illius dignitatem tueatur. Tenuem vero angustiis suis concentum, præter orationem puram, pressam, de medio sumptam, nihil extra quærere. Proinde ne id quidem probatur mihi, neque pro vero admiserit Hermogenes, quum Plutarchus ἁδρὸν Thucydidæ, μέσον Demostheni assignat. Existimauit enim ille nullum vnquam scriptorum ad illius maiestatem ac plenitudinem accedere potuisse. Nos quoque nihil esse in alterutro iudicamus, quod in vtroque non inueniatur. quare aliam sane rationem nobis ineundam arbitror: Aliquos esse authores, qui nũquam assurgant. Adeo vel materia, vel ingenium, vel etiam volũtas eos cohibet. Veluti Phocylides, aut Theognis, aut etiam Hesiodus ipse in ἔργοις. Semper enim humi serpit. Sic Nicander a mediocri nunquam abscedit. Ergo a materia Character educi potest. Est enim (sicuti dicebamus) rei effigies, atque imago. Omnis enim oratio εἶδος, ἔννοια, μίμησις, quemadmodum & pictura: id quod & ab Aristotele, & a Platone declaratum est. Igitur de capellis qui loquitur, humilem ideam proponet sibi. Qui arationes, armenta, non pure humilia, sed cum arte ipsa coniuncta dicenda suscipiet, ad mediocrem surget.

dicendi formam. Cui arma canenda erunt, ei opus est sublimi illo spiritu. Cæterum ita eueniet, vt & in Bucolicis, & in Georgicis, & in Æneide, quos vir ille gradus fecerit, nos quoque agnoscamus. Imum genus in illa, *Quo te Mœri pedes?*— Mediocre in Gallo. summum in Sileno. Par ratio in Georgicis. Imum Aratio & Statio: summum in pestilentia: mediocre in fabula Aristæi. Simile iudicium in Æneide. summum genus in secundo, in sexto: imum in ludis: medium in primo. In Thucydide quoque & Demosthene quis nescit esse simplicissimas, communibusque compositas verbis narrationes? Differunt tamen Virgilianæ humilitates in sublimi, ab humilitatibus in humili specie. Sublimitas vero ab humilitatibus in humili specie. Sublimitas vero ab humilitate in Æneide, non specie, sed modo tantum ac gradu distant. Deniq; in hisce formis idem nobis considerandum est, quod in animalibus. Diuinum enim homo: mulus brutum: simia medium. In iis autem partes nobiles, ignobiles, mediocres. Præterea quum ἁδρὸν interpretatur vberem Gellius, constare nequit. Est enim Vber idem quod Amplum, quo etiam nomine minus recte vsi sunt pro Magniloquo. Vtrunque enim significat spatiosum, opulentum, plenum: qui affectus omnes esse queunt omnium. In Cererem Callimachi hymnus imo genere dicendi continetur. nihil vberius. ad Fessem enim vsque percenset omnia. Quid vberius arte amandi Ouidiana? nihil humilius. Illud quoque non supino animo accipiendum est. Quum inter tumidum ac ieiunum duo vitia, vnum vitium statuunt medium. Nihil enim medium inter duo vitia, quod non sit virtus. Verum Grammaticorum iudicia curta sunt.

Ex his etiam patet non esse ab illis recte factum, quum dicendi genera in quatuor diuisere. Breue, Longum, Medium, Floridum. Primus error: Diuisionis partes nimis multæ. Alter: Florido nihil respondet. non ergo separatur per contrarias differentias Tertius: Tam longum, quam medium Floridum esse potest. Quis neget? Humilis illud exemplum esto:

Dum iuga montis aper, fluuios dum piscis amabit,

& cætera. Quam eandem sententiam iisdem floribus ornauit in altiloqua Æneide,

—conuexa polus dum sidera pascet.

In mediocri illa floridissima.

Non umbra altorum nemorum.—& illa,

Ecce supercilio cliuosi tramitis undam

Elicit.— & quæ sequuntur. Plutarchus sic definit ἀνθηρὸν.

χαρακτῆρα

κάλλος ἴχον, καὶ χάρειν εἰς τὸ τέρπειν, καὶ ἥδειν αὐτὸ αὐτὸ. At Gellius τῷ ἰσχνῷ attribuebat Venustatem. Verum equidem censeo floridum esse affectum, non autem speciem, sicut & plenum, & incitatum, & præceps, & instans, & molle, & remissum, & suaue, & asperum, & breue, longum: eosque affectus omnibus æque generibus competere posse: quorum exempla in altiloquentissima Æneide vniuersa producentur. Breue, *Et campos vbi Troia fuit.*——Longum, *ferus omnia Iupiter Argos Transtulit.*——Plenum, *Infandum Regina iubes*, &c. Incitatum. *Hæc vbi dicta, cauum conuersa cuspide montem Impulit*—— Præceps tota oratio Elissæ minacis. Instans, vbi Troiani classem expediunt abituri. Molle, *Quaque lacus late liquido*.——Remissum, oratio Æneæ in ludorum apparatu, comparatio Fœminæ & Vulcani. Suaue, *Haud equidem tali me dignor honore.* & reliqua Asperum, de tuba, de cornu Furiæ, & alia. Quinetiam Plutarchus in grandiloquo non potest Homeri versus recensere, qui dicendi genus illud ascribit Thucydidæ nihil enim diuersum magis Thucydides pressus, cohærens, sibi & instans, & fabiens, breuis. Homeri oratio ampla, plena, fusa, proxima Ciceronianæ.

> ὡς εἰπὼν σύναγεν νεφέλας, ἐτάραξε δὲ πόντον,
> χερσὶ τρίαιναν ἑλών. πάσας δ' ὀρόθυνεν ἀέλλας
> παντοίων ἀνέμων: σὺν δὲ νεφέεσσι κάλυψε
> γαῖαν ὁμοῦ καὶ πόντον, ὀρώρει δ' οὐρανόθεν νύξ.

Quam ideam, vt ad Thucydidæ accedat elocutionem, ita demum efficies, si quæ exundant, demas, χερσὶ τρίαιναν ἑλών, & πάσας, & παντοίων. Præterea si Thucydidæ narrationes cum Demosthenicis compares, sane sint ampliores. quippe historicæ narrationes Panegyricis similes sunt. Oratoriæ Demosthenis, quæ in iudiciis aut suasionibus versantur, breuiores Carent enim succo illo & colore, qui expetitur in historiis. Illius vero δημηγορίαι cum Demosthenis Olynthiis atque Philippicis collatæ: in eodē quidem genere, atq; eiusdem affines magnitudinis sint: dicendi tamen modus ille, qui in ἁδρῷ charactere summus esse potest, Demostheni potius attribuitur.

Quum hæc igitur ita sint, videamus quam paruo iudicio de Formis Ideisve Græci, Græcosve sequuti scripserint Latini, Dictionis Ideas Hermogenes septem ponit, σαφήνειαν, μέγεθος, κάλλος, γοργότητα, ἦθος, ἀλήθειαν, δεινότητα. quæ quū Latine explicauerimus, ita vt quid sint, intelligantur, facilius quem in vsum adducta sint, cognosci poterunt. φήνειαν Trapezun-

tius Claritatem vocat non male. Perſpicuitatem Quintilianus, ſicut & Cicero ἐνάργειαν atque euidentiam. Sane quemadmodum in Originibus dictum eſt, Clarus in celebritatibus orta vox, quum victores per præconem calabantur. exempta vocali Clarus. vnde & verbum Horatianum, *Clarabit pugilem* Perſpicuum autem non eſt idem quod lucidum. nanque lux eſt actus ſuperficiei viſilis, hoc eſt φωτεινόν. At Perſpicuum idem quod pellucidum: vulgus tranſparens vocat: Græci διαφανές: quod ſuperiori contrarium eſt: tranſmittit enim ſpeciem viſibilem. Talis eſſe debet oratio. Etenim in obſcura hæret animus neque tranſmittit ſe ad rem, quam ſignificat: in perſpicua nihil obſtat menti noſtræ, quin aciem ſuam ad rem vſque ipſam appellat. Quare ita quidem mihi videtur: quod & aliis multis in locis teſtatus ſum: non omnibus Latinæ linguæ probum ac verum vſum, paucis eius vim, ac rationem notam eſſe. Itaque in oratione quum dicis eſſe nitorem ſplendoremue, de verbis verborumque compoſitione clara atque illuſtri intelligas: quæ lecta collocataque lucem quandam emittant ad eundem modum, quo & arma ipſa deterſa vel ſitu vel rubigine. Perſpicuitas vero illa, quam dicebamus. Quare & nitor eſſe queat in oratione, claritaſque ſine perſpicuitate: qualis eſt dictio Thucydidæ: & perſpicuitas ſine claritate: quippe humilis, plebeia de medio ſumpta: cuiuſmodi ſunt ſermones Horatiani. Ergo non recte Hermogenis imitator: qui contempta aut neglecta Quintiliani ac Ciceronis voce, ſuam attulit: dum ſe melius dicere poſſe ſperat. Definitio quoque nihilo melior. Claritas eſt, quæ puram & perſpicuam facit orationem. Ariſtoteles dixit qualitatem eſſe, qua quales dicimur, quia nullum genus eius ſummi generis, quod afferret, habebat. At nos nullum genus inueniemus, quod ad perſpicuitatis definitionem accommodari poſſit? Perſpicuitas eſt facilitas orationis ad rem intelligendam. Ita obſcurum contrarium perſpicuo: non autem nitido aut ſplendido. Eſt enim obſcurus aer, qui viſum non tranſadigit ad rem viſilem, vt voluit Plato: vt nos cenſemus, qui viſilem ſpeciem ad viſum non tranſmittit. Præterea non eſt verum, à Claritate puram effici orationem: ſed è contrario potius à pura perſpicuam. Eſt enim pura oratio duplex: aut in qua nihil peregrinum, aut in qua nihil ſordidum. Impura Laberij oratio, in qua multa verba ſordida, quæ Gellius recenſet. Peregrinum vero duplex: aut in verbis; aut in verborum contexione. Verba peregrina, veluti ſi Latine græciſſet, quod Conciliator facit: Eu. Palin. Contextus vero, cuiuſmodi vides quotidie prodire ex

que ex claustris Monachorum : neque ex his solum , sed illis quoque, penes quos summa rei litterariæ diu stetit iudicio imperitorum pædagogorum: inter quos Erasmus est. cuius mirificam animaduertas Latinitatem, vel quum dicit se calculum suum recantare. Terentius autem suam dictionem puram dixit, id est lectam. Horatius Lucilium lutulentum: propterea quod esset quod tollere velles Erit igitur & pura obscura: qualis illa Phormionis apud Terentium,

Imo enim nemo satis pro merito gratiam Regi refert.
Tene asymbolum venire unctum, atque lautum è balneis,
Otiosum ab animo, cum ille cura & sumptu absumitur,
Dum tibi sit quod placeat: ille ringitur tu rideas:
Prior bibas, prior decumbas. cœna dubia apponitur.

Et impura clara: veluti si ausim sic, dico tibi conuicium. Ex puritate tamen sæpius fit perspicuitas; nunquam ex perspicuitate puritas. μέγεθος idem non in abstracto Magnitudinem dixit, sed in concreto ita definiuit. Magna & grandis oratio est, quæ puri sermonis contritam consuetudinem pondere suo excedit. Quum dixit, Magna, quare Grandis apposuerit, nescio: Quod vero ad rem pertinet, si verum sit quod ait, nunquam grauis oratio (hæc enim est Magna illi cui pondus attribuit) esse poterit perspicua. Etenim Claritas, si efficit puram, & puræ naturam excedit, grandis à perspicuæ natura vtique grandis exibit. κάλλος duobus verbis item expressit: Venustas & pulchritudo est, omnium, quibus oratio conficitur, conuenientia quædam & modus, quarum succus quidam & qualitas, tanquam color orationis elucet. Venustas tamen alia est a pulchritudine, tametsi absque illa esse non potest. Est enim Venustas, quam Græci χάριν vocant; pulchritudinis perfectio, quare Venustatem mulieribus attribuit Cicero. Pulcher athleta erit, venustus non erit. Proinde qui ambas poneret, genus debuit anteponere. Præterea quum pulchritudo sit sua cuiusque partis primum, deinde partium commissarum temperamento oriens qualitas, inutile Conuenientiam appellauit. Ad hæc conuenientia illa est, quam Græci συμμετρίαν vocant, Vitruuius commensum. At ea nequaquam pulchritudo est, sed qualitas ex illa: quemadmodum aptitudo nauis ad portandum & vehendum, ex commensu partium, non autem ipsa conuenientia. Etenim quia conueniunt partes, corpus pulchrum est. Igitur pulchritudinis causa conuenientia.

Postremo quum è Cicerone succum & nitorem legisset orationis, neutiquam succum ad puchritudinem potius, quam ad magnitudinem debuit afferre. Et sane durum illud, succum elucere. Sic igitur dicemus nos, Pulchritudo partiū est ex modo, figura, colore conflata species delectabilis. Pulchritudo totius, est species excitata ex partium modo, figura, situ, numero, colore. Modum partium appello debitam quantitatem. Figuram vel eā quam sic vocant Rhetores in oratione figurata vel eam, quæ in oratione simplici nulla est. Est enim figura quædam carere figuris illis: nihilo minus quam album corpus coloratum dicimus, quum tamen albedo visa sit quibusdam coloris priuatio Vel si minus placet hoc, illud de nocte dicas. Tenebræ nanque, quum sint lucis priuatio, sane coloris item priuatio sunt, & quodammodo videri dicuntur, quum tamen sine luce visio nulla. Situs etiam locum capit: non autem locus omnis situm. Colorem in oratione per metaphoram intelliges nitorem illum verborum. Est enim nitidius verbū, & quasi coloratius, Crispare, quam quassare, si id apud Virgilium significat. Seruius enim negligenter præterijt, quum tamen raro esset in vsu, & nullum alium apud authorem. Crispum enim est non rectum. Quassatu hasta curuatur ac crispatur. Crispari etiam dici potest id, quod manu colligitur. Sic enim crispatur vestis limbus, quum colligendo digitis corrugatur Sic duo hastilia, veluti duæ rugæ. Ex his autem omnibus confit proportio, ex proportione conuenientia; ex conuenientia pulchritudo: cuius latitudo, quum multa sit sicut & sanitatis, summa illa perfectio & gratia. Venustas erit acutis iudiciis, non è triuio quæsitis. γοργότης ab eodem sic: Velocitas est compositionis acceleratio, qua viua & mobilis oratio videtur. Sane res ipsa ita est: verba autem minus probo. Quid enim est compositionis acceleratio? nam compositio aut est actio ipsa componendi. sane hoc non intelligit: aut est partium cohærentium situs. hoc multo minus satisfacit. & plus significat γοργότης, quam Velocitas. Liceat igitur nobis hunc ad modum, Celeritas est aliarum aliis subeuntium partium exprompta inculcatio: qua oratio mobilis videatur. sane Latine Gorgon fulmineum quiddam dicit Toruum interdum. neque æquatur eius significatio Latina vel celeritate, vel velocitate. Diximus inculcationem partium sibi ipsis instantium ac subeuntium: qua intelligeremus à nobis partes illas inculcari. Nam si dicas partium accellerationem, nunquam conueniant. Neque enim ipsæ sese neque eas nos acceleramus. At solute enim verbum

Poni-

Ponitur hoc, nunquam transitiue. Volubilitatem non sum ausus γοργότητα. Est enim Volubilitas facilitas continuationis, etiam sine celeritate. ἦθος affectionem transtulit recte, recteque moratum vocauit id genus orationis. ἀλήθειαν sic definiuit. Veritas, quæ facit, vt non ficte, nec dedita opera, sed, vt sentimus, dicere videamur, quo modo dedita opera. neque enim aut aduersatur, aut officit veritati id, quod opera dedita vel dicimus vel facimus. Idem namque significat opera dedita, quod studiose. Itaque & dedita opera dicimus quod sentimus: quum dicimus operam, vt intelligamur. δεινότητα Grauitatem dixit, quum tamen sciret & a Quintiliano, & aliis, vel vim, vel acrimoniam appellatam. Præterea Hermogenem ipsum, quem sequitur, in Magnitudinis Idea quærere σεμνότητα, id est, grauitatem. Tum autem eundem authorem δεινότητα ita definire: οὐδὲν ἄλλο, ἢ χρῆσις ὀρθὴ πάντων τῶν προειρημένων εἰδῶν τοῦ λόγου, καὶ τῶν ἐναντίων αὐτοῖς. Ipse autem sic: Grauitas est congrua omnibus circumstantiis oratio, vel quędam orationis elatio. Ambiguum igitur nomen definit: quodue toti & parti conueniat. Nunc enim orationem, nunc orationis elationem. Est enim accidens totius quasi quędam pars. Pręterea quonam modo erit grauitas oratio, si est vsus rectus omnium Idearum? quanquam ne id quidem assentior Hermogeni. Non enim δεινότης est χρῆσις: sed vis orationis, quæ oritur ex illa prudentia, qua partes suæ cuique rei attribuuntur. Itaque in præcedente commentario quam efficaciam vocauimus, Græce δεινότητα intelligi volebamus. Illud postremo dicendum, non esse Ideas istas, sed Idearum affectus, contra quam dixerunt. Ergo quum demonstrauimus quid essent genera hæc, videamus, an recte tradita sint.

Perspicuitatem primo loco ab aliis distinguebamus. verum imprudēter ita instituerunt. quippe Formæ hæ si sunt species vni generi subditæ, appositis differentiis dissitas esse oportet. Exempli gratia, Ideæ septem: Perspicuitas, Magnitudo, & aliæ. At vero aliter sese habent Namque Perspicuitas omni orationi necessaria, item Pulchritudo: Magnitudo nō omni, neq; celeritas, neq; affectus. Præterea sub eo, quod est ἦθος, ἀλήθεια cōprehēditur. Ad hæc δεινότης omnium aliarum Idearum rectus est vsus. Quare erit aliorum habitus. cæterarū vero quædam vnum sunt ἦθος, & ἀλήθεια: quædam omni orationi competunt, quædam non omni. Iccirco aliam viam insistendam erat nob[is] terū ue nominis authoritas obsit posteris, id quo[que] e[...] est: quemadmodum eorum docuerit generum ratio[ne]m.

Hermogenes igitur harum Idearum quasi partes quasdam constituit nouem, ἔννοιαν, μέθοδον, λέξιν, σχῆμα, κῶλα, συνθήκην, σύνθεσιν, ἀνάπαυσιν, ῥυθμόν. quæ more nostro quid sint primum, deinde eorum vsum consideremus. Sententiam ἔννοιαν interpretamur. Est enim ἔννοια, quod ἐννοεῖ: Mentem autem interiorem sensum Latini appellarunt. Trapezuntius sic definit: Res inuenta verbis expolienda: sine qua verba in numerum ornare construere furiosum est. Haud sane satisfacit. Res enim largissimæ est significationis. Res inuenta fuit Equi caput. ea res a Poeta luculentissimis numerosissimisque verbis ornata est. num igitur est sententia? Præterea non semper erit furiosi inania verba connectere. stolidi etiam potest esse. Saltem dixisset, inepti. Sententia igitur non est argumentum: id est: subiecta res qua de agitur, sed argumenti appendix. Sane igitur res est & inuenta & excogitata. omne enim quod est, res est. Cæterum sententia non est res illa, quæ extra animum existit: sed rei species in animo. est ergo rei imago: cuius imaginis verba item ipsa imago sunt. Neque vero cuiuscunque rei species est, sed illius tantum, quæ ad exornandum, aut explanandum, aut alio quouis modo interpolandum argumentum pertinent. Res est Æneæ nauigatio, Troiæ excidium. earum rerum temperationes, quæ in Poetæ animo erunt, Sententiæ vocabuntur. Methodum, Artificium Trapezuntius interpretatur, atque ita definit: Via & modus, quo sententia verbis explicatur. Sane μέθοδος ad hunc modum semper Latine dicitur a Cicerone, Via & ratio. Quare igitur Artificium maluerit appellare, non inuenio. Est enim Artificium artis officium. Ars habitus animi deducens præcepta vniuersalia ad vnum quippiam faciendum. Non tam igitur artificium solam methodum significabit, quam vniuersam præceptorum omnium rationem. puta non solum modum explicationis sententiarum, vt est positum in definitione: verum etiam syllabarum ipsarum collationem. Methodum vero qui etiam Instructionem appellarit, non erit ineptus. Est præterea συνθήκη & σύνθεσις: quarum vtraque ad verbum compositionem significat. Verum sola συνθήκη hoc nomine dicitur a Trapezuntio, atque ad hunc modum definitur: Compositio est, quæ elementorum, syllabarum, dictionum, dictionisque consequentium inter se positione conficitur. σύνθεσις autem dictionum numerosa compositio, quam Collocationem vocat. Certe Hermogenes ἐκ συνθέσεως καὶ ἀναπαύσεως numerum confieri prodidit. Cæterum quid sit illud, Dictionisque

stionisque consequentium, haud sane intelligo. Sic nos: Compositio est aptus ordo partium inter se cohærentium. Partes autem tres: Elementa, Syllabæ, Dictiones. Collocationem vero recte σύνθεσιν dictam existimo: quam quum definit per compositionem, videtur aut confundere quæ separabat, aut ambigue accipere vocem hanc, Compositionem, aut facere, vt sit genus ad Collocationem: numerositatem autem differentiam. Nec profecto displicet, vt συνθήκη sit elementorum vocumque qualiscunque dispositio: σύνθεσις autem non qualiscunque, sed numerosa tantum. σχῆμα vero dixit Exornationem, non male, non optime tamen. Fit enim exornatio non a figuris tantum, sed a numeris quoque. Definitio eius hæc: Exornationes sunt verborum expolitiones & modi: quibus, tanquam colorato amictu, rem & vestimus & decoramus. Cæterum figuras loquutionis tantum descripsit hic. ideirco appellauit Modos. Sunt tamen exornationes etiam rerum ipsarum, quemadmodum priore libro declaratum est. Neque recte dixit, Exornationibus rem vestiri. verbis enim quibuslibet vestitur res. Decoramus autem figurarum flexu & colore. κῶλον ab omnibus membrum dicitur. Trapezuntius hoc definit modo: Vno spiritu prolata oratio, quæ totam sententiam, vel partem eius, breuiter, absque interuallo absoluit. Iam vero non nisi eam, quæ pronuntiatur, designat orationem. Deinde quare dixit Breuiter? hoc enim ineptum & falsum est. Nam breue est τῶν πρός τι. Si breuiter absoluit sententiam membrum, Membrum igitur erit breue. Hoc sane falsum, quippe mox diuidit in breue & longum. Ineptum vero quis non intelligit quod velit me rem longam dicere breuiter? nonne erit oratio minor ipsa re? Non ergo eius erit imago. Quare opportune huc afferam diuini viri verba ex tertio artis Rhetoricees, quibus ille vulgatum de narrationis breuitate præceptum damnat: νῦν δὲ γελοίως τὴν διήγησίν φασι δεῖν εἶναι ταχεῖαν. καίτοι ὥσπερ ὁ τὸν μάττοντα ἐρωτώμενος, σκληρὰν ἢ μαλακὴν μάξῃ· τί δ' εὖ; ἔφη· ἀδύνατον. καὶ ἐνταῦθα ὁμοίως. δεῖ γὰρ μὴ μακρῶς διηγεῖσθαι, ὥσπερ οὐδὲ προοιμιάζεσθαι μακρῶς, οὐδὲ τὰς πίστεις λέγειν. οὐδὲ γὰρ ἐνταῦθά ἐστι τὸ εὖ, ἢ τὸ ταχὺ ἢ τὸ συντόμως, ἀλλὰ τὸ μετρίως. τοῦτο δ' ἐστὶ τὸ λέγειν ὅσα δηλώσει τὸ πρᾶγμα. Non n. in celeritate aut breuitate vel narrationis, vel mēbrorū orationis, sita est aut virtus, aut natura: sed quanta res est, tantū esse mēbrum oportet. Vel quot Ciceronis loca tibi recensere possum? Cæterum quia hoc ab eius calumniatoribus pro vitio illi obiectum est: non ex Isocrate, qui nimis picta

vsus est dicendi ratione, sed ex ipsa Oratorum norma, hoc est Demosthene, vnum adducam ad L X complectens voces. est enim in Olynthiaca I scriptum, ἀλλὰ μὴν εἰ τοῦτο γενήσεται, δέδοικα, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, μὴ τὸν αὐτὸν τρόπον ὥσπερ οἱ δανειζόμενοι ῥᾳδίως ἐπὶ τοῖς μεγάλοις τόκοις, μικρὸν εὐπορήσαντες χρόνον, ὕστερον καὶ τῶν ἀρχαίων ἀπέστησαν· οὕτω καὶ ἡμεῖς, ἂν ἐπὶ πολλῷ φανῶμεν ἐρρᾳθυμηκότες, καὶ ἅπαντα πρὸς ἡδονὴν ζητοῦντες πολλὰ καὶ χαλεπά, ὧν οὐκ ἠβουλόμεθα, ὕστερον, εἰς ἀνάγκην ἔλθωμεν ποιεῖν, καὶ κινδυνεύσωμεν περὶ τῶν ἐν αὐτῇ τῇ χώρᾳ. Non minorem ambitum orationis in deliberatione περὶ Ἀλεξάνδρου συνθηκῶν, quinquagenariorum sane ingentem numerum. In oratione vero contra Neæram etiam plusquam sexaginta voces numerabis: multas vero longas admodum. ὅτι γὰρ Λακεδαιμονίους ὑμεῖς ἐσώζετε, πεισθέντες ὑπὸ Καλλιστράτου, τότε ἀντεῖπων ἐν τῷ δήμῳ τῇδε τῇ βοηθείᾳ, ἐωνημένος τὴν πεντηκοστὴν τοῦ σίτου ἐν εἰρήνῃ, καὶ δέον αὐτὸν καταβάλλειν τὰς καταβολὰς εἰς τὸ βουλευτήριον κατὰ πρυτανείαν, καὶ οὔσης αὐτῷ ἀτελείας ἐκ τῶν νόμων, οὐκ ἐξελθὼν ἐκείνην τὴν στρατείαν, γραφεὶς ὑπὸ Στεφάνου τουτουὶ ἀστρατείας, καὶ διαβληθεὶς τῷ λόγῳ, ἐν τῷ δικαστηρίῳ, ἥλω καὶ ἠτιμώθη. Quid? Thucydides enim, cuius adeo admirantur breuitatem, ipso statim operis initio haud multo minorem obtulit periodum: atque mox etiam maiorem. Quanta vero sit illa eadem in proœmio vbi posita fuerit, iudicabitur. Neque enim minutis vocibus ipsam refersit, sed multisyllabis multis, Μίνως γὰρ παλαίτατος ὧν ἀκοῇ ἴσμεν, ναυτικὸν ἐκτήσατο· καὶ τῆς νῦν Ἑλληνικῆς θαλάσσης ἐπὶ πλεῖστον ἐκράτησε, καὶ τῶν Κυκλάδων νήσων ἦρξέ τε καὶ οἰκιστὴς πρῶτος τῶν πλείστων ἐγένετο, Κᾶρας ἐξελάσας καὶ τοὺς ἑαυτοῦ παῖδας ἡγεμόνας ἐγκαταστήσας· τό, τε λῃστικόν, ὡς εἰκός, καθῄρει ἐκ τῆς θαλάσσης ἐφ' ὅσον ἠδύνατο, τοῦ τὰς προσόδους μᾶλλον ἰέναι αὐτῷ. Neque lex illa vnica poetarum Maro, non putauit absurdum ad centum vsque inculcare. Ponam igitur ex I I I I. Georg.

Si vero (quoniam casus apibus quoq; nostros
Vita tulit) tristi languebunt corpora morbo:
Quod iam non dubiis poteris cognoscere signis:
Continuo est ægris alius color. horrida vultum
Deformat macies: tum corpora luce carentum
Exportant tectis, & tristia funera ducunt:
Aut illæ pedibus connexa ad limina pendent,
Aut intus clausis cunctantur in ædibus omnes,
Ignauaq; fame, & contracto frigore pigræ:

Tum

Tum sonus auditur grauior, tractimque susurrant:
Frigidus vt quondam syluis immurmurat Auster:
Vt mare sollicitum stridet refluentibus vndis:
Æstuat vt clausis rapidus fornacibus ignis.
Hic iam Galbaneos suadebo incendere odores,
Mellaque arundineis inferre canalibus vltro
Hortantem, & fessas ad pabula nota vocantem.

Quo ex loco, quid agendum mihi, quid aliis à me præscribendum sit, libentius feliciusque intelligam, quam ex formidolosis Græculi vllius præceptionib. ἀνάπαυσιν vero Clausulam vocat, hisque definit verbis: Clausula est vniuscuisque orationis, aut etiam membri numerosa dispositio. Nomen quidem expressit Græcam vocem. At definitio nequaquam. Neque enim clausula membrum disponit, sed claudit membrũ vno duobusve numerosis verbis. Ad hunc enim & significatum & naturam vtitur Cicero. Quare vero cum dixisset vniuscuiusque orationis, addiderit, aut etiam membri, me quidem latet. Orationis enim tum natura, tum appellatione comprehenditur etiam membrum, præsertim cum apposuit, vniuscuiusque, ῥυθμὸν recte numerum appellauit. Definitio vero obtundit clausulæ definitionem. Est enim hæc: Numerus est, qua ex obseruatione collationis, atque clausulæ pedum conficitur orationis sonoritas, atque modulatio. Etenim si clausula est numerosa orationis dispositio, non tam numerus fiet ex clausula, vt vult Hermogenes, quam clausula ex numero. At hic numerus est sonoritas ex collocatione. Nos vero sic: Numerus est conueniens sententiæ sonus ex compositione & dispositione partium. Compositionem appello verborum ex elementis & syllabis, ac membrorum ex verbis. Dispositionem rationem modumque compositionis. Oportet enim verba & esse talia, & tali ordine collocata.

Horum igitur natura censetur hæc. Reliquum est, vt Hermogenis, qui hæc ita digerit, consilium videamus. Oratio omnis sententia & verbis constat. Igitur vtrumque Ideis etiam conuenit. si Ideæ orationis sunt formæ: quæ formæ cum sint rerum imagines, rebus erunt similes: ergo etiam illarum partes, id est sententiæ, & verba. Quare & sententiarum figuræ, id quod μέθοδον vocari ab Hermogene manifestum est; & verborum qualitates; quas partim Græci τρόπους, partim ῥυθμοὺς nominant, necessariæ sunt. Verborum præterea quantitates tam continuæ, quam discretæ. Horum summa sic se habet.

Quantitates continuæ sunt in longitudine, ac breuitate

 verborum

verborum, & incisorum, & membrorum. Sic enim intellige partes orationis voce generis: cuius duo modi, τὰ κόμματα, id est, incisa; quæ sunt partes minores, ac μέρη à nobis dicuntur: & τὰ κῶλα membra, quæ Aristotelico more μέλη nominabuntur. Harum igitur longitudinem ac breuitatem curat συνθήκη, sicut & numerum ordinem vero & qualitatem in sonis σύνθεσις. Non igitur recte numerum Hermogenes ἐκ συνθέσεως καὶ ἀναπαύσεως confici putauit. Neque enim ἀνάπαυσις facit numerum, sed numerus potest esse non solum in clausula, sed etiam in principio periodi: id quod à M. Tullio satis est disputatum. Potest & esse clausula & numerosa, & sine numero. Præterea σύνθεσις etiam ipsam ἀνάπαυσιν comprehendit. comprehendit etiam initia, etiam media Ex συνθέσει potius ac συνθήκῃ numerus confieri videtur. Est & alius eiusdem error. Postquam enim σύνθεσιν cum ceteris numerauit, nusquam postea cum aliis eius posuit præcepta. Illud vero vehementer agitare queat acutiorum iudicium. Quippe μέθοδον cum à sententia, figura, dictione, membris, numeris, compositione separauit, non satis mihi facit. Quid enim μέθοδος est? Nonne viæ ratio, quam insistas ad componendam orationem? Quamobrem ea compositio cum eget verbis, verborum ordine & sono: erit profecto methodus ratio eligendi, atque disponendi verba, quibus sententia exprimatur, non autem sententiæ explicandæ modus, quemadmodum putauit ille. Non est igitur μέθοδος pars ab aliis separata, sed omnium quasi forma quædam. quæ fuit fortasse ratio, propter quam à Trapezuntio artificium diceretur. Verum cum ille in definitione sententiæ soli attribuit, hoc falsus fuit. Est autem συνθήκη quam σύνταξιν quoque vocare liceat. His ita cognitis ad eas formulas, quæ primores Ideas illas explent, accedendum est. in quibus perpendendis pari iudicio vtendum est.

Σαφήνειαν, inquit Hermogenes, ποιεῖ τὸ καθαρὸν καὶ τὸ εὐκρινές. Trapezuntius claritatē tractaturus nequaquam hoc explicauit: sed posito claritatis nomine statim puri sermonis instituit inuestigationem, duplici sane peccato. nanque & negligenter omisit σαφηνείας diuisionem in καθαρότητα & εὐκρίνειαν: pingui nimis Minerua puritatis exempla definitione posuit. Tertius error, cum εὐκρίνειαν elegantiam interpretatur. Veteres enim Grammatici τὸ εὐκρινὲς εὔχρις dicunt esse. Igitur εὐκρίνεια Facilitas potius. Hermogenes quoque τὴν εὐκρίνειαν docet esse prudentiam disponendi partes τοῦ πλέξαι τί καὶ ποιεῖν. In nostris lucubrationibus obseruatum à nobis inuen-

συνεῖναι distinctionem appellatam, valde sane bene. Est enim ἀσυνθετον implicatum: præsertim cum idem faciat τῇ συνεχείᾳ σύγχυσιν contrariam. elegantia vero longe aliud est, quod & nomen ipsum ostendit, Verborum electorum non vulgaris coaptatio. Quare citius obscurabit aliquando audienti populo orationem tantum abest, vt perspicuam faciat. Quartus error, vbi elegantiam claritatis appellat partem. Neq; enim elegantia est perspicuitas, aut perspicuitatis tanquam totius pars: neque tãquam generis species, sed causa quasi formalis. Etenim ex forma ipsius συνεχείας fit perspicuitas in oratione. Puritatem autem dicit idem Hermogenes in simplicitate sitam esse, ἐν τῷ ἀφελεῖ: atque definit καθαρὰν λέξιν τὴν μὴ σκληράν. Ego vero aliter sentio. Aliud enim est purum, aliud molle. Purum, cui nihil admissum alieni. Molle, quod aures non offendit. Potest esse mollis impura, vt in Aulularia:

Picis diuitiis qui aureos montes colunt
Ego solus supero.

Est enim σκληροφωνίς. & pura aspera, vt ἐρίχθων πετροχθών. Præterea non est verum, puritatem sitam esse in simplicitate. Est enim simplicitas duplex, aut ἀφελὴς, aut ἰδιωτισμός. Idiotismus est vitium electæ orationis. Quippe vulgaris dicendi modus frequens Plauto. ἀφελὴς, est virtus quotidianæ loquutionis non apud plebem solum, sed lectorum ciuium, qualem Gracchorum matri M. Tullius attribuit. At enimuero vt non negamus τὴν ἀφέλειαν facere perspicuitatem, ita asserimus eam pro magnifica oratione quoque. Quis enim tam amens sit, vt Ciceronis orationem perspicuam neget? ad hæc puritatis σχῆμα dicit idem esse τὴν ὀρθότητα. Esse autem rectitudinem hanc, loquutionem factam per rectum, vt, *vrbs antiqua fuit.* cuius contrariũ sit πλαγιασμός, id est obliquatio. veluti cum per obliquos casus fit oratio, qualis apud Sallustium: Vrbem Romam, &c. In quibus exemplis quis audeat dicere sese figuram agnouisse? Siquidem Figura est flexus orationis tolerabilis præter vulgatam cõsuetudinem. Omitto, quod σχῆμα posuit pro Tropo. Est igitur ὀρθότης & πλαγιασμὸς vtrunq; puritatis formula. sed ὀρθότης est Simplicitatis, Plagiasmus non. Vtraque inquam est puritati aut simplicitati hoc, quod perspicuitati puritas, & simplicitas. Non minore iudicij periculo dicit, in perspicuitate κῶλα esse oportere breuia. Non enim solius perspicuitatis, sed neque sola. Nõ solius perspicuitatis esse κῶλα breuia satis ostendit Thucydides, cuius breuitas etiam obscuram reddit orationẽ. Non sola breuia

κῶλα deberi perspicuæ dictioni videbit; qui meminerit principij orationis pro L. Muræna. Primum enim statim membrum vt longissimum est, ita lucidissimum. Præterea quid lucidius iis Maronis versibus, quos posui supra? At in illis quæ, quantaque κῶλα contineantur, satis, opinor, patet. Nihil vero ineptius ea sententia, quæ ait, τῷ σαφεῖ ἀναγκαῖον ἐπὶ προσεῖναι, τὸ μέγεθος, καὶ ὄγκον, καὶ ἀξίωμα· παράκειται γὰρ τῷ σφόδρα σαφεῖ τὸ εὐτελές. Nam & falsa est, vt ostendimus. Lucidissima nanque est illa.

—Arma virumque cano,— &,

—tantæne animis cælestibus iræ? &,

Tantæ molis erat Romanam condere gentem.

Neque placet τὸν ὄγκον inter virtutes recenseri, sed μέγεθος, & ἀξίωμα, magnitudinem, ac dignitatem. Et male loquutus est, quæ bene sentiebat. Ambigua quippe oratio, τῷ σαφεῖ ἀναγκαῖον προσεῖναι τὸ μέγεθος. Dubites enim sit ne præceptum ita, vt iubeat perspicuitatem augere, apposita magnitudine, an naturæ declaratio, vt intelligatur perspicuitati suapte natura magnitudinem cohærere. Quare melius dixisset προσῆφθαι quam προσεῖναι. Nihilo melius illa profitetur: μέγεθος ποιοῦσι σεμνότης, τραχύτης, περιβολή, λαμπρότης, ἀκμή. σφοδρότης, βραχεῖ τῷ διαλλάττουσα τῆς τραχύτητος. Grauitas, inquit, magnitudinem efficit. recte. esse autem grauem orationem, quæ de diis, vt de diis sentit. Nam sane Homerus, de diis suis, quasi de suibus, loquitur. Secundo loco, Res diuinæ grauitatem afferunt, de Cœlo, de Natura. Tertia ratio grauitatis à rebus diuinis item, sed quarum homines compotes sunt: cuiusmodi, Anima, Mens, Ratio, Virtus. In quarta, grauitatis recensiones, hominum studia, officia, acta, gesta præclare. Neque assentior ei, quando negare ausus est Apostrophas aptas figuras grauitati orationis. Vnum locum ex Adherbatis oratione Sallustiana designabo, cuius authoritate Græculo illi ne credatur Iamiam animo meo charissimè frater, &c. Pari leuitate κῶλα breuiora grauitatem afferre dixit. Illud quoque animaduertendum, cum tanquam partes grauitatem constituendam nominauit ita, vt distingueret, ἀκμὴν, λαμπρότητα, τραχύτητα, mox tamen τραχύτητα & λαμπρότητα effectrices ait τῆς ἀκμῆς. Quod autem τραχύτης, siue asperitas grauem faciat orationem, non est, necessarium. Nam si, vt ait, τραχύτης γλυκύτητι contraria est sane dulcedo in verbis grauib. graui sententia esse cum possit, possit item & asperitas in humilibus, vtriusq; exempla subnectam. Nectarea illa in graui,

O præstans

O praestans animi iuuenis, quantum ipse feroci
Virtute me exsuperas, tanto me impensius aequum est
Consulere, atque omnis metuentem expendere casus.

Illa aspera a pastore,

Pars Scythiam, aut rapidum Cretae veniemus Oaxem.

Attribuit autem asperitatem sententiarum maioribus personis, σφοδρότητα minoribus. Tamen, inquit, siquis idem putet; non laboro: vehementiam vero ab asperitate in figuris valde differre. Ego in omnibus differentes puto, neque prudenter cum magnitudine personarum asperitatem coniunxisse arbitror. Quin asperitatem animi vitium, neque bene instituto ciui conuenire. Item esse aspera quaedam sine vehementia, qualis dictio Catonis in procemio de agricultura Furem dupli, foenetatorem quadrupli: aspera sententia sed languida. Et vehementia sine asperitate,

Vis & Scyllaeam rabiem, penitusque sonantes
Accestis scopulos—& illa:
Extremos rediisse pueri: hoc vincite ciues.

Praeterea non aeque, quod ait, verum, λαμπρότητα facere ἀκμήν. Facit quidem magnitudinem illustris sententia semper: ἀκμὴν vero: id est vim, non semper: vt ibi,

—facilis descensus Auerni,
Sed reuocare gradum, superasque euadere ad auras,
Hoc opus, hic labor est. Pauci, quos aequus amauit
Iuppiter, aut ardens euexit ad aethera virtus.

Quod si, vt facit, se excuset, sententias illustres non efficere vegetam orationem, sed figuras, & κῶλα, nihilo maiore merito audiatur. λαμπρότης enim in membris, qua membra sunt, quaenam esse deprehendentur? Ea sunt enim aut longa, aut breuia, aut mediocria. Omnia vel illustria, vel non illustria: qua cola sunt, numeros ac figuras illustres non dubitarim parere vim dictioni; vt Repetitio, & Reduplicatio est: non omnes tamē. Quid enim illustrius Epiphonemate? Non tamen omnia vim intentant: sed quaedam τὸ δύχαει tantum habent in illo vis,

Tanta molis erat Romanam condere gentem. & in illo,
—lassit improba sator, Orateruor.—

At non in illo,

Latonae tacitum pertentant gaudia pectus.

Quod vero addit, λαμπρότητι contrarium τὸ κομματικὸν, aeque falsum est. Nihil enim illustrius Sallustiana dictione: cuius κῶλα pene omnia κομματικὰ, id est praecisa. λαμπρὸν etiam

luculentum

luculentum dices, & λαμπρότητα splendorem. Post hæc, λαμπρότητα πρὸς τὴν φαιδρότητα distinguit. φαιδρότης, inquit, ἐν ὡραϊσμῷ οὐκ ἔστι λαμπρότητος, ἀλλὰ γλυκύτητος, καὶ ἀφελείας. τὴν δὲ φαιδρότητα τὴν ἀξιωματικὴν ποιεῖ ἡ λαμπρότης, & contrarium τῇ λαμπρότητι τὸ κομμωτικὸν, τὸ διαλεκτικὸν, καὶ ὄντως ἀγωνιστικὸν εἶδος τοῦ λόγου. Deinde dicit, ὁ καθαρὸς ἐναντίον τοῦ λαμπροῦ: quæ omnia sunt perpendenda: Hilaritatem ait esse suauitatis, siue dulcedinis, non splendoris: suauitatis, inquam, & simplicitatis: a splendore vero eam fieri, hilaritatem, quæ cum dignitate coniuncta est. Duo igitur facit genera hilaritatis in oratione, altera ἐν ὡραϊσμῷ: id est καλλωπισμῷ: qui est affectati decoris cultus nitidus; cum qua statuit suauitatem, & simplicitatem. Alteram ἐν ἀξιώματι, id est dignitate, cuius parens splendor est. Proba diuisio, sed quæ desiderat definitionem. Splendorem dico in oratione non solum lucem ac perspicuitatem; sed maiorem quandam lucem, quæ animum ex auditione percellat, sicut Sol per visionem. Hilaritas a Græcis ex eodem fonte hausta est. Quippe φαιδρὸν est τὸ φανὸν ἄδρως. Nos hilarem vocabimus dictionem, quæ inter vulgarem lucem perspicuitatis, & magnam illam splendoris posita est, cuiusmodi est Herodoti stilus, & Catulli. quorum hilaritas est tota in cultu. Isocratis non minus hilare dicendi genus: magis tamen pertinet ad ἀξιωματικόν. Nullum enim authorem inuenias tanto cultu, tam graui dignitate. Potes autem φαιδρότητα scitissime dicere Elegantiam, alia vero Græca voce γλαφυρότητα. Tum vtramque tam ὡραϊστικὴν, quam ἀξιωματικὴν esse in cultu positam memineris: tametsi prior potius videtur. Deinde ait contraria esse τὸ λαμπρὸν, καὶ τὸ κομμωτικὸν, καὶ τὸ διαλεκτικὸν, καὶ τὸ ἀγωνιστικόν. Omnino igitur excludit a splendore cultum illum nimium, quem κομμωτικόν vocat. A fœminarum opera, quam nimiā ponunt in exornando, metaphora sumpta est. vnde κομμώτριαι, qualem Cypassin Corinnę canit Ouidius. Gellius monet nos ab antiquis Elegantiam dictū illum καλλωπισμόν. Perire igitur splendorem nimia illa trepidatione non satis benedicendi: ita vero ne recipi quidem in disputatoriā dictionē. Spinosa n. oratio disputantiū. in summa concludit, Panegyrico potius stilo deberi splendorē illū, quā forensi, si ἀγωνιστικὸν sic interpretere. Ille tamē aliud quippe, γοργὸν καὶ ἐντελὲς idē facit. Quod quā sit verū, intelliget is, qui humilē Ideā ab incitata sæpe cognoscet alienā. Satis hoc patiemur. illud non ferendum, quod agebat postremum, Puritatem splendori esse contrariam. Aliud est humile: hoc splendido aduersatur,

uersatur. Aliud purum dicendi genus: hoc cum splendore licet coniungere. Quinetiam puritatem, propterea quod non nisi lectis verbis, scitaque eorum coaptatione fit, gradum quēdam ipsum ad splendorem puto. Reliqua est ex caussis magnitudinis περιβολή, quam Trapezuntius an recte dixerit Circunductionem, ex definitione patere poterit. Ait igitur περιβολὴν καθαρότητι contrariam. Crasso nimis iudicio existimauit puram orationem eam tantum, quam nos nudam dicimus, cum quid nulla re adiecta narratur. Cum vero additur aut genus, aut species, aut præscriptio, aut totum, aut pars, aut persona, aut locus aut tempus, aut modus, aut instrumentum, aut caussa, περιβολὴ ab eo appellatur. Non igitur circunducitur res, sed circum ipsam res aliæ. quemadmodum etiā eadem augetur ἐμβολῇ; quoties scilicet interponitur horum aliquid orationis continuatis partibus; quales sunt Parentheseos modi omnes. Iccirco προσβολὴν quoque addam ego; quando narrationi puræ (vt ille vocat) vel nudæ (vt nos dicimus) apponetur, quod ne illum quidem latuit cum dixit, πρόσληψιν. hanc vocabimus nos accessionem, aut adiectionem. περιβολὴν autem amictum nimis dure: satis commode complexionem: propterea quod simul cum re nuda complectitur ea, quæ diximus supra. Addit igitur aliquādo id, quod auget, & obscurat haud ita quidem, vt ne intelligatur, sed ne tam facile. Animus enim ad plura attentus distrahitur. Aliquando vero id addit, quod explanat. Itaque περιβολὴ interdum est τὸ μεστόν. implet enim loca vacua, & admittentia circumstantias: id quod maxime pertinet ad συμπλήρωσιν: tantum abest, vt sit contraria puritati. Quod autem sit τὸ μεστὸν, etiam Hermogenes testatur, ἡ μεστότης οὐδὲν ἄλλο; ἢ περιβολή. quanquam non ita est. Implet sane περιβολή. At plenitudinem esse περιβολὴν idem est, atque si quis dicat; omnis plenitudo est complexio. Hoc enimuero falsum est. Plena enim est narratio, cui nihil deest, in qua tamen neque tempus, neque caussa, neque cæteræ aderunt circunstantiæ, quales multæ apud Ciceronem in Verrem. Itaque plenam illam existimauerim, in qua secum Cicero agnoscit. Neque verum est, quod aiunt, Plenum esse Ideam, solique magnitudini conuenire. Nam neque Idea est, sed affectus, neque vni peculiare magnitudini, sed humili quoque generi familiare, cuius sententiæ exemplum habes in Bucolicis,

Hic inter densas corylos modo namque gemellos
Spem gregis ah silice in nuda connixa reliquit.

Est enim personæ Idea in capella, actio, tempus, locus, finis, a-

actionis ipsum opus, gemelli: finis operis spes gregis. Procedit deinde ad pulchritudinem. κάλλος autem etiam decorem potes interpretari. eius effectricem Curam statuit siue diligentiã. sic enim dices ἐμμέλειαν, propterea quod accuratam quoque dicimus orationem. Quia vero μέλω & μέλος eandem habet originem, τὸ ἀμελὲς, & τὸ ἄρρυθμον idem censebitur. Ergo τὸ κάλλος εὐρυθμίαν efficit, & τὸ ἁρμόζον, & τὸ σύμμετρον: vt in quantitate, qualitatibus, proportione, ordine, situ constituatur. Optime hæc ille, nisi addidisset, κάλλος acquiri per δριμύτητα, id est, acrimoniam. Nihil enim minus venustatem frequenter fœdat acrimonia. contra potius suauitas & dulcedo erit comes atque adiutrix pulchritudinis. Post hæc περὶ γοργότητος quædam scribit. Nos genus hoc dicendi vel incitatum, vel concitatum, atque etiam interdum præceps appellabimus. Quod quoniam fit aliquando per multarum rerum complicationem, συμπλοκὴν Græci vocant: aliquando per concisionem, τμητικὸν quoque ab Hermogene appellatum est. complicatio autem fit aut subeuntium frequentia sententiarum sine copulatione, aut interiectionibus, quas παρενθέσεις nominant. Adeo namque præceps oratio est, vt nequeat expectare instantem orationem, neque differre post illam, quę in manibus est, sed ingruentem admittat. Exempli gratia ex III diuini operis,

Talibus attonitus visis, at voce deorum,
(Nec sopor illud erat, sed coram agnoscere vultus
Velatasq; comas, præsentiaq; ora videbar:
Tum gelidus toto manabat corpore sudor)
Corripio e stratis corpus——

Cæterum multi Gorgotetã figuram putant, non Ideam orationis. conuenire autem omnibus characteribus manifestum est authoritate Poetæ,

Insere nunc Melibœe pyros, pone ordine vites.

Transit hinc ad eam, quam vocat ἠθικήν: cuius lex est, attribuere suam cuiq; naturam. Idcirco ἐνδιάθετον quoque nominat, propterea quod mores affectus quidam sunt, & vniuersalior est ἐνδιάθετος. Neque enim solum personæ nobis sunt describendæ, quarum proprij mores sunt, sed etiam res, in quibus affectus designantur. Quare omne genus affectuũ ab ea cõprehendetur. Quæ fuit causa vt βαρύτητα diceret Hermogenes esse εἶδος τοῦ ἠθικοῦ λόγου. Sane recte, si etiã stoliditatem, & alia id genus itẽ adscribas. Intelligit enim βαρύτητα, cuius species sunt ὀνειδιστική, exprobratio, καὶ ἐπιτιμητική obiurgatio: quã & verbo

succensere

recensendi explicamus. Ne hic βαρύτητα stili putes grauitatem. Etenim in humili quoq; τὸ ἠθικὸν ἐστι. Id quod initio primi statim Poematij videbis apud Theocritum. Neq; ei subscribendum cũ dicit: γλυκύτης ἀφελείας χαρακτήρ.

Suauitas enim ac dulcedo maior in picta, quam in simplici dictione.

> *Quaq; lacus late liquidos, quaq; horrida dumis*
> *Rura tenent, somno posita sub nocte silenti*
> *Lenibant curas, & corda oblita laborum.*

Neq; cum dicit, ὀξύτης καὶ δριμύτης, ἐπὶ πολλαῖς βαρύτης ἐστί: quis enim acutam acremq; orationẽ profundã neget esse? Aut quis admittat quod addit? δριμύτης καὶ ὀξύτης ἐναντία τῇ ἀφελεῖ. Nihil enim minus aptũ est ad statuendam orationis simplicitatẽ, quã acute dictum, quamq; ea sentẽtia, numerusue, qui præ se fert acrimoniã. Acutũ autẽ à iocoso, vrbano, faceto, dicaci, separamus. Acutũ intelligo, quod sẽtẽtiã lãguidã per se penetrare faciat in animos auditorũ. tanto magis, acre. Acuti metaphora est à mucronibus. Acris à gustu & sapore. Acuti exẽplum,

> *Non ea vis animo, nec tanta superbia victis.* &,
> *Omnis in Ascanio cari stat cura parentis.* &,
> *—Dolus an virtus quis in hoste requirat?*

Acrimonia vero in omnibus Sarcasmis, de quibus suo loco dictum est. Possis etiam acutum diligentius intelligere, quodcunque est, aut diuersum à populari opinione: vel alio modo, quam vulgari dictum, si re ipsa vulgatum sit. Quid enim illo acutius Euripideo?

> τίς οἶδεν εἰ τὸ ζῆν μέν ἐστι κατθανεῖν,
> τὸ κατθανεῖν δὲ ζῆν;—

Illud vero quanquam est vulgare, non esse gratiæ pecuniæq; similes debitiones, tamen noua dicendi rotunditate Cicero fecit, vt esset argutum. Hinc aggreditur ἐπιείκειαν, quam Latine dicas æquanimitatem simul cũ Terẽtio, modestiã mauult Trapezũtius. Est diuersa tamen συμφροσύνη ab ea, quæ est ἐπιείκεια, tanquam totum à parte, aut genus à specie. Verum hoc fusius in Ethicis. Addit autem non solum ab hac æquanimitate, sed etiã à veritate fieri orationẽ ἐναλήθευτον καὶ ἔμψυχον. vt ex professione veritatis ipsa dictio non solũ præ se ferat affectum, verumetiam quasi animetur. Exprimitur autem eiuscemodi professio per obtestationes ab oratoribus: apud Poetas per numinũ inuocationem. Illa sane vera, meraque ἐπιείκεια.

> *Ad nos vix tenuis famæ perlabitur aura.*

Et cum addimus, reor, opinor, credo, si credere dignum est, vt aiunt, vt perhibent.

Haud equidem credo quia sit diuinitus illis
Ingenium.

Quod autem ἐπιείκεια non sit modestia, sed cum ea aliud quiddam strictius, ex eo mihi videtur, quod ad iudicia frequenter applicatur. vt eorum sit virtus, qui ex æquo bono iudicant, quique boni consulunt: quos æquos rerum æstimatores Latine dicimus quam Poeta diuinis adeo tum verbis, tum modis descripsit in XII.

Si Turno extincto socios sum accire paratus,
Cur non incolumi potius certamina tollo?

Trapezuntius autem, qui ἀκμὴν vehementiam transtulit (nos enim vim, ac vigorem) quo modo dicet σφοδρότητα? grauitatem? Nihil minus respondet. Nam olim equidem putabam Græcos carere voce, qua plene ac circunscripto exprimant id, quod in viro nominant grauitatem, donec diuinus præceptor sic me docuit: σεμνότης ἐστὶ μετρία βαρύτης. σφοδρὸν autem non esse grauem, sed vehementem, etiam ex Demosthene intelligas, qui contra Aristogitonem, σφοδρὰν & μεγάλην εὔνοιαν nunquã grauem agnouisset, cum suadebat χρῆσθαι αὐτῇ. Nemo enim dicat graui beneuolentia cuiuspiam nobis vtendum esse. Duo tamen cauendum esse ei, qui aspirat ad illud σφοδρὸν, ἐπιμέλειαν & insuatitatem quod vitium qui obtulit suæ orationi, cum vocat Hermogenes ἀγλευκὲς: qua appellatione minime veritus est ipsum notare Thucydidem, quasi sine musto, id est, carentẽ dulcedine. ἐπιμέλειαν vero, quam damnat, ne illam intelligas, quæ optimo cuique scriptori debetur, ex qua nomẽ accurati consequi possit: sed anxiam quandam diligentiam: cuiusmodi Silius Italicus nimis probauit. Ea enim, vt recte ille ait, ἐκλύει τὴν σφοδρότητα. Elumbem sane facit orationem, quemadmodum ipse dicit de Isocrate. Verum de his hactenus Nunc ad ipsorum Characterum tractationem transeundum est.

GRANDILOQVVS.
CAPVT II.

CVm Hermogenes Ideas & partiretur, & exequeretur aliter, atque alij prodidissent, coacti sumus quædam animaduertere, quæ Poetæ nostri institutioni vel obesse, vel prodesse potuissent Nunc ad ipsa dicendi genera ita accedamus, vt appositis ad præceptiones exemplis perfecti stili rationem familiarem faciamus. Sunt igitur formæ tres: Altiloqua, Infima, media, quam æquabilem vocare liceat nobis. Harum omnium quidam affectus communes, quidam proprij. Communes; Perspicuitas, Cultus, Proprietas, Venustas, Numerositas.

ſtas. Hos omnes tum omnium, tum perpetuos eſſe oportet. Aliorum communium quidam ſunt non perpetui, ſed vt res tulit Mollitia, Suauitas, Incitatio, Puritas, Acutum, Acre, Plenũ, Floridum. Propriis quoq; ratio eadem. Quidam enim perpetui, quidam non. Grandis generis perpetui ſunt; Dignitas, Sonus, Viciſſitudinarij, Grauitas, Vehementia. Infimi generis propria perpetuo Tenuitas, Viciſſitudinaria; Simplicitas, Securitas, æquabilis characteris propria perpetuo. Rotunditas, Volubilitas. Quibus capitibus omnium formarum vniuerſa natura exactiſſime abſoluetur. Eſt igitur Altiloquum Poeſeos genus, quod perſonas graues, Res excellentes continet: è quibus lectæ ſententiæ oriuntur: quæ lectis item verbis, verborumq; numeroſa collocatione explicantur. Perſonæ graues ſunt Dij, Heroes, Reges, Duces, Ciuitates. Quod ſi aliæ quoque inferiores admiſcētur, vt Nautæ, Fabri, Mercatores, Aurigæ, id propterea fit, quod hominum conuentu ſocietas inſtituta quoddam quaſi corpus eſt: cuius membra pro natura fineq; officiorum & naturam ſortiuntur, & conditionem. Regij officij natura eſt, præſtare cæteris: finis gubernare. Rex itaq; naturam ſortietur eam, quæ & robur præſtat, & ſapientiam. Naturæ conditio applicatio roboris ad tuendum, ſapientiæ ad gubernandum. Res excellentes ſunt, Bella propter pacem, & quietem. Conſilia ad deliberandum: Iudicia ad eligendum: Virtus ad exequendum: & alia quæ cohærent his. Lectæ ſententiæ ſunt, quæ à vulgo abhorrent lecta verba, quę non ſunt trita. numeroſa collocatio, quæ quaſi rem ipſã ſono ſuo pingit. De quibus omnibus ſuo loco dicendum eſt, poſteaquam de affectibus dictum fuerit: quorum exempla iam ponemus.

AFFECTVS, COMMVNES.

CAPVT III. Perſpicuitas.

Perſpicuitas quid eſſet, ſupra demonſtratum eſt. Eam nunc in omnibus generibus videamus. In Infimo ibi,

O Melibœe, deus nobis hæc otia fecit.
Namq; erit ille mihi ſemper deus. illius aram
Sæpe tener noſtris ab ouilibus imbuet agnus.

In mediocri,

Ipſe caput tonſæ foliis ornatus oliuæ
Dona feram. iam nunc ſolennes ducere pompas
Ad delubra iuuat, cæſoſq; videre iuuencos.

In ſummo.

Principio delubra adeunt, pacemq; per aras
Exquirunt: mactant lectas de more bidentes

Legiferæ Cereri, Phœboq; patriq; Lyæo.

Vides enim tribus eandem materiam locis dispari magnitudine dictionis, pari perspicuitate.

CVLTVS. CAPVT IV.

CVltus est amputatio abstersione sordium, ex quo fit nitor. Is euenit in sententiis, vbi non omnia, quæcunq; dicere potes, dicis: itemq; in verbis. Vnde tersus stilus à quibusdam dictus est. Exemplum in humili.

Cum complexa sui corpus miserabile nati
Atq; deos, atq; astra vocat crudelia mater.

In mediocri,

Ipse caua solans ægrum testudine amorem
Te dulcis coniunx, te solo in littore secum,
Te veniente die, te decedente canebat.

In grandi,

At non Euandrum potis est vis ulla tenere,
Sed venit in medios, Pheretro Pallanta reposto
Procubuit super, atq; hæret lacrymansq; gemensq;
Et via vix tandem voci laxata dolore est.

PROPRIETAS. CAPVT V.

PRoprietatem appello, non quæ excludit metaphoras (hæc enim nequaquam perpetua est orationi.) sed natiuam vim significandi ex vsu doctorum : quem partitus est Hermogenes in partes tres, præter eum vsum, qui communis populo est. Verbum, inquit, obscurum est tribus modis : Gentis, Artis, Legis. Gentis exemplum ponit, Parasangam, mensuræ genus apud Persas, apud nos erit Mastruca Ciceronis : Mapalia, Magalia, Pero, Gaza Virgilij, Carbatinæ Catulli. Artis exemplum, ἀνξαντες ἐπὶ πιλῶσαι ναῦν. Ait enim esse nauale verbum : puto quo vetera nauigia reficiuntur. Apud nos, Carchesiū, Scalmus, Factor, Fistuca, Facere pedem. Legis exemplum, πομπεύειν: id est, accusare, & conuitiari. apud Latinos mutitare. etenim vtebantur Athenis in festis Liberi patris tum conuitiis, tum verbo hoc ipsa significante. Cæterum multis aliis de caussis verba obscura sunt. Quædam nimia nouitate. alia vetustate, alia translatione, alia ex eruditione, puta historiis aut fabulis. Nouitate, vt cum verbum hoc nouissimum pro vltimo posuerunt primum, &, citra, pro, sine. & interim, pro interdum. Vetustate, vt Fauissæ, Clunaclum, Sagmina, Toper. Translatione, vt Merones, Lilia in castris C. Cæsaris. Eruditione, qualia multa sunt in Prouerbiis, & in Problematis Plutarchi. Igitur verborum

borum proprietatem vel popularium, vel aliusmodi omne dicendi genus obseruabit, siue artis cuiuspiam sint verba illa, siue consuetudinis, vt in gregibus, pascere, admittere, summittere, depellere. In agricultura, pastinare, ablaquare. in Nautica re, Fabrica, Medicina, Forensi clamore, Militia alia, atque alia, quæ non egent exemplis.

VENVSTAS. CAPVT VI.

Venustas quoque stilis omnibus cōmunis est. Sua est pressa & astricta humilis narrationis. Comptior æquabili Ideæ. valde elaborata Summæ. Est quasi natiua infimo, artificiosa altiloquo, temperata ex arte modica natiuaque mediocri charačteri. Hanc quoque oportet esse perpetuam, ne absit pene semper, vt Silio Italico, sæpe vero Statio, sæpius Lucano. apud Poetam nunquam desideratur. siue mollia & lenia canit, facile subsequitur: siue aspera, dexteritate condiuntur. Sic enim appello prudentiam quandam electionis, atque collocationis dičtionum. Exemplum mollioris venustatis in Imo,

—— tibi lilia plenis
Ecce ferunt Nymphæ calathis, t. b. candida Nais
Pallentes violas, & summa papauera carpens
Narcissum. & florem iungit bene olentis anethi.
Tum casia, atque aliis intexens suauibus herbis
Mollia luteola pingit vaccinia caltha. In medioceri,
Ecce supercilio cliuosi tramitis vndam
Elicit. illa cadens raucum per leuia murmur
Saxa ciet, scatebrisque arentia temperat arua.

In supremo,

Qualis spelunca subito delapsa columba,
Cui domus, & dulces latebroso in pumice nidi,
Fertur in arua volans, plausumque exterrita pennis
Dat tecto ingentem, mox aere lapsa quieto
Radit iter liquidum, celeres neque commouet alas.

Venustatem vero quemadmodum possimus asperis addere, docebunt exempla. In tenui,

Qui te Pollio amat, veniat quo te quoque gaudet.
Mella fluant illi: ferat & rubus asper amomum.

In MEDIOCRI,

Quid labor, aut benefacta iuuant? quid vomere terras
Inuertisse grauis? atqui non Massica Bacchi
Munera, non illis epulæ nocuere repostæ.
Pocula sunt fontes liquidi, atque exercita cursu
Flumina: nec somnos abrumpit cura salubres.

In MAGNILOQVO:

Qualis vbi in lucem coluber mala gramina pastus,
Frigida sub terra tumidum quem bruma tegebat,
Nunc positis nouus exuuiis, nitidusque iuuenta
Lubrica conuoluit sublato pectore terga.

NVMEROSITAS. CAPVT VII.

NVmerus est anima poeseos, de cuius natura atq; ratione dicetur suo loco. Nullum sane dicendi genus sine numero est, mollior, facilior, simplicior in tenui; coarctior in mediocri: operosior in grandi. Exemplum PRIMI,

Daphni tuum Pœnos etiam ingemuisse Leones
Interitum montesque feri, syluaeque loquuntur.

Exemplum SECVNDI,

Sustulerit fragiles calamos, syluamque sonantem.

Exemplum TERTII,

Inuadunt vrbem somno, vinoque sepultam.

PLENITVDO. CAPVT VIII.

PLenum est dicendi genus omne, cum nihil desit, quod desideres, nihil redundat, quo sit exultans. Plenum illud in Tityro, qui cum dixit — *deus nobis hæc otia fecit*, declarat pleno carmine otia.

Ille meas errare boues, vt cernis, & ipsum
Ludere quæ vellem, calamo permisit agresti.

Est enim opum securitas, vbi errant boues sine metu, & animus tranquillus, ac solutus cura qui ludit. Illud de apibus valde plenum.

Principio sedes apibus, statioq; petenda,
Quo neque sit ventis aditus (nam pabula venti
Ferre domum prohibent) neque oues, hœdique petulci
Floribus insultent, aut errans bucula campo
Decutiat rorem, & surgentes atterat herbas.

Et quæ sequuntur. Plenissimum illud,

Quæ nos reliquias Danaum, terraque marisque,
Omnibus exhaustos iam casibus, omnium egenos
Vrbe domo socias. — Tot hic tam paucis verbis complexus est, vt nihil possit excuti, quin de rei magnitudine detrahatur.

FLORIDVM. CAPVT IX.

Amœnum ad delectationem.

FLoridum a pleno differt non essentia, sed accidente. Est enim & ipsum plenum, sed cui addat aliquid, quod sine iactura deduci queat. Hoc autem, quod addit amœnum sit, & faciat ad delectationem. Pinxit igitur illa eadem, quæ supra dixerat, otia,

Fortunate

Fortunate senex, ergo tua rura manebunt:
Et tibi magna satis: quamuis lapis omnia nudus,
Limosoque palus obducat pascua iunco.
Non insueta graueis tentabunt pabula fœtas:
Nec mala vicini pecoris contagia lædent.
Fortunate senex, hic inter flumina nota,
Et fontes sacros frigus captabis opacum.
Hinc tibi quæ semper vicino ab limite sepes
Hyblæis apibus florem depasta salicti,
Sæpe leui somnum suadebit inire susurro.
Hinc alta sub rupe canet frondator ad auras.
Nec tamen interea raucæ, tua cura, palumbes,
Nec gemere aeria cessabit turtur ab vlmo.

Ambitionem, auaritiamque, & inania mortalium studia sic pingit in II. Georgicon,

Sollicitant alij remis freta cæca, ruuntque
In ferrum: penetrant aulas, & limina regum.
Hic petit excidiis vrbem, miserosque penates:
Vt gemma bibat, & Sarrano dormiat ostro.
Condit opes alius, defossoque incubat auro.
Hic stupet attonitus rostris: hunc plausus hiantem
Per cuneos (geminatus enim plebisque patrumque)
Corripuit. gaudent perfusi sanguine fratrum,
Exilioque domos, & dulcia limina mutant
Atque alio patriam quærunt sub sole iacentem.

Ibi autem somnum incomparabilium florum manipulis aspergit, *Somni descriptio.*

Nox erat, & placidum carpebant fessa soporem
Corpora per terras: syluæque & sæua quierant
Æquora, cum medio voluuntur sidera lapsu:
Cum tacet omnis ager, pecudes, pictæque volucres:
Quæque lacus late liquidos, quæque horrida dumis
Rura tenent, somno positæ sub nocte silenti
Leniebant curas, & corda oblita laborum.

MOLLE. CAPVT X.

Molle est, quod tam cedit auribus, quam quærit aures cedere sibi. Itaque facile hæret animus, & facile admittit: vt in Pollione,

At tibi prima puer nullo munuscula cultu
Errantes hederas passim cum baccare tellus,
Mistaque ridenti colocasia fundet acantho.

In secundo autem Georgicon,

Nec non Ausonij Troia gens missa coloni
Versibus incomptis ludunt, risuque soluto:
Oraque corticibus sumunt horrenda cauatis:
Et te Bacche vocant per carmina læta, tibique
Oscilla ex alta suspendunt mollia pinu.

In quinto autem diuini operis mollissima illa descriptio anguis, longeque alia, atque illa, quæ in secundo cuius asperitatem non vitiosam hic quoque posuimus ob sonum, qui debetur Heroico: vnde vtriusque speciem contemplaremur.

Anguis descriptio.

Dixerat hæc: adytis cum lubricus anguis ab imis
Septem ingens gyros, septena volumina traxit,
Amplexus placide tumulum, lapsusque per aras:
Cærulea cui terga notæ, maculosus & auro
Squamam incendebat fulgor, ceu nubibus Arcus
Mille trahit varios aduerso Sole colores.

In secundo autem sine mollitia sonus:

Ecce autem gemini a Tenedo tranquilla per alta
(Horresco referens) immensis orbibus angues
Incumbunt pelago, pariterque ad littora tendunt.
Pectora quorum inter fluctus arrecta, iubæque
Sanguineæ exuperant undas, pars cætera pontum
Pone legit, sinuatque immensa volumine terga.
Fit sonitus spumante salo: iamque arua tenebant,
Ardentesque oculos suffecti sanguine & igni
Sibila lambebant linguis vibrantibus ora.

SVAVITAS. CAP. XI.

Suauitas alia est a venustate. Addit enim decori ac pulchritudini Suauitas, quoties venustum vultum delicata omnia commendant. Est igitur suauis oratio, quæ allicit auditorem ad legendum vel inuitum: qualis illa Herodoti, cuius libros difficilius est deponere, quam cyathum. Venustas igitur est decor ipsius compositionis, quemadmodum supra dicebamus. Suauitas autem Venustatis species delicata. Tota Æneis venusta est: suauis non tota. Venustati aduersatur turpitudo: Suauitati Asperitas. Differt autem a mollitia; quod molle carmen etiam parum venustum esse potest; vt illud Ouidij,

Qui modo Nasonis fueramus quinque libelli,
Tres sumus, hoc illi prætulit author opus. Sunt igitur suauia hæc in Bucol. *Non vlli pastos illis egere diebus Frigida, Daphni, boues ad flumina: nulla neque amnem Libauit quadrupes, nec graminis attigit herbam.* Illa in Georgic. *Ecce*

gic. Ecce supercilio cliuosi tramitis vndam Elicit. illa cadens raucum per leuia murmur Saxa ciet, scatebrisq; arentia temperat arua.

Nihil illis suauius in diuino opere:

— si tanta, inquit, sunt præmia victis,
Et te lapsorum miseret, quæ munera Niso
Digna dabis, primam merui qui laude coronam,
Ni me quæ Salium, fortuna inimica tulisset?

INCITATIO. CAP. XII.

INcitatio est, quam ἐπιφώνησιν & inculcationem dicebamus. Ea fit rebus, & sententiis aliis super alias adiunctis. Neq; vero figura est, quod quidam censuere, sed à figuris conficitur veluti à syndeto, & ea quam suo loco dicemus συναθροισμόν. In tenui, *Insere nunc Melibœe pyros: pone ordine vites.* In Georgic. *Nudus ara, sere nudus, hyems ignaua colono.* In IV. diuinis operis. *— ite,*
Ferte citi flammas, date tela, impellite remos.

PVRITAS. CAP. XIII.

DIuersa est Puritas à proprietate. Proprietas enim illius causa ac proprietas vbiq; esse debet: Puritas non vbiq;. Est enim Puritas nuditas, cum nihil ornamenti admiscetur. Frequens tenui Charactere non perpetua tamen. Elaboratus enim aliquando est. Differt autem à simplicitate, quæ propria est infimis propterea quod simplex oratio est, quæ rem ponit sine causa, sine circumstantiis: pura autem etiam hęc ponet, sine ornamentis tamen. Pura est illa tenuis.

Tityre tu patulæ recubans sub tegmine fagi
Syluestrem tenui musam meditaris auena.

Illa vero mox, non pura. Est enim figurata:

Formosam resonare doces Amaryllida syluas.

In Georgicis illa mediocris pura est,

Centum quadriiugos agitabo ad flumina currus.

In altiloquo dicendi genere hæc,

Vrbs antiqua fuit, Tyrij tenuere coloni,
Carthago, Italiam contra, Tyberinaq; longe Ostia —

ACVMEN. CAP. XIV.

ACumen in Bucolic. multis locis. Quid enim acutius? *Qui Bauium non odit, amet tua carmina Meui.* &, *Quid domini faciant, audent cum talia fures?* In Georgic. non vnum: *Nec tibi regnandi veniat tam dira cupido.* Salsum sane dictum est, &, *In tenui labor, at tenuis non gloria: si quē Numina læua sinunt.* &,

Multa

Multa forent, quæ mox cælo properanda sereno,
Maturare datur,—Eodem modo in diuino opere, (*Tros*
Maturate fugam.—& , *Si sine pace tua, atq; inuito numine*
Italiam petiere, luant peccata, neq; illos
Iuueris auxilio. Sin tot responsa sequuti,
Quæ superi manesq; dabant, cur nunc tua quisquam
Vertere iussa potest?—&
Si Turno extincto socios iam accire paratus;
Cur non incolumi potius certamina tollo?

ACRE. CAPVT XV.

Acre est, quod acutum. Verum non solum mouet, vt acutum sed etiam vellicat, vt in Bucol.
Cantando tu illum? aut vnquam tibi fistula cera
Iuncta fuit? non tu in triuiis indocte solebas
Stridenti miserum stipula disperdere carmen?
In Georgicis:—*alitur vitium, viuitq; tegendo,*
Dum medicas adhibere manus ad vulnera pastor
Abnegat, & meliora deos sedet omnia poscens.
In Æneide vero acres sunt omnes Sarcasmi. tum permulta acerrima in oratione Iunonis aduersus Venerem: Turni aduersus Drancem, & pleræque sententiæ, vt:—*tantæne animis cælestibus iræ?* neque enim videtur quidquam Deo magis conuenire, quam lenitas ac misericordia. Sic & illa multam præ se ferunt acrimoniam.
—*namq; etsi nullum memorabile nomen*
Fœminea in pœna est, nec habet victoria laudem:
Extinxisse nefas tamen, & sumpsisse merentis
Laudabor pœnas, animumq; explesse iuuabit
Vltricis flammæ, & cineres satiasse meorum,
ac præterea tota illa indignatio.

PROPRII AFFECTVS GRAuis dignitas.

CAPVT XVI.

Hi communes affectus generum dicendi. Nunc de propriis scribendum est; ac de eo primum, qui principi Idearum peculiaris ac perpetuus est. Dignitatem dico, quæ ab ipso grandiloquo nunquam discedere potest. Primum autem ipsius vocis vis perpendenda est. Dignus Græca vox est παρὰ τὸ δείκνυειν. propterea dixit Satyricus, *Quam pulchrum est digito monstrari & dicier hic est.* Græci ἄξιον vocant. vnde ἀξιώματα sententiæ, quæ omnium consensu dignæ sunt, vt suapte natura sine vlla probatione veræ credantur. Erit igitur Dignitas conditio personæ

Dignus.

personę, quę putatur ab omnibus, aut à pluribus, aut à melioribus digna vel laude, vel præmio. Conditionem intelligo statum Animi, Corporis, Fortunæ. Ex quibus bonis dignitatis & opinionem consequimur & appellationem. Hac ratione translata est significatio ad eam orationem, quæ ex eiusmodi personæ ore, atque animo proficisceretur. Eam tamen non dixere dignam sicut neque hominem dignum absolute, sed hominis, orationisque dignitatem, ἀξίωμα Greci vocant. neque id genus solum orationis, sed illam quoque, quæ de talibus vel viris, vel rebus loqueretur dum & splendor verborum, & tractus, & numeri simul ad illius ornamentum conspirarent. Potest igitur esse dignitas carminis & cum figuris, & simplex: sine numeris non potest. Non figuratæ exemplum hoc est, *Tu quoque litoribus nostris, Æneia nutrix, Æternam moriens famam, Caieta, dedisti; Et nunc seruat honos sedem tuus.* — Hactenus simplex est. Mox addit figuram: — *ossaque nomen Hesperia in magna (si qua est ea gloria) signat.* Parenthesis enim fecit παρεμβολήν. Addit nanque dubitationem. Cum autem dignitas sit in sententiarum grauitate, & in verborum granditate: de sententiis superiore libro satis dictum est. Verba vero grandia, ac splendida quæ sint, facile intelliges, si quæ dixerit Virgilius in diuino opere, si quibus abstinuit considerabis: si quæ dixit in dicendi genere infimo, aut mediocri, cum iis, quibus in summo vsus est, comparabis. Ac Grammatici quidem inter cætera duo notarunt verba, quorum alterum circumscriptione, alterum alia voce texerit, atque dissimularit. Seruius enim negat Heroicæ maiestati *Mergi* nomen conuenire, atque iccirco à Poeta contemptum; illisque verbis designatum: — *aut similis, quæ circum litora, circum piscosos scopulos humilis volat æquora iuxta.* At enimuero memoria exciderat tanto viro versus ex eiusdem Æneidos v. — *& apricis statio gratissima Mergis.* Præterea non video quare potius in Heroicum vel formica, vel hirundo, quam mergus admittatur. Altera vox est, *Mulier*, quam negant toto opere inueniri. Sane nusquam ipsam memini. at ab ea deductam posuit ille in xi. *Aduenit qui vestra dies muliebribus armis Verba redargueret.* Alia tamen complura sunt, quæ vel sordida; vel humilia refugit casta grandiloqui generis magnitudo. veluti cum dicit *& corpora curant.* Sordidum enim quiddam subintelligitur. Ad hæc in mensa ponit Heroes. culinæ nullam fecit mentionem. In primo enim quam verecunde, qua maiestate: *illi se prædæ accingunt!* — Iam *præda* vox militaris est. Ne tamen audeas præterea cum Grammaticis ineptire; vt putes

vt putes subiecisse, — *dapibusque futuris* propterea quod, vt aiunt *dapes* nonnisi regia vox sit. Cyclopis enim dapes vocat in III. quæ tamen essent immanes. Neq; illis fauet origo vocis. Quippe de feris dicunt Græci *δάπτειν*, & *δαρδάπτειν*. Post hæc lectissimis vtitur verbis in re nihili, *Tergora diripiunt costis.* — non dixit pellem aut corium, sicut in Georgic. *Nam neque erat coriis vsus.* — & verbum lectum, *diripiunt*, non dixit, deglubunt, vt Catullus, *glubit magnanimos Remi nepotes.* non dixit conciduut, sed, *in frusta secant.* Et cum operam illam explicaret torrendi, addidit aliquid ad efficaciam, *trementia*, inquit. neque elixationem, nisi circumscriptione, & omissione, quam *παράλειψιν seu ἀποσιώπησιν* partem diximus, *Littore ahena locant alii, flammasque ministrant.* Comparatis autem locis, excutietur differentia. Exempli gratia in pastore posuit, *da*, pro dic & *mutuari*, de pastorali, de Æneide *canere*. Imprimis vero tibi obseruandi sunt flexus orationis modique loquendi. Horum bonam partem collegimus huc, quorum afflatu ad grandiloquentiam stilus tuus animaretur. *Venturum excidio Libyæ.* — Loquutio non vulgaris eodem filo, quo dicimus à venire subsidio, aut auxilio. Neque recte Seruius interpretatur, ad excidium. Hoc enim languidum est. Neque *venturum* significat motum, sed tempus tantum; æque atque si dixisset, futurum excidio, id est, exitio. Sed grandius sonat *excidium*. quia opus operamque ipsam designat excindendi. Maluit, — *euertitque æquora ventis*, quam subuertit. quasi extra alueum suum verterit. grandius est. Verbo signato, *Incedo Regina* non satis habuit, sum, sicut, *Et vera incessu patuit Dea.* — Illud animo aduertes, voce hac *honorem*. frequenter visum fuisse ad augendam dictionis maiestatem: sic, — *aut supplex aris imponat honorem.* — *Diuum templis indicit honorem.* &, *in mensa laticum libauit honorem.* Est enim *ἀντίδοτον*, quod proprium in sacrificiis, in quibus beneominatis verbis vtebantur *ὄναιο*. — *& lætos oculis afflarat honores*, scilicet iuuentæ. Et in III. — *meritos aris mactauit honores*, & — *meritosq; indicit honores*, &, *Iunoni Argiuæ iussos adolemus honores*, *flammato* quoque vox grandis est, & apud Catullum, *Flammati Phaetontis*; *Numanorum luca, patriam* appellauit sic, *fœta loca* pro plena, quemadmodum in VI. *loca senta situ*, antiqua voce, *omnes annos tecum exigat*, pro vitat. & quanto melius illa, — *pulchra faciat te prole parentem*: quam si dicat, pariat tibi liberos. Est etiam coniunctio, *Ac* magniloquentiæ accommodata. Verbum incumbere à Græcis oriundum est. *κύμβαχος* enim significat

cernuum:

ternuum: qua voce in decimo vsus. Verbum igitur hoc sonorum ac grande est, & sæpe a Poeta vsurpatum. *Incubuere mari.—nunc nunc incumbite remis.—ejectoq; incumbit cernuus armo.* vbi & cernuum posuit, quod verbum explicaret. Ruere verbo transitiuo: *-mare totum a sedibus imis Ruunt.* signatissima voce. vt ῥύμη. Quod acceperat a Catullo. *—ostentant omnia letum.* grandius fecit:*—intentant omnia mortem.* oppetere, pro occidere, in primo, & in nono, *-telis impune Numanum Oppetisse tuis.— —sæuum* epithetum. Sæui dolores: sæua Iuno: sæuus Hector, sæuus tridens: sæuus nuntius. Mare subit in laxatas compages, vide qua oratione dicat, *Accipiunt inimicum imbrem. coortum, & celsi-ent* grandiora verba esse etiam a Quintiliano proditum est. Quod supra dixerat, *& temperat iras* postea *—& pectora mulcet*, verbo hoc, cuncti ut sæpe vtitur Cicero. Poeta maluit: *Sic cunctus pelagi cecidit fragor:—* quam omnis: tum quia plenior sonus: tum quod omnis populus potest mihi ire obuiam, etiam si sigillatim exeant: cunctus autẽ & omnem significat, & simul. Tametsi puto iniuriam factam alteri. est enim omnis ἀπὸ τ̃ ὁμοῦ ortum, sicut & Homo, quippe qui sit animal sociale. ἅπασ cunctum Græci dicũt. *Succe-it* potius, quam suscepit. vt in sexto. *nutrimento*, videtur mox humilis. sonus tamen grauis: vt alibi, *Rudimenta & tentamenta.* intelligit autem nutrimenta, quæ Aristoteles vocat ὑπεκκαύματα. *fessi rerum*, multum habet momenti ad orationis magnitudinem, sicut in XII. *trepida rerum. Æneas scopulum conscendit*, vocabulum signatissimum, ἀναβαίνει. *exempta fames* potius, quam extincta. *mare velivolum. iactare voces*, scilicet: & *—iactantem pectore curas fulminis ictes*, fulmina torquens: dederat in matrimoniũ virginẽ: *Cui pater intactam dederat, primisq; iugarat Ominibus. ferro incautũ superat*: pro interimit: & hoc sane poterat poni, sed iudicio exclusum est. *—securus amorum*, id est cõtẽptor, solutus metu, ne pro amore odiũ consequeretur. sic, *securi pelagi atq; mei.—* Iuno dicit in septimo, & in decimo *securus amorum*, priuatus: secretus ab amorum cura. Nox erit *—ante clauso componet vesper Olympo.* cõponi dicebantur defuncti, cũ in Libitina aut eorum strato brachia cruraque certum in modum statuebantur. Verbum IT, & IIT, mirum quantum placuit Poetæ. *—it scissa veste Laurinus, -it clamor cœlo, per templum vtrunque et Hasta Tago. —It nigrum campis agmen— -vestras si forte per aures Troia nomen iit,— inter fata*, multum habet ponderis. viuere, *Auras vitales carpit— Cernere— auctusq; dedere.* Qua ire potest, qua te ducit via, sic in Mœri. *—Sertisque recen-*

tibus halant, spirant. —*colle qui plurimus vrb Imminet*: — sic, *Est lucos S. aris circum, ilicibusque virentem Plurimus Alburnum volitans*. — est enim plena vox. *strata viarum*: vias, —*moliri arcem, fugam, moram*: alio modo, *molitur habenas* in XII. *Pars optare locum tecto*. — Legunt aptare ex antiquis exemplaribus, sed inepte. Est enim verbum militare optio, cum locus peteretur a principe, dicebatur optari. Sic in tertio, *Optauitque locum regno*. — Labor exercet apes. *Feruet opus apum*, quibus comparat Tyrios. De his enim dicebat: *Instant ardentes Tyrij*.— *Reginam opperiens*. humile erat, Expectans. *Sunt lachrymæ rerum*.— Solamen miserorum est mæror commiserantium. Belus *Vastabat Cyprum*: Tydides vastabat Rhesi tentoria, id est, hominibus exhauriebat: vacua faciebat. Sic Nisus, *Hæc ego vasta dabo*.— —*Versa puluis inscribitur hasta*. Seruius *inscribitur*, id est, laceratur. Quis vnquam audiuit puluerem lacerati? sed scribere fuit quod scalpere, vel sulcare. Ferreo namque stilo certas tabulas elementorum notis sulcabant. Hoc patet in Nubibus Aristophanis. Quod de verbo I T dicebamus, de coniunctione, v T quoque intellige. *Vt vidi, vt perij*, *Vt me malus abstulit error*, *Vt spolia, vt currus*, *vtque ipsum corpus amici*. *Vt belli signum Laurenti Turnus ab arce Extulit*. —*Vtque acres concussit equos, vtque impulit arma*. ibat *se lata ferebat*. & alibi, Introgressi: est sicut dicebamus, interfata. Vox hæc, Fas, Faudi, Fando frequens, & grauis, ac plena. *procacibus austris*, impudentibus atque immisericordibus. Petaces enim auferunt sua importunitate. Verbum *ciere* graue: vt de, *moliri* dicebamus, *bella ciens*. *Ære ciere viros*: *vescitur aura aetherea*. quod supra dicebat, Carpere vitales auras. Vesci verbum vetus: sic Cicero vesci voluptatibus. Vnde esca. Mori. —*crudelibus occubat vmbris*. verbum occubat hic: —*ponto nox incubat atra*. Georgicon, *saxea procubat vmbra*. Incendia belli, sic in septimo. —*quibus arserit armis Italia*. —*Quis te per tanta pericula casus Insequitur*.— noua loquutio Circuntextum. sic —*Phrygia agmina circunspexit*. & in nono, *Diuersi circunspiciunt*.— explet enim gestum spectantis. —*Ossibus implicet ignem*. multa alia verba sunt: ingerat, induat: illud plenius. *recursat*, & frequentiam recurrendi notat, & sonum dat. *Hunc Phœnissa tenet Dido*.— verbum *tenet*, clarius ac minus plebeium hoc loco, quam si, vt in Bucolicis dixisset, *Postquam nos Amaryllis habet*.— Noua & illa locutio, —*Haud tanto cessabit cardine rerum*, id est, non acquiesceret tantis momentis. sicuti dixit, —*ossibus implicet ignem*: sic & cingere

flammam.

gemma. Flammis restantia Troiæ, quod alibi, —*reliquias Danaum, terraque, marisque. Tu faciem illius falle*, id est, falsam habeas, præ te feras. inusitatus dicendi modus. Dicimus enim, Cupido *fallit Elisam*, σφάλλειν. Fallit autem falsa facie, id est, non sua: ergo non vera. Quare si facies falsa est, ergo aliquis illam fefellit, ἐσφηλεν: quod est dimouit è natura sua. Non quod Ascanij facies immutata sit, sed quod ab alio repræsentata. Etiam apud Hesychium scriptum est, σφάλλει, ψηλαφεύει. igitur etiam simulare significauit. Hoc non animaduerterunt grammatici: & Seruius male interpretatus est faciem, pro vultu. Nemo, inquit, alienam faciem potest accipere. profectò nemo homo. at Poetarum dii possunt.

—Iuturna in faciem mutata Metisci. &,

Fit Beroe Ismarii coniunx longæua Doryceli.

Nisi Ascanij faciem sumpsisset sibi Cupido, frustra vultu illius se suosque texisset dolos. Amaracus aspirans, quod supra, —*sertisque recentibus halant. Impleuit* magnum amorem *Genitoris*, satiauit amorem Æneæ complexu suo. non (quod ait Seruius) magnum amorem, qui esset Cupidinis, ac propterea magnus, quia difficilis ad simulandum. —*residés animos desuetaque corda*: sic in VI. —*residesque mouebit Rursus in arma viros, & iam desueta triumphis, Agmina.* —Alio modo, in secundo, *arma desueta.* Quies epulis: alio modo quam supra: *exempta fames epulis.* Non declarant hic Grammatici, quare primam dixerit quietem. quia repetebant potationes: vt in quarto, *Instaurat& diem donis*: —sic hoc in loco, *epulis.* Secundas mensas diis statuebant: vt apud Horatiũ. *Hausit spumantem pateram*, pro eo quod est, vinum. Et eadem figura, —*pleno se proluit auro. Lamentabile regnum*, Dictio suspendens aurem. —*Agritam* *las ferro fœdare latebras.* noluit, lacerare: vt aliter quam vulgus loqueretur. Seruius notauit fœdum non turpe, sed crudele apud Poetam, & Sallustium significare. Cæterum nullam attulit eiusmodi vsus rationem. Ratio est à fœderibus, quæ nunquam sine sanguine fierent. sic in tertio, —*obscœnus ferro fœdare volucres.* Præterea non recte negat turpe significari. Ibidem nanq; de immundo, —*Vestigia fœda relinquunt. demisêre neci* pro, dedere, cassum lumine: in XI, *æthere cassis.* pellacis Vlyssi: ex Lucretio, *Subdola cum ridet penitus pellacia Ponti, Trahebant vitam*, sicut in primo, *trahebat noctem*: in Georg. *ludo noctem ducunt. opponere morti*: vt obiicere. Rumpit vocem: alibi *rumpit silentia* in Georgicis, *dum amnes rumpuntur fontibus.* In quarto, —*rumpebat pectore questus.* Effugia, pro

Pacilus.

fuga. *miserescimus*: verbum tragicum. *Quo molem hanc immanis equi statuere?* —id est, Cur. *ductus sorte sacerdos* in sexto. —*stat ductis sortibus urna arrectis auribus*. arrecta pectora serpentū. *His dictis arrecti animi.* —potius, quam erecti tantum valet tum vocalis illa, tum geminatio consonantis. *Arrectaq; horrore coma.* —*tollit se arrectum quadrupes.* Ardentes oculos: *suffecti sanguine*, maluit, quam infecti: neque per versum licebat. *circum terga dati*, frequens decor ex Tmesi —*illos patefactus ad auras Reddit equus*, —quos scilicet acceperat. Sic mox *fundit equus. compellare virum*: melius, quam appellare: vt dicebamus collucent, congemuit, collustrans, coorta, sic obtecta. *clarescunt sonitus*, vt alibi, *crebrescunt*: sic patescunt, silescunt. *ineluctabile tempus. portis bipatentibus* in secundo, & in decimo. acies ferri stricta, *parata neci*. actiue: ad necem aliis parandam. *lupi raptores*. non tamen dices in recto singulari, raptor. *visu tremefactus. tremefecit Olympum.* —*arcebant vincula palmas*. significatus non vulgaris. Arcere enim primum fuit continere. Vnde arx, & arca. Quæ autem continent eos, qui accedunt, separant ab iis, quæ continentur. Ex quo secundus significatus arcendi, id est amouēdi. Origo Græca ἀρκεῖν *hanc speciem* sicuti prælij facies apud Sallust. *ora discordia*, non potuit melius. alia enim arma, alia corda gerebant. *armipotentis*. sicut & alibi, sic omnipotensis & ignipotens, *Vitauisse vices Danaum.* —Seruius dicit *pugnas* quia per vicissitudinē pugnabatur. Non ita est. *vices*. vulnera significant, & cædes, vt quemadmodū vel percusserat, vel interfecerat, idē pateretur. Vbi igitur ab Argiuis tantundem fiebat operis ad pugnandū, eo Æneas sese induebat. *linguis trisulcis*, *rostris tridentibus*. tales enim rostratas naues longas videmus in veteribus nummis. Apparet domus intus. verbum gestuosum. itaque iterum posuit, *Apparent atria Priami*, sicut supra, *Apparent rari nantes*, —*Apparent diræ facies.* —verbum item misceo, *miscet agens turbam.* —&, *domus interior gemitu, miseroq; tumultu Miscetur.* &, —*magno misceri murmure pontum.* &, —*victorque Sinon incendia miscet.* &, *Diuersa interea miscentur mœnia luctu*, & in XII, *ingruit Æneas Italis, & prælia miscet*. Accius Atreo, *maior mihi moles, maius miscendum est malum.* —*Hic exitus illum Sorte tulit.* —vides non vulgatum loquendi modum. permetuēs: quod Ciceroni frequēs, pertimesco —*Troiæ & Patriæ communis Erynnis*: magna emphasis —*animūq; explesse iuuabit Vltricis flammæ*, —id est animum inflammatū ad vltionē. circūerrant acies quod in tertio Georgic. humili verbo dixit de Lupo, *nec stabulis nocturnus obambulat*, —*nemoris & hause-*

ut ensis, non dixit, Hostilis. Sic —*atque hostilem hauserit ensem*. vox enim fortasse minus valida ad Heroici robur. voces longę, defensoribus, inclementia, illętabile, & alię eadem sede. —*obducta tuenti Mortales hebetat visus*— non dixit obiecta. *Eripe nate fugam*. —alias, fuga eripimur, & inserto. *Eripe me his inuicte malis*. —*accisam ferro*. magnus in ea voce sonus. sicut, attrectare, & adsimulare, & accincta, *Ferro accincta vocat*, — non dixit, cincta, maluit elisionem. Sic mox, euicta, potius quã victa. verbũ, *pasci*, notabis, de flãma, *& circũ tempora pasci*. &, —*conuexa polus dum sidera pascet*, tabo potius, quam tabe, quo contentus fuit Ouid. Pacatum mare quomodo dixit? *Inde vbi prima fides pelago*. — *Et patrio insontes Harpyias pellere regno*, non dixit, terra. efficacius enim, & magniloquentius sic. Comedere: *Ambesas subigat malis absumere mensas*. &, subigat, non, cogat, neque adigat. Pennis ablata, auolans. *Excipit incautum*, quod in primo dixerat *incautum superat*. Aduerbia, Incassum, & Nequicquam, sunt Poetę valde familiaria. —*tumidoque inflatur Carbasus Austro*, pro tumifico. Via, inuia, superatu difficilis. Nauigandum: *Ante & Trinacria lentandus remus in vnda*. —*Iunonis cana Vota*— non vulgatum. —*hanc arripe velis*. id est pete Italiam nauigatione. —*nec cedit honori*: si non superat, saltem ęquat. —*maris aequor arandum*. Sic etiam sulcare. —*Coeli spirabile lumen* aerem, quem spiramus. —*immotumque sederet*. id est, esset in animo. Sic in quinto, *Idque pio sedet Aeneae*. —Primus amor— *deceptam morte fefellit*: spe perpetui amoris frustrata sum. —*nec famam obstare furori*: id est, aduersa fama ęque atque amore laborare. *Sic contra est ingressa Venus*. —qua dixerat. —*aggreditur Venerem Saturnia dictis*. Confieri, confici. *Segnior*. pulcrior, vt bene notat Seruius. *Auersus animi*. Pro sua laude nititur: *Nec super ipse sua molitur laude laborem*. —*Reginam ambire furentem Affatu*. Quibus verbis circumuenire. —*obnoxius curam sub corde premebat*. obstinatus. —*abscondere furto Speraui fugam*. clam fugere. —*sponte mea componere curas*. meo arbitratu deliberare. —*capitisque iniuria cari*. nota sublimẽ dicendi modũ. —*Libycaeque aspectus detinet vrbis*. iuuat vrbem videre. *vocem hausi*, audiui, —*hauriat oculis*. videat. *Et cum frigida mors anima seduxerit artus*. post mortem. *infabricata*: vox ipsa sane fabricata. *castigant moras*: accelerant. *Cur mea dicta negat duras demittere in aures*? audire atque auscultare. —*horrificant*; horrificis, horrentis. —*Spem fronte serenat*. Quod in primo, *Spem vultu simulat*. — —*praetexere funera sacris*: pretegere. nam potius

praetexebat sacra funeri futuro. *Mutati transuersa fremunt venti.* id est nullam fidem seruant. tempore nubilo, —*hyberni condunt vbi sidera Chori.* —*exultantiaq; haurit Corda pauor pulsans.* —Seruius, *haurit*, id est, ferit, —*vt latus haurit apertum.* non placet. sed exhaurit corda, hoc est emouet. subsiliunt enim pauore, aut spe, aut exhaurit spiritibus. Sic enim decet philosophum. Nam latus haurit, quia sanguis exit, metaphora ab vtribus & doliis, è quibus vinum extrahitur facto foramine. —*vitamq; volunt pro laude pacisci.* mutare ex pacto vitam cũ laude in XII. —*letumq; sinas pro laude pacisci*, eligere mortem pro laude. —*viridiq; iuuenta*: ἀκμῇ. sicut in VI. —*viridisq; senectus.* —*animusq; in pectore praesens. Adsit.* —audeat. —*magnoq; Virum se murmure tollit.* effert se secundo rumore. *Quibus acer Eryx in praelia suetus Ferre manum* —*exortem ducere honorem*: id est, praemium extra ordinem Genitori in magno munere Cisseus ferre sui dederat monimentum. nota loquutionem *Frenatis lucent in equis*, —sic, *Virgatis lucent sagulis*, —minus vsitatum, quam fulgent &, —*lucent genialibus altis Aurea fulcra toris.* —*fortuna fidem mutata nouauit.* alia fortuna euenit. —*penates traxisse per vndam Relliquias Troiae.* —nouus dicendi modus. Parcius quoque in altiloquo Poemate, quam vel Homerus, vel ipse in mediocri. quippe Homerus nominum nudorum strepitu. Virgilius in IV. Georg.

Drymoq;, Xanthoq;, Ligeaq;, Phyllodoceq;,
Caesariem effusae nitidam per candida colla,
Nisaeq;, Spioq;, Thaliaq;, Cymodoceq;,
Cydippeq;, & flaua Lycorias, altera virgo,
Altera tum primos Lucinae experta labores,
Clioq; & Beroe soror, Oceanitides ambae.
Atque Ephyre, atque Opis atque Asia Deiopea,
Et tandem positis velox Arethusa sagittis.

In quinto autem castius,

Et senior Glauci chorus, Inousque Palaemon,
Tritonesque citi, Phorcique exercitus omnis.
Laeua tenent Thetis, & Melite, Panopeaque virgo,
Nisee, Spioq;, Thaliaq;, Cymodoceq;.

In primo, *pertentant gaudia pectus*: in quinto, —*gaudia pertentant mentem.* —*natantia lumina soluit* somnus Palinuro: fluitantia. nunc enim aperiuntur, nunc clauduntur. *Anchora fundabat naues.* —sistebat. Quia quod in fundo est, non mouetur. Anchora autem fundo committit naues. De Labyrintho, —*indeprensus & irremeabilis error.* Rursus in sexto de eodem,

dem, *inextricabilis error. Teucris addita Iuno.* Seruius anti-
quo significatu verbum dicit, atque ita esse vsos Lucilium, &
Plautum. Cæterum non posuit rationem. Sane ita est. Quod
additur, plus iusto, est ἀσύνδετον. in bonam partem in octauo, *di-
uus addita diuis. Multa inter sese vario sermone serebant.* quip-
pe sermo à serendo. *Aspectans syluam immensam*—longe no-
bilior vox, quam aspiciens.—*diues opacat Ramus humum.*—
opacare verbum rarum. *vestigia pressit,* substitit. *auri aura
refulsit.* Inde aurum à fulgore, vetus vox Græca. vnde θησαυρός.
Hinc & aurora, *forma tricorporis vmbra,* sicut, *tridentibus ro-
stris, & trifauci latratu. Stant lumina flamma* vt—*stat pul-
uere Cælum,—aut vbi frigidus annus Transpontum fugat,* fugiunt
frigus. Transmittere cursum, Transmittere campum. *Famu-
lam Heleno transmisit habendam.* Creatrix, vt nutrix. *La-
xantque fores.* id est; capaces facit, expulsis vmbris. *Quæsitor
Minos vrnam mouet,*—non dixit, *quatit,* & vsus est integro.
Nam quæstor dictum est.—*innabilis vnda,* [illegible] icerco
olim—*Styx interfusa coercet.* Marpesia ab eruditione, vt Ar-
uisia, Amphrysia.—*belloque caduci:* vnde Cadauera, & caduca
olim.—*populataque tempora raptis Auribus*—sic,—*popu-
latque ingentem farris aceruum.* Puto vocem hanc, Triticum
non esse Heroici carminis: sicuti neque hanc, Panis. vbique
enim Cererem dicit, & in septimo Crustum, non Crustam.
—*propria hæc si dona fuissent,* id est perpetua. sic, *Da pro-
prium Tymbræe domum.*—proprium enim nunquam auellitur
ab essentia. & est contrarium communi. *Venti posuere,* cessa-
uere. *tonsa,* pro remis. est enim remus à radendo.—*actosque
animis in funera Reges.* impulsos. —*dominantque in littore
currus.* sicut in XII. *Infrenant alii currus,*—id est equos.—*fa-
ma est obscurior annis.* haud ita multi sunt anni; sed fama per-
uagata non est.—*per Idæos campos effusa Mycenis Tempestas
ierit*—quæ loquutio, sicut illa mox, *diluuio ex illo* , de bello &
excidio Troiano: Sane arduum dicendi genus.—*si quem tellus
extrema refuso Submouet Oceano,*—si quis procul habitat. Ali-
bi,—*toto diuisos orbe Britannos,* sic statim:—*& quod si quem
extenta plagarum. Quatuor in medio dirimit plaga Solis iniqui.*
—*sed tamen abolescet gratia facti.* Verbum aboleo hoc flexu. Sic
alia multa, horresco, erubesco, misereseo, ignesco, silesco,
patesco, rubesco, fremisco, madesco, Euanesco: Æolica
additio, [illegible]. Alipedes equi, sicut æripedem ceruam.
Cornipedes equi.—*odiis haud exaturata quieui.* Sic in quinto,
Iunonis grauis ira & inexsaturabile pectus. patria excussos

non dixit, exactos, vt Liuius & Cicero. Frequens vox Poetæ, —excussaque pectore Iuno, & alii sæpe. In nono, *Exerciat Teucros vallo— —mouet*, multum efficax. Sic Catullus, *Coniugis infido consoler memet amore.* —*Infractaque cedat Fama loco*—cadat fama. sic, —*infractos aduersa mente Latinos.* *Exim*, sonora vox, in septimo, & in duodecimo, de Alecto & hasta Turni. & in octauo, *Exin se cuncti diuinis rebus ad vrbem Perfectis referunt.*— Dido, *Sanguineam volruens aciem.*—Amata. *Sanguineam torquens aciem.*— *fortuna fuit*, ita euenit: sic in nouo. Transcribere colonos dicebant veteres. in quinto, *Transcribunt vrbi matres.*—in septimo, —*Dardaniis transcribi sceptra colonis.* *orsa vicissim Ore refert.* orsa dicta. —*veritque effœta senectus*, quæ cessauit vera dicere. *Verberaque insonuit*: —noue dictum. —*viridante toro consederat*, in quinto. in septimo, —*ripaque æstus viridante leuaret.* —*terrorum & fraudis abunde est*, id est satis.

Martemque fatigant: exercent. vt, *Olli remigio noctemque diemque fatigant.* fatigare diem, est vincere, superare. *Lacrymabile bellum.* nota sonum: Ferale carmen, Trabale telum, *lamentabile regnum*, *illætabile murmur*, *ineluctabile fatum*, &, *enarrabile textum*, &, *volatile ferrum.* —*debellatorque ferarum*, maiestas in tractu verbi. —*medicari cuspidis ictum Euadnis.*—efficacius quam valuit.—*florentes ære cateruas*, potius, quam fulgentes. —*& late Latio increbrescere nomen*, audis mirum verbum, etiam addita præpositione. *Ne absiste*, ne cessa, ne deseras inceptum. Sic in VI, *absiste moueri*, id est desine perturbari. sic in XI, in VIII, rursus, *absiste precando*, &c. *regnator aquarum*, sic, *Regnatorem Asiæ.* vulgo aliis, est Rex. *Tybris ea fluuium, quam longa est, nocte tumentem Leniit.* ita in quarto. *Nunc hyemem inter se luxu, quam longa, fouere.* Antiquitatẽ probe ac pudice veneratus est, cuius maiestatem imitaretur, —*cui me fortuna precari.* sic ex Lucretio, *dedita fama.* &, *Didetur hic subito Troiana per agmina murmur.* *Tentamenta tui pepigi.*—tentaui.—*prima genas vestibat flore iuuenta.* sic, *Aurea cæsaries ollis*, *atque aurea vestis.* —*amor compressus edendi.* alibi, —*mensæque remota.* —*attulit ætas Auxilium*,—tandem aliquando nobis subuentum est, —*ne quid inausum, Aut intentatum sceleris ne dolone fuisset.* *Alcidæ furiis exarserat atra Felle dolor.*—sic, alibi. *exarsit ossibus ignis.* Ilicet.—*fugit ilicet ocyor Euro*, &, *Ilicet obruimur numero*—Non abest à significatione Illico. diuersa tamen origo. *Viribus indubitare tuis.*—Non est verum, quod

quod ait Seruius, IN vacare. Auget enim, vt infractum. *Æneas se matutinus agebat*. mane. —*fors inopina salutem Ostentat*: —præter opinionem. —*seclisq; effœta senectus*, annis debilitata. Generi fato indulget, fortuna fauet ætati & familiæ. Ducunt exortem Æneæ equum, id est eximium. —*propiusq; periclo It timor*, —timet propinquum periculum. Inexpletum lacrymans: frequens vox Poetæ *expleri*. —*viduasset ciuibus vrbem*: vt supra, *vastant cultoribus agros*, vacuos faciunt. *Grauior nuntius aures Vulnerat*: alibi, -*famosissimus implet Nuntius*. — —*arua noua Neptunia cæde rubescunt*: maria. Bicornis, Bifrons, Biforem. Biiiceum, Biuias, Bidens, Bimembres. —*onerauitq; æthera votis*, multis votis orauit deos, *Auseculans*: in qua voce audis motum. *Non æquo dare se campo*: —non facere pugnandi potestatem. *Solue metus*, in primo, & in nouo ne timeas. *Ignescunt iræ, & duris dolor ossibus ardet*. -*certusq; incerta pericula lustret*: id est securus euentorum ac periculorum quia potius qui nauigat, incertus certa adit pericula. —*totum nutu tremefecit Olympum*: sic, -*Lernam tremefecerit arcu*. Turni iniuria actiue. *scindere vallum Apparat*, plus quam parat. sicut corpora procurare, quod alibi, -*corpora curant*. —*fusiq; per herbam*, non semel dixit. *Exercetq; vices*: —per vices excubare iubet. supra, agni balatum exercent, continuant, mouent. In decimo, *Exercere diem*, exercere se in die. & —*vomere duros Exercent colles*. — —*quæ Rutulos habeat fiducia rerum*: quam sint confidentes: —*quæ nunc animo sententia surgat*. sic & alibi. —*magno laudũ percussus amore*: laudis cupidus. —*animalia somno Laxabant curas, & corda oblita laborum*. sic, *Pomaq; degenerant succos oblita priores* —*si fortuna permittitis vti*, sequi fortunam, arripere occasionem. —*quæcunq; mihi fortuna fidesq; est, In vestris pono gremiis*. —me commendo vestræ virtuti. *Hanc sine me spem ferre tui*. —fac me posse sperare te non defuturum precibus meis. —*percussa mente dederunt Dardanidæ lacrymas*, —collacrymabantur. —*animum patriæ strinxit pietatis imago*: repræsentauit Euryalus charitatem erga parentes. —*ipsa vocat res*: occasio suadet. —*multoque iacebat Membra deo victus*. —nobilius, quam mero. *perfurit*, plusquam furit. —*multa morte recepit*. sicut dicimus accipere conuiuio. *Tum galeam Messapi habilem*: aptam & conuenientem. sic, *de more habilem suspenderat arcum*. —*sublustri noctis in umbra*: quod *luce maligna*, in sexto: non penitus illustri. —*animam abstulit hosti*: interfecit. *Iam sole infuso, iam rebus luce retectis*. sic, -*orbemq; retexit*. &, -*rebus nox abstulit atra colorẽ*. -*nec te tua*

funera mater Curaui: Seruius ait, Funera pro funerea, id est funestam. Non placet. nullum enim authorem designat. sed est, produxi te, tua funera: id est ad funera. Perturbatio mutilam facit orationem. Incendentem luctus: augentem, incitantem animos ad lugendum. Indulgent vino, Indulgere dolori, Indulgere choreis. *cedite ferro*: omittite bellum. —*clypeum super arma ingens*: ex casu corporis immanis, atque armis grauis. —*quidnam sententia vobis versa retro.* —sic, *Heu quianam tanti cinxerunt aequora nimbi.* Quod Grammatici temere corrumpunt. Ferrum lacessere: bellum exercere. Romanis arcibus *Exitium magnum atque Alpes immittet apertas*: nouum & figuratum. —*nec vestra capit discordia finem.* finitur. —*quam quisque secat spem*: vt, secat viam. —*sua cuique exorsa laboremque Fortunamque ferent.* —exorsa, opera *lethifer arcus*. sicut supra, *sonat vna lethifer arcus.* —*versicoloribus armis*. de aura in sexto, *discolor aura.* *marmore verso*. mari. nam Graecum est μάρμαρον. à nitore aquae commotae. Marmor mare, graeca ratione. Quippe μαρμαρυγὴ fulgor. Mare autem vetus vox Syra, MARATH. *Campa salis*; aequor maris, *innabant* maluit, quam secabant.

Mare vnde

Supera conuexa. sic in sexto, & in quarto,

Matura iam luce dies reuoluta ruebat,

Id est, plena luce. Sic, —*ruit oceano nox*: ad motus aspexit celeritatem. *Animos aperit armis*: apparent. *aethera tranant.* sic, *nubila tranat.* contra, *volare*, de nauibus. —*totumque allabi classibus aequor.* non est passiue positum, Allabi: sed est attributio, —*laeuo contristat lumine caelum.* *Quae vada non spirant*, mouent aquas, vnde aeris quoque motus fit. *inflicta vadis*, impacta. Metaphora à verberibus Graeca origine ἐνφλίγειν, vt inurere. inde, *sonant flictu galeae.* *Nec Turnum segnis retinet mora*: nec Turnus segnis est. *Deiecit letho*, sicut, *demisere neci.* Maris *magno claudit nos obiice Pontus.* Seruius dum disputat de obiice, cuius sit generis, non declarat loquendi modū. mare diuidit nos magno maris obiice. *Lausus pars ingens belli*, —sicut, —*& quorum pars magna fui.* —*tenui discrimine lethi.* multis in locis posuit hoc hemistichium. *Ingentique vmbra tegit*, morte —*piscesque impasti vulnera lambent*, quum pisces lingua careant. Oppianus tamen de iisdem dixit, λάμπλυσι. —*Neque haec ita ponere sentis*, statuere vis. *Ingratusque salutis*, ob salutem seruatam. *Sese mucrone induunt.* alij dicerent, se in mucronem induat, eius, Mucronem suo pectore induat. ἐνδύειν. *totumque iterum se reddat in arma*, id est armis. —*surgentem in cornua ceruum*, capite arduo.

Olli

Olli dura quies oculos, & ferreus vrget
Somnus, in æternam clauduntur lumina noctem, id est, moritur. *Sternitur infelix alieno vulnere*, —id est vulnere, quod alij intentabatur. *Morte tua viuens*, —quia occidisti pro me. *Haud deiectus* animo scilicet. —*aut aperit si nulla viam vis*. si virtuti aduersus euentus est. *Defleuit*, id est, fletum absoluit, vt, debellare, defungi. *Obtentu frondis*, obtentis frondibus. *læta laborum*, quam laboris non pigeret. Simile illud, —*fortunatusque laborum*. id est, qui non frustra laborarit. —*quos mitteret vmbris Inferias*, —nota verbum signatum, vt demitteret orco. —*guttisq; humectat grandibus ora*, non dixit, aspergit. neque, *guttisque rigat manantibus ora*. *Gressum ferebat*: sic antetulit gressum. In VI, *comprime gressum*. Corpora—*tumulo sineret succedere terra*, subire terram, terra condi. Sicut, *successimus antro*. &, *succedere muro*. *Insitiane prius mirer*.—Græca sequuntur. Sicut mox: *Nec veterum memini, lætorue malorum*. —*domita Asia subsedit adulter*, in insidiis. Maluit dicere, *& quæ sit magno sententia bello*, quam magni belli. *quem gloria Turni Obliqua inuidia, stimulisq; agitabat amaris*. Inuidia non manifesta ob metum. *Desolauimus agros*: exhaustos ciuibus ad militiam. *Infletaque turba*: ignobilis. *Egregiusque animi*. vt, fidens animi. —*exegit montibus æuum*. sic, annos exigat, viuat. *Arma inspoliata feram tumulo*. nota verbi tractum. —*pedibusque inuicerat vncis*, aptum rei verbum. Virgineum cruorem *bibet* hasta. sicut alibi, hausit. *manum committere*, conferre, conserere. Nam bellum & ludos committere dicimus. Æneas acuit Martem, *& se suscitat ira*. se acuit ad bellum. —*tristi turbatam vulnere mentis*. verba enim feriunt animum. —*aut corpora saltu Subiiciunt in equos*. κάτωθεν. Hoc habet, id est, Sic non autem quod ait Seruius, Sic agendum —*nec equis aspirat Achilis*. non est consequutus. Aspirare ad Consulatum *Sternacis equi*: vt Mordacis. Calcitronem etiam vocant Iureconsulti. —*fusum labris splendentibus amnem*: non dixit vndam. Quippe, asseuerantis aduerbium, *Quippe vetor fatis*. —fugit quippe dolor, in XII. —*hastamque corruscat*. sic, —*telumq; immane coruscat*, vibrat, oculorum aciem perstringit; κίρνη—*irarumque omnes effundit habenas*. *ingentis turbine saxi*: quod alibi, —*ingentis fragmine montis*. —*Iuppiter hæc stat*. hic est modus, hæc via imponendi fatis finem. Tria noua simul, *fumus amarus*, oculis scilicet, —*Murmure caeco*, quia clausæ apes, *ater odor*, quia in fumo odor. *Et nodum informis lethi trabe nectit ab alta*, se suspendit, —*flammis inter tabu-*

lata volutus Ad Calum tendebat vertex. *Praecipitatq; moras,*—celeritate moras omnes superat. *Inuadunt Martem clypeis,* —incipiunt pugnare. —*mussantq; iuuenca.* sane verbum facititium, neque absonum à boum voce. Etiam Aristophanes versum integrum ex ea voce condidit μὺ μυ. Mussare non semel apud Poetam. Congeminant. Praepositio & auget sonum, & duos designat. *cursumq; recusant*, genua inepta sunt ad currendum.—*non cassa in vota*: quae carent efficacia. *Nec te tantum edat tacitam dolor*—sicut,—*est mollis flamma medullas.*—*Stygii caput implacabile fontis*, sicut de Turno. —*vltro implacabilis ardet.*—*Summitte furorem*, demitte. sed illud maluit. —*Tesque parentis Tangere cura potest.* sic —*nec solos tangit Atridas Iste dolor.*—

Mussare.

SONVS. CAP. XVII.

ATque hae quidem paucae è multis obseruationes sunt, quibus à vulgari dicendi more ad magnificam formam illam aspirare possimus. nec dubito nonnullis aliqua duriuscula, Pollioni vero etiam peregrina visa. Caeterum equidem arbitror P. Virgilium Maronem antiquorum Poetarum studiosissimum, eorum Tragoediis potissimum lectissima quaeque, nouum de suo nihil ad diuinae orationis splendorem attulisse. Quod si Pollio sibi solus Romane vel loqui, vel scribere visus est. cui Liuius olet Patauinitatem, Virgilius Mantuanitatem, Ciceronis dictio parum sapit, sane si iis, quae illius extant, non dixit meliora, malim profecto cum hisce minus Romane loqui, quam cum illo eum ad modum, quem legimus ex fragmentis. Verum ad ipsum grandiloqui sonum accedamus. Non impraesentia sonum eum appellamus, qui ex pedum, numerorumque legibus excitatur. non ὄγκον recitantis implentem buccas, quae (quemadmodum loquuntur illi) στομφάζει. sic enim censet Hermogenes. Ego vero vitium vel maximum arbitror τὸν στόμφον Poetam, vel quum in Nubibus id obiectum Aeschylo animaduerto, vel quum in malam aeque partem in Vespis accipi video. Est enim compositum ex ore, & omphace: quo sapore non pauci admodum longius abscedunt à suauitate. Ergo sonus quum sit cuiuscunque & vocis, & non vocis genus, quippe aeris percussio, aut quod ex ea fit percussione; communis, erit omnibus formis dicendi. Quare quum in altiloquo sonum quaero, id intelligo, quod intenditur in illo communi. Caeterum quia non inanem strepitum petimus, de eo, qui certis legibus constituitur, dicendum est. Quae fuit causa, vt quanquam sine

quam sine numeris sæpe inueniatur, in tractatione tamen numerorum explicandus sit. Ad illum igitur locum differatur.

GRAVITAS, VEHEMENTIA. CAP. XVIII.

GRandiloquæ formæ affectus hi perpetui. non perpetui vero, Grauitas, vt dicebamus, & vehementia. Neque enim vbique grauis est. Non enim quum floret, neque vehemens sane, vbi simplices sunt narrationes, topothesiæ, topographiæ, hypotyposes, aliæ. De vtroque igitur iam dicendum. Grauitas præter sententias est in dictione, cum verba, verborumque structura grauis est. Grauia verba voco ea, quæ non vulgari excidunt consuetudine: atq; ad eum modum, structuram. De vtroq; supra quum satis loquuti simus, nequaquam illa sunt repetenda. Vehementia vero non in sententiis tantum, sed in dictione, membris, numeris, & figuris. Ac dictiones quidem illæ sunt, quæ, vbi paulum tardarunt pronuntiationem, quasi erumpunt. Earum vis tota in temporibus posita est. *vt conticuere, continuò,* & eiusmodi. Interdum vero citæ, & monosyllabæ, siue in principio, siue in fine. *Vt belli signum, Mene incœpto. Heu stirpem inuisam.* Itaque interrogantes fere sunt eiusmodi. *Quis? quid? Cur? Tu? Hunc ego te Euryale.* In fine.——*En hæc promissa fides est.* Verum inter numeros hæc commodius. Membra quoq; curta, & *κομματικὰ*, quasi pugiones. vt pũctim non cæsim ferire, vt ait Cicero, videantur. videtur n. longiore tractu languescere oratio. De numeris vero, ac figuris suo loco.

GENVS INFIMVM. CAPVT XIX.

GEneris infimi materia nota est. Humiles personę, pastores, & alii, quales in Comœdiis. Quod si de legibus, aut de diis loquuntur, eorum officia operaue quanto sunt tenuiora, tanto hic generi propiora. Itaque de suo semper deo quum loquitur Tityrus, non attribuit ei fulminum, aut bellorum potestatem: sed

Ille meas errare boues, vt cernis, & ipsum
Ludere quæ vellem, calamo permisit agresti.

Satyricus quoque deos insectatur Ægyptios, non tanquam deos, sed id, quod erant, Cepas, Ibides, Canes. Huius igitur affectus proprios, ac perpetuos dicebamus, Tenuitatem, & Simplicitatem. de quibus iam.

TENVI-

TENVITAS, SIMPLICITAS, SECVRITAS. CAPVT XX.

TEnuitas orationis est puritas ex communi consuetudine loquendi. Puritatem nanque etiam in sublimi reperiri supra demonstratum est. Tenuis igitur exemplum est,

Vrbem, quam dicunt Romam, Melibœe, putaui
Stultus ego huic nostræ similem:—

Hactenus tenuis puritas, & simplicitas simul. Est enim Simplicitas puritas non figurata. Mox igitur desit simplicitas, quum ait: ——*quo sæpe solemus*
Pastores ouium teneros depellere fœtus.

Dixit enim, Quo, pro, ad quam. quare Simplicitas tenuitatis propria, non perpetua tamen: sed quemadmodum dicebamus, vicissitudinaria. Securitas autem est firmitas propositi ad tenuitatem. Neque enim vllo modo curat aliquid figurarum, sed communi via deducitur oratio. Quapropter deductum carmen Virgilius tenue appellauit, translata à filis exilitate. Interdum vero est etiam Simplicitas sine puritate: vt ibi, *Formosum pastor Coridon ardebat Alexin.* Simplicissimus sermo, sed ἐυλοιχοφανής: sicut & illud *Et certamẽ erat Corydon cum Thyrside magnũ.*

ÆQVABILE DICENDI GENVS. CAPVT XXI.

AEquabile dicendi genus est, quod mediocres sententias lectiore sermone designat, neq; respuit figuras, quib. tenuem formam superet, neq; multum figuratum est, quo citra sublime subsidat. Huius affectus proprii, Rotunditas, ac Volubilitas.

ROTVNDITAS, VOLVBILITAS. CAP. XXII.

ROtundam appello orationem, quæ neque plana est, vt exilis illa: neque tumida, quasi tuberosa, atque angulosa, qualis altiloqua. Nam tenuis astricta est, ac subsidit. Grandis exit certis interuallis, vt illam riuulis, hanc Pado rectè comparare queas. At mediocris character inter vtrunque procedit. Quam ob causam Frugalem quoque aliquando non sum veritus appellare. Quod genus cum studio cuiuspiam diuini viri perfectum est, explet animum sane: tenue vix mouet: sublime vellicat. Acquirit autem ex dissimulato cultu certam

tam virtutem, quam Volubilitatem nomine licebit. Quippe tenue fluit propter humilitatem, atque exilitatem: sublime hæret, atque cunctatur in ore, in auribus, in animo: æquabile euoluitur leni lapsu permulcens auditoris expectationem. Talis stilus in Catullo, atq; adeo talis, vt eum pauci consequi valuerint. Argonautica dico eiusmodi esse confecta oratione, vt sine ineptiis raro quispiam possit imitari. Id quod summus Poeta facere aggressus, elusit primum spem suam in CIRI, deinde maiore opera posita, diligentiaque adhibita in diuinis Georgicis superauit. Quod si manifestius pateat, & ad imitandum hæc subiiciemus. Sunt igitur Catulli hæc:

Non prius ex illo flagrantia declinauit
Lumina, quam toto concepit pectore flammam
Funditus, atque imis exarsit tota medullis,
Heu misere exagitans immitti corde furores.

IN CIRI hæc eadem sic:

Nisi Scylla nouo correpta furore
Scylla patris miseri, patriæque inuenta sepulchrum,
O nimium cupidis si non inhiasset ocellis.

Tum sequuntur apud CATVLLVM,

Sancte puer, curis hominum qui gaudia misces,
Quæque regis Golgon, quæque Idalium frondosum,
Qualibus incensam iactastis mente puellam
Fluctibus, in flauo sæpe hospite suspirantem?
Quantos illa tulit languenti corde timores?

IN CIRI hæc,

Sed malus ille puer, quem nec sua flectere mater
Iratum potuit: quem nec pater, atq; auus idem
Iuppiter, ille etiam Pœnos domitare Leones,
Et validas docuit vires mansuescere Tigris.

ET mox

Quæ simulac venis hausit sitientibus ignem,
Et validum penitus concepit in ossa furorem.

Apud CATVLLVM,

Non flauo retinens subtilem vertice mitram,
Non contecta leui velatum corpus amictu,
Non tereti strophio lactantes vincta papillas:
Omnia quæ toto delapsa è corpore passim
Ipsius ante pedes fluctus salis allidebant.

CIRIS sic,

Non

Non storace Idæo fragrantes picta capillos,
Cognita non teneris pedibus Sicyonia seruans,
Non niueo retinens baccata monilia collo.

CATVLLVS sic,

Emersere feri candenti è gurgite vultus
Æquoreæ monstrum Nereides admirantes.
Illaque atque alia viderunt luce marinas
Mortales oculi nudato corpore Nymphas
Nutricem tenus extantes è gurgite cano.

CIRIS hæc,

Complures illam nymphæ mirantur in vndis:
Miratur pater Oceanus, & candida Tethys,
Et cupidas secum rapiens Galatea sorores.

CATVLLI illa,

Si tibi non fuerant cordi connubia nostra,
Sæua quod horrebas prisci præcepta parentis:
Attamen in vestras potuisti ducere sedes,
Quæ tibi iucundo famularer serua labore,
Candida permulcens liquidis vestigia lymphis,
Purpureaue tuum consternens veste cubile.

CIRIS hæc,

Mene inter matres, ancillarumque cateruas
Mænalias inter, familiarum munere fungi:
Coniugis atque tuæ (quæcunque erit illa) beatæ
Non licuit grauidos penso deuoluere fusos?

CATVLLVS, —— Alitibusque
Præda, nec iniecta tumulabor mortua terra.

CIRIS, —— *nec & illa quidem communis alumnum*
Omnibus iniecta tellus tumulabit arena.

In Georgicis autem Amoris vim maiore cultioreque spiritu declarauit:

Omne adeo genus in terris hominumque ferarumque
Et genus æquoreum, pecudes, pictæque volucres
In furias, ignemque ruunt. amor omnibus idem.

ET mox,

Quid iuuenis, magnum cui versat in ossibus ignem
Durus amor? nempe abruptis turbata procellis
Cæca nocte natat serus freta: quem super ingens
Porta tonat cæli. & scopulis illisa reclamant
Æquora, nec miseri possunt reuocare parentes,
Nec moritura super crudeli funere virgo.

Cæterum

Cæterum in sequenti libro fusius Poetarum versus comparabuntur. Quod hic ea de causa fecimus, vt ignoti plerisq; stili mediocris ratio, atque natura declararetur.

GRADVS IN CHARACTERIBVS.

CAPVT XXIII.

QVæ de Characterum natura, affectibus, vsu, à nobis dici potuerunt explicata sunt. reliquum est, vt acutius illorum species consideremus. Neque enim semper Sublimis, elatus est: cogitur nanque ad ea descendere, quæ in rerum censu sunt humiliora. nec Exile dicendi genus perpetuo vel iacet, vel serpit: sed attollitur interdum. Quare hinc quoque petenda ponendaque sunt exempla, quæ à paucis sunt animaduersa. Si qua igitur materia in tribus Poematibus expedita est, ea nos huiusce obseruationis commonefacere potuerit. Prius tamen mutuas illorum quasi insitiones videamus. Tenue est in grandiloquo ibi. *Virginibus Tyriis mos est gestare pharetram.* Magnum in paruo ibi,

Hinc lapides Pyrrha iactos, Saturnia regna,
Caucaseasque refert volucres, furtumq; Promethei.

Et illud.

Aspice conuexo nutantem pondere mundum,
Terrasq; tractusq; maris, cælumq; profundum.

Quam tamen rem altius in alto,

Principio cælum, ac terras, camposq; liquenteis,
Lucentemq; globum Lunæ, Titaniaq; astra
Spiritus intus alit: totamq; infusa per artus
Mens agitat molem, & magno se corpore miscet.

Pestilentiam in tertio Georgicon larga vena, sed casta: in tertio Æneidos breuiore ambitu concludit, sed sublimi versu. quas, qui volet, ad harum præceptionem iudicium inter se comparare poterit. Quin etiam ad hanc formarum dispiciendum varietatem ea quoque conferre licebit, quæ in eodem poemate alia atque alia facie picta sunt. Quod iudicium imprimis iuuare poterit illorum carminum lectio, quæ sub experientiæ Virgilianæ titulo circunferuntur, de anni tempestatibus, de Solis ortu, de signis cœlestibus, de glacie, de speculo, de Iride. Quæ non dubito ab ipso Virgilio elaborata, quum mihi in mentem venit, quanta cura ea pauca delegerit è multis, quæ in sua poemata conferret. Sæpe enim discontinuatos versus legimus: quos iccirco præcisis sensibus videmus, quod ille morosissimo iudicio alios de medio sustulit quibus illi cohærebant, quoad excogitaret, atque insereret meliores:

Iungimus hospitio dextras, & tecta subimus.
Templa Dei saxo venerabar, structa vetusto,
Da propriam Thymbraee domum.

Hi versus dissiti sunt. sicuti ne illi quidem cum cæteris colligantur:

Sed fugite o miseri, fugite, atque ab littore funem
Rumpite. Quare?
Nam qualis quantusque cauo Polyphemus in antro
Lanigeras claudit pecudes, atque vbera pressat.

At ibi illo occupato non est fugiendum. Certe alij versus intercedebant. Quæ vero sententiæ eædem diuersis tum verbis, tum numeris expressæ sint, vnicuique attentius perlegenti patere potest. vel vbi noctem, vel quum diem quot modis quoties describit. de Atlante in VIII:

—cæli qui sidera torquet. &, *Atlas*
Effudit æthereos humero qui sustinet orbes.

In IIII, & in VI,

Axem humero torquet stellis ardentibus aptum.

Quæque in sexto Æneidos de vmbris, locisque inferis: nec multo minus grauiter in quarto Georgicωn. Iussa Iouis ad Mercurium, quibus verbis reddat Mercurius ipse. Fulminatio in primo,

Illa Iouis rapidum iaculata in nubibus ignem
Turbine corripuit, scopuloque infixit acuto.

In sexto de Salmoneo,

At pater omnipotens densa inter nubila telum
Contorsit; non ille faces, nec fumea tædis.
Lumina, præcipitemque immani turbine adegit.

De fulmine autem in IIII.

Vel pater omnipotens adigat me fulmine ad vmbras,
Pallentes vmbras Erebi, noctemque profundam.

In quinto,

Vel tu, quod superest, infesto fulmine morti,
Si mereor, demitte, tuaque hic obrue dextra.

In nono,

At tu magne pater Diuum miserere, tuoque
Inuisum hoc detrude caput sub tartara telo.

Tempestas in primo, in tertio, in nono aliter atque aliter, duo funera, Miseni & Pallantis: duo tumuli, Caietæ, & Miseni. epicedium Euryali, Pallantis, Eurydices, Daphnidis: epicedium siue inferiæ militum, (*Ite, ait, egregias animas*) eorundemque tumulus. Quæ desperaret se melius dicturum, integra reposuit: alia aliquo flexu interpolata repræsentauit. *Vrbem*

Vrbem orant, tadet pelagi perferre laborem.
Mortem orat, tadet cœli conuexa tueri.

In VI, — *habitatque sub alto Pectore.* —

In X I, — *habitetque sub isto pectore.*

Quæ loca non ad percipiendas dicendi formas solum, sed ad imitationis quoque rationem multum momenti habere possunt: de qua suo loco. Nunc de vitiosis formis scribendum est.

VITIOSÆ FORMÆ,
SICCVM, PINGVE, TREPIDVM.
CAPVT XXIV.

Quibusdam virtutibus aliqua vitia esse affinia, multis locis scriptum est. Quare illud e philosophorum præceptis præclare dictum: *Decipimur specie recti.* Est igitur puræ illius, pressæ, subtilis, simplicis, hostis, Sicca: in sententia, in verbis, tũ priuis, tum compositis, Sicca sententia, quæ rem minuit: vt si Romam dicas, Latij caput. Verbum priuum: si Xerxem appelles ductorem. Dictio siue oratio sicca, qualis Hippocratis multis in locis. Quo in genere etiam *ξηρογαγοζηλίαν* appellamus: quum affectatur mutilum præcisumque scribendi genus: cuiusmodi aliquando Cornelij Taciti. Est autem Siccum non solum breuitatis: sed etiam prolixitatis vitium: quoties in longa oratione nullum extabit epithetum, nulla figura; nulla sententia, nulla efficacia, nullus affectus. Quinetiam Siccũ ausim appellare etiam fusum, quod non cohæret: sed membris, & incisis inculcatis argutiam quandam affectat, quale Plinij Secundi sæpe: neque minus frequens vel Senecæ, vel eius seculi declamatoribus fuit peculiare. Si igitur siccum vitium est, etiam pingue erit. Sunt enim contraria, quemadmodum defectus & exuberantia. Ac multi quidem pingue illud sectati sunt: propterea quod virtutem includeret: sicuti prodigalitas liberalitatem. Aliis ingeniis placuit magis Siccitas. Nihil enim infelicius arbitrati sunt loquendi licentia. Ita quum ab omnibus iudiciis damnetur vtrumque, a deprauatis animis sub inoffensæ formæ specie aliud aliis acceptum fuit. Mihi vehementer displicet loquacitas: atque adeo istos Asiaticos excursores, aurium carnifices appellare solitus sum. Quod Siccum dixi, etiam ieiunum, etiam aridum a multis vocitatur, veluti pingue, & exultans, & elatum, & tumidum: quod dum plus vult, quam potest, minus efficit, quam debet: propterea quod plus potest, quam decet. Ac quam supra diximus aduersus veterum sententiam, inter tumidum & abiectum quod esset, quasi quod inter duo

esset vitia, virtutem censeri debere, non autem vitium, quemadmodum dicebant illi: tamen mediocre illud atque æquabile, vitium nihilominus patitur. deprauatur enim Trepidatione: dum neque vult demitti, ne sit gracile, neque audet sese attollere, ne tumescat. Quale genus orationis est in multis locis Virgilianæ Ciris. Non est igitur medium duorum vitiorum, quia illis careat vt virtutis: sed quorum particeps sit, vt item vitium. Horum autem vitiorum, quod est sublimis, parens est κακοζηλία, quod est infimi, negligentia: atque, vt ita dicam, supinitas. κακοζηλίαν voco ego Ambitionem, qua plus, vel plura, vel elatiora, quam par est, admittimus. Contra, negligentia pessum dat orationem, permittitque non solum serpere, sed etiam iacere. Vtriusque vero mater licentia est, qua ille sibi multa arrogat: hic hoc arrogat etiam, vt nihil arrogare, virtutis loco habeat. Itaque ex illo expectes dictionem streperam, confragosam, resilientem: ex hoc intermortuam. Illud genus M. Gallio suffultum vocat, exemplo eo posito: Depultus in Neptunias lacunas. ego hoc ineptum dico: suffultum autem plenum: quale est Ouidianum:

> κακοζηλία.

> Licentia.

Hinc aliquot errores a scriptoribus animaduertendum est. Fuere namque Grammatici quidam, qui quum a Quintiliano accepissent, Narrationes esse in humili dicendi genere, Æneidem sub eo genere posuere. Narratio enim tota est quæ amentia potius, quam sententia (nam cuiusmodi sensum his esse intelligas?) ne digna quidem est, quæ refellatur. Omnes enim orationes, omnesque scriptiones narrationes quædam sunt. Oratoria vero narratio pars orationis.

Phalereum quoque Demetrium castigatione dignum cognosces ex iis, quæ supra dicta sunt. Miscet enim affectum cum speciebus; quum partitur genera in μεγαλοπρεπῆ, ἰσχνὸν, γλαφυρὸν, δεινόν. Satis enim supra ostendimus τὸ δεινὸν esse partem τοῦ μεγαλοπρεποῦς, sed partem, vt affectum. Etiam ex Hermogene aliter sentiebamus. Præterea γλαφυρὸν politum omnibus generibus competere. Neque recte definit γλαφυρὸν, ὃν ἔχοντα μικρότητά τε καὶ κομψείαν μεμιγμένας. non enim constare simul queunt hæc: vt & paruitas, & elatio inter se conueniant ad vnam eandemque orationem conficiendam. Sed γλαφυρότης elegantia, expolitura tam ἰσχνοῦ, quam μεγαλοπρεποῦς. κομψεία vero affectus est, μικρότης non, sed idem, quod ἰσχνότης.

> Grammaticorũ error.

Fuit & illud Grammaticorum longe admodum aberrantium a veritate: cum secarunt genera in longum, & breue. Neminem

minem enim latet, relationes esse cuiuscunque quantitatis. Quare omnis oratio cum sit quantitas, omnis orationis interterit esse & longam, & breuem. Est autem breuitas etiam in longissima narratione, cui nihil adsit alienum. Igitur Sallustio pręter cæteros quamobrem attributa sit ab omnibus breuitas, nondum mihi compertum est. Nam qui conciones inserat, quas nullus habuerit imperator, easq; prælongas non raro: qui apud Aras fratrum quasi in amœno diuerticulo spatietur: qui præter historiæ argumentum Catonis Cæsarisque collatione plurimos versus occuppet: qui ad Catilinæ bellum narrandum principia vrbis Romæ arcessat: non video quo consilio breuem potius, quam vel prolixum, vel etiam nimium, superuacaneumque existimemus. Ac fuere quidam Barbari recentiores supercilio non ferendo, iudicio vero corruptissimo, qui Sallustij dictionem iccirco breuem censuere, quia rem personamque narret, consilia atque deliberationes omittat: factum ipsum nudum illico ponat. quasi vero commentarium scripserit ille, non historiam pleniorem, qui sit historiæ pater appellatus. Ego vero contra hosce circulatores longe aliter sentio non solum quod negant, facere: verumetiam apparatum addere: spem, metum, modum, euentum, atque alia pleraque eiusmodi adiungere: etiam excurrere interdum. Tribus verbis Catilinæ coniurationem expediri posse arbitr or. at quot ille? præterea nunquam quicquam sine circunstantiis. Milites, inquit, Romani perculsi tumultu insolito arma capere: alij sese abdere: pars territos confirmare, trepidare omnibus locis: vis magna hostium, cœlum nocte & nubibus obscuratum: periculum anceps: postremo fugere, an manere tutius foret, in incerto erat. Hæc dictio adeo ampla, adeo fusa est, vt nihil addi possit. quam breuem sic effeceris: Paucorum corruptione ausum noctu castra aggredi, in iis trepidatum. Quam vero tum leuiter, tum insolenter (vt omnia solent) professi sunt eum in historiis consilia omisisse, ex vniuersa historia manifestum est. Nam quare Iugurtha appulsis legatis Cirtham oppugnet, ratio ponitur. Habes præterea belli apparatum à Consule Metello institutum multis verbis. vel quum imbellem exercitum accipit ab Albinio, quid moliatur. Quam partem si attentius legamus, inuenias Sallustij orationem non solum non breuem, sed etiam opulentam. Quæ vero in Catilinæ bello geruntur, perpaucis versibus composita sunt: cætera omnia in consiliis declarandis producuntur. Breuitas igitur Sallustiana

Nota in Sallustium.

Breuitas Sallustiana qua.

propterea vulgo iactata videtur mihi, quia tribus vocibus integras explet sententias, non circunducit, non interponit: asyndetis vtitur, omittit verba: quemadmodum à viris doctis obseruatum est.

FIGVRÆ, PERIODVS, COLA, COMMA; CAPVT XXV.

HActenus de Characteribus. Restat, vt de figuris disseramus: quas eadem qua superiore libro, ratione ad certa capitum reduci operępretium est. Aut igitur à rei ipsius natura partiemur genera, aut ab vsu. Figurarum natura tota in exornatione consistit. Quare pro modo exornationum secari possunt: ab vsu vero facimus. Quum enim omnibus in omnia dicendi genera venire liceat, tametsi quibusdam quædam sunt frequentiores sparsim, vt quæq; sese offerret, tractari queunt. Nos igitur ex ipsis philosophiæ, vt semper, fontibus haustam illarum naturam digeramus, si prius, quid sit περίοδος; quid κῶλον, quid κόμμα, declarauimus. Nam tametsi hæc vulgata videntur: tamen quia huiusce artis partes sunt, non sine reprehẽsione omitti potuere. Tum autem non pauca scripta sunt ab antiquis: quorum authoritate veritas passa est conuulsionem. Alexander igitur Rhetor περίοδον sic definiuit: λόγος αὐτὴν περιγραφῶν καὶ κώλων συνθέσει αὐτοτελῆ διάνοιαν ἐκφέρων. Quonam verò modo fieri possit hoc, vt Periodus talem habeat definitionẽ, in quâ excludatur κῶλον, quod eius pars est? Nam tametsi quædã plãtæ nullum fructum ferunt, plantarum tamen genus ipsum nũquam definias per sterilitatem. Igitur qua ratione diuidas periodum in simplicẽ & compositam? Est enim simplex, quę nullis constat colis: Composita, quæ ex ipsis conficitur. Neq; enim verum est, quod mox ait idem, κόμματα esse hæc, Μέτρον ἄριστον. Γνῶθι σαυτόν. Continent enim sententiam perfectam: neque cuiusquam orationis partes sunt. Sũt igitur periodi. Neq; enim, quod breues sunt, periodi naturam exuere. Idem enim est homo pusillus, Gigas, quod ad τὸ τί ἦν εἶναι pertinet. Præterea quomodo potest ille definire ἄνευ κώλου: qui tamen exemplum subdat, cuius partes appellat κῶλα; ἀνὴρ γὰρ ἰδιώτης ἐν πόλει δημοκρατουμένῃ νόμῳ καὶ ψήφῳ βασιλεύει. ait siquidem periodum hãc esse τρίκωλον. Quanquam alium quoque pudendum committit errorem. Quippe primum κῶλον dicit illud: ἀνὴρ γὰρ ἰδιώτης: secundum, ἐν πόλει δημοκρατουμένῃ: tertium, νόμῳ καὶ ψήφῳ βασιλεύει. quod falsum esse ex eius definitione deprehenditur

κῶλον,

κῶλον, inquit, περίοδου μέρος, ὃ μὲν λέγεται καθ᾽ αὐτό. At αὐτὴ γὰρ ἰδιότης per se nihil dicit. Misere quoq; definit κόμμα, τὸ περιόδου καὶ κώλου ἔλαττον. Nihil enim declarat definitio hæc. Quare sic definio: Periodus, est oratio sibi perficiens sententiam. κῶλον siue membrum, est oratio periodo perficiens sententiam. κόμμα, siue incisio, pars composita sine verbo, sententiæ illius partem significans. Periodus igitur hæc,

Arma virumq; cano, Troia qui primus ab oris
Italiam fato profugus, Lauinaq; venit
Littora.—Sententiam nanque, sibi quam instituit, percipit. Cola autem duo: primum, *Arma virumq; cano.* sententiam enim complet, sed non sibi: pars enim est. Alterum, *Troia qui primus ab oris Italiam fato profugus, Lauinaque venit Littora.* primum autem membrum commata duo habet: *Arma, & virumque cano.* duo enim esse declarat coniunctio. non enim coniungit nisi separata. Sic etiam secundum membrum totidem continet incisa: *Italiam fato profugus. &, Lauinaque venit Littora.* In hac periodo verba duo sunt, quæ duo efficiunt membra, factura duas periodos, nisi per Relatiuum alterum ab altero penderet. Est igitur Colon pars periodi suo verbo fulta. Quod si multæ sint periodi partes ad vnum relatæ verbum, non equidem illa κῶλα sed κόμματα appellabo. Non enim sunt membra, nisi proprium habeant motum. non mouetur autem oratio nisi per verbum: quæ membra quum secantur, κόμματα dicta sunt, ita à nobis definita. Partes compositæ, vt hoc differrent à partibus simplicibus, nomine, verbo, aliis, sine verbo totius sententiæ partem significantes, vt hoc differret à membris. Quare ne illud quidem eiusdem authoris probo, quum ait Isocraticę illius periodi partes membra esse. Nos enim incisa dicimus, ὡς γὰρ οὐκ ἂν ἡδέως μετάσχοι στρατείας, τῆς μὲν ὑπ᾽ Ἀθηναίων τε καὶ Λακεδαιμονίων στρατηγουμένης, ὑπὲρ δὲ τῆς συμμάχων ἐλευθερίας ἀθροιζομένης, ὑπὸ δὲ τῆς Ἑλλάδος ἁπάσης ἐκπεμπομένης; Quod enim membrum dicas, cui deest substantiuum ipsum? Nihilo melius à Trapezuntio, Circuitus est totius orationis rotunda, & coacta, densa cum frequentatione verborum comprehensio. Vult enim longam esse orationem: quo nihil ineptius. Quum enim tota oratio constet periodis, colis, commatibus; & colon esse periodi partem, coli comma definierint: quid erit quartum illud, si non est periodus, Γνῶθι σαυτόν? Quare scite, omnia semper Aristoteles, periodum dixit, orationem habentē principium & finem. Non igitur attribuit necessario longitudinem: sicuti ne κῶλα

quidem longiora, aut commata ipsa propterea desinent hoc esse quod sunt. Quid autem appellat rotundam comprehēsionem? An vero vult in se recurrere, vt illos versus?

Vltro animum dictis attollit, & increpat vltro.
Ante etiam sceptrum Dictæi regis, & ante.

Quæ nugæ, coacta, aut decisa? num vlla oratio reperitur, quæ intra certos limites cogatur? Aut vlla est oratio, cuius partes sint alterius partibus orationis densiores? Falsos autem nomine ipsos puto, quum ἀποδοῦναι non in motu, sed in spatio posuere. Nobis vero sat est agnoscere motum ipsum atq; vim, sententiã concludendi. vnde etiam rectissime à Fabio Conclusio est appellata, alia sane ἀντὶ τοῦ συμπεράσματος Philosophorum. Sic & Comprehensionem dixit Cicero, & Orbem, & Circunductionē, quia clauderet sententiam, ita vt extra eam nihil quæreretur significandum. Nam κῶλα non totum concludunt: multo vero minus κόμματα. Quapropter idem etiam Ambitum, etiam Circuitum, & Continuationem, Circunscriptionem nominauit. Quum igitur dixit Trapezuntius Comprehensionem, superfluo addit, Rotundam. Nam quod Orbis, aut Ambitus dicatur, comprehensio tantum intelligitur. Proinde non minus inepte in illa Ciceroniana narratione incisa pro membris recensuit. Sopater quidam Halyciensis, homo domi suæ imprimis locuples atque honestus, ab inimicis suis apud C. Sacerdotem prætorem rei capitalis accusatus, facile eo iudicio est liberatus. κῶλα enim membra ea sunt, quæ alio vocabulo ab iisdem Philosophis μέλη appellantur: quorum officiis actiones suæ cuiq; perficiuntur: at quæ actio sit in illis verbis, Sopater quidam Halyciensis? quid tum postea? Quod istorum authoritas plus moueat aliquos quam nostra diligentia; nihil laboro. Doctis enim atq; acribus ingeniis tantum scribimus. Est igitur Periodus, vti dicebamus, aut simplex, aut composita. & composita aut ex incisis, aut ex colis. Colorum numerum à duobus, ad quatuor vsque, producere licet. quod excedit, vitio apponi, appellarique à Græcis λόγον διεξοδικόν: vt quemadmodum Periodus est comprehensio, ita quod extra illius præscriptiones euagatur, nõ iam περίοδος, sed διέξοδος appellari debeat, quasi deuiatio.

FIGVRA, FIGVRÆ.

CAPVT XXVI.

Figura loquutionis, quam superiore libro Tropon agnoscebamus, est decora facies orationis à vulgari diuersa. Eius autem

autem genera ad hunc potissimum modum partiemur. Verba accipiunt figuram ab arte, aut ex sua natura, aut secundum situm, aut ratione quantitatis, aut propter qualitatem. Naturam dico, quod Philosophi Essentiam. Secundum essentiam igitur aut subticentur, aut ponuntur. Si subticentur, fit figura ἔλλειψις & ἀσύνδετον. Si ponuntur, aut eadem, aut similia, aut diuersa, aut contraria. Si eadem, aut voce & significatione, aut significatione tantum. Si voce & significatione, oritur ἀναδίπλωσις, ἐπαναδίπλωσις, ἐπαναφορά, παλιλογία, ταυτότης, ἀντιστροφή, συμπλοκή, κλῖμαξ. Si significatione tantum, efficitur συνωνυμία. Si ponuntur similia, pariunt Allusionem, Inuersionem, παρονομασίαν. Si diuersa, nascitur πλεονασμός, περίφρασις, προσδιασάφησις, ἔμφασις, ἀπόλυσις, ἀλλαγή, μεταβολή. Si contraria, constituitur ἀντίθεσις, ἀντιμετάθεσις, ἀντιμεταβολή, σύγκρισις, πλοκή, ἀντιμετωνύμια. Si secundum situm, aut differuntur, & conflatur ὑπέρβατον: aut in medio, & creatur παρεμβολή, παρένθεσις: aut certa temperatione disponuntur, & gignunt συναπάντησις: aut ad ea, quæ proposita sunt, redduntur, & producunt ζεῦγμα. Si secundum quantitatem, creabitur πλέον, quæ & πλεονότης dicitur. Paritur autem quantitas, quum secatur vox; & fit figura, quæ vocatur τμῆσις. cuius contraria est σύνθεσις. Si secundum qualitatem, educetur ὁμοιοτέλευτον, ὁμοιόπτωτον. Quæ antea dispersæ, temerè docebantur. nunc maiore opera, quam gloria, a nobis digestæ sunt. Nemo enim est paulo in Rhetoricis exercitatior, qui non putet ab se quoque nullo negotio excogitari potuisse. Nunc sigillatim de his, atque similibus, agamus.

QVÆ EX SVBTICENTIA.

CAPVT XXVII. Ἔλλειψις.

DEfectus verborum πάθος maxime significat, admirationem, amorem, odium, iram. Fit etiam aliis de causis: puta ob pudorem, quum res est turpis.

Nouimus & qui te: & quo, quum veremur ne auditores offendantur. Hoc ad Oratores pertinet. Etenim si quo in vitio vel corporis, vel animi, vel fortunæ communem habeant Iudices cum reo reprehensionem, id vero tametsi multũ possiet causæ prodesse, tamen est omnino prætereundum, quum dicentem piget Hoc quoque poetæ rarũ. Comici tamen vtuntur. vt, *S' ein quamodo*? Illa vero, quæ subticentur, in quarto,

Dixerat: atque illam media inter talia ferro
Collapsam aspiciunt. --Sũt tacita per ἀποσιώπησιν, nõ au-

tem per ἔλλειψιν. Omisit enim dicere quemadmodum se interfecit. Per admirationem vero, aut indignationem: O *ingentem confidentiam*! *Heu stirpem inuisam*! Quartus enim casus sine verbo ineptus est ad sententiam. Tale & illud Iuuenalis,

Tune duos vna sæuissima vipera cœna,
Tune duos? —Ab amore:
Me, me: adsum qui feci,—Ex ira, *Quos ego*.

ΑΣΥΝΔΕΤΟΝ. CAP. XXXVIII.

Soluta oratio dici potest ἀσύνδετος, dissita, diuulsa. inconiūcta melius signat. Paratur hæc figura ad amplificationem, ad celeritatem, ad impetum animi. Denique quum magnum quippiam molimur.

Tectum augustum, ingens, centum sublime columnis.
Monstrum horrendum, informe ingens.—Hæc est in primis vocis: in orationibus ad γοργότητα,
Ferte citi flammas, date tela, impellite remos.

Longioribus periodis in otio soluti,

Illos porticibus Rex accipiebat in amplis.
Aulai in medio libabant pocula Bacchi.

Illa autem in celeritate,

Nauticus exoritur vario certamine clamor.
Hortantur socij, Cretam proauosque petamus.
Prosequitur surgens a puppi ventus euntes.

QVÆ EX POSITIONE EIVSDEM vocis. CAP. XXIX.

Ἀναδίπλωσις, Ἐπανάληψις, Ἐπαναφορά, Παλιλογία, Ταυτότης.

Alexander rhetor harum aliquas confudit, nullam definiuit. Ἀναδίπλωσις, id est Duplicatio, est iteratio vocis statim subiens priorem; familiaris Tragicis. In magnis affectibus ea vtimur. Significat enim perpetuitatem repræsentationis. *O Mysis, Mysis. Ah Corydon, Corydon.* Hoc ex natura tractum est. Etenim animalibus datus est motus ad fugiendum, & ad cōsequendum. Igitur quę vnico motu, puta saltu, appetitū locū nequeunt adipisci, cursu, qui est motus frequens, supplent. ἐπανάληψις autē, hoc est, Resumptio, est iteratio non statim, sed aliquibus vocibus interpositis. Resumit enim ꝙ reliquerat, *Sed fugite, o miseri fugite.* ἐπαναφορά vero, id est, Repetitio ab hac

hac non differt, nisi situ. quia in resumptione verbũ quocunq; loco iterum ac tertio poni potest. in Repetitione non nisi in principio, *Te nemus Angitiæ, vitrea te Fucinus vnda, Te liquidi flevere lacus.*—Quam exornationem auget sane alia, quum mutatur sensus apposita alia voce ei, quæ secundo loco fuerit repetita. quod alibi quoque monuimus: *-direxit spicula Parthus, Parthus siue Cydon.*— παλιλογίαν vero Alexander idem male cum hisce confudit, neque enim est eiusdem vocis repositio, sed sententiæ: quod ex Æschylo adducit in Ranis Aristophanes. atque castigat: quodque agnoscere conati sunt Critici aliquot locis, vt, *Molemque & montes.* —verum expositio est prioris. quam molem? *Montes.* quem Italiæ locum? *Lauina littora.* Sic,—*dixitque, & prælia voce diremit.* Idem est atque, Dixitque, & dicendo prælia diremit. neque enim vitium hoc in maximo Poeta. Nam quod Seneca in Montano oratore, & Ouidio reprehendit, non bene facit. Nunquam enim idem repetitur penitus, sed semper aliquid diuersum est. Differt autem a Palilogia ταυτότης. quoniam illa est figura sententiæ, hæc dictionis. Pertinet autem maxime ad simplicitatem, quum idem verbum reponitur quasi temere & neglecto cultu. quod quum faceret Aristoteles in historia animalium, Theodorusque suo more Latine ita redderet, vt inureret calamistris, quidam barbari agrestes elegantiæ illius ignari, ausi sunt dicere a Theodoro melius repræsentatum, quam a Philosopho descriptum fuerit. Ille enim cum alibi, tum in secundo, τῶν ἐχόντων τὰ βραγχία, τὰ μὲν ἔχει, καὶ τὰ μὲν ἔχοντα κεκαλυμμένα, πάντα ἐν πλαγίῳ ἔχει, nec multo post, ἔχει δὲ ὁ πλεῖστα ἔχων. quibus nihil dulcius auribus Atticis, adeo vt eo verbo etiam vsi sunt sub Pleonasmo, παίζεις ἔχων. Et in libro De sensu & sensili: οὐ γὰρ, ὥσπερ φασί τινες, οὐκ ἔστιν εἴδη τοῦ ὀσφραντοῦ· ἀλλ᾽ ἔστι. διοριστέον δὲ καὶ πῶς ἔστι, καὶ πῶς οὐκ ἔστι. Suauis ταυτότης in quinto Æneidos, mutato sensu, *-intentaque brachia remis Intenti expectant.* Quod si Morino aut Tongro absurdum videtur, nihil mirum. Si enim simiæ simioli. quam suauitatem neque ignorauit Cicero, neque neglexit: quinetiam curauit inter cæteras, vt suam orationem efficeret commendatiorem. Ad Atticum, Feci atque effeci, vt neuter quenquam horum pluris, quam me, faceret. De Oratore, Fecique hoc, quod ne adolescens quidem feceram, vt his de rebus disputarem. Sed & aliis multis in locis. In Verrem, Glabrionem id quod fecit, facere lætatus sum. Quantum vero afferat orationi venustatis simulata illa negligentia, ex ipsius Homeri iudicio videndum est,

Ὡς δὲ χιὼν κατατήκετ' ἐν ἀκροπόλοισιν ὄρεσσιν,
Ἥν τ' εὖρος κατέτηξεν, ἐπὴν ζέφυρος καταχεύῃ:
Τηκομένης δ' ἄρα τῆς ποταμοὶ πλήθουσι ῥέοντες·
Ὣς τῆς τήκετο καλὰ παρήϊα δακρυχεούσης. Pro quo verbo toties repetito, si aliud subiicias, rem omnem funditus euerteris. Nec minor gratia Terentianæ Bacchidi,

—quod si is nunc
Me deceperit, sæpe obsecrans me vt veniam, frustra veniet: Aut quum venturam dixero & constituero, quum is certe Renunciarit, Clitipho cum spe pendebit animi. Decipiam, ac non veniam. Profecto hac oratione nullum nectar dulcius. Sed & Poeta ea simplicitate vsus est non semel. In quinto,

At procul in sola secreta Troades acta
Amissum Anchisen flebant; cunctæque profundum
Pontum aspectabant flentes.— & in Ecloga vltima verbum hoc *venit* plus quinquies posuit magna simplicitate ac iucunditate. Et in septimo,

Aurea pectoribus demissa monilia pendent.
Tecti auro, fuluum mandunt sub dentibus aurum.

Quod si quo in loco Palilogia λέξεως Virgilio obiici potest, sane illa fuerit,

Tum se ad Caietæ recto fert littore portum.
Anchora de prora iacitur. stant littore puppes.
Tu quoque littoribus nostris Æneia nutrix.

Alij Palilogiam genus constituere, sub quo essent IIII species, ἀναφορὰ, ἐπαναφορὰ, ἐπάνοδος, ἐπαναστροφή.

Ἀναφορὰ, Ἐπάνοδος, Ἐπαναστροφὴ, Ἀντιστροφὴ, Συμπλοκή.

CAPVT XXX.

Est autem ἀναφορὰ Relatio, quum eadem vox reponitur. vt, *—nec te miseret natæque tuique, Nec matris miseret,* —Bis tantum ponitur, atque hoc distat ab Epanaphora, quia hæc quum semel posuit, semel atque iterum reddit: quemadmodũ Virgiliano, quod supra scripsimus, exemplo patet. Ἐπάνοδος vero est Reditus, quum per eadem recurrimus verba ordine inuerso relegentes quæ figura maxime poetarum parti inutilis est. Fingere tamen licet exemplum nostris Satyris,

Si tibi diuitiarum & honoris Iuppiter author,
Author Iuppiter est etiam vitæque necisque.

Epanastrophe autem est Reuersio, quum recto ordine restituimus sententiam: magnis profecto deliberationibus accommodata

modata figura: cuiusmodi apud Homerum diuinitus institutã legimus Τὸν δ' ἐγὼ αὐτὸς εἶμι καὶ εἰ πυρὶ χεῖρας ἔοικεν,

Εἰ πυρὶ χεῖρας ἔοικε, μένος δ' αἴθωνι σιδήρῳ. Et apud Poetam

——tu nostra vicissim

Dicemus, Daphninq; tuum tollemus ad astra.

Daphnin ad astra feremus, amauit nos quoq; Daphnis.

Theocritum imitatus ille est, —τὺ δ' ἀδὺς ἄρχεο πρᾶτος Ω δ' αὖ ἄρχεο πρᾶτος, ἐφαψάμενος ἀμολγεύς. Alio modo ad principium reuersus est Ouidius,

Militat omnis amans, & habet sua castra Cupido,

Attice credo mihi, militat omnis amans. Consueuerunt etiam Epigrammatographi claudere poematium eodem versu, quo inchoarunt, vt Martialis:

Apollinarem conueni meum Scazon.

Antistrophe autem est repetitio finis, non vt ponatur in principio sequentis, sed æque in fine: hoc ab Epanastrophe differens: quam conficies, si Martialis epigramma de Hermete conuertas, vt sit conuersa ἀναφορά. Circumfertur ignobilis cuiusdam tale quod non ponam: sed hoc,

Quisnam hic est asinarius Poeta? Caluus.

Isne edentulus? is Cotyttio ore Caluus?

Exstremus ne hominum inter atra monstra Caluus?

συμπλοκὴ autem ex vtraq;: ambas enim complectitur, Anaphoram & Antistrophen. vnde & nomen. vt,

Si Caluus est Grammaticus, sic asinus quoq;.

Si Caluus est Paonius, sic asinus quoq;.

Interfuit nanq; asinos, sic asinus quoq;.

Fit autem genus omne Repetitionum , siue in principio fiat, siue in fine, siue vtrobique: siue vnius verbi , siue multorum aliquando simpliciter , ac sine mutatione: aliquando partibus mutatis. vt,

Impulit, impulsu quo maximus intonat æther.

Vulgatus nanque modus fuisset , *Labitur impulsu quo maximus.* &c. Fit etiam per mutuam transmutationem : qualis illa Ouidij artificiosissima, quam Critici cur tollere voluerint, non intelligo:

Semibouemq; virum, semiuirumque bouem.

Est enim & ingeniosa, & arguta, & veneris plena. nec minus illa eiusdem,

Cederq iussit aquam, iussa recessit aqua.

Repetita enim sunt verbum in participio, participium in verbo.

neque

neque solum sic transmutatis, sed aliis suppositis. nam quum dixisset,

Pastorum musam Damonis, & Alphesibœi,

subiecit verbum pro nomine,

Damonis musam dicemus, & Alphesibœi.

Et cum appositione epitheti maximo ornamento,

—Nymphæ,

Laurentis Nymphæ.—

Et in alio casu summa suauitate apud Catullum,

Gemelle Castor, & gemelle Castoris.

Sicut illud Ouidianum longe excellentissimum,

—genitorque Quirine

Vrbis, & inuicti genitor Gradiue Quirini.

Etiam in principio mutatis casibus & in fine, vt sit συμπλοκή.

Cæterum non nisi Epigrammatis conuenit,

Quisnam asellos quum fricasset in toga is nitore? Caluus.

Cuius est os impudicum, Ploxemi gingiua? Calui.

Cui parantur in latrinis virulento regna? Caluo.

Quem fugauimus diserto doctiorum ex orbe? Caluum.

Quonam olente caprimulgo soluitur corona? Caluo:

Nulla tamen æque venusta, aut æque operosa Repetitio, atque illa Poetæ,

Quacunque illa leuem fugiens secat æthera pennis,

Ecce inimicus atrox, magno stridore per auras

Insequitur Nisus. qua se fert Nisus ad auras,

Illa leuem fugiens raptim secat æthera pennis.

ΚΛΙΜΑΞ. CAP. XXXI.

Concatenatio.

SCala dicitur figura, quum idem verbum connectit inferiora superioribus. Quare nos alias appellauimus non inepte Cõcatenationem, quemadmodum medius annulus annulos vtrinque singulum continet. Ex Demosthene afferunt exemplum. Apud Poetam nullum est. Sane haud multum præ se fert grauitatis In Epigrammate potest admitti:

Insaniam, & furoris inuidi tabem

Dira Megæra tradidit feræ Platon:

Ast Cerbero Megæra, Cerberus Caluo.

Sic fit per eandem vocem interdum autem per synonymum, vt apud Homerum de sceptro,

Ἥφαιστος μὲν δῶκε Διὶ Κρονίωνι ἄνακτι,

Αὐτὰρ ἄρα Ζεὺς δῶκε διακτόρῳ ἀργειφόντῃ.

Ἑρμείας δὲ ἄναξ δῶκεν Πέλοπι πληξίππῳ.

Non

Non enim dixit, ἀλλὰ κεχρῆσθαι, sed id quod hoc significabat. ζεύς. Sic idem δορυφόροις & ἑρμῆς. In nono breuem posuit poeta sic:

Ortygium Cæneus, victorem Cænea Turnus.

Et in decimo,

— Atronium Salius, Saliumque Nealces.

QVÆ EX POSITIONE SIGNIFICATI: CAPVT XXXII.

SYNONYMIA, Ποικιλία.

Ponitur itaque vox eadem in figuris supradictis. Quum vero eiusmodi ponitur dictio, cuius alia materia, sonus alius, significatio eadem, creatur figura, quam vocant Græci συνωνυμίαν. Quippe vni rei multa sunt communia nomina, sicuti modo dicebamus. Multa possumus exempla dare. Sic in vltima Ecloga Virgilius quum dixisset, *Omnes unde amor iste rogant:* statim subnectit, *Galle quid insanis?* Est enim amor insania. Sic haud paulo post;

Certe siue mihi Phyllis, siue esset Amyntas;

Seu quicunque furor, — id est, alia puella, quam amarem. Hac sane figura fit ποικιλία, Varietas, quæ contraria est ταυτότητι, siue ταυτολογίᾳ. sicut etiam quum vel diuersa vel contraria apponuntur.

QVÆ EX POSITIONE SIMILIVM. CAPVT XXXIII.

ALLVSIO. INVERSIO. Παρονομασία

Allusionem Græce quo diceremus modo, quærebamus. παρονομασίαν dicunt illi; quod nos præ me fero. Verba igitur similis soni quæ sunt, mutuo se præferunt. παρωνυμίαν igitur fingam. Non placet hanc figuram locis grauibus adiungere. Gallis frequenti in vsu est, quam vocant ipsi Æquiuocationem: conficiuntque aut ex diuisione, aut ex compositione. ex diuisione ludent in eo verbo, Osculum. ex compositione, ludent in illis, *Achaica castra.* Ibi melius, *Perdita mens; Perdit amens.* Itali corrupta voce dicunt bisquisitum, *Bisquizzo:* tametsi vt deserant signa Latinitatis; dixerunt sacramentum, quo quam maxime possint, alienent scripturam à Latinis. Fit autem mutatione elementorum sic; Orator pangit carmina: Arator pungit crimina. Conueniunt Epigrammati, Satyro, & Comœdiæ; præsertim inuersio. vt si seruus oret peculium & liberta-

libertatem, atq; aiat, Cedo hæc munera: Herus respondeat, Doce hæc: numera: ostendens pecuniam. per transpositionem fiunt hæc item per ablationem, aut appositionem, Bolus, olus. Plautus, cæterique prisci illi etiam inuitas voces sub hasce leges coegere,

Quanta sumini absumedo. quanta lab-s larido. Venustior est illa Allusio, quæ elicitur è contrario: quemadmodum apud eundem poetam Saturio parasitus cum suo nomine appellaretur, Mentiris inquit. Neq; enim Saturio veni, sed Esurio. Et sane faceta, vox cum audis quempiam appellari, Esurionem. Inuersionem Græce dixerim ἐπιστροφήν. quæ non solum fiat, vt diximus per elementorum aut syllabarum transmutationem: sed etiam per corruptionem: vt Plautinus seruus, qui se ex Chrysalo Crucisalum futurum metuit. Sic ad genus nominum allusit in Amphitruone alius Cum Mercurius quatuor homines sese cecidisse iactaret: Metuo, inquit, ne ille mihi commutet nomen & Quintus fiam ex Sosia. Hoc Græci genus vniuersum παρονομασίαν nominarunt: quod præter primam veramq; dictionem, aliam subdamus.

QVÆ EX DIVERSIS.

CAPVT XXXIV.

Πλεονασμὸς, Προσδιασάφησις, Ἔμφασις.

REdundantiam voco πλεονασμόν. quippe cum plus est verborum, quam quantum exigat sententia. Atq; hoc quidem vitium est in diuersis vocibus: sicut erat πολυλογία in iisdem. Fit autem apud Grammaticos, quod ab illis nondum est declaratum, vbi additur pars, sine qua oratio est tolerabilior. Etenim instrumentum in sexto casu sine propositione rite ponitur. quare in illo versu Ouidiano pleonasmus est,

Hac modo verrebat raro cum pectine terram.

Tametsi alij legunt, *Verrebat fultam tibicine villam*: sed non placet. Eodem modo atq; iisdem legibus, Roma potius quam è Roma venio. Quare illa præpositio redundabit. Sic in sexto redundat pronomen,

At pater omnipotens media inter nubila telum
Contorsit: non ille faces, nec fumea tedis
Lumina. —— Elegantiæ tamen causa toleratur, & fit figura: qualis apud Comicos frequens, apud quos inuenias sæpe pronomen Is & Id, sine vlla necessitate. Quædam tamen adduntur ad explanationem. atque ita euadit figura, quam Græci προσδιασάφησιν idcirco nominarunt: quasi dicas appositam

ficam explicationem. Talia sunt Epitheta multa, quæ videntur superflua: item instrumenta. Epithetorum exempla longe plurima: *Nigra hirundo*: Omnis enim, aiunt, hirundo nigra. Haud tamen ita est. Ripariæ namque hirundines non sunt nigræ. *Ferreus ensis*. Quis enim alia ex materia vidit vllum? at ponitur ad efficaciam. Sic, *Vastum æquor*. *Gelidum Boream*, & eiusmodi. Instrumenta quoque, aut loca pro instrumentis. vt Pectore suspirare, ire pedibus, ore loqui. Est & alia ratio appositionum: veluti quum dicit, *Ast ego quæ diuum incedo Regina.—Vos o mi si reflecite venit.* Hanc ἔμφασιν, id est, ostensionem dixere Græci. Sic, *Vidi egomet*: &, *Hisce auribus hausi*. Interdum Expletionis causa: vt in quarto Georgic.

Epitheta ad efficaciam.

Septem illum totis perhibent ex ordine menses.

Et in Menæchmis, *Aliquot viginti dies.* ἔμφασιν Democritus dicebat esse, causam visionis. Expressionem potes dicere, ex libro Aristotelis De sensu & sensili.

Περίφρασις, Μετωνυμία. CAP. XXXV.

MVltum affert ornamenti περίφρασις, quum rem vnam multis designamus verbis. Valde namque abhorret a cõmuni vsu loquendi. Equus fortis, —*fortis equi vis*. Canes sagaces, —*odora canum vis*. Cuius quoque naturæ μετωνυμία est, vt: *Cereremq; canistris Expediunt.* —&, *implentur veteris Bacchi*: — Bacchi enim nomen cum vini nomine communicamus. —*Laticemq; Lyæum, Laticum honorem*. Eiusdem modi ea quoque, quam Appositionem vocant Grammatici. Periphrasis enim quædam est, *Troas, relliquias Danaum*— Africa terra, pro Afri: aut est Metonymia, aut Periphrasis: vt sit illa, plus placet.

Ἀλλοίωσις, Ἀλλαγή, Μεταβολή, Ὑποβολή.

CAPVT XXXVI.

DIuersitas aut est totius, aut partium. Quare est vt verbum a verbo diuersum, sic est idem propter alium flexum diuersum a seipso. Atq; hoc quidem caput ad qualitatẽ debuit referri. Quod satis sit monuisse. Non enim est aliud verbum. Sum, quam Fuit: sed aliusmodi. Cæterum non temere hic posuimus, potius quã in capite Qualitatis. Fit enim mutatio substantialis: quoties posito nomine, aut verbo, participium apponitur, aut pro nomine supponitur aduerbium. Mutationum igitur modos, siue species videamus. Fit ἀλλοίωσις, quum pars pro parte? cuiusmodi multa obseruáuit apud Thucydidem Halicarnasseus. Vnum exemplum satis erit, propterea quod in libris De causis dictum est satis. Aduerbium pro præpositione.

Facto-

—*Factoque hic fine quieuit.* hic pro in his, aut imposito his fine. Nullus enim in narratione locus, nisi per metaphoram. Fiunt & aliæ mutationes atque suppositiones. Sic enim commodius explicatur vsus ille. Subiiciuntur enim alia pro aliis. quare esto ὑποβολή. veluti quum verbale ponimus pro primigenio, *Regnatorem Asiæ*, pro Rege. Est enim Rex prima vox inde verbum Rego, vnde Rector: & Regno: vnde Regnator. Hic nulla est ἀλλοίωσις. Non enim vox ipsa, *Rex*, est alterata: sed pro illa alia supposita. Fit autem ἀλλοίωσις, quum genus verbi mutatur. *Fabricor*, pro fabrico, *Populantur*, populant. Et coniugatio. *Ferueo*, feruo: *Lauo*, *lauas*, lauis: *Densare*, densere. Sic declinationes: *Orphei* enim est tertius casus, sicut *Lino*: non secundus, *Orphei Calliopea*, *Lino formosus Apollo*. Sicut contra: *Vlyssi*, secundus non tertius, pro Vlyssis, ab *Vlysseus*, *Vlyssei*: quo & Horatius vsus est. Hoc Latinum ab alio recto, sicut Vlyssis ab Vlysses. At illud Græcum Ὀρφεῖ. Græcis etiam alibi, *Androgeo* pro Androgei: *Diomede* pro Diomedem. *Duo*, pro duos. δύω. Eodem modo casum pro casu, Græca item non, vt aiunt, figura, sed consuetudine. *Miserere laborum*: id est, labores. & —*cui me fortuna precari*: pro quem. hic est μεταλλαγή, Permutatio. Illa vero μεταβολή, quæ fit, quum posito verbo, aliud in alio membro dicitur; est διανοίας potius. *Quis furor o ciues? quæ tanta insania? qualis Est animus? quanta scelerata ad prælia vires?* Adumbrat aliquo modo vim τῆς συνωνυμίας. Proprium autem Historicorum Græcorum vti μετωνυμίᾳ, ἵππον, *equum*, pro equitatu. Et in eo mutare genus, τὴν ἵππον: quoniam aquæ patientiores laborum: quibus iccirco ad prælia barbari vterentur, etiam de quibus cibum capiunt ac potum Scythæ. Præterea tum illorum, tum nostrorum consuetudo mutare tempora, atque præsenti tempore deducere narrationes. Sic & Poeta: —*quem dat Sidonia Dido.* quod alibi, —*Dido Esse sui dederat monumentum & pignus amoris.* Sexus: *Nec dextra erranti deus abfuit*:—id est, Furia.

QVÆ EX CONTRARIORVM POSITIONE. CAPVT XXXVII.

Ἀντίθεσις, Ἀντιμετάθεσις, Ἀντιμεταβολή, Σύγχρησις, Πλοκή, Ἀντεναντίωσις.

Contrapositionem posuere inter figuras dictionis. Mihi videtur ad sententiam potius pertinere. Fit autem duobus modis: nuda aut opulenta. Nuda est apud Demosthenem aduersus Æschinem, σὺ μὲν ἐξέπιπτες, ἐγὼ δὲ ἐσύριττον. Quæ item

duplex.

duplex. Aut enim est sensu non penitus contrario, vt hic: Excidere enim memoria in scena: & Exhibilare, non sunt contraria. Quin alterum ex altero oritur: atque simul sunt. Aut est vere contrarius sensus. vt apud eundem: ἐδίδασκες γράμματα, ἐγὼ δ' ἐφοίτων. & clarius, ἐτέλεις, ἐγὼ δ' ἐτελούμην. Opulenta est, quoties rem quampiam factumve ponimus, cui obiicimus tantundem multis oneratum verbis. Id quod fit in omni aduersatiua, vbi est, *sed*, aut *tamen*:

Nec tibi Diua parens generis nec Dardanus author
Perfide: sed duris genuit te Caucasus horrens
Tup. bus, Hyrcanaeq; admorunt vbera Tigres.

Etiam sine nota aduersationis. veluti quum in vna conquestione dixisset Dido, —*eiectum littore egentem*
Excepi, & regni demens in parte locaui;
Amissam classem, sociosque a morte reduxi:

In alia dicit; —*en dextra, fidesque,*
Quem secum patrios aiunt portare Penates:
Quem subiisse humeris confectum aetate parentem:

An vero putemus esse ἀντίθεσιν quampiam in verbis? Sane nullam censeo, nisi aliquam prae se ferat illa figura, quam dicebamus Allusionem. veluti si dicam: tu honoratus, ego oneratus. Caeterum cum verba sint quantitates quędam; & quantitati nihil sit contrarium: non erit ἀντίθεσις in verbis, sed in sensu, contra quam dixere. Elegantissimam veró orationem, quae posita similitudine subinfert contrarium, per quod nihilominus concludit simile, quale nostrum illud;

ἐλεήσατ' ἐλεήμονες, δότε δεδωκότες
ἄνακτ' ἄνακτες, καὶ πένητι πλούσιοι.

Tria priora similia sunt: misereri misericordis, dare liberali; principem principi. quartum posteriora duo membra inter se contraria habet: quorum tamen sensus refert priora. pauperi namque aequum est dare diuitem. Eiusdem naturae est ἀντιμετάθεσις: verum non sine verborum affectione quam etiam ad situm transferre liceat. Est enim contrarietas sensus cum verborum transpositione vt in nostro illo Iambico; *Tib imperare me decet; non te mihi.* Huic similis, sed operosior est ἀντιμεταβολή, quum positum quippiam retorquemus in contrarium: Qualis illa rotundissima sententia Demosthenis: cuius elegantia, atque argutia merita est, vt hic quoque inter Poetica referatur: σὺ δὲ μὴ λέγε, ὡς γέγονεν οὕτω πολλάκις· ἀλλ' ὡς αὐτὸ προσήκει γίγνεσθαι. οὐ γὰρ εἴ τι πώποτε μὴ κατὰ τοὺς νόμους ἐπράχθη, σὺ δὲ τοῦτο ἐμιμήσω. διὰ τοῦτο ἀποφύγοις ἂν δικαίως:

ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον ἁλίσκοιο. ὥσπερ γὰρ εἴ τις εἶλέ σε, σὺ τοῦτο νῦν αὖ ἔγραψας. οὕτως αὖ σὺ νῦν ἄλλως, ἄλλος ὁ γράψει. Quam sententiam & acutiorem, & suaui fecit verborum dispositione, quũ eam laxiorem a praeceptore Isocrate accepisset. εἰ γὰρ τῶν ἀδικημάτων οὐ ῥάδιον εὑρεῖν, ὁ μήπω τυγχάνει γεγενημένον. τοὺς δ' ἐφ' ἑκάστοις αὐτῶν ἁλισκομένους μηδὲν ἡγήσεσθαι δεινὸν ποιεῖν, ὅταν ἔπειτα ταυτὰ φαίνονται διαπεπραγμένοι· πῶς οὐκ αὖ τὴν ἀπολογίαν ἅπασι ῥαδίως ποιήσομεν, καὶ τοῖς βουλομένοις εἶναι πονηροῖς, &c Similis responsio Romuli, quum in conuiuio perparum bibisset, eique dixisset quidam, Romule, si isthuc omnes homines faciant, vinum vilius sit: Imo vero, inquit, carum: si quantum quisque volet, bibat nam ego bibi, quantum volui. Nec absimilia ἀντιστρέφοντα, quae vel reciproca, vel altera ex parte respondentia Latine dicimus. Posita enim διλήμματα sic soluimus. Si bonus, pauper. Si malus, miser. semper ergo miser. ἀντιμεταβολὴ mutat in contrarium, Si malus, non pauper. Si bonus, non miser, nunquam ergo miser. Has vtrasque ἀντιμετάθεσιν καὶ ἀντιμεταβολὴν quare συγγενεῖς appellarint Rhetores, sane non declararũt. Forasse quia vtriusq; partis tam proponentis, quam refellentis aeque communis vsus est. Non temere vero πλοκὴν etiam dixere. Plexus enim sententiarum quidam est. ἀντιμετάθεσις autem est contrarij intellectio per negationem. —*non inferiora sequutus*, id est, parem Hectori Aeneam, non contemnenda belli pars: id est vir fortis. Aduersatio Latine figura haec dici potest.

QVAE SECVNDVM SITVM, CAPVT XXXVIII.

Ὑπέρβατον, παρεμβολή, Παρένθεσις, Συνοικείωσις, Ζεῦγμα, Χιασμός.

Distrahitur oratio, cum differuntur verba post verborum tractum. Itaque ὑπέρβατον libenter dixerim distractionem. Duo maxima sunt apud Virgilium. vnum, quod supra posuimus ex IIII. Georgic. Alterum quod est in XII diuini operis,

Interea Reges,
Procedunt castris. Illa vero omnia inter haec.
—*Ingenti mole Latinus*
Quadriiugo inuehitur curru: cui tempora circum
Aurati bis sex radij fulgentia cingunt,
Solis aui specimen. bigis it Turnus in albis,
Bina manu lato crispans hastilia ferro.
Hinc pater Aeneas Romanae stirpis origo,

Sidereo

Sidereo flagrans clypeo, & cœlestibus armis,
Et iuxta Ascanius magna spes altera Romæ.

Græci itaque nomine eo affecerunt hanc figuram, quod significaret Transilitionem; propterea quod verbum, sicuti dicebamus, ad calcem vsque transferretur. Quod si qua oratio in orationis medio interponitur, Interiectio, & Interpositio dici potest à nobis: quam παρεμβολὴν & παρένθεσιν Græci vocauere. Vtriusque natura vna est, modus non vnus. Quæ enim simplex est, totaq; materia aliena, Parenthesis dicitur: vt, *Fatebor enim.* Reor, opinor, Aiunt. *Mirabile dictu.* —*Si credere dignum est.* —*Fama est obscurior annis.* & eiusmodi: quę omnibus materiis, atq; argumentis conuenire possunt. Alia est παρεμβολὴ socia, atque affinis τῆς ὑπερβολῆς, tum nomine, tum natura, quoties aliquam ex circumstantiis, quæ post orationem afferenda fuit, rei ipsi inserimus, quale illud,

Tum Bitian ardentem oculis, animisq; frementem
Non iaculo, neque enim iaculo vitam ille dedisset.
Sed magnum stridens contorta phalarica venit.
Fulminis acta modo.—

Debebat enim coniungere instrumentum cum vulnere, ac postea dicere, quæ interposuit, sic,

Tum Meropem, atque Erymam iaculoq; & Aphidnum.
At Bitiam stridens contorta phalarica, diui
Fulminis acta modo, clypei per taurea terga
Loricamq; horrentem hamis, ferroq; trilicem
Non iaculo, neque enim iaculo vitam ille dedisset.

Sic & paulo ante.

Et primum Antiphaten, is enim se primus agebat.
Thebana de matre nothum Sarpedonis alti.

Postposita oportuit ad hunc modum:

Et primum Antiphatem, sobolem Sarpedonis alti,
Matre nothum Thebana: is enim se primus agebat.

Quæ equidem ita discerpsi, non vt meliora facerem: sed vt ostenderem figuram. Nam quanto venustius?

Et primum Antiphatem; statim primum quia primus: quam si distulisset. Vbi vero partes orationis certo ordine disponuntur, ita vt aliquibus aliquæ reddantur, vt aliam formam, ita aliud nomen inuenere. Duobus autem modis consueuere. Aut enim fit recursus in ipsa redditione, qualis erat in Epanodo: aut à prima incipit redditio, ac desinit in posteriorem. Ponam orationes duas simplices, quas deinde figurabo. Vna erit hęc: Ego nobilis, & probus: Caluus caprimulgus, & nequã. Disiungã,

atq; retribuam suum cuiq; sed recurrendo, sic: Ego nobilis, Caluus caprimulgus. Caluus nequam, ego probus. Hanc appellauerunt συναπάντησιν: id est, occursionem. Cum enim videtur oratio processura: quasi cōsistere eam fecimus, atq; occurrimus, à fine incipientes. Quod si positis fiat ordine, quo cœptum est, retributio, Zeugma dixerunt, id est, coniunctionem: veluti si sic dicas: Cæsar & Caluus eadem in vrbe agunt. Cæsar Philosophus, Caluus Asinarius. Coniunxisti cum Cęsare Philosophiam, cum Caluo fœtorem. Iugationem hanc nomino. Vtriusque exemplum dabo ex diuino Poeta. Occursionis illud.

Vos etiam gemini Rutulis cecidistis in aruis
Daucia Laride, Thymberq; simillima proles
Indiscreta suis, gratusq; parentibus error:
At nunc dira dedit vobis discrimina Pallas:
Nam tibi Thymbre caput Euandrius abstulit ensis.
Te decisa suum Laride dextera quærit. Priorem posuerat Laridem, posteriorem nominat. Alterum exemplum in Bucolicis,

Compulerantq; greges Corydon, & Thyrsis in vnum,
Thyrsis oues, Corydon distentas lacte capellas.

Iugationis autem decorem auxit in eodem libro, geminatione,

Non me carminibus vincat nec Thracius Orpheus,
Nec Linus huic mater quamuis, atq; huic pater adsit,
Orphei Calliopea, Lino formosus Apollo:

Nam & matrem reddidit secundo versu Orpheo, in tertio matris nomen, Lino patrem in secundo, patris nomen in tertio. Quod vero in vndecimo legitur,

Munera portantes, eborisq; aurique talenta:

Quidam à vulgata expositione ad hasce figuras traducere voluerunt. Vulgata sane lectio est hæc, *Munera portantes.* quænam? talenta auri, & eboris, & sellam, & sceptrum. Illi autem malunt sic: *Munera portantes auriq; eborisq; talenta: Et sedem.* id est, auri talenta, & eboris sellam. Iccirco transposuere voces. Verum vt sit quod volunt, nulla transpositione opus est. Erit enim ἀπάντησις. Cæterum quum etiam tertium sit munus, Trabea, non placet ista κακοτομία. presertim Latini orationem oportuit esse perspicuam. Tum autem minus conuenit loquutio, sellam eboris, talenta auri. Postremo etiam nunc vt olim, tum ebur, tum ebenum pondo æstimabatur. Quod vero non sit opus transpositione, etiam ex Hermogene manifestum est, qui nostram ἀπάντησιν vocat χιασμὸν: propterea

quod

quod cum primo quartum, secundo tertium redditur, excitatur forma decussationis ad hunc modum,

Eboris ╳ Auri
Talenta ╳ Scellam

QVÆ EX QVANTITATE.

Πάρισον.

CAPVT XXXIX.

ΠΑ'ρισον, siue παρισότης, Latine Exæquatio, quoties totidem vocibus, iisq; æqualibus complentur partes orationis Haud sane magna virtus aliquando etiam vitium. Isocrates & Gorgias in hac multus. De Homeri versu diximus. In Elegis sæpe inueniuntur membra paria vt in illo, quem adducebamus, *Credere iussit aquam. iussa recessit aqua.* Accuratius quoque in altero, cuius imaginem expressit vir bonus, *Semideumq; virum, semiuirumq; deum.*

Σύνθεσις, Τμῆσις, CAPVT XL.

PAtitur quantitas vel cum ex duobus verbis vnum conflatur: qualia multa dithyrambica. Compositio appellatur hæc, nō minus figura, quā cæteræ, Est enim dictionis facies præter morem vulgi. *Antemalorum. Semperflorentis*, apud Lucretium. Cōtraria huic, sectio. τμῆσιν Græci nominant, *Quæ me cunq; vocāt terra.*—nam vulgo dicimus: Quæcunque.

QVÆ EX QVALITATE.

Ὁμοιόπτωτον, Ὁμοιοτέλευτον.

CAPVT XLI.

LAtini duas Græcorum figuras ὁμοιόπτωτον, ὁμοιοτέλευτον ita sunt interpretati, Similiter cadens, Similiter desinens. Verum neque Græcorum admiror superuacuam sedulitatem, neque Latinorum probo securitatem Græci sane cum haberent excogitatam vocem ὁμοιοτέλευτον, cuius finis in pluribus membris eundem sonum ederet: quid noui in eo, quod ὁμοιόπτωτον nominant quæsiuere? nonne est in hoc ὁμοιοτέλευτον? Idem nanque est in dictione & πτῶσις, & τελευτή. Quod si πτῶσιν aliud intellexere, id scilicet, quod nominum tantum esset, atque participiorum proprium: sane aliarum quoque partium nomen certum ad illatum desinentiam inuentum oportuit. Igitur in verbis ὁμοιόχρονον statuendum. In aduerbiis vero quid? etiam personæ & numeri non negligendi. ὁμοιοτέλευτον enim dicunt illud: καὶ τὰς δίκας κατέστησε, καὶ τῶν ἀδίκων ἀπέστησε. hoc autem ὁμοιόπτωτον: ὦ πάντων πολιτῶν ἀρχηγέστατι, καὶ πάντων ἀνθρώπων δυσφημέστατι. Quod si iccirco fe-

ceruut, quia aliud sit desinere eodem sono, aliud eodē casu, quia non semper iisdem casibus idem sonus sit, iam illa non erit figura. Exempli gratia, δεινὸς τοὺς λόγους, καὶ ἀγαθὸς τὰ ποιητικά. quāobrem ne Latini quidem, vti dicebamus, recte. Vox enim illa similiter cadens neutiquam nominum tantum desinentia significat. Æq; enim cadere dicemus Latine, Fugit, & dicit: hodie, & postridie. Quare vna tantum nobis esto figura ὁμοιοτέλευτον omnem comprehendens desinentiam. cuius exempla frequentia apud poetam, verum vnius tantum modi, videlicet in participio actiuo, eoque casu quarto tantum, in eodem versu, *Tollentemq; minas & sibila colla tumentem*. In pluribus. *Sed neq; currentem, neq; se cognoscit euntem, Tollentemue manu saxumq; immane mouentem*. Alia ὁμοιοτέλευτα rariora: vt in XI, *Ad terram misere aut ignibus agra dedere*. &, *Vincla recusantium & sera sub nocte rudentum* Stulte vero irridet in Thucydide ὁμοιόπτωτον Dionysius Halicarnasseus. Haud enim fere quisquam est vel Oratorū, vel Historicorum, vel Poetarum, apud quem nō inuenias. Quin ipse quoq; Demosthenes cum alibi tum hisce verbis non esse vituperandum demonstrauit: τῇ τε πόλει βοηθεῖν οἴεσθαι δεῖν καὶ δίκην ὑπὲρ αὐτοῦ λαβεῖν τοῦ κακῶν πεπόνθαμεν. Quid Aristoteles? cuius orationis castitatem potius, quam licētiam carpas. Omitto procemium in Rhetoricis ad Alexandrum: At in III. de Anima, & πάρισον, & ὁμοιοτέλευτον edidit. ἀκοὴν δὲ ὅπως σημαίνῃ τι ἑτέρῳ. γλῶτταν δὲ ὅπως σημαίνῃ ἑτέρῳ. In libro vero. De sensu & sensili adeo probauit, vt non solum eandem desinentiam, sed in eodem casu idem nomen reposuerit. οἱ μὲν τελευτῶσιν εἰς τὰ περὶ ἰατρικῆς, οἱ δ' ἐκ τῶν περὶ φύσεως ἄρχονται περὶ ἰατρικῆς. sic & in eodem, εἰ οὐδὲ μὴ δ' ἐκείνη καλῶς, μηδ' αὕτη καλῶς. Cæterum est & alius modus eius similitudinis, quæ est in sono. Non enim in diuersis membris orationis, sed in fine eiusdem membri, quū syllaba, vel dictio syllabæ, vel dictionis antecedentis, eandem sonum reddit. neq; vero in fine solum, sed etiam in quacunque parte. Quod quum quasi visum obiiceret Erasmus Ciceroni, meritus est vt à nobis in priore aduersus eum oratione doceretur. Ibi igitur & Terentij dixisse sese, & Horatij pares res, & Homeri ἱερεῦσιν ἱερὰ, afferebamus, quibus Ciceronis Fortunatam natam toleraremus. & nunc ex Aristotele addimus φθαρτικὸν ὄν, idq; nō semel. & ex Thucidide, σημεῖα μία ναῦς, quorum authoritate figura illa commendari possit.

INTERROGATIO PERCONTATIO.
CAPVT XLII.

QVærebamus, essetne figura Interrogatio. Quibusdam enim non videtur: ac ne nobis quidem, si eius natura consi-

deretur. Nemo enim non etiam sine arte interrogat. at omnis figura ab arte. Non igitur natura sua figura est, sed vsu. quædam enim recta oratione quæ dici solent, si flectantur ad interrogationem, figuram committent: quemadmodum & exclamatio. Quod igitur ad genus, ex iis, quæ supra posita sunt, referetur? Ad genus id, quod adiungit diuersam vocem. Esto enim oratio hæc, —*ego te vidi Damonis, pessime, caprum Excipere.*— addita negatione, *Nonne ego?* efficitur interrogatio. Semper autem exercetur affectibus, admiratione,

Nonne fuit satius tristes Amaryllidis iras
Atque superba pati fastidia? Indignatione,

—*& quisquam numen Iunonis adoret?* Desperatione,

Sed quid ego hæc autem nequicquam ingrata reuoluo! Aliquando ad sciscitandum. *Quoue tenetis iter?* —cuiusmodi maxima pars est: Interrogatio enim est a dubitatione. nemo enim quod aut habet, aut scit (scire enim habere quoddam est) rogat, nisi per simulationem aut quum quod scimus, ab aliis vel negatur, vel dissimulatur,

Nonne ego sum magni Therameda filius Alcon?
Interrogationem a percontatione qui distinguunt, subtilitati student. Interrogatio enim genus est: Percontatio species. Percontatio illa est,

Sed vos, qui tandem, quibus aut venistis ab oris?
quum petimus quod nescimus, aut fingimus nescire. Interrogatio vero & hæc, & alia, etiam quum scimus, sed interrogamus, vt a negante exprimamus confessionem,

—*Nos' et ibi Phrygia fluxas res vertere fundo*
Conamur? —Etiam alio modo, quum quærimus caussam, quam tamen reddi nolumus:

—*quid me alta silentia cogis*
Rumpere, & obductum verbis vulgare dolorem?
Interrogatio ἐρώτησις, Percontatio, πύσμα, Exquisitio.

FIGVRARVM VSVS. CAPVT XLIII.

QVid esset figura, quotquot earum genera possent statui, itemque generum species, quod fieri potuit, breuiter dictum est. Nunc quæ cuique genere dicendi conueniat, declarandum. Quanquam igitur ex ipsis exemplis, vnde sumpta sunt, intelligere potes, quibus quæque formis aptari queant, tamen strictim de his aliquid dicendum est, non omnes locupletes, aut verecunde, veluti παρρησίαν. Semel enim & parce,

O vere Phrygiæ, neq; enim Phryges. Sic neque πάρισον neque inuersionem, neque ἀντιμετάβολην, neque ἀντιμετάθεσιν. Hæ namque Epigrammati, & Satyræ, ac humilibus Scenis sunt familiares. Altiloqui autem maxime peculiaris Periphrasis, & Metonymia, & μεταβολὴ: cæteræ omnes, vt res tulit. Mediocris autem Character. quod ad figuras attinet, ad Magniloquum frequentius, ac propius accedit, quemadmodum & numeris: de quibus iam scribendum est.

NVMERVS. CAPVT XLIV.

Ἀριθμὸς, sicut alibi quoque declaratum est, id significat, quod designat discretam quantitatem. Numerum Latini dixerunt a distributione: hoc est enim τὸ νέμειν. vnde & νόμος. Huic Numero Musicus quum addidit sonum, suum fecit, atq; ῥυθμὸν appellauit. Maiores nostri, qui in armis nati, sero Græcas artes excoluere, quum aliam commodiorem non inuenirent, communi cum priori voce appellauere. tum postea translatum ad Poesin. Sic definiemus: Numerus est concinnitas orationis, apta rei, quæ significatur. Intelligo rem, aut quæ est, aut quæ esse fingitur. Nam Poeta ex persona sua ita loquetur, vt est. vbi vero duas introduceret inter se altercantes, non necessario dabit orationem secundum rem: sed ex animo loquentis. Magna erat res, *Nuncius ab Ioue*: paruam eam facit Dido, iccirco utitur humili oratione, *Scilicet is superis labor est, ea cura quietos Sollicitat.*—nam & dactylis vsa est, & vocalibus exilib. Quin ne ex Poetæ quidem persona: sed ex stili natura. Tenues enim res grandiore oratione describet altiloquus, vt in mediocri fecit Poeta, quum *apum gentem* dixit: &—*sub mœnibus vrbis aquantur*: &—*paruosque Quirites.* In septimo vero diuini operis, vide quibus verbis humilem pingat cōparationem, —*magno veluti quum flamma sonore Virgea suggeritur costis vndantis aheni.* Oritur autem ex partium quantitate, qualitate, dispositione. Quantitas duplex. in corpore & in tempore. Corpus appello, dictionis extensionem: Tempus, tractum pronunciationis. Qualitas in tenore & in sono. Tenorem intelligo elationem vocis, aut depressionem. Sonum, aeris verberationem qualemcunque. Concinnitatem, quemadmodum alibi dicebamus, non a cinno, sed a canendo nunc diximus. adeo vt quod ambigua voce dixerūt. Numerū veteres, (nobis liceat) Canorem appellemus. Quidni? veluti a rubendo rubor, a sapiendo sapor, ab ardendo ardor, a sudando sudor: sic a canendo canor. Est quippe Numerus in oratione concentus quidam. Dispositio comprehendit locum, situm, ordinem. de quibus omnibus iam dicendum est.

EX DI-

EX DICTIONVM QVANTITATE.

CAPVT XLV.

NVmerum efficit Quantitas duplex, continua & discreta. Continua, quum dictio prolixa spiritum exhaurit. hic totum solidum est. Discreta, quum solidorum breuitatem cōpensat frequentia interuallorum. exempli gratia,

Nimborum dominum tempestatumque potentem.

Hic sunt verba quatuor, quæ Solida appello. quatuor, inquam, si Donato credimus, qui encliticas particulas vnam esse facit dictionem cum antecedente. Sic enim apud Terentium in Adelphis ait esse vocem illam *immisericorditerque*, octo syllabarum. Quatuor ergo hoc in versu plena sunt, tria vacua, quæ διασήματα, siue interualla voco. Sic enim & Musici. Vnumquodque continuum discernatur siue discriminetur in minutiores voces. tunc interualla defectui tractuum pro supplemento erunt. Exempli gratia, *Imperat & nimbis & densis turbinis auris.* Totidem in vtroque syllabę, in hoc plura interualla: quæ plenitudinem explent superioris. Eodem modo numerorum auspicia Pythagoras ex fabrilium malleorum ictibus deprehendisse. nec id ignorauit Virgilius. Quid enim antiquitatis ignorauit ille? Sed pudenter, vt semper, adumbrauit illo aduerbio, In numerum: VIII libr diuini operis, *Illi inter sese multa vi brachia tollunt: In numerum*, id est per vices non sine ordine. Quod Callimachus quoque dixit in Dianæ hymno: ἀμβολαδὶς τυπόντες. Quare numerus non solum consistet in plenis, sed etiam conflabitur e vacuis. Operosius enim dicitur in hoc carmine, *multa vi*, quam si dixisset *mutanti*, vno verbo. Vtriusque igitur legis tam pleni, quam vacui obseruationes ab exemplis petendæ sunt.

PLENI, ET VACVI OBSERVATIONES. CAPVT XLVI.

PLenitudinem non vna ratione fieri animaduerto, vel quum verborum tractus longi sunt, vt *Tempestatum, contemplator, armentarius, lamentabile, illatabile, irremeabilis, intractabile, ignipotens, arispedem, componere, conticuere, Saturnia, versicoloribus, Ionio, circumspexit, pernicibus, inexorabile, Phlegethontis, propugnacula, antemalorum, centumgeminus, tricorporis*, & alia eiusmodi, quorum tractus rei ipsius, cuius notæ sunt, aut dilationem, aut difficultatem, aut moram, aut vim pingunt. Hæc est prima pleni ratio. Altera quum verba carpuntur a verbis, vt ex ipsis partibus pes fiat. cuiusmodi versus ille est in XI,

Extulerat lucem, referens opera atque labores. &,
Sic fatur lacrymans, classiq; immittit habenas. &,
Romanoque foro & lautis mugire Carinis.

Vacui autem lex obseruatur, aut ex natura ipsius, aut ex frequentia & raritate. Naturam intelligo formam modumue, quo verbum a verbo absistit. veluti differt interuallum horum duorum, *qui primus*, ab interuallo illorum duorum, *Littora multum*. Itaque aut vocalis excipit vocalem, vt *Insula Ionio* : aut consonans consonantem, vt *sub pectore*, consonantem vocalis, *Ibant obscuri*. aut e contrario consonans vocalem, *numine laso*. quorum omnium multa variaq; ad constituendum numerum vis est. Quinetiam ipsa vacua modo alio cōsiderantur: non quo pedem, sed quo verbum claudunt, quorum frequentia interuallorum hoc in genere affectum auget in sententia. Namque vt plus soni reddit tractus prolixioris, ita plus exhauritur spiritus in vocis resumptione. Ergo interdum prætulit Poeta compositum simplici, vt rei tractum vocis prolixitate referret. Interdum minutioribus confersit versum vocibus. Exemplum prioris cōsilij, *—lato quam circum amplectitur auro.* non circumplectitur. Hoc enim est illo simplicius. Neque veritus est elisionem, sed potius affectauit ob sonum. In illa igitur mora (auditur enim aliquid, quo intelligimus ibi fuisse illam præpositionem, sicut scripsit Quintilianus) designatur ambitus illius amplexionis Sic & attollere potius, quam tollere,

Hic inter amare focos, arcemque attollere tectis.

Opera enim multa eget arcis ædificatio. Iccirco plus etiam operæ positum est in *Attollere* quam in tollere posuisset, De his autem etiam inter Soni obseruationes dictum est Breuiorum autem verborum laus, atque vtilitas ad comparandam maiestatem vel ex vno illo versu constare potest.

Arma virumq; cano, Troia qui primus ab oris. & illo,
Inde toro pater Æneas sic orsus ab alto.

Cum quibus si comparentur ij, qui ex prolixis constituuntur, facile intelligetur, vtrum genus ad altiloquam dicendi formam sit accommodatius,

Iasius Imbracides Icetaoniusque Thymœtes. &,
Phyllyeides Chiron, Amythaoniusq; Melampus.
Ledeam Hermionen, Lacedæmoniosque Hymenæos.

Cæterum vocabulorum breuitate etiam ad celeritatem vtitur, dum molitur consilium, miscuit proliziora. dum exequitur, expedit minutioribus verbis,

Ergo

Ergo age chare pater ceruici imponere nostra
Ipse s... subibo humeris: nec me labor iste grauabit.
Quo res cunque cadent, vnum & commune periclum,
Vna salus ambobus erit. mihi paruus Iulus
Sit comes, & longe seruet vestigia coniunx. Sic mox, *Tu genitor cape sacra manu.*— Continua porro bisyllaba, —*dextræ se paruus Iulus Implicuit.* Verbum hoc longius implicationem designat ipsam,
Pone subit coniunx:——expedita.
Adhuc vero expeditiora,
Et me, quem dudum non vlla iniecta mouebant
Tela, neque aduerso glomerati ex agmine Graij,
Nunc omnes terrent auræ, sonus excitat omnis.
Nec minore arte,—— *subito quum creber ad aures*
Visus adesse pedum sonitus.—— &,
Ilicet ignis edax summa ad fastigia vento
Voluitur.——Tum subiecit verbum *exsuperans* alia, propterea quod flamma quoq; exuperabat,
——*Exsuperant flammæ, furit æstus ad auras.*
Quid illis verbis celerius?
Ferte citi flammas, date tela, impellite remos.
Aut illis?
Nec iam se capit vnda, volat vapor ater ad auras.
Quid illis lentius atque adhærescens magis?
Ante & Trinacria lentandus remus in vnda.
Cunctabundus rem, quam exhorrescebat Æneas, dicit illo versu,
Nec tu mensarum morsus horresce futuros.
Vbi quum hactenus de mole ac corpore dictionum præceptum est, obseruetur etiam temporis tractus, quod erat secundum membrum quantitatis. Spondæis enim vtitur in ipsis commorationibus, Dactylis autem in expeditionibus. Nam quod professi sunt, Trochæos seruorum diligentiæ conuenire in Scenis, satis est in Epinomide à nobis refutatum. Id quod ex Tragicorum quoque iudicio clarius constat, qui choros suos etiam in stataria materia è puris Trochæis sæpenumero edidere. Poeta igitur quum Æneam à Troianis oris in Italiam deduceret, dactylis vsus est. iter enim facit. quum vero ipso in itinere multis cunctabundum iactationibus canit, detinet spondeis,
Arma virumque cano, Troiæ qui primus ab oris
Italiam fato profugus Lauinaque venit.

Littora.—

Littora.— Hactenus processus. Nunc obiectio impedimentorum:—*multum ille & terris iactatus & alto* Sic discessum recentem Troianorum, qui pene etiam in ipso essent conspectu.

Vix è conspectu Siculæ telluris.—Cunctatur enim oratio, & in spondeo & in monosyllabis. Sane vix illud fit. Audis etiam in illo id, quod in re, atque opere est.

Et l[illegible]nes [illegible]creas lento ducunt argento.

Motus igitur ipsos, ac motuum variationem pingit. Nam ob pondus subsistit: deinde impetum dat, quum dicit,

—*versantque tenaci forcipe ferrum.*

Talis vis est in ipso dactylo, vt post collectas vires faciat impressionem. Id quod subiicitur oculis, non solum auribus in verbo *Impul[illegible], impetus, incita, [illegible]bunus, igneus.* Contra Anapæstus aptior ad luctam. Mouetur enim celeritate sua in hostem: deinde conserto prælio perstat. Neq; vero temere proceleumaticus admissus est ab eodem. Nonne vides ictuum crebritatem atque celeritatem?

—*labat ariete crebro*

Ianua.—Item aliam celeritatem,

Hærent parietibus scalæ.—Sunt etenim verba quædam, quæ secum connatos habent pedes ad eas quantitates, quæ sunt in re manifestæ: vt Statim, Cito. nam & curta sunt ipsa tota, & earum partes minimum habent temporis. Illico etiam, & Protinus, & Ocyus, cum promisso motu præ se ferunt per initia moram quandam, qua continuatio fiat cum superioribus. Sic Velociter & Perniciter, primarum syllabarum tractum totidem celeribus rependunt. Celeriter, longe fidelius. Nam tametsi multimembris est vox, persoluit tamen quam debet in significato, celeritatem. Non si[illegible] in *exemplum*, & in *[illegible]* in *[illegible]* mediocrius. Ne adducaris in eam sententiam, quæ censet nomina verbaq; naturalia esse, sicut est res. Quod quum Plato senserit à Pythagoricis, repudiauerit Aristoteles: huius odio potius quam quod, quæ dicebat, intelligeret, Erasmus, vt alia multa, stolidissime profiteri ausus est. Cæterũ & in libris περὶ ἑρμηνείας & in nostris De causis, acutissime contra eos est disputatum. Nec minus hoc loco illorum vel tarditas, vel pertinacia, vel impudentia deprehendi potest, quum & longæ, & breues dictiones sint notæ celeritatis, vt, citus, celer, velox, pernix, quæ tibi eligendæ erunt.

Ad vtramque vero consequendam quantitatem aliquando additur, vt dicebamus, interdum eximitur elementum. Certe in hac

in hac dictione, *Compositus*, motus est. Quare Poeta, cum quietem demonstrare vellet, elisit vnam è vocalibus, quę motoriam vocem faciebat, atque vt esset stataria, effecit,

—nunc placida compostus pace quiescit. Poterat enim sine carminis iactura, sic, *compositus placida nunc pace quiescit.* Sic propius accedit *accestis*, quam accessistis. Potuit enim *Vitastis*: aut tale quid. Et celerius est *iussc*, quam iussero. Et in, *extincti* est extinctio quædam decurtata voce. Sed de quantitate satis dictũ est. Horum enim vestigiis cętera omnia poteris indagare. Nunc ad qualitatem ipsam transeamus.

EX DICTIONVM, QVALITATE.

CAPVT XLVII.

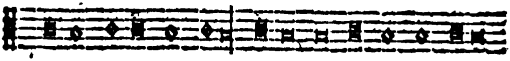
AC quantitas quidem ad materiæ rationem propius accedere videtur, qualitas formæ naturam magis sapit. videtur enim Numeri anima, sonus: Corpus autem, dictio. Est autem sonus, quemadmodum dicebamus, duplex. Alter sane qualiscunq; vel in vocalibus, vel in consonantibus, vel singulis, vel cohærentibus, vel coniunctis, vel commistis. Alter est soni potius modus. de quo in libris de causis acutissime disputatum est. Accentum dixere veteres soni moderationem in tollenda, premendaq; voce. Ita enim loquebantur. vt canere viderentur. Id quod multis etiamnum peculiare nationibus est. Taurini. Ligures soli Italorum accinunt loquutionibus; in Gallia, Arverni. Non temere factum puto, quod ab iis, qui Latine loquuntur, desitum sit. Quid enim risum maiorem mouere queat, quam si ita pronuncies.

Ar- - -virum- - -ca - -Tro- - - - -pri- - - - - - -o-

ma que no iaqui mus ab ris.

Quod quoniam à nullo accepimus pręceptore, voluimus hic explicari, ne alios quoque vel lateret, vel falleret, sicuti diu nos quoque fefellit. Cæterum cum tenorem (is enim tenor est) à quantitate non distinguant, atque barbare pene omnia pronũtient: omnia enim producunt Itali: omnia corripiunt ita Vascones, vt deuorare videantur) quibus temporibus quoque antiqui pronuntiarent, pictum dedimus,

Arma

Arma virumq; cano Troia qui primus ab oris.

Cum igitur huiusmodi qualitas iam vsu abolita sit, ad aliam quæ lucuentissimam constituit speciem orationis, transeundū est. Eam sic agnoscebamus, in vocalibus, in consonantibus, singulis cohærentibus, coniunctis, commistis.

Igitur Vocales grandisonæ sunt, A, & O. Obscurum, V. obscurius Y. Exile I. Mediocre, E, In A, latitudo. In I, longitudo. In E, profunditas. In O, coarctatio. In V, & Y, natura quædam affinis ipsi I. In verbo igitur, *cano*, vtraque illustris: plus enim ibi audis, quam si dicas Canus. Sic, *alto*, quam Altus, *Lato*. quam Latus: aut, canis, Latis, Altis. Mediocrem autem aut fusum sonum in, Cane, Late Alte. I, multum potest ad animi suspensionem, quæ in Voto, in Religione: præsertim cum producitur, vt dij. etiam cum corripitur: Pij. Et ad tractum omnem denique designandum, Littora, Lites, Lituus, It. Ira, Mitis, Diues, Ciere, Dicere, Diripiunt. Status enim in principio, motus deinde. Hæ per se singulæ vocales. Cohærentes autem similibus similes augent sonum. Græci geminant A, & O, *λάαν ἀθῶης*. Latini O. Coorta, Coopertum, Cohortatus. Item alias, in quibus eiusdem efficaciæ sonus exultat. Deæ, Deprehendo, Vehemens, Deero, Deerro. Dij, Pij, Iit: non sine manifestissima spiritus profectione. Lituus, non sine soni, quem significat, similitudine. Ex vocalium commistione diphthongi fiunt quarum sonus cum ~~& deficerit~~, & si restituatur, distortus sit, in earū præceptionibus non laborabo. Non coniunguntur autem vocales, quemadmodum consonantes, in eadem syllaba, nisi commistione, vt diximus: aut mutatione: quod facit I, & V. de quibus alibi. Exempla vero aliquot huc adducenda sunt, Granditatis illa: *Arma virumq; cano.*— Mista illa In itinere quod appetit: *Italiam*. Necessitas itineris in vasta voce, *Fato*. Vastitas in vasta voce.

Vastos voluunt. obscurum in ipsa voce hoc significāte. Quid enim illis obscurius? *Ibant obscuri. Inuadunt vrbem. Tuq; inuade viam*—Illa vero proposita, explicata, diffusa, quæ egent consultatione,

Consulere atque omnes metuentem exponere casus.

Est enim decies, Expositum. sic,

Et petiere sibi, & voluere adiungere gentes.

Manifesta

Manifesta vero dat exempla humilitatis, & grandiloquentiæ initio diuini operis. Tenuissimum enim,

Ille ego qui. Deinde cum dicit: *&, egressus syluis vicina.* latiore sono vtitur, atque sane egreditur, ac vestigia ponit in grandiore.

Vt quamuis auido parerent arua colono:

Gratum opus agricolis.—tandem persistit,

—*At nunc horrentia Martis, Arma cano*—

Sic, *olli*, potius, quam illi. *Coorta, Collucent, Apparent,*

Illatabile murmur. Sane obscurum. Etiam illud,

—*et flaua tegit galea aurea rubra.*

Quod potuit, *cristis rubris.* At Seruius ausus est recensere inter pessimos versus. Similis ille,

Cui triplici crinita iuba galea alta chimæram

Sustinet. Tantum interest inter Grammaticum, & Poetam. Eiusdem maiestatis:—*verbena tempora vincti*, non, verbenis. &,—*latera ardua tinxit* &—*capita alta ferentes* &,

Accipite Æneam, & tandem arcete periclis,

Exemplum de O.

Ionio in magno. Neptuno Ægeo. Inoo Melicertæ. Apud Senecam, *Arctoo gelu, Bootes, Oriona.* Apud Catullum, *Oarion.*

Hiatus autem sæpe quæsitus,

Et succus pecori, & lac subducitur agnis.

Sub Ilio alto, præsertim cum repræsentandus est vel conatus, vel difficultas. *Ter sunt conati imponere Pelion Ossæ.* Equidem etiam alio auxissem *Pelio Ossam.* Sicut & illud Ouidianum,

Iactari quos cernis in Ionio immenso:

Fecissem, *Quos cernis iactari in Ionio*— Admirantis superciliosus hiatus ibi:

Vt vidi, vt perij, vt me melius abstulit error!

Aliquando variationis, ac decoris tantum gratia, *Dardanio Anchisæ. Neptuno Ægæo.*

Consonantibus autem sonus vt non integer sine vocalibus, ita cum ipsis talis, vt eas faciat pleniores, inter quarum naturam natura media est ipsius aspirationis: cuius pronunciationem tametsi viro graui indignam semper existimaui: est enim cotui gutture canere: & quasi vomere videntur, qui ita loquuntur: tamen quia veteres eam admisere, vsus priscus tenuit, nouus recuperauit: de ea tantum dicemus, multum posse in animi affectibus. Quare Interiectionibus addita est. Adiuuat rem sane—*rauci turbatis vocibus hisco.*—*clamor frustratur hiantes.*

hiantes. Ahena. quod cum sine aspiratione scriptum esset in Codice Virgiliano; superinductam noua manu vidisse se scribit Gellius.

In Consonantibus est, Sonus, & Spiritus. Spiritus continet stridorem: sonus, vibrationem, asperitatem, tinnitum, mugitum. Spirituosum F. tantum abest, vt, quemadmodum dixere, sit muta. Per se enim flatum habet. Magis etiamnum S. Stridor in Z. Vibratio & asperitas in R. Tinnitus in N, & L. Obscuræ pressique soni, B, P, T, C, G. paulo hilarior, D. Arabes vero ipsum etiam aspirant. Contra, Galli in fine attenuant, ac pro T, pronunciant. M, seipsum, quid velit, prodit, est igitur F, affine adeo aspirationi, vt Fistula, Fiscus, ab hiatu deducta sint. Neque abest ab ea vi digamma Æolicum. Quare & in voce hac Flatus spiritus est ex ore exiens: & in Fluo, ac Fluctus, additum est robur aspirationis cum esset, Pluo, Græcum vetus: quod addita consonante πλωω dicunt. Est enim & Flatus Græcum æque, φλαῦ & πιφλάζειν. Rite igitur rem ipsam pinxit Poeta, cum dicebat;

—ferunt sua flamina classem: &, *freta feruida.* &, *fracta remurmurat vnda.* &, *—fractaq; ferunt ad littora voces.* Eadem proportione digamma Æolicum, *—vastos voluunt ad littora fluctus.* S, autem sibilum edidit clariorem: *—sale saxa sonabant.* vtrumque coniunxit in ventis, *—loca fœta furentibus austris.* poterat enim dicere, Plena: sed quæsiuit F. Stridorem in Z, etiam Quintilianus notauit. Apud Græcos quærenda. nam Latini cum ea suam vocem habent nullam. Asperitas in R, repræsentatur ex ipsa voce statim, præsertim quum geminatur. solum;

Asper acerba tuens. Geminatum;

—studiisque asperrima belli.—acerrimus armis. miserrima Dido. Aere, ferrum, robur, fortis, rumpo. Sunt tamen, quemadmodum dicebamus, etiam voces aliæ mollissimæ per eam literam demonstratæ. Quid enim leuius Risu? quid æquabilius Ratione, quid minus aspernabile, quam Res? Illa autem merito: Ira, rictus, ringor, horreo, terreo, & eiusmodi: Festiuissimo vero Epigrammate ciuis noster Nicolaus Arci comes perstrinxit Quintianum. Is enim heroicam literam vocabat R. quare ea differciebat versus suos. Ille igitur post aliquot versus Quintianicos plenissimos illius elementi, tandem.

Quintianus.

Errat siquid vult dicere Quintianus. Audis autẽ in *Ætna ruinam, Erigit eructans.* Sibilum ibi, *cum sonitu:* Flatũ ibi, *—fundoq; exæstuat.* N, tremula est litera: ne pronuncies more nostrorum

rum populatium, ex quorum prolatione minime agnoscas eiusmodi elementum, quum est in fine dictionis. Illius concinnitatem audis in hac ipsa voce, Concinnitas. teneritudinem in Tenero: & in Flamina, leuamen. est tinnitus in Nomen. Mollior L, quod & audis in ipso Molli. Semper quæritur in facilitate & volubilitate: quarum vtramq; audis in vtraque harum vocum. Itaque locum abhorrentem a Tartaro rectissime illis verbis indicauit, *Concilia Elysiumque colo.* — Illud vero mollissimum, quod etiam a Quintiliano animaduersum est,

Mollia luteola pingit vaccinia caltha.

Vdum ipsum carmen est, ex ea litera, quam vdam & liquidam appellarunt. Non inepte illam in lingua ad palatum expressit Persius;

Phyllidas, Hypsipylas, vatum & plorabile si quid,
Eliquat, & tenero supplantat verba palato.

Talia sunt, Illætabile, lamentabile, vlulare, —*vocemque per ampla volutant Atria.* — Vtranq; miscuit, & asperam & mollem liquidam in motu & ruina. —*ruere omnia visa repente, Limmaq; laurusq;.*—M, sicuti dicebamus, quem ad vsum eligendum sit, ipsummet ostendit. Sonum enim & crassum & plenum edit: quem non est oblitus Poeta. —*immugiit Ætna cauernis. Mussant patres.* & ibi maximè, *Muta metu primo.*— B, C, G, P, haud valde mutant orationem sola: coniuncta vero multum, vt videbimus. D, aliquid vult: etenim audio nonnihil in Deorum, dii, dea. Aliter enim afficit me illud, *Nate dea,* quam *Nate mea vires.*— & Dominus, quam Cominus. P, tamen quandam quærit firmitatem. Agnosco enim in Piget, pudet, pœnitet, pax, pugna, pes, paruus, pono, pauor, piger, aliquam fictionem. *Parce metu*, constantiam quandam insinuat. & Pastor plenius, quam Castor. sic Plenum ipsum, & Purum, Posco, & alia eiusmodi. T, vero plurimum sese ostentat. Est enim litera sonitus explicatrix. fit namque sonus aut per S, aut per R, aut per T. Tuba, tonitru, tundo. Sed in fine tametsi maximam verborum claudit apud Latinos partem, tamen in iis, quæ sonum afferunt, affert ipsum quoque soni non minus. Rupit enim plus rumpit, quam Rumpo.

Atque hæc quidem natura vsusque consonantium est singularium: quæ quum inter se cohærent, aut coniunguntur, aut commiscentur, rem ipsam longe faciunt expressiorem. Cohærent igitur aut eædem, aut diuersæ. ac geminantur quidem in eodem verbo, vt Flamma. In diuersis autem non cohærent per

geminationem, sed dicuntur subire. Neque tantum edunt soni, vt *Ore eiectantem, mistosque in sanguine*, &c.

Cohærent autem diuersæ, quum in diuersis syllabis aliam alia subit: vt *Italiam fato*. & in eadem voce, Imber. Coniunguntur autem, quum in eadem syllaba sunt: vt Crepo, clamor, scopulus, statio, sponte. Mnasylus, macto, apto, & eiusmodi. Quarum coniugationes efficaciores sunt, CT, & TR, & SC. In cohæsione autem R, præcedens C. multum edit soni: Párco, arcus, Orcus: maiorem quum antecedit T, Artus, Partus, Martis, Ante P, non frequenter inuenias, Arpi, Harpyæ. Ante B, sæpius: & validum sonat: vrbem, orbem, absorbet. Ante V consonantem nobilis est, Curuus. Ante M, valida est: Arma, firmus. Ante alias non tantum valet. Arbor arduus. M, & N, ante B, Vmbo P, Impia: F, Infandum: D, Vnda: T, Pontus, plenissimæ sunt, præsertim quum verbum claudunt: Terrent, ducunt. Ante G, maximi soni sunt, Plangunt, Ante C, non tanti, Anchora. L, ante M, mollis, Alma, palma. ante T, plenior, Alta, caltha. qui sonus non displicuit summó Poetæ, *Alta monte. Ilio alto. Domus alta, Decora alta. Mœnibus altis. Alta tellure. Alta nubila. Altum mare*. G, ante M, concinnum. Agmen, fragmine. Cætera siqua sunt, per te considerabis: vt B ante N, Obnixus: multum moræ trahit, & vim notat Quare vides exempla varia ipsius Poetæ, Incendit, Incensa. Humentem, non Humidam intentant, non intendunt: Prensant, non Prendunt. Coniunctarum autem soni molles, CL, Vinclis: PL, Placidus Fl, propter F, plusculum requirit, Flatus, Fluctus, Flictus. Gl, est vt CL F, cum R, acrior, Fremitus, fragor, frigus. MN, mollis coniugatio, Omnis. ST, figit ac cohibet, Stare. Itaque ST, apud Comicos Plautum & Terẽtium silentij nota est. Stupor quoque satis id ostendit, & Stipes, præsertim quum subnectitur R. Equestris, *Strata viarum* stragula, astra, transtra. Tres iugationes, quas supra statuebamus, ponendæ sunt in exemplis. TR, violentiam: traho, contra, trans: præsertim si N, antecedat, Antrum. tanto magis si sit sibilus, Transtrum. Castra quoque eiusdem erit obseruationis. CT, penitus sonum ponit ante oculos, Macto, ictus, fluctus. haud longe ab ea PT, Aptum, captum. Cæterum SC, valde expetita est a diuino Poeta, Coruscus, Hethrusci, crebresco, madescunt, patescit, silescit, rubescebat, compescere, poscunt, albescere, mitescere, clarescunt, tremisco, crudescere, euanescere, & si qua alia. Commiscentur apud Græcos consonantes tres, C, P, T, aliquando cum aspiratione, aliquando cum sibilo. Apud

Latinos

Latinos, F, officiū facit ipsius P. aspirati, cuius vices gerit. de qua diximus satis. Cum sibilo vnam tantum cōiunximus C, ex quibus facta est nostra duplex, X Cum P. noluimus cum T. neque nos omnino, neq; illi penitus. sed eius loco D. posuerunt: vnde Z. conflata sit, vt sit SD. cuius qui probarunt duplicationem, vt ita scribere ut Mezentius, sane nusquam fuerunt Grammaticiores, id est ineptiores. Verum de hoc in Exercitationibus nostris. Ipsum ergo X. multum ponit moræ, tum propter duplicitatem, tum propter naturam, tum C, tum S. Igitur vixi, & vixet, & dixit, & tinxit, multum attollūt orationem. Monosyllabum quoque ipsum, Vix admodum firmum est. *Vix e conspectu.* —*Sidonia vix vrbe reuelli.* —*vix Tityre duco.* —*Vix illam Phrygeus Sagarisq; ferebant.* Hæ atq; similes sunt consonantium coniunctiones, quæ pro suis qualitatibus si affines sibi vocales nactæ sint, non est dubitandum quin admirabilem efficiant orationē. Illud præceptum non in postremis habendum, Consonans addita interdum addere sonum, interdum adimere. Est enim sonorum magis ac grandius, Pecu, quam Pecus, quare etiam producit vltimam, quam corripit pecus. Addit autem, quia Pluton plenius est, quam Pluto, & plus sonat A, quam Ab. Iccirco præter Grammaticorum leges dixit,

-regnumq; à sede Latini: non ab. Contra in vndecimo, —*pacem Troiano ab rege petendam.* Verum satis de qualitate. Nunc de dispositione agendum est.

EX DISPOSITIONE.

CAPVT XLVIII.

DIspositio verborum, est collocatio apta ad efficiendum cōcinnitatem æqualem rei. Quare quum iidem pedes eōdē in versu constare possint, aliam sæpenumero inimus collocandi rationē, quam existimamus accōmodatiorem ad sententiam explicandam. Neque enim satis est hoc id rei verbo significari, neque sic eas coniungi dictiones, vt ipsa rei conditio expleatur, sed vt is vocum ordo instituatur, vt ex earum sono res ipsa quasi solidatur atq; eliciatur. Iccirco & in principio sententiarum legimus paucisyllabas dictiones, à quibus ad productiores fiat gradus quo simul cum re ipsa crescat oratio.

Fluctus vti primo cœpit quum albescere.

Ecce quomodo priores motus breuibus dictionibus sensim deduxit ad habitum ipsum, quem longiore designauit. *Albescere.* sic, quum etiamnum essent in principio nauigationis, monosyllabis egit,

Vix è conspectu.—Sic minutis voculis primum,
Vt belli signum Laurenti Turnus ab arce
Extulit, & rauco strepuerunt cornua cantu.
Vtq; acres concussit equos, vtq; impulit arma.
Tum in ipso tumultu voces explicat productiores,
Extemplo turbati animi. simul omne tumultu
Coniurat trepido Latium, sæuitq; iuuentus
Effera. Ductores primi Messapus, & Vfens,
Contemtorq; deum Mezentius.——Itaque eodem iure accessimus φλυαρουμένους βαρβάρους, non sine tumultu Grammaticorum. qui cum paucæ lectionis, pauciorum artium, paucissimi sint iudicij; præscribere audent diuina ingenia febriculosis trepidisque angustiis suarum præceptionum. Ergo maximus Poetarum in quinto, quum incomparabilem versum illum fecisset,

Grammaticorum angustia.

Sternitur, exanimisque tremens procumbit humi bos:
impudentissime Seruius, Pessimus, inquit, versus in monosyllabam desinens. Vtrum enim malis? hucne, an
Sternitur, exanimisq; tremens bos corruit ictu.
Quis igitur illum quoque Grammaticorum interpolabit nobis ne sit monosyllabum?
Dat latus, insequitur cumulo præruptus aquæ mons.
Quem versum quare non appellauit pessimum, sicut & congenerem illum alterum? aut quare distulit iudicium monosyllaborum à primo ad quintum librum? Atqui potuerat sic,
Insequitur tumidis mons incitus vndis.
Verum vt corruit Taurus, vt confluxit in vnum montem mare: ita corruit versus in monosyllabum, copia multarum syllabarum in vnam syllabam coacta est sicut & in illo,
-ruit Oceano nox. Quid illo acrius?
-en hæc promissa fides est? Nihil enim aptius indignationi, quàm oratio desinens in monosyllabum. Vel euolue Demosthenis orationes. quotnam eius modi periodos inuenies? Inuerte modò nihil frigidius. Horatius quoque è magnis cœpti futile poema exiturum stomacharetur, ex prolixis vocibus eduxit finem monosyllabum,
Parturient montes, nascetur ridiculus mus.
Sic Poeta valido monosyllabo sustentauit procedentem ac mobilem versum,
Massyliq; ruunt equites, & odora canum vis.
Quam vocem si transmittas alio, totus pereat decor in illo quoque auertit deæ mentæ; vt postea figat in pertinacia; —*auersa dea mens.*

dea mens. Hanc dispositionem cum apud Ennium, atque Lucretium inuenisset (dixerant enim, *& fortis equi vis* non putauit amittendam occasionem qua illam in suos numeros trāsferre posset. Pauci enim in aliis Poeseωs legibus, nullus hac in parte cum Virgilio comparari dignus est. Itaque omnibus locis adeo studiosus fuit collocationis, vt si quid tantillum putes, deterius facias. Ergo illud quoque, quod à praeceptoribus nostris animaduersum est, videamus. Aiebant enim melius sic esse, —*moremq; imponere paci*, quam —*paciq; imponere morem*. Hoc ut, meo iudicio, recte. ita non recte: quando causam non docerent, praesertim cum in hac voce, *morem*, grauior, & (ita dicam) corpulentior sonus sit. Sane vocales in causa fuere, qua vox huic illa praeferretur. Tum autem ne vltima dictio praecedens sonum sono suo imitaretur. non enim multum distant, *onere orem*. Quare vero ille bis positus?

Quot prius aratae steterant ad littora prorae.

Enimuero insuauior versus est. quia Naues noluit: Puppes, non potuit, neque enim puppes aratae sunt. Potuit & illum sic

—*truncumq; reliquit Singultantem animam.*— .

At maluit, *Sanguine singultantem*. Vides enim dactylum, quo una sanguinis electio facta est, mox moram exitus alterius in spondeo, & in sono cohaerentium consonantium, & in tractu reliquiarum dictionis,

Hortor amare focos, arcemq; attollere tectis:

Minore opere licebat, *atque arcem tollere*, Efficacia conatus in attollendo periisset, vti supra monebamus.

Vada dura lege, saxis Lilybeia caecis:

Maluit quam, *caecis Lilybeia saxis*, propterea quod haud ita pridem versum clauserat eadem voce, —*vino praeteruehor ostia saxo*. Vbi nos doceat quantum operae ponendum sit in varietate, quam praeferamus aliquando vel sono, vel elegantiae. Par consilium in illo, *& vinclis innaret Claelia ruptis* consilium, inquam, quia posuit adiectiuum in fine. Ratio dispar. Nimis enim frequenter L. impingeretur, *Claelia vinclis*. Et vox illa, *ruptis*, cum versum claudit, sane rumpit vincula. Sed & illud obseruatum postea inuenimus à Pontano, quod nos quoque pridem mouerat ad iudicandum. Est enim eius versus facies à vulgari diuersa. *Curru iungit Hal sus equos*,— potius, quam *Iungit Halesus equos curru*. Id quod plebeius quispiam Poeta fecisset. Spondeus enim disiunctus à subsequente dictione, quae Dactylum instituit facere, moram iugandi equos nondum iunctos connotat. *Et fatis Regem se ducere posci*, potius,

 quam

quam *posciſſe dicere Regem*, quia & elegantius, & numeroſius. Concurreret enim ſyllaba eadem. *dicere Regem* & *poſci* habet coniunctas conſonantes ad ſonum.

Nunc nunc ô liceat crudelem abrumpere vitam,

Maluit, quam, *nunc, ô nunc*, ob celeritatem. Affectus maior in *Nunc, ô nunc*. In illo impetus manifeſtior. Mirum vero quantum afferat vel affectus, vel ornamenti vox, quæ in principio carminis ponitur poſt expletam ſententiam, quæ vox illi tamen appoſita apponit & ſenſum, *crudelis*

—Tunc illa ſeneƈta.

Sera meæ requies potuiſti linquere ſolam?

Crudelis— Neq; enim poſt, crudelis punctum, ſiue notam interrogationis libet apponere, ſed poſt ſententiam, quæ finitur illo nomine, ſolam. Enimuero plus placuit additamentum illud illius vocis, Crudelis, geſtu ſuſtineri, Idem in IV.

Et mediis properas Aquilonibus ire per altum:

Crudelis—ſic in ſecundo, *infelix*.

Et gener auxilium Priamo, Phrygibusq; ferebat,

Infelix.—Eſt enim tanquam elogium, quemadmopum Bellatrix, Venatrix, & alia,

—dederatq; comam diffundere ventis,

Venatrix, Et in XI. eque.—*Captiuo ſiue vt ſe ferret in auro.*

Venatrix,———Et in I.

Aurea ſubneƈtens exerta cingula mammæ.

Bellatrix,—Ne à Græcis quidem ignoratus dicendi modus, χίτλι⊕ νίπι⊕. Quam equidem figuram ſi velis dicere appellare auſim expreſſionem.

—inimicus & hauſerit enſis, Hoc magis probauit, quam *inimicusq; hauſerit*. Vt expediret rem ſimul cum dactylo non eſt veritus poſtponere cõiunctionem, cuius natura eſt præponi. Licet enim Poetæ contra tum leges, tum conſuetudinem loqui. Arceſſere præterea voces alias ab iis, quæ in communi vſu ſunt. Nihil enim maiorem comparat gratiam, quam nouitas. Quare cum Plautus, authore Feſto, patulos dixerit boues, quibus ſupra vulgarem modum cornua panderentur, maluit Poeta dicere, patulam fagum: cornua vero nouo epitheto inſignire.

—tenuere ſub cornibus aures. In quinto autem Æneidos, & nauis moram ſpondeis æquauit, & rupis extenſionem cum dactylo ſimul extendit,

Infelix ſaxis in procurrentibus hæſit:

Alia ſane ratione atq; cum adhæreſcit in vallium depreſſione, & depreſſas conualles, quemadmodum illius flexione,

Et lon-

Et longos vbi circumflectere cursus.

Probauit etiam quosdam numeros, eadem forma, eademque quantitate,

Restib. ibi ta coluisse Samo. Hic illius arma.

Concilia, Elysiumque colo. Hic castra Sibylla.

Et vera incessu patuit dea. Ille vbi matrem.

Amat etiam coniunctionem illam, ac pro, & Sic, atque. Et haud pro non grandiores enim sunt.

Filius ardentes haud secius aquore campi

Exercebat equos.—

Postponere etiam præpositiones Attici consueuere. Plato enim fere postponit τὸ πρὶ. sic noster, *Transtra per, & remos.* &, *Quos intermedium venit furor.*— Quare non dixit, Phrygiæ, sed, —*Troia qui primus ab oris*, nec, *Italiam profugus fato.*—

Abruptis etiam, & Abrumpit, pro simplicibus. Interdum quoque elegantiæ causa præponitur adiectiuum substantiuo. Quod si postponitur, fit ad efficaciam, *a q; apibus quanta experientia parcu.* nouum enim est, ac propterea mirum, in tam bruto animalculo inesse parsimoniæ virtutem. Sic, *Inde toro pater Æneas sic orsus ab alto.* quia refert cuiusmodi toro sederet. Sed & continuare duas, aut plures voces ab eodem elemento incipientes, mos veterum fuit. Sæpe enim in Plauto, atque Ennio deprehendas. Etiam Ouidius non neglexit: Virgilius vero non sine ratione vnquam posuit, *Arma amens capio:*— Est enim anhelitus in iterata vocalis vastitate. Sic, —*sale saxa sonabant, Saua sedens super arma.*— Quare, *Ni faciat, maria ac terras*— potius quam &, aut, Mare cum terris. Illa quoque sunt exempla, quibus res ipsa verbis exprimitur. Seiunctis enim verbis & pedibus simul, multa quoque similia indicantur. Ibi enim desinunt verba, *Sed tu desine velle.*— Et ibi labor impenditur: fit enim aggressio ad opus faciũdum, *Scilicet omnibus est labor impendendus.*— Præsertim cum post acceleratiõe fit mora in ipso opere, cum impenditur, per spondeum. *Moriamur*, iam expeditum est: tum autem breuisyllabis, ac paucisyllabis: —*& in media arma ruamus.* In illo autem est expeditio primum: mox applicatio ad vsum, *Experiuntur, & in medio quæsita reponunt.* Poterat sic, *Numina magna deum iussi veneramur*: maluit, *Iussi numina magna deum*,— vt iussionis atque obtemperationis antecessionem ostenderet. Cum autem pedes sese ingerant temere, magnopere studendum est, ne tres versus eadem pedum collocatione continuentur. Putant esse generosum ex primo & quinto da-

ctylo, cæteris Spondeis. Alternatis molliusculum fieri. Spondaicum temere veteres præsertim Græci; etiam Catullus paulo frequentior. Virgilius suo more, id est prudenter, in re quippe fixa, vt in secundo. —*Phrygia agmina circumspexit.* fixis quippe vestigiis oculos circumtulit. Et in nixu,

Cornua velatarum obuertimus antennarum.

Turrium quoque firmitatem, & Apœnini, & Hellesponti tractum eadem clausione metiti sunt,

Turrigera Antemna

Sic—*costam longo subduximus Apœnino,*

—*producitur Hellespontus,*

Rariores disiunctis vocibus,

Quod fieri ferro, liquidoue potest electra.

Multo durius, si monosyllaba sit in fine, vt apud Homerum nõ semel. Rarissimi Latinis terni in fine, vt apud Catull.

Phasidos ad fluctus, & fines Æetos.

Ex omnibus spondeis fortasse apud Græcos inuenias. Nunc nullius nobis in mentem venit, Ennij & Lucretij vnum & alterum descripsimus alibi. Aristophanes in Auibus septem spondiacos tetrametros continuauit.

Illud de dispositione animaduertendum est, Græcos Heroicos, atque Elegiacos abusos esse licentia hiatuum, vt ibi libitum esset, diphthongos, vocalesque longas ante alias vocales vel producerent, vel corriperent. Tragicos Comicosque vel nunquam, vel raro. Apud Aristophanem enim vix alium reperias vocalium occursum, quam τί ἰω; Apud omnes idem inuenias. Neque enim elidi potest sine formæ interitu. Omnibus quoque commune est, cum dicunt, ὦ οὗτος, non numerare notam interrogationis inter syllabas, quibus pedes constituuntur. In Prometheo Æschylus hiatum admisit, & alibi,

Ἀλλ' ἥκετ' ἰχθὺν οὐδὲ σοῦ τὸ χειρεργὸν

Χερὶ, ἠδὲ λαχεῖν τὰς ἐπιτείχισεως κρατεῖν.

Pindaro quoque rarissimus hiatus: veluti in Olympionica Epharmosto,

Ὅσα βοᾷ ἀγαῦ ἰών.

Sed licuit ob aspirationem. Isocrates nusquam, Aristoteles raro & Demosthenes. Ille etiam in præcepta retulit cautionem hanc tertio Rhetoricorum. Hesiodus contra omnem & legem & morem exsuscit, ι, ex fine III casus, βασιλεῦς pro βασιλεῦσι. Quod diximus de ὦ οὗτος, eodem modo de μὴ οὐ. Vocum autem multiplicationem etiam ex illo potes animaduertere.

Nam

Nam cum posset, nec inepte quidē *Multa etiam bello passus.*—
Arripuit clarius, *Multa quoque & b. llo.*—ne a geminatione quidem coniunctionis deterritus,

Vis etiam in aliis videre tractum ipsum moræ sub oculis?

S . bant oran . es primi transmittere cursum.

Cum illis enim versus quoque stat, longe diuersus ab illius leuitate, qui cum igni stipulam peruadit,

Atque leuem stipulam crepitantibus vrere flammis.

Aut legumina legit,

Suspuleris fragiles calamos, syluamque sonantem.

Sed parem lentitudinem & stuporem in periculo,

Extemplo Æneæ soluuntur frig . re membra.

In eadem quoque oratione pro rei natura numeri diuersi,

Et mule . re . edit fluctus.—

Hic est liquida iterata. vocales autem vel mediocres, vel exiles, vel obscuræ omnes. Tum vero vbi contrarium introducit, contrariis vtitur numeris, *& tollere vento.* Varietas vero, quod toties monuimus, poeticarum omnium virtutum maxima est. Quamobrem incompta illa (dissita enim sunt) condimenti atque intinctus loco habenda erunt,

Omnium egenes. —*Sic nam fore bello.* —*Ille vbi matrem.* —*Hector vbi ingens.* —*Iunonis ob iram.*
Ille autem expirans, non me quicunque es, inulto
Victor, nec longum latabere. Te quoque fata.

Ac de his quidem satis. Non enim tanquam præco, aut scriba censoris, nomina sunt nobis omnia describenda, sed præcepta modo stabilienda, quæ proponebamus ad animos excitandos: quos ad hæc studia natura deduxit: qua duce leges ex his non tam accipiant, quam emendent, si opus sit.

DE PEDVM CONSTITVTIONE EX IVNCTVRIS VERBORVM ET EORUM quantitatibus.

CAPVT XLIX.

ETsi superioribus opera satis multa scripta vidētur de collatione, qua numerorum concinnitas conficiatur: tamen vt nequid hic desideretur, quod explere iudicium poetæ possit, adiungemus iis hanc quoque diligentiam, quæ spectat ad iuncturas quantitatesque verborum, quibus numeri conficiantur. Nam quod monebamus, ita disponēda esse epitheta, ne ad supplementum pedum addita viderentur, alia res est. Non enim hinc oritur numerus. At hoc loco structura nostra, quemadmo-

dum in parietibus ipsis, consideranda. Nam sicuti maiore firmitate opus est in muris, vbi alterna serie saxa, aut lateres ita constituuntur, vt vnius ordinis iuncta capita, & substituantur mediis superioribus. & imponantur mediis inferioribus: ita quorum pedum pars prioris vocis finem cum posterioris initio coniunxerit, aptiorem auribus excitabit connexionem: vt in illo,

Vrbs antiqua fuit. Tyrij tenuere coloni.

Quanquam vt lex hæc perpetuo debet esse, non tamen decet perpetuam, id est, vt minime abolendam, ita minime in omnibus obseruandam, tum quia discluderetur hac tam rigida necessitate poeta a nobilissimis sententiis: tum quia varietas tot a nobis nominibus tot locis decantata verissimus intinctus est poeticorum obsoniorum. Dissitas igitur esse partes & licet interdum, & confert, & necesse est. Primum enim sententiæ: secundaria opera concinnitati consulendum. Non est autem in quouis genere versuum ratio eadem. Quare in aliis Lyricis laxior lex, in Adonio parcius committendum, vt vnica voce cõstet: aut duabus, quarum prima sit monosyllaba, aut vt monosyllaba finiatur. Exempla, *Bell gerentes*, *pax repetit*, *Arcadia lux*. In Sapphico minus sæpe illa. Si prima trisyllaba, secunda quoque, *Vt Otium Catulle tibi molestum est.* Siue omnino tres primæ syllabæ pluribus vocibus constent, vt, *Perseus, & neglecta redire virtus*. siue sit prima dissyllaba sequente quadrisyllaba, vt, *Lenis Ilithyia tuere matres.*

In senario dactylico, nunquam aut raro secunda voce secundus pes finiatur, si priore primus, aut prioribus, vt, *Da mihi fallere: da, sanctum iustumque videri.* Etiam si sint duæ voces in secundo: vt,

Vestrum prætor is intestabilis, & sacer esto.

Item si pedis initium sit in prioribus, vti,

Et Tyrias dare circum illota toralia vestes.

Quod si monosyllaba vox consequatur, emolliet, quia sistet, vt ibi,

Iam satis est. At tu quantumuis tolle. Benigne &c.

Est opus hac, ait; & valeas, me sylua, cauusque.

Manifesto in illo, *Scilicet vt tibi se laudare, & tradere tener.* Si enim substituas sic, *Scilicet vndique se laudare, & tradere conor*, insuauior fiet: & adhuc magis sic, *Scilicet vt tibi collaudare.* Quod si etiam cum his tertius pes tertia voce claudatur, iam non est ferendus. Alia ratio est, si duo primi pedes vnica voce cohibeantur, vt, *Armentarius Afer agit, tectumque laremque*

na. Est enim vetustissimus næuus. Illius autem trisyllabi proportionem, quam in Sapphico indicabamus, obtinet senarius, vt, *Sulcos, & vineta crefa: mera, reparat vimos.* Præcedente vero Dactylo melior, an insuauior? vt in hoc, *Hac ego si compellor imagine, cuncta resigno.* & translato dactylo vt ibi, *Multa mole docendus aprico parcere campo.* Atque hæc quidem sic, propterea quod sequuntur multisyllabæ dictiones illæ, *in agro aprico.* Quod si ita struas, concinnius sonabit, *Hac ego si compellor aquis potare venenum.* de aquis Tolosanis. &, *Multa mole docendus etiam parcere prato.* Huiuscemodi aptationes, atque disiunctiones verborum in Hendecasyllabis minus periculosæ, in Iambicis religiosius obseruandæ. Optimus enim ille, *Tecum ludere, sicut ipsa possim.* nihilo deterior eo, qui vbique connexus est, *Cui dono lepidum nouum libellum.* Iambici vero diffiti, pessimi, quales apud Augurellum haud pauci, & Æschylum, nisi complectantur distributionem, quæ partibus debeatur, sicuti fecimus nos in Scazonte. Cum enim negaremus ambire nos xenia plebeia, cõstituimus in tribus distributionem, in orexi, in siti, in somno: quippe in oliuis, in perna, in crustulo papauerato, quæ missilia olim erant Saturnalibus, *Non Lusitanis turgidam cauis Orchin, Non Cantabrorum vinsorbulam periam: Nolo Turundam, quam papauer aspergit.* Complexi sunt rationem trium, tribus commatibus, *Sat est famis, sat est satis, sat est somni.* Quod etiam in acriore incitatione fiet, propter asyndeta, vt sicut vocum seiunctione, sic etiam pedum asyndetis vehementior fiat impressio. *Abi, mane: veni, iste: clama, tace.* In Elego pentametro libertas cuiuscunq; modi: cuius exempla comperies omnis generis.

Hæc de collocatione. Nunc videndum de monosyllabis & polysyllabis. In Heroici fine rarius castigatiores duos pedes vna voce coercuerunt, *Deiopeam.* Græci, & prisci Latini sine modo, vt sese ingessere. lepidior si sit Spondiacus versus, Catullo frequens: apud Græcos vsq; ad fastidium. Ionicus à minore haud multo frequentior. *Adhibenda Elephanto.* in Pentametris affectauit primum Propertius, mox consilium mutauit ex populi studio. Ouidius infrequentior in polysyllabis. Molliusculi tamẽ sunt. Sic & Iambici trisyllabis finiti teneriores: quadrisyllabis fluxi: bisyllabis torosiores. Polysyllaba in Palæcis multo sunt ob eandem rationem iucũdissima. mollitudinis enim sunt alumni. Cum igitur inuenta, his adornauerimus præceptionibus, erit opus omne absolutum.

LIBRI QVARTI FINIS.

IVLII CAESARIS SCALIGERI POETICES LIBER QVINTVS, QVI ET CRITICVS DE IMITATIONE ET IVDICIO.

CAPVT I.

POETICÆ partes omnes recte, vt spero, atq; exacte satis exequuti sumus. Reliquum est, vt ex his præceptis Poetam perficiamus: idque duplici via ac ratione: imitatione scilicet, ac iudicio. Quę duo suapte natura diuisa, necesse est in ipso coniungi. Neq; enim aut imitãdum sibi proponet quempiam, aut imitationis inibit rationem, nisi & Poetam elegerit, & imitandi speciem probarit. Ac tametsi non est imitatio necessaria: non enim primi quem sequerentur, habuere: nostrum tamen maximæ parti expetenda videtur qui tempestatum iniuria in lingua patria peregrini sumus. Barbari vero, cum Ciceronis imitationem odiose sustulissent, patria sane fecere, vt qui nos ab illius imitatione dehortarentur, effecerint, vt ne se dignos quidem putauerit quispiam, quos imitaretur. Alij vero, inter quos Horatius, cum vniuersam irriderent imitationem, sine illa non multum videntur potuisse. Ipse enim, qui seruum pecus imitatores appellasset, in iis pedem locis posuit, è quibus vestigia sustulerat Lucilius. Epistolas quoque, Græcorum more, Phocylide, atque Theognidis, scripsit, præceptis philosophiæ diuulsis, minimeque inter se cohærentibus. In Lyricis vero quot ab illis suffuratus sit loca, haud facile dicere possumus, cum illa interierint. Extant tamen non pauca, quorum nonnulla suo loco recitabuntur. Iudicium igitur duplex adhibendum est. Primum, quo optima quæque seligamus ad imitandum, alterum quo ea, quæ à nobis cõfecta fuerint, quasi peregrina perpendamus, atque etiam exagitemus.

lemus. Hoc enim præstat nostra fieri opera, vt perfectionem inuictam consequantur: quam pati, vt cum à morosis insectatoribus id effectum fuerit, ex eorum iudiciis nostri nósmet ipsos desertos fuisse videamus. Horum igitur iudiciorum vt & usum habere, & ex eo fructum consequi possimus, duo maxima atque ingentia facinora in re literaria aggressi sumus: vnum hoc libro, vt Poetarum loca, qui eadem de re scripserint, conferamus: alterum in sequenti, desperato pene periculo, vt quod ab antiquis dictum, an melius dici queat, dispiciamus.

GRÆCI CVM LATINIS.

CAPVT II.

PRimum igitur Græcos Latinósque inter se conferemus. ac primum quidem primos, Homerum, atque Virgilium: ex quorum comparatione cuiusmodi iudicium de aliis faciendum sit, constabit facilius. Duo igitur cum sint, quibus constat Poesis, Res, & Verba, de rebus primum videamus. Homeri ingenium maximum: ars eiusmodi, vt eam potius inuenisse, quam excoluisse videatur. Quare neque mirandum est, si in eo naturæ Idea quædam, non ars, extare dicatur. Neque censura hæc pro calumnia accipienda. Virgilius vero artem ab eo rudem acceptam lectioris naturæ studiis, atque iudicio ad summum extulit fastigium perfectionis. Quodque perpaucis datū est, multa detrahendo fecit auctiorem. Neque enim in mole, frequentiaue orationis, sed in castitate, atque frugalitate magnitudo constituta est. Rerum quoque delectum eiusmodi habuit, e quarum splendore luculentus ille nitor suis Poematibus adiungeretur. Nam quemadmodum in ambitu ipso vitæ nostræ multa sunt, pauca delectant. pauciora pariunt admirationem: ita in Poetæ pectus multa sese insinuant: non omnia sunt admittenda. Ille vero, qui cum Marone faciat, malit profecto etiam boni quippiam tollere, quod placere possit, quam aliquid relinquere, quod vel solam suspicionem afferre queat offensionis. Equidem unum illum censeo sciuisse, quid esset non ineptire: vnum esse inter omnes vnicum; singulis autem instar omnium. Fudit Homerus, hic colligit: ille sparsit, hic composuit. Homerus ergo cum vitæ nostræ duas instituerit rationes, ciuilem prudentiam in Vlyssea, militarem in Iliade, easque tanquam duas species, in duobus viris ostendisset, in vno vtranque Ænea composuit Maro, cui etiam, sicut alibi diximus, addiderit pietatem. quod si, vt solent iactabunda, propterea prætulerint Homerum, quia fuerit inuentor argumenti,

quid

quid aliud faciant, quam vt didicisse nos fateamur, illi præceptorem à nobis superatum confiteantur? Neque vero obtrectandum nobis, cum ab illo acceperimus, quod ille ab aniculis didicisset. Quæ enim vel in Iliade, vel in Vlyssea fabulæ narrantur, caue putes ab ipso excogitata, sed per ora vulgi sane multo antea ab ipso circumlata. Quod si ei datur id laudi, quod recte concinneque disposuit, non id illi inuidemus, sed inuidentibus barbaris extorquendam esse nostram gloriæ partem curamus hac ipsa in parte, qua nos compositiores sumus. Denique quantum à plebeia ineptaque muliercula matrona distat, tantum summus ille vir à diuino viro nostro superatur. Quod si antiquiorum extarent monumenta Poetarum, fortasse aliquis inueniretur, qui vt argumenti magnitudine cederet, ita cultu, atque prudentia orationis priorem sibi locum vindicare conaretur. Arbitror enim ego Musæi stilum longe esse Homerico politiorem atque comptiorem quod vt clarius pateat, aliquot versus adducere coactus sum. Nam quemadmodum omnes sunt incomparabiles, soliquè è Græcanicis Virgilio digni, ita nonnulli adeo compositi, vt ab eius gentis nullo alio, quam à Musęo dici potuisse videantur. Quare neque Homerum neque Orpheum, sed Musæum fecit ille principem Elysiacarum cantionum. Illo igitur versu quid rotundius, elegantius, ornatius, numerosius?

Αὐτὸς ἐὼν ἐρέτης, αὐτόστολος, αὐτόματος νηῦς.

Neque putes hunc solum esse. multi enim alij sunt.

Ἠέριη φῶς ὤρνυεν, ὁ δὲ κυάνεον μετέηχε πέπλον.

quid illis suauius,

Λύχνον ἔρωτος ἄγαλμα, τὸν ὤφελεν αἰθέριος Ζεὺς
Ἐννύχιον μετ' ἄεθλον ἄγειν ἐς ὁμήγυριν ἄστρων.

Et illud,

Μαρμαρυγὴν χαρίεσσαν ἀπαστράπτουσα προσώπου.

Vide & id,

—ἀπ' ὀφθαλμοῖο βολάων
Ἕλκος ὀλισθαίνει, καὶ ἐπὶ φρένας ἀνδρὸς ὁδεύει.

Et illud,

Κυπριδίων ὀάρων αὐτάγγελοί εἰσιν ἀπειλαί.

Nequeo vero satis admirari,

Κύπρι φίλη μετὰ Κύπριν, Ἀθηναίη μετ' Ἀθήνην,

Et illud auditi meretur ob sententiam.

—παρθενικῆς δὲ
Πειθομένης ποτὶ λέκτρον ὑπόσχεσίς ἐστι σιωπή.

Grauius id, & memoria commendandum,

Γλῶσσα

Γλῶσσα γὰρ ἀνθρώπων φιλοκέρτομος. ἐν δὲ σιωπῇ
Ἔργον, ὅπερ τελέει τις, ἐνὶ τριόδοισιν ἀκούει.

Illorum autem numeris atque sententia nihil plenius,

Ἀνέρα γὰρ πολυλόμενον ἔρως βελέεσσι δαμάσσας
Καὶ πάλιν ἀνέρος ἕλκος ἀκέσσατο. οἷσι δ' ἀνάσσει
Αὐτὸς ὁ πανδαμάτωρ βουληφόρος ἐστὶ βροτοῖσιν.

Cum illorum vero gratia, atque numeris nulla alia carmina sunt comparanda,

Δεινὸς ἔρως, καὶ πόντος ἀμείλιχος. ἀλλὰ θαλάσσης
Ἐστὶν ὕδωρ. τὸ δ' ἔρωτος ἐμὲ φλέγει ἐνδόμυχον πῦρ.
Αἴζεο πῦρ κραδίη. μὴ δείδιθι νήχυτον ὕδωρ.
Δεῦρό μοι εἰς φιλότητα. τί δὴ ῥοθίων ἀλεγίζεις;
Ἀγνώσσεις, ὅτι κύπρις ἀπόσπορός ἐστι θαλάσσης;
Καὶ κρατέει πόντοιο, καὶ ἡμετέρων ὀδυνάων;

In quibus nullam vides licentiam, omnia castigata. Nam & rarissimum admittit hiatum, & lectis vtitur verbis, & versus claudit bisyllabis trisyllabisve maxima ex parte: vt si & hi versus Homeri sint, in Vlyssea discere incepisse, in Iliade profecisse, in hisce seipsum perfecisse dicam. Quod si Musæus ea, quæ Homerus scripsit, scripsisset: longe melius eum scripturum fuisse iudicemus. Nam cùm a Musæo accepisset illa, munda simul & acuta,

Κύπρι φίλη μετὰ Κύπριν, ἀθηναίη
Οὐ γὰρ ἐπιχθονίῃσιν ἴσην καλέω σε γυναιξὶν:
Ἀλλά σε θυγατέρεσσι Διὸς Κρονίωνος ἐΐσκω.
Ὄλβιος, ὅς σ' ἐφύτευσε, καὶ ὀλβίη ἣ τέκε μήτηρ.
Γαστήρ, ἥ σ' ἐλόχευσε, μακαρτάτη. ἀλλὰ λιτάων
Ἡμετέρων ἐπάκουσον.—

Hæc cum accepisset, multo leuiore sono, abiectis ictibus, laxioribusque numeris ita reddidit,

Γουνοῦμαί σε ἄνασσα. θεός νύ τις, ἢ βροτός ἐσσι.
Εἰ μέν τις θεός ἐσσι, τοὶ οὐρανὸν εὐρὺν ἔχουσιν,
Ἀρτέμιδί σε ἔγωγε Διὸς κούρῃ μεγάλοιο
Εἶδός τε, μέγεθός τε, φυήν τ' ἄγχιστα ἐΐσκω.
Εἰ δέ τίς ἐσσι βροτῶν, τοὶ ἐπὶ χθονὶ ναιετάουσι
Τρισμάκαρες μὲν σοί γε πατὴρ, καὶ πότνια μήτηρ.

Iratũ autem mare, atque fluctuabundum, quibus vterque scripserit versibus, videamus. Homeri illa non contemnenda,

Ὣς εἰπὼν σύναγεν νεφέλας, ἐτάραξε δὲ πόντον
Χερσὶ τρίαιναν ἑλών, πάσας δ' ὀρόθυνεν ἀέλλας
Παντοίων ἀνέμων, σὺν δὲ νεφέεσσι κάλυψε
Γαῖαν ὁμοῦ καὶ πόντον. ὀρώρει δ' οὐρανόθεν νύξ.

Omnia

Omnia pulchra, plena, grauia: verum e quibus maris motum nullum videam. Sed in quinto motum ipsum frigide admodum.

> Ὦρσε δ' ἐπὶ μέγα κῦμα Ποσειδάων ἐνοσίχθων
> Δεινόν τ' ἀργαλέον τε κατηρεφές.—

At Musæus quibus gratiis, quibus Musis?

> Ἀλλ' ὅτε παχνήεντος ἐπήλυθε χείματος ὥρη
> Φρικαλέας δινεῦσα πολυστροφάλιγγας ἀέλλας,
> Βένθεα δ' ἀστήρικτα, καὶ ὑγρὰ θέμεθλα θαλάσσης
> Χειμέριοι πνείοντες ἀεὶ στυφέλιζον ἀῆται,
> Λαίλαπι μαστίζοντες ὅλην ἅλα. τυπτομένης δὲ
> Ἤδη νῆα μέλαιναν ἀπέκλασε διχθάδι χέρσῳ
> Χειμερίην; καὶ ἄπιστον ἀλυσκάζων ἅλα ναύτης.

Præter hæc vero etiam illa, ne prioribus Homericis illis inferior sit;

> Ἤδη κύματι κῦμα κυλίνδετο; σύγχυτο δ' ὕδωρ.
> Αἰθέρι μίσγετο πόντος, ἀνέγρετο πάντοθεν ἠχὴ
> Μαρναμένων ἀνέμων. Ζεφύρῳ δ' ἀντέπνεεν Εὖρος,
> Καὶ Νότος ἐς Βορέην μεγάλας ἀφίηκεν ἀπειλάς,
> Καὶ κτύπος ἦν ἀλίαστος ἐρισμαράγοιο θαλάσσης.

Vtinam igitur alia quoque extarent monuméta priscorum. non enim dubito quin iudicium meum præferretur. Neque vero temere multi docti, sanæque eruditionis viri extitere, qui merito notarint quædam, a quibus nos iuberent abstinere. Nam quæ ille de suis diis infamia, infandaque prodidit? Adulteria, incestus, odia inter se. Quod si allegorias trahunt ad Physica: nunquam quicquam comminisci queant, quo Venus atque Mercurius a Vulcano natura rerum comprehendantur. Quæ sit Leucothea, quæ inuito Neptuno rege suo Vlyssem seruare audeat, Quis putet non esse puerile illud? Solis boues interficiunt Vlyssis socij, ac vorant. hoc Sol ipse nonnisi per nuntium rescischit: & nisi dixisset Lampetie, etiam nunc ignoraret ille: misellæ boues inultæ errarent in Elysiis. Ast alibi sane recte dictum est,

> Ἠέλιος, ὃς πάντ' ἐφορᾷ, καὶ πάντ' ἐπακούει.

Saltem cum torrerent eas, nidore Solem oportuit expergefactum, si in Oriente noctu dormiebat: De portu vero in Ithaca quot nugas Porphyrius? nam si ibi res aut physicæ, aut cœlestes sunt: quid erit ipsa Ithaca; quæ fatum ipsum contineat? Minatur Iupiter in Solis vltionem sese Vlyssis naues fulmine combusturum, eas obiectis mox obruit tempestatibus, Venus a mortali manu vulnerata. Esto. at Martem, quis ferat?

lat? etiam gementem, atque vociferantem facit. hoc turpius, ac fœdius, quam vapulare Orationes in præliis adeo longæ, vt dies deficiat nugãtes. Hector plusquam dormit, Diomede plusquam bene rem gerente. Loquax Achilles in concione minas perfert deterioris. flet etiam apud matrem. Atque hic est, a quo virum fortissimum Hectorem interfectum credi vult. Putidum præterea mendacium illud,

Πάντες δ' ἠτιόωντο κελαινεφέϊ Κρονίωνι
Οὕνεκ' ἄρα Τρώεσσιν ἐβούλετο κῦδος ὀρέξαι.

Partiebantur enim inter se operas factionum, partim pro Græcis; partim pro Troianis. Quare non potuere omnes Ioui Troianas opes sustinenti succensere, qui aliis versibus se ad sese omnia tracturum minitatur. Nihil putidius Hectoris morte. nihil illis ineptis epicediis. Priamus, qui iam annos decem de muris prælia spectarat, iam tum demum quęrit quisnam sit hic, aut ille. Milites inter se colloquuntur, atque nomine appellant, quasi fuerint familiares. Vlysses interfecit arcu porcos, inter quos & ipsum tantillum esset interualli. Quare omnes simul in eum impetum non fecerunt? Achillis equi loquuntur. Quid præterea expectamus? Vlyssis nauis in saxum mutatur a Neptuno, vt immortalem faciat, quam odio habere debuit. Queritur Antilochum filium Nestor ad Troiam interemptum. At is in certamine curruli viuit, ac vincit Menelaũ. Porro Hectore occiso, nihil præterea præliorum commissum est. Iterum flet Achilles non sine maxima causa. Queritur enim apud matrẽ, quod Patrocli vulnera muscæ vorent. Non habuit seruulum trinumo conductum, qui illi ventulum faceret, quo vulnilingæ illæ ganeicolæ abigerentur.

Etiam in x Iliados Iouem fulgurare facit, vbi ningit. nunquam hoc vidimus. Tripodas fabricat Vulcanus sponte sua mobiles. quare nõ & lebetes sponte coquentes obsonia? Iã sine arte vlla vmbrarum euocatio. Alio enim apparatu vtitur Lucanus ad vnam tãtum eliciendam. Risum vero cui non moueat, cũ ait ensem illas, & vulnera metuisse? Quãto sapientius noster,

—frustra ferro diuerberet vmbras.

In xi Iliadis tum primum Agamemnonis describit thoracem. At in secundo debuit. Vbi enim exercitus catalogus, ibi & armorum. Demodocus deorum fœditates in Alcinoi canit conuiuio. noster Iopas res Rege dignas. Sirenum verba ne poluisset, Sententiæ molles, vulgares, futiles: quæ ne cocum quidem meum, opinor, mouerent ad choreas: nedum vt Vlyssem traherent ad manifesta pericula. Id quoque scire peruelim, vbinam

esset ambrosia illa in quinto Iliados, qua Iunonis equi vescerentur. Hæc, atque alia quam plurima sunt, quibus Homeri res re Virgiliana longe minor est. Nunc quæ ad phrasin, numerosque pertinent, videamus.

HOMERI ET VIRGILII LOCA.

CAPVT III.

HOmeri epitheta sæpe frigida, aut puerilia, aut locis inepta. Quid enim conuenit Achilli flenti, πόδας ὠκύς. quod si noster Poeta patrem vocat Æneam multis in locis. id eo modo facit, quo dictum est cognomen Ioui, quippe Iouem patrem sunt venerati, propterea quod (vt ait Porphyrius) ad eum omnes familiæ referrentur. sic Æneam patrem vocat, qui Romanorum principium esset. quod & manifestius:

At pater Æneas Romanæ stirpis origo.

Præterea cum in Augusti gratiam conderet illud opus, voluit eius quoque acta attingere. Iccirco in clypeo multa: & in I, & in VI, & in III, illud,

Actiaque Iliacis celebramus littora ludis.

At enim scimus eiusmodi cognomen asciuisse sibi. Legimus enim etiã in Numismate quod habemus: AVGVSTVS PATER. verum ad certa loca, quorum aliqua a Macrobio obseruata, pessimoque iudicio lancinata sunt. Ex Vlysseæ v. illa sunt, quæ & supra scripsimus,

Γουνοῦμαί σε ἄνασσα. θεός νύ τις, ἢ βροτός ἐσσι.
Εἰ μέν τις θεός ἐσσι, οἱ οὐρανὸν εὐρὺν ἔχουσι,
Ἀρτέμιδί σε ἐγώ γε, Διὸς κούρῃ μεγάλοιο
Εἶδός τε, μέγεθός τε, φυήν τ' ἄγχιστα ἐΐσκω.

Quanto cum maiore decore noster cum ea primum dubitatione, deinde assertione?

O quam te memorem virgo? — est etiam ἠθικὴ oratio. Etiam dubitationis causam affert, *namque haud tibi vultus Mortalis* — hoc ex aspectu. Illud efficacius. — *nec vox hominem sonat*: Tum assertio per repetitionem, *o dea certe.* Adiungit etiam religionem, ne offendat numina, & cum modestia distribuendo dubitationem,

An Phœbi soror, an Nympharum sanguinis vna.

Nefas enim erat deum deamue alio, quam suo nomine appellare. neque obtinebat vota. Itaque euocata legas numina apud Liuium. Et ea de causa numinis illius, cuius in tutela Roma esset, nomen tacitum & arcanum. Postremo Dianæ similem dixit ille hic expresse sororem Phœbi.

In XIV. Iliadis Iuno Somnum orat, vt Iouem sopitum reddat.

at. Quod vt faciat, promittit ei sedem, in qua quiescat comessabundus. Miserum Somnum quem ad illud vsque tempus oportuit stantem cibum capere more militum:

Ὕπνε ἄναξ πάντων τε θεῶν, πάντων τ' ἀνθρώπων.

Iam hic nullam φύσιν Physici isti commentabuntur. Quis enim dicat primum motorem dormire? at enim, inquit, καὶ τῶν θεῶν. & sane cum somnus datus sit rebus materiatis ad virium reparationem: dij Homerici si dormiunt, etiam pereunt. Verum de illis ipse, quod aiunt Græci, οὐδὲν ὑγιές. Subdit autem.

Ἀλλ' ἴθ', ἐγὼ δέ κέ τοι Χαρίτων μίαν ὁπλοτεράων
Δώσω ὀπυιέμεναι, καὶ σὴν κεκλῆσθαι ἄκοιτιν,
Πασιθέην, ἧς αἰὲν ἱμείρεαι ἤματα πάντα.

Neq; placet. Gratias Somno in matrimonium dari. Nunquam enim oportet gratiam dormire. Et visus est impudica voce in ore Iunonis ὀπυιέμεναι. ὀπυίειν sane actum ipsum venereum aliquando significat. vt in VIII. Iliadis de matre Gorgythionis. Quod melius noster,

Omnes vt tecum meritis pro talibus annos
Exigat, & pulchra faciat te prole parentem.

Non solam pollicetur oblectationem quod bestiarum est: sed & prolem, cuius gratia matrimonium est institutum. Præterea, cum ille nuda & plebeia proposuerit,

Ἠμὲν δή ποτ' ἐμὸν ἔπος ἔκλυες, ἠδ' ἔτι καὶ νῦν
Πείθευ· ἐγὼ δέ κέ τοι ἰδέω χάριν ἤματα πάντα.

Longe excellentius elicuit animum Æoli nostra Iuno, cum eius captat beneuolentiam, & ostendit potestatem,

Namq; tibi diuum pater, atq; hominum Rex
Et mulcere dedit fluctus, & tollere ventos.

Respondet Somnus Homericæ Iunoni, Æolus Virgilianæ,

Ἥρη πρέσβα θεὰ θύγατερ μεγάλοιο Κρόνοιο,
Αὔδα, ὅ τι φρονέεις, τελέσαι δέ με θυμὸς ἄνωγεν,
Εἰ δύναμαι τελέσαι γε, καὶ εἰ τετελεσμένον ἐστί.

Plebeia sane omnia, atque quouis ingenio parabilia. at non nostra:

——— *tuus, ô Regina, quid opes*
Explorare labor, mihi iussa capessere fas est.

Quia vis est hominum, fas deorum, quorum numen fata condit. Tua enim iussa sunt fata. Quanta elegantia, qua maiestate, illa simplicia: Tuum iubere est, parere meum.

Tempestas in V Vlysseæ, cuius versus supra quoque posuimus, luculentis sane verbis descripta est. Cæterum nihil ad nostram,

Ὣς εἰπὼν σύναγε νεφέλας, ἐτάραξε δὲ πόντον
Χερσὶ τρίαιναν ἑλών, πάσας δ' ὀρόθυνεν ἀέλλας
Παντοίων ἀνέμων, σὺν δὲ νεφέεσσι κάλυψε
Γαῖαν ὁμοῦ καὶ πόντον, ὀρώρει δ' οὐρανόθεν νύξ.
Σὺν δ' Εὖρός τε Νότος τ' ἔπεσε, Ζέφυρός τε δυσαής.
Καὶ βορέης αἰθρηγενέτης μέγα κῦμα κυλίνδων.

Diuina, inquam, oratio, sed ad tempestatem declarandam inchoata tantum. illa vero, & hæc, & eorum perfectionem,

——ac venti velut agmine facto,
Qua data porta—— (audis portam in tot vocalibus)
—ruunt & terras turbine perflant.
Incubuere mari, totumq; à sedibus imis
Vna Eurusque Notusq; ruunt, creberq; procellis
Africus, & vastos voluunt ad littora fluctus.
Insequitur clamorq; virum, stridorq; rudentum.
Eripiunt subito nubes cælumq; diemq;
Teucrorum ex oculis. ponto nox incubat atra.

Ibi ἔπεσε tantum motum significat. hic etiam occupationem quod ille ἐτάραξε, hic *totumq; à sedibus imis*, subruunt. Ibi νεφέεσσι κάλυψε γαῖαν ὁμοῦ καὶ πόντον. *Eripiunt subito nubes, cælumq; diemq; Teucrorum ex oculis.*— Præterea Zephyrus non est violentus, vt mereatur δυσαὴς appellari, præsertim apud Græcos. Adhæc male positum epithetum αἰθρηγενέτης eodem in loco, vbi νεφέεσσι κάλυψε. quod vt defendas, multa interpolatione opus est. Tametsi est sudus Aquilo, tamen tunc in Vlyssis perniciem nubiferum fuisse. Sane minus placet. Quod vero addit, consummat opus, *Intonuere poli*, non dixit, *intonuit cælum*. deinde nonne vides fulgura in ipsis verbis simul cum crepitu. ——*crebris micat ignibus æther?* Vocalis enim repetita exilitas illa hiatum aeris ostendit. Postremo quod νύξ, quæ efficacia (*omnia*) & *præsentem?* & frequentatiuum, *intentant*, & qui sonus. Poterant Homero satis hæc esse, cui pauciora quoque fuerant satis. At non illi diuino viro, qui hanc quasi quandam vniuersitatem particularibus discriminauit. Addit ventum, quem omiserat,

—stridens Aquilone procella
Velum aduersa ferit, fluctusq; ad sidera tollit.
Franguntur remi, tum prora auertit, & vndis
Dat latus. insequitur cumulo præruptus aquæ mons.

Habes velum, remos, proram, latus, fluctum decumanum, quem circunscripsit poeta montis appellatione, non nominauit, vt alij nostri Latini palam profitentes eruditionem. Cætera adhuc variis picturis.

Hi summo in fluctu pendent, his vnda dehiscens
Terram inter fluctus aperit.— quare in eundem locum reuerti conatur. Icciico, *furit æstus arenis.*

Non ponam totam tempestatem hic, sed in proxima opera, vbi eius partes cum aliarum partibus comparantur. Habuit quoque loci rationem. Agitur enim res in Syrtibus.

Sequitur tempestatem Vlyssis conquestio,

Καὶ τότ' Ὀδυσσῆος λύτο γούνατα, καὶ φίλον ἦτορ.
Ὀχθήσας δ' ἄρα εἶπε πρὸς ὃν μεγαλήτορα θυμὸν

Quanto melius expressit orationem, quæ ad deos conuerteretur? & affectum addit, & gestu apposito animatam, viuamque effecit orationem,

Ingemit, & duplices tendens ad sidera palmas.

Sic illa quoque magnificentiora,

— *O terque quaterque beati*, &c. quam illa,

Τρὶς μάκαρες Δαναοὶ, καὶ τετράκις, οἳ τότ' ὄλοντο
Τροίῃ ἐν εὐρείῃ χάριν Ἀτρείδῃσι φέροντες.
Ὡς δὴ ἐγὼ ὄφελον θανέειν, καὶ πότμον ἐπισπεῖν
Ἤματι τῷ, ὅτε μοι πλεῖστοι χαλκήρεα δοῦρα
Τρῶες ἐπέρριψαν περὶ Πηλεΐωνι θανόντι.
Τῷ κ' ἔλαχον κτερέων, καί μευ κλέος ἦγον Ἀχαιοί.
Νῦν δέ με λευγαλέῳ θανάτῳ εἵμαρτο ἁλῶναι.

Mollia omnia. At nostri affectus? *Ante ora patrum & contigit*, ponit igitur etiam mihi. Et apostrophe cum elogio ad Tydidem. & amplificatio cum maiestate,

Sæuus vbi Æacidæ telo iacet Hector,———tum qui versus ———*vbi ingens,*
Sarpedon, vbi tot Simois correpta sub vndis
Scuta virum, galeasque, & fortia corpora voluit.

Nam quæ sequuntur, non mirum est, in his à Virgilio fuisse superatum. Est enim Vlysses hic & solus & in rate. Sed in aliis quoque tempestatibus pari obseruatione opus est. Tenuiter enim in nono,

Αἱ μὲν ἔπειτ' ἐφέροντ' ἐπικάρσιαι, ἱστία δέ σφι
Τριχθά τε τετραχθά τε διέσχισεν ἲς ἀνέμοιο.

Et in XII, vbi leuissima, tenuissimaque vtitur narratione,

Ἡ δ' ἔθει οὐ μάλα πολλὸν ἐπὶ χρόνον, αἶψα γὰρ ἦλθε
Κεκληγὼς ζέφυρος μεγάλῃ σὺν λαίλαπι θύων,
Ἱστοῦ δὲ προτόνους ἔρρηξ' ἀνέμοιο θύελλα,
Ἀμφοτέρους ἱστὸς δ' ὀπίσω πέσεν, ὅπλα τε πάντα
Εἰς ἄντλον κατέχυνθ' ὁ δ' ἄρα πρύμνῃ ἐνὶ νηὶ

Πλῆξε κυβερνήτεω κεφαλὴν, σὺν δ' ὀστέ' ἄραξε
Πάντ' ἄμυδις κεφαλῆς. ὁ δ' ἄρ' ἀρνευτῆρι ἐοικὼς
Κάππεσ' ἀπ' ἰκριόφιν, λίπε δ' ὀστέα θυμὸς ἀγήνωρ.

Et mox post fulmen,

—πέσον δ' ἐκ νηὸς ἑταῖροι.
Οἱ δὲ κορώνῃσιν ἴκελοι περὶ νῆα μέλαιναν
Κύμασιν ἐμφορέοντο ———

Qualia vero illa, quibus numeris?

Ipsius ante oculos, ingens à vertice pontus
In puppim ferit, excutitur, pronusq; magister,
Voluitur in caput.—quam autem facit commorationem in ossibus gubernatoris? Poeta noster aliter,

—ast illum ter fluctus ibidem
Torquet agens circum, & rapidus vorat aequore vortex.

Tum illam cornicularíam comparationem omisit, tanquam ineptam Ieiuna vero illa, *κύμασιν ἐμφορέοντο.*

Apparent rari nantes in gurgite vasto.

Dixit raros, & contra *in vasto gurgite*: qua voce indicauit maris impetum. Neque enim verum est, quod ait Seruius, hic esse Tapinosim, id est, rei ingentis humilem descriptionem: atq; iccirco addidisse: *vasto*, quia gurges aquam pusillam significet. Non ita est. sed gurges quancunque aquae cuiuscunque celeritatem designat *γοργὸς*. Numerus vero Spondiacus pingit ipsam natandi difficultatem.

Sunt in VI Vlysseae illa, quae etiam in XIII. repetuntur.

Ὤ μοι ἐγὼ, τέων αὖτε βροτῶν ἐς γαῖαν ἱκάνω,
Ἤ ῥ' οἵγ' ὑβρισταί τε, καὶ ἄγριοι, οὐδὲ δίκαιοι,
Ἠὲ φιλόξεινοι, καί σφι νόος ἐστὶ θεουδής.
Ὥς τέ με κουράων ἀμφήλυθε θῆλυς ἀϋτὴ
Νυμφάων.—Haec parcius diuersa nanque occasio. suauissime tamen.

Vt primum lux alma data est, exire, locosq;
Explorare nouos, quas vento accesserit oras,
Qui teneant, (nam inculta videt,) hominesne, feraene,
Quaerere constituit, sociisque exacta referre.

Atq; haec, atq; ea, quae in decimo sunt, conferre licet. Capit enim arcum Aeneas, Vlysses autem,

Καὶ τότ' ἐγὼν ἐμὸν ἔγχος ἑλὼν καὶ φάσγανον ὀξὺ,
Καρπαλίμως παρὰ νηὸς ἀνήϊον ἐς περιωπήν.
Εἴ πως ἔργα ἴδοιμι βροτῶν, ἐνοπήν τε πυθοίμην.

Atq; ibi ceruum interficit: Aeneas ceruos, tam illa nitore superans Homerica, quam numero praedae. Et illud.

O socij, neque enim ignari sumus ante malorum.

In eodem namque,

> Ὦ φίλοι, οὐ γάρ πως καταδυσόμεθ' ἀχνύμενοί περ
> Εἰς Ἀΐδαο δόμους, πρὶν μόρσιμον ἦμαρ ἐπέλθῃ.
> Ἀλλ' ἄγετ' ὄφρ' ἐνὶ νηῒ θοῇ βρῶσις τε πόσις τε
> Μνησόμεθα βρωμῆς, μηδὲ τρυχώμεθα λιμῷ.

Sed in XII aptiora sunt sententiæ Virgilianæ:

> Ὦ φίλοι, οὐ γάρ τι κακῶν ἀδαήμονές εἰμεν,
> Οὐ μὲν δὴ τόδε μεῖζον ἔπι κακὸν, ἢ ὅτε κύκλωψ
> Εἴλει ἐνὶ σπῆϊ γλαφυρῷ κρατερῆφι βίηφι.

Maiorē noster & mole, & ornatu. Multo plura enumerat. Sed illa pulcherrima, *Reuocate animos,* & spem,

> *Durate, & vosmet rebus seruate secundis.*
> *Forsan & hæc olim meminisse iuuabit.*

Vt etiam ex periculis proponat voluptatem. Nihil enim iucundius ea memoria, quæ periculorum euasionem, victoriamque recordatione repræsentat. Epulantium quoque modus noster & hic, & in III, & in VII, cum iis, quæ in X, atque in XII, Vlysseæ posita sunt. Itemque in I, Iliados, & in nono, si comparentur, fusior, & latior Homerus inuenietur. Pictior noster, atque numeris astrictior, —καὶ ἀμφ' ὀβελοῖσιν ἔπειραν, —*Verubusque trementia figunt.* Quinetiam diuino iudicio, inter illa minuta, *Tergora diripiunt costis*: —vrbanam interserit orationem illam, *Tunc victu reuocant vires.* — Nec minore assurgit laude in illorum imitatione, quæ in nono est Vlysseæ,

> Εἴμ' Ὀδυσεὺς Λαερτιάδης, ὃς πᾶσι δόλοισιν
> Ἀνθρώποισι μέλω: καί μευ κλέος οὐρανὸν ἵκει.

Sum pius Æneas: monet statim. hæc est σύστασις. illa autem περιβολὴ: —*raptos qui ex hoste penates Classe veho mecum*—non temere suas laudes effutit. Est enim & pietas, & fortitudo. Ex hoste rapuisse, virtutis est: vehere, constantiæ: classe, prudentiæ militaris. Putidi vero Grāmatici cum accusant Virgilium illius laudis: —*fama super æthera notus*: damnare prius Homerum debuere: —καί μευ κλέος οὐρανὸν ἵκει. præsertim cum ambiguum sit, an doli quempiam ad cælum vsque euehere fama possint. At nostri, qui deos penates a seruitute vindicasset, seruaret fatalia ad loca deorum iussu atq; oraculis transferret, merito fama inter deorum sedes nota esset.

Illa quoque vix sustinent comparationem. Non enim dici potest, quam Virgilio sit peculiare, semper augustum esse. Homeri superficies est in VII Vlysseæ,

Virgilius.

Ἀργαλέον βασίλεια διηνεκέως ἀγορεῦσαι
Κήδε' ἐπεί μοι πολλὰ δόσαν θεοὶ οὐρανίωνες.

Super quam noster illam fabricauit,

O dea, si prima repetens ab origine pergam,
Et vacet annales nostrorum audire laborum,
Ante diem clauso componet vesper Olympo.

διηνεκέως, *prima ab origine.* & addidit: *vacet.* & πολλὰ κήδεα, quibus verbis? —— *annales nostrorum audire laborum.* Et verbũ illud, ἀργαλέον, luculentissimo versu circumscripsit, *Ante diem*, &c. Difficultas propter tractum rerum. In illis quoque eundem longe post se reliquit. In nono sunt Vlyssea,

Σοὶ δ' ἐμὰ κήδεα θυμὸς ἐπετράπετο στονόεντα
Εἴρεσθ', ὄφρ' ἔτι μᾶλλον ὀδυρόμενος στεναχίζω.
Τί πρῶτον, τί ἔπειτα, τί ὑστάτιον καταλέξω;
Κήδε' ἐπεί μοι πολλὰ δόσαν θεοὶ οὐρανίωνες.

Ille autem diuina & immutabilia,

Infandum, Regina, iubes renouare dolorem:
Troianas vt opes, & lamentabile regnum
Eruerint Danai. —— Ita semina posuit in proœmio eorum, quæ dicturus erat in narratione. κήδεα igitur non sua solum: sed cum præposuit vniuersa, subdidit & sua. Proposita igitur miseria præ oculis, addit rationes. *regnum lamentabile erutum*, neque statim, vt ille, confugit ad aram communem: Deos malorum autores. sed, *quæ vidi.* & quidem *miserrima.* Non solum autem vidi, sed & fui pars, & passus sum. Equidem magna pars. Deinde per interrogationem πάθος explicat. Quando ne hostes quidem sine miseratione denarrare posse profiteatur. A temporis quoque commoditate auget difficultatem narrationis. Omnia sane non sine illa sua diuinitate. vt non tam imitatus Homerum, quam nos docuisse, quomodo illi ea dicere debuisset, videatur.

Sunt in VII. Vlysseæ illa.

Καὶ τότ' Ὀδυσσεὺς ὦρτο πόλιν δ' ἴμεν, αὐτὰρ Ἀθήνη
Πολλὴν ἠέρα χεῦε φίλα φρονέουσ' Ὀδυσῆϊ,
Μή τις Φαιήκων μεγαθύμων ἀντιβολήσας
Κερτομέοι τ' ἐπέεσσι, καὶ ἐξερέοιθ' ὅτις εἴη;

Longe maiore sono Virgilius,

At Venus obscuro gradientes aere sepsit.

Semel contentus a Punica perfidia Æneam tegere hoc commento. Neque enim ineptit repetendo, vt ille,

Τὸν δ' ἄρα Φαίηκες ναυσικλυτοὶ οὐκ ἐνόησαν
Ἐρχόμενον κατὰ ἄστυ διὰ σφέας. οὐ γὰρ Ἀθήνη

Εἴα

Εἴα ἐϋπλόκαμος, δεινὴ θεός, ἥ ῥά οἱ ἀχλὺν
Θεσπεσίην κατέχευε φίλα φρονέουσ' ἐνὶ θυμῷ.

Sed continuauit circunscriptionem simul & materiam,

Et multum nebulæ circum dea fudit amictu.

Qui solus versus deterreat Græcos ab ea sententia, qua suum contendunt præferendum. Commodus sane, atque, vt ita dicam, rasilis versus ille —κερτομέοι τ' ἐπέεσσι, &c. Verum cum hoc nostro non est conferendus,

Molirive moram, & veniendi quærere caussas.

Sicut neque ille,

Καί ποτε δή ῥ' αὐτοῖο πάλιν χύτο θέσφατος ἀήρ.

cum hoc, —*cum circunfusa repente*

Scindit se nubes. —Diuinum vero illud additamentum,

—*& in æthera purgat apertum.*

Sic longe excellentiore suauitate:

Quale manus addunt ebori decus, aut vbi flauo
Argentum, Pariusve lapis circundatur auro.

Quod ille dixerat in sexto Vlysseæ, & repetierat in penultimo,

Ὡς δ' ὅτε τις χρυσὸν περιχεύεται ἀργύρῳ ἀνήρ.

Ἴδρις.— Quanto enim elegantius. *manus*, quam vir, &, *addunt ebori decus*.

In eodem libro versus sunt illi, qui lancinantur a Critico Gelliano. quos equidem ostendam a Magistro, Homericos vero a discipulo confectos,

Οἵα Ἄρτεμις εἶσι κατ' οὔρεα ἰοχέαιρα,
Ἢ κατὰ Τηΰγετον περιμήκετον, ἢ Ἐρύμανθον
Τερπομένη κάπροισι, καὶ ὠκείαις ἐλάφοισι:
Τῇς δ' ἅμα κοῦραι νύμφαι Διὸς αἰγιόχοιο
Ἀγρονόμοι παίζουσι· γέγηθε δέ τε φρένα Λητώ,
Πασάων δ' ὑπὲρ ἥ γε κάρη ἔχει, ἠδὲ μέτωπα.
Ῥεῖα δ' ἀρίγνωτος πέλεται, καλαὶ δέ τε πᾶσαι.

Hunc locum sic exagitant Grammatici, aptius comparasse Homerum Dianæ Nausicaan in locis solis. deinde, Elisæ non conuenire, media in vrbe incessu serio instanti operis, venatricis Dianæ similitudinem. Tertio, Homerum studia venationis expressisse. Virgilium *Pharetram* tantum, tanquam onus ac sarcinam nominasse. Præterea Probo authore Homericam Latonam genuinam gaudere gaudium: Virgilianæ vero pectora pertentari tantum gaudio, quasi leui, & pigro, & in superficie natanti. Sic enim loquuntur. Huiuscemodi iudicatio tametsi est a doctis explosa. atque ab omnibus excussa, no-

Ἀργαλέον βασίλεια διηνεκέως ἀγορεῦσαι
Κήδε' ἐπεί μοι πολλὰ δόσαν θεοὶ οὐρανίωνες.

Superquam noster illam fabricauit,

O dea, si prima repetens ab origine pergam,
Et vacet annales nostrorum audire laborum,
Ante diem clauso componet vesper Olympo.

διηνεκέως, *prima ab origine.* & addidit: *vacet.* & *πολλὰ κήδεα*, quibus verbis? —*annales nostrorum audire laborum.* Et verbū illud, *ἀργαλέον*, luculentissimo versu circumscripsit, *Ante diem*, &c. Difficultas propter tractum rerum. In illis quoque eundem longe post se reliquit. In nono sunt Vlyssea,

Σοὶ δ' ἐμὰ κήδεα θυμὸς ἐπετράπετο στονόεντα
Εἴρεσθ', ὄφρ' ἔτι μᾶλλον ὀδυρόμενος στεναχίζω.
Τί πρῶτον, τί ἔπειτα, τί ὑστάτιον καταλέξω;
Κήδε' ἐπεί μοι πολλὰ δόσαν θεοὶ οὐρανίωνες.

Ille autem diuina & immutabilia,

Infandum, Regina, iubes renouare dolorem:
Troianas vt opes, & lamentabile regnum
Eruerint Danai.—Ita semina pouit in proœmio eorum, quæ dicturus erat in narratione. *κήδεα* igitur non sua solum: sed cum præposuit vniuersa, subdidit & sua. Proposita igitur miseria præ oculis, addit rationes. *regnum lamentabile erutum*, neque statim, vt ille, confugit ad aram communem: Deos malorum autores. sed, *quæ vidi.* & quidem *miserrima.* Non solum autem vidi, sed & fui pars, & passus sum. Equidem magna pars. Deinde per interrogationem *πάθος* explicat. Quando ne hostes quidem sine miseratione denarrare posse profiteatur. A temporis quoque commoditate auget difficultatem narrationis. Omnia sane non sine illa sua diuinitate. vt non tam imitatus Homerum, quam nos docuisse, quomodo illi ea dicere debuisset, videatur.

Sunt in VII. Vlyssea illa.

Καὶ τότ' Ὀδυσσεὺς ὦρτο πόλιν δ' ἴμεν, αὐτὰρ Ἀθήνη
Πολλὴν ἠέρα χεῦε φίλα φρονέουσ' Ὀδυσῆϊ,
Μή τις Φαιήκων μεγαθύμων ἀντιβολήσας
Κερτομέοι τ' ἐπέεσσι, καὶ ἐξερέοιθ' ὅτις εἴη.

Longe maiore sono Virgilius,

At Venus obscuro gradientes aere sepsit.

Semel contentus a Punica perfidia Æneam tegere hoc commento. Neque enim ineptit repetendo, vt ille,

Τὸν δ' ἄρα Φαίηκες ναυσικλυτοὶ οὐκ ἐνόησαν
Ἐρχόμενον κατὰ ἄστυ διὰ σφέας. οὐ γὰρ Ἀθήνη

Εἴα

Εἴα ἐυπλόκαμος, δεινὴ θεὸς, ἥ ῥά οἱ ἀχλὺν
Θεσπεσίην κατέχευε φίλα φρονέουσ' ἐνὶ θυμῷ.

Sed continuauit circunscriptionem simul & materiam,

Et multum nebulæ circum dea fudit amictu.

Qui solus versus deterreat Græcos ab ea sententia, qua suum contendunt præferendum. Commodus sane, atque, vt ita dicam, rasilis versus ille —*κερτομίοις τ' ἐπέεσσι*, &c. Verum cum hoc nostro non est conferendus,

Moliriue moram, & veniendi quærere causas.

Sicut neque ille,

Καὶ τότε δή ῥ' αὐτοῖο πάλιν χύτο θέσφατος ἀήρ.

cum hoc, —*cum circunfusa repente*

Scindit se nubes. —Diuinum vero illud additamentum,

—*& in aera purgat apertum.*

Sic longe excellentiore suauitate:

Quale manus addunt ebori decus, aut vbi flauo
Argentum, Pariusue lapis circundatur auro.

Quod ille dixerat in sexto Vlysseæ, & repetierat in penultimo,

Ὡς δ' ὅτε τις χρυσὸν περιχεύεται ἀργύρῳ ἀνὴρ.

Ἴδρις. — Quanto enim elegantius. *manus*, quam vir, &, *addunt ebori decus*.

In eodem libro versus sunt illi, qui lancinantur a Critico Gelliano. quos equidem ostendam a Magistro, Homericos vero a discipulo confectos,

Οἵη Ἄρτεμις εἶσι κατ' οὔρεα ἰοχέαιρα,
Ἢ κατὰ τηΰγετον περιμήκετον, ἢ ἐρύμανθον
Τερπομένη κάπροισι, καὶ ὠκείαις ἐλάφοισι:
Τῇδε δ' ἅμα κοῦραι νύμφαι διὸς αἰγιόχοιο
Ἀγρόνομοι παίζουσι· γέγηθε δέ τε φρένα λητὼ,
Πασάων δ' ὑπὲρ ἥγε κάρη ἔχει, ἠδὲ μέτωπα.
Ῥεῖα δ' ἀρίγνωτος πέλεται, καλαὶ δέ τε πᾶσαι.

Hunc locum sic exagitant Grammatici, aptius comparasse Homerum Dianæ Nausicaan in locis solis. deinde, Elisæ non conuenire, media in vrbe incessu serio instanti operis, venatricis Dianæ similitudinem. Tertio, Homerum studia venationis expressisse. Virgilium *Pharetram* tantum, tanquam onus ac sarcinam nominasse. Præterea Probo authore Homericam Latonam genuinam gaudere gaudium: Virgilianæ vero pectora pertentari tantum gaudio, quasi leui, & pigro, & in superficie natanti. Sic enim loquuntur. Huiuscemodi iudicatio tametsi est a doctis explosa, atque ab omnibus excussa, no-

bis tamen, quæ diceremus, non pauca, eaque optima, reliquere. Principio cum personæ comparantur, earum status, mores, studia exprimenda, non loca, vel ipsius Homeri doceamur authoritate. Idomeneum in campo comparat apro, qui sit in montibus. Igni, qui est in montis vertice, armorum fulgorem in campo. Humanæ cogitationi, quæ in cerebro, aut in corde est, Iunonis motum. Leoni in stabulis, Diomedem in acie. Muscis in stabulis circum mulctras, Græcos & Troianos circum Sarpedonis cadauer. & Aiacem cedentem fortissime, asino obstinatæ lentitudinis. Pantheræ, quæ in syluis esset, extra syluas Agenorem. Postremo Penelopen quoque comparat Dianæ: quam tametsi non statuit in venatione, nunquam tamen alibi intelligitur a poetis. Præterea quanquam est Nausicaa in agro, non tamen in montibus, non tamen cum arcu, aut pharetra. Quod aiunt serium Elisæ incessum esse longe diuersum ab incessu Dianæ: finxerunt Dianam Bacchanal quodpiam. quasi Nausicaa non moderate incederet. Neque enim cursum vllum ibi exprimit Homerus, nullam venandi actionem, sed περιωδήν. Quare ne tertia quidem obiectio quicquam est. Nam neque Homerus posuit, neque Virgilius addidit venationem: sed insignia tantum, sed chori tantum exercitationem. Cuiusmodi vero sit illud gaudium genuinum, sane nescio: nisi putarint, φρένα aliud esse a Latona. Multo vero efficacius est, percurri pectus gaudio (metaphora sumpta a citharœdis) quam simpliciter gaudere. omnes enim partes occupantur. Longe etiam valentius est, detineri: idque in frequentatiuo: & addita, PER. nam & omnes, vt dicebam, designat partes, & perfectionem vltimam. Quemadmodum igitur illa in montibus, ita hæc in vrbe. Illa inter Nymphas: hæc inter matronas. Illa instans venatibus, hæc operi. Quæ isti Argotyphli scire noluerunt. Pharetræ futiles calumniatores. Est enim ibi Epitheti loco: qualia multa apud Homerum. Nam etiam inter epulas Apollo ἀργυρότοξος. Achilles vel dormiens, πόδας ὠκύς. Et quod isti ignorarunt, ex diuini Poetæ verbis ediscant. Neque enim temere appendit humeris pharetram. Soli enim Dianæ & Apollini id licebat. Nymphæ ad latus gerebant sicuti soli dij ἀμφηρεφέα. alij vero non, sed detectam. Quod si omnia vngue tentare licet, quæram ego quoque vicissim, an Latona ibi sit: neque enim sequitur Dianam. Tum autem quomodo ludant Nymphæ, si sunt in venatu. Nihil enim venatori detestabilius, quam fabulæ, & lusus inter venandum. Putatur enim a nobis infelix futura venatio. Præterea si extat capite, qua ratione frontem addidit?

didit?

didit? Postremo longe consultius dilatum gaudium illud in Epiphonema. Est enim Latona tota extra totam materiam. Eumque ordinem magis equidem probarem:

Πᾶσαι μὲν καλαί, αὐτὴ δ' ῥεῖα ἀρίγνωτος, ὑπείρεχει γάρ. ἡ δὲ
Λητὼ γέγηθε.

Ex VI. Vlysseæ, & penultimo illa sunt,

Τὸν μὲν Ἀθηναίη θῆκε Διὸς ἐκγεγαυῖα
Μείζονά τ' εἰσιδέειν καὶ πάσσονα. κὰδ δὲ κάρητος
Οὔλας ἧκε κόμας ὑακινθίνῳ ἄνθει ὁμοίας.

Superat enim multis modis Virgilius illum. *Os humerosque deo similis*,—Longe luculentius est, quam maiorem, & crassiorem efficere. Hoc enim boum est. Et, Cæsaries: est verbum militare Quo non contentus addidit decoram. Homerus autem, οὔλας pessime. Crispitudo nanque pusilli animi nota est, aut leuitatis. Idcirco leones crispi minus animosi existimantur. Illa vero pene supra humanum captum,—*lumenque iuuentæ Purpureum*.— Et illa non minus.

—*lætos oculis afflarat honores.*

Versibus, qui de equo scripti sunt in VIII. Vlysseæ, longe sunt ciuiliores nostri.

Ὣς ὁ μὲν ἑστήκει, τοὶ δ' ἄκριτα πόλλ' ἀγόρευον
Ἥμενοι ἀμφ' αὐτόν. τρίχα δέ σφισιν ἥνδανε βουλή.
Ἢ διατμῆξαι κοῖλον δόρυ νηλέϊ χαλκῷ,
Ἢ κατὰ πετράων βαλέειν ἐρύσαντας ἐπ' ἄκρης:
Ἢ ἐάαν μέγ' ἄγαλμα θεῶν θελκτήριον εἶναι.

Noluit nugari in diuisione consiliorum. sed pars stupet, & mirantur & —*iussa Thimœta*. Alij in pelagus præcipitem dari. Nã quorsum, aut quibus viribus subuectio in summas rupes montium? Præterea, quod facile factu fuerat, vrere. Postremo explorare, quid intus tegeretur. Solus ille versus palmam poscit.

Scinditur incertum studia in contraria vulgus.

At cætera quibus verbis? vel cum dixit:—*tentare latebras*, signatissimo verbo vsus est in tenebris, & re dubia.

Quænam vero differentia inter illa ex II. Vlysseæ,

Δύσετο δ' ἠέλιος, σκιόωντό τε πᾶσαι ἀγυιαί.

Et nostra hæc,

Vertitur interea cælum, & ruit Oceano nox
Inuoluens vmbra magna terramque polumque.

Qui locus ne eruditionis quidem indigens est, sed pudicę illius, atque Virgilianæ. Illius enim viri profunda rerum scientia, quũ eius versibus declaranda est, pari eum verecundia ita certat, vt neque ipse cedat illa, & ab ea simul condiatur. Est enim terræ

vmbra

vmbra nox, atq; ita magna, vt etiam Cœli conuexa prohibeat Sole illustrari.

Necessario vero addito affectu facta est oratio grãdior in illis,

Hei mihi qualis erat, quantum mutatus ab illo
Hectore, qui redit exuuias indutus Achillis,
Vel Danaum Phrygios iaculatus puppibus ignes.

quam in XXII. Iliadis.

Ὢ πόποι, ἦ μάλα δὴ μαλακώτερος ἀμφαφάασθαι
Ἕκτωρ, ἢ ὅτε νῆας ἐνέπρησεν πυρὶ κηλέῳ.

Ex XIV. vero simplicissime transtulit,

—inuenisq; Coræbus,
Mygdonides, illis qui ad Troiam forte diebus
Venerat, insano Cassandræ incensus amore,
Et gener auxilium Priamo, Phrygibusq; ferebat.

Quæ sic Homerus,

Ὅς ῥα νέον πολέμοιο μετὰ κλέος εἰληλούθει.
ᾔτεε δὲ Πριάμοιο θυγατρῶν εἶδος ἀρίστην
Κασσάνδρην ἀνάεδνον, ὑπέσχετο δὲ μέγα ἔργον,
Ἐκ Τροίης ἀέκοντας ἀπωσέμεν υἷας Ἀχαιῶν.

Noluit enim in suum Corœbum transferre indotatam. Minuitur enim viri vehementer dignitas. Satis fuit, *incensum amore*, neq; voluit illum stolidum facere: qui sese vniuersæ Priami potentiæ anteferret, nam quos per nouem annos non potuerant illi, quomodo solus, nisi stulte profiteretur? Et tertio quoque Iliadis videnda illa comparatio,

Ὡς δ᾽ ὅτε τίς τε δράκοντα ἰδὼν παλίνορσος ἀπέστη
Οὔρεος ἐν βήσσῃς, ὑπό τε τρόμος ἔλλαβε γυῖα,
Ἄψ δ᾽ ἀνεχώρησεν, ὦχρός τε μιν εἷλε παρειάς.

Simplex sane & munda. nostra vero magnifica, *Improuisum aspris veluti qui sentibus anguem Pressit humi nitens.—* Multa magni momenti: *Pressit*, est plus, quam videre. & *improuisum* potius &, *trepidus*, æquat illud, τρόμος. &, cum addit, *repente*, sane resilientem animum designat. Tertius autem versus mira pictura splendet, vbi non solum nitet eloquutio & numerus, sed etiam pauoris redditur ratio, *Attollentem iras, & sibila colla tumentem.* Equidem ex anguis visu non abscedam, sed si *improuisum* pede presserim. παλίνορσος autem, & ἀνεχώρησεν idem est.

Draconis cõparatio.

In XXII. Iliados alia draconis comparatio,

Ὡς δὲ δράκων ἐπὶ χειῇ ὀρέστερος ἄνδρα μένῃσι
Βεβρωκὼς κακὰ φάρμακ᾽, ἔδυ δέ τε μιν χόλος αἰνός,
Σμερδαλέον δὲ δέδορκεν ἑλισσόμενος περὶ χειῇ.

Noster

Noster autem φυσικωτέρως, Pascitur enim, vt aiunt, malas herbas serpens, vbi delituit. iccirco,

Qualis vbi in lucem coluber mala gramina pastus,
Frigida sub terra tumidum quem bruma tegebat:
Nunc positis nouus exuuiis, nitidusq́; iuuenta
Lubrica conuoluit sub. ato pectore terga.

Solis appetentem, atq; apricantem, etiam *arduus ad Solem.* Erigit enim se, ac vibrantem linguam exerit. Proinde ait.—*linguis micat ore trisulcis* Obtutum tantum toruum Homerus, optime. Nihil enim illo acrius. Præterea cubilis sui propugnationẽ, à quo non discedit. iccirco dixit, ἑλισσόμενος περὶ χειῇ, quo etiã propius tutum habeat receptum. Perpendes, *tumidum.*

Fluminum multas fecit Homerus comparationes. noster semel tantum illis omnibus vnam anteponendam, **Fluminum cõparatio.**

Non sic aggeribus ruptis cum spumeus amnis
Exiit, oppositasq́; euicit gurgite moles,
Fertur in arua furens cumulo, camposq́; per omnes
Cum st. bulis armenta trahit.—

Huic tamen illa similior in V. Iliados,

Θῦνε γὰρ ἀμπεδίον ποταμῷ πλήθοντι ἐοικὼς
Χειμάρρῳ, ὅς τ' ὦκα ῥέων ἐκέδασσε γεφύρας.
Τὸν δ' οὔτ' ἄρ τε γέφυραι ἐεργμέναι ἰσχανόωσιν,
Οὔτ' ἄρα ἕρκεα ἴσχει ἀλωάων ἐριθηλέων
Ἐλθόντ' ἐξαπίνης, ὅτ' ἐπιβρίσῃ Διὸς ὄμβρος.
Πολλὰ δ' ὑπ' αὐτοῦ ἔργα κατήριπε κάλ' αἰζηῶν.

Alia vero in IV. Iliados,

Ὡς δ' ὅτε χείμαρροι ποταμοὶ κατ' ὄρεσφι ῥέοντες
Εἰς μισγάγκειαν συμβάλλετον ὄβριμον ὕδωρ
Κρουνῶν ἐκ μεγάλων κοίλης ἔντοσθε χαράδρης.
Τῶν δέ τε τηλόσε δοῦπον ἐν οὔρεσιν ἔκλυε ποιμήν.

Et in XIII,—ὀλοοίτροχος ὡς ἀπὸ πέτρης,

Ὅν τε κατὰ στεφάνης ποταμὸς χειμάρροος ὤσῃ
Ῥήξας ἀσπέτῳ ὄμβρῳ ἀναιδέος ἔχματα πέτρης,
Ὕψι τ' ἀναθρώσκων πέτεται, κτυπέει δέ θ' ὑπ' αὐτοῦ
Ὕλη, ὁ δ' ἀσφαλέως θέει ἔμπεδον, ὄφρ' ἂν ἵκηται
Ἰσόπεδον, τότε δ' οὔ τι κυλίνδεται ἐσσύμενός περ.

Vbi est vis fluuij & saxi, aptissime ei comparans Hectoris impetum repressum legionibus. Est & in XI.

Ὡς δ' ὁπότε πλήθων ποταμὸς πεδίονδε κάτεισι
Χειμάρρους κατ' ὄρεσφιν ὀπαζόμενος Διὸς ὄμβρῳ,
Πολλὰς δὲ δρῦς ἀζαλέας, πολλὰς δέ τε πεύκας
Εἰσφέρεται, πολλὸν δέ τ' ἀφυσγετὸν εἰς ἅλα βάλλει.

In

In nostra igitur impetus, quippe ruptis aggeribus, & euictis molibus oppositis. & verbum *fertur*. & *furens*. & *cumul*. Sic enim vidimus. Est autem vox ignota Grammaticis. Inde enim proprium κῦμα.

Illam vero IIII. Iliados Virgilius in XII. sic expressit, vt duplicarit.

Ac veluti immissi diuersis partibus ignes
Arentem in syluam, & virgulta sonantia lauro:
Aut vbi decursu rapido de montibus altis
Dant sonitum spumosi amnes, & in æquora currunt,
Quisque suum populatus iter. Longe feliciore tantu hisce Turnum atq; Æneam comparauit, quam duobus messoribus Homerus in XI. Iliados. Non enim est in illis impetus,

οἱ δ' ὡς ἀμητῆρες ἐναντίοι ἀλλήλοισιν
Ὄγμον ἐλαύνωσιν ἀνδρὸς μάκαρος κατ' ἄρουραν
Πυρῶν, ἢ κριθῶν, τὰ δὲ δράγματα ταρφέα πίπτει.

Præter casum enim segetis, nulla vis est in re ipsa. Quæ vero est in XIII. Virgilius in suo XII. hisce illustrauit,

Ac veluti montis saxum de vertice præceps
Cum ruit auulsum vento: seu turbidus imber
Proluit, aut annis soluit sublata vetustas. Vides enim quot causas, quantam varietatem. & quæ sequuntur,
Fertur in abruptum magno mons improbus ictu,
Improbum, quod erat ἀναιδὴς longe melius.

Duriuscula enim metaphora est, si lapidem appelles impudentẽ: improbum tamen potes. etenim male facit. Sic in eodem, *perfidus ensis*. & melius est, *in abruptum*, quam ὄφρ' ἱκηται ἐμμενὲς.

Expressior quoque est imago maleficij ex hisce,

syluas, armenta, virosque Inuoluunt secum:—quam κτυπεῖ δέ θ' ὑπ' αὐτοῦ ὕλη. Ibi enim sonum tantum audis: hic autem impetum, & opus.

Quas vero duas dedit Maro de amnibus, & de igni: coniunxit ex duabus Homeri separatis: quarum altera supra scripta est ex IV. Iliad. ὡς δ' ὅτε χείμαρροι, &c. altera,

Ἠΰτε πῦρ ἀΐδηλον ἐπιφλέγει ἄσπετον ὕλην
Οὔρεος ἐν κορυφῇς, ἕκαθεν δέ τε φαίνεται αὐγή.

Sed & alibi quanto magnificentiore apparatu?

In segetem veluti cum flamma furentibus austris
Incidit: aut rapidus montano vertice torrens
Sternit agros, sternit sata læta, boumque labores,
Præcipitesque trahit syluas: stupet inscius alto
Accipiens sonitum saxi de vertice pastor.

Et

Et in XI Iliad.

Ὡς δ᾽ ὅτε πῦρ ἀΐδηλον ἐν ἀξύλῳ ἐμπέσῃ ὕλῃ,
Πάντῃ τ᾽ εἰλυφόων ἄνεμος φέρει, οἱ δέ τε θάμνοι
Πρόρριζοι πίπτουσιν ἐπειγόμενοι πυρὸς ὁρμῇ.

Duas itaque noster etiam Poeta fecit,

Ac veluti optato ventis æstate coortis,
Dispersa immittit syluis incendia pastor:
Correptis subito mediis extenditur vna
Horrida per latos acies Vulcania campos.
Ille sedens victor flammas despectat ouantes.

Sed & alia in XX,

Ὡς δ᾽ ἀναμαιμάει βαθέ᾽ ἄγκεα θεσπιδαὲς πῦρ
Οὔρεος ἀζαλέοιο, βαθεῖα δὲ καίεται ὕλη
Πάντῃ δὲ κλονέων ἄνεμος φλόγα εἰλυφάζει.

Conclusit etiam rotundius ex libro XI Vlyssea,

Τρὶς μὲν ἐφορμήθην, ἑλέειν δέ με θυμὸς ἀνώγει,
Τρὶς δέ μοι ἐκ χειρῶν σκιῇ εἴκελον, ἢ καὶ ὀνείρῳ
ἔπτατο —Tribus enim versibus cõprehendit commodissimis,
Ter conatus ibi collo dare brachia circum:
Ter frustra comprensa manus effugit imago
Par leuibus ventis, volucriq; simillima somno.

Neq; præcidit sententiam in mutilo versu. ad hæc Homerus impetum tantum dicit: hic autem conatum, & *brachia*. Et apposuit: *frustra*. Vmbram vero vertit in ventos, non vt addictus interpres, sed vt liber iudex. Eadẽ dexteritate ex libro XXI. Vlyss.

—Ψυχὴ δὲ κατὰ χθονὸς, ἠΰτε καπνὸς,
ᾤχετο τετριγυῖα—
—& tenues fugit, seu fumus in auras. Efficacior est oratio: *fugit*. Quod autem stridorem dat Homerus, eodem iure potest, quo & vocem. Quare clamorem cum ademerit vmbris Virgilius, ex Philosophiæ veritate loquutus est in VI, *clamor frustratur hiantes*. Castigatio autem pene vbique est. Iccirco ex IIII Vlyssea quæ accepit.

—δῶρα δέ τοι ἀγλαὰ δώσω,
Τρεῖς ἵππους, καὶ δίφρον ἐΰξοον, αὐτὰρ ἔπειτα
Δώσω καλὸν ἄλεισον, ἵνα σπένδῃσθα θεοῖσιν
Ἀθανάτοις, ἐμέθεν μεμνημένος ἤματα πάντα.

ita moderatus est,

Accipe & hæc, manuum tibi quæ monumenta mearum
Sint, puer, & longum Andromaches testentur amorem

Et addit *πάθος*,

Coniugis Hectoreæ,— & auxit, *cape dona extrema tuorum.*

Diffu-

Diffluentia quoque coercuit duobus mirificis versibus,

Tendunt vela noti. fugimus spumantibus vndis,

Qua cursum ventusq; gubernatorq; vocabant.

quæ in primo Iliadis, & secundo Vlyssee,

Ἔμπρησεν δ' ἄνεμος μέσον ἱστίον. ἀμφὶ δὲ κῦμα

Στείρῃ πορφύρεον μεγάλ' ἴαχε νηὸς ἰούσης.

Ἡ δ' ἔθεεν κατὰ κῦμα διαπρήσσουσα κέλευθον.

Melius *spumantibus*, quam clamantibus: præsertim cum nauicula parua esset Homerica. Et diuinus versus ille, qui dat classem & vento & gubernatori. Iste vero totus in fluctibus, adeo vt etiam iteret. Elpenoris quoque tumulus Græcus cum Miseni Latino ne est quidem conferendus. in XI Vlysseæ ita scriptum est,

Φιτροὺς δ' αἶψα ταμόντες, ὅθ' ἀκροτάτη πρόεχ' ἀκτή,

Θάπτομεν ἀχνύμενοι, θαλερὸν κατὰ δάκρυ χέοντες.

Αὐτὰρ ἐπεὶ νεκρός τ' ἐκάη καὶ τεύχεα νεκροῦ,

Τύμβον χεύαντες, καὶ ἐπὶ στήλην ἐρύσαντες

Πήξαμεν ἀκροτάτῳ τύμβῳ εὐῆρες ἐρετμόν.

At diuinus vir quantus hoc loco?

Ergo omnes magno circum clamore fremebant,

Præcipue pius Æneas.— Fremebant indigna peremptum morte. —*tum iussa Sibyllæ,*

Haud mora, festinant flentes, aramque sepulcri

Congerere arboribus, cœloq; educere certant.

Non humilibus φιτροῖς, non nudum tumulum sine ara. Deinde quæ distributio illius vocis *arboribus*, & qui ingressus ad distributionem, tum autem quæ varietas,

Itur in antiquam syluam, stabula alta ferarum.

Procumbunt piceæ, sonat icta securibus ilex,

Fraxineæq; trabes, cuneis & fissile robur

Scinditur. aduoluunt ingentes montibus ornos.

Præterea quod dixit, præcipue pium Æneam fremere, non vocem tantum, & promissa, sed & operam attribuit,

Nec non Æneas opera inter talia primus

Hortatur socios—nec satis —*paribusq; accingitur armis.*

Deinde quo iucundior esset narratio, neque occuparet Æneam maiora animo agitantem, interponit quæ sequuntur. Tum concludit, —*& cineri ingrato suprema ferebant*: & quæ sequuntur ad tumulum vsque; qui erigitur minime vulgaris, sed dignus socio Æneæ, —*ingenti mole sepulchro. imponit, suaque arma viro, remumque tubamque Monte sub aerio.*—Iusta vero, quæ facit ille Patroclo, hic Pallanti, si collata consideres,

deret, videas in illo materiam, in hoc formam: in illo congeriem, in hoc dispositionem: illum satis habere, si narret: hunc rem ipsam formare verbis: neque tam verba ex rebus, quam res ipsas excutere e verbis. Expressit etiam longe exactius Scyllam & Charybdin ex XII. Vlyss.

> Ἔνθεν μὲν γὰρ Σκύλλ', ἑτέρωθι δὲ δῖα Χάρυβδις
> Δεινὸν ἀνερροίβδησε θαλάσσης ἁλμυρὸν ὕδωρ.
> Ἤτοι ὅτ' ἐξεμέσειε, λέβης ὡς ἐν πυρὶ πολλῷ,
> Πᾶσ' ἀναμορμύρεσκε κυκωμένη· ὑψόσε δ' ἄχνη
> Ἄκροισι σκοπέλοισιν ἐπ' ἀμφοτέροισιν ἔπιπτεν
> Ἀλλ' ὅτ' ἀναβρόξειε θαλάσσης ἁλμυρὸν ὕδωρ,
> Πᾶσ' ἔντοσθε φάνεσκε κυκωμένη· ἀμφὶ δὲ πέτρη
> Δεινὸν ἐβεβρύχει, ὑπένερθε δὲ γαῖα φάνεσκε
> Ψάμμῳ κυανέη.—

Principio exactius, vt dicebam. nam hic ἔνθεν, ἑτέρωθι. at noster designauit: *Dextrum Sylla latus, laeuum implacata Charybdis.* quanto vero melius *implacata*, quam δῖα? Quid enim diuinum in monstro? & verbum obsidet; scilicet spatium nauigationis, &, *Sordet in abruptum*— &, *Erigit alternos.*— Scyllae vero fabulosum raptum, atque ridiculum summa verecundia dissimulauit. Illud vero impudens, ne deum quidem sine animi iactura occurrere posse. Verum Homerici dij tales sunt, inter quos nec ipse Neptunus ex vorticibus Charybdis Vlyssem seruare posset. Sed illa multo decoro affecit,

> Τρὶς μὲν γάρ τ' ἀνίησιν ἐπ' ἤματι, τρὶς δ' ἀναροιβδεῖ
> Δεινόν.— Subiicit enim oculis, atque aurium nostrarum dominus est,

> *Ter scopulis clamorem inter caua saxa dedere,*
> *Ter spumam elisam, & rorantia vidimus astra.*

Quae de Telemacho dicuntur ab Homero, longa maiore efficacia ab Ascanio,

> Κεῖνος γὰρ τοιοίδε πόδας, τοιαίδε τε χεῖρες,
> Ὀφθαλμῶν τε βολαί, κεφαλή τ', ἐφύπερθέ τε χαῖται.
> *O mihi sola mei super Astyanactis imago!*

Mater enim loquitur orba filio: id quod Helena non potestat. Excusandus ille, laudandus hic Et diuina illa,

> *Sic oculos, sic ille manus, sic ora ferebat:*

Quanquam Graecus ὀφθαλμῶν βολὰς mirifice dixit. Non potuit Latine noster. At alio verbo alibi compensauit. Gestum enim apposuit, cum dixit, *ferebat*. Et mirum, quod addit,

> *Et nunc aequali tecum pubesceret aeuo:*

Vt augeat affectum memoriae ex repraesentatione rei, quae non est, & esset.

In κ ι, Iliad. est illa comparatio,

—ὡσεί τε δαφοινοὶ θῶες ὄρεσφιν
Ἀμφ' ἔλαφον κεραὸν βεβλημένον, ὅν τ' ἔβαλ' ἀνὴρ
Ἰῷ ἀπὸ νευρῆς· τὸν μέν τ' ἤλυξε πόδεσσι
Φεύγων, ὄφρ' αἷμα λιαρὸν, καὶ γούνατ' ὀρώρῃ.
Αὐτὰρ ἐπεὶ δὴ τόν γε δαμάσσεται ὠκὺς ὀϊστός,
Ὠμοφάγοι μιν θῶες ἐν οὔρεσι δαρδάπτουσιν
Ἐν νέμεϊ σκιερῷ. ἐπί τε λῖν ἤγαγε δαίμων
Σίντην, θῶες μέν τε διέτρεσαν, αὐτὰρ ὁ δάπτει.

Hunc locum non esse sequutum Virgilium, quemadmodum quidam dixerunt, ex ipsis versibus constabit, qui ceruam tantum continent, —*qualis coniecta cerua sagitta,*
Quam procul incautam nemora inter Cresia fixit
Pastor agens telis, liquitq; volatile ferrum
Nescius. illa fuga syluas saltusq; peragrat
Dictaeos. Haeret lateri lethalis arundo.

Nihil hic simile, nisi cerua & sagitta. omnia sua. At Homerus pessime. Vlyssem vulneratum ceruae percussae, sane. Thoas cum Troianis, bene. at Aiacem superuenientem, vt non male leoni, quem Thoes, id est, Troiani, formidarent: ita non bene cum Vlyssi venit auxilio. Leo autem in perniciem ceruae. Ait enim αὐτὰρ ὁ δάπτει.

Certaminum vero loca conferenda quidem, non apponenda tamen censeo ob prolixitatem. Tanto vero noster prior est suauitate, grauitate, varietate, quanto tempore posterior. Nam qui locus a Grammaticis de cursoribus examinatus est, hic discutietur. Est in penultimo Iliad. versus ille cũ de hemistichio,

—αὐτὰρ ὄπισθεν
Ἴχνια τύπτε πόδεσσι, πάρος κόνιν ἀμφιχυθῆναι.
Κὰδ δ' ἄρα οἱ κεφαλῆς χέ' ἀϋτμένα δῖος Ὀδυσσεύς

Hoc Virgilium negant assecutum,
Ecce volat, calcemq; terit iam calce Diores.

At Vlysses, inquiunt, tanta subsequitur celeritate, vt in Antilochi vestigiis ante ponat pedes, quam puluere obducantur. Sane felicitas orationis non vulgaris, quam in suam maiestatem flectere qui non posset, more suo modum commentus est, quo vel idem, vel etiam potiora diceret. Id quod istos congelatos Criticos latuit. Ait enim poeta, *Calce calcem terere.* Hoc qui fieri potuit, si subsequatur? In cursu igitur pari aequata linea vtriusque calcibus ita dirigebatur, vt calces inter se attererent. Ac sane cum currimus certatim, nunquam quenquam sequimur, neque enim vllum antecedentem praecurrere, aut

superare

superare possemus, si in eius vestigia pedes poneremus: sed à latere cursum continuamus, quemadmodum ipsis in carcerib. constiteramus. neque si par sit in duobus celeritas, alter alterius occupare cursus lineam audeat. Sic enim ex curua linea plus spatii faciendum sumeret, non sine periculo suo magno. Quamobrem Homerus quoque dixit, σὰν δὲ μεταστοιχὶ. In XII. aliter,—*trepidique pedem pede feruidus vrget*. Grandior etiam in oratione Palinuri, quam exceperat ex XI. Vlyss.

> Νῦν δέ σε τῶν ὄπιθεν γουνάζομαι οὐ παρεόντων
> Πρός τ' ἀλόχου, καὶ πατρός, ὅς ἔτρεφε τυτθὸν ἐόντα
> Τηλέμαχόν, τὸν μοῦνον ἐνὶ μεγάροισιν ἔλειπες·
> Οἶδα γὰρ ὡς ἐνθένδε κιὼν δόμου εἰς Ἀΐδαο
> Νῆσον ἐς Αἰαίην σχήσεις εὐεργέα νῆα,
> Ἔνθα σ' ἔπειτα, ἄναξ, κέλομαι μνήσασθαι ἐμεῖο.
> Μή μ' ἄκλαυστον, ἄθαπτον ἰὼν ὄπιθεν καταλείπειν
> Νοσφισθείς, μή τοί τι θεῶν μήνιμα γένωμαι.
> Ἀλλά με κακκῆαι σὺν τεύχεσιν, ὅσσα μοί ἐστί.
> Σῆμά τ' ἐμοὶ χεῦαι πολιῆς ἐπὶ θινὶ θαλάσσης,
> Ἀνδρὸς δυστήνοιο καὶ ἐσσομένοισι πυθέσθαι,
> Ταῦτά τέ μοι τελέσαι, πῆξαί τ' ἐπὶ τύμβῳ ἐρετμόν.
> Τῷ καὶ ζωὸς ἔρεσσον ἐὼν μετ' ἐμοῖς ἑτάροισι.

Fatalis Graecorum nugacitas, quae diuino viro nobisque aeque inuisa. Itaque sine loquacitate, sine ambitione, *Eripe me his inuicte, malis*.— neque minatur μή τοί τι θεῶν μήνιμα γένωμαι. & illa malorum suauissima deprecatio: cum à mortuo excitatur apud viuum vitae memoria: *quod te per caeli lumen*. & addidit, *iucundum*. neque ambitiosam petiit sepulturam: sed —*aut tu mihi terrā iniice*.— &, *nāq; potes*. Omnia precātis excussit loca. Ex V autē attexuit, quae Vlyssis erāt, Palinuri narrationi)

> Ἔνθα δύο νύκτας, δύο τ' ἤματα κύματι πηγῷ
> Πλάζετο. πολλὰ δέ οἱ κραδίη προτιόσσετ' ὄλεθρον·
> Ἀλλ' ὅτε δὴ τρίτον ἦμαρ ἐϋπλόκαμος τέλεσ' Ἠώς,
> Καὶ τότ' ἔπειτ' ἄνεμος μὲν ἐπαύσατο· ἡ δὲ γαλήνη
> Ἔπλετο νηνεμίη. ὁ δ' ἄρα σχεδὸν εἴσιδε γαῖαν
> Ὀξὺ μάλα προϊδὼν μεγάλου ἀπὸ κύματος ἀρθείς.

Quando simplicius,

> *Tres Notus hybernas immensa per aequora noctes*
> *Vexit me violentus aqua: vix lumine quarto*
> *Prospexi Italiam summa sublimis ab vnda*

Quanto autem barbara Polyphemi persona inferior est Regia maiestate, tanto versus nostri Graecis compositiores. In IX. Vlyss. sic sunt,

Ὦ ξεῖνοι, τίνες ἐστέ; πόθεν πλεῖθ' ὑγρὰ κέλευθα;
Ἤ τι κατὰ πρῆξιν, ἢ μαψιδίως ἀλάλησθε,
Οἷά τε ληϊστῆρες ὑπεὶρ ἅλα, τοί τ' ἀλόωνται
Ψυχὰς παρθέμενοι, κακὸν ἀλλοδαποῖσι φέροντες.

Videamus nostros,

Quid petitis? qua caussa rates, aut cuius egentes
Littus ad Ausonium tot per vada cerula vexit?
Siue errore via, seu tempestatibus acti,
Qualia multa mari, nautæ patiuntur in alto.

Sic recte primum: quare venerint, hoc est, *Quid petitis?* Deinde ipsemet venatur causas. Necessarium, vtile, fortuitum. Signate omnia illa, *multa*, &, *patiuntur*. &, *alto*. Nulla enim spes ibi, nisi à fortuna.

Admiscet etiam ornatui eruditionem: sicut in illis,

Vescitur Æneas, simul & Troiana iuuentus
Perpetui tergo bouis, & lustralibus extis,

Duplex enim modus erat sacrificiorum. Aut enim concidebant vt μίστυλλον τ' ἄρα τ' ἄλλα.—Aut integra victima apponebatur, quod erat holocaustum. Iccirco dixit, *perpetui tergo bouis*. Ex libris autem pontificum dixit, *lustralibus*. Bidentes enim erant oues in bimatu. Tauri autem perfecti, quinquennes. iccirco pontificale quoq; verbum addidit, *extis*. Hanc igitur maiestatem cum illis compara, quæ sunt in VII. Iliad.

Τοῖσι δὲ βοῦν ἱέρευσεν ἄναξ ἀνδρῶν Ἀγαμέμνων,
Ἄρσενα πενταέτηρον ὑπερμενέϊ Κρονίωνι,
Νώτοισι δ' Αἴαντα διηνεκέεσσι γέραιρε.

Quanto item post se reliquit in Tityi historia, quæ illi est in XI. Vlyssez:

Καὶ Τιτυὸν εἶδον γαίης ἐρικυδέος υἱὸν
Κείμενον ἐν δαπέδῳ. ὁ δ' ἐπ' ἐννέα κεῖτο πέλεθρα,
Γῦπε δέ μιν ἑκάτερθε παρημένω ἧπαρ ἔκειρον
Δέρτρον ἔσω δύνοντες, ὁ δ' οὐκ ἀπαμύνατο χερσί·
Λητὼ γὰρ ἥλκυσε Διὸς κυδρὴν παράκοιτιν.
Necnon & Tityon terræ omniparentis alumnum
Cernere erat, per tota nouem cui iugera corpus
Porrigitur, rostroq; immanis Vultur adunco
Immortale iecur tondens.———

Iam hinc apparet victoria. quid enim, ἔσω δύνοντες δέρτρον cum illis, *immortale*: &, *tondens*, &—*fæcundaq; pœnis Viscera*.—&, *Rimaturq; epulis, habitatq; sub alto Pectore.*——Illa vero quæ—*nec fibris requies datur vlla renatis.*

Non minore successu illa.

Hinc exaudiri gemitus, iraque leonum
Vincla recusantum, & sera sub nocte rudentum,
Setigerique sues, atque in praesepibus Vrsi
Sauire, ac forma magnorum vlulare luporum.
Quos hominum è facie dea saeua potentibus herbis
Induerat Circe in vultus, ac terga ferarum.

Quæ sunt in x. Vlyssez valde exilia.

Εὗρον δ' ἐν βήσσῃσι τετυγμένα δώματα Κίρκης
Ξεστοῖσι λάεσσι περισκέπτῳ ἐνὶ χώρῳ,
Ἀμφὶ δέ μιν λύκοι ἦσαν ὀρέστεροι ἠδὲ λέοντες.
Τοὺς αὐτὴ κατέθελξεν, ἐπεὶ κακὰ φάρμακ' ἔδωκε.

Omitto circunscriptiones, quibus nihil accommodatius ad Heroicam maiestatem, vt, *ira leonum*: & naturam, *vincla recusantum*. At versus illi duo diuini vltimi. Homines enim adhuc erãt, facie tantum mutata. Iccirco non lupos, sed *formas*, hoc est figuras luporum dixit vir incomparabilis. Similis ornatus & in pictura Mercurij, quæ accepta est ex v. Vlyssez.

Ὣς ἔφατ', οὐδ' ἀπίθησε διάκτορος Ἀργειφόντης
Αὐτίκ' ἔπειθ' ὑπὸ ποσσὶν ἐδήσατο καλὰ πέδιλα
Ἀμβρόσια, χρύσεια, τά μιν φέρον ἠμὲν ἐφ' ὑγρὴν,
Ἠδ' ἐπ' ἀπείρονα γαῖαν ἅμα πνοιῇς ἀνέμοιο.
Εἵλετο δὲ ῥάβδον, τῇ τ' ἀνδρῶν ὄμματα θέλγει
Ὧν ἐθέλει, τοὺς δ' αὖτε καὶ ὑπνώοντας ἐγείρει.
Τὴν μετὰ χερσὶν ἔχων πέτετο κρατὺς Ἀργειφόντης.

Nos sic,

Dixerat. ille patris magni parere parabat
Imperio—Parabat igitur cum apparatum induebat ad mandata exequenda,

—*& primum pedibus talaria nectit*
Aurea, quæ sublimem alis siue æquora supra,
Seu terram rapido pariter cum flumine portant.
Tum virgam capit. hac animas ille reuocat orco
Pallentes.——Hoc omisit Homerus sicut & illa. —*alias sub tristia tartara mittit*, Nec solum euocat animas, sed etiam reducit in corpora. —*& lumina morte resignat*. & simpliciter, ille, τὴν μετὰ χερσὶν ἔχων πέτετο.—— At Virgilius, ——*illa fretus agit ventos*.——Sane rectè. Nam si non adsint venti, quomodo ἅμα πνοιῇς ἀνέμοιο; Iccirco *Vade, age, nate, voca Zephyros.*——Quod autem non animaduertunt, hic quoque dicendum est. Quum dixit, *sublimem*, & non sublimem, sed supra terram, indicare Mercurij motum in eccentrico, qui oualem ambitum designat; Nusquam vero, vbi tempora, dies, nox, de-

scribitur, dignus est Homerus, qui cum Marone conferatur. Neque solum vbi ipse de suo dicit. Diuina enim ex humilibus facit: veluti quod sumpsit ex XI. Iliadis,

> Ἠὼς δ' ἐκ λεχέων παρ' ἀγαυοῦ Τιθωνοῖο
> Ὤρνυτ' ἵν' ἀθανάτοισι φόως φέρῃ, ἠδὲ βροτοῖσι·

Attollit enim sic,

> *Etiam prima nouo spargebat lumine terras*
> *Tithoni croceum linquens aurora cubile.*

Neque voluit dicere fatua illa: Auroram diis immortalibus offerre lucem. Miseri illi nisi semper luceant.

Fateor illa in II. Iliados esse plenissima nectaris,

> Τῶν δ' ὥς ὀρνίθων πετεηνῶν ἔθνεα πολλὰ
> Χηνῶν, ἢ γεράνων, ἢ κύκνων δουλιχοδείρων
> Ἀσίῳ ἐν λειμῶνι Καϋστρίου ἀμφὶ ῥέεθρα
> Ἔνθα καὶ ἔνθα ποτῶνται ἀγαλλόμεναι πτερύγεσσι
> Κλαγγηδὸν προκαθιζόντων, σμαραγεῖ δέ τε λειμών

Haud omnino tamen probo comparationem ludentium auium sine ordinibus, & exercitus. cum sua quisque in acie atque in procinctu est. Circunspectius igitur diuinus Poeta tum ordinem, tum cantum,

> *Ibant aequati numero, Regemque canebant,*
> *Ceu quondam niuei liquida inter nubila cycni,*
> *Cum sese è pastu referunt, & longa canoros*
> *Dant per colla modos. sonat amnis & Asia longe*
> *Pulsa palus.*—

Non enim ludunt inconditis motibus, sed è pastu redeunt in ea loca, in quibus somnum capere consueuere, quo tempore ordinem non rumpunt. Felicius quoque

> ——*canoros*
> *Dant per colla modos*, quam κλαγγηδὸν.

In X. Iliados disparem facit similitudinem,

> Λευκότεροι χιόνος, θείειν δ' ἀνέμοισιν ὁμοῖοι.

Niuem superant, ventos aequant. Nostri vero vtrobique praestantiores,

> *Qui candore niues anteirent cursibus auras.*

Et cum metaphora sit in candoris excessu, primum significatum erit in cursu, cum dicis, anteirent.

Par felicitas super illis ex libro XX. Iliados,

> Αἳ δ' ὅτε μὲν σκιρτῷεν ἐπὶ ζείδωρον ἄρουραν,
> Ἄκρον ἐπ' ἀνθερίκων καρπὸν θέον, οὐδὲ κατέκλων.
> Ἀλλ' ὅτε δὴ σκιρτῷεν ἐπ' εὐρέα νῶτα θαλάσσης,
> Ἄκρον ἐπὶ ῥηγμῖνος ἁλὸς πολιοῖο θέεσκον.

Quod hic deest, suppleuit noster,

Illa

Illa vel intactæ segetis per summa volaret
Gramina, nec teneras cursu læsisset aristas:
Vel mare per medium fluctu suspensa tumenti
Ferret iter, celeres nec tingeret æquore plantas.

cum dixisset, οὐδὲ κατέκλων in primo cursu super Anthericis: in secundo, qui erat super dorso maris, non addidit similem euasionem. Id quod fecit noster —*nec tingeret æquore plantas.* Et quod ille, curreret: noster, volaret. Vero namque similius est volantem non incuruare aristas, quam currentem. Præterea Asphodelus, cuius Anthericus flos est, non exit adeo frequens atque confertus, vt super ipsum possit exerceri cursus. at in segete potest. Ad hæc familiarior res, quam Anthericus, tum autem leuior, quæ super re teneriore. Et auxit: *intactas.* & quæ adhuc essent, *gramina*: id est teneræ. Nec parum adiungit gratiæ *suspensa*: cuius cursu ne tumor quidem deprimatur. quippe, *nec tingeret*: quod respondet priori cursui: in quo essent segetes intactæ. Sunt in XVI. Iliad. illi versus de Antilocho,

Antherieus flos. Asphodelus.

Ἀλλ' ὅγ' ἄρ' ἔτρεσε θηρὶ κακὸν ῥέξαντι ἐοικὼς,
Ὅς τε κύνα κτείνας, ἢ βουκόλον ἀμφὶ βόεσσι,
Φεύγει, πρίν περ ὅμιλον ἀολλισθήμεναι ἀνδρῶν.

Virgilius autem,

Ac velut ille prius, quam tela inimica sequantur,
Continuo in montes sese auius abdidit altos
Occiso pastore lupus, magnoue iuuenco,
Conscius audacis facti, caudamque remulcens
Subiecit pauitantem vtero, syluasque petiuit:

In quibus tanta est differentia, quanta inter discipulum meditantem, & præceptorem suum consilium atque operam apponentem. Nam quid dicam tibi de verbis illis? *Conscius audacis facti* —tum autem bestiæ ἦθος. est enim pauoris signum caudam demittere. Et verbum signatum, *remulcens*, id est, retrahens. Quod Grammatici partim dissimularunt, partim dixerunt præ gaudio gestum eo verbo indicari. Vbi notabis etiam loquendi modum. Nam cum lupus pauitaret, & versus ferret, vt diceret *pauitans.* vsus est felici attributione: propterea quod videretur pauitare cauda: quippe quæ se occultaret. Ac præterea numerum auxit: cum accentus e prima illius pauitans in tertiam illius pauitantem translatus est.

Lupi pauitantis expressio.

Neque de sceptro disputandum, vter numerosius aut elegantius sit loquutus. In I. Iliad.

De sceptro.

Ναὶ μὰ τόδε σκῆπτρον, τὸ μὲν οὔποτε φύλλα, καὶ ὄζους
Φύσει, ἐπειδὴ πρῶτα τομὴν ἐν ὄρεσσι λέλοιπεν,
Οὐδ' ἀναθηλήσει· περὶ γάρ ῥά ἑ χαλκὸς ἔλεψε
Φύλλά τε, καὶ φλοιόν. νῦν δ' αὐτέ μιν υἷες Ἀχαιῶν
Ἐν παλάμῃς φορέουσι δικασπόλοι, οἵ τε θέμιστας
Πρὸς Διὸς εἰρύαται.—

Vt sceptrum hoc (sceptrum dextra nam forte gerebat)
Nunquam fronde leui fundet virgulta, neq; vmbram.

A loco, & ab officio. A loco: quia de commissura virgultum exit. Ab officio: quia frondes vmbram efficiunt.

Cum semel in syluis imo de stirpe recisum
Matre caret.— Quid potuit suauius, cum dixit Matrem? At ille, —*τομὴν ἐν ὄρεσσι λέλοιπεν*. Quemadmodum verbum quoque *ἔλεψε* longe elegantius: —*posuitque comas, & brachia ferro*. perstat in metaphora, postquam dixit, *matre*. Mirifica vero illa repetitio, & vere Virgiliana. *olim arbos*, tota narratio duabus voculis comprehensa est. Artem deinde addit, quam ille subticuit,

—nunc artificis manus aere decoro Inclusit.—

Et circunscriptio, *manus artificis*, pro artifex, & Antonymia. Non enim dixit faber. Illam quoque *ταυτολογίαν*. *δικασπόλοι, οἵ τε θέμιστας εἰρύαται*, non aere, vt ille deliberauit: sed auro hoc inclusit,

—patribusq; dedit gestare Latinis.

Quod vero iactant Græculi, vno comprehensum versu, quod apud nos indigeat circumlocutione: sane idem est, atque in saltatione si quis edat motum simplicem, eundem alter compositum veris certisque flexibus. In IIII. igitur Iliados versus ille est,

Νευρὴν μὲν μαζῷ πέλασεν, τόξῳ δὲ σίδηρον.

Arcus curuatio. Diuinus vero vir totum arcus tractum, curuationem, coniunctionem extremorum, ad hæc manuum æquale officium simul, & diuersum. Simul cum læua ferrum solum, cum dextra & neruo papillam. Hæc sunt crimina huiusce circunductionis: quā si ab Homero potius caperet, quam promeret de suo, non sic dixisset, sed quasi pædagogi supercilium metuens puer, inepte sic,

Arcu coniunxit ferrum, neruoque papillam, vel sic,
Et læua ferrum applicuit, dextramque papilla. vel,
Adduxit neruum ad mammam, ferrum applicuit arcu.

Plebeia hæc omnia, quæ tantum à Virgilianis superantur, quātum pastorum dapes regiis ferculis. Vtrobiq; ceruus est, & capreolus,

preolus, & hœdus. at hic, aurum, pompa, intinctus, condimenta. Denique Homerus moles quidem, sed vt ait Ouidius, *rudis indigestaque*. Virgilius autẽ eiusdem poetæ *deus, & melior natura*. Valeant igitur febriculosi grammatici cum Græculis suis, qui putant diuinum Poetam imo vero poetarum vnicum non iudicio elegisse, quæ dixerit, sed necessitate, atque ingenij angustiis abductum ab iis, quæ non dixerit. quasi non potuerit quod volebat: imo vero qui noluerit, quod potuit. Quam vero idem aliter meliore breuioreque orationis gyro coercuerit, apparet in IX, eo versu, *—neruoque obuersus equino Contendit telum, diuersaque brachia ducens.*

Illud ex v Vlysseæ diuersa ratione multo expressit efficacius,

Τὸν δ' ἐφόρει μέγα κῦμα κατὰ ῥόον ἔνθα καὶ ἔνθα.

Nam ῥόος fluxus directus est. Quonam igitur modo ἔνθα καὶ ἔνθα? Igitur noster aliter,

Curuata in molis faciem circumstetit vnda.

Illud enim ἔνθα καὶ ἔνθα, expressit per, circũ: & μέγα per, molis: Quid de portu? Videamus ex XIII Vlysseæ particulatim,

Φόρκυνος δέ τίς ἐστι λιμὴν ἁλίοιο γέροντος
Ἐν δήμῳ Ἰθάκης, δύο δὲ προβλῆτες ἐν αὐτῷ
Ἀκταὶ ἀπορρῶγες λιμένος ποτιπεπτηυῖαι·
Αἵ τ' ἀνέμων σκεπόωσι δυσαήων μέγα κῦμα
Ἔκτοθεν.— Principio portus tum natura, tum commoditas longe melius explicatur,

Est in secessu longo locus.— Iam est secessus: iam longus.
—Insula portum Efficit.— Rationẽ reddit quomodo efficiat.
—obiectu laterum: quibus omnis ab alto Frangitur, inque sinus scindit sese vnda reductos. Necesse est tranquillum intus esse mare: quod iam fractum, iam tectum atque abductum ab instantibus fluctibus; qui item franguntur ante, quam impetum faciant. Nam tametsi Homericum circunstant rupes: aditus tamen nihilo secius vento expositus fluctus excipit integros. Aditum propterea muniuit noster insulæ obiectu. Nunc autem latera, sicut ille,

Hinc, atque hinc vastæ rupes, geminique minantur In cœlum scopuli.— necesse est altas esse, non solum præruptas, vt ille dicebat. Nam prærupta non omnia excelsa. Ex alto igitur ingruentes ventos arcent nostræ. Et cum ille diceret,

—ἔντοσθε δ' ἄνευ δεσμοῖο μένουσι
Νῆες ἐΰσσελμοι.— non apposuit causam. At apposuit noster, *Æquora tuta silent.*— Mira verba. Deinceps ornatus vtrique,

Αὐτὰρ ἐπὶ κρατὸς λιμένος τανύφυλλος ἐλαίη.

Ἀγχόθι δ' αὐτῆς ἄντρον ἐπήρατον ἠεροειδὲς
Ἱρὸν νυμφάων, αἳ νηϊάδες καλέονται.
Ἐν δὲ κρητῆρές τε, καὶ ἀμφιφορῆες ἔασι
Λάϊνοι, ἔνθα δ' ἔπειτα τιθαιβώσσουσι μέλισσαι.

Humilia, & humiliter. Noster vero grandiora, & magnifice,

—tum syluis scena coruscis
Desuper, horrentiq; atrum nemus imminet vmbra.

Palma. τανύφυλλος.

Quid enim sola oliua, quam etiam falso τανύφυλλον vocauit? folia namque gerit breuia, tametsi non rotunda. Sed Palma est τανύφυλλος, & Hemionitis, & Arundo. Tum autem descriptio antri figura necessaria: *scopulis pendentibus*. Deinde versus ipsis aquis dulcior,

Intus aquæ dulces, viuoq; sedilia saxo.

Postea cum dixit: *Nympharum domus*: non egit Grammaticum, vt ille, — *αἳ νηϊάδες καλέονται.* Quanquam potius Nereides esse oportuit. Non enim posuit intus dulces aquas, quemadmodum noster, cum tamen & Crateres, & Amphoras nominaret: quanquam earum vsum ad apum thesauros, non ad potum deduxit. Maro autem post integram descriptionem, vsum docuit: non autem eo narrationem interrumpit, sicut ille, ἔνθα δ' αὖ, &c. ornatum vero adauxit: —*fessas* ergo, *non vincula naues, Vlla tenent.* —scilicet ad litus, aut ad saxa πρυμνήσια intelligit: quæ a prora nominant Adriatici, non a puppi. Alterum deinde retinendi nauigia modum —*vllo non alligat anchora morsu.* Omitto Periphrasin, *morsu anchoræ*: sicut & alibi, dentem appellat. Splendor quoque ex geminatione. vlla, vllo. Neque vnum ex hisce commutarim.

Armipotens belli præses Tritonia virgo
Frange manu Phrygij telum prædonis, & ipsum
Pronum sterne solo, portisq; effunde sub altis.

cum illis omnibus, qui sunt in VI Iliad.

Πότνι' Ἀθηναίη, ἐρυσίπτολι, δῖα θεάων.

Nihil noui. vulgaria omnia.

Ἆξον δὴ ἔγχος Διομήδεος, ἠδὲ καὶ αὐτὸν
Πρηνέα δὸς πεσέειν Σκαιῶν προπάροιθε πυλάων.

Nuda hæc quoque. At ibi *telum Phrygij prædonis.*

Explicatiora quoque ea, quæ de ventis, ac de quercu noster ait,

Ac veluti annosam valido cum robore quercum
Alpini Boreæ nunc hinc, nunc flatibus illinc
Eruere inter se certant. It stridor, & altæ
Consternunt terram concusso stipite frondes.

Hactenus

Hactenus pares. sic enim in XVI. Iliados,

Ὡς δ' Εὖρός τε, Νότος τ' ἐριδαίνετον ἀλλήλοιϊν
Οὔρεος ἐν βήσσῃς βαθέην πελεμιζέμεν ὕλην,
Φηγόν τε, μελίην τε, τανύφλοιόν τε κράνειαν·
Αἵ τε πρὸς ἀλλήλας ἔβαλον τανυήκεας ὄζους
Ἠχῇ θεσπεσίῃ, πάταγος δέ τε ἀγνυμενάων.

Verum comparatio minus apta videtur hic. Nam de sylua pugnant venti, vt sternant. At Græci & Troiani, vt Cebrione potiantur. Nam quæ erit sylua, si Græci sint Eurus, Troiani Notus? Ridiculum vero ad meridiem vsque totis vtrinque viribus pugnari, Hectorem vero capite, Patroclum pede prehensum, Cebriona trahere, nec pugnare. Verũ puerilia multa huiusce generis apud Homerum, qui prælia ad cyathum formabat, quæ ipse vidisset nulla. Longe meliore judicio Poeta, qui Æneæ constantiam ab Elisa, & Anna oppugnari declarabat. Proinde hæc addit,

Ipsa hæret scopulis, & quantum vertice ad auras
Æthereas, tantum radice in Tartara tendit.

In eandem sententiam duas eodem filio fecit comparationes: vnam de Mezentii fortitudine,

Ille velut rupes, vastum quæ prodit in æquor
Obuia ventorum furiis, expostaq́ ponto
Vim cunctam, atque minas perfert, cœliques, mariśque
Ipsa immota manet. — Alteram de constantia Latini,

—*ille velut rupes, immota resistit:*
Vt pelagi rupes magno veniente fragore,
Quæ sese, multis circumlatrantibus vndis,
Mole tenet scopuli: nequicquam spumea circum
Saxa fremunt, lateriq́; illisa refunditur alga.

Sic & Homerus duas: vnam in mari, in XV. Iliad.

—*ἠΰτε πέτρη*
Ἠλίβατος, μεγάλη, πολιῆς ἁλὸς ἐγγὺς ἐοῦσα,
Ἥτε μένει λιγέων ἀνέμων λαιψηρὰ κέλευθα,
Κύματά τε τροφόεντα, τάτε προσερεύγεται αὐτῇ.

Pessimo tamen consilio Græcos saxo comparat, qui sunt multi. Hectorem vero fluctibus, qui est vnus. In decimoseptimo autem in flumine,

ὥστε πρὼν — ἰσχάνει ὕδωρ
Ὑλήεις πεδίοιο διαπρύσιον τετυχηκώς,
Ὅς τε καὶ ἰφθίμων ποταμῶν ἀλεγεινὰ ῥέεθρα
Ἴσχει, ἄφαρ δέ τε πᾶσι ῥόον πεδίονδε τίθησι
Πλάζων· οὐδέ τί μιν σθένεϊ ῥηγνῦσι ῥέοντες.

Quæ

Quæ vero apud Gellium nugantur Grammatici de Eride Homerica,& fama Virgiliana,valde ridicula sunt. De Contentione ille in quartto Iliadis,

Ἥ τ' ὀλίγη μὲν πρῶτα κορύσσεται, αὐτὰρ ἔπειτα
Οὐρανῷ ἐστήριξε κάρη, καὶ ἐπὶ χθονὶ βαίνει.

Clamant quod Maro de Fama dixit , eam inter nubila caput condere: quum tamen Homerus,vnde ipse accepit, in cœlo caput Eridis constituat. Iam tibi pro me respondeo: Non sum imitatus Nolo imitari. Non placet. Non est verum, Contentionem ponere caput in cœlo. Ridiculum est Fatuum est. Homericum est. Græculum est. Virgilianum non est. Romanum non est. Præterea latet eos vis iudicij Maroniani Abscondit enim Famę caput nubibus,propterea quod Famæ caput,id est author rumorum,fere incertus est.& dixit Nubila non cœlum: quia ad nubes vsque peruenire à terra clamor potest. Vicit etiam illa in vndeuicesimo Iliadis,

Τέρπετο δ' ἐν χείρεσσιν ἔχων θεοῦ ἀγλαὰ δῶρα.

Ille deæ donis,& tanto lætus honore
Expleri nequit,atq; oculos per singula voluit:
Miraturque,interque manus & brachia versat.

Si perpendas omnia,quod non expleatur, quod oculos in cuncta intendat,quod miretur & verset : magnum opus,magnum Æneam,magnum Virgilium intelliges. Sunt & hæc è mediis tracta castris in poesim,

Quod superest,læti bene gestis corpora rebus
Procurate viri,& pugnam sperate parati.

Ille autem quasi præco,

Νῦν δ' ἔρχεσθ' ἐπὶ δεῖπνον, ἵνα ξυνάγωμεν ἄρηα.

Nec minus ex vicesimosecundo Iliadis.

Οἷος δ' ἀστὴρ εἶσι μετ' ἀστράσι νυκτὸς ἀμολγῷ
Ἕσπερος, ὃς κάλλιστος ἐν οὐρανῷ ἵσταται ἀστήρ.

Vincuntur à nostris,

Qualis vbi Oceani perfusus Lucifer vnda,
Quem Venus ante alios astrorum diligit ignés,
Extulit os sacrum cœlo,tenebrasq; resoluit.

Profecto ne ambrosia quidem dulcior est. Neque si superioribus addas ea,quæ in quinto canuntur ab Homero possis æquare Virgilianorum suauitatem,

Ἀστέρ' ὀπωρινῷ ἐναλίγκιον, ὅς τε μάλιστα
Λαμπρὸν παμφαίνῃσι λελουμένος ὠκεανοῖο.

Tetigit autem antiquorum opinionem , qui dicebant humore ali siderum splendorem. Iccirco Luciferum perfundit vnda.

Quanquam

Quanquam equidem arbitror horum versuum fulgore clariorem illum futurum, quam quauis vnda etiam ipsius Hippocrenes. vel quum ait, *os sacrum* &, *astrorum ignes*. &, *Venus* amat Luciferum: quæ eadem cum illo existimatur. Verum optimus Philosophus Luciferum intellexit globum, & corpus ipsum: Venerem autem numen illud, quam intelligentiam vocant Metaphysici. cuius sola ac simplici intellectione orbis ipsius rotatio perpetuatur. Resoluit autem tenebras iccirco, quia siderum omnium Lucifer solus tantum iacit luminis, vt obiecta corpora vmbram reddant, quemadmodum & ad Solem, & ad Lunam. Talis tantusque poeta noster est supra omnem captum Grammaticorum.

Efficacissima quoque in illis ἠθοποιΐα atque politia,

Protinus armati incedunt, quos omnis euntes
Primorum manus ad portas, iuuenumque senumque,
Prosequitur votis. nec non & pulcher Iulus.

& quæ sequuntur. Apud Homerum in decimo Iliadis nuda omnia.

Τὼ δ' ἐπεὶ οὖν ὅπλοισιν ἐνὶ δεινοῖσιν ἐδύτην,
Βάν ῥ' ἰέναι, λιπέτην δὲ κατ' αὐτόθι πάντας ἀρίστους.

Quid enim est: liquerunt optimos: omnino languet: neq; πάν- [illegible]ter: quasi non essent ipsi ἄριστοι. Sic quæ mox sequuntur. [illegible]iam meliora. Quippe illis iter tantum, & percontatio [illegible]imum. Mox de Rheso pauca, nuda, rudia, infelicia. Nostra diuina omnia, numerosa, varia, inexpectata: quæ sibi quisque eligat pro excellentissimis.

Neque audeam illa comparare: quæque ex vndecimo Iliados,

Ζώγρει Ἀτρέος υἱέ· σὺ δ' ἄξια δέξαι ἄποινα,
Πολλὰ δ' ἐν ἀφνειοῦ πατρὸς κειμήλια κεῖται
Χαλκός τε, χρυσός τε, πολύκμητός τε σίδηρος.

quæque ex decimo,

Ζωγρεῖτ' αὐτὰρ ἐγὼν ἐμὲ λύσομαι. ἔστι γὰρ ἔνδον
Χαλκός τε, χρυσός τε, πολύκμητός τε σίδηρος·
Τῶν χ' ὔμμιν χαρίσαιτο πατὴρ ἀπερείσι' ἄποινα,
Εἴ κεν ἐμὲ ζωὸν πεπύθοιτ' ἐπὶ νηυσὶν Ἀχαιῶν.

Quæ ille, vt fuit castigatæ verecundiæ atq; prudentiæ, in vnum collegit. nam tametsi in præliis id sæpe contigit: tamen historici id narrare: non repetere, veri poetæ est.

In vnum itaq; redegit, & quidem cum obsecratione. Hoc enim modo citius, quam donorum oblatione virum fortem flectimus,

Per patrios manes, & spes surgentis Iuli
Te precor, hanc animam serues natoq; patriq;.

Mirabilis contextus: Obtestatur per Anchisem, quia ipse haberet etiamnum patrem: per Iulum, quia esset vterque patrem. tum deo simile est, seruare. Est enim Iouis cognomentum σωτήρ, deinde promissa: eaque non sine specie atque argumentis veritatis: *Est domus alta.* Nisi esset alta, putaret Æneas non esse diuitem. Reliqua verba simul cum puritate veteri Romana nouam atque excogitatam maiestatem coniunxere,

—iacens penitus defossa talenta
Cælati argenti, sunt auri pondera facti
Infectique mihi.———

Neque hic sistit orationem, sed impetum addita à fine,

——non hic victoria Teucrum
Vertitur: aut anima vna dabit discrimina tanta.

Sic audias vulgares Homeri obseruationes sine arte, sine affectu: vnam pro illis cunctis nobilem Virgilii. Iam vt quæ dicit Agamemnon, cum illis conferantur,

——Iampridem belli commercia Turnus Sustulit,——

& quæ sequuntur.

Luporum cōparatio.

Non semel luporum comparationem adducit. In quarto Iliados per collationem simplicem, λύκοι ὥς, nulla addita narratione. In vndecimo autem eodem modo, verbum tantum addidit λύκοι ὥς θυνον. Hanc εἰκασίαν locupletauit comparatione in decimosexto,

——οἱ δὲ λύκοι ὥς
Ὠμοφάγοι, τοῖσι τε περὶ φρεσὶν ἄσπετος ἀλκή·
Οἵ τ' ἔλαφον κεραὸν μέγαν οὔρεσι δηώσαντες
Δάπτουσιν. πᾶσιν δὲ παρήϊον αἵματι φοινὸν,
Καί τ' ἀγεληδὸν ἴασιν ἀπὸ κρήνης μελανύδρου
Λάψοντες γλώσσῃσιν ἀραιῇσι μέλαν ὕδωρ
Ἄκρον ἐρευγόμενοι φόνον αἵματος. ἐν δέ τε θυμὸς
Στήθεσιν ἄτρομός ἐστι, περιστένεται δέ τε γαστήρ.

Inter hanc vbertatem, & illam brevitatem, media est diuini Poetæ comparatio,

———lupi ceu
Raptores, atra in nebula, quos improba ventris
Exegit cæcos rabies.———

Efficacius est *Raptores*, quam ὠμοφάγοι. Sunt genera canum, ὠμοφάγα non tamen raptores canes Melitæi. Et locus, *atra in nebula*: & modus dicendi, *rabies improba ventris* plus quam fames. &, *exegit*. &, *cæcos*, id est securos cuiuscunque periculi,

Pulchrum

Pulchrum vero Epiphonema, —*catulique relicti Faucibus expectant siccis.*— quorum recordatione parentum rabies acuatur. Quod vero ait Homerus, Linguis bibere, falsum est. morsu enim bibunt lupi; non autem λάπτουσι. neque lingua imbuta cruore potuit rectè dici, ἐρεύγει. Sed & alia hac non inferior,

Ac veluti pleno lupus insidiatus ouili,
Cum fremit ad caulas, ventos perpessus & imbres.
Nocte super media: tuti sub matribus agni
Balatum exercent: ille asper & improbus ira
Sæuit in absentes: collecta fatigat edendi
Ex longo rabies, & siccæ sanguine fauces.

De Sirio & aliis sideribus multas fecit Homerus comparationes. In vndecimo Iliados,

Siderum comparationes.

Οἷος δ' ἐκ νεφέων ἀναφαίνεται οὔλιος ἀστὴρ
Παμφαίνων, τοτὲ δ' αὖτις ἔδυ νέφεα σκιόεντα.

Et eam, quam supra posuimus ex quinto Iliados,

Δαῖέ οἱ ἐκ κόρυθός τε καὶ ἀσπίδος ἀκάματον πῦρ
Ἀστέρ' ὀπωρινῷ ἐναλίγκιον, ὅς τε μάλιστα
Λαμπρὸν παμφαίνῃσι λελουμένος ὠκεανοῖο.

Et in vicesimosecundo,

Παμφαίνονθ' ὥς τ' ἀστέρ' ἐπεσσύμενον πεδίοιο,
Ὅς ῥά τ' ὀπώρης εἶσιν, ἀρίζηλοι δέ οἱ αὐγαὶ
Φαίνονται πολλοῖσι μετ' ἀστράσι, νυκτὸς ἀμολγῷ.
Ὅν τε κύν' Ὠρίωνος ἐπίκλησιν καλέουσι.

Quartam non omittam his simillimam. comparat enim igni clypei fulgorem in vndeuicesimo,

Ὡς δ' ὅτ' ἂν ἐκ πόντοιο σέλας ναύτῃσι φανείη
Καιομένοιο πυρός. τὸ δὲ καίεται ὑψόθ' ὄρεσφι
Σταθμῷ ἐν οἰοπόλῳ. τοὺς δ' οὐκ ἐθέλοντας ἄελλαι
Πόντον ἐπ' ἰχθυόεντα φίλων ἀπάνευθε φέρουσιν.

Quæ omnia noster sparsa verecunde composuit illo gyro.

Ardet apex capiti cristisq; a vertice flamma
Funditur, & vastos umbo vomit aureus ignes.

Sane fulgore nitido tumidoque loco videtur euomi. inde duplicauit comparationem,

Non secus ac liquida si quando in nocte Cometa
Sanguinei lugubre rubent. Nusquam toto in Homero tantam verborum inuenies efficaciam. Aut *Sirius ardor*, quanto grandius, quam ὀπωρινὸς ἀστήρ? Ad hæc, natura & ἐνδεχόμενα
Ille sitim morbósque ferens mortalibus ægris [cætera.
Nascitur, & læuo contristat lumine cælum.

Quod ille,

Λαμπρότατος μὲν ὅγ' ἐστί, κακὸν δέ τε σῆμα τέτυκται.
Καί τε φέρει πολλὸν πυρετὸν δειλοῖσι βροτοῖσι.

Talis Æneas designabit tunc, & ex igne illo, & ex fatis perniciem.

Haud longè ab his est, quod habetur in nono: cuius minima laus maximam Homeri superat,

Continuo noua lux oculis effulsit, & arma
Horrendum sonuere: tremunt in vertice cristæ
Sanguineæ, clypeoque micantia fulgura mittit.

Cum quibus collata, plebeia illa sint ex duodeuicesimo Iliadis,

Ἡνίοχοι δ' ἔκπληγεν, ἐπεὶ ἴδον ἀκάματον πῦρ
Δεινὸν ὑπὲρ κεφαλῆς μεγαθύμου Πηλείωνος
Δαιόμενον. τὸ δ' ἔδαιε θεὰ γλαυκῶπις Ἀθήνη.

Sic de Chimæra in vertice galeæ Turni. quod Grammatici damnant: primum, quia vtrique attributus ignis, Turno & Æneæ. deinde quod Æneas nondum in prælio, sed e naui. Cæterum illorum stoliditas maior est quauis reprehensione. Semper enim in eorum stupida arrogantia superest, quod castiges. namque hoc sane horrendum, quum vel ex nauibus perterrefaceret. vtrique autem dat fulgorem: quia vtrique arma. Quid ais ad hoc? Turnum tollit, vt vincentem extollat. Quid? nonne & Diomedis & Achillis galeæ imponit Homerus ignem? Quanto prudentius noster duos hostes aliis inuictos, multis virtutibus pares fecit, quam Homerus duos eiusdem exercitús?

Longe illustrior est atque accuratior effictio Euandri, quam Agamemnonis in II. Iliados,

Euandrum ex humili tecto lux suscitat alma.

Nonne hoc melius, quam Ἕζετο δ' ὀρθωθείς? Illam vero inanitatem,

Et matutini volucrum sub culmine cantus.

& illa (vt ego solitus sum iocari) κοθορνωσύνης.

Consurgit senior, tunicaque inducitur artus:
Et Tyrrhena pedum circundat vincula plantis.
Tum lateri atque humeris Tegeæum subligat ensem,
Demissa ab læua pantheræ terga retorquens.

quibus illa non sunt paria,

—μαλακὸν δ' ἔνδυνε χιτῶνα
Καλὸν νηγάτεον· περὶ δ' αὖ μέγα βάλλετο φᾶρος.
Ποσσὶ δ' ὑπὸ λιπαροῖσιν ἐδήσατο καλὰ πέδιλα.

& illa inferiora,

Ἀμφὶ

Ἀμφὶ δ' ἄρ' ὤμοισιν βάλετο ξίφος ἀργυρόηλον.

Illis quoque superatus est,

Nec non & gemini custodes limine ab alto
Procedunt, gressumque canes comitantur herilem:

Quid enim?

Ἅμα τῷ γε δύω κύνες ἀργοὶ ἕποντο.

Nec minore felicitate Turnum armat;

Cingitur ipse furens certatim in prælia Turnus.
Iamque adeo Rutulum thoraca indutus, ahenis
Horrebat squammis: surasque incluserat auro.
Tempora nudus adhuc, laterique accinxerat ensem:
Fulgebatque alta decurrens aureus arce:
Exultatque animis; & spe iam præcipit hostem.

Rudiora illa in vndecimo Iliados;

Κνημῖδας μὲν πρῶτα περὶ κνήμῃσιν ἔθηκεν
Καλὰς ἀργυρέοισιν ἐπισφυρίοις ἀραρυίας.
Δεύτερον αὖ θώρηκα περὶ στήθεσσιν ἔδυνεν:
Ἀμφὶ δ' ἄρ' ὤμοισιν βάλετο ξίφος ἀργυρόηλον
Χάλκεον, αὐτὰρ ἔπειτα σάκος μέγα τε, στιβαρόν τε
Εἵλετο: τοῦ δ' ἀπάνευθε σέλας γένετ' ἠΰτε μήνης.

Castigandus quoque in decimo Iliados propter illa;

Τυδεΐδῃ μὲν δῶκε μενεπτόλεμος Θρασυμήδης
Φάσγανον ἄμφηκες. τὸ δ' ἑὸν παρὰ νηῒ λέλειπτο.

Diomedes ergo si reuiuiscat animaduertat ab Homero hanc iniuriam, qui se sine ense exire fecit e tentoriis. Contra Virgilius etiam habenti donat, —*humero simul exuit ensem*
Auratum, mira quem fecerat arte Lycaon
Cnossius, atque habilem vagina aptarat eburna.

Vbi etiam Grammaticum agit idem. ait enim,

Ἀμφὶ δέ οἱ κυνέην κεφαλῆφιν ἔθηκεν
Ταυρείην, ἄφαλόν τε, καὶ ἄλλοφον, ἥ τε καταῖτυξ
Κέκληται.—Positum enim oportuit galeæ nomen sine verbo *κέκληται* quod & supra emendabamus in expositione portus Ithacensis.

Nestor vero in primo Iliados loquax, in septimo non minus: in quarto odiosus: in vndecimo obtundit: in penultimo etiam nugatur. Vndecimi sane locum non apposui. libri namque integri instar est. Audent tamen Grammatici conferre illum cum Euandri oratione. Numerat ille boum & caprarum capita: hic regem Herilum, & fortem & fatali vita:

Ter, inquit, *letho sternendus erat.* Ad hæc,
—*primam aciem Præneste sub ipsa.*

Straui, futurorumq́; incedi victor aceruos.

Leonis cōparationes. Leonis comparationes non pauciores, quam astrorum, aut fluuiorum. In decimo breuis,

Βάν ῥ' ἴμεν ὥστε λέοντε δύω διὰ νύκτα μέλαιναν.

Similis in vndecimo, λέων ὡς. Paulo amplior in decimo octauo,

Ὡς δ' ἀπὸ σώματος οὔ τι λέοντ' αἴθωνα δύνανται
Ποιμένες ἄγραυλοι μέγα πεινάοντα δίεσθαι.

Et in vndecimo locupletior,

Βόες ὥς,
Ἅς τε λέων ἐφόβησε μολὼν ἐν νυκτὸς ἀμολγῷ
Πάσας. τῇ δέ τ' ἰῇ ἀναφαίνεται αἰπὺς ὄλεθρος.
Τῆς δ' ἐξ αὐχέν' ἔαξε λαβὼν κρατεροῖσιν ὀδοῦσι
Πρῶτον. ἔπειτα δέ θ' αἷμα, καὶ ἔγκατα πάντα λαφύσσει.

In eodem fusior adhuc,

Ὡς δ' αἴθωνα λέοντα βοῶν ἀπὸ μεσσαύλοιο
Ἐσσεύοντο κύνες τε, καὶ ἀνέρες ἀγροιῶται.
Οἵ τε μιν οὐκ εἰῶσι βοῶν ἐκ πῖαρ ἑλέσθαι
Πάννυχοι ἐγρήσσοντες. ὁ δὲ κρειῶν ἐρατίζων
Ἰθύει, ἀλλ' οὔ τι πρήσσει. θαμέες γὰρ ἄκοντες
Ἀντίον ἀΐσσουσι θρασειάων ἀπὸ χειρῶν.
Καιόμεναί τε δεταί, τάς τε τρεῖ ἐσσύμενός περ.
Ἠῶθεν δ' ἀπονόσφιν ἔβη τετιηότι θυμῷ.

Et in eodem alia non minor,

Ὡς δὲ λέων ἐλάφοιο ταχείης νήπια τέκνα
Ῥηϊδίως συνέαξε λαβὼν κρατεροῖσιν ὀδοῦσιν
Ἐλθὼν εἰς εὐνήν. ἁπαλόν τέ σφ' ἦτορ ἀπηύρα.
Ἡ δ' εἴπερ τε τύχῃσι μάλα σχεδόν, οὐ δύναταί σφι
Χραισμεῖν. αὐτὴν γάρ μιν ὑπὸ τρόμος αἰνὸς ἱκάνει.
Καρπαλίμως δ' ἤϊξε διὰ δρυμὰ πυκνά, καὶ ὕλην
Σπεύδουσ' ἱδρώουσα κραταιοῦ θηρὸς ὑφ' ὁρμῆς.

Alia luculenta in decimoseptimo,

Ὡς δ' ὅτε τίς τε λέων ὀρεσίτροφος ἀλκὶ πεποιθὼς
Βοσκομένης ἀγέλης βοῦν ἁρπάσῃ, ἥτις ἀρίστη.
Τῆς δ' ἐξ αὐχέν' ἔαξε λαβὼν κρατεροῖσιν ὀδοῦσι
Πρῶτον, ἔπειτα δέ θ' αἷμα, καὶ ἔγκατα πάντα λαφύσσει
Δῃῶν. ἀμφὶ δὲ τόν γε κύνες τ' ἄνδρες τε νομῆες
Πολλὰ μάλ' ἰύζουσιν ἀπόπροθεν, οὐδ' ἐθέλουσιν
Ἀντίον ἐλθέμεναι. μάλα γὰρ χλωρὸν δέος αἱρεῖ.

Illa quoque in sextodecimo.

Ἠΰτε ταῦρον ἔπεφνε λέων ἀγέληφι μετελθὼν.
Αἴθωνα μεγάθυμον ἐν εἰλιπόδεσσι βόεσσιν.

Ὡ' λίς

Ὤλετο τι συνάχων ὑπὸ ζαμφηλῆσι λέοντος.

& in tertio vna.

Ὥστε λέων ἐχάρη μεγάλῳ ἐπὶ σώματι κύρσας
Νεβρὸν, ἢ ἔλαφον κεραὸν, ἢ ἄγριον αἶγα
Πεινάων· μάλα γάρ τε κατεσθίει, εἴπερ ἂν αὐτὸν
Σεύωνται ταχέες τε κύνες, θαλεροί τ' αἰζηοί.

Tot congeries verborum, tot iterationes congessit Poeta noster: atque hanc quidem vltimam sic expleuit,

Impastus stabula alta lea ceu sæpe peragrans
(Suadet enim vesana fames) si forte fugacem
Conspexit capream, aut surgentem in cornua ceruum
Gaudet hians immane, comasq; erexit, & haret
Visceribus super accumbens. lauit improba teter
Ora cruor. ——— Ecce quomodo dixit, πεινάων. *Impastus.* in vtroque verbo moles est. Cæterum ornamenta sunt maxima: *fugacem capream. ceruum in cornua surgentem* : κεραὸν & πεινάων: *Vesana fames.* amentes enim famelici fiunt etiam homines, atque efferantur. vnde Lucanus, —*nescit plebs ieiuna timere.* Notabis etiam verbum, *Suadet.* facetum est: non dixit, Cogit. Superauit hisce: superauit illis, *Gaudet hians immane*, &, *comas arrexit* : Illud autem , μάλα γάρ κατεσθίει impensius, ———*haret Visceribus super accumbens.* ——— In cauea enim hoc vidimus. quanto magis vrgebatur pertica, tanto acrius premebat vitulum. Nonne est generosior oratio, quam μάλα κατεσθίει? Epiphonema pulcherrimum. Sic enim lauat os sanguine, vt diu post lambat. Est & altera in decimo septimo, quum leoni comparat Menelaum inuitum relinquentem Patrocli cadauer,

Αὐτὰρ ὅγ' ἐξοπίσω ἀνεχάζετο· λεῖπε δὲ νεκρὸν
Ἐντροπαλιζόμενος. ὥστε λὶς ἠϋγένειος,
Ὅν ῥα κύνεσσι, καὶ ἄνδρες ἀπὸ σταθμοῖο δίωνται
Ἔγχεσι, καὶ φωνῇ. τοῦ δ' ἐν φρεσὶν ἄλκιμον ἦτορ
Παχνοῦται, ἀέκων δ' ἀπέβη ἀπὸ μεσσαύλοιο.

quam in Turni maiore facinore superauit,

———*ceu sæuum turba leonem*
Cum telis premit infestis. at territus ille
Asper, acerba tuens retro redit, & neque terga
Ira dare, aut virtus patitur: nec tendere contra
Ille quidem hoc cupiens, potis est per tela, per hostes.

Nudis illis adiecit amictum incomparabilem , *Asper, acerba tuens.* & quum miscet virtutem cum periculo & timorem cum auiditate. Tertia quoque illam è sextodecimo sic delet,

—vtq; leo speculà quum vidit ab alta

Stare procul campis meditantem prælia taurum,

Aduolat.—Excitat magis animum hæc aggressio, quam illa pugna impar, πῶϋ ἐπιφὺς λέων. &, ἄλλον μενέχων. Quartæ multus decor, multus affectus, multus impetus; referens illam, quæ simili materia est in decimo Iliadis.

Ὡς δὲ λέων μήλοισιν ἀσημάντοισιν ἐπελθὼν

Αἴγεσιν ἢ ὀΐεσσι κακὰ φρονέων ἐνορούσῃ.

Impastus ceu plena leo per ouilia turbans

(Suadet enim vesana fames) manditq; trahitq;

Molle pecus, mutumq; metu fremit ore cruento.

vt præterquam quod vorat, etiam trahat. Sane quum iratus est, quod ore apprehendit, succutit, atque inter mandendum fremit. Quæ plus pingunt, quam ἄρνα καὶ ἔγκατα λαφύσσει. quod autem ait, αὐχέν' ἔαξε, sane non repugno. sed nares; rictumque potius comprehendit ore leo. Credo anima sua graui illius animam, vt suffocet, aut hauriat: Sæpe enim hoc vidimus.

Quinta quoque magnifica est, & tota sua;

—Pœnorum qualis in armis

Saucius ille graui venantum vulnere pectus

Tum demum mouet arma leo, gaudetq; comantes

Excutiens ceruice toros, fixumq; latronis

Impauidus frangit telum, & fremit ore cruento.

Apud Homerum vero multas præterea videbis: duas valde vicinas in quinto & in eodem libro tertiam, duorum leonum: & in sexto decimo duas: in quarum altera est hemistichium ἐν πεδίῳ. ἄλλοισιν ἀλκή. Simile illi, ἀλῶνα δ' ἐπ' ἴξῃ, in simili comparatione. Et tertia haud multo post. Et in decimo septimo alia ab ea, quam descripsimus. Et in vicesimo vna magnifica admodum. Et duorum capram ferentium in tertiodecimo.

Illa quoque à Criticis & comparata, & perpensa sunt;

Haud segnis strato surgit Palinurus; & omnes

Explorat ventos, atque auribus aera captat.

Sidera cuncta notat tacito labentia cœlo

Arcturum pluuiasq; Hyadas, geminosq; triones;

Armatumque auro circumspicit Oriona. Artem atque intentum animum simul notauit per verbum, *Circumspicit.* Alte Arcturum ad dextram, alia ex parte Orionem: Sed & aerem, id est, auras ipsas ventum præuenientes, miro modo dixit, *auribus* captare. Homerus autem sine illo apparatu more suo fluit.

Αὐτὰρ

Αὐτὰρ ὁ πηδαλίῳ ἰθύνετο τεχνηέντως
Ἥμενος. οὐδέ οἱ ὕπνος ἐπὶ βλεφάροισιν ἔπιπτε
Πληϊάδας τ' ἐσορῶντι, καὶ ὀψὲ δύοντα βοώτην,
Ἄρκτον θ' ἣν τε ἄμαξαν ἐπίκλησιν καλέουσιν,
Ἥ τ' αὐτοῦ στρέφεται, καὶ τ' ὠρίωνα δοκεύει.

Similes in decimo septimo Iliadis.
Nuda item illa ex Iliados secundo,

Ἠΰτε ἔθνεα εἶσι μελισσάων ἀδινάων
Πέτρης ἐκ γλαφυρῆς αἰεὶ νέον ἐρχομενάων,
Βοτρυδὸν δὲ πέτονται ἐπ' ἄνθεσιν εἰαρινοῖσιν.
Αἱ μέν τ' ἔνθα ἅλις πεποτήαται, αἱ δέ τε ἔνθα.

Quæ diuinus vir ita descripsit, vt oppresserit,

Qualis apes æstate noua per florea rura,
Exercet sub Sole labor, quum gentis adultos
Educunt fœtus: aut quum liquentia mella
Stipant, & dulci distendunt nectare cellas;
Aut onera accipiunt venientum, aut agmine facto
Ignauum fucos pecus à præsepibus arcent.
Feruet opus, redolentque thymo fragrantia mella.

Eius partes si velim recensere, opera me deficiat, rei naturam, varietatem, figuras, carminis rotunditatem, neruos suaniloquentiæ.

Simillimam huic hic ponere suadet par materia, æqualis victoria,

—ὄρνιθες ὥς,
Ἠΰτε περ κλαγγὴ γεράνων πέλει οὐρανόθι πρό.
Αἵ τ' ἐπεὶ οὖν χειμῶνα φύγον, καὶ ἀθέσφατον ὄμβρον
Κλαγγῇ ταί γε πέτονται ἐπ' ὠκεανοῖο ῥοάων
Ἀνδράσι πυγμαίοισι φόνον, καὶ κῆρα φέρουσαι.
Ἠέριαι δ' ἄρα ταί γε κακὴν ἔριδα προφέρονται.

Omissa fabula Pygmæorum, quæ sane Græcula est, rem ipsam breui, plena, mira narratione complexus est,

—*aut ad terram gurgite ab alto*
Quam multæ glomerantur aues, vbi frigidus annus
Trans pontum fugat, & terris immittit apricis.

Quanto elegantius, *frigidus annus Trans pontum fugat aues*: quam, Aues hyemem fugiunt?
Sed & expressius,

—*quales sub nubibus atris*
Strymoniæ dant signa grues, atque æthera tranant
Cum sonitu, fugiuntque notos clamore secundo.

Tantum vero præstitit in illa Mnesthei increpatione, vt non

videatur desumpsisse ex Iliados tertiodecimo. vbi res maximi momenti languidissime scripta est,

> Νῦν δ' ἕκαθεν πόλιος κοίλης ἐπὶ νηυσὶ μάχονται
> Ἡγεμόνος κακότητι, μεθημοσύνῃσί τε λαῶν.
> Οἳ κείνῳ ἐρίσαντες ἀμυνέμεν οὐκ ἐθέλουσι
> Νηῶν ὠκυπόρων· ἀλλὰ κτείνονται ἀν' αὐτάς.

Alius quippe sonus, alius ardor

> *Quos alios muros, quæ iam vltra mœnia habetis?*
> *Vnus homo, & vestris, ô ciues, vndiq; septus*
> *Aggeribus, tantas strages impune per vrbem*
> *Ediderit? iuuenum primos tot miserit Orco?*
> *Non infelicis patriæ, veterumq; deorum.*
> *Et magni Æneæ, segnes, miseretque pudetque?*

Increpatio altera Agamemnonis, qua Troianos acuit in quarto Iliadis,

> Ἀργεῖοι ἰόμωροι ἐλεγχέες, οὔ νυ σέβεσθε;
> Τίφθ' οὕτως ἔστητε τεθηπότες, ἠΰτε νεβροί,
> Αἵ τ' ἐπεὶ οὖν ἔκαμον πολέος πεδίοιο θέουσαι
> Ἑστᾶσ' οὐδ' ἄρα τίς σφι μετὰ φρεσὶ γίγνεται ἀλκή.

Pudet his subiicere, quæ pari affectu dicit Pallas,

> *Quo fugitis socii? per vos & fortia facta,*
> *Per ducis Euandri nomen,* & quæ sequuntur.

Et tertia in eodem libro, qua Mnesthea & Vlyssem carpit:

> Τίπτε καταπτώσσοντες ἀφέστατε, μίμνετε δ' ἄλλους;
> Σφῶϊν μέν τ' ἐπέοικε μετὰ πρώτοισιν ἐόντας
> Ἑστάμεν, ἠδὲ μάχης καυστειρῆς ἀντιβολῆσαι.
> Πρώτω γὰρ καὶ δαιτὸς ἀκουάζεσθον ἐμεῖο·
> Ὁππότε δαῖτα γέρουσιν ἐφοπλίζωμεν ἀχαιοί.
> Ἔνθα φίλ' ὀπταλέα κρέα ἔδμεναι, ἠδὲ κύπελλα
> Οἴνου πινέμεναι μελιηδέος, ὄφρ' ἐθέλητον;

Haud absimilia, quæ in octauo,

> Αἰδώς, Ἀργεῖοι, κάκ' ἐλέγχεα, εἶδος ἀγητοί.
> Πῇ ἔβαν εὐχωλαί, ὅτε δὴ φάμεν εἶναι ἄριστοι.
> Ἃς ὁπότ' ἐν Λήμνῳ κενεαυχέες ἠγοράασθε;
> Ἔσθοντες κρέα πολλὰ βοῶν ὀρθοκραιράων,
> Πίνοντες κρητῆρας ἐπιστεφέας οἴνοιο
> Τρώων ἀνθ' ἑκατόν τε διηκοσίων τε ἕκαστος
> Στήσεσθ' ἐν πολέμῳ· νῦν δ' οὐδ' ἑνὸς ἄξιοι εἰμὲν
> Ἕκτορος, ὃς τάχα νῆας ἐνιπρήσει πυρὶ κηλέῳ.

rchontis autem oratio non minorem præ se fert animum, quam pugna,

> *Quis metus? ô nunquam dolituri! ô semper inertes*

Tyrrheni. quæ tanta animis ignauia venit?
Fœmina palantes agit? atque hæc agmina vertit?
Quo ferrum? quidue hæc gerimus tela irrita dextris?
At non in Venerem segnes, nocturnaque bella,
Aut vbi curua choros indixit tibia Bacchi
Expectare dapes, & plenæ pocula mensæ.
Hic amor, hoc studium, dum sacra secundus aruspex
Nunciet, ac lucos vocet hostia pinguis in altos.

Arboris quoque casum haud facilem operoso carmine descripsit Maro: tantoque ornatu rerum naturam ambiuit, atque euentâ ipsa, vt illa Homeri proposita, quæpiam hypothesis videatur. Sunt autem in quarto Iliadis: Sicut de fraxino in XVI, de quercu fulminata in XIIII.

——ὁ δ' ἐν κονίῃσι χαμαὶ πέσεν αἴγειρος ὥς,
Ἥ ῥά τ' ἐν εἱαμενῇ ἕλεος μεγάλοιο πεφύκει
Λείη, ἀτάρ τέ οἱ ὄζοι ἐπ' ἀκροτάτῃ πεφύασι,
Τὴν μὲν θ' ἁρματοπηγὸς ἀνὴρ αἴθωνι σιδήρῳ
Ἐξέταμ' ὄφρα ἴτυν κάμψῃ περικαλλέϊ δίφρῳ.

Non multo maior opera posita est in hac narratione, quam in cædenda populo fecerit Carpentarius. At in nostro Musa loquitur,

At veluti summis antiquam montibus ornum,
Quam ferro accisam, crebrisque bipennibus instant
Eruere agricolæ certatim: illa vsque minatur,
Et tremefacta comam concusso vertice nutat.
Vulneribus donec paulatim euicta supremum
Ingemuit, traxitque iugis auulsa ruinam.

Non si ipse Iupiter poeta fiat, melius loquatur. In sextodecimo Iliadis huic similis est alia a superiore, quam ex quartodecimo recitabamus,

Ἤριπε δ' ὡς ὅτε τις δρῦς ἤριπεν ἢ ἀχερωΐς,
Ἠ' ἢ πίτυς βλωθρὴ τήν τ' οὔρεσι τέκτονες ἄνδρες
Ἐξέταμον πελέκεσσι νεήκεσι νήϊον εἶναι.

Quam diuinus vir obruit sua imitatione,

Concidit, vt quondam caua concidit aut Erimantho,
Aut Ida in magna radicibus eruta pinus.

Versus quoque præcedens hosce par est illi Homerico in XVI Iliados, de Cebrione,
Sic ille,

Κεῖτο μέγας μεγαλωστὶ λελασμένος ἱπποσυνάων.
Ipse grauis grauiterque ad terram pondere vasto,

Nisi velis illum huic apponere,

Flebant ingentem, atque ingenti vulnere victum.
In hoc est sententia par. in illo numerus.
Antiquam igitur *ornum* cum antiqua Troia. *Accisam ferro* illam, hanc longinquo bello attenuatam. *Agricolæ*, Græci sunt. Naturam vero specta ipsius arboris. *Illa minatur*: sed *vsque*, & *vsque*. &, *tremefacta*. &, *nutat*. *Paulatim euicta*. Addidit & attributionem, *Congemuit*. Nam ictibus sane respondet arbor sonitu. Et, *traxit ruinam* secum, sicut illij auersio traxit secum Æneæ opes, & Antenoris, & Heleni, & aliorum. Quod autem populi ramos non fecerit etiam imæ partis participes, falsus est. ἴτυς vero si est, vt interpretantur, rotæ curuatura, pessima quidem fiat e populo. nam & facillime atteritur, & minus fideliter tenet ferrum, si eo incrustetur.

In vndecimo Vlyssea,

Ἁψαμένη βρόχον αἰπὺν ἀφ' ὑψηλοῖο μελάθρου.

Quod noster tanto maiore cultu,

Informis lethi nodum trabe nectit ab alta.

Etenim tam atrox res aliquo verborum ambitu studiosius comprehendenda fuit.

Milites quoque repræsentat Virgilius animosos, non vulgares. Quippe Pandarus & Bitias vltro etiam portas & recludunt. Recte igitur turribus assimilat, quæ sane ad mæniorum defensionem constituuntur. Comparat autem roboribus, versibus diuinis,

Portam, quæ imperio ducis est commissa, recludunt.
Freti armis.—Quid potuit generosius? Deinde addit quod perterreat animos plebeios,

—ultroq; inuitat mœnibus hostem.
Ipsi intus dextra, ac læua pro turribus astant
Armati ferro, & cristis capita alta coruscis.
Quales aeriæ liquentia flumina circum
Siue Padi ripis, Athesim, seu propter amœnum
Consurgunt geminæ quercus, intonsáq; cœlo
Attollunt capita, & sublimi vertice nutant.

Homerus autem minore opera,

—ἐν δὲ πύλῃσι δύ' ἀνέρας εὗρον ἀρίστους
Υἷας ὑπερθύμους Λαπιθάων αἰχμητάων.
Ἕστασαν, ὡς ὅτε δρῦες ἐν οὔρεσιν ὑψικάρηνοι,
Τὼ μὲν ἄρα προπάροιθε πυλάων ὑψηλάων,
Αἵ τ' ἄνεμον μίμνουσι καὶ ὑετὸν ἤματα πάντα,
Ῥίζῃσι μεγάλῃσι διηνεκέεσσ' ἀραρυῖαι.

Ὡς ἄρα τὼ χείρεσσι πεποιθότες, ἠδὲ βίηφι
Μίμνον ἐπερχόμενον μέγαν ἄσιον, ἠδὲ φέβοντο.

Quæ in decimonono scribuntur, post se reliquit,

Τύνη δ' Ἡφαίστοιο πάρα κλυτὰ τεύχεα δέξο
Καλὰ μάλ', οἷ' οὔπω τις ἀνὴρ ὤμοισι φόρησεν.

Ille autem,

En perfecta mei promissa coniugis arte
Munera, ne mox aut Laurentes nate superbos,
Aut acrem dubites in prælia poscere Turnum.

Tota quoque clypei descriptio multo est apud nos aptior vniuerso argumento. Homeri autem clypeus friuola & puerilia continet. Quinetiam sigillorum, quæ in eo sculpta sunt, motum quomodo repræsentare queat, nescio. nisi, quod ille ait, *Stultitiam patiuntur opes*, —ad Homeri poemata accomodari possit. In illa enim verborum opulentia licuit ei ineptire. Ait ibi,

Οἱ δ' ἴσαν, ἦρχε δ' ἄρα σφιν ἄρης καὶ παλλὰς ἀθήνη.

Esto, gestus euntium effingi potest. at subdit,

Οἱ δ' ὅτε δή ῥ' ἵκανον, ὅθι σφίσιν εἶκε λοχῆσαι
Ἐν ποταμῷ, ὅθι τ' ἀρδμὸς ἔην πάντεσσι βοτοῖσι.
Ἔνθ' ἄρα τοί γ' ἵζοντ' εἰλυμένοι αἴθοπι χαλκῷ.

Quomodo eunt, vt perueniant, ac deinde considant? alia quoque eiusmodi. Sed & ridiculum illud, Citharœdum statuit sane. & κιθάριζε: bene. manus enim ad Citharam sunt. At quum ait,

—λίνον δ' ὑπὸ καλὸν ἄειδε: procedat. os enim apertum dabit Vulcanus. illud vero λεπταλέῃ φωνῇ quis ferat? dicet parum apertum. At mugitus etiam ore clauso. & parum aperto grauissimus sonus cantoribus. Præterea in cœlo facit Vulcani officinam, quo nihil stultius esse potest. At prudentissimus vir,

Insula Sicanium iuxta latus, Æoliamque
Erigitur Liparen fumantibus ardua saxis,
Quam subter specus, & Cyclopum exesa caminis
Antra Ætnæa tonant, validique incudibus ictus
Auditi referunt gemitum, striduntque cauernis
Stricturæ chalybum, & fornacibus ignis anhelat,
Vulcani domus, & Vulcani a nomine tellus.

Vbi & rerum naturam & sequutus, & verbis signatis loquutus est. Cæterum Virgiliana officina cœlestis potius. diuinis enim verbis descripta est. Homerica autem plebeia:

Ferrum exercebant vasto Cyclopes in antro,

Brontesq́;, Steropesq́; & nudus membra Pyracmon.
His informatum manibus iam parte polita
Fulmen erat: toto genitor quae plurima caelo
Deijcit in terras. pars imperfecta manebat.
Tres imbris torti radios, tres nubis aquosae
Addiderant, rutili tres ignis, & alitis Austri.
Fulgores nunc terrificos, sonitumque, metumque
Miscebant operi, flammisq; sequacibus iras.
Parte alia Marti currumq; rotasq; volucres
Instabant: quibus ille viros, quibus excitat urbes.
Aegidaq; horrificam, turbatae Palladis arma
Certatim squamis serpentum, auroque polibant,
Contexósq; angues, ipsamq; in pectore diuae
Gorgona desecto vertentem lumina collo.

Homericam domum Vulcani videamus in decimo octauo Iliadis,

Ἡφαίστου δ' ἵκανε δόμον Θέτις ἀργυρόπεζα
Ἄφθιτον ἀστερόεντα, μεταπρεπέ' ἀθανάτοισι,
Χάλκεον. ὅν ῥ' αὐτὸς ποιήσατο κυλλοποδίων.

Nunc autem officinam & opera,

—Τρίποδας γὰρ ἐείκοσι πάντας ἔτευχεν
Ἑστάμεναι περὶ τοῖχον ἐϋσταθέος μεγάροιο.
Χρύσεα δέ σφ' ὑπὸ κύκλα ἑκάστῳ πυθμένι θῆκεν,
Ὄφρά οἱ αὐτόματοι θεῖον δυσαίατ' ἀγῶνα,
Ἠδ' αὖτις πρὸς δῶμα νεοίατο, θαῦμα ἰδέσθαι.
Οἳ δ' ἤτοι τόσσον μὲν ἔχον τέλος. οὔατα δ' οὔπω
Δαιδάλεα προσέκειτο, τά ῥ' ἤρτυε, κόπτε δὲ δεσμούς.

Nugae hae anicularum. Illa autem cum poesi adiunxit philosophiam. Tria nãque attribuit fulmini pro substantia: imbrem, nubem, ignem, id est aquam, aerem, ignem. Non enim excuti potest nisi a frigido & humido fulmen, quod calidum & siccum est. Neque sine impetu erit & loco. Iccirco aerem dedit. Addit prætereà, τὰ ἴδια. Fulgores, id est ἀστραπάς: eosq; terrificos, & quæ sequuntur. Instrumentorum quoque & materiarum narratio alterius aurea, alterius vero plumbea,

Φῦσαι δ' ἐν χοάνοισιν ἐείκοσι πᾶσαι ἐφύσων,
Παντοίην εὔπρηστον ἀϋτμὴν ἐξανιεῖσαι,
Ἄλλοτε μὲν σπεύδοντι παρέμμεναι, ἄλλοτε δ' αὖτε
Ὅππως Ἥφαιστός γ' ἐθέλοι, καὶ ἔργον ἄνοιτο.
Χαλκὸν δ' ἐν πυρὶ βάλλεν ἀτειρέα, κασσίτερόν τε,
Καὶ χρυσὸν τιμῆντα, καὶ ἄργυρον. αὐτὰρ ἔπειτα
Θῆκεν ἐν ἀκμοθέτῳ μέγαν ἄκμονα, γέντο δὲ χειρὶ

Ῥαιστῆρ

Τ' ... ἰσχεῖ δὲ ζεύγεα πυράγρην.

Audi nunc verum poetam, non autem foraneum narratorem. Etenim quum ad arma facienda κρατευτὰς miscet, equidem videre videor nostrorum medicorum scripturas, in quibus, vt multa scire videantur, tota prata integras impingunt officinas: —at illi

Ocyus incubuere omnes, pariterq; laborem
Sortiti, fluit æs riuis, aurique metallum.
Vulnificusq; chalybs vasta fornace liquescit.
Ingentem clypeum informant, vnum omnia contra
Tela Latinorum, septenosque orbibus orbes
Impediunt. alij ventosis follibus auras
Accipiunt, redduntq;: alij stridentia tingunt
Æra lacu, gemit impositis incudibus antrum.
Illi inter sese multa vi brachia tollunt.
In numerum, versantq; tenaci forcipe massam.

Atque hic quidem præcidit narrationem. Non autem quemadmodum fecit ille, prosequutus est opus: sed distulit tanquam in Theatrum, ad narrationem. Quid illa? quibus est verbis Virgilius exequutus,

Τεῦξ' ἄρα οἱ θώρηκα φαεινότερον πυρὸς αὐγῆς.
Τεῦξε δέ οἱ κόρυθα βριαρὴν κροτάφοις ἀραρυῖαν,
Καλὴν δαιδαλέην· ἐπὶ δὲ χρύσεον λόφον ἧκε.
Τεῦξε δέ οἱ κνημῖδας ἑανοῦ κασσιτέροιο.

Terribilem cristis galeam, flammasq; vomentem,
Fatiferumq; ensem, loricam ex ære rigentem,
Sanguineam, ingentem: qualis quum cærula nubes
Solis inardescit radiis, longeq; refulget.
Tum leues ocreas electro auroque recocto.

Profecto nihil potuit aptius, quum cæruleam nubem impleuit splendore. Idem nanque in ferro polito est.

Sic etiam in militari prudentia fuit excellentior Maro. Hector nanque multo citius ac facilius armatum Patrocli cadauer auferre poterat, cuius exuuiis postea potiretur, quam otiose medio in prælio exuere, atque relinquere cadauer, pro quo etiamnum Troiani essent pugnaturi. eo, inquam, in loco spoliare otiose, quo ex loco cadauer ipsum auferre nequiuerit. Sane pauca vel opera, vel tempore indigebat ad cadauer ipsum tollēdum. Nō sine labore vero mortuum exarmare possumus. Et Iuno ibi clā Ioue demittit Irim ad Achillē: cui etiā profitetur sese Ioue inscio ab Iunone missam. Pulchrum vero Iouē, si deus omnium Irim non videat, quum Thetis è profundo maris

audiat

audiat flentem in tentoriis Achillem. Harum ineptiarum apud nostrum nihil inuenias. Aristæum nanque ad caput Penei fluuij, qui perexiguus est, flentem audire potuit Cyrene.

Apud Gellium quoque illud animaduersum est, à Virgilio additam vim nutritionis: id quod ab Homero sit omissum in sextodecimo Iliados,

—οὐκ ἄρα σοί γε πατὴρ ἦν ἱππότα Πηλεύς,
Οὐδὲ Θέτις μήτηρ, γλαυκὴ δέ σε τίκτε θάλασσα,
Πέτραι τ' ἠλίβατοι, ὅτι τοι νόος ἐστὶν ἀπηνής.

Virgilius autem postquam dixi,

Nec tibi diua parens, generis nec Dardanus author
Perfide: sed duris genuit te cautibus horrens
Caucasus addidit, —*Hyrcanæq; admorunt vbera tigres.*

Neque enim satis est, bonis prognatum esse: sed primis alimentis augeri, aut immutari infantium naturam. Propterea quod & ætas est prope principia, atque in ipsis principiis: & lac haud ita multum abest à seminis natura. Est enim sanguis discoctus, alter in mammillis, alter in testiculis.

Conferatur Andromachæ fletus ab interitu mariti, cum Euryali matre. In vicesimo secundo ita scriptum est,

Τῆς δ' ἐλελίχθη γυῖα, χαμαὶ δέ οἱ ἔκπεσε κερκίς.

Virgilius, —*misere calor ossa reliquit,*
Excussi manibus radij, reuolutaq; pensa. Videor videre illa exurgente pensa reuoluta. Cætera, quæ sequuntur, vtrobique optima: nanque Andromache, —διέσσυτο μαινάδι ἴση Παλλομένη κραδίην.—Et mox, maritum vbi trahi vidit.

Τὴν δὲ κατ' ὀφθαλμῶν ἐρεβεννὴ νὺξ ἐκάλυψε.
Η῎ριπε δ' ἐξοπίσω, ἀπὸ δὲ ψυχὴν ἐκάπυσσε.

Euryali vero mater non cecidit, neque animo defecta est; sicuti neque Hecuba. Satis igitur si

—*euolat infelix, & fœmineo vlulatu*
Scissa comam, muros amens, atq; agmina cursu
Prima petit: non illa virum, non illa pericli
Telorumq; memor.——

Ecce animum amentis, qui non concidit. Homerus autem in re atroci temere lasciuit. velum quod Andromachæ deciderit, Veneris fuisse munus: deq; nuptiis ibi primis, sane intempestiue & inepte. Quæ vero sequuntur, sapiunt Græcæ luxuriam orationis. quæ tota quidem coniugis fit: sed non tota Andromaches. olet enim plebeiam mulierculam magis quam primariam fœminam. Et illud ridiculum,

Α'στυάναξ, ὃν Τρῶες ἐπίκλησιν καλέουσι.

Quid

Quid enim ad rem? quem nunc vult docere? sicut è Theologis nostris vnus, qui in oratione ad dominum Iesum disputat, quot sunt genera charitatis: quasi eum docturus, quem exoratum velit tanquam omniscientem omnipotentemque: Anus autem nostræ Virgilianæ conquestio adeo sublimis est, adeo rara, vt sapientibus sustulerit audaciam imitandi,

Hunc ego te Euryale aspicio? ——— & quæ sequuntur.

Affectus tot, tanti, tam frequentes, vt excutiat animum potius, quam lacrymas mihi. ——— *potuisti linquere solam Crudelis, quæ sum terraque marique sequuta?* Nec id dedisti mihi, vt te extremum alloquerer. Hæc, postquam dixit senectæ requies, & sera: Iaces præda canibus in terra ignota. Quod vulgo datur parentibus, saltem funera curassem. Pro patria extinctus es; gaudeo. at, *vulnera non laui*. Cui posui ergo operam in veste? cui festina fui? Hac tela solata sum curas meas, quæ illas auctura fuerit? vbi nam es? vbi te quærar? Quo te sequar? integerne saltem es? an discurrendum mihi, vt discerpta membra colligam? At vero nullum esse hostium telum, quod me tibi possit adiungere? Et si cessant illi, tu qui pius es vere vitæ pater Iupiter, abstinebis ab eius teli iactu, quo me potes efficere beatam? Ita nihil omissum cœlesti viro illi: nihil addendum, nisi ab ineptis, nihil immutandum, nisi ab impudentibus. Omnia signate, ex natura, ex arte, ex eruditione. Sententiæ, numeri, figuræ, simplicitas, candor, ornatus, incomparabilia, atque vno vt absoluam, Virgilij.

Pulcherrima Homeri in eodem libro duo carmina, & spectatæ simplicitatis,

Ὡς δ' ἐν ὀνείρῳ οὐ δύναται φεύγοντα διώκειν,
Οὔτ' ἄρ' ὁ τὸν δύναται ὑποφεύγειν, οὔθ' ὁ διώκειν.

Virgilius grandior, cultior,

Ac velut in somnis, oculos vbi languida pressit
Nocte quies, nè quicquam auidos extendere cursus
Velle videmur, & in mediis conatibus ægri
Succidimus, non lingua valet, non corpore nota
Sufficiunt vires, nec vox, nec verba sequuntur:

Vbi etiam numerus nobis notandus est. Extendit enim, aut extendere conatur cursum accentus medius in verbo illo, *videmur*. In aliis enim versibus fere est cæsura. hic autem superest adhuc vna syllaba. Perpende vero amplificationem. Haud multo procul his illa ex eadem cura, & studio, & felicitate,

Purpureus veluti quum flos succisus aratro
Languescit moriens, lassóue papauera collo

Demisere

Demisere caput, pluuia quum forte grauantur.

Illi autem verbula nuda & sicca. in VIII. Iliad.

Μήκων δ' ὡς ἑτέρωσε κάρη βάλεν· ἥτ' ἐνὶ κήπῳ
Καρπῷ βριθομένη νοτίῃσί τε εἰαρινῇσι.

Ineptum faciunt Phidiam garruli Græci. Etenim dixisse se, Iouem Olympium quum fingeret, ex tribus Homeri versibus maiestatem collegisse, quippe de superciliis, & crinibus in I. Iliadis,

Ἦ καὶ κυανέῃσιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων.
Ἀμβρόσιαι δ' ἄρα χαῖται ἐπερρώσαντο ἄνακτος
Κρατὸς ἀπ' ἀθανάτοιο· μέγαν δ' ἐλέλιξεν Ὄλυμπον.

Sane aut ludunt Phidiam, aut nos ludit Phidias. Etiam sine Homero puto illum scisse Iouem non carere superciliis & cæsarie. Fortasse vero etiam ridicula facies illa nobis esset, si extaret. Itaque Virgilius, quum parum tutam in hisce minutulis rebus sui carminis esse crederet maiestatem, dixit simplicissime,

Annuit, & totum nutu tremefecit Olympum.

Poterat enim non sine periculo grandiloquentiæ ponere crinium defluxionem.

Ex vicesimotertio Iliadis transtulit versus illos in comparationem,

Μάστιγι δ' αἰὲν ἔλαυνε κατωμαδόν· αἱ δέ οἱ ἵπποι
Ὕψόσ' ἀειρέσθην ῥίμφα πρήσσοντε κέλευθον.

ἰσχνολογία multa. at in nostro animata oratio,

Non tam præcipites biiugo certamine campum
Corripuere, ruuntque effusi carcere currus:
Nec sic immissis aurigæ vndantia lora
Concussere iugis, pronique in verbera pendent.

Cum virtutibus horum carminum non est conferenda ieiuna illa humilitas. Audent præferre tamen Grammatici temerarij. Principio nihil infelicius, quam μάστιγι αἰὲν ἔλαυνε. Nam continuatio & equorum diminuit opinionem, & contemptum facit verberum. Frequentibus interuallis stimuli plus proficiũt. Quod vero admirantur Græculi, pessimum est, ὕψόσ' ἀειρέσθην.—Extento nanque, &, vt milites loquuntur, clauso cursu non subsiliente, opus est. Quare diuinus vir, *Vndantia lora*: hoc enim pro flagro, & *præcipites* &, *Corripuere campum*. idq; in præterito, ad celeritatem. Et, *ruunt*, quasi in deuexa. adeo celeres sunt. Illa vero supra omnem Homerum, *proni in verbera pendent.*

At vero ne illa quidem ex XV. cum his conferre.

Ὡς δ' ὅτ' ἀνὴρ ἵπποισι κελητίζειν εὖ εἰδώς,
Ὅς τ' ἐπεὶ ἐκ πολέων πίσυρας συναείρεται ἵππους,
Σεύας ἐκ πεδίοιο μέγα προτὶ ἄστυ δίηται
Λαοφόρον καθ' ὁδόν. πολέες δέ ἑ θηήσαντο
Ἀνέρες, ἠδὲ γυναῖκες· ὁ δ' ἔμπεδον ἀσφαλὲς αἰεὶ
Θρώσκων ἄλλοτ' ἐπ' ἄλλον ἀμείβεται. οἱ δὲ πέτονται.

Vbi etiam desultorios equos videas apud Homerum.

Locus ille valde ambiguus est, vtrum faciat superiorem. Sic enim legimus in duodecimo Iliadis,

Ὡς δ' ὅταν ἔν τε κύνεσσι, καὶ ἀνδράσι θηρευτῇσι
Κάπριος ἠὲ λέων στρέφεται σθένεϊ βλεμεαίνων.
Οἱ δέ τε πυργηδὸν σφέας αὐτοὺς ἀρτύναντες
Ἀντίοι ἵστανται, καὶ ἀκοντίζουσι θαμειὰς
Αἰχμὰς ἐκ χειρῶν, τοῦ δ' οὔ ποτε κυδάλιμον κῆρ
Ταρβεῖ, οὐδὲ φοβεῖται. ἀγηνορίη δέ μιν ἔκτα.
Ταρφέα τε στρέφεται στίχας ἀνδρῶν πειρητίζων.
Ὅππῃ τ' ἰθύσῃ, τῇ τ' εἴκουσι στίχες ἀνδρῶν.

Cæterum antequam ponamus Virgilianam, altera quoque illa ex vndecimo videnda est,

Ὡς δ' ὅτε κάπριον ἀμφὶ κύνες, θαλεροί τ' αἰζηοὶ
Σεύονται. ὁ δέ τ' εἶσι βαθείης ἐκ ξυλόχοιο
Θήγων λευκὸν ὀδόντα μετὰ γναμπτῇσι γένυσσι.
Ἀμφὶ δέ τ' ἀΐσσονται· ὑπαὶ δέ τε κόμπος ὀδόντων
Γίνεται· οἱ δὲ μένουσιν ἄφαρ δεινόν περ ἐόντα.

Priori autem potius respondet hæc,

Ac velut ille canum morsu de montibus altis
Actus aper, multos Vesulus quem pinifer annos
Defendit, multosq; palus Laurentia, sylua
Pastus arundinea, postquam intra retia ventum est,
Substitit, infremuitq; ferox, & inhorruit armos:
Nec cuiquam irasci, propiusq; accedere virtus:
Sed iaculis, tutisq; procul clamoribus instant.

Principio illum in medio collocat Homerus: noster adducit, *canum morsu actus.* Neq; πυργηδὸν conuenit, sed τειχηδόν. Coronā venatorū alibi dixit Poeta. Turritim igitur nō possunt circumsistere. Illa vero omnia sunt potiora Græcis, *Vesulus defendit*: &, *Laurentia palus*: &, *quem multos annos.* ergo ingens aper est. Præterea natura, —*sylua Pastus arundinea*— quales in paludibus Adriæ. Et illa, οὐ ταρβεῖ: *substitit*. certe pictura verissima. Hoc enim agit & quasi quid sit acturus meditatur. deinde infremit, tū inhorrescit. Quod autem ait, τῇ τ' εἴκουσι στίχες ἀνδρῶν, non est verum. Imo vero vnusquisq; optat, vt ad se accedat, atque in venabulū sese induat. Nimis nos ignauos faciunt

isti Critici. Aliud est esse Homerum aut Grammaticum, qui fugiat aprum impressionem facere tentantem. Ergo si cedunt, quare non abit? Etenim si tentat frequenter, non cedunt: si cedunt, ea, qua cedunt, parte abit; non tentat. Quare huiccillam quoque & conferre & præferre audebimus contra Græculorum opinionem; qui Homericam putant meliorem;

Vt fera quæ densa venantum septa corona
Contra tela furit: seseq; haud nescia, morti
Inijcit. & saltu supra venabula fertur:

Iam enim hoc est aliud, quam στίχας πειρητίζειν. & plus est, *haud nescia se morti* dat. Sicut Helenor. Homerus autem inepte ibi comparat Hectorem Leoni, Græcos venatoribus. nam venatores vrgent leonem in comparatione, in prælio vero contra, Græcos Hector. Iccirco leo στρεφόμενος impetum reprimit. at miseri Græci ibi ne mouentur quidem, pauore torpentes;

Νηυσὶν ἐπὶ γλαφυρῇσιν ἐέλδωροι ἰσχανόωντο
Ἕκτορα δ' ἰδόντες κρατερὸν μνήσαντο φόβοιο.

Secundam vero comparationem non tam imitatus est, quam de natura ipsa expressam superauit lectissimis illis tum verbis tum numeris in III. Georg.

Ipse ruit, dentesq; Sabellicus exacuit sus:
Et pede prosubigit terram. fricat arbore costas:
Atq; hinc; atq; illinc humeros ad vulnera durat:

Orat in sextodecimo Iliadis Iouem Achilles pro Patroclo: Eius vota sic diuidit Homerus,

Τῷ δ' ἕτερον μὲν ἔδωκε πατὴρ, ἕτερον δ' ἀνένευσε·
Νηῶν μέν οἱ ἀπώσασθαι πόλεμόν τε, μάχην τε
Δῶκε, σόον δ' ἀνένευσε μάχης ἐξαπονέεσθαι:

De Aruntis voto ille,

Audiit: & voti Phœbus succedere partem
Mente dedit: partem volucres dispersit in auras
Sterneret vt subita turbatam morte Camillam
Annuit oranti. reducem vt patria alta videret
Non dedit, inq; Notos vocem vertere procellæ:

Hic litigant iidem. Nam vbi quippiam est fuse dictum, a nostro breui gyro collectum dolent. Accisam aiunt orationem: vbi contra, in Latinam maiestatem quæ non possunt collecta venire, hilariore ambitu explicat, rursus fremunt. At o boni, quod alibi diximus, hic quoque vobis æquo animo audiendum est: Acceptam materiam semper facere volumus meliorem. Nego tibi, Grammatice, tam rotundam esse Homericam illam dictionem, quam nobis videatur: nempe verbum

dixit

δῶκε est extra orbem illorum membrorum: & in alio quidem versu. In primo versu membra duo sunt optime proposita. Vbi igitur vox illa superflua atque otiosa; μάχης; verbum δῶκε positum oportuit. Nam secundum membrum distributum in tertio versu, curtum est: primum membrum in secundo versu, vastum. Nostra vero membra paria sunt. Et repetitum verbum, *dedit*; atque affectum negatione, est elegantissimæ loquutionis author. Quod autem crepant verba illa vltima; *—inque notos vocem vertere procella*; esse παρέλκει & affectatum, non vident pene iisdem verbis superiorem sensum instaurari. Idem namque est *—partem volucres dispersit in auras*; *in notos vocem vertere procella*. Sic vero describi vota irrita a Latinis, iam & triuiis notũ est: quemadmodum & omnia verba;

Demophoon ventis & verba & vela dedisti. &;

Iupiter ex alto periuria ridet amantum;

Et iubet Æolios illa referre notos.

Quod grauate ferenti Sarpedonis interitum Ioui, Iunõ ridicule dicit (quid enim sapientiorem Iunonem, quam Iouem facit vecors ille?) satie admittimus;

Ἄνδρα θνητὸν ἐόντα πάλαι πεπρωμένον αἴσῃ

Ἂψ ἐθέλεις θανάτοιο δυσηχέος ἐξαναλῦσαι·

Longe maiore maiestate nostra;

Stat sua cuiq; dies, breue & irreparabile tempus

Omnibus est vita. sed famam extendere factis

Hoc virtutis opus.—Neque conuersus est ad illas nugas;

Ἀλλ' εἴ τοι φίλος ἐστὶ. τεὸν δ' ὀλοφύρεται ἦτορ,

Ἤτοι μέν μιν ἔασον ἐνὶ κρατερῇ ὑσμίνῃ

Χέρσ' ὑπὸ Πατρόκλοιο Μενοιτιάδαο δαμῆναι.

Si eum tantopere amas, permitte ipsum interfici. Pulchrum: sed consolatur mox sepulchro quasi vero non & id πεπρωμένον. At noster mortem ait non esse finem hominis, sed vitæ terminum: πέρας, non τέλος; finem autem esse virtutem. Legerat enim Aristotelem vir doctissimus hæc eadem dicentem. Deinde exemplis agit;

—Troiæ sub mœnibus altis

Tot nati cecidere deum, quin occidit vna

Sarpedon mea progenies.— Et quod manet etiã interfectorẽ;

—etiam sua Turnum

Fata manent, metasq; dati peruenit ad æui.

In eodem libro moriens Sarpedon Glaucum monet, ne se permittat mortuum spoliari; neve patiatur Græcos suo cadauere potiri. Longe præstantiore animo Camilla Accæ iubet, det

operam, vt Turnus prælium redintegret: de suo cadauere nihil. Qualem vocem excellentiorem attribuas Paulo, aut Marcello? & illa quanti est?

Hactenus Acca soror potui. &c, iamq; vale.—

Sarcasmos est Æneæ,

Isthic nunc metuende iace. Non te optima mater
Condet humo, patriove onerabit membra sepulchro.
Alitibus linquere feris, aut gurgite mersum
Vnda feret, piscesq; impasti vulnera lambent.

Quorum similia sunt in vndecimo Iliados. Cæterum longe atrocissima,

Φθῆ σε τέλος θανάτοιο κιχήμενον, οὐδ' ὑπάλυξας.
Ἆ δείλ' οὐ μέν σοί γε πατὴρ, καὶ πότνια μήτηρ
Ὄσσε καθαιρήσουσι θανόντι περ. ἀλλ' οἰωνοὶ
Ὠμησταὶ ἐρύουσι περὶ πτερὰ πυκνὰ βαλόντες.

Coegit autem in vnum & aues & pisces Virgilius. nam in XXI de piscibus, in alia huic simili oratione,

—Σκάμανδρος
Οἴσει δινήεις εἴσω ἁλὸς εὐρέα κόλπον
Θρώσκων τις κατὰ κῦμα μέλαιναν φρῖχ' ὑπαΐξει
Ἰχθύς, ὅς κε φάγῃσι Λυκάονος ἀργέτα δημόν.

Obiiciunt & illud. Homericus Iupiter in primo statim Iliados nutu concutit Olympum: id quod aliis quoq; locis [illegible] nutat, intelligi debeat sine repetitione. At Virgilianus annuit in primo, & in quarto, neq; concutit. In decimo tandem eius nutus & concussio describitur: quasi alius sit. Primum huic obiectioni alteram obiiciam. deinde quod sentio, dicam. Videamus quoties armatus prodierit in aciem Agamemnon, antequam venerit in vndecimum Iliados librum: in quo solo tandem armatur, non sine prolixa armaturæ descriptione. Hoc habet. Deinde non animaduertunt isti, nunquam antea in concilio esse loquutum Iouem. in quo solo cœlum nutatione concutiebatur. Quanquam quum legerent illa carmina isti solifugæ eos oportebat admiratione mutos esse potius, quam Poetam incusare, quod non semper repetierit perpetua repetitione digna, quam quod distulerit. Ascribam igitur tanquam Gorgona illis,

Infit. eo dicente deum domus alta silescit,
Et tremefacta solo tellus, silet arduus æther.
Tum Zephyri posuere, premit placida æquora pontus.

Videant Iouem alibi sæpe loquutum, nunquam tamen sua maiestate visum in conciliis, quapropter hæc quæ hic dicuntur, euenirent. Sic de nutu quoque dicendum est,

—vbi

— vbi tot Simois correpta sub vndis
Scuta virum, galeasque, & fortia corpora voluit.

Et melius dixit, & aptius collocauit, quam Homerus in duodecimo Iliados. Ibi enim quum enumerat fluuios, quorum impetu vsi sint Neptunus & Apollo ad diruendum Græcorum murum, enumerat & Simoenta his versibus,

Καὶ σιμόεις, ὅθι πολλὰ βοάγρια, καὶ τρυφάλειαι
Κάππεσον ἐν κονίῃσι καὶ ἡμιθέων γένος ἀνδρῶν.

Quid enim ad fluuios, si in puluerem illa cecidere? At noster ait à Simoentis flumine volui.

Nihilo feliciore iudicio vexant illa, quæ Virgilius accepit ex vicesimosecundo Iliadis,

Καὶ τότε δὴ χρύσεια πατὴρ ἐτίταινε τάλαντα
Ἐν δ' ἐτίθει δύο κῆρε τανηλεγέος θανάτοιο,
Τὴν μὲν ἀχιλλῆος, τὴν δ' ἕκτορος ἱπποδάμοιο.
Ἕλκε δὲ μέσσα λαβών· ῥέπε δ' ἕκτορος αἴσιμον ἦμαρ.
Ὤχετο δ' εἰς ἀΐδαο, λίπεν δέ ἑ φοῖβος ἀπόλλων.

Vituperant vero, propterea quod, inquiunt, Homericus Iupiter Achillis atque Hectoris fatum perpendit, quod nondum constabat: Turni vero fatum iam prædixerat Iuno, quum apud Virgilium explorat lancibus, illene, an Æneas, victoriam consequatur: Iunonis verba,

Nunc iuuenem imparibus video concurrere fatis:
Parcarumque dies, & lux inimica propinquat.

Quibus sic satagentibus respondemus: Poetarum deos, Homero primo omnium insaniente, omnes simul omnia & scire & posse: futura vero solas Parcas in suis libris arcana habere. Quinetiam Platonici diis præesse imperio ac vi dixere Necessitatem. Iuno igitur ex Parcis quod dicebat, didicerat iam: Iupiter nondum habebat notum. An vero si id sciuisset Iupiter, è lancibus præscientiam illam elicere conatus fuisset? Sane lances illas ipsa fuisse Fata intelligas, quæ tunc Iupiter consuleret. Neque Ioui dixerat id Iuno, sed Iuturnæ. Sic Hectoris quoque interitum Patroclus prædixit: quod quum è summo coelo Iupiter audiuisset, pensione illa explorauit, an verum esset. Vides, quemadmodum Homeri impiæ ineptiæ nos cogant ineptire. Cæterum quod nostra interest, loquutionem & numeros ipsos videamus.

Iuppiter ipse duas æquato examine lances
Sustinet: & fata imponit diuersa duorum
Quem damnet labor, & quo vergat pondere lethum:

Vbi præter dictionis ac numerorum nobilitatem, illa quæ-

que visus est prudentia poetica: qui non addidit, quod præcep- Homerus fecit, euentum rei. Maxima enim virtus hæc est Poetæ, vt auditorem ad vltimum vsque verbum suspensum teneat. Particula autem illa, *Quem damnet labor*, omnibus illis Homericis anteponenda est. A quo, scilicet labor frustra suscipiatur. Lancium vero harum nugas exceptas arbitror ex Ægyptiorum superstitionibus, quæ attributæ sunt. Nocepso ac Petosiri. Circulum faciunt, quem in quadrantes diuidunt, in iis vacuis victorias & mortes ex nominibus pugnantium venantur.

Non sunt autem ferendi, quum augurium ex duodecimo Iliados negant recte translatum ad comparationem. Est autem hoc,

> Ὄρνις γάρ σφιν ἐπῆλθε περησέμεναι μεμαῶσι
> Αἰετὸς ὑψιπέτης ἐπ' ἀριστερὰ λαὸν ἐέργων,
> Φοινήεντα δράκοντα φέρων ὀνύχεσσι πέλωρον
> Ζωὸν ἔτ' ἀσπαίροντα, καὶ οὔπω λήθετο μάχης.
> Κόψε γὰρ αὐτὸν ἔχοντα κατὰ στῆθος παρὰ δειρὴν
> Ἰδνωθεὶς ὀπίσω· ὁ δ' ἀπὸ ἕθεν ἧκε χαμᾶζε
> Ἀλγήσας ὀδύνῃσι, μέσῳ δ' ἐνὶ κάββαλ' ὁμίλῳ·
> Αὐτὸς δὲ κλάγξας πέτετο πνοιῇς ἀνέμοιο.

Comparatio autem hæc,

> *Vtque volans alte raptum quem fulua draconem*
> *Fert aquila, implicuitque pedes, atque vnguibus hæsit:*
> *Saucius at serpens sinuosa volumina versat,*
> *Arrectisque horret squammis, & sibilat ore,*
> *Arduus insurgens. illa haud minus vrget obunco*
> *Luctantem rostro, simul æthera verberat alis.*

Ponam Barbarorum verba, vt maiorem ex illis fidem eorum iudicium consequatur. A Virgilio solam aquilæ prædam referri eum minime aduertisse omen Homericæ aquilæ; quæ sinistra veniens, vincentium prohibebat accessum, & accepto à captiuo serpente morsu prædam dolore deiecit. Hæc est diuina oratio nostrorum Grammaticorum Latine balbutientium. qui ne omen quidem sciunt quid differat ab augurio. Et pulcherrimum argumentum. Noluit transferre in auguria sua. ergo ignorauit cuiusmodi esset omen. quum tamen etiam primæ literaturæ adolescentes, augurij vim explicantem Polydamenta intelligant. Adde mira illorum verba. Ab aquila aiunt factum tripudium solistimum, cum clamore præteruolante: Quid in äere fieri potest terræpauium? nonne hoc fuit ita in libris augurum? At quomodo audiuit quispiam vel ab vncunguibus alitibus, vel sine offa tripudium fieri solistimum? profecto non

nitum, si ita clauserunt iudicium suum, his prætermissis, quæ animam parabolæ dabant, velut exanime in latinis versibus corpus remansit. At comparationis anima est æquatio rerum comparatarum quæ vt constet iam ponemus res ipsas. Venulum corripit Tarchon hisce illius versibus,

Direptumq; ab equo dextra complectitur hostem.
Et gremium ante suum multa vi concitus aufert.

Nonne illis paria sunt?

—raptum quem fulua draconem
Fert aquila, implicuitque pedes, atq; vnguibus hæsit.

Deinde sicut hic,

—simul æthera verberat alis. sic ibi, *—volat igneus æquore Tarchon Arma virumq; ferens.* — & sicut ibi, *—tum summa ipsius ab hasta Defringit ferrum, & partes rimatur apertas, Qua vulnus lethale ferat.* —sic in his, *—illa haud minus vrget obunco Luctantem rostro.* —— ac quemadmodum ille *Saucius serpens sinuosa volumina versat. Arrectisq; horret squammis, Arduus insurgens:* ita & Venulus contra repugnans sustinet à iugulo dextram. Quid hic augurij quæris Graecule? visne draconem ab aquila proiici, si Venulus non est proiectus? vis à dracone illam nostram percuti, si Tarchon à Venulo non est vulneratus? Quanta vero argutia simul & grauitas in illis? — *& vim viribus exit,* Cætera quoq; phrasis Regia est, & ipsius Apollinis ore digna Efficacia quoque, vt in aliis item semper, longe maior est. neque enim solum fert, vt illa Græca: sed *implicuit pedes*, vt implicatio significet vnguium vncitatem: præpositio autem ingressum illorum aut in spiras, aut etiam in corpus ipsum. Animaduertes etiam serpentis conatus. Vides in sinuosis voluminibus euasionem: vertit enim ea, vt sese nexu soluat. Quid? quanto expressius est, *Luctantem*, quam palpitantem? hoc enim est ἀσπαίροντα. quod conueniret ei, qui νοσεῖ. Illud quoque media è natura sumptum est, *Arduus insurgens.* sic enim pugnant dracones. Ne vero putes nobis ignota esse auguria: & illius memineris in primo diuini operis,

Aspice bissenos lætantes agmine Cycnos; & quę sequuntur. Tũ lege in duodecimo alterum, vtrumque vero de nostro penu,

Namq; volans rubra fuluus Iouis ales in Æthra
Littoreas agitabat aues, turbamq; sonantem
Agminis aligeri; subito quum lapsus ad vndas
Cycnum excellentem pedibus rapit improbus vncis.

Vt igitur augurium transtulit in comparationem, ita in hoc augurium comparationem illam ex quintodecimo,

Ἀλλ' ὥς τ' ὀρνίθων πετεηνῶν αἰετὸς αἴθων
Ἔθνος ἐφορμᾶται ποταμὸν πάρα βοσκομενάων
Χηνῶν, ἢ γεράνων, ἢ κύκνων δουλιχοδείρων.

Vt iam taceant ignaui isti, qui diuini viri liberum ingenium atque iudicium [illegible]ra Homericæ inuentionis cancellos seruire voluerunt. Haud ita fit, sed à natura proposita Homero argumenta, quasi dictata discipulo emendat Virgilius tanquam magister.

Aquilarū comparationes.

Falluntur enim Græci, si alio animo putent nos ab illis accepisse sua, quam vt meliora faceremus. Nam quæ illi à natura, quæ ante ipsos erat, mutuati sunt, ab ipsis nos eadem de causa mutuatos esse par est. Quippe si illi non dixissent, ea nos dicturos fuisse. nunc quum dixerint: nos quoque dicendi rationem iniisse.

Igitur cum aptissime augurij imaginem transtulerimus in nostram comparationem, videamus, an alias aquilarum comparationes æquali felicitate assequuti simus. Est in vicesimo secundo Iliados illa, cui non solum sonum & maiestatem, sed etiam animam addidit,

Οἴμησεν δὲ ἀλεὶς, ὥς τ' αἰετὸς ὑψιπετήεις,
Ὅς τ' εἶσιν πεδίονδε διὰ νεφέων ἐρεβεννῶν
Ἁρπάζων ἢ ἄρν' ἀμαλὴν ἢ πτῶκα λαγωόν.
Qualis vbi leporem, aut candenti corpore cycnum
Sustulit alta petens pedibus Iouis armiger vncis.

Hactenus fortasse pares. neq; enim assentiri me patitur diuinorum sonus numerorum. tum autem quia non probo comparationem. Neque enim similitudo est inter Hectorem aduersus Achillem, & aquilam aduersus leporem. Quod vero addidit, nulli Græcorum imitabile est,

Quæsitum aut matri multis balatibus agnum
Martius à stabulis rapuit lupus.—Est & in nono alia aquilæ comparatio.

Sed est alia quoque in XVI. Iliados,

—ὥς τ' αἰετὸς, ὅν ῥά τέ φασιν
Ὀξύτατον δέρκεσθαι ὑπουρανίων πετεηνῶν.
Ὅν τε καὶ ὑψόθ' ἐόντα πόδας ταχὺς οὐκ ἔλαθε πτὼξ
Θάμνῳ ὑπ' ἀμφικόμῳ κατακείμενος· ἀλλά τ' ἐπ' αὐτῷ
Ἔσσυτο, καί τέ μιν ὦκα λαβὼν ἐξείλετο θυμόν.

Si calumniatorum ineptiis assentiamur, qui Virgilianæ Dianæ damnabant comparationem, qui cum in syluis Dido otiosa conferretur, laceretur suorum patronorum iudicio hic Homerus, qui aquilæ despectanti ac rapienti leporem comparauit

nit Menelaum circunſpicientem, an videret Antilochum, cuius opem & conſilium quæreret. Illud magis vrget. nemo enim paulo in natura exercitatior neſcit, Aquilam, quæ leporem in fruticeto viderit, nunquam irruituram: leporem, qui in fruticeto ſit, imminente aquila nunquam exiturum.

Illa quoque in ſecundo Iliados, tametſi ſunt magnifica, tamen ad noſtrorum magnitudinem non attingunt,

Ἔσπετε νῦν μοι Μοῦσαι Ὀλύμπια δώματ' ἔχουσαι·
Ὑμεῖς γὰρ θεαί ἐστε, πάρεστέ τε, ἴστε τε πάντα·
Ἡμεῖς δὲ κλέος οἶον ἀκούομεν οὐδέ τι ἴδμεν,
Οἵτινες ἡγεμόνες Δαναῶν, καὶ κοίρανοι ἦσαν.
Πληθὺν δ' οὐκ ἂν ἐγὼ μυθήσομαι, οὐδ' ὀνομήνω·
Οὐδ' εἴ μοι δέκα μὲν γλῶσσαι, δέκα δὲ στόματ' εἶεν,
Φωνὴ δ' ἄρρηκτος, χάλκεον δέ μοι ἦτορ ἐνείη·
Εἰ μὴ Ὀλυμπιάδες Μοῦσαι Διὸς αἰγιόχοιο
Θυγατέρες μνησαίαθ' ὅσοι ὑπὸ Ἴλιον ἦλθον.

Pandite nunc Helicona deæ, cantusq́ue mouete,
Qui bello exciti Reges, quæ quemque ſequutæ.
Complerint campos acies, quibus Itala iam tum
Floruerit terra alma viris, quibus arſerit armis.
Et meministis enim diuæ, & memorare poteſtis.
Ad nos vix tenuis famæ perlabitur aura.

Quo in loco ferream vocem illam noluit optare, ſed ad rem potius atrocem tranſtulit in ſexto, de tartareis ſuppliciis,

Non mihi ſi linguæ centum ſint, oraq́ue centum,
Ferrea vox, omnes ſcelerum comprendere formas,
Omnia pœnarum percurrere nomina poſſem.

Cætera vero quanto magnificentius? nam illud quantum, *bello exciti Reges*? Magis & illud, —*quæ quemq́ue ſequutæ Complerint campos acies.* — & quam iucundum? *Et meministis enim diuæ, & memorare poteſtis.* Illud vero trepidum atq; humile. ἡμεῖς δὲ κλέος οἶον ἀκούομεν, quibus aſperſerit floribus. *Ad nos vix tenuis famæ perlabitur aura.* vbi tum ſingula ſeorſum, tum ſimul verba omnia ſunt conſideranda. Id quod toto in Catalogo, tibi faciendum eſt: atque vtroq; quidem. Quibus in locis tanto excedit Homeri tumultuariam illam narrationem, quanto excedit meam orationem omnium hominum cogitatio Verum ne nos egere putes imitatione, animaduertas etiam in ſira illa grandiorem.

Nunc age, qui reges Erato, quæ tempora rerum,
Quis Latio antiquo fuerit ſtatus, aduena claſſem
Cum primum Auſoniis exercitus appulit oris,

Expediam, & prima reuocabo exordia pugnæ.
Tu vatem, tu diua mone. Dicam horrida bella,
Dicam acies, actosq; animis in funera Reges.
Tyrrhenamq; manum, totamq; sub arma coactam
Hesperiam. Maior rerum mihi nascitur ordo.
Maius opus moueo.—

Icti quoque fœderis versus vtrinque sunt describendi. quorum Homerici in terra, Virgiliani inter musas a Phœbo facti videri queant. Primum igitur apparatus: qui sane est apud Homerum sine apparatu,

ἐκέλευσε δ' ἑταίρους
Ἵππους ζευγνύμεναι· τοὶ δ' ὀτραλέως ἐπίθοντο.
Αν δ' ἄρ' ἔβη Πρίαμος, κατὰ δ' ἡνία τεῖνεν ὀπίσσω.
Πὰρ δέ οἱ Ἀντήνωρ περικαλλέα βήσετο δίφρον,
Τὼ δὲ διὰ Σκαιῶν πεδίον δ' ἔχον ὠκέας ἵππους.
Ἀλλ' ὅτε δή ῥ' ἵκοντο μετὰ Τρῶας, καὶ Ἀχαιούς,
Ἐξ ἵππων ἀποβάντες ἐπὶ χθόνα πουλυβότειραν,
Ἐς μέσσον Τρώων, καὶ Ἀχαιῶν ἐστιχόωντο.
Ὤρνυτο δ' αὐτίκ' ἔπειτα ἄναξ ἀνδρῶν Ἀγαμέμνων,
Αν δ' Ὀδυσσεὺς πολύμητις.—

Videtur aniculæ cuiusdam narratio. At illa,

Interea Reges, ingenti mole Latinus
Quadriiugo inuehitur curru: cui tempora circum
Aurati bissex radij fulgentia cingunt.
Solis aui specimen: bigis it Turnus in albis,
Bina manu lato crispans hastilia ferro,
Hinc pater Æneas Romanæ stirpis origo
Sidereo flagrans clypeo, & cœlestibus armis:
Et iuxta Ascanius, magnæ spes altera Romæ,
Procedunt castris,—NVNC SACRIFICIA.
—puraq; in veste sacerdos
Setigeræ fœtum suis, intonsamq; bidentem
Attulit, admouitq; pecus flagrantibus aris.
Illi ad surgentem conuersi lumina solem
Dant fruges manibus salsas, & tempora ferro
Summa notant pecudum, paterisq; altaria libant.

Hæc Romano ritu: ille suo.

—ἀτὰρ κήρυκες ἀγαυοὶ
Ὅρκια πιστὰ θεῶν σύναγον· κρητῆρι δὲ οἶνον
Μίσγον, ἀτὰρ βασιλεῦσιν ὕδωρ ἐπὶ χεῖρας ἔχευαν.
Ἀτρείδης δὲ ἐρυσσάμενος χείρεσσι μάχαιραν,
Ἥ οἱ πὰρ ξίφεος μέγα κουλεὸν αἰὲν ἄωρτο,

Ἀρνῶν ἐκ κεφαλέων τάμνε τρίχας. αὐτὰρ ἔπειτα
Κύρηκες τρώων, καὶ ἀχαιῶν νεῖμαν ἀρίστοις,

Orationes deinceps nullo modo pares,

Τοῖσι δ' ἀτρείδης μεγάλ' εὔχετο χεῖρας ἀνασχών,
Ζεῦ πάτερ, ἴδηθεν μεδέων, κύδιστε, μέγιστε,
Ἠέλιός θ' ὃς πάντ' ἐφορᾷς, καὶ πάντ' ἐπακούεις,
Καὶ ποταμοί, καὶ γαῖα, καὶ οἱ ὑπένερθε καμόντας
Ἀνθρώπους τίνυσθον, ὅτις κ' ἐπίορκον ὀμόσσῃ·
Ὑμεῖς μάρτυροι ἔστ', φυλάσσετε δ' ὅρκια πιστά.
Εἰ μέν κεν μενέλαον ἀλέξανδρος καταπέφνῃ.
Αὐτὸς ἔπειθ' ἑλένην ἐχέτω, καὶ κτήματα πάντα.
Ἡμεῖς δ' ἐν νήεσσι νεώμεθα ποντοπόροισι.
Εἰ δέ κ' ἀλέξανδρον κτείνῃ ξανθὸς μενέλαος
Τρῶας ἔπειθ' ἑλένην, καὶ κτήματα πάντ' ἀποδοῦναι,
Τιμὴν δ' ἀργείοις ἀποτινέμεν, ἥντιν' ἔοικεν·
Ἥ τε καὶ ἐσσομένοισι μετ' ἀνθρώποισι πέληται.
Εἰ δ' ἂν ἐμοὶ τιμὴν πρίαμος, πριάμοιό τε παῖδες
Τίνειν οὐκ ἐθέλωσιν ἀλεξάνδροιο πεσόντος·
Αὐτὰρ ἐγὼ καὶ ἔπειτα μαχήσομαι εἵνεκα ποινῆς
Αὖθι μένων, εἵως κε τέλος πολέμοιο κιχείω.

Solum facit Agamemnonem promittentem. At enimuero Græcorum ille ritus qualis, si non vtrinque stipulentur? Nos igitur sic,

Tum pius Æneas stricto sic ense precatur,
Esto nunc Sol testis, & hæc mihi terra precanti:
Quam propter tantos potui perferre labores.
Et pater omnipotens, & tu Saturnia Iuno
Iam melior, iam diua precor: tuque inclyte Mauors,
Cuncta duo qui bella pater sub numine torques,
Fontesque fluuiosque voco, quæque ætheris alti
Relligio, & quæ cæruleo sunt numina ponto:
Cesserit Ausonio si fors victoria Turno,
Conuenit Euandri victos discedere ad vrbem.
Cedet Iulus agris, nec post arma vlla rebelles
Æneadæ referent, ferroue hæc regna lacessent.
Sin nostrum annuerit nobis Victoria Martem,
Vt potius reor, & potius dij numine firment,
Non ego nec Teucris Italos parere iubebo,
Nec mihi regna peto, paribus se legibus ambæ
Inuictæ gentes æterna in fœdera mittant.
Sacra, deosq; dabo, socer arma Latinus habeto.
Imperium solenne socer, mihi mœnia Teucri

Constituent. vrbiq; dabit Lauinia nomen.

Nam quod omisit τὰς ὑπὲρ [illegible]: recte quidem. Agamemnon enim vult vlcisci Paridis iniurias. Æneas nihil, nisi Lauiniam, petit. Terram quoque aptius inuocat, quam Agamemnon. additque rationem: propter quã, inquit, tot ærumnas executus sum. Præterea Iunonem, vt mala deprecetur: Martem belli numen, quod non sine reprehensione reliquit Agamemnon. Tum addit omnes cœlites illa diuina periphrasi, *quæq; a beris alti Relligio*, id est, dij, qui in æthere coluntur. Præterea neque κλείνη, neque κρατιστεύη: sed, *Cesserit victoria Turno* & addidit, *fors*: vt sit fortuna, non virtus Mox, *annuerit nostrum victoria Martem*, sic puto loqui deorum proceres in conciliis cœlestibus. Cæterorum carminũ virtutes a nobis alibi sunt explicatæ. Quæ vero dixerit Latinus, sunt quauis imitatione potiora.

Sic prior Æneas. sequitur sic deinde Latinus,
Suspiciens cœlum, tenditq; ad sidera dextram.
Hæc eadem Ænea cœlum, mare, sidera iuro,
Latonæq; genus duplex, Ianumq; bifrontem.
Vimq; deum infernam, & diri sacraria Ditis.
Audiat hæc genitor, qui fœdera fulmine sancit.
Tango aras, mediosq; ignes, & numina testor,
Nulla dies pacem hanc Italis, nec fœdera rumpet,
Quo res cunq; cadet. nec me vis vlla volentem
Auertet: non si tellurem effundat in vndas
Diluuio miscens, cœlumve in Tartara soluat.

Vbi animaduertas eadem aliis verbis, alioque orationis ambitu collecta. *Cœlum, mare*, cœlites. quæ auxit addita patria religione. *Iani* & *Ditis*, propter Auernum. Deinde ritus, *Tango aras*: sicut in quarto, —*arasq; tenebat*. Ansulas enim habebant aræ: quod etiam in antiquis videmus monumentis. Quinque versus, quibus vterque pugnæ declarabatur euentus, tribus colligit verbulis, *Quo res cunque cadet*— Nota: —*vis vlla volentem Auertet*.— Neque ipse volens faciam: neque me vis vlla velle faciet: ne Iupiter ipse quidem. Quinetiam nullis terroribus, nullis rerum monstris mutabor.

Iliados primo versus est, in quo aiunt epitheta ditare ventum, quæ in nostro nulla sint.

Τοῖσιν δ' ἴκμενον οὖρον ἵει ἑκάεργος Ἀπόλλων.

Noster autem ille,

Prosequitur surgens a puppi ventus euntes.

Primum, quæ epitheta? Equidem vnum tantum video, idquo

que languidum. Quid enim aliud est ἴκμενον, quam veniens? At omnis ventus veniens est. vnde & Latinis vox. In Virgiliano versu vero qui negat epithetum, ipse, quid sit epithetum, nescit. Neque enim vnico tantum verbo clauditur omne epithetum, sed interdum pluribus. Plurima apud Horatium exempla, *Ferris obliquum meditantis ictum.* Et grandiores sunt loquutiones periphrasticæ. Igitur quod οὖρος Græcis, quasi ad caudam, Maroni fuit, in *puppi*, &, *surgens*: sane significate, qui antea non esset.

Et in v. Iliad. & alibi non semel, versus ille,

Ἔνθα τίνα πρῶτον, τίνα δ' ὕστατον ἐξενάριξεν

Ἕκτωρ. — Quod semel tantum Virgilius additaque apostrophe ad interrogationem, quo nihil esse potest suauius,

Quem telo primum, quem postremum aspera Virgo
Deiicis? aut quot humi morientia corpora fundis?

Verba quoque Hectoris moribundi, prædicantis Achilli mortem longe sunt languidiora illis, quæ dicit Orodes Mezentio,

—non me, quicunque es, inulto,
Victor, nec longum lætabere. Te quoque fata
Prospectant paria, atque eadem mox arua tenebis.

Ille autem sic in xxii Iliad.

Φράζεο νῦν, μή τοί τι θεῶν μήνιμα γένωμαι,
Ἤματι τῷ, ὅτε κέν σε Πάρις, καὶ Φοῖβος Ἀπόλλων
Ἐσθλὸν ἐόντ' ὀλέσωσιν ἐνὶ Σκαιῇσι πύλῃσι.

Item responsio,

Τὸν καὶ τεθνηῶτα προσηύδα δῖος Ἀχιλλεύς.
Τέθναθι. κῆρα δ' ἐγὼ τότε δέξομαι, ὁππότε κεν δὴ
Ζεὺς ἐθέλῃ τελέσαι, ἠδ' ἀθάνατοι θεοὶ ἄλλοι.

Quo plus spirat militis ille,

Ad quem subridens mista Mezentius ira,
Nunc morere, ast de me diuum pater atque hominum Rex
Viderit.— Vbi sui poematis indignum putasse Homericum verbum animaduertas. Quod enim ille σαρδάνιον γέλασε dixit, hic *subridens ira mysta*. Et cum Orodes nondum esset mortuus recte, & quidem cum aduerbio, *Nunc morere.* quare cum expirasset Hector, non decuit Achillem verbum τέθναθι. Id quoque memineris, à Virgilio semel positam, ab Homero bis huiuscemodi diuinationem, quippe in xvii. tantundem prædicit Patroclus,

Οὔ θην οὐδ' αὐτὸς δηρὸν βέῃ, ἀλλά τοι ἤδη
Ἄγχι παρέστηκεν θάνατος καὶ μοῖρα κραταιὴ
Χερσὶ δαμέντ' Ἀχιλῆος ἀμύμονος Αἰακίδαο.

Vbi

Vbi simpliciter Homerus, βίη: Maro autem amplius, *insulsa*, & elegantius, —*te quoque fata prospiciant paria.*

Profecto pulcherrima sunt loca, quæ videas in vtroque authore, vbi duo confligunt exercitus in IV. Iliados,

Οἱ δ' ὅτε δή ῥ' ἐς χῶρον ἕνα ξυνιόντες ἵκοντο,
Σὺν ῥ' ἔβαλον ῥινοὺς, σὺν δ' ἔγχεα, καὶ μένος ἀνδρῶν
Χαλκεοθωρήκων. ἀτὰρ ἀσπίδες ὀμφαλόεσσαι,
Ἔπληντ' ἀλλήλοισι, πολὺς δ' ὀρυμαγδὸς ὀρώρει.
Ἔνθα δ' ἅμ' οἰμωγή τε, καὶ εὐχωλὴ πέλετ' ἀνδρῶν,
Ὀλλύντων τε καὶ ὀλλυμένων. ῥέε δ' αἵματι γαῖα.

Quæ iisdem verbis etiam in VIII. reposuit. noster autem tanto impetu, vt videar non inter poeticas delicias, sed in medio Marte versari,

At manus interea muris Troiana propinquat:
Hetruscique duces, equitumque exercitus omnis,
Compositi numero in turmas. Fremit æquore toto
Insultans sonipes, & pressis pugnat habenis,
Huc obuersus & huc. tum late ferreus hastis
Horret ager, campique armis sublimibus ardent.
Necnon Messapus contra, celeresque Latini,
Et cum fratre Coras, & virginis ala Camillæ,
Aduersi campo apparent: hastasque reductis
Protendunt longe dextris, & spicula vibrant,
Aduentusque virum, fremitusque ardescit equorum:

Is progressus. Vide congressum,

Iamque intra iactum teli progressus vterque
Substiterat. subito erumpunt clamore, frementesque
Exhortantur equos. fundunt simul vndique tela
Crebra, niuis ritu, cœlumque obtexitur vmbra.
Continuo aduersis Thyrrenus, & acer Aconteus
Conixi incurrunt hastis, primique ruinam
Dant sonitu ingenti, perfractaque quadrupedantum
Pectora pectoribus rumpunt. ———

DEINDE interponit varias vicissitudines impressionum. tandem vero insurgit,

Tertia sed postquam congressi in prælia totas
Implicuere inter se acies, legitque virum vir,
Tum vero & gemitus morientum, & sanguine in alto
Armaque, corporaque, & permisti cæde virorum
Semianimes voluuntur equi, pugna aspera surgit.

Qui versus à Lucilio irridebatur

Hastis horret ager.—cum fecerat Ennius ex Homeri XIII. Iliadis:

Ἔφριξεν δὲ μάχη φθισίμβροτος ἐγχείῃσι.

Qui vero duo versus in XIII sunt Iliados, fatemur ex Græcæ linguæ commoditate nobis esse aptiores ad laudandum, quam ad imitandum.

Φράξαντες δόρυ δουρὶ, σάκος σάκει προθελύμνῳ,
Ἀσπὶς δ' ἀσπίδ' ἔρειδε, κόρυς κόρυν, ἀνέρα δ' ἀνήρ.

Cæterum qui sunt in agminibus exercitati (vtinam id ignotum esset nobis) verborum tum successionem, tum cohæsionem probent: item quæ iudicatur, videant. Fac hastæ hastam hærere posse: quod nisi cancellatim fiat, esse nequit: hoc autem neque ab Homero declaratum est; neq; per verbum φράττειν explicari quit. Item, clypeum clypeo conserti. hoc enim testudo priscorũ: quonam modo galeæ galea cohærebit? Præterea cum dixi σάκος σάκει: quid erit ἀσπὶς δ' ἀσπίς? Quare diuinus vir, cum τὸ ἄδηλον animaduerteret, contentus fuit illis, quæ fieri solent, *Hæret pede pes, densusq; viro vir.* Quam vero inepta futura fuerit ea imitatio, si expleretur, ex his patebit,

Conferta hasta hastu, tum pes pede, scutaq; scutis
Atque humeris humeri, galea galea, atq; viro vir.

Quos sane versus propino etiam Lucilio irridendos: tametsi sunt illis Homericis φυλακῇ κάμπτει. Verum Græculi grammatici quid sit Virgilium esse, nesciunt.

Illa minoris controuersiæ, facilioris assensionis, quæ sunt ex Iliados IX;

Ὡς δ' ἄνεμοι δύο πόντον ὀρίνετον ἰχθυόεντα,
Βορέης καὶ Ζέφυρος, τώ τε Θρῄκηθεν ἄητον,
Ἐλθόντ' ἐξαπίνης· ἄμυδις δέ τε κῦμα κελαινὸν
Κορθύεται, πολλὸν δὲ παρὲξ ἅλα φῦκος ἔχευαν.

Magnificentius & signatius, vt omnia semper, noster,

Aduersi rupto ceu quondam turbine venti
Confligunt, Zephyrusque, Notusque, & lætus Eois
Eurus equis, stridunt syluæ, sæuitque tridente
Spumeus, atque imo Nereus ciet æquora fundo.

Aduersos fecit, quibus esset vnda cumulatior, ac non sine causa κορθυόμενοι. Addit violentiam, ruptus turbo. Et illius simplicitas vehementer opprimitur iucundissima illa circunscriptione, ——*& lætus Eois Eurus equis.*—— In cæteris quis non videt hic magistrum qui didicerit, illic discipulum, qui docuerit? Vt omittamus Zephyrum Thracium. Quis enim hoc defendat? Porphyrius opinor, qui ait Zephyrum è Thracia flare in Græciã, turpi sane aut inscitia aut impudẽtia. Est n Græciæ Thracia Septentrionalis, non Occidentalis. Quod si dicat Homerũ

Iliadem

Iliadem scribere, cuius loci situs ventorum quoq; situ doceat: ac propterea Zephyrum Occidentalem ventum per Thraciam flare in eam partem Asiæ, vbi fuit Ilium. hoc quoq; falsum est. Argestes enim potius is est, quam Zephyrus. Zephyrus autem per Græciam in Troianos campos transmittit, quanquam ne sic quidem. non enim oblique spirat, sed recta ἰσημερινὸς sub circulo æquatore. Præterea non potest absolui, cum Zephyrum & Boream ex iisdem cœli segmentis fecerit proficisci. Si Troianis igitur mittet Zephyrum Tracia, iis nullo modo Boreas indidem mitti conuenit. Ne vero sine iudiciis semper iudicemus, quod fecimus modo in Græcis vt Latina faceremus, in Latinis quoque censuimus faciendum, vt facta Græca demonstrent cuiusmodi Homerica illa fieri potuerint. Quæ tamen non gloriæ gratia nunc à nobis posita arroganter putes, sed animi causa potius, vt imitationis viam hac quoque in parte muniamus. Sunto igitur sic, sane ex tempore, & in mediæ noctis fusa vigiliis, fesso iam animo, ac cœnaturienti,

Ἠΰτε ῥηγνυμένοιο τυφάονος αὐτίκα κυρτὰ
Κύματα, ἴς ἀνέμων, Ζεφύροιό τε, καὶ Βορέαο
Ἢ δ' ἄρ' ἐϋμήστορος ἰόντ' ἐπισσεύωσιν
Τῶν δέ γ' ὀρινομένων ἄζευσ' ἐπικέμπτεται ὕλη
Ψαμμοχύτη πεδόθεν πόντου τ' ἀναβλύζεται ἅλμη.

Apponemus huic & hanc propter affinitatem, quæ sane est magnifica, & Virgilio digna. Posita vero est in libro quarto Iliados

Ὡς δ' ὅτ' ἐν αἰγιαλῷ πολυηχέϊ κῦμα θαλάσσης
Ὄρνυτ' ἐπασσύτερον Ζεφύρου ὑποκινήσαντος.
Πόντῳ μέν τε πρῶτα κορύσσεται, αὐτὰρ ἔπειτα
Χέρσῳ ῥηγνύμενον μεγάλα βρέμει· ἀμφὶ δέ τ' ἄκρας
Κυρτὸν ἐὸν κορυφοῦται, ἀποπτύει δ' ἁλὸς ἄχνην.

Magnifica, inquam, & plena, & nobilis. Aiunt igitur diuite narratione expolitum maris motum, motusque incrementa. Virgilium vero (sic enim loquuntur) peruolasse tantum,

Fluctus vti primo cœpit cum albescere ponto,
Paulatim sese tollit mare, & altius vndas
Erigit, inde imo consurgit ad æthera fundo.

Sane exuperat Græcos potius, quam superat. Sonum enim audis. prudentiam desidero. Namque ait incipere attolli in litore. & statim ait in ponto cumulari primum, deinde frangi in littore. tum autem postquam fregit ipsum fluctum in litore, quid redit ad curuationem? postremo non est verum tunc sordes expui, sed postea id fit. Quæ videns Poeta, nihil repetiuit:

petiuit: sed vno tactu processum fluctuationis aptissime descripsit. Ante igitur motum, qui animaduersione dignus sit, albescit maris superficies. crispata enim fulget. deinde paulatim sese tollit. tum altiores vndæ contumescunt. Postremo subuertitur a fundo ipso. Illud etiam addas animaduersionibus: non esse maiores fluctus in alto mari, cum quatitur tempestate, quam vbi minus est profundum: quemadmodum in hoc nostro Britannico vides. Potes & *primo ponto*, interpretari in litore. Verum ibi semper albescit. semper enim frangitur. Quam vero generose dixerit illa ex XI Vlyssex,

Ὥρη μὲν πολέων μύθων, ὥρη δὲ καὶ ὕπνου.

—*suadentq; cadentia sidera somnos*: nonnisi nobilia ingenia possunt comprehendere.

In XI Vlyss. metitur Homerus Oti & Ephialtæ corpora,

Τοὺς δὴ μηκίστους θρέψε ζείδωρος ἄρουρα
Καὶ πολὺ καλλίστους, μετά γε κλυτὸν Ὠρίωνα.
Ἐννέωροι γὰρ τοί γε, καὶ ἐννεαπήχεις ἦσαν
Εὖρος, ἀτὰρ μῆκός γε γενέσθην ἐννεόργυιοι.
Οἵ καὶ ἀθανάτοισιν ἀπειλήτην ἐν Ὀλύμπῳ
Φυλόπιδα στήσειν πολυάϊκος πολέμοιο.
Ὄσσαν ἐπ' Οὐλύμπῳ μέμασαν θέμεν, αὐτὰρ ἐπ' Ὄσσῃ
Πήλιον εἰνοσίφυλλον, ἵν' οὐρανὸς ἄμβατος εἴη.

Admirantur Græculi pueriles mensuras: aiuntque esse δαιμόνιον ἀκρίβειαν: ignaueque esse omissum a Virgilio. Nimis sæpe cogor exclamare, aliud esse Græculum circulatorem, aliud regiæ orationis authorem. Indigna censuit sua maiestate Virgilius hanc minutam superstitionem. Nam quod ad montium congestionem attinet, nemo Græcorum ad illorum numerorum artem accessit: de qua suo loco,

Ter sunt conati imponere Pelio Ossam
Scilicet: atq; Ossæ frondosum inuoluere Olympum.

Satis igitur habuit dicere *immania corpora*. & plus dixit, quam Homerus. Ille enim ἀπειλήτην: nos autem,

—*manibus magnum rescindere cœlum*
Aggressi, superisq; Iouem detrudere regnis.

Admirabilem vero proportionem hanc dimetiamur. Quadruplã deberi aiunt proceritatem crassitudini. Homerus dixit latos ἐννεαπήχεας, longos ἐννεοργύιους. Passus quartam partem esse cubitũ. Sane cũ sui quisq; passus æquet longitudinem, quartã partem sui cubitum habet. Itaq; etiam plicatis ad pectus brachiis, summitatibus suis medij digiti sese contingunt. Cæterum neutiquam verum est, eiusmodi esse hominis symmetriam.

Cum

Cum enim iustæ homo magnitudinis octonum sit palmorum, pectus esset palmorum duum. qua constitutione nihil esse potest deformius. In viro forti tres octauas fere partes suæ longitudinis a pectore capi conuenit: ab humeris tantundem cum semisse.

Parthenias noster pari vsus est verecundia, cum Polyphemi ingluuiem narraret, atque crudelitatem.

Vidi egomet duo de numero cum corpora nostro
Prensa manu magna medio resupinus in antro
Frangeret ad saxum.— Quæ Homerus, quasi diceret apud iudicem causam; atrocissimis atque immundissimis verbis vsus est;

Σὺν δὲ δύω μάρψας, ὥς τε σκύλακας ποτὶ γαίῃ
Κόπτ', ἐκ δ' ἐγκέφαλος χαμάδις ῥέε, δεῦε δὲ γαῖαν.
Τοὺς δὲ διαμελεϊστὶ ταμὼν ὡπλίσσατο δόρπον.
Ἤσθιε δ' ὥς τε λέων ὀρεσίτροφος, οὐδ' ἀπέλειπεν
Ἔγκατά τε, σάρκας τε, καὶ ὀστέα μυελόεντα.

Quæ ille paucis, atque insignibus,
Neque enim repræsentare voluit teterrimam carnificinam,
Visceribus miserorum, & sanguine vescitur atro.
quæ non deceret heroicam maiestatem; sed oleret potius satyricam licentiam.

Quæ ex v Vlysseæ transtulit ad suam Circen; longe sunt excellentiora;

—ἧ ἔνι νύμφη
Ναῖεν ἐϋπλόκαμος. τὴν δ' ἔνδοθι τέτμεν ἐοῦσαν.
Πῦρ μὲν ἐπ' ἐσχαρόφιν μέγα καίετο. τηλόσε δ' ὀδμὴ
Κέδρου τ' εὐκεάτοιο, θύου τ' ἀνὰ νῆσον ὀδώδει
Δαιομένων. ἡ δ' ἔνδον ἀοιδιάουσ' ὀπὶ καλῇ
Ἱστὸν ἐποιχομένη χρυσείῃ κερκίδ' ὕφαινεν.

Diues inaccessos vbi Solis filia lucos
Assiduo resonat cantu, tectisq́ superbis
Vrit odoratam nocturna in lumina cedrum;
Arguto tenues percurrens pectine telas.

Vides enim heroicam phrasin, *resonat lucos cantu.* &, *arguto pectine* melius, quam aureo.

Cum Elisæ diris diræ Polyphemi nullam habent proportionem maiestatis.

Δὸς μὴ Ὀδυσσῆα πτολιπόρθιον οἴκαδ' ἱκέσθαι.
Ἀλλ' εἴ οἱ μοῖρ' ἐστὶ φίλους τ' ἰδέειν καὶ ἱκέσθαι
Οἶκον ἐϋκτίμενον, καὶ ἑὴν ἐς πατρίδα γαῖαν,
Ὀψὲ κακῶς ἔλθοι ὀλέσας ἄπο πάντας ἑταίρους

Νηὸς

Νηὸς ἐπ' ἀλλοτρίης, εὕροι δ' ἐν πήματα οἴκῳ.

Omitto coactam & insuauem dictionem, ἐν πήματα οἴκῳ. Nã penitus est barbara hæc figura. Si euenit quod precatur, id quoque in fatis fuit: quomodo si est μοῖρα ἰκέσθαι; non sit μοῖρα sic quoque ἰκέσθαι? Quare noluerim plerisque in locis, hic, & alibi Homerum tam placuisse Poetæ nostro. Sed loquutiones atque sententiæ comparentur;

—si tangere portus
Infandum caput, ac terris adnare necesse est;
Et sic fata Iouis poscunt, hic terminus hæret:
At bello audacis populi vexatus & armis,
Finibus extorris, complexu auulsus Iuli
Auxilium imploret, videatq; indigna suorum
Funera: nec quum se leges sub pacis iniquæ
Tradiderit, regno aut optata luce fruatur:
Sed cadat ante diem, mediaq; inhumatus arena.

Vbi etiam historiam tetigit Virgilius. Etenim memoriæ proditum est, Æneam cum Mezentio pugnantem in Numici fluminis ripa nusquam comparuisse.

Similem immiscuit illis eruditionem,

Mæonio regi, quem serua Licymnia furtim
Sustulerat, vetitisq; ad Troiam miserat armis.

Quos cum confecisset ad illorum normam, quæ in II Iliados scripta sunt,

Οὕς τίκεν ἀστυόχη δόμῳ ἄκτορος ἀζείδαο
Παρθένος αἰδοίη ὑπερώϊον εἰσαναβᾶσα
Ἄρηϊ κρατερῷ, ὁ δέ οἱ παρελέξατο λάθρῃ.

Condiuit legum militarium scientia. Neque enim licebat seruis militare. iccirco vetita dixit arma.

Exanguia illa quoque ex Iliados XXI,

Ὡς δὲ λέβης ζεῖ ἔνδον ἐπειγόμενος πυρὶ πολλῷ
Κνίσσην μελδόμενος ἁπαλοτρεφέος σιάλοιο
πάντοθεν ἀμβολάδην, ὑπὸ δὲ ξύλα κάγκανα κεῖται.

ita animauit;

—magno veluti cum flamma sonore
Virgea suggeritur costis vndantis aheni,
Exultantq; æstu latices, furit intus aquaï
Fumidus, atq; alte spumis exuberat amnis:
Nec iam se capit vnda: volat vapor ater ad auras.

Nam quid attinebat porcinas intus carnes ponere? & κεῖται, emortua vox est. illa viua, *suggeritur*, vt ne ignis deficiat. Subinde namque materia fouendus ignis, qui e virgis fit. ad-

vo pingit omnia diuinus vir. Et sane sonitus maior ex eo igni quam ex ligno maiore, aut crassiore. Neque vero aut deest, aut latet nos caussa. Multum enim aeris diuulsi in ipsis ramalibus. Ahenum quoque grandior vox, quam lebes. Itaque alibi adornauit epitheto. *Dodonæusq; lebetes.* Omitto quod videre videor, ignem ipsum, aquam bullantem, fumi globum, quia diuino Viro χαλόεντος dictus est, *[illegible] ater.* Diuina sane illa, *Nec iam se capit unda* — Fit enim seipsa maior. Nihil vero puerilius, quam quod ibi ab Homero dictum est, Xanthi aquas vri igni. Sane Xanthum Vulcanus fortasse possit vrere, sicut Martem vulnerare Diomedes. at aquas igni vri in fluuio, quis credat? Potius ac citius, si qua vruntur, ea aquis ab incendio vindicari. Est & altera sententia contra naturam,

—ζέε δ' ὕδωρ, Οὐδ' ἔθελε προρέειν.—

Nihil futilius. Tunc enim maxime mouetur aqua, vbi feruet. Quin liquores ignem perinde atque vastatorem fugiunt. Si olei aliquantum super tabulam mittatur, atque in medio eius carbo, accensus imponatur: videbis illico diffugere oleum, diffundereque sese, atque dilatare.

Quæ vero qualiaque addidit ornamenta illi ex XI Iliados,

> Ὣς ὁ μὲν αὖθι πεσὼν κοιμήσατο χάλκεον ὕπνον.
>
> *Olli dura quies oculos, & ferreus vrget*
> *Somnus, in æternam clauduntur lumina noctem.*

In eodem posuit versus luculentissimos, quos etiam repetiuit in XX,

> —αἵματι δ' ἄξων
> Νέρθεν ἅπας πεπάλακτο, καὶ ἄντυγες αἳ περὶ δίφρον
> Ἃς ἄρ' ἀφ' ἱππείων ὁπλέων ῥαθάμιγγες ἔβαλλον
> Αἵ τ' ἀπ' ἐπισσώτρων.—

Huic splendorem addidit grandiloquentiæ,

> —*spargit rapida vngula rores*
> *Sanguineos, mistaq; cruor calcatur arena.*

Par rotunditas & in illis:

> *Tum caput orantis nequicquam ac multa parantis*
> *Dicere, deturbat terra, truncumque repente*
> *Prouoluens.*

Astrictio namque ambitu numerorum expediuit facti celeritatem, atque aures præuenit, sicut ille anteuerterat preces. Homerica vero sunt longa & laxa,

> Ἦ, καὶ ὁ μέν μιν ἔμελλε γενείου χειρὶ παχείῃ
> Ἁψάμενος λίσσεσθαι. ὁ δ' αὐχένα μέσσον ἔλασσε
> Φασγάνῳ ἀΐξας, ἀπὸ δ' ἄμφω κέρσε τένοντε,
> Φθεγγομένου δ' ἄρα τοῦ γε κάρη κονίῃσιν ἐμίχθη.

Falsum

Falsum prӕterea est, à pulmone caput auulsum loqui posse. & durum est, Caput mistum puluere. non enim miscetur, quod apparet & extat.

Similem & probauit & exercuit celeritatem in prӕlio, vbi copiam & frequentiam ingruentium telorum sic descripsit: —*crebra niuis ritu*: neque admittere voluit Homeri prolixitatem, quӕ est in XXII. Iliados,

> Τῶν δ' ὥστε νιφάδες χιόνος πίπτωσι θαμειαὶ
> Ἤματι χειμερίῳ, ὅτε τ' ὤρετο μητίετα Ζεὺς
> Νιφέμεν ἀνθρώποισι πιφαυσκόμενος τὰ ἃ κῆλα,
> Κοιμήσας δ' ἀνέμους χέει ἔμπεδον, ὄφρα καλύψῃ
> Ὑψηλῶν ὀρέων κορυφὰς, καὶ πρώονας ἄκρους,
> Καὶ πεδία λωτοῦντα, καὶ ἀνδρῶν πίονα ἔργα,
> Καί τ' ἐφ' ἁλὸς πολιῆς κέχυται λιμέσι τε καὶ ἀκταῖς,
> Κῦμα δέ μιν προσπλάζον ἐρύκεται, ἄλλα τε πάντα
> Εἴλυται καθύπερθ', ὅτ' ἐπιβρίσῃ Διὸς ὄμβρος.

Detestatus est Poeta noster more suo loquacitatem, & quid est τὰ ἃ κῆλα? Tempestatem intelligit. Sane nix non vastat, vt fulmen, aut grando, aut imber. & ταυτολογία, κορυφὰς, ἄκρους. In mari vero quis vidit niuem? sane id prӕter modum. Neque scio quorsum κῦμα ἐρύκεται, id est, κατέχεται, vt interpretantur sed arcet. Neque ὄμβρος recte. Et haud ita multo ante eiusdem niuis comparatio non sine reprehensione,

> Οἱ δ' ἄρα χερμαδίοισιν ἐϋδμήτων ἀπὸ πύργων
> Βάλλον ἀμυνόμενοι σφῶν τ' αὐτῶν, καὶ κλισιάων,
> Νηῶν δ' ὠκυπόρων, νιφάδες δ' ὡς πῖπτον ἔραζε
> Ἅς τ' ἄνεμος ζαὴς νέφεα σκιόεντα δονήσας
> Ταρφειὰς κατέχευεν ἐπὶ χθονὶ πουλυβοτείρῃ.

Quanto aptius missilia grandini assimilasset quemadmodum Poeta verus,

> *Ac velut effusa si quando grandine nimbi*
> *Prӕcipitant, omnis campis diffugit arator,*
> *Omnis & agricola, & tuta latet arce viator,*
> *Aut amnis ripis, aut alti fornice saxi*
> *Dum pluit in terris: vt possit Sole reducto*
> *Exercere diem*— Aliam vero strigosiorem ponit in XV.
> Ὡς δ' ὅτ' ἂν ἐκ νεφέων πτῆται νιφὰς, ἠὲ χάλαζα
> Ψυχρὴ ὑπὸ ῥιπῆς αἰθρηγενέος Βορέαο.

Vbi non puduit cadenti grandini descendentem de cœlo Irim comparare. Nihil enim infelicius. Hӕ igitur comparationes oppressionum. Res autem ipsa, vt hic Æneӕ, ita in nono describitur super Turno, & super Aiace in XVI,

Ergo nec clypeo iuuenis subsistere tantum
Nec dextra valet. iniectis sic undiq; telis
Obruitur. strepit assiduo caua tempora circum
Tinnitu galea, & saxis solida æra fatiscunt:
Discussæq; iubæ capiti: nec sufficit umbo
Ictibus, ingeminant hastis & Troes, & ipse
Fulmineus Mnestheus. Tum toto corpore sudor
Liquitur, & piceum (nec respirare potestas)
Flumen agit: fessos quatit æger anhelitus artus.

Αἴας δ' οὐκ ἔτ' ἔμιμνε, βιάζετο γὰρ βελέεσσι.
Δάμνα μιν Ζηνός τε νόος, καὶ Τρῶες ἀγαυοὶ
Βάλλοντες, δεινὴν δὲ περὶ κροτάφοισι φαεινὴ
πήληξ βαλλομένη καναχὴν ἔχε, βάλλετο δ' αἰεὶ
Κὰπ φάλαρ' εὐποίηθ', ὁ δ' ἀριστερὸν ὦμον ἔκαμνεν
Ἔμπεδον αἰὲν ἔχων σάκος αἰόλον, οὐδ' ἐδύναντο
Ἀμφ' αὐτῷ πελεμίξαι ἐρείδοντες βελέεσσι.
Αἰεὶ δ' ἀργαλέῳ ἔχετ' ἄσθματι. κὰδ δέ οἱ ἱδρὼς
Πάντοθεν ἐκ μελέων πολὺς ἔρρεεν, οὐδέ πῃ εἶχεν
Ἀμπνεῦσαι, πάντῃ δὲ κακὸν κακῷ ἐστήρικτο.

Pulcherrima est equi comparatio in xv. Iliad.

Ὡς δ' ὅτε τις στατὸς ἵππος ἀκοστήσας ἐπὶ φάτνῃ
Δεσμὸν ἀπορρήξας θείῃ πεδίοιο κροαίνων
Εἰωθὼς λούεσθαι ἐϋρρεῖος ποταμοῖο.
Κυδιόων· ὑψοῦ δὲ κάρη ἔχει, ἀμφὶ δὲ χαῖται
Ὤμοις ἀΐσσονται. ὁ δ' ἀγλαΐηφι πεποιθὼς
Ῥίμφά ἑ γοῦνα φέρει μετά τ' ἤθεα, καὶ νομὸν ἵππων.

Non pauca hic animaduertenda. Primum, an omnia excusserit poeta noster. nam quod verbum habuit Latinum, quo diceret illud στατὸς, *Stabilantium* dicunt Itali voce felicissima, longeque euidentiore, quam Græci. στατὸν etiam alibi quam in stabulo intelligam. Sane poeta illo aduerbio designauit, *Tandem liber equus*, id est, multo post tempore, quam non est solutus, ἀκοστήσας, prætetiit noster. nos in hymno Rochi sic expressimus, Saturum ad præsepe. Alterum, quod perpendamus, est: longe melius à nostro partes collocatas. Nam otiosus ille versus,

Εἰωθὼς λούεσθαι ἐϋρρεῖος ποταμοῖο,

si non id ad fluuium. vadit enim ἐς ἤθεα καὶ νομὸν ἵππων. Quare multo melius diuisit ac distribuit Maro, aut in pastus, aut ad fluuium. Tertio loco non est prætereundum: pessimos esse equos, qui aquis gaudent, vt abluantur: neque sitis neque laboris esse patientes. Qui se polluerant libenter, ærumnarum toleran-

tolerantiores sunt, & dominis fideliores. Quarto meminerimus in sexto Iliados, huic item equo Paridem totidem, iisdemque verbis comparatum: quo nihil esse potest turpius. Dantur enim comparationes duabus de causis: ob efficaciam, & ob decorem: quorum vtrumque si repetantur, amittitur. Postremo ἀγλαΐηφι πεποιθὼς sine verbo, rectus est, & subdit ῥίμφα ἑ γοῦνα φέρει.

Qualis vbi abruptis fugit præsepia vinclis
Tandem liber equus, campoq; potitus aperto
Aut ille in pastus, armentaq; tendit equarum,
Aut aßuetus aquæ perfundi flumine noto
Emicat, arrectisq; fremit ceruicibus alte
Luxurians luduntq; iuba per colla, per armos.

Est etiam plus *fremit*, quam κυδιόων. & *luxurians*, quam ἀγλαΐηφι πεποιθώς. &, *ludunt*, felicius, quam ἀΐσσονται: modo huc scilicet, modo illuc. & verius *per colla per armos*, quam ὤμοις tantum.

Nec vero coarctat semper effusam Homeri dictionem. Interdum enim ditat: vt illud in XXI. Iliados,

——λίθον εἵλετο χειρὶ παχείῃ
Κείμενον ἐν πεδίῳ μέλανα, τρηχύν τε, μέγαν τε
Τόν ῥ' ἄνδρες πρότεροι θέσαν ἔμμεναι οὖρον ἀρούρης
—saxum circunspicit ingens,
Saxum antiquum, ingens, campo qui forte iacebat
Limes agro positus, litem vt discerneret aruis.

Plus ad rem facit, *antiquum*, quam nigrum. declarat enim magnitudinem. Et vero similius est, non esse asperum, si pro termino positum fuerat. Hæc melius, Illa ampliora, Campus, ager aruum. Campus planiciem dicit: Ager tractum terræ: Aruum agri partem. Etiam ἔτυμον intendit summa illa eruditione. Lis enim à limitibus, Limes à diuisione, qui solueret dominium, & possessionem, mutata Græca vocali in Latinam tenuiorem. Sed hæc opulentius in libris Originum. Etiam illud notare possumus, *Saxum antiquum* apte designare verba illa: ἄνδρες πρότεροι.

Etiam illis vicit, quæ sunt ex eodem libro,

—φύγεν, ὥστε πέλεια,
Ἥ ῥά θ' ὑφ' ἴρηκος κοίλην εἰσέπτατο πέτρην
Χηραμὸν οὐδ' ἄρα τῇ γε ἁλώμεναι αἴσιμον ἦεν.

In hac salua est columba, cuius etiam, si diis placet, Fatum curam gerit, οὐ γὰρ αἴσιμον, inquit. In altera vero, quæ est in sequenti libro fuga,

Ἠΰτε κίρκος ὄρεσφιν ἐλαφρότατος πετεηνῶν
Ῥηϊδίως οἴμησε μετὰ τρήρωνα πέλειαν,
Ἡ δέ θ' ὕπαιθα φοβεῖται, ὁ δ' ἐγγύθεν ὀξὺ λεληκὼς
Ταρφέ' ἐπαΐσσει, ἑλέειν δέ ἑ θυμὸς ἀνώγει.

In nostra præda,

Quam facile accipiter saxo sacer ales ab alto
Consequitur pennis sublimem in nube columbam,
Comprensamq; tenet, pedibusq; euiscerat vncis:
Tum cruor, & vulsæ labuntur ab æthere plumæ.

Haud dici potest, quam sit tabernaria illa oratio in II. Iliados, quam etiam tædet posuisse,

Εἴπερ γάρ κ' ἐθέλοιμεν Ἀχαιοί τε Τρῶές τε
Ὅρκια πιστὰ ταμόντες ἀριθμηθήμεναι ἄμφω,
Τρῶας μὲν λέξασθαι ἐφέστιοι ὅσσοι ἔασιν,
Ἡμεῖς δ' ἐς δεκάδας διακοσμηθεῖμεν Ἀχαιοί,
Τρώων δ' ἄνδρα ἕκαστοι ἑλοίμεθα οἰνοχοεύειν.
Πολλαί κεν δεκάδες δευοίατο οἰνοχόοιο.

Sane bellum orationis ductum, vel militarem, vel etiam Imperatorium magno Atrida dignum. At nostra Iuturna vere Virgiliano ore loquitur.

—en omnes, & Troes, & Arcades hi sunt,
Fatalisq; manus, infensa Hetruria Turno.
Vix hostem alterni, si congrediamur, habemus.

Aiacis sunt verba modica in XIII. Iliadis,

—ἄφαρ δέ τε χεῖρες ἀμύνειν εἰσὶ καὶ ἡμῖν.

Quæ noster Pallas melius,

Mortales totidem nobis animæq; manusq;.

Fugit Hector in XXII. Iliad. fugit & Turnus: quæ loca, qui voluerit, potuerit comparare. Duo tamen hic ponam,

—ἐπεὶ οὐχ ἱερήϊον, οὐδὲ βοείην
Ἀρνύσθην, ἅ τε ποσσὶν ἀέθλια γίγνεται ἀνδρῶν,
Ἀλλὰ περὶ ψυχῆς θέον Ἕκτορος ἱπποδάμοιο.

Quod castigatissime noster,

—neque enim leuia, aut ludicra petuntur
Præmia, sed Turni de vita & sanguine certant.

Alter locus est eiusdem modi, sed disparis sententiæ. Achilles nutu vetat suis, nequis telo missili impetat Hectorem. Sane loqui eum quis prohibebat? Currens quomodo abnuere intelligebatur?

Λαοῖσιν δ' ἀνένευε καρήατι δῖος Ἀχιλλεύς,
Οὐδ' ἔα ἱέμεναι ἐπὶ Ἕκτορι πικρὰ βέλεμνα,
Μή τις κῦδος ἄροιτο βαλών, ὁ δὲ δεύτερος ἔλθοι.

Æneas

Æneas autem hostibus, qui præsentes erant: non enim Troiani illic circum Hectorem.

Æneas mortem contra, præsensq; minatur
Exitium si quisquam adeat; terretq; trementes,
Excisurum vrbem minitans. —

In secundo Iliados.

Γαῖα δ' ὑπεστενάχιζε, Διὶ ὡς τερπικεραύνῳ
Χωομένῳ, ὅτε τ' ἀμφὶ Τυφωέϊ γαῖαν ἱμάσσῃ
Εἰν Ἀρίμοις, ὅθι φασὶ Τυφωέος ἔμμεναι εὐνάς.

Grandiores numeri nostri.

Tum sonitu Prochyta alta tremit, durumquè cubile
Inarime Iouis imperiis imposta Typhoeo.

Vbi cum disputant vnicumne tantum sit verbum εἰν Ἀρίμοις apud Homerum, an duo, nihil ad nos. Inepti enim sint, qui putent a Virgilio ignoratum quemadmodum appellaretur locus ille: a quo cum ea scriberet, tantum distabat, quantum Neapolis, vel Roma a Baiano sinu.

In XVII. Iliados est Tauri comparatio,

Ὡς δ' ὅτ' ἂν ὀξὺν ἔχων πέλεκυν αἰζήϊος ἀνὴρ
Κόψας ἐξόπιθεν κεράων βοὸς ἀγραύλοιο
Ἶνα τάμῃ διὰ πᾶσαν, ὁ δὲ προθορὼν ἐρίπῃσι.

Tantum abest, vt nostræ æquet magnitudinem, vt etiam vituperari possit. Nam quid est, διὰ πᾶσαν? interpretantur, καθ' ὅλην φλέβα, & si percussit: hoc enim est κόψας: quomodo προθορὼν præuenit ictum saltu? nisi dicas, τὸ πρὸ significare prægressionem, non autem progressionem. Longe est nostra excellentior.

Quales mugitus, fugit cum saucius aram
Taurus, & incertam excussit ceruice securim.

Vel illa vrbanitas, cum ad aram statuit. & quæ verba? — *incertam excussit securim.*

Ob Pallantis interitum Æneæ iram non lacrymis, aut obtutu furioso, aut dentium concussione declarauit Poeta noster, sed verborum suppressione, & animi impetu. Nam statim accepto nuncio sine verbis,

Proxima quæq; metit gladio, latumq; per agmen
Ardens limitem agit ferro.

& quæ sequuntur diuina:

— Pallas, Euander in ipsis Omnia sunt oculis. Mox oranti Mago quæ dixit,

— belli commercia Turnus
Sustulit ista prior, iam tum Pallante peremto.

Dixit *commercia*, quia vitam auro atque argento mercabatur. Achilles autem simpliciter,

> Πρὶν μὲν γὰρ Πάτροκλον ἐπισπεῖν αἴσιμον ἦμαρ
> Τόφρα τί μοι πεφιδέσθαι ἐνὶ φρεσὶ φίλτερον ἦεν
> Τρώων, καὶ πολλοὺς ζωοὺς ἕλον, ἠδ' ἐπέρασσα.
> Νῦν δ' οὐκ ἔσθ' ὅστις θάνατον φύγῃ.

Et Iliad. I. & x x, ponamus hic comparationem,

> Ὡς δ' ὅτ' ἀνὴρ ὀχετηγὸς ἀπὸ κρήνης μελανύδρου
> Ἀμφυτὰ καὶ κήπους ὕδατος ῥόον ἡγεμονεύει
> Χερσὶ μάκελλαν ἔχων, ἀμάρης δ' ἐξ ἔχματα βάλλων,
> Τοῦ μέν τε προρέοντος ὑπὸ ψηφῖδες ἅπασαι
> Ὀχλεῦνται, τὸ δέ τ' ὦκα κατειβόμενον κελαρύζει
> Χώρῳ ἐνὶ προαλεῖ. φθάνει δέ τε καὶ τὸν ἄγοντα.

Quorum optima quæque eo spatio inclusit Poeta, vt omnes sanos deterruerit ab eiusdem rei descriptione,

> *Ecce supercilio cliuosi tramitis vndam*
> *Elicit, illa cadens raucum per leuia murmur*
> *Saxa ciet, scatebrisq; arentia temperat arua.*

Vbi neque olitoris, neque fœnisecæ ligonem aut marrā habes, & προαλεῖ respondet cliuositas: ἡγεμονεύει *elicit*, Recte tamen pingit Homerus rusticum præpurgantem viam aquę, sublatis glebis, aut cespitibus ex alueolo, quem signatissimo verbo atque a Grammaticis prætermisso Poeta declarauit, *Elicit*. Elices enim appellantur fossiculæ in aruis.

Fugit Dolon in x, Iliados fugientem insequuntur Diomedes & Vlysses: quos duobus cōparat canibus ferā sequentibus.

> Ὡς δ' ὅτε καρχαρόδοντε δύω κύνε εἰδότε θήρης
> Ἢ κεμάδ' ἠὲ λαγωὸν ἐπείγετον ἔμμενες αἰεὶ
> Χῶρον ἀν' ὑλήενθ', ὁ δέ τε προθέῃσι μεμηκώς.

Longe excellentius describitur Æneas Turno instans,

> *Inclusum veluti si quando in flumine pastor*
> *Ceruum, aut punicea septum formidine penna*
> *Venator cursu canis & latratibus instat;*
> *Ille autem insidiis, & ripa territus alta*
> *Mille fugit refugitq; vias, at viuidus Vmber,*
> *Hæret hians, iam iamq; tenet, similisq; tenenti*
> *Increpuit malis, morsuq; elusus inanis est.*

Cuius exacta, venusta, grandis, efficax, numerosa, florida loquutio cuiuscunque theatri expectationem superat. Æneæ impetum nimbo comparat poeta verbis ac numeris eiusmodi, vt multis Homeris opus sit ad assequendam illius magnitudinem. Igitur vnam ponemus ex Iliad. x i i i,

Qualis

Qualis ubi ad terras abrupto sidere nimbus
It mare per medium, miseris heu praescia longe
Horrescunt corda agricolis. dabit ille ruinas
Arboribus, stragemq; satis. ruet omnia late.
Antevolant, sonitumq; ferunt ad littora venti.

Quomodo nimbum *antevolant venti*, si illum impellunt? quia nimbus crassior est. Itaque ventus, & post, & ante, & cum illo. Homerica autem admodum misera est,

Ὡς δ' ὅθ' ὑπὸ λιγέων ἀνέμων σπέρχωσιν ἄελλαι
Ἤματι τῷ, ὅτε τε πλείστη κόνις ἀμφὶ κελεύθους,
Οἵ τ' ἄμυδις κονίης μεγάλην ἱστᾶσιν ὀμίχλην.

Et in subsidiis alteram ex eodem libro. Caeterum ne sic quidem vincemur. Est autem haec vehemens, & magnifica,

Οἱ δ' ἴσαν ἀργαλέων ἀνέμων ἀτάλαντοι ἀέλλῃ,
Ἥ ῥά θ' ὑπὸ βροντῆς πατρὸς Διὸς εἶσι πέδονδε,
Θεσπεσίῳ δ' ὁμάδῳ ἁλὶ μίσγεται, ἐν δέ τε πολλὰ
Κύματα παφλάζοντα πολυφλοίσβοιο θαλάσσης
Κυρτὰ φαληριόωντα, πρὸ μέν τ' ἄλλ', αὐτὰρ ἐπ' ἄλλα.

Veniat suppetias ex XVI,

Ὡς δ' ὅτ' ἀφ' ὑψηλῆς κορυφῆς ὄρεος μεγάλοιο
Κινήσῃ πυκινὴν νεφέλην στεροπηγερέτα Ζεύς,
Ἔκ τ' ἔφανεν πᾶσαι σκοπιαὶ καὶ πρώονες ἄκροι,
Καὶ νάπαι, οὐρανόθεν δ' ἄρ' ὑπερράγη ἄσπετος αἰθήρ.

Astrictior in eodem,

Ὡς δ' ὅτ' ἀπ' Οὐλύμπου νέφος ἔρχεται οὐρανὸν εἴσω
Αἰθέρος ἐκ δίης, ὅτε τε Ζεὺς λαίλαπα τείνῃ.

Sane paruo negotio sic magnus liber, vt ait Martialis, fieri potest.

Quod vero vix summis attigit labris de Marte in XV. Iliadis,

μαίνετο δ' ὡς ἄρης ἐγχέσπαλος.

Longe alio apparatu videas apud nostrum,

Qualis apud gelidi cum flumina concitus Hebri
Sanguineus Mauors clypeo increpat, atq; furentes
Bella mouens immittit equos: illi aequore aperto
Ante notos, Zephyrumq; volant. gerit ultima pulsu
Thraca pedum, circumq; atra Formidinis ora,
Iraq; Insidiaq; Dei comitatus aguntur.

Toties in rebus argumentisque similibus maximos hosce duos viros comparauimus. Libet vero tum animi, tum etiam eruditionis gratia contraria loca adducere. Sunt in quadrantibus Lunae singulis bini dies, in quibus mare non mouetur.

Galena dicitur ab Adriaticis languida quies illa: a veteribus Romanis Græca voce, Malacia. Eius descriptionem traxit Homerus in XIIII ad comparationem. Quod si quis putat non eam immobilitatem, sed otium a ventis tantum esse, quod scribit, non laboro:

Ὡς δ' ὅτε πορφύρῃ πέλαγος μέγα κύματι κωφῷ
Ὀσσόμενον λιγέων ἀνέμων λαιψηρὰ κέλευθα
Αὔτως, οὐδ' ἄρα τε προκυλίνδεται, οὐδ' ἑτέρωσε,
Πρίν τινα κεκριμένον καταβήμεναι ἐκ Διὸς οὖρον,

Contrarium huic, inquam, locum illum censeo, in quo æstum maris describit Maro. Non quod hoc motu careat in ipsa Malacia: sed quia ibi quies, hic motus pingitur. Videamus igitur, vter melius. Sunt enim diuina.

Qualis vbi alterno procurrens gurgite pontus
Nunc ruit ad terras, scopulosque superiacit vndam
Spumeus, extremamque sinu perfundit arenam:
Nunc rapidus retro, atque æstu reuoluta resorbens,
Saxa fugit, littusque vado labente relinquit.

Mirifice sane Homerus surdum fluctum dicit, & colorem tantum assignat mari purpureum: non autem μαρμαρυγὰς, aut φλοῖσβον, aut σφαραγὸν, vt alibi, & dixit αὔτως. Latine dicas eleganter, Tantum, id est nihil præterea. Hic autem farcit oculos tam exacta descriptione, vt in hisce versibus plus videam illius motus, quam ipso in mari.

Hæc sunt, quę multo labore descripta, maiore iudicij periculo in medium adducta sunt. Alia quoque inueniantur, quæ hisce addi possunt. Verum satis hæc putauimus esse ad imitantium vtilitatem, cuius exemplum, regula, principium, finis esse debet nobis Maro. Nam quemadmodum Antonius apud Ciceronem de Poetis, Videntur enim ipsi alia lingua, quam Latina loquuti: ita a nobis de Virgilio dici solet; cæteri alia lingua, quam poetica mihi vsi videntur. Vnum tibi, vt excellens sis, proponendum est: electionem summam esse in poeta virtutem, & sui fastidium. Mulierem Aristoteles suapte natura μεμψίμοιρον vocat. Talem te esse oportet, vt etiam expetas plus, quam possis. Homericam fuge licentiam, & laxum dicendi genus. Nihil non probat ille, quod semel meditatus est. Excutere potes aliquot etiamnum loca, vt te ipsum acuas, atque adeo incendas ad iudicandum.

Electio summa virtus in poeta.

Totus aditus fabulæ Aristæi sumptus est ex Iliad. XVIII. vbi & moderatio, & numeri, & rerum prudentia maior Virgilio. Nimius est in recensendis Nereidibus Homerus, perinde atque canerer

[…]eret Genealogiam. Prudentiæ fuit illud, quod alibi quoque diximus: Aristęum in Penei ripis statuere, vt à matre exaudiretur. Nam de profundo maris Achilles flens in tentoriis, qui posset? præsertim cum dij Homerici nihil audiant, aut sciãt, nisi per nuncios, aut quæ sub oculis habeant. Agamemnon Achilli se purgaturus, inepta detinet aures oratione, Atæque fabulam attexit. Sed & Æneam cum Achille, non solum irato, sed etiam insano, nugantem facit de suis maioribus, deque suis equabus, maximis mendaciis. Itaq; non est mirum, si pleraque mutauit Maro, plurima omisit. Neq; muscarum probauit comparationes, neque fabarum, quam ille ponit in decimotertio, satis humilem, atque Heroica indignam maiestate. A deorum vero præliis canendis Deus ipse optimus maximus auertat nos. Nusquam enim fuit ille Ὁμηρόπηρος. Antequam vero partem hanc absoluamus, describendum est ex v. Iliados εἴδωλον illud Æneæ, cum quo Virgiliana vmbra conferatur.

Αὐτὰρ ὁ εἴδωλον τεῦξ' ἀργυρότοξος Ἀπόλλων
Αὐτῷ τ' Αἰνείᾳ ἴκελον, καὶ τεύχεσι τοῖον.

Quod nudum subtemen (dij immortales) qua diuina trama pinxerit Poeta noster, facilius intelligere atque admirari, quam vel imitari, vel explicare possimus,

Tum dea nube caua tenuem sine viribus vmbram
In faciem Æneæ (visu mirabile monstrum)
Dardaniis ornat telis, clypeumq; iubasq;
Diuini assimulat capitis. dat inania verba.
Dat sine mente sonum, gressusq; effingit euntis.

Neque vero contentus hac opulentia, addit etiam è medio naturæ, cui compararet: idque non vnum.

Morte obita quales fama est volitare figuras,
Aut quæ sopitos deludunt somnia sensus.

Quo in loco etiam philosophiæ penum excussit vir admirabilis. Nanq; & rem controuersam penes authorum fidem statuit: quippe de idolis rerum anima atque vita functarum: *Fama*, inquit, *est*. & signate, *figuras*: quippe sine corpore, tametsi figura corporis extremitas definitur. &, *volitare*. non enim mole consistunt. Par eruditio è somniis. Sunt enim species sine materia, à materiatis fluentes speciebus. Nec sine maxima scientia dixit, *sopitos sensus eludi*: non enim eluduntur non sopiti. Hoc disces apud Aristotelem, sensus non falli. Sed de his alibi profundius. Possumus & id ad Poetæ gloriam facere accessionis: Commodius ab Iunone aeris numine, concreatum idolum, quam ab Apolline: nisi addideris ipsum esse Solẽ. Voces omnes singulatim

Sensus non falli.

per te-

per teipsum poteris perpendere. Iam vero quid praeterea? Nam Homericum idolum nihil. Nostra vero vmbra quid?

Ad primas laeta ante acies exultat imago,
Irritatq; virum telis, & voce lacessit.

Vbi non pictam rem, aut mortuam poesim vides: sed rem ipsam vt ita dicam, vegetam, atque etiam viuam. Quo exemplo, quemadmodum & caeteris omnibus, non tam imitatio, quam exploratio magnitudinis Homericae cognominari mereatur opera Maroniana. tantique viri studium atque diligentiam impolitae illi simplicitati non tantum afferre laudis, quod sit sequuta, quã exprobrationis, quod posterior tempore, prior sit nobilitate. Atque haec quidem satis esse poterant etiam curiosis, nisi Macrobius alieni iudicij mancipium supina quadam temeritate interpellaret. Negat enim in v Saturnalium vsquam ab Homero de Paridis iudicio factam mentionem: sed à Virgilio temere occupatam. Iam tum primum quid nobis aut dicendum, aut suspicandum est? Macrobium excerpsisse potius ex aliis calumnias, quam Homerum legisse. An Graeco popularis lectionis memoriam intercidisse? an vero si Homerus aut ignorauit aut dissimulauit illius iudicij fabulam, non licuit viro omnium doctissimo ex aliorum eruditione depromptam posteritati profiteri? At enimuero in vltimo Iliados sic scriptum est,

Macrobij expensum iudicium.

Ἔνθ' ἄλλοις μὲν πᾶσιν ἑήνδανεν, οὐδέ ποθ' Ἥρῃ
Οὐδὲ Ποσειδάων', οὐδὲ γλαυκώπιδι κούρῃ·
Ἀλλ' ἔχον ὥς σφιν πρῶτον ἀπήχθετο ἴλιος ἱρὴ,
Καὶ Πρίαμος, καὶ λαὸς, Ἀλεξάνδρου ἕνεκ' ἄτης,
Ὃς νείκεσσε θεὰς, ὅτε οἱ μέσσαυλον ἵκοντο,
Τὴν δ' ᾔνησ' ἥ οἱ πόρε μαχλοσύνην ἀλεγεινήν.

COMPARATIO LOCORVM VIRGILII, ET ALIORVM GRAECORUM, QUAM HOMERI.

CAPVT IV.

PLacuit Homeri locis in vnum congestis caput, seorsum alio iudicio cum reliquis quoque poetis Virgilianam excellentiam comparare, ne quid ad summam huiusce operis perfectionem desideretur. Ac primum luculentissimam Aetnae descriptionem ex Pindaro perpendamus. A Phauorino enim apud Gellium Maro feruide exagitatus à Pontano fortasse non parum frigide cum sit defensus, à nobis hoc loco, quo ad fieri poterit, ostendetur naturae par, Pindaro longe maior.

Σικελία τ' αὐτοῦ πιέζει στέρνα λαχνάεντα. κίων
δ' οὐρανία συνέχει
νιφόεσσ' Αἴτνα, πανετὲς χιόνος ὀξείας τιθήνα.
Τᾶς ἐρεύγονται μὲν ἀπλάτου πυρὸς ἁγνόταται
ἐκ μυχῶν παγαί. ποταμοὶ
δ' ἀμέραισι μὲν προχέοντι ῥόον καπνοῦ
αἴθων', ἀλλ' ἐν ὄρφναισι πέτρας
φοίνισσα κυλινδομένα φλὸξ ἐς βαθεῖ-
αν φέρει πόντου πλάκα σὺν παταγῷ.
κεῖνο δ' ἀφαίστοιο κρουνοὺς ἑρπετὸν
δεινοτάτους ἀναπέμπει.
τέρας μὲν θαυμάσιον προσιδέ-
σθαι, θαῦμα δὲ παρεόντων ἀκοῦσαι.

Calumniæ capita quattuor. Primum à Pindaro rem, vt est, descriptam: fumare interdiu, nocte flammas edere: à Virgilio tempora hæc confusa. Cui respondemus ad hunc modum: Rectius à Marone fumum ac flammam simul altera in parte posita orationis: in altera vero, saxa liquefacta. Nam sane & fumum & flammam fundit simul, non ex diei ac noctis natura separata aut fumum solum incertis temporibus, etiam noctu, quemadmodum coram nos vidimus. Quod vero in quarto loco criminationis positum est, à Pindaro non dictum, saxa eructari, quid tum postea? quasi vero Græculorum famuli simus, ac non emendatores. Nam quod addunt, haud ita esse, verum pro monstro habendum: sane pro monstris habendos ipsos ostendit qui non viderunt pumices ipso in litore ab Ætna eiectos. Sane vero quid aliud est fauilla, quam discretus ignis vi pumex? aut quid aliud pumex, quam futuræ fauillæ massa? Quid quod πλάκα lapidum crustam videntur interpretari commentarij? Sic enim verba illa, φλὸξ ἐς βαθεῖαν φέρει πόντου πλάκα, exponunt ἡ ξανθὴ τοῦ πυρὸς φλὸξ ἐκρήγνυσι τοὺς ὄγκους τὰς πέτρας ἐς βαθεῖαν, τουτέστι, τὸ βαθύ. Nam alioqui φλὸξ, quid ferat? etenim, φέρει pro φέρεται non feramus nos, quibus notum est flammam in profundum ferri non posse. Quanquam ne saxa quidem profundum ipsum petunt illa, excocta sane, quippe igni facta leuissima: sed supernatant, vt videmus. neque patiatur Philosophus, qui pro comperto habet ignita omnia etiam metalla, ab aquis, si eo iniiciantur, resilire, nisi sint insigni grauitate. Alterum caput obtrectationis est hoc, ῥόον καπνοῦ, & ποταμὸν, non recte interpretatum voce illa, *Globos*. Quin inquam, noluit ille interpretari, poterat enim dicere, flumen, aut fluxum, aut eiusmodi. Sed noluit. Certe si flammarum volumina

lumina intueare, non fluuio prolabenti compares; sed implicatarum rerum globis. Cuius profecto rei subest ratio naturalis duplex. Nanque & impetus erumpentis flammæ non potest perpetuo tenore oppositum aerem, in quem subit, scindere. Cõuoluitur ergo per repressionem, & diuersarum inter se partium, cum sit flamma, quippe ex igni & fumo, aliam alia impedit. Itaque non quemadmodum Pontanus fecit, ad philosophos à poetis est admittendus Phauorinus, sed ab his arcendus, ab illis relegandus. Tertia impudentia est, cum aiunt, *piceam nubem* non cohærere cum fauilla candenti. quem Pontanus locum figura quadam loquutionis defendere instituit, sane, vti dicebamus alibi, frigida. vt intelligatur id quod alibi:

—quirinali lituo, paruaque sedebat, Succinctus trabea,—

Eadem ratione, *fumantem piceo turbine*, non autem fauilla. Ego aliter censeo. Fumum mistum fauilla. Illæ nanque meræ sunt ineptiæ, quas effutiunt, non proprio sed peruulgato significatu dici, *candens*, pro feruenti, & relucenti. Nam candens, inquiunt, à candore, non à calore dictum est. Principio qui putant *αἴθοντα* non recte à Latinis exprimi per candens, vtriusque linguæ sunt ignari. Iamprimum sibiipsi contradicunt *candens* peruulgata significatione pro feruenti accipi, non autem propria: Sane quod vsu peruulgatum est, improprium non est. quãquã apud Ciceronem in vtroq; significato positum inuenias. Ad hæc (quẽadmodum in Originibus dictum est) candens nõ ab albedine, sed à luce tractum est. Nam quæ opaca & obscura sunt, per meatus lumen non admittunt: vbi fenestra aut ostium patuliũ est, *χαίνει*: vnde *ἀναχαίνειν* Itaq; illustrãtur intus luce, ac candida efficiuntur. Lucẽ autem & ignẽ cognata esse, multis in locis à nobis disputatũ est. Quidne fauilla ipsa si nolis illud intelligi significatũ, nonne alba est? at (inquiunt) quonam igitur modo exit cum fumo ardens fauilla? Hoc exit modo illa, quo fumus ille Pindaricus *αἴθων*. Quippe mista hic fauilla fumo, hic flãmæ fumus. Hæc de his satis. Temerarias trãslationes acutius intueamur. Quis enim sine risu (sapientem intelligo) cœli columnã montem dicat? nihilo sane melius, quam in Alcorano Mahumeth Montes palos vocat. Acutam vero niuem nemo sanus vocet. id quod neque ante ausus, neque post imitatus est quisquam. Humane excusent, quo ita manum afficiat nix, quasi pũgat. Præterea falsissimũ est, ignem fundi purissimum. Nõ igitur *ἁγνότατον*. Neq; inuerecunde eo cõfugiant: *ἁγνίζειν* esse, quia lustremur eo. Sane vero bellũ ignem lustratorium, qui ab inferis efflatur. Illud quoque reprehensione non caret, quod cum

Candens vnde dicatur.

ignem

ignem scripsit eructari, postea diuisit in ignem & fumũ. quodque rursum repetit κεῖνο δ' ἁφαίστοιο κρουνοὺς ἑρπετὸν δεινοτάτους ἀναπέμπει. Vbi etiã fontem posuit post fluuiũ. Neque cum modestia dicat quisquam ἑρπετὸν erumpentem ignem. Est enim vox illa rebus accõmodata minime sese a terra attollentibus. Et quis admittat illud, Fontes emitti? Fons enim fundit, & emittit riuos: ipse manet. Si quis vero eruditiorum more vocabulorum causas atq; origines contempletur, neutriquam vsui nominum Pindaricorum acquiescat. Nam θαῦμα non est proprium τῆς ἀκοῆς. quippe primo suo ortu fuit θέαμα. & minus accuratum illud: τέρας θαυμάσιον μὲν, θαῦμα δὲ: Non enim disiungi oportuit θαῦμα, & θαυμάσιον. Magis etiam patitur auditus, quam visus, qui fulgure non expauescunt, tonitru perterrentur. Quãto ergo luculentius *horrificum* Maronianum, quam θαῦμα Pindaricum? Certe nihil differt a sono tonitrui Ætnæ tonitru. Itaq; illa quoq; meliora, *Turbine*, &, *picea*, &, *sidera lambit*. Linguæ enim vibrationi flammæ modus persimilis. quod cum isti circulatores adlatrant, nõ eis in mentem venit, si Pindaro Ætna columna cœli est, necesse esse flammam inde erumpẽtem non solum lambere, sed etiam penetrare sidera. Quanto etiam elegantius *Viscera montis*, quã simpliciter πέτρας. &, *liquefacta saxa*: quæ definitio pumicis est. Allusit autem bonus Philosophus ad rerum naturam. Sunt enim Platoni, & Theophrasto, & aliis lapides χολαί. & *cum gemitu* maluit, quam cum sonitu: vt ille, σὺν πατάγῳ: quia dixit, viscera. & peritus linguæ Latinæ plusquã quiuis alius, nedum vt Gellium nominem. (nam Macrobius ad Latij cloacas hausit) signatum posuit verbum Gemitus enim ex repleto pectore. Hoc namq; γέμειν. & perstitit sibi, naturæq; cõstans diuinus vir in iisdẽ vestigiis vt cũ dixit, *globos*, apposuerit *glomerare*. Pontanus vero non recte adducit pro defensione illud: Æneę narrationi non conuenisse Pindaricas metaphoras. Hyperbole namque illa, *sidera lambit*, quauis translatione maior est. Recte illud: longe felicius a nostro Poeta, quam a Græco subiectum fuisse Ætnæ Enceladũ. Hac etenim parte cum hoc nostro ille ne est quidem conferendus.

Ad hunc itaq; modum cũ Pindaro. Nunc agamus cũ Claudiano. Quamuis enim Latinos inter se postea comparabimus: tamen hic locus illa exigit, ne hæc Virgiliana rursus repetãtur,

Ætna giganteos nunquam tacitura triumphos,
Enceladi bustum, qui saucia membra reuinctus
Spirat inexhaustum flagranti pectore sulphur:
Et quoties detrectat onus ceruice rebelli

In lax-

ἑρπετὸν. Fons.

In dextrum læuumq; latus, tunc insula fundo
Vellitur, & dubia nutant mœnibus vrbes.
Nunc mouet indigenas nimbos, piceaq; grauatum
Fœdat nube diem: nunc motibus astra lacessit
Terrificis, damnisq; suis incendia nutrit.
Sed quamuis nimio feruens exuberet æstu,
Scit niuibus seruare fidem: pariterq; fauillis
Durescit glacies tanti secura vaporis,
Arcano defensa gelu, fumoq; fideli
Lambit contiguas innoxia flamma pruinas.

Quæ carmina tametsi bona sunt, tamen explorandum est nobis, quantum absint ab eo, quem sequuntur. Duo in primis cōtemplāda sunt: quæ vterq; dixerit, & quæ hic illi addiderit. Principio admonitum te velim: poetas hosce, qui post Vergilium fuere, declamatoribus similiores videri mihi, qui, dum argute dicant aliquid, nihil pensi habent, quid cuique parti maiestatis vel incommodet, vel obsecundetur. Quare & numeros lędi necesse est, & perire gratiam ex affectatione. De Encelado igitur Maro,

Fama est, Enceladi semiustum fulmine corpus
Vrgeri mole hac, ingentemq; insuper Ætnam
Impositam ruptis flammam expirare caminis:
Et fessum quoties motat latus, intremere omnem
Murmure Trinacriam, & cœlum subtexere fumo.

Dixit igitur, *semiustum fulmine corpus*, bustum, sine vlla venere. Sequentia verba valde olent Grammaticum:

—qui saucia membra reuinctus
Spirat inexhaustum flagranti pectore sulphur.

Illorum quoque lucem, —*fessum quoties motat latus*: vmbra ignaua ac languida operuit, *& quoties detrectat onus.* ac sane melius *latus*, quam *ceruix*; & *motat*. Perpetuatio namque oneris frequentiam motionis excitat. Audis deinde tremorem Poetæ verbis. Postremo, *Cœlum subtexere fumo*, deprauauit illis, *& motibus astra lacessit*. Neque enim distinguas, motune obscuretur cœlum, an moueantur astra: omnino vero insuaue est. Quæ imitatus est, hæc. Quę addidit, videamus. —*nunquam tacitura triumphos.* Verborum sonitus huc eum inuitauit non tamen dixerim Ætnam non tacere, sicut nec loqui. Frigidū illud est, *damnis suis incendia nutrit.* si dixisset gloriam, aut regnum, aut eiusmodi, acutum fuisset. nunc non excitat. vulgare enim est incendia damnosa esse. Illud autem nimis acutum, *Ignem seruare fidem niuibus.* Non enim hoc promisere ignes niui. Quare

ui. Quare & putide repetit, *fumo fideli*: vbi etiam contra rerum naturam dixit, *Flammam lambere pruinas fumo.* Flamma enim fumo prior. leuior namque eſt. Quod ſi aliter vides in igne noſtro: hoc fit propterea quod flamma alitur humore ligni, a quo vbi abeſt, extinguitur illico. at in otis cauernarum Ætnæ, flamma viua eſt, & ſine fumo: & falſum eſt, *Mongibello*, niues eſſe qua incumbunt flammę, tanto minus pruinæ ſeruantur, vbi radit eas fumus.

Quid quod omnia pene ad verbum ſumpſit e Silij, XIV, quæ, vt potuit, interpolauit,

At Ætna eructat tremefactis cautibus ignes,
Incluſi gemitus, pelagiq; imitata furorem,
Murmure per cæcos tonat irrequieta fragores
Nocte dieq; ſimul fonte e Phlegethontis: vt atro
Flammarum exundat torrens, piceaq; procella
Semiambuſta rotat liquefactis ſaxa cauernis.
Sed quanquam largo flammarum exæſtuat intus
Turbine, & aſſidue ſubnaſcens profluit ignis.
Summo cana iugo cohibet. (mirabile dictu)
Vicinam flammis glaciem, æternoq; rigore
Ardentes horrent ſcopuli. ſtat vertice celſi
Collis hyems, calidaq; niuem tegit atra fauilla.

Verum hæc etiam infra comparabuntur.

COMPARATVR CVM THEOCRITO VIRGILIVS.

CAPVT V.

Omiſſo Heſiodo, cuius vniuerſa opera ne cum vno quidem verſu Georgicon ſunt comparanda; videamus, quæ loca Theocriti adeo Græca ſunt, vt Latinam, quemadmodum aiunt, reſpuant venuſtatem, At Gellius quidem recte iudicauit; non omnia omnibus reſpondere poſſe. aliqua enim Graiis lucem, Latinitati tenebras afferre. Interire igitur audacia ſuauitatem. Iccirco illud τὸ καλὸν πεφιλαμένε. neque dixit, neque attigit prudentiſſimus poetarum, linguę culpam diſſimulans, ſuam vitans. Haud tamen illa minus ſuauia, *dum redeo*: &, *breuis eſt via*. in his;

Tityre, dum redeo, breuis eſt via, paſce capellas,
Et potum paſtas age Tityre: & inter agendum
Occurſare capro, cornu ferit ille, caueto. Ex illis;

Τίτυρ᾽ ἐμὶν τὸ καλὸν πεφιλαμένε βόσκε τὰς αἶγας;
Καὶ ποτὶ τὰν κράναν ἄγε Τίτυρε, καὶ τὸν ἐνόρχαν
Τὸν λιβυκὸν κνάκωνα φυλάσσεο, μή τυ κορύψῃ.

Non defuit igitur linguæ, sed ab ea defectus est. At quod suppleuit, quanta cum gratia? Nam sane hoc ipsum τὸ κολὸν ne cæteræ quidem eiusdem Græciæ nationes sua lingua queant explicare. Sed & *pastas* dixit longe, quam ille, efficacius, quas potum ducat. Est enim pecus minime siticulosum. Subest præterea ex figura gratia. Est enim repetitio tecta figura altera cognata, quam Scalam dicebamus, *pasce pastas*. Nam quod aiunt pro hirco male positum caprum a doctissimo Poeta, sane ipsi sese non doctissimos ostendunt. quippe, Capra, vetus est vox. Sic mas Caper, antequam castrandi vsus inuentus esset. Hircus vero peregrina, & Osca sicut &, Hirpus, pro lupo. Quid quod apud Gen[illegible]um κνάκων rufus interpretatur nescio quis. at Græci commentarij candidū malunt, nempe a grano Carthami, quod sane album est. & a Græcis κνῆκον appellatur. Illis quoque nihil vrbanius. Nam cum a Theocrito dictum esset,

Βάλλει καὶ μάλοισι τὸν αἰπόλον ἁ Κλεαρίστα
Τὰς αἶγας παρελᾶντα, καὶ ἁδύ τι ποππυλιάσδει.

Argutius & suauius adeo noster, vt nihil supra,

Malo me Galatea petit lasciua puella,
Et fugit ad salices, & se cupit ante videri.

Expressit enim lasciuiam, cum petit malis: virginem, cum fugit: muliebre ingenium, cum vult resciri factum. Ineptia apud illū Cissybij descriptio, & quæ in sexto libro a nobis acrius iudicatur. Noster, vt semper, sobrie: qua licentia abusus est Græcus: qui eodem argumento multa: Epitaphia, Amores, Contentiones: vbique & laxus, & prolixus. Noster parcus, pressus, politus, rotundus, solidus, in his nusquam non sibi similis, in argumentis nunquam non dissimilis. Itaque & illa rotundius,

Necdum illis labra admoui, sed condita seruo.

Laxius ille,

Οὐδέ τί πω ποτὶ χεῖλος ἐμὸν θίγεν, ἀλλ' ἔτι κεῖται
Ἄχραντον. ——

Rectius quoque, cum intercalare carmen non rumpit sententiam apud nos: quod audet Græcus primo Idyllio,

ὦ πὰν πὰν & reliqua: interponit, *Λήγετε βουκολικᾶς*, quod est intercalare: post quod subdit verbum, *ἔνθ' ὦναξ.* Idem committit in Bionis Epitaphio.

Quanquam autem libauit leuissime argumentum, auspicatusque est non dissimili interrogatione in vltima Ecloga diuinus Poeta, sicut Theocritus in prima: longe tamen post se reliquit illum. Nudum & simplex hoc, & sine affectu, *ἄνευ διαφορᾶς ἐποιεῖτο.* Apud nos vegetior oratio,

—*indi-*

——*indigno cum Gallus amore periret.* Ille,

Τῆνον μὰν θῶες, τῆνον λύκοι ὠρύσαντο,
Τῆνον χ' ὡκ δρυμοῖο λέων ἔκλαυσε θανόντα.

Noster hæc in suum Daphnin cum retulisset, addita hyperbole superauit,

Daphni tuum Pœnos etiam ingemuisse Leones
Interitum montesq; feri, syluaq; loquuntur.

Sed & mirificis auxit numeris,

Illum etiam lauri, etiam fleuere myricæ:
Pinifer illum etiam sola sub rupe iacentem
Mænalus, & gelidi fleuerunt saxa Lycæi.

In illis sane decrescit oratio,

Πολλαί οἱ πὰρ ποσσὶ βόες, πολλοὶ δέ τε ταῦροι,
Πολλαὶ δ' αὖ δαμάλαι, καὶ πόρτιες ὠδύραντο.

Nam quem Thoes lugeant, & lupi, & leones pastorum hostes: quid apponit mirum oratio, quæ addit domestici decoris mœrorem? Quare eandem sententiam longe concinniore verborum flexu, atque etiam interpositis sententiis, quasi clauis in toga, vehementer illustrauit,

Stant & oues circum, nostri nec pœnitet illas:
Nec te pœniteat pecoris diuine Poeta.
Et formosus oues ad flumina pauit Adonis.

Post hæc autem nudam atque rudem enumerationem superaduenientium Mercurij bubulcorum, & aliorum qualibus condimentis suam fecit, hoc est diuinam?

Ἦνθ' Ἑρμᾶς πράτιστος ἀπ' ὤρεος, εἶπε δὲ, Δάφνι
Τίς τυ κατατρύχει; τίνος ὠγαθὲ τόσσον ἔρασαι;
Ἦνθον τοὶ βοῦται, τοὶ ποιμένες, ᾡπόλοι ἦνθον.
Πάντες ἀνηρώτευν τί πάθοι κακόν. ἦνθ' ὁ Πρίηπος,
Κἤφα, Δάφνι τάλαν τί τυ τάκεαι; ἁ δέ τε κώρα
Πάσας ἀνὰ κράνας, πάντ' ἄλσεα ποσσὶ φορεῖται,
Ζατεῦσ'. ἆ δύσερώς τις ἄγαν, καὶ ἀμήχανος ἐσσί.

Audiamus nunc Apollinem ipsum loquentem. Neque enim ille, cum pastor esset, iucundioribus, aut teretioribus cecinit numeris, quam Maro noster,

Venit & opilio, tardi venere bubulci.
Vuidus hyberna venit de glande Menalcas.
Omnes, vnde amor iste, rogant. Tibi venit Apollo,
Galle, quid insanis? inquit. Tua cura Lycoris,
Perq; niues alium, perq; horrida castra sequuta est.

Spurca autem illa nostra Græca potius, quam carmina,

Ὦ πόλος ἦια' ἱσορεῖν ἐν μονάδας οἷα βυττιπῶτις,

Τάκετο μ' ὀφθαλμώς, ὅτι κ' τράγος αὐτὸς ἔχωντο.

Penitus omisit Parthenias. Nihil enim liberalibus auribus horribile magis. Vertit igitur ad illa suauissima.

Venit & agresti capitis Syluanus honore
Florentes ferulas, & grandia lilia quassans.
Pan Deus Arcadiæ venit, quem vidimus ipsi,
Sanguineis ebuli baccis, minioq; rubentem.

Atque verba deinde?

Et quis erit modus, inquit? *Amor non talia curat.*
Nec lacrymis crudelis amor, nec gramina riuis,
Nec cythiso saturantur apes, nec fronde capellæ.

Sic Galli conquestio tantum superat Daphnidis responsionem, quantum humani ingenij captus fert. In quo auro illæ etiam gemmæ resplendescunt, ad Arcades oratio, votum quo pastor optat fieri, & illa diuina, — *hic ipso tecum consumerer æuo. nec sit mihi credere. — ah te ne frigora lædant.*
Ah tibi ne teneras glacies secet aspera plantas. — tenerisque meos incidere amores Arboribus. crescent illæ, crescetis amores, —— *tanquam hæc sit nostri medicina furoris.* & mutatio consilij in amante, & conclusio per sententiam. *Omnia vincit amor; & nos cedamus amori.* Ad quæ nemo Græcorum vnquam aspirauit,

Quæ vero Theocritus,

Νῦν ἴα μὲν φορέοιτε βάτοι, φορέοιτε δ' ἄκανθαι,
Ἁ δὲ καλὰ νάρκισσος ἐπ' ἀρκεύθοισι κομάσαι.
Πάντα δ' ἔναλλα γένοιτο, καὶ ἁ πίτυς ὄχνας ἐνείκαι,
Δάφνις ἐπεὶ θνάσκει, καὶ τὰς κύνας ὥλαφος ἕλκοι.
Κ' ἐξ ὀρέων οἱ σκῶπες ἀηδόσι γαρύσαιντο.

Transtulit ad Damonis Musam longe elegantius,

Mopso Nisa datur. quid non speremus amantes?
Iungentur iam gryphes equis, æuoq; sequenti
Cum canibus timidi venient ad pocula damæ.
Nunc & oues vltro fugiat lupus, aurea duræ
Mala ferant quercus: narcisso floreat alnus:
Pinguia corticibus sudent electra myricæ,
Certent & Cycnis vlulæ: sit Tityrus Orpheus,
Orpheus in syluis, inter Delphinas Arion.
Omnia vel medium fiat mare. ———

De amore vero quos versus ibi ponit, nullus mortalium æquare valeat.

Nunc scio quid sit amor. duris in cotibus illum
Ismarus, aut Rodolpe, aut extremi Garamantes

Nec

Nec nostri generis puerum, nec sanguinis edunt.

Sane accedant illa,

> Νῦν ἔγνων τ᾽ ἔρωτα. βαρὺς θεός. ἦ ῥα λεαίνας
> Μαζὸν ἐθήλαζε, δρυμῷ τέ μιν ἔτρεφε μάτηρ,
> Ὅς με κατασμύχων, καὶ ἐς ὀστίον ἄχρις ἰάπτει.

illa inaccessa,

> *Saeuus amor docuit natorum sanguine matrem*
> *Commaculare manus. crudelis tu quoque mater.*
> *Crudelis mater magis, an puer improbus ille?*
> *Improbus ille puer, crudelis tu quoque mater.*

Pharmaceutria quoque valde illustris Theocriti Poematium, longe castigatior apud nostrum. longe item prudentior. Incipit enim à cognitione efficaciæ carminum, quam subticuit ille, *Nihil* inquit, *nisi carmina desunt*. Illius autem rationi fatalem multiloquentiam elegantissimo gyro collegit, cum illa posset nihilominus, quæ repudiasse constat. Quanquam totam vertisse libet suspicari, quam postea latinam ex Græca, id est ex nugaci, puram fecerit. Quare de Lauro nec illa quidem probauit,

> —κοὐδὲ σποδὸν εἴδομεν αὐτῆς,

cum aut sic, aut melius, posset,

> *Quin oculos, mentemque fugit cinis,*

Anaphora quoque illa rotundior,

> *Daphnis me malus vrit, ego hanc in Daphnide laurum:*

non neglecta occasione duplicis significati verbi huius Vro, Quod ex Terentio & Theocrito non semel obseruare potes. Theocritus simpliciter nimis, ἀνίατον. Amoris quoque enarrationem omisit noster: satisque habuit mellita illa componere, *Talis amor Daphnin*: & quæ sequuntur. Quibus autem præterea superauit illum, hæc sunt. —*nec sit mihi cura mederi*, Repetitio, —*ponto lecta venena*, —— *nascuntur plurima ponto.* Tum autem quæ pertinent ad incantationes, *ne respexeris.*—— *nihil ille deos, nil carmina curat. bonum* sit. & illa, *Credimus? an qui amant, ipsi sibi somnia fingunt?* Theocritus vero cum ait, Hippomanem herbam equas agere in furorem. idem quod Hesiodus professus est. nam hoc frustra quæras ex Theophrasto, Plinio, Dioscoride.

Pari cura è pluribus vnam confecit: quippe Corydonem ex Amaryllide, Cyclope, & Bubulcis, quarum aliquot loca lepidissima videamus,

> Ἠ μάν τοι λευκὴν διδυματόκον αἶγα φυλάσσω,

Τάν με καὶ ἁ Μέρμνωνος ἐριθακὶς ἁ μελανόχρως
Αἰτεῖ, καὶ δωσῶ οἱ, ἐπεὶ τύ μοι ἐνδιαθρύπτῃ.

Quanto efficacius, lepidius, comptius, cultius,

Praeterea duo, nec tuta mihi valle reperti,
Capreoli sparsis etiam nunc pellibus albo,
Bina die siccant ouis vbera, quos tibi seruo.
Iampridem à me illos abducere Thestylis orat.
Et faciet, quoniam sordent tibi munera nostra.

Nam quæ in Cyclope dixit similia, longe quoque inferiora sunt.

—τρέφω δέ τοι ἕνδεκα νεβρὼς
Πάσας ἀμνοφόρως.——

Ex eadem vero versus illos bonos quidem, sed immodicos (sunt enim vndecim, quorum primus, *ἀρχαῖε Πολύφαμε*) conclusit ille lactea simplicitate quinque illorum, *Formosum pastor*, &c. contra illud.

Ἦν δ' ὁ μέλας, ὁ μὰν δ' ἀδὺν,

suauissimo lepore diffudit,

—nihil mea carmina curas.

Nil nostri miserere, mori me denique coges. Quod in alia dicebat Theocritus.

—ἀπάγξασθαί με ποιησεῖς, & illa, *γιγνώσκω χαρίεσσα.* ita composuit,

Despectus tibi sum, nec qui sim, quæris Alexi.

Cætera vero sic expressit, vt vinceret,

—βοτὰ χίλια βόσκω
Κὴκ τούτων τὸ κράτιστον ἀμελγόμενον γάλα πίνω.
Τυρὸς δ' οὐ λείπει μ' οὔτ' ἐν θέρει, οὔτ' ἐν ὀπώρῃ,
Οὐ χειμῶνος ἄκρω. ταρσοὶ δ' ὑπεραχθέες αἰεί.
Mille meæ Siculis errant in montibus agnæ.
Lac mihi non æstate nouum, non frigore desit.

Et illud quomodo adornauit?

Συρίσδεν δ', ὡς οὔτις, ἐπίσταμαι ὧδε Κυκλώπων.
Canto quæ solitus, si quando armenta vocabat
Amphion Dircæus in Actæo Aracyntho.

Pastorum cantiones.

Vbi etiam suam eruditionem prudenter professus est. Sero enim appetente diei, quasi receptui cum canebant pastores, vt è pastu greges euocarent suauissimis numeris, experiebantur emereri gloriam diurnarum cantionum. Tum illa quanto splendidiora?

Ὦ Κύκλωψ, Κύκλωψ, πᾷ τὰς φρένας ἐκπεπότασαι;
Αἴκ' ἐνθὼν ταλάρως τε πλέκοις, καὶ θαλλὸν ἀμάσας

Tect

Τοῖς ἄρνεσσι φέροις, τάχα κεν πολὺ μᾶλλον ἔχοις νῦν.
Τὰν παρεοῖσαν ἄμελγε, τί τὸν φεύγοντα διώκεις;
Εὑρησεῖς Γαλάτειαν ἴσως καὶ καλλίον' ἄλλαν.
Ah Corydon, Corydon, quæ te dementia cepit!
Semiputata tibi frondosa vitis in ulmo est.
Quin tu aliquid saltem potius, quorum indiget usus,
Viminibus, mollique paras detexere iunco?
Inuenies alium, si te hic fastidit Alexis.

E bubulcis autem illa,

Καὶ γάρ θην οὐδ' εἶδος ἔχω κακὸν, ὥς με λέγοντι.
Ἦ γὰρ πρᾶν ἐς πόντον ἐσέβλεπον, ἦς δὲ γαλάνα.
Nec sum adeo informis. nuper me in littore vidi,
Cum placidum ventis staret mare.— æquauit his, his vicit,
—non ego Daphnin
Iudice te metuam si nunquam fallit imago.

Quanquam equidem in pastore non probarim potius e mari, quam e fonte, speculum. Nectarea vero illa sua tota,

Huc ades, & quæ sequuntur. At illa diuina,

Rusticus es Corydon, nec munera curat Alexis,
Nec si muneribus certes, concedat Iolas.

& illa,

—Pallas quas condidit, arces
Ipsa colat, nobis placeant ante omnia syluæ.

Item illa,

Ἁ αἶξ τὸν κύτισον, ὁ λύκος τὰν αἶγα διώκει.
—ἐγὼν δ' ἐπὶ τὶν μεμάνημαι.—
Torua leæna lupum sequitur, lupus ipse capellam,
Florentem cytisum sequitur lasciua capella,
Te Corydon, o Alexi, trahit sua quenque voluptas.

Quo loco in tertia persona nominatim, *Corydon* plus habet efficaciæ, quam pronomen Ego. Sententia vero illa non solum vellicauit criticorum calumniam, sed etiam nutantē victoriam adepta est:—*trahit sua quenque voluptas.* Concludit enim vagas similitudines vulgata certaque hominum opinione. Illi vero ridiculi, qui pastoribus nolunt esse prouerbia. Quid enim tritum magis, quam illud. Alia aliis placent? Theocritus autem prouerbia tum multa inculcat, tum adeo obscura nonnulla, vt diu sit eorum quæsita interpretatio. Sane vero quid illo lepidius?

Prouerbia rusticorum.

Me tamen vrit amor. quis enim modus adsit amori?

Item ex eadem Amaryllide,

Posuit difficultatem τλυῶθε, vnde insisti. Noster autem sic,

Quod potui.

Ἠνὶ δέ τοι δέκα μᾶλα φέρω τηνῶθε καθεῖλον,
Ὦ μ' ἐκέλευ καθελεῖν τυ, καὶ αὔριον ἄλλα τοι οἰσῶ.
Quod potui, puero syluestri ex arbore lecta
Aurea mala decem misi, cras altera mittam.

Venus Latinæ munditiæ: *Altera decem.* Si plus potuisset, non esset ab eo donum in diem crastinum dilatum.

Ex Idyllo, quod Pastores inscribitur, eduxit Eclogam suam Palæmonem: in qua & tractauit eadem felicius, & supposuit meliora: vt illis,

Ἦ πᾶ ψε κρύβδαν τὰ ποθέσπερα πάσας ἀμέλγες;
Infelix o semper ouis pecus, ipse Nearam
Dum fouet ac, ne me sibi præferat illa, veretur
Hic alienus oues custos bis mulget in hora,
Et succus pecori & lac subducitur agnis.

Græce namque orationi tot addidit venustates, quot verba.

Et ille, cum dilueret obiectum, ἀπὸ τῶ ἀδυνάτω, quia senex obseruaret,

Ἀλλ' ὁ γέρων ὑφίητι τὰ μοσχία, κὴ μὲ φυλάσσει.

Iste obiectione deterret ab obiiciendo,

Parcius ista viris tamen obijcienda memento.

Sequutus tamen aliunde: quippe ex octaua,

Οὐ θησῶ ποκα ἀμνόν. ἐπεὶ χαλεπὸς θ' ὁ πατήρ μευ
Χ' ἁ μάτηρ. τὰ δὲ μῆλα ποθέσπερα πάντ' ἀριθμεῦντι.

Verum longe felicius, cum pro matre *nouercam* posuit: & variauit rem nudam: vt *alter & hædos*, quippe modicum gregem: vterque vero *pecus*, cuius iacturam magno in numero quia deprehendi posset, maiore indigeret cura atque obseruatione.

Composuit autem cum huiusce argumenti initio modum ex Idyllio v, quod inscribitur Viatores. ex quo illa,

Καὶ ποίαν σύριγγα; τὺ γάρ ποκα δῶλε Συβάρτα
Ἐκτάσω σύριγγα; τί δ' οὐκέτι σὺν Κορύδωνι
Ἀρκεῖ τοι καλάμας αὐλὸν ποππύσδεν ἔχοντι;

Quæ ille sic longe melius,

Cantando tu illum? aut vnquam tibi fistula cerata
Iuncta fuit? num tu in triuiis indocte solebas
Stridenti miserum stipula disperdere carmen?

Sane aptius, *indocte*, quam δῶλε. Multi enim serui doctissimi fuere: inter quos & sapientes, Æsopus, Epictetus, & alii: præsertim pastores, quibus otium vel maximum ad eiusmodi artes suppetit. Ac sanè tertio versu nequaquam dubium est, quin ad vnguem perfecerit, quod ille rudius inchoauerat.

Illa

Illa vero longe elegantissima, neque cum quibus Græca confertas. —τὺ δ' ἄχνυσο, καὶ τότ' ἐτάκευ

Βασκαίνων. καὶ νῦν με τὰ λοίσθια γυμνὸν ἔθηκας.

Et cum vidisti puero donata dolebas,

Et, si non aliqua nocuisses, mortuus esses.

In ipsa vero pignoris depositione, Laconis altercatio de lana caprina satis inepta est. Nam in contentione, quæ supposuerit, satis constat esse meliora.

Ταὶ μῶσαι με φιλεῦντι πολὺ πλέον, ἢ τὸν ἀοιδὸν

Δάφνιν. ἐγὼ δ' αὐταῖς χιμάρως δύο πρᾶν ποκ' ἔθυσα.

Noster, *Ab Ioue principium Musæ. Iouis omnia plena.*

Ille colit terras, illi mea carmina curæ. & alia,

Κἠγὼ μὲν δωσῶ τᾷ παρθένῳ αὐτίκα φάσσαν

Ἐκ τᾶς ἀρκεύθω καθελών· τηνεῖ γὰρ ἐφίσδει.

Parta meæ Veneri sunt munera. namque notaui

Ipse locum, aeriæ quo congessere palumbes.

In cæteris autem & ipse suus author est, & multo lepidiora profert, atque venustiora. Illud vero diuinum, *O quoties, & quæ nobis Galatea locuta est,*

Partem aliquam venti diuum referatis ad aures.

Prudentius quoque Maro, qui indiscussam litem relinquit, quã Theocritus, qui Caprario palmam dat. Suspensus enim etiamnum est auditor. Fortasse etiam multo melius dixisse videtur victus, quam victor.

Neque audeat quispiam sanæ mentis æquiparare illis illa,

Δαμοίτας, καὶ Δάφνις ὁ βουκόλος εἰς ἕνα χῶρον

Τὰν ἀγέλαν πόκ' ἄρατι συνάγαγον. ἦς δ' ὁ μὲν αὐτῶν

Πυρρός, ὁ δ' ἡμιγένειος. ἐπὶ κράναν δέ τιν' ἄμφω

Ἑσδόμενοι θέρεος μέσῳ ἄματι τοιάδ' ἄειδον.

Forte sub arguta consederat ilice Daphnis,

Compulerantque greges Corydon, & Thyrsis in vnum:

Thyrsis oues, Corydon distentas lacte capellas:

Ambo florentes ætatibus, Arcades ambo,

Et cantare pares, & respondere parati.

Multo sunt omnia rotundiora. Et melius *greges*, quam gregem, duo, non, vt ille, ἀγέλαν. Et Daphnim bubulcum declarat: Damœtas, quid sit, non dicit. Quod noster distributione lepidissima castigauit. & sane lepidius, *florentes ætatibus*, quam πυρρός, καὶ ἡμιγένειος. quæ ne eo quidem probes. Potest enim vtrunque vterque esse. Quod si adducas illa,

Ἄμφω τώγ' ἤτην πυρροτρίχω, ἄμφω ἀνάβω,

Ἄμφω συρίσδεν δεδαημένω, ἄμφω ἀείδεν.

Orationis filum sane probamus. Illud vero nimis superstitiose dictum arbitramur, Fuisse eos impuberes. Quid enim cultum ab inculta illa ætate aut excitari, aut prouenire potest? Et perfectioris artis est tum seorsum cantare, tum paria prouocanti respondere, quam vel canere, vel fistula modulari.

Alia quædam sunt haud ita magno iudicio perpendenda. quæ aliis periculum sui facere volentibus, relinquenda censuimus: vt illa,

Τὰν γλαυκὰν δὲ θάλασσαν ἔα ποτὶ χέρσον ὀρεχθεῖν.

Huc ades. insani feriant, sine, littora fluctus.

Signatius enim, *insani feriant*, quam γλαυκὰν. Hoc enim languidum epitheton ad verbum illud: præsertim quum vbi alliditur mari litus, aqua illa glauca, siue cærulea neutiquam est. Et,

Ἠράσθην μὲν ἔγωγε τεοῦς, κόρα, ἁνίκα πρᾶτον
Ἦνθες ἐμᾷ σὺν ματρὶ θέλοισ' ὑακίνθινα φύλλα.
Ἐξ ὄρεος δρέψασθ'· ἐγὼ δ' ὁδὸν ἁγεμόνευον.

Sepibus in nostris paruam te roscida mala,
(Dux ego vester eram) vidi cum matre legentem.
Alter ab vndecimo iam tum te cœperat annus.
Iam fragiles poteram a terra contingere ramos.

Nam & quæ exprimit, laute dicit: & quæ mutat, sapidiora sunt: & quæ addit, faceta ac mollicula. Nonne melius *mala*, quum folia Hyacinthi? vt omittam calumniæ faciem. Petuntur enim magis Hyacinthi flores, quam folia: & in montibus infrequentior Hyacinthus. Descriptio vero ætatis, & non vulgaris neque affectata tamen, maximeque conueniens pastori. Postremo quoque versu semel contentus fuit ibi,

Vt vidi, vt perij, vt me malus abstulit error.

At ille non semel, ὡς ἴδον, ὡς ἐμάνην.

Silenum vero, & Tityrum, & Pollionem, & Mœrim, totas illius esse constat, ita vt nullis locis ad eum Theocritus aspirare posse videatur. Quare pauci, corruptique iudicij, infelicissimæ eruditionis Grammatici exuant perditam illam temeritatem, qua professi sunt a Theocrito Maronem superatum.

Theocritus a Virgilio superatus.

VIRGILII LOCA EX APOLLONIO.

CAPVT VI.

Similis impudentia eorundem, cũ audent agnoscere quartum diuini operis ex Apollonij Argonauticis deductum.

Tantum enim abest, vt hoc verum sit, vt pene pudeat nos illius apponere vnum, aut alterum locum pro comparatione libri incomparabilis. Nam neque conuenit argumentum, nisi hoc solo, quod amauit hospitem Medea: & vniuersæ orationis contextus longe alius est. Quæ tamen lux in nostris ex illius fumo effulgere videtur, in his extat,

> Πρόσθε δ' ἄρ ὀφθαλμῶν ἔτι οἱ ἰνδάλλετο πάντα.
> Αὐτός θ' οἷος ἔην, οἵοισί τε φάρεσιν ἧστο,
> Οἷά τ' ἔειφ', ὥς θ' ἕζετ' ἐπὶ θρόνου, ὥς τε θύραζε
> Ἤϊεν. οὐδέ τιν' ἄλλον ὀΐσσατο πορφύρουσα
> Ἔμμεναι ἀνέρα τοῖον. ἐν οὔασι δ' αἰὲν ὀρώρει
> Αὐδή τε μῦθοί τε μελίφρονες, οὓς ἀγόρευσεν.

Sane non contemnendi versus, verum haud ita admirandi, si isti audiantur,

> *At Regina graui iamdudum saucia cura*
> *Vulnus alit venis, & cæco carpitur igni,*
> *Multa viri virtus animo, multusq; recursat*
> *Gentis honos. hærent infixi pectore vultus,*
> *Verbaq;, nec placidam membris dat cura quietem.*

Et illa nequaquã digna, quæ legantur, vbi adsunt Maroniana.

> Δειλὴ ἐγὼν, οἷόν με βαρεῖς ἐφόβησαν ὄνειροι.
> Δείδια μὲν μέγα δή τι φέρῃ κακὸν ἥδε κέλευθος

Ἡρώων.— & pauca quæ sequuntur,

> *Anna soror, quæ me suspensam insomnia terrent?*
> *Quis nouus hic nostris successit sedibus hospes?*

Et cætera diuina. Ille autem rursus:

> Τοῖα κελεύθων ἀλέος μετεκώθησεν νέον ὕπνῳ
> Αἰνόστατ' ὀνείρατα λυγρά.

Descriptio quoque noctis Græco vulgaris,

> Νὺξ μὲν ἔπειτ' ἐπὶ γαῖαν ἄγεν κνέφας. οἱ δ' ἐνὶ πόντῳ
> Ναῦται εἰς Ἑλίκην τε, καὶ ἀστέρας Ὠρίωνος
> Ἔδρακον ἐκ νηῶν. ὕπνοιο δὲ καί τις ὁδίτης
> Καὶ πυλαωρὸς ἐέλδετο. καί τινα παίδων
> Μητέρα τεθνεώτων ἀδινὸν περὶ κῶμα κάλυπτεν.
> Οὐδὲ κυνῶν ὑλακὴ ἔτ' ἀνὰ πτόλιν, οὐ θρόος ἦεν
> Ἠχήεις. σιγὴ δὲ μελαινομένην ἔχεν ὄρφνην.
> Ἀλλὰ μάλ' οὐ Μήδειαν ἐπὶ γλυκερὸς λάβεν ὕπνος.

Vulgaria inquam hæc, & plebeia oratione. Illa plane Heroica,

> *Nox erat, & placidum carpebant fessa soporem*
> *Corpora per terras, syluæq; & sæua quierant*
> *Æquora, cum medio voluuntur sidera lapsu,*

Cum

Cum tacet omnis ager, pecudes, pictaeq; volucres,
Quaeq; lacus late liquides, quaeq; horrida dumis
Rura tenent, somno positae sub nocte silenti
Lenibant curas, & corda oblita laborum.
At non infelix animi Phoenissa, nec unquam
Soluitur in somnos, oculisve, aut pectore noctem
Accipit. ingeminant curae, rursusq; resurgit
Saeuus amor.—Æneæ quoq; & Iasonis trepidatio si comparentur, quantum distent?

οἱ δ' ἰάχησαν
Θεσπεσίως μεμαῶτες, ὁ δὲ ξίφος ἐκ κολεοῖο
Σπασσάμενος, πρυμνήσια νηὸς ἀπὸ πείσματ' ἔκοψεν.

—*vaginaq; eripit ensem*
Fulmineum, strictoq; ferit retinacula ferro.
Idem omnes simul ardor habet, rapiuntq; ruuntq;.
Littora deseruere. latet sub classibus aequor.

Hæc igitur potuerat Seruius, aliique adduce potius aduersus se, quam pro sua causa. Verum quæ illi ex eodem ne animaduertere, quidem, operæprecium erit ad præsentem adducere exercitationem.

Est Iopæ cantus apud Poetam in primo diuini operis. est in primo Argonauticon apud Appollonium Orphei cantus longe alius, & quem potius referas ad Silenum Virgilianum,

Ἤειδεν δ' ὡς γαῖα, καὶ οὐρανὸς, ἠδὲ θάλασσα
Τὸ πρὶν ἐπ' ἀλλήλοισι μιῇ συναρηρότα μορφῇ,
Νείκεος ἐξ ὀλοοῖο διέκριθεν ἀμφὶς ἕκαστα.
Ἠδ' ὡς ἔμπεδον αἰὲν ἐν αἰθέρι τέκμαρ ἔχουσιν
Ἄστρα σεληναίη τε, καὶ ἠελίοιο κέλευθοι
Οὔρεα θ' ὡς ἀνέτειλε, καὶ ὡς ποταμοὶ κελάδοντες
Αὐτῇσι νύμφῃσι, καὶ ἑρπετὰ πάντ' ἐγένοντο.

Attexit deinde fabulas.

Hoc idem argumentum habes in primo Metamorphoseon. in Sileno autem longe politiora, & augustiora,

Nam que canebat, uti magnum per inane coacta
Semina terrarumq; animaeq; marisq; fuissent,
Et liquidi simul ignis. ut his exordia primis
Omnia, & ipse tener mundi concreuerit orbis.
Tum durare solum, & discludere Nerea ponto
Caeperit, & rerum paulatim sumere formas:
Iamq; nouum terrae stupeant lucescere solem,
Altius atque cadant summotis nubibus imbres:
Incipiant sylvae quum primum surgere, cumque

Rara per ignotos errent animalia montes

Virgilij maiestatem supra explicauimus in comparatione, quà describit apes: vbi cum Homerica conferebantur. nunc hic Apollonij quoque ars, & diligentia spectetur in primo,

> Ὡς δ' ὅτε λείρια καλὰ περιβρομέουσι μέλισσαι
> Πέτρης ἐκχύμεναι σιμβληΐδος. ἀμφὶ δὲ λειμὼν
> Ἑρσήεις γάνυται· ταὶ δὲ γλυκὺν ἄλλοτε ἄλλον
> Καρπὸν ἀμέργουσι πεποτημέναι.—

Est item supra locus; in quo Vulcani officinam Virgilianam cum Homeri operis comparabamus. videndum est hic Maroniano persimile argumentum ex eodem Apollonij libro. Sic enim de Cyclopibus,

> Ζηνὶ κεραυνὸν ἄνακτι πονεύμενοι· ὃς τόσον ἤδη
> Παμφαίνων ἐτέτυκτο, μιῆς δ' ἔτι δεύετο μούνου
> Ἀκτῖνος, τὴν οἵγε σιδηρείης ἐλάασκον
> Σφύρησιν, μαλεροῖο πυρὸς ζείουσαν ἀϋτμήν.

Quod hic ait, defuisse vnum tunc radium, diuinus Poeta; *pars imperfecta manebat*. Itaque, *Fulgores nunc terrificos, sonitumque, metumque Miscebant operi*:—& alia incomparabilia. Rudia illa verba eiusdem authoris,

> —κακῷ δ' ἐπὶ κύντερον ἄλλο
> Ἤνυσεν, ἀψαμένη βρόχον αὐχένι.—

Sic expoliuit vt & deformitatem texerit,

Informis lethi nodum trabe nectit ab alta.

Tantum abesse oportet Heroem ab Epigrammate. Nihilo enim pictius Apollonius, quam Ausonius; quum laqueum nominauit.

Illis quoque nihilo minora addita ornamenta. Ex eodem libro sunt hæc,

> Τρὶς περὶ χαλκείοις δίχα τεύχεσι δινηθέντες
> Τύμβῳ ἐνεκτερέιξαν.--

Ex nostro vndecimo hæc;

> *Ter circum accensos cincti fulgentibus armis*
> *Decurrere rogos: ter mæstum funeris ignem*
> *Lustrauere in equis, vlulatusque ore dedere.*

Lepida illa, & accurata eiusdem;

> Ὡς δ' ὅτε τίς τε μύωπι τετυμμένος ἔσσυτο ταῦρος
> Πίσεά τε προλιπὼν καὶ ἑλεσπίδας, οὐδὲ νομήων
> Οὐδ' ἀγέλης ὄθεται, πρήσσει δ' ὁδὸν, ἄλλοτ' ἄπαυστος,
> Ἄλλοτε δ' ἱστάμενος, καὶ ἀνὰ πλατὺν αὐχέν' ἀείρων
> Ἵησιν μυκηθμὸν κακῷ βεβολημένος οἴστρῳ.

Longe alia ratione contexuit in tertio absolutissimi operis;

Est

Est lucos Silari circum, ilicibusque virentem
Plurimus Alburnum volitans, cui nomen Asilo
Romanum est: Oestrum Graij vertere vocantes:
Asper, acerba sonans; quo tota exterrita syluis
Diffugiunt armenta, furit mugitibus æther
Concussus, syluaque & sicci ripa Tanagri,

Temporis quoque curriculum matutini, quum describit Poeta in octauo,

Vnde, vbi prima quies medio iam noctis abacta
Curriculo expulerat somnum: cum fœmina primum
Cui tolerare colo vitam, tenuiq. Minerua,
Impositum cinerem, & sopitos suscitat ignes,
Noctem addens operi, famulasq. ad lumina longo
Exercet penso, castum vt seruare cubile
Coniugis, & possit paruos educere natos:

Non multum abest ab Apollonij consilio, qui simili ratione alia opera expressit idem sub articulo vespertino,

Ἦμος δ᾽ ἀγρόθεν εἶσι φυτοσκάφος, ἤ τις ἀροτρεὺς
Ἀσπασίως εἰς αὖλιν ἑήν, δόρποιο χατίζων.
Αὐτοῦ δ᾽ ἐν προμολῇ τετρυμένα γούνατ᾽ ἔκαμψεν
Αὐσταλέος κονίῃσι, περιτριβέας δέ τε χεῖρας
Εἰσορόων, κακὰ πολλὰ ἑῇ ἠρήσατο γαστρί

Nuda etiam illa ex secundo libro comparatio

Ὡς δ᾽ ὅτ᾽ ἐνὶ κνημοῖσι κύνες δεδαημένοι ἄγρης
Ἢ αἶγας κεραοὺς, ἠὲ πρόκας ἰχνεύοντες
Θείωσιν. τυτθὸν δὲ τιταινόμενοι μετόπισθεν
Ἄκρῃς ἐν γενύεσσι μάτην ἀράβησαν ὀδόντας.

Quanta illis euasit,

Inclusum veluti si quando flumine nactus
Ceruum, aut puniceæ septum formidine pennæ
Venator cursu canis, & latratibus instat.
Ille autem insidiis, & ripa territus alta
Mille fugit, refugitq. vias, at viuidus Vmber
Hæret hians. iam iamq. tenet, similisq. tenenti
Increpuit malis, morsuq. elusus inanis est.

Cestuum pugnam non hic ponam ex Marone, neque ex Apollonii secundo totam, sed illustriora, aut similiora loca tantum, quæ doctorum iudiciis subiiciantur,

Τοῖσι δ᾽ ἐς μεσσηγὺς ἑταῖρος Ἀμύκοιο Λυκωρεὺς
Θῆκε πάροιθε ποδῶν δοιοὺς ἑκάτερθεν ἱμάντας
Ὠμοὺς, ἀζαλέους· περὶ δ᾽ οἵγ᾽ ἔσαν ἐσκληῶτες.
In medium geminos immani pondere cestus.

Proiecit

Proiecit—& mox,
Obstupuere animi tantorum ingentia septem
Terga boum, plumbo insuto, ferroque rigebant.
Οἱ δ' ἐπεὶ οὖν ἐν ἱμᾶσι διασταδὸν ἠρτύναντο,
Αὐτίκ' ἀνασχόμενοι ῥεθέων προπάροιθε βαρείας
Χεῖρας, ἐφ' ἀλλήλοισι μένος φέρον ἀντιόωντες.
Et paribus palmas amborum innexuit armis.
Constitit in digitos extemplo arrectus uterque,
Brachiaque ad superas interritus extulit auras.
Quod hic *arrectus in digitos*, ille,
Ἔνθα δ' ἔπειτ' Ἄμυκος μὲν ἐπ' ἀκροτάτοισιν ἀερθεὶς,
Βουτύπος οἷα, πόδεσσι τανύσσατο.
Sic quæ de Darete, —*alternaque iactat*
Brachia protendens, & verberat ictibus auras.
Apollonius de Polluce, —τῆλε δὲ χεῖρας
Πειράζων, ἅθ' ὡς πρὶν εὐτρόχαλοι φορέονται.
Genua labant, vastos quatit æger anhelitus artus.
&, *Multa viri nequicquam inter se vulnera iactant,*
Multa cauo lateri ingeminant, & pectore vastos
Dant sonitus, erratque aures & tempora circum
Crebra manus. Duro crepitant sub vulnere malæ.
—ὣς τοῖσι παρήια ἀμφοτέρωθεν
Καὶ γένυες κτύπεον, βρυχὴ δ' ὑπετέλλετ' ὀδόντων
Ἄσπετος. οὐδ' ἔλληξαν ἐπισταδὸν οὐτάζοντες
Ἔστε περ οὐλοὸν ἆσθμα καὶ ἀμφοτέρους ἐδάμασσεν.
Comparat oppugnanti castellum Dareta Virgilius. Comparat Apollonius impetenti nauem curuo fluctui Amycum. Exitus tamen pugnæ alius alij. An vero Apollonij pugna cum Theocrito conueniat, ex huiusce Idyllio videndum est. Verum prius Bebrycij pugilis immanitatem ex vtriusque descriptione intueamur. Apollonius sic,
Ἀλλ' ὁ μὲν ἢ ὀλοοῖο Τυφωέος, ἠὲ καὶ αὐτῆς
Γαίης εἶναι ἔικτο πέλωρ τέκος, οἷα πάροιθεν
Χωομένη Διὶ τίκτεν.—
Fusius ambijt eius picturæ gloriam Theocritus,
Αἰνὸς ἰδεῖν, σκληρῇσι τεθλασμένος οὔατα πυγμαῖς.
Στήθεα δ' ἐσφαίρωτο πελώρια, καὶ πλατὺ νῶτον,
Σαρκὶ σιδηρείῃ, σφυρήλατος οἷα κολοσσός.
Ἐν δὲ μύες στερεοῖσι βραχίοσιν ἄκρον ὑπ' ὦμον
Ἕστασαν, ἠύτε πέτροι ὀλοίτροχοι, οὕς τε κυλίνδων
Χειμάρρους ποταμὸς μεγάλαις περιέξεσε δίναις.
Quanto igitur hac designatione Theocritus superat, tanto
splendore

ſplendore & arte ab Apollonio ipſa in pugna ſuperatur. Nullam enim plagam narrat inflictam Polluci; ſed ſemper Amycum pulſatum. Ac primum quidem,

—ὁ δ᾽ ἄκρον τύψε γένειον
Τυνδαρίδης ἐπιόντος.— Et mox,
Ἀμφοτέραισιν ἄμυνεν ἀμοιβαδίς.— Et ſtatim,
Ἔστη δὲ πληγαῖς μεθύων, ἐκ δ᾽ ἔπτυσεν αἷμα
Φοίνιον.— Et mox,
Μέσσης ῥινὸς ὕπερθε κατ᾽ ὀφρύος ἤλασε πυγμῇ.
Πᾶν δ᾽ ἀπέσυρε μέτωπον ἐς ὀστέον.

Deinde eo ictu proſtratum permittit erigi. quod pugilum lege fiebat, ne iacens vulneraretur. vt intelligas quod apud Virgilium ignotum pro noto prætereunt. Nam ex Entelli caſu videbatur victoria Daretis. Nondum tamen erat eam conſequutus, niſi quum immobilis iaceret. Redintegrata deinde pugna mutuas verberationes miſcet. ſed in Polluce nullam ſignatam plagam,

Ἀλλάλους δ᾽ ὀλέκοντι στερεοῖς θείνοντες ἱμᾶσιν.
Ἀλλ᾽ ὁ μὲν ἐς στῆθός τε, καὶ ἔξω χεῖρας ἐνώμα
Αὐχένος ἐγκρατέως βεβρύχων. ὁ δ᾽ ἀεικέσι πλαγαῖς
Πᾶν συνέφυρε πρόσωπον ἀνίκατος Πολυδεύκης:
Σάρκες δ᾽ αἱ μὲν ἱδρῶτι συνίζανον. ἐκ μεγάλου δὲ
Αἶψ᾽ ὀλίγος γένετ᾽ ἀνδρός— Exitus autem hic
Σκαιῇ μὲν σκαιὴν Πολυδεύκεος ἔλλαβε χεῖρα
Δόχμος ἀπὸ προβολῆς κλινθείς, ἑτέρᾳ δ᾽ ἐπιβαίνων
Δεξιτερῆς ἤνεγκεν ἀπὸ λαγόνος πλατὺ γυῖον.
Ἀλλ᾽ ὅγ᾽ ὑπεξανέδυ κεφαλῇ, στιβαρᾷ δ᾽ ἅμα χειρὶ
Πλᾶξεν ὑπὸ σκαιὸν κρόταφον, καὶ ἐπέμπεσεν ὤμῳ,
Ἐκ δ᾽ ἐχύθη μέλαν αἷμα θοῶς κροτάφοιο χανόντος;
Λαιῇ δὲ στόμα τύψε, πυκνοὶ δ᾽ ἀράβησαν ὀδόντες.
Αἰεὶ δ᾽ ὀξυτέρῳ πιτύλῳ δηλεῖτο πρόσωπον
Μέχρι συνηλοίησε παρήια.

Apollonius autem, tametſi in vitandis ictibus Pollucem declarat artificem meliorem, æquat tamen pene pugnam verbis. Etenim poſt duas comparationes,

—ὡς τοῖσι παρήια ἀμφοτέρωθεν
Καὶ γένυες κτύπεον· βρυχὴ δ᾽ ὑπετέλλετ᾽ ὀδόντων
Ἄσπετος· οὐδ᾽ ἔλληξαν ἐπισταδὸν οὐτάζοντες,
Ἔστε περ οὐλοὸν ἆσθμα καὶ ἀμφοτέρους ἐδάμασσε.

Itaque etiam interponit reſpirationem,

Στάντε δὲ βαιὸν ἄπωθεν ἀπωμόρξαντο μετώπων
Ἱδρῶ, ἅλις καματηρὸν ἀϋτμένα φυσιόωντες.

Com-

Committit deinde refectos altero congressu,

> Ἄψ δ' αὖτις συνόρουσαν ἐναντίοι, ἠΰτε ταύρω
> Φορβάδος ἀμφὶ βοὸς κεκοτηότε δηριάασθον.

Sequitur ars alia ab arte illius;

> Ἔνθα δ' ἔπειτ' Ἄμυκος μὲν ἐπ' ἀκροτάτοισιν ἀερθείς,
> Βουτύπος οἷα, πόδεσσι τανύσσατο, κὰδ δὲ βαρεῖαν
> Χεῖρ' ἐπὶ οἷ πελέμιξεν. ὁ δ' ἀΐξαντος ὑπέστη
> Κρᾶτα παρακλίνας· ὤμῳ δ' ἀνεδέξατο πῆχυν
> Τυτθόν. ὁ δ' ἄγχ' αὐτοῖο παρὲκ γόνυ γουνὸς ἀμείβων
> Κόψε μεταΐγδην ὑπὲρ οὔατος, ὀστέα δ' εἴσω
> Ῥῆξεν. ὁ δ' ἀμφ' ὀδύνῃ γνὺξ ἤριπεν.

Sunt præterea loca quædam valde affinia. Narratio namq; Heleni proxime accedit ad Phinei prædictionem, quam describit in secundo Apollonius: Vitandam Æneæ Scyllam, & Charybdim: vitandas Iasoni Symplegadas. Legendæ oræ inaccessæ fe-rorum populorum huic: cauenda Æneæ litora a Græcis occupata. Iasoni Venerem propiciandam: Iunonem placandam nostro. Nihil vero similius duobus excursibus; & eo, quem facit Æschyli Prometheus monens Io; & eo, quem Phineus Iasoni proponit. Cum Dionysio quoque in libello de situ Orbis pars hæc erit comparanda, qua Ponti populi describuntur. Fortasse illi palmam dederis. Animi igitur gratia vnum atque alterum versum contemplemur: Apollonij hæc de pulcherrima fabula,

> Αὐτίκα δ' Ἀσσυρίης ἐπέβαν χθονός· ἔνθα Σινώπην
> Θυγατέρ' Ἀσωποῖο καθείσατο, καί οἱ ὄπασσε
> Παρθενίην Ζεὺς αὐτὸς ὑποσχεσίῃσι δολωθείς.
> Δὴ γὰρ ὁ μὲν φιλότητος ἐέλδετο. νεῦσε δ' ὅγ' αὐτῇ
> Δωσέμεναι, ὅ κεν ᾗσι μετὰ φρεσὶν ἰθύσειεν.
> Ἡ δὲ ἑ παρθενίην ᾐτήσατο κερδοσύνῃσι.

Dionysij vero hæc;

> Τοὺς δὲ μετ' Ἀσσυρίης ἀρόσεις χθονὸς ἐκτείνουσαν
> Ἔνθα δ' Ἀμαζονίδεσσιν ἀπ' οὔρεος Ἀρμονίοιο
> Λευκὸν ὕδωρ προΐησιν ἑλισσόμενος Θερμώδων.
> Ὅς ποτ' ἀλωομένην Ἀσωπίδα δέξατο νύμφην.
> Καί μιν ἀκηχεμένην σφετέρῃ παρενάσσατο χώρῃ
> Ζηνὸς ἐφημοσύνῃσιν· ὃ γὰρ φιλότητος ἐρωῆς
> Ἰσχανόων, πάτρης ἀπενόσφισεν οὐκ ἐθέλουσαν.

Apollonius illa quoque leuiter ac simpliciter;

> —μετὰ δὲ σμυγερώτατοι ἀνδρῶν
> Τρηχείην Χάλυβες, καὶ ἀτειρέα γαῖαν ἔχουσιν
> Ἐργατίναι, τοὶ δ' ἀμφὶ σιδήρεια ἔργα μέλονται.

Dionysius autem fusius & suauius,

Τοῖς δ' ἔπι καὶ χάλυβες στυφελὴν καὶ ἀπηνέα γαῖαν
Ναίουσι, μογεροὶ δεδαηκότες ἔργα σιδήρου.
Οἵ ῥα βαρυγδούποισιν ἐπ' ἀκμόσιν ἑστηῶτες
Οὔποτε παύονται καμάτου καὶ ὀϊζύος αἰνῆς.

Verum ad Virgilium redeamus.

Tempestatem Apollonius & naufragium describit in secundo: in quibus illa potissimum extant,

——*ὦρτο δὲ κῦμα*
Κεκληγὼς πνοιῇσι. κελαινὴ δ' οὐρανὸν ἀχλὺς
Ἄμπεχεν, οὐδέ πῃ ἄστρα διαυγέα φαίνετ' ἰδέσθαι
Ἐκ νεφέων, σκοτόεις δὲ περὶ ζόφος ἠρήρειστο.

E quibus videre liceat, an maximus Poetarum opus habuerit illius imitatione. Nam cætera valde sunt plebeia.

Potes animaduertere tamen haud valde esse dissimilia quæ Virgilius.

Hinc mihi Massylæ gentis monstrata Sacerdos,
Hesperidum templi custos: epulosque draconi
Quæ dabat, & sacros seruabat in arbore ramos,
Spargens humida mella, soporiferumq; papauer.
Hæc se carminibus promittit soluere mentes
Quas velit: ast aliis duras immittere curas:
Sistere aquam fluuiis, & vertere sidera retro.
Nocturnosq; ciet manes. mugire videbis
Sub pedibus terram, & descendere montibus ornos.

ab illis Apollonij in tertio,

Κούρη τις μεγάροισιν ἐνιτρέφετ' Αἰήταο,
Τὴν Ἑκάτη περίαλλα θεὰ δάε τεχνήσασθαι
Φάρμαχ', ὅσ' ἤπειρός τε φύει, καὶ νήχυτον ὕδωρ.
Τοῖσι καὶ ἀκαμάτοιο πυρὸς μειλίσσετ' ἀϋτμήν,
Καὶ ποταμοὺς ἵστησιν ἄφαρ κελαδεινὰ ῥέοντας.
Ἄστρα τε, καὶ μήνης ἱερῆς ἐπέδησε κελεύθους.

Inter quæ iudicium tuum interpones. quemadmodum & inter illas duas comparationes,

Ἠελίου ὥς τίς τε δόμοις ἐνιπάλλεται αἴγλη
Ὕδατος ἐξανιοῦσα, τὸ δὴ νέον ἠὲ λέβητι,
Ἠέ που ἐν γαυλῷ κέχυται. ἡ δ' ἔνθα καὶ ἔνθα
Ὠκείῃ στροφάλιγγι τινάσσεται ἀΐσσουσα.
Sicut aquæ tremulum labris vbi lumen ahenis
Sole repercussum, aut radiantis imagine lunæ,
Omnia peruolitat late loca, iamque sub auras
Erigitur, summique ferit laquearia tecti.

Sale

Sane, noster expressit vagam illam atque instabilem impressionem, quæ ex aquæ procedit crispatione: qua tandem quiescente, laquearibus subadhæret. Vbi in transcursu libet exercere ingenia Grammaticorum. Seruius enim minus recte sic loquitur. *Repercussum*: aut vacat, Re: aut bene repercussum: quia primo aquam ferit: inde postea tendit ad tecta. Minus recte, inquam. Sed ita dicendum fuit. Male putant quidam, Re, vacare. sane in aliis libris, & in Meteoris, & in secundo De anima à nobis declaratum est; Lumen aut esse rectum, aut reflexum ἀνακεκλασμένον vocat Aristoteles. Percutitur igitur aqua à lumine: deinde lumen ab aqua reflectitur, sicut & vox in Echo. Homerus in primo Iliados expressit per vocem illam, παλιμπλαγχθέντας. Verum hoc planius, illud paucis ignotum. Quare dixit imaginem lunæ? nam lumen non est ab *imagine lunæ*, sed à luna. Imago enim est species rei. An diuinus vir sciebat hoc à Philosophis disputari, Lumen res ne sit quædam suapte natura existens? id quod est: veluti color in herba viridis. an imago quædam corporis lucentis? qualis est viriditas in speculo ex vero herbæ colore manans. Iccirco lunæ imaginem lumen ipsum intellexit: vt sit, Lumen in laquearibus esse lunæ imaginem exceptam atque repercussam. Libet, inquam, diuinum virum supra triuialia ingenia diuinitus interpretari. Nusquam enim Musa illius mortale quicquam sonat.

Videantur etiam eius delineamenta fabulæ, qua vterque Saturnum in equum transformat, ex quo tum Chiron natus est. Sic enim in secundo,

—ὁ δ' ἐξ εὐνῆς ἀνορούσας
Ἔσσυτο χαιτήεντι φυὴν ἐναλίγκιος ἵππῳ.
Ἡ δ' αἰδοῖ χῶρόν τε καὶ ἤθεα κεῖνα λιποῦσα
Ὠκεανὶς Φιλύρη εἰς οὔρεα μακρὰ Πελασγῶν
Ἦλθ' ἵνα δὴ Χείρωνα πελώριον. ἄλλα μὲν ἵππῳ,
Ἄλλα θεῷ ἀτάλαντον ἀμοιβαίη τέκεν εὐνῇ.

Ille autem in tertio perfectissimi operis,

Talis & ipse iubam ceruice effudit equina
Coniugis aduentu pernix Saturnus: & altum
Pelion hinnitu fugiens impleuit acuto.

Quippe deprehensus, vt ait Græcus,

Ῥεῖα ἐξαπιναφῶν παρελέξατο. τοὺς δ' ἐπὶ λέκτροις
Τέτμεν θεὰ μεσσηγὺς —

Polyphemi quoque celeritatem agnoscas in Maroniana Camilla, ex primo Argonauticon,

Τόν ῥα Ποσειδάωνι ποδωκηέστατον ἄλλων

Εὐρώπη Τιτυοῖο μεγασθενέος τέκε κούρη.
Κεῖνος ἀνὴρ καὶ πόντου ἐπὶ γλαυκοῖο θέεσκεν
Οἴδματος, οὐδὲ θοοὺς βάπτεν πόδας· ἀλλ' ὅσον ἄκροις
Ἴχνεσι τεγγόμενος διερῇ πεφόρητο κελεύθῳ.

Illa vel intactæ segetis per summa volaret:
Gramina, nec teneras cursu læsisset aristas:
Vel mare per medium fluctu suspensa tumenti
Ferret iter, celeres nec tingeret æquore plantas.

Agnoscas, inquam, pernicitatem, non celeritate, sed grauitatē superatam. quemadmodum & illa Iasonis ad matrem.

Μή μοι λευγαλέας ἐνιβάλλεο μῆτερ ἀνίας
Ὧδε λίην, ἐπεὶ οὐ μὲν ἐρητύσεις κακότητα
Δάκρυσιν, ἀλλ' ἔτι κεν καὶ ἐπ' ἄλγεσιν ἄλγος ἄροιο

illis Turni ad Amatam;

Ne quæso, ne me lacrymis, neue omine tanto
Prosequere in duri certamina Martis euntem
O mater. — Traxit enim lacrymas diuinus Poeta ad augurium magna illarum, atque euentus affinitate.

In quarto quoque Æneidos ex eodem libro Argonauticon expressam, auctam, superatam inuenias comparationem,

Οἷος δ' ἐκ νηοῖο θυώδεος εἶσιν Ἀπόλλων
Δῆλον ἀν' ἠγαθέην, ἠὲ Κλάρον, ἢ ὅγε Πυθώ,
Ἢ Λυκίην εὐρεῖαν ἐπὶ Ξάνθοιο ῥοῇσι.

Qualis ubi hybernam Lyciam, Xanthique fluenta
Deserit, ac Delum maternam inuisit Apollo:
Instauratque choros, mistique altaria circum
Cretesque Dryopesque fremunt, pictique Agathyrsi.
Ipse iugis Cynthi graditur, mollique fluentem
Fronde premit crinem fingens, atque implicat auro:
Tela sonant humeris. —

Iunonis item oratio ad Iuturnam;

Scis, ut te cunctis unam, quæcunque Latinæ
Magnanimi Iouis ingratum ascendere cubile,
Prætulerim, cœlique libens in parte locarim.

Neque plane videtur orta ex verbis Iunonis ad Thetidem in quarto, neque sine illa facta,

Ἐξ ἔτι νηπυτίης αὐτὴ τρέφον, ἠδ' ἀγάπησα
Ἔξοχον ἀλλάων, αἵτ' εἰν ἁλὶ ναιετάουσιν,
Οὕνεκεν οὐκ ἔτλης εὐνῇ Διὸς ἱεμένοιο
Λέξασθαι — Sed & ibidem Iuno ad Thetidem solicita metu periculorum Argonautis imminentium videtur haud absimilis affectibus Veneris Neptunum orantis pro Æneæ classe. quo

in

in loco Poetarum princeps non illum solum post se longe reliquit, sed imitandi spes omnium extinxit. tantus verborũ splendor amœnissimæ varietati coniunctus est.

Spirant etiam hæc in secundo operis incomparabilis,

Quem qui scire velit, Libyci velit æquoris idem
Discere, quam multa Zephyro turbentur arenæ,
Aut, vbi nauigiis violentior incidit Eurus,
Scire, quot Ionij veniant ad litora fluctus.

Illa ex Apollonij quarto,

—ὅσσα τε πόντου
Κύματα χειμερίοιο κορύσσεται ἐξ ἀνέμοιο,
Ἢ ὅσα φύλλα χαμᾶζε περικλαδέος πέσεν ὕλης
Φυλλοχόῳ ἐνὶ μηνί. τίς ἂν τάδε τεκμήραιτο;

Cuius rei imaginem habes etiam in sexto diuini operis,

Quam multa in syluis Autumni frigore primo
Lapsa cadunt folia: aut ad terram gurgite ab alto
Quam multæ glomerantur aues, vbi frigidus annus
Trans pontum fugat, & terris immittit apricis.

Illa Apollonij sunt elaboratiora, nostra simpliciora,

Ὡς δ' ὁπότ' ἂν δελφῖνες ὑπὲξ ἁλὸς εὐδιόωντες
Σπερχομένην ἀγεληδὸν ἑλίσσονται περὶ νῆα,
Ἄλλοτε μὲν προπάροιθεν ὁρώμενοι, ἄλλοτ' ὄπισθεν,
Ἄλλοτε παρβολάδην, ναύτῃσι δὲ χάρμα τέτυκται.
Delphinum similes, qui per maria humida nando
Carpathium Libycumq́ secant, luduntq́ per vndas.

Epiphonema vero Apollonij haud penitus est tutum. Maxima enim ex parte delphines, quum ita ludunt, imminentem nunciant tempestatem. Quare nautis nullam afferunt voluptatem.

Vnus, vt opinor, superest locus, quem cum Virgiliano comparemus. Est autem in quarto,

Τῶς ἴδεν, ὥς τις τε νέῳ ἐνὶ ἤματι μήνην
Ἢ ἴδεν, ἢ ἐδόκησεν ἐπαχλύουσαν ἰδέσθαι.

Quæ illæ non solum excellentissimis numeris, sed etiam fida exactaque rotunditate illustrauit,

Obscuram qualem primo qui surgere mense
Aut videt, aut vidisse putat per nubila lunam.

Atque hæc quidem hactenus ex Virgilio atque Apollonio verorum Poetarum iudicio subiiciebamus. Supersunt aliqua ex eodem, quæ cum aliis nostris comparentur. In primo Argonauticon illa sunt,

Πάντες δ' οὐρανόθεν λεῦσσον θεοὶ ἤματι κείνῳ
Νῆα, καὶ ἡμιθέων ἀνδρῶν μένος, οἳ τότ' ἄριστοι

Πόντον ἐπιπλώεσκον, ἐπ' ἀκροτάτῃσι δὲ νύμφαι
Πηλιάδες κορυφῇσιν ἐθάμβεον εἰσορόωσαι
Ἔργον Ἀθηναίης Ἰτωνίδος, ἠδὲ καὶ αὐτοὺς
Ἥρωας χείρεσσιν ἐπικραδάοντας ἐρετμά.

Quæ Catullus simplicissime sententia inuersa,

Illaque atque alia viderunt luce marinas
Mortales oculis nudato corpore Nymphas
Nutricum tenus extantes è gurgite cano.

Harpyiarũ comparatio

Harpyias quoque volebam Ouidij cum Apolloniani compa-tare verum vix eas illum attigisse video. quare ad Poetarum me-tam recurrendum fuit,

Ἀλλὰ διὰ νεφέων ἄφνω πέλας ἀΐσσουσαι
Ἅρπυιαι στόματος, χειρῶν τ' ἀπὸ γαμφηλῇσι
Συνεχέως ἥρπαζον. ἐλείπετο δ' ἄλλοτε φορβῆς
Οὐδ' ὅσον, ἄλλοτε τυτθὸν, ἵνα ζώων ἀνάχοιτο.
Καὶ δ' ἐπὶ μυδαλέην ὀδμὴν χέον. οὐδέ τις ἔτλη
Μὴ καὶ λευκανίηνδε φορεύμενος, ἀλλ' ἀπὸ τηλοῦ
Ἑστηὼς. τοῖόν οἱ ἀπέπνεε λείψανα δαιτός.]

Quæ non aspernanda summis munditiis inclusit diuinus vir,

At subito horrifico lapsu de montibus adsunt
Harpyiæ, & magnis quatiunt clangoribus alas:
Diripiuntq; dapes, contactuq; omnia fœdant
Immundo. Tum vox tetrum dira inter odorem.

Et iterum,

Rursum ex diuerso cœli, cæcisque latebris
Turba sonans, prædam pedibus circumuolat vncis
Polluit ore dapes. ———

Et mox,

Semesam prædam, & vestigia fœda relinquunt.

Vt sit illud, ἄλλοτε τυτθὸν quanquam hoc ex proposito ἵνα ζώων ἀνάχοιτο illud vi, quippe pulsæ, pulsatæque.

Est & quod è Lucano excipiamus, qui cum hęc ex quarto com-ponantur,

—ὁ δὲ φοίνιον ἕλκος ἄφασσε
Θαρσαλέως ἐπεὶ οὔ μιν ὑπέρβιον ἄλγος ἔτειρε.
Σχέτλιος. ἦ τέ οἱ ἤδη ὑπὸ χροῒ δύετο κῶμα
Λυσιμελές. πολλὴ δὲ κατ' ὀφθαλμῶν χέετ' ἀχλύς.
Αὐτίκα δὲ κλίνας δαπέδῳ βεβαρηότα γυῖα
Ψύχετ' ἀμηχανίῃ. ἕταροι δέ μιν ἀμφαγέροντο
Ἥρως τ' Αἰσονίδης, ἀδινῇ περιθαμβέες ἄτῃ.
Οὐδὲ μὲν οὐδ' ἐπὶ τυτθὸν ἀποφθίμενός περ ἔμελλε
Κεῖσθ' ὑπ' ἠελίῳ· πύθεσκε γὰρ ἔνδοθι σάρκας

Γὸς ἄφαρ μυδόωσα δ' ἀπὸ χροὸς ἔρρει λάχνη.

Quæ non est imitatus noster, sed huic simplicitati vim attulit soni valentioris. Sunt autem in nono,

—miseriq; in crure Sabelli
Seps stetit exiguus: quem flexo dente tenacem
Auulsitq; manu, piloq; affixit arenis.
Parua modo serpens, sed qua non vlla cruenta
Tantum mortis habet. nam plaga proxima circum
Fugit rapta cutis, pallentiaq; ossa retexit.
Iamq; sinu laxo, nudum est sine corpore vulnus.
Membra natant sanie. suræ fluxere, sine vllo
Tegmine poples erat. femorum quoq; musculus omnis
Liquitur, & nigra distillant inguina tabe,
Dissiluit stringens vterum membrana, fluuntq;
Viscera. nec quantum toto de corpore debet,
Effluit in terras, sæuum sed membra venenum
Decoquit. in minimum mors contrahit omnia virus.
Vincula neruorum, & laterum textura, cauumq;
Pectus, & abstrusum fibris vitalibus omne,
Quicquid homo est, aperit pestis natura profana
Morte patet. manant humeri, fortesque lacerti.
Colla caputq; fluunt. calido non ocyus austro
Nix resoluta cadit: nec solem cera sequetur.
Parua loquor, sanie corpus stillasse perustum.
Hoc & flamma potest. sed quis rogus abstulit ossa?
Hæ quoque discedunt, putresq; sequuta medullas
Nulla manere sinunt rapidi vestigia fati.

Deinde illud acutissimum epiphonema,

Cyniphias inter pestes tibi palma nocendi.
Eripiunt omnes animam: tu sola cadauer.

Tam infans videtur Græcus, quam hic nimius, si inter se conferantur. Cæterum quanquam Vulcani officinam apud Homerum atque Virgilium diligenter excussimus: tamen huius nostri iudicij putauimus interesse, si Homericam illam cum Apolloniana statuamus. Accedunt igitur in tertio Argonauticon ad Vulcani insulam Iuno, ac Pallas quemadmodum Thetis in duodevicesimo Iliados. Illæ Venerem inueniunt, hæc Charin, Vulcani vxores.

—Ἡ δ' ἄρα μουνὴ
Ἧστο δόμον δινωτὸν ἀνὰ θρόνον αὐτὰ θυράων.
Λευκοῖσι δ' ἑκάτερθε κόμας ἐπιειμένη ὤμοις
Κόσμει χρυσείῃ διὰ κερκίδι μέλλε δὲ μακροὺς

Πλέξασθαι πλοκάμους. τὰς δὲ προπάροιθεν ἰδοῦσα
Ἔσχεθεν, εἴσω τέ σφ' ἐκάλει, καὶ ἀπὸ θρόνου ὦρτο,
Εἷσέ τ' ἐνὶ κλισμοῖσιν. ἀτὰρ μετέπειτα καὶ αὐτὴ
Ἵζανεν· ἀψήκτους δὲ χεροῖν ἀνεδήσατο χαίτας.

Charis autem,

Τόφρα οἱ ἐγγύθεν ἦλθε θεὰ Θέτις ἀργυρόπεζα.
Τὴν δὲ ἴδε προμολοῦσα Χάρις λιπαροκρήδεμνος,
Καλὴ, τὴν ὤπυιε περικλυτὸς ἀμφιγυήεις.

In quibus vicit illam Gratiam gratiis. Quam palmam sicuti de Homero tulit ille, ita de eo Claudianus. In Poematio namque de Honorij nuptiis, de Venere sic.

Cæsariem tunc forte Venus subnixa corusco
Fingebat solio. dextra læuaq; sorores
Stabant Idaliæ. largos hæc nectaris imbres
Irrigat. hæc morsu numerosi dentis eburno
Multifidum discrimen arat. sed tertia retro
Dat varios nexus, & iusto diuidit orbes
Ordine neglectam partem studiosa relinquens.
Plus error decuit. speculi nec vultus egebat
Iudicio. similis tecto monstratur in omni,
Et rapitur quocunq; videt. dum singula cernit,
Seq; probat, nati venientis prospicit umbram.

Quæ quum perpenderimus, inueniemus nostros nullis numeris, nullis apparatibus cedere Græcorum inuentioni. Quare quum Valerius Flaccus eandem, quam Apollonius, materiam tractarit, proponenda sunt deinceps loca illa, quibus tanti viri certare videantur.

Ac primum quidem, quod attinet ad situm orbis terrarum quam Geographiam vocant, sane quam imperitus regionum videtur Apollonius fuisse. Quis enim dicat a Colchis tantum distare Libyam, quantum medium terrarum orbis ab ortu, atque occasu? Quibus in dimensionibus Herodotum quoq; ineptissimum fuisse satis compertum est. De Istro vero, dij boni quas fabulas? a Riphæis montibus labi, qui erumpit ex Occidentalibus nostris montibus: eum in duo scindi flumina, quorum alterum in Adriaticum erumpat: a cuius maris litoralibus montibus Saus & Draus nobiles fluuij in illum sese induunt, tanquam in sinum terrę depressiorem. Ex Adriatico deinde Minyas deducit in Tyrrhenum ita demum, si subeant Eridanum, per quem in Rhodanum subuehantur. inter quos editissimæ alpes partim imperuiæ, partim infames cadaueribus viatorum.

Quæ

Quæ vero ex vtroque similia considerari possunt, multa sunt sane. Alius ordo eiusdem vel rei vel facti. Aliæ orationes earundem personarum: inter quas ea, qua Medea exprobrat Iasoni & merita sua, & illius fidem, & illa, qua ostenditur Æetę animus erga Medeam fugientem. cantus Orphei. Longe enim aptius canit apud Flaccum Minyis, & Phryxum & Athamantē, quam apud Apollonium terræ cœlique creationem. Quid enim viris militaribus cum Philosophorum vmbris? Initium quoque operis Flacco grauius atq; numerosius. tametsi quantum probemus, in sequenti libro satis est declaratum. Toto etiam opere, quanquam est ille nostra inferior expectatione, splendidior est Apollonio. Priuatim vero aliquot loca delecta sunt de multis.

In tertio Apollonij de Iasonis beneficio hæc Iuno,

Ε῎ξοτ' ἐπὶ προχοῇσιν ἅλις πλήθοντος Ἀναύρου
Α'νδρῶν εὐνομίης πειρωμένη ἀντεβόλησεν
Θήρης ἐξανιών. νιφετῷ δ' ἐπαλύνετο πάντα
Ου῎ρεα, καὶ σκοπιαὶ περιμήκεες. οἱ δὲ κατ' αὐτῶν
Χείμαρροι καναχηδὰ κυλινδόμενοι φορέοντο.
Γρηὶ δέ μ' εἰσαμένην ὀλοφύρατο, καί μ' ἀνάειρας.
Αὐτὸς ἑοῖς ὤμοισι διὲκ προαλὲς φέρεν ὕδωρ.

In primo Flacci Iason orans,

Omnipotens Regina, inquit, quam turbidus atro
Æthere, caeruleum quateret quum Iupiter Imbrem,
Ipse ego praecipiti tumidum per Enipea nimbo
In campos & tuta tuli: nec credere quiui
Ante deam, quam te tonitru nutuq; reposci
Coniugis, & subita raptam formidine vidi.

Herculis aduentus ad Minyas,

Αὐτὸς δ' ᾗ ἰότητι παρὲκ νόον Εὐρυσθῆος.
Ω'ρμήθη· σὺν καί οἱ Ὕλας κίεν ἐσθλὸς ὀπάων,
Πρωθήβης, ἰῶν τε φορεὺς, φύλακός τε βιοῖο.

Protinus Inachiis vltro Tirynthius Argis
Aduolat: Arcadio cuius armata veneno
Tela puer, facilemq; humeris gaudentibus arcum
Gestat Hylas. velit ille quidem: sed dextera nondum
Par oneri, clauaeq; capax.—

Deducunt nauem,

Νῆα δ' ἐπικρατέως Ἄργου ὑποθημοσύνῃσιν
Ε῎ζωσαν πάμπρωτον ἐϋστρεφεῖ ἔνδοθεν ὅπλῳ,
Τεινάμενοι ἑκάτερθεν, ἵν' εὖ ἀραροίατο γόμφοις
Δούρατα, καὶ ῥοθίοιο βίην ἔχοι ἀντιόωσαν.

Σκάπτον δ' αἶψα κατ' εὖρος, ὅσον περιβάλλετο χῶρον
Ἠ δὲ κατὰ πρῴραν ἴσω ἁλὸς, ὅσσ' ἄπερ
Ἑλκομένη χείρεσσιν ἐπιδραμέεσθαι ἔμελλεν.
Αἰεὶ δὲ προτέρω χθαμαλώτερον ἐξελάχαινον
Στείρης. ἐν δ' ὁλκῷ ξεστοὺς στορέσαντο φάλαγγας·
Τὴν δὲ κατάντη κλῖναν ἐπὶ πρώτῃσι φάλαγξιν,
Ὥς κεν ὀλισθαίνουσα δι' αὐτάων φορέοιτο.
Ὕψι δ' ἄρ' ἔνθα καὶ ἔνθα μεταστρέψαντες ἐρετμὰ
Πηχύιον προὔχοντα περὶ σκαλμοῖσιν ἔδησαν
Τῶν δ' ἐναμοιβαδὶς αὐτοὶ ἐνέσταθεν ἀμφοτέρωθεν,
Στέρνα θ' ὁμοῦ, καὶ χεῖρας ἐπήλασαν. ἐν δ' ἄρα Τῖφυς
Βήσαθ', ἵν' ὀτρύνειε νέους κατὰ καιρὸν ἐρύσσαι.
Κεκλόμενος δ' ἤυσε μάλα μέγα. τοὶ δὲ παραυτίκα
Ὧ κράτεϊ βρίσαντες μιῇ στυφέλιξαν ἐρωῇ
Νειόθεν ἐξ ἕδρης. ἐπὶ δ' ἐρρώσαντο πόδεσσιν
Προπροβιαζόμενοι. ἡ δ' ἕσπετο Πηλιὰς Ἀργὼ
Ῥίμφα μάλ', οἱ δ' ἑκάτερθεν ἐπίαχον ἀίσσοντες.
Αἱ δ' ἄρ' ὑπὸ τρόπιδι στιβαρῇ στενάχοντο φάλαγγες
Τριβόμεναι· περὶ δέ σφιν ἀϊδνὴ κήκιε λιγνὺς
Βριθοσύνῃ. κατόλισθε δ' ἔσω ἁλός, οἱ δέ μιν αὖθι
Ἂψ ἀνασειράζοντες ἔχον προτέρωσε κιοῦσαν.

Breuissime Flaccus,

At ducis imperiis Minyæ, monituque frequentes
Puppem humeris subeunt, & tento poplite pronè
Decurrunt, intrantq́ fretum. non clamor anhelis
Nauticus, aut blanda testudine defuit Orpheus.

Sic quæ Græcus prolixa narratione statuit, apparatum sacrificium, orationem, noster paucis versibus,

Tum læti statuunt aras, tibi rector aquarum
Summus honor: tibi cæruleis in littore vittis,
Et Zephyris, Glaucoq́ bouem, Thetidiq́ iuuencum
Deiicit Ancæus. Non illo certior alter
Pinguia lethifera perfringere colla bipenni.
Ipse ter æquoreo libans carchesia patri
Sic ait Æsonides. — Et cętera quæ sequuntur. quibus illa designauit, — οἱ δ' ἄρ' ἔπειτα
Χέρνιβα τ' οὐλοχύτας τε παρέσχεθον. αὐτὰρ ἰήσων
Εὔχετο κεκλόμενος πατρώϊον Ἀπόλλωνα.

Sequitur oratio ad Apollinem, vt illa ad Neptunum. & post orationem partitur operam in sacrificio,

Ἦ, καὶ ἅμ' εὐχωλῇ προχύτας βάλε. τὼ δ' ἐπὶ βουσὶ
Ζωσάσθην, Ἀγκαῖος ὑπέρβιος, Ἡρακλέης τε,

Ἤτοι

Ἤτοι ὁ μὲν ῥοπάλῳ μέσσον κάρη ἀμφὶ μέτωπον
Πλῆξεν· ὁ δ' ἀθρόος αὖθι πεσὼν ἐνερείσατο γαίῃ.
Ἀγκαῖος δ' ἑτέροιο κατὰ πλατὺν αὐχένα κόψας
Χαλκείῳ πελέκει κρατεροὺς διέκερσε τένοντας.

Illa quoque valde similia. Hæc supra quoque cum Catullianis,

Πάντες δ' οὐρανόθεν λεῦσσον θεοὶ ἤματι κείνῳ
Νῆα καὶ ἡμιθέων ἀνδρῶν μένος, οἳ τότ' ἄριστοι
Πόντον ἐπιπλώεσκον. ἐπ' ἀκροτάτῃσι δὲ νύμφαι,
Πηλιάδες κορυφῇσιν ἐθάμβεον εἰσορόωσαι
Ἔργον Ἀθηναίης Ἰτωνίδος, ἠδὲ καὶ αὐτοὺς
Ἥρωας χείρεσσιν ἐπικραδάοντας ἐρετμά.
Αὐτὰρ ὅγ' ἐξ ὑπάτου ὄρεος κίεν ἄγχι θαλάσσης.
Χείρων Φιλλυρίδης, πολιῇ δ' ἐπὶ κύματος ἀγῇ
Τέγγε πόδας. καὶ πολλὰ βαρείῃ χειρὶ κελεύων
Νόστον ἐπευφήμησεν ἀκηδέα νισσομένοισι.
Σὺν καί οἱ παράκοιτις ἐπωλένιον φορέουσα
Πηλείδην Ἀχιλῆα φίλῳ δειδίσκετο πατρί.

Quæ coniuncta hic, diuisit in suis Flaccus. Nam & seorsum abeuntes prosequitur Chiron , & deorum spectationem accommodat longe melius ad Solis metum,

Sidera tunc arce pater pulcherrima Graiûm
Cœpta tuens, tantamq; operis consurgere molem
Lætatur. patrij neq; enim probat otia regni.
Vna omnes gaudent superi, venturaq; mundo
Tempora, quaque vias cernunt sibi crescere Parcas.
Sed non & Scythici genitor discrimine nati
Intrepidus, tales fundit Sol pectore voces.

CHIRONIS autem & Pelei affectus, infantisque ingenium longe felicius descripsit,

Iamq; aderat summo decurrens vertice Chiron.
Clamantemq; patri procul ostentabat Achillem
Vt puer ad notas erectum Pelea voces
Vidit, & ingenti tendentem brachia passu,
Adsiluit, charaque diu ceruice pependit.
Illum nec valido spumantia pocula Baccho
Sollicitant, veteri nec conspicienda metallo
Signa tenent, stupet in ducibus, magnumque sonantes
Haurit, & Herculeo fert comminus ora leoni.
Lætus at implicitu Peleus rapit oscula nati.

DEINDE sequitur oratio cum votis.

FLACCI tempestatem mox cum Virgiliana & aliis comparabimus : ad cuius tamen vel nitorem , vel efficaciam

minim

minime aspirat illa Argi apud Apollonium. quippe est sane quam frigida. Ait enim Boream à Ioue missum folia mouere: tum autem,

> Νυκτὶ δ᾽ ἔβη πόντονδε πολύρροθος. ὦρσε δὲ κῦμα
> Κεκληγὼς πνοιῇσι κελαινὴ δ᾽ οὐρανὸν ἀχλὺς
> Α᾽μπεχεν. οὐδέ πη ἄστρα διαυγέα φαίνετ᾽ ἰδέσθαι
> Ε᾽κ νεφέων. σκοτόεις δὲ περὶ ζόφος, ἠρήρειστο. Et mox,
> Ι᾽στία δ᾽ ἐξήρπαξ᾽ ἀνέμων μένος, ἠδὲ καὶ αὐτὴν
> Νῆα διάνδιχ᾽ ἔαξε τινασσομένην ῥοθίοισι.

Quid sit τῦφος apud Hippocratem suo loco scriptum est. quid τυφῶν, tum apud illum, tum in Meteoris: Venti vehementiam è terræ marisue habit ,quo vento nihil violentius. Iccirco gigantem Tartari ac Telluris filium, τυφῶνα Græci nominarunt: alij τυφάονα, nonnulli τυφωέα. Quæ nomina vnius esse patet tum alibi, tum in Homericis commentariis. Igitur quum Virgiliana supra descripserimus, non hic repetemus: sed Flacci atque Apollonij loca, è quibus Græcas intelligas vanitates. Homerus enim Inarimen ei canit impositam: Apollonius Serbonidem paludem. Sic enim scribit in secundo, de Caucasi iugo quodam,

> Ε᾽νθα τυφαόνα φασὶ Διὸς Κρονίδαο κεραυνῷ
> Βλήμενον, ὁππότε οἱ στιβαρὰς ἐπορέξατο χεῖρας,
> Θερμὸν, ὁππότε οἱ στιβαρὰς ἐπορέξατο χεῖρας,
> Θερμὸν ἀπὸ κρατὸς στάξαι φόνον. ἵκετο δ᾽ αὔτως
> Οὔρεα, καὶ πεδίον νυσήιον. ἔνθ᾽ ἔτι νῦν περ
> Κεῖται ὑποβρύχιος σερβωνίδος ὕδασι λίμνης.

Flaccus autem in Sicilia ponit,

> *—Sicula pressus tellure Typhoeus*
> *Hunc profugum, & sacras remouentem pectore flammas,*
> *Vt memerant, prensum ipse comis Neptunus in altum*
> *Abstulit, impliciutq; vadis: totiesq; cruenta*
> *Mole resurgentem, torquentemq; anguibus vndas*
> *Sicanium dedit vsq; fretum, cumq; vrbibus Ætnam*
> *Intulit ora premens.*

Confudit igitur cum Encelado,

> *—Trux ille eiectat adesi*
> *Fundamenta iugi. pariter tunc omnis anhelat*
> *Trinacria, iniectum fesso dum pectore molem*
> *Commouet experiens, gemituq; reponit inani.*

Hæc autem etiam inter Latinos comparabuntur.

Herculis oratio, Minyas ad Lemnum genio indulgentes castigantis,

Δαιμό-

Δαιμόνιοι, πάτρης ἐμφύλιον αἷμ' ἀποέργει
Ἡμέας. ἦε γάμων ἐπιδευέες ἐνθάδ' ἔβημεν
Κεῖθεν ὀνοσσάμενοι πολιήτιδας. αὖθι δ' ἕαδεν
Ναίοντας λιπαρὴν ἄροσιν Λήμνοιο ταμέσθαι
Οὐ μὰν εὐκλειεῖς γε σὺν ὀθνείῃσι γυναιξὶν
Ἐσσόμεθ' ὧδ' ἐπὶ δηρὸν ἐελμένοι. οὐδέ τι κῶας
Αὐτόματον δώσει τις ἑλὼν θεὸς εὐξαμένοισιν.
Ἴομεν αὖθις ἕκαστοι ἐπὶ σφέα. τὸν δ' ἐνὶ λέκτροις
Ὑψιπύλης εἰᾶτε πανήμερον, εἰσόκε Λῆμνον
Παισὶν ἐσανδρώσῃ, μεγάλη τέ ἑ βάξις ἵκηται.

O miseri, quicunque tuis accessimus actis:
Phasin, et Æeten, Scynthicique pericula ponti
Redde, ait, Æsonide, me tecum solus in aequor
Rerum traxit amor, dum spes mihi sistere montes
Cyaneos, vigilemque alium spoliare draconem.
Si sedet Ægaei scopulos habitare perfundi,
Hoc mecum Telamon peraget meus.——

Hylæ raptus in primo Apollonij,

——αὐτίκα δ' ἥγε
Λαιὸν μὲν καθύπερθεν ἐπ' αὐχένος ἄνθετο πῆχυν
Κύσσαι ἐπιθύουσα τέρεν στόμα. δεξιτερῇ δὲ
Ἀγκῶν' ἔσπασε χειρί, μέσῃ δ' ἐνικάββαλε δίνῃ.

In tertio Flacci,

——nil umbra, comaeque
Turbauitque sonus surgentis ad oscula nymphae.
Illa auidas iniecta manus heu sera cientem
Auxilia, et magni referentem nomen amici,
Detrahit. adiuta prono nam pondere vires.

Theocritus autem nudam tantum narrat summersionem. vbi aduertes etiam animum ad comparationem,

Ὡς δ' ὅτε τίς τε μύωπι τετυμμένος ἔσσυτο ταῦρος
Πίσεά τε προλιπὼν καὶ ἑλεσπίδας οὐδὲ νομήων
Οὐδ' ἀγέλης ὄθεται, πρήσσει δ' ὁδὸν, ἄλλοτ' ἄπαυστος,
Ἄλλοτε δ' ἱστάμενος, καὶ ἀνὰ πλατὺν αὐχέν' ἀείρων
Ἵησιν μύκημα, κακῷ βεβολημένος οἴστρῳ.

Continuo, volucri ceu pectora tactus asilo
Emicuit Calabris taurus per confraga septis,
Obuia quaeque ruens, tali se concitat ardens
In iuga senta fuga. Pauet omnis conscia late
Sylua. pauent montes.——

Hæc quidem sonora magis. plus tamen arrident Græca.

Supra ostendimus pugiles quales essent. nunc quantus Amycus,

Ἀλλ' ὁ μὲν ἢ ὀλοοῖο τυφωέος, ἠὲ καὶ αὐτῆς
Γαίης εἶναι ἔικτο πέλωρ τέκος. οἷα πάροιθεν
Χωομένη Διὶ τίκτεν.

In quarto Flaccus,

——mortalia nusquam
Signa manens, instar scopuli qui montibus altis
Summus abit, longeque iugo stat solus ab omni.

Cæterum quum alio pugnent modo apud Flaccum, alio apud Apollonium, remitto studiosos ad illorum versuum lectionem quos ponere piguit.

Nec minus Chalybum statuimus supra fodinas, atque artem Flaccus in eodem breuissime,

Gens Chalybum, duris patiens cui cultus in aruis,
Et domat afflicta semper domus ignea massa.

Harpyiæ itidem Flacci cum superioribus repetendæ sunt,

Diripiunt, verruntque dapes, fœdataque turbant
Pocula, fragrat odor, surgitque miserrima pugna.

Et haud multo post,

Fragrat acerbus odor, patrisque aspirat Auerni
Halitus.——& mox, ——*inhiat Cocytia nubes*
Luxurians, ipsoque ferens fastidia visu.
Tum sola colluuie, atque illisis stramina mensis
Fœda rigant, stridentque alæ, prædaque cruenta
Sæuit vtrinque fames.——

Iasonis oratio ad Æeten longe est apud Flaccum luculentissima, atque artis plena, qui cum Apollonij infantia ne est quidem conferenda.

E satione dentium nati, cui trium poetarum plus debeant ob illustrem narrationem, dispiciendum est. Vbi βώλακες ἀν-δραχθέες ab Apollonio dicuntur, Flaccus Bellatricem appellat glebam. Versus sunt in tertio,

Οἱ δ' ἤδη κατὰ πᾶσαν ἀνασταχύεσκον ἄρουραν
Γηγενέες. φρίξεν δὲ περὶ στιβαροῖς σακέεσσι.
Δούρασι τ' ἀμφιγύοις, κορύθεσσί τε λαμπομένῃσιν
Ἄρηος τέμενος φθισιμβρότου. ἵκετο δ' αἴγλη
Νειόθεν Οὔλυμπόνδε δι' ἠέρος ἀστράπτουσα.

In Flacci septimo,

Martius hic primum ter vomere fusus ab ipso
Clangor, & ex omni sonuerunt cornua sulco.
Bellatrix tum gleba quatit, pariterque creari,
Armaque phalanx, totisque insurgere campũ.

Sequitur deinde cædes apud vtrunque: sicut antecedit opera, & la-

à labor tauris iungendis: quæ studiosi inter se conferre poterunt. Libet tamen etiam ingeniosissimi poetæ versus ascribere his: quanquam haud multo post Latinos cum Latinis comparare instituimus. Igitur Ouidius in tertio Transformationum sedatius omnia,

Inde, fide maius, gleba cœpere moueri:
Primaq; de sulcis acies apparuit hastæ.
Tegmina mox capitum, picta nutantia cono.
Mox humeri, pectusq; oneratáq; brachia telis
Existunt, crescitq; seges clypeata virorum.

Addit & comparationem,

Sic, vbi tolluntur festis aulæa theatris,
Surgere signa solent, primumq; ostendere vultum,
Cætera paulatim, placidoq; educta tenore
Tota patent, imoq; pedes in margine ponunt.

HORATII GRÆCORVM COMPARATIO. CAPVT VII.

CVm Maronis aliquot loca ex Apollonio excuteremus, ad Flaccum vsque prouecti sumus. Nunc ad reliquos transeundum. Ac de Horatio quidem ita sentimus, Si Græcorum Lyrica extarent, futurum, vt illius furta quamplurima deprehenderentur, qui tamen imitatores seruum pecus appellare non dubitarit. Sane ex Pindaro illa,

Quem virum, aut Heroa, lyra, vel acri
Tibia sumis celebrare Clio? & reliqua.

Sic enim Pindarus,

Ἀναξιφόρμιγγες ὕμνοι
Τίνα θεὸν, τίν' ἥρωα
Τίν' ἄνδρα κελαδήσομεν; & quæ sequuntur.

Ex Alcæo, vt opinor, multa: vt hæc,

Deprome quadrimum Sabina
O Taliarche merum dyota.
Ἔγχεε, κίρνα πῶλαγόν. & illa,
Nunc est bibendum, & cætera,
Νῦν χρὴ μεθύσκειν, καί τινα πρὸς βίαν
Πίνειν.— Item,
Nullam Vare sacra vite prius seueris arborem.

Ex eodem Poeta.

Μηδὲν ἄλλο φυτεύσῃς πρότερον δένδρεον ἀμπέλω.

Puto tamen eum fuisse Græcis omnibus cultiorem.

OVIDII CVM GRÆCIS COMPARATIO. CAPVT VIII.

OVidij ingenium multis maius est visum, quam vt quicquam de Græcis mutaretur: quum tamen ille Transmutationum libros e Græcorum fabulis contexuerit: non dubito, quin eorum adiutus argumẽtis etiam, si quid extaret illustrius, suis inseruerit, præsertim quum μεταμορφώσεων titulo ab illis quoque sint editi libri: Inter quos etiam Callisthenem authorem prodidêre. Sed & Polyphemi cantionem sumpsit e Theocrito: quam fatali sua illa luxuria non tam amplam, quam vastam fecit. Ea est in tertiodecimo Transfigurationum, & in Idyllio ad Niciam, qui inscribitur Cyclops. quare inde petantur. Hesiodi autem secula ita est imitatus, vt longe post se reliquerit:

Χρύσεον μὲν πρώτιστα γένος μερόπων ἀνθρώπων
Ἀθάνατοι ποίησαν Ὀλύμπια δώματ' ἔχοντες:
Οἳ μὲν ἐπὶ Κρόνου ἦσαν, ὅτ' οὐρανῷ ἐμβασίλευεν.
Ὥστε θεοὶ δ' ἔζωον ἀκηδέα θυμὸν ἔχοντες;
Νόσφιν ἄτερ τε πόνων, καὶ ὀϊζύος· οὐδέ τι δειλὸν
Γῆρας ἐπῆν.—

Horum ille nihil, sed alia longe meliora. Illa autem;

—Καρπὸν δ' ἔφερε ζείδωρος ἄρουρα
Αὐτομάτη πολλόν τε, καὶ ἄφθονον.—

Ipsa quoque immunis, rastróque intacta, neque vllis
Saucia vomeribus per se dabat omnia tellus.

Quod male repetit;

Mox etiam fruges tellus inarata ferebat:

Omisit autem illud Hesiodi longe optimum in hac ætate;

Θνῆσκον δ' ὡς ὕπνῳ δεδμημένοι.—

Quæ autem de cæteris ętatibus in vtroque Poeta sentiamus, ad Hypercriticum nostrum retulimus. Imitatio in illis,

Οὐδὲ πατὴρ παίδεσσιν ὁμοίιος, οὐδέ τι παῖδες·
Οὐδὲ ξεῖνος ξεινοδόκῳ, καὶ ἑταῖρος ἑταίρῳ·
Οὐδὲ κασίγνητος φίλος ἔσσεται, ὡς τοπάρος περ.
Αἶψα δὲ γηράσκοντας ἀτιμήσουσι τοκῆας.

Viuitur ex rapto: non hospes ab hospite tutus,
Non socer a genero: fratrum quoque gratia rara est.
Imminet exitio vir coniugis, illa mariti.
Lurida terribiles miscent aconita nouercæ.
Filius ante diem patrios inquirit in annos.

EIVSDEM fames in octauo,

Est locus extremis Scythiæ glacialis in oris,

Tristis

Triste solum, sterilis, sine fruge, sine arbore tellus,
Frigus iners. illic habitant pallorq́, tremorque,
Et ieiuna fames. Et mox,
Deuenit in Scythiam, rigidiq́ cacumina montis.
Caucason appellant. serpentum colla leuauit,
Quæsitamq́ famem lapidoso vidit in agro
Vnguibus & raris vellentem dentibus herbam.
Hirtus erat crinis, caua lumina, pallor in ore.
Labra incana situ, scabri rubigine dentes,
Dura cutis, per quam spectari viscera possent.
Ossa sub incuruis extabant arida lumbis.
Ventris erat pro ventre locus: pendere putares
Pectus, & à spina tantummodo crate teneri.
Auxerat articulos macies, genuumq́ tumebat
Orbis, & immodico prodibant tubere tali.

Quæ libentius recito, quod præceptores nostri optimi ac doctissimi putabant sola excursione Callimachum, non etiam nitore, vinci. Id igitur vt pateat, illius versus ex pulcherrimo hymno in Cererem ponam,

Αὐτίκα οἱ χαλεπόν τε, καὶ ἄγριον ἔμβαλε λιμὸν,
Αἴθωνα, κρατερόν· μεγάλῃ δ' ἐστρεύγετο νούσῳ.

Vbi vides nihil hic comparari posse. Qui si damnant hanc descriptionē, Famam quoque Virgilianam vituperent necesse est.

Cæterum nudis ille rebus addidit ornamenta: veluti quum orationem attribuit Nymphæ. Callimachus solum, — κακὸν μέλος ἴαχεν ἄλλαις. Sacerdotem excitat Ceres, vt Erysichthona castiget. Ouidius famulo attribuit. Ille minas a securi: hic plagam sine minis. In arbore noster elegantior,

Stabat in his ingens annoso robore quercus,
Vna nemus vitta mediam, memoresque tabellæ,
Sertaq́ cingebant, voti argumenta potentis.
Sæpe sub hac Dryades festas duxere choreas.
Sæpe etiam manibus nexu ex ordine, trunci
Circumiere modum: mensuraq́ roboris vlnas
Quinq́ ter implebat: nec non & cætera tantum
Sylua sub hac omnis, quantum fuit herba sub illa.

Ille autem,

Ἦς δὲ τις αἴγειρος μέγα δένδρεον, αἰθέρι κῦρον·
Τῷ δ' ἔπι ται νύμφαι ποτὶ τὤνδιον ἑψιόωντο.

Quod hic μέγα δένδρεον; noster, *vna nemus*. Ea erat magnitudine vt sola pro nemore haberi posset. Sed & meliore consilio Robur esse fecit Ouidius, quam populum Græcus. Est enim

ſterilis, neque quicquam ad Cererem. Neq; hæc arbor cum aliis, neq; inter ſe illæ conueniunt quę ibi memorantur. Quis enim terrarum locus vnus Pyrum fert cum vlmo, & Pinu, & Populo? Quin etiam inuaſio atque impreſſio famis apud illum nulla: nobis adeo luculenta, vt nihil ſupra,

—altoq; ſopore ſolutum,
(Noctis enim tempus) geminis amplectitur vlnis,
Seq; viro inſpirat, fauceſq;, & pectus, & ora
Afflat, & in vacuis peragit ieiunia venis.

Affectum vero ipſum Callimachus vt effingat, tanto fuſior ac laxior, quanto fuerat in cæteris vel parcior vel caſtigatior. Orſus enim ab operis miniſtrorum,

Εἴκοσι δ' αὐτῷ ἔπνοντο, δυώδεκα δ' οἶνον ἄφυσσον.

pergit exequi particulatim minima quęque, vnde peteret opem ad extinguendam eſuritionem,

——καὶ δὴ μὲν αὐλὰς ἤδη
Τετράποδων ἤδη γὰρ ἀπηρνήσαντο μάγειροι,
Ἀλλὰ καὶ οὐρῆας μεγάλαν ὑπέλυσεν ἀμαξᾶν.
Καὶ τὰν βῶν ἔφαγεν, τὰν Ἑστίᾳ ἔτρεφε μάτηρ,
Καὶ τὸν ἀεθλοφόρον, καὶ τὸν πολεμήιον ἵππον.

vſque ad felem;

Καὶ τὰν αἴλουρον, τὰν ἔτρεμε θηρία μικρά.

Quæ noſter bono iudicio neglexit; illaque eſt imitatus, quæ ingenij ſui vi fecit, vt eſſent ſua.

Ἐνδόμυχος δ' ἤπειτα πανάμερος εἰλαπιναστὰς
Ἤσθιε μυρία πάντα. κακὰ δ' ἐξάλλετο γαστὴρ
Αἰεὶ μᾶλλον ἔδοντι. τὰ δ' ἐς βυθὸν οἷα θαλάσσας
Ἀλεμάτως ἀχάριστα κατέρρεεν εἴδατα πάντα.

Compones etiam comparationes,

Ὡς δὲ Μίμαντι χιών, ὡς ἀελίῳ ἔνι πλαγγών,
Καὶ τούτων ἔτι μεῖζον ἐτάκετο μέσφ' ἐπὶ νεῦρα,
Δειλαίῳ, ἶνές τε, καὶ ὀστέα μῶνον ἔλειφθεν.

Quæ poſtrema Fami nõ Eryſichthoni, tribuit Naſo. Quæ vero argute acuteq;, ac pluſquã humano ingenio eſt proſequutus, nõ pigebit aſcribere. Ipſo in ſomno eſurientẽ dij boni, cuiuſmodi?

Lenis adhuc ſomnus placidis Eryſichthona pennis
Mulcebat. petit ille dapes ſub imagine ſomni,
Oraq; vana mouet, dentemq; in dente fatigat,
Exercetq; cibo deluſum guttur inani;
Proq; epulis tenues nequicquam deuorat auras.
Vt vero eſt expulſa quies, furit ardor edendi:
Perq; auidas fauces, immenſaq; viſcera regnat.

Nec mora: quod pontus, quod terra, quod educat aer,
Poscit, & appositis queritur ieiunia mensis.
Inq; epulis epulas quaerit, quodq; urbibus esse,
Quodq; quod satis poterat populo, non sufficit uni:
Plusq; cupit, quo plura suam demittit in aluum.

Audi nunc comparationem,

Vtq; fretum recipit de tota flumina terra,
Nec satiatur aquis, peregrinosque ebibit amnes:
Vtq; rapax ignis non vnquam alimenta recusat,
Innumerasq; faces cremat, & quo copia maior
Est data, plura petit, turbaq; voracior ipsa est.
Sic epulas omnes Erysichthonis ora profani
Accipiunt, poscuntq; simul. cibus omnis in illo
Causa cibi est, semperq; locus fit inanis edendo.
Iamq; fame patrias, altique voragine ventris
Attenuarat opes: sed inattenuata manebat
Tum quoq; dira fames, implacataq; vigebat
Flamma gulae.——

In quibus eam vides vim sententiarum, quam nemo est Graecorum consequutus. Nam qualia illa? —*Inq; epulis epulas quaerit.*—Et de igne, copia fieri voraciorem. Et, — *Accipiunt, poscuntq; simul.*—Et, —*cibus omnis in illo Causa cibi est*, &c. —*semperq; locus fit inanis edendo.*

OPPIANI CVM ALIIS COMPARATIO.

CAPVT IX.

QVae igitur nostri de Graecis parare potuerunt, haec sint satis: neq; pauca, neq; omnia. Non enim tanquam atrienses, aut dispensatores apud herum putamus rationes: sed vt quaeq; optima visa sunt ad excitandam constituendamque nobilis Poetae imitationem, ita à nobis carptim & accepta & proposita sunt. Nunc vero ne quid desit tam perfecto operi, cōtemplemur id quoq; An Graecorum vllus ad nostrorum regulas suas direxerit dimensiones. Atq; Oppianus quidem inter Graecos adeo sublimis est, adeo numerosus, vt eorū vnus ad Virgilianā diligentiā aspirasse videatur. Quare si quid illi cum nostris cōmune sit, hic apponetur. Est comparatio nobilis in primo Piscationum, quae meretur studium & operam nostram.

Ὡς δ' ὅτ' ἀπ' αἰθιόπων τε καὶ αἰγύπτοιο ῥοάων
Ὑψιπέτης γεράνων χορὸς ἔρχεται ἠεροφώνων
Ἄτλαντος νιφόεντα πάγον, καὶ χεῖμα φυγόντες.

Πυγμαίων τ' ἀλεγεινὰ ἀμβλυνῶσι θέεθλα.
Τῆσι δ' ἄρ' ἐπ' ὀρθῇσιν κατ' αἰχμὰς ἀνέρες ἰσμοὶ
Ἠ' ἔρεα τε σκιάουσι, καὶ ἄλλοτε ὄγμον ἔχουσι.

Hanc quum ex Virgiliana, quam supra posuimus, acceperit, ide circo tam grandibus numeris cecinit.

LVCANVS autem in quinto sic,

Strymona sic gelidum bruma pellente relinquunt
Poturæ te Nile grues, primoque volatu
Effingunt varias casu monstrante figuras.
Mox ubi percussit tensas Notus altior alas,
Confusos temere immistæ glomerantur in orbes,
Et turbata perit dispersis littera pennis.

Non potuit autem, neque decuit, explicare totum locum illum Virgilij ex tertio absolutissimi operis Oppianus,

Interea toto non secius æquore ningit.
Intereunt pecudes. stant circunfusa pruinis
Corpora magna boum, & summis vix cornibus extant.

& cætera: quippe legibus comparationis in angusto cogitur.

Ὡς δ' ὁπότ' εὐρύπεδον σκιόεσσι νιφάδεσσιν ἀλωὴν
Ἑσπερίου ζεφύροιο θοὸν μένος ἠδὲ χάλαζα
Κυανέης ἰδέειν ἀποφαίνεται. ἀλλ' ἄρα πᾶσαν
Ἀργεννὴ χιόνεσσιν ἐπασσυτέρῃσι καλύπτει.

Etiam quod Maronis supra posuimus de aquila & serpente, ia pse diuersis modis transtulit ad ceruum & serpentem,

Ὡς δ' ὅτ' ἀνὰ ξυλόχους ὀφίων ὁδὸν ἐξερεείνων
Βεβρυχὼς ἔλαφος ῥινηλατον ἴχνος ἀνεῦρε,
Χειὴν δ' εἰσαφίκανε, καὶ ἑρπετὸν εἴρυσεν ἔξω,
Λάπτει δ' ἐμμαπέως· ὁ δ' ἑλισσεται ἀμφί τε γυῖα,
Λαιμόν τε, στέρνον τε· τὰ δ' ἠμύβεται κεχυμένα
Ἄψεα. πολλὰ δ' ὀδόντες ὑπὸ στόμα δαιτρεύουσι.

Vide etiam quam magnifice ædificauit super tenui illo Horatij fundamento,

Non missura cutem, nisi plena cruoris hirudo.

In secundo nanque sic,

Ὡς δ' ὁπότ' ἐπὴν ἰητὴρ πολυμήχανος ἕλκος ἀφύσσῃ
Οἰδαλέον, τὸ πολλὸν ἀνάρσιον ἔνδοθεν αἷμα
Ἐννέμεται, βδέλλας δὲ γυιαῖς χυμοδόχος λίμνης
Ἐμπεπτὲ τοῖς ἐρμένοις κατὰ χροὸς ἐφέλξει
Δαίνυνται μέλαν αἷμα· ταὶ δ' αὐτίκα γυρωθεῖσαι
Κυρτοῦνται, καὶ λύθρον ἐφέλκεται οὐδ' ἀνίησιν,
Εἰσόκεν αἱμοβαρῆ ζωὴν ποτὸν αὖ ἐρύσωσι,
Ἐκ χροὸς αὐτοκύλιστοι πίπτῃ μεθύουσα ἐν ὁ μέγα

Par opera & laus in illis ex quarto operis incomparabilis,

—Meropesq., aliaq. volucres,
Et m anibus Procne pectus signata cruentis.
Omnia nam late vastant, ipsasque volantes
Ore ferunt, dulcem nidis immitibus escam.

Ille in tertio piscationum,

Ὡς δ' ὁπότ' ἀπτῆσιν φέρει βόσιν ὀρταλίχοισι
Μήτηρ εἰαρινὴ ζεφύρου προάγγελος ὄρνις,
Οἱ δ' ἁπαλὸν τρύζοντες ἐπιθρώσκουσι καλιῇ
Γηθόσυνοι περὶ μητέρ', καὶ ἱμείροντες ἐδωδῆς
Χεῖλος ἀναπτύσσουσιν· ἅπαν δ' ἐπὶ δῶμα λέλακεν
Ἀνδρὸς ξεινοδόκοιο λίγα κλάζουσι νεοσσοῖς.]

Nec minus illa,

— & odora canum vis: tanquam disertus declamator, propositum argumentum felicissime locupletauit, in quarto,

—ἤϋτ' ἐς ἴχνος
Κνωσσὶς εὐρίνοιο κυνὸς φῦλον, ὅς τ' ἐν ὄρεσσι
Θηρὸς ἀνιχνεύει σκολιὴν βάσιν ἐξερεείνων,
Ῥινὸς ὑπ' ἀγγελίῃ νημερτεῖ· καί τε μιν ὦκα
Μάρψε, καὶ οὐκ ἐμόγησεν, ἰδὼν δ' ἐπέλυσεν ἀνάγκας.

Quæ posuimus ad excitandam indolem iuniorum; vt haberent exempla vtriusque orationis vel breuioris, vel vberioris.

Nemo etiam dubitabit, qui hæc legerit Oppiani,

Ὡς δὲ καὶ ἐν ξυλόχοισιν ὀρέστεροι ἀγρευτῆρες
Εἶλον ἀναλκείην ἔλαφον εὐαγρέϊ τέχνῃ
Μηρίνθῳ στέψαντες ἅπαντα δρυμὸς, ἀμφὶ δὲ κύφων
Ὀρνίθων δήσαντο θοὰ πτερά· ταὶ δ' ἐρόωσαν
Ἠλίβατον πτοίησαν κενὸν φόβον, οὐδὲ πελάσσαι
Μαψιδίως πτερύγεσσιν ἀνεξόμεναι μεθορμήμασιν,
Εἰσόκε θηρητῆρες ἐπαΐξαντες ἱμάσσι.

quin ex Virgilianis tam sublimem sumpserit spiritum. Sunt autem in duodecimo diuini operis,

Inclusum veluti si quando flumine nactus
Ceruum, aut puniceæ septum formidine pennæ
Venator cursu canis, & latratibus instat.

Artem illam pennarum è Gratio disces.

Diuina quoque illa ex quarto politissimi operis,

Qualis populea mœrens Philomela sub umbra
Amissos queritur fœtus, quos durus arator
Obseruans nido implumes detraxit: at illa
Flet noctem, ramoque sedens miserabile carmen
Integrat, & mœstis late loca questibus implet.

fuere pro Idea ad suauissima hæc, quæ posuit in quinto illa:

Ὡς δ' ὁπότ' ἐρπηλίχοισι χελιδόσι νηπιάχοισι
Νέρθεν ὑπὲξ ὀρόφοιο τεχνὺν ὄφις ἄγχι πελάσσῃ,
Καὶ τὰς μὲν κατέπεφνε, καὶ ὤκεσιν οἶδεν ὀδόντων,
Μήτηρ δ' ἀμφὶ τὸν μὲν ἀποζομένη περιπέτηται
Λιγέα τετριγυῖα φόνον γόον.—

Sunt & hæc ex eadem officina in primo venationum,

Ἔρχεο, καὶ τρηχεῖαν ἐπιστείβωμεν ἀταρπὸν,
Τὴν μερόπων οὔπω τις ἑῆς ἐπάτησεν ἀοιδαῖς.

LVCRETIVS enim,

Auia Pieridum peragro loca, nullius ante
Trita solo.—Quæ suo more diuina fecit Maro in tertio consummati operis,

Sed me Parnasi deserta per ardua dulcis
Raptat amor. iuuat ire iugis, qua nulla priorum
Castalium molli diuertitur orbita cliuo.

Sane in secundo nihilo insuauiora,

Me vero primum dulces ante omnia Musæ,
Quarum sacra fero ingenti percussus amore,
Accipiant.—Quibus deinde addidit beati ingenij opes, quæ sequuntur.

Habes igitur maximi Græcorum cum excellentissimo omnium Poetarum comparationem. Nunc videamus, an cum Gratio, aut Nemesiano quicquam illi conueniat, si prius picturam equi ex Marone designauerimus.

Βαιὸν ὕπερθε κάρηνον, μετήορον, ὕψι τιταίνων
Αὐχένα μέγας αὐτὸς ἐὼν, ἀθερηγέα γυῖα,
Ὕψι κάρηνον, παῦρα δὲ χρόνου ποτὶ δειράδα νάσσει.
Εὐρὺ πέλοι, φαιδρόν τε μετάφρενον. ἐν δ' ἄρα κόρσης
Ἀμφὶ μέτωπα τριχῶν πυκινοὶ πελοίατο κόρυμβοι.
Ὄμμα τορὸν, πυρόεντον, ἐπισκυνίοισι διαφαινόν.
Εὐρεῖαι ῥῖνες, στόμα δ' ἄρτιον, ὤατα βαιά,
Γναμπτὴ δειρὴ πέλοιτο καὶ αὐχένιος ἵππου.
Ὡς, ὅτε χαιτήεσσα λόφοις νεύει τρυφάλεια.
Πολλὴ πέλοι στέρνοιο, δολιχὸν δέμας, εὐρέα νῶτα,
Καὶ ῥάχις ἀμφιδύμοισι μέσην ἰξύα πηξάμενος
Ἐκ δὲ θέοι πολλὴ μετόπισθε ὑπέρτριχος οὐρή.
Μηροὶ δ' εὐπαγέες μυώδεες, αὐτὰρ ἔνερθεν
Ὀρθοτενεῖς δολιχοί τε πόδες ἀθερείδεες αὐλοί,
Καὶ μάλα λεπταλέοι, οἷάπερ λελάθοντο κῶλα,
Οἷα πυκνοκεράεσσιν ἀελλοπόδεσσ' ἐλάφοισι.

Καὶ

Καὶ σφυρὸν ἀγκλίνοιτο, θοοὶ δὲ περίδρομοι ὁπλαὶ
Ὕψι μάλ' ἐκ γαίης, πυκιναί, κερόεσσα κραταιή.

Hæc an vera sint omnino, alterius est operæ. Quæ ab Apolline nostro dicta sint videamus.

—illi ardua ceruix,

Argutumque caput, non solum paruum. *breuis aluus,* non autem δολιχὴν λίμας. *obesaq; terga,* non solum lata,

Luxuriatq; toris animosum pectus: non est satis πολὺ στέρνον. Sed & ἤθεα supra declarabat,

—generosi pullus in aruis

Altius ingreditur, & mollia crura reponit. id est, non rigide protenta: sed quod Aristoteles dicit, ὑγρά.

Primus & ire viam, & fluuios tentare minaces
Audet, & ignoto sese committere ponto,
Nec vanos horret strepitus.— & hic intermiscet,

—tum si qua sonum procul arma dedere,
Stare loco nescit, micat auribus, & tremit artus,
Collectumq; premens voluit sub naribus ignem.
Densa iuba, & dextro iactata recumbit in armo.
At duplex agitur per lumbos spina.— hoc erat ἀμφίδυμον.

—cauatque
Tellurem, & solido grauiter sonat vngula cornu.

E GRATIO vero hæc,

Nempe ingens, nempe ardua fundet in auras
Crura.— Cætera de nationibus trahit. In quibus mirum quod tum ipse, tum Oppianus profitetur,

Non tamen Hispano Martem tentare minacem
Ausim.— Sic Græcus celeritate sola dilaudatos damnat tanquam imbelles,

Ἀλλ' ἤτοι καὶ πάρθοισι μέγα προφέρουσιν Ἴβηρες
Ὠκυτέροισι πόδεσσι κραιαίνοντες πεδίοισιν,
Κείνοισιν τάχα μοῦνος ἐναντίον ἰσοφαρίζοι
Αἰετὸς αἰθερίοισιν ἐπιθύνων γυάλοισιν.
Ἤ κίρκος ταναῇσι τιταινόμενος πτερύγεσσιν,
Ἢ δελφὶς πελάγεσσιν ἀλιβαθέσιν ῥοθίοισι.
Τόσσον Ἴβηρες ἔασι θοοὶ πόδας ἀνεμόεντες.
Ἀλλ' ὀλίγοι, βαιοί τε μένος, καὶ νήλιδες ἦτορ.

Nostris sane vsibus nulla terrarum pars mittit præstantiores, siue dexteritatem, siue animum spectes. Nam & domino mites, & hostium hostes sunt. Impulsi in mucrones abeunt, iussu heri morituri. Cæsi non auertuntur percussorem etiam appetunt. denique fiunt sæuiores. Videmus nos inter animi

fideique miracula vnum e commilitonibus auectũ incolumem, equo ita saucio, vt etiam intestina per humum traheret: neque prius concidendi tempus esse ratus est, quam sessor descenderet, atque in socij terga subsiliret. Quod tamen addit, verum est,

Καὶ δρόμον ἐν παύροισιν ἐλεγχόμενοι σταδίοισι.

Quod autem nõ notos habuerit Hispanos equos & hinc patet,

Ὁπλὴν δ' οὐ κρατερήν, τηλοτρέφοι, εὐρυπέδιλοι.

quum pauci equi meliore vngula fulciantur, totaque Hispania scrupea, sabulosa, aspera, siticulosa sit, tantum abest, vt limo latove vngulæ corrumpantur. Quare plerisque Hispaniæ locis calceos e cannabinis filamentis connexos gerunt. NEMESIANVS autem sic, longe inferior illis,

Illa ampla satis leui sunt æquora dorso,

Immodicumque latus.—De latere intellige, non, vt ille, δέμας, id est corpus totum. Animosiores enim sunt. Neque deficit facilis spirandi vis, nec diuturna spiritus contentio labefacit. tum sequitur, —*paruaque ingentibus alui.* Ita vero adultis. At pullum eme, cuius altius par sit maternæ, verum, atque commune prouerbium militare. Causas hasce & alias reddidimus iis in libris, qui mihi ab amanuensi furto surrepti sunt. Et,

Ardua frons, auresq; agiles, capitisq; decoro
Altus honos, oculique vago splendore micantes.
Plurima se validos ceruix resupinat in armos.
Fumant humentes calida de nare vapores.
Nec pes officium standi tenet. Vngula terram
Crebra ferit, virtusq; artus animosa fatigat.

Canum vero formam quis horum trium absolutius descripserit, videamus,

Μηκεδανόν, κρατερόν, δέμας, ἄρκιον, ἠδὲ κάρηνον
Κοῦφον, εὔγληνον, κυαναῖς πάλλοιτο ὀπωπαῖς.
Καρχαρέον στόμα ... δ' ὕπερθεν
Οὔατα λεπταλέοισιν ἀεξομένοισθ' ὑμένεσσι.
Δειρὴ μηκεδανή, καὶ στήθεα νέρθε κρατεινά,
Εὐρέα, τὰ προπάροιθε δὲ τ' ὀλιζότεροι πόδες ἔστων,
Ὀρθοτενεῖς, κῶλον ... δολιχήρεες ἔστω,
Εὐρέες ὤμων πλάτεϊ, πλευρῶν ἐπικάρσια ταρσά.
Ὀσφύες εὔσαρκοι, μὴ πίονες· αὐτὰρ ὄπισθεν
Στριφνή τ', ἀντίδος τε πέλοι δολιχήρεες οὐρή.

Hi ad cursum: ad pugnam vero,

Σιμότεροι μὲν ἔασι πρόσωπα. δειρὰ δ' ὕπερθε
Νεῦρα ἐπισκυνίοισι μεσόφρυα, καὶ πυρόεντες
Ὀφθαλμοὶ χαροποῖσιν ὑποστράπτοντες ὀπωπαῖς

Ρινὸς ἄπως λάσιος, κρατερὴ δ' ἐπιγουνὶς ἰνεία νῶτε.

Quales ait minus celeres magis animosos, magisque fortes.

GRATIVS ad hunc modum,

Sint celsi vultus, sint hirta frontibus aures,
Os magnum, & patulis agitatos morsibus ignes
Spirent. astricti succingant ilia ventres.
Cauda breuis.—quo loco melius, quam Græcus. magna nanque cauda venaticis cursoribus oneri est. Sequitur,

—*longumque latus, discretaque collo*
Cæsaries, non pexa nimis: non frigoris illa
Impatiens: validis tum surgat pectus ab armis:
Quæ magnos capiat motus, magnisque supersit.

Diuinum profecto versum,

Effuge, qui lata pandit vestigia planta:
Mollis in officio: siccis ego dura lacertis
Crura velim, & solidos hac in certamina calces.

AVRELIVS autem Nemesius hæc,

—*sit cruribus altis*
Sit rigidis: multamque gerat sub pectore lato.
Costarum sub fine decenter prona carinam.
Quæ sensim rursus sicca se colligat aluo.
Renibus ampla satis validis diductaque coxas,
Cuique nimis molles fluitent in cursibus aures.

Quibus e locis haud parum capias impetum ad imitationem, atque exercitationem

Ex Arato quoque & Nicandro fortasse educi possint aliqua. Sed hæc impræsentia sint satis. Quod si quæras adhuc alia, conferre possis Vulcani casum, qui & ab Homero & a Flacco descriptus fuit. Sunt in I Iliados,

Ἤδη γάρ με καὶ ἄλλοτ' ἀλεξέμεναι μεμαῶτα
Ῥῖψε ποδὸς τεταγὼν ἀπὸ βηλοῦ θεσπεσίοιο.
Πᾶν δ' ἦμαρ φερόμην, ἅμα δ' ἠελίῳ καταδύντι
Κάππεσον ἐν Λήμνῳ· ὀλίγος δ' ἔτι θυμὸς ἐνῆεν.
Ἔνθα με Σίντιες ἄνδρες ἄφαρ κομίσαντο πεσόντα.

In II Argonauticon,

Mox etiam pauida tentantem vincula matris
Soluere præruptis Vulcanum vertice cœli
Deuoluit. ruit ille polo noctemque diemque
Turbinis in morem, Lemni cum littore tandem
Insonuit, vox inde repens ut perculit vrbem,
Acclinem scopulo inueniunt, miserentque, fouentque
Alternos ægro cunctantem poplite gressus.

LATINI CVM LATINIS COMPARANTVR, CAP. X.

NEque paucis, neque plebeis exemplis comparatum nobis puto, vt initæ possimus rationem rerum naturas exprimendi. Neque enim alio modo imitamur quæ dixerint priores, quam illi res ipsas imitati sunt. Vbi haud parum dubitandum est, vtrum potius eueniat nobis, iuuemur ne aliorum inuentione (videmus enim & quæ viderunt illi, & quæ nobis, non visa sibi, videnda reliquerunt) an premamur iniquius. quippe præuenti raro meliora possumus addere bonis. Nam posteaquam liberum laxumque dicendi genus ex Homero castigauit diuinus Maro: posteriores poetæ, quid quoue modo dicerent, vix inuenere. Quare Latinorum quoque ingenia sunt inter se conferenda, quorum iudicio nostri operis apparatus fiat luculentior. Primum igitur certis materiis quasi capita quædam statuantur. Deinde si quid præterea fecerit ad rem, vt sese illa dabunt, excipientur. A pestilentia placuit incipere, quæ in III. limatissimi operis vicit omnium mortalium vel laudem, vel obtrectationem.

PESTILENTIA. CAP. XI.

Hic quondam cæli vitio miseranda coorta est
Tempestas, totoq; Autumni incanduit æstu,
Et genus omne neci pecudum dedit, omne ferarum,
Corrupitq; lacus, infecit pabula tabo.

LVCRETIVS in VI ex Thucydide,

—mortifer æstus
Finibus in Cecropis funestos reddidit agros,
Vastauitq; vias, exhausit ciuibus vrbem.

OVIDIVS in VII,

Dira lues populis, odio Iunonis iniqua
Incidit, exosa dictas a pellice terras.
Principio cælum spissa caligine terras
Pressit, & ignauos inclusit protinus Austros.
Constat & in fontes vitium venisse, lacusq;.

VIRGILIVS,

Nec via mortis erat simplex, sed vbi ignea venis
Omnibus acta sitis miseros adduxerat artus,
Rursus abundabat fluidus liquor, omniaq; in se
Ossa minutim morbo collapsa trahebat.

LVCRETIVS,

Nec nimio cuiquam posses ardore tueri
Corporis in summo summam feruescere partem:

Sed potius tepidum manibus proponere tactum,
Intima pars hominum vero flagrabat ad ossa.
Inciderunt ipso vomentes ore patente.
Insedabiliter sitis arida corpora mersans
Æquabat multum paruus humoribus imbrem.

VIRGILIVS,

Quæsitaq; nocent artes. cessere magistri
Phillyrides Chiron, Amythaoniusq; Melampus.

LVCRETIVS,

Nec requies erat vlla mali, defessa iacebant
Corpora. mussabat tacito medicina timore.

OVIDIVS,

Dum visum est mortale malum, tantaq; latebat
Causa nocens cladis, pugnatum est arte medendi,
Exitium superabat opes, victaq; iacebant.

SANE causa efficacior apud Ouidium, propter quam nullo vsui essent artes. Quippe morbus non erat à vitio elementorũ tantum, sed etiam ab ira deorum. Quare non solum pro aliis frustra medici, sed pro se temere: nempe,

——inq; ipsos sæua medentes
Erumpit clades: obsuntq; authoribus artes.

SILIVS in XIV.,

Succumbit medicina malis: cumulantur acerui
Labentum, & magno cineres sese aggere tollunt.

VIRGILIVS,

Sæpe in honore deum medio stans hostia ad aram,
Lanea dum niuea circumdatur infula vitta,
Inter cunctantes cecidit moribunda ministros:
Aut si quam ferro mactauerat ante sacerdos,
Inde neq; impositis ardent altaria fibris,
Nec responsa potest consultus reddere vates:
Ac vix suppositi tinguntur sanguine cultri.
Summaq; ieiuna sanie infuscatur arena.

OVIDIVS,

Admotiquoties templis, dum vota sacerdos
Concipit, & fundit purum inter cornua vinum
Haud expectato ceciderunt vulnere tauri.

ET MOX more suo iterum,

——mugitus victima diros
Edidit, & subito collapsa sine ictibus vllis
Exiguo tinxit subiectos sanguine cultros.

VBI est plena Virgilianorum imitatio,

Fibra

Fibra quoq; ægra notas veri, monitusq; deorum
Perdiderat, ———

Hæc quoque illa referunt superiora.

VIRGILIVS,

Hinc lætis vituli vulgo moriuntur in herbis,
Et dulces animas plena ad præsepia reddunt.
Hinc canibus blandis rabies venit, & quatit ægros
Tussis anhela sues, ac faucibus angit obesis.

SILII quoque conatus attendere poteris. Sic enim in XIV.

Cringens æstiferis Titan feruoribus auras,
Et patulam Cyanen, lateq; palustribus vndis
Stagnantem Stygio Cocyti oppleuit odore,
Temporaq; Autumni lætis florentia donis
Fœdauit, rapidoq; accendit fulminis igni.
Fumabat crassus nebulis caliginis aer.
Squallebat tellus vitiato fœcunda dorso,
Nec victum dabat, aut vllas languentibus vmbras
Atq; ater piceam vapor exspirabat in æthram.

HINC Homerum sequitur,

Vim primi sensere canes: mox nubibus atris
Fluxit deficiens penna labente volucris:
Inde feræ syluis sterni, ———

IN quos versus cum à superioribus incidas, videaris balbutientem scholasticum audire. Quare nostros quoque versus, qui in Rochihymno simile tractant argumentum, hisce adscribere cœpit impetus: & fecissem, nisi putassem inuidiosum. Cessimus itaque pudori.

LVCRETIVS,

—cum primis fida canum vis
Strata viis animam ponebat in omnibus ægram.
Extorquebat enim vitam vis morbida membris.

OVIDIVS,

Strage canum primo, volucrumq;, auiumq;, boumq;,
Inq; feris subitò deprensa potentia morbi.

VIRGILIVS,

Labitur infelix studiorum, atq; immemor herbæ
Victor equus, fontesque auertitur, & pede terram
Crebra ferit: demissæ aures, incertus ibidem
Sudor, & ille quidem morituris frigidus: aret
Pellis, & ad tactum tractanti dura resistit.

OVIDIVS,

Acer equus quondam, magnæq; in puluere famæ

Degenerat. palmæ veterumq; oblitus honorum
Ad præsepe gemit morbo moriturus inerti.

SILIVS

Heu dolor! insignis natis bellator in armis
Ignauo rapitur letho. ———

Deinceps prosequitur Maro in armentis morbi signa & mortis, ac remedia diuinitus: quippe tum castissime, tum luculentissime. mox vero illa vere Apolline digna,

Ecce autem durò fumans sub vomere taurus
Concidit, & mistum spumis vomit ore cruorem,
Extremosque ciet gemitus. it tristis arator,
Mærentem abiungens fraterna mortè iuuencum,
Atq; opere in medio defixa reliquit aratra.

TVM illa cœlo ipso profecto delapsa,

Non vmbræ altorum nemorum, non mollia possunt
Prata mouere animum: non qui per saxa volutus
Purior electro campum petit amnis. at ima
Soluuntur latera, atq; oculos stupor vrget inertes,
Ad terramq; fluit deuexo pondere ceruix.

SATIS hæc erant ad deterrendum animos sapientum ab imitatione. verum ea his addidit, quæ etiam obtererent audaciam,

Quid labor, aut benefacta iuuant? quid vomere terras
Inuertisse graues? atqui non Massica Bacchi
Munera, non illis epulæ nocuere repostæ.
Pocula sunt fontes liquidi, atq; exercita cursu
Flumina, nec somnos abrumpit cura salubres.

QVÆ equidem malim à me excogitata atque confecta, quã vel Crœsum, vel Cyrum ipsum dicto habere audientem.

OVIDIVS autem properat. nullum enim spatium reliquit ille, in quo vestigium posset ponere,

Concidere infelix validos miratur arator
Inter opus tauros, medioq; recumbere sulco.

VIRGILIVS,

Non lupus insidias meditatur ouilia circum,
Nec gregibus nocturnus obambulat: acrior illum
Cura domat. timidi damæ ceruiq; fugaces
Nunc interque canes, & circum tecta vagantur.

OVIDIVS,

Non aper irasci meminit, nec fidere cursu
Cerua, nec armentis incurrere fortibus vrsi.
Omnia languor habet. syluisq; agrisq; viisq;
Corpora fœda iacent. vitiantur odoribus auræ,

Virgilius post haec serpentum clades canit ab illis nuda. de auibus vero,

Ipsis est aer auibus non aequus: & illae
Alta praecipitem vitam sub nube relinquunt.

LVCRETIVS simpliciter,

Nec tamen omnino temere illis sedibus vlla
Comparebat auis. ——

Verum quae sequuntur, non solum narrationi, sed etiam cuiuis expectationi finem imponere poterunt,

Balatu pecorum, & crebris mugitibus amnes
Arentesq; sonant ripae collesq; supini.
Iamq; cateruatim dat stragem, atq; aggerat ipsis
In stabulis turpi dilapsa cadauera tabo:
Donec humi tegere, ac foueis abscondere discunt.
Nam neq; erat coriis vsus, neq; viscera quisquam
Aut vndis abolere potest, aut vincere flamma.
Nec tondere quidem morbo, illuuieq; peresa
Vellera, nec telas possunt attingere putres.
Verum etiam inuisos si quis tentarat amictus,
Ardentes papulae, atq; immundus olentia sudor
Membra sequebatur: nec longo deinde moranti
Tempore contactos artus sacer ignis edebat.

LVCRETIVS,

Multaq; humi cum inhumata iacerent corpora supra
Corporibus, tamen alituum genus, atque ferarum
Aut procul absiliebat, ne acrem exciret odorem:
Aut vbi gustarat, languebat morte propinqua.

VIRGILIVS,

Praeterea nec iam mutari pabula refert.

LVCRETIVS,

Nec refert, vtrum nos in loca deueniamus
Nobis diuersa, & caeli mutemus amictum:
An caelum nobis naturam intro corruptam
Deferat. ——

MVLTA praeterea, quae prolixius sequitur Thucydides, omisit diuinus Poeta duabus de causis. namque & fastidium semper fugit (quae virtus habenarum laxatores istos defecit: Lucanum dico, Statium, atque alios) & de gregibus cum scriberet particulatim humanos interitus describendos aliis permisit iudiciis: ipse suo est vsus. Lucretius autem, qui rerum naturam canit, iure minutiora persecutus est: nec minore Ouidius ratione: quippe in Æaci persona absumptũ narrat populũ.

Non

Non sunt igitur contemnenda, si qua conueniant apud vtrunque. Spectemus igitur, quid ad Lucretii puritatem addiderit Ouidius,

LVCRETIVS.

Principio caput incensum feruore gerebant,
Et duplices oculos suffusa luce rubentes.
Sudabant etiam fauces intrinsecus atrae
Sanguine & ulceribus vocis via septa coibat,
Atq; animi interpres manabat lingua cruore,
Debilitata malis, motu grauis, aspera tactu.
Inde vbi per fauces pectus compleuerat, & ipsum
Morbida vis in cor maestum confluxerat aegris,
Omnia tum vero vitai claustra lababant.
Spiritus ore foras tetrum voluebat odorem,
Rancida quo perolent proiecta cadauera ritu.

OVIDIVS.

Viscera torrentur primo, flammaq; fatiscunt.
Indicium rubor est, & ductus anhelitus igni.
Aspera lingua tumet, tepidisq; arentia ventis
Ora patent, auraeq; graues captantur hiatu.
Non stratum, non vlla pati medicamina possunt.

SILIVS quoque aliquid, tanquam cornicula meditatus est.

Arebat lingua, & gelidus per viscera sudor
Corpore manabat tremulo, destricto fauces
Abnuerant sicca iussorum alimenta ciborum
Aspera pulmonem tussis quatit: & per anhela
Igneus efflatur sitientum spiritus ora.
Lumina ferre grauem vix sufficientia lucem
Vnca nare iacent, saniesq; immista cruore
Expuitur: membrisq; cutis tegit ossa peresis.

LVCRETIVS.

Multi praecipites lymphis putealibus alte
In fluuios partim gelidos ardentia morbo
Membra dabant, nudum iacientes corpus in vndas.
Inciderunt ipso venientes ore patente.
Insedabiliter sitis arida corpora mersans
Aequabat multum paruis humoribus imbrem.

OVIDIVS.

—passim positoq; pudore
Fontibus, & fluuiis puteisq; capacibus haerent:
Nec sitis est extincta prius quam vita, bibendo.

LVCRE-

LVCRETIVS,

Nec requies erat vlla mali. defessa iacebant
Corpora.—OVIDIVS;
Inde graues morbo nequeunt consurgere, & ipsis
Immoriuntur aquis;

SED repetit Lucretius mox hoc idem;

Multa siti prostrata viam per, proq; voluta
Corpora sic amnes ad aquarum strata iacebant,
Interclusa anima nimia dulcedine aquarum.

DE funeribus autem,

Omnia denique sancta deum delubra repleràt
Corporibus mors exanimis: onerataq; passim
Cuncta cadaueribus cælestum templa manebant
Hospitibus loca, quæ complerant æditumentes.
Nec iam relligio diuum, nec numina magni
Pendebant. etenim præsens dolor exuperabat:
Nec mos ille sepulturæ remanebat in vrbe,
Vt pius hic populus semper consuerat humari.
Perturbatus enim totus trepidabat, & vnus
Quisq; suum pro re consortem mæstus humabat.
Multaq; vi subita, & paupertas horrida suasit.
Namq; suos consanguineos aliena rogorum
Insuper extructa ingenti clamore locabant.
Subdebantq; faces multo cum sanguine sæpe
Rixantes potius, quam corpora desererentur.

OVIDIVS.

Corpora missa neci nullis de more feruntur
Funeribus. neq; enim capiebant funera portæ.
Aut inhumata premunt terras, aut dantur in altos
Indotata rogos: & iam reuerentia nulla est.
Deq; rogis pugnant, alienisq; ignibus ardent.
Qui lacryment, desunt, indefletaq; vagantur
Natorum matrumq; animæ, iuuenumq; senumque:
Nec locus in tumulos, nec sufficit arbor in ignes.

SILIVS,

Passim etiam deserta iacent, inhumataq; late
Corpora, pestiferos tetigisse timentibus artus.

LVCANVS igitur, cum vidisset communes hosce locos occupatos, materiæ summam satis habuit percurrere. Sunt autem in VI,

Corpora tum soluit tabes, & digerit artus,
Traxit iners cælum fluida contagia pestis

Obscuram in nubem. tali spiramine Nessus
Emittit stygium nebulosis aera saxis:
Antraque lethiferi rabiem Typhonis anhelant.
Inde labant populi, cæloq; paratior unda
Omne pati virus, durauit viscera cœno.
Iam riget atra cutis, distentaq; lumina rumpit:
Igneaq; in vultus & sacro feruida morbo
Pestis abit, fessumq; caput se ferre recusat.
Iam magis atq; magis præceps agit omnia fatum.
Nec modij dirimunt morbi vitamq; necemq;
Sed languor cum morte venit, turbaq; cadentum
Aucta lues, dum mista iacent incondita viuis
Corpora nam miseros ultra tenteria ciuis
Spargere, funus erat.—

TEMPESTAS. CAPVT XII.

NOn minor affectatio ad poeticam gloriam erexit ingenia in describenda tempestate cuius magnitudinem ex diuini viri numeris primo loco explicemus.

Incubuere mari, totumq; a sedibus imis
Vna Eurusq; Notusq; ruunt, creberq; procellis
Africus, & vastos voluunt ad littora fluctus.
Insequitur clamorq; virum, stridorq; rudentum.
Eripiunt subito nubes cœlumq; diemq;
Teucrorum ex oculis, ponto nox incubat atra.
Intonuere poli, & crebris micat ignibus æther,
Præsentemq; viris intentant omnia mortem.

Profecto horror ex apparatu minacissimæ tempestatis hic est pictus, potius quam dictus.

OVIDIVS autem,

Cum mare sub noctem tumidis albescere cœpit
Fluctibus, & præceps spirare valentius Eurus.

HACTENVS efficacia nulla: & tamen,

Ardua iamdudum demittite cornua, rector
Clamat, & antennis totum subducite malum,
Hic iubet.—nimis propere illa:—*impediunt aduersa iussa*
procella,
Nec sinit audiri vocem fragor æquoris vllam.

At enimuero nautas ita repente facere amentes minime decuit. nondum enim re desperata.

Hic rapit antennas, quæ dum sine lege geruntur,
Aspera crescit hyems.—& mox,
Ipse pauet, nec se, qui sit status, ipse fatetur

Scire ratis rector, nec quid iubeatve, velitve.

De ventis autem & fluctibus illa,

Quippe sonant clamore viri, stridore rudentes,
Vndarum incursu grauis vnda, tonitribus æther.
Fluctibus erigitur, cælumq; æquare videtur
Pontus, & inductas aspergine tangere nubes
Et modo, cum fuluas ex imo vertit arenas,
Concolor est illis: Stygia modo nigrior vnda
Sternitur interdum, spumisq; sonantibus albet.

LVCANVS in V.

Primus ab Oceano caput exeris Atlanteo
Core mouens æstus. iam te tollente furebat
Pontus, & in scopulos totas erexerat vndas:
Occurrit gelidus Boreas, pelagusq; retundit:
Et dubium pendet, vento cui pareat æquor.
Sed Scythici vicit rabies Aquilonis, & vndas
Torsit, & abstrusas penitus vada fecit arenas.
Nec perfert pontum Boreas ad saxa, suumq;
In fluctus Cori frangit mare: motaq; possunt
Æquora subductis etiam concurrere ventis.
Non Euri cessasse minas, non imbribus atrum
Æolii iacuisse Notum sub carcere saxi
Crediderim. cunctos solita de parte ruentes
Defendisse suas violento turbine terras.
Sic pelagus mansisse loco. nam parua procellis
Æquora rapta ferunt. Ægæas transit in vndas
Tyrrhenum: sonat Ionio vagus Adria ponto.

PRÆTER has hyperbolas, illa ridicula,

Ah quoties frustra pulsatos æquore montes
Obruit illa dies: quam celsa cacumina pessum
Tellus victa dedit. non vllo littore surgunt
Tam validi fluctus: alioq; ex orbe voluti
A magno venere mari, mundumq; coercens
Monstriferos agit vnda sinus. sic rector Olympi
Cuspide fraterna lassatum in secula fulmen
Adiuuit, regnoq; accessit terra secundo.
Cum mare conuoluit gentes, cum littora Tethys
Noluit vlla pati, cælo contenta teneri.
Tunc quoq; tanta maris moles creuisset in astra,
Ni superum rector pressisset nubibus vndas.

Vides quas inanitates. Quonam tempore factum est, vt durius a molliori coerceatur? Vasta omnia, & insani potius, quam poetæ.

poetæ. Ita isti ea, quæ reliquit Virgilius, tanquam minime proba, dum quasi omissa & ignota illi, persequuntur, acquirunt damna nominis sui importuna sedulitate, quæ ille modestia sua subterfugit. Quare eodem filo & hæc texuit.

Non cœli nox illa fuit: latet obsitus aer
Infernæ pallore domus, nimbisq; grauatus
Deprimitur, fluctusq; in nubibus accipit imbrem.
Lux etiam metuenda perit: nec fulgura currunt
Clara, sed obscurum nimbosus dissilit aer.
Tum superum conuexa tremunt, atq; arduus axis
Insonuit, motaq; poli compage laborant.

Dum ambit plausum admirantium, hæc monstra edidit. Itaq; effertur sine habenis more suo, ita vt prudentioribus etiam vere furere videatur.

Extimuit natura chaos. rupisse videntur
Concordes elementa moras, rursumq; redire
Nox manes mistura deis. spes vna salutis:
Quod tanta mundi nondum periere ruina.
Quantum Leucadio placidus de vertice pontus
Despicitur, tantum nauta videre trementes
Fluctibus è summis praeceps mare, cumq; tumentes
Rursus hiant vndæ, vix eminet æquore malus.
Nubila tanguntur velis, & terra carina.
Nam pelagus, qua parte sedet, non celat arenam,
Exhaustum in cumulos: omnisq; in fluctibus vnda est.

POST hæc, qualia Ouidij postrema,

Artis opem vicere metus, nescitq; magister
Quam frangat, cui cedat aqua. discordia ponti
Succurrit miseris. fluctusq; euertere puppim
Non valet in fluctus. victum latus vnda repellens
Erigit, atque omni surgit ratis ardua vento.

Illud etiam præter ineptias, animaduertes ab eo peccatum, vbi Corum opponit Boreæ. nam cum excitat ab Oceano Atlantico, potuit excusari, si id appellationis etiam cum Gallaico, aut Britannicò facias communem. tametsi pro errore potius notari potest. Cæterum detexit inscitiam suam, cum ait à Coro motum pelagus à Borea retundi. Sane vterque Septentrionis comes, atque stipator est. Corus ab Occidenti latere, Boreas ab Orienti. Quamobrem ab eorum vtrouis impulsus fluctus, ab altero repelli non potest: sed vtriusque vt in Austrum directa impingere. Præterea cum dixerit, mare accipere in nubibus imbrē, id est, eo vsq; attolli, vt subeat nubes ipsas, in quibus hauriat

pluuias ante, quam demittantur, quare nunc addit, *nubila tanguntur velis.* —sane hoc minus est. At alia summi viri maiestas illa inculpata,

Hi summo in fluctu pendent, his vnda dehiscens
Terram inter fluctus aperit, furit æstus arenis

QVÆ OVIDIVS,

Et nunc sublimis veluti de vertice montis
Despicere in valles, imumque Acheronta videtur.
Nunc vbi demissum curuum circumstetit æquor,
Suspicere inferno summum de gurgite cœlum.
Sæpe dat ingentem fluctu latus icta fragorem:
Nec leuius pulsata sonat, quam ferreus olim
Cum laceras aries balistaue concutit arces.

SVMMA quædam hæc tempestatis. particulatim vero illa,

Vnam, quæ Lycios fidumque vehebat Orontem,
Ipsius ante oculos ingens à vertice pontus
In puppim ferit. Excutitur, pronusque magister
Voluitur in caput. ast illam ter fluctus ibidem
Torquet agens circum, & rapidus vorat æquore vortex.

OVIDIVS,

Frangitur incursu nimbosi turbinis arbor:
Frangitur & regimen: spoliisque animosa superbis
Vnda velut victrix, sinuata despicit vndas.

LVCANI illud luculentum: Virgilij enim,

—*Intentant omnia mortem, sic Lucanus.* (*videntur*)
Quot veniunt fluctus, ruere atque irrumpere mortes.

ILLA vero,

Talia iactanti stridens Aquilone procella
Velum aduersa ferit, fluctusque ad sidera tollit.
Franguntur remi: tum prora auertit, & vndis
Dat latus, insequitur cumulo præruptus aquæ mons.

QVANTO sunt hisce meliora, quæ Lucanus anhelauit?

—*non plura loquuto*
Auulsit laceros percussa puppe rudentes
Turbo rapax, fragilemque superuolitantia malum
Vela tulit. sonuit victus compagibus alnus.

Ac sane haud scio, an modica nauicula, quanta ab vnico nauta regi potest, si pes, qui velum imum cohibet, dirumpatur, ita vt velum supra malum tollatur, vitare possit submersionem.

QVANTO propius vero,

Iam validam Ilionei nauem, iam fortis Achatæ
Vicit hyems. laxis laterum compagibus omnes

Accipiunt

Accipiunt inimicum imbrem, rimisque fatiscunt.

Non enim strepitu quæsiuit gloriam carminis], sed splendore ac luce veritatis. Ouidius quoque parce & sobrie: sed tanquam interpres, aut discipulus a dictante,

Iamque labant cunei: spoliataque tegmine ceræ
Rima patet, præbetque viam lethalibus vndis.

ILLA autem,

O terque, quaterque beati, &c. longe fusius,

Non tenet hic lacrymas, stupet hic, vocat ille beatos,
Funera quos maneant: hic votis numen adorat,
Brachiaque ad cœlum, quod non videt, irrita tollens
Poscit opem, subeunt illi materque, paterque:
Huic cum pignoribus domus, & quod cuique relictum est.

Tum vero noctem repetit ac tenebras: nec semel,

Omnis latet cœlum, duplicataque noctis imago est.

Et supra, —*caret ignibus æther:*
Cæcaque nox premitur tenebris hyemisque suisque.

Illud obseruabis, *cuneos* ab Ouidio dictos, non clauos ligneos: æreis enim olim, nunc ferreis pangunt naues: sed eas, quas Pacuuius illo versu subscudes vocat,

Nec vlla subscus cohibet compagem aluei.

Tabellas ait esse Festus, quibus ligna coaxantur. Apud Vitruuium non semel inuenies. Earum figura est, quasi cum duos cuneos obtusi mucronis componas. Icciroo Italicum vulgus fabrorum, *caudas picæ* nominant. His etiam nunc Vasconicæ Britannicæque naues commissorum asserum firmant cohæsiones. Simile officium præstant ansæ ferreæ in lapidibus ad latera pontium & scalarum. Pictor igitur apud Vitruuium, vbi loquitur de parietum farctura, subscudem pro ansa designauit. Nec minus illud obseruandum, Decimum fluctum ab omnibus fere poetis Latinis decantatum esse, pro proximo. verum de his in Originibus.

OVIDIVS quoque tum alios, tum seipsum in I. Tristium imitatus est,

Me miserum, quanti montes voluuntur aquarum!
Iamiam tacturos sidera summa putes.
Quantæ diducto subsidunt æquore valles!
Iamiam tacturas tartara nigra putes.
Quocunque aspicio, nihil est, nisi pontus, & aer:
Fluctibus hic tumidus, nubibus ille minax,
Inter vtrumque fremunt immani murmure venti.
Nescit cui domino pareat vnda maris.

deinde eum enumerauit ventos, subdit illa optima,

Rector in incerto, nec quod fugiatue petatue
Inuenit. ambiguis ars stupet ipsa malis.

Et infra,

Nec leuius laterum tabulæ feriuntur ab vndis,
Quam graue balista mœnia pulsat onus.

ATQVE illa de Decumano.

Qui venit hinc fluctus, fluctus supereminet omnes,
Posterior nono est, vndecimoq; prior.

STATIVS autem modicis versibus hanc perstrinxit materiam: propterea quod in Hypsipyles persona deduxit narrationem, in quinto Thebaidos,

Iamq; aderant terræ, quantum Gortynia currunt
Spicula: cæruleo grauidam cum Iupiter imbri
Ipsa super nubem ratis armamenta Pelasga
Sistit ag...ns. Inde horror aquis: & raptus ab omni
Sole dies miscet tenebras, quis protinus vmbra
Concolor, obnixi lacerant caua nubila venti,
Diripiuntq; fretum. nigris redit humida tellus
verticibus, totumque notis portantibus æquor
Pendet, & æquato iamiam prope sidera dorso
Frangitur: incerta nec iam prior impetus alno,
Sed labat extantem rostris modo gurgite in imo,
Nunc cœlo Tritona ferens, nec robora prosunt
Semideum Heroum, puppemq; insana flagellat
Arbor, & instabili procumbens pondere curuas
Raptat aquas: remiq; cadunt in pectus inanes.

vbi insano epitheto insanam arborem appellauit. neque probe vsus est Verbo *flagellat*, de re vasta ac solida.

HÆC intuenti, non quid aliud præterea, sed quonam alio modo hæc eadem dici possint, contemplandum est. Quapropter quid item cecinerit Valerius Flaccus vt queat cognosci versus eius ex Argonauticon I. subiiciamus,

——fundunt se carcere læti
Thraces equi, Zephyrusq; & nocti concolor alas
Nimborum cum prole Notus, crinemq; procellis
Hispidus, & multa flauus caput Eurus arena.
Induxere hyemem raucoq; ad littora tractu
Vnanimi freta curua ferunt.

Iam primum falsum hoc est. Si enim quatuor spirant venti, adictus nunquam impellent mare. Sequitur:

————nec sola tridentis

Regna

Regna mouent. vasto pariter ruit igneus æther
Cum tonitru, piceoq; premit nox omnia cælo.
Excussi manibus remi—(quod Virgilius, *Excussit manibus radij*)
—*conuersaq; frontem*
Puppis in obliquam resonat latus excipit ictus
Vela super tremulum subitus volitantia malum
Turbo rapit.—
Et mox,
Aspectu tota in misero quum protinus alnus
(Avdis insuauem numerum)
Soluitur, & vasto puppis mare sorbet hiatu.
Illam huc atq; illuc nunc torquens verberat Eurus,
Nunc stridens Zephyris aufert Notus: vndiq; feruent
Æquora, cum subitus trifida Neptunus in hasta
Cæruleum fundo caput extulit. &c. in quibus sese ille ad Maronis imitationem totum comparauit.

DIRÆ. Cap. XIII.

Ab his poteris preliorum apparatus, atque singulas congressiones, varias plagas, euentus, mortes diuersis ex poetis conferre. quibus nos supersedendum rati sumus, ne authores ipsi integri describerentur. Quocirca nunc ad alia: atque imprimis ad Diras. Est enim carmen, quo mala hostibus imprecabantur: priscum illud quidem atque in scenis primum agitatum, mox ad recentiorum animos accommodatum, quemadmodum suo loco dictum est. Ouidius Ibin suam variis fabularum adornauit ambagibus. Argumentum tamen est idem. Maronianæ quoque rudimenta musæ sunt in carmine ad Battarum: quæ politiore iudicio redegit ad pauca in Bucolicis sub Damonis persona. Ac quanquam superiore libro diras Polyphemi cum Elisæ imprecationibus comparabamus: tamen vt felicius absoluantur iudicia, hic quoque describenda sunt: præsertim cum ex nono quoque Iliados, quæ ibi non posuimus, afferamus. Polyphemus igitur hæc,

Κλῦθι Ποσείδαον, γαιήοχε, κυανοχαῖτα,
Εἰ ἐτεόν γε σός εἰμι, πατὴρ δ' ἐμὸς εὔχεαι εἶναι,
Δὸς μὴ Ὀδυσσῆα πτολιπόρθιον οἴκαδ' ἱκέσθαι
Υἱὸν Λαέρτεω, Ἰθάκῃ ἔνι οἰκί' ἔχοντα.
Ἀλλ' εἴ οἱ μοῖρ' ἐστὶ φίλους τ' ἰδέειν, καὶ ἱκέσθαι
Οἶκον ἐϋκτίμενον, καὶ ἑὴν ἐς πατρίδα γαῖαν.

Ὀψὲ κακῶς ἔλθοι, ὀλέσας ἄπο πάντας ἑταίρους,
Νηὸς ἐπ' ἀλλοτρίης, εὕροι δ' ἐν πήματα οἴκῳ.

Phœnix patris diras recitat,

Πατὴρ δ' ἐμὸς αὐτίκ' ὀϊσθεὶς
Πολλὰ κατηρᾶτο, στυγερὰς δ' ἐπεκέκλετ' ἐριννῦς,
Μήποτε γούνασιν οἷσιν ἐφέσσεσθαι φίλον υἱὸν
Ἐξ ἐμέθεν γεγαῶτα. θεοὶ δ' ἐτέλειον ἐπαράς,
Ζεύς τε καταχθόνιος, καὶ ἐπαινὴ Περσεφόνεια.

Dido sic, —*si tangere portus*
Infandum caput, ac terris adnare necesse est,
Et si fata Iouis poscunt, hic terminus hæret:
At bello audacis populi vexatus, & armis,
Finibus extorris, complexu auulsus Iuli,
Auxilium imploret, videatq; indigna suorum
Funera: nec, cùm se sub leges pacis iniquæ
Tradiderit, regno aut optata luce fruatur:
Sed cadat ante diem, mediaq; inhumatus arena.
Hæc precor, hanc vocem extremam cum sanguine fundo.
Tum vos, o Tyrij, stirpem & genus omne futurum
Exercete odiis, cineriq; hæc mittite nostro
Munera. nullus amor populis, nec fœdera sunto.
Exoriare aliquis nostris ex ossibus vltor,
Qui face Dardanios, ferroq; sequare colonos,
Nunc, olim, quocunq; dabunt se tempore vires,
Littora littoribus contraria, fluctibus vndas
Imprecor. arma armis pugnent.

Damon autem postquam narrauit ea, quæ suaderent mortem, subdit secundo loco rerum miracula. Postremo vero,

Omnia vel medium fiat mare. viuite syluæ.
Præceps aerij specula de montis in vndas
Deferar. extremum hoc munus morientis habeto.

Horatianus autem puer in Epodo,

Diris agam vos. dira detestatio
Nulla expiatur victima:
Quin vbi perire iussus expiravero,
Nocturnus occurram furor:
Petamq; vultus vmbra curuis vnguibus:
Quæ vis deorum est manium
Et inquietis assidens præcordiis
Pavore somnos auferam.
Vos turba vicatim hinc, & hinc saxis petens
Contundet obscœnas anus.

Post

Post insepulta membra different lupi,
Et Exquilinæ alites.

Hic, quæ alij vt eueniant imprecantur, minatur se effecturum, quomodo etiam irata Iuno Virgiliana: *Sanguine Troiano & Rutulo dotabere virgo*: propterea quod ipsa est author malorum. Neque enim deorum reginam vota facere decet ipsam, sed aliis rata facere Itaque etiam apud Senecam in Hercule furente,

Non sic abibunt odia, viuaces̨ aget
Violentus ira animus, & sæuus dolor
Æterna bella pace sublata geret.
Quæ bella? quicquid pontus, aut aer tulit
Terribile, dirum, pestilens, atrox, ferum,
Fractum, atq; domitum est. superat, & crescit malis,
Iraq; nostra fruitur. in laudes suas
Mea vertit odia.—

(Quemadmodum Virgilius,

—quæ memet in omnia verti.)

Minorq; labor est Herculis iussa exequi,
Quam mihi iubere. vt illic adit furias: sic & hic,
Absint ab imo Tartari fundo excita
Eumenides, ignem flammea spargant coma.
Viperea sæua verbera incutiant manus.

& amplificat.

—Veniat inuisum scelus,
Suumq; lambens sanguinem impietas ferox,
Errorq;, & in se semper armatus furor.
Hoc, hoc ministro noster vtatur dolor.

Per eadem vestigia OVIDIVS in IIII,

Non tulit: & secum, Potuit de pellice natus
Vertere Mæonios, pelagoque immergere, nautas,
Et laceranda suæ nati dare viscera matri:
Et triplices operire nouis Minyeidas alis:
Nil poterit Iuno, nisi inultos flere dolores?
Idq; mihi satis est? hæc vna potentia nostra est?
Ipse docet, quid agam, fas est & ab hoste doceri.

(Maluissem dicere lucrum est.)

Quidq; furor valeat, Penthei a cæde satisq;
Ac super ostendit. cur non stimuletur, eatq;
Per cognata suis exempla furoribus Ino?

mox vt apud SENECAM furiæ comites,

—Luctus comitatur euntem,

Et Pauor, & Terror, trepidoq; Insania vultu.

CLAVDIANVS autem eundem furiarum apparatum luculentis in Ruffinum versibus explicauit,

—glomerantur in vnum
Innumeræ pestes Erebi, quascunq; sinistra
Nox genuit fœtu, nutrix Discordia belli,
Imperiosa fames, letho vicina Senectus,
Impatiensq; sui Morbus, Liuorq; secundis
Anxius, & scisso mœrens velamine Luctus,
Et Timor, & caco præceps Audacia vultu,
Et Luxus populator opum, cui semper adhærens,
Infelix humili gressu comitatur Egestas,
Fœdaq; Auaritiæ complexæ pectora matris
Insomnes longo veniunt examine curæ.

Omnia pulchre, sed omnia a cœlesti fonte illo,

Vestibulum ante ipsum, primisq; in faucibus orci
Luctus, & vltrices posuere cubilia Curæ:
Pallentesq; habitant Morbi, tristisq; Senectus,
Et metus, & malesuada Fames, & turpis Egestas,
Terribiles visu formæ, Lethumq;, Laborq;,
Tum consanguineus Lethi Sopor, & mala mentis
Gaudia, mortiferumq; aduerso in limine Bellum,
Ferreiq; Eumenidum thalami, & Discordia demens
Vipereum crinem vittis innexa cruentis.

OVIDIANÆ autem Hypsipiles clara admodum imprecatio est. *—Quod si quis ab alto*

Iustus adest precibus Iuppiter ipse meis:
Quod gemit Hypsipyle, lecti quoq; succuba nostri
Mœreat, & leges sentiat ipsa suas.
Vtq; ego destituor coniunx, materq; duorum,
A totidem natis orba sit, atq; viro.
Nec male parta diu teneat, peiusq; relinquat,
Exulet, & toto quærat in orbe fugam.
Quam fratri germana fuit, miseroq; parenti
Filia, tam natis, tam sit acerba viro.
Cum mare, cum terras consumpserit, aera tentet:
Erret inops, expes, cæde cruenta tua.
Hæc ego coniugio fraudata Thoantias oro.
Viuite deuoto nuptaq;, virq; toro.

Quæ neque tumida, neque vulgaria, ac tam rotunda, vt tam breui gyro, tam composita apud multos etiam excellentes possimus desiderare.

CATVL-

CATVLLI vero Ariadna hæc,

Quæ facta virum multantes vindice pœna
Eumenides, quibus anguineo redimita capillo
Frons expirantes præportat pectoris iras,
Huc huc aduentate: meas audite querelas,
Quas ego nunc misera extremis proferre medullis
Cogor, inops, ardens, amenti cæca furore.
Quæ quoniam veræ nascuntur pectore ab imo,
Vos nolite pati nostrum vanescere luctum.
Sed quali solam Theseus me mente reliquit,
Tali mente, deæ, funestet seque, suosque.

SINGVLA euenta designatius exequitur Valerius Flaccus in I,

—tu nuncia sentum
Virgo Iouis: terras oculis quæ prospicis æquis
Vltricesq; deæ: Fasq; & grandæua furorum
Pœna parens, meritis regis succedite tectis,
Et sanas inferte faces: sacer effera raptet
Corda pauor: nec sola mei grauia affore nati
Arma ratemq; putet: classesq; & pontica signa,
Atque indignatos temerato littore reges
Mente agitet: semperque metu deducat ad vndas.
Arma ciens: mors sera viam, tentataque claudat
Effugia: & nostras nequeat præcurrere diras.
Sed reduces iam iamque viros, auroque coruscum
Cernat iter. Stabo insultans, & ouantia contra
Ora, manusque feram, tum vobis siquid inausum,
Arcanumq; nefas & adhuc incognita lethi
Sors superest, date fallaci pudibunda senecta
Exitia, indecoresque obitus. non marte nec armis
Aut nati, precor, ille mei dignatus vt vnquam
Ense cadat. quem fida manus, quem cura suorum
Diripiat, laceretq; senem: nec membra sepulchro
Contegat. Hæc noster de rege piacula sanguis
Sumat, & heu cunctæ, quas misit in æquora, gentes.

Videmus igitur vbique inuocationes terrorum numinum ad vltionem, atque exitium. quę sunt apud diuinum Poetam excellentissime in eodem IV.

Sol qui terrarum flammis opera per omnia lustras,
Tuque harum interpres curarum, & conscia Iuno,
Nocturnisque Hecate triuiis vlulata per vrbes,
Et diræ vltrices, & dij morientis Elisæ,

Accipite

Accipite hæc, meritumq; malis aduertite numen:
Et nostras audite preces. ———

Cuius luce aspersit sua STATIVS in 1. Thebaid.

Dii sontes animas, angustaq; tartara pœnis
Qui regitis, tuque umbrifero Styx liuida fundo,
Quam video, multumq; mihi consueta vocari
Annue Tisiphone, peruersaq; vota secunda. Et mox.
Exaudi, si digna precor, quæq; ipsa furenti
Subiiceres. orbum visu, regnisque carentem
Non regere aut dictis mœrentem flectere adorti,
Quos genui quocunque toro. quin ecce superbi,
Pro dolor, & nostro iamdudum in funere reges
Insultant tenebris, gemitusq; odere paternos.
Hisne etiam funestus ego: (Sequuntur vere diræ)
—*vide ista deorum*
Ignauus genitor tu saltem debita vindex
Huc ades, & totos in pœnam ordire penates
Indue quod madidum tabo diadema cruentis
Vnguibus arripui: votisque instincta paternis
I, media in fratres. generis consortia ferro
Dissideant. da tartarei regina barathri
Quod cupiam, vidisse nefas. nec tarda sequetur
Mens iuuenum. modo digna veni. mea pignora nosces.

ALIVS modus apud Senec. in OEdipo, ac similior Horatianis minis mista tamen.

Te te cruenta sceptra qui dextra geris,
Te pater inultus vrbe cum tota petam:
Et mecum Erinnyes pronubas thalami traham,
Traham sonantes verbera. incestam domum
Vertam, & penates impio marte obteram.
Proinde pulsum finibus regem ocyus
Agite exulem. Quodcunq; funesto gradu
Solum relinquet, vere florifero virens
Reparabit herbas: spiritus puros dabit
Vitalis aura, veniet & syluis decor.
Lethum, luesq;, mors, labor, tabes, dolor,
Comitatus illo dignus, excedent simul.
Et ipse rapidis gressibus sedes volet
Effugere nostras. sed graues pedibus moras
Addam, & tenebo. Reptet incertus via
Baculo senili triste pertentans iter
Præripite terras, auferam cœlum pater.

Qvo loco defecit à legibus imprecationum poeticarum. Hoc enim agimus, vt quæ ex historiis cognouimus euenisse, id in vota imprecantium inseramus. At Polynices nunquam ad senium peruenisse dictus est. Longe melius mutuas clades prædixisset, & in ipsis rogis flammę dissipationem, Euripidæ OEdipo in exilium abeunti hoc addidit Seneca. Sophoclis autem OEdipus in Colono bis semel voto, iterum diris,

Ἀλλ' οἱ θεοί σφι μήτι τὴν πεπρωμένην
Ἔριν κατασβέσειαν, ἐν δ' ἐμοὶ τέλος
Αὐτοῖς γένοιτο τῆσδε τῆς μάχης πέρι,
Ἧς νῦν ἔχονται, κἀπαναίρονται δόρυ.
Ὡς οὔτ' ἂν ὃς νῦν σκῆπτρα καὶ θρόνους ἔχει
Μείνειεν, οὔτ' ἂν οὑξεληλυθὼς πάλιν
Ἔλθοι ποτ' αὖθις. Hoc votum, hæ diræ,
Σὺ δ' ἔρρ' ἀπόπτυστός τε κἀπάτωρ ἐμοῦ
Κακῶν κάκιστε, τάσδε συλλαβὼν ἀράς,
Ἅς σοι καλοῦμαι, μήτε γῆς ἐμφυλίου
Δορὶ κρατῆσαι, μήτε νοστῆσαί ποτε
Τὸ κοῖλον Ἄργος, ἀλλὰ συγγενεῖ χερὶ
Θανεῖν, κτανεῖν θ' ὑφ' οὗπερ ἐξελήλασαι.
Τοιαῦτ' ἀρῶμαι, καὶ καλῶ τὸ Ταρτάρου
Στυγνὸν πατρῷον ἔρεβος, ὥς σ' ἀποικίσῃ.
Καλῶ δὲ τάσδε δαίμονας. καλῶ δ' Ἄρη
Τὸν σφῷν τὸ δεινὸν μῖσος ἐμβαλόντα.
Καὶ ταῦτ' ἀκούσας στεῖχε. κἀξάγγελλ' ἰὼν
Καὶ πᾶσι Καδμείοισι, τοῖς σαυτοῦ θ' ἅμα
Πιστοῖσι συμμάχοισιν, οὕνεκ' Οἰδίπους
Τοιαῦτ' ἔνειμε παισὶ τοῖς αὑτοῦ γέρα.

Est & apud Martial. epigramma non absimile diris.

COMPARATIONES.

CAPVT XIV.

IN comparationibus autem deprehendemus manifestam vel felicitatem, vel curam, vel anxietatem, vel exuberantiam, vel meticulosam superstitionem. Sunt autem frequentiores de leone: quarum varietatem in hisce spectare licet.

LEO.

SILIVS, in XI.

[illegible] velut armentis super ardua colla
Cum sese imposuit, victorque immane sub ira
Infremuit leo, & immersis grauis unguibus hæsit:
Mandit anhelantem pendens ceruice iuuencum.

Na eo

Nares potius occupat. Verbum languidum *illatus*: & languidus *imposuit*. in v. autem efficacior, & quæ agnoscat vestigia Virgiliana,

Haud secus è specula præceps delatus opaca
Subsidens campo summissos contrahit artus,
Cum vicina trucis conspexit cornua tauri,
Quamuis longa fames stimulet, leo, nunc ferus alta
Surgentes ceruice toros, nunc torua sub hirta
Lumina miratur fronte, ac iam signa mouentem,
Et sparsa ad pugnas meditantem spectat arena.

Pene omnia ex Marone. De leunculis autem idem in x, propria, ac satis leui inuentione,

Haud secus, ac Libyca fœta tellure leana,
Inuadunt rapidi iandudum, & inania tentant
Nondum sat firmo catuli certamina dente.

Maiore sono Lucani descriptio, atque operosior in i, atque etiam propius accedens ad bestiæ naturam, fremit enim ante aggressionem: Addit autem in extrema desperatione feram constantiam.

Æstifera Libyes viso leo cominus hoste
Subsedit dubius, totam dum colligit iram:

Eadem sane delineamenta, quæ & Silio, sed addit ex ea, quam vulgo iactant, natura,

Mox, ubi se saua stimulauit verbere cauda,
Erexitq́ iubas vasto & graue murmur hiatu
Infremuit: tum torta leuis si lancea Mauri
Hæreat, aut latum subeant venabula pectus,
Per ferrum tanti securus vulneris exit.

Frustratum autem præda non ignobili carmine.
Claudianus libr. II. in Ruffinum,

——vacuo qualis discedit hiatu
Impatiens remoare leo, quem plurima cuspis
Et pastorales pepulerunt igne cateruæ,
Inclinatq́ iubas, demissaq́ lumina velat.
Et trepidas mœsto rimatur murmure syluas.

QVÆ tamen in II. de raptu Proserpinæ est, exprimit idem argumentum, quod superiores:

Ille velut stabuli decus, armentiq́ iuuencum
Cum leo possedit, nudataq́ viscera fodit
Vnguibus, & rabiem totos exexit in armos,
Stat crassa turpis sanie, nodosque iubarum
Excutit, & viles pastorum despicit iras.

Ex

Ex iis autem, quas sex posuit PAPINIVS diuersis locis quænam sit excellentior, in VI, Thebaidos hæc,

Qualis vbi primam leo mane cubilibus atris
Erexit rabiem (verba eadem quæ Claudiani) *& sævo speculatur ab antro*: sic Silius, *opacam speculam*:
Aut ceruum, aut nondum bellantem fronte iuvencum,
It fremitu gaudens, licet arma gregesq; lacessant
Venantum: prædam videt, & sua vulnera nescit.

Sic Lucanus, *securus vulneris*,

In eodem libro leonis nobilitatem,

Vt leo, Massyli cum lux stetit obvia ferri.
Tunc iras, tunc arma ciet. si decidat hostis,
Ire super satis est, vitamq; relinquere victo.

In nono autem quæ describitur, & quæ supra ex SILII recitabatur, haud absimilis,

Vt leo, cui parvo mater Getula cruentos
Suggerit ipsa cibos, cum primum crescere sensit
Colla iubis, torvumq; novos respexit ad vngues:
Indignatur ali, tandemq; effusus apertos
Liber amat campos, & nescit in antra reuerti.

ALIAS iras, aliusque modi animum generosum in XI,

—*indomitos vt cum Massyla per arva*
Armenti reges magno leo fregit hiatu,
Et contentus abit: rauci tunc comminus vrsi,
Tunc avidi venere lupi, rabieq; remissa
Lambunt degeneres aliena vulnera præda.

SATIATVS enim leo abit, relinquens quod superest ignobilioribus bestiis. Tametsi a physicis dictum est halare eum tetros odores in prædę reliquias, qua fœditate ab iis abhorreant feræ.

SEQVVNTVR duæ, altera effœti iam, atque viribus destituti: altera cicurati. prior est in eodem,

—*qualis leo rupe sub alta*
Quem viridem quondam sylvæ, montesq; tremebant;
Iam piger & longo iacet exarmatus ab ævo:
Magna tamen facies, & non adeunda senectus,
Et, si demissus veniat mugitus ad aures,
Erigitur, meminitq; sui, viresq; peractas
Ingemitq;, & campis alios regnare leones.

ALTERA in I Thebaidos,

Vt leo materno cum raptus ab vbere, mores
Accepit, pectiq; iubas, hominemque vereri

Edidicit

Edidicit, nullasq́; ruit, nisi iussus, in iras,
Si semel adverso radiavit lumine ferrum,
It iurata fides, domitorq́; inimicus,—

SIMILLIMA Lucani in IIII,

Sic ubi desueta sylvis, in carcere clausa
Mansuevere feræ, & vultus posuere minaces,
Atq́; hominem didicere pati: — iam non a ferro, sed gustatu sanguinis efferari: *si torrida parvus*
Venit in ora cruor, redeunt rabiesq́; furorque,
Admonitaq́; tument gustato sanguine fauces.
Fervet, & a trepido vix abstinet ora magistro.

Sic etiam tradit cum cæteris Plinius: cicurem leonem lambentem nihil noui moliri: attenuata demum cute, vbi ad sanguinis gustum deuentum sit, feritatem pristinam renouari.

Leæna. DE Leæna quoque, & eius amore erga catulos luculenta cecinit in X PAPINIVS,

Vt Lea, quam sævo fœtam pressere cubili
Venantes Numidæ, natos erecta superstat
Mente sub incerta, torum, ac miserabile frendens:
Illa quidem turbare globos, & frangere morsu
Tela queat, sed prolis amor crudelia vincit
Pectora, & in media catulos circunspicit ira.

Tigris. CVI placuit adiungere eiusdem Tigrin ex eodem,

—sic aspera Tigris
Fœtibus abreptis, Scythico deserta sub antro
Accubat: & tepidi lambit vestigia saxi.
Nusquam iræ: silet & rabies, feritasq́; famesq́;
Oris—fames oris, duriusculum,
—eunt præter secura armenta gregesq́;

at armenta nulla pascuntur illis locis.

Aspicit ille iacens, ubi enim, quibus ubera pascat?

minus quadrat pascere vbera.

Aut quos ingenti premat expectata rapina?

at non premit catulos præda, sed iura apposita.

VRSÆ.

Proxima leonis generositati vrsæ feritas est. Quapropter e VII Pharsaliæ Pannonicam feram, & assuetum Numidicis venatorem videamus,

Pannonis haud aliter post ictum sævior ursa:
Cum iaculum parva Libys amentavit habena:
Se rotat in vulnus, telumq́; irata receptum
Impetit, & secum fugientem circuit hastam.

Non

Non potuit planius depingi & fuga & conuersio bestiæ in vulnus simul. Hoc enim vidimus nos. Quippe hoc habent vrsi nostrates (non raro sane interfuimus venationi) vt telo potius, ac prius irascantur, quam percussori. Contra de leone proditũ est.

TAVRI.

Neque semper leoni cedit taurus: Cicurem namque leonem a tauro victum sæpe audiuimus, semel vidimus. Mutua igitur eorum prælia recitabo primum ex Idea poetarum, id est Georgicon III. deinde ex aliis. In libris Aristotelis, atque in Originibus dictum est, quid esset ἀλληλοφαγεῖν: Id ex hac narratione facile declaratur,

Illi alternantes multa vi prælia miscent
Vulneribus crebris, lauit ater corpora sanguis:
Versaque in obnixos vrgentur cornua vasto
Cum gemitu, reboant, syluæq; & magnus Olympus.

Placet etiam addere diuina illa ex historiis naturalibus,

Nec mos bellantes vna stabulare, sed alter
Victus abit, longeque ignotis exulat oris:
Multa gemens, ignominiam plagásque superbi
Victoris, tum quos amisit inultus amores.
Et stabula aspectans regnis excessit auitis.

PROSEQVENDVS ergo ad reditum vsque,

Ergo omni cura vires exercet, & inter
Dura iacet pernox instrato saxa cubili,
Frondibus hirsutis, & carice pastus acuta.

POST hæc arguta illa & rotunda,

Et tentat sese, atque irasci in cornua discit
Arboris obnixus trunco, Ventosque lacessit
Ictibus, & sparsa ad pugnam proludit arena.

HÆC exercitatio, hic reditus.

Post vbi collectum robur, viresque receptæ.
Signa mouet, præcepsque oblitum fertur in hostem.

Deinde eam apponit comparationem, quia & alios omnes superat, & seipsum prouocat. quippe ex VII diuini operis supra posuimus hanc,

Fluctus vti primo cœpit cum albescere vento,
Paulatim sese tollit mare, & altius vndas
Erigit, inde imo consurgit ad æthera fundo.

Hic vero hanc,

Fluctus vt in medio cœpit cum albescere ponto
Longius, ex altoque sinum trahit, vtque volutus
Ad terras, immane sonat per saxa, nec ipso

Monte minor procumbit: at ima exæstuat unda
Verticibus, nigramque alte subiectat arenam.

LVCANVS autem in II, sine metaphora regnorum & signorum,

Pulsus vt armentis primo certamine taurus
Syluarum secreta petit, vacuosque per agros
Exul in aduersis explorat cornua truncis.

QVANTO viuidiora illa Maronis?

Nec redit in pastus, nisi cum ceruice recepta
Excussi placuere tori: mox reddita victor,
Quoslibet in saltus comitantibus agmina tauris
Inuito pastore trahit.—

Considerabis an tauri comitentur nouum victorem,

STATIVS in II, Thebaidos vtitur Lucani verbis quibusdam,

—veluti dux taurus amata
Valle carens, pulsum solito quem gramine victor
Iussit ab erepta longe mugire iuuenca:
Cum profugo placere tori, ceruixque recepto
Sanguine magna redit, fractaque in pectore vires,
Bella cupit, saltusque, & capta armenta reposcit.
Iam pede, iam cornu melior. pauet ille reuersum
Victor, & attoniti vix agnouere magistri.

In III autẽ victorem taurum optimis describit versibus,

—sic nota in pascua taurus
Bellator redit, aduerso cui colla, suoque
Sanguine proscissique natant palearibus armi.
Tunc quoque lassa tumet virtus, multumque superbit
Pectore despecto. vacua iacet hostis arena
Turpe gemens, crudosque vetat sentire dolores.

De eodem in IIII,

Vt possessa diu taurus meat arduus inter
Pascua, iam lassa ceruice, & inanibus armis:
Dux tamen. haud illum bello attentare iuuencis
Sunt animi. Nam trunca vident de vulnere multo
Cornua, & ingentes plagarum in pectore nodos.

Flaccus autem in II Argonauticon.

—qualis per pascua victor
Ingreditur tum colla tumens, tum celsior armis
Taurus: vbi assueti pecoris stabula alta remisit,
Et patrium nemus, & bello quos vltus, amores.

TANTVM vero pugnacis naturæ in hoc animali ab hoc poeta

poeta compertum est, vt etiam aliis duobus locis eius comparationibus ingenium suum exornarit.

In VI.

Non sic ductores gemini gregis horrida tauri
Bella mouent. medio coniunx stat candida prato
Victorem expectans. rumpunt obnixa ferentes
Pectora. subdit amor stimulos ac vulnera sanat.

Neque de nihilo est, cum candor additur iuuencę. nam & nos equos habuimus, qui in candidas essent feruidiores: & nunc mulus est nobis, qui equabus candidis plus mouetur. Quod autem supra modeste dixit, victoriam minuere sensum doloris, hic audacius ait amorem vulnera sanare. Non enim sanat, sed prohibet acerbitatem.

In XI.

Sic vbi regnator post exulis otia tauri
Mugitum hostilem summa tulit aure iuuencus,
Agnouitque minas, magna stat feruidus ira
Ante gregem, spumisque animos ardentibus effert,
Nunc pede toruus humum, nunc cornibus aera findens.
Horret ager, trepidaeque expectant praelia vaccae.

APER.

Aper his proximum occupabit locum, cuius comparatio est apud Statium in XI.

Fulmineos veluti praeceps cum comminus egit
Ira sues.— deinde mutat numerum quemadmodum apud Aristotelem, Theophrastum, Terentium suis locis obseruatum est à nobis:

—Strictisque erexit pectora setis:
Igne tremunt oculi. posuit: *tremunt*, pro scintillant. nam sane sunt ἀτενεῖς, intenti scilicet qui est impetus & constantia, vt apud Plinium.

—lunataque dentibus vncis
Ora sonat. spectat pugnas de rupe propinqua
Venator pallens. imo ardens, & bonæ spei plenus:
—canibusque silentia suadet.

SILIVS autem in I.

Fulmineus ceu Spartanis latratibus actus,
Cum syluam occursu venantum perdidit, hirto
Horrescit saeuus dorso, & postrema capescit
Praelia, candentem mandens aper ore cruorem,
Iamque gemens genuinam intra venabula torquet.

non est gemitus, quippe is affectus ex mœrore, quoties inclusi

in corde spiritus erumpunt. At in apro hoc est, quod in lignatore: qui conatus adiuuat aspiratione in ictibus. Si hisce poetis notum fuisset, quantum ignis eo in fauore concipiunt dentes; non reticuissent. Hæc autem cum Virgilianis comparata lucem amittent, quam possunt illorum absentia impetrare. essent enim optima, si illa non fuissent.

LVPI.

Nunc lupi audaciam, versutiam, insidias spectemus in aliis poetis post Virgilium.

SILIVS in VII. *ceu nocte sub atra*
Munitum pastor stabulis per ouilia clausum
Impauidus somni seruat pecus: effera sæuit
Atque impasta truces ululatus turba luporum
Exercet, morsuque quatit restantia claustra.

AVDACIA hæc inconsulta, aperit enim pastori aggressiones suas. STATIVS autem in quarto propius imitatur circumspectionem Virgilianam.

Ille velut pecoris lupus expugnator opimi,
Pectora tabenti sanie grauis, hirtaque setis
Ora cruentata deformis hiantia lana:
Decedit stabulis, huc illuc turbida versans
Lumina, si duri compersa clade sequantur
Pastores, magnique fuget non inscius ausi.

Ad illam vero Maronis, quæ est in II. diuini operis, in v. Thebaidos inuenies eam aspirare, quam de Leæna scribit STATIVS,

——non aliter Sythicos armenta per agros
Hyrcana clausere Lea, quas exigit ortu
Prima fames, auidique implorant ubera nati.

Non minore studio in hac quoque eandem imitatus est,

—rabidi velut agmine misto
Sub noctem coiere lupi, quos omnibus agris
Nil non ausa fames longo tenuauit hiatu

Credo ita voluit: Attenuatos exercuit omnibus agris. Neque enim potuit fames omnibus locis attenuare. perpetua enim fuisset,

Iam stabula ipsa premunt, torquet spes irrita fauces,
Balatusque tremens, pinguesque ab ouilibus agni.

Melius pauidæ. aut sic,

Balatusque frequens trepidis ab ouilibus

Sequuntur similia illis Silij.

Quod superest, duris astringunt postibus ungues,

Languida

Languida vox, & iners hic, *astringunt.*

Pectoraq;, & siccos minuunt in limine dentes.

Astum vero in I. Achilleidos,

—ceu fœdere iuncto

Hyberna sub nocte lupi, licet & sua pulsit

Natorumq; fames, penitus rabiemq;, minasq;

Dissimulant, humilesq; meant: ne nunciet hostes

Cura canum, & trepidos moneat vigilare magistros.

Ad lupos quoque referas simul, & ad ceruas aliorum, quæ idem poeta posuit in V. Thebaidos,

—qualis cum cerua cruentis

Circumuenta lupis, nullum cui pectore molli

Robur, & in volucri tenuis fiducia cursu,

Præcipitat suspensa fugam, iam iamq; teneri

Credit, & elusos audit concurrere morsus.

LONGE alia à cerua illa Virgiliana,

EQVVS.

Brutorum nobilissimum pulcherrimumq; iam ex poetis pictũ exhibeamus. Multa promes diuina ex III. consummati operis apud Poetam. Silius in X. de certatore,

Sic vbi prosiluit Pisæo carcere præceps,

Ante suos it victor equus, curritq; per auras

Non solum ante alios, sed enim (mirabile dictu)

Haud illi durant visus æquare volantem.

At neque volant numeri, neque non durum verbum, *durant.* Quid enim est, oculus non *durat æquare* currentem? Longe felicius CLAVDIANVS in nuptiis Honorij, ad normam Virgilianam,

Nobilis haud aliter sonipes, quem primus amoris

Sollicitauit odor, tumidus, quatiensq; decoras

Curuata ceruice iubas Pharsalia rura

Peruolat, & noto hinnitu flagitat omnes

Naribus accensis: mulcet facunda magistros

Spes gregis. & pulchro gaudent armata marito.

Priori comparationi similior ea, quæ in I. Pharsaliæ,

—quantum clamore iuuatur

Eleus sonipes, quamuis iam carcere clauso

Immineat foribus, pronusq; repagula laxet.

Quæ vero in IV. de equo scribuntur, non iam designant comparationem. Poteris tamen inde petere. Est enim narratio fessum equum longe lateque declarans. Tu eligito meliora,

Quippe vbi non sonipes motus clangore tubarum

Saxa quatit pulsu, rigidos vexantia frenos
Ora tenens, spargitq́ iubas, & surrigit aures,
Incertoq́ pedum pugnat non stare tumultu.

AVDIS quandam peregrinitatem,

Fessa iacet ceruix: fumant sudoribus armi:
Oraq́ proiecta squallent arentia lingua:
Pectora rauca gemunt, quæ creber anhelitus vrget:
Et defecta grauis longe trahit ilia pulsus.
Siccaq́ sanguineis durescit spuma lupatis.
(Malim, *Raraq́ sanguineis arescit.*)
Iamq́ gradum neq́ verberibus, stimulisq́ coacti
Nec quamuis crebris iussi calcaribus addunt.

Longe mollius possunt hęc & magnificentius,

Iam neq́ lenta gradum languentibus addere possunt
Verbera, frustratisq́ latus calcaribus vrgent:

vel sic: *nec fossi parent calcaribus armi.*

Tametsi hoc est maximum præceptũ nostris imitatoribus proponendum, ne potius dicant, quæ alij dixerunt, quam quæ non dixerunt. nisi lucem, numeros, venerem adiungere sese posse sperant, quæ Flacco, Lucano, Silo sæpe desunt.

Quanquam vero Latinorum comparationibus locus hic designatus est, libet tamen Oppiani absolutissimi Græcorum apponere quæ de equo in V. posuit piscationum,

—ὥστε τις ἵππος
Ἱδρῶτ' ἐξανύσας κεκμηῶτι περίδρομος ἄκρῃ,
Ἀφρὸν ὑφ' αἱματόεντα χέων σκολιοῖσι χαλινοῖς
Ἐμπάζει, θερμὸν δὲ διὰ στόματος κίδναται ἆσθμα.

SERPENTIS.

Ad alia transeundum animalia. Serpentis comparationem habes in II. Æneidos, quam supra posuimus. Nunc aliorum ingenia experiamur. Silius in XVII.

Qualis in astiferis Garamantum fœta veneno
Attollit campis feruenti pastus arena
Colla Paratonius serpens, lataq́ per auras
Vndantem torquet perfundens nubila tabem.

Cæterum vt locupletius queas aliquid explicare, constituenda sunt hic trium poetarum carmina, quibus serpentum narrationes luculentæ sunt. Silij in VI. cæteris impar,

—*serpens centum porrectus in vlnas*
Lethalem ripam, & lucos habitabat Auernos.
Ingluuiem immensi ventris, grauidamq́ venenis
Aluum deprensi satiabant fonte leones.

Aut alia ad fluuium torrenti lampade Solis
Armenta, & tracta fœda grauitate per auras
Ac tabe afflata volucres. semesa iacebant
Ossa solo informi, lateq; repletus, & asper
Vastatis gregibus, nigro ructabat in antro.
Isque, vbi feruenti concepta incendia pastu
Gurgite mulcebat rapido & spumantibus vndis,
Nondum etiam toto demersus corpore in amnem,
Iam caput aduersa ponebat margine ripæ.

Longe melioribus numeris Papinius in v,
Terrigena exoritur serpens, tractuq; soluto
Immanem sese vehit, ac post terga relinquit.

Quia motus reptilium fluctuabundus est (constet enim ex pulsu primo, mox tractu: quemadmodum in cæteris quoque animalibus) iccirco se relinquit post terga eam partem, quam tracturus est, post depulsionem antecedentis. Sequitur, *Liuida fax oculis.*—maluit liuidam lucem attribuere, quam puram igneam: cuiusmodi sane magis placet mihi,
—tumidis stat more veneni
Spuma virens, ter lingua vibrat: terna agmina adunci
Dentis, & aurata crudelis gloria frontis.
Prominet.—Agnoscas quantũ & cuiusmodi, ex iis, quę facit,
—misera nunc robora sylua
Atterit, & vastos tenuat complexibus ornos.
Sæpe super fluuios gemina iacet aggere ripa
Continuus, squammisque incisus adæstuat amnis.
&mox de siticuloso,
Sæuior anfractu laterum sinuosa retorquens
Terga solo. sicciq; nocens furit igne veneni:
Voluitur, & vacuis fluuiorum in vallibus errat,
Incertusque sui, liquidum nunc aera lambit,
Ore supinato, nunc arua gementia radens
Pronus adhæret humo, si quid viridantia sudent
Gramina. percussa calidis afflatibus herba,
Qua tulit ora cadunt, moriturq; ad sibila campus.

Deinde ponit comparationem. atque tantum esse, quantus anguis cœlestis, qui inter vtramque ursam tenditur: sicut Silius in III Ouidius horum multa, minore tamen sono, in III transformationum,
Martius anguis erat cristis præsignis, & auro.
Igne micant oculi, corpus tumet omne veneno.
Tresq; micant linguæ, triplici stant ordine dentes,

& mox: — *longo caput extulit antro*
Cæruleus serpens, horrendaque sibila misit. nec multo post.
Ille volubilibus squammosos nexibus orbes
Torquet, & immenso saltu sinuatur in arcum.
At media plus parte leues erectus in auras
Despicit omne nemus, tantoque est corpore, quanto,
Si totum spectes, geminas qui separat Arctos.

Quemadmodum apud Statium, sic facit ille iactum lapidis in prima aggressione. Sic Ouidius denique,

— plenis tumuerunt guttura venis,
Spumaque pestiferos circumfluit albida rictus.
Terraque rasa sonat squammis: quique halitus exit
Ore niger, Stygio vitiatas inficit herbas.

Post hæc indulget ingenio.

Ipse modo immensum spiris facientibus orbem
Cingitur, interdum longa trabe rectior extat:
Impete nunc vasto, seu concitus imbribus amnis,
Fertur, & obstantes proturbat pectore syluas.

Habes multam lucem in hisce, multos recessus. Verum tot, tanta, tam bona, cum illis paucis comparare non equidem ausim,

Ecce autem gemini a Tenedo tranquilla per alta,
(Horresco referens) immensis orbibus angues
Incumbunt pelago, pariterque ad littora tendunt:
Pectora quorum inter fluctus arrecta, iubæque
Sanguineæ exuperant undas. pars cætera pontum
Pone legit, sinuatque immensa volumine terga.
Fit sonitus spumante salo. iamque arua tenebant:
Ardentesque oculos suffecti sanguine & igni
Sibila lambebant linguis vibrantibus ora.

Illa vero splendidissima, numerosissima, rotundissima ex III perfectissimi operis præterire mihi religio est,

Tollentemque minas, & sibila colla tumentem
Deijce. iamque fuga tumidum caput abdidit alte
Cum medij nexus, extremæque agmina caudæ
Soluuntur, tardosque trahit sinus vltimus orbes

Addamus & illa Apollineis non inferiora.

Est etiam ille malus Calabris in saltibus anguis
Squammea conuoluens sublato pectore terga,
Atque notis longam maculosus grandibus aluum.
Qui, dum amnes vlli rumpuntur fontibus, & dum
Vere madent vdo terræ, ac pluuialibus Austris,
Stagna colit, ripisque habitans, hic piscibus atram

Improbus

Improbus ingluviem, ramisque loquacibus explet.
Postquam exhausta palus, terraque ardore dehiscunt,
Exilit in siccum, & flammantia lumina torquens
Saevit agris asperque siti, atque exterritus aestu.

AQVILAE AC SERPENTIS.

Serpentis autem atque aquilae comparationem supra posuimus ex Marone. Hic ex aliis. Pugnat pro pullis apud Silium libro XII,

Haud secus occuluit saxi quos vertice foetus
Ales fulva Iovis, tacito si ad culmina nisu
Evasit serpens, terretque propinquus hiatu.
Illa hostem rostro, atque assuetis fulmina ferre
Unguibus incessens, nidi circumvolat orbem.

Virgilius, quemadmodum supra posuimus, pugnam tanquam inter hostes. At Oppianus in V. Piscationum, quod hic de Aquila, ipse de hirundine, alio tamen eventu,

Ὡς δ' ὁπότ' ὀρζαλίχοισι χελιδόνι νηπιάχοισι
Νέρθεν ὑπὲξ ὀρόφοιο τυχὼν ὄφις ἄγχι πελάσῃ, &c.

Nam supra posuimus in comparatione Maronianae lusciniae.

SIMILLIMA in V. Thebaidos,

Ac velut aligera sedem foetusque parentis
Cum piger umbrosa populatur in ilice serpens,
Illa redit, querulaque domus mirata quietem
Stat super impendens, advectosque horrida maestos
Excutit ore cibos, cum solus in arbore chara
Sanguis & errantes per capta cubilia plumae.

Virgilij autem filo texuit augurium suum Claudianus in bello Gildonico, *fulvusque tonantis*

Armiger ad liquidam cunctis spectantibus aethram
Correptum pedibus curvis innexuit hydrum.
Dumque reluctantem morsu partitur obunco,
Haesit in ungue caput, truncatus decidit anguis.

Aquilae vero naturam in exploranda pullorum generositate describit idem in praefatione, quam dixit in tertium Honorij consulatum,

Parvos non aquilis fas est educere foetus
Ante fidem Solis, iudiciumque poli.
Nam pater, excusso saliit cum germine proles,
Ovaque maternus rupit hiulca tepor,
Protinus implumes convertit ad aethera nidos,
Et recto flammas imperat ore pati.
Consulit ardentes radios, & luce magistra

Naturam, vires, ingeniumque probat.
Degeneres refugo torsit qui lumine visus,
Vnguibus hunc sæuis ira paterna ferit.
Exploratores oculis qui pertulit ignes,
Sustinuitque acie nobiliore diem
Nutritur volucrumq; potens, & fulminis hæres
Gesturus summo tela trisulca Ioui.

Quæ satis leuia Lucanus inclusit pulcherrima comparatione. sic enim scribit in IX, vnde videtur ille sua deformasse,

Vtque Iouis volucer calido quum protulit ouo
Implumes natos, Soles conuertit ad ortus.
Qui potuere pati radios, & lumine recto
Sustinuere diem cæli seruantur in vsus.
Qui Phœbo cessere, iacent.—

PHOENIX.

In secundo de laudibus Stiliconis pulchra Phœnicis comparatio apud Claudianum,

Sic vbi fœcunda reparauit morte iuuentam
Et patrios idem cineres, collectaq; portat
Vnguibus ossa piis, Nilique ad littora tandem
Vnicus extremo Phœnix procedit ab Euro.

Ad quem locum attulissem similes sententias ex luculentissimo poematio eiusdem poetæ. Verum ea opera in sequẽtem librum dilata est: vbi certa loca cum Lactantij locis conferuntur.

DELPHINI.

Ex quinto libro diuini operis, Delphinorum comparationem supra describebamus: cum qua quid conueniat illi, quę in nono Thebaidos posita est, iudicare poteris.

Qualis cæruleis tumido sub gurgite terror
Piscibus, arcani quoties deuexa profundi

(Epitheton, *arcani*, importunum hic)

Scrutantem delphina vident: fugit omnis in imos
Turba lacus, viridesque metu stipantur in algas.
Nec prius emersi, quam summa per æquora flexus
Emicet, & visis malit certare carinis.

FERA IN CAVEA.

Inter leones ex Lucano feræ cicuratæ posuimus comparationem: cui addendum est quod fecit Claudianus. alio namque spectat. Illa mansueta efferascit. hæc ferox stupet,

Vt fera, quæ montes nuper dimisit auitos,
Altorumque exul nemorum damnatur arenæ.

Notabis eloquutionem,

Muneribus, commota ruit. Vir murmure contra

Hortatur, nixusq; genu venabula tendit.
Illa pauet strepitus: cuneosq; erecta theatri
Despicit, & tanti miratur sibila vulgi.

Non *despicit*, sed suspicit: neque vero contemnit, si *pauet*. Neq; satisfacit, *tanti*: aliud mallem.

Vere cicurem Statius dat in quinto Thebaidos,

Vt fera, quæ placido rabiem desueta magistro,
Tardius arma mouet, stimulisq; & verbere crebro
In mores negat ire suos.—

GRVES.

Ex eodem Lucano Grues, in superioribus iudiciis recensebantur. Nunc è Statio afferamus Ille nanque Thebaidos quinto sic,

Qualia trans pontum Phariis defensa serenis
Rauca Paratonio decedunt agmina Nilo,
Quum fera ponit hyems. illa clangore fugaci
Vmbra fretis, aruisq; volant sonat auius æther.
Iam Borean, imbresq; pati: iam nare solutis
Amnibus, & nudo iuuat æstiuare sub Hæmo.

Non satisfacit, quum ait *iuuat pati Borean*: imo, frui. neque enim gelidus est. Neque intelligo quid conferat fruibus natatio. nam *sub Hæmo* non ponente hyeme: sed quanquam tunc vix quoque, sub Cancro natatur.

APES.

Quid, quoq; modo de apibus statuas scribere, non potes aliunde melius capere consilium, quam ex deo poetarum, Neq; id solum eo in libro, qui omnem humanam diligentiam superauit (quartum dico Georgicon) sed etiam in primo diuini operis. Quæ quoniam supra notauimus, non hic repetentur. Sed conferantur illa Claudiani II. in Ruffinum,

—veluti pastoris in ora
Commotæ glomerantur apes, qui dulcia rapta
Mella trahit, bellumq; cient, & spicula tendunt:
Et tenuis saxi per propugnacula cuncta
Rimosam patriam, dilectaq; pumicis antra
Defendunt, pronoq; fauos examine velant.

Ad lucem Virgilianam directis metaphoris. Alia ratio fugarum apud eundem in libro de sexto Honorij consulatu,

—qualis Cybeleia quassans
Hyblæus procul æra senex, reuocare fugaces
Tinnitu conatur apes, quæ sponte relictis
Desciuere fauis, sonituq; exhaustius inani.

Raptas

Raptas mellis apes, solitaq; oblita latebra
Perfida deplorat vacuis examina ceris.

Post operam diurnam Silius reuersionem canit in secundo, aut imminente tempestate,

Aut vbi Cecropius formidine nubis aquosa
Sparsa super flores examina tollit Hymettos
Ad dulces ceras, & odori corticis antra:

Audis quam hæret versus, nec properant, vt vult hic,

Mellis apes grauida properant, densoq; volatu
Raucum connexa glomerant ad limina murmur.

Neque dicam Glomerare murmur.

Vicit Statius Claudianum in x. Thebaidos,

Sic, vbi puniceo pastor rapturus ab antro
Armatas erexit apes, fremit aspera nubes,
Inq; vicem sese stridere hortantur, & omnes
Hostis in ora volant: mox deficientibus illis
Amplexa, paruamq; domum, captiuaq; plangunt.
Mella, laborantesq; premunt ad pectora ceras:

Altera vero Claudiani similior est ei, quam ponit Lucanus in nono,

—simul effœtas linquunt examina ceras:
Atq; oblita faui non miscent nexibus alas:
Sed sibi quæq; volat, nec iam degustat amarum
Desidiosa thymum. Phrygij sonus increpat æris.
Attonita posuere fugam, studiumq; laboris
Florilegi repetunt, & sacri mellis amorem.
Gaudet in Hyblæo securus gramine pastor
Diuitias seruasse casæ.—

SEDVLITATEM Claudianus in secundo de raptu

— credas examina fundi
Hyblæum raptura thymum, quum cerea reges
Castra mouent, fagiq; cauo demissus ab aluo
Mellifer electis exercitus obstrepit herbis.

MARTIS.

Ex Marone deducebamus Martis descriptionem. Quanto sit ea Silius inferior, ex primo libro coniectari potes.

Quantus Bistoniis late Gradiuus in oris
Belligero rapitur curru, telumq; coruscans,
Titanum quo pulsa cohors, flagrantia bella
Cornipedum afflatu domat, & stridoribus axis.

Imo accendit bella, non *domat*. & in *afflatu* equorum plus flatus est: atq; in stridore axis plus strepitus, quam rei.

Breuius, sed non mollius, Claudianus in Eutropium.

Ecce autem flaui Gradiuus ab vsque Gelonis
Arua cruentato repetebat Thracia curru.
Subsidunt Pangaa rotis, altéque sonoro
Stridunt axe niues.—

Magna Papinij prudentia, qui quum illa Virgiliana sese posse assequi desperaret, stilum conuertit ad illius sedes describendas,

—ubi mille furoribus illi
Cingitur aduerso domus immansueta sub Hæmo,
Ferrea compago laterum: ferro arcta teruntur
Limina: ferratis incumbunt tecta columnis.
Laditur aduersum Phœbi iubar: ipsáque sedem
Lex timet, & durus contristat sidera fulgor.
Digna loco statio.

EXPLICAT comitatum Virgilianum,

—primis salit Impetus amens
E foribus, cacúmque Nefas, Iráque rubentes,
Exanguésque Metus: occultísque ensibus astant
Insidiæ, geminúmque tenens Discordia ferrum.
Innumeris strepit aula Minis. tristissima Virtus
Stat medio, latúsque Furor: vultúque cruento
Mors armata sedet. Bellorum solus in aris
Sanguis, & incensis qui raptus ab vrbibus Ignis,
Et terrum Exuuiæ circum & fastigia templi
Captæ insignibant gentes, cælatáque ferro
Fragmina portarum, bellatricésque carinæ,
Et vacui currus, protritáque curribus ora.
Pœna etiam, Gemitúsque, adeo vis omnis, & omne
Vulnus vbique ipsum, sed non vsquam ore remisso
Cernere erat.—

CERERIS.

In duodecimo Thebaidos luculenta est admodum Cereris comparatio,

Qualis ab Ætnais accensa lampade saxis
Orba Ceres magna variabat imagine flammæ
Ausonium Siculúmque latus, vestigia nigri
Raptoris, vastósque legens in puluere sulcos.
Illius insanis vlulatibus ipse remugit
Enceladus, ruptóque vias illuminat igni.
Persephonem amnes, syluæ, freta, nubila clamant,
Persephonem. Stygij tantum tacet aula mariti.

CLAV-

CLAVDIANVS autem non iam ad comparandum deduxit versus suos. sed ad iustam narrationem. Sic enim scriptum est in tertio de raptu,

—retroq; solutis
Crinibus ascendit fastigia montis anheli:
Exuperatq; æstus,& nulli peruia saxa:
Atque indignantes vestigia calcat arenas.

Haud ita multo post,

Exitiiq; reos flores, ipsumq; rapinæ
Detestata locum sequitur dispersa viarum
Indicia,& pleno rimatur lumine campos,
Inclinatq; faces. Omnis madet orbita fletu.
Omnibus adiungit, quocunq; ijt, æquore fuluis

(Non semel fuluas vndas appellat)

Adnatat vmbra fretis externaq; lucis imago.
Italiam Libyamq; ferit. clarescit Hetruscum
Littus,& accenso resplendent æquore Syrtes.

Ouidius in quinto Transformationum,

—illa duabus
Flammiferas pinus manibus succendit ab Ætna,
Perq; pruinosas tulit irrequieta tenebras.
Rursus vbi alma dies hebetarat sidera, natam
Solis ab occasu, Solis quærebat ad ortus.

Pauca item ex Callimachi hymno in Cererem.

DIANÆ.

Dianam post Virgilij comparationem, apud alios videamus. Eam describit cum Phœbo sub Latonæ cura Claudianus in Probini consulatu,

Qualis purpureas præbebat candida vestes
Numinibus Latona suis: quum sacra redirent
Ad loca nutricis iam non errantia Deli.
Illa ferox saltus,& desolata relinquens
Illa ferox saltus,& desolata relinquens
Mænala, lassato Creta venatibus arcu:
Phœbus adhuc nigris rorantia tela venenis
Extincto Pythone ferens. tunc insula notos
Lambit amica pedes. videtq; Ægæus alumnis
Lenior,& blando testatur gaudia vultu.

STATIVS, in primo Achilleidos cum ipsis Nymphis & Pallade breuissime,

—quales Sicula sub rupibus Ætna
Naidas Ennæas inter Diana, feroxq;
Pallas.—

AMA

AMAZONVM.

Dianam igitur Pallademque sequatur Amazonum pictura, Claudianus exarmatas statuit in secundo de raptu,

Qualis Amazonidum peltis exultat ademptis.

(Mallem positis, quam *ademptis*: hoc enim vim designat.)

Pulchra cohors: quoties arcton populata virago
Hippolyte niueas ducit post prælia turmas:
Seu flauos strauere Getas: seu forte rigentem
Thermodontiaca Tanaim fregere securi.

Nescio quare frangunt glaciem: quæ, quo solidior atque constantior, eò tutiorem munit viã transituris. Placet autem, quæ huic iuncta est, subdere comparationem. Est enim valde bona,

Aut quales referunt Baccho solennia nymphæ
Mæoniæ, quas Hermus alit, ripasq; paternas
Percurrunt auro madida. Lætatur in antro
Amnis, & vndantem declinat prodigus vrnam.

ARMATAS Silius in secundo, & Maronianis similiores,

Quales Threicia Rhodopen, Pangæaq; lustrant
Saxosis nemora alta iugis, cursuq; fatigant
Hebrum innuptæ manus: spreti Ciconesq; Getaq;
Et Rhesi domus, & lunatis Bistones armis.

STATIVS in secundo Achilleidos breuem, sed luculentam,

—quales Mæotide ripa,
Quum Scythicas rapuere domos, & capta Getarum
Mœnia, suppositis epulantur Amazones armis.

QVAS cum Virgilianis vt compares, hic apponentur,

Ducit Amazonidum lunatis agmina peltis
Penthesilea furens, mediisq; in millibus ardet,
Aurea subnectens exertæ cingula mammæ
Bellatrix, audetque viris concurrere virgo.

HÆC in primo, in decimo hæc,

Quales Threiciæ quum flumina Thermodontis
Pulsant, & pictis bellantur Amazones armis:
Seu circum Hippolyten, seu quum se maxima curru
Penthesilea refert, magnoq; vlulante tumultu
Fœminea exultant lunatis agmina peltis.

ETIAM ex illis harum spectes imaginem,

At medias inter cædes exultat Amazon
Vnum exerta latus pugnæ Pharetrata Camilla.
Et nunc lenta manu spargens hastilia densat,
Nunc validam dextra rapit indefessa bipennem
Aureus ex humero sonat arcus, & arma Dianæ.

ENCELADI.

Quę de Encelado cecinerit post Virgilium Claudianus, satis est supra declaratũ. STATIVS in tertio Thebaidos ad illius normam, & pene iisdem verbis,

Quantus Thyrreni gemitus salis, aut vbi tentat
Enceladus mutare latus: procul igneus antris
Mons tonat: exundant apices, fluctusque Pelorus
Contrahit, & sperat tellus abrupta reuerti.

LVCANVS in sexto nihil attulit noui aut acuti contra morem suum.

Non sic Ætnaeis habitans in vallibus horret
Encelado spirante Notum: quum tota cauernas

(languidum epitheton, *tota.*)

Egerit, & torrens in campos defluit Ætna

Ex Flacci secundo notabamus in proximis animaduersionibus, Typhoeum non Inarime, vt apud Vergilium, sed Sicilia premi. Id quod ab Ouidio quoq; in quinto Transformationum scribitur hisce versibus, quorum repraesentatio in hoc loco est opportuna,

Vasta Giganteis iniecta est insula membris
Trinacris, & magnis subiectum molibus vrget
Æthereas ausum sperare Typhoea sedes.
Nititur ille quidem, tentatque resurgere saepe:
Dextra sed Ausoniae manus est subiecta Peloro:
Laeua Pachyne tibi: Lilybaeo crura premuntur:
Degrauat Ætna caput, sub qua resupinus arenas
Eiectat, flammamque fero vomit ore Typhoeus.
Saepe remoliri luctatur pondera terrae,
Oppidaque, & magnos deuoluere corpore montes.
Inde tremit tellus, & rex pauet ipse silentum
Ne pateat, lateq; solum retegatur hiatu,
Immissusque dies trepidantes terreat vmbras.

QVAE vides rudia, atque inchoata simplicitate, quasi formulam quandam siue Ichnographiam picturae plenioris.

PESTILENTIÆ.

Et quoniam multis versibus a nobis descripta est variis ex Poetis pestilentia, Claudiani breuitas ad simile argumentum adducenda est ex primo in Ruffinum.

Ac velut infesto morbus crudescere caelo
Incipiens primo pecudum depascitur artus,
Mox populos vrbesque rapit, ventisque perustis
Corruptos Stygiam pestem diffundit in amnes.

FRONDIVM CASVS.

Animarum frequentia in sexto diuini operis: quam in secundo de raptu Claudianus imitatus est.

Quam multa in syluis Autumni frigore primo
Lapsa cadunt folia, aut ad terram gurgite ab alto
Quam multæ glomerantur aues, vbi frigidus annus
Trans pontum fugat, & terris immittit apricis.

Ille vero sic,

Conueniunt animæ, quantis violentior Auster
Decutit arboribus frondes, aut nubibus imbres
Colligit, aut frangit fluctus, aut torquet arenas.

Sane est admodum illustris.

COMETÆ.

Cometam diuini Poetæ iam descripsimus. Nunc aliorum alij recitandi sunt. Claudianus in primo eiusdem, ex illius verbis, sed cum præsagiis,

—qualis laturus in orbem
Præceps sanguineo delabitur igne Cometes

(Non est *præceps*, neque *delabitur*.)

Prodigiale rubens. Non illum nauita tuto,
Non impune vident populi, sed crine minaci
Nunciat aut ratibus ventos, aut vrbibus hostes.

In iisdem vestigiis hæret Silius Punicorum primo,

Crine vt flammifero terret fera regna Cometes
Sanguineum spargens ignem. vomit atra rubentes
Fax cælo radios, & sæua luce coruscum
Scintillat sidus, terrisq; extrema minatur.

Numerosius fuisset, *Sanguineam spargens aciem.*

Lvcanvs extra comparationem simplici narratione in primo,

Ardentemque polum flammis, cæloq; volantes
Obliquas per inane faces, crinemq; timendi
Sideris, & terris mutantem regna Cometem

Ita etiam inuoluit τοὺς διάττοντας.

TEMPESTATIS.

Quemadmodum adduximus pestilentiam in comparationes, ex eodem Poeta deducamus & tempestatem. Ea est in Poematio de bello Gildonico, haud satis magna cum re,

Sic quum præcipitat artem vicere procella,
Assiduoq; gemens vndarum verbera nutat
Descensura ratis: cæca sub nocte vocati
Naufraga Ledæi sustentant vela Lacones.

MARIS.

Maris autem, siue æstum, siue impetum, siue agitationem velis, ex his poteris cognoscere. Sonus apud eundem in Ruffinum primo, longe felicius,

—ceu murmurat alti
Impacata quies pelagi, cum flamine fracto
Durat adhuc, saeuitque tumor, dubiumque per æstum
Lassa recedentis fluitant vestigia venti.

Æstum ex Virgilio, aut alluuionem supra declarauimus. Ceterum tanta est in illis numeris diuinitas, vt pudeat potius reliquisse, quam ponere pigeat. Ea est in vndecimo diuini Poematis,

Qualis vbi alterno procurrens gurgite pontus
Nunc ruit ad terras, scopulosque superiacit vndam
Spumeus, extremamque sinu perfundit arenam,
Nunc rapidus retro, atque æstu revoluta resorbens
Saxa fugit, litusque vado labente relinquit.

STATIVS in vndecimo materiam addidit, non auxit.

Ceu redeunt nubes, ceu circumflantibus austris
Alternis procumbit ager, ceu gurgite cano
Nunc retegit bibulas, nunc obruit æstus arenas.

IMPETVM, Lucanus in sexto,

Quum mare lassatur, quum se tollentibus Euris
Frangentem fluctus scopulum ferit, aut latus alti
Montis adest, seramque sibi parat vnda ruinam.

VENTORVM.

Iure locum hunc sibi deposcunt venti. Silius in quarto admodum insuauis,

Ceu gelidus Boreas, totum quum sustulit imo
Icarium fundo victor mare: navita vasto
Iactatur sparsus, lacerata classe, profundo:
Cunctaque canenti perfunditur æquore Cyclas.

NIHILO venustius in quartodecimo,

Non aliter Boreas Rhodopes a vertice praeceps
Quum sese immisit, decimoque volumine pontum
Expulit in terras, sequitur cum murmure molem
Eiecti maris, & stridentibus affremit alis.

LONGE numerosior illa Statij ex vndecimo,

Vt Notus & Boreas gemino de cardine mundi,
Hic niue Riphaea, Libycis hic pastus arenis:

(NON placet, *pastus*.)

Bella cient: clamant amnes, freta, nubila, syluæ:

(DE-

(DECRESCIT oratio ad faciliora.)

Iamq; patent strages. lugent sua damna coloni
Et tamen oppressos miserantur in aequore nautas.

LVCANVS in secundo,

———vt quum mare possidet Auster
Flatibus horrisonis: hunc aequora tota sequuntur,
Si rursus tellus pulsu laxata tridentis
Aeolii tumidis immittat fluctibus Eurum:
Quamuis icta nouo ventum tenuere priorem
Aequora, nubiferoq; polus concesserit Euro,
Vindicat vnda Notum.———

NIVIS.

Post ventos habes imbres, grandines, niues. De illis supra. De niuibus idem in quinto,

Talis hyperborea virides niue verberat agros
Iuppiter, obruitur campis genus omne ferarum,
Deprensaq; cadunt volucres (Nunquam niue cadunt)
———& messis amaro

Strata gelu— Nusquam tam altae sunt segetes, quum ingruit nix, vt sternantur. Neque *messis* hic proba vox. Non enim dicitur nisi de matura segete. Nam illud, —*tibi messis in herba est*, significat spem meram esse, & falsam opinionem.

Messis.

Sequitur, —*fragor inde iugis inde amnibus ira.*
neque hoc satisfacit Non enim ex niue fit fragor. Neque dum ningit, amnes tumescunt, sed solutis niuibus.

In fine primi Piscationum Oppianus sine strepitu rem subiicit oculis nitidissimo carmine,

Ὡς δ' ὁπότ' εὐρύπεδον σκιάσῃ νιφάδεσσιν ἀλωήν,
Ἑσπερίου ζεφύροιο θοὸν μένος, οὐδέ τι γαίης
Κυανέης ἰδέειν ὑποφαίνεται, ἀλλ' ἄρα πᾶσα
Ἀργεννὴ χιόνεσσιν ἐπισκυτίραις καλύπτεται.

Non ignobilia sane, vbi non extent Maroniana. At vero illa vbi sese eduxerint è tertio nunquam satis laudati operis, oportet, omnia silere. Obruuntur enim illius niuibus,

———neq; vlla
Aut herbae campo apparent, aut arbore frondes:
Sed iacet aggeribus niueis informis, & alto
Terra gelu late, septemq; assurgit in vlnas.
Semper hyems, semper spirantes frigora Cauri,

Mox de glacie itum de niue,

Interea toto non secius aere ningit.
Intereunt pecudes. stant circumfusa pruinis

Corpora magna boum, confertoq; agmine cerui
Torpent mole noua, ac summis vix cornibus extant.

Post hæc ea prosequitur, ad quæ nemo sapiens ausit aspirare. In octauo Thebaidos niues, & imbres simul.

—non tanta cadentibus Hœdis
Aeriam Rhodopen solida niue verberat Arctos:
Nec fragor Ausonia tantus, quum Iuppiter omni
Arce tonat: tanta quatitur nec grandine Syrtis
Quum Libya Boreas Italos niger attulit imbres.

Vbi, quare Ausoniæ fragorem posuit potius, quam alius loci, nescio. Sane oportuit loci nomen certum apponere, vnde tonitrua ingruerent. Itaque sic mallem,

—quum Vesulus alta
Arce tonat.

FLVVIORVM.

Poetarum princeps fluuiorum comparationes aliquot fecit, quas suis disposuimus locis. Ex primo eiusdem operis pauca extra comparationem, sed suo more, id est diuina,

Proluit insano contorquens vortice syluas
Fluuiorum rex Eridanus, camposq; per omnes
Cum stabulis armenta tulit—

Adeo exundans est Lucanus, vt & ipsum furentem superet Padū,

Sic pleno Padus ore tumens (iam duro ore os attribuit)
—super aggere tutas
Excurrit ripas, & totos concutit agros.
Succubuit si qua tellus, cumulumq; furentem
Vndarum non passa ruit, tum flumine toto
Transit, & ignotos aperit sibi gurgite campos.
Illos terra fugit dominos. non *fugit*: sed offertur.
—his rura colonis Accedunt donante Pado—

Torrentem quoq; ad rerum similitudinem adduxit idem Maro: quemadmodum superioribus commentationibus est animaduersum. Silius autem in quarto ad illorum regulam.

Vt torrens celsi præceps è vertice Pindi
Cum sonitu ruit in campos, magnoq; fragore
Auulsum montis voluit latus, obuia passim
Armenta immanesq; feras, syluasq; trahuntur.
Spumea saxosis clamat conuallibus vnda.

SAXVM AVVLSVM.

Auulsum ergo saxum in septimo Thebaidos præcipiti ruina contemplemur in versibus nobilissimis,

Sic vbi nubiferum montis latus aut noua ventis

Soluit

Soluit hyems, aut victa situ non pertulit aetas.
Desilit horrendus campo timor arma, virosq;
Limite non vno, longaeuaq; robora secum
Praecipitans: tandemq; exhaustus turbine fesso
Aut vallem cauat, aut medios intercipit amnes.

PILAE SAXEAE.

Haud longe absimilis pilae Virgilianae casus in nono diuini Poematis,

Qualis in Euboico Baiarum littore quondam
Saxea pila cadit, magnis quam mollibus ante
Constructam iaciunt ponto. Sic illa ruinam
Prona trahit, penitusq; vadis illisa recumbit.
Miscent se maria, & nigrae attolluntur arenae.
Tum sonitu Prochyta alta tremit, durumq; cubile
Inarime, Iouis imperiis imposta Typhoeo.

Quemadmodum id fiat, non dixere Grammatici. Quare petenda erit eius ratio ex Vitruuio. Eius autem Poetae Simia in quarto,

Haud aliter structo Tyrrhena ad littora saxo
Pugnatura fretis subter, caecisque procellis
Pila immane sonans, impingitur ardua ponto.

Epiphonema frigidum.

Immugit Nereus: diuisaeq; caerula pulsu
Illisum accipiunt irata sub aequora montem.

QVERCVS.

Sic cadit quercus in nono Thebaidos.

——Getico qualis procumbit in Haemo
Seu Boreae furiis, putri seu robore quercus
Caelo missa comas, ingentemque aera laxat.
Illam nutantem nemus, & mons ipse tremiscit,
Qua tellure cadat, quas obruat ordine syluas.

In primo Pharsaliae,

Qualis frugifero quercus sublimis in agro
Exuuias veteres populi, sacrataq; gestans
Dona ducum: nec iam validis radicibus haerens
Pondere fixa suo est: nudosq; per aera ramos
Effundens trunco, non frondibus, efficit vmbram.
Sed quamuis primo nutet casura sub Euro,
Tot circum silua firmo se robore tollant,
Sola tamen colitur.—

At in quarto diuini operis etiam oppugnata, quauis est iniuria potior,

At velut annosam valido cum robore quercum
Alpini Boreæ nunc hinc, nunc flatibus illinc
Eruere inter se certant: it stridor, & altæ
Consternunt terram concusso stipite frondes.
Ipsa hæret scopulis, & quantum vertice ad auras
Æthereas, tantum radice in Tartara tendit.

Hactenus, quas memoria potuimus complecti, describendas curauimus comparationes. Neque sum nescius alias quoque adduci potuisse. Et omissæ sunt à nobis aliquæ minus dignæ visæ, quas persequeremur. Cæterum antequam locum hunc claudamus, bene collocatum iri operam nostram puto, si quibus sententiis in serpentum natura conueniat cum Nicandro Lucanus, videamus.

LVCANI CVM NICANDRO. CAPVT XV.

NOn sine magno vsu duo hi poetæ comparabuntur. neuter enim vulgaris. Lucanus sententiis anxius. Nicander verbis atq; numeris accuratus. Vix inuenias apud Græcos Poetam politiorem. Magna ei cura, ne quid ineptum, aut inepte dicat. Itaque nitidissime suos describit serpentes: quo nitore, atque elegantia tantum acquisiuit gloriæ in Georgicis Maro. Lucanus autem suo more omnia ponit in excessu. Nam cum Græcus ille satis habuerit ita dicere de Hæmorrhoide,

Τῆς γὰρ ἐδυξαμένης, τὰ μὲν ἀθρόα πιμπρατω ἄλλο
Ῥίζόθεν. ἐξ ὀνύχων δὲ κατείβεται αἱματίς ἄμμη,
Οἱ δὲ φόνῳ μυδόωντες ἀναπρίουσιν ὄδοντες.

Noster arrepta semel erumpentis sanguinis describendi occasione, largius effunditur, atque ipse cruor.

Vtque solet pariter totis se effundere signis
Corycij pressura croci: sic omnia membra
Emisere simul rutilum pro sanguine virus.

Particulatim deinde assurgit,

Sanguis erant lacrymæ. Quæcunque foramina nouit
Humor, ab his largus manat cruor. ora redundant,
Et patulæ nares.—maius autem à minusculis venarum oris.
—*sudor rubet. omnia plenis*
Membra fluunt venis.— Repetit ergo eandem sententiam alia sententia. Sed & assurgit ad hyperbolem admodum excellentem,

—*totum est pro vulnere corpus.*

Dipsadem alibi Sitiam Latine sumus interpretati. Eius è morsu nocumenta Nicander,

Δήγματι δ' ἐμφλέγεται κραδίη πρόπαν, ἀμφὶ δὲ καύσῳ
Χείλη ὑπ' ἀζαλέης αὐαίνεται ἄβροχα δίψης.

Comparatio deinde,

Αὐτὰρ ὅγ' ἠΰτε ταῦρος ὑπὲρ ποταμοῖο νενευκὼς
Κανδὸν ἀμέτρητον δέχεται ποτὸν, εἰσόκε νηδὺς
Ὀμφαλὸν ἐκρήξειε, χέῃ δ' ἀπὸ γαστρὸς ἀχθήμονα φόρτον.

Lucanus autem ardentior ipsa siti,

Vix dolor, aut sensus dentis fuit. ipsaq; lethi
Frons caret inuidia: nec quicquam plaga minatur.
Ecce subit virus tacitum, carpitq; medullas
Ignis edax, calidaq; incendit viscera tabe,
Ebibit humorem circum vitalia fusum
Pestis, & in sicco linguam torrere palato
Cœpit. defensis iret qui sudor in artus
Non fuit atq; oculos lacrymarum vena refugit.

Qui sciebat hoc? non enim lacrymamur in doloribus, aut vulneribus, viri præsertim militares. Animi affectus prosequitur mirifice.

Non decus imperij, non mœsti iura Catonis
Ardentem tenuere virum, quin spargere signa
Auderet, totisq; furens exquireret agris,
Quas poscebat aquas sitiens in corde venenum.

Addit deinde animi extorsionem. mox subdit,

Nunc redit ad Syrtes, & fluctus accipit ore.
Æquoreusq; placet, sed non sibi sufficit humor.
Nec sentit fatiq; genus, mortemq; veneni:
Sed putat esse sitim. Addit deinde miseram ac tragicam audaciam *—ferroq; aperire tumentes*
Sustinuit venas, atq; os implere cruore.

Aspidem autem vterque breuissime. accuratius Nicander,

Σαρκὶ γὰρ οὔτε τι δῆγμα φαείνεται, οὔτε δυσαλγὲς
Οἶδος ἐπιφλέγεται. κώματι δ' ἄτερ ὄλλυται ἀνήρ.
Ὑπνηλὸν δ' ἐπὶ νῶκαρ ἄγει βιότοιο τελευτήν.

—nulloq; dolore
Accipis: & Stygias somno descendis ad vmbras.

Ex morsu Basilisci, Nicander multo plura,

Τύμματι δ' ἐπρήσθη φωτὸς δέμας. αἱ δ' ἀπὸ γυίων
Σάρκες ἀπορρείουσι πελιδναί τε ζοφεραί τε.
Οὐδέ τις οὐδ' οἰωνὸς ὑπὲρ νέκυν ἴχνια τείνει,
Αἰγυπιοί, γῦπές τε, κόραξ τ' ὀμβρήρεα κρώζων.
Οὐδὲ μὲν ὅσσα τε φῦλ' ἐνιβόσκεται οὔρεσι θηρῶν
Δαίνυνται, τοίην περ ἀϋτμένα δεινὸν ἰάφθη.

Εἰδ' ὀλοὴν βυθόεργος ἀϊδρείῃφι πελάσσῃ
Αὐτόδ' ἐὶ θείνας τε καὶ ἀκία μοῖρα πέλυκται.

Lucanus, sicut de Torpedine,

—velox currit per tela venenum
Invaditq́; manum: quam protinus ille retecto
Ense ferit, totoq́; simul demittit ab armo.

Σῆπα, & σηπεδόνα vocant Græci serpentis speciem, cuius morsu diffluunt membra omnia. Tabiam Latine diximus suo loco. In eius historia parcus & simplex Nicander. Lucanus adeo incitatus, vt seipsum antecedat,

Τοῦ δ' ἤτοι ὀλοὸν καὶ ἐπώδυνον ἔπλετο ἕλκος
Σηπεδόνος. νέμεται δὲ μέγας ὀλοφώιος ἰὸς
Πᾶν δέμας· αὐαλέη δὲ περὶ χροῒ καρφομένη θρὶξ
Σκίδναται, ὡς γήρεια χαλαιψηχθεῖλος ἀκάνθης
Ἐκ μὲν γὰρ κεφαλῆς τε καὶ ὀφρύος αὐδὶ τυπέντα
Ῥαίονται. βλεφάρων δὲ μέλαιν' ἐξέφθιτο λάχνη.
Ἄψεα δὲ τροχόεντες ἐπιστίζουσι μὲν ἄλφοι,
Λευκοί τ' ἀρχινόεσσαι ἐπιστεύονται ἔφηλιν.

—tam plage proxima circum
Fugit rapta cutis, pallentiaq; ora retexit.

Vide quid præterea,

Iamq́; sinu laxo nudum est sine corpore vulnus.
Membra natant sanie: suræ fluxere: sine vllo
Tegmine poples erat: femorum quoq; musculus omnis
Liquitur, & nigra distillant inguina tabe.

Sic omnia minutatim,

Dissiluit stringens vterum membrana: fluuntq́; Viscera—

sed & illa mira,

—nec quantum de corpore debet.
Effluit in terras: saeuum sed membra venenum
Decoquit. in minimum mors contrahit omnia virus.

tum nimius,

Vincula neruorum, & laterum textura, cavumq́;
Pectus, & abstrusum fibris vitalibus omne
Quicquid homo est, aperit pestis.—declamare putes.—*natura profana Morte patet.*—

Redit insolens ad ea, quæ iam tetigit,

—manent humeri, fortesq́; lacerti.
Colla, caputq́; fluunt. calido non ocyus austro
Nix resoluta cadit.—

Hoc præter Nicandri sententiam, qui morti spatium dat adeo, vt etiam vitiligines euenire canat.—*nec solum cera sequetur.*

Non

Non *sequitur*, sed abscedit. Auget tamen amplificatione mini me vulgari.

Parua loquor, corpus sane stillasse perustum.

Imo ambustum. nam *perustum* non stillat.

Hoc & flamma potest. sed quis rogus abstulit ossa?
Hæc quoq; discedunt: putresq; secuta medullas
Nulla manere sinunt rapidi vestigia fati.

Conclusio autem argutissima,

Cinyphias inter pestes tibi palma nocendi:
Eripiunt omnes animam, tu sola cadauer.

COMPARATIONES CÆTERORVM LOCORVM VARIÆ. CAP. XVI.

Spero me aliquid attulisse momenti ad imitationis rationem: quæ vt absolutior sit, expedienda sunt nobis cætera quoque loca, in quibus illustres isti viri vel naturam omnes, vel alium alius expressere. Libet vero a Torpedine auspicari: in qua, quemadmodum in cæteris, Græcos a Latinis superatos ostendamus. Sunt igitur Oppiani hæc, & poetæ sane maximi, atque elegantissimi,

Οἷον καὶ νάρκη περινώχαλον φάρμακον ἀλκῆς
Ἔσπεται αὐτοδίδακτον ἐν οἰκείοις μελέεσσιν.
Ἡ μὲν γὰρ μαλακή τε δέμας, καὶ πᾶσ' ἀμβλυωπή,
Νωθής τε βραδυτῆτι βαρύνεται· οὐδέ κε φαίης
Νηχομένην ὁράαν. μάλα γὰρ δυσφραστὰ κέλευθα
Εἰλεῖται, πολιοῖο δ' ὕδατος ἐρπύζουσα.
Ἀλλά οἱ ἐν λαγόνεσσιν ἀναλκείης δόλος ἀλκή·
Κερκίδες ἐμπεφύασι παρὲκ πλευρῶν ἑκάτερθεν
Ἀμφίδυμοι. τῶν εἴ κεν ἐπιψαύσειε πελάσσας·
Αὐτίκα οἱ μελέων σθένος ἔσβεσεν, ἐν δέ οἱ αἷμα
Πήγνυται, οὐδ' ἔτι γυῖα φέρειν δύναται, ἀλλά οἱ ἀλκή
Ἥκει μαρμαιρομένοιο παρείεται ἄφρονι νάρκη.
Ἡ δ' εὖ γιγνώσκουσα θεῶν γέρας, οἷον ἔδεκτο,
Ὕπτιον ἀγκλίνασα μένει δέμας ἐν ψαμάθοισι.
Κεῖται δ' ἀστεμφὴς οἷα νέκυς. ὃς δέ κεν ἰχθὺς
Ἐγχρίμψῃ λαγόνεσσιν, ὁ μὲν λύθη, κάππεσε δ' αὔτως
Ἀφωνίῃ, βαρέων ὕπνων ἀμηχανίῃσι πεδηθείς.
Ἡ δὲ θοῶς ἀνόρουσε, καὶ οὐ κρατερή περ ἐοῦσα,
Γηθοσύνῃ, ζωὸν δὲ κατεσθίει, ἶσα θανόντι.

Deinde augit hęc eadem etiam quasi afflatu,

Πολλάκι καὶ κατὰ λαῖτμα μετ' ἰχθύσιν αὐτῆσιν
Νηχομένοις κρατερὴν μὲν ἐπειγομένων σβέσεν ὁρμήν

Ἔγχυς ἐπιψαύσωσι, καὶ ἰσχυμένους ἐπίδησεν.
Ἔστιν δ' ἀναλκέες, καὶ ἀμήχανοι, ὥστε κελεύθου
Δύσμοροι, ὥστε φυγῆς μεμνημένοι. ἡ δὲ μένουσα
Οὐδὲν ἀμυνομένους. κατεδαίνυται ἐδ' ἀνιένθης.

Sic in primo: sic in tertio.

Ναὶ μὴν καὶ νάρκη σφετέρην νόον οὐκ ἀπολείπει
Πληγῇ ἀϊάζουσα, τετυγμένη δ' ὀδύνῃσιν
Ὁρμιῇ λαγόνας προσεπτύσσεται. αἶψα δὲ χαίτης
Ἱππείης, δόνακός τε διέδραμεν, ἐς δ' ἁλιῆος
Δεξιτερὴν ἔσκηψε φερώνυμον ἰχθύος ἄλγος.
Πολλάκι δ' ἐκ παλάμης κάλαμος πέσεν, ὅπλα τε θήρης.
Τοῖος γὰρ κρύσταλλος ἐνίζεται αὐτίκα χειρί.

Sine quibus non videtur Poematium illud fecisse Claudianus, in quo vtrumque coniungit,

Quis non indomitam dira Torpedinis artem
Audiit, & merito signatas nomine vires?

hoc enim est illius, φερώνυμον.

Illa quidem mollis, segnisque obnoxia tractu
Repetat: & atritis vix languida serpit arenis.

Omnia pene illius, sicut & illa,

Sed latus armauit gelido natura veneno,
Et frigus, quo cuncta rigent animata, medullis

(imo κηρκίσι, quæ medulla carent)

Miscuit, & proprias hyemes per viscera duxit.

Hoc est illius κρύσταλλος.

Naturam iuvat ipsa dolis. hoc est, αὐτοδίδακτον.
—& conscia sortis
Vtitur ingenio, longeque extenta per algas
Tactu fisa suo, successu lata resurgit,
Et vivus impune ferox depascitur artus.

Melius, sopitos quam *vivos*.

Nunc transit ad ea, quæ ille de eius ingenio in venatione,

Si quando vestita cibis incautior ara
Hauserit: & curvis frænatos senserit hamis:
Non fugit: aut vano conatur vellere morsu:
Sed propius nigra iungit se callida seta:
Et meminit captiua sui longeque per vndas
Pigra venenatis effundit flamina venis.
Per setam vis alta meat, fluctusque relinquit
Absentem vinctura virum.—

inscitia Philosophiæ dixit hoc. continuatur enim vis; sed hæc alibi. Sequitur,

—*metuendus*

—metuendus ab imis
Emicat horror aquis: & pendula fila sequutus
Transit arundineos arcano frigore nodos:

Quod ille πήγνυται.

Victricemq; ligat concreto sanguine dextram.
Damnosum piscator onus, prædamq; rebellem
Iactat, & amissa redit exarmatus auena.

Quod ille, ὅπλα τε θῆρας.

Cereris currum tam CLAVDIANVS, quam OVIDIVS descripsere. verum hic leuissime, nec suo more, perstrinxit in quinto Metamorphoseon, *Currus Cereris.*

—geminos dea fertilis angues
Curribus admouit, frænisq; coercuit ora.

ILLE ambitiosius in primo de raptu,

—sinuosa draconum
Membra regens: volucriq; per auia nubila tractu
Signant, & placidis humectant fræna venenis,
Frontem crista tegit: pingunt maculosa virentes
Terga notæ: rutilum squammis intermicat aurum:
Nunc spiris Zephyros tranant: nunc arua volatu
Inferiore secant. canorata puluere labens
Sulcatam fœcundat humum. flauescit aristis
Orbita: surgentes scindunt vestigia fruges
Vestit iter comitata seges.—

Iidem Sirenes quoque descripsere. Sed OVIDIVS figuram tantum, eodem libro, *Sirenes.*

—vobis Acheloides vnde
Pluma, pedisque auium, quum virginis ora geratis?

At CLAVDIANVS etiam naturam, illo pusillo poematio leui quidem, sed non ineleganti,

Dulce malum pelago Siren, volucresq; puella,
Scyllæos inter fremitus, auidamq; Charybdin,
Musica saxa fretis habitabant dulcia monstra.
Blanda pericla maris. terror quoq; gratus in vndis
Delatis, licet huc incumberet aura, carinis,

FORTASSE legendum, *hinc,*

Implessentque sinus venti de puppe ferentes:
Figebat vox vna ratem, nec tendere certum
Delectabat iter reditus: odiumq; iuuabat:
Nec dolor vllus erat. mortem dabat ipsa voluptas.

Inter Maronis opuscula est etiam quod legas de Sirenibus quæ non apposuissem, nisi eius iudicium maiore opera deprehendi posset,

Sirenes varios cantus, Acheloia proles,
Et solita miseros ore ciere modos;
Illarum voces, illarum Musa mouebat.
Omnia, quæ Thymele carmina dulcis amat.
Quod tuba, quod litus, quod cornua rauca queruntur.
Quodque foraminibus tibia mille sonat.
Quodque leues calami, quod suauis cantat Aedon.
Quod lyra, quod cithara, quod moribundus olor.

Nam in sexto neque tam multa licere, neque tam humilia dicere censuit,

Iamq; adeo. scopulos Sirenum aduecta subibat,
Difficiles quondam, multorumq; ossibus albos.

Quod de pyra diximus, deque funere Pallantis Virgiliani, hoc idem apud Papinium quærendum in sexto Thebaidos ad Archemori funus.

Sternitur extemplo veteres incædua ferro
Sylua comas: larga qua non opulentior vmbra
Argolicos inter, saltusq; educta Lycæos,
Extulerat super astra caput. Nimius & ambitiosus.
——stat sacra senecta
Numine: nec solos hominum transgressa veterno
Fertur auos: nymphas etiam mutasse superstes,
Faunorumq; greges.——

Opinio eorum, qui putant dæmones interire.

——aderat miserabile luco
Excidium: fugere feræ, nidosq; tepentes
Absiliunt (metus vrget) aues. aut mendum, aut solœcismus.
——cadit ardua fagus,
Chaoniumq; nemus, brumæque illæsa cupressus.

Epitheton commune aliis. aliud afferendum.

Procumbunt piceæ flammis alimenta supremis,
Orniq; iliceæq; trabes, metuendaq; succo
Taxus, & infandos belli potura cruores
Fraxinus, atq; situ non expugnabile robur.

Distinxit à quercu: quam supra *Chaonium nemus.*

Hinc audax abies, & odoro vulnere pinus
Scinditur. acclinant intonsa cacumina terræ,
Alnus amica fretis; nec inhospita vitibus vlmus.
Dat gemitum tellus.——

In Callimachi Sylua Cereri dicata satis animaduersum à nobis est: nullam esse tellurem, quæ vno in nemore tot alat arbores tam diuersas.

Addit

Addit deinde comparationem,

——non sic euersa feruntur
Ismara, quum fracto Boreas caput extulit antro.

Durum nimis, *fracto.*

Non grassante Noto citius nocturna peredit
Flamma nemus. Linquunt flentes dilecta locorum
Otia cana Pales, Syluanusq; arbiter vmbra.
Semideumq; pecus.—Pulchros deos! qui pelluntur finibus suis à mortalibus. Omnia vero ex ingenio suo Idylliis, & Syluis aptiori.

——migrantibus aggemit illis
Sylua: nec amplexa dimittunt robora Nymphæ.

Deinde addit ritum ex eruditione,

Quum signum luctus cornu graue mugit eburno
Tibia. Valde mutila loquutio.

——cui teneros suetum producere manes
Lege Phrygum mœsta. —— Satis in aliis quid esset νόμος in Numeris dictum. Hæc igitur omnia si cum Virgilianis conferantur, indicabunt, quicquid illis additum sit, ostentationis esse, non operæ.

Turni clypeus in septimo est diuini operis.

At leuem clypeum sublatis cornibus Io
Auro insignibat, iam setis obsita, iam bos,
Argumentum ingens, & custos virginis Argus,
Cælataq; amnem fundens pater Inachus vrna.

In Thebaidos sexto, *——pater ordine iuncto*
Læuus, arundinea recubansq; sub aggere ripa
Cernitur, emissaque indulgens Inachus vrna.
Io post tergum, iam prona, dolorq; parentis
Spectat inoccidueis stellatum visibus Argum.

Ἀπαιθέωσις deinde nihilo melior.

VALERIVS autem Flaccus in quarto cum Ouidio videtur certasse ex Metamorphoseos I. quæ quia multa sunt, & nimia, lectorem eo remisimus.

In eodem libro, quod latius in quinto VIRGILIVS, de Entello, breuissime de Hippomedonte dixit, *—nisi*
Arduus Hippomedon Cauea stimulante tulisset.
In medios.—Caueæ igitur adhortationibus & plausibus: Entellus Acestæ castigatione. Eodem modo Capaneus Daretis iactantiæ similis. Quem locum etiam cum superioribus, quos posuimus, conferes. vbi breuissimam efficacissimamque animaduertes comparationem,

—Vt

——ut praeceps cumulo salit unda minantes
In scopulos, & fracta redit.——

De Antaeo ibidem STATIVS in comparatione,

——Herculeis prensum sic fama lacertis,
Terrigenam sudasse Libyn: cum fraude reperta
Raptus in excelsum: nec iam spes ulla cadendi:
Nec licet extrema matrem contingere planta.

Melius, *Nec matrem licet*, &c.

LVCANVS in quarto post longam luctae narrationem,

——sic fatus sustulit alte
Nitentem in terras iuuenem: morientis in artus
Non potuit nati tellus summittere vires.
Alcides medium tenuit: iam pectora pigro
Stricta gelu: terrisque diu non credidit hostem.

TEMPESTATIS autem signa imminentis quum & ARATVS, & VIRGILIVS in primo perfecti operis, & VALERIVS Flaccus in primo Argonauticon, & LVCANVS in quinto: illi quidem duo exigente id rei argumento: hi immodice, nec sine ostentatione, recenseant, nolui facere. vt pene iusti operis implerem hic aures satietate.

Medeae quoque veneficia apud eundem Flaccum in septimo componere potes cum iisdem artibus, quae in septimo Metamorphoseon, tametsi alium ad finem explicantur. Incantationes vero ex iisdem Transformationibus cum Virgilianis,

Quorum ope quum volui ripis mirantibus amnes
In fontes rediere suos: concussaque sisto,
Stantia concutio cantu freta: nubila pello,
Nubilaque induco: ventosque abigoque vocoque.
Vipereas rumpo verbis & carmine fauces,
Viuaque saxa sua, conuulsaque robora terra,
Et syluas moueo: iubeoque tremiscere montes,
Et mugire solum, manesque exire sepulchris.
Te quoque Luna traho: quamuis Temesaea labores
Aera tuos minuant, currus quoque carmine nostro
Pallet auus: pallet nostris Aurora venenis.

In IV. autem diuini operis, tanquam magistri,

Haec se carminibus promittit soluere mentes,
Quas velit: ast aliis duras immittere curas
Sistere aquam fluuiis, & vertere flumina retro.
Nocturnosque ciet manes: mugire videbis
Sub pedibus terram & descendere montibus ornos.

In Ruffinum primo eadem apud Claudianum

—noui quo Thessala cantu
Eripiat lunare iubar: quid signa sagacis
Ægypti valeant: qua gens Chaldæa vocatis
Imperet arte deis. Nec me latuere fluentes
Arboribus succi, funestarumque potestas
Herbarum: quicquid lethali germine pollet
Caucasus: & Scythiæ vernant in gramine rupes.
Quas legit Medea ferox, & callida Circe.
Sæpius horrendos manes sacrisque litaui
Nocturnis Hecatem, & condita funera traxi
Carminibus victura meis: multosque canendo,
Quamvis restarent Parcarum fila, peremi.
Ire vagas quercus, & flumina stare coegi:
Versaque non prono curvavi flumina lapsu
In fontes reditura suos.—

EADEM potentia apud Lucanum in sexto iisdem sententiis,

Carmine Thessalidum dura in præcordia fluxit,
Non fatis adductus amor.—Melius, *concessus.*
—flammisque severi
Illicitis arsere senes: Si ponas *concessus*, hic dices, *Ignotis.*
—nec noxia tantum
Pocula proficiunt. aut quum turgentia succo
Frontis amaturæ subducunt pignora fœtæ.
Mens hausti nulla saniie polluta veneni
Excantata perit. Quos non concordia mistis
Alligat ulla tori, blandæque potentia formæ,
Traxerunt torti magica vertigine fili.

Plura, ac maiora, & immodica,

Cessavere vices rerum, dilataque longa
Hæsit nocte dies. legi non paruit æther
Torpuit & præceps audito carmine mundus.
Axibus & rapidis impulsos Iuppiter urgens
(At axes neutiquam mouentur, nec poli quidem)
Miratur non ire polos. Nunc omnia complent
Imbribus, & calido producunt nubila Phœbo.

quod sequitur acutissimum est,

Et tonat ignaro cælum Iove. vocibus iisdem
Humentes late nebulas, nimbosque solutis
Excussere comis. ventis cessantibus æquor
Intumuit. rursus vetitum sentire procellas
Conticuit turbante Noto. puppimque ferentes
In ventum tennere sinus. de rupe pependit

Abscissa

Abscissa fixus torrens: amnisq. cucurrit
Qua non pronus erat. Nilum non extulit aestas.
Maeander direxit aquas. Rodanumq. morantem
Praecipitauit Arar. summisso vertice montes
Explicuere iugum. nubes suspexit Olympus.
Solibus & nullis Scythicae, quum bruma rigeret,
Dimaduere niues. impulsam sidere Thetyn
Reppulit Aemonidum defenso littore carmen.
Terra quoq. immoti concussit ponderis axem:
Et medium vergens titubauit nisus in orbem.
Tantae molis onus percussum voce recessit:
Prospectumq. dedit circumlabentis Olympi

Nec hisce contentus,

Omne potens animal lethi, genitumq. nocere,
Et pauet Aemonias, & mortibus instruit artes.
Has auida tigres, & nobilis ira leonum
Ore fouent blando: gelidos his explicat orbes,
Inq. pruinoso coluber distenditur aruo.
Viperei coeunt abrupto corpore nodi:
Humanoq. cadit serpens afflata veneno.

Vix respiraui. Sane videor audire vnum quempiam ex iis circulatoribus, qui vicatim pharmaca venditant sua. Ne tibi Musae talem dederint mentem, vt insanus, non vates, videare. Igitur ad alia,

IN sexto Sibylla diuini viri,

At Phoebi nondum patiens, immanis in antro
Bacchatur vates, magnum si pectore possit
Excussisse deum. tanto magis ille fatigat
Os rabidum, fera corda domans, fingitq. premendo.

Non hoc sono contentus Lucanus, in quinto addidit etiam vlulatus, qui nusquam leguntur,

Spumea tunc primum rabies vesana per ora
Effluit, & gemitus, & anhelo clara meatu
Murmura, tunc moestus vastis vlulatus in antris.
Extremaeq. sonant domita iam virgine voces.

In quarto diuini operis describitur

Fama, malum, quo non aliud velocius vllum
Mobilitate viget, viresq. acquirit eundo.
Parua metu primo, mox sese attollit in auras:
Ingrediturq. solo, & caput inter nubila condit.
Illam terra parens, ira irritata deorum,
Extremam (vt perhibent) Coeo, Enceladoq. sororem

Progē-

Progenuit pedibus celerem & pernicibus alis:
Monstrum horrendum, ingens: cui quot sunt corpore plumæ,
Tot vigiles oculi, subter (mirabile dictu)
Tot linguæ, totidem ora sonant, tot surrigit aures.
Nocte volat cæli medio, terraque per umbram
Stridens, nec dulci declinat lumina somno.
Luce sedet custos, aut summi culmine tecti,
Turribus aut altis, & magnas territat urbes.
Tam ficti prauique tenax, quam nuncia veri.

Quæ sequuntur, etiam pertinent ad descriptionem,

Hæc tum multiplici populos sermone replebat,
Gaudens: & pariter facta atque infecta canebat.

Ab hisce deduxit sua Flaccus in II,

Quam Pater omnipotens digna atque indigna canentem,
Spargentemque metus, placidis regionibus arcet
Ætheris, illa fremens habitat sub nubibus imis,
Non Erebi, non diua Poli: terrasque fatigat
Quas datur. Audentem primi faciuntque fouentque:
Mox omnes agit, & mentes quatit inuida linguis.

STATIVS Martis currum dixit eam mouere, in tertio Thebaidos,

—at vigil omni
Fama sono, varios rerum succincta tumultus:

Melius: *rerum varios accincta.*

Anteuolat currum, flatuque impulsa gementum
Alipedum trepidas denso cum murmure plumas
Excutit. vrget enim stimulis auriga cruentis
Facta, infecta loqui.— Bellica Marte stimulatur,
—curruque infestus ab alto
Terga comasque deæ Scythica pater increpat hasta.

Nescio quare *comas.*

In eundem librum totum belli apparatum transtulit ex optimo preceptore: a quo pro summa laude atque gloria duxit, superari posse, quis enim omnium mortalium ad illa aspiret?

Ardet inexcita Ausonia, atque immobilis ante.
Pars pedes ire parat campis: pars arduus altis
Puluerulentus equis furit: omnes arma requirunt.
Pars leues clypeos, & spicula lucida tergunt
Aruina pingui, subiguntque in cote secures.
Signaque ferre iuuat, sonitusque audire tubarum.
Quinque adeo magna positis incudibus vrbes
Tela nouant: Atina potens, Tyburque superbum,

Ardea, Crustumeriq́ue, & turrigera Antemna.
Tegmina tuta cavant capitum, flectuntq́ue salignas
Vmbonum crates. alij thoracas ahenos,
Aut leues ocreas lento ducunt argento.
Vomeris huc & falcis honos, huc omnis aratri
Cessit amor. recoquunt patrios fornacibus enses.
Classica iamque sonant. it bello tessera signum.

Tum illa vere militaria, quasi quum ad arma conclamatur. videor enim hoc ipsum agere,

Hic galeam tectis trepidus rapit. ille frementes
Ad iuga cogit equos, clypeumque, auroq́ue trilicem
Loricam induitur, fidoq́ue accingitur ense.

Nec imbellia illa Papiniana, sed optima,

——liquere domos, dilectaq́ue læti
Connubia, & primo plorantes limine natos.

Melius, *primo flentes in limine.*

Tantus in attonitos cecidit deus. Arma paternis
Postibus, & fixos superum ad penetralia currus
Vellere amor. tunc fessa putri rubigine tela:

Nimis audax epitheton, *fessa.*

Hærentesque situ gladios in sæua recuruant
Vulnera, & attrito cogunt iuuenescere saxo.
Hi teretes galeas, magnorumq́ue ærea scuta

(Non sunt *teretes* galeæ. Teretia sunt longa.)

Thoracum. & tunicas chalybum squallore crepantes
Pectoribus aptare suis. Gortynia lentant.

(Imo lenta & recenta tendunt aut curuant)

Cornua, tum falces, auidis & aratra caminis,
Rastraq́ue, & incurui sæuum rubuere ligones.
Cædere nec validas sanctis e stirpibus hastas

Mallem *sacris* quam *sanctis.*

Nec pudor emerito clypeum vestisse iuuenco.
Irrupere Argos, mœstiq́ue ad limina Regis
Bella animis, bella ore fremunt.

Sed etiam quod Alecto Maronis facit, hoc huius Bellona.

Prima manu rutilam de vertice Larissæo
Ostendit Bellona facem, dextraq́ue trabalem
Hastam intorsit agens, liquido quæ stridula cœlo
Fugit, & aduersæ celso stetit aggere Dirces.
Mox & castra subit, ferroque, auroq́ue coruscis
Mista viris turmale fremit: dat euntibus enses.
Plaudit equos, vocat ad portas: hortamina fortes

Non

Non placet vox, hoc tamen in Heroico.

Praeueniunt: timidisq; etiam breuis addita virtus

Dixerat enim ille,

At saeua è speculis tempus dea nacta nocendi,
Ardua tecta petit: stabuli & de culmine summo
Pastorale canit signum: cornuq; recuruo
Tartaream intendit vocem: qua protinus omne
Contremuit nemus, & syluae intonuere profundae.
Audiit & Triuiae longe lacus: audiit amnis
Sulphurea Nar albus aqua, fontesq; Velini:
Et trepidae matres pressere ad pectora natos
Tum vero ad vocem celeres, qua buccina signum
Dira dedit, raptis concurrunt vndiq; telis
Indomiti agricolae.

Transeamus ad amoenitatem quampiam. Elysium suum Claudianus in secundo de Raptu,

Amissum ne crede diem. sunt altera nobis
Sidera: sunt orbes alij: lumenq; videbis
Purius: Elysiumq; magis mirabere solem,
Cultoresq; pios. illic preciosior aetas
Aurea progenies habitat: semperq; tenemus,
Quod superi meruere semel. Acute dictum,

—nec mollia desunt
Prata tibi, Zephyris illic melioribus halant
Perpetui flores: quos non tua protulit Aetna.
Est etiam lucis arbor, praediues opacis,
Fulgentes viridi ramos curuata metallo:
Haec tibi sacra datur: fortunatumq; tenebis
Autumnum: & fuluis semper ditabere pomis.

Ex Musaei dictis in sexto,

Nulli certa domus: lucis habitamus opacis
Riparumq; toros, & prata recentia riuis.
Incolimus. Quorum descriptio paulo superius,

Deuenere locos laetos, & amoena vireta
Fortunatorum nemorum, sedesque beatas.
Largior hic campos aether & lumine vestit
Purpureo: solemq; suum, sua sidera norunt,

Neque ocium iners ac veternosum: sed

Pars in gramineis exercent membra palaestris,
Contendunt ludo, & fulua luctantur arena
Pars pedibus plaudunt choreas, & carmina dicunt.

Et mox,

Arma procul, currusq; virum miratur inanes.
Stant terrâ defixa hasta. nihil citius aut magis deprauat hastas. *passimq; soluti*
Per campos pascuntur equi. Quæ gratia curruum
Armorumq; fuit viuis, quæ cura nitentes
Pascere equos, eadem sequitur tellure repostos.
Quinetiam;
Conspicit ecce alios dextra læuaq; per herbam
Vescentes, lætumq; choro Pæana canentes.
Inter odoratum lauri nemus. vnde superne
Plurimus Eridani per syluam voluitur amnis.
Quin & illorum collatio locorum ex duobus magnis poetis illustris erit. STATII nanque Tiresias in quarto ciet Erebum,
Tartarea sedes, & formidabile regnum
Mortis inexpleta: tuq; ô sauissime fratrum,
Cui seruire dati manes, æternaq; sontum
Supplicia, atque imi famulantur regia mundi:
Soluite pulsanti loca muta, & inane seuera
Persephones: vulgusq; caua sub nocte repostum
Elicite: & plena redeat Styga portitor alno:
Ferte simul gressus; nec simplex manibus esto
In lucem remeare modus. tu separe cœtu
Elysios Persæa pios, virgaq; potenti
Nubilus Arcas agat. contra per crimina functis,
Qui plures Erebo, pluresq; è sanguine Cadmi
Angue ter excusso, & flagranti praua taxo
Tisiphone dux pande diem: nec lucis egentes
Cerberus occursu capitum detorqueat vmbras.
Erichtho vero LVCANI in VI, longe atrocior,
Eumenides, Stygiumq; nefas, pœnæq; nocentum
Et chaos innumeros auidum confundere mundos,
Et rector terræ: quem longa in secula torquet
Mors dilata deum: Styx; & quos nulla meretur
Thessalis Elysios. Cælum matremq; perosa
Persephone, nostraq; Hecates pars vltima: per quam
Manibus, & mihi sunt tacitæ commercia linguæ:
Ianitor & sedis laxæ, qui viscera sæuo
Spargis nostra cani, repetitaq; fila sorores
Fracturæ, tuq; ô flagrantis portitor vndæ,
Iam lassate senex ad me redeuntibus vmbris
Exaudite preces: si vos satis ore nefando,

Polluteque

Pollutoq; voce, si nunquam hac carmina fibris
Humanis ieiuna cano, si pectora plena
Sape dedi, & laui calido prosecta cerebro,
Siquis, qui vestris caput extaq; lancibus infans
Imposuit, victurus erat, parete precanti.

QVVM autem vel ad preces, vel ad imperia, cunctarentur manes; in vtroq; poeta est mox obtestantium minitantiumque Necyomagorum modus. Hic enim,

Tisiphone, vocisq; mea secura megara,
Non agitis sauis Erebi per inane flagellis
Infelicem animam? iam vos ego nomine vero
Eliciam, Stygiasq; canes in luce superna
Destituam. per busta sequar, per funera custos
Expellam tumulis. abigam vos omnibus vrnis.
Teq; deis, ad quos alio procedere vultu
Ficta soles, Hecate, pallenti tabida forma,
Ostendam, faciemq; Erebi mutare vetabo.
Eloquar, immenso terra sub pondere qua te
Contineat, Ennaa, dapes: quo fœdere mœstum
Regem noctis ames: qua te contagia passam
Noluerit reuocare Ceres. Tibi, pessime mundi
Arbiter, immittam ruptis Titana cauernis:
Et subito feriere die. Paretis? at ille
Compellandus erit, quo nunquam terra vocato
Non excussa tremit: qui Gorgona cernit apertam,
Verberibusq; suis trepidam castigat Erinnyn.
Indespecta tenent vobis qui Tartara——

(MELIVS, vobis indespecta tenet) —*cuius*
Vos estis superi: Stygias qui peierat vndas.

TIRESIAS autem,

Testor, ait, diuos, quibus hunc sacrauimus ignem,
Lanaq; conuulsa dedimus carchesia terra,
Iam nequeo tolerare moram. Cassusne sacerdos
Audior? an, rabido iubeat si Thessala cantu,
Ibitis? & Scythicis quoties armata venenis
Colchis aget, trepido pallebunt Tartara motu?
Nostri cura minor. Si non attollere bustis
Corpora, nec plenas antiquis ossibus vrnas
Egerere, & mistos cœliq; Erebiq; sub vnum
Funestare deos libet, aut exanguia ferro
Ora sequi, atq; agras functorum carpere fibras?
Ne tenues annos, nubemq; hanc frontis opaca

Spernite me, moneo. Et nobis saeuire facultas.

TVM ad minas,

Scimus enim & quicquid dici, noscique timetis,
Et turbare Hecaten ni te Thymbraee vererer,
Et triplicis mundi summum, quem scire nefastum
Illum: sed taceo: prohibet tranquilla senectus.

PENTHEI miseriam ex matris insania breuissime perstrinxit Maro. Claudianus adduxit ad comparationem in Eutropium,

Quales Aonio Thebas de monte reuersa
Maenades infectis Penthei sanguine thyrsis,
Quum pater et venatus atrox, matrisque retentum
Conspexere caput, gressus caligine figunt,
Et rabiem desisse dolent. —

OVIDIVS in tertio rem ipsam luculente narrat,

Hic oculis illum cernentem sacra profanis
Prima videt, prima est insano concita cursu:
Prima suum misso violauit Penthea thyrso
Mater: & ô geminae, clamauit, adeste sorores.
Ille aper, in nostris errat qui maximus agris,
Ille mihi feriendus aper. ruit omnis in unum
Turba furens. cunctae coeunt, trepidumque sequuntur,
Iam trepidum, iam verba minus violenta loquentem,
Iam se damnantem, iam se peccasse fatentem.
Saucius ille tamen, fer opem, matertera, dixit,
Autonoe. moueant animos Actaeonis umbrae.
Illa, quis Actaeon, nescit, dextramque precantis
Abstulit. Inoo lacerata est altera raptu.
Non habet infelix, quae matri brachia tendat:
Trunca sed ostendens deiectis vulnera membris,
Aspice mater, ait. visis vlulauit Agaue,
Collaque iactauit, crinemque per aera mouit:
Auulsumque caput digitis complexa cruentis
Clamat, io comites, opus hoc victoria nostra est.

INTER Idyllia Theocriti recensetur illud, in quo haec scripta sunt,

Πενθεὺς δ' ἀλιβάτου πέτρας ἄπο πάντ' ἐθεώρει,
Σχῖνον ἐς ἀρχαίαν καταδὺς, ἐπιχώριον ἔρνος.
Αὐτονόα πράτα νιν ἀνέκραγε δεινὸν ἰδοῖσα,
Σὺν δ' ἐτάραξε ποσὶ μανιώδεος ὄργια βάκχω,
Ἐξαπίνας ἐπιοῖσα. τὰ δ' οὐχ' ὁρέοντι βέβηλοι.
Μαίνετο μέν τ' αὐτὰ, μαίνοντο δ' ἄρ' εὐθὺ καὶ ἄλλαι.

Πενθεὺς

Πενθεὺς μὲν φεύγων πεφοβημένος, αἱ δ' ἐδίωκον,
Πέπλως ἐκ ζωστῆρος ἐς ἰγνύαν ἐρύσαισαι.
Πενθεὺς μὲν τόδ' ἔειπε, τίνος κέχρησθε γυναῖκες;
Αὐτονόα τόδ' ἔειπε, τάχα γνώσῃ πρὶν ἀκούσῃς.
Μήτηρ μὲν κεφαλὰν μυκήσατο παιδὸς ἑλοῖσα,
Ὅσσον περ τοκάδος τελέθει μύκημα λεαίνας.
Ἰνὼ δ' ἐξέῤῥηξε σὺν ὠμοπλάτᾳ μέγαν ὦμον,
Λὰξ ἐπὶ γαστέρα βᾶσα. καὶ Αὐτονόας ῥυθμὸς αὐτός.
Αἱ δ' ἄλλαι τὰ περισσὰ κρεανομέοντο γυναῖκες.
Ἐς Θήβας δ' ἀφίκοντο πεφυρμέναι αἵματι πᾶσαι,
Ἐξ ὄρεος πένθημα, καὶ οὐ Πενθῆα φέρουσαι.

In quibus, vt in cęteris, pene omnibus, longe minorem spiritum poeticum inuenies in Græcis, quam in Latinis. In vtrisque autem audaciam mendacissimam. Vix sex homines brachium auellere queant.

In primo Argonauticon vota concepit pro filio Peleus,

Hoc superi seruate caput. tu cætera Chiron
Da mihi. te paruus lituos, & bella loquentem
Miretur. sub te puerilia tela magistro
Venator ferat, & nostram festinet ad hastam.

Haud absimilia in tertio Honorij consulatu apud Claudianũ,

—Rex o stellantis Olympi,
Talis perdomito redeat mihi filius hoste,
Hyrcanas populatus opes, aut cæde superbus
Assyria, sic conferuhens:—nimis coacta synechdoche:
—sic flamine crebro
Turbidus, & grato respersus puluere belli
Armaq; gauiso referat captiua parenti:

Gauiso, plebeium: *gaudenti*, non est ausus: *læto*, non explet numerum.

TALIA & Annibal SILII ad filiolum in III.

—spes o Carthaginis alta
Nate, nec Æneadum leuior, metus, amplior, ora
Sic patrio decore, & factis tibi nomina condas:
Qui superes bellator auum. iamq; ægra timoris
Roma tuos numeret lacrymandos matribus annos.
Ni præsaga meos ludunt præcordia sensus
Ingens hic terris crescit labor. ora parentis
Agnosco, toruosq; oculos sub fronte minaces,
Vagitumq; grauem, atq; irarum elementa mearum.
Si quis forte deum tantos inciderit actus,
Vt nostro abrumpat letho primordia rerum:

Hoc pignus belli coniunx seruare labora.
Cumque datum fari, duc per cunabula nostra,
Tangat Elissaeas palmis puerilibus aras,
Et cineri iuret patrio Laurentia bella.
Inde vbi flore nouo pubescet firmior aetas,
Emicet in Martem, & calcato foedere victor
In Capitolina tumulum mihi vindicet arce.

Aiacis quoque idem Sophoclei affectus iidem,

Ὦ παῖ γένοιο πατρὸς εὐτυχέστερος,
Τὰ δ' ἄλλ' ὁμοῖος, καὶ γένοι' ἂν οὐ κακός.

Et paulo post, —δεῖ σ' ὅπως πατρὸς
Δείξεις ἐν ἐχθροῖς, οἷος ἐξ οἵου τράφης.

Sed & Hector in sexto Iliados ea precatur, quae nos quoque nobis euenire cupiamus,

Ζεῦ, ἄλλοι τε θεοὶ, δότε δὴ καὶ τόνδε γενέσθαι
Παῖδ' ἐμὸν, ὡς καὶ ἐγώ περ, ἀριπρεπέα Τρώεσσιν,
Ὧδε βίην τ' ἀγαθὸν, καὶ Ἰλίου ἶφι ἀνάσσειν.
Καί ποτέ τις εἴπῃσι, πατρὸς δ' ὅγε πολλὸν ἀμείνων,
Ἐκ πολέμου ἀνιόντα· φέροι δ' ἔναρα βροτόεντα,
Κτείνας δήϊον ἄνδρα, χαρείη δὲ φρένα μήτηρ.

Claudianus in Proserpinae tela cum Ouidio certat de rerum sedibus post primam confusionem. vter igitur vincat, ex his manifestum erit.

Hic elementorum seriem, sedesque paternas
Insignibat acu. veterem qua lege tumultum
Discreuit natura parens, & semina iussis
Discessere locis. quicquid leue, fertur in altum.
In medium grauiora cadunt, incanduit Aether.
Egit flamma polum, fluxit mare. terra pependit.

NIHIL minus, sed cum vulgo loquutus est.

IN primo Metamorphoseon;

Hanc Deus, & melior litem Natura diremit.
Nam caelo terras, terris abscidit & vndas:
Et liquidum spisso secreuit ab aere caelum.
Quae postquam euoluit, caecoque exemit aceruo;
Dissociata locis concordi pace ligauit.
Ignea conuexi vis & sine pondere caeli
Emicuit, summaque locum sibi legit in arce.
Proximus est aer illi leuitate, locoque.
Densior his tellus, elementaque grandia traxit,
Et pressa est grauitate sua. circumfluus humor
Vltima possedit, solidumque coercuit orbem.

SED & zonas paulo post ad hunc modum digerit.

Vtque duæ dextra cælum, totidemque sinistra
Parte secant zonæ, quinta est ardentior illis:
Sic onus inclusum numero distinxit eodem
Cura dei, totidemque plagæ tellure premuntur:
Quarum quæ media est, non est habitabilis æstu.
Nix tegit alta duas, totidem inter vtramq; locauit:
Temperiemq; dedit, mista cum frigore flamma.

SIC & ille,

Addit quinq; plagas. mediam sub tegmine rubro
Obsessam feruere notat. squallebat adustus
Limes, & assiduo sitiebant stamina sole.
Vitales vtrinque duas, quas mitis oberrat
Temperies habitanda viris. cum fine supremo
Torpentes traxit geminas, brumaq; perenni
Fœdat, & æterno constringit frigore telas.

IN primo perfecti operis,

Quinq; tenent cælum zonæ: quarum vna corusco
Semper sole rubens, & torrida semper ab igni:
Quam circum extremæ dextra, læuaque trahuntur
Cæruleæ glacie concretæ, atq; imbribus atris.
Has inter, mediamque, duæ mortalibus ægris
Munere concessæ diuum.—

DEORVM concilium Ouidius in eodem,

Est via sublimis cœlo manifesta sereno,
Lactea nomen habet, candore notabilis ipso.
Hac iter est superis ad magni tecta tonantis,
Regalemque domum. dextra, læuaque deorum
Atria nobilium valuis celebrantur apertis.
Plebs habitat diuersa locis, a fronte potentes
Cælicolæ, clarique suos posuere Penates.
Hic locus est, quem, si verbis audacia detur,
Haud timeam magni dixisse Palatia cœli.
Ergo vbi marmoreo Superi sedere recessu,
Celsior ipse loco, sceptroq; innixus eburno
Terrificam capitis concussit terq; quaterq;
Cæsariem, cum qua terram, mare, sidera mouit.

CLAVDIANVS in tertio de Raptu Iouis iussu Irim de cœlo deducit,

Illa colorato Zephyros transgressa volatu
Numina conclamat pelagi, Nymphasq; morantes
Increpat, & fluuios humentibus euocat antris.

SPECIOSIOR V quam Ouidiana illa, tum autem ciuilia,

Ancipites, trepidiq; ruunt. quæ causa quietos
Excierit, tanto quæ res agitanda tumultu?
Vt patuit stellata domus, considere iussi.
Nec confusus honor. Cælestibus ordine sedes
Prima datur: tractum proceres tenuere secundum
Æquorei, placidus Nereus, & lucida Phorci
Canities: Glaucum fluctus extrema biformem
Accipit, & certo mansurum Protea vultu.
Nec non & senibus fluuiis concessa sedendi
Gloria. plebeo stat cætera more iuuentus.
Mille amnes: liquidis incumbunt patribus vdæ
Naïdes, & taciti mirantur sidera Fauni.

STATIVS in primo Thebaidos quam proxime ad palmam.

Ad Iouis imperio rapidi super atria cæli
Lectus concilio diuum conuenerat ordo
Interiore polo. spatiis hinc omnia iuxta
Primaq;, occiduaq; domus. effusa sub omni
Terra atq; vnda die. Mediis sese arduus infert
Ipse deis. placido quatiens tamen omnia vultu:
Stellantiq; locat solio. Nec protinus ausi
Cælicolæ, veniam donec pater ipse sedendi
Tranquilla iubet esse manu. mox turba vagorum
Semideum, & summis cognati nubibus amnes,
Et compressa metu seruantes murmura venti
Aurea templa replent misti. conuexa deorum
Maiestate tremunt. Radiant maiore sereno
Culmina, & arcano florentes lumine postes.

MARONIS maiestas suis contenta, nihil horum,

Panditur interea domus omnipotentis Olympi,
Conciliumq; vocat diuum pater, atq; hominum rex
Sideream in sedem: terras vnde arduus omnes,
Castraq; Dardanidum aspectat, populosque Latinos.
Considunt tectis bipatentibus.——

OVIDIANVM Chaos aliis numeris prosequutus est Lucanus in primo,

—sic cum compage soluta
Secula tot mundi suprema coegerit hora,
Antiquum repetens iterum Chaos, omnia mistis
Sidera sideribus concurrent. ignea pontum
Astra petent. tellus extendere littora nolet,
Excutietq; fretum. fratri contraria Phœbe

Ibit,

Ibit, & obliquum bigas agitare per orbem
Indignata, diem poscet sibi, totaque discors
Machina diuulsi turbabit fœdera mundi.

PINGVIS sane excursus, & ostentationis plenissimus. Nã Ouidius, quod aggressus est profiteri, iure narrat,

Vnus erat toto naturæ vultus in orbe,
Quem dixere Chaos, rudis indigestaque moles.
Nec quicquam, nisi pondus iners, congestaque eodem
Non bene iunctarum discordia semina rerum.

Et interiectis carminibus de confusione tandem,

Frigida pugnabant calidis, humentia siccis,
Mollia cum duris, sine pondere habentia pondus.

Virgilianum Cacum duo poetæ diuersis historiis repræsentarunt. Apud Flaccum igitur in IV agnosces illum ex Amyci immanitate. apud PAPINIVM in I Thebaidos ex Adrasti narratione, quam de vastatore monstro instituit. In VIII,

Caci repræsentatio.

Hic spelunca fuit vasto summota recessu,
Semihominis Caci, facies quam dira tegebat,
Solis in accessum radiis: semperque recenti
Cæde tepebat humus, foribusque affixa superbis
Ora virum tristi pendebant pallida tabo.

AMYCI autem,

Littore in extremo spelunca apparuit ingens
Arboribus super, & dorso contecta minanti:
Non qua dona deum, non qua trahat ætheris ignem:
Infelix domus, & sonitu tremebunda profundi.
Et varij pro rupe metus hic trunca rotatis
Brachia rapta viris, strictoque immortua cestu:
Ossaque tetra situ: capitum mœstissimus ordo.

AT quemadmodum Euander de Caco: sic Adrastus de monstro verba facit inter ipsa sacrificia. Illum interficit Hercules: hoc Corœbus. Operæpretium eius videre faciem viuentis. Et vt ille Vulcano satus, sic hoc,

—monstrum infandis Acheronte sub imo
Conceptum Eumenidum thalamis: cui virginis ora
Pectoraque, æternum stridens à vertice surgit:
Et ferrugineam frontem discriminat anguis.

ILLIVS quoque,

—nequeunt expleri corda tuendo
Terribiles oculos, vultum, villosaque setis
Pectora semiferi, atque extinctos faucibus ignes.

Ita &

Ita & huius,

— iuuat ire, & visere iusta
Liuentes in morte oculos, vterique nefandam
Proluuiem, & crasso squallentia pectora tabo.

Nihil *squallet tabo.* sed squallor est αὐχμὸς ab asperitate τῶν φολιδωτῶν, vt diximus in Originibus, & in historiis Aristoteleis.

Noctis & Somni.

NOCTIS, & Somni descriptionem animaduertimus apud multos. Virgilius in v. simplicissime,

Ecce deus ramum Lethaeo rore madentem,
Vique soporatum Stygia super vtraque quassat.
Tempora, cunctantique natantia lumina soluit.

Somni vero tempus, & noctis diuinitus in IV. quod & alibi posuimus: cæterum decies repetitum placebit,

Nox erat, & placidum carpebant fessa soporem
Corpora per terras: syluaeque, & saeua quierant
Æquora. cum medio voluuntur sidera lapsu:
Cum tacet omnis ager, pecudes, pictaeque volucres,
Quaeque lacus late liquidos, quaeque aspera dumis
Rura tenent, somno positae sub nocte silenti
Lenibant curas, & corda oblita laborum.

CVIVS lucis vmbra quædam est in VII. Punicorum,

Cuncta per & terras, & lati stagna profundi
Condiderat somnus, positoque labore dierum
Pacem nocte datam mortalibus orbis agebat.

Ac quemadmodum ibi,

At non infelix animi Phoenissa, nec vnquam
Soluitur in somnos, oculisue aut pectore noctem
Accipit. ——Sic apud SILIVM iisdem verborum momentis,

At non Sidonium curis flagrantia corda
Ductorem, vigilesque metus haurire sinebant.
Dona soporifera noctis.—

IN V Syluarum PAPINIVS floridissima atque amœnissima. Postquam enim deorum placidissimum appellauit, subdit,

— Tacet omne pecus, volucresque, feraeque:
Et simulant fessos curuata cacumina somnos.
Nec trucibus fluuiis idem sonus: occidit horror
Æquoris, & terris maria inclinata quiescunt.

IN I. Achilleidos breuius,

—totis vbi somnus inertior alis
Defluit in terras, mutumque amplectitur orbem.

AT

AT in x. Thebaidos somni sedem ingeniose admodum, & Ouidiane,

Stat super occiduos nebulosa cubilia noctis
Aethiopasq; alios nulli penetrabilis astro
Lucus iners: subterque cauis graue rupibus antrum
It vacuum in montem, quo desidis atria somni
Securumq; larem segnis natura locauit.

IMO solers, ac vegeta segnem, non ipsa segnis.

Limen opaca quies, & pigra obliuia seruant,
Et nunquam vigili torpens ignauia vultu.
Otia vestibulo, pressisque silentia pennis
Muta sedent, abiguntq; truces à culmine ventos.
Et ramos errare vetant,—neque ramorum motum errorem dixerim,

non sunt igitur *otia*. Nullum enim negotiosius negotium, quã *ventos* arcere,

—*& murmura demunt*
Alitibus: non hic pelagi, licet omnia clament,
Littora non illic cœli fragor——

non recte posuit de vno loco, *hic* & *illic*.

——*ipse profundis*
Vallibus effugiens speluncæ proximus amnis.

Non placet currens fluuius, sed stagnum,

Saxa inter, scopulosq; tacet. nigrantia circum
Armenta. omne solo recubat pecus, & noua marcent
Gramina: terrarumq; inclinat spiritus herbas.
Ipse autem vacuus curis humentia subter
Antra soporifero stipatus flore tapetis
Incubat. exhalant vestes, & corpore pigro
Strata calent: supraq; torum niger efflat anhelo
Ore vapor. manus hæc fusos à tempore læuo
Sustentat crines. hæc cornu oblita remisit.

IGITVR OVIDIVM, qui hæc omnia pene dixit, aut imitatus: aut adhibito iudicio, quibusdam vltro omissis superare conatus est. Ille nanque in XI,

Est prope Cimmerios longo spelunca recessu:

Melius ad polum, quam ad Occidentem, vt STATIVS. Nulla enim in parte occidens est, quin ibidem oriens quoq; sit. Quare non est noctis locus, aut somni potius, quam diei ac vigiliæ. sub polo autem sita loca procul à luce sunt, & à calore.

Mons cauus, ignaui domus, & penetralia Somni.

Recte *penetralia*: quia & recessum, & longe abductum dicebat: cætera sunt, è quibus sua STATIVS.

Quo nunquam radiis oriens mediusue, cadensue
Phœbus adire potest, nebula caligine mista
Exhalantur humo, dubiaq; crepuscula lucis.
Non vigil ales ibi cristati cantibus oris
Euocat auroram: nec voce silentia rumpunt
Sollicitive canes, canibus ve sagacior anser,
Non fera, non pecudes, non moti flamine rami.

CASTIGATIVS, quam PAPINIVS,
Humanaue sonum reddunt conuicia linguæ.
Tuta quies habitat, saxo tamen exit ab imo
Riuus aqua Lethes, per quem cum murmure labens
Inuitat somnos crepitantibus unda lapillis.

Prudentius, quam ille, non dedit fluuium aliunde, quam à Lethe. Neque motum dedit ei sine murmure ob somni conciliationem Animaduerte tamen loquendi modum:

—unda labens per aqua riuum.
Ante fores antri fœcundà papauera florent,
Innumeraq; herbæ: quarum de lacte soporem
Nox legit, & spargit per opacas humida terras.
Ianua, ne verso stridorem cardine reddat,
Nulla domo tota, custos in limine nullus,
At medio torus est ebeno sublimis in antro
Plumeus, unicolor, pullo velamine tectus:
Quo cubat ipse deus membris languore solutis.
Hunc circa passim varias imitantia formas
Somnia vana iacent.—

APPONIT deinde numerum.

Protei formas varias canit in IV. perfecti operis vir diuinus,
Tum varia illudent species, atq; ora ferarum.
Fiet enim subito sus horridus, atraq; Tigris,
Squammosusq; Draco, & fulua ceruice Leæna.
Aut acrem flammæ sonitum dabit: atque ita vinclis
Excidet: aut in aquas tenues dilapsus abibit.

SILIVS in VII,
Per varias lusit formas, & terruit atri
Serpentis squammis, horrendaq; sibila torsit,
Et fremuit toruo mutatus membra leone.

Et quemadmodum ad Aristæum,
Nam quis te iuuenum confidentissime, nostras
Iussit adire domos, quidue hinc petis?

Sic ille,
Dicite, ait, quæ causa viæ? quisve ora repente

Pernasit

Peruasit pallor? cur scire futura libido?
Scis Proteu, scis ipse: nec est te fallere cuiquam.
& hic, —*nosti nostros præsage timores.*
Ouidius in VIII.
Nam modo te iuvenem, modo te videre leonem.
Nunc violentus aper, modo quem tetigisse timerent,
Anguis eras. modo te faciebant cornua taurum,
Sæpe lapis poteras, arbor quoque sæpe videri.
Interdum faciem liquidarum imitatus aquarum
Flumen eras. Interdum vndis contrarius ignis.

In XI de Thetide pene eadem.

In XXI, Iliados Xanthus, vt Achillem a Troianorum cæde arceat, magnis vndis, atque vorticibus intumescit. fluuij vero impetum reprimit Vulcanus. Sic Punicorum IIII aduersus Scipionem turget Trebia: cuius insolentiam comprimit idem Vulcanus. Idem argumentum in IX Thebaidos de Ismeno atque Hippomedonte.

Δεινὸν δ' ἀμφ' Ἀχιλῆα κυκώμενον ἵστατο κῦμα.
Ὤθει δ' ἐν σάκεϊ πίπτων ῥόος.— SILIVS,
—*consurgens aggere aquarum*
Impulit, atque humeros curuato gurgite pressit.
Arduus aduersa mole irrumpentibus vndis
Stat ductor, clypeoque ruentem sustinet amnem,

PAPINIVS in ipsis incrementis diutius moratur. diluuium quoq; ipsum adauget, alia materia opprimendum bellatorem:
—*nec mole liquenti*
Contentus, carpit putres seruantia ripas
Arbusta annosasque trabes, eiectaque fundo
Saxa rotat.—Sed & vt illi,
—*& obiecta depellit flumina parma.*

Post multam denique pugnam sedat Iupiter fluminis furorem.

Punicorum V Flamminij galea insignis Scylla: Turni, vero chimera:
Cui triplici crinita iuba galea alta chimæram
Sustinet Ætnæos efflantem naribus ignes.
Tam magis illa fremens, & tristibus effera flammis
Quam magis effuso crudescunt sanguine pugnæ.

SILIVS,
Ære, atque æquorei tergo flauente iuuenci
Cassis erat munita viro: cui vertice surgens
Triplex crista iubas effundit crine Sueuo.
Scylla super fracti contorquens pondera remi

Instabat,

Instabat, sæuosque canum pandebat hiatus.

SIC Turni clypeus, quos versus adducit supra alia de causa,

At leuem clypeum sublatis cornibus Io
Auro insignibat, iam setis obsita, iam bos:
Argumentum ingens, & custos virginis Argus,
Cælataque amnem fundens pater Inachus vrna.

Sic Flaminij,

Tum clypeum quatit, aspersum quem cædibus olim
Celticus ornarat cruor, humentiq; sub antro
Ceu fœtum lupa permulcens puerilia membra,
Ingentem Assaraci cælo nutribat alumnum.

Ad imaginem autem diuini clypei suum Silius pro Annibale fabricatus est in II: in quo cum cætera, tum hæc quoque de opulentissimo præceptore mutuatus est,

Condebat prima Dido Carthaginis arces:
Instabatq; operi subducta classe iuuentus.
Molibus hi claudunt portus: his tecta, domusq;
Partitis iuste Bitia venerande senectæ.
Instant ardentes Tyrij pars ducere muros,
Molirique arcem, & manibus subuoluere saxa.
Pars optare locum tecto, & concludere sulco.

Serpentum causa in Africa ab OVIDIO in IIII Metamorphoseon.

Cumq; super Libycas victor penderet arenas,
Gorgonei capitis guttæ cecidere cruentæ:
Quas humus exceptas varios animauit in angues.
Vnde frequens illa est, infestaq; terra colubris.

SILIVS in III breuissime,

Fama docet, cæsa rapuit cum Gorgonis ora
Perseus in Libya, dirum efflux isse cruorem,
Inde Medusæis terram exundasse chelydris.

At non paucis in IX LVCANVS. Persei namque fabulam totam inserit. Tandem vero,

—*fœcundaq; nulli*
Arua bono virus stillantis tabe Medusæ
Concipiunt, dirosque fero de sanguine rores,
Quos calor adiuuit, putriq; incoxit arena.

Inferorum regnũ prolixa narratione describit in XIII Silius: quem locum, qui volet, conferet cum iis, quæ in VI diuini operis dicuntur: quæque in Orphei fabula scribit OVIDIVS. In XVI quoque ludos edit idem SILIVS: quemadmodum PAPINIVS in VI, longis vterque ambagibus, neque sine ineptiis interdum.

terdum. cui erit otium, inter eos quid intersit, quid conueniat, iudicare poterit. Quæ porricit Anchises in III libamenta,

Tum pater Anchises magnum cratera corona
Induit, impleuitque mero, diuosque vocauit.
Stans celsa in puppi.—
Di maris & terræ, tempestatumque potentes,
Ferte viam facilem vento, & spirate secundi.

In I FLACCVS, postquam de patera multa, Iasonem eadem porricientem facit,

Hæc pelago libat latices, & talibus infit:
Dii, quibus vndarum, tempestatisque sonoræ
Imperium, & magno penitus per regia cælo:
Tuque fretum, diuosque, pater, sortite biformes,

& quæ sequuntur.

Dædali fuga in VI diuini operis,

Dædalus (vt fama est) fugiens Minoia regna
Præpetibus pennis ausus se credere cælo
Insuetum per iter, gelidas enauit ad Arctos.

SILIVS in XII, tanquam puer excipiens nutricis verba,

—æthereas aliena tollere in auras
Ausus se penna, atque homini monstrare volatus,
Suspensum hic librans media inter nubila corpus
Enauit, superosque nouus conterruit ales.
Natum etiam docuit falsa sub imagine plumæ
Attentare vias volucrum, lapsumque salutis
Pennarum remis, &c.

Hoc idem in VII Metamorphoseon deprehendes: vbi etiam remigii mentio fit, sicut & apud Virgilium. Quod SILIVS,

Pennarum remis.—

Hypsipyles autem & Iasonis conuiuium in II Argonauticon, totum eductum est è XI diuini operis.

Cimmerios ex Homericæ Vlysseæ XI Strabo agnouit in I. Aiunt tamen Geographi eos esse Scythis affines. Quare non erunt, vt scribit ille,

Ἡ δ' εἰς πείραθ' ἵκανε βαθυῤῥόου ὠκεανοῖο.
Ἔνθα δὲ κιμμερίων ἀνδρῶν δῆμός τε πόλις τε,
Ἠέρι καὶ νεφέλῃ κεκαλυμμένοι, οὐδέποτ' αὐτοὺς
Ἠέλιος φαέθων ἐπιδέρκεται ἀκτίνεσσι,
Οὔθ' ὁπότ' ἂν στείχῃσι πρὸς οὐρανὸν ἀστερόεντα,
Οὔθ' ὅταν ἂψ ἐπὶ γαῖαν ἀπ' οὐρανόθεν προτράπηται,
Ἀλλ' ἐπὶ νὺξ ὀλοὴ τέταται δειλοῖσι βροτοῖσι.

Hæc maximo cum dispendio veritatis: vt non sine magna

causa Plato vetuerit poetas ingredi suam ciuitatem. Quæ nanque tandem terrarum pars tam extra Solis radios est, vt nunquam eis illustretur? Quin & Latinorum quosdam eiusdem temeritatis populares inuenias. Nam quis Festum ferat scribenté, Cimmerios esse populos perpetuis frigoribus occupatos: qui inter Baias & Cumas habitarunt? saltem debuit eum pudere mendacii, cum videret homo nominis Romani loca illa interdum etiam non ferendis æstibus exuri. Inter Scythas collocari videntur à Flacco VI Argonauticon. In III vero quanto clarius numeris, tanto obscurius finium designatione. Ex Homeri tamen filis videtur illa texuisse,

Est procul ad Stygia deuexa silentia noctis
Cimmerium domus, & superis incognita tellus,
Cæruleo tenebrosa situ; quo flammea nunquam
Sol iuga, sidereos nec mittit Iuppiter annos.
Stant tacita frondes, immotaque sylua comanti
Horret vertice iugo. specus, Vmbrarumque meatus
Subter, & Oceani praceps fragor, aruaque nigro
Vasta metu, & subita post longa silentia voces.

Quæ à trinis promontoriis, incolarum Græcorum lingua Trinacria appellata est, eam cum esset Italiæ continens, atque perpetua, maris vi disiectam, atque iccirco Siciliam dictam prodidere. Hoc enim est σικεῖν, & secare: quemadmodum in Originib. scriptum est. Iccirco in III diuini operis,

Hæc loca vi quondam, & vasta conuulsa ruina.
(Tantum æui longinqua valet mutare vetustas)
Dissiluisse ferunt, cum protinus vtraque tellus
Vna foret. venit medio vi pontus, & vndis
Hesperium Siculo latus abscidit, aruaque & vrbes
Littore diductas angusto interluit æstu.

Figura, Conuersio. Potius enim abscidit ab Hesperio Siculum, vt à toto partem. CLAVDIANVS in I de raptu eadem, sed inferiore opera delineauit,

—Trinacria quondam
Italiæ pars vna fuit, sed pontus, & æstus
Mutauere situm.—nequaquam *æstus.* sed *æstu,* post mutatum à maris vi situm, vt dicebat ille, *interluit.*

—rupit confinia Nereus
Victor, & abscissos interluit æquore montes:

Illud bonum,

Paruaq; cognatas prohibent discrimina terras.

Fingitur in IIII Mercurius à diuino Poeta: ex quo suum deprompsit STATIVS in I Thebaid.

Summa

Summa pedum propere plantaribus illigat alis:
Obnubitque comas, & temperat astra galero.
Tum dextra virgam inseruit: qua pellere dulces
Aut suadere iterum somnos, qua nigra subire
Tartara, & exangues animare assueuerat vmbras.

Omnia ex illo. quippe verba ipsa quoque veluti in eo versu, qui hosce antecedit,

Paret Atlantiades dictis genitoris.—Nam summus Poeta dixerat ,—*Ille patris magni parere parabat.*

Imperio. melius *parabat* quam *paret.*

Apparatum nanque profectionis ostendit in ipsa talarium adaptatione,

—*& primum pedibus talaria nectit*
Aurea, qua sublimem alis siue aquora supra,
Seu terram rapido pariter cum flamine portant.
Tum virgam capit. hac animas ille euocat Orco
Pallentes. alias sub tristia tartara mittit.
Dat somnos, adimitq;, & lumina morte resignat.
Illa fretus agit ventos,—(non solum agitur ventis)
—*& turbida tranat Nubila.*—

QVÆ Ouidius in I non ausus est, vt ille, interpolare: sed admiratus tantum quasi digito indicauit,

Parua mora est, alas pedibus, virgamque potentem
Somniferam sumpsisse manu, tegmenq; capillis.

Galerum omisit MARO.

Baccharum impetus, atque discursus multis in locis leguntur apud OVIDIVM, MARONEM, PAPINIVM. In VII diuini operis late. in III Transformationum. in IIII Virgilius attulit comparationem,

—*qualis commotis excita sacris*
Thyas, vbi audito stimulant Trieterica Baccho
Orgia; nocturnusq; vocat clamore Cithæron.

In V. PAPINIVS pene eadem,

—*insano veluti Theumesia Thyas*
Rapta deo, cum sacra vocant, Idaaque suadet
Buxus, & à summis auditus montibus Euan.

Lemniadum audaciam atq; impietatem descripsere FLACCVS ex Apollonio in II, STATIVS in V. Inter quos exercere poterit suum quisque ingenium. Iusti nanque operis instar sunt: neque hic inserenda.

In Adrasti sacris Phœbi laudes canuntur apud Papinium, quẽadmodũ ab Euandro Herculis Pæan. Vtrobiq; post cædem ibi mõstri, hic Caci. de quib. supra dictum est.

Eadem veneratione summum virum imitatur in IIII. STATIVS: vbi Adrastum ad Æneæ, Hypsipylen ad Veneris Ideam formauit.

Sic SILIVS in VII Æneæ atque Elisæ historiam, ex Marone totam: itemque ex verbis verba ab illo, tanquam à dictatore, non solum à dictante, pendens.

PAPINIVS in X Nisi atque Euryali tum cædes, tum interitum repræsentauit in Hopleo & Dymante. Sic Idæ lamentationes comparabis cum luctu matris Euryali. In III diuini operis,

—Alpheum, fama est huc Elidis amnem
Occultas egisse vias subter mare, qui nunc
Ore Arethusa tuo Siculis confunditur vndis.

STATIVS in III,

Qui te flaue natant, terris Alphee Sicanis
Aduena, tam longo non vnquam infecte profundo.

Pyrrhum angui VIRGILIVS in II, ille Tydeum in IIII,

Qualis vbi in lucem coluber mala gramina pastus
Frigida sub terra tumidum quem bruma tegebat,
Nunc positis nouus exuuiis, nitidusque iuuenta
Lubrica conuoluit sublato pectore terga,
Arduus ad Solem, & linguis micat ore trisulcis.
—ceu lubricus alta
Anguis humo verni blanda ad spiramina Solis,

(Non placent *spiramina Solis.*)

Erigitur liber senio & squallentibus annis
Exutus, latisque minax interuicat herbis.
Ah miser, agrestum si quis per gramen hianti
Obuius, & primo siccauerit ora veneno.

IVRE optimo vtriusque poetæ ponentur loca illa: in quibus apud Maronem Turnus, apud Statium Tydeus, edita luculenta pugna, defatigati describuntur. Sunt hæc è II Thebaidos.

—attamen illi
Membra negant, lassusq; ferit præcordia sanguis.

quomodo *ferit lassus?*

Iam sublata manus cassos defertur in ictus,
Tardatiq; gradus, clypeum non sustinet vmbo
Mutatum spoliis. gelidus cadit imber anhelo
Pectore. tum crines, ardentiaq; ora cruentis
Roribus, & terra morientum aspergine manant.

In IX diuini operis hæc,

Ergo nec clypeo iuuenis subsistere tantum,

Nec dextra valet. iniectis sic vndique telis
Obruitur. strepit assiduo caua tempora circum
Tinnitu galea, & saxis solida æra fatiscunt.
Discussæ iubæ capiti: nec sufficit vmbo
Ictibus. ingeminant hastis & Troes, & ipse
Fulmineus Mnestheus. tum toto corpore sudor
Liquitur, & piceum (nec respirare potestas)
Flumen agit. fessos quatit æger anhelitus artus.

DEINDE vterque adiungit leonis comparationes: quæ suis positæ sunt locis.

Locum etiam, quem caneret aptum insidiis, accepit idem ex XI.

Est curuo anfractu vallis accommoda fraudi,
Armorumque dolis, quam densis frontibus atrum
Vrget vtrinque latus, tenuis quo semita ducit,
Angustæque ferunt fauces, aditusque maligni.

Et posuit in II.

—— *gemini procul vrbe maligni*
Faucibus vrgentur colles, quos vmbra supernè
Montis, & incuruis claudunt iuga frondea syluis.
Insidias natura loco, cæcamque latendi
Struxit opem, mediasque arcte secat aspera rupes
Semita: quam subter campi, deuexaque latis
Arua iacent spatiis. ——

DIVINVM est elogium summi Poetæ in IX.

Fortunati ambo. si quid mea carmina possunt,
Nulla dies vnquam memori vos eximet æuo,
Dum domus Æneæ Capitoli immobile saxum
Accolet, imperiumque pater Romanus habebit.

Huic hæsit FLACCVS in II.

Sed tibi nunc quæ digna tuis ingentibus ausis
Orsa feram, decus, & patriæ laus vna ruentis
Hypsipyle? Non vlla meo te carmine dictam
Abstulerint, durent Latiis modo secula fastis,
Iliaci lares, tantique palatia regni.

Fusius PAPINIVS Thebaidos III.

Tu tamen egregius fati, mentisque, nec vnquam
(Sic dignum) passure situm, qui comminus ausus
Vadere contemptum regis: quanquam ampla veniret
Libertas sancire viam: quo carmine dignam
Quo satis ore tuis famam virtutibus addam,
Augur amate deis? —TVM tanquam in suis syluis vagus,

—non te cœlestia frustra
Edocuit, lauroque sua est dignatus Apollo,
Et nemorum Dodona potens. Cirrhæaque virgo
Audebit tacito populos suspendere Phœbo,
Nunc quoque tartareo multum diuisus Auerno
Elysias, i, carpe vias.

Lvcanvs autem in IIII, de Curione,
At tibi nos, quando non proderit ista silere,
A quibus omne aui senium sua fama repellit,
Digna damus, iuuenis, merita præconia vitæ.
Haud alium tanta ciuem tulit indole Roma:
Aut cui plus leges deberent recta sequenti.

Alibi ex II diuini operis Atlantis posuimus descriptionem: quam, quia est apud Ouidium, hic reponere libitum est,
Atlantis duri, cœlum qui vertice fulcit.
Atlantis, cinctum assidue cui nubibus atris
Piniferum caput & vento pulsatur & imbri.
Nix humeros infusa tegit. tum flumina mento
Præcipitant senis: & glacie riget horrida barba.

Ille autem Metamorphoseon libro IIII,
Quantus erat mons factus Atlas; nam barba comæque
In syluas abeunt: iuga sunt humerique, manusque.
Quod caput ante fuit, summo est in monte cacumen.
Ossa lapis fiunt. tum partes altus in omnes
Creuit in immensum.—

Tria sunt Epithalamia Claudiani valde bona: Catulli duo: vnum Papinii. Festiuitas in Catullianis multa & pura, Venus è vero Latio. Erectior Papinius. Claudianus neq; numeris, neque inuentionibus cedit illis.

Multa præterea loca sunt minutiora; eaque tot, vt vel pertinacissimum fatigare queant obseruatorem. Suo fretus ingenio rariora mutuatur è Virgilio Lucanus. Cæterorum pene nullus sibi parcit. Ponam igitur aliqua, vt nobis in mentem venerint.

Virgilivs in VI,
Quam si dura silex, aut stet Marpesia cautes.

Statius in V,
Illa velut rupes immota saxea visu. Hæret.—

Virgilivs in V,
Olli serua datur operum haud ignara Mineruæ,
Cressa genus Pholoe, geminique sub vbere nati.

Statius in VI,
—& generum famula solatur Achæa.

In

In iisdem vestigiis. Nam VIRGILIVS,

—calcemque terit, iam calce Diores,
Incumbens humeris.—

STATIVS autem,

—quem deinde gradu premit horridus Idas,
Inspiratque humero, flatuque & pectoris umbra
Terga premit.—

Quibus in locis etiam est illorum imitatio,

Tutatur fauor Euryalum, lacrymaeque decorae,
Gratior & pulchro veniens in corpore virtus.

Quae STATIVS in angustum,

—accessit lacrymarum gratia formae.

Illa quoque summi Poetae, quemadmodum & alia quamplurima, retulit in sua idem. Nam quod supra recitabamus,

—haeret pede pes, densusque viro vir.

STATIVS in VIII,

Iam clypeus clypeis, umbone repellitur umbo,
Ense minax ensis, pede pes, & cuspide cuspis.

Sic, *Ad quem subridens mista Mezentius ira.*
Ille de Tydeo in eodem, *—& formidabile ridens.*

Longe sane felicissime. Vterque melius, quam Homericus risus Sardonius.

SILVVE vero illa,

Non mihi si linguae centum sint, oraque centum
Ferrea vox:—sic in IIII,
Non mihi Maeonia redeat si gloria linguae
Centenasque pater det Phoebus rumpere voces.

STATIVS autem illa,

Non Diomedis equos, non currum cernis Achillis: in VII,
Non cum pelliferis est haec tibi pugna puellis:
Virgineas nec crede manus. hic cruda virorum
Praelia.—ILLA vero suauissima ex XII diuini operis,
Indum sanguineo veluti violauerit ostro
Siquis ebur: vel mista rubent ubi lilia multa
Alba rosa.—Adeo sunt admirati duo maximi poetae, ut in sua traslularint. STATIVS enim in I Achilleidos,

Lactea Massagetae veluti cum pocula fuscant
Sanguine, puniceo vel ebur corrumpitur ostro.

CLAVDIANVS in I de Raptu,

—non sic decus ardet eburnum,
Lydia Sidonio quod foemina tinxerit ostro.

Duobus tantum verbulis idem STATIVS in V.

—rapit ingenti conamine saxum,
Quo discreuerat ager. illa diuina ex eodem,
—saxum circumspicit ingens,
Saxum antiquum, ingens, campo qui forte iacebat
Limes agro positus, litem vt discerneret aruis.

Nec minore cura in eodem,
Illum & cognata stagna indignantia Lerna,
Floribus & vernis assueta spargere Nympha,
Ac Nemoes raptatus ager, lateque per omnes
Syluicolae fracta gemuistis arundine Fauni.

SEQVVTVS est illa ex VII, quae simplicissima condimenti affecit hisce,
Te nemus Angitiae, vitrea te Fucinus unda,
Te liquidi fleuere lacus.—

In eodem Iunonis verba ad Furiam;
—foecundum concute pectus.

STATIVS in II Achilleidos,
—foecundumque erige pectus.

SILIVS in II deduxit lineas suas ex momentis Virgilianis in III elaborati operis,
It liber campis pastor, cui fine sine vllo
Inuetitum saltus penetrat pecus. omnia Poenum
Armenti vigilem patrio de more sequuntur,
Gesaque, latratorque Cydon, tectumque, focique:
In silicis venis, & fistula nota iuuencis.

quae adeo haerent diuinis illis, vt Paraphrasis quaepiam videatur. Ergo haec, quibus ne Apollo quidem melius,
Saepe diem, noctemque, & totum ex ordine mensem
Pascitur: itque pecus longa in deserta sine vllis
Hospitiis: tantum campis iacet. Omnia secum
Armentarius Afer agit, tectumque, laremque,
Armaque, Amyclaeumque canem, Cressamque pharetram.

Ex VIII diuini operis;
Heu quantae miseris caedes Laurentibus instant!
Quas poenas mihi Turne dabis? quam multa sub vndas
Scuta virum, galeasque, & fortia corpora voluet
Tybri pater!

Et II Punicorum tanquam discipulus,
Heu quantum Ausonio sudabitis arma cruore!
Quas belli vindex poenas mihi cumin pendes?

Arborum simplicem altitudinem descripsit LVCANVS in III,
Aethera tangentes siluas liquere coactae.

At

At MARO in II perfecti operis addidit mensuram ex conatu sagittariorum,

—ubi aera vincere summum
Arboris haud ulla iactu potuere sagitta,
Et gens illa quidem sumptis non tarda pharetris.

Ubi & loquutionem attendes, *vincere summum arboris aerem.* Plebeius poeta dixisset simpliciter *arboris cacumen.* De Hylæa Scythiæ regione idem canit FLACCVS in VI,

Densior haud usquam, nec celsior extulit ullas
Sylua trabes. fessaq; prius rediere sagitta,
Arboris ad summum quam peruenere cacumen.

Est in XV Transformationum,

Sic & Coralium, quo primum contigit auras Coralium.
Tempore, durescit: mollis fuit herba sub undis.

CLAVDIANVS in nuptiis Honorii,

—vellitq; coralia Doto.
Vimen erat, dum stagna subit. processerat undis,
Gemma fuit.—Videamus quantum ad alia quæ sunt in V diuini operis,

Intextusq; puer frondosa regius Ida
Veloces iaculo ceruos, cursuq; fatigat,
Acer, anhelanti similis: quem prapes ab Ida
Sublimem pedibus rapuit Iouis armiger uncis.
Longaui palmas nequicquam ad sidera tendunt
Custodes: sauitq; canum latratus ad auras.

ACCEDANT ea, quæ sunt in I Thebaidos.

Hinc Phrygius fuluis venator tollitur alis.
Gargara desidunt surgenti, ac Troia recedit.
Stant masti comites, frustraq; sonantia lassant
Ora canes, umbramq; petunt, & nubila latrant.

ILLVD vero conuiuium totum pendet ex Marone. quemadmodum,

—nec sic auersum fama Mycenis
Voluit iter.—imago illorum quædam est,
Nec tam auersus equos Tyria Sol iungit ab urbe, & alia pene innumera. sicut apud Claudianum in I de raptu,

Iam vicina toro plenis adoleuerat annis. ex illo Poetæ,
Iam matura viro, iam plenis nubilis annis.

LVCANVS autem, quemadmodum dicebamus, rarior. In III tamen pene ad literam illa retulit, quæ sunt in X diuini operis,

Vos etiam gemini Rutulis cecidistis in aruis
Daucia Laride, Thymberq; simillima proles

Indiscreta suis, gratusq; parentibus error.
At nunc dura dedit vobis discrimina Pallas.
Nam tibi Thymbrè caput Euandrius abstulit ensis.
Te decisa suum, Laride, dextera quaerit:
Semianimesq; micant digiti, ferrumq; retractant.

ILLE autem rudia, & quasi proponens thesin declamationis,

Stant gemini fratres fœcunda gloria matris:
Quos eadem variis genuerunt viscera fatis.
Discreuit mors saeua viros: unumq; relictum
Agnorunt miseri sublato errore parentes,
Æternis causam lacrymis.—Sic & illa ex X,
—*non me, quicunq; es, inulto*
Victor, nec longum laetabere: te quoq; fata
Prospectant paria, atq; eadem mox arua tenebis.

His sic in VII.

—*Stygias magno duce liber ad undas,*
Et securus eo. te saeuo Marte subactum,
Pompeioq; graues poenas, vobisq; daturum,
Cum morior, sperare licet.—

Sic etiam ex I inculpati operis,

Libra die, somniq; pares ubi fecit horas,
Et medium luci, atq; umbris iam diuidit orbem.

In VIII aemulatus est,

Tempus erat, quo Libra pares examinat horas
Non una plus aequa die.——

In iisdem locis, quae supra commemorabamus, sunt eorundem authorum versus, tanquam discipuli ac praeceptoris.

CLAVDIANVS.

—*niueos infecit purpura vultus,*
Per liquidas succensa genas, castiq; pudoris
Illuxere faces.—Ille de Lauinia,
Flagrantes perfusa genas, cui plurimus ignem
Subiecit rubor, & calefacta per ossa cucurrit.

Siliana illa in XV,

Contra Sidonius: Letho non terreor ullo:
Vtere Marte tuo:—ex Maronis Turno:
—*non me tua feruida terrent*
Dicta ferox.—& mox, *Vtere sorte tua.*—Item Elisae,
Stat sonipes, & fraena ferox spumantia mandit.
& Flaminii,
Stat sonipes, vexatq; ferox humentia fraena,

Sane

Sane Silii huc adducere omnia loca, quæcunque sibi comparauit ad effingendam Virgilii maiestatem, Grammatici potius intererit ad diligentiam ostentandam, quam illius, qui suo iudicio Poeseos virtutes sese persequi profiteatur. Proinde qui eo voluit animum aduertere, singularem ponet operam. Nunc paucula, quæ supersunt, videamus.

Idem tractat argumentum GRATIVS, & NEMESIANVS apud nos: Græcis OPPIANVS. Magnus hic poeta, sicuti sæpe à nobis dictum est: qui cum Græcorum neminem ausim comparare. Quamobrem nostros quoque duos hosce ab illo puto longe superatos: quippe cuius vnius spiritu Virgilianam diuinitatem repræsentatam semper iudicaui. tantum abest vt cum huius numeris illorum versus conferri posse rear. Atque eos quidem ambos cum plebeios iudicem, Gratii puritatem atque rotunditatem, denique inuentionem & ordinem antepono. Id quod sigillatim perpendenti omnia, satis patebit. Cæterum in sequenti libro non inutilia quædam huic judicio addita sunt. Quare ad reliqua transeamus.

Ex Proserpinæ Raptu loca decerpta sunt nobis aliquot sane illustria, inter quæ illa imprimis nobilia sunt, quæ cum Ouidianis conferre queas,

Quaq; volat, vernus sequitur color. omnis in herbas
Turget humus, medioq; patent conuexa sereno.
Sanguineo splendore rosas, vacinia nigro
Induit, & dulci violas ferrugine pingit.

Et mox, *—hac lilia fuscis*
Intexit violis. hanc mollis Amaracus ornat.
Hac graditur stellata rosis. hac alba Ligustris.
Te quoq; flebilibus mœrens Hyacinthe figuris,
Narcissumq; metunt, nunc inclyta gramina veris,
Præstantes olim pueros. Tu natus Amyclis:
Hunc Helicon genuit. te disci perculit error,
Hunc fontis decepit amor. te fronte retusa
Delius, hunc fracta Cephisus arundine luget.
Æstuat ante alios auido feruore legendi
Frugifera spes vna dea. Nunc vimine textos
Ridentes calathos foliis agrestibus implet:
Nunc sociat flores.—

OVIDIVS autem in V Metamorphoseon.
—& aut violas, aut candida lilia carpit.
Dumq; puellari studio calathosq; sinumq;
Implet.—& in IIII Fastorum,

Has implet calathos lento de vimine nexos,
Hac gremium, laxos degrauat illa sinus.
Illa legit calthas: huic sunt violaria curæ,
Illa papavereas subsecat vngue comas.
Has Hyacinthe tenes, illas Amarante moraris:
Pars Thyma, pars Rorem, pars Melilotem amat.
Plurima lecta rosa est: sunt & sine nomine flores.
Ipsa crocos tenues, liliaq; alba legit.

Ita laxior OVIDIVS: compositior CLAVDIANVS. Neque enim solum prata floribus, sed etiam flores ipsos pingit coloribus fabularum. Itaque & in illis pictior phrasis: quippe eius primarium argumentum est,

Forma loci superat flores. curuata tumore
Paruo planicies, & mollibus edita cliuis.
Creuerat in collem. niueo de pumice fontes
Roscida mobilibus lambebant gramina riuis,
Syluaq; torrentes ramorum frigore Soles
Temperat, & medico brumam sibi vindicat æstu.
Apta fretis abies. &c. quæ alibi recitauimus.

Simplicius in [illegible] Transformationum,

Sylua coronat aquas, cingens latus omne, suisq;
Frondibus, vt velo, Phœbeos submouet ignes.
Frigora dant rami, varios humus humida flores.
Perpetuum Ver est.—& in IIII Fastorum.
Valle sub vmbrosa locus est aspergine multa
Humidus ex alto desilientis aquæ.
Tot fuerant illic, quod habet natura, colores,
Pictaq; dissimili flore nitebat humus.

CONFERVNTVR PRINCIPIA ET FINES. CAP. XVII.

HÆC ad hunc modum. Principia vero & Fines operum quib. legib. tanti viri aggressi sint, vbi declaratum fuerit, nihil iam huiusce operæ superesrit nobis. Ac Græci quidem statim inuocant. simul inuocationi admiscent argumenti propositionẽ. Nostri hanc primo loco, deinde implorant opem, haud sine magna, quod alibi dicebamus, ratione. Cum n. etiam rerũ abditarum, etiam animorum momenta atque discursus canere instituant: verisimile est non nisi deorum immortalium spiritu afflatos ea consequi posse. Alii igitur Musas, alii Phœbum, nonnulli vnum quempiam ex cæteris diis inuocarunt. Venerem LVCRETIVS aptissime, quæ sit author Romani generis: cuius lingua scripturus sit. tum autem princeps generationis, cuius

principia:

principia, causas, elementa profitetur. Sic enim, vt aiunt, suos libros auspicatus est, *Ætheris & terræ genitabil quærere tempus.* Alii poetæ, cum viris illustribus libros suos dedicarēt, quasi pro numine haberent ipsos, ausi sunt ab eis petere carminum suorum præsidium. Sic poetarum princeps ad Octauium conuertit vota sua. Sic ad Neronem LVCANVS, ad Vespasianum FLACCVS, STATIVS ad Domitianū, OVIDIVS ad Germanicum. Atque hic quidem leniter. Quippe speciosissima verba illa, *timidæ dirige nauis iter.* At maximus poetarum effudit diuinitatem suam, vt deum faceret vnum ex tribus carnificibus. Augustum dico, tum Lepidi tum Antonii prædem immanitatis. Quem fac innocentiæ plenum, à qua longe fuit alienus: quare optimum poetam, nobiliorem se ciuem relegat Ouidium, propter suæ filiæ impudicitiam? Quid igitur ille cœli afficit honoribus, qui ne terra quidem fuit dignus? Sic enim est in exordio perfecti operis,

Tuq; adeo, quem mox quæ sint habitura deorum
Concilia, incertum est, vrbesne inuisere Cæsar
Terrarumq; velis curam, & te maximus orbis
Authorem frugum, tempestatumq; potentem
Accipiat, cingens materna tempora Myrto:
An deus immensi venias maris, ac tua nautæ
Numina sola colant, tibi seruiat vltima Thule,
Teq; sibi generum Tethys emat omnibus vndis.

Post tot tantaque etiam illud excogitauit,

Anne nouum tardis sidus te mensibus addas;
Qua locus Erigonem inter, Chelasq; sequentes
Panditur. Ipse tibi iam brachia contrahit ardens
Scorpius, ac cœli iusta plus parte relinquit.
Quicquid eris (nam te nec sperent tartara regem,
Nec tibi regnandi veniat tam dira cupido:
Quamuis Elysios miretur Græcia campos:
Nec repetita sequi curet Proserpina matrem)
Da facilem cursum, atq; audacibus annue cœptis,
Ignarosq; via mecum miseratus agrestes
Ingredere, & votis iam nunc assuesce vocari.

Quod consilium diuino in opere cum repudiasset (nihil enim horum quicquam ille, tametsi dicitur id opus Augusti iussu aut gratia conscripsisse) admonere potuit castigatæ eiuscemodi abstinentiæ cum reliquis STATIVM: qui per initia Thebaidos ad eandem miseriam ita se composuit,

——tuq; ô Latiæ decus addite famæ,

Quem

Quem noua maturi subeuntem exorsa parentis
Æternum sibi Roma cupit.—Tum illa, nihil nisi superiora,
—licet arctior omnes
Limes agat stellas, & te plaga lucida Cæli
Pleiadum, Boreæq; & hiulci fulminis expers
Sollicitet, licet ignipedum frænator equorum
Ipse tuis alter adiantem crinibus arcum
Imprimat, aut magni cedat tibi Iupiter æqua
Parte poli: maneas hominum contentus habenis,
Vndarum terræq; potens, & sidera dones.
Tempus erit, cum lanigero tua fortiter æstro
—durum hoc œstrum lanigerum)
Facta canam.—Id quod etiam Flacco placuit. Sic enim scribit.—*tuq; ô pelagi cui maior aperti*
Fama, Caledonius postquam tua carbasa vexit
Oceanus, Phrygios prius indignatus Iulos.
Eripe me populis, & habenti nubila terræ,
Sancte pater, veterumq; faue veneranda canenti
Facta virum. versam proles tua pandit Idumen.
Videntur aliqua deesse,
Namq; potens Solymo nigrantem puluere fratrem
Spargentemq; faces, & in omni turre furentem
Ille tibi cultusq; deum, delubraq; genti
Instituet, cum iam genitor lucebis ab omni
Parte poli. neq; enim Tyrias Cynosura carinas
Certior, aut Graiis Elice seruanda magistris:
Seu tu signa dabis, seu te duce Græcia mittet,
Et Sidon, Nilusq; rates: nunc nostra serenus
Orsa iuues, hæc vt Latias vox impleat vrbes
Licuit fortasse his Virgilium sequi. at Lucano qui licuit? quippe ita est memoriæ proditum: Romæ quiddam recitaturum, in præfatione (sic enim consueuerant tum ad attentioné comparandam tum ad poematis commendationem) ausum esse sese cum Virgilio ita comparare, vt etiam anteferri gestiret. illius enim hæc, *Et quantum mihi restat ad culicem.* Quid igitur illius in verba excipit, vt faciat sua? Tum autem qui Iuliorum familiam vniuersam Hispanico ac plebeio odio prosequeretur; quibus numeris monstro illi (Neronem dico) potuit adulari? Audiamus igitur non iam Pompeii, sed sui transfugam,
—te, cum statione peracta
Astra petes serus, prælati Regia cæli

Excipiet

Excipiet gaudente polo, seu sceptra tenere,
Seu te flammiferos Phœbi transcendere currus,
Telluremq; nihil mutato Sole timentem
Igne vago lustrare iuuat. Tibi numine ab omni
Cedatur, iurisq; tuo natura relinquet,
Quis deus esse velis: vbi regnum ponere mundi.

Cum iis, quæ sequuntur. STATIVS ad vnguem,

Sed neq; tu arctoo sedem tibi legeris orbe:
Nec polus aduersi calidus qua vergitur Austri,
Vnde tuam videas obliquo sidere Romam.
Ætheris immensi partem si presseris vnam,
Sentiet axis onus. librati pondera cœli
Orbe tene medio. Pars ætheris illa sereni
Tota vacet, nullæq; obstent à Cæsare nubes.

Ab hoc excursu temperauerunt SILIVS, & OVIDIVS. quorum iudicium ex Æneide sumptum ego quoque sequendum puto. Opera vero sua sic item pene omnes clauserunt. Modeste VIRGILIVS, ac more suo,

Illo Virgilium me tempore dulcis alebat
Parthenope studiis florentem ignobilis otii:
Carmina qui lusi pastorum, audaxq; iuuenta
Tityre te patulæ cecini sub tegmine fagi.

Veritus enim plagiariorum temeritatem tuum hic nomen posuit suum: tum pudenter innuit initio diuini operis,

Ille ego, qui quondam gracili modulatus auena
Carmen, & egressus syluis vicina coegi,
Vt, quamuis auido, parerent arida colono,
Gratum opus agricolis. at nunc horrentia Martis
Arma virumq; cano.—Quæ qui abstulere, suam faciunt Æneidem, non Maronis. Et erat apud priscos in more positum, vt non titulis solum ascriberent nomen, sed operis statim principiis apponerent. Sic omnes Arabes, & Chaldæi, ac Prophetæ veteres: Viso Azahelis. Iudicium Abdiæ. Dixit Auenzabri. Sermo filii Zacuth. Propositiones Barthecuai. Sic Herodotus, sic Thucydides. HORATIVS inflatior in operis sui commendatione. Nam cum pudentissime diuinus Parthenias, *Hac super aruorum cultu, pecorumq; canebam, Et super arboribus.*——Ille,

Exegi monumentum ære perennius,
Regaliq; situ Pyramidum altius:
Quod non imber edax, non Aquilo impotens
Possit diruere, aut innumerabilis

Annorum

Annorum series, & fuga temporum. &c.

Haud multum absimilis OVIDIVS. modestior tamen,

Iamq; opus exegi, quod nec Iouis ira, nec ignes,
Nec poterit ferrum, nec edax abolere vetustas.
(aboleuit Fastorum tamen libros sex.)
Cum volet illa dies, quæ nil, nisi corporis huius
Ius habet, incerti spatium mihi finiat æui.
Parte tamen meliore mei super alta perennis
Astra ferar, nomenq; erit indelebile nostrum.

Modestissime etiam STATIVS,

O mihi bissenos multum vigilata per annos
Thebai: iam certe præsens tibi fama benignum
Strauit iter:---&c.

LVCANVS autem quasi verus Vates prænenit exitium suum his versibus, qui non in fine operis, quippe imperfecti, sed in nono sunt:

Nam si quid Latiis fas est promittere Musis,
Quantum Smyrnæi durabunt vatis honores, &c.

Hi fines igitur poematum, cum quibus nos quoque tam longo tamque pertinaci labori finem faciamus.

LIBRI QVINTI
FINIS.

IVLII CAESARIS SCALIGERI POETICES

LIBER SEXTVS,

QVI ET HYPERCRITICVS.

IVDICIVM DE ÆTATIBVS POESEOS LATINÆ.

CAPVT I.

Latinæ Poeseos ætates quinque in præsentia statuo, non quemadmodũ quatuor mundi secula poetæ prisci: neque similes quatuor vitæ spatiis, quæ à Philosophis in animalibus agnoscuntur. Motus enim, tractus ille qui certis temporum præscriptionibus secatur in partes, ac propterea seculi consecutus est appellationem, celebratus est in primordiis ipsis à pacatis elementorum consensionibus, à qua perenni perpetuaq; concordia incorruptissimi metalli, hoc est auri, formam ei designarunt. Ergo, vt res sese mortales habent, cum in eo consistere non posset, neque fas esset ad meliora promouere, necesse fuit à deterioribus excipi. Vnde per argentum primum, deinde per æs ad hoc vsque ferrum, quo nunc æuum miserrime transigimus, deducti sumus. Vitæ vero nostræ curriculum longe alia dimensione ab infantia inchoatum, stataque ætate perfectum, declinat eo vsque dum rursus exolescat. At ipsam poesim multo diuersa metimur ratione. Nanque rudimenta quædam primi illius exortus agnoscimus: flexumque ætatis tanquam per adolescentiam, à Liuio atque Ennio, per Accium, Næuium, Plautum ad consummatum florensque transmissum robur, quod in Terentio, Catullo, Tibullo, Horatio viget, in Virgilio etiam luculenter splendet, à quo, ad Martialem, Iuuenalem, Silium, Statium deuergens, paulatim efflorescit. Tum autem quarto veluti decurso spatio, hæsit in senii vestigiis cum Sereno, Sidonio, Seuerino, Ausonio. Atq; hæc

Seculum
Vnde.

quidem per se ferre videbantur hactenus imaginem quampiam inæqualis vitæ nostrę. Verum longo post hosce tempore, non secus atque intermortua, tandem pene derepente satis magna, veluti Tages alter, extitit. Nam tametsi de integro reditium nouam sub Petrarcha pueritiam inchoasse, atque inde Philelphi studio clara admodum incrementa cepisse visa est: haud exiguam tamen illam tum fuisse puto, quam constat pene illico multorum illustrissimis ingeniis confirmatam, cum antiqua illa optima certare potuisse. Etenim si vnum modo Virgilium excipias, (is enim non solum humana superauit ingenia, verumetiam sese quasi parem extulit naturæ) Palingenium, Aonium, Politianum, Cerratum, Vidam, Pontanum, Sanazarum, Fracastorium habes, quos, cum cuiuis veterum compares, multis, sed non ignobilibus, anteponas. Quam rem vt commodius, ac propius cognoscamus, ab iis, quorum opera sunt nota nobis (multa enim latēt nos in hac barbarie atq; vastitate literarum: ac raris, longinquis, difficilibus, & vix, & sero commeatib. subuehuntur) auspicatus, iudicium nostrum ad ea vsque tempora deducere constituit, quę sua fulta authoritate, reprehēsionibus, atque censuris carere videbantur. Tentandum namque nobis est, perinde atque nobilium ac sublimium rerum vel indagatoribus, vel etiam vindicibus, an illa, quæ ab ipsis dicta sunt, acutius, concinnius, rotundius, accuratius potuerint dici. Quæ fuit causa, vt ab iis, qui etiam nunc monumentis suis superstites sunt, duxerimus temperandum. simul vt & odium in castigando & adulationis suspicionem in laudādo vitaremus, Tum autem qui non omnium aut indolem, aut facta cognosceremus: si qui forte propterea præteriti fuissent, ne id à nobis vel temere, vel ignaue, vel etiam maligne factum putaretur.

IVDICIVM DE POETIS.

CAPVT II.

AC quantum à Quintiliano, summo est factum iudicio, vt qualis quisque esset poetarum, cognosceremus: & iam superioribus libris non pauca sunt à nobis commemorata: nonnihil tamen hic quoque dicendum est, quod ad imitandi studium rationemque nos excitare queat. Vt igitur à vetustioribus initium faciamus: sunt qui Plauto Terentium anteponant. non desunt, qui è contrario huic illum. quarum partium iudicium si quibus rationibus fulciatur, intelligamus, facile vter vtri præstet, notum erit. Illud igitur imprimis, quod & alibi dicebamus, considerandum est: vtriusq; idem studium fuisse in Comœdia. Quod poematis genus cum ad animos laxandos fuerit excogitatum,

tatum, quæ propius accederent ad hilaritatem, ea sunt à populo, popularisque auræ studiosis expetita. Quæ fuit causa, vt Volcatius secundum à Cæcilio Plautum statuerit: Terentium in postremis. Quando vero res eo perducta est, vt nos in lingua patria, hoc est, Latina, simus peregrini, quam ex nitidissimi cuiusque authoris operibus emendicatam ad ea, quæ sentimus, applicaremus: atque in ea Terentianæ munditiæ potiores essent salibus Plautinis: quantum propter animi voluptatem tribuerẽt Plauto prisci, tantum ætas nostras ob linguę cultum Terentio. Ille igitur illorum secunda fortuna commendatus: hic nostra miseria magnus factus est. Nam equidẽ Plautum vt Comicum, Terentium vt loquutorem admirabor. quanquam ne Plauto quidem quicquam est quod obiicias, præter antiquitatem. Sui nanque temporis hominibus fabulas dedit ille. Terentius vero, ne abscederet ab illa, quam affectauit, puritate, discessit ab ea, quam præstare oportuit, comitate: vt rebus verba Plautus, hic res verbis accommodasse videatur. Quæ tamen in horum Comediis melius aut fieri, aut dici potuerint, videamus.

PLAVTVS, TERENTIVS. CAP. III.

QVemadmodum igitur Plautus quibusdam Comœdiarum inscriptionibus minus satisfecerit nobis, suo loco dictum est. Nam neque Rudens explet indicationem argumenti eius fabulæ, cui id nomen fecit: neque in tota Trinummo, verbum hoc est, nisi semel: & Truculentus sonum potius dat, atque expectationem sustinet, quam rem præstet. Longe commodius fecisset, si pro Rudente, Tempestatem: pro Truculento, Rusticum: pro Trinummo, Thesaurum inscripsisset. Priuatim vero errauit in Amphitruone, cum in ea noctem longam illam decantatam scripsit, in qua Hercules conceptus fuit. Nam sane in illa ipsa nascitur, non concipitur. In Gurgulione vero, quibus artibus potuit parasitus annulum militi suffurari, quem secum semper soror eius habuisset, postquam cum illo perierat? Sic enim ait Planesium,

Verum hunc seruaui semper mecum vna annulum,
Cum hoc olim perij.—

Neque vero placet quod fingitur in Cistellaria: Alcesimarchus adolescens statuitur cum ferro in scena, tanquam seipsum interfecturus. Hoc enim tragicum atque adeo atrox nimis. In eadem præterea idem adolescens cum deos suorum dictorum testes faceret, ita iurat, *Ita me dii magni, minutiq; & patellarii* Hoc vt risum excuteret, non ex decoro vel rei vel personę. id quod cõmittit sæpe. Verũ res esse oportet etiam ipsis in Comœ-

aliis admodum verisimiles: vt, tametsi ficta, repræsentari potius, quam fingi videantur. Solum illud licere liceat (libet enim quasi Comice ludere) cum duæ in scenis proximę personæ, quasi in maximis interuallis ita loquuntur, vt à populo procul audiantur: illi inter se non exaudiant. hoc igitur vsu poetarum, theatrorum consensu datum acceptumque sit. Cætera omnia oportet quam proxime accedere ad veritatem. Itaque ne illud quidem vnquam est à me probatum, cum in Captiuis & abit Philocrates, & redit Philopolemus ab Ætolis Aulidem perpauxillis horis. Non minore culpa tragici Græci, apud quos Athenis Thebas Theseus momento temporis, etiam cum exercitu, etiam prælium fit, etiam post victoriam nuncius. Ridiculus potius in Mercatore Charinus, quam facetus aut vrbanus, cum furit: neque minus ineptus tum ipse, tum pater, dum mutuis contentionibus licentur. vt omittam loca aliquot, in quibus, sicuti dicebamus, antiquam exercet Comœdiam, quemadmodum & in Bacchidibus,

Etiam Epidicū, quam ego fabulam æque ac meipsum amo.
Nullam æque inuitus specto, si eam agit Pelio,

Hæc igitur inter alia, quæ quasi melius fieri potuerint, visa sunt recensenda. Nam sane dictionis genus non est nostrum emendare: qui illi sane barbari sumus: aut si Latini, Latini profecto illius beneficio. Numeros non desideramus. Versus aliquot in VII libro perpensi sunt. Antiquas dicendi figuras non nisi inepti carpere ausint: cuiusmodi sunt ex Aulularia, *Pici diuitiis qui aureos montes colunt, Ego solus supero*: & ex Amphitruone, *Naucratem quem volui conuenire, in naui non erat*. Erant enim Romæ tum Atticismi, quos curiosius seculum postea est aspernatum.

Terentii vero quod immutemus, sane habemus nihil. Summa enim ille arte omnia, accurataque imprimis nitescit oratione. Nam quæ tria reprehendunt in ipso viri docti, illius potius, quam ei, sunt oneri. Primum est in Prologo Heautontim. ita scriptum est,

Ne quod sit vestrum mirum, cur partes seni
Poeta dederit quæ sunt adolescentium,
Id primum dicam: deinde quod veni, eloquar.

Aiunt aliter proponere, aliter exequi. Itaque suo quisque arbitratu inuertit. Mihi vero ad vnguem distribuere quæ statuerit, videtur. Nam primum reddit rationem, tametsi leuem. Menander enim cum ita inscripserit, satis habuit Poeta illius sequi iudicium. ait igitur hæc per illa;

Ex in-

Ex integra Græca, integram Comœdiam.
Hodie sum acturus, Heautontimorumenon.

deinde ait,

Nouam esse ostendi, & quæ esset: nunc qui scripserit,
Et quoia Græca sit, ni partem maximam,
Existimarem scire vestrum, id dicerem.

Deinde declarat quare ita prodierit in scenam. Ratio ergo ab ipso hæc adducta est, à Mendari authoritate. Quanquam ego arbitror, non omnis Comœdiæ partes esse adolescentum: sed eius personæ, quæ in fabulis aut insignior, aut frequentior. Est autem maxime insignis in ea Menedemus, tum quia eius causa abfuit Clinia, tum quia etiam cum præsens est, abest, aguntur enim omnia pene in ædib. Chremetis: tum quod compellatur senex. Postremo quia fabulæ hilaritas in Catastrophe, tota pertinet ad senis miseriam diluendam. Hoc primum obiiciebant. Alterum hoc, Vasta, inquiunt, & hians, atq; inanis Comœdia est. tota nanque intercedit nox. Nam per initia cœnam curãt. postea Chremes ait, *lucescit.* Sane igitur abiit nox. Hæc est illorum obiectio: quam sic diluimus, Datam actamque fabulam ludis Megalensibus. Itaque dimidium fabulæ actum vesperi: noctem transfactam ludis: alterum dimidium reliquum sub lucem. Vnam igitur quasi duas. Id quod cum esset per præconem pronunciatum iussu Ædilium pollicitus est ipse quoque poeta in Prologo, versu illo, *Duplex quæ ex argumento facta est simplici.* Tertia hæc animaduersio, est in Andria. Introducitur enim Glycerium parturiens cum hisce verbis, *Iuno Lucina fer opem.* At, inquiunt, cum hæc Comœdia palliata sit, non erant inserenda nomina Romana. Lucinę enim nomen quomodo notum Glycerio, quæ Græca persona est? Respondemus, Prolepsis poetica est: ex poetæ sane persona personis attribuuntur multa: quemadmodum suo loco dictum est de Latinis litoribus, & de Velino portu apud Maronem. & Romanis cum recitarentur, Romanas voces interponere licuit. Id quod ab aliis quoque factum esse constat ex Plautinis fabulis. Ille enim Thebis cum ageret Amphitruonem, ita facit narrantem Sosiam,

Quis tiam nunc si tres viri me in carcerem compegerint.

Sic in Captiuis nominat *Subbasilicanos*, cum in Ætolia esset: item *Velabrum.* Cæterum ne multis aliis excutiendis locis ostentem diligentiam, legatur Choragi ecphasis in Curculione. Ea est,

Qui periurum hominem vult conuenire, eat in Comitium:
Qui mendacem, & gloriosum, apud Cluacinæ sacrum.

Dites damnosos maritos sub Basilica quarito.

Præterea *forum infimum, forum medium, Canalem, Lacum Thuscium vicum:* quæ omnia quum Romæ sint, atque ea fabula in oppido Epidauri agatur: palam est, hoc veteribus poetis licuisse, quod nouellis Grammaticis carpere non liceat.

RECENTIORES.

CAPVT IIII. MARVLLVS.

POsteaquã ex priscis illis expediuimus nos, à nostro seculo auspicari libet: vnde per proximam ætatem ad superiorem facto gradu, tandem in vltima illa optima atque eius optimo principe Virgilio quiescamus. Primus, quod equidem sciam, PETRARCHA ex lutulenta barbarie os cœlo attollere ausus est. Cuius, quemadmodum diximus alibi, quod nihil videre licuerit, eius viri castigationes, sicut & alia multa, relinquam studiosis. Simile fatum PHILELPHI quoque; sane quod ad nos attinet. Quare ad alios transeamus. MARVLLVS totus durus, morosus, aliorum obtrectator, sui admirator simul, & diffidẽs. Anxius enim, quo dicat modo, hæret negotiosus, omnino inuenustus. Quem cum Crinitus tantopere commendarit, accuratius perspiciendum est. vtra potior fuerit: amicitiaue apud illum, an apud nos veritas. Iam primum ad Neæram Epigrãma, quod maxime videtur delitias facere, id vero maxime est insuaue. Neque potest animus meus ei acquiescere orationi, quæ fœminam vocet Passerem, aut turturem. Nam tametsi secus est sub vno articulo vterque: tametsi non sunt acceptæ voces illæ pro epithetis: tamen aures eruditę, vereque poeticæ aliud requirunt. Præterea cum proponeret tria, regna, aurum, messes Arabum: tria conclusit, sed non eadem. sic enim dixit,

O prius peream ipse, regna, & aurum.

Dices non esse philosophum, sed poetam. At verus poeta dicat, se in Epigrammate oportere esse philosophum. Accedit enim bonum Epigramma ad virtutes Epicherematis. Ad hæc decrescit oratio. Pluris enim erat eum perire, quam regna: pluris regna, quam aurum. Quare aut ita, aut melius dixerit alius, *Ah prius pereamus, omnia vnum Arabum bona, regna, & aurum, & ipse.* vt tribus, quæ dicebat, repetitis, etiam seipsum addiderit. Quanquam etiam exercitationis gratia molliuscule illi futurum fuisse sic putamus.

Salue nequitia mea Neæra,
Plusquam nequitia tui Marulli.
Meum mel, mea suauitas, meum cor,
Meum suauiolum, mei lepores.

Tene ego sine regna? Te sine aurum?
Aut messis Arabum velim beatas:
Tene viuere ego queam relicta?
Ah prius pereamus: omnia: ite hinc
Arabum bona, regna, & aurum, & ipsi.
Qui meipsum in domina mea reliqui.

SVBDIDIMVS versiculum duobus, quibus anteibat. Plus enim est id, quod positum est in hac interrogatione. plus, inquam, non posse *viuere* sine ea, quam posse regno carere. Et magni affectus est verbi numerus ille, *pereamus*: & quod subditur: *omnia*. Deinde Gorgotes cum contemptu: *ite hinc*. tandem cum seipsum expellit. Postremo, indignum seipso, quem reliquerit in *relicta*. Etiam possis acuere apposito contrario ad hunc modum,

Ah prius pereamus: omnia, ite hinc
Rerum somnia, regna, & aurum, & ipsi.
Quum nihil pereat, nec hac, nec illa.
Quum meipsum in domina mea reliqui.

Quid si quis hoc facile factu putat, vt aliena corrigantur, periculum faciat. Citius & commodius mille de suo fabricatus fuerit, quam aliena decem vel praua direxeris, vel squalentia nitore affecerit. Sed ad alia,

Alterum quoque Epigramma sane multis arrisit. Inuentio tamen adeo vulgo iactata, adeo protrita est, vt Græca, Latina, Tusca lingua iampridem circumferatur. Metiamur vero tum illius tractum vniuersum, tum partes singulas: postremo vero conclusionem. Primum dicit stupefactum, deinde coniectum in fugam: inde spoliatum: Neæram potitam telis deos figere: illum errare inermem. Languidior igitur est conclusio. Minus enim est Amorem inermem, quam á fœmina deos vulnerari. Cum igitur sic dicat,

Induiturq; humerum: pariterq; hominesq; deosq;
Vna ferit: vactus errat inermis Amor:

malim equidem hunc ad modum,

Ergo infesta ferit pariterq; hominesq; deosq;,
Atq; nouus telis facta triumphat Amor.

Quanquam argutius ita finxeris. Ille sic dicit,

Sed dum forte fugit, plena cecidere pharetra.
Deuicti spolium quae tulit illa dei.

Deinde sequitur illa conclusio. Tu sic,

Dumq; fugit, cecidere faces, arcusq;, pharetraq;.
At trepidi spolium non tulit illa Dei.

*Atque ait, His puer, i, ferias homines*q; *deos*q;

Stat mihi sunt oculi, non tua tela, mei.

Vt omittam, minus placere mihi vocem illam *pharetra*, in numero plurali. versus enim gratia factum videtur. Primi quoque duo versus non satisfaciunt.

Inuenta nuper, n·ruum cum tenderet arcum,

Obstupuit visa victus Amor domina.

Voluit dicere, arcum tendēti Neæram superuenisse. Nam quomodo inuenerit eam, si non vidit? quare post *inuenta* addidit *visa*? melius igitur ne fugiat; sed adeo incendatur ab illa, vt primum obstupescat, mox spolietur. Melius, inquam, non fugere à tam bella puella, sed rara, neque amplius visa specie capi.

Inuenta rerum dominum cum tenderet arcum

Obstupuit domina luce retusus Amor.

*Obstupuit: spatiis*q; *immobilis hæsit in iisdem,*

His iisdem in spatiis, in quibus ante fuit.

*Illa grauem telis pharetram*q; *arcum*q; *sonantem*

Sustulit. at flenti reddidit inde deo.

*Atq; ait, His puer, i, ferias homines*q; *deos*q;*:*

Sat mihi sunt oculi, non tua tela, mei.

QVÆ vero ad Falconem scribit, iis languidulas illas Catulli conclusiones imitatus est. Totus quoque tractus Epigrammatis ad illius Ideam deductus est. Multa tamen videntur reprehendi posse. Primum vniuersus ductus orationis. Malim enim castigare Falconem, atque incusare, quam insectari maledictis. Neque enim ingratum potest eum appellare, qui sese vindicat in libertatem ex eius heri seruitio, cuius nutu multum pensi exhauriendum habeat in opere quotidiano, parum demensi: propterea quo ex ea famis cōparatione voluptas multa domino sit euentura. tanto minus Insulsum aut ineptū appellare queat. Tum autem ineptiat is, qui illum voces perfidum. Captus enim forte, inuitus, in nexu aut neruo, nullam Tyranno dedit aut debet fidem. Ignauum vero quis dicat Falconem, qui ab quotidiano certoq; cibo transferat sese ad fortuitas dapes, nec nisi multa opera consequendas? Nam hanc spiritus libertatem atque magnanimitatem pro impietate agnoscere, plane dementia est. Quare alia dicendi constitutione, quam ductum vocant, agendum fuit sic,

Præpes volantum vere splendor alitum,

Magnanime Falco: siue qua terra sola

Præter remisso pressa xadunt impetu:

Seu quà supremum fulminis situ æthirem.

Findunt

Findunt corusca: tene Regis optimi
Olim ministrum, operisq; consortem ardui,
Victoriarum marte partarum tuo
Laudem impudenti prodidisse nunc fuga?
Cumque obsoleta sordibus vita vltimis
Tam splendidam mutasse fortunam, vt tui
Sis transfuga? Nam clarus olim qui fores
Cum Rege Rex, nunc bestia es cum bestiis.

ORATIO igitur neq; Falconi conuenit, vti diximus, neque Regi, vt dicemus, quippe cuius amorem erga Falconem comparat puellari ac fatuo amori. Qua comparatione cum vellet dictionem suam facere molliusculam, Regis maiestatem nō effœminauit solum in sexu, sed ætate quoq; infatuauit. Præterea duo addit, quorum alterum neutiquam Regem deceat, alterum ne virum quidem. Nam neque Rex fugitiuam auem persequatur aut captet, neque vir lassus sit vnius diei opera, idq; in equo sedens. Auxit autem ignauiam, cum addidit, *vix*. Ad illud inuitus venio, quando ne literatoria quidem Latinitas constare videatur. Quis enim non animaduertat illa minime cohærere? *quascunq;* & *sola*. Sic enim scribit,

Ingrate Falco, & crimen alitum omnium
Quascunq; mollis aura subleuat solo:
Cælumq; pennis, nubila & tranant suis,

& statim ab eodem relatiuo,

Ac regna sola cælitum & videt domos. Est igitur sic: *quascunque aura leuat.* & *quacunque sola vident regna cælitum.* Præterea cum *cælum* dixit, quare addidit *nubila?* An accepit *cælum* non pro aere: (quod tamen putandum est) sed pro quinto corpore naturali? ait enim solas aues videre *cælitum domos*: ridicule sane.

AD hanc dicendi castitatem permulta illius viri possis redigere: ne supinum hoc seculum ista leuia atque incondita miretur oscitanter. Nam pleraque talia sunt: plurima plebeia & sordida. multa ex aliena inuentione: Græca scilicet, aut Latina. Est enim Ausonii inuentio illa, qua vtitur ad Antonium principem Salernitanum.

Quærite Mæonidem Musæ, redit alter Achilles,
Quærite Pelidem, Mæonides remeat.

E Græcis vero quę sumsit, vt in gēma Dido describeretur, haud valde vegeta sunt. Si, inquit, de pudica fœmina mētiuntur poetæ, ita vt impudicam scribant: quidnam scribent de impudica? De qua propterea quod in nostris Heroinis extat Epigramma,

hic nullum ponam nouum. Vnum tantum hic dicam: me non intelligere versum illũ. *Vera hæc effigies, nec vera est, hospes Elisa.* Quid enim: Etiamne ibi præsens erat Æneas insculptus? at non aderat cum se interimeret. Quod si, *hospes*, est ξένε Hellenismus est: viatorem Latini Hospitem vocant nusquam.

Ad Neæram quum scribit, se, nisi vratur, fore, vt in lacrymas soluatur: nisi lacrymis madeat, vstum iri: lepidissime ac rotundissime deducit. Quum igitur quot versiculis narrauerat vstionem, totidem lacrymas tanquam recurrendo renarret, addidit illum,

O vitam miseram, & cito caducam!

Non verum est, imo sane temperatam vitam. Et elegantius finiatur Epigramma illa rotunditate. Verum ne curiosa sedulitate efficiamus operam nostram viliorem (vilescit enim singulis aut recensendis, aut corrigendis: quum ex hisce patuit aditus huiusce castigationis studiosis) relinquamus ipsis quantum est reliquum: atque ad Hymnorum iudicia conuertamus orationem nostram. Quos Hymnos tanto impensius à nobis esse tractãdos existimamus, quo fuerunt ignauius à seculo nostro considerati. Neque enim defuerunt, qui ita scripserint, Principes Latinæ linguæ viros à Marullo superatos. Quocirca permultum interesse videatur reipublicæ literariæ, vt & ipsi Marullo, & cæteris optimis viris sua cuique laus, ac dignitas aut attribuatur, aut retineatur. Quum igitur Poesis, vti dicebamus, ex rebus ac verbis, quemadmodum omnis quoque oratio, constituta sit: in vtrisque confusam operam Marullus posuisse videtur. Nam quod ad res attinet, ea quæ supra naturam sunt, cœlesti spiritu de eis fidem faciente; quando neque sensuum captu, neq; mentis agitatu comprehendi queunt, vna cum hac ipsa rerum inferiorum humilitate commiscuit: ac si quando seorsum tractauit separata, in alteris altera promiscue repetiit: quin etiã quod minus tolerabile fuit, Græcanicis fabularum mendaciis conspurcauit. Quod vero spectat ad ipsum filum orationis; profecto nihilo constantius tumores Statianos ad humilimum ac maxime plebeium dicendi genus infeliciter demisit. Hoc enim viri illius ingenio maximo atque præclarissimo vitium fuit peculiare vt magnifico spiritu scribere aggressus, elanguesceret in orationis tractu: feruor ille egregios primos illos impetus, iudicium deinceps destitueret, aut voluntas. Nam quib. in poematiis sese voluit nauiter exercere, verus sane poeta est, ac diuinus; velut in Elegia de exilio suo. Recta enim est, & plena, efficax, rotunda. Maius etiam numen afflauit illum in Martis Hymno.

Hymnorũ iudicia.

Marullus reprehenditur.

Longe

Longe excellentius atque augustius in Æternitatis explicatione spirat. Pene enim solum poema illud vniuersas illius famæ rationes sustinere potest. Cæterum, vt de rebus ipsis quod dicebamus, eluceat, quis non videt primum Hymnum non conuenire propositæ inscriptioni? Titulus enim quum sit is, Hymni naturales, & Natura nihil aliud sit, quam vis mutationis atque conseruationis, & mutatio non fit nisi rei existentis, vt id quod non est, aut simpliciter & tale sit, hę sane leges his circumscriptę limitib. nullam queunt habere necessitudinem communionis aut proportionis cum Creatoris infinitate. Solus enim creat infinitus, eiusque actionis principium nullum est, ex quo fiat quod creatur, sed vnde tantum, efficiens scilicet ipse. Nam quę natura capere potest in diuinis, trium personarum in infinita substantia vnitatẽ, quam hic canit ille? Quare quid ei cum Iouis appellatione, quam communem cum Planeta mox faceret? Aut quem hic Dei filium agnoscit, vt in Pallade postea prostituat colubris, & Medusę? Quid ibi facit Inachꝰ? Quid versus illi?

Natura quid sit.

Siue in remotis optimis regnis patris,
Digna a mortales parum.

Nonne Dominus Iesus non solum regno Patris in cœlo, sed etiam suo sanguine nos in terris dignatus est? Nonne quotidiana præsentia dignatur: qui nos inter affuturum sese pollicitus est, quibuscunq; terrarum locis eius nomine conuentus indicetur? Quid eam cum veterum nugacissimis figmentis equestrem facit in gigantum pugna? at Dei sapientia non eget vehiculo, non auxilio, non supplemento. Quis enim addiderit infinito? Vniuersa vero materia rotundius omnino dici potuit. Vt autem ad primum hymnum illum redeamus, eius inæqualitatem, quæ in hymno quoque Solis deprehenditur, videamus. Quid enim grauius illo, aut sonorum magis?

—Ipse animum fati, mentem ipse ministra
Sancte Pater, siue æthereo delapsus Olympo
Enthea diuino præcordia concutis œstro,
Ignotasque vias aperis, teque ipse recludis.

Quid illis obscurius?

Siue iubes cinctum Solis caput igne tuentem
Ingenio, mentisque oculis per inane leuatis
Eminus informi quæsitum ostendere in vmbra.

Quid illis plebeium magis?

Ipsi inter facies, simulacraque mille ferarum
Impia Circææ depasti pocula mensæ,
Obscœnis stabulemur haris: nec tecta paterna.

Respice

Respicimus, dulcemq; Ithaco de culmine fumum,
Iampridem in fœdas docties transire figuras.
Sed te Mo'y tamen nobis tribuen'e beatum,
Secuti Domina atque daru, quo numina monstrant,
Ni'imur immensum vtis ra's carm ne puro.

Vt ad Satyræ taberna quam proxime accedunt, neque ex Christiana veritate scripta sunt illa,

Nam quum tota grau t rperet machina aceruo.

Ex nihilo nanque creata sunt, non autem ex decantata illa congerie atque confusione vel exempta, vel digesta omnia. Exulet igitur à Theologiæ libris aceruus ille: à Philosophiæ vero monumentis *Vacuum* quod se iactat in illo versu,

Et vacuum sola inane teneret.

Nam quum scribitur in sacris libris, terra erat inanis & vacua, significatur id quod ἀργὸν dicũt Græci, id est iners, & cessans ab opere: non autem τὸ κενὸν: quod omnino nusquam est in natura sine corpore: nusquam vel in natura, vel extra naturam sine Deo. Hoc autem non satis habuit *vacuum* dicere, nisi etiam verbosa palilogia subderet *inane*. Sed & mala vsus est loquendi ratione, quum dicit.

Aridaq; ostentas medius sola prodiga in vndis.

Nam *prodiga* sunt effusa. at terrarum aspectus tollitur ab aquis. occulitur enim. ergo vel coercetur, vel castigatur. Non igitur prorsum se adigit: sed quo minus agas, cohibetur. Postea vero quam dixit hoc, quare addidit?

Apparent subito, dictu mirab le, terra.

Quanquam ne hoc quidem verum est, terram prius Oceano tectam, postea extitisse. Illa deinde luxuriant,

Diuitiisq; suis capitur suflissimis tellus,

Nullus enim telluri sensus sed sola vel materia, vel locus est eorum, quæ in ea generantur. Aliunde nanque formas capiunt. Quapropter inconsultam continuat ambitionem,

Atq; animum facies mouet, & variantia rerum.

Nam si hoc studuit, vt faceret, non mouetur animus post generationem. Postquam enim recepta est in materiam forma, cessant affectus. Sed ante generationem mouetur efficiens ab Idea, quam in se habet. Quod si quis è triuiis obstrepat, hæc esse sophismata, & à Musarum leporibus aliena, neque verum dixerit. (nihil enim solidioris eruditionis à Musarum sacrariis alienum est) & vnico eoque leuissimo verbo respondeatur, non igitur hymnos esse naturales. Neque vera canis illis,

Solida eruditione quaquam à Musis aliena.

Cælumq; profundum Erigis.—

Cælum.

Caue

Caue ſane dixeris, in imo cum elementis confuſum fuiſſe cœlum. Quod ſi cœlum aquæ ſunt, quas ab aquis noſtris ſeparauit Deus, (Hebræis enim Cœli nomen aquam & ignem continet) qui ſtet verſus ille?

—æquoreasq; iubes diſcludere moles.

Si cœlum, inquã, eſt aqua, noſtras aquas ab aquis cœlum quo diſcludat modo? Et quum dicere voluit, præfeciſſe diei ſolem, ſic ſcripſit,

Portantem auroræ præponis lumina Solem.

Non enim antepoſuit *Auroræ*, ſed poſtpoſuit. Quod ſi potius intellexit, portare lumen Auroræ, verbum illud fruſtra ſit. Cui nam,que propoſuerit: Illud autem priſcorum delirium temere nimis arriſit ei,

Solem ſiderea moderantem fœdera frena chorea.

Si enim cæterorum curſus aſtrorũ penderent à vi nutuque Solis, Sol eſſet ipſe Deus, aut prima Mens. Quin ne mens ipſa quidem prima temperat ſubiectas ſibi rationes, ſed diurna ſola rapiens, ſuam nihilo ſecius cuique permittit. Nam qui reliquos cœlos regnat Sol, quos ne tangit quidem, quibus non aſſidet? Sed de his ſuo loco. Nam hic vel ſatis, vel etiam nimis. Scilicet etiam deformes buccæ ſuos habent baſiatores: quarũ fœditates apertius vt pateant, arceſſenda ſunt huc, quæ congeſſit mox in Iouis hymnum. Sub eo nanque nomine ſi verum ſummumque Deum canit, non bono conſilio repetit ex primo: temereque Falciferum malignum ſidus ei patrem dat. ſin Iouem celebrat planetam, quibus legibus terrarum & æquoris patrem nuncupat? Tum autem nihil frigidius Ioue fulguratore. vbi ſecutus patrias nugas, eundem facit Hyperionem, & Saturnum, qui fecit Hyperionem Solis patrem, vt idem ſit Sol & Iupiter, aut Iupiter Solis frater, Titanis filius, qui Titanas tamen interfecit: Nugæ. Multi autem ibi verſus infelices. totus tractus poematis vulgaris: ſicut & quod Terræ dixit. Nihil ibi generoſi, nihil præter humilem allegoriam poſitam in parabola ſobolis & parentum. Inuenuſtus etiam in Venerem, quem decuit eſſe lepidiſſimum. Sic & in Lunam, quum multa poſſet, nihil eruditum. Durum fere quodcunque canit, & inſuaue. Denique totum multo elegantius dici poterat. Sex primores excipio verſus. Sunt enim belluli. Illi vero,

Ego ne relictis, heu miſer, vobis queam
Exilia perpeti altera:

vt ſunt duriuſculi, an ſic poſſint emolliri?

Vobis relictis exilio exilium prius

Mut-

Mutare cogar altero? Ibi etiam,

Vel tu virorum fortium, aut laudes deum:

nescio cur coniunxerit *Vel* cum *aut*. &,

Proinde gratis hinc & inde cantibus:

melius quam sermonibus: & efficacius quam amicis: Et, *Via leuanda tadia*, mollius, quam incommoda. Aut (quippe suis numeris duriusculis) *Vel longum iter fiet breue*. Et vieta illa putrisque Græcorum licentia discerpendi voces, tanquam Absyrtum aut Pentheum, atque in disiectos versus distrahendi, omnino antiquanda est: qua ille frequenter abutitur. Illi quoque in Martem numeri minus placent.

Adhuc suetus Leones

Comminus exagitare, aprosque.

An sic numerosius?

Suetus leonis, suetus apri

Sistere fulmineos furores. aut, *Fulmineas domitare flammas*. Ignescit enim Deus. Languidum est epitheton ibi,

Sereno iam propior, propiorque coelo:

Melius, timenti, aut pauenti. Sic,

Et iam profana versa acies retro.

Acrius, *Et iam minaces*: aut etiam viuidius,

Tangit minacem tamque aciem metus. aut, *tentate*, Et, loco, metus, fuga. Et illa male ordinantur,

Et procellosa per aperta vita Flectere gressum:

Concinnius, *per aperta gressum Flectere vita.* neque bonum illud,

Siue mutato iaculis venenis. Mutatur enim iaculum veneno, non iaculo venenum. Sed nec felicior hymnus in Mercurium, *Neque mollior Cœlitibus.* Cœlo, miserrimi anapæsti, quique ex aliquo monotarum cœtu erupisse videri queant. In eo illud considerandum, cum dicit de Mundo.

Qui par nulli, similis vni,

In te totus, tuus es totus. Potius. *Cui par nihil.*

Nam tametsi in affirmatiua relatione parilitatis mutuus est responsus: tamen in negatione cum fiat disparis comparatio, minor semper ad maiorem debet referri. Itaque dicimus, Nihil Deo par, non autem, Deus nulli par. Et pessime dixit, Mundum deorum patrem. Hymnus in Saturnum bonus est, & candidus. Nihil tamen abditi, quum & multa forent ad manus, & ipse profiteretur illis verbis, *Nihil insigne nisi iuuat, indictumque.* Pulchre quoque stellas canit. At ille versus,

Hine

Hunc omne principium omnibus, hunc modum.
Commodius, *Hunc omne cunctis principium.* Quo vero Pana celebrat, multas habet bonas partes. Est autem illustre argumentum Vniuersitatis. Quocirca minus recte deorum patrem dicit. Est enim Pan mundus ipse, aut cum diis, aut á diis, vnum. Itaque imæ partes brutæ ipsius terræ sunt symbola: aquę inguina: semen enim aqua. Et aqua hyle Chaldæis ac Syris. ὕλη Græcis materia. Tum est aer in pectore, ignis apparitior, id est cordis. Caput cœlum est cum oculis, id est sideribus. Cornibus designatur vis Æternitatis, quæ & præter, & supra omnia est, & in se reflexa, seseque respiciens. Fistula totius est consensio in concentu, & consona dissonantia, atque inæqualis æqualitas. At in Ætheris hymno quamobrem se dicturum pollicetur: magnum nec vlli auditum opus ante hac? Nam de confusarum in Chao rerum digestione iam bis antea: in primo scilicet semel, iterum ad Palladem. & ante ipsum quis nō? Tum de Ætheris in omnia versione. Hoc enim Heracliti fuit. Sed & veteres euertit allegorias. Nam qui fecerit Musas innubas? Quippe & aduersatur historiis, quæ filios aliquot illarum narrant, & Naturæ ipsi. Fœcundissima nanque oportet esse numina. Semper enim aliquid & parturiunt & pariunt. Non minore incuria priscis fabulatoribus assensus est, vbi dicit Iunonem decreuisse perpetuam virginitatem. Sane si Iuno aer est, coniunctissima esse discupit Ætheri, qui profecto Iupiter. Elementa vero quod semel appetunt, semper appetunt, neque appetere nequeunt. quæ si ipse, ipsiusque fautores ignorabant, discant. sin habuere nota, iam culpa fit ex errore: qua quum posset carere, maluit deprecari. Hymnus in Oceanum, vt plerique alii, sane quam immodicus. Eruditio illa de Charybdi etiam est apud Aristotelem in Æsopi Æno. Cæterum satis ridicule, sub terris esse locum vacuum, quo vniuersus humor capi queat. tum autem quid metueret Oceanus? Ibi nanque futurus erat, idque totus, non autem discerptus terrarum sinubus, neque Solis radiis obnoxius, quibus & quotidie carpitur, & salsuginis vitio fit insuauior. Quemadmodum vero poetices elegantiæ fuit aliquando parum studiosus, ita ei nimis addictus interdum. Quum enim legisset apud poetam, *illusas auro vestes*, ausus est idem orationis lenocinium attribuere vestibus Æternitatis. Vafrum sane aurū, & miseram Æternitatem, si ab illo illudatur! Sic excedit pudentem rotunditatem, quum dicit in Hymno Cœlitum *mascula firmitate*. Aristoteli ἀνδρικὸν, robustū. Quę vero cecinit Amori, ad Dei Spiritum sanctum nisi dirigantur, tota impia sunt si dirigantur,

rigantur, ridicula. Nam Cupidinem geminum ex matre gemina cum Platonicis agnoscit. At Amor in diuinis cum hoc nostrate haud vnus est. Et facit patrem ab eo vulnerari. Nefanda profecto Atheologia! Non mouetur à Spiritu Pater, sed ipsum producit. Inter Græcorum errores fuit is, vt geminum crederent Spiritum sanctum. Et turpiter admiscet ANANCEM antiquorum, qua cohiberetur Chaos. Nullum numen præter Deũ. Nulla necessitas potuit Mundi partes destinere, quominus suo quæque loco potiretur. Nam si cuius elementi portio continetur extra sedem suam, ab alio vim patitur elemento, non ab vllo Necessitatis imperio, quod in omnia exerceatur. Esset profecto deus is alius, & contrarius quidem vero atque vni Deo. In Hymni extremo quum precatur Amorem, vt sese curis eximat prophanis, & Amor is ei sit geminus, alter purus, alter idoneus & voluptatibus & inanibus curis, vtri fecerit eiusmodi vota, disceptato opus fuit.

Græcorum error de gemino Spiritu sancto.

Solis hymnus initio tumidus, & Statium spirans, sed in saltibus, nedum in syluis. id est horridus. mox concidit. Ille tumor vulgaris. *Mens fremit: Procul este prophani. Mens remugit: Oestro.* Bacchantum rabies sane hic importuna, atque adeo ridicula. Et *agitatu anhelo.* Ibi sonus deficit. & *longum interprete cassa*, & alia innumera. Pessime Solem vocat Regem hominum ac deorum. Quare inepte dat eius natalia ad Acheloum. Nõ rege natus quomodo rex est? In terris natus quomodo cœlestium rex? Sed & quemadmodum imperite Solem sub Mercurio collocauit, ita falso scribit eum esse in medio lucis & vmbræ. Nulla sub ipso, nulla super ipsum est vmbra. Ipse in medio suæ lucis agitat. Vmbra est aeris affectus luce priuati, terræ opacæ obiectu contingens. Et illa procul à veritate, Ab eo fugere cætera sidera. Nam & alia suo quæque circuitu congressus appetunt: & Luna menstruo cursu. At quanquam combusti Planetæ fiunt infirmiores, non tamen omnes. non enim Venus. Quin eodem in puncto, qui cum illo iunguntur, ii tum pollent maxime. Nolo alia pene innumera persequi. Non enim obtrectamus optimo ac fortissimo viro, cuius fati atque fortunarum fatum meum atque fortunæ sunt simillimæ. sed propositis quæsitæ perfectionis in re poetica præceptis, monemus huiusce spiritus iuuenes studiosos, vt à plebeiis atque factiosis caueant iudiciis.

Vmbra quid sit.

Restabat Hymnus in Bacchum. qui propterea quod est operosissimo carmine conscriptus; nolui sigillatim castigare licentiam, quam exercuit authoritate nunquam satis laudati

poematis

poematis Catulliani. Cæterum vt videant Musarum candidati quid præstari potuerit, si animum ad similem diligentiam appulisset, ascripsimus nostrum integrum. qui si minus probabitur, at excusabunt horæ vix duæ, quibus inter infinitas occupationes effusus est.

Teneræ patrem quietis genitore Ioue satum,
Iubet alta mens Cybeles tereti pede canere:
Sacra iuncta quos ouantes simul abdita decorant.
Age Thyrsiger, Bicornis, Dionyse, Bigenite,
Eleleu, euœ Bimater, Semelesemerigena,
Animi mei tumentis furiata loca subi.
Latices dea potentes, virides hyalicubæ,
Vaga Nais amniculatrix, soror & pelagidoma,
Rigidoque tecta quercus pigra cortice Hamadryas,
Simul Euias Hippa pictis redimita nebridibus,
Refer has preces alumno. patet ara propitium.
Phrygios relinque campos, ades: Tmolus initio
Vbi vagienti Opteria tinnula dederat.
Ioue patre digna proles, Barychyperibromie,
Reparator alme fessi venerabilis animi,
Quid erit prius canenti, quid erit posterius?
An vt artibus dolosis soror aerea Iouis
Semele necem suasit, rata pignora memorans,
Rata fulgurantis igniti pignora thalami?
Furibunda flamma plenum cineri dedit vterum:
Nihil illa læsit alto sacra membra Ioue sati.
Famulatur ignis igni, coma fulminea tua:
Noua flamma iuncta flamma duplicata tibi furit:
Tibi spirat hisce puris tonitrusona numeris.
An vt inde semicretum assuerit sibi femori
Pater arbiter sereni, pluuiæque dator aquæ:
Quod integrum deo sera dies daret habitum.
Videsne hinc choros Euantum? videsne agmina properæ
Sacra tecta fronde, plexis sacra condita caneis?
Viget hinc tenellus infans, puerumque video mox,
Barymeni, Bassareu, Euie, Gegeneophoue,
Age solue viperina fera cingula catuli:
Et eo recinge flagrum. face verbera tumeant.
Date, dura terra, nubes, date vos membra locum.
Mora nulla, nec quieti modus vllus, adorare,
Quate, pelle, cade, Penthei memor, & memor Acœti,
Solo quo secante ponti latro dux Lydius erat,

Modo falsa adunci rostro vada corpore varians.
Supere, Infere, omnia vnus, Lye, Lysie, Nomie,
Nihil est, tibi quod obstat: nihil est, tibi quod obest.
Coluberne dirus astu, Libycaue iuba Lea,
Rigidusue montis aspri, nemorumue ferus apex,
Fluuiusue curuicursor, Thetis aut reciprocipes,
Notus aut periculosus, Boreasue maritimis,
Zephyrusue dona Veris genitabilia ciens.
Tua lege sensit acri iu a decolor Oriens.
Tua prima Dithyrambi nota, clamor Io, io:
Tua prima sunt Triumphi noua stemmata titulis,
Acies tuis vi armis truculenta i gigas obiit.
Rabies reflexit in seipsa bipennifera cadens.
Canimus, tot atque tantos domitare sacrilegos
Male pœnitere Mineidas artis & opera:
Temerarios tumultus vti sancta celebritas
Simul hausit, & simul tum fuit vlta facinora.
Peregrine, Seminalis, Myrionyme, Xenie,
Hyperamerotolophypne, Ploinerterobathypne,
Geminusque, & vnus idem: Varius, similis item:
Nomius, Thyoniensi, Nyctilieus, Oreodromus:
Tua lympha pura fontis: tua numera laticis
Salientis è rotundis sinubus grauis acini.
Tibi prima mella pingues dederunt liquida faui.
Neque soli aratra iactat sibi sulcisecu Ceres:
Neque Vesta mater auctos sibi montipera lares:
Neque iura sancta summo Themis ardua solio:
Neque sceptra Iuppiter vindicat aurea sine te.
Animantibus repletur tibi terra, tibi mare:
Comes est recens iuuentæ status, nescia tenebra,
Bona sempiterna vitæ vegetantia cumulans.
Duce te super supremo ferimur spatiis poli:
Fruimurque Cœlitum vi. fruimurque dape deum.
Sine te deus fatigat temere pius Helicon:
Temere impedita languet pigra vena, vita prius.
Mihi Tauriformis Euan, mihi Metatrophe veni.
Modo lenta siste vestigia munere ferula:
Modo sustine, profanis fera pectora feriens,
Genitus bis ex eodem, semel ante satus ortus.
Pater, obstetrix, & idem fuit ille pia parens.
Toties satus, biformis, modo fœmina, modo vir:
Temesa idem, lacchus idem: dubius, neque dubius.

Igitur

Igitur si Eleusin aris Cerealibus agitas:
Erycina siue Cypro Cytherea Venus alit:
Vel amas Osiris vndas tot casiopatulas.
Tibi temporum reponunt variante pede vices:
Saturas hyems quietes, aliaque viridia
Modo serta flore picto, modo fructibus obita.
Comes vda cymbalisque, crotalisque sit Hecate
Hera, mutuata pieri tua lumina tadis;
Vlulata noctilucis per inania triuia;
Facies triplex in vna, triplici vnita facie.
Ades ô Nysaee, ades Carpime, Botryspyrigenes,
Fremie, Agriota, Lenaee, Manice, Hymenie,
Opulentitatis altor Genius triticifere:
Tibi spica ventilatis acerosa reliquiis
Operis tua: atque vanni officio liquida nitet.
Dator alme Bacche pacis, dator alme remedii,
Iuga si qua seruituris mala blanditiisque parat.
Metus ipse tu deorum, neque laetitia [illegible].
Prout explicata cordis tua semina spiras.
Tua si qua vis ligarit, tua soluerit validius.
Reliquum, quod est in orbe hoc nihil est ad ea labor.
Cryphomista, Dis, Licnita, Sabazie, Chthonie,
Abige incubantis immobilia tadia senis,
Referens retro fugatam ambrosia latice diem.
Subitus sed vnde mi corda furor trepida quatit?
Feror, auferor, fatigor: vacuus in spatia rapit.
Comitatus iste, quisnam? quis ad hoc iter adigit?
Thyas hinc & hinc Edonis trieterias vlulat.
Vbi tibias Mimallon biforas meribebula,
Vbi rapta mugienti sua funera vitula
Bromiobomberaucus inflat duo cornua capripes.
Rubicunda bucca turget: rubidus tumet oculus,
Niger flexicrus corymbi comat orbibus hedera.
Manus inquieta thyrsum colubrigerula rotat,
Latitantium ferarum populans domicilia.
Fremit vrbe solitudo, nemora antra reboant.
Sed vbi lenem relinquo Salium caprifemorem,
Calamicinem Lupercum, subidum, choreisequam
Sibi Pana flentem aquis noua sibila tybulis.
Sonat ille sic nouenis ab arundinibus Herum:
Thiasota blando pando residens pecore senex,
Pityrisca vis vocas te, teretismata titubans,

Crepitricrepante crispans cava tympana digito.
Ita torquemusta spument tibi pocula, tibi urbes:
Ita vinolenta Maenas tremulum regat equitem:
Neq; canthari fideles sitis atterant opes:
Sed caustior perennis fluat agmine scatebra.
Adhibe me alumnum ad alma sacra mystica sociam:
Mala cuius Ate frustra cupit esse familia,
Stygis Ata facta dira famula obruta scelera.
Hagne, Liber, Orgiastes, Neocrine, Vitulifrons,
Holodesme, Brasmocrator, Periciame viger,
Aperi paratā solis mihi crypta loca piis,
Procul artibus profanis popularis inquilinus.

HÆC sunt, in quibus potes diligentiam, eruditionem, spiritū comparare. Nam quum sint versus operosissimi: si antipodiarum laxitates admittantur, aeque faciles sunt & populares: atque ipsi Aristophanei anapaestici: qui nihilo differunt à precisionibus solutae orationis. vt omittam etiam Choreos apud Catullum. nam ille plane senarius anapaesticus est,

Divellit lactes sibi acuti pondere silicis.

Ad eruditionem vero pertinet cum id, quum docuimus quare liceret nobis in Bacchi celebritatibus uti Galliambicis. Nam Callimachus Baccho poema fecit versibus, in quib. Choriambos quatuor claudit Bacchius: tum praeter vulgatas nuncupationes, aliae permultae ex antiquis erutae monumentis: Ad haec Hippa, Temesa, Tityri, teretismata. Dithyrambus, vnde etiam triumphus. Nam quemadmodū Protochytaea priscis mysteriis Latina Lucina est: sic à duplici natali dictus Bacchus.

VEGIVS, BIGVS, AVGVRELLVS, ANGERIANVS.

BIGI nihil quicquam peruenit ad nos, ac vix nomen ipsum. AVGVRELLI multa vidimus, Lyrica, Sermones, Chrysopoeiam, Iambica: Sane prae se fert egregiam animi aequabilitatem. Parum potest, parum praestat, parum conatur. In Lyricis vix ferendus. Vult genus id poematis ingenium vegetum, voluptatem accuratam, acre iudicium, politam dictionem, candidam, efficacem, numerosam. Ille quauis humilitate humilior, exanguis, sine colore & anima. Sermones vero nihil aliud sunt, quam sermones. Nitor abest. omnia plebeia, ne dicam sordida. aceti aut salis nihil, Elaboratior ipsius Chrysopoeia. caeterum vix adeo spirat. ita languida omnia, ac pene emortua. Trepidationis potius, quam limae agnoscas vestigia. Iambicis multum dedit operam. Quae Lyricis admista sunt, minus feliciter fluunt illa

illa præsertim quæ solis ex Iambis constant. ea nanque hærent, neque cohærent. Iuncturæ enim numerique dissiti disiectiue. Posteriora non sunt contemnenda: in quibus vnum poematium inter cætera nobilius: cuius arbitror (neque enim tunc penes me sunt libri illi) initium est,

Amœna Petre quæ vides vagus loca,
Putato vana te videre somnia.

Sane faceta & luculenta. Verum, nisi memoria me fallit, ne in eo quidem sibi constitit. Nam quum per multos admodũ versus solis Iambis deduxerit suas sententias, neque alias, quas in animo habebat, iisdem legibus consequi posset, alios admiscuit pedes. qua inconstantia nihil esse potuit turpius.

MAPHÆVS Vegius grandis profecto poeta est, nec indignus gratia doctiorum. Tantus eo seculo extitit, in quo nihil pene bonarum literarum vigeret. Cuius, quoniam à præceptoribus meis optimis atque doctissimis contemnebatur, ponam versus aliquot illustres ex illius accessione, quam adiunxit Virgilianæ diuinitati,

Turnus ut extremo deuictus Marte profudit
Effugientem animam, mediaq́ sub agmine victor
Magnanimus stetit Æneas, Mauortius Heros:
Obstupuere omnes, gemitumq́ dedere Latini,
Et durum ex alto renouantes corde dolorem
Concussis cecidere animis.—

In quibus Virgilianæ lucis vestigia inuenias. Tolle enim vocem illam, *renouantes* cætera omnia optimi poetæ opinione digna sunt. Nec minoris aut operæ, aut gratiæ sexdecim proximi versus, qui sequuntur: in quibus duæ illæ comparationes longe optimæ: neque iis inferiores, quæ in Lucani atque Statii libris positæ sunt: ac fortasse etiam meliores. Oratio deinde Æneæ frigida. nec multo meliora quæ deinde potuit. nec plenior aut felicior oratio Latini. Comparationes quoque, priorum duarum gloriam auferunt. In Dauni Epicedio multa sunt, quæ tolli velis. Illa tamen haud penitus aspernanda.

Nate, vbi forma nitens, vbi neq́ in fronte serenum
Ille decor, dulcesq́ oculorum a pectore, & alta
Sidereus ceruice honos? hic gloria Martis
Contigit auspiciis? talin' reddere paratum
Discedens, voluisti auidus te credere bellis? Et mox,
—felix tam grato cadis Amata
Successu lateris tua, quæ tanta dolorum
Fugisti monumenta grauisq́ immania casus.

Pondera. Quid misero genitori plura paratis,
O Superi? Et haud multo post,
Deerat adhuc sors ista patris suprema senectæ.

Et illa non ignobilia,

Interea ipse urbem labefactam, & vulgus inerme
Componit, solidatq; animos, requiemq; futuram
Spondet, & æternam ventura in secula pacem.

Neque illa displicent,

—vnanimes vt fronte serena
Occurrant genero venienti, & pectore toto
Excipiant gentem Iliacam, magnisq; recepten
Plausibus, optataque effundant pacis amores.

Illa vero comparatio valde bona est,

—ceu quando longus & ingens
Agricolas tenuit resolutis nubibus imber
Suspensos, curuumq; diu requieuit aratrum:
Tum si clarus equos spatioso lumine Titan
Laxet, & aurato cœlum splendore serenet:
Lætitia exundant, & se exhortantur agrestes.

Nuptiæ vero, & conuiuium non sine ineptiis. neque cætera meliora, ad finem vsque, qui sane non est ignobilis.

Tum corpus nati abluere, & deferre sub vndas,
Quicquid erat mortale, iubet: [illegible]hinc læta rotentem,
Felicemq; animam secum super Æthera duxit,
Immisitq; Æneam astris quem Iulia proles
Indigetem appellat, templisq; imponit honores.

ANGERIANVS argута multa, sed parum arguta. Neque enim satis est sententias pedib. conclusisse: Romanis dico. Nam Græci modo dicant, quo dicant modo, nihil pensi habent. Græce igitur ea si essent scripta, pro diuinis haberentur. Nunc autem Latina puritas alias leges postulat. Eius igitur honoris gratia vnum ponam illius Epigramma, sapidum illud quidem atque argutum: sed impolitum, & carens cultu,

Floribus intextam diuersis mitto corollam:
Quam feci manibus nunc tibi Vita mea,
Vt cingat flauas crines, & tempora circum
Fulgescat. tepidi munera Veris habes.
Sunt hic, ecce vide, rubentia lilia; pulchri
Narcissi atq; tua pulchre Hyacinthe coma:
Necnon Idalio maculati sanguine flores:
Atq; alii, Tellus quos modo [illegible]:
Si quæris [illegible] quid [illegible] Corolla,
Vt viret hæc, paruo tempore forma viret.

Pri-

Primus versus plebeius est: alter mollicellus, & Elegiam, & Epigramma sapit amatorium. Sic quarti pars bona. quæ inter ea sunt, vulgaria. Si seuerius agamus, ne apostrophe quidem probabitur. Nam qui Cœliam alloquitur, quare ad alium conuersam interserit orationem? Pulcherrimus versus septimus, & octauus bonus. Conclusio elegans, & ab aliis quoque iactata. Videamus exercitatio quid valeat: & an hæc fieri potuerint meliora.

Aspice conspicuos cæli Vernantis honores.
Quum facit hos, in te, quos imitetur, habet.
Hos tibi ver, Venus ipsa suos finxere labores:
Cui totum simili tempore seruit opus.
Candida luteolis arrident lilia Calthis:
Luteola at Violis Calthula pallidulis.
Vis & Accidalio lucentes sanguine flores.
Ipsa videre tuas luce referre genas?
Quidnam opus est, quæ flos florum es, tibi mittere flores?
Vt videas, quanto tempore forma viget.

quanquam melius, *Quam paruo ut videas tempore.*

FIERA, MYCILLVS, QVINTILIANVS. MANTVANVS, DAMPETRVS.

BAPTISTA FIERA doctus valde, valde accuratus, sed durus. Eius popularis CARMELITA longe diuersissimus: mollis, languidus, fluxus, incompositus, sine numeris, plebeius: non sine ingenio, sed sine arte. dummodo scribat, quod in mentem venerit, edat quod scripserit, susq; deq; habet. Hoc propterea dico, quia in nostro tyrocinio literarum triuiales quidam pædagogi etiam Virgilianis pastorib. huius hircos prætulere. Adeo sui quisq: sequitur Ideam ingenii. Nam quod versus illi ita erant ruri nati, vt nihil vrbanum saperent, eos rustica ingenia vrbana rusticitate potiores arbitrata sunt. Non meminerunt Agasones isti, nobiles homines, etiam quum rusticantur, animos à nobilitate remittere, non amittere. Ita condiendam vrbanam seueritatem agrorum amœnitatibus, vt syluis accedat decor: non vt armorum præsentia splendor absit ciuilitatis. Deniq; hoc ita consendum est: agros sine vrbanis delitiis feros esse aut sordidos. Iccirco dixit acerrimus harũ rerum iudex Horat.

—molle atque facetum
Virgilio annuerunt gaudentes rure camenæ.

Pro quibus, de Carmelita possis ita dicere,

--putri atq; caduca

Carmelum imbuerant sordentes rure cicadæ.

Quod si versus immodicos illotos, scabiosos huc afferro aggrediar, tempus simul cum viribus me defecerit. Animi tamen gratia, duo describentur,

Impiger Orlandus vires dabat omnibus: omnes

Colones, luxas, fortes reddebat Achilles.

MYCILLVS Ouidio similior eodem in poemate sui dissimilis. vt existimem fuisse eum ingenio tam alieno, quam suo.

QVINTIANI asperitatem atque amentiam in prosa oratione castigarunt pedes. Itaque in Poemate videtur cura ac iudicium, quod est in soluta dictione exultantia quędam spiritus. Sic enim de illo libet loqui. Quippe Beroaldos, ac Pium sequutus, eorum vitia auxit ingenii sui magnitudine. Periochæ Ouidianarum fabularum satis ostendunt, nihil ei præter iudicium defuisse. quam tamen culpam diluit Tragœdia sua. neque enim est contemnenda. Vt est argumentum maxime difficile, quod venusta componas oratione, ita sunt optimi versus: quasi in materia volenti quæsita, non oblata detrectanti.

DAMPETRI Poematia vidimus aliqua, in quibus (quod imprimis arduum atque perrarum est) nullum claustrum, nullam inuenias cucullam. Tanta est dictionis facilitas, vix vt admittere numeros: tantum numerorum, vix vt lenitatem vllam posse admittere videantur. Sententiarum vero plena omnia, sed earum, quæ auditorem ducant, non angant: saturent, non afficiant fastidio: allicíant, non rapiant: denique suum faciant volentem, non inuitum.

ACCIVS, ROGERIVS, VVLTEIVS, CORDVS, MOLOSSVS, AMASEVS, ALEXANDER, GAIDANVS, MOMBRITIVS, RHOPOPHILVS, DOLETVS.

ACCIVS is, quem faciunt Æsopicarum authorem fabularum, si quis alius, tum accuratus, tum argutus poeta est. Illud obseruarant pręceptores nostri: ab eo nusquam Ecthlipsim vllam factam in carmine syllabarum. videmur tamen nos alicubi vnam aut alteram deprehendisse. De ipso vero ita iudico: quæ dixit, à me nullo modo melius dici posse. Quare cum poetis nouitiis non solum ediscendum ob fabularum vtilitatẽ, sed etiam propter versuum munditias imitandum. Parcius tamen concludendi sententias arctissimis illis gyris moneo. quod vnum sane illi potest obiici: cuiusmodi est illa vocum allusio,

Assuitur

Assuitur muro reptile maris onus.

Neque enim eiuscegeneris agnominationes, nisi in argutiis Epigrammatum, commendantur. Talis apud nos in Epigrammate de Roma,

Orbem, non Vrbem. Hic vero *murum & murem* simul composuit.

ROGERIVM puto fuisse Aurelianum. Eius Hendecasyllabos vidimus aliquot valde bonos. Hanc enim quam isti tabernarii commendant, fluiditatem compescuit numeris admodum & facetis & decoris. Sententiarum quoque connexiones curauit vt essent concinnæ, quodque ab iis, qui viuunt, neglectum est, breuis fuit: & aculeum in cauda reliquit.

VVLTEIVS ad omnia pronus argumenta, quasi fœmina impudica, id quod maxime ab illustri poeta fugiendum est. Selecta esse oportet, quæ proponas tanto theatro, quantus est ambitus vniuersæ linguæ Latinæ, tractus ætatis orbis vniuersæ, maiorem laudem consequuturus ex gloria vulgari, quam contempserit: quam famam bonam ex opinione, quam affectarit. Neque enim poeticæ diuitiæ in copia, sed in electis opibus consistunt.

CORDI ingenium varium, nec vulgare: cæterum tantum sibi placens, quantum aliis hærere velit. Eius itaque laudatio, vel vituperatio aliorum est.

MOLOSSI spiritus ingens, nihil sonans plebeium, multa bona in eo poematio, quo duorum certamen quoddam scripsit. Malim tamen aliqua non potuisse. Hoc plerique vitio laboramus, vt libros grandiores, atque effertiores nostros esse velimus.

Minor in numeris AMASEVS; atque liberior: purus tamen & candidus: tum autem versus non vulgares: tametsi argumentum non admodum felix ad tanti ingenii exercitationem.

Contra T. ALEXANDRO fortuna gratiam fecit. Quid enim quiuit ille maius, quod tunc caneret, excogitare, quam illius Regis laudes, quæ maximorum poetarum voluntates solicitare, ingenia explere facile potuerunt? Quare in tam spatioso campo ita cursum exercet ille, vt etiam in maximis viribus, magnam temperationem intelligas.

GAIDANVS paulo humilior est: MOMBRITIVS generosioribus vtitur dicendi legibus: & quum multa admittit, constat sibi tamen: neque deiicitur de animi contentione.

Duæ sunt præterea poeseos febres; RHODOPHIEVS, &

DOLETVS. Extat enim illius comœdia: qua nihil auersum magis à comitate. Adeo enim insulsa est, vt misericordiam potius, quam risum, excitet. Quem non nominassem, nisi sese sub poetæ nomine obtulisset nobis, qui ita constituimus: Eorum, sicuti supra dicebamus, qui vita functi sunt, nullum (modo eius scripta extent hic) prætereundum.

DOLETVS vero etiam Musarum carcinoma aut vomica dici potest. Nam præter quam quod in eo tam grandi corpore (vt ait Catullus) ne mica salis quidem: vult insanum agere Tyrannum in Poesi. Ita suo arbitratu Virgilianas gemmas suæ inserit pici, vt videri velit sua. Ignauus loquutuleius, qui ex tessellis Ciceronis febriculosas quasdam conferruminauit (vt ipse vocat) orationes: vt docti iudicant, latrationes. putauit tantūdem licere sibi in diuinis opibus Virgilianis. Ita dum optimi atque maximi Regis Francisci fata canit, eius nomen suo malo fato functum est, quodque tum illi, tum illius versibus debebatur, solus passus est Atheos flammæ supplicium. Flamma tamen eum puriorem non efficit: ipse flammam potius efficit impuriorem. In Epigrammatum vero colluuionibus atque latrinis illis, quid eius tibi sordes dicam? Languida, frigida, insulsa, plenissima illius vecordiæ, quæ summa armata impudentia ne Deum quidem esse professa est. Quapropter quemadmodum summus philosophus Aristoteles in Natura animalium fecit, vt post enarratas partes, quib. constituuntur, etiam excrementorum faciat mentionem, hic ita eius legatur nomen, non tanquam poetæ, sed tanquam poetici excrementi.

VERINVS, EGNATIVS, STROZZI, MVTIVS, PALINGENIVS, PIERIVS, COTTA, AONIVS, BEATIANVS, NAVGERIVS, COLLATIVS, ALCIATVS, CASTILIONEVS, LANCINVS, ERASMVS ALTILIVS, MELANCHTHON, GERMANI.

CIrcumferuntur MICHAELIS VERINI adolescentis quædam carmina maturo digna viro: quibus ob illius probitatem, ob ipsorum grauitatem non solum à me nulla castigatio, sed etiam ab omnibus poetis debetur summa laus.

EGNATII nihil ad nos peruenit. Memini tamen illum cum Veneris legatis post Helueticum triumphum Regi optimo maximo Francisco dedisse quædam carmina, præsentibus nobis: quæ postea, quum essemus Bononiæ, diu quæsita, non sine magno spiritu, multaque luce Virgiliana facta, visa

sunt

sunt nobis tunc. Agitur nunc annus circiter tricesimus sextus. Quare quid in illis fuerit, haud sane nunc diuinare licet.

De STROZZIS quid dicam? Patre melior poeta filius videtur. Hymni tamen inferiores sunt illius ingenio. Vterque enim maxime voluit à vulgo abesse poetarum. idque multis in locis præstitere.

Vicinus hisce MVTIVS AVRELIVS & natali solo & dictione. Mantuanum enim fuisse arbitror. illos scio Ferrarienses. Multo tamen maiora spirat is. Numerorum diligentissimus non obseruator modo, verum captator quoque speciosorum verborum iudex, elector, collocator. nihil non cultum, rotundum, molitus exit in sententias aut suas penitus, aut quæ ex aliis acceptas accurato genere dicendi fecit suas. Multa eius olim vidimus, quæ doctissimis viris valde probabantur. Nunc Elegia sola nobis est ad Leonem Papam, sane bona. In ea enim cum & suam fleat, & vniuersam damnet paupertatem, tota pigmenta excussit ex articulis Catullianis: sed ita, vt ne Catullum quidem ipsum meliora audere posse iudicem, si nunc viueret. Quin quum æque vrbanus, æque elegans sit, longe est illo compositior. Principum sane grandem ostendit poetam: finis argutum: totus tractus candidum ac politum. Quid enim illo grandius?

Dum tu orbem immensum paribus compescis habenis,
Atque animo terras prospicis, & maria.

Quid illis argutius?

Me neque tantillum, quantum est, seruare deorum
Iam poterit: non si mox velit ipsa salus.

Quid illis politius?

Quare quid mirum est, si aurum quoque iudicibus diis
Vulgus amat, largas diuitiasque probat?
Vt qua vna valeant fauere & seruare beatos:
Et dare compositi lætitias animi.

PALINGENII poema totum Satyra est: sed sobria, non insana, non fœda. Eius dictio pura, versus ac stilus infima genere dicendi. Quare si noluit melius, ne à nobis quidem id tentandum est. Non placet tamen consilium inscriptionis. Etenim cum humanæ vitæ Zodiacum profiteretur: aut secundũ signorum similitudinem, aut ex eorum vi deducere debuit argumenta ad vitam nostrã explicandã. At ille in Ariete de bono disputat. Quod fieri instituit, quia pro signorũ principio censetur Aries (enimuero Bonum hominis finis est vltimus: Beatitudo namque, vt suo loco declarauimus, fruitio Boni est:). Hic

Zodiacus humanæ vitæ.

ego

ego infantiam hominis posuissem, atque eius institutionem, in Tauro Pueritiam: in Geminis Adolescentiam: in Cancro principium Iuuentutis: in Leone Iuuentutis siue statum, siue maturitatem, siue vigorem voces, (idem est) in Virgine Statam ætatem, quam virilem vocant: in Libra eius consilia, apparatum ad opes, ac potentiam: in Scorpio animi perturbationes: in Sagittario opera & artes: in Capricorno initia senectutis: in Aquario Senium: in Piscibus vitæ finem. Ita in Infantia sensus: in Adolescentia perturbationes: in Iuuentute affectuum opera, Iram, Odium, Amorem, Bella: in matura ætate Virtutes: in senectute Iudicia, vitiorum insectationes: in senio Morositates. Hæc itaque, aut his similia. Quæ si cum Zodiaco non conueniant: ne faciundum quidem, vt Zodiaci afficiantur appellatione ipsa poemata. At sane quid Tauro cum vitiorum insectatione? Quippe in eo libro etiamsi Venereas libidines rectissime insectetur, in Veneris regno (hoc enim Taurus habet) temere agitat. Sic ne cætera quidem respondent. Non enim quicquam Geminis cum disputatione illa Epicuri aut Aretes. In Cancro etiam Lunæ oportuit supplicatum. Soli autem in Leone. At hic de Amore maxime sane alieno loco. At in Leone de Felicitate. vbi etiam multa miscet ridicula. Quippe de seruanda vxoris pudicitia ea canit, quæ de media plebe quotidie audimus. In Virgine, quid attinet de morte contemnenda disputare? Nam neque ad hoc signum pertinent ea, nec cohærent cum superioribus. Quare quum quintus liber pendet à quarto, sextus suus totus est, nihilominus, septimus ab illis omnibus separatus. quippe in quo de Deo, ac de Anima dicuntur omnia. At hæc pertinent non ad vnum authorem. Sane Deus ad Metaphysicum. naturalis animam considerat. quorum opera cum Libræ signo nusquam conueniunt. Quare autem Scorpio tribuerit Fati cognitionem, profecto nescio. Huius tamen libri finis admodum luculentus est. De moribus quoque quum disserit in Sagittario, materiam repetit, quam reliquerat in quinto. Capricorni etiam initium à Satyra constituit. illa quidem & lepidissima & verissima: cæterum longe diuersa ab iis, quæ sequuntur. Quare hominem non ignarum bonarum literarum arbitratus sum, sed leuis ingenii, & plusquam poetam fuisse suspicor, quique extra omnem Zodiaci ambitum millies in hora auferri rapique solitus fuerit. Iam vero docet hic, quonam modo quis fieri possit Sapiens: at supra quomodo Beatus esse. Sapientiæ autem finis Beatitudo. Aut igitur ante debuit hoc statui, aut continuo sequi. Aquarius quoq; traxit ipsum ad cælorum

florum descriptionem: quæ statim cum ipso Deo coniungi oportebat. Ac rudi(ter) quidem pingit ea, quæ à Græcis authoribus Phænomena dicuntur: nō veritus hic illa stridere, quæ tres Maximi poetæ luculentissime descripsere, Germanicus. Manilius, & Pontanus. hic temeritas, ibi error. Hic enim quum scripsit, disputat de substantia cœli. At quid cœlum est, primo quæritur: mox quale aut quantum vtraq; quantitate. tum apponitur causa, quam Finalem vocant Philosophi. Ordinem quoque inuertit. Nam quum de Deo scripsisset ab hominibus discedēs, subiecit de anima: Posthæc de sapientia, cum antea de vitiis disputasset: deinceps de numero partibusq; cœlorum: hinc de substantia cœli: deinde de Meteoris. Quod consilium qui probarit, viam ac rationem sciendi sese nescire fateatur, necesse est. Veniamus ad vltimum librum, in quo ab imperfectissimis mistis quum discessit, cœlos transcendit ipsos: vltra quos de substantiarum disputat infinitate. Ita in Piscibus, qui in natura ima hebetes, manci, muti, bruti, in cœlo vim habent ad efficiendos homines bardos, maxime vocalis factus est. Nam & ea tangit, quę potissimum spectant ad ingenia supernaturalia, & ea affert argumenta, quæ quum videntur acutissima, tum sunt remotissima veritate. Ait enim sic, Finitum quidem cœli corpus vltimi: infinitam autem vltra illud rem quādam. Huius probatio propositionis duplex. Deus infinitus: recte. Altera, infinitus non potest non infinita facere: non recte. Tertia additur longe peior: Deus quodcunque potuit, & quantum potuit, fecit: potuit autem infinitum. Hic tametsi non est tam arduæ rei definiendę locus, & iam in nostris libris supernaturalibus à nobis acuratissime refutata: tamen ne quid ille officiat studiosis, hac quoque in parte frænandus est. Falsissima illa. Quantum potuit Deus, fecit. Nam antequam mundum conderet, poterat, neque faciebat. Et si Aristot. illud diceret, tamen ei aduersaretur ratio pari. Nunc n. non agit Deus quantum potest. Neq; detrahitur hac oratione Deo quicquam: Non agit, quia non vult posse. Posse nanq; & velle in illo vnum. Non vult, quia non optimum. non enim est optimum illi quicquam sibi creare par. Lucem ait Palingenius esse rem illam, quæ supra cœlos infinita sit: eamque à Deo procedere. Quæro, Lux ista aut est substantia, aut accidēs. non accidens, si à Deo & in Deo. Si substantia: ergo idem cum Deo. Non est igitur creata res. Sed de his nimis. Istud, quod ad castigationes poeticas adduci potest, obseruemus. Multa millia versuum auferri posse ex hisce libris. nam siquid semel arripuit ad dicendū, omnes illius rei vicinias, omnes excutit affinitates.

neq;

neq; prius quiescit aut abstinet, quam exhauserit omnia, vel minima quæque vt omittam esse etiam, quæ Grammaticus iure obiicere, quæ syllabarum obseruator merito possit.

Ioathas Pierij.

Olim PIERII non pauca vidimus: quæ propter temporis longinquitatem nunc excidere nobis. etiam nescio quid de Carpione & Catullo. Verum earum scriptionum nihil extat apud nos impræsentia. Forte inter alias librorum congeries eius, Ioathas repertus est á me. Quare de ipso aliquid etiam dicendũ arbitror. Quem equidem huic subiunxi: quod vterque longe abhorrebat à prosanis atque impudicis argumentis. Ille vitia insectando, præmia bonis proponendo: hic exemplo diuini illius viri, qui pro IESV nomine mortem cum vita commutare minime dubitauit. Præsertim cum affixa Poemati Epistola & viri Christiani sapiat animum, & eadem dicat, quæ Palingenius: sed talibus adornata numeris ac figuris orationis, vt non solum sapiens, vt ille: sed etiã poeta, nõ versificator, (quod neglexit ille) appellari mereatur. In opere autem ipso cum materia tenuis est & ieiuna, tum vulgaris. Quare vix capere potest poeticæ corpus eloquentię. Ille autem contra nititur multis conatibus obruere splendore orationis, nihilque omittere quod cum simplici Christiana veritate inoffensum poetæ studium coniungere valeat.

COTTA quum sese ad Catulli mollitiem totum effinxisset, tantam numerorum nequitiam addidit, vt etiam affectasse palam sit. Epigrammata igitur duo, versibus hendecasyllabis conscripta, & illius exprimunt, & Catullianorum explent animum. Quare in illis quod mutem non habeo. At eiusdem Lyricum de Liuiano indignum sane quod legatur. nanque & durum est, & laxum. Elegiacum Epigramma ad Lycorin adeo molle est, vt vel conatum, vel etiam vota superarit. Tantum enim habet amatoriarum gratiarum, vt nihil addi, nihil demi, nihil mutari eo in genere dicendi possit. Scazontem contra auersis Musis, & *Apolline* (vt ille ait) *nullo fusum* potius, quam fabricatum, fugito. Nihil enim insuauius.

AONII materia illustris, eademq; difficilis. quare stylũ quoque suiipsius dissimilẽ fuisse par est. Assurgit ergo interdum, neque negligit figuras: alias serpit humi, docere contentus. Adeo vero fuit superstitiosus, vt etiam hemistichia quædã reliquerit imperfecta. quæ quia neglexit ipse facere integra, ne nobis quidem in hisce est satagendum: ac neque in cæteris: quum ipsum constet ac Lucretii amussim omne opus suum direxisse.

AVGVSTINI BEATIANI extat epistola ad Clementem Papam sine arte, sententiis & numeris vulgaribus: vt in ea ne-

que puritas sit epistolæ, neque maiestas Heroici. Epigrammata præterea nonnulla haud magna cum re. vnum excipio, cuius rotunditas fecit vt hic adscriberetur.

Quam debere putem tibi, si Giberte requiris:
Quantum animo, atque anima me dare posse datur.
Verum animo atque anima, quando tibi reddere quantũ
Debeo, non vllo tempore posse puto:
Saltem aliqua vt meritis referatur gratia tantis,
Hunc tu iure tuo sume animum atque animam.

NAVGERII stilus generosus totus. Semper enim aliquid vult quantum potest. Ecloga tamen ad Iulium Pontificem minus suauis est. Nihil enim affert noui, quid excitet.

ALCIATI, præter Emblemata, nihil mihi videre contigit. Ea vero talia sunt, vt cum quouis ingenio certare possint. Dulcia sunt, pura sunt, elegantia sunt: sed non sine neruis. sententiæ vero tales, vt etiam ad vsum ciuilis vitæ conferant.

Lõge excellentissimus in poesi spiritus BALTHASARIS CASTILIONEI. Nihil dulcius Elegia, nihil Elegantius, tersius, lepidius. Profecto eam mihi vnam malim, quam magnũ numerum Propertianarum. Illius vero Cleopatra, non vt illa viuens Reges tantũ ac dictatores capere possit: sed omnes animos, quorũ interest vacare musis. Est in ea fastigiũ illud summũ in acrimonia sententiarum, quod tantopere est quæsitũ à Lucano. Cæterum Maroniana suauitate adeo temperatur, vt quantũ absterreris asperitate Lucani, tantũ huius lenitate alliciaris. Igitur capitur animus ante, quam congrediatur. Qui si omnia sic scripsit, nulli post Virgiliũ secundus, illius comes haberi mereatur. Lãcinauit ille fortassis aures pędagogorũ illo versu: *Neu longęua vetustas facti famã aboleret:* poterat enim, *Neu famã posset longęua abolere vetustas.* sed quęsiuit inter tã delicatas epulas ex embãmate varietatẽ. Itaq; aures atq; anim⁹ in eo tractu hęrẽs sequẽti mollitia facile delinitur, *Aut seris mea sors ignota nepotib. esset.*

APOLLONIVS COLLATIVS Fastos edidit: in quibus pietatatem laudes. Frigidiusculus tamen poeta est: & quum discedit ab Elegiaco, etiam infelix.

LANCINI CVRTII animus idem nec melior fortuna. Neq; enim dat poesi sacra Mysteria meditanda: sed poesin vincit cõpedibus diuinarum historiarũ. Equidem aut aliter dicta, aut rudi oratione soluta maluerim legere. quemadmodũ piget illorũ opere, qui Dauid Psalmos suis calamistris inustos sperarant efficere plausibiliores. Mihi Spiritus diuinus eiusmodi placet, quo seipsum ingessit à Patre: non quemadmodum ab homi-

nibus

nibus distortus est. neque Dauid illa cantica admirabilia sunt mihi, nisi quibus legibus ab illo dicta sint, hauriantur.

FAVSTI facilitas viuentis in scribendo secundo plausu excepta est. Scholas tamen sapit illa iuniorum: à qua nihil aliud, quam hoc ipsum expectes.

ERASMI in vertendis Græcis felicitas multa fuit. ergo et illorum ingeniis poeta, ex suo versificator fuerit. Neque sane puto ambiisse illum laudem hanc: quanquam non defuerit ei animus ad eam omnem gloriolam in literis affectandam sibi, quam in aliis, cum se inferiorem animaduerteret, irrideret.

Rerum cœlestiū LAVRENTIVS BONINCONTRVS edidit libros tres: quorum argumento stilus est longe inferior. Non pauca tamen attentius legenti placere possunt.

GABRIEL ALTILIVS Epithalamium cecinit longe optimum: excellentissimum vero futurum, si sibi ille temperasset. Dum enim vult omnia dicere, afficit auditorem aliquando fastidio tanto, quanta in aliis voluptate. Est enim nimius. Quod vitium illi genti est peculiare. Est enim totis illis Italiç tractibus perpetua loquendi fames.

NE MELANCTHON quidem abhorruit ab ea laude, quę ex poeticis artibus comparatur. Tametsi nonnulli eius populares insanis quibusdam præceptionibus è Christiana republica poetas exigendos exclamarunt. quorum barbarissimam amentiam non verbis (neque enim nugis, aut clamoribus vinci queunt) sed contrariis effectionibus doctissimus quisque damnauit. Illius igitur ingenium magnum, atque ad omnia comparatum intelligemus ex iis poematiis, quibus Solis Lunæq; defectiones cecinit. Nam & tempora varie describit eadem versibus luculentis: & eodem nitore præsagia statuit: cuius vestigia sequuti sunt ignobili ingenio Germani aliquot: STIGELIVS, ÆMILIVS, ACONTIVS, VOLFIVS, CAMERARIVS. Idem Philippus in Epigrammate iucundus atq; festiuus. Nam aliorum ingenia Germanorum raro quicquam scribunt, quin iocorum aliquid agant. Quo fit, vt risus è vulgo, non admiratio à sapientibus, sequatur. Quæ tamen verterunt Græca (iis enim gens illa dedita est imprimis) non inuita Mineruа faciunt. sed hic illis recensendis non est locus. Dicendi nanq; facilitas bene dicendi affert difficultatem.

CERATVS, BEMBVS, POLITIANVS, VIDA, PONTANVS, SANNAZARVS, FRACASTORIVS.

MAiore apparatu constituendum est iudicium de septem, qui reliqui sunt, poetis: Cerratum dico, Bembum,

Politiani

Politianum, Vidam, Pontanum, Sannazarum, Fracastorium. Tales enim tantique extitere: vt iis, qui nunc degunt, magnam reliquerint difficultatem ad certandam de primo loco. Nam vt à CERRATO incipiam, magniloquo atque illustri dicendi genere vsus est. Non, ille muscam si describat, demittere possit animum ad plebeiam orationem. Breuis est, splendidus, numerosus, plenus, candidus. quem perpaucis in locis cupias aliter dixisse. Quanquam principium magis probarem, si pronomine abstinuisset. Ait enim.

Virgineum decus ipse cano memorabile terris,
Et cœlo. --- Sic igitur fortasse.
Virgineum decus, & superum memoranda deorum
Dona cano. --- aut, - *& magni memoranda Tonantis.*

Quę quum dico, ita dico, vt illius admirator. Quum enim quatuor animæ sint Poeseos, neruus, numerus, candor, venustas: nihil hinc, præter horum vltimum, deesse arbitror. Id quod ei non euenit ingenij aut iudicij vitio, sed argumenti. Est enim seuerum, ne dicam asperiusculum: quodque ægre admittat colores illos, quibus lucis amœnitas comparatur. Vnum adducam versum, in quo illius iudicium, tanquam ex vngue leonem, agnoueris,

Et ni continuo se mœnibus inferat altis.

Non oblitus Virgilianæ artis, quæ in illo esset,

Et ni docta comes tenues sine corpore vitas.

Tantum valent veri poetæ aures: vt curtam maluerint vocem, quam illam vsitatam, *Nisi.* Quod arrisisset inerti cuipiam dactylorum captatori. Vbi tamen dixit, - *& tergora calce fatigant* maluissem, - *vestigia calce fatigant.* Neque vero placet Virginitatis comitem Pacem myrto coronari. Nam neque Pacis signũ myrtus est, sed oliua: & Veneri dicata fuit, Dianæ penitus odio digna, si memineris quæ de Dictynna dicuntur à Callimacho. Præterea quum describit Virginitatem, imprudenter, vt mihi quidem videtur, illa posuit,

---partem obscœnam velabat amictus.

Nihil enim in virgine obscœnum. Dixissem ego, *partes tacitas:* vt etiam duriuscula metaphora auerteret auditoris cogitationem. Neque sane aspernanda illa translatio. expertes enim operæ sunt, & re & voluntate. Satis igitur erat poetæ verbis velatas eas partes, quam amictu, quem apponit. Felicissime vero vbique diuinum Maronem simili spiritu imitatur: quemadmodum & ibi,

-& ingentem frustra spectabis Olympum.

Dixerat enim ille,

Ingentem alterius frustra spectabis aceruum.

Ponam etiam eius versus longe tum sententia diuina, tum numeris optimum: itemque nostrum non tam numerosum, sed figuratiorem: vt ex his intelligas quousque tandem ingenio tuo vti possis. Ille, *Inque necem fratrum ne te manus effera obarmet.* Nos, *—ne te manus efferet armis.* nam & plenius & numerosius, *obarmet:* nostrum pictius.

BEMBO quæ probita atque æquabilitas animi puram suppeditauit orationem, ea sustulit magnitudinem. Quum enim candorem esset multa opera assequutus, etiam numeros quæreret atque inueniret, venustate sæpe, neruis fere semper destituitur. Duo tantum eius apud me sunt poemata: Hymnus in diuum Stephanum, & Benacus. In hymno tam parum suauitatis, vt nusquam minus. Cogor hic efferre, quæ diu concepit animus: Malo nostro fato comparatũ fuit, vt in lingua patria partim peregrini, partim etiam barbari & videremur, & essemus. Maxima igitur pars nostrum, vt aliquid egregij dicere videretur, sumptis dicendi formulis quibusdam è Cicerone, ad eas animos nostros, etiam importunis accersitisque temere argumentis applicamus. Sed & illud longe miserius contigit, vt, quo eruditiores videamur, quod semel excidisset Ciceroni, nostras in orationes transferamus. Id quod, quum multi ambiant eandem gloriam, eodem periculo multis euenire necesse est. Iccirco toties inuenias Dilaudare, Facere medicinam, Transmittere tempus, Est in more positum, Res friget, Romam cogito, & alia eiusmodi. Quo ex vitio maximis incommodis sæpe affectus sum. Quippe cum tales dicendi formulas materia, quam tractaremus, requireret, non raro sunt à me prætermissa. Idem obtigit forte eadem poetis nostris. Quibus enim dicendi modis à vulgo segregari posse arbitrarentur, eos maxime sunt sequuti. Iccirco nemo est, qui non aliquid de Echo In Hendecasyllabis, elegantiarum, facetiarum, leporum: in Epitaphiis, Charites, Veneres, Cupidines, Lilia, & eiusmodi. Quoties legis Macte? Apud quot illorum versum illum? *—magnum decus addite diuis.* &, *magnum Iouis incrementum.* Quæ & alia eiusmodi tandem aliquando toties ingerere, iam sit aliquis pudor: qui sane in illo hymno fugit Bembum, in quo tamen multi sunt versus optimi. Idem etiam cum Dominum Iesum Heroa vocat, valde me commouit sane vox impia & vtroq; indigna. Ne arguteretur quispiam Heroem è semisse Deum, ex altero semisse hominem. Non possunt monstrorum figmenta vero

Ciceronis simia.

Deo

Deo nostro conuenire. Nam qui ei magnanimi quoque adiecit epithetum: aut Aristotelem, aut ipsum Iesum ludere dicitur. Benacus vero, quum ad Catulli lucernam vigilatus videatur, profecto illius exhibet tenuitatem, à lepore longe abest. Quare non est animus eius articulos particulatim persequi. Vnum tamen vehementer miror. Vbi nanq; Gibertum illum suum, tanquam Platonicam Ideam, è Cœlo deduxisset in valles Apœnini. sane viatorem, &, quod aiunt, nuncium Papalem ita describit,

Sæpe illum abruptis in vallibus Apœnini
Versantem, luctantis equi quum frangeret armos,
Præcipitansq; viam obstrueret torrentibus imber.

Vt illa diceret speciosa, nõ est veritus tanta verborũ mole decantare cantheriũ, quo stationario vtuntur cursores ad certa spatia magnis itinerib. cõficienda. Istos equidẽ equos, etiam subsessoribus principibus, vidi nunquam non aut ephippio, aut calcarib. vlceratos. tantum vero abest, vt luctentur cõfossi, vt notissimas vias etiam sponte transuolent modo fessi ne sint. sin fracti laboribus detrectent cursum, non id animo declarent, sed ignauia. Quid quod quum ab Echo temperare non posset, eam fecit respondere vocib. oratoris, qui apud reges Galliæ atque Hispaniæ verba faceret? Sane vero bellũ Ciceronem, cuius vox atq; latera tanta sunt, vt etiã ex basilica ripas resonare faciãt. Sic n. scribit,

Ha nam te insolite orantem, auersasq; suorum
Flectentem regum mentes Giberte videbant:
Acceptos conuersa sonos quum vocis imago
Redderet, & dociles iterarent nomina ripæ.

Extat & ara Corycia, quam tuetur author, non autorem ipsa.

POLITIANVM traxit ardor eruditionis ad stylum Syluarum. Itaque & lectionis variæ condituris, & impetu excursuque Statio propior ac similior. Quare neque candorem quæsiuit, & amisit venerem, numeros vero etiam contempsit. In Nutricia modo ostentet se multa aut recondita nota habere, satis habet. in quibus suum aperuit ingeniũ, quod laudaret in Lucano, longe tamen & illo, & ipso Statio inferior. Nihil enim ad illorum acute dicta. In Rustico vena par, idem consiliũ. Suauiusculus tamen vt sit, argumẽtum ipsum facit. Manto sua inscriptione primum, mox etiam propositione vehemẽter mouit. Apparauerã n. totum animum ad illius viri laudes ab ingeniosissimo poeta audiendas: cuius vnius viri imaginem cum vnius imagine Aristotelis in musarum meorum sacrario veneror. & mœrebantur tanti carminis auspicia non vulgarem attentionem. At enim vero haud ita diu nos tenuit illa spes, qua mox in ipsa statim

progressione frustrati sumus. Ille enim pro laudibus texit compendium operum Virgilianorum. Ingenue mihi huiusce frustrationis atq; doloris apud posteros memoria hæc literis mandanda fuit. Longe consultius in Ambra. Nanque & poetica est inuentio in Homeri natalibus: & laudes illius in fine multæ ac maximę post Epitomen illi similem Maronianæ stilus quoque paulo rotundior. Elegia pro Epicędio valdè bona est, ingeniosa, plena, numerosa, candida, arguta, efficax: plane digna tanto viro: & quam equidē scripsisse malim, quam quæ dicitur ab Ouidio in morte Drusi missa ad Liuiam. Epigrammata sibi quisq; examinet. Nam Elegidium ad Lalagen optimum est. ipsæ quoque Violæ suauissimæ. Græcis vero, quæ puerum se conscripsisse dicit, ętatem minus prudenter apposuit suam. Tam enim bona sunt, vt ne virum quidem Latinę ęque bene scripsisse putem.

Surgit deinceps opus nobis: quoq; progredimur magis, plus itineris video conficiendum. M. HIERONYMVS VIDA, etiam dum viueret, magni fuit nominis. Nūc illum audio à plerisque statui nostri temporis principem poetarum. Quo nobis acrius laborandum est, vt, quæ illius sint tot tantæque virtutes, cognoscamus. Ab eius igitur poetica initium sumere placet. Est enim præclarum poema, quodque deceat gaudere hac tanquam prærogatiua militari. quippe hanc eandem, quam nos hiscé in libris, materiam tractat. Præterea tanto maiore laude, quam Horatius, dignus est, quanto artificiosius de arte agit hic, quam ille. Verum eam quoque Horatii operam suo loco agnoscemus. Nunc vero hoc sic aggrediendum est. Latini veteres, quum Græcos poetas suorum ingeniorum haberent authores, non tamen commisere, vt quæ melius dicturos sese sperarent, incastigata relinquerent. Ad hunc enim modum ita crescunt artes, vt ex posteriorum iudicio priorib. fiat accessio commendationis. Quare illi quum in exordiis poematum simul & proponerent & inuocarent, consultius nostri eas partes ita segregauere, vt opus suum primo loco profiterentur: deinde auxilium ad exequendum implorarent. Id quod quum in vnum iam vel maxime obseruandum artis huius pręceptum, ac legem potius, transierit: mirum quibus artibus se tueri possit hic, qui in ipso artis vestibulo vtranque confudit. Sic enim scribit cum venia & inuocatione.

Sit fas vestra mihi vulgare arcana per orbem

Pierides, penitusque sacros recludere fontes: & quæ sequūtur, sane ad Syluæ sonum propius, quam ad iusti poematis formam accedentia: quam Ideam etiam in illis continuat,

Ecquis

Ecquis erit iuuenum, segni qui plebe relicta
Sub pedibus, pulchrae laudis succensus amore
Ausit inaccessa mecum se credere rupi?

Pulchra sane carmina. malim tamen *rara*, quam *pulchra*. Neque placet is, qui iuuenum animos à labore alienos, prius deterruerit, quam illexerit, proposita opera adeundę rupis, quae inaccessa est. Illa vero, quae sequuntur, pertinent ad loci commendationem. Quid tamen praemii est pro tantis laboribus? Illa sane friuola.

Laeta vbi Pierides, cithara dum pulcher Apollo
Personat, indulgent choreis, & carmina dicunt.

Maiora itaque proponenda sunt, quae leuent opinionem asperitatis illis. Et valde sunt humilia, quibus tam magnum Heroa ad poeticen inuitet:

Primus ades, Francisce, sacras ne despice Musas,
Regia progenies: cui Regum debita sceptra
Gallorum, cum firma annis accesserit aetas.

nec explet aures clausura illius versus,

Haec tibi parua ferunt iam nunc solatia dulces.

Languet enim hoc loco epithetum illud. neq; recte dicit, *procul à patria raptum.* Onerat nanque inuidia diuinum virum patrem, pro cuius assertione datus fuit obses. Et quare deiicit eius animum, quem nos semper excelsum & agnouimus, & iudicauimus? Deiicit autem foeda illa oratione, *parce tamen puer ô lacrymis,* —

Volens nanque atque etiam libens pro patris libertate subiit illius fortunae vices. Quin si fleuisset, poetae intererat affectum illum puerilem aut silentio, aut verbis tegere. Quanto ille consultius de puero altero regio,

Ante annos animumque gerens, curamque virilem.

Et nimis vel vulgata vel nuda sunt, quae deinceps dicit de postliminio. Quare longe alia ratione ingressus essem. Iaciatur igitur alea. pro illis ergo: *Laeta vbi Pierides* &c. sic dixerim:

Magnum opus, atque animis quod se intractabile multis
Obtulit. At iam nobilibus nisi degener ausis
Abstiterit; deus ecce deus dux noster, & ingens
Gloria, nec longa hinc peritura in secula fama.

Pro illis, *Primus ades:*

Ergo sibi comitesque via blandique laboris
Dum legit, ipse quibus caelum det magnus Apollo
Te primum Francisce vocat: cui Regia sceptra
Debita perpetuus regnorum destinat ordo.

Et quia ad Regem ſcribit, tanquam illum inſtituat: alio conſilio deducenda ſunt igitur pro illis, *Hac tibi parua ferunt:*

Hac tibi dum procul a patria, amplexuq; parentis,
Cuius amore vices rerum has, fatumq; tuliſti,
Non ingrata dabunt tanti ſolatia caſus.
At te olim in regno reducem, ſceptrisq; futuris.
Mox vbi ſollicitis onerantes Æthera votis
Excipient matrumq; manus, procerumq; caterua,
Ipſe tibi maiora dabis noſtro auſpice Phœbo.
Nam te ne pudeat poſitis Puer aurea ſceptris,
Sumere plectra manu, Muſaſq; adiungere Marti.
Regum opus hoc. ſeu magnanimum miraris Achillem:
Siue Palæſtini capiunt te oracula vatis.
Ipſe etiam in patriis numeris Pater, aſpice quantum
Aſſurgat, nulli ſceptris aut Marte ſecundus.

Quæ ſi quis minora illis putet (ſunt enim extemporanea, in æſtu, in ſtrepitu familiarium) ſane non repugno, & aſſentior potius. Cæterum ſi illa aut bona aut bene dicta putet, non aſſentior. Quare aliis hanc eandem prouinciam tum in iis, tum in cæteris relinquo. Nam ſi omnia, quæcunque mihi minus ſatisfaciunt, concinnare contendam, ętas me ſimul, atque vires deficient. Perſequamur tamen aliquot alia loca. Non vera dixit, vbi ait verſus ad ſacra deorum tantum inuentos. Nam in agreſti vita apud Paſtores extitiſſe verſus primos diximus in noſtro Hiſtorico. Id vero quod ait, Apollinis nullũ oraculum alio carminis genere, quam Heroico editũ, eſt communi cum aliis errore falſum, ſi illud verum eſt, quod aiunt á Pythia reſponſum,

Α᾽ νδρῶν ἁπάντων Σωκράτης σοφώτατος.

Et ſæpe in hiſtoriis ſoluta oratione legimus reſpondiſſe: & elegiaco, vt alibi dictum eſt. Verum de eius vi atque arte in poetica, non de eruditione, nunc agimus. Animaduertimus igitur, vniuerſum pene opus hoc eſſe quaſi parodiam ſumptam atque formatam è Virgilianis. Non eas dico partes, in quibus apponit exempla; ſed illa, quibus ſua ipſe pręcepta dat, ac leges ſancit. Ac profecto is imitationis modus, vt eſt omnibus bonis poetis peculiare: id quod ſuperiore libro ſatis à nobis oſteſum eſt. Oportet eum tamen verum eſſe modum, id eſt cum modo, non immodicum. In hoc autem libro tanta eſt talium frequentia locorum, vt cento quaſi quidam iudicari poſſit. Multa nihilominus diuina ſunt, atque omni maiora obtrectatione. Nam qualia illa, quæ de emendatione?

Carmina, qua tantum ante recens confecta placebant,

Miratur

Miratur tacitus: nec se cognoscit in illis,
Immemor: atq; operum piget, ac sese increpat vltro.
Tum retractat opus, commissa piacula docta
Palladis arte luens. nunc hac, nunc reiicit illa,
Omnia tuta timens: melioraq; sufficit illis,
Attondetq; comas stringens syluamq; fluentem,
Luxuriemq; minutatim depascit inanem,
Exercens durum imperium: dum funditus omnem,
Nocturnis instans operis, operisq; diurnis,
Versibus eluerit labem, & commissa piarit.

Quæ deinde sequuntur, tanto studio Virgilium imitandi perfecta sunt, vt prope parem felicitatem assequuta esse videantur. nec deteriora Lucretianis, quorum speciem ambiunt.

Atque ideo ex priscis semper quo more loquamur,
Discendum, quorum depascimur aurea dicta.
Præcipuumq; auidi rerum populamus honorem,

Et illa non inferiora,

Namq; aliqui exercent vim duram & rebus iniqui
Natiuam eripiunt formam indignantibus ipsis;
Inuitasq; iubent alienos sumere vultus.

Quare facetus aliquis iocari possit eum suas sequutum leges suis principiis ea, quæ sequerentur, dedisse meliora. id quod nequis obiicere posset nobis, forte his ita constitutis, curare tentauimus pro illis: *Sit fas vestra*, &c.

Quæ rerum in numeris facies, quis cultus habendis:
Magnanimisq; adeo quis spiritus additus ausis;
Seu lectus sit iudicio, seu ductus ab astris

(Vel, *Seu partus sit*. vel, *Siue datus sit iudicio.*)

Dicam aliis, tu Diua mihi, quæ mentis anhela
Magnam agitas molem, & placido te lumine misces.

Deinde Franciscum appellaret, tum autem principium instituerет alia, quam fecit ratione. Neque enim à versuum diuisione auspicandum illi fuerat, qui hoc primo libro nihil, nisi ætatem primam, curat. Quod si propterea fecit, quia Heroicũ imprimis commendaret, alio consilio aggrediendum fuit ei propositum opus. Quippe non carmina, sed poematum genera fuerunt inter se comparanda, neque Heroicum poema à carmine, sed à poemate carmen deducere. Iccirco adhuc, opinor, modum consultius cœpisset,

Principio teneris multum quæsitus ab annis,
Delectusq; puer: seseq; ipsa indole maior,
Ipse petatq; acuatq; animum curamq; magistri,

& alia, quæ ponere possem. Sed sit modus.

Nunc ad Schachiam transeamus. Inuentio non inepta: iuuenilis tamen, & quæ interdum officiat decoro. Rerum vero ἑρμηνεία felicissimi ingenij est. Stilus in parodia Virgiliana. Bombyx castigatior, atque elaboratior, propiusque accedens ad curam poetices. Is enim liber rex est librorum Vidæ. Nam Hymni, & Eclogæ puerilia sunt, aut plebeia. Catulli venerem dum vult assequi, delicias lenociniis plebeias fecit. Christias vero meretur summam laudem. Non enim nisi à viro pio atque etiam optimo proficisci illa potuere. Dicat aliquis, Non hoc quærimus. poetam quærimus, quē hic profiteris. Mihi videtur quanquam hoc quoque non caruit obtrectatoribus, in legib. disponendi materiam, non posse quenquam meliorem operam posuisse. De stilo autem ista censeo: Esse sui dissimillimum. Lectissimæ quidem inuentiones ad comparationes; quibus præter Oppianum, nemo omnium frequentius vsus est. In eis vero est & venustas, & robur, & candor, & efficacia. Tametsi nollem Iesum Eridano cōparare, ita vt ille fecit, auctum aliorum fluuiorum accessione. De comitatu verū est, de Christo impium. Nam & grauiora multa sunt, quæ deprehendas, atque reprehendas, tāquam nebulas, ac potius maculas & simplicis illius veritatis, quam spirare debet author eiusmodi narrationis, & diuinitatis: quod vocant religiosi nostri, βλασφημεῖν. vix enim hæc sine labe aliqua tractata sunt ab istis omnibus. Dum splendorem addunt á suis Musarum legibus, adimunt cælestem lucem. Dissimilis vero character est hunc ad modum. Catulli, Virgilij, Lucretij commiscuit imitationes. Itaque sæpe discinctus est. Interdum ἀσχημονεῖ. pene semper properat, vbi hæret Lucretio. Non aspersit næuos, veluti pictor exesas rupes, diruta palatia, columnas dimidiatas, nutantia fastigia, pyramides truncas: sed refersit ita, vt vlcera quasi quædam facta sint. Multi tamen inter alios extant illustrissimi versus, multi ingeniosissimi: vt ille,

Nec sine Sole suo lux, nec sine luce sua Sol.

Sequitur PONTANVS: qui cum illa quatuor complecti summa cura conatus sit: Neruum dico, numeros, candorem, venustatem, profecto est omnia consequutus. Quintum autem illud, quod est horum omnium vita veluti quędam, (modum intelligo) penitus ignorauit. Aiunt Virgilium, cum multos versus matutino calore effudisset, pomeridianis horis nouo iudicio solitum ad paucorum numerum reuocare. Contra quidē Pontano euenisse arbitror. quæ prima quaque inuentione attigissent, iis plura postea, dum recognosceret, addidit: atque ipsis potius

tius carminibus quam sibi, pepercisse. Itaq; candidus ille, amoenus, venustus, neruos numeris vbi quæsiuit, longis ambagibus eorum amisit contentionem. Ergo effusus, exuperans, exultans, ita sibi ipse instans, vt in se recurrat, à quo vitio sit reuocandus, facile ostendit. Ac sane in Vraniæ propositione statim ostendit ingenium.

Qui cælo radiēt ignes (profecto sunt stellæ) *quæ sidera mundo*
Labantur tacito (profecto sunt ignes) *Stellis quibus emicet ardens*

Signifer: profecto sunt sidera. & cum dixit. *sidera*, interponit *stellas*. deinde dicit, *errantia*. nonne idem est, in *cælo ignes* esse, in *mundo labi sidera*? Præterea cum proponat stellas signiferi, & planetarum cursum secundo loco: tertio vero, vnde hominum genus, & Telluris varios fœtus: de Zodiaci stellis secundo loco, de cœlo subiectis terris tertio, de planetarum motu primo statim. Castius sic,

Qui cælo radient ignes: quæ sidera terris
Dona ferant: homini quæ sit fatalis origo. aut sic,
Qui cælo radient ignes: quibus explicet orbes,
Verticibus: quæ fata ferat vi luminis Aether,
Dic dea, quæ nomen cognato ducis Olympo.

Sic stellas dicet cum suis orbibus: sic stellis subiectas terras: sic à stellis varia hominum vel ingenia in terris, vel fortunas. neq; omnium omnibus angulis poematum prostitutam illam Echo abducat huc ab lusibus pastorum ad tam seriam ac diuinam materiam: quo fatalis lasciuiæ tenore semper admiscet Charites, Dryades, Napæas,

Ipse canit: tenero cantus risere Napææ.

Neque Heroicus aut Vranicus poeta carmen illud dicat,

Miscuit & femori femur.

Alius Maronis, quem sequitur, pudor: alius Claudiani, cum Veneris pompam describit hic, illæ Elisæ cōsuetudinem, Vulcanique delitias. Imprudenter quoque nimis indulsit sibi. Dei sedem statuit in medio: à dextris Sapientiam, Amorem à sinistris: diuinitus. Sub pedibus Naturam, Tempus, Locum, Fortunam. nihil exactius. tum Saturnum, Iouem, Martem, alios recte. His autem in concilio cum assignat pro sedibus sua cuique signa, quæ insunt in Zodiaco: quo modo Arietē & Scorpium Marti: Geminos & Virginem Mercurio: Veneri Taurum & Libram tam longe dissita? Nam si in Sagittario & Piscib. sedeat Iupiter, in Capricorno, & Aquario sedentis Saturni humeris insidebit: inter Veneris crura erit Mercurius, Luna, Sol. At ea debet poeta

comminisci, quæ à pueris puerilia irrideri non possint. Iam quæ ingenij luxuria multis in locis? Animaduerte adiurationis in secundo Vraniæ ad Auroram, in Meteoris ad Vraniam. Semel tantum Virgilius, & duobus pene verbis.

Sic tibi cum fluctus subterlabere Sicanos.
Doris amara suam non intermisceat vndam.

In Meteoris itaque risum mouit mihi, cum de Vrania sic,

—nec multa loqui, nec garrula curat.

Sane vero igitur ille non ex illius ore loquitur. Sic toties Nymphas admiscet, vt videar nuptialibus ludis iocisque interesse. Sic ab earundem Nympharum inuocatione auspicatur Hortos suos. Sic in eorum fine cẽtum circiter in easdem insumit versus. Lepidinæ initia lepida sané, suauia, & composita. Cæterum si pompas illas deducas omnes: profecto lactis obba illa, antequã absoluerentur, bibenda fuit Lepidinæ. Sunt autem innumera, quæ reprehendas, nisi aliorum operum tueatur authorem magnitudo. Versiculi illi duo lepiduli,

Tunc orcus si nos vna rapuisset, amantum
Vna futura anima, vna etiam simul vmbra futura.

quanquam malim ego, *simul vmbra fuisset.*

Mammas autem cum voluit laudare, ait,

Nec liquido cedunt argento, aut pondere plumbo.

De duritia voluit, de pondere falsus est. Pondere enim omnia deorsum vergunt. vnde & pendere. Quæ vero maior mammis turpitudo, aut fœditas? Quare nihil infelicius in Lyricis,

fluitantq; nuda Æquore mamma.

At quis velit puellæ suæ mammas aquæ, atque capillos fluitare? In libris Amorum festiuissime imprecatur Somno vigilias: nihilo secius atque si ei imprecareris orationis temperationem. Sunt sane venustissima,

At tibi Somne tuis semper sopor absit ocellis.
Imprecor: & semper lumina aperta geras.
Quaq; papauereis tecum fers pocula succis,
Rupta cadant—Hactenus scite ac lepide. At quũ subdit,
—& sis peruigil ipse diu:

ludit imprudens seipsum. Precabatur prius, vt sempiternis vigiliis angeretur. Nunc satis habuit, si diu vigilet. Obseruatione dignum illud, cum in librum, quęcunq; vnquam scripserit, omnia congessisse. Quare cunctanter & cum iudicio illa tibi legenda sunt. Vel Scazontem specta de amantium qualitate, quo carmine nihil esse quit insuauius. Sine cura multa. vt in Hendecasyllabo,

Si non

Si non sunt satis hæ osculationes. dicerem potius, *Si hæ non sunt.* & ibi *bracas* posuit pro subligaribus, ex vsu vulgi. Iambos vero tractauit vel infelicissime. Igitur pene omnia inuertenda saltem ad illius normam.

Sumus hic tot inferi, quot homines viuimus. sic cõmodius. *Tot inferi sumus, quot homines viuimus.* vel sic, *Quot viuimus tot inferi miseri sumus.*

Libros duos de Amore coniugali cum inscripsisset, primum quidem expleuit æquali argumento: alterum vero longe diuersa materia diuulsit, amore lasciuo puellarum, militia, rure, næniis. In sexta Nænia memini aliter scriptum olim in Aldinis exemplaribus,

I citus hinc alias: i pue, quære alias.

pro, *puer.* qui nunc ita legitur,

I puer hinc alias: i male, quære alias.

Equidem non mutassem. Licuit enim è nutricularum balbutientium blandimentis lepores fingere etiam in medio Latio, Tumulorum libri pene constant vniuersi verbis hisce: Rosæ, Violę, Lilia, Hyacinthi, Blanditiæ, Nequitię, Lusus, Ioci, Decor, Nardus, Ver, Corolla, Thus, Mars, Pallas, Venus, Charis, Crocum, Laurus, Myrtus, Vnguenta, Costum, Lacrymæ, Myrrha, Musæ, Clio, Aganippe, Aon, Pieris: *Spiret ver*: *Floreat vrna*: *Fregit Amor pharetram*: *Ambrosius liquor.* qui odores toties iterati fœtent: sordent munditiæ: Ver fit Hyems: Musæ raucescunt: Amor odium fit. Adeo placuit ille sibi, vt quicquid commentaretur, posteritatis auribus dignum esse iudicaret. Contra equidem, si poetæ nomen mihi quærere statuissem, malim ex perpauxillis meliorum opinionem mihi comparere. At ille nunquam detraxit sibi. In tumulo mendici,

Nudus eram viuus, mortuus ipse tegor,

Quid est illud *ipse?* melius *ecce.* Vbi de Inscriptionibus à nobis actum est, inde colligi potest, non esse ab eo recte inscriptum librum, De laudibus diuinis, sed Laudes diuinæ. nihilo melius quam si inscribas. De hymnis potius quam, Hymni. Non enim quibus modis laudandus sit Deus, docet ibi. sed laudes ipsas canit. Maiore culpa recentiores, cum Hymnorum libros inscripserint, immiscuere laudes hominum priuatorum: quibus non venisset in mentem, quantum interesset inter ὑμνεῖν καὶ αἰνεῖν, aut ἐγκωμιάζειν. Sed de his alibi. Nam in illis iisdem libris etiã Fescenina inseruere. Sic sub titulo Epithalamiorũ, Elegidia, Epicedia, de Aula, atq; curis familiarib. Cæterum parcamus viuis: qui etiam defunctorum poetarum manes veneramur. Est ex hymnis Pontani,

Christus

Christus, cui parent sidera, terra fretum.

Non potest hic reprehendi, qui Ouidium quoq; authorem habet, quem sequatur. Ille enim in pentametri fine ponit *fretum*. Mihi videntur duæ illæ consonantes tantum flatus habere: altera vero tantum etiam, cum priori adiungitur, vibrationis, vt antecedentem dactyli syllabam, auribus quidem meis remoretur. Itaque eius loco vbique libens reposuerim *mare*, aut *salum*. Sunt & illa.

Inuideat latis audax Germania terris,
Diues aquis, populis diues & ipsa suis.

Sic mallem,

Inuideat populosa suis Germania terris,
Vt populi diues, sic quoq; diues opum. vel,
Munere aqua diues, munere diues opum,

Baiana carmina elegantia & lasciua, prouocant ipsa Catulliana. Sunt enim quædam supra illius aleam, plane accommodata illius ingenio redundanti. Dictionem tamen rotundiorem cura tua possis efficere. Exempla igitur aliquot proponam ad exercitationem,

Et crinem lauis, & comam repectis.

Verbum coactum. quod vt facias genuinum, ac requisitum, sic dixeris,

Depectis torulos, comam repectis. Oportet enim vt *pectere* antecedat. Itaque etiam sit,

Crinem sedula pectis & repectis.

Etiam diminutiua cauendum, ne pedum causa posita esse videantur, sed cum ipsis orta sententiis: vt in illo.

Lassi, languiduliques, fessuliques. Germinatio enim illa fouet ipsam diminutionem. Quare minus accurate in illo altero, *Huc deserte minutuli litique.* Malim: *Huc deserte minutuli, pusilli.* Aliud,

Quod vos en precium, aut manet voluptas? melius,
Nam quod vos precium. adhuc,
Nam quod vos teneros minutulosque
Precium manet, aut manet voluptas? Posita enim particula, & voce præcedenti repetita, fiunt mollissimi. *Manet, aut manet.* Sic ipse alibi,

Et ludunt simul, & simul lauantur.

Nostrum extat natum sine arte tale: at quouis artificiosissimo operosius,

Nox breuis nimis, ah nimis breuis nox. Vtrinque enim & tantundem verborum, & eadem. Aliud.

Quot

Quot suspiria, murmura, & cachinnos. Infoelix coniunctio: cuius vsus apud illum tam frequens, vel geminatæ, vel repetitæ, vel inconcinnæ postpositæ, vt iam ferulam poscat. Nolo citare loca, quæ legendo tantum mihi negotii facessunt, vt etiam faciant abhorrere. Quid enim insuauius?

Tarpeia pro rupe, canit tuba & aenea matrem.

Semel aut iterum apud Virgilium inuenias, sed varietatis causa, tollendique, non, vt hic, pariendi fastidii. Est enim plus mille locis. Quia etiam in soluta oratione geminata prodit hominis aut incuriam, aut obliuionem. Nam iudicium non est quod accusemus. Fuit enim ille vel acerrimo. Et illud, *Nudo pectore te ne deambulare?* dixissem, *te deambulare.* Sic illud minus placet,

Verno passere, & albulis columbis. Diminutiuum enim adiectiuo non dederim: nisi & eodem flexu afficiatur substantiuum. Melius dicam, album columbulum, quam albulum columbum: aut vtrunque, vt Catullus.

Vt albulus columbulus Dioneus. Dicam igitur.

Verno passere, candidis columbis. Vt in his odi illas intempestiuas copulatiuas, ita in illo desiderabam, *Quem culta fugiunt nurus Amorę,* dic, *nurusq; Amorq;*. Quæ vero præter hæc sunt animaduersione digna, pene infinita deprehendes. Quare cum & ingenii rapiditate auferatur auius ab ea moderatione, quæ mens est poeseos, & frequenti incuria, aut more sui, sordidus etiam alicubi aut male cultus videatur, ne ipse quidem poetarum nostri temporis sibi vindicet principatum.

Reliqui duo sunt, Actius Sincerus Sannazarus, & Hieronymus Fracastorius. Quorum vterque, cum præter illa quatuor à nobis toties decãtata, etiam castigatissima fluat vena, atq; moderatissima, non potest committi, quin aut alter, aut ambo, pari æqualique gloria nomen suum tueantur. DE SINCERO igitur prius:

Actius Sincerus. *Fracastorius.*

Quia tempestate melioris vitæ officia Bononiæ auspicatus sum, habui studiorum socium Pacium Aquilium ciuem Romanum, qui antea militiæ quoque fuerat contubernalis. E Calabria igitur commeatus gratia Neapolim cum venisset, decedens inde, secum attulit Eclogam Sannazari, cui titulus est, Lycon, ac præter eam ex Christeide (sic enim appellabat) aliquot carmina sane quam luculenta. Quorũ mihi nunc cum in mentem venit, non possum non didicisse ex iudicio tanti viri, qui opus diuinum illud suum mutato consilio postea non Christeidem, sed de partu Virginis, inscriptũ maluit. Quare vero prioris inscriptionis titulum repudiarit, cognoscere satis in promptu est. Er-

Pacius Aquilius.

est. Etenim vitam actaque Christi cum in eo neutiquam narret, sed natalia tantum canat, simplicissime profecto Latinis verbis expressit operam suam. Insuaue fuisset, Parthenotocia, & Theotocia. Atque vt hæc valde probamus, ita minus illud placet, cum & per initia dicit in numero plurali, *Virginei partus*: & in fine operis, *partusq; verendos*. Omnino, inquam, displicet mihi, neque acquiescam diluere conanti iudicium hoc. Et maluissem, *summo parenti*, quam *magno*. Non enim designat Deum vox illa, *magno*: sed altera: Præterea plus satisfacit. *rerum parenti*. Neq; numerus arridet, *qua aquaua*. sed sic, *et summo aquaua parenti*, & malim, *sub auras*, quam *per auras*. Numerus enim compositior, & sententia efficacior. Præterea Musas quid attinet admiscere? Nam & numina Ethnica sunt, & ficta, atq; etiam à poetis prostituta. Ipse in secundo negat Musis notum antrum recte illo versu.

Nunc age Castaliis qua nunquam audita sub antris,
Musarumue choris celebrata, aut cognita Phœbo.

At hic notum ait. Quos vero fontes optat, aut quas rupes? Vnus fons Iesus: vna rupes crux, à quibus deducere debuit venam suam. Ad hæc, quæ connexio illorum esse queat?

—vestras nemora ardua rupes. nam neque rupes nemora, neq; nemora rupes nostrates sunt. Consultius Angelos aduocaret, qui conscii fuerunt omnium mysteriorum. Ridiculum vero poetam vnius Dei concentorem apposuisse illa, *—spes fida deorum*. Nam quorum deorum spes fida est semper Virgo? Neque placet *mille acies*, & *mille currus*: vt in singulas acies, singuli tantū currus sint distributi. Impræsentia sic venit in mentē,

—quam mille acies, tota Ætheris alti
Militia, igniti currus. —Et quia maxime omnium cultui studuit, illum versum,

Infernesq; domos, obscuraq; regna subire:

ita corrigerem, vt in illud infinitiuum ne desineret: sed sic

Infernesq; domos tentare, obscuraq; regna. Si non placet verbum *tentare*, aliud substituito. Neq; vero si eiusmodi tractem argumentum, adeo admiret Virgilium, vt quos ventos Mercurio attribuit adiutores, eosdem Gabrieli. Maro,

Vade age nate, voca Zephyros — quapropter & ipse, —*Ille altum Zephyris per inane vocatis*. Neq; prudenter posuit in Virginis manibus libros Sibyllinos, potius Isaiæ. Cætera ibi diuina omnia: vt versus ipsos è cælo deduxisse videatur: inter quos illum admirere,

Nec sceptri iam finis erit, nec terminus aui,

potuisset

potuisset etiã, *Imperii nec finis erit.* —Quæsitam vero seruatãq; vbiq; orationis moderationẽ cõtaminauit insolita luxuria.

—aduerso qui carceris antro
Excubat insomnis semper, rictuq; trifauci
Horrendum, stimulante fame, sub nocte profunda
Personat, & morsu venientes appetit umbras.

Tolle, *stimulantem famem*, & *noctem profundam*, quæ hic nihil præter sonum quærunt. Confer cum Cerbero illo Virgilianos & acquiesces iudicio nostro. Habuit enim satis ille, si terreret vmbras, non autem deuoraret. Iste vero, si deuorat, etiam per aluum demittat: quod est admodum puerile. Quod si dicas non esse verbum hoc odiosum, Deuorare: sed, Appetere: at o bone, nullum; quod fame affici potest, aliquando non comedet. verum profecto monstrum. Mihi vero tametsi quę ponam, non admodum placent, minus tamen, quam illa, displicent:

—aduerso carceris antro,
Excubat, æternum latrans, rictuq; trifauci
Turbam infelicem trepidantes territat umbras.

Neque Dauidem cum facit canentem, faciat oculos intorquere insanorum more, qui malo afflantur spiritu. Ex Æthiopia Magos ait venturos. nihil minus. ex Oriente nanque venerunt. Nec de sapientissimę Virginis modestia, atque diuinorum factorum assensione detraxerit tantum maternus amor, vt ei attribuas è medio plebeiorum affectuum vlulatum. Nimis arrisit sonitus ille verborum

—tum luctisono vlulatu
Cuncta replens. —Equidem ne clamasse quidem eam vnquam putauerim: quam simul cum eo murmure, quo Dei mater appellaretur, illis quoque affectibus temperauit Deus; quibus eius animus esset Deo, quem gessisset, simillimus. Non enim vnquam locus locati dissimilis est. Neque decorum seruat illa metaphora,

—quis te mihi fluctus ademit? nec dixerit,
—Stygias tecũ due nate sub vmbras. Quippe sciebat reuersurum, si sciebat eo descẽdisse. Descẽdisse enim, vt cum captiuis liberali causa manu assertis reuerteretur: quos decuit expectare, atq; beneominatis vocib. prosequi in cœlum abeuntes. Nõ igitur deterius superet, quam latro: cuius verba illa fidei plena & sapientiæ. Memento mei Domine, cum veneris in regnum tuũ. Igitur si (vt subdit) sperat *Erebum* eius opera euersum iri: quem parat *comitatum*, quem *sudarem* pollicetur absterfuram? Prorsus pulchra carmina: sed quæ alii conueniant personæ: qualem

aiunt

miant Lysiæ pro Socrate orationem. Sic in illis quoq; illius modestiæ minus consultum est, cum scribit, — *crudelia dicit Sidera.* — Nonne hæc est, cui arcana omnia aperta sunt de Filio Dei? nonne est hæc ancilla Dei? Rapuit bonum virum ardor imitationis. Ait enim Virgilius.

Atque deos, atque astra vocat crudelia mater.

Quid enim futuri nunciam iudicij tubam vocat, *martiam?* A somnijs quoque Briarei, & Centaurorum, & Gorgonum, & Scyllæ, & Sphingis, & Chimęræ, & Hydræ, & Harpyiarũ abstinendum fuit. Nec dignam duxerim Orgiorum vocem, quam intersererent veris Dei rebus,

Longaq; perpetuis indicimus Orgia fastis.

Et quid est, *longa?* præsertim cum addatur perpetuitas. Mitigauerit tamen profanę vocis asperitatem si dicat, *Et noua perpetuis.* In tertio est oratio Dei patris ad Angelorum choros,

Ac primum duris parat sub cautibus antri
Gramineos lustrate toros: lustrate beatam
Pauperibus sedem calamis: cunctiq; rouantes
Summissi cunas accedite. —

At quis putarit, non tanto ante Dei optimi maximi natalibus choros omnes Angelorum astitisse? Quare ipse quoque in II

Miratur lucem insolitam, moratur ouantes
Cælicolum cantus senior. — & paulo supra, — *superum cingente caterua Aligera.* — & ante hæc,

Ecce autem nitor ex alto nouus emicat, omnemq;
Exuperat veniens atra caliginis umbram:
Auditique chori superum, & cælestia curuas
Agmina pulsantum cytharas, ac voce canentum.

In fine orationis hæc sunt,

Procumbit pecus, ac domini vestigia lambens
Peruigilat, longos fundit dum ticia cantus.

atqui nondum pastores aduenere. Iordanes quoque fluuius scitissime introductus est ad acta Domini prædicenda. Cæterum nemo sane eiusce prædictionis Proteũ fecerit authorem. Quot Prophetę in illius fluminis ripis extitere, quibus ea pars diuinorum officiorum attribuenda fuerat? In verbis ac numeris quid sequi probareue possis, tu ipse animaduertes: veluti cum Cellam Virginis cubiculum vocat. & cum dicit,

Interea terra parta iam pace. — primum est — *terea terra.* inde vocalis illa vasta nimis frequẽs hic malim, *At parta interdu terris iam pace.* — Præterea quatuor pene contiguis versib. videas eodem modo ac filo differri verbum in proximi carminis initium, — *lætatiam*

—lætitiam choreis tum forte vacantem
Aduocat.—
—hæc magni motusque animosque Tonantis
Temperat.—
—quæ Cælicolum per limina semper
Discursat.—
—lacrymasque exesa virago
Exultat.—& cum dixi,
Spinasque planasque—vix septimo versu abstinuit,
Lunamque stellasque, —quã ambitionẽ in sola poetica, Vidæ plus decies animaduertas. Ludit vero nos SINCERVS, cum Iudæum pastorem vocat Ægonem, quiq; *Massylis pascuis* adeo fuerit diues, vt centenos habuerit greges. Atqui á Iudæa in Massylorum terram tam facile est transmittere, quam è Gallia in Epirum. Idem primus Epigramma cultum dedisse creditur à nobis: primusque argutias tersas ostendisse. In carmine quoque pastorali solus legi dignus omnium, qui post Virgilium scripsere. Memineris illud oraculum nostrum: Pauca licere perfecto poetæ. Non quoduis argumentum, non quæuis vox, non quæuis iunctura vel vocum, vel numerorum intergeminas legitimasque referri debet. Hoc ille, si quispiam alius, præ oculis habuit. In Phyllide tamen quare dixerit *leues Thynnos*, me quidem fugit ratio. Sunt enim grandes, graues, atque inter Cetacea, vt diximus in Historiis. Melior versus & doctior,

Actius Sincerus.

Præcipitem lenta expectans ad retia Thynnum.
Exime illud carmen ex optimis,
Quis mihi, quis tete rapuit dulcissima Phyllis,
Ecloga vero Galatea longe optima est. Eam ante etiam, quam ederetur, manu nostra descriptum habuimus. Non igitur operam perdidi. Quod enim nunc legitur,
Æquora collustrant flammis:—ita scriptum fuit,
Æquora rimantur flammis: — vt intelligas magni viri iudicium. Item,
—pluros Nesis mihi seruat Echinos: legebatur,
—totidem virides mihi Nesis Echinos
Seruat adhuc. Quæ sequebãtur, in memoria non habeo. Restant vestigia tamen iudicii castigati, cum redegit ad pauciora. Atque vt hæc omnia, ita Salices pessima; tametsi eam scio placuisse ei, cui meum iudicium non displicebat.

Ad HIERONYMVM FRACASTORIVM tandẽ aliquando deuentum est: in quo cum nihil soleam desiderare, admirationi potius erit locus, quam castigationi. Quanquam ne

Fracastorius.

superiores quidem operæ tanquam censoris accipiendæ sunt, sed quasi vestigatoris. Hoc vnũ agimus, vt Poeta noster ad maxima quæque sese accingat: quæ si ego in aliorum animaduersionibus non sum assequutus, at excitarim saltem nobiles animos ad expeditam illam perfectionem. Diuinum igitur poema cum sit eius Syphilis, quid agendum sit nobis, si ab sua ipse magnitudine discessisse credi potest aliquando? Est igitur quod in rebus ipsis, est quod in legibus poeseos animaduertamus. Non accesseram ad eam sententiam, quæ illo versu continetur, tametsi vetus est apud Laertium,

Aer quippe pater rerum est, & originis author.

Quis enim statuat Aerem vel principium solum materiale, vel, quod est tam nouum, quam falsum, causam effectricem? Hoc enim est patrem esse. Nescio vero queadmodum tantus astrologus (fuit n. summus) apsidem, quam Arabes Augem vocant, oblitus fuit sub Cancro esse. de Sole enim sic scribit,

Apsis sub Cancro.

Idem vbi nos Cancro propior spectauit ab alto.

sed tuendus est. Dixit *propiorem*, propter radiorũ directionem. Dixit altum, propter apsidem. Illud præter animi moderationẽ.

Sol ipse nouum (quis credere posset?)

Curret iter.— Cum vero negat animalia cætera, præter hominem, morbo Gallico tentari, cum multis quidem facit. Nos tamen vidimus canem ea lue captum, qui heri sui emplastra linxisset. At quod ait morbum hunc extinctum iri, ac certis postea seculis fore, vt denuo renascatur, atque ieciirco sese parare suo carmine remedia, quæ tum vsui futura sint: non intellexit eum, qui ita sentiat, illud quoque sentire necessario, vt & eius tam præclarum intereat poema, & aliquando tam poema, quàm poematis author idem renascatur. Id quod non minus absurde deducitur ex mundi æternitate, quam ex mundi creatione mutatio in Deo. Neque potest defendi in illis verbis,

Canis morbo Gallico correptus.

—lux alma diei

Cesserat, & noctis tristes adduxerat vmbras.

Nemo enim dicat, á die recedente adduci noctem: sed eius decessione subire noctẽ. Nec prudentes medici fungitur officio, cũ dat Erucam Gallicano. Acuit enim mucos illos ita, vt vrant. neque Crithmum, presertim cum ipsum ibi falsum vocet Turbith Arabum putauit è lib. Serapionis esse Dioscoridæ Tripolium; qui error quantus sit, suo loco est disputatum. Illud quoque.

Quorum suffitus pertingunt corpus acerbo.

Ex vsu vulgi dictum est. At philosophi, medicique interest acerbum vel saporem vel odorem (sic enim suo loco disputatum est)

ab acri

ab aeri distinguere. de Cinnabari, Stibio, Minio igitur cum loquatur, hunc, non illum, debuit attribuere. De eruditione hæc. De poesi, quæ sequũtur. Primum illud sese offert in inuocatione. Cum enim dixit *Dic dea* subdit suam ipse, non musæ narrationem more aliorum Poetarũ. Ait enim per interrogationem,

—num tempore ab illo, &c.

post quæ ipsemet iudicium facit sic,

At vero, si rite fidem obseruata merentur,

Non ita censendum.—De elementis quoque cum loquitur, minus probarim epithetũm,

Sic elementa modis variis se grandia vertunt.

Sonus est in voce, at malim, *mutua*, quid enim est *grande elementum?* Est etiam sic scriptum,

Aspice candentes magni qua Cancer Olympi

Excubat ante fores, & brachia tendit aperta.

Malim tamen *summi*, quam *magni*, quibus locum declararem. Neque *fores* ibi cœli: sed arx potius. In ariete vero, aut Capricorno fores. hinc enim redux annus. Tum *Cancer* pro excubitore ineptus est. accommodatior Scorpius: atque hoc ipso Leo. Præterea ignaua illa, *brachia pandit aperta*, aut otiosa. In illis autem præter loquutionem nescio quam, dicat quare *prælia* cum posuit, *arma* addidit. Sic enim scribit,

Bellipotens Mauors, animis cui prælia & arma,

Vindictaq; manent.—Sane in præliis arma sunt. Loquutio vera est, vt illa Homerica,

Ἀλλ' οὐκ ἀτρεμέοντι ἀγαμέμνονι ἥνδανε θυμῷ.

Sic exuperat *sopor* post *somnum*,

Intereat dulces somnos, noctisque soporem

Omnia per terras animalia fessa trahebant.

Nescio an alius dixerit, *trahere soporem*. & *cætera*, non *omnia* dicendum. ipsi enim quoque erant animalia. In illis autem decrescit oratio,

—summissq; voluti montibus amnes,

Præcipites secum syluas, secum aspera saxa,

Secum armenta trahunt.—Minore enim opera trahere armentum, quam sylua. Sic depressiores sunt domus, quam syluæ, ille tamen dixit,

—super & nemora alta, domosque

Turbidus—Neque probes modorum mutationem. Pauperis enim ingenii est, aut negligentis, aut confidentis,

Qui status illorum fuerit, qua signa dedere

Sidera, quid nostris cœlum portenderit annis.

Euam illa,

—Stygiaq; ab sede laborem.
Pestemq; horribilemq; famem, bellumq;, necemq;.
aliter dicerem,
—Stygiaq; ab sede furorem,
Pestemq;, horribilemq; famem, belliq; labores.
Neque illud vllo modo placet,
En etiam cèu nos agerent crudelia nulla.
Neque de ceruo vno, *capita* in numero plurali,
Cui nuper ramosa ferens ego cornua ceruus
Aeria victor fixi capita ardua quercu.
Neque enim sic dicam vt *pectora*. Vsus enim hoc extorsit. illud non admisit.
Hic dea, vicino quæ sese fonte lauabat.
Calliroe, liquido ex antro per lubrica musco
Saxa fluens—
Quomodo dea fluens?
Quomodo fluens lauet se fonte? Multis hoc euenit summis viris, vt cum quædam mutent, ea relinquant, quæ cum inductis non cohæreant.
Ibi quoque exundat,
Qui Solis violatis aues, sacrasq; volantes
Hesperii. — Sed & quod oblitus fueram dicere, valde abscedit à vera philosophia,
—Nascuntur pecudesq;, feræq;
Sponte sua.—Qui hoc dicat, possit in hac sententia facere progressus ad hominis vsque fortuitam generationem. Quod vero attinet ad numeros, versus ille minus placet,
Et faciles ortus habet, & primordia præsto.
Neque si causam quæras, vllam in promptu habeo, quam dicam. Solum id profiteri possum degenerem mihi videri, neque næuum esse in tam bello poemate, sed luxationem. Ille vero diuinus est,
Nec monumenta patrum seri videre nepotes.
Malim tamen *sensere*, quam *videre*, Iudicium quoque tanti viri in illo considerandum,
Omnis & euentus tanti via prima patescet:
potius quam *patebit*. at ille minus satisfacit,
—æquabit pelago freta læta sonante. Plus arridet, *vastis freta læta ruinis.* Sic ne ille quidem aut animum, aut aures explet, *Sidere sub certo fieri, & per secula longa.* mallim, *& per secula gigni.* Sed & quod per initia positum est, vellicat acrem auditorem,

Europam

Europam, partimq; Asia, Libyaq; per vrbes.
Offendit enim prima syllaba secundæ vocis, sequens sibi similem vltimam prioris. Præterea vt non per totam *Europam*, ita aduerbium *partim* minus consulto attribuitur *Asia*. melius videtur *diuesq; Asia*. Sic illum pauci, quanti sit, designabunt,

Quarta luce frequens fato perdebat acerbo.
Nam neq; epithetum hic hoc placet, & syllabę postremę vtriusque vocis eandem habent consonantem. Denique versus mihi plebeius videtur. cui quem volui subsistere, longe fuit deterior,

Fato instructa fero, paucis lux quarta pepercit.
Posui vero ingenue, vt intelligeres quam parum mihi plaudam, & quem raro bene cadat, bene scribere. Hunc vero nequeam mutare, nisi etiam superiores, qui optimi sunt, inuertantur. Illa autem faciliorem admittunt censuram,

Ecce aliquam tussis subito irrequieta tenebat:
Nec longe mora mortis erat, namq; acta repente
Circum præcipiti lapsu, reuomensq; supremam
Ore animam, socias inter moribunda cadebat.

Huius vltimi verbi sonus non placet. neque scio quid sit, extrema anima. & non cohærent illa duo, aduerbiũ *subito*, & verbum *tenebat*. Hoc enim est τείνω subitum autem tenorem habet nullum. Neque neges fuisse mortis moram *longe*. Profecto prope quem mors est, procul ab eo est *mora mortis*. Ita scriptum est in duabus editionibus. Cęterum quia descriptores isti deformant optima quæque, fortasse *longa* fuit epithetum, non aduerbium. Fauendum est enim ciui optimo, præstantissimo post Virgilium, poetarum. Ne sic quidem tamen carebit calumnia. Nemo enim dicat longam mortem. Sic igitur olim commentus fueram,

Ecce grauis motu correptam tussis acuto,
(Nec certa mora mortis erat) agitata repente
Pulso pectore corda quatit, remouensq; supremam: vel, *fundensq; ruentem Ore animam socias inter moribunda reliquit.*
sicut est apud Virgilium,

—vitamq; reliquit in astris. Videtur autẽ posuisse animæ vomitum propter tussim. At vomitus à ventriculo: tussis à pulmone. Quare illa quoq; ausus sum, *Ecce autem subito tussis quassata tumultu*, aut *concussa*: *Præcipitiq; grauis lapsu circum acta repente Corruit infelix, animamq; reliquit in aruis.*
Secundi libri initio,

Nunc age, quæ vitæ ratio, quæ cura adhibenda:
maluit, quam *petenda*. Quod admonui, vt maximi poetæ iudi-

cium ne te præteriret. Ille sonus infelix, *Ille subit magnos terra miratus hiatus*. & verbi tempus præsens, quam præteriti participium, magis conuenit. Malim sic,

Ille autem vastos terra miratur hiatus. aut, *Ille autem subiens*. PONTANVS coniunctioni non pepercisset, *—subit magnos terra & miratur*.

QVARTA ÆTAS. CAP. V.

HActenus non solum cum opinione hominum, verum etiam cum inuidia luctati sumus: quorum alterum iudicio nostro maximum negotium facessere potest: alterum etiam boni viri nomen labefactare. Veterum n. poetarum opera examinare nulli vitio datum est. Nos vero, qui non paucis monumentis eandem quæsiuimus gloriam, cuius aditus tot tantisq; ætatis nostræ viris patuit, non defuturi sint, qui putent illorum depressione, ac ruinis extollere nostra velle, atq; aliis anteferre. quorum ego animos neque castigo, neque mihi potius, quam meum, censeo respiciendos, quem scio candidissimum atq; humanissimum, non tam sibi velle comparare principatum, quam aliis ostendere. In nostris etiam poematis, id quod multis aliis in locis quoque professi sumus, si quis suum dignetur exercere iudicium, magnam à me is inibit gratiam: cuius opera nostri labores meliorem speciem consequentur. Sciat ille tamen, quod in alienis fecimus, in nostris item facere potuisse. Cæterum vel alia studiorũ genera, vel negotia, vel ipsum otium quoq; obruisse non ignauam voluntatem. Nunc ad proximam nobis ætatem transeamus.

MACER, SERENVS, SIDONIVS, CALPHVRNIVS, NEMESIANVS, BOETHIVS, AVSONIVS, PAVLINVS, CLAVDIANVS.

MACRVM, qui Augusti fuit tempore non hunc esse, cuius de herbis circumfertur poema, satis constat tum ex quibusdam barbaris nominibus, tum ex Plinii ætate: cuius authoritatem cum ille suis versib. interponit, quanam ratione ab Ouidio inter æquales suos recenseatur? Is igitur, cuius opus in manibus habemus, neque poeta fuit, neque bonus medicus, neque sincerus verificator.

Paulo mundior SERENVS SAMMONICVS: verũ adeo tenuis, vt nullum vnquam æque meminerim. vtitur tamen vocib. valde bonis. vt *Porrigo. Oscedo*: & poeticis, vt *sanescere*. Ausus & componere *dulcacidus*, quæ Africani vocant *Muzi*. Verũ, vt tumor dicitur, ita ab eodem *duror*. paucissimis figuris vtitur.

Seu Salamandra potens, nullisq; obnoxia flammis

Eximium

Eximium capitis tactu deiecit honorem.

SIDONIVS accuratus: aliquando etiã anxius, plenus electorum verborũ & sententiarum, quas acutas breui cõcludit gyro.

CALPHVRNIO qui post Maronem primas deferant, inueni. Quod iudicium neutiquam probatur mihi: Laxus enim, & tumidus est. Is tamen cum versus sæpe fundat non contemnendos, permittit me legentem dormitare. nusquàm acuit, nusquam tenet: atque frequenter absoluere, quæ vix dum occœpi videre. Primam igitur Eclogam ad Pollionis Virgilianæ normam cum elaborarit, diuinitatem illam plane rusticã fecit. Nec minus in secunda Musam Damonis & Alphesibœi: in qua etiã cum pastoralium cãtionum admiratores faciat Satyros & Faunos, iudicem constituit Thyrsin, non illorum quempiam. Neque cum illo dicas,

Et mea frondenti circumdat tempora tæda.

Tæda enim nullo modo frondet, nullis argumentis humanis inclinari potest ad plicationes. Quare igitur non dixit, *Pinu*? De teda quid sit, satis est à nobis dictum apud Theophrastum. Tum autem quid est, *mitia Pomona*? post tot secula iam sit omnibus natura. Qui sequuntur versus sexdecim, non sunt aspernandi: cæteri parum sapiunt. Tertia puerilis. & illo versu agnoscas illius ambitionem.

Et matutinas reuocat palearibus herbas.

Quod enim taurorum genus ruminat *palearibus*? Par cura cum in eadem acerbam dicit noctem, Lycidæ quoque carmen totum nihil nisi rus est: sed illud Catullianum: scilicet infacetum. Quarta vero, propterea quod immodica est, placuit ad hæc pauca reducere,

Dum medio somnus tacitum pecus obsidet æstu:
Nos quoque lenta sinu gelido iuuet umbra canentes
Murmure, dum certat cantantibus humida rauco
Ripa, leuatque dum vicini spiritus amnis.
Ab Ioue principium, si quis canit AEthera, sed qui
Carmina Cæsareus trepidus meditatur ad aras,
Vota sui cantus, & semina sumat ab aris.
Ipse mihi, qui nunc præsenti numine terras
Perpetuamque fouet cœlesti pectore pacem,
Pierium decus augusto spirabit ab ore.
Huc ades o, nec sperne feros mitissime montes,
Sacra triumphales vbi pascit laurus honores.
Ecce pater patrium qui alte tibi temperat orbem
Iuppiter, imperio furtim digressus ab alto,

Cressia rura petit facilis, curisque solutus
Carmina Dictaeis audit Curetia sylvis.
Aspice, vocales audito ut Caesare sylvae
Excipiunt cantum faciles, motoque fruantur
Numine, & adultus caelo vigor excitat agnos?
Proximus ille Deo est, deus est ut proximus illi.
Cuius ad auditi caelestem hominis auram
Iam distenta magis demittunt ubera matres,
Prata virent, rident horti, foecunda gravantur
Arbusta. pigra prius non nota semine tellus
Incaluit, vernatque frequens hyemalibus arvis.
Fascinus procul at est, nec succo exhausta malignis
Messis hebet loliis, nec inertibus albet avenis.
Iam positos fessus poterit spectare ligones
Fossor, & invento laetus requiescet in auro.
Dii, precor, hunc iuvenem, quem vos (nec fallor) ab ipso
Aethere demissum voluistis condere terras:
Vincere longaevum famulantia saecla iubete:
Et date perpetuo caelestia fila metallo.
Sit deus hic, nolit mutare palatia caelo.

VERUM nimis in hoc laboravimus,

NEMESIANUS enim vocat nos longe hoc castigatior: ad quem Flavius Vopiscus cum scribit missas Eclogas à Calphurnio: iudicandum relinquo uter alteri furatus sit versus illos.

CALPHURNIUS.

Te sine, vae misero mihi, lilia nigra videntur,
Nec sapiunt fontes, & acescunt vina bibenti.
At tu si venias, & candida lilia fient,
Et sapient fontes, & dulcia vina bibentur.

OLYMPIUS.

Te sine, vae misero mihi, lilia nigra videntur,
Pallentesque rosae, nec dulce rubens hyacinthus:
Nullos nec myrthus, laurus nec spirat odores.
At tu si venias, & candida lilia fient,
Purpureaque rosae, tum dulce rubens Hyacinthus:
Tum mihi cum myrtho laurus spirabit odores.

IDEM.

Idas ille ego sum Donace, cui saepe dedisti
Oscula, nec medios dubitasti rumpere cantus,
Atque inter calamos errantia labra petisti.

CALPHURNIUS.

Ille ego sum Lycida, quo te cantante solebas

Dicere

Dicere felicem: cui dulcia sæpe dedisti

Oscula.—atque illa eadem.

CALPHVRNIVS.

Vt Lycidas domina sine Phyllide turbidus erro.

NEMESIANVS.

Pallidior buxo, violæq; simillimus erro.

Idem vero De venatione librum edidit valde bonum, valdeque luculentum: de quo nunc nihil. Cum Gratio nanque in optima poeseos ætate comparauimus.

BOETHII SEVERINI ingenium, eruditio, ars, sapientia facile prouocat omnes autores, siue illi Græci sint, siue Latini. Seculi barbaria eius oratio soluta deterior inuenitur. at quæ libuit ludere in poesi, diuina sane sunt. Nihil illis cultius, nihil grauius. Neque densitas sententiarum venerem, neque acumen abstulit candorem. Equidem censeo paucos cum illo comparari posse. Valla docet eum Latina loqui: at Vallum BOETHIVS bene sapere.

IAM vero cum PAVLINO suo sese offert AVSONIVS. Paulini igitur probitatem legis in ipsius epistolis. neque solum hoc, sed etiam animi æquabilitatem, quam cum suo stilo communicauit. Fere enim quibus quisque moribus præditus est, eos etiam transfundit in suam dictionem. id quod in Messala notauit, & in Cęsare Quintilianus. Ausonii vero ingenium magnum, acutum: stilus duriusculus. Multa scripsit, non solum varia, sed etiam varie. Quare quid facere potuerit, non quid fecerit, potius iudicandum. Vtinam Epigrammata ne scripsisset. Nam & inculta sunt pene omnia, & omnia dura: quædam etiam inepta, aut frigida, aut friuola, vt è Græcis satis habuit quæ exprimeret. nonnulla vero adeo fœda atque detestanda, vt neq; scriptore, neque auditore digna, non in spongiam incumbere merita sint, sed solis flammis expiari posse videantur. Sane sibi multum placuisse constat ex incuria scriptionum futurorum seculorum securum, cum sibi videretur sui esse princeps. Eum vero piguisse castigationis videmus in ipsis Iambis: quos cum puriores inchoasset, lutulentos fieri permisit. Nonne potuit?

Contentus esto Paule mi

Ludente Pauli pagina. At maluit Spondeo contaminare,

Lasciua ò Paule pagina. Sic,

Declinas, vt Lucas bouas. potuit purius, *Horre'cis.* Ad eundem modum, cum tamen longe concinniora posset, neglexit curam in ludo septem Sapientum. Ponemus igitur ad iuniorum vtilitatem, quæ voluit, & quæ potuisset,

Septem Sapientes, nomen quibus istud dedit,
Septem Sapientes, nomen hoc quibus dedit.
Quid erubescis, tu togate Romule? O togate Romule.
Scenam quod introibūt tam clari viri. Scenam tuā introire.
Campus comitiis, vt conscriptis curia, Campus comitii est, vt Senatus curia.
Ædilis olim scenam tabulatam dabat, Ædilibus olim scena tabulata extitit.
Subito excitatam nulla mole saxea, Subito excitata mole nulla saxea.
Octauianus, concertantes sumptibus, Æmulantes sumptib.
Sed quid ego isthaec? non haec causa huc prodit,
Verum quid ego haec? non hacce causa.
Qui condidisset primas partes mœnium,
Prima septa mœnium.
Scitis profecto, quae sint, sed si memoria,
Scitis profecto quae, sed hic sine memoria.
Rebus ut nostris claudit, venies Ludius,
Ecce ludius.
Finem intueri longa vitae, quae iubes, Longe intueri terminum vitae iubes.
Καιρὸν γνῶθι, quod tempus vt noris iubet, Καιρὸν γίγνωσκε. aut si vis id seruare,
Cognosce tempus γνῶθι καιρὸν est idem, aut, Quod nosce tempus,
Sed καιρὸς iste tempestiuum tempus est. quanquam veteres comici etiam suis in carminibus ita pronunciarunt, vt ne consonātium quidem positione efficeretur quominus syllaba breuis, breuis esset: alii tamen nulli poetarum licuit. Illi enim soli quasi quotidiano sermone vtebantur. Itaque vox haec *tempestiuum* vbi libuisset, media priore correpta enunciabant: id quod etiam hoc in versu Ausonius facere poterat. quippe vt *temporis* media breuis, ita & eius compar in deducto. At vero castior lex in hisce versibus. quare & festiuius,
Sed καιρὸς iste tempus ipsum est temporis.
Sane peracute,
Quod est Latine, plures hominum sunt mali: imo, *plurimi.* sic & versus purior erit, & Graecum expressius, *οἱ πλεῖστοι.*
Ἄριστον μέτρον esse dicit Lindius, Ἄριστον, esse μέτρον, inquit Lindius.
Neque esse me primum, vnum vestrum existimo,
Neque esse me primum, vestrum ad vnum.
Quarentem, qui sciam primus Sapientium forem: Vt

Vt in orbe tereti nomen insertum incideret.
& mutila est oratio, & versus non boni.

Nam suscitanti rite cui primas daret
Sapientia: imperauit vt ille omnium
In orbe tereti nomina ipsa incideret,
Vt quod dixisse Crœso regi existimor.

Vt me quod vni dixi Crœso existimant.

Rogat beatum prodam, si quem nouerim.

Iisdem verbis alia collatione satisfacias,

Prodam beatum, nouerim si quem rogat.

Sic & illo, *Telena dico ciuem non ignobilem,*

Ciuem Telena dico,

Pro patria pugnans iste & tam obiecerat.

Pro patria, cui pugna vitam dempserat.

Finis agelli proprii nunquam excesserat,

Finis agelli excesserat nunquam sui.

At ille ridens, Quò deinde me ponis loco? Aufer *ridens*, vel Ridens, at ille, Me ergo quo ponis loco?

Beatus orbe toto qui solus vocor. Toto beatus orbe.

Relinquo regem, bellum ille in Persas parat,

Exercitum in Persas parat.

Profectus, & deuictus, & regi deditus,

Profectus, atque captus est:

non enim deditionem fecit, sed proditus fuit, vt ait Herodotus in 1.

Per miu strorum ducitur lectam domum. Puto esse mendũ, Eò per ministrum: vt si genitiuus concisus, vt apud Terentium *Æquûm & iniquum.*

Reliquum quod esset vita totum degeret, Id omne degeret,

Ego duorum regum & testimonio

Laudatio, & probatus ambobus fui.

Concinnabimus & versum & sententiam. Nam qui sensus hic, Testimonio Crœsi & Cyri, laudatus fui Crœso & Cyro? Etenim iudex laudat, aut vituperat ex testimonio. Est autem iudex aliud à testibus. Quare sic accipiendum est: Ab vtroque vtriusque testimonio probatus fui. At hoc ea verba non sonant. Sic igitur dixerim. Ego regis vtriusque testimonio.

Quodq; vni dictum est, quisque sibi dictum putet, Vniq; dictum quisque.

Ego iã peregi qua de causa huc prodii, Cuius ergo huc prodii.

Lũbi sedendo, oculi spectando dolent, non immutabimus, quia Plauti est, quare non recte addiderunt copulatiuam, *oculique.*

Manendo

Manendo Solonem, quoad sese recipiat. insuauis versus. & vox illa, *manendo*, aliud quærit quod doleat: sicuti *oculis spectando, lumbi sedendo.* Quid igitur *manendo*? quare sic dixerim, Vtriq; manendo, Solon quoad se recipiat.

Breuitate nota, qua Lacones vsi sunt. ausim dicere scriptam à poeta, Vtimur.

Dixi, Valete memores, plausum non moror, Memores valete.

Cleobulus ego sum parua ciuis insulæ. Ciuis exiguæ insulæ.

Ἄριστον μέτρον, quem dixisse existimãt. Quem μέτρον ἄριστον protulisse existimant.

Interpretare tu, quid orchestra maximam
Gradibus propinquis in quatuordecim sedes:
Ἄριστον μέτρον, an sit optimus modus.

Voluit plautissare,

Interpretare tu, qui ad orchestra latus
Gradibus in istis quatuordecim sedes:
An μέτρον ἄριστον optimus siet modus.
Per ordinem dixisse ex isto loco,
Afer poeta videtur, Nequid nimis.
Per ordinem videtur ex isto loco
Sumpsisse Afer poeta suum, Nequid nimis.
Rebus creandis dixit, vt vates Pindarus, Vt ex me Pindarus.
Dedere piscatores extractum mari.

hic videntur deesse aliqua, neq; cohærent quæ sequuntur

Nanque hi iubente Delio me legerant.
Cuique munus hoc sapienti miserant. Quomodo si legerãt Thaletem, miserant cæteris aliis? quare non recte inferret,
Ego recusans, non recepi, sed dedi
Ferendum ad alios, & quæ sequuntur. quare sic dixissem,
Tripodem ex profundo retibus tractum mari
Apolline id iubente, tanquam principi,
Septem sapientum dedere piscantes mihi:
Ego recusans non recepi. &c.
Is, qui ego sum. causa sed in scenam fuit, Dixi, quid ego sim,
Ἐγγύα παρὰ δ' ἄτα, ecce dicimus.
Latinum id est sponde: noxa præsto est tibi.

melius,

Sententia mea est, ἐγγύα, παρὰ δ' ἄτα.
Latina, Sponde noxa præsto sit tibi.

Gratum hoc officium maneat ambobus tamen.
Pars plaudite ergo: pars offensi explaudite.

inuerte priorem,

Gratum

Gratum maneat officium hoc ambobus tamen.
Pars plaudite ergo: offensa pars explaudite.
Beas Prienens dixi, οἱ πλεῖστοι κακοί. non collidit,
Latine dictum, dictum Latine.
Malos sed imperitos dixi, & barbaros, Malos sed accipe imperitos.
Qui ius, & aequum, & sacros mores negligunt, Et sacra morum.
Iam fugit illum inuisum nomen mali, Iam fugit illum hoc nomen inuisum.
Et esse καιρὸν tempestiuum quod vocant. Est καιρὸς is quem temporis articulum vocant.
Romana sic est vox, Veni in tempore, Romana quoque vox illa, Veni.
Reputate cuncti, quotus offensam incidat, Reputate nunc cuiusmodi offensam,
Μελέτη τὸ πᾶν, qui dixi, & dictum probo, Qui dixerim, dictum probo.
Locare sedes, bellum gerere aut ponere. Gerere bellum.
Agere volentem semper meditari decet. Semper volentes agere.
Nam segniores omnes inceptis nouis, Nā segnior fit omnis.
Incogitantes fors, non consilium regit, Incogitantes forte non consulto agunt.
Sed ego me ad partes iam recipio. Plaudite.
Meditari vt vestram rem curetis publicam.
Sed ego domum iam me recipio. Plaudite.
Vestram meditari rem studeatis publicam.

Hæc ita sunt ex illius viri ludo Sapientum. In quib. maiore scribendi, quam cōmentandi labore affecti sumus. Non vt bonum poetam lacesseremus, illius enim adeo fuimus studiosi, vt præter vulgatas emendationes, amplius quadraginta loca, sed illustria, restituerimus. Nihil vero magis excitare posse ingenia studiosorum, quam hæc iudiciorum concertatio. Proinde in hisce nos exercitatos sciant poeseos candidati: vt procul ab ignauia nihil incultum, nihil plebeium aut cogitemus, aut excogitatum foueamus. contra enim nobis atque Iurisconsulti sanxere, faciendum est. Illis enim ita videtur, Præclarius consuli rebus humanis, si decem sontes absoluantur, quam si vnus innocens damnetur. At enimuero poetæ id agendum est, vt potius centum bonos versus iugulet, quam vnum plebeium relinquat. At nuper extitere quidam versileguli, qui sine numeris, sine sale miserrima

Sententia Iurisconsultorum.

miserrima quædam Epigrammata edidere, atq; ipsis commentum placet, quos tantum abest vt probem, vt eos cum Megarensibus neque secundos, neque tertios, sed neque in numero poetarum, at enimuero ne in vmbra quidem numeri existimē. Verum ad Ausonium, Interest & illud poeticæ reipublicæ, vt quis illis senserit versibus, videamus.

Qua caret Æthiopum plaga peruigil, irrequies gens.
Semper vbi æterna vertigine clara nitet lux.

Si qua enim gens minimo die vtitur, & ęque minima nocte, ipsi sunt Æthiopes: siue qui sub Ægypto sunt: siue qui in extremis Africæ partib. agitant. Longo enim interuallo supra Lunæ orbem habitent necesse est, qui extra terrę vmbram perpetua luce vti volent. Inter cętera vero eius poemata sunt quæ ipse partim εἰδύλλια, vt Gryphum de numero ternario: partim vocat Eclogas. sic enim inscribitur ea, quæ vitæ nostræ miserias describit, valde sane bona, & quouis magno poeta digna. Sed longe illustrior illa, in qua Cupido cruciatur. Est enim docta, candida, neque carens numeris: velut illis versibus, in quibus est tergemina distributio,

Parte truces alia strictis mucronibus omnes,
Et Thisbe, & Canace, & Sidonis horret Elisa,
Coniugis hæc, hæc patris, & hæc gerit hospitis ensem,

quanquam etiam melius puto,

Coniugis hæc, patris hæc, ast hæc gerit—

In illo Epigrammate sibi contradicit,

Non est diues opum, diues: nec pauper, inopsq;
Infelix: alio nec magis alter eget,
Diues eget nummis, cerealis munere pauper.
Sic cum egeant ambo, pauper egens minus est.

In secundo versu negat alterum altero egentiorem: in quarto affirmat diuitem plus egere. quod sic poteris castigare. *Si plus alter eget: pauper egens minus est.* memini olim à nobis breuiore congestum gyro hunc ad modum,

Non est diues, opum diuis, si descupit vltra.
Diues erit solo nomine, quisquis eget.

In illis vero videtur abiecisse spem seruandi modum. Etenim in Epigrammate de fratrum falsis nominibus, pro elegiaco pentametro senarium posuit,

Falsum nomen vtriq;, sed ut verum sit vtriq;.

Ego vero etiam à tirunculis poeticæ puto posse substitui quinarium: cuiusmodi fuerit ille,

Falsa ita, verum ita tu nomina vera dabis.

Etiam

Etiam acutius de statua Ruffi sic,

Hæc Ruffi statua est, immo, si saxea, Ruffus

Ipsemet vnde id ais? saxeus ille fuit.

Operam vero totam in illo perdidit, cuius argumentum lepus est cane marino captus. Nanque & pelagius piscis est canis, & lepus aquas odit. Potus autem gratia non petet mare. Sed & tres caniculas auferat è mari fuga sua lepus, si ab illis pede mordicus corripiatur. Heroicùm quod initium libri facit, non est contemnendum. Meretur enim laudem tum argutia, tum numeris. Multa nanque in eo bona sunt, & magno poeta digna. Quare vero mihi non penitus satisfaciat declarandum est. Ponit in Imperatore virtutes duas, belli & eloquentiæ poeticæ. Concludit tamen vnum tantum: de poetica scilicet,

Exultat AEacide, celebraris vate superbo

Rursum, Romanusq; tibi contingit Homerus.

At in principio duplicem petebat coronam. hic vnam dat à poesi. Nobis commodius videbatur, si non Homerum solum, sed & Achillem faceret: neque sic languide, sed hac argutia, vt Augustus esset Achilles Homero, Achilli autem Homerus,

Ingentem AEacidem celebrat Romanus Homerus.

Idem Mæonio vati celebrandus Achilles.

Qui vero versus positi sunt in præfatione, pleni sunt ingenio, candore, venustate. In illis tamen duobus versibus non deest quod offendat.

Insanum quamuis hyemet mare, crudaq; tellus

Seminibus, bello nec sit aperta manus.

haud enim scio, an dicas manum apertam bello. Præterea secundum membrum illud, *crudaque tellus Seminibus*, caret verbo. neque ei accommodare possis aut præcedens, *hyemet* : aut sequens, *nec sit*, negat enim. Quare vt hoc reddi queat, potius dicam *coctaq; tellus*: scilicet, *non sit*,—*coctaq; tellus*

Seminio, aut bello non sit aperta manus.

& quia *cruda* epithetum arridet, sic etiam liceat,

—*crudaque tellus*

Arua neget: id est, arationem. excogitaueramus etiam illud, *sit seges*. cæterum, vt & quod sequitur componas meliorem in modum, ita dixerim,

Seminio, & bello sit minus apta manus.

Quod si refugis vocum illarum allusiones, *minus, manus*: sic agas, *nulla sit apta manus*. Mosellã adeo excoluit, vt ea sola magni poetæ nomen sibi comparare potuerit. Est n. in ea multa

ars tum dispositionis, tum eloquutionis. Multa lumina figurarum, multum ingenii deprehendas. Candide simul atque acute dicta multa, quæ ad iudiciorum exercitationem subiecimus,

—luceatque latetque Calculus.—

Vibratas patiuntur aquas—

—vicinique timent decrescere montes.

Tota natant crispis iuga motibus, & tremit absens Pampinus—

Nonnulla tamen loca sunt, in quibus acquieuisse videtur fiduciæ suæ. Contentus enim fuit tum voculis, tum numeris minus exquisitis: qualia sunt, *simulam ne, decoramine, alius flexus solamen, luctamen*; sic, *trihorsa*: quo & alibi vtitur. Etiã cũ dixit,

Subter labentis tacito rumore Mosellæ,

videtur posuisse *rumorem* pro strepitu. Sed & verbum *fluitare* non ausum statuere pro natare. neque dixerim pisces fluitare, qui natant: sed cum mortui sunt, & salo agitantur. sic fluitant ligna, quæ fluore temere feruntur. At ille de Glauco dixit,

Inter captiuas fluitauit præda cateruas.

quo in versu etiam animaduertas, non natasse Glaucum inter captiuos pisces. Quos enim non teneret, quonam modo diceret *captiuos*? nisi intelligas eos, qui antea capti, saltu libertatem vindicarant. Omnino autem *fluitare* est, quod Græci ἐπιπολάζειν. Sed & eundem Glaucum iam piscem factum cum appellat nouum ponti accolam, abutitur Latina puritate. Ante enim, quam piscis fieret, accola maris erat: piscis vero factus, incola. Villas quoque ac prætoria vbi describit alia in rupibus, alia in collibus, alia in recessu posita, semel ea, quæ in pratis sunt, repetit iterum. Vsurpat etiam vocem hanc, *fluores*, pro fluentis, haud satis accurate. Sed & fluuiorum nomina fœminini fecit generis,

Nanque & Pronea, Nemesaque adiuta meatu
Sura tuas properat non degener ire per vndas.
Sura interceptis tibi gratificata fluentis,
Nobilius permista tuo sub nomine, quam si
Ignoranda patri confunderet ostia ponto.

Numeros autem valde obscurant duæ, præter cæteras voces: *natatu* & *meatu*. Nanq; alium audis in illis sonum: *frustrata vocatus Hasta meos.*—atq; huius quidem tanta frequentia est, ac potius inculcatio vt vellicet aures auditoris. Itaque iniuriam fecit sententiæ generosæ illius versus cauda,

Et sulcata leui crispatur arena meatu,

Malim sic,

Quod

Quod sublata leui flexu crispatur aruna.

Insuauis & ille,

Tu mihi fluminei habitatrix Nais in oris.

Nouies enim exilis illa vocalis posita est.

Tu mihi caruleis ludens lasciua sub vndis,
Lubrica fluminea Nais Vetus accola ripa
Squamigeri gregis edo choros: patrioq; sub alueo
Differe pe pelue florentes amne cateruas.

Mutabis & illa,

Sic vires Ismarius super aquora Thracia collis:
Sic mea flauentem pingunt vineta Garumnam:

ad hunc modum,

Sic vires Ismarius late super aquora collis
Thracia. sic celerem pingunt vineta Garumnam.

Neque enim flauus vnquam Garumna est, nisi cum Tarnem excipit turbidum è Rutenis. Et cum dixit,

—Pangaa Lyao: quinto ab eo versu,

Conseritur viridi fluuialis margo Lyao:

non potest insuauius disponi *margo Lyao*, concinnius *ripa* quam *margo*; quam vocem si retinere velis, ita degeras.

Conseritur viridi margo fluuialis Iaccho,

Par superiori numerus exilis vocalis.

Summis quippe iugis tendentis in vltima cliui. malim,

Quippe iugis pronus qua tendit in vltima cliuus. vel,

Quippe iugis qua deuexus petit vltima cliuus,
Pingitur amnicola margo fluuialis Iaccho.

Verum satis hæc futura spero ad acuendam eius, quem formamus, poetæ diligentiam. Permulta nanque sunt, in quibus vel vim, vel venustatem, vel denique cultum desideres. Cæterum tanta sunt merita cæterorum locorum, vt gratia sui facile obruere possit animos perfectionis studiosos. Nunc ad Claudianum transeamus.

Maximus poeta CLAVDIANVS, solo argumento ignobiliore oppressus addit de ingenio, quantum deest materiæ. Felix in eo calor, cultus non inuisus, temperatum iudicium, dictio candida numeri non affectati, acute dicta multa sine ambitione quorum aliqua posui,

Dissensuq; alitur rumor: vbi *rumor* nõ procul abest ab eo significatu, quem supra notabamus apud Ausonium. & illud,

—Spatium non inuenit ira: Nec locus est odiis.—

—& puluere raro
Per partes tegitur, nusquam totiesq; sepultus.

iret adhuc in verba dolor.—

Restitit in speculis fati.—Idem de Eunucho Eutropio Consule.

—*titulumq; effœminat anni.* De eodem,

—*nubas ducasue licebit; Nūquā mater erit; nunquā pater.*—

—*& pax à fonte profecta Cum Reni cr[e]scebat aquis.*—

Et illud,

Atq; illic domitus, vix tandem interprete casu,
Agnouit dubiis illusa vocabula fatis. &,
Plus error decuit, de cultu & comptu Veneris.

De Phœnice,

Componit bustumq; sibi partumq; futurum,

Et illa de eodem,

O senium positure rogo, falsisq; sepulcris
Natales habiture vices, qui sæpe renasci
Exitio, proprioq; soles pubescere letho.

Et elogium de eodem,

O felix, hæresque tui.—&,
—*moritur te non pereunte senectus.*

Item illud Maronis, *Rimanti telum ira facit.*—
In iaculum, quodcunq; gerit, dementia mutat:
& quæ sequuntur. De Apono,
Admissiq; oculos, quo vetat ira calor.

Cuiusmodi argutias tam ex hoc, quam ex aliis, operæpretium est subiicere oculis poetæ nostri. Excitant enim languentes animos ad non vulgares inuentiones, multumque conferunt ad Epigrammatum conclusiones. Quærunt autem doctiores, rectene factum sit à Claudiano, cum maximæ suorum librorum parti affixerit præfationes. Nam quod apud alios non inueniatur, apud illum vitium putant. Primus, quod equidem sciam, & solus veterum, fecit id Persius. Arbitror ego, cum recitaturus esset sua poemata Claudianus, citharœdorum more versiculos illos prælusisse. Licuit vero, qua libuit. Quæ si quem offendant, iis omissis illico iustum opus aggredi ius esto. Ac quanquam libri de Raptu Proserpinæ sunt candidi, culti, tersi, numerosi: nonnulla tamen animaduersa sunt à nobis, è quorum castigatione multum fructus capere possimus. Inprimis non placet illud:

Mens congesta iubet.—Quid enim est *mens congesta*? non nisi multa congeruntur: ac fere congeries sine ordine. Quod aliis dictum est.—*procul procul este profani*: ipse dixit,—*gressus remouete profani.* Est autem Syluæ propior impetus, quam iusti

Iusti operis aggressū, simillisque Callimachi Hymno, quem Apollini nuncupauit. Et illa,

Angues Triptolemi strident:—melius, *Triptolemi strident angues.*—& malim *rutilas cristas.* quam *roseas.* Nimis enim delicatum epithetum. Quare vero adiunxerit Bacchum Hecatæ, non cuiusuis est explicare. Sane τὰ συβάζια nocturna sacra Libero, cum Hecatæis concelebrari solita erant. Habes apud Oppianum, apud Demosthenem συβοῖ, vt ἄοι. Ego vero ferocem Proserpinam neutiquam dicerem, cum rapta fuit. quippe virgo simplicissima, ac lenissimæ deæ filia, ac Iouis opulenti. non damnabo quod ponam, sed conferam cum pari, quod videbimus, an sit melius,

—*& dira riget inclementia forma.* Sane bene præponitur epithetum: non tamen sæpe optime. Iam vidimus illud Maronis,

—*& vinclis innaret Clœlia ruptis.* Sic puto accuratius futurum fuisse,

—*& forma riget inclementia dira.* Nam suspensus animus in forma expectat cuiusmodi futura sit. & diritas est in ipsa voce, *dira.* qui sonus explet animum in fine orationis.

—*si nobis noxia vires*
Cum cœlo fortuna tulit, non robur & arma
Perdidimus.—Fugit me ratio, quare *vires* à robore disiunxerit. Dixerim,

—*si nobis noxia sedem*
Cum cœlo fors eripuit.—Neque ambiguo vteris. verbum nanque *tulit.* & attulit est & abstulit. Importune autem causam quærit incendiorum Ætnæ ex persona sua. Quid enim nunc agat Physicum? Si quem hæc narrantem introduxisset, pateremur. Nunc excurrit ipse suo relicto argumento. Ad solicitandum Proserpinæ fatum in futuras nuptias, iussu Iouis agit in Siciliam Venerem. sane recte. Palladem addit: sane non recte, Dianam vero etiam ridicule: vtramque virginem: hanc vero etiam vindicem virginitatis. id quod cum mirarer atque reputarem à viro doctissimo nequaquam temere factum, inueni apud Diodorum in v. fabulam: Dianam, Mineruam, Proserpinam socias in Sicilia flores legisse, atque ex eis vestem Ioui confecisse. Quibus nunc poeta Venerem adiunxit ob futuras nuptias, De equis Ditis,

Crastina ventura spectantes gaudia prædæ.
At vnde id sciebant equi? Ne vero verum illud in reposueris inter inculpatos,

Qualis Amazonidum peltis exultat ademptis. sed sic,
Qualis Amazonidum positis agit agmina peltis,
Cum gelidam fossis Arcton populata virago.

Non placet: & puto esse mendum,

—ille nouo madidantes nectare pennas: reponerem *manantes*, Suppudebat pene mouere de statu suo initium libri tertii. Est enim magnificum, & elegans, & politum. Sic tamen plus arrideat nobis,

Iuppiter interea variis Thaumantida nimbis
Præcinctam ire iubet, totoq; arcessere mundo
Numina. quæq; polum radiantibus incita flammis
Quæq; orbis medias sedes, insanaq; ponti
Murmura, & immota moderantur pondera terræ:

—& placidi mirantur numina Fauni. melius *stupidi*. Ibi autem epithetum ignauum est,

—heu fuluæ animo transgressa leænas.

Homericum est otiosa accidentia apponere substantiis. Quid enim est fuluo & diro commune? *Sæua* igitur dicas, Neque assimilatio proba est. Non enim *crudelis Ceres*, quæ nihil scit. Quod autem in Ausonio notabamus, in hoc quoque obseruandum est: in fine carminum *volatu* & *notatu* nobis non placere. Posuit etiam *datur* pro dicitur: sicuti *da* pro dic. versus est in tertio,

Ægida, cap inamq; pater post prælia prædam
Aduexisse datur.—Quo nihil insuauius remotiusue à castitate Latinę loquutionis. Illud quoq; minus cõuenit naturæ rei,

Et rigida multo suspirant fulmine pelles.

Tument enim pelles, aut distenduntur, aut crispantur: non autem *suspirant*. Malim.

Exhaustæq; rigenti infesto fulmine pelles.

Quam naturam æque infeliciter interpretatus est in Cupresso, ex qua faces attribuit Cereri. neque cupressus tedam habet, vnde fiebant olim faces: & nunc etiam in vicinis nostris montanis fiunt è picea. Quod si à Græcis desumpsit, malim castigare, quam sequi.

TERTIA ÆTAS. CAP. VI.

ASCendendum est ad tertiam ætatem, quę post Augustum ad externos vsque imperatores demissa (Neruam dico. & alios) certum suumque genus poeseos comprehendit. Quum enim à superioribus, vnoque Virgilio exhausta essent argumenta omnia, ipsæ dicẽdi leges, omnes excussæ venere: coacti sunt nou. eadem dicere, ne idem dicere viderentur. Quare necesse fuit,

fuit, vt illa gratia simul periret cum ipsa simplicitate. quum tamen essent grandes,& pleni:id quod prætulissent ei,quam pauci consequuti sunt, suauitati. Eos igitur aggrediamur.

MARTIALIS, VALERIVS FLACCVS, STATIVS, IVVENALIS, PERSIVS, SENECA, SILIVS, SVLPITIA, LVCANVS.

A Fœmina incipiendum est. Aiunt enim SVLPITIAM fuisse temporibus Domitiani. Eius Satyra falso Ausonio attributa fuit. Satis enim patet à fœmina factos versus, in quibus Musa cultricem appellat suam: quæq; ait sese primam docuisse Romanas mulieres posse cum Græcis poetriis comparari,

Primaq; Romanas docui contendere Graiis.

In ea multum dexteritatis,ad Satyricam amarulentiam aspirantis. Numeri vero,vt in eo genere poematis,non contemnendi. Igitur vt tam laudabilis Heroinæ ratio habeatur, non ausim obiicere ei iudicii seueritatem.

PERSII vero stilus morosus,& ille ineptus. qui quum legi vellet quæ scripsisset,intelligi noluit quæ legerentur. quanquã nunc à nobis omnia intelliguntur. At fuit tempus,cum inter ignota haberetur. Illum igitur mittamus.

IVVENALIS autem candidus, ac Satyrorum facile princeps. Nam eius versus longe meliores, quam Horatiani:sententiæ acriores: phrasis apertior. Hos autem omnes hoc in genere dicendi missos faciamus. quippe Horatius modo pure diceret, nihil pensi habuit. De his mox.

PERSIVS ostentator febriculosę eruditionis cætera neglexit. Iuuenalis paulo cultior hac ipsa diligentia censuram nostram merito deprecatur.

NE MARTIALEM quidem transferre libet ad meliora. De illius libris alibi satis à nobis dictum est. Multa sunt eius Epigrammata diuina:in quibus & sermonis castitas,& argumenti species luculenta est. versus vero candidi, numerosi, pleni, denique optimi. Alia fœda ne legerim quidem, tantum abest vt ad censuram vocem.

Quatuor supersunt maximi poetæ,(nam SILIVM his annumerare, sane religio est) quorum SENECA seorsum suas tuetur partes,quem nullo Gręcorum maiestate inferiorem existimo:cultu vero ac nitore etiam Euripide maiorem. Inuentiones sane illorum sunt:at maiestas carminis, sonus, spiritus ipsius. In quibus Sophoclis se esse voluit similiorem,frustra fuit. Quare ipsum quoque intactum relinquamus: non quod omnino

desperemus quędam melius dici posse: sed quia ex aliis trib. satis erit nobis suppeditatum, vnde poeta noster quid fugiat, quid sequatur, intelligere queat.

Est igitur VALERIVS FLACCVS excusatione dignus: cuius cum esset ingenium felix, iudicium magnum, diligentia non vulgaris, immatura morte præuentus acerbum item poema suum nobis reliquit. Est autem omnino duriusculus: penitus vero nudus gratiarum comitate. Principium vero, quod (vt ait Pindarus) illustre oportet esse atque luculentum, maxime est insuaue,

Prima Deum magnis canimus freta peruia natis,
Fatidicamq; ratem, Scythici quæ Phasidis oras
Ausa sequi, mediosq; inter iuga concita cursus
Rumpere, flammifero tandem considit Olympo.

Sonus carminis multus, & ipse artifex non vulgaris. Nam quũ versus magnitudo constet aut accentuũ frequentia, aut longorum verborum tractu: illo muniuit initium diuini operis Maro. octo enim voces disposuit. STATIVS autem hoc probauit magis. Quatuor enim tam longas posuit, vt pronuntiantis exhauriant anhelitum.

—Magnanimum Æaciden, formidatamq; tonanti.

Quatuor, inquam, hic, ibi octo accentus numero. nam copula præcedentem sequitur. Sic Donatus in Adelphis ait à Terentio octosyllabam vocem positam. Ea vero est, *immisericorditerq;*: quæ duo nisi vnum censeas, non fit octosyllabarum. Flaccus igitur, qui harum legum ignarus non esset, septem dictionibus expleuit versum, sonorum sane, sed quod mihi nulla ratione satisfaciat. non quod ibi quicquam vitiosum sit: sed quia venustas absit. Neq; illi fuerunt nautæ deorum, qui aduersis fatis toties afflicti sunt: pars etiam eorum ipsa in nauigatione interiere: sola Pallas dicitur nauis author fuisse: nauigationis non item. Quonam vero modo hic dicantur *prima freta perula*, quum ipsemet in primo canat *Pharias, Tyriasq; carinas*? APOLLONIVS autem naues Iasoni obuias in ponto scribit. Præterea classis apparatum Æetæ vterq; commemorat: Catullus quoque, qui dixit.

Illa rudem cursu prima imbuit Amphitriten:

qua ratione pingit in ea nauigatione vestẽ Thetidis cum Thesei naui? vt omittam Dionysii authoritatem, cuius hi versus,

Τῶν δ' ἀνδρῶν Φοίνικες, οἱ Ἐρυθραῖοι γεγάασιν.
Οἱ πρῶτοι νήεσσιν ἐπειρήσαντο θαλάσσης.
Πρῶτοι δ' ἐμπορίης ἁλιδινέος ἐμνήσαντο.

Et

Et durum est illud, *Oras ausa sequi*. neque enim præibant oræ. nisi dicas vt *secare uiam*: quia *sequi* & *secare* indidem sunt. Quod autem dicit, *fatidicam*, neque extet in toto opere, id factum est fati culpa. Etenim morte affectus non expleuit fabulam. At loquitur apud Apollonium. Nos in gratiam studiosorum hisce ingenium exercitauimus, vt ipsi quoque audeant,

Æquora fatidica primum sulcata carina.
Cognatumq; cano fulgentis tergoris aurum. Item,
Prima rudem qua ferre nouo discrimine pontum
Ausa, grauem canimus fulgenti vellere puppim:
Proditaq; hospitibus placido connubia furto. Etiam sic,
Intentata prius fidentibus æquora nautis,
Fatidicamq; cano concepto numine puppim:
Diua opus, aeriæ celsis in montibus arces
Quæ colit, & patrios iaculatur cœlitus ignes.

Quod si eã desideras propositionis partẽ, quæ in cœlo nauem illam collocat, valde placet. Cæterũ omnino velleris ipsius mẽtionẽ fieri decet. Post igitur nostros binos versus, collocabis hoc,

Diua opus. illa feras Scythici qua Phasidis oras,

& quæ sequuntur. In reliquo operis tractu permulta sunt maiore cura legenda, quam quanta scripta fuerint. Nescio an sint per metaphoram illa dicta, *Ignis crinem, ignis linguam.* an vero sint eruta è libris Auspicum. Neque illud placet,

—*& fictis dat vultum, & pondera dictis.*

melius *verbis*. Achillem ante eam nauigationem natum canit Flaccus: Catullus in eo matris illius celebrat nuptias. Non decet Boream irasci naui, in qua eius essent filij, Zethus & Calais. Quare alium expediret ventum ad eam tempestatem. Neque sibi constat illis versibus,

—*tota quum protinus alnus*
Soluitur, & vasto puppis mora sorbet hiatu:

Etenim si tota soluitur, quo modo potest deinde præstare quin nulla sit? & vastos hiatus nequeunt sarcire nautæ. Illi vero plebeii in I I.

Iam non dura ratis, Veneri nec iniqua reuersa.
&, *Inuidisse Deum tantum maris æquor adortis.*

cuiusmodi multos inuenias. In quinto autem abstinuisse ab illo participio,

—*ante omnes secum dequesta labores.*

Et in illo malus sonus,

Rex Hyperionide, quem per freta tanta petendum.

Antequam Statium aggrediamur, S I L I V M expediamus.

quem equidem postremum bonorũ poetarũ existimo: quin ne poetam quidem. Non neruos, non numeros, non spiritum habet. Adeo vero ab omni venere alienus est, vt nullus inuenustior sit. Totus hæret, trepidat, vacillat. vbi audet, cadit. Acute dictum vnum modo inueni,

—vt magno præcedens agmine ductor
Imperium perferre suum.—

Comparatio quoq; calculi in aqua circulos efficientis non illepida est. Etiam vehementer miror quemadmodũ solum Boreã ad Monœcum regnare scribit, quoque modo Borea flante ait,

—iniecto conduntur gurgite montes.

Imo vero illius flatu abducitur fluctus, & montis vadorũq; ima nudantur. Quum vero dicat Veronam Athesi circumfluam, nescio an credam ita fuisse. Nunc enim contra est. Clauditur namque ab vrbe fluuius. Cæterum relinquamus ipsum scholasticis declamatoribus. Ad meliora transeamus.

De STATIO doctiores ita iudicant: Meliores esse Syluas Thebaide atque Achilleide: cura igitur & cultu detractum vel robur orationi vel numeros versibus, vel gratiam vtrisque. At ego contra sentio: magnum in vtrisque: maiorem, vbi ille esse conatus est. Græculi quidam eum tanquam tumidum damnarunt. Sane quem tumorem dicant, nescio, Nam neque metaphoris ferreis vtitur è Pindaro, quem illi gentilem suum non audent iudicare: & sonum si spectes in carmine, id vero tumidum non est. alioqui tumidus etiam fuerit Maro. Sed neque vividam orationem tumidam voces. hoc enim de Sallustio dixeris. Deniq; quis tumor est in principio Thebaidos? Mihi vero videtur admodum sedatum atque compositum,

Fraternas acies, alternaq; regna profanis
Decertata odiis.—

Nihil simplicius: An vero tumor est, quum Achillem vocat *magnanimum*? quum *Æaciden*? at Virgilius quoque Æneam sic: An quum ait, *formidatam Ioui progeniem*? nonne hoc Themis dixit? & vulgatum est. Sane illi nesciunt quid sit tumor in oratione. Est enim tumor non in sono tantum, sed in sententiis abditis, & figuris inusitatis. Qui vero Syluas præponunt, negantur delectati calore illo vago, cuius impetu quasi per saltus omnia carpat oratio. Quare desultorium poema Syluas ipsas appellare solitus sum. Multa tamen aut aliter dicta, aut non dicta ab eo vellem. Nam quę fuit illius audacia, quum in ludis funebribus cursus certamen scribit post Virgilium? Quare puerilia addidit. Quis enim cursorem ferat, qui præcurrentem crine

terra-

retractum, ab se victum, atque praeteritum dicat? Hoc tamen ille de Ida & Parthenopaeo scribit. Alpinam vero Cupressum vbi inuenerit, nescio. Vniuersas pene Alpes peragrauimus nos. at nulla cupressus visa est. Caeterum maximus ille, vt dicebamus, poeta, cuius nomen haud quaquam tam friuolis recessibus obscurari decuit: multis profecto locis nulli poetarum secundus. Acute dicta pene innumera. Ex quinto Syluarum.

Obtusaeq; aures, nisi quum vox sola mariti
Noscitur.—In primo Thebaidos,
—angustaq; tartara poenis
Qui regitis.—In secundo,
—& magna lacrymas incluserat ira.
—iam socium coeptis iam poscere fido
AEquantem curas.

Fortasse illud paulo tumidius de Apro,
—& adunca fulmine mala.

Illud luculentum de angustiis loci,
Insidias natura loco, caecamq; latendi
Struxit opem.—

Illud molle ex tertio,
Non secus ac longa ventorum pace solutum
AEquor.—at sequitur tumidum,
—& imbecilli recubant vbi littora somno.

De fera mansueta, *In mores negat ira suos.*—

In eodem quinto, *—donec lassauit euntes*
Lux oculos.—In sexto,
—sic omnia casum
Fecimus, & vires auxit fortuna nocendi.

In octauo, *—Stygiisq; emissa tenebris*
Mors fruitur caelo.—Rotundissimum illud in eodem,
Cultor Ion Pisa cultorem Daphnea Cirrha.

Illud magnificum,
—neq; enim mihi cura supremi
Funeris, aut artus, fragilemque corporis vsum
Desertorem animi.—Pulchrum illud in decimo,
Condiderant iam vota diem. nox addita curas
Iungit.—

In eodem,
Par operis iactura lucro.

Illa vero diuina,
—fremunt discursibus arces.
Miscentur clamore viae. ferrum vndiq; & ignes

Mente vident. saeuas mente accepere catenas.
Consumpsit ventura timor. iam tecta replerant,
Templaq́; & ingrata vexantur planctibus arae.
Vna omnes eademq; subit formido per annos.
Poscunt fata senes. ardet, palletq́; iuuentus.
Atria foemineis trepidant vlulata querelis.
Flent pueri: & flentes nequeunt agnoscere caussam
Attoniti, & tantum matrum lamenta imitantes.
Illas cogit amor. Melius, *vrget,*
—nec habent extrema pudorem.
Ipsa tela viris, ipsa etiam animosq; ministrant
Hortanturq; vnaque ruunt: nec auita gementes
Limina, nec paruos cessant ostendere natos.

Deinde sequitur nobilissima comparatio: quę sola satis esse possunt ad iucundam rationem contemplandi cultissimi poetae atque ingeniosissimi artificium. Neque enim vllus veterum aut recentiorum propius ad Virgilianam maiestatem accedere valuit: etiam propinquior futurus, si tam prope esse noluisset. Siquidem natura sua elatus, sicubi excellere conatus est, excreuit in tumorem. At profecto Heroicorum poetarum, si phoenicem illum nostrum existimas, tum Latinorum, tum etiam Graecorum facile princeps. Nam & meliores versus facit, quam Homerus, & figuris frequentior, & officiorum, habitudinum, animorum prudentior distributor, & castigatiorum author sententiarum. Nunc ad Lucanum transeamus.

LVCANVM igitur, si diis placet, etiam Maroni patrem facere ausi sunt. qui non tam illius magnitudinem, quam suam insolentiam iis ineptiis prodidere. Fatemur in illo ingenium magnum. equidem etiam plusquam poeticum condonabo. Effraenis mens, sui inops, seruus impetus, atque iccirco immodica, raptaq; calore simul, & calorem ipsum rapiens, hostem maximũ eius temperamẽti, quod in vno omnino Marone & admirabile est & diuinum. Proinde vt nimis fortasse libere dicam, interdũ mihi latrare, non canere videtur. Non igitur perdemus operam, si paulisper in eius Pharsalia immoremur.

Principio, quod & alibi monuimus, pessimo consilio inscripsit Pharsaliam. quippe ne tantilla quidem operis pars illius ea regio, eaue in regione bellum factum fuit. Sic enim Thebais, Ilias, & eiusmodi: ad quas, aut propter quas vrbes, omnia, quaecunque in illis libris continentur, gesta sunt. Multa tamen in eo opere acute dicta: ac nescio an nimis multa. qualia,

Iusque datum sceleri— & in secundo,

—aequata-

——æquataq; vulnera membris,
& de Scæua, *—seque ipse minatur.*
&, *—nondum compage soluta*
Naufragium sibi quisque facit.—At vero quid dicemus de illa loquutione, quæ in nono est?
Quid prodest miseri Basiliscum cuspide Murri
Transactum?—Latine aliter dicimus, Quid prodest Basiliscũ transactum cuspide fuisse? Nam basiliscus neq; viuus neq; mortuus prodest: sed factum ipsum, id est, totum hoc, basiliscum esse transfixum. Par fides loquutionis in illis.
Iustitium latuit: imo *patuit*: Ius enim latet in Iustitio, quippe in bello. Versus plebeius,
Crinibus effusis toti prælat e Comata.
Etiam dubitandum an pure loquatur, qui Veneris comam cæsariem appellat: id quod fecit Claudianus. Sic & Lucanus in primo. *Liquidam palæstram* nimis ambitiose dixit. Multos excursus captauit: vel quum Pompeius rebus accisis extremo & in metu & in periculo otiose tanquam Græculus nugatur, aut nugantem audit de rerum Natura & nauiculatoria. Quem virum quum laudandum suscepisset, eiusq; partes ambitiose foueret, deformat tamen mirum quantum. Introducit enim sic: scire sese quanti esse queat iugulum suum apud Cæsarem: quippe quantum ipse pro Cæsaris ceruice daret. Sed & pauitãtem ignauo animo eundem facit in principio octaui, sane versibus pudendis atque indignis viro. Et quis eum ferat excientem Iuliæ vmbram, quam ab Elysiis exactam scribat, ob culpam crimenq; viuentium? Neque verum est quod ait, Timauum esse vbi est Aponi9. Nam & fluuius Medoacus haud parum distat Aponos & Timauus Virgilianus,
—per ora nouem vasto cum murmure montis
It mare præruptum.—at in toto agro Patauino nihil eiusmodi. Par error quum dicit,
Fundat ab extremo flauos Aquil ne Sueuos
Albis.—nam Sueui Reno propiores. Extremi nanque eam ad partem Germanorum sunt. Albim vero mediam secare Germaniam & scriptum est ab authoribus, & nomen ipsum id indicat. quippe ea vox Medium significat. De Pado vero nugatur,
Non minor hic Nilo, si non per plana iacentes
Ægypti Libycas Nilus stagnaret arenas.
Quid est hoc, *Non minor Nilo*, nisi Nilus maior esset? Nam quod ait per plana decurrere, falsum est. Hoc enim vtriq; commune

mune & Nilo in Ægypto, & Pado ad Ferrariam. Quanquam maiores aquas colligi par est in alueis conuallium, quam in campis patentibus. Insanit vero in alia collatione,

Non minor hic Istro, nisi quod, dum permeat orbem
Ister, casuros in qualibet aequora fontes
Accipit, & Scythicas exit non solus in undas.

Nam qui vtrunq; flumen norit, nequaquam hæc æquo animo ferre queat. Primum hoc ipso fluuiorum regem potuit appellare Maro, cui tot clari fluuii seruiant. Deinde quis non videt longe pauciores amnes in Istrum ferri, quam in Padum? Sane totidem sunto. neque enim riuos omnes habemus in numerato. Verum tanti sunt illi, qui in Danubium erumpunt, vt etiam non minores sint Pado ipso. quippe quorum aliquot vidimus. inter quos Vag permagnus est. maior Saua: Tibiscus vero atque Draua longe maximi. Padus autem, nisi alienas acciperet aquas, quid esset ille tandem? pusillo nanque atque ignobili de fonte exit, adeo humilis, vt ne ripas quidem vllas habeat. Vix primorum articulorum vestigia equi nostri in eo tingebant. Mox ex iisdem, vnde ille fertur, Alpibus, populares suas populatur aquas: tot numero vt ne describere quidem vacet, quippe inter Pœninum, & Vindelicos, atque Noricos montes depresso sinu colligit omnia. Quid Sebinum memorem, quum præsto sit Larius & Verbanus quasi vasta quædam maria: orbisque delitię Benacus noster, qui innumeras riuorum scatebras in ipsum refundit Padum? Sed iam sit modus, ne declamare videamur. Neque vero Lucani affinis Seneca, Montanum appellet Ouidium Oratorum, propterea quod idem bis, aut ter, dicat. Hoc enim vitium tam est Lucano peculiare, vt pene sibi proprium fecerit. Nam quid aliud est quam Cometes?

Ister Padus.

Benacus.

Repetitio peculiare Lucano vitium.

—crinemque timendi
Sideris, & terris mutantem regna Cometen.

De excursibus dicere occœperamus, quos ille tam ambitiose quæsiuit, quam inepte persequutus est. Figuli igitur commentatio tota in primo libro tota frigida, nec Matheseos vmbra digna. Sed & fabula Persei nihil intempestiuius. Satis erat perstrinxisse. Titus Liuius damnat huiuscemodi diuerticula, quæ tantopere videtur Herodotus appetisse. At iste vulgaris aut falsæ ostentator eruditionis, inscitam suam prodidit non semel. Nam quid illa sunt?

—Sol tempora diuidit aeui,
Mutat nocte diem, radiisq; potentibus astra
Ire vetat, cursusq; vagos statione moratur. Sunt hæc scutica digna.

digna. Quis enim dicat ἀποχὰς Planetarum fieri à Solis cursu? quanto minus radiis? In illis vero quid dicat, nescit. de Ebeno enim sic scribit,

—quæ quamuis arbore multa
Frondeat, æstatem nulla sibi mitigat Vmbra.
Lumen tam rectum mundi ferit illa Leonem.

Sane vero bellum hominem. quasi vero tota æstate nihil aliud sit quam meridies. At post & ante meridiem profecto vbiq; terrarum vmbra est. In tertio quoque de vmbris Arabum nugatur,

Ignotum vobis Arabes venistis in orbem,
Vmbras mirati nemorum non ire sinistras.

Atqui dextrum & sinistrũ non est nisi animaliũ ratione. Quare dextra erit vmbra arboris, quæ fuit sinistra, nec alia fiet. Quid quod Pythagoras, & Aristoteles dextrum mundi & sinistrum non ad Austrum, aut Aquilonem refert, sed & Orientem & Occidentem? Neque verisimile est ex Arabia felici, quæ sola vltra circulum Solstitialem proceditur, aduenisse in Thessaliam. Neque enim militant illi: sed ex Petræa, & deserta latrunculi nomades. verum vt hoc hic diceret, huc eos adduxit ille. Neque vero satis mirari, quid ei venerit in mentem, quum dixit,

AEthiopumq; solum: quod non premeretur ab vlla
Signiferi regione poli, nisi poplite lapso
Vltima curuati præcederet vngula Tauri.

Duo hic errores: alter ab eruditis solis castigandus: alter vel à pueris Astrologorum irridendus. Primum igitur animaduertendum est, extra Signiferi latitudinem curuare genu Taurum. at non minus eius contrarium Scorpionem pene totum exire spatium illud. Deinde quis ignorat, si Tauri vngula dirigitur quasi μεσουράνημα siue Zenith ad Æthiopum regionem, necesse esse regionem illam tegi aliis signis, quippe Geminis, Cancro, Leoneue: quorum inclinationes ei respondeant parallelo, qui Tauri secat vngulam? Quam vero fuerit sciens orbis terrarum, etiam illis ostendit,

Qua colitur Ganges, toto qui solus in orbe
Ostia nascenti contraria soluere Phœbo
Audet, & aduersum fluctus impellit in Eurum.

Nonne Padus, nonne Ister in Orientem fluunt? Quod si vult dicere è directo Solis orientis, hoc quoque falsum est. Ganges enim in Austrum exit. at Raptus fluuius Æthiopiæ recta in Orientem sub mari rubro: recta Doamas fluuius nobilis in eandem partem actus excipitur à sinu Indico, cui Magno cognomẽ est. Posset etiam illud à Criticis exagitari, quod scribitur in v,

Primus

Primus ab Oceano caput exeruit Atlanteo
Corus, mouens æstum.—

Neque enim Atlantico è mari spirat, sed Britannico. Hoc tamen ferri potest. At quod sequitur, etiam alibi castigauimus,

Occurrit gelidus Boreas, pelagusq; retundit.

Non potest ferri. Nam neque *occurrit Boreas.* sed vterque ad angulum eundem trigonum efficiunt: neque *retundit pelagus;* sed cum Cauro simul propellit recta in Austrum, quemadmodum Tigris & Euphrates, vbi in vnum conuenere. Lucanus Europæ Libyam esse partem. eius ratio est, tantundem abesse ab extremo litore Occidentali ad mare Rubrum atq; ad Tanaim. At Silius contra,

Æstifero Libye torquetur subdita Cancro.
Aut ingens Asiæ latus, aut pars tertia terris,

profecto meliore consilio. Continens enim est Asia atq; Africa: cum Europa nihil habet Africa commune. Quod si per segmenta, quod Meridianos circulos vocant recentiores, partitur terras, earumque terminos aut coniunctiones designat, nequaquam decuit tam inæquales facere portiones. Vix n. est quinta pars reliquæ terræ, ne quid exactius dicamus. Est enim versus in primo non negligendæ censuræ,

—dum terra fretum, terramq; leuabit Aer.—

Neutrum enim verum est. Siquidem vnicuique elementorum suus est attributus locus. Neque si terra deficiat, eius in locum non descendet aer ita, vt cadat; sed ne detur vacuum. Hoc autem in nobiliore scientia declaratum est. Præterea si terra sustinet mare; mare eadem ratione sustinebit aerem: non autem ab aere sustinebitur. Sic Iarchas Apollonio respondit in tertio apud Philostratum: Terram ab aliqua ferri. quod quemadmodum fieri possit, sane me latet. Eius verba sunt, Εἰ μὲν ἀέρος τὴν θάλατταν ἡ γῆ ἐξετάζοιτο, μείζων ἐστί. τὴν γὰρ θάλατταν αὐτὴ ἔχει. εἰ δὲ ἀέρος πάσης τὴν ὑγρὰν οὐσίαν ἠρωτᾶτο, ἥττω τὴν γῆν ἀποφαινοίμεθα ἂν· καὶ γὰρ ἐκείνην τὸ ὕδωρ φέρει. Hanc quoq; quæstionem maioribus operis suo excussimus loco.

Cæterum vt studiorum meorum ratio constet posteritati (nos enim nullum laboris genus deterruisse, quominus poeticæ perfectioni consuleretur) ausi sumus Antęi fabulam, quæ in quarto est, reducere ad illud temperamentum, quod in huius viri impetu atque licentia desideratur. Quam fabulam quum totam neque probaremus, neque damnaremus, effusum calorem illum ad certas leges redegimus æquabilitatis. Recisa namque sunt à nobis superflua, quasi Syluam declamãtis, de Briareo

& aliis.

& aliis. præterea ſublata ſunt quæ non conſtabant. Ait enim Antæum ſeſe arenis conſperſiſſe, vt ex eiuſmodi terræ contactu perpetuas vires conſequeretur. Nequaquam igitur ab Herculé tunc fuiſſet victus: quippe qui terram ſemper tetigiſſet. Ad hæc in ipſa lucta ſcribit Antęi crura ab Hercule percuſſa manu. Hoc igitur qui poteſt? quare nos genu, non manum poſuimus ibi. Illud quærendum ab antiquis: quum ſtaret Antæus in lucta, terram pedibus contigiſſe. quamobrem ergo vel deiici vel tolli potuit, ſi parentis contactu dicitur inuictus fuiſſe? Selegimus autem quæ eſſent optima: noſtraque adiunximus, quaſi ſemicentonem: ſed ſuo ſtilo. noſtro enim longe alios numeros addiſſemus.

Terra parens, nec poſt genitos effœta gigantes:
Sed quaſi collectis vteri conatibus vni,
Extulit Antæum, tanta ſe mole ferentem,
Vt vetus hoc ſolo ſteterit tum gloria fratrum.
Illi etiam, ne forte foret ſuperabilis vllis
Viribus, hoc dederat munus ſanctiſsima mater,
Quam materna diu contingere tergora poſſet,
Infractus, ſeipſo & melior, reparabilis eſſet.
Illi igitur hominumq; metus, terrorq; leonum
Omnia vaſta dabat. caſis cultoribus agri,
Et ſaltus paſtore vacant, & littora nautis.
Fama mali terras monſtris æquorq; leuantem
Magnanimum Alciden Libycas exciuit in oras.
Ille Cleonæi proiecit terga Leonis,
Antæus Libyci. tum duo brachia nexu,
Immotumq; caput rigida ceruice tenetur,
Miranturq; habuiſſe parem. Certamine primo
Noluit Alcides effuſis viribus uti:
Poſt, vbi colla diu fruſtra tentata lacertis,
Exarſit pudor: incumbitq;, trahitq;, quatitq;,
Exhauritq; virum. tum creber anhelitus illi
Arida corda quatit: gelidus fluit vndiq; ſudor.
Tum ceruix excuſſa premi, tum pectore pectus
Vrgeri, tum curuato percuſſa labare
Crura genu. iam terga viri cedentia victor
Duplicat: & medium compreſſis ilibus arctat,
Inguinaq; inſertis genubus diſrumpit. ibi omnem
Explicuit ſine lege virum. tremit excita tellus
Pondere. vix preſſus tetigit grauis arua, repente
Intumuere tori, vacuoſq; induruit artus.

Et ſtetit:

Et stetit: & visus melior, quam cœperat ante.
Rursus inexpleta repetunt certamina pugnæ.
Rursus opes reparans tellure viribus ille,
Ille suis. plus miratur Ioue natus, ab illo
Quam patitur: quoties defessum deiicit hostem;
Surrexisse nouum postquam Victoria damno
Constituit, & toties victor, dum vincitur, exit:
Consilium subit Alcides: tactaque parentis
Sensit opem. Standum est ergo mihi, dixit: & vltra
Non credere sola, in serenæ iuuabere casu.
In me Antæe cades. Sic fatus sustulit a te
Luctantem in pectus iuuenem. morientis in artus
Non potuit nati tellus submittere vires.

SED iam nos ad felicissimam ætatem conferamus,

SECVNDA ÆTAS. CAP. VII.

QVum virtutes aliæ alii ætati datæ sint à natura, cunctæ simul inuentæ sunt in [illegible]nda. Cæterum candor ei venustasque peculiaris. ac ne vnum quidem affectatæ dictionis inuenias authorem. Singulos igitur adeamus.

GRATIVS, CORNELIVS GALLVS, QVINTILIVS VARVS, SABINVS, PROPERTIVS, OVIDIVS, TIBVLLVS, CATVLLVS, HORATIVS.

CVm duo elegantes poetæ venationis præcepta poemate tractarint, GRATIVS, & NEMESIANVS: de hoc suo loco non diximus, quem in animo haberemus cum Gratio cõparare. Tolletur enim labor noster, aut leuabitur saltem. Neque enim nostri versus supponentur illis: sed alter alterius aut lima aut censor esse poterit. Igitur Nemesiani stilus candidus, nec vulgare sonans. Minus tamen prudenter in operis principio numerum mutauit. vbi nanque dixit *cano*, subdit *pandimus*.

Venandi cano mille vias, hilaresque labores,
Discursusque citos, securi prælia ruris
Pandimus. Præterea Syluæ propior, atque effusus. GRATIVS castigatior. Solo enim versu proponit, & semiuersu inuocat. tum narrat candidissime,

Dona cano diuum, lætas venantibus artes,
Auspicio Diana tuo.—

Malim tamen aliud, quam *lætas*: siue *placidas*, siue aliud melius excogites. Nemesianus autem falsum sibi vindicat gloriam, quam ait,

—ducitque per auia, qua sola nunquam

Trita

Trita rotis.—nam ante illum Gratius. Multa quoq; faciunt mihi negotium,

—& late campos metatur apertos.

Equidem metam nullam ponerem: sed potius *ostentat*, quam *metatur* & quid opus habet *curru* venator?

—iuuat aurato procedere curru,

ne muscus inest pratis,

—intacto premimus vestigia musco.

& loquutio dura,

—qua sola nunquam Trita rotis,

Nullis potius quam *nunquam*. Et illa dura, & partim plebeia, partim affectata,

Obuia Calliope facies insistere prato

Complacito. rude hoc. illud affectatum,

—rudibus qua luceat orbita sulcis.

Quomodo lucet, si non est *trita*? quomodo, si *nunquam* sulcos habet *à rotis*? hoc n. est *orbita*. Nimis quoque immoratur in fabulis recensendis. ad septuaginta versus impendit, extra materiã exspatiatus, antequam venationẽ aggrediamur. Quod prudentissimus omnium poetarum Maro paucissimis absoluit,

—quis aut Eurysthea durum: & quæ sequuntur,

Ille quoque versus è triuio,

Sit chlamys aurato multum subtemine lusa.

Et ille,

Fecundos aperit partus matura grauedo.

& pessimus numerus, & abusus est Romana voce. *Grauedo* enim pectoris tantum morbus est. De canibus vterque longe elegantissime. Hoc errat Nemesianus, quod in principio quum partitus sit canum genera in Lacædemonium, Molossum, Britannum, Hispanum, Pannonicum, Libycum, ac mox faciem, quę optima esset, descripserit, deinde exercuerit ad tentamenta venationis, tum morbos leuiter attigerit: redit ad canũ patrias,

Quin & Thuscorum non est extrema voluptas.

Longe exactius ille simul cum natalibus ipsis designat mores, animos, vires, celeritatem, sagacitatem, faciem. Et sane diuini versus multi: velut ille,

Sed premit inuentas, non inuentura latentes

Illa feras.— Sed & festiuus. Nam quum Geloni populi sint ad prælia acerrimi; canes ait illorum martem detrectare. contra Acarnanes tam viri, quam canes, similes.

Sic & Acarnanes subierunt prælia furto.

Sic canis illa suos taciturna superuenit hostes.

Quę vero vtrobiq; describuntur species, poterunt inter se comparari. Illud vulgare epithetum simul & insuaue,

Verum ubi Caurino perstrinxit frigore vesper.

Vbi vero canum tum morbos tum remedia describit Gratius, satis ostendit ætatis suæ felicitatem. Sunt enim luculentissima. Omnino vero ei Nemesianus impar, atque etiam longe minor.

Cornelius Gallus durior. Sententiarum tamen lepore ac festiuitate condiuit asperitatem numerorum. Quod Lyricum inscribitur, illius sane non est, sed inepti cuiuspiam. ea vero Elegia, in qua canitur Aquilina, quanquam habet sententias elegiacas, tamen hominis est Græcæ literaturæ ignari, & quem ratio fugerit syllabarum. In sequenti,

Atq; sub exhausto pectore pingue femur.

Non est *femur* sub *pectore*, neque pectus exhaustum probaueris, quasi phthoe laboret. Melius Ouidius,

Et castigato suberat sub pectore venter. Oportet ventrem castigatum esse, femur pingue, plenum, tumidum, teretibus toris firmum. Pectus semiplenum, pressum, constans: non laxum, non tumidum, non siccum.

Ætna tanta est, vt non penitus temere Virgilio attributa esse videatur. Quidam tamen Quintilii Vari autumant: quibus nos quoque interea facile assentimur. Nam Maronis non esse maximum est argumentum, quod nusquam ei similis est: id quod in Diris, & in Ciri plane animaduertimus. Nam ne Culicis quidem ita spreuit omnia, quin seipsum sit imitatus. Quod enim fuit in Culice rude,

O bona pastoris: si quis non pauperis vsum
Mente prius docta fastidiat, & probet illis
Omnia luxuria precijs incognita curis
Quæ lacerant auidas inimico pectore mentes.
Si non Assyrio fuerint bis lauta colore
Attalicis opibus data vellera: si nitor auri
Sub laqueare domus animum non angit auarum.

& quæ sequuntur, mitis versibus excoluit in secundo perfectissimi operis,

O fortunatos nimium, sua si bona norint,
Agricolas, quibus ipsa, procul discordibus armis,
Fundit humo facilem victum iustissima Tellus.
Si non ingentem foribus domus alta superbis
Mane salutantum totis vomit ædibus vndam:
Nec varios inhiant pulchra testudine postes,
Illusasq; auro vestes, Ephyreiaq; æra:

Alba

Alba nec Assyrio fucatur lana veneno, & quæ sequuntur tum icc irco huc adducta, vt ostenderē, quod dicebam, seipsum imitatum esse Maronem, expolitis versibus atq; sententiis, quas in primoribus studiis excussisset: tum vt cognosceret leges modosque poeta noster, quibus commodiores nobis ipsis esse possimus. Quare & alios videamus. Et in eodem poematio, de quercubus loquens, ait,

Illas Triptolemus mutauit sulcus aristis.

in primo Georgicon,

Chaoniam pingui glandem mutastis arista:

Item,

Et piger aurato procedit Vesper ab Oeta.

Damon ait, *tibi deserit Hesperus Oetam.*

At eorum omnium, quæ in Ætna leguntur, ne vllum quidem in tribus operibus extat vestigium. Quin idem argumentum vbi tractatur, tam sunt diuersæ phrasis, numeri, spiritus, vt nihil aliud ad testimonium opus sit. Toto quidem poemate canitur Ætna. At priuatim illa quantum distant à Virgilianis?

Pellitur exusta glomeratus nimbus arena:
Flagrantes properant moles: voluuntur ab imo
Fundamenta: fragor tota nunc rumpitur Ætna:

Grandis igitur poeta Quintilius: nec temere ab antiquis dilaudatus. Splendida sane oratio, & non vulgaris. etiam sententias quærens & inserens. nihil tamen quod nos detineat.

SABINVS autem adeo tenuis, vt vere sit vmbra Ouidii, & quasi eius δευτεραγωνιστής, neque dignus in cuius censura multum operæ ponamus.

PROPERTIVS facilis, candidus, vere elegiacus: tersior tamen, quam existimatus est à Criticis. Nam & amat quædam, quæ minime sunt vulgaria, & quibusdam locis paucorum iudicium sequutus videtur. Nam & principium operis tum elegans est, tum compositū. In primo tamē libro apparet ambitio quędam claudendi pentametrum vocabulis multisyllabis: qui numerus mollior iudicatus est etiam in Iambicis. Pene igitur cōquisisse atque corrogasse voces existimatur, quibus obnoxias efficeret sententias. id quod manifestius deprehenditur ad calumniam constituendam, quod in sequentibus libris aliter instituit: quasi defecerit eum similis materia, aut forte castigatus vel ab amico, vel è seculi iudicio elimatiore: quod iam probarat & Ouidium & Tibullum, frequentius alterum vtentem bisyllabis, alterum longis illis pene nunquam. Sequuntur

vero Corinnæ consilium est, quod illa Pindaro dederat, ne sine fabulis poemata conderentur: esse nanque eas illorum animam. Inculcat igitur quantum potest. Cæterum cum ea omnia iam sint vulgata, nostrum poetam vehementer tum ab ipsis, tum ab ignotis abstinere iubeo. Nam quemadmodum in illis nulla gratia, ita in his etiam odium subesse arbitror. Pro his igitur sententiæ sunto dulces, luculentæ, non languidæ, non affectatæ, non minus frequentes.

Iam vero ad eum peruenimus locum, in quo & ingenii magnitudo & acumen iudicii exercenda sunt. Quis enim de OVIDIO satis digne dicere possit, nedum vt eum audiat reprehendere? Dicendum tamen non obtrectationis causa: sed vt illius magnitudine nos quoque crescere valeamus. Incipiamus igitur ab eo loco, in quo suam accusat negligentiam. Neque enim quæ ibi dicuntur, inter se videntur conuenire. Ait enim,

Corrigere ast tanto res est magis ardua, quanto
Maior Aristarcho magnus Homerus erat.

Qui si id vult, vt emendandi vel studium, vel opera vel labor lõge sit difficilior, quam calor ille componendi: quonam pacto hisce carminibus maiorem facit authorem compositionis, id est Homerum, quam castigatorem, hoc est Aristarchum?

Fastorum stilus facilis, candidus, eruditio prisca & multa. ac tametsi materia non semper admittat cultum, ingenium autem viri non sæpe: multis tamen in locis seipso limatior atque tersior est. Quod si quis nolit eius vel lasciuiam vel licentiam tolerare, aliis numeris pene omnia illius poemata poterit interpolare. Hoc tamen vetat pudor animos nobiliores, qui nõ insectando, sed admirando antiquitatem, ineunt gratiam à posteritate. Paucula igitur ex propemodum infinitis,

Edidit hos nobis ore priore sonos.

Concinnius, *voce priore.* vox enim soni species est. & sequens pentameter sic staret,

Quod petis & mentem concipe mente meam.

Quę vero aut in hisce, aut alibi acute dixerit, pene sunt infinita: velut illa,

In precio precium nunc est.—
—mille animas vna necata dedit.

Et illud in Epistola,

Medea Medea forem.—Versus autem ille diuinæ est rotunditatis.

Cedere iussit aquam: iussa recessit aqua.

& in

& in epistola Deianiræ,

Speq; timor dubia, spésq; timore cadit.

Et Hypermestra,

Quæ bos ex homine est, ex bove facta dea.

Tanto minus laborati libri tristes. Nam de Tristibus male inscriptos supra declaratum est: quemadmodum & de Ponto nihilo maiore cura commendandi. Epistolæ omnium illius librorum politissimæ. Nam & sententiæ sunt illustres, & facilitas cõposita, & numeri poetici. Quæsitus quoque splendor ex imitatione simulatæ veteris simplicitatis: velut,

Castori Amiclæo, & Amyclæo Polluci.

Non placet tamen,

Nil mihi rescribas. attamen ipse veni.

quid enim aduersatiua? *Ocyus ipse veni.*

Hanc tua Penelope (an memorit?) tibi mittit Vlysses.

Scribendi periit tempus: at ipse veni.

Et solœcon est,

Denique quisquis erat castris iugulatus Achiuis:

Frigidius glacie pectus amantis erat.

Quid enim facit illud, *Quisquis?*

Victa suis Troica fata canunt.

Non erat *victa fata*: imo Troianum fatum vicit. vicit enim Troianorum vota: quia in fatis erat Troiam capi.

Omnes namque tuo senior te quærere misso

Rettulerat nato Nestor.----

Neque hic vlla causa reddenda est. Igitur illud *namque* dispungendum. non enim relatio Telemachi efficiebat, vt Græci prælia pingerent vxoribus. Durum est.

------murus, quod fuit ante solum.

Murus enim nunquam *fuit solum.* Itaque melius in fastis,

Hic vbi nunc Vrbs est, tunc locus Vrbis erat.

In Epistola Briseidis,

Auxerunt blanda grandia dona prece.

Vide an melius. *blanda preces*

Iuro: fallentem deseruisse velis.

Insuauis & languida oratio. malim sic.

Iuro: si fallam. desere: pœna decet: aut placet.

Nec tibi magnificum fœmina iussa mori.

Melius per interrogationem, *An tibi?*

Est mihi qui fosso pectore sanguis erat.

Magis placet. *Vt tibi dilecto pectore.*

In Phædræ epistola pessime consuluit persuasioni, illo versu,

Et pariter nostrum fiet vterq; nocens.

Omnino eum sustulerim, atque hunc, aut huic similem substituerim.

Qua mihi amor certus, qua tibi fata parant.

In Oenones, versus leoninus,

Vim licet appelles, & culpam nomine veles.

Sicut & in Hermiones.

Vir precor uxori, frater succurre sorori.

Itaque malim, *Vim licet [illegible] dicas.*

Alterum haud facile mutare est. Oportet enim tota illa stare, *auxilium fratris, mariti, sorori, uxori.* Impræsentia illud excogitaui,

Fratrem orat soror, vt pugnet pro coniuge coniunx.

Illud simplicius,

Vxorem tibi vir, frater defende sororem.

Illud coactius,

Ecce soror fratrem expectes, coniunxq; maritum.

Illud rectius,

Fratris opem soror imploro, coniunxq; mariti.

Multa aliter possim, quæ nolo. ac ne hæc quidem à me essent posita, nisi necesse fuisset ostendere, quantum vir ille sibi pepercerit, quũ meliora multo posset. Inter Heroidas Dido artificiosissime, compositissime, scitissime, elegantissime loquitur. Muta illud,

Oppositæ frondes, vellera & alba tegunt.

Iam alibi monuimus, non minus feliciter coniunctionem illam postponi. Sane commodius,

—velleraq; alba.

Nota mihi freta sunt Afrum tangentia littus.

In aliis codicibus, *frangentia.* & sane accedit ad maris naturam sonus numerorum, *Frum, Fran.* mihi tamen plus placeat, si dicat *mutantia.* Nihil enim melius exprimat Syrtium naturam, quarum infida sede litus Africæ modo propius sit certam pelagi profunditatem, modo longinquius. Hermione,

Hæc tibi sub domino Pyrrho puella suo. plus sapiat,

Hæc tibi de domino Pyrrho petenda truci.

Aspera pro charo bella tulisse toro,

etiam potuit *vacuo.* Deianira,

Se tibi pars terræ, tibi se tota æquora debent.

Si intelligas ob monstrum Hesiones pacata maria, non erunt tota. Quare ita dicendum,

Si tibi

Si tibi terra omnis, tibi se multum æquora debent,

Quod si illud malis, intellige tota æquora ob Oceanum admissum in Mediterranea, & in Oceanum emissum Mediterraneũ, vt pessimi Græci plusquam fabulantur,

Si cumulas stupri facta priora nota.

plenius *notis*. Nam tametsi vnum erat crimen, tamen sic dixit Cicero: Notas inurere. Multis enim notis vnum describitur nomen. Denique poetis licet numerum alterum alteri supponere. Sic pectora & corda de vno tantum. Sic ipse in epistola Medeæ, Absyrti corpus, *corpora* dicit à quo tamen abstinere malim. Illa vero plane Ouidiana, id est arguta, ac digna quouis Epigrammate,

Falleris & nescis, non sunt spolia ista leonis,
Sed tua: tuq; fera victor es, illa tui.

Videamus Medea quibus versibus aggreditur accusationẽ suã,

Et tibi Colchorum, memini, Regina vacaui:
Ars mea, quum peteres, vt tibi ferret opem.

Profecto neque structura, neque numerus laudabilis. Quid n. est hic, *memini*? aut quo pacto *Regina*, viuo patre, viuente, successore? An vero audeamus sic reformare,

Quum te prætuleram demens, patriæ atq; parenti:
Vt fieris nostra perfide victor ope. aut,
Quum te præferrem Colchorum perfide regnis:
Et potui puras conscelerare manus, Quid illa?
Isset anhelantes non præmeditatus in ignes,
Immemor Æsonides oraq; adunca boum,

Immemor hic nihil est, nisi addas beneficii aut mei, aut promissorum. neque *boum ora* fuerunt *adunca*: sed cornua.

Iuisset meritos non præmeditatus in ignes,
Et ferro eripedum cornua torua boum.

vel loco huius pentametri illum poneres,

Texisset dubiam tunc mihi morte fidem. aut illum,
Præueniens fractam nunc mihi morte fidem.
Tunc ego te vidi, tunc cœpi scire quis esses.

argutius, *—nec cœpi scire quid esses.*

In Paridis epistola mutilus ille locus est,

Forma vigorq; animi, quamis de plebe videbar,
Indicium tecta nobilitatis erant.

Neque enim cohærent cum superioribus. Itaque aliquot versus desiderari videntur, quibus declaretur quemadmodum pastoribus datus fuisset ad alendum. quo facto fatum vitaretur. Sicut ergo desunt hic, ita ibi redundant,

Quum Venus, & Iuno, Pallasq; in vallibus Idæ
Corpora iudicio supposuere meo.

Cuius rei duo sunt argumenta: primum, quod in versu præcedente nomen est Palladis. ait enim,

Contempta est virtus, Pallade dante mihi.

Hæc infantia longe abest ab ingeniosissimo poeta. Alterum, quod supra latius omnia narrauit. Quod iudicium nostrorum est illis contrarium, qui superiora tollenda putant, non autem hæc. sunt enim illa Ouidii nitida & luculenta, non dura, vt illis videbantur. Tum vero in responsione repetitur eorũ sententia,

Vnaq; quum regnum, belli daret altera laudem:
Tyndaridis coniunx, tertia dixit, eris.

Quam Helenæ responsionem frustra simul ac temere amouerunt ab Ouidianarum censu Critici. nam & ea spirat, vigetque illius ingenium: & stilus idem, ac nescio an maior in hac siat. Etenim per initia tractat causam tanquam iniquã; deinde quasi dubiam: postremo cedit. Sententiæ vero in illa diuinæ, quantas qualesque materia illa pati potest. Ponam igitur aliquas, in quibus elucet vis illius ingenii similis sui,

Esset vt officii merces, iniuria, tanti?
Qui sic intrabas, hospes, an hostis eras?

Similis enim in Laodamiæ, de eodem Paride,

Tam sis hostis iners, quam malus hospes eras.

Et nonne illud vere Ouidianum?

An quia vim nobis Neptunius attulit Heros,
Rapta semel, videor bis quoq; digna rapi?
Crimen erat nostrum, si delinita fuissem.
Quum sim rapta, meum quid, nisi nolle, fuit?

In illis expressus Ouidius,

Nec tamen irascor: quis enim succenseat amanti?
Si modo, quem præfers, non simulatur amor.

& quæ sequuntur omnia: vt,

Quod tam per longas, spes tua venit aquas.
Hei mihi iam didici, sic quoq; posse loqui.
Non tu plus cernis: sed plus temerarius audes.

Illis seipsum imitatur in Oenones,

Quid bibulum curuo proscindere littus aratro?
—quid arena semina mandas?
At tu dissimula, nisi si desistere mauis.
Sed cur desistas? dissimulare potes. &,
De facie metuit: vita confidit. & illum
Securum probitas, vita timere facit.

& illud

& illud igneum ex Ouidiana fornace,

Quam male persuades, vtinam bene cogere posses:
Sic mea rusticitas excutienda foret. &,
Certus in hospitibus non est amor. errat, vt ipsi.

Quis neget illud Ouidii?

—cum ventis noster abibit amor. sic,
Demophoon ventis & verba & vela dedisti.

Sed & illa prorsus,

Tu quoq; qui poteris fore me sperare fidelem,
Et non exemplis annexus esse tuis?

Etiam illo se imitatur,

Is tibi solliciti causa timoris erit. Penelope,
Res est solliciti plena timoris amor. &c.
Oblitus nostro crimen inesse tuum.

& quod alibi toties, *Da veniam fassa—*
& alia multa penitus ex eadem officina. Quod siqua præterea videntur curiosis meliore cura perfici potuisse, iidem meminerint hoc quoque cæteris Epistolis obiici posse. Nam sane versus hic in illa plusquam monachalis est,

Si te vidissem, primus de mille fuisses,

verum ad alia. Acontii epistola tenuis admodum & lasciua: neque satisfacit. quæ icciro aliquando pene persuasit mihi, se non esse Ouidii. Responsio vero duriuscula, quanquam arguta, facit etiam plus dubitare. Tres epistolæ, Vlyssis, Demophoontis, Paridis ad Oenonen, sane parui sunt momenti. quas propterea qui negant Sabini esse, si Sabinus quantus fuerit nesciunt, quonam pacto negare audeant? Non meminere illo quoque seculo extitisse Marsos, Suffenos, Volusios, Bauios, Mæuios, Anseres. Cassii quoque Parmensis scripta minus accurata fuisse prodiderunt. Sed de epistolis satis.

Amores ipse suos olim castigauit. Libros enim quinque ad trium redegit compendium. Multa arguta, multa culta, multa lasciua, luxuriantia, effusa: multa, in quib. omnia, præter licentiam, à nobis desiderantur. Noluimus tamen laborare, quum pigeret libelli. Longe vero magis læsit animum ars illa amatoria. Nihil enim aliud, quam nugæ. Illud animi gratia paulo attentius cognoscendum est. In vndecima Elegia secundi amorum videtur fuisse versus ille, quem scribit Seneca Criticorum animaduersionibus esse sublatum. cæterum in libris Senecæ mendum est. Sic enim legitur,

Gelidum Boream, gelidum notum. hoc enim nihil est. Ego puto sic scriptum,

Egelidum Boream, egelidumq; Notum.

Argutia est in ambiguo significato eiusdẽ vocis attributæ duabus contrariis ventorũ naturis. Quippe *egelidus* est, vt enodis: item *egelidus*, vt edurus. Arbitror igitur fuisse in prima quinq; librorum editione illum: qui quum Criticis non placuisset, mutatum esse à poeta in secunda editione: vbi sic nunc legitur,

Et gelidum Boream, præcipitemq; Notum.

Verum sane Auster minime præceps est. Non enim ab excelso, sed ab imo loco flare dicitur. Sic igitur potius,

Præcipitem Boream, egelidumq; Notum.

Hoc quoque non est contemnendum, quod de principiorum splendore diximus alibi, atque hic considerandum est, non probantur quæ insuauia & coacta sunt: quale illud,

Si quis in hoc artem populo non nouit amandi.

Quis non videt coactum à versu disiecisse membra, quę sua cohærent natura? Alius dixisset,

Si quis in hoc populo leges non nouit, aut *morem.*

Deniq; potius sic, *Artem si quis in hoc,* &c. De Metamorphoseon vero libris quid sentiamus, declarandum est. Sane digni quos felicior fortuna sequuta esset, vt essent emendatiores. id quod & ipse conqueritur versibus luculentis, inter quos ille diuinus,

Sed quasi de domini funere rapta fui.

Quamobrem tot locis reformari possunt. vt propior iniuriæ castigatio esse videatur. Sunt tamen in ipsis peno infinita, quę alius viri ingenio nunquam meliora effici posse putem. Neque verum est quod aiebat ille, Ouidiũ nullo alio duce, quam seipso, militasse. Nanque & totum Transformationum argumentum transtulit è Græcis (quippe tum Parthenius, tum alii eandẽ materiam tractauere) & multa sunt, quæ ex antiquis Latinis, et Græcis ipsis Tragœdiis expedire in promptu fuit: Medeæ, Myrrhæ, Penthei, & aliorum: qualia sunt, quæ ad Io, quę ad Ino pertinent. Arthorum quoq; iudicium, quod propter summum ac rarum artificium est admirabile, ex Accii fabula potuit illi repræsentari. Igitur quum multa liceret nobis aut reprehendere, aut tollere aut addere, aut castigare, aut immutare: paucis erimus contenti, ne penitus eum contempsisse videamur. Ergo principium operis admodum infelix censeri potest,

In noua fert animus mutatas dicere formas
Corpora: Dii cœptis (nam vos mutastis & illas)
Aspirate meis.—Sane breuitas pura & scita: at numerus non bonus, *animus mutatas.* Syllabæ nanque iisdem concurrunt

runt elementis. Præterea non est vsitata illa dicendi ratio, *formas mutatas in corpora.* Non enim sic loquar, Æneas mutatus est in nouas sedes: sed, mutauit sedes. Philosophi quoque mutant corpora sub formis. materia enim per formam fit hoc: Accepit igitur *mutatas*, pro eo, quod est translatas, aut *formas* pro figuris. Præterea quid est, *& illas?* & illas: & quid aliud? Idcirco sic ausi sumus,

Quas mutata nouas immotis corpora formis
Induerint facies: se vt mirarentur in illis:
Testa fide veterum canimus miracula vatum.
Dii, quibus imperium hoc, rerum variare figuras:
Et fluxe reparare orbi sua semina, coeptis
Adspirate meis.—Male quoque sibi constat. Negat fuisse mare ac terras. Ait enim, *Ante mare & terras.*—tum autem *Quaque erat & tellus, illic & pontus, & aer.* nam qui poterant esse, si non erant? Præterea non poterant, si erant, esse in eodem loco. Voluit sic: Ante terram, scilicet, in suum reductam globum. Ad hæc, si erant habentia pondus & carentia pondere, satis manifestum est non potuisse pugnare, quin per seipsa vincerent. Ex lite enim fit amicitia: ita vt quod succumbit, velit succumbere. Verum hæc supra poetæ crepidam. Quo vero modo dixit illud?

—circumfluus humor
Vltima possedit.—Neque enim aqua vltima est. Duæ sunt Philosophorum veterum opiniones. Quidam aiebant mare esse quasi lacum in terra: ambiri enim ab ea, atque in sinu contineri, circuniectis quasi ripis. Alii è contrario, Terram vniuersam esse insulam. id quod sane verum est. Nullum n. mare est, præter Caspium, quod non continenti tractu cum alio mari coniungatur, atque perpetuetur. Illud,

Tota terra est insula.

Et subiecta tegunt curua vineta carinæ:
sic efficies efficacius,
Et curua sulcata tegunt vineta.—
In secundo autem ratio reddenda est Phaethonteæ aurigationis. Perducit enim ipsum per totum Zodiacũ eadem die: quod spatium annuo labore exhauritur à Sole. idque non ab Oriente vulgato in Occidentem: sed à suo oriente, qui orienti diurno contrarius est. Ac de his satis.

Facilius è TIBVLLI locis expediemus censuram nostram. Vniformis ille pene totus est, vixque discedens ab seipso eodem pene gyro concluditur. Audis enim casas, foros, rura, nemora, prela, spicas, sacra tum sæpe, tum multum. Omniũ vero cultissimus, nec redundãs in Elegia. In fine quarti Epigrammata

sunt & dura, & languida, & insuauia. Elegiam quoque ad Iunonem non optimo consilio confectam indices. Orat enim eam pro impudicitia suæ puellæ: quod esset numen matronalis castitatis. Quod vero etiam apud Ouidium designari potuit, in hoc authore tam frequens non placet vsus infinitiuorum illorum, Continuisse, discubuisse, increpuisse, pertimuisse, & alia vsque ad fastidium: etiam persoluisse: quorum tum flexus, tum crebritas arguit hominem vel ignauum, vel inopem consilii in verbis eorumque sonis tum inueniendis, tum collocandis. Laxior etiam est aliquando, quam quantum ab eruditiorum auribus ferri debeat: vt in illis,

Tunc tibi lena precor diras. satis anxia viuas,
Mouerit è votis pars quotacunque deos.

& satis plebeium est tertii principium,

Martis Romani festæ venere calendæ.

Tot spondei, tantis eiusdem pene vocalis sonus. Saltem ita disponeret,

Romani festa Martis. ne illud politius,
Sed primum Nympham longa donate salute. quid si sic?
Sed teneram facili donate salute puellam.
Sed dominam rara primum donate salute.

Quin etiam copulatiua verbo addita vehementer apud me male audit: vt in illo,

Fœmina præfractas conqueriturque fores.

quod tametsi & à magnis poetis, & à nobis quoque factum est olim, nunquam tamen, ac ne tunc quidem, quum facerem, probaui. Poematium, quo laudat Messalam, adeo laxum est, adeo vacuum numeris, vt primo effusum calore, nunquam castigatum: prius pene editum, quam absolutū fuisse videatur. Modo nanque dicat aliquid, parū quo dicat modo, curat. Quem cum, vt ipse profitetur, maximū canat Heroem, splendida oratione, compositis numeris dicere decuit. Nunc vero humi repit, atque ita repit, vix vt vsquam sese attollere audeat. Nam qualia?

Quisque tibi maiora gerit castrisue forone. &,
Nec tamen hinc, atque hinc tibi laus maiorue minorue.

Vlysseam vero, quippe rem vulgatam, inepte executit, vt interserat. Tandem vero quum Vlyssis errores percurrit, ait,

Sic labor illius, tua dum facundia maior.

Præfert Messalæ facundiam Vlyssi. Infert tamen non apte,

Non te non alius belli tenet aptius artes:

Particula *nam* non reddit facundiæ causam: sed transit ad bella.

In illis autem mala connexio,

Aut

Aut quis equum celeremue arcto compescere freno
Possit, & effusis tardo permittere habenas?

Vacat enim *ve*, & illa non cohærent, *permittere habenas tardo*: imo *auido*.

Quadrupedemq; arcto celerem compescere freno. aut,
Quadrupedem luctantem arctis componere frenis
Possit: & vndantes auido permittere habenas.

E triuio inde carmina,

Instant: compertum est veracibus vt mihi signis.
Fortuna, vt mos est illi, me aduersa fatiget.
Solus vtrumq; idem diceris magnus in orbe.

Et alia permulta: in quibus quum sint errores non pauci, abstinui à castigationibus. Cæterum illa non meliora,

Teq; interiecto mundi pars altera solo.
Et nulla incæpto perlabitur vnda liquore; Dixeris,
Lubrica nec facili tractu perlabitur vnda.

Illud bonum;

Densa riget glacie faciemq; induta niualem.

Recentiorum tamen ambitio aliquorum ad hanc ideam forcasse detorsisset,

Densa rigent duram in faciem niuis aut crystalli: vel,
Sed stupet in faciem niuis, & rigida crystalli. In illo,
Cui fuerant flaui ditantes ordine sulci:

si non placet *ditantes* pro diuites, da illum,

Vndantesq; nouo Cereal:s ordine sulci.

Importune quoque coactus à numeris, mittat tempora. quod si quis alius fecit, vt sane fecit, fecit mollius. Sunt autem hæc,

Quin rapidum placidis etiam mare constitit vndis:
Vlla nec aerias volucris perlabitur auras:
Nec quadrupes densas depascitur aspera syluas.

Ad hæc in die festa magis probarim volantium cantillantiumque auicularum lasciuiam. è quibus non solum voluptatem, sed etiam capias auguria. Hinc enim est & præpes & oscen. Neque epithetum *aspera*, placet. Nam si agro sunt otia & impunitas herbis, etiam mites abstinere par est, non solum feras. Quantum purius noster Imperator,

—*nulla neq; amnem*
Gustauit quadrupes, nec graminis attigit herbam.

CATVLLO docti nomen quare sit ab antiquis attributum, neque apud alios comperi, neque dum in mentem venit mihi. Nihil enim non vulgare est in eius libris. Eius autem syllabæ cum duræ sunt, cum ipse non raro durus: aliquando vero adeo

mollis,

mollis, vt fluat, neque consistat. Multa impudica, quorum pudet multa languida, quorum miseret: multa coacta, quorum piget. nam inuitum tractum esse & multum & sæpe constat, à suis versibus. Cur enim aliter sentiam, quandiu in memoria habeo tot spondeos in Hendecasyllabis dactylorum expulsores? Et ibi deest pronomen,

Ait fuisse nauium celerrimum.

& toties productam breuem finalem à subsequenti,

Propontida trucemq; ponticum sinum:

vbi maluit quam *Propontidem*, propter *trucem*: ob soni similitudinem, quæ fuit ratio vt etiam dixerit,

Arida modo pumice expolitum: non *arida*. quæ vocalis bis erat in sequenti aduerbio.

Et inde tot per impotentia freta.

Nec deprecor iam si nefaria scripta.

Nulla fuge ratio, nulla spes.—

Neque curat elidere vocales,

At tu Catulle obstinatus obdura.

quod semel Cicero ab se factum excusat ibi,

Qui Etesia esse feruntur:

at ille etiam atque etiam,

Deferri mane inquio puella.

Male est me Hercule, & laboriose:

Vno in lectulo erudituli ambo.

Te in circo, te in omnibus labellis.

& dissitas dictionum syllabas transferre,

Qui illius culpa cecidit, velut prati,

Quænam te mala mens miselle Rauide.

Saltusq; reconditorum.

Gallicum Renum, horribilesq; vltimosq;.

Vbi etiam redundat copula. Nec tibi sine iudicio prætereundæ sunt voces quædam, aut venustæ, aut poeticę, aut peregrinæ, aut alio flexu, quam vsa sint secula politiora. *Gaza*, *Ploxemum*, *Carbatina*, *Myrmice*, *Anilitas*, *Creui*, *Depostiuit*, & alia talia. Galiambicum carmen diuinum est, frustraq; à nobis sæpe tentatum. Argonautica quem inscripsit librum, falso inscripsit, quemadmodum alibi quoque dictum est. Argumentum enim est, Achillis natalia. Cæterum Ariadna maximam item partem agit. Depicta vero vestis illa fuit Græcorum imitatione, qui clypeos etiam intulerunt in sua poematia tales tantosque, vt vniuersa opera occuparint. cuiusmodi Hesiodo quoque ascribitur. Stilus mollis, tersus, rotundus: qualem alibi diximus in Ciri Virgilia-

Virgiliana. Verus ſane aditus, gradusque ad Æneidis diuinitatem. Profecto mediocre hoc dicendi genus Criticorum aut ſuperat, aut etiam eludit diligentiam. Admiſit vero hoc in opere ſpondaicos tam frequentes, vt vltro eos ad elegantiam quæſiſſe videatur, Amauit etiam nonnulla ſuo arbitratu dicere: vt *pergignunt* quam progignunt, *gnate*, quam nate. *Rectas* quoque *lauros* inuenit, prodiditque ille vnus omnium. Nullam equidem vnquam recto ſtipite à nobis viſam memini. Paucula ſunt præterea, neque magni momenti, quæ animaduertas,

Putridaq; infirmis variabunt pectora palmis.

Non conuenit *putrida:* potius,

Et tenera infeſtis. Mœſtaque luctiſonis.

Quum teres excelſo coaceruatum aggere buſtum. potius,

Funereum celſo congeſtum ex aggere buſtum.

Nam ſimulac feſſis dederit fors copiam Achiuis. cõmodius,

Nam ſimulac dederit feſſis fortuna Pelaſgis.

Nam ſimul annuerit feſſis fors obuia Graiis.

Proiiciet truncum ſummiſſo poplite corpus.

Si *corpus truncum* eſt, quomodo ipſum illa *proiiciet*? Neque placet omen virgineæ cædis in Epithalamio. In carmine ad Ortalum tantum eſt hyperbaton, vt quatuordecim verſus exhauriat. Excuſabitur, quod fratris pathos ad eum vſque locum abſtulerit orationem.

Hactenus multo labore, non ſine maximis periculis defuncti ſumus. Cæterum hic nobis cum haud liceat conquieſcere, id ſupereſt conficiendum, vt pene nihil egiſſe mihi videar. Quis enim HORATII ſtilo putet vllam cenſuram eſſe potiorem? Eſt enim omnium Latinorum Græcorumque poetarum elaboratiſſimus. Nam in Lyricis quem ſonum, quos numeros, quam maieſtatem quæſiuit, obtinuit: quæ omnia quum in aliis neglexit operibus, omiſit ſine gloriæ diſpendio. Quam puritatem, elegantiam, venuſtatem in vtriſque appetiit, conſequutus eſt. Duritia tamen, quæ in Lyricis tegitur, in dactilicis offendit. Nam ſi quis arbitratur ſatis eſſe verſum pedibus ſenis concludere, haud mecum ſentit. Voluit pure loqui. eſto. at ea puritas quominus officiat dictionis lenitati, danda opera eſt. Lutulentum ait fluere Lucilium. at ego ipſum ne fluere quidem dico. Et quoniam quidam ſtolidi ita eum ſunt admirati, vt ſolum ſciſſe Satyram ſcribere iactitarent: Iuuenalem vero non Satyricum, ſed declamatorem exiſtimandum: perpendendum eſt acrius quis ſit Satyræ finis. Ac Satyram quidem eſſe à tragicis introductam ad diluendam ſeueriorum dramatum atro-

citatem,

citatem, satis est suo loco dictum. Quum vero risus captaretur isque duceretur vel à ridiculis euentis, vel à dicacitate, qua populum perstringerent, interdum vtrunque, nonnunquam alterutrum deducebant in scenam. Postea vero quam etiam Mimi sunt introducti, solis iis iocularia reliquerunt Satyri, sibi maledicentiam reseruarunt. Quod institutum sequutus LVCILIVS eo acrimoniæ progressus est, vt meritus sit à Iuuenale sic describi,

Ense velut stricto quoties Lucilius ardens
Infremuit; rubet auditor, cui frigida mens est
Criminibus: tacita sudant præcordia culpa.
Inde ira & lacrymæ.—

Igitur non semper quæritur risus. (Hoc enim vecordiæ potius atque amentiæ) sed obiurgatio, quæ est altera pars sapientiæ: quippe quum primum eius officium sit eiusmodi præcepta dare, quæ ad bene beateq; viuendum nostros animos comparare possunt: quod reliquum est, auersa ingenia reprehendat. Quod si hanc partem concedunt nobis, risum sibi vendicant: videamus quemadmodum ne hac quidem professione simus inferiores, quod antequam aggrediamur, recensenda sunt in Iuuenale nonnulla, quæ adeo sunt acute dicta, vt vix vni aut altera par sit Horatius,

Exul ab octaua Marius bibit, & fruitur diis
Iratis: at tu victrix prouincia ploras.

Quid enim argutius dici queat, quam nos fructum capere ex ira deorum, vt quod obest, iuuet? quid tam dissimile, quam victorem plorare? At quomodo scribit sumptus inanes?

Qui bona donauit præsepibus.—

Quid de scelestis, qui per mala facinora sunt locupletati?

Criminibus debent hortos, prætoria, mensas.

quumque adoraretur pecunia, admirabile id,

—nullas nummorum ereximus aras.

Et illud desperatorum,

—votaq; deponunt.

Et de summa scelerum,

Omne in præcipiti vitium stetit.—

De simulatore,

Frontis nulla fides.—

Festiuissima figura de vitæ residuo,

—& superest Lachesi quod torqueat. Adulatorem,
Nocte dieq; potest alienum sumere vultum.

Diminutio oratoria,

Hos

Hoc precium squamæ? Potuit fortasse minoris
Piscator, quam piscis, emi.—

Auarum quam rotunde,

—*diues tibi, pauper amicis.*

Sed illud valde festiuum,

Anseris ante ipsum magni iecur, anseribus par.

Acute & hoc,

Et melior fatis donaret homuncio.—

Sane nihilo minus,

Virro sibi & reliquis Virronibus.—

Et alius modus attributionis,

—*& cum tota Carthagine migra:*

quia Carthaginem victam in ore haberet.

Connexio quoque contrariorum iucundissima,

—*illam, quam laudibus effers.*

Horreat.— & modus dicendi festiuus,

—*quam sextus, & octogesimus annus*

Pulsat.— Sicut & illud de fœmina satagente.

Quæ fugit à sexu.—

Notatio rhetorica de ingenio muliebri,

—*iram atq; animos à crimine sumunt.*

Nihil illo salsius,

—*sed quis custodiet ipsos*

Custodes? Nihil illis acrius,

Tune duos vna sæuissima vipera cœna?
Tune duos? septem, septem si forte fuissent.

Hoc acceptum est fortasse de Ciri Virgiliana. Sic enim ibi,

Tene ego plus patrio dilexi perdita regno?
Tene ego?— Sed & id vrbanum,
Tunc par ingenio precium.—

Illud diuinum.

Summum crede nefas animam præferre pudori:
Et propter vitam viuendi perdere causas.

De periculis, —*quanti sua funera vendant.*

Quam generosum illud?

Ergo ignominiam grauiorem pertulit omni
Vulnere.—

Multa teguntur illis verbis, & efficaci indicatione ostenduntur fœcundas,

—*dedimus, quod famæ opponere possis.*

Hoc acutum & festiuum simul,

—*madidiq; infantia nasi.*

Illud ex opinione vulgi stolidissimi: praesertim in Gallia,

A censu famam trahit.—

Non potuit illis clarius describi anxietas habendi,

—propter patrimonia viuunt.

Erepti è naufragio,

—fatisq; valentius Euro. &c,

Spes vitæ cum Sole redit.—Illo vero non potest quicquam falsius aut amarulentius,

—si curant cunctos punire nocentes:

Quando ad me venient?—Hæc è multis pauca, quæ scita, non plebeia dicendi ratione posita sunt ab illo: ne adducam sententias ita crebras, vt ne tamen conquisitæ sint. Derisu autem ita censeo, neque in hoc, neq; apud Horatium quippiam ridiculum esse, qualia fabricatus est Aristophanes. Cæterum vrbana & salsa multo plura Iuuenali attribuas, quam excipias ab Horatio. Sunt autem multa loca tanquam fundamenta quædam festiuitatis. Ab irrisione,

Quo condente grauis iuueni mihi barba sonabat.

A notatione

—veniat lectica Mathonis

Plena ipso—Cum indignatione,

Partes quisque suas ad mensuram inguinis heres.

&c, *—si Laurenti custodit in agro*

Conductas Coruinus oues.— &c,

Nuper in hanc vrbem pedibus qui venerat albis.

&c, *—speculum ciuilis sarcina belli.* Ex ambitione.

Aut Lugdunensem rhetor dicturus ad aram.

Ex nequitia dissimulata,

Doctus & ad calicem vigilanti stertere naso.

Ex illusione de malo versu,

Qualemcunque potest: quales ego, vel Cluuienus.

Ex importuno,

—& Augusto recitantes mense poetas.

Ex despectu & vtilitate notatio,

Iudæis, quorum cophinus fœnumque supellex. &c,

—sequitur sua quemque culina; &c,

Propter quod Roma cum Boccare nemo lauatur.

Nec absunt præterea multa,

Lectus erat Codro Procula minor.—& quæ sequuntur, vsque ad illum versum,

Nil habuit Codrus, quis enim negat? & tamen illud

Perdidit infelix totum nil.— &c,

—Ian-

—stantis conuicia mandrae
Eripiunt somnum Druso, vitulisque marinis.— &
Corbulo vix feret tot vasa ingentia,—& quæ sequuntur. omnia festiua. Ex tenuitate,
Me, quem Luna solet deducere.—
Ex impotenti auiditate,
Seu inde huc omnes tanquam ad vinaria currunt.
Ex definitione,
Si rixa est vbi tu pulsas, ego vapulo tantum, & quæ sequuntur,
—libertas pauperis hæc est:
Pulsatus rogat, & pugnis concisus adorat:
Vt liceat paucis cum dentibus inde reuerti,
Quid illo magis expressum?
—hoc tu Succinctus patria quondam Crispine papyro.
Illusio ex contrario,
—iam quartam sperantibus ægris, pulchram sane spem.
Ex calumnia valde sapidum,
Non dubitaturi fugitiuum discere piscem,
Et de eodem adulatio festiua,
Ipse capi voluit.—Ex comparatione, siue collatione,
Quantum vix redolent duo funera.—Apparatus vero concilii, & quasi S. C. de Rhombo adeo est elegans & vrbanus, vt nihil supra. Ab amentia,
Qui nunquam visæ flagrabat amore puellæ.
Attributio ex historia: vt ibi de figulo,
—subitusque Prometheus.
Adulatio in re inepta & absurda,
—sed ex hoc
Tempore iam Cæsar, figuli tua castra sequantur.
Ab impuritate,
Vnus Iberinæ vir sufficit. Ocyus illud
Extorquebis, vt hæc oculo contenta sit vno. Ex ritu,
Et vetus indiget senibus clementia porcis.
Qua vrbanitate vsus quoque Augustus est: cum dixit, malle se esse Herodæ porcum, quam filium.
citharœdi cauda magistri. quis enim non rideat hoc?
Ex decoro,
In Corum atque Eurum solitus sæuire flagellis,
Barbarus Aeolio nunquam hoc in carcere passos.
Acumen est in seruitute ventorum apud Aeolum, quæ designatur per vocem illam *carcere.*
Ex indignitate,

—audis

Iuppiter haec? nec labra moues, cum mittere vocem

Debueras vel marmoreum?—maluissem, *fulmen*, quam vocem, illa enim salsiota ex veritate;

—vt video: nullum di crimen habendum

Effigies inter vestras, statuamq; Bathylli.

Illud ex eruditione profecto festiuum,

Et qui nec Cynicos, nec Stoica dogmata legit

A Cynicis tunica distantia.—Seueram sane differentiam, si tunica tantum distant.

Illo vero nihil salsius de Claudio,

—tremulumq; caput descendere iussit

In caelum.—quia inter diuos relatus, in Orchum raptus fuit. Sane valet facetum illum titulum: ἀποκολοκύντωσιν dico, quem ἀντὶ τῆς ἀποθεώσεως posuit ad irrisionem,

Horatius, HORATIVS autem pauca horum similia. Fabellas quidem & Apologos intexit suauissimos: sed quibus nullo modo risus moueatur. Acute dixit illud,

—quam sibi non sit amicus. &

—famis seruit ineptus. &

Inuidiam placare paras virtute relicta. &

Non horam tecum esse potes. &,

Teq; ipsum vitas fugitiuus.—&,

Ad strepitum citharae cessatum ducere curam.

Risus ex dicto festiuo in hoc,

—equis frenato est auris in ore.

Simile est vrbanis definitionibus nostris, Quid est vxor? scabies animi mariti. Quid est populus? mare seipsum mouens. Ex Publii Mimis multa eiusmodi,

Heredis fletus sub persona risus est.

Ex facto ridiculo, in quinta Satyra secundi, de anicula vncta. Sed illud praeter expectationem omnes superat vrbanitates,

O Laertiade, quicquid dicam, aut erit, aut non.

Quod deprauant Grammatici.

Haec igitur cum ita sint, non est Satyris excludendus temere Iuuenalis: sed eum tanto anteponere decet Horatio, quanto melior Horatius Lucilio iudicatur. Si neque argumentorum varietate par est illi Horatius, neque dexteritate tractandi, neque vbertate inuentionis, neque crebritate sententiarum, neque acrimonia reprehensionis, neque acumine dicendi, neque facetiis, aut vrbanitate: istorum Criticorum vel ineptum vel malignum, vel factiosum iudiciũ deprehendetur. Age vero quando non

non solum Satyra ipsa, verum etiam quoduis opus scripturaque simplex esse debet & vnum: neque in Satyris, neq; in Epistolis, at ne in Poetica quidem, in qua hoc ipsum praecipit, obseruauit. quippe qualemcunq; materiam aggressus fuerit, illico erumpit in Satyricas reprehensiones, credo ad id rapiente ingenio suo: id quod vt clarius pateat non pauca loca nobis adducenda sunt. In prima statim Ode mortalium studia excutit, quemadmodum in I Satyra. in II.

Audiet ciues acuisse ferrum, &c. In III, tum alia, tum illa.

—si tamen impiae
Non tangenda rates transiliunt vada.

In sequenti,

Iam te premet nox, fabulaeq; manes.

In sequenti,

Miseri quibus Intentata nites—

Illa est tota reprehensio,

Lydia dic per omnes,
Te deos oro, Sybarim cur properes amando
Perdere?—sicut & XI.

De quartadecima, nihil dicendū: seipsam n. prodit: nec minus ea quae sequitur. Nō parū duodeuicesima & vicesimaquinta. Item altera ab hac, & vndetricesima. Sed & idem sapit tricesima tertia, & quarta, & quinta & octaua. Qua diligentia si in caeteris quoq; vtaris, eundem spiritum deprehendes. Iam vero Epodos praeter paucula, nihil aliud spirat. Hoc enim Parios Iambos Romanos a se primo factos temere gloriatur. Quis enim nescit à Catullo id antea felicissime factitatum? Nam cuiusmodi sint Horatiani, mox videbimus. Verum vt ad id, vnde digressi sumus, redeamus, non semper quod simul orditus est, detexit. Quippe tertiam Satyram cum ita incoepit, vt in Tigellio damnaret homines inaequales, oportuit hoc prosequi. At ille transilit ad malignos animos, qui peruerse omnia interpretantur, postremo diuertit ad disputandum cōtra Stoicos, quod peccata paria non sunt. At quae disputatio? Nempe quae id concludat: Stoicum neq; esse regem, neque sapientem. In secunda Satyra cum proponat extrema esse vitiosa, ac propterea medium eligendum: iubet abstinere à matronis: recte sane. narrat incommoda atque pericula illis. *Hic se praecipitem tecto dedit*, &c. Nec puduit eadem in fine repetere ibi, *—ne vir ruri recurrat.* Quod loquacitatis, & obliuionis, aut negligentiae vitium non praetereundum. Hic primus error. Alter ille: cum delectis praeceptis modo positis, laudat concubitus meretricios. Quinta Satyra tota frigida est: quam ni-

hil doceri queas. Nam quum posuit Messi atque Sarmenti altercationem, puto esse omniũ insulsissimam, nisi huic anteponas coenam Nasidieni, aut Rupili cum rege ineptissimam controversiam, in qua etiam plus octo versuum hyperbaton animaduertendum est. Cum vero Vlyssem ita loquentem inducit,

Vis tu togam spurci Damae latus?—etiam atque etiam videndum est, an per poeticam prolepsim defendi queat. Alias debuit introducere personas. Non enim cogitur ab historia Siculus & id dubitare possumus: vbi gentium insulas inuenerit acidas. Quibus è locis neque temere, neque frustra contendemus, Iuuenalem longe accuratioris Satyrae authorem esse. Sane prima adeo pulchra est, adeo rotunda: vt nihil extet. Sexta diuina tota, & quae grandem spiret poetam. Decima quoque optima est. Quod si damnant in Iuuenali copiam exemplorum, atque propterea per conuicium declamatorem vocant: eadem ratione philosophi nomen à Cicerone tollant, declamatoris attribuãt. Quis enim eo copiosior, siue legas quaestiones Tusculanas, siue libros tum de Fato, tum de Diuinatione? Aristotelis quoque liber secundus Oeconomicon, post aliquot praecepta, totus absoluitur exemplis historiarum. Quid? soli oratori licebit vti ad subsellia exaggeratione? distributione? Nonne vel communium rerum exemplis, vel priuatis tum fabellis tum historiis addenda est anima scriptis nostris, sine quibus tota poesis mortua est? Quid? nonne idem ab Horatio factitatum est? Nam quot quãtaque de Auaro in prima Satyra? Primum enim defodit aurum: deinde de acervo; tum de iugeribus; postremo conferuntur vel commoda, vel voluptates haurientium hinc è flumine, inde ex vrna: ad haec exempla duo, Atheniensis cuiusdam, & Tantali: ac mox de Viuidio. In secunda de moechis exempla vsque ad fastidium, Secunda pars tertiae pura est declamatio. Idem potest obiici ex illis quartae.

Hic nuptarum insanit amoribus,—& aliis, quae sequuntur. Obseruabis etiam quae ex prima & tertia secundi afferre queas. Eadem vero argumenta si vtrinque conferantur, nunquam inuenies Iuuenalem inferiorem; saepe etiam praestantiorem. Octaua enim longe est excellentior, quam sexta Horatii. Etenim per pauxilla de virtute, cum qua comparat vulgarem nobilitatem: multa de seipso: vbi non eum pudet ignauam commendare vitam, nullisque ciuilibus officiis luculentam: vt natalia sua libertina vero prodat. Decima quoque Iuuenalis cum prima Horatii comparetur, de votis studiisque mortalium, sane ille tibi poeta videbitur, hic ieiuni cuiuspiam theseos tenuis narrator.

tor. Multis etiam locis astrictior, & castigatior Iuuenalis est: veluti de formica in sexta,

—Tamen utile quod sit
Prospiciunt aliquando viri: frigusq́, famemque
Formica tandem quidam expauere Magistra.

at HORATIVS multo tractu orationis,

Paruula nam exemplo est magni formica laboris,
Ore trahit, quodcunque potest, atq; addit aceruo,
Quem struit, haud ignara ac non incauta futuri.

Ampullatur deinde supra Satyram,

Quæ, simul inuersum contristat Aquarius annum,
Non vsquam prorepit; & illis vtitur ante
Quæsitis, patiens.—tum autem quid est *patiens*? Nam profecto nihil tum patitur. non igitur *patiens*, sed genialiter gaudens. In verborum quoque collatione non semper optimus obseruator. Coactus enim traditur aut ad asperitatem, aut ad licentiam: veluti cum postponit quæ ex vsu præponi consueuere. quemadmodum fecit ibi, *Aulæa ruant si*. quam temeritatem castigauit atque irrisit olim Ariphrades comœdiæ veteris author, cum illuderet Tragicis, qui dicerent, δωμάτων ἄπο. verum hæc labes allata fuerat antea ab ipso Homero, non sine maximo flagitio decoris atque suauitatis, οὐρανόθι πρό: cælitus ad tantum potuit versus vis, & authorum ignaua securitas, contemptusq; posteritatis. Sic,

Et qui nocturnas sacra diuum legerit.—melius, *diuûm sacra*. & inconcinna illa,

Pene macros arsit, dum turdos versat in igne:

neque in igne versabat,

Pene arsit, macros turdos, dum versat in ignem.

Etiam in illis dubito,

—Flere vt si filius immaturos obisset:

mihi videtur adultus magis lugendus.

Non omnibus placet Dauus illius, cum philosophatur. Nam tametsi adducit ea, tanquam audiuerit de Crispini ianitore: tamen multa memini me audire à philosophis disputata, quorũ ne nunc quidem ausim me idoneum recitatorem profiteri. Sic & inepti profligatique & pudoris & iudicii barbari, suis in colloquiis Laniũ ac Salganarium de reb. diuinis tanquam theologos faciũt disputare. De Satyris hæc. de Epistolis deinceps videamus.

Erasmi colloquia.

Eiusdem stili Epistolæ, sed nitidioris, harum vero argumenta cum varia sint, suo quæque iudicio metienda ac perpendenda erit. Quædam enim sunt familiares, haud magna (vt ait ille)

cum re. tertia est admodum, minimeque ambitiosa. quartam auxit præceptionibus bene viuendi. quinta quoque valde familiaris est. exit tamen ad loquendum de ebrietate, præter propositum. Aliæ sunt commendatitiæ, vt nona; nihilo vtilioris operæ. aliæ conatus habent philosophi ad fragilitatem & libertatem; vt decima de temperantia, vt duodecima. Cæterum in sextadecima, vbi rus descripsit, exilit temere ad discutienda præcepta sapientiæ. Sic in duodeuicesima, ingressus eam disputationem, qua reducit virtutem ad medium ab extremis, saltuatim agitur per præcepta diuersa, quæque inter se nulla cohærent affinitate. Septima adeo elegans est, adeo vrbana, vt ad eas virtutes nihil addi posse videatur. at sexta nugatrix de beatitudine. vtitur autem verbo *admirari* ambigue. nam admiratio in Philosopho est impressio rei nouæ ad causam disquirendam. quæ sola via fuit prima tum ad virtutem, tum ad scientiam: atque ex hisce porro ad beatitudinem. at hic ait nihil admirari creare felicitatem. intelligit percelli rerum æstimatione. Harum autem, vt ita dicam, sapientium Epistolarum ratio atque natura nequaquam differt à Satyra. Nam quemadmodum medicina aut præseruat à morbis, aut eos tollit: ita Epistolæ proponunt ea, quib. à vitio abstineamus; Satyra illis pugnat, quibus vitia extirpentur. Quamobrem qui versus in Satyra septima idem in Epistola prima,

Laeuo suspensi loculos tabulamq; lacerto.

Maxima pars primæ Satyra est, & secundæ, & quintædecimæ, tota vndeuicesima lacerat imitatores: ad Augustum, veteres poetas & populi iudicium. In vltima vero postquam de poetis scribere cœpit, proripit se ad insectationem auiditatis: secunda vero adeo ineptus est, vt ab eruditiorib. nequeat tolerari. Quis enim dicat Homeri nugas esse potiores præceptis philosophorum? An recte facit Agamemnon, cum parenti patri negat se daturum virginem? hoc sequeris tu? Nam quare cœtus vniuersus non diremit litem? non erat rex Agamemnon populi, non procerum, cuius libidine exercitus morbo periclitaretur: sed imperator ad bellum tantum. Non rapit ei Chryseidem Achilles, sed reddit patri, donat deo, mutat pro salute populi. Quare pro Paride sustinet bellum Priamus? bellum? imo interitum filiorum. Quare pro mœcha? Quare deos adulteros, ignauos, seditiosos, factiosos facit? Quæ Vlyssis sapientia, cum iret ad Polyphemum ignotum? cum ad Antiphaten? Illius vafritiam antepōnit Crantoris & Chrysippi sapientiæ. Nolo impræsentia cum Homeri puerilibus ineptiis ineptire. Satis ostendit Plato quanti

cum

cum faceret, quando interdixit sua Republica. Prima vero Epistola quouis melle dulcior est. Sententiæ appositæ, dictio casta, rotunda, suauis. Quapropter arbitror postremam omnium factam, primam positam ob luculentam raritatem. Itaq; dicit,

Nunc igitur versus, & cætera ludicra pono.

Quare etiam Epistolarum librum Satyris postponendum censeo. Id quod cum in vetustis exemplaribus videamus, nescio quid consilii in menten venerit iis, qui inuentum ordinem subuertere. Grammatico nihil infelicius. credo quod viderent versum illum,—*summa dicendi camœna* : quasi vero non hanc ipsam postremam intelligeret. Sunt in ea quoque ad institutionem sapientiæ præceptiones. verum vbi ait,

Nunc in Aristippi furtim præcepta relabor:

quomodo res sibi, non se rebus summitat? nanque Aristippum, vt ipse ait, omnis decuit & status & res. quippe omni & loco, & tempori, & personæ non solum cedebat, verumetiam seruiebat. Haud ita Diogenes , qui ne Polypo quidem crudo sese voluit summittere. Hæc de Epistolis in vniuersum. Illa priuatim. Multi versus frigidi aut incompti. Quid enim ineptius illo?

Viribus vteris, per riuos, flumina, lamas.
Verum vbi ouis furto, morbo periere capellæ.

Apud nos quidem ouis pecus morbosius: quanquam in libris pastionum aliter scriptum est. Etiam est animaduertendũ quo vsu Penelopes procos appellat Sponsos. Quis eos spopondit aut despondit? Præterea ne illud quidem prætereundum. Ait enim se *ponere versus, & cætera ludi ludicra.* at vero qui sibi constat, tot postea versibus compositis?

De arte quæres quid sentiam. Quid? equidem quod de arte sine arte tradita. Nam quod principium? nempe Satyrę. Summa tot versuum hæc: Ea scribere quæ inter se conueniant. tum statim de modo inter breuitatem & laxitatem: & quantum ibi Satyræ rursus? Tertio loco, quod in primo esse decuit; deliberatio de materia eligenda. Quarto de ordine; quem sane mutile docet. In primo iam de partibus eloquutionis. quod præceptum trahit cauda sententiarum. at interea poeta suspensus nihil discit. Sexto de accommodatione versuum ad materiam. Septimo de venustate. hoc tamen pertinet ad viam legesque eloquutionis. simul de efficacia. Octaua de personis, earumque orationẽ atque moribus. Nono de imitationẽ. Decimo de prudentia in scripturæ modo. Vndecimo de modo rei ipsius, hoc est, argumenti. Duodecimo redit ad personarum mores ab ætatibus. Tertiodecimo de repræsentatione fabularum. Quartodecimo

de chori officio & apparatu. Quintodecimo de Satyrarum tum argumentis tum phrasi. Sextodecimo de pedibus. Septimodecimo de prudentia ad edendum, simul & exhortatio ad imitandum. cum tamen alibi voce imitatores, *servum pecus.* Decimo octauo insectatur veterum iudicium. Decimonono de Tragœdiæ inuentione. Vicesimo castigat præcipitatam editionem. Vicesimo primo Satyram exercet aduersus poetas. Vicesimosecundo ostendit vnde peti possit materia recte scribendi. Vicesimotertio redit ad Græcorum commendationem. Vicesimoquarto Satyra aduersus studia liberalia Romanorum. Vicesimoquinto statuit virtutes duas poeseos, docendi, delectandi. Vicesimosexto repetit modum scriptionis. Vicesimoseptimo materiæ rationem. rursus repetit virtutes supradictas. Vicesimo octauo dat leges excusationum. Vicesimonono examinat poematum naturas. Tricesimo statuit poeseos excellentiam. Tricesimoprimo, quod priuato admonuerat, repetit. Ex ingenio suo cuique laborandum. Tricesimosecundo hortatur ad iudicia & castigationes. Tricesimotertio poeseos ortum atque honorem. Tricesimoquarto disputat, ad poesim vtrum plus conferat, ingenium an ars. Tricesimoquinto informat poetæ futuri vitam. Tricesimosexto Satyra contra recitatores, quam vsque ad finem deducit. Hæc est Horatii ars: quam si præceptores nostri nobis olim ad hunc modum partiti essent, eius sane facies nota fuisset, ita vt aliunde auxilium petendum esse intelligeremus. Tunc autem admiranda erat simplicitati nostræ: propterea quod vbi illam prælegeramus, nihil incrementi cepisse animos nostros satis constabat, vel ad inueniendum, vel ad inuenta eloquendum. Tibi vero opera ac diligentia nostra, & vniuersum propositum, & partes, & ordo qualis est, manifeste patet. Nunc ad politissima eius carmina contemplanda transeamus. in quibus considerandis maior laudis atque admirationis, quam castigationis apparatus erit.

Carminum igitur libri vel iucunda inuentione, vel puritate sermonis, vel figurarum tum nouitate tum varietate, maiores sunt omni non solum vituperatione, sed etiam laude: neque solo dicendi genere humili, quemadmodum scripsit Quintilianus, contenti: verum etiam sublimi maxime commendandi. Quid enim altius, aut præclarius illis?

Post ignem ætherea domo
Subductum, macies & noua febrium
Terris incubuit cohors:
Semotiq; prius tarda necessitas

Leti corripuit gradum &,
Scriberis Vario fortis, & hostium
Victor Maonii carminis alite. &,
Quis Martem tunica tectum adamantina
Digno scripserit? & quæ sequuntur, &,
Sub lacrymosa Troia
Mœnia: ne virilis
Cultus in cædem, & Lycias proriperet cateruas.
&, *Permitte diuis cætera: qui simul*
Strauere ventos æquore feruido
Depræliantes, nec cupressi.
Nec veteres agitantur orni.

Hæc & alia per portiunculas. At tota illa.

Quem virum, aut Heroa lyra vel acri, & quæ sequuntur. Item XIIII, & XV. & quarta & vicesima. Tricesima vero prima adeo assurgit, vt facile probet iudiciū nostrum. Nec inferior tricesima quinta. Prima quoque secundi est altiloqua: sicut & quintadecima. Par spiritus in vndeuicesima, & in sequenti. Sed & prima tertii magnifico dicendi genere structa est, & secunda. Tertia vero grauissima. Quarta nec Pindaro cedit, ac ne quinta quidem. Quin sexta quoque altissime sonat. haud paulo minor sextadecima. At vicesima nona incipit lenissime: tum vero semper assurgit eo vsque, quo nemo aliorum peruenire possit. Vltima eiusdem libri miscuit etiam fastum cum maiestate. Quarta vero quarti profecto aliarum nulli cedit magniloquentia, quā quæ sequitur, tametsi eo non aspirat, in eadem tamen luce versatur: sicut & sexta, quæ simul nitore quodam venustatis perfusa est. Nona altior est, & seuerior. qualis & quartadecima: nec minor eam sequens. Quæ recensere coactus sum, vt virum maximum atq; etiam cum ipso Pindaro in hisce conferendum calumnia vindicarem. Nam & Pindaro accuratior est, & sententiis crebrior, neq; sibi, vt ille, indulgens: sed non sine auditoris reuerentia, audax ad eam præstandam magnitudinem, quæ neq; illi oneri, vt nobis miraculo, sit. In eo nihil laxum est, nihil hiat. omnia cohærent, ita vt vnum tota illa esse videantur. Cæteræ cantiones partem in humili dicendi stilo, vt,

Vitas hinnuleo me similis Chloe.

Ne sit ancilla tibi amor pudori: atque aliæ, partim in mediocri, vt illæ,

Mecœnas atauis edite regibus. &,

Otium diuos rogat in patenti: atque aliæ. Omnes inquā tan-

tam

tæ sunt venustatis, vt & mihi, & aliis prudentioribus omnem ademerint spem talium studiorum. Inter cæteras vero, duas animaduerti, quibus ne Ambrosiam quidem aut nectar dulciora putem. Altera est, tertia quarti libri,

Quem tu Melpomene semel
Nascentem placido lumine videris:

Altera, nona ex tertio,

Donec gratus eram tibi.

Quarum similes malim à me compositas, quam Pythionicarum multas Pindari, & Nemeonicarum. quarum similes malim composuisse, quam esse totius Tarraconensis rex. Igitur tametsi tam magnifice de Horatii carminibus sentio: tamen dabunt ingenio nobilique pudori nostro veniam studiosi, sicubi etiam optauimus potiora.

Principio nos offendit idem argumentum tot locis tractatum. Nam, vt omittam quæ in Satyris atq; Epistolis ad hanc eãdem tractantur rationem; vide nihil differre materiam primæ cantionis primi, & primæ tertii. Eædem sententiæ decimæ, & sextędecimæ secundi. Multis quoque aliis in locis aut eadem, aut similia reperiuntur. Quod vero ad dictionem attinet, sane duriusculus est in prima. Neque placet illud: ait enim, Si quis ambiat honores & magistratus: aut, Si quis horreo condidit vniuersum Libyæ frumentum, horum neutrum moueri posse vt fiat pauidus nauta. Quid mirum? Potius diceret, ambitiosum illum non posse allici ad agriculturam, etiam propositis diuitiis ex Libya vniuersa. Malim etiam legere,

Sublimi feriã vertice sid ra, quam *sidera vertice*. In sequenti vero non pauciora sunt dispicienda. Primũ, non est portentum niuis copia, sicut grãdinis. neq; nocet nix. Deinde haud satis intelligo, quamobrem conqueratur Ilia. Neq; enim si doleat Romanorum vices ex seditionibus, adfigat etiam à fluuio diluuii calamitatem. neque Iliæ potius, quam Romuli interest. Neque finis respondet principio. Et illud nimis laxum,

Omne cum Proteus pecus egit altos
Visere montes. Neque enim omnes egit pisces: & verbum *visere* non satisfacit. Præterea quamobrem Regis monumentum, aut Vestę templum diruit fluuius ob ciuile bellum? num Vestæ audet Ilia incommodare? Denique si omnia fato fiunt, quare non probat Iupiter? aut si Iupiter non probat, cur aduersus fatum Tyberis ruit? Siue vult Cæsaris vltor esse. quid igitur Romæ pulcherrima ac religiosissima quæque demolitur, cum Romã ipsam Cæsaris nepotib. promiserint fata? Ait item summas

mas vlmos fuisse columbarum sedem. Vix hoc persuadeas rerum Naturæ consultis; nisi columbas accipias pro palumbis.

In III, Ode ait, Austrum præter cæteros ventos summum habere imperium in mare Adriaticum. Quod esse falsum intelliget, qui sciet Adriaticum recta excurrere in Vulturnum: cuius impetu etiam crescit Ionio subinuecto Adriaticum. Boreæ quoque subiectum est, qui ex alto spirat. quamobrem miræ vastitatis fluctus excitantur premit enim: itaque etiam sustollit. Hoc enim aquæ proprium est, vt quæ pars deprimitur, subeat in proximam: atq; ita tollat ad curuationem. Auster autem ex deuexiore parte flans frangitur Apennino. quamobrem non subruit, sed radit. Iccirco quod notauit Gellius, etiam postquã cessauit, mare adhuc est fluctuabundum. Præterea non est verum ab Austro Adriaticum aut aliud pelagus trãquillari. Quare igitur dixit *ponere?* & commodius præposuisset hoc illi: *Ponere seu tollere.* Crescere nanque oportet orationem. Atqui maiore vi opus est ad ciendas tempestates, quam si permittas mare suo tantum motu ferri.

In quarta, *Vulcanus ardens vrit officinas.* Non vrit caminos, deficerent enim. at non deficiunt. Et quænam *machinæ carinas siccas trahunt?* in aqua sane fluitant. Quod si dicas hieme subductas, deduci in mare, neutiquam id machinis aut tractu fit, sed pulsu, phalis subiectis. ne placet epithetum officinarum, *graues.* neque cohæret tota ea pars parti, cui subest. Quid enim Gratiis choros ductantibus cum marculis Cyclopum: an excusabis eo quod *χάρις* est apud Homerum vxor Vulcani? oportet enim commento quopiam subuenire, ac referre gratiam magnis viris. Melius, *vrget officinas.* quippe magistri est operas vrgere. Nec prudenter appellauit, *exilem Plutoniam domum.* nihil quippe capacius. Quid enim non potuit recipere? aut quid satur remisit, quod grauaret regnum?

In quinta, quæ merum nectar est, verbum posuit paulo languidiusculum, *emirabitur.* Neque enim explet ambitum animi amatoris. Quippe merus verusque furor est. Equidem probarim *detestabitur.* Dixit enim *flebis.* Non tamen damno: nempe stuporem voluit intelligere.

In sexta, *Imbellisq; lyra Musa vetat potens.* arrideat magis, *Musa potens vetat.*

In octaua, quæ pulcherrima & mundissima est, *Quid latet, vt marina.*

Filium dicunt Thetidis sub lacrymosa Troia

Funera?—Non sane conuenit, Latet Achilles in Scyro sub Troiæ funera.

In nona,

In noua, —*nec dulces amores*

Sperne puer, neq; tu choreas. Versus coegisse videtur eum, vt pronomen interponeret.

In decima, *Voce formasti cantus & decora.*

More palæstra, melius, *lege palæstra.* resonatio nanque illa insuauis, *decora More.* neque est sicut in Satyra,

—quarta vix domum exponitur hora

Ora manusq; tua lauimus Feronia lympha.

Sicut alibi notauimus ex Homero, *ἱέρευεν ἵππον*. Præterea minus satisfacit epithetum *decora*: sicut neque illud,

Ilio diuas Priamus relicto. Quid enim hic *diues*, qui esset omniũ miserrimus mortalium, orbus pene liberis omnibus, vniuerso pene regno spoliatus? Potius *mœrens* aut *infelix.*

Vndecima si à nostri temporis poeta quopiam scripta esset, nequaquam inter probas admitteretur.

In duodecima, —*cuius recinit iocosa*

Nomen imago? Echo interpretamur potius dato, quam accepto iudicio significatus. Est enim vocis imago, quam vocem nisi addideris, nihil sonat. Malim de vera imagine, —*cuius referat vetusta Nomen imago.* Quo in poematio nobilissimo notabis numerum in illis,

—*temere insecuta*; non autem simpliciter, *sequuta*: duabus de causis. Primum idem sonus quinquies repeteretur, quater sane, & similis in dipthongo. deinde quod elisio auget numeri magnitudinem,

Cæsaris fatis data: melius, *fato.*

In tertiadecima non conuenit rosea ceruix, sed lactea. Et cum dixit, *roseam ceruicem, cerea brachia*: colorem quoq; indicare suspicabimur. sicut apud poetam, *Cerea pruna*: profecto plus sapiat, *lactea*, vt in Epigrammate, *ἀνόσια*, aut lygdina.

In quartadecima, animaduertendum est quibus legibus de vna modo naui dixit, *carinas* in numero plurali,

Nil pictis timidus nauita puppibus,

Fidit: —imo fidebat Brutus, neq; timidus erat: quare *tumidus*, non *timidus*: & *fidat*, non *fidit.*

In quintadecima duo consideranda. Primum,

Sublimi fugies mollis anhelitu.

non intelligo ex toto Galeno quid sit sublimis anhelitus. dixerim,

Pulsanti fugies pressius anhelitu. etiam *quassus* plus habet efficaciæ. Alterum, cum ait Achillis classem prolaturam diem Ilio, non enim fuit classis, sed ipse.

In

In sextadecima, —*nec tremendo*

Iuppiter ipse ruens tumultu. quanquam pronomen emphaticon est, tamen ne versus id persuasisse videretur, maluerim abstinere, & in hęc mutare ac meliora. *Iuppiter horrisonus tumultu, nec*, vel, *tremenda Fulminis horrisoni ruina.* nec cum ipso dixerim, bilęm stomacho appositam. neque boni philosophi interest, existimare partes nostras exceptas esse ex aliorum natura animalium, quibus nos constitueremur. neque Prometheus coactus fuit, aut coactus fecit. Et quid est, cor è limo facere, bilem de Leone mutuari? Neque recte dicas, *muris aratrum* impressum: sed murorum loco deiectorum. & Aristoteles & alii apud Laertium philosophi, hominem rerum naturalium regulam dixere.

In decima septima metiendus ille tibi versus est non incaute.

Nec Martiales hœdilia lupos. etenim vox *hœdilia* ex Spondeo & Pyrrichio cōstat. vnde neq; integer dactylus ex prioribus, neque ex vltima syllaba dactyli principium constitui potest: ex vtroq; tamen duo dactyli. quod suspicor ad Græcorum exemplum factum.

Duodeuicesima tota insuauis, coactisque numeris quæsita, potius quam oblata.

Vicesimaquinta in humili genere dicendi est. Illa duo membra sine copula non cohærent.

—*audis minus, & minus iam:*

Me tuo longas pereunte noctes

Lydia dormis. Neq; satis mollis illa loquutio, *Flebis mœchos arrogantes.* nisi addas effectos. Leuem autem pro nuda videtur posuisse, satis dure. Illa quoque omnia, —*bacchante magis sub interlunia vento*, videntur esse vnum epithetum Boreæ: alioqui ipso Borea frigidiora sint. Neq; *vlcerosum* seruit potius iecori iudicando, quam metro sustinendo. Illa vero,

Læta quod pubes hedera virenti

Gaudeat. satis intelligo: at illa, *pulla magis, atque myrto*, male disposita. Illa vero,

Aridas frondes hyemis sodali

Dedicet Euro. potius *dedicet igni.*

Vicesima quoque octaua nihilo altius surgit. Singultim tamen membra interrupta sunt: nec absimilis ab Satyra tractus totus. Numeri quoque ipsi adhærescunt. laborauit enim hac infelicitate in senariis dactylicis Horatii. Quid quod sibi contradicit? Etenim quid rogat nautam, vti terram sibi pusillam iniiciat inhumato, quem ipso statim Odes initio puluere

tectum

restum ait? *Mensorum cohibent prope litus parua Matinum munera pulueris exigui*: satis enim erat vel minima terra partem quampiam corporis tegi.

In tricesimatertia, *Insignem tenui fronte Lycorida.* nunquam vel in viro vel in fœmina laudarim tenuem frontem, neque ad decorem neque venustatem.

In prima secundi, stilum vertit à laudib. Pollionis, ad deplorandas clades ciuiles. id quod ex proposito fecerat in secunda primi, & in tricesimaquinta, præter propositum, sicut & hic.

In secunda non placent illa,

Nullus argento color est auaris

Abdito terris.—sane color nunquam abscedit, sed nitor. Neque satisfacit illud *inimice lamina.* nam si est auaritiæ hostis Sallustius, quare docet eum Horatius hoc? quid igitur ait?

Latius regnes auidum domando

Spiritum.—Neque seruant tenorem propositę sententiæ verba illa, —*& aquosus albo Corpore languor.* non enim languor caussa sitis est in Leucophlegmatia; quem designat hic.

Tertiæ argumentum tractauit iam in quarta primi, & repetiit in vicesima octaua. Vbi vero ait, —*& sororum Fila trium patiuntur atra*, abscedit à rei natura. Vitæ nanque fila sunt: at vita, aut lux, aut lucis, etiam in XIIII, tertii, & XVIII, & II, tertii.

In quarta non placet illud verbum, *& ademptus Hector tradidit pergama fessis Graiis leuiora tolli.* Durissimum, inquam, verbum *tradidit.* quomodo Hector ademptus queat tradere? Neque verbum *maeret* potest vtrique membro seruire in illis, *Regium certe genus & penates ac Maeret iniquos.* Nam quos intelligit *penates*, non suos, sed hosticos esse oportet. Quid enim *iniquos* appellaret? Mœret igitur captiuitatem. At non eodem vsum significandi dicas, *Maeret regium genus suum*. Hæc vt concinnes, addes verbum substantiuum, *regium genus est.*

In quinta quoque durum illud.—*& illi, quos tibi dempserit, Apponet annos.*—non *annos* sane, sed vires, aut calorem, ab annis. Sic erat sententia, si versus pateretur: *Illi quod tibi dempserit, apponent anni.*

In sexta, nescio quemadmodum tam diuersas terras esset aditurus. Quantum enim distat Cantaber à Syrtibus? An seruiuit varietati? præterea tanquam qui maxime placeret, optat locum & sedem senectutis Tibur. Quonam igitur modo, si fatorum vi ab eo prohibetur, quod reliquum est, Tarenti degere

appetat,

petat, ita vt dicat illum angulum sibi præter omnes arridere? Hunc igitur primum pro sede exoptauerit, non Tybur.

In septima, *Cum fracta virtus, & minaces*

Turpe solum tetigere mento, Quod ex Homero ὀδὰξ, voluit dicere. & verbum *tetigere* languidius est, quam rei atrocitas exigit. & mallem *minaci mento*, quam *minaces*. Multis itaque modis mutare, aut substituere potes:

Cum fracta virtus insolentis, aut *obstinato*
Cedere non verita est furori.
Oblita virtus cum vetustum
Perdere non timuit pudorem.

Quæ si non sunt illis meliora: at pro exemplo atque exercitatione admittantur ad imitationẽ. Animaduertes flexum illarũ vocum hic bis, alibi frequentem: Æstuosis, obliuioso, periculosæ, libidinosus, otioso, luctuosæ, preciosus, damnosa, vitiosus, studiosa, speciosa, caliginosa, maculosum, belluosus, siticulosæ, imperiosum, vlcerosum, generosum, cerebrosus, plagosum, laboriosi, iniuriosis, formidolosus, doloso, tumultuosum, fastidiosus, operosa, vmbrosam, famosus, bellicosis, iocosæ, animosus, fabuso, ventosum, probrosis.

In octaua ille Adonius monachalis est. *Sæpe minati*, &, *miseraq; nuper*,

Virgines nuptæ, tua ne retardet

Aura maritos. Si iam nuptæ sunt, ductæ sunt, domi sunt, non retardabuntur. Melius, *tua ne reflectat*, redundat, repellat, aut quid melius.

In vndecima, *Adria diuisus.* Memineris quoties ea voce claudat versum. quot locis naues, litus, vento, maria, & eiusmodi: vt Myrtoum, Creticum, Caspium, Bosphorum, Tybur, Geloni, Britanni, Medus, Ponticum, Getæ, Carpathium.

In tertiadecima ait, ex Alcæi sono Prometheum pœne, Orionẽ venationis obliuisci. Nondum apud inferos hęc inueni.

In quartadecima perspiciendum quo consilio merum superbum dixit.

Vndeuicesimę finis admodũ lãguidus, & *recedentis trilingui*
Ore pedes, tetigitq; crura.

Videntur hæc inopis poetæ, non diuini, qualis ipse est.

Vltima sane magni spiritus est, digna tanto ingenio. Illa tamen non conueniunt loco, *non ego, quem vocas,*
Dilecte Mecœnas, obibo.

Quid enim? quod ***? Imo nihil mirum. poetam, qui placeat Mecœnati, interire.

In prima tertii,

—carmina non prius
Audita Musarum sacerdos
Virginibus puerisq; canto.

Quid? quæ sequuntur carmina, plena sapientiæ, numerosa, ardua, virginumne ac puerorum auditione seipsis minora fient?

In vicesimanona, *Sole dees referente siccos.* haud semel monui, epitheta, quæ in fine versuum existunt, sæpe esse argumento coactæ loquutionis, quasi sint carminis supplementa. Icciro malim hic,

Sole graves referente luces.

In secunda quarti,

Concines maiore poeta plectro
Cæsarem, quandoq; trahet feroces. posuisse videtur, *quandoque*, pro quandocunque.

Plenius maior resonante plectro
Cæsarem dices: trahet ut feroces.

In quarta ita loquitur de pullo aquilæ,

Olim iuuentas & patrius vigor
Nido laborum protulit inscium:
Vernique, iam nimbis remotis,
Insolitos docuere nisus
Venti pauentem.—

Iam adultum pullum describit, cum attribuit ei iuuentutem, præterea cum demittit in agnos & in dracones. Quare non potest hic veris facere mentionem. Nam primo ineunte vere parit. incubat tricenis diebus. vix sexto mense ad venationẽ apti sunt pulli. quippe Septembri etiam sunt inualidiusculi. *Fama dees habuere vectos.* Olim displicebat nobis carmen hoc. cumque multos in modos vertissemus, nullus placuit. quamobrem ne hic quidem ponam. Tota vero cantione hac & seipsum, & omnem Græciam superauit.

In sexta, *Diua quem proles Niobæa magnæ*
Vindicem linguæ sensit. Nolim à me Niobes iactantiam attribui magnitudini. neque enim est vitium magnitudo. Fuit stulta vecordia Niobes, non magniloquentia *Lyncas & ceruos cohibens arcu.* verbo *cohibere* fortasse duriuscule visus fuit. nodo falces cohibemus, carcere, & claustris; non autem sagitta ceruum, quem interficimus.

Septima Ode tota est quarta primi. tantum differt secundis versib. Sic animaduertes Horatium consistere intra gyrum ingenii sui, sæpeque multisq; in locis circa idem versari argumentum,

tum. Maris pericula, vina, excusationem Lyricorum à grauioribus modis, commendationem mediocritatis, poeseos vis & laus, propositio fatorum ante oculos amores, atque eiusmodi. Quæ loca si inter se comparentur, magnopere faciant ad cultum animorum nostrorum, atque ad leges imitationis.

In quintadecima, *Lydis remisso carmine tibiis.* offendit carmen Remissum, quod antea non fuerit missum. Muta omnino in quoduis aliud audacter, *Suffulta Lydis carmina tibiis,* scilicet canemus. *Et Troiam,* &c. Epodi versus Iambici à nobis non semel duri dissipatique animaduersi sunt. nolim tamen omnia excutere. illa sumo ad exemplum:

Quid nos? quibus te vita sit superstite
Iucunda. — longe concinnius,
Quibus iucunda te superstite Sit vita.
— decet Quem ferre non molles viros, melius — *Viros*
Quem ferre non molles decet.
Vt assidens implumibus pullis auis
Serpentium allapsus timet
Magis relictis. — Cõparatio contrarii: *Si auis* præsens plus timet, quam absens relictis: contra est, quam dicebat,
Comes minore sum futurus in metu.
Quod si tueri voles optimũ poetã, coniunges illa duo in vnum membrũ; *Magis relictis.* minus timet assidẽs plus autẽ relictis. Tunc vides hiantẽ orationem, neq; potest assidens reliquisse.

In secunda, quæ sane longe pulcherrima est, vides quem ambitum orationis, nanque ab eo versu,

Quod si pudica mulier in partem iuuet Domum: —
vsque ad illud, *Vel hœdus ereptus lupo.* quo in tractu versus continentur (vt puto) duo & viginti.

Vel agna festis cæsa Terminalibus. Et numeri concinnitas & elegantia dispositionis magis probabit id,
Et cæsa festis agna.
Disiunctio quoque duorum versuum postremorum odiosa est. *Omnem relegit Idibus pecuniam. Quærit calendis ponere.* quia versus non patiebatur *relectam.* Sic tamen possumus mederi huic næuo, *Omnem vt redegit.* Verum huic vitio non raro est obnoxius: non solum in carminibus, verumetiam in aliis poematum generibus. is dicitur à nobis, Hiatus.

In tertia non est illud supino aut oscitanti iudicio admittendum. Quippe ait Iasonem à Medea perunctum allio, scilicet vt eo medicamento esset à tauris tutus. at enim vero eadem quo modo vnxit vestem, qua Creusa flagraret?

In quarta illud quoq; considerandum: *Lupis, & agnis quanta sortito obtigit.* Si Sors & Fors vnum est: quare *sortito* hic naturam dicit: fortuitum autem non naturam, sed aut casum, aut casus similem euentum. siquidem Aristoteles à casu fortunam distinguit. An igitur Sors est εἱμαρμένη, Fors autem τύχη? sic enim videtur hic. an bene, alibi diximus. *Othone contempto sedet.* Quomodo contemnebat Othonis legem, quæ permittebat habenti quadraginta millia, sedere in quatuordecim? Præterea nescio an ora dicamus nauium recte, qua & rostrum. Nam sane rostrum triremibus est: os non est.

In quinta sunt aliquot loca minus ingenua: anxia dico, neq; libero spiritu edita. qualis ille versus,

Herbasque, quas & Colchos, atque Iberia

Mittit venenorum ferax. Eæ coniunctiones inter se non respondent. & est sonus insuauis, *que*, *quas*.

Qua terra plantas Thessala atque Iberia.

Neque Colchos repetes vt ipse, qui mox,

Flammis aduri Colchicis. ita inde stirpes, hinc flammas appones. & ille versus obscuræ dignitatis,

Abacta nulla Veta conscientia: imo *multa conscientia*, multorum sibi facinorum conscia. Sed intelligendum est non fuisse abactam, id est distractam à malis facinoribus. Omnino durum est: & sonus quanquam dispar temporibus, tamen idem plebeius. Neq; intelligo quid sit, *quantum extant aqua suspensa mento corpora.* quæ nam in patibulo suspensa extant ab aqua? Et illa ignota mihi,

Interminato cum semel fixa cibo.

Intabuissent pupula. imo *terminato.* Nam interminatus est infinitum. At ille finitum ostendit, cum dixit, bis terue mutatam dapem. Ex qua natura doctus scripsit fixas esse pupulas ab inedia? *Senem, quod omnes rideant. adulterum.* posuit, *quod*, pro *vt*. *Quid accidit? cur dira barbara minus.*

Venena Medea valent? Hæc diligentius inspicienda. Namque accipit hic sua venena quæ ait efficacia fuisse Medeæ, sibi minus valere. At quæ venena? quibus cremauit pellicem? At ea non exercuit aduersus Varum: sed philtris tantum egit. Itaque ait hic, amoris esse poculum: &, *Non Vsitatis Vare potionibus Ad me recurres* — Ego potius dicerem: *cur dira barbara magis Venena Medea valent*: scilicet, quam nostra. *Indormit vnctis omnium cubilibus Obliuione pellicum.* Neq; structura placet, & hæc hiant, disiuncta à superioribus, & verbum *indormit* insuaue est.

Ad me redibis: nec vocata mens tua
Marsis redibit vocibus. Si fiet amens, quomodo fastidiat poculum, quod mox minatur? & omnino illa sunt durissima, *Venena, magnum fas nefasque, non valent*
Conuertere humanam vicem. Profecto si iam lapidibus insectata est plebs, si interemptæ anus, si insepultæ à lupis, & auibus laceratæ; quid addit?

Neque hoc parentes, heu mihi, superstites
Effugerit spectaculum. Quid n. agant parentes tunc? Animaduerte vocem hanc, *alites*, multis in locis ab Horatio repetitam: quam adeo amauit, vt maluerit hic, quam quod potuit, *Vultures.* & fugisset licentiam neglectæ collisionis.

In sexta dispositionis quoque paruam curam habuit, *Inultus vt flebo puer?* nunquam sic loquor. quasi non potuerit tum commodius, tum simplicius, *Inultus vt puer fleam?*

In septima, nec capio illum loquendi modum: *Neque hic lupis mos, nec fuit leonibus. Vnquam, nisi in dispar, feris.* Non enim vsquam ad quempiam inueni. An est *indispar mos*? an *dispar feris*, pro disparibus. misere concinnant. *in dispar* addunt, genus. Neque verum est Britannum fuisse intactum. vel lege Cæsaris Commentarios.

Octauam & duodecimam nebulonis ac nequam esse oportuit, non Horatii.

In nona minus bene appellatur Antonius, *dux Neptunius.* Est & illud molle ac languidum, *actus freto.* victus, pulsus, aut tale quid. sed pes repugnabat,

Vt nuper actum dura cum ducem fuga
Seruauit vstis nauibus
Vrbi minatum vincla.

Illa vero ferre nequeo,

Ad hunc frementes verterunt bis mille equos
Galli canentes Cæsarem.

nam & insuauia sunt: neque conueniunt pugnæ nauali. Sed & illi duo versus odiosi,

Hostiliumque nauium portu latent
Puppes sinistrorsum cita.

Quæ *cita*, si *latent*? aut si *latent puppes* proræ non latent. Ne, n. circuloquutio est, *puppes nauium*, id est, naues. Quid illa?

Curam metumque Cæsaris rerum iuuat
Dulci Lyæo soluere.

nam quomodo parta victoria possit esse in metu, quem vino soluat?

Vndecima aspera est & insuauius, neque digna legi.

Tertiadecima similis est aliarum. Inuitat enim ad vinum ex temporum occasione. Quod hic de Achille, idem in septima primi Teucer. Sic bibit ille & vere, & æstate, & hyeme, & semper, & vbique, & mustum.

In quintadecima cum scribit de inertia inseruit amores Mecenatis. Neque vero excusetur, quos illos cum suis comparet. Non enim idem sunt, inertia, quæ prohibet scribere, & amor, qui iubet.

Sextadecima elaborata est, alterius iambicis puris. Idcirco & facto difficilis, & emendatu. Durissima sane multis in locis, & quasi inuitas quasdam partes habens. Tota igitur inepta est. Quis enim paululum modo pudens ausit hortari trecenta millia ciuium Romanorum ad vrbem deserendam: præsertim cum in bello ciuili necesse sit alteram partium vincere? Durum epithetum, *Cærulea Germania*: ab oculis opinor sane inepte. Antique nimis vsus est verbo *carent*.

Quæq; carent ventis & solibus ossa Quirini.

Sicut Plautus ad Ianuam, *Caruit ne te febris heri?* At Cicero Tusculanis aliter docet nos. Non enim egent ventis ossa Romuli: non igitur carent, vbi non habent. Sic mox, *carere laboribus*. quia & apud idoneos authores inuenimus dictum, *carere molestia*. Qui sequitur versus profecto à me non intelligitur,

Forte quid expediat communiter, aut melior pars,
Malis carere quæritis laboribus? Nisi dicas, *quæritis communiter*, id est omnes, *quid expediat, aut melior pars quæritis carere laborib.* at idem est. Vides vero quantam duritiem. Et quæ sequuntur, etiam asperiora. Hæc sit optima sententia: ire quocunque sors tulerit. veluti profugit Phocensium ciuitas. Verum deest relatiuum quæ, scilicet, *reliquit agros*, &c. Mancus sane sæpe est Horatius ad hunc modum. & illa plebeia — *simul imis saxa renarint Vadis leuata.* — & quod sequitur, *pigeat*: melius *iuuat*. Sic respondebit, *ne sit nefas.*

Ametq; salsa leuis hircus æquora.

vbi reperit hircum, quem hic poneret abhorrentem à mari? nam nullum est animalium quod magis amet sal. Quare non aut simiam, aut felem dixit potius, quibus bestiis nulla peius odit aquas?

At pars indocili melior grege mollis, & expes
Inominata perprimat cubilia. sic lego *at*, non *aut*. Vult enim illos, qui in ista iurarint, abire: alios vero remanere domi. Illos igitur abire, quemadmodum apes abeunt: hos autem non.

Idcirco

Iccirco dixit eos meliores *grege mollis indocili*. qui nequit doceri, nec deserat lares suos. Cæterum vox illa *melior*, non conuenit sententiæ. nam si sunt meliores apibus, ergo & iis, qui apes imitantur. Igitur sententia tua non optima, qua suades fugam. Hos igitur, qui malint frui malis præsentibus, quam sperare commodiora, ait male ominatis incubaturos cubilibus, id est mansuros Romæ: vbi coniugia à fatis damnata sunt bellorum ciuilium infelicitate. Verum illud verbum, *perprimat* fœtet auribus puris. quod autem substituam, haud sane nunc in mentem venit: *Sordides* tamen, non displicet. quod etiam augeatur contẽptus pusillanimorũ. Quid vero dicã de vinea, quæ semper floret? puto eã nullum vnquam fructum laturam. Ait tamen.

Et imputata floret vsq; vinea. posuissem, *turget*, aut *fundit*, aut aliud melius: vt *fœtat*. Omnia hæc miracula, quæ incitent peregrinum ad iter instituendum, patria relicta. Illud vulgare, atque hic otiosum.

Leuis crepante lympha desilit pede, neq; conuenit *leuis* epithetum desilienti. *desilit*, enim quia grauis. Tuearis tamen ex Hippocrate & aliis, leues aquas salubriores. Multis modis mutari possit, *crepante pura*, & alia. cum dixit capellas venire ad mulcta, quid addidit?

Refertq; tenta grex amicus vbera. & appositio illa *amicus*, languida, ac pedi potius, quam sententiæ seruiens. Non ausim reponere *beatus*. non repugno tamen: *Saturq; tenta grex reportat vbera*. Verbum vero *circum gemit* non conuenit vrso irato. sed circumfremit. Ad hæc, qui ita cecinit:

Reddit vbi cererem tellus inarata quotannis: qui potuit subdere? *pinguia nec siccis vruntur semina glebis*. id quod Iouis assignat benignitati, qui temperati aeris beneficio affecerit illas insulas.

Carmen in Canidiam non est palinodia, vt scripsere: sed dissimulata recantatio: nec tam dissimulata, quin appareant opprobria manifesta,

O nos paternis obsoleta sordibus, &c. sed & apertius,

Amata nautis multum, & institoribus, & quæ sequuntur. Itaque eadem est tum materia, tum finis, quæ in iis poematiis, quibus illam insectatur, orationis autem, quem Græci rechores Ductum vocant, alius. Nihilo felicius in hoc fluit, atque in aliis. Responsio quoque haud multo illustrior. Iam illud nequaquam verum est,

Luxere matres Ilia additum feris
Alitibus, atque canibus homicidam Hectorem:

Postquam relictis nauibus rex procidit
Heu pertinacis ad pedes Achillei. Neque enim fuit Hector addictus auibus, postquam Priamus eius cadauer impetrauit ab Achille: sed à patre sepultura affectus fuit. Nisi dicas, prius expositum feris, postea redemptum eas luxisse. Illa vero non cohærent;
Dedi satis superque pœnarum tibi.
Quid tum postea? sequitur quod non consequitur, *Fugit iuuentas.* Quin etiam ruborem iuuenilem in Venefica, minus prudenter appellauit verecundum. Res ita est, at communicatio significatus non est ex decoro. Præterea quis dicat, colorem reliquisse ossa? non igitur debuit dicere *ossa amicta pelle*: sed reliquisse pellem amicientem ossa. Par dissolutio & in illo,
Tuis capillus albus est odoribus:
quid enim sit, nescio, præsertim cum & quod sequitur, æque disparatum sit,
Nullum à labore me reclinat otium.
vt videantur ab alio illa tota interposita,
Amata nautis multum, & institoribus
Fugit iuuentas: & verecundus color
Reliquit ossa pelle amicta lurida.
Tuis capillus albus est odoribus.
Nec conueniunt comparationes. Ardeo, vt Hercules. recte. Ardeo, vt flamma. non recte. sed vt Ætna. non autem flamma in Ætna. Malam quoque ineat gratiam ab ea voce, *prudens*: quam tam scelerato loco statuit,
Nec in sepulchris pauperum prudens anus
Nouendiales dissipare pulueres.
Et vltimus versus, quemadmodum alios tum supra tum alibi designauimus, dissitus à proximo, & inconcinnus. Quid enim est,
Vtrunque fortis exilis puerpera?
In responsione posuit nautas nudos in hyeme,
Non saxa nudis surdiora nauitis.
Neptunus alto tundit hybernus salo.
Sed sit satis. ne omnia excutiam. quorum sane tædet.
Seculare carmen doctum, plenum, tersum, laboratum, felix. Argumentum ex formula & præscripto à Pontificib. per libros Sibyllinos constituto, non potuit lenius tractari, quam factum est. Vides enim temperaturam pedum duriusculam, id quod in hoc solo poematio frequentius eueuit, quam in libris carminũ quatuor. Hoc autem contingit, quoties duæ syllabæ dactyli priores in eadẽ voce sunt. quod & in quarto monuimus: veluti.

Lenis

Lenis Ilithya tuere matres.

Sic fit in sequentibus, Lucina, decreta, regina, mutare, muniuit, bellante, responsa, neglecta, fulgente, Diana, sentire. Quod si, vt ex Donato docuimus, vnam facias vocem cum copulatiua, adiunges his, certamque, acceptusque, Albanasque, terraque, prolisque, syluarumque, ita fiet, vt paulo minus quarta parte iis numeris tam bonum poema fiat insuaue.

Quæ vero aut noue, aut acute dixit in carminibus, hæc sunt & eiusmodi,

Nec partem solido demere de die.

Sic te diua potens Cypri, id est domina: quod Homerus, τενέδοιο τε ἶφι ἀνάσσεις.

Africum decertantem Aquilonibus, omissa præpositione,

Semotiq; prius tarda necessitas Lethi corripuit gradum.

Simplex munditiis.

Maonii carminis alite: id est auspiciis.

Ambiguam tellure noua Salamina futuram,

id est, alteram Salamina. Quare nomen ambiguum futurum est: verius fuerit.

Sanguine viperino cautius vitat. Sic alibi, *caue peius & angue.*

Auritas quercus, audientes Orpheum,

Animaq; magna prodigum Paulum.

Ventis debes ludibriũ: sicut alibi, *debetur gratia*: è Græco.

Coniurata tuas rumpere nuptias.

Mille locis vtitur his infinitiuis: vt mox,

Furit te reperire.

Defendit æstatem capellis. sic Virgilius.

Solstitium pecori defendite. — quare non oportuit Gellium tam laborare. Et vtitur hic, *vtcunq;* pro quandocunque.

Nullam Vare sacram vite prius severis arborem.

pro potius aut melius: ex Græco, vt mox docebimus,

Quis desiderio sit pudor, aut modus.

—qua Lyris quieta Mordet aqua taciturnus amnis.

Insanientis dum sapientia Consultus erro.—

Bruta tellus

Ferre iugum pariter dolosi

Fortunaq; dulci ebria.

Sic Anacreon, ἔρωτι μεθύων. durius apud Theocritum de Amyco, ἐσπ δὲ πληγαῖσι μεθύων.

Quo locorum, quo loco, vbi locorum.

— obliquo laborat Lympha fugax trepidare riuo.

Cuius octauum trepidauit ætas claudere lustrum.

Desine mollium querularum.
Periculum fulgens contremuit domus: transitiue.
Ille dies vtranque ducet ruinam.
—Non Siculae dapes Dulcem elaborarunt saporem.
Flagitio additis Damnum,
Dedecorum pretiosus emptor,
Conuerso in pretium deo.
Languidiora vino, crassa vetustate, aut dulcedine
Sollicitam explicuere frontem.
Quae notam duxit, niueus videri.
Densum humeris bibit aure vulgus
Dilapsam in cineres facem: quia iuuenis meretrix, fax: anus, cinis.
Integer vitae (vt integer aeui) *& sceleris purus.*

Horatium vero magnis operibus sese ad Graecorum lyricorum imitationem comparasse, multaque ex ilis expressisse, alibi dictum est à nobis. Quorum libri si extarent, vehementer conferret ad efformandos animos nostros iis legibus, quae nos docent quomodo ponendi sint pedes in vestigiis antiquorum. Cum igitur alibi quaedam loca designata sunt à nobis, tum ex Alcaeo quae descripsit Athenaeus, haec sunt. Direxit igitur illla,

Vides vt alta stet niue candidum
Soracte, ad istorum normam:
Ὕει μὲν ὁ Ζεὺς, ἐν δ' † ἀρανῷ μέγας — ὀρανῷ
Χειμὼν, πεπάγασιν δ' ὑδάτων ῥοαί.
Κάββαλλε τὸν χειμῶν', ἐπὶ μὲν τιθεὶς
Πῦρ, ἐν δὲ κερνὰς οἶνον ἀφειδέως
Μελιχρὸν. αὐτὰρ ἀμφὶ κόρσᾳ — ἀμφὶ
Μαλθακὸν † ἀμφιβαλὼν γνοφαλλον.

Et illla, *Nunc est bibendum, nunc pede libero*, &c. adhaec
Νῦν χρὴ μεθύσκειν, καί τινα πρὸς βίαν
† Πιεῖν, ἐπειδὴ κάτθανε Μύρσιλος. — πίνειν

Et illa ad verbum, quod & alibi monstrauimus,
Nullam Vare † sacram, &c.
Μηδὲν ἄλλο φυτεύσῃς πρότερον δένδρεον ἀμπέλω

Et illa, *Vitas hinnuleo me similis*: ex Anacreontis illis suauissimis,
Οἷά τε νεβρὸν νεοθηλέα,
Γαλαθηνὸν, ὅς τ' ἐν ὕλῃ
† Κερόεις ἀπολειφθεὶς — † [illegible]
Ἀπὸ μητρὸς ἐπτοήθη,

Illa

Illa etiam, *Natis in usum lætitiæ scyphis*, transtulit ex Anacreontis illis,

> Ἄγε † δῶτε. μηδ' οὕτω
> Πατάγῳ τε, κἀλαλητῷ
> Σκυθικὴν πόσιν παρ' οἴνῳ
> Μελετῶμεν, ἀλλὰ καλοῖς
> Ὑποπίνοντες ἐν ὕμνοις.

ARÆ P. VIRGILII MARONIS.

QVæ nobis videbantur ad imitationis commoda conferre posse, duobus libris ita explicata sunt: vt vel nobis ipsis, vel etiam optimo cuique poetarum negotium facere ausi simus, non calumniæ authores, à qua longe semper nobilitatis vis abhorrere fecit: non gloriæ cupidi, quam si affectemus, multo maioribus operibus in vniuersa philosophia satis mihi superque paratam puto: sed more nostro, nequid acrioris perfectiorisque iudicii in libris nostris desideraretur. Quam diligentiam veritus nequis expectaret à nobis in diuinitate Virgiliana: illam, vt par est, perinde atque fastigium quouis humano ingenio altius admirati hic ei Aras statuimus: quæ ex suo modo finem imponat progressibus nostris.

LIBRI SEXTI

QVI ET HYPERCRITICVS INSCRIPTVS, FINIS.

IVLII

IVLII CAESARIS SCALIGERI POETICES

Liber Septimvs, qvi et Epinomis.

RATIO RECENSIONVM. PARTIS PRIMÆ.

Capvt I.

IAm hinc ad speratum spectabat finem tot (vt sibi quidem videbatur) laboribus defunctus animus noster: cum ei sese eiusmodi obtulerunt impedimenta, quibus animaduerteret in tam secura sui opinione minime licere sibi conquiescere. retro nãque legens vestigia progressuũ suorum multas inueniebat quasi per stationes dispositas difficultates: quas (ne commentationum cursum retardarent) omissas, illis absolutis, expediendas sibi esse existimabat: commodiore sane loco tractari posse, ipso quasi corpore Poeseos cõstituto, quàm si per initia nondũ conformatos auditores diduceret ad disceptationes. Cum igitur eius leges & inuentæ feliciter, & prudenter digestæ, & subtiliter essẽt examinatæ, accuratiore opera de istis ipsis iudiciis rursum noua facere iudiciã non dubitaui: vt neq; aliis temere obsecundarem, neq; mihi insolentius aut parcerem, aut etiam placerẽ. id quod cum affert multas maximasq; labes ciuilibus officiis, tum in ipsa rerum naturæ cognitione nihil esse videtur pestilentius. Quamobrem cum in iis, quę ad formam, ac finem Poeseos pertinent, quæq; eius cõplectuntur materiã, multa ex hominum opinionibus facessere nobis negotium consueuerint: de nobilioribus primo quoq; loco disceptandum est. Quod vt plenius, atq; explicatius fieri possit, altius ordiendum censeo.

RERVM DIVISIO. Capvt II.

OMne quod est, Rei appellatione demonstratur. At harum rerum quædam primariæ sunt, quædam illarum sunt

ſunt imagines. Primariæ, bos, homo, quercus: horum imagines, picturę, aut aliuſmodi expreſſiones. Subtilius atq; acrius intueti, harum imaginum aliæ ſunt ab arte tota: alias totas ſibi Natura vindicet. Nõnullæ miſtæ ſunt, in quib. ars addidit aliquid Naturę. Exempli gratia, quæ imitationes ſunt immateriales, eæ ſolæ conſtant arte: veluti ſaltationes: quoniam ſolo corporis habitu motuq; conficiuntur. His nullam ſuppeditat Natura Materiam. Simia tota eſt in Naturæ cenſu. Hominis enim ibi effictà forma eſt. Miſtæ vero ſunt, quarum materias à Natura mutuatas, impoſita facie quapiam, ſuas facit ars. Hoc multis adeo modis fit. Ac quædam ſane manifeſtæ ſunt, vt pictura, plaſtæ, marmoraria, fuſoria. quædam vulgo obſcuriora, non tamen latuere ſapientes. Nam ſi equus ad geſtationem fuit à Natura comparatus, equum profecto trituratores imitantur, vbi phalangibus paleas gerunt ad fœnilia. Quinetiam domus imago quæpiam videtur antri. Vacuas natura ſpecus vbi primi mortales animaduertiſſent, eorumq; commoditatibus vſi eſſent. principio ipſi quoque rupes excauarunt ſibi. mox etiã cõtignationes excogitarunt. Maxima ergo artium pars imitatio eſt. Quippe etiam Cerdonica ex corticum fortuitis vtilitatibus, ſpectatis in animalium genere munimentis, vngularum, ſeſe comparauit ad perones & carbatinas conficiendas: quarum rudimentis adiunxerunt facies elegantiores poſt ingenia commodiora. Sutrina quoq; frondium expreſſit operimenta. Textrina ab aranearum operis tum fila, tum inter connexiones meditata eſt. Cæterum huiuſcemodi inuentorum rationes alibi tractandæ ſunt. Quod vero ad Rem pertinet, illud imprimis conſiderandum, omnem imitationem cuiuſpiam finis cauſa inſtitui. Nanq; honoris ergo ſtatuæ poſitæ ſunt ab antiquis ad eorum memoriam, qui præclare geſſiſſent rem: vt talib. exemplis ipſi quoq; poſteri ad paria edenda facinora inflammarentur. Nulla igitur imitatio propter ſe. Nempe ars omnis extra ſe proſpectat quod alicui conducibile ſit. Non enim enſis ſui cauſa fabricatus eſt, ſed propter domini tuitionem. His ita conſtitutis, ſatis patet omnem ſermonem noſtrum nihil aliud eſſe, quam imaginem. Rerum nanque ſunt notiones ipſa nomina. vnde etiam ducta eſt appellatio. Eſt autem res omnis (præter Deum) aut ſubſtantia, aut in ſubſtantia, aut à ſubſtantia, aut ad ſubſtantiam (nam Deus neq; ſubſtantia eſt, neque accidens: ſed ipſe:) In ſubſtantia ſunt accidentia: à ſubſtantia ſunt actiones per qualitates, aut ſine medio: ad ſubſtantiam ſunt generationes, quas quum Philoſophus dixit eſſe medias intereſſe & non eſſe, imitatus eſt ſeipſum. vbi

item

item dixit, dormientem esse medium inter viuentem & non viuentem, hæc autem dicta sunt ἀορίστως. Ergo quodcunque est, aut hoc, aut sic. Verba igitur nuda ac singularia significant hoc, id est, quod quidque est: vt hominem, aut album. Composita vero significant sic: vt homo albus. Quarum igitur artium instrumentum oratio est, eæ omnes imitationes constituuntur. At imitatio non vno modo, quando ne res quidem. Alia namque est simplex designatio, vt Æneas pugnat: alia modo addit atq; circumstantias. Verbi gratia: ense, armatus, in equo, iratus. Iam hic est pugnantis etiam facies, nó solum actio. Ita adiunctæ circumstantiæ, loci, affectus, occasionis, temporis, orationis, euentus, pleniorem adhuc atque torosiorem efficiunt imitationem: qua oritur, præter æquabilitatem atque tenuitatem delineationis, vmbra, lux, recessus, partium, promotio, vigor, efficacia. Hæc igitur omnia quum poetæ opera effingantur, eius finem totum fecit Aristoteles imitationẽ, quam omnium animantium soli homini attribuit tanquam peculiarem. Eiusmodi vero sententiam quum semel positam, sæpe repetitam perpetuo fouerer, in duas nos abduxit absurditates. Altera est, vbi non solum poesim in genere: sed ipsam quoq; speciem Epopeiam communem fecit & Sophronis Mimis, & Alexamenis Teii dialogis soluta conscriptis oratione, de Philosophia. Altera quum ait, Herodoti historiam, si pedum legibus astringatur, nihilo secius historiam futuram. Quorum primum adeo est absurdum, vt ἔπος fecerit genus solutæ orationis. De histora vero haud ita est. Erit enim non historia, sed poesis historica: propterea quod non est poetices finis, imitatio: sed doctrina iucunda, qua mores animorum deducantur ad rectam rationem: vt ex iis consequatur homo perfectam actionem, quę nominatur Beatitudo. Quod si sola imitatio poeseos finis est, si quicunq; imitatur, is poeta est: etiam Socratica persona in dialogis, etiam orator poeta fiet in Prosopopœiis: etiam Plato poeta erit in suis legibus, quibus excludit à suis legibus poetam: etiam in mercatu erit institor poeta, quum Heri iussa suis verbis explicabit. prętetea Epicus, vbi introducet, poeta erit; vbi loquetur ipse, non erit. Simul Ilias & poema erit ex personis fictis: ex Homeri persona, non erit. Ad hæc multa sunt genera carminum, multa poematum, quorum nullum iam hoc in censu reponeretur, Lyrica, Scolia, Pæanes, Elegiæ, Epigrammata, Satyræ, Syluæ, Epithalemia, Hymni, alia; in quibus nulla extat imitatio, sed sola nudaque ἐξαγγελία, id est enarratio aut explicatio eorum affectuum, qu ex ipso proficiscuntur

scuntur ingenio canentis, non ex persona picta. Nam quod poetæ nomine defraudat Empedoclem, minus recte fit. Quin ipsemet eidem attribuit: verbum sæpenumero, cum de illo verba facit: ὡς ἐποίησεν Ἐμπεδοκλῆς, inquit. Sic Pythagoras, Solon, Phocyllides, Theognides, Parmenides, Nicander, Aratus, Oppianus, poetæ sunt ethici, naturales, theologi. Tum si quis Herodoti suauitates pedib. fecerit numerosas, efficiet is historicum poetam. Quamobrē dicendum est, Poetæ finem esse, docere cum delectatione: Poesim vero esse politię partem, quę sub legislatore, quanquam alia facie atq; colore, continetur. Nam quæ iussa sunt in legibus, quæ sunt apud concionatorem, moderatoremq; populi suasiones: hæ poetices opera certa atq; separata, comparabuntur quibusdam amœnitatib. ad institutionem ciuitatis. Quare non est verum quod aiūt cohærere Sophisticæ Poeticē, ita vt poetæ proprium munus sit, adornare mēdacium. Nam hoc surrepsit postea, seseque immiscuit ei simplicitati, quæ cum ipsa primum poetice orta fuerat. Per initia nanque nudam recitarunt veritatem in Comœdiis, vt quicque gestum, factum, actum, erat. Postea propter rerum nouitatem, fictæ res, quas nunquam spectatur audisset antea, magis placuere. Ex quo plausu patuit aditus atque ingressus in scenam mendacio. Sic iidem vehementer errarunt, quam scripserunt orationis esse proprium, significare verum necessarium. Quum n. non omnis res sit necessaria, & omnis rei oratio nota sit: non omnis erit oratio necessaria. Veritas, vt alibi dicebamus, est adæquatio notionum cum iis rebus, quarum notiones sunt. Orationis igitur proprium est significare. at necessarium est significare, non omnis orationis: sicuti neq; cuiusuis numeri par est proprium, sed alicuius tantum. Frustra quoq; alii á rerum magnificentia poeseos formam deduxere. sicut ii, qui Comœdiam poematis appellatione indignam existimabant propter humilitatem. quorum errorem suo quoq; loco sustulimus. Quamobrem ita concludendum est. Non ab imitatione. non enim omne poema imitatio: non, qui imitatur, omnis est poeta. Non á fictione ac mendacio. non enim mentitur poesis, aut quæ mentitur, mentitur semper. esset ergo poesis eadem, & non poesis. Deniq; imitationem esse in omni sermone. quia verba sunt imagines rerum: Poetæ finem esse, docere cum iucunditate.

VTRVM POETA DOCEAT MORES, AN ACTIONES. CAPVT III.

STudiosarum actionum quasi forma quædam est ea, quam rectam rationem vocant Philosophi. Prauarum vero

in forma vlla est? nulla. sed illius absentia mali sumus, aut neq; boni, neque mali. Quid igitur poeta docet? Vtrumne actiones, quæ ab affectibus animi, quas διαθέσεις dicimus, proficiscuntur: an eam viam, qua tales euadamus, vnde bene agendi facultas oriatur, & malorum facinorum fugiendorũ ratio ineatur? Aristoteles ita censuit: Quum poema comparatum sit ad eam ciuium institutionem, quæ nos ducit ad beatitudinem, beatitudo vero nihil aliud, quam perfecta sit actio: neutiquã ad mores consequendos deducet poema, sed ad facta ipsa. Recte sane. neque vero aliter sentimus nos. Verum quod addit, paulo est incommodius. ait enim Tragœdiam sine facto constare non posse, sine affectibus posse. (sic enim ἤθος interpretor mores ipsos impræsentia) sui nanque temporis Tragicos poetas scripsisse fere fabulas ἀήθεις. Sic Zeuxin pictorem nullos in operibus suis expressisse mores: Polyguotum fuisse optimum ἠθογράφον. At enimuero si ἦθος est habitus ad agendum, isq; à factis Tragicis excludatur, erunt omnia fortuita, aut omnino temere contingentia. Nam sane Orestes semel occidit matrem. hic ἦθος nullum. non enim suo more fecit. at suo more fecit Ægisthus: suo Polymestor, Pylades, Euclio, Pseudolus, Ballio, Dauus. Itaque non est quærendum, doceatne ἦθος poeta, an πρᾶγμα: sed vtrũ διαθέσεις, an euenta. nam tametsi præter morem fiunt multa, non tamen sine affectu fiunt. Hoc igitur quærendum. Soluitur autem ex iis, quæ supra dicta sunt. Docet affectus poeta per actiones, vt bonos amplectamur, atque imitemur ad agendum: malos aspernemur ob abstinendum. Est igitur actio docendi modus: affectus, quem docemur ad agendum. Quare erit actio quasi exemplar, aut instrumentum in fabula, affectus vero finis. At in ciue actio erit finis, affectus erit eius forma. Quę si cui subtiliora, quam res postulat, videbuntur, ne moleste ferat nostram diligentiam, nihil ei facilius quam his carere, si vti nolit. Etiam præter methodi rationem ab eodem factum est, quum hoc attribuit Tragœdiæ soli, quæ debetur vniuersæ Poeseos opere. quemadmodum quum leges statuit numerorum ex vocibus vocumque partibus, quas tamen leges in illis promulgatas postea nusquam sciuit.

DE PARTIBVS TRAGOEDIÆ, ET SPECIEBVS.

CAPVT IIII.

DVas omnino partes idẽ Tragœdiæ facit, δέσιν, id est compositionem, etiam fasceationem dicas si liceat. sicut fasciatim.

sciatim, & λύσιν, id est solutionem, atque explicationem textus complicatarum, quæ in exitu est. Posteriores catastrophen appellarunt. traiectionem vero illam, quæ partes hasce coniungit, μετάβασιν, hoc est transitionem. Quæ tamen partes in poematis compluribus inueniuntur, ac semper quidem in Epigrammate, quod alicuius momenti sit. Species vero Tragœdiæ facit quatuor. Vnam πεπλεγμένην, id est implicatam euentis & agnitionibus, vt Iphigeniæ & Orestæ. Secundam παθητικὴν, vt Aiacem. Tertiam ἠθικὴν, vt Philoctetem Sophoclis. Quartam non designat per formas, sed indicat: Qualia, inquit, Prometheus, & quæ apud inferos aguntur. In iis deorũ personæ erant, & omnino ab humanis abhorrẽtia spectacula. Quam partitionẽ accuratius obseruare nos decet. Nanq; ad hanc rationem aliæ quoque species inuehuntur. quippe ἁπλῆ, id est simplex ac deducta. cuiusmodi pleræque Æschyli. Ea enim, quæ inscribitur Persæ, pene simplex narratio est. Item erunt quædam compositę ex lætitia & luctu: vt ex Ægisti interitu Electræ exultatio. Aliæ totæ luctus: vt in Oedipo. Nonnullæ totæ lætæ, vt Sophoclis Philocteta. Sed & illarum quędam omnibus communes sunt. Quę nanque Tragœdia non est παθητικὴ, aut ἠθικὴ. Est enim vtriusque affectus plenissima Prometheus. Est eadem valde πεπλεγμένη, atque ex maxime contrariis quidem. Nam & vagus error Inachidos est, cum Promethei affixione, & Prometheus semideus interit, vbi prædicitur iuuencæ λύτρωσις. ἤθους vero expressio plenissima ex fabro Vulcano, Mercurio caduceatore, Necessitate, Promethei obiurgatione, atque etiam exprobratione, denique Inachidis conquestione: vbi & πάθη sunt valde miserabilia.

AN FIGVRÆ DICTIONIS AD HISTRIONEM PERTINEANT.

CAPVT V.

HAud parum operæ posuimus in iis præceptionibus, quib. ad ornatum instituti nostri, dictionis figuræ continerentur. Aristoteles tamen ait non interesse poetæ, sed histrionis, non enim esse officii nostri statuere quid sit ἐντολή, εὐχή, διήγησις, ἀπειλή, ἐρώτησις, καὶ ἀπόκρισις. Cui sentẽtiæ quo minus assentiamur, non pauca efficiũt. Principio negamus iussionem, narrationem, comminationem afferre orationi faciem aliam ab ea, quæ vulgo vsui est. At hæc erat figuræ definitio. Deinde etiã si ita sit, non tamen à poetæ & cognitione & vsu aliena esse debere. tum autem in gestu haudquaquã consistere optationẽ, sed in eo verbi flexu, quem Modũ Grãmatici nominarunt. Præ-

terea nihil agit histrio nisi quod accipit, atque eo quippe modo, quo à poeta factum, figuratum, dispositum est. Itaque ne id quidem, quod ibi additur, ad rem facit. Ait Homerum à Protagora castigatum, quod vbi proponere debuerat, innocauit. Nihil, inquam, ad sententiæ confirmationem. Quin potius ostenditur, innocationem aliam esse à propositione, neque per gestũ aut actionem, sed per modum peccandi, atque iudicandi esse diuersa. Quo tamen ex loco elicias Latinorum tum morem, tum iudicium, qui hac in parte Protagoræ censuram libentius, quam Homeri legem, sunt sequuti.

DE DICTIONE. CAP. VI.

QVomodo diceremus ea, quæ fuerint excogitata, satis plene demonstratum est à nobis. Aristoteles, quum hoc ageret, partitus est voces in hæc, *κύριον, γλῶτταν, μεταφορικὸν, πεποιημένον, ὑφῃρημένον*. Quare non negabat, *λέξεως σχήματα* poetices esse, nunc euertit. Hæc nanque posteriora dictionis figuræ sunt. Omnis enim vox aut est propria, hoc est ex vsu communi eius nationis, cuius est oratio poetæ: aut ex alia facie, idq; non vno modo. quippe aut est peregrina: hoc ille *γλῶτταν* vocat: quia diræ fuerunt linguæ Dorica & Ionica: aut est gentilis, sed efformata tamen. nanq; aut non mutata facie proportionẽ habet significationis: hæc est metaphora (Ridere enim Latinum est: at Ridere prata, ita Latinum, vt aliud à proprio significet) aut mutat faciẽ duob. modis: nempe quantitate vel variata, vel non variata. Manente eadem quantitate, veluti quum literarum fit transpositio, vt *λακίζυζα, κιλάζυζα* & verborũ, vt *Trãstra per & remos*. Mutatur quantitas additione, aut exemptione. Additio fit in principio, medio, fine: sic & ademptio. quorum exempla habes apud Grammaticos. *Γλώττης* ille ponit exemplum *σίγυννον* quod Cypriis lanceolam significare tradiderunt. Galenus Thessalis *λιμένα* esse, quod aliis *ἀγορὰν*. at *λιμένα* aliis portus. Legimus alibi *σιβύνην*, alias *ζιβύνην* apud Syros. Horũ multa sunt apud nos: *Gesa, Gaza, pero, caterua, magalia, mapalia, meddix, suffex, fagmen, tiara, dolones*, alia. Huius figuræ proportionẽ præ se fert Archaismus. —*cui me fortuna precari, Tibi decet, Sibi terniunm Naeui Pipulo*, Sic *πίσυρες* apud Homerũ, quod præter cæteros etiã Galenus animaduertit. Peregrinantẽ irridet Plautus in Trinummo. *Tam modo*, inquit, *Praenestinum*. *Γλώττῃ* etiã vtitur, quũ dicit *techinam* pro dolo. Et *λαῦρολέγειν*, & *οὐ γάρ τοι ἐγὼ φυσάμην*. sed vrbanius. diuinus vir in Poematio *Aedon* pro Philomela. Habet enim nescio quid suauitatis. & in quarto consummati operis, *hyalum* pro vitri colore posuit, tanto iudicio ac venustate, quãta fuit à Grãmaticis ignorata. Sic in

quinto, *acta* pro litore. & ad eundem significatum, *Actae Aracyntho* in Corydone. Habes præter hæc coniunctiones & seiunctiones verborum, *Antemalorum.*

Qua me cunq; vocant terra—

DE CHORO VETERIS COMOEDIÆ.

CAPVT VII.

QVemadmodum à primis rudimentis fecerit Tragœdia progressus, non latuisse hominum obseruationes atque memoriam scribit Aristoteles: propterea quod id genus poematis summo primarioq; in honore fuerit apud Athenienses. Videtur autem ex Satyra Tragœdiam ille gignere. quod si ita sit, iam de nomine ambigendum non est. Quid enim est aliud Satyrus, quam hircus? ex ridicula igitur factam non solum seriam, sed etiam sæuam. Iccirco à tetrametris abductum sermonem ad Iambos: quod genus carminis magis esset statarium. Nobis tamen videtur per initia introductam omnium actionū miscellam cuiuscunq; generis: postea vero certis iudiciis per materias argumēta separata: vt alia diceretur esse Comœdia, alia Tragœdia. Satyram neq; parentem, neq; sobolem, neque partem fuisse Tragœdiæ: sed inter atrocitatem à propria scena euocatam atq; intersitam, ad leniendum exasperatas aures animosque spectatorum. Ait ille tamen eo deductam ab humilioribus atque etiam ridiculis principiis. Satis constat ex eius historia, atque Philostrati narratione, rudem illam extitisse ad Æschyli vsq; tempora. Eum primum inconditam, ac feram immanitatē à priscis acceptam, tradidisse & auditoribus mitiorem, & scriptoribus compositiorem. Primus enim cædes à scenis atque spectaculis abductas, satis habuit per nuncios repræsentare. Quumque essent Tragœdiæ monoprosopi, diduxit recitationē in diuerbia. Quare declarauit πρωταγωνιστὴν eum, qui primas ageret partes: id est, qui potissimum, & plura. Is clara atque alta voce vtebatur. Alter dictus est δευτεραγωνιστὴς, cuius opera minor ac secundaria; vox summissior. quod & supra scriptū est. Aiunt Sophoclem addidisse tertiam, falso quidem. Tres enim sæpe apud Æschylū: apud omnes etiam quatuor aliquando. Igitur & huic legi nomen fecere. Nēpe quarta quum loqueretur παραχορήγημα dicebatur. Author Pollux. Et profecto Varietas ita est poetices κωμῳδικὴ, sicuti Cypassis Corinnæ Ouidianæ. Adeo vero per gradus (velut cætera quoque vniuersa hominū monumenta) fuit exculta Tragœdia, vt quod in superioribus fecerat Æschylus, hoc in eo exercuerint posteriores. Itaq; Athenienses quū Plebiscito cauissent, vt ex iis poetis tragicis, qui vita functi es-

sent, solius Æschyli fabulæ recitarentur: huic honori notā addidere, quum iuberent eas, non nisi castigatas de integro in scenam referri. id quod ab eius filio Euphorione sæpe factum prodidere. Comœdię vero mutationes, emendationes, progressus, culturas incrementa, perfectiones, omnia fuisse obscuriora scribit Aristoteles: neque tam plane constare de temporibus atq; authoribus, quæ, quando quisque inuenerit, dempserit, addiderit, digesserit: propterea quod eius longe minus fuerint Athenienses studiosi. Quare sicut Comœdiam sibi Dores vindicabant, ita se Tragœdiæ iactabant authores Athenienses. Adeo vero despectam fuisse operam Comicorum scribit ille, vt eis sero datus sit chorus à magistratu. Hæc verba quum interpretes docti, & boni viri explicarent, arbitrati sunt, ob maledicentiam non prius in scenam fabulas prolatas, quam recensuisset chorum princeps ciuitatis: qui ἄρχοντος titulo summus esset annuus magistratus. Is si chorum sobrium atque temperatum inuenisset, permittere solitum, vt daretur populo fabula. Sin acerbitatem in eo deprehendisset, agi vetuisse. Verum haud ita est. Dari chorus à magistratu dicebatur, quia sumptui non sufficeret poeta. Itaque ære publico id curabatur. Neq; vero parua erat impensa illa, quando magnus personarum numerus conducendus esset, atque in iis Choragus, & Coryphæus, vnde illi discerent. Oportuit enim fuisse bene doctos artis Musicæ. Gratis ergo nolebant prodire, qui eo quæstu vitam sibi parabant. Iccirco ibi Philosophus ait, ἐθελοντὰς sese olim obtulisse aliquot ad choros, quasi *Volones* dicas: hoc est, vltro, non quæsitos, neq; allectos precio. Igitur priori tempestati rudes, pluris postea fieri cœpti pro scientiæ dignitate. Quod vero ita sit, palam est ex maledicentissimis non solum choris, sed etiam fabulis integris, quas & dare, & agere per illos ipsos licuit magistratus. Ea sane licentia sero sub triginta primum Tyrannis compressa fuit. Paucorum enim arbitratu res agebatur, penes quos poetarum metus, & ius vlciscendi simul erat. Nam florentibus antea populi rebus, publicæ prætorum insectationes & impune exercebantur à Comœdiis, & libenter à spectatoribus, propter potentiorum offensiones, excipiebantur.

DE POETICES DIVISIONE.

CAPVT VIII.

PEssimo consilio Græci Grammatici genera omnia poeseos ad duo summa fastigia retulere, quæ secundum loca distinguerent. Omnis, inquiunt, poesis aut scenica, aut lyrica est. Lyrica diuiditur in Pyrrhicam, Gymnopædicam, Hyporchematicam.

maticam. Principio in scena genus omne poematis recitatum esse constat. deinde non recte faciunt, quum poesim partiuntur à saltationibus. tum non omnis scenica sine harmonia est ea, quæ fidibus aptabatur. Ad hæc saltationes quoque nihilo secius tibiarum numeris componebantur. At tibiæ pro scenicis instrumentis semper habitæ sunt. Præterea magnus est poematum numerus, quorum nullum concinitur ad lyram: neque tamen in scenam propterea prodit, tanquam altera poeseos necessaria pars: Epigrammata, Syluæ, Satyræ. Postremo sunt & ad lyram dramaticæ confectæ cantiones; qualis illa, *Donec gratus eram tibi.* quin & Epigrammata quædam talia, ac sine lyra quidem. Epopœia vero est & scenica, & non scenica: eademque & ad tibiam accommodabat sua carmina, & ad lyram. Item nō omnia ad lyram, sed & ad barbiton, & scindapsum, & citharam, & psalterium, & fistulam, & phorminga, & assa voce multa ac maxima ex parte. Denique scena posterior est omni poemate, præter quatuor, Græcam Satyram, Mimum, Comœdiam, Tragœdiam. Quin hæ ipsæ agitatæ sunt absque scenis. Primum enim Æschylum meditatum esse aiunt ὀκρίβαντα... Sed & ante recitatores illos Lydiastas, qui postea dicti sunt ab Opicis Ludiones actæ sunt fabellæ per priuatas ædes comessatoribus quemadmodum in primo libro diximus. Ipse quoque Philosophus esse negat Tragœdiæ partem scenam, cæterumque apparatum omnem: aitque Tragœdiam extra scenam esse nihilominus Tragœdiam. &, quemadmodum diximus in primo, Laertius tradit à solo choro primum actas fuisse Tragœdias.

Hæc sunt, quæ de poeseos fine ac forma recensebamus. Nunc quibus controuersiis eius materia fuerit agitata, repetendum est.

DE NEGLIGENTIA AVT INSCITIA professorum. De temporibus in prouinciando. De pedibus scenæ conuenientibus. Versuum quorundam dimensio ac restitutio.

CAPVT I. PARTIS SECVNDÆ.

QVibus artibus poetarum ingenia excolerentur, quum esset à nobis superioribus libris explicatum; non prius absoluisse opus illud videbamur, quam addita de versibus comicis commentatione institutum teneremus. Nam de origine, generibus, partibus fabularum, quæ in scenam afferentur, & ab aliis olim, & à nobis ipsis perfecta disputatione, in animo habeamus totum hoc negotium legare iis, qui de pedum quantitate, deque versuum ratione conscriberent. Verum quum & maxi-

mus vir Erasmus, & post eum plerique alij, ita hanc conficere prouinciam aggressi sint, vt & ille his non pauca reliquisse, & hi eadem illa aut nescisse, aut præteriisse videantur: coactus sum hac quoque opera tenuiore poetam nostrum eo prouehere, quo illorum auspiciis frustra peruenire tentasset. Ac sane ipsa dimensionum cognitio cum est per se necessaria, tum etiam si non esset, videntur tamen viri illi talem effecisse: siue ad eorum magnitudinem intueare, quam ad huiusmodi lucubratiunculam demisissent: siue negligentiam spectes, qua mutilam deprauatamque relinquerent.

Ac primum quidem quam Erasmus affert, vereor vt accipienda sit dubitatio: Sit necne certis pedib. astricta Comœdia. Nam quanquam videtur hoc dixisse Quintilianus, non tamen pedum leges potius, quam trimetrorum præscriptionem desiderauit, idque non in omnibus, sed in Terentianis tantum: quarum gratiam, quam orationis elegantia atque puritate consequutæ essent, diminutam putabat licentia versuum longiorum: quum tamen Plautus nihilo sit in trimetris frequentior. Hoc autem amplius eadem in quæstione peccat Priscianus. Quosdam esse, qui in Terentij fabulis extare metra negent: atque eosdem tamen ait illa quasi arcana quædam, sibique solis cognita profiteri. Quid enim est hoc? negare numeros in versu quopiam, eosdemque numeros in eodem versu se solos dimetiri posse. Hanc sententiam more suo de illo mutuatus Erasmus commodiorem fecit. Diuidit enim eam, eiusque partes ad diuersa refert iudicia. Alios, inquit, negare: alios quasi inutilem eiuscemodi existimare inuestigationem. Quorum vtrunque quum ipse reiecisset, quod erat priore loco, merito quasi iudicatum omisit. Alterius autem rationem hanc reddere instituit: Non operam perdere nos indagandis versuum generibus. Tali enim diligentia effici, vt quæ librariorum incuria transpositæ voces sint, suis ex sedibus restituantur. Ego vero neque hoc esse video necessarium, & plus conferre ad solutæ orationis libertatem. Nam neque vbiuis transpositæ voces, versus tollent connexionem, & frequentissime deprehendimus, ob numeri necessitatem ita transpositas, vt si eandem sententiam in epistolam sis allaturus, cogaris aliis sedibus digerere: veluti quum Terentianus Simo ait,

Si sensero hodie quicquam in his te nuptiis
Fallaciæ conari, quo fiant minus.

Nam priore versu multa inuertas sine dispendio numerorum. in altero autem & quotidiano sermone, & forensibus contentionibus aliter loquare. Itaque si librarij ita scripsissent,

Fallacia conari, quamuis fiant. ex eorum temeritate hoc fructus capiamus, vt minore negotio imitemur. Hoc igitur nō negamus: versuum legibus duci nos ad verborum sedes inuestigandas: sed in eo vllam esse vtilitatē, hoc vero negamus. imo conducere interdum magis, si transposita sint: quo ordine orationem nostram instituamus. Sed profecto hac opera plus fuit laboris sumptum, quam captum emolumenti: vt non sine causa miraremur summos viros tātū studii in dimetiendis illis versibus posuisse, Priscanum, Donatum, Asprum, Iubam, Scaurum, Probum, Sulpitium, Varronem ipsum. quorum frequentiæ quum mihi in mentem venit, apparet illico aut obscura diligentia, qui infecto negotio eguerint successore: aut res ipsa perdita, quæ vel ab vno alteroue tantorum virorum nequiuerit confici. Quare ea quoque causa, sed potissimum ea, inquam, esse potuit, vt ad hanc contemplationem studium nostrum adhiberemus. Neque enim sola res petenda iam nobis est, sed ipsa contentione de clarissimis viris victoria reportanda. Atque vt eorum iudicia hac quoque in parte emendemus, simul ad parem operam incitemus ingenia literatorum: qui non minimam pronuntiandi rationem ex hac commentatione consequi sese posse intelligant. quemadmodum vbi animduerterint neque aspirationem, neque sibilum. neque mutam inter se conspirare valuisse, vt prima syllaba in voce *isthic* produceretur. corripitur enim in Asinaria,

Quid isthuc est? aut vbi isthuc est terrarum loci?

Qua in voce qui putāt sibilum extrudi pronūtiando, neq; morem seruarunt, neque etymologiam obseruarunt. Æoles enim, quos Latini maxime sunt imitati, quod alii ἐσθλὸν dicerent, ipsi ἐσλὸν pronūciabant. Ita in verbo *istuc* satius fuit mutam abiicere. & fuit ratio. nam *is* pronomē integrum manet: cauda illa, quam nonnulli syllabicam vocant adiectionem, nullo dispendio expuncta, etiam leniori locum relinquit coniunctioni. Preterea multis in locis animaduertas positura consonantium non produci vocalem: sed suapte natura niti breuitate: vt *in*, *sed*, *ad*, *quod*, *aliud*, *simul*. in quibus qui existimarunt oportere postremum elidi elementum, vehementer errarunt. Sed longe facilius videtur admitti posse breuitas in disiunctis, quam vbi in eadem dictione coniunguntur. Minus enim cohærent. At in coniunctis ita pronunciabant, vt positura nihil adderet more naturali breuitati. Sic *insidias* & *inferos* primam producere dixerunt. *indicationem* autem & *incautum*, corripere. Quare si hoc vno in tractu atque tenore faciebant, multo commodius interiecta

eo interuallo, quod separatus vocibus debetur, efficere potuere. Nam si dicas *e sano*, atque ibi præpositio breuis fit, quæ in ipsis compositis longa extitisset; quanto facilius breuis erit, si dicas *in diem?* quæ si componas, breuem quoque retinent. Exempla vero huiusce pronuntiationis tot sunt, vt non tam omittendis, quam afferendis locis culpam mereri posse videamur. Non diuersæ, non eædem geminatæ vsum illum corrumpere aut impedire valuerunt,

In Captiuis,

In occulto miseri victitant succo suo.

Primus pes est Anapæstus: quia *ob* natura breuis. In Pseudulo & hoc comparet: id quod postea dicemus de proceleumatico,

Ædium dominum leno em Ballionem quærito.

Nona enim syllaba cum tribus subsequentibus pede vnico amplectitur, In Milite,

Et quidem adepol omnes mores ad venustatem iugiter.

Tres priores syllabæ in voce *venustatem* anapæstū conficiunt. Natura nanque breuis est secunda, sicut in *Venere*. ita etiam in *tempestate*, quia in *tempore*, In Epidico,

Illam ridibundam atq; hilarem huc adducit simul.

Primis tribus syllabis constat anapæstus.

In Asinaria,

Sed quid ego cesso ire ad forum, quod inceperam?

Ex duodecima & duabus sequentibus anapæstum vides.

In Casina,

Nunc me tu respondere postules me tibi,

In verbo *postules* prima corripitur: quia à *possum* ducitur: hoc autem à *pote*, Quare miserum verbum *potest*, miris modis decurtarunt; vt in Trinummo,

Potest fieri prorsus quin dos detur virgini.

Vbi ex quatuor primis proceleumaticus fit. hæc igitur in coniunctis. In diuersis autem pene infinita. Pseudulo,

Lubet nunc venire Pseudulum scelerum caput

Primus anapæstus, Captiuis,

Vel extra portam trigeminam ad sacculum licet.

Vox *sacculum*, dactylus, si nolis creticum: de quo mox. Par iudicium etiam ex Gurgulione,

Sitit hac anus: quantillum sitit? modica est. capit.

Octaua syllaba cum duabus sequentibus efficit aut tribrachyn, aut creticum. In eadem,

Sedatum te. quam longe à me abest? lumen hoc vide.

Septima syllaba collisa, præpositio, & pronomen, & verbū faciunt

eiciant dactylum: & alterum dactylum tertia & secunda à fine, aut duos creticos. Rursus,

Sed grandiorem gradum ergo fac ad me obsecro.

Quinta, sexta & octaua, elisa septima, anapæstũ creant, aut dactylum, aut potius tribrachyn, si nolis creticum. Quippe quinta breuis natura, octauam vulgo rentur longam, vnde fiat anapæstus. Aliquis putarit primam longam tot consonantibus, frustra: ex quibus speret dactylum. nos in Originibus ostendimus *ergo* Græcam esse: vbi obiter deprehendes *fac* longum, contra Grammaticos recentiores.

In Adelphis est tribrachys in tertia sede,

Indicio de se ipse erit. vos eritis iudices.

Duo dactyli ex eadem fabula,

Ille futilis, somnium, sineres vero illum tuum.

duo, inquam: illo, *somnium*: & illis, *vero illum*.

In Hecyra anapæstus ex sexta syllaba, septima & nona octaua elisa. Verbum enim substantiuum corripit.

A Myrrhina hæc sunt mea vxore exorta omnia.

In Amphitruone dactylus,

Inimicos ossa sum semper obtuerier.

nam *semper* primam producit natura. fuit enim *semiopere*: sicut *toper*, *toto opere*. *nuper*, *noua opere*.

In Asinaria

Deam sibi inuocet, quam lubebit, propitiam.

Sexta, septima, octaua, tribrachys. Non enim ausim exterere ex verbo *inuocet* tertium elementum quasi digamma Æolicum, quod alibi fecimus. Est enim *ἐπικαλεῖ τὸ βοᾶν*. In Casina duo,

Aut quasi lumbricus terram quod tu te postules.

Primus dactylus, quia dicebant *quase*: sicut *nisi*, *sibi*, *here*. Alter tribrachys, octaua, nona, decima. Ex eadem anapæstus,

Quid facies? concludere in fenestram firmiter.

Sicut in Rudente,

Illustriores fecit, fenestrasque indidit.

In Aulularia dactylus,

Ædepol mortalem parce parcum prædicas.

Neque enim placet aduerbium illud iurandi per concisionem pronuntiatum. Quid enim esset *Æpol*?

De verbo vero substantiuo multa quoque sunt exempla.

In Milite,

Censen' vero adeo esse parcum, & misere viuere? &:

Dicas vxorem tibi esse necessum ducere,

Et in Gurgulione,

Huic anni non satis est soli. canem esse hanc quidem.

Est etiam operæpretium obseruare quot interpolationibus opus fuerit in aliis vocibus ab sustinendam pedum integritatem, vnde veteris pronunciationis leges deprehendantur. Nam quotus quisque hactenus putauit mediam natura corripi in hac voce *Voluptas*? At corripitur. id quod & exemplis & ratione manifestū erit. Sane *volupe* & *peto* confecerunt nomen illud: quæ vtraque tota breuia sunt. Quamobrem inconsulto, vt sæpe, Erasmus sustulit vocalem de medio ex illo Andriæ,

Quod voluptates eorū propria sunt. nā mihi immortalitas.

Nonnihil sane fit, si mihi fuerit ita pronunciandum, *voluptas.* nihil enim ad Theutonicum sonum accedere potest propius. Hoc igitur vt effugiamus, constituatur in prima sede ex iis, quę posuimus, præceptis, anapæstus. tribracchyn tamen esse constat ex multis aliis locis. Sunt versus in Casina quatuor,

Sine tuos ocellos deosculer voluptas mea.
Quid deosculer te? quæ res? quæ voluptas tua?
Et meis inimicis voluptatem creauerim,
Ob isthanc rem quin te deosculer voluptas mea.

In Rudente,

Eat in Siciliam: ibi esse homines voluptarios.

In Pseudulo,

Minis viginti vendidit voluptas mea.

Animaduertemus præterea quam celeriter multas vocales pronuntiando expediuerint, vt etiam cum sequentibus confusas obscurarint. veluti in illis, *scias, sua, tuos, fuit, dies, deos, prius*: quæ omnia fiebant monosyllaba. Sed & in aliis vocibus, quemadmodum in hisce exemplis deprehensum est.

Cistellaria,

Persequar hac. iam hoc loco cum altero constitit.

Non potes dimetiri, quin aut bacchius sit, aut concisio exempta media ex voce illa *altero*. quo modo etiam nunc vulgus Italicum pronuntiat. Gurgulione,

Viden' vt aperiuntur ædes festiuissimæ?

Quatuor syllabæ, quæ tres primas sequuntur, pedem vnū constituāt necesse est. Quare aut vna ex mediis eximetur: aut erit epitritus primus. Melius, vt primus sit proceleumaticꝰ. Captiuis,

Tibi ille vnicus mihi etiam vnico magis vnicus,

Quinq; primis vocalibus vnus pes fit, quippe coactis in anapæstū. Quia *ti* pro *tibi*, pronūtiabant. Sic & *mi* pro *mihi*, Æolensium more, quos imitati sumꝰ. Quare ex octaua, nona, decima, vndecima, duodecima, tertiadecima, est alter cōflatus anapęstꝰ.

Quod

Quod vero dixerunt de duobus comparatiuis, *potius*, & *melius*, passa esse eandem fortunam, ita vt ex ipsis fierent totidem pyrrichii: non est verum in illo, quem adducunt ex Andria,

Dabit nemo, inueniet inopem potius, quam te corrumpi sinat.

Aiunt enim *potius quam*, esse anapæstum. nos proceleumaticum agnoscimus, quemadmodū in aliis multis. Nam Erasmus quum sedibus imparibus receptum scribebat pro iambo spondeum, dactylum, tribrachyn, anapæstum: proceleumaticū non recte omisit, qui, vt puto, memoria excidisset: creticum vero, quem sane putaret non admitti. Nam si eam in sedē posse duci sperasset, nequaquam tam multa carmina subuertisset. Proceleumaticus autem quum proxime ad naturā dactyli accedat, tribus modis sonum suum explicat. Aut enim mollis est, atque adminiculis quibusdam dactylo similior effectus: vt *Genua labant*, *ariete*, *parietibus*, (duabus enim vocalibus constitutis, prior consonantis vim quandam videtur obtinere) aut est apertior. vt in versu Enniano,

Capitibus nutantes pinus, rectasque cupressos.

aut est coactus, ademptis consonantibus, quibus syllabarum breuitas impeditur: qualis est in Andria,

Sine inuidia laudem inuenias, & amicos pares.

Itaque hunc ad versum quum peruenisset Erasmus, neque in eo vellet metiri proceleumaticum, quē in suis legibus non recensuisset, & putaret duriuscule fieri, si Æolicum digamma tolleretur, vt proceleumaticus exiret: sustulit alio consilio quippe vt exciperetur tribrachys in duabus syllabis primoribus huius nominis, *inuidia*: & ex duabus postremis vocalibus vna syllaba concreta esset. Cæterum vt in natura, ita in arte illius imitatrice, nobis faciendū est. nihil enim vel otiose, vel superfluo agere. Igitur vt constet ratio dimensionis, si recipias proceleumaticū, vnum tantum moliris, quum aufers digamma. Sin malis tribrachyn: tum & hoc idem tibi curandum est, vt amoueas: tum propterea duabus confertis syllabis deformanda vox. Quod si (ac verius quidem fortasse est) ita pronunciemus, vt ex iis duabus vocalibus prior quasi consonantis obtineat sonum, iam ille primus pes non amplius sit tribrachys, sed anapæstus. Nam hunc ad modum pronunciari, & in quibusdam proceleumaticis ostendimus, & apparet ex spondeo illo coacto poetæ,

Stellio, & lucifugis congesta cubilia blattis.

& apud Horatium, *Vt Nasidieni iuuit te cœna beati.* Oportet enim esse quadrisyllabum nomen, vt tolerari queat alio versu. non autem pudenter inuertere Grammatici sic, *Nasidieni vt iuuit,*

iunit, ſicut, *Naſidiena ad hac.* Sic & Catullus *pituita* primam quum produxit, *Mucuſq; & mala pituita naſo*, non corripuit Horatius, *—niſi quum pituita moleſta eſt.* Sed triſyllabum poſuit ita vt medium elementum, Æolicum fiet digamma. quod & elicitur ex Ælii Stolonis iudicio, qui à petendo vitã duci tato eſt. Verum quod in *inuidia* fecit, vt vnam ex duabus efficeret ſyllabam, commodius feciſſet in *iniuria*, illo verſu, *Quo iure quaq; iniuria præcipitem me in piſtrinũ dabis.* Id quod ſi animaduertiſſet, non auſus eſſet eximere pronomen illud *me*, quod magna cum emphaſi ac geſtu ad timorem perſonę poſitum eſt, & in omnibus legitur exemplaribus. Proceleumatici vero habes exempla tam frequentia, vt pene legitimi, non ſubdititi eſſe videantur. Ex Andria, *Mala mens, malus animus: quem quidẽ ego ſi ſenſero.* &, *Tibi generum firmum, & filia inuenies virum.* Qui mollior eſt in hoc ſecũdo, propterea quod, vti diximus, *mi* & *ti* monoſyllaba fuere: ſicut & *tu, me, te.* Quod & alibi ſæpe, & in Gurgulione,

Curato, ego tibi quod amas, iam huc adducam.

In Aulularia,

Eam ego hodie faciam vt hic ſenex de proxima.

In Aſinaria dubitari poteſt an ſit proceleumaticus. Nanque in verbo *oſtendo*, prima producitur natura,

Agedum iſtum oſtende, quem conſcripſiſti ſyngraphum.

Commodius concides illud præteritum ſic, *conſcripſti* ſicut mox *ſcripſti.*

De cretico autẽ, quem iſti omni conatu ſubterfugere, pluribus tum rationibus, tum exemplis eſt diſputandum. Nam ſi in Heroicum admittitur, ſi in Tragœdia, quod eſt poema clarum, nobile, elatum, caſtum locum inuenit: quare in medium ac vulgatum ſermonem non recipiatur? Eſt ſane apud Poetam,

Et naufragium Scyllaceum. Dicent non fuiſſe librum emendatum. At Vari, ac Tucæ iudicio emendatum fuit hoc, quod reliquerent. At eſt in emendatiſſimo, quod ſupra adducebamus, ſi audias ſine interpolatione,

Stellio, & lucifugis — At etiam illud exiſtimat Terentianus, non autem dactylum,

Inſula Ionio in magno. — At eſt apud Euripidem in Ecuba,

Δυοῖν δὲ παίδοιν δύο νεκρὼ κατόψεται.

Quum dicere licuiſſet παίδοιν δυοῖν. Itaque nos quoque in Nemeſi ſtuduimus & auribus & grauitati, *Heu genus nefandum!* Poteramus enim, *Heu genus nefanda!* Et alio loco poſuimus *ſiniſtra*, potuit dici *ſcaua.* Cæterum per paucis aures poeticæ

datæ

datæ sunt. Præterea si dactylus & anapæstus in iambi loca suffecti sunt, quorum vteruis vna illum & syllaba & tempore superaret: quare eam licentiam sermonis eadem puritas non coegerit recipere quasdam voces, in quibus esset creticus? præsertim quum ex ipsis solis aliquot integri versus constent. qualis in Andria, *Vt malis gaudeant, atq; ex incommodis.*

Nam & prior coniunctio producitur positione poetæ arbitratu, & posterior primam habet longam eadem lege. præpositio vero breuis est natura, i&. Ad hæc ea nomina & verba. *Deus, dies, fuit, mea, tua, sua,* & eiusmodi, de quibus supra diximus, eo pertinent, vt quum collectionem in vnam syllabam patiantur, doceant nos in cretico idem quoq; fieri posse, vt emolliantur pronuntiatione. Quis vero paulo diligentior non animaduertat antibacchium esse apud Homerū: *αἰγυπτίω*, in tam nobili versuū genere? & rursus *ἀνδροτῆτα*, si ita legas, nō *ἀδροτῆτα*. Et ex bacchiis omnibus tres toti Plautini in Amphitruone,

Nec æquum, anne iniquum imperet, cogitabit.
Ergo in seruitute expetunt multa iniqua.
Habendum & ferundum est hoc opus cum labore.

Quas rationes Erasmus si notas habuisset, non transtulisset, *ex* præpositionem in Angariæ prologo sic,

Qui bene vertendo, & eas describendo male, ex
Græcis bonis Latinas fecit non bonas.

Quod equidem vt non improbo, ita consilium non laudo, quo est adductus, vt id comminisceretur ob amphimacrum vitandum. qui si his rationibus non acquiescat, exemplis saltem credere cogatur. Hęc vero quum essent prope infinita, multa omisi tamen, in quibus tergiuersari possent, & alia quanquam firma pene innumera, ne tędium parerent. Paucis ergo cōtenti simus. Ex Hecyra igitur quum illud possemus adducere,

Eam calamitatem vestra intelligentia:

supersedebimus duabus de causis, tum quia ipse liquidam non geminat in postrema dictione: tum quod nos pronomen primo loco positum, monosyllabum agnoscimus. Quare audiamus ex Asinaria,

Forte si tussire occœpsit, ne sic tussiat.

Nec repugnarim si velit ita legi. *Fors si.*
nam is erit magis ferēdus, quam qui putabat *si* corripi. id quod non fit, vt in compositis, *nisi, quasi, siquidem.* Acrius tamen intuenti neutrum probabitur. sed *Forte*, pyrrichium putandum, *παρὰ τὸ φέρειν*. In Gurgulione manifestius,

Peruelim sepultam, sed quum adhuc naso odos meo.

O dos

Odos enim vltimam producit natura.

Ex Andria,

Siue ista vxor, siue amica est, grauida è Pamphilo est.

Quo è versu creticum vt tolleret, non veritus est vniuersæ orationi detrahere ornamentum, pronomen illud scilicet, quod in secundo statim loco legitur.

Ex Eunucho duo,

Quæ cum amatore suo quumcœnant, liguriunt.

Nam hic effugere non possumus, quin aut prima in sede creticus sit, aut in quinta. Etenim secundam vocem si non collidas, sed integram relinquas (id quod frequenter fit: vt apud Horatium, *Si me amas* & Plautus sibi licere voluit in Pseudulo,

Sic de damnosis natis, aut de amatoribus.)

Creticus fit ineuitabilis in quinta. Prima nanq; pedis illius syllaba longa est natura, non positione. quippe *cœnare* mediam natura producit. Si vero collidas, tum in prima sede hoc eueniat. Poteram & illum adducere ex Heautontimorumeno,

Ita ne comparatam esse hominum naturam omnium.

Quem qui trochaicum tentut, nugas agunt. Potius ad superiorum censum deducendus: quorum ratione vox illa *comparatam* primam corripit.

In Adelphis,

Quam aut hic non manere tandiu, aut nunc persequi.

Est enim *nunc* νῦν circunflexa: igitur & natura longa. Quomodo in Eunucho ad trochæos confugiant ibi?

Sed neminem curiosum interuenire nunc mihi.

Quem pro senario imprudenter nimis mentitum sese Erasmus putat, In Aulularia,

Nempe sicut dicis, quid hic? non poterat de suo?

Aduerbium enim asseuerationis à Græco ductum νὴ, producit natura primã. Quis vero eximet à cretico illum in Trinummo?

Sit taciturnitati clam fidei ac fiducia.

Nisi qui ad miseram trochæorum aram confugerit. Quare illo obruantur ex Gurgulione: quem iambicus cum sit, vt sese in omnia vertant, efficere nequeant,

Liberi lepos. vt veteris vetusti cupida sum.

Non minoris efficaciæ in Amphitruone,

Conferas sermonem, nec ioco, nec serio.

Atque initio quidem arbitror vocalium imbecilliorum mollitie factum, vt subirent pedes alieni. Sic dicimus, χρυσῶ, πολιάδιω πόλιως πόλιον. etiam vt bacchius receptus sit illo versu hac eadem ratione,

Et lanceis ac vasis lento ducunt argento. At hunc

At hunc versum spondaicum existimat Diomedes vir doctus, non male, vt mollior vocalis subeat fortiorem. Sic creticum interposuit, vt spondeum faceret in verbo *aureo*. Quod si in Tragoedia cretici sunt, in heroicis bacchius & antibachius, vt tum Homeri βορέης, tum Virgilii, *fluuiorum*, taceam anapæstum: non videatur fuisse tot monstra necessaria, quod isti eximendo elementa crearunt in *quidem*, *sicut*, *simul*, atque aliis neque excludendas integras fuisse voces, aut alias spurias ingenuis supponẽdas. id quod fecisse Erasmum & supra declarauimus, & in aliis ostendimus. Ad quæ antequã accedamus, de anapæsti quoque, vt de cæteris, receptione dicendum est. de quo Priscianus quum scriberet, excidit ei sententia sane absurda: Erit, inquit, probabilis iambicus versus, & Tragoediis aptus, si secundum & quartum pedem, non alios feceris, quam iambos, aut eum, qui tribracchys est, aut anapæstus: quoniam sunt pares. Qua enim lege fretus anapæstum tribracho parem dixit? nam quod ait, etiam sedibus paribus anapæstum rite collocari, verum est. Sic enim multis in locis deprehendes, vt superflua sint exempla,

In Pluto,

Ὡς ἀργαλέον πρᾶγμ' ἐστὶν, ὦ Ζεῦ καὶ θεοί.

Et bis in eodem,

Οἱ δ' ἐξετρέποντο, κἂν ἐδίκουν μ' ὁρῶν ἔτι.

Verum hoc est illi adeo frequens, vt nullus pudor Latinis sit iam futurus, quib. linguæ ratio persuasit, ne hoc attentius curarent: præsertim quum Tragoedia quoq; hoc admiserit, grauius sane, ac longe castius poema. Obseruantior Sophocles: Euripides minus obnoxius. Minus enim parcit illis sedibus,

Γλῶτταν δ' ἀπαιτούμενον ἰδίαν τῆς φρενός.

Neque solum in illis anapæstum, sed & in vltima in Oreste.

Αὐτουργὸς οἵπερ καὶ μόνοι σώζουσι πόλιν.

Quem si tribracchyn esse argueris, syllabam nunc respicias, nõ legem illam, qua vltima indifferens habetur.

Hunc Euripidæ versum ita legimus in nostro manuscripto. Impressum habet γῆν. Et Æschyli quoq; est tribracchys in Prometheo,

Οἷς μὴ πελάζειν, ἀλλ' ἁλιστόνους γύποδας.

Quod vero supra dicebamus, tolli Æolicum elementũ aliquãdo, cuius exemptione detur locus syllabis pedes conficientibus, multis exemplis obseruari potest, cæterum nequaquã ex Phormione, quemadmodum prædicabant, illo versu,

Qui sæpe propter inuidiam adimunt diuiti.

Erit enim proceleumaticus ex septima, octaua, nona, vndecima, elisa, decima, Sed tutius ex illo, *Libertus*

Liberius viuendi fuit potestas. nam antea,

Neque temere. est enim *viuo*, Græcum βιῶ. Cui quum sit additum digamma, quare non & auferatur? vt quod sonus posuerit, lex sustulerit. Sic in Pseudulo,

Boues qui conuiuas faciunt, herbasq́ aggerunt.

Nam quemadmodum in libris De causis, & in Exercitationib. dictum est, puto non admodum vegetam, contentamque fuisse literæ illius pronuntiationem, sicuti neque in *ouo*, neque in *eus*. quæ vt apud nostrates Germanos asperrima est, ita Vasconibus penè vocalis, non consonans: nedum, vt duplex vspiam sit. Sed nequaquam par fuit ratio aut necessitas, vt elideretur idem digamma in verbo hoc, *inueniet* eo versu ex Andria, quemadmodum iidem commenti sunt,

Dabit nemo. inueniet inope potius, quam te corrumpi sinat.

Neque enim mutatur versus dimensio, siue tollatur, siue relinquatur. Sed in principio Amphitruonis eximitur ex ea voce, *iuuentutis*: atque ita fit anapæstus primus pes: propterea quod secunda syllaba natura breuis est: sicut in affini suo, *iuuenis*. Eadem natura & ars in illo ex Gurgulione,

Iuuentute, & pueris liberis, ama quod lubet.

Longe alia ratio in Captiuis,

Nulla spes iuuentutis: sese omnes amant.

Nam neque aufertur Æolica litera, & prima ipsa, quæ erat consonans fit vocalis, vt formetur dactylus in secunda sede. Sic audias proceleumaticum in Captiuis,

Aliquem inuenire suum qui cum mutet filium.

Fit enim ex quinque syllabis, quatuor constantibus, vna collisa, & extrito digamma. Atq; hæc quemadmodum vera putem, satis dictũ est. Illud autẽ, quod aiunt, non est verisimile, ad eundẽ modum extrudi consonantem illã Æolicam ex coniunctione, *enimuero*. Nam quid esset, *enimuero*? verùm vnicam syllabam fuisse *enim*, quum vellent, arbitror. Siquidẽ Græcum fuit ἦν, & ἐνί. Neq; repugnat longa vocalis: id quod etiam in libris Originũ docuimus: sicut neq; in *crepida* κρηπὶς neq; in *venio*, βαίνω. Posteriorem autem vocalẽ ἐνί pro consonante acceptã liber existimare: veluti in *cui*, & *Pompei*, & *Gai*. Sunt n. monosyllaba, sicut & *hui*. &, q́ æque durũ est, propter sequentẽ consonantẽ, *huic*. At profecto quid tandẽ mirũ sit? Nonne *suadeo* & *suaue* ita pronuntiantur, vt secundum elementum nullum augeat numerum syllabarum ad pedes conficiendos? Et quod monstra inuenias apud Homerum, præsertim in Odyssea? tot iambos, tot trochæos, tot nescio quid. Oppianus quoque [illegible] ita metitur,

metitur, vt duas priores syllabas corripiat. In quarto Piscatio-num,

Δελφῖνες μολίβδοιο κτῇ ὅπλῳ δίξαντο τέχνην.

Vbi quæ mutæ sunt, non muta & liquida. Sed & creticum posuit in primo Venationum.

Ἠ' πῶς αὖα δίδορκεν ἀνηερόδαφνόεντα ὑπαυτμῆς.

Emend. et Scalig. Bentl. ad Hor. I. Od. 3.10

Vbi nisi ex cauda verbi tollas duo postrema elementa, etiam sibilum exterendum est, vt fiat tertia dactyli syllaba, & sic tamen legitur. Apud Apolonium quoque in secundo considerandum est quis sit pes ille primus in hoc carmine,

Ἀστεράδης. ὄρρα δ' ὀρμηθεῖσι φίλον ἦν ἐπιμειδίειν.

Vulgo igitur ita quoque loquutos esse arbitror, non laturos scenarum barbariem, quæ de medio sumptum sermonem vsurparent. Qua ex re non vulgaris, neque mediocris oritur dubitatio. Si illi versuum generi licuit, vt quum vellent, suo modo, quum liberet, vulgaris legibus loquerentur: quare non & in alia poemata ius eiusmodi receptum est? Ergo in tanta licentia quis mirabitur, versuum quoque multam variamq; mutationẽ tolerari potuisse? quippe quũ alij curtissimi, alij adeo longi sint: vt mihi libeat cũ Plautino trapezita iocari, qui sic ait.

Dum vnum scribo, expleuit mihi totas ceras quatuor,

Quibus dimetiendis & negotium sibi exhibuere docti, & causas reddere conati sunt consiliorum, quibus adducti sint poetæ, hoc vt agerent. sed quas causas, mox videbimus. Quantum vero ille in Eunucho?

Et magnifica verba: verba dum sint. verum si ad rem conferentur, vapulabit.

Hic enim sunt sedes vndecim trochæorum. Quare hic quoque ab illis dissentio, qui vnum esse versum arbitrati sunt. Mihi sane videntur duo. Ac prior quidem trochaicus dimeter brachicatalecticus: alter vero octonarius. Sic enim pronunciauit, vt quum sic dixisset,

Et magnifica verba,

Substitit, afflixitque ibi propositum in verbis: postea cum re simul sententiam mutauit: vt pro factis facta redderet, & verba minitaretur. Priscianus distinctionis causa breuiores insertos versus dicit. Verum neq; ille distinctio hæc quid esset declarauit, neque nos, quid sibi velit, sane scimus. Nam quæ distinctio debet esse non solum in eadem scena, sed etiam persona? quæue in primo statim ingressu grauissimæ fabulæ Amphitruonis? vix in scena pedem posuit, quum ostendit se sibi non constare. Quid distinguit ibi rerum, quas nulles adduxerit? aut

quæ varietas in Pamphili conquestione, cuius vna tantũ materia, duritia patris. Ergo qui in eodẽ argumento, quod proposuerat, perstaret, quo consilio tetrametris illud interruit dimetrum?

Quod sensit, pereo funditus.

Alij, vt sibi videbantur, acutiores è rebus ipsis duci non solum pedum statum aut cursum, sed etiam versuum tractus prodidere: in re perturbata mutari versus, pedesque ipsos confundi: celeritate trochaicos rudi: grauibus personis statarios sermones fieri ex spondeis. Afferunt huc non tam pro teste, quam pro iudice, prudentiam Virgilianam diuinam illam profecto mihi, ac venerabilem: qui rem verborum nitore, ac numerorum æquabili cõcinnitate oculis subiiciat. Ego vero, vt horum amplector diligentiã, quam tanto studio in meis poematis exprimere conatus fuerim, ita in Comœdiis, in quibus ista fieri profitentur, falsum simulatque superuacaneum animaduerti. Nam si in personarum statibus diuersis, si in cõtinuis negotiis, si in fabularum partibus maxime inter se dissimilibus idẽ pes, idem pedum ordo, idem carminũ genus ostendatur, iam nulla causa est, quin horum sententia, tanquam vana, explodatur. Ergo in diuina fabula, ac vere Thesauro (quam leui nimis de causa, vt alibi dicebamus, Trinummum inscripsit Plautus) Protasis trimetro iambico tota constat, item Epitasis, tum Catastrophe. Stichus è contrario tota trochaicis longis In Mostellaria adolescenti Philolacheti perditoganeis, & luxu atq; otio corrupto, quique vnam modo rem ageret, vt inseruiret ventri, dati sunt versus omni pedum pene genere pleni. Tranioni autem seruo trepido, in re desperata versus compositi, atq; sibiipsis constantes. Seni Teuropidæ, viro graui, parco, læto, aucto re, amoto maritimorum metu periculorum, senarij iambici. Quid grauius Amphitruone? quid statarium magis, quam finis fabulæ conuersæ? concluditur tamen fabula trochaicis. In Sticho vero tam iambis potant, quam trochæis. Gurgulio currens in re noua, noue nuncio vehitur quidem trochæi rotis. At Acanthio in Mercatore, haud absimili in re quadratis vtitur iambicis. At iisdem in Terentiana Phormione Geta pari in negotio. Ergasilus vero parasitus in Captiuis, tam trochaicis, quam aliis; qui tamen ageret similem cursuram. quemadmodum & Dinacium puer in Sticho nuncij author noui variisq; mistim vsus est. Præterea trochaicis Harpax Cacula militaris in Pseudulo, dum leonem quærit. Trochaicis Erotium meretrix in Menæchmis, vt obsoniũ comparandum curet. At è contrario trochaicis Lysiteles adolescens, & grauis, & frugi in Trinummo, &

Chremes

Chremes senex, vir bonus, atq; temperatus, in Andria, seria imprimis de re, paterno animo, cõstanti conquestione. Quod si ad Dauum respiciant, qui sequenti scena iam otium atq; tranquillitatẽ imperãdo sibi bellissimos fundit trochaicos, iam ipsi illa de celeritate aliquid consultius remittunt. Quid? quot, quoties choros viderunt currentes? & tamen sciunt Tribracchyn ab ipsis Choriũ cognominatũ. Quare Sophocles in OEdipo Tyranno accurrentem Theseum, atq; opem ferentẽ trochæis adornet ex horum sententia, nisi eiusdẽ chorus iisdem pedibus claudat fabulam. Quod si argutule cõminiscantur id eo factũ, quia chorus esset discessurus: quid Æschyli choro faciemus, qui in Persis stat, neq; abit? quid Darii spectrum, quod ab inferis veniens cum matre diu loquitur trachaicis? Neq; secius Euripidæ Pylades cum Oreste: apud quem Eteocles quoq; cum Polynice fratre ad manus iamiam venturus non alio pede vtitur in contentione. In eiusdem Troadibus vnicam orationem tam iambicis, quam trochaicis habes. verum exemplorum satis etiam ex ipsa Tragœdia. Poetas profecto istos comicos nostrates, vt in mentem venerant, res arripuisse, eisq; numeros arbitratu potius suo, quam legibus alienis accõmodasse reor. Hi vero legumlatores noui pleriq; hoc suis ingeniis obtinent peculiare. Semel alicubi si quid deprehendere, illico pro necessario præcepto habent. ꝗ hominum genus maxima ex parte piget laboris Atqui longo multoq; opus est studio, & opus consilio prudẽti: acri iudicio opus est. Quanquam equidem non negauerim, quin fabularũ initiis, vbi animos auresq; spectatorum trimetris versibus imbuissent, ipsi sibi suo quasi iure agerent deinceps, interspersis alicubi eiusdem generis longioribus. idque neq; semper, neque coactos, neq; consulto factitasse existimamus. Fuit tamen hoc illis in more positum, vt narrationibus trimetros maiore ex parte adaptarent: neque solum in Argumentis, aut Prologo, aut Protasi, sed etiam eiusmodi personis attributos, quæ vel aliud agerent. veluti Dauus in Andria, cum de aliis rebus loqueretur, alia vtitur versuum dimensione. vbi ad narrationem deuentum est, de naui facta apud Andrum, ad trimetros diuertitur,

Ad hæc mala hoc mihi accedit etiam,

Hæc Andria.—Eadẽ in Epistolis quoq; obseruatio. In Pseudulo à longis in senarios deflectitur. In Asinaria quoque, quod pactum conscriptum est inter adolescentem & lenam, senariis expletur, quoniam si narratio quædam, quanquam ne ibi quidem semper. Longis enim versibus narrat in Rudente Grippus, euentus fortunæ suæ sese bene acceptum. at in eadem senex

somnium trimetris. Ex vtrisque vero, atque etiam aliis mistis, Sosia Amphitruonis, tametsi vbi iam conseritur prælium, iamborum vim atque alacritatem minutiore gyro flectit ac vibrat. Quum igitur tam inconstantem legem videamus, vt poetis illis neque curæ fuerit, vt id facerent, neque saluo puri sermonis nitore efficere potuere, vti numeris vterentur astrictioribus: nos sic inuenta, aut qualia existunt, esse permittamus: vt si quid sinistri sese offerat, ne odiose, tanquam ius nostrum, vel persequamur, vel etiam extorqueamus. præsertim quum licentiæ vitium à Græcis sumptum laxiore, vti solet, negligentia fecerint cumulatius. Vt non tam monstrosi nobis versus quidam videri debeant, quam miraculosi, qui puriores exeunt, atque commodiores. Nam sane vel illum primum ex Rudente non impigre atque hisce lectionibus excitatus dimetiatur,

Proh dii immortales tempestatem quoiusmodi.

An statuas in vltima tribrachyn tam luculento aditu, imo vero ipso in limine fabulæ? non sane placet. An postremam vocem ita pronunties, vt trysyllaba sit? Quid fiet id? extritane duplici consonante? tum vero quid erit, *quoiusmodi*? Quis sic loquatur? quid igitur agendum? Videtur mihi interiectio illa esse extra versum, *Proh*: cui senarius deinde substituatur, sicuti, *Qui & Hui.* Nam ipsam corripere simul, & primam huius vocis, *immortales*: vt anapæstus excitetur, mihi sane religio est. Similis versus in aurea Trinummo, *Proh dii immortales conditionem quoiusmodi* & in Andria, *Nam qui cum ingeniis conflictatur eiusmodi*, vt omnino mihi augeat suspicionem distortę pronuntiationis.

Plautinæ & Terentianæ Comœdiæ quibus numeris constent.

Illud vero quod aliqui dubitando, quidam etiam asseuerando negabant, Terentianas fabulas trimetris circumscriptas, falsum esse deprehendimus. Nam & apud eum poetam plus esse huius carminis inuenies: & contra apud Plautum quadratos, aliaque longiorum genera frequentiora. Andria pene ex æquo diuisa vtranque partem est. Illud enim ita multo ab longis senariorum numerus superatur. In Eunucho, & Heautontimorumeno item. At id Adelphis pene ex quadrante longi ab senariis exceduntur. Phormionem potior senariorum numerus conficit. Hecyra laxior fabula, ac pedestrior est. Itaque omnium Terentianarum ad quotidianum sermonem quam proxime accedit. Est autem in ea senariorum plus tertia parte. At contra Plautinæ Amphitruonis & Rudentis vix totus quadrans expletur senariis. Asinaria, Epidicus, quam tantopere ipse author commendat, Mostellaria, Menæchmi, Miles, Mercator, Pseudulus

dulus, Aulularia, Casina, Gurgulio, Bacchides aut ex vtrisque æque constant, aut etiam minus habent senariorum. Captiui vero, & Persa, & Pœnulus, plus dimidio textæ sunt longis. Trinummus legebatur hactenus tota quadratis fere. Eam nos ita restituimus pristinæ sinceritati, vt ad quingentos senarios excusserimus. quorum tamen numero præstant longi versus duplo. Quam operam etiam Truculento quum impendissemus, paulo minus ducentis reformatis, tantam longiorum inuenimus multitudinem, vix vt illorum hi essent pars quinta. Atque is labor haud temere susceptus est; quum tam facile mendacium Quintiliani authoritate tegeretur. Nam isti magni viri, dum nihil inexcussum volunt, & fastidiunt leuiora, plus vsurpant nominis, quam ponant operæ. id quod Erasmo quoque euenisse tum supra ostendimus, tum ex multorum versuum deprauatione constare potest. veluti ex Eunucho.

Habeat despectatam: & quæ nos semper omnibus cruciant modis. Vbi genuinam lectionem deprauauit dum fugit creticum: neque potest prætendere trochaicam demensionem. Itaq; languidam atque inuenustam substituit vocem *suspectam*. Auxit hunc errorem maiore culpa, cum ex eadem illum profitetur e puris creticis,

Siccine agis? quis tu homo es? quid tibi vis? quid cum ea rei tibi est?

Quem tamen & iambicum quadratum agnoscas: & nulla sede creticum possis collocare. Pari infelicitate & illum ex Andria creticis conclusit, qui esset integer senarius.

In denegando modo, quis pudor est paululum.

Restituta namque per initium propositione, quam ille nimis confidenter sustulerat in prioris finem, tolles illius & errorem & audaciam: simul deprehendes crassam temeritatem hominis, qui creticum ex tribus vocibus confectum iri sperauit illis, *quis pudor est*. Verum princeps ille fuit authoribus emendandis. Nam ex Seneca versum illum fortasse Publicanum,

Arcum intensio frangit, animum remissio.

sic inuertit,

Remissio animum frangit, arcum intensio.

vbi Grammaticum agit, non poetam. Dixisset commodius, quod ad pedes attinet, sic legi posse: Nunc quum statuit necessitatem, caussam suam facit deteriorem. nam ad hunc quoque modum senarius est: & in aliis apud eundem authorem senariis non obseruatas magis leges intelligas, quam in Comœdiis, aut aliis fabulis. Quod si acrius contemplere, longe cōcinnior sen-

sententia est; quam deformat ille sua subuersione. Etenim sententia tametsi aequabiliter de arcu atq; de animo pronuntiat per cōtraria: animum tamen ad arcum referre vult. quoniam de animo quaerere statuerit. Itaq; non ab eo incipere, sed eo sententiā terminare oportuit: praesertim quum praeter expectationem de animo statuat. Nihil enim mirum intentione arcum, at mirum remissione animum frangi. Quare & crescit oratio, & adeo vegeta est, vt quauis pedum dispositione potior sit, atque accuratior. Adeo curiosa haec ingenia sui confidentia iudicio destituta & se, & alios fallunt.

De comicorum versuum materia, partiumque quantitate satis disputatum est. De ipsarum partium numero deinceps videamus. Principio quod superioribus libris statuebamus, hic repetendum est. Versus per initia breues fuisse, duobus ad summum contentos pedibus. id quod etiam ratione comprehenditur. Partes enim toto priores sunt. Prius casa, quam vicus: vicus, quam vrbs. Exempla quoque in promptu sunt. Sic enim ortum esse primum senarium in Apollinis pugna dicebamus illa simplici acclamatione,

ἰὴ παιάν.

Quam quum & iterarent, & frequentarent, natum aiunt senarium,

ἰὴ παιάν, ἰὴ παιάν, ἰὴ παιάν.

Quare apud autores fabularum audias singulari voce contentum versum, vt in Eunucho,

Occidi. sed & monosyllabum, vti dicebamus. φεῦ, & eadem geminata voce in Pluto, ἆ, ἆ. hic quidem distincta, alibi coniuncta: vt in Philoctete,

Ἀπαππαπαῖ. Repetitis deinde tractibus productiores facti,

Ἰοὺ, ἰού.

Hoc quoque in Trinummo duplicatum fuit, vt dimeter fieret,

O Callicles, o Callicles.

Ergo cum duum pedum essent genera, alterum motorium, alterum statarium, qui versus è motoriis constarent, in iis binos pedes singulis collectos tractibus scribebant. qui vero è statariis componebantur, satis habebant suum cuiq; sedi pedem referre. In priore classe fuit pyrrichius. cuius versus Enoplius dictus fuit: quo vsi sumus nos primi toto poemate in natalia Sileni: cuius initium,

Modo citus ago pede celere magis ago numeros:
Absque Venere duce lora super alio volans.

Scenici chori certis locis: vt in Oreste,

Χεῖρος ἐμέλετε πῶ.
Ἀνὰ κέλαδον ἔθου λέχεος.

Eiusdem

Eiusdem generis est iambus, trochaeus, tribrachys. In secundo censu spondeus, dactylus, anapaestus, proceleusmaticus, creticus, amphibrachys, bacchius, palimbacchius. Neque vero sine ratione fuit hoc: In his nanque vocibus accentionum natura quatuor, aut quinque temporibus frequens est. Ergo statarij versus ex pedum numero nomen obtinuere: ita vt heroici, quoniam sex spondeis constarent, senarij dicerentur: motorij vero non item, qui ob celeritatem satis haberent ex dimidio tantum nomen sibi vindicare: propterea quod bini prodirent simul. Atque ita factum est, vt quibus essent pedes bini, ij Mononometri vocarentur: quibus quatuor, Dimetri: quibus sex, Trimetri: quibus octo, Tetrametri. Apud Graecos haec. Latini vero his nominibus etiam alia addidere, non ab dimensionibus, quae binos caperent pedes, sed à numero, quaternarios, senarios, octonarios: tanto commodius, quum vnica tantum voce etiam imparibus constitutos pedibus nominabant quinarios, septenarios. Nam hos Graeci, Brachicatalectici adiectione agnoscunt quanti sint. Illud non eo inficias, carere nos Latina voce, vbi vnica syllaba vel defectos, vel abundantes designare volumus: quos Graeci Catalectos, & hypercatalectos nominarunt. Verum de his alibi. Octonarios autem etiam quadratos appellauimus: quemadmodum in cubica figura anguli sunt octoni: quam quum dicerent Quadrantalem, eodem nomine hosce versus insignitos voluere. Etenim constituta quadrata superficies si fluat, atque postea sistatur, quadrantal creat. Quam ob causam corpus hoc Latini Graeca voce Tesseram vocitarunt: non à laterum numero, vt quidam putauere, sunt enim sex: sed ab radice constitutionis. sic n. appellant Mathematici. Praeterea quum senarij plus in vsu fuissent, primusq; Boiscus produxerit octonarios, eos ab ipso tractu longos nominauere. Ergo neq; Gellius Ennianos versus Quadratos recte appellauit trochaicos illos. *Haec erit tibi argumentum semper in promptu situm:*

Ne quid expectes amicos, quod tute agere possis.

Neque Varro in septimo de lingua Latina illos ex Eunucho.

Heri aliquot adolescentuli coimus in Piraeo.

Siquidem Ruffinus author est eundem Varronem ita sensisse, Versum septenarium fieri, quum ad senarium pes trisyllabus adderetur: apponitq; exemplum iisdem numeris ex Hecyra.

Nam si remittant quippiam Philumena dolores.

Non solum igitur à se dissentit ipse, verum etiam errat definiendo. Nam & minores sunt octonariis, & maiores septenariis: & trisyllabus pes, bacchius praesertim, iambo non solum

est aduentitius, sed etiam alterius tractus diuersi, neq; dignus qui in Iambici definitione admittatur. Et ridiculum est: non potius ex septenis fieri septenarium, sicut è senis senarium, quam è senario, & vno pede, tanto minus trisyllabo. Sed profectò magnos viros authoritas sæpe texit etiam male sentientes. Sionei Ciceronem quoque fugit ratio, quum in prima quæstione Thusculana septenarios vocat illos,

Heu reliquias semiassi Regis denudatis ossibus
Per terram sanie delibutas fœde diuexarier.

Erasmus Varronem sequutus Tetrametrum nihilo prudentius explicauit illis verbis; Iambicum tetrametrum interdum in fine fraudari vna syllaba producta penultima: quoties Iambico dimetro accinitur dimeter catalecticus. Nam quid attinebat dicere penultimam productam? Neque enim necessarium hoc est: quo loco & tribrachys esse potest, & dactylus: quorum syllabæ postremæ breues sunt. Aut quæ est illa explicatio? quasi quum dicas, Homini interdum pes deest, quoties integro semihomine, alteri semihomini pes deest. At enimvero quis nescit tetrametros non è duobus dimetris, sed ex quatuor dimensionibus constare? Si quis vel partium consideret rationem, quarum singulis æquale ius sit in versu, vel originem intueatur. Neq; enim Boiscus ille, aliusve quispiam, dimetro dimetrum apposuit: sed trimetrum, quem tum longissimum inuenerat, monometro produxit. Præterea quis hoc audiens, non putasset esse nefas cæsuram facere in quinto pede, siquidem ex duobus dimetris tetrametrum ita consarcinandum est, vt integro integrum addatur? Quid quod idem abusus est dimetri, trimetriq; appellatione? Nam imprudenter nimis sane versum illum ex Andria iambicum dixit pentametrum,

Hoccine credibile est, aut memorabile.

Constare namque ex decem sedibus iambicis oportebat. Quare trimeter brachycatalecticus agnoscetur. neque enim idem esse *μέτρον* & pedem, suo loco declaratum est. *μέτρον* enim capere motorios pedes binos. Hunc vero tam ridiculum errorem etiam in illo continuauit,

Neuirem omnem. sed est Simo intus? est.

Nihil igitur mirum, qui motorios pedes suo defraudet iure, id quod illis abstulerit, ad statarios temere transtulisse. Illum namque versum ex Andria,

Vt malis gaudeant, atque ex incommodis.

Ausus est creticum dimetrum nominare. Qui tamen pes quum sit non solum syllabarum numero, sed etiam temporum quantitate

titate prolixior, quam spondeus, quare solus vnam dimensionum non expleat, si spondeus implet? Eum tamen sequutus Riuius partem erroris admisit proportionem. Siquidem trochaicis anapæstum nonnunquam inserseri scripsit, causa celeritatis. quod dictum cum illo superiore sane conuenit. Idem nanque sentiunt, quum ille creticum ad iambum, hic anapæstum referat ad trochæum. Atqui pes ita esset quatuor præditus temporibus vt duo simul vnam efficerent syllabam plenam ponderis & grauitatis, non potuit inter cursores illos annumerari: præsertim quum iambo similior esset anapæstus, quam trochæo. vterque enim à breuibus incipit, in longam desinit. Quanto enim est iambus grauior trochæo, tanto est anapæstus dactylo. Quamobrem haud leui de causa factū est, vt grauissimi poematis grauissima pars chorus ad grauissimi pedis maiestatem sese conferret, scilicet anapæstum. Quid quod ille nullā posuit rationem, propter quā trochæus esset iambo volubilior. At vero cū Græcum nomen excitabat nos, tum subesse ratio. Nā qui & syllabarum numero, & temporum ratione par esset iambo, non potuit eo esse celerior, nisi sane temporum, temporaq; differentium syllabarum situ, qua re vna fieret illi dissimilis. Trahit enim trochæus syllaba priore vocem ita vt in posteriore emollescat, ac quasi euanescat. Iambus è contrario celeritatem professus, grauitatē præstat. Itaq; sanguinarius pes, & ad vulnerandū promptus, indicat & imperium primo, & statariam pugnam mox. Id quod Hipponax acerrimo vir ingenio cum animaduertisset, quam rationem impetus in pede agnosceret, eā in peculiarem pedi versum transtulit: vt sicut iambus in syllaba longa pertinax pugnaret, sic ex iambo constans versus in longum pedem incumberet. Leuiorem nanque ratus iambum, quam vt ad impressionem faciendā satis esset, in quintam prælato sedē succedere ei spondeum fecit. quare id quoque indicio consequuti sumus nos: propius ad naturam partium accessurū fuisse totum versum, si iambus imparibus, trochæus paribus sedibus constituti fuissent. cuius rei exemplum, quia res est minus vsitata, è nostris poematiis subiiciemus. hoc ex iambicis, *Malis fortuna cornucopia fundit*. hoc ex trochaicis, *Si plaudit malis Fortuna, quid iusto fit?* Qui numerorum sonus, aut flexus sicui videatur absurdus, is meminerit aurium cōsuetudinem violentam esse: ac propterea noua, & inusitata nō tam semper admirari, quam sæpe respuere. Verum magnopere nostra interest, qui, quoad licet, Aristotelis exemplo rerum causas inuestigamus, venari rationem, propter quam, cum iambo sedem assignarent prisci,

Trochæus qua ratione Iambo volubilior.

Iambus pes sanguinarius.

maluerint ei deferre pares. Nã si in senario, siue ille fuit dactylicus, vna tantum satisfuerit, quinta scilicet, siue spondiacus, vna item contentus est, quippe sexta: quare trochaeo impares alias iambo designarunt? nempe hoc praeter naturam factum videtur. Etenim per initia si solis aut iambis, aut trochaeis constabant versus; videtur sanè prima quæque sedes vtrique æquè debita fuisse. Quibus vt respondeam, sic nobis agendum est. Non esse rerum naturã secutos veteres poetas. Multa illis pro libidine facta fuisse: multa fortuito excidisse, quæ postea pro legibus probarentur. Vnum illud satis constat, cum trochæo sedem primam retinuissent, non inconsulto diuersam ab ea, & aliis imparibus aduerso pedi iambo constituisse. Quare autẽ hanc huic, illam illi reddiderint, profecto haud facile est iudicatu. Atque hic quidem ita sentit Priscianus. quoniam, inquit, in secundo pede cum dimetiendo ferietur versus, minor ei locoque mora debita est. At mihi contra videtur: maiorem deberi moram in pronunciando, vbi tempore ipso immoramur. & falsum esse ibi positum pedem, quia feriretur: sed contra, verum: ibi feriri, quia pes poneretur. At hoc quærimus nunc non, quam ob causam ibi positus sit. Præterea si ea ratio est: quomodo constabit in trochaicis, qui ibidem feriuntur? Vt igitur quæstionis naturam cõsideremus, docebit nos verborum inuentio, initia vocum à longis esse, in breues desinere. Nam tametsi breuis syllaba natura sua prior est, quam longa, quippe simplicior: tamen per initia inuentionum cunctabantur primum. Quæ causa est, vt vocum fines in pronuntiatione obscurentur. ita enim meditantis & consulti animi, suspendere vocem, non præcipitare. Quapropter etiam in versibus, quam in soluta oratione, postremarum syllabarum nulla est habita ratio. His argumentis iambo trochæum fuisse antiquiorem, & anapæsto dactylum, par est ergo trochaicum versum iambico priorem. Quare cum primæ quæque sedes trochæo fuerint peculiares, alteræ illi relictæ sunt. adhæc cum esset per volubilis trochæus statim sese ingessit in versum: Iambus autem grassator ille idem fecit, quod ciuilibus in rebus plurimis consueuimus. Quippe curamus, vt oratio in principiis grauis ac sedata sit. Pugnam quoque cautius aggredimur primo, quæ postea incitatu efferuescat. Sic ad saltũ vbi nos comparamus, fortius pedem figimus, vt statariæ moræ maiorem impetu subiiciamus. Sic Aristoteles imperator noster, omnium bonarum artium dictator perpetuus, motum omnem sub finem probauit esse concitatiorem. Ita proposito spondeo, & iambo, satius fuit ab hoc illum excipi. Præterea recentissima

centissima quaque memoria fere metimur ipsas reis. Igitur assignata prima sede trochaico, vltima quoque necessario finitur trochæo, quæ sedes, primo dico, si iambi fuisset, in vltima iambum nullum haberemus. nunc in hac ille cum sit, pares ei sedes, quippe quæ huic responderent, attribuendæ fuere, vt recentissimo sono, scilicet nouissimo, aures spectatorum captæ detinerentur.

QVÆ PARTICVLATIM SINT ANIMADVERSA. CAP. II.

HÆc fere sunt, quę de vniuersa re dicenda erant. Reliquum est, vt ad ea, quæ particulatim animaduersa sunt, descendamus. Atque equidem vt sese offerent, ita ea describam. Sit ergo quod affert Erasmus ab Adelphis eo versu, *Quid is fecit? quid ille fecerit? quem neque pudet.* Cum neque agnosceret senarium, neque rationem inire posset dimensionum, abstulit alteram è liquidis in pronomine *ille*. id quod vt ego fateor, & posse, & solere; ita tria dico. Primum non esse opus amotione liquidæ illius ad syllabam corripiendam: id quod supra satis demonstrauimus. Secundũ, ab eo creticum in quarta sede constitutũ: quem tamen pedem adeo euitarit, vt euerterit multa. Postremo versus aut ab eo disiectos, dissipatosque, aut aliorum incuria solutos ipsum præteriisse. Sic enim legendi sunt,

Quid tristis es? rogitas me? vbi nobis Æschinus
Siet? quid tristis ego sim? dixine hoc fore? quid is
Fecit? quid ille fecerit? quem neque pudet. vbi verbũ *siet*, quod & alibi sæpe, vnica syllaba concretum fit. Sic ex Andrię illo sibilum abstulit, nõ vnde debuit, *Quis igitur est relictus obiurgandi locus?* sibilum, inquit, in pronomine *quis* eliditur. At vero cum necessario iambicus sit, nullo pacto ad eum modum secari possit: sed ex participio tollendum est. Sed & illum male dimetitus est, *Perii obsecro, tam infandum facinus, mea tu, ne audiui quidem*, ait esse trochaicum catalecticum, qui sit integer quadratus iambicus: neque ad trochaicum distorqueri possit. Etiam plus in illo errauit, *Forte ad nos redierit, vise amabo nũ sit iam faxo sciam*. Nã vt euaderet Amphimacrũ, nõ est veritus huic trochaici caudam etiã vltra pedes octo trahere. Quod si arguet *scias* esse monosyllabũ: quis erit tã impudẽs, vt tertiũ pedẽ trochæũ posse dici putet? Cæterũ si cæteri omnes sint quadrati, etiã hunc, qui sequitur, iambicum malim, nulla facta in prima voce collisione, *Quo illo abire ignauos possit longius, nisi si domum*. In prologo autem Andriæ eo versu, *Nam in prologis scribundis*

scribendis operam abutitur, cum diceret vocis huius *prologi* primam syllabam esse à Terentio productam, addidit sane friuolam rationem: Latina, inquit, consuetudine, quibus mos est, eam præpositionem productam habere. At enimuero in Latinis vocibus producant, in Græcis Græce agant. Itaque & in Heautontim. *Oratorem voluit esse me, non prologum.* id quod neutiquam vocalis ratione, aut temere factum est, sed vi sequentis liquidæ, sicut in illo,

Vt pernoscatis ecquid spei sit reliquum. Geminatam igitur ibi quoque sentio. Etenim hoc nisi essent soliti facere, mille aliæ erant viæ ad eadem pene verba versu concludenda, vt rem nouam aut inusitatam euitarent. Cæterum noua neutiquam erat, sed peruetus, vel ab Homero vsque. Nam in Hymnis μέλλος, in Iliade ἐλλάδεσσι, atque alia multa eiusmodi produxit. Atque etiam nunc plurimæ nationes adeo crasse pronuntiant eam literam, vt intus esse aspiratio videatur; Ruteni, Gabali, Aruerni, Germani, Taurini. Tusci vero & Hispani tantum addunt spiritus, vt vbi Latine geminatur, aliud audias adiunctum. Sed nulla gens pinguius enuntiat eum, quam Turcæ quibusdam in vocibus. quanquam in illo prologi versu comminisci queas, quominus si nolis, geminetur. Sane coniunctionem, quæ prima in eo vox est, ne collidito: quod sæpe tum in ea fabula, tum in aliis factitatum est: veluti in Eunucho, *Vna ire cum amica imperatorem in via.* quippe si ita legas: nam alii sic: *Vna ire amica cum*: sicut, mecum. Verum ad producendas breues præpositiones, geminatæ sunt & aliæ consonantes: Reppulit, Reddidit, Rettulit. Illud autem à Donato in Hecyræ prologo, *Prope iam remotum iniuria aduersarium*, minus recte. Ait enim ibi geminatam. At tametsi geminari consueuisse fatemur, non tamen eum fuisse locum affectandæ nouationi: qui locus sibi iambum, quandoque posset, asciscerer. Sicuti non minus infeliciter Priscianus: qui cum *redducit* geminare mutam diceret, idque exemplo vellet probare, dimetrum attulit ex Epodo ad hunc modum, *Redducet in sedem vice.* Quid enim aiat, si negem? Neque enim pedis necessitate nobis persuadebitur. Quid si contendam ab Horatio nõ esse factum: qui quoad potest, iambos etiam aucupatur, cur igitur abiecerit genuinum pedem? quam ob causam admiserit superuacaneum elementum, vt illum excluderet? Melius fecisset, si ex Hecyra,

Remissan' opus sit vobis, an redductam domum. Sed hoc alibi quoque disputatum est. In scena quoque primi actus quinta,

tum

cum Pamphili orationi interueniisset Mysis, atque suis vterq; seorsum affectibus vteretur, versus interseruit diuersos quoque poeta, quos Erasmus confudit. Sic igitur sunt legendi.

Hocne humanum factum, aut inceptum? Hoccine officium patris? *Quid illud est?*

Proh deum atq; hominum fidem! Quid est si non hæc contumelia est? sic enim etiam alio genere Mysis vtitur iterum,

Miseram me! quod verbum audio? cui respondet illud Pamphili, *Quod si fit, pereo funditus.* In eadem vero scena versum illum,

Proh deum atque hominum fidem! nullone ego. appellat dimetrum redundante pede: laxe nimis sane. nam quamobrem non quinarium? quare non trimetrum brachycatalecticum? quis audiuit vnquam versum vllum pede esse redundante? nonne ipse ille versus talis est hoc ipso pede, quem dicis redundare? Illud quoque male dignoscere visi sunt, cum actus secundi initium putarunt esse debere caudam eius versus, qui primum claudit actum. Sic enim legunt,

Hoc ad morbum, hoc etiam tenes. Quid ais Birrhia?

Nemo enim dicat à dimidio versuum incipere actus. Deinde apparet Mysidis abeuntis festinatio, vt Glycerium consolaretur. quare actus recte ibi terminatur. Abrupit ergo sermonem, & versum mutilum reliquit. Præterea sicuti diximus in primo, inter actus Comœdia vetus interserebat choros, diuerbia, conuersiones, affationes, atque alia eiusmodi. noua Comœdia raro Gregem, nisi in fine Choragum etiam legimus apud Plautum. Omnino vero tibicen canebat: quod è Pseudolo etiam alibi recitauimus.

Dum concenturio in corde sycophantias.

Tibicen vos interea hic delectauerit.

Tanto igitur interuallo, quibus artibus Charinus Mysidis explesset versum, quem non audiret? In eadem vero scena ita peruerse legit, vt alterum nouenarium faciat, alterum pro senario reliquit sic,

Quæso edepol Charine. quoniam id fieri, quod vis, non potest: velis

Quod possis, Nihil aliud nisi Philumenam volo.

Cum tamen optimi sint octonarii, si verbum *velis* subducas in principium posterioris. Etiam eodem cum superiore consilio monometrum vocat illum,

Ah quanto satius est, Dimeter enim est brachycatalecticus, Sed & nulla necessitate mutat *abi* in *abin'* siue *abeam*: cum frustra

stra putat alioqui non posse constare versum. Nam & trochaicus est, si collidas: & iambicus, si non collidas. Ad hæc maxima vis eius vocalis, quam videmus vltimam in verbo *abs*. vt illo pulcherrimo versu, quem è sua Ciri transtulit ad pastores diuinus Poeta, *Vt vidi, vt perii, vt me malus abstulit error*. Et aspiratio prohibet elisionem: veluti ibi, *Hecyra est huic nomen fabula. hæc cum data est*. Sic imprudenter nimis elidit sibilum ex pronomine illius versus, *Sed istud quid nam est? hodie uxorem ducis? aiunt Pamphile*. qui per se ipse nulla facta interpolatione rotundissimus sit octonarius. Nã quod monet, in nomine *suspicio* tertiam à fine produci, verum est: sed neque noua res, neque sine ratione. nam & Plautus ita scripsit, *Et ne in suspicione ponatur stupri.*

Et clandestina vt celetur suspitio. Sed satis nimis, cum & apud Ausonium sint exempla. Tum autem satis liquet, duas in vnam vocales coaluisse. nanque ab eo quod esset *suspicitum*, suspicitio fuit. Itaq; vbi erit breuis, tum intelligetur syncope: vbi longa, synæresis. Ex eo quoq; versu Andriæ, *An non dixi hoc esse futurum? dixi quid meritus es? crucem*: Prisciani authoritate dicit, tolli verbum substantiuum. Quo in loco mihi oblatam sentiam occasionem duos simul emendandi magnos viros: illum, qui errarit: hunc, qui non correxerit. Est n. octonarius integer. Illud vero eius proprium, cuius culpam in alium transferre nequeat. Nam verbum substantiuum *adfuerunt*, trisyllabum professus est eo versu, *Cum in pariundo aliquot adfuerunt libera*. qui tamen versus senarius iambum habet in quarta. Ferendus tamen erat quasi lapsus, nisi altero errore culpam cumulasset, cum primam auferri syllabam iubet ex eo versu. *Aufugistin'? hera, factum, Satin' id tibi placet?* Integer enim senarius est, etiam nulla facta detractione, spondeis duobus, anapæsto, duob. dactylis, iambo. Ibi temere transfert inferioris syllabam in superiorem. contra debuit transferre in Hecyra: neque transtulit, *Quæ dico parui pendunt. porro hoc iurgium ad Vxorem: hac cuius fiunt consilio omnia*. Sicut interiectionem quoque debuit ascribere priori versui in Adelphis, vt sic legeretur: *Syre, præceptorũ plenus istorum ille. phy, Domi habuit vnde disceret. Fit sedulo*. Restituisset etiam in Hecyræ versu verbum, vt sit septenarius, ac priori par sic, *Tecum feruntur, dixit: ita vt iubes faciam pater*. Non oportet errati loco censeri in Andria eo versu, *Tu rem impeditam & perditam restituas? hem quo fretus sim*. in quo dicit *hem* extra versum ab alio potius additum, quã positum à poeta: cum tamen sine eo mutila sit sententia, &

tia, & sibilus elidatur, vt alibi sæpe, quo sit iambus in octaua. Sic audacter nimis aufert verbum *cupio* ex illo Eunuchi, *Cupio aliquos parare amicos beneficio meo.* vbi commodius eximeret sequentem vocem sine vllo carminis detrimento, etiã constante sentẽtia rotundiore. Verum aut sit proceleumaticus primus pes, & alter amphimacrus: aut pronomen, quod in postremo loco est, demittatur in versum alterum subsequentem, qui nihilo secius fit senarius: sic, *Meo, id amabo, adiuta me, quo id fiat facilius.* possit *facilius* esse trisyllabum, sicut *potius* bisyllabum. & apud Lucretium, aliud est pyrrichius dactyli dimidium. Rectius erit, si quemadmodum alibi, *meo* sit monosyllabum. Igitur elidetur in vocalem sequentem, vt fiat anapæsti vltima syllaba in secunda vocis huius *amabo.* Iniquior vero fuit illi versui ex Hecyra, *ex quo*, dum particulam expletiuam deleuit: qui tamen ita vt est, cum sequentibus, cumque præcedentibus octonarius sit, *Mane dum sodes, timeo ne aliud credam, aliud nuncies.* Hoc ibi cum abolet: ita alibi æque importune addit de suo. veluti ad eum versum ex Eunucho, *Parpari referto, quod eam mordeat*: modo addit *nunc.* modo, *mox*: modo, *sic*: modo nescio quid. Ego vero nihil immutandum censeo de consilio poetæ, qui integrum prouerbium, sicuti circunferebatur, ita interseruit trochaico tractu. Quare audacius etiã *remordeat* suppositũ est. Nam si quid adiungas, versum labefactes: si nihil, nihil item ad concinnandum versum opus est, præsertim cum hoc exemplo non solum legatur in omnib. exemplaribus, verumetiam recitetur à Cicerone in Epistola ad Lentulum, & Plautus in Mercatore. Ita impune ille sibi putauit licere, si in quoslibet versus debaccharetur. Quæ impudentia illi quoque apposuit, nunc: *Alio pacto honesta quo hinc modo abeam nescio.* Neque enim eliditur vocalis: sed incolumis sua natura perstat longa ante aduerbij aspirationem, *hinc*: atq; ita decurrit trochaicus octonarius catalecticus. Queadmodũ in verbo monosyllabo nulla itẽ collisio fit, neq; in aduerbio eo versu, *Ora me. Obsecro te vero Phædria i, intro. hei, hei.* Corrupit etiam syllabarũ quãtitates: velut in illo eiusdẽ fabulæ, *Sic est, inueniam hodie, parem vbi pol referam gratiam.* Ausus est dicere aduerbij huius, *hodie*, primã produci: Quoniã, inquit, idẽ sit, ac si dicas, hoc die. At quod nusquã est, narrat. Etenim cũ est Hoc die, propter positionẽ producitur. nã suapte natura breue pronomen est, sicut eius compar hic, Græcũ ὁ. Quare illud Virgilij,

Hoc erat alma parens: non solum propter interrogationem, sed etiam ob syllabæ seruitutem legunt, hocce ij, qui existimati

stimati sunt doctiores. Breue nanque fuisse vel inde deprehenditur, vbi consonante amissa in aduerbio *hodie*, correpta est. Id quod & in aliis, & in Hecyra deprehendas.

Visum est certone? certe, deus sum: si hoc ita est, verum reperies. Est enim pronomen *hoc* secunda syllaba dactyli, qui est in quinta sede. Quapropter versus, de quo nunc est controuersia, septenarius iambicus existit. In conuiuio autem poetico illum ex Eunuchi prologo,

Habeo alia multa quæ nunc condonabuntur. ait mendosum esse, neque enim Seazontes in ea genera carminum admitti. Itaq; vt metrum corrigeret, linguam Latinam deprauauit, cum supposuit *condonabitur*. nam quis alius, quam Batauus dicat, Tu condonaberis à me commentarios? An fortasse, vt nihil non audet, ausus est ἀντιφράσεως, ac nihilominus casum opponere? quidam tamen male conciliati sequi maluerunt eius temeritatem, atque suis typis ita scriptum euulgarunt. Quod si pro se facere putant versum ex Phormione illum, *Argentum quod habes condonamus te*, vehementer errant. Est enim hoc illi simile. *Vrbem quam statuo, vestra est*. Et hoc illis, ex Aulularia, *Picij diuitiis, qui aureos montes colunt, ego solus supero*. & ex Amphitruone, *Naucratem, quem volui conuenire, in naui non erat*. & aliis alibi multis. At equidem puto veteres excitandi spectatores gratia, næuos hosce aspersisse. neque in ea re falsus sum. Nam qui decuit minus spondeo claudere iambum, quam dactylicum sistere? Terentius sane non sine arte grauitatem, & lenitatem, & constantiam animi ostendens remisit de iambi acerbitate. neue sine exemplo vetustiorum factum putes, multa tibi loca excutienda sunt. Amphitruone: *Quod ego huc processi sic cum seruili schema*. Qui quia suspectus est ob flexionis nouitatem, habas alium, *Age nunc reside iam, caue modo ne graxeris*. Non enim melius fugerit ad *graxeris*, quam ad *faxeris*, vbi *faxis* legitur. Accipies etiam vnum ex eadem fabula, *Aut me fera consimilem faciam, vt prædixti*. Adducerem & è Casinæ prologo, nisi suspicarer verba esse transposita, *Cleromenœ hæc vocatur Comœdia Græce*. Tamen si transponas, nihil profeceris. neque enim constant dimensiones. Eadem ratio ex Truculento, *Redeit animus, da mo solem. cedo vinum*. Ex Casinæ prologo eadem cautio.

Ratione vtuntur, ludos neminem poscunt, possis enim transferre. at non in Pœnulo, *Gerra germana, atque edepol λῆρος λῆρον*. neque in Mostellaria, *Nunquid ad merendam isthic t...ro? quid nunc? quam mox?* & altero eiusdem, *Vide vt fastidiis*

dit simia. mihi sum, sic sum. in Cistellaria, *Tibi nunc prodimus, ac confitemur cistellam.* nisi sit *cistula*: vt alibi in eadem. Quod autem eiuscemodi terminatio grata fuerit; patet etiam ex catalecticis, ut in Captiuis; *Cui nunquam vultum tranquillaueo gratis.* & in Aulular. *Nam si ignis viuit, tu extinguere extemplo.* alij legunt, *extempulo.* Nondum memini. & vox Hethrusca est, non Latina. & in Asinaria; *Qui auscultabunt, facuent obsequelam.* sed & Aristophanes *ἀχαρνεῦσι, Αἴξοι τ' ἀθλιωτάτοισιν ὦ ψυδαμαρονίδα.* Quin etiam in octonariis, in quorum fine maxime videtur expetendus iambus, vt aliquem modum statuat tractui pedum longiorum, non pepercit vetustas illi sedi; quominus occuparetur spondeo, quemadmodum in Amphitruone, *Quid enim? pugnus pugnatus prolocuta; & Pterelam oppugnatum.* & ille, *Id Sosiæ factum est opera, qui me hodie quoq; præsentem ausit.* Ac ne in illis quidem seruauit Latinitatem. *Ne te iratus suis sauis dictu protelet; scio.* Substituit enim pro *sauis dictis*: *sauidicis.* at sæuidicum mobile nomen est: cui igitur hærebit? An ille inuenit vsquam in naturæ legibus, accidens sine substantiuo, vt imponeret Grammaticis adiectiuum sine substantiuo? In eadem vero scena etiam pedum numeris eum fugit. Namque iambicum senarium hypercatalecticum dixit illum, *Non possum adisse, ah quid agis? quo abis Antipho? mane.* Habet enim ante postremum pedem, qui est iambus, tres pedes trisyllabos, duos dactylos. vnum anapæstum. Atque vero indocte illum quoque eadem sectionis inscitia meritus est. Quippe brachycatalecticum appellauit: in quo periculum potius imminet, ne quid redundet. *Et illam simul cum nuntio tibi hic ego affuturum hodie scio.* Est enim, nisi interpoles, longior octonatio toto pede. Primus pes, vt sit tribrachys, inde iambus, spondeus, creticus, iambus, spondeus, anapæstus, iambus. Ad conficiendum vero creticum quinque syllabis opus est, ita vt ex octaua & nona vna fiat. sicut illum quoque minus bene octonarium hypercatalecticum, *Huic filium scis esse. Audiui in Asia. Non est pater.* Si enim talis est, ergo postrema syllaba vocis huius *pater*, ea est, quæ redundat. quare necessario præcedat trochæus. Quod si ita sit, vt trochaicum efficias, anapæstum pones in prima sede, non elisa posteriore vocali huiusce aduerbii *probe.* Tum vero, quid facias? vocis huius *Asia*, duas syllabas posteriores in vnam cogere cogeris. Quid tum postea? Tandem vero exit septenarius, non octonarius, vt dicebat. Sin malis iambicum quadratum, *audij*: pronunciandum, vt *Asia* sit anapæstus, & *probe* iambus. Mihi plus placet, vt *filium* sit bisyllabum,

probe non elidat vltimam. Sic erit octonarius. In Phormi[illegible] frustra laborat transponẽdo verba, vt numeris cõsulat eo vers[illegible]
Vt ad pauca redeam, & mittam illius ineptias: mauult ita l[illegible] gi, *Ad pauca vt redeam*. At verbum *redeam* bisyllabum e[illegible] vel sexcentis locis, vbi opus est, constat. Eximit etiam vocal[illegible] huius præpositionis *per*. eo versu Adelphorum, *Per oppressione[illegible] vt hanc mihi eripere postulet* nempe frigidum admodum e[illegible] ne dicam absurdum, fugæ nouum genus, quo euitet cretic[illegible] fatalem illum: cum tamen adeo molliter pronuntiari possit, [illegible] vt diuertat a natura spondei: quem si tantopere exhorret. at sci[illegible] primas tres syllabas ex iis, quas diximus, legibus conficere [illegible] brachyn. Nomen enim hoc, *oppressio*, primam corripit, quæ [illegible] *ob* præpositio, & secundam, quia est a verbo *premo*. Sed iam [illegible] reor ne quis eorum, quos ille multis locis premit fabulis atq[illegible] irridet, reponat ei gratiam, cum in verbo hoc, *postulo*, sciant [illegible] ipso extritam mediam vocalem. Magno enim in periculo e[illegible] ne ab illis barbarus appelletur, propterea quod Germani, præ[illegible] sertim nostrates Vindelici, Carni, Norici, item Sueui, Saxon[illegible] ita illud verbum pronuntiant, vt vix ea vocalis exaudiatur. V[illegible] rum equidem neque irridebo maternos auos meos, neque h[illegible] minis consilium: quippe qui memor sim eius versus ex Casin[illegible] *Nunc ne tu respondere postules me tibi*: in quo non magnum fa[illegible] ciat flagitium, si ita pronuntiet, sicut in periculo: tametsi ali[illegible] modo metiri eum sumus. Non igitur iudicium reprehendo, se[illegible] iudicii locum. Ei nanque versui optimo atq; pulcherrimo qua[illegible] drato hanc iniuriam faciebat, *Cum is nihil promereat postulat id gratiæ apponi sibi*. Verum & hic nihil necesse habeas con[illegible] cidere: & memineris in verbo, *tollere*, vnde fit, primam natur[illegible] breuem esse: quod patet magis in præterito, *tuli*. Non enim ge[illegible] minasse veteres & Varro author est in voce *terra*, & Verrius i[illegible] multis, vt ex Festo constat. Cæterum Erasmus eam curam i[illegible] alium versum vtinam transtulisset ad nomen hoc, *periculo* po[illegible] tius, quam tolleret omnem sermonis elegantiam, atque adeo Atticismum, scilicet pronomen: hoc est autem ex Andria, *Sine omni periculo. Nam hocce haud dubium est, quin Chremes*. Præ- sertim cũ anapæstus esse potuerit in prima sede. Etenim *omnis* primam corripit natura. ductum παρὰ τὸ ὁμῶς. Vniuersitas sa- ne fit ex rerum coniunctione, nempe vniuersum, extra quod nihil est. Illas vero, mutam dico, siue semiuocalem, & liquidam, non potuisse cogere syllabam ad producendum & pueri sciunt, & Priscianus docet ex Callimacho.

QVÆ EX BEMBI CODICE TERENTIANO. CAP. III.

QVæ nobis videbantur animaduersione digna, ne præceptorum nostrorum inscitia aut incuria, quæ nostros animos occuparat, diutius grassaretur, satis explicata puto. Neque præterea quod adderetur, quicquam mihi in mentem veniebat: nisi Bembus & suam, & vetusti codicis, obiecisset authoritatem. quę quanti facienda sit, ex his colligi potest. Ex Andria in nostris legitur sic, *Quæ si non astu prouidentur, me aut herum pessundabunt.* Ille vero ita legit vocibus transpositis, vt cretici offam istis ob os obiiciat, *Quæ si astu non prouidentur, me aut*, &c. creticus enim est in tertia sede. nisi Æolico elemento exacto, fiat anapæstus. Fiet autem septenarius. Item in Heautontimorumeno sic legit ille, *Pergin' mulier odiosa esse? nullamne ego rem in vita mea.* at in nostris sic, *Venire in mentem. mi vir. oh pergin' mulier esse? vllamne ego.* vbi vides, si addas omnia verba illa, quæ præcedunt exprobrationem senis, versus fiat stadio longior. At illi octonarii sunt. Quin lepor quoque in illis maior est, *Oh pergin' mulier esse?* plus enim est, esse mulierem, quam odiosam. In altero autem sequente, *Rem vnquam volui. quin tu in ea mihi aduersatrix fueris Sostrata*: Bembus ita legit, vt vna desiat syllaba, sic, *Volui quin tu in eam hi fueris aduersatrix Sostrata.* Locutionem quoque ne leuiter pertranseas. Ille enim dicit, *nullamne rem volui.* sane tolerabilis sermo cum hoc verbo *volo.* negatio enim, quæ in nomine est, in verbum transit: & fit, *vllam rem volui.* nequeas vero cum verbo substantiuo. *nullane res est?* Quonanque modo esset, si non est? Neque melius procedi in illo ex eadem. sic enim legit, *Sustulisti? sic est factum. Domin'? ergo herus damno auctus est.* Nostri sic, *Sustulisti? sic est factum Domina, ergo herus*, &c. at duo sunt, quæ dissuadent recipiendum. Primum, versus: qui trochaicus fit. quare in quinta sede iambũ ille statuit, nos anapæstũ. Et minus simile veri fuit, domi educatã atq; herũ tamdiu latuisse. Erat enim Comica domus, id est modica: q̃ vel vna Bacchidis cœna senex pene accisam quereretur. Iccirco inepta fuisset interrogatio. Neque erat auctus damno, quod educasset domi. Longe enim minus impensarum fit, si domi, quam si foris, alantur liberi. sed quoniam filiam sustulisset, quam exponi iusserat, cui dos paranda foret. Sed ille in Eunucho, toto verbo longior est, temere repetito. sic enim legit, *Idque adeo visam. visam si domi'st. quis siam hinc a Thaide exit?* Sed profecto videtur quispiam non pessimi iudicii neglectis numeris leporem quæsisse orationis. sicut eadẽ fabula,

Nihil præter promissum. nam hos legimus, *nihil prætermissum.* & bene cecidit, quod hic argutia etiam dimensionibus locum reliquit, si *nihil* sit monosyllabum, quod sane volumus. Vult autem dicere, Phædriam nihil præstaturum eorum, quæ militi pollicebatur: neque quicquam illum præter promissum, id est verba, non rem, laturum. Sed in eadem lepor item nitidissimus est iis versibus, *Illum liquet mihi deierare mensibus Septem prorsus non vidisse proximis.* Nostri enim vulgate nimis legebant, *Sex vel septem.* Cæterum & a numero excluditur coniunctio, & sermonis puritate: sicuti si dicas. Quinquaginta plus minus annos natus sum. & Horatius ita loquutus est, & modus idem cum dicimus, Plerique omnes. Est enim figura augens per emendationem. *sex*, imo, *septem*: *plerique*, imo *omnes.* Illud quoque lepidius apud Bembum in Heautontimorumeno, *Confitere tu? an obsecro. isthuc inimicis fiet*, quam quod legitur ab Erasmo & aliis, *Confitere tuum non esse? ah obsecro te, isthuc inimicis fiat.* Splendidior est oratio, negatione repetita sensu, non verbis. & necesse est ita legi, quoniam præcedentes versus hic concinnat: quos versus tam Bembus, quam Erasmus, male disponit. Bembus sic,

Subditum se suspicatur. subditum? ain' tu? certe sic erit mi vir.

Erasmus sic, *Subditum se suspicatur. subditum? ain' tu? certe inquam mi vir.* Verum vterque longior est: Erasmianus vna syllaba alter etiam pluribus. Quare ita legendi sunt, vt sint trochaici octonarii catalectici, *Subditum se suspicatur, subditum? ain' tu? certe inquam. Mi vir, confitere tu? an obsecro isthuc inimicis fiet.* Sic etiam in Adelphis neuter est illis duobus versibus audiendus. Bembi codex sic,

Obsecro mea nutrix, quid nunc fiet? quid fiet, rogas?

Recte edepol spero. modo dolores mea tu occipiunt primulum.

Erasmus sic, *Obsecro mea tu nutrix, quid nunc fiet? quid fiet, rogas? recte.* Erasmus in primo male collocat aduerbium *recte*, Bembus male omittit pronomen *tu*: vt sint Iambici quadrati. Hæc quidem manifesta lectio. At illa ambigua vtra sit probior. In Heautontimorumeno vetus exemplar sic habet, *Huccine erat æquum ex illius more, an illum ex huius viuere? &c., Quod illum insimulat durum, id non est. nam parentum iniuria Vniusmodi sunt ferme: paulo qui est homo tolerabilis: Scortari crebro nolunt, nolunt crebro conuiuarier.* Bembus & aliquot eximit verba, & alia serie digerit numeros, *Huccine erat æquum ex illius more, an illum ex huius viuere? Et quod illum insimulant durum, id non est. Nam parentum iniuriæ vniusmodi sunt ferme.*

ferme. Scortari crebro volunt, volunt conuiuarier. Sed numeros obterit Bembus quarto versu: in quo & trochæum inuenias tertia sede, & iambum septima. Quare errorem subesse necesse est. & confundit versuum tum genera, tum quantitates Nostra autem lectio nihil horum. Sed asperior paulo visa est sententia: quæ tamen non sit. Ita enim dicit, Patres duros nihil remittere de imperio, quod in liberos exerceant: omnia animi laxamenta prohibere. At qui paulo est tolerabilior, aliqua sane patiatur: sed nequaquam crebro ea fieri. Mutauit autem nominum numerum Terentius, cum in singulari dixit *paulo qui est tolerabilis.* Debuit enim subdere, *non vult crebro scortari liberos suos.* sed retulit numerum ad vniuersitatem patrum. Et in singulari tolerabilem posuerat, quoniam sunt rariores. Ita mutat numerum in Eunucho, *Eunucho porro dixti velle te: Quia solæ vtuntur his reginæ.*

Quem locum alibi ostendimus e philosophiæ fontibus deriuari. Pluralis enim numerus est, quasi dicat de specie in communi. Singularis, quia de hoc solo Eunucho. Aristoteles & Theophrastus sua vterque in historia frequentissime vsurpant hanc transitionem. Quam mutandi vel rationem, vel licentiam hoc loco aliquis minus licere cum putaret, sublatis illis verbis, *paulo qui est homo tolerabilis*: quæ vitia prohiberent patres in nostra lectione, ea fecit patrare filios in sua. Antequam exeamus ex hac scena, laudabitur lepos, ac vetustas eorum versuum in Andria: in quibus clauduntur iambi trochaica dipodia: quam mistionem in extremo primi declarabamus:

Adhuc Archyllis quæ assolent, quæque oportent
Signa ad salutem esse, omnia huic esse video.
Nunc primum fac isthæc vt lauet. post deinde
Quod iussi, ei date bibere, & quantum imperaui.

HÆc sunt, Syluí fili, quæ laboriosissima opera excussi tibi: maiore ne tædio tot ineptiarum, an metu, ne pari inscitia caperere, nescio Omisi vero multa carmina controuersa, aut ambigua, aut vasta: quæ etiamsi ad sanitatem redigantur, at cura hac nostra, vel sic, longe minora sint. Verum enim vero neq; tibi puerilia videri debent, qui ista ætate literariæ laudis aditum omnem explorare iuberis ab indole tua, quæ magna ac multa promittit nobis: neq; mihi plebeia adeo, in quibus (omissis studiis grauioribus) tantos illos viros elaborare non pœnituit: qui si quib. in locis lapsi sunt, vel hoc ipsum eis debeatur, quod nos excitarint ad veritatem, cuius splendorem fili mi, quouis nomi-

ne chariorem habere debes. Magnum fuit Erasmi nomen, præsertim in Germania literis ipsis renascentibus: maius futurum, si ille minor esse voluisset. Nunc fretus ingenii sui magnitudine multa tractare aggressus est, paulo minus accurate. Ita a nominis claritate profecta confidentia præcipitem illum egit, non sine dispendio multorum studiosorum: qui omnes cum docti esse vehementer exoptarent, pauci autem laborarent, omissis ærumnis, quæ ipsis in antiquorum assiduis lectionibus multæ exequendæ erant, compendium nacti eorum, quæ Erasmus in vnum coegisset, ei de omnibus fidem ita habuere, vt etiam extantibus priscorum monumentis, vnde ille vel aliquando non bona fide accepisset, Erasmi nomen non pro teste, sed pro iudice statuant in medium: atque alieni laboris, non tanquam beneficiarium, faciant authorem. Quare vobis omnibus eius nominis studiosis, inter quos me quoque sane non nolim, commode ostendimus atque opportune. quid cuiusque iudicii sequeremini. Quod si quis (vt est ingenium quibusdam barbarum ac ferum) pertinacius negligat, foueatque ignauiam suam: te saltem habeamus ab erroribus eiusmodi vindicatum.

GRATIAS TIBI DOMINE IESV.

IVLII CÆSARIS SCALIGERI LIBRORVM POETICES FINIS.

QVanquam in his Poetices libris conſcribendis, Scaliger noſter, vt erat cum ingenii acumine excellenti, tum quod in hoc homine præcipuum eſt, iudicio incomparabili, ea vſus ſit methodo, vt totus liber, quantus eſt, tabula dici merito poſſit: adeo, inquam, vir ille pro innata ſibi dexteritate, perſpicue & ordine ſingula tractauit, quibus non modo perfectum, omnibusque, quod aiunt, numeris abſolutum poetam informare conatus eſt (& perfecit profecto, ſi ad Syluium filium, pro quo pater omnia circumſpexit, vt in omnibus ſcientiis quam plurimum illi fieret, oculos conuertas) verum etiam oratoriæ facultatis ſtudioſo non parum luminis hoc ſcripto attulit. Nos tamen res non vbique obuias, quæque niſi attentum valde lectorem præterire queant, quia multum ad vtriuſque linguæ (Græcæ nimirum & Latinæ) authores intelligendos faciunt, qua potuit, fieri ſumma diligentia, ex quatuor primis potiſſimum libris (nam quæ in reliquis continentur, ipſi fere capitum tituli in fronte voluminis aſcripti indicabunt) excerpſimus: vt quæ doctorum cognitione digniſſima iudicavimus, hoc Indice, ſuo quæque loco quam minimo negotio, inueniri poſſent.

INDEX.

Α'μοι-

C. An-

Bauxur-

INDEX.

Capi-

Cestu-

Kk

F

INDEX.

Mono-

O

pana-

R

S Saca-

S

Semus

T

Tau-

vesta-

FINIS.